PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

PRODROMUS FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS I.

Dicotyledoneae — Thalamiflorae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

EERSTE STUK.

DICOTYLEDONEN — THALAMIFLOREN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1901.

AAN DE NAGEDACHTENIS

VAN

Dr. W. F. R. SURINGAR,

HOOGLEERAAR TE LEIDEN,

OPGEDRAGEN

DOOR DE

NEDERLANDSCHE BOTANISCHE VEREENIGING.

Sinds de uitgave van het eerste deel van den Prodromus Florae Batavae is ruim een halve eeuw verloopen. Behoef ik er nog op te wijzen dat deze editie verouderd is?

En toch heeft een werk als de Prodromus altijd reëele waarde; het veroudert wel maar wordt niet onjuist. De planten vermeld in den vroegeren Prodromus bestaan nog, de vermelding van hare groeiplaats blijft volkomen juist, al mogen er eeuwen verloopen. Het boek blijft bruikbaar, doch het wordt onvolledig ten opzichte van onze tegenwoordige kennis der verspreiding der inlandsche planten. Zeer onvolledig zelfs, waar vooral in de laatste jaren de lust zoozeer is toegenomen tot natuur-historisch onderzoek en de middelen zoozeer vergemakkelijkt zijn om aan dien lust met eenig succes te kunnen voldoen.

Die onvolledigheid zal het lot blijven van ieder geschrift, dat poogt een beeld te geven van het voorkomen der plantensoorten in een bepaald gebied. Ook dit werk geeft derhalve slechts een beeld van het heden, morgen is het misschien onvolledig. Doch het zal zeker nog langen tijd bruikbaar blijven, terwijl ieder gemakkelijk de aanvullingen kan bijwerken.

Deze nieuwe uitgave is in hoofdzaak een catalogus van de

bezittingen der Nederlandsche Botanische Vereeniging, gedeeltelijk eene opgave van groeiplaatsen van planten uit de herbaria van enkele personen, die hun eigendom tijdelijk ter bewerking afstonden en eindelijk een kritische bewerking van de opgaven, verspreid in vroegere werken over inlandsche planten handelende en in het Nederlandsch Kruidkundig Archief.

Dus weer een catalogus, een tweede voorlooper en geen Flora? zal men kunnen vragen.

Het antwoord werd reeds gegeven in de 68ᵉ Vergadering der Nederlandsche Botanische Vereeniging (zie Arch. 3. II. p. 52). Inderdaad was er tot voor kort weinig bekend van hetgeen in het herbarium onzer Vereeniging verborgen was. De grondslag van het Stamherbarium werd gevormd door hetgeen bij de oprichting der Vereeniging werd verzameld, welk materiaal door den toenmaligen Voorzitter Dr. R. B. van den Bosch met bewonderenswaardigen ijver en nauwgezetheid werd bewerkt, waardoor reeds in 1850 het eerste deel van den Prodromus het licht zag. Sinds dien tijd is het Herbarium hoofdzakelijk door schenking, voor een klein deel door aankoop steeds in uitgebreidheid toegenomen, terwijl van die aanwinsten slechts gedeeltelijk kon melding gemaakt worden in het Kruidkundig Archief, waar alleen de zeldzamere planten of nieuwe indigenen konden besproken worden. Zoo lagen er dus vele planten, meestal zooals de collectie was ingekomen, waarvan niemand het bestaan wist. Mijn eerste werk als Conservator is geweest deze collecties bijeen te voegen, maar ook de determinaties te toetsen; alzoo het materiaal niet alleen in te schikken maar ook te bewerken. Hieruit moest een nieuwe Prodromus geboren worden, die in handschrift voor mij persoonlijk voldoende zou zijn, maar die ook voor anderen nut zou kunnen hebben, wanneer ze in druk verscheen. Een voorwerk dus van een ware Flora, doch een werk dat in zijn geheel in een

Flora niet thuis behoort. Bovendien aan een Flora schijnt mij niet zulk een groote behoefte te bestaan, daar het tegenwoordig niet aan handboeken, determinatietabellen en speciaalflora's ontbreekt. Wat men wil weten is meestal of de plant reeds vroeger gevonden werd, waar en door wien en op deze vragen moet de Nederlandsche Botanische Vereeniging antwoord kunnen geven, omdat anders het herbarium dezer Vereeniging een dood kapitaal zou zijn. Dat zou niet de wensch zijn der schenkers, die ons hunne herbaria bij leven of na overlijden hebben toevertrouwd. Onder deze wil ik herinneren aan G. BISSCHOP, R. BONDAM, A. J. DE BRUIJN, M. J. COP, L. H. BUSE en H. D. GILDEMEESTER BUSE, J. J. F. H. T. MERKUS DOORNIK, F. DOZY, B. VAN GRONINGEN, C. A. J. A. OUDEMANS, J. G. H. ROMBOUTS, J. H. SCHUURMANS STEKHOVEN, H. BOURSSE WILS en T. D. VRIJDAG ZIJNEN, personen die reeds aan de samenstelling van den vroegeren Prodromus meewerkten, aan de botanici, wier verzamelingen later in ons bezit kwamen zooals van R. B. VAN DEN BOSCH, H. CAYAUX, A. A. DORNSEIFFEN, H. W. GROLL, H. C. VAN HALL, J. V. HEIJNINGEN, F. HOLKEMA, J. D. KOBUS, C. M. VAN DER SANDE LACOSTE, W. F. R. SURINGAR, B. H. THOMSON, W. G. TOP, J. E. VAN DER TRAPPEN en J. WTTEWAAL en anderen, terwijl ook de thans nog levende leden, die ons steeds van hunne collecties mededeelden, zeker niet zullen wenschen, dat hun ingezonden materiaal slechts bewaard wordt zonder dat het ook meer algemeen nut zou stichten.

En de laatste zijn vele, wier namen hierachter afzonderlijk vermeld zullen worden.

Doch ook indirect werd het onderzoek naar onze inlandsche flora bevorderd. Dit geschiedde door de publicatie van een drietal werken, te weten: Neêrlands Plantenschat of Landhuishoudkundige Flora door H. C. HALL in 1855, de Flora van Nederland door C. A. J. A. OUDEMANS in 1859—1862, met een tweede druk in 1872—1874, en eindelijk Su-

RINGAR's Zakflora, waarvan de eerste druk verscheen tusschen 1870 en 1873, later door 7 nieuwe uitgaven gevolgd. De hulpmiddelen door deze werken verschaft hebben stellig menigeen aangespoord tot onderzoek onzer wildgroeiende planten en de Vereeniging heeft daarvan zeker profijt getrokken. Intusschen heeft het Nederlandsch Kruidkundig Archief steeds de nieuwe indigenen en de zeldzamere planten opgenomen, zoodat dit als een der bronnen voor de kennis onzer inlandsche flora kan gelden; een bron ook voor niet-leden bereikbaar, waarvan het raadplegen nog vergemakkelijkt werd door de in 1896 verschenen Naamlijst.

Het verzamelen van planten werd meer en meer een liefhebberij der jongeren, waartoe het Tijdschrift de Levende Natuur niet weinig bijdroeg; we willen hopen dat voor vele dezer jongeren deze lust niet voorbijgaand is, doch dat de Vereeniging ook later in staat is door hunne nasporingen het beeld onzer Flora volkomen te maken.

Hebben we tot nu toe besproken de wijze waarop het materiaal bijeenkwam, thans een paar opmerkingen over de bewerking.

In het algemeen heb ik dezelfde volgorde als in den vroegeren Prodromus behouden, slechts hier en daar zijn de geslacht- of soortsnamen gewijzigd, overeenkomstig de latere onderzoekingen. Elke soort heeft een doorloopend nummer gekregen, wanneer zij werkelijk in ons land voorkomt; ik heb geen onderscheid gemaakt tusschen verwilderde, aangevoerde en cultuurplanten met de onbetwistbaar echte indigenen; een dergelijke scheiding is niet goed vol te houden, omdat vele der ingevoerde planten hier standplanten worden en het bovendien aan de beschrijving van haar verspreidingsgebied, zoowel als uit de groeiplaats duidelijk wordt of wij met een indringer te doen hebben of niet.

Even als in de eerste uitgave zijn de geslachtsbeschrijvingen

zoowel als die der soorten weggelaten; slechts daar waar kritische soorten werden behandeld of waar ik tot een nauwkeurig onderzoek wilde aansporen, heb ik meer uitvoerige beschrijvingen of een korte determinatietabel gegeven. Indien noodig, zijn bij enkele soorten aanteekeningen geplaatst.

Overeenkomstig de eerste editie zijn de groeiplaatsen der planten in ons herbarium aanwezig, voorop geplaatst met de aanduiding „In Herb.", waarbij eerst de Noordzee-eilanden worden besproken, vervolgens de provincien Friesland, Groningen, Drenthe, Overijsel, Gelderland, Utrecht, Noord- en Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant en Limburg. Daarna volgen tusschen haakjes de planten, die zich bevonden in particuliere verzamelingen, voorzoover dit nog niet bekende groeiplaatsen betrof. De personen die mij hunne herbaria tot dit doel tijdelijk toevertrouwden zijn: Mej. A. OGTEROP, en de Heeren: H. J. KOK ANKERSMIT, C. A. BACKER, A. J. VAN DEN BRIEL, J. C. COSTERUS, A. C. J. VAN GOOR, H. W. HEINSIUS, H. HEUKELS, W. J. JONGMANS, D. LAKO, L. POSTHUMUS, L. RIETER, W. W. SCHIPPER, K. BISSCHOP VAN TUINEN en J. VALCKENIER-SURINGAR, terwijl ik door den laatste ook inzage kreeg van het herbarium van G. A. ALPHERTS, thans eigendom der Rijks Landbouwschool te Wageningen. Eindelijk werd achter de aanduiding „Bovendien" opgesomd de groeiplaatsen vermeld in het Kruidkundig Archief, het Tijdschrift voor Natuurlijke geschiedenis en Physiologie, de Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen, de eerste editie van den Prodromus, de Flora Belgii Septentrionalis van VAN HALL en tevens gebruik gemaakt van de vroeger door OUDEMANS gepubliceerde opgaven van oudere schrijvers.

Bij de opgaven van de namen der verzamelaars heb ik eenige verkortingen gebruikt, waarvan hierachter de volledige lijst in alphabetische orde volgt.

Een woord van erkentelijkheid jegens de afgestorven leden, een uiting van het gevoel van dankbaarheid aan de nog

levende en aan alle inzenders moge hier een plaats vinden voor hun blijken van belangstelling in het streven onzer Vereeniging, waardoor thans deze nieuwe uitgave getuigenis kan afleggen van de belangrijke vermeerdering van het onderzoekingsmateriaal. Wanneer ik de bewerking van dit materiaal op mij heb genomen, zoo is het billijk te erkennen, hoe deze niet gemakkelijke taak in niet geringe mate verlicht is door den arbeid, door vroegere onderzoekers verricht. Die arbeid is niet altijd precies aan te geven, noch is het uit te maken wie die werkzaamheden verricht hebben, omdat ons stamherbarium den gemeenschappelijken arbeid vereenigt van alle vroegere inzenders. Het is het gemeenschappelijke bezit, de gedurende vele jaren opgestapelde resultaten van vele, die ik hier mocht bijeenzamelen en naar mijn beste weten rangschikken. Een later onderzoek zal waarschijnlijk wel weder wijzigingen aanbrengen, doch ik heb er naar gestreefd deze uitgave met de meest mogelijke zorgvuldigheid te bewerken.

Wat de indeeling betreft, zoo stelt de Vereeniging zich voor deze rivisie van het eerste deel van den Prodromus uit te geven in 5 stukken, waarvan:
het eerste stuk zal bevatten de Thalamifloren.
„ tweede „ „ „ „ Calycifloren.
„ derde „ „ „ „ Corollifloren en Monochlamydeeën.
„ vierde „ „ „ „ Monocotyledonen en Coniferen.
„ vijfde „ „ „ „ Vaatcryptogamen,
aanvulling met de inmiddels bekend geworden groeiplaatsen, benevens een algemeen register.

Onvoorziene omstandigheden buiten rekening latende, zal telken jare een stuk worden uitgegeven.

De laatste mededeelingen zouden niet kunnen geschieden,

wanneer niet de finantieele zijde van het vraagstuk behoorlijk verzekerd was. De vraag hoe de kosten voor deze uitgave zouden gevonden worden heeft het Bestuur langen tijd ernstig bezig gehouden.

De Vereeniging heeft hare gewone inkomsten te zeer noodig voor de uitgave van het Archief, onderhoud van het Herbarium en huishoudelijke uitgaven, dan dat zij de uitgave van deze Revisie zelfs voor een deel zou kunnen dragen. Buitengewone inkomsten heeft zij niet, terwijl op een eenigszins uitgebreid debiet van dit werk niet mag gerekend worden, waar alle leden en vele genootschappen het ten geschenke ontvangen. De uitgave moest dus door particuliere bijdragen mogelijk gemaakt worden, waarom wij ons tot verschillende genootschappen en enkele bizondere personen om hulp richtten.

Het eerst bewilligde ons het Provinciaal Utrechtsch Genootschap voor Kunsten en Wetenschappen onder zekere voorwaarden een som van *f* 500,— over 5 jaren te verdeelen.

Voorts werd door:

Teylers Genootschap te Haarlem een som van *f* 250,— toegezegd, evenzoo over dit tijdperk te verdeelen, eindelijk werd ook de ontbrekende som toegestaan door:

Mevr. Wed. Prof. Suringar-Valckenier, die deze gift zoo ruim stelde, dat van de resteerende gelden de Vereeniging een fonds zou overhouden, dat door de schenkster voor het ondersteunen van andere onderzoekingen of uitgaven op de Nederlandsche Flora betrekking hebbende, werd bestemd.

De Vereeniging aanvaardde deze schenkingen met groote dankbaarheid; ik hoop dat dit eerste stuk de overtuiging moge geven dat de toegestane fondsen nuttig besteed worden.

Leiden, April 1901.

L. VUYCK.

VERKLARING DER AFKORTINGEN

en

Opgave van woonplaats, waardigheid of beroep, voor zoover bekend, van de verzamelaars der in het eerste en tweede stuk genoemde planten.

N. Abel. = N. Abeleven. Apotheker, Nijmegen.

Th. Abel. = Th. H. A. J. Abeleven. Oud-Apotheker en Leeraar, Nijmegen.

C. Abels. Leeraar Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Amsterdam.

v. A. = N. van Aken. Apotheker, Breda.

H. Albarda. = Mr. J. Herman Albarda. Rechter, Leeuwarden.

v. Rijn van Alkemade. = J. van Rijn van Alkemade. Milit. Apotheker en leeraar aan 's Rijks kweekschool voor militaire geneeskundigen te Utrecht.

Alpherts. = G. A. Alpherts. Geexamineerd Apotheker, later Med. et Art. Obst. Dr. te Wageningen.

Fl. Amst. = Flora Amstelodamensis. Bijeengebracht door M. D., Romb. en Lac. *).

K. A. = H. J. Kok Ankersmit. Oud-Industrieel, Botanicus te Apeldoorn.

Anslijn. = N. Anslijn Nzn. Apotheker, Haarlem.

Arkenhausen. Leiden.

Asscher. = Dr. E. B. Asscher. Geneesheer, Amsterdam.

G. Backer. Eerst Student te Groningen, later Med. Doct. te Amsterdam.

C. A. Backer. Onderwijzer, thans te Haarlem, vertrekt 1 Juni 1901 naar Batavia.

N. Bakker. = N. J. A. Bakker. Particulier, Apeldoorn.

Barger. = Geo Barger. B. Sc. King's College Universiteit, Cambridge.

Jhr. Mr. Beelaerts van Blokland.

P. Beemsterboer. Hoofd der School te Huizen.

C. A. G. Beinz. Tuinman, Nunspeet.

J. v. B. = Dr. J. van Bemmelen. Vroeger Directeur H. B. S. Arnhem, thans Oud-Hoogleeraar Leiden.

J. A. van den Berg. Hoofd der School te Benthuizen.

Berghuis. = Samuel Berghuis. Amanuensis der Academie te Groningen.

Bergsma. = Dr. C. A. Bergsma. Eerst Med. Student te Franeker, later Hoogleeraar Utrecht.

J. B. Bernink. Onderwijzer Denekamp.

H. J. Betz. Med. Stud. te Leiden, thans Geneesheer 's Gravenhage.

Beucker Andreae. = Mr. D. H. Beucker Andreae. Griffier bij de rechtbank van eersten aanleg enz. te Leeuwarden.

---

*) Flora Amstelodamensis, bijeengebracht door de Heeren Dr. C. M. van de Sande Lacoste, Dr. J. J. F. H. T. Merkus Doornik en Dr. J. G. H. Rombouts. Het herbarium werd door den laatste ook mede namens zijne medewerkers in 1875 aan de Vereeniging ten geschenke aangeboden. De planten zijn het bewijsmateriaal van de in 1852 uitgegeven Flora Amstelodamensis door J. G. H. Rombouts en J. J. F. H. T. Merkus Doornik.

F. J. Bevort. Hoofd der School te Berg en Dal.
M. W. Beijerinck. = Dr. M. W. Beijerinck. Eerst leeraar te Warfum en Wageningen, thans Hoogleeraar te Delft.
B. = Mr. A. de Beijer. Particulier, Ubbergen.
G. B. = G. Bisschop. Apotheker, 's Gravenhage.
Blaas. = J. Blaas. Bloemist te Middelburg, en als inzender vermeld in de eerste editie van den Prodromus, waarmede echter bedoeld wordt W. Blaas, tuinman op Moesbosch onder Koudekerke.
A. H. Blaauw. Gymnasiast, Elst bij Arnhem.
J. F. Bleij. Ambtsvoogd op 't eiland Borkum.
E. Bloembergen. Apotheker, Leeuwarden.
J. M. de Boer. Apotheker, Bolsward.
S. de Boer.
R. de Boer en H. Kooi. Onderwijzers, Groningen.
Boerl. = Dr. J. G. Boerlage. Eerst leeraar H. B. S. Dordrecht, daarna Conservator 's Rijks Herbarium, naar Indië vertrokken als Adjunct-Directeur van 's Lands Plantentuin.
M. Boks. Onbekend.
J. Boldingh. H. B. S. Kampen.
D. Bolten. Milit. Apotheker, thans te Delft.
P. H. Bon. Oud-Apotheker en leeraar Amsterdam.
R. B. = R. Bondam. Wijnhandelaar te Kampen; later te Harderwijk en 's Gravenhage.
S. Boot. Onderwijzer, Doorn.
J. Borgman. Hoofd der School te Leens.
v. d. B. = Dr. R. B. van den Bosch. Geneesheer, Goes.
D. J. Bosch. Apotheker, Nijmegen.
J. Botke en J. de Groot. Onderwijzer en Hoofd der School te Murmerwoude.
C. Brakman. Eerst Onderwijzer West-Zeeuwsch Vlaanderen, thans Leeraar Sneek.
Brantsma.
A. P. van den Briel. Med. Stud., Amsterdam.
v. d. Brink. = J. van den Brink. Hortulanus, Utrecht.

v. d. Broek. = C. van den Broek. Overleden als Med. Stud. te Leiden.

Broers. = J. C. Broers. Hoogleeraar, Utrecht en G. Broers, overleden als Med. Stud. te Utrecht.

(De initialen van Broers zijn in de eerste vellen van het eerste stuk nu en dan verward met C. A. Bergsma.)

de Br. = A. J. de Bruijn. L[t]. Kolonel Paardenarts, het laatst te 's Gravenhage.

L. de Bruijn. Leeraar Normaallessen, den Helder.

Bruinsma. = J. J. Bruinsma. Apotheker, Leeuwarden.

L. Büchler.

P. H. Buisma. Assistent Laboratorium Koloniaal Museum te Haarlem, thans Onderwijzer te Oude Tonge.

E. A. van der Burg. Hoogleeraar Pharmac., Leiden.

P. van der Burg. Med. Doct[s]. Arts, thans te Utrecht.

Buse. = H. D. Gildemeester Buse te Haarlem en Mr. L. H. Buse en Mevr. Buse-Koppiers te Renkum.

Buijsman. = M. Buijsman. Klerk en eigenaar van den Hortus Plantarum Diaphoricarum te Middelburg.

Butaye. = R. Butaye S. J. Eerst te Oudenbosch, thans Missionaris te Kimuenza, Belgisch Congo.

Mej. A. S. Bijl. Leerares Groningen en Mej. P. S. L. van Deinse, Leerares Groningen.

Carmiggelt = Ch. Carmiggelt. IJker der Maten en Gewichten, eerst te Zwolle thans te Leeuwarden.

J. W. ten Cate.

Cayaux. = H. Cayaux. Militair Apotheker te Meppel, daarna Ned. Indië.

La Chapelle. = Mej. H. P. La Chapelle. Particulier 's Gravenhage.

H. Cieraad Jr. Onderwijzer, Utrecht.

Claessen.

H. L. Clumper. Maastricht.

J. Cock.

Coenen. = M. Coenen. Geexamineerd Apotheker, Nijmegen.

Coll. Nat. = Herbarium van het Studenten-Gezelschap Natura Dux Nobis et Auspex te Utrecht.

*

(De bezittingen van dit gezelschap, waarschijnlijk onder leiding van Prof. Harting opgericht, werden onder de leden verkocht; het herbarium werd eigendom van G. Molengraaff, die tevens de particuliere verzameling planten van de Heeren A. C. en W. A. Oudemans kocht. Deze collecties werden met de planten door Molengraaff zelf verzameld aan de Vereeniging ten geschenke aangeboden.)

Mej. D. van Assendelft de Coningh. Particulier, Leiderdorp.

Cool. = W. Cool. Ingenieur.

Cop. = Dr. M. J. Cop. Hoogleeraar, Deventer.

v. d. Cop. = W. J. van de Cop. Milit. Apoth. 1e kl., Breda.

D. J. Coster. = Dr. D. J. Coster. Geneesheer, Amsterdam.

Costerus. = Dr. J. C. Costerus. Directeur H. B. S., Amsterdam.

Cramer.

P. J. S. Cramer. Student, Delft.

v. Dapperen. = J. W. van Dapperen te Haarlem, thans geëmployeerde bij een suikeronderneming op Java.

M. Dassen. = Dr. M. Dassen. Eerst stud. te Groningen, later Geneesheer Hoogeveen.

Herb. Dav. Herbarium toebehoorende aan het voormalig Athenaeum te Deventer, is daarna overgegaan aan de H. B. S. te Deventer en verloren gegaan.

v. Delden. = P. van Delden S.zn.

Destrée. = Mej. C. E Destrée. Particulier, 's Gravenhage, thans te Brussel.

H. C. Dibbits. = Dr. H. C. Dibbits. Geneesheer, Amsterdam.

E. J. Diest Lorgion. Theol. Hoogleeraar, Groningen.

v. Dissel. = J. v. Dissel. Beambte 's Rijks Herbarium te Leiden.

M. D. = Dr. J. J. F. H. T. Merkus Doornik. Geneesheer Amsterdam, thans Oosterbeek.

D. S. = Dr. A. A. Dornseiffen. Geneesheer, Amsterdam.

J. Dorst. = Dr. J. Dorst. Geneesheer, Zierikzee.

Douw. = J. C. Douw. Geneesheer, Zaamslag.

A. L. de Grient Dreux. Destijds Phil. Nat. Cand. te Franeker.

Dz. = Dr. Med. et Phil. Nat. F. Dozy. Geneesheer, Leiden.

Dubois.

Dumortier. = B. C. Dumortier Rutteau. Lid van de Kamer der Gedeputeerden, te Doornik.

v. Dijk. = C. M. van Dijk. Apotheker, Utrecht.

J. H. Edelman. Hoofd eener School, Voorst.

v. E. en v. Eeden. = F. W. van Eeden. Directeur Koloniaal Museum, Haarlem.

Egeling.

Eggers.

W. C. van Embden. Utrecht.

v. d. Ende. = W. P. van den Ende. Destijds Med. Stud. te Utrecht.

E. Engelberts.

Engels.

Ensink. = J. Ensink A.J.zn. Particulier te Ruurlo, thans Uitgever te Doetinchem.

Dr. F. Z. Ermerins. Geneesheer, Middelburg.

Dr. v. Es.

E. J. V. Evenhuis. Groningen.

Everwijn. = Dr. J. Everwijn. Kweeker van medicinale planten te Noordwijk.

Exc. = Planten verzameld op botanische excursien door Prof. Suringar en L. Vuyck met studenten der Universiteit te Leiden.

v. d. Feen. = G. B. C. van der Feen. Geneesheer te Middelburg.

Fockema. Overleden als Phil. Nat. Stud. te Leiden.

Forsten. = Dr. E. A. Forsten, van Middelburg. Eerst Stud. te Leiden, vertrok 1838 naar Indië.

Fontijn.

Franken.

Franquinet. = J. L. Franquinet. Apotheker, Maastricht.

Frederiks. = J. C. Frederiks. Kunstschilder, later Oeconoom te Oostkapelle.

Garj. = Dr. A. J. M. Garjeanne, thans leeraar Amsterdam.

Dr. C. de Gavere. Eerst Phil. Stud. te Groningen, later leeraar Willem III te Batavia.

G. Deijn., Gev. Deijn. = P. M. E. Gevers Deijnoot. Particulier, Nijmegen.

Giltay. = Dr. Ed. Giltay. Leeraar, Wageningen.

W. Gleuns. = Dr. W. Gleuns. Leeraar, thans Meerenberg.

Goemans.

L. Goesker. Apotheker Amsterdam, vertrok 1899 naar Transvaal als leeraar Gymnas. te Pretoria.

G. = Dr. J. W. Chr. Goethart, thans Conservator 's Rijks Herbarium, Leiden.

A. C. J. van Goor. Onderwijzer, Amsterdam.

Gouka. = A. J. Gouka Jr. te Nijmegen, thans student te Delft.

Greshoff. = Dr. M. Greshoff. Onder-directeur van het Koloniaal Museum, Haarlem.

Groll. = H. W. Groll. Particulier, Haarlem.

Groneman. = Dr. J. Groneman, Geneesheer Zutphen, na 1863 in Ned. Indië.

v. Gron. = B. van Groningen. Particulier, Deventer.

A. de Groot. Onderwijzer, Maasbommel.

Dr. G. P. F. Groshans. Geneesheer, Rotterdam.

de Grijs, waarschijnlijk Chr. F. M. de Grijs, bevond zich 1857 te Amoij.

Dr. J. N. van der Grijp. Geneesheer, Zierikzee.

Bierens de Haan. = Dr. D. Bierens de Haan. Lid van het gezelschap P. N. S.*) te Amsterdam, later Hoogleeraar in de Wiskunde te Leiden.

---

*) Het Studentengezelschap „Philosophiae Naturali Sacrum" besloot in 1842 tot het bijeenbrengen van een inlandsch herbarium. Volgens een daarbij berustend document werd reeds terstond door het honoraire lid D. Bierens de Haan, eerst Phil. Nat. Stud. aan het Amsterdamsche Athenaeum, daarna aan de Leidsche Universiteit, en door de leden A. N. Teengs, Med. Stud., later aan de Utrechtsche Universiteit en P. Heybrock, Med. Stud. planten bijeengebracht, van wie de laatste nog later talrijke bijdragen leverde, die met de inzendingen van de

W. de Haan. Conservator Museum Nat. Hist. Leiden. (Zijn herbarium ging over in dat van Schuurmans Stekhoven.)

R. E. de Haan. Directeur H. B. S., Winterswijk.

v. Breda de Haan. = Dr. J. van Breda de Haan. Stud. te Leiden, in 1891 naar Indië vertrokken.

de Haas. = E. J. M. de Haas S. J., thans leeraar R. C. Gymnasium te Amsterdam.

Halbertsma. = Dr. H. Halbertsma. Hoogleeraar Anatomie, Leiden.

v. H. = Dr. H. C. van Hall. Med. Docter, Utrecht, later Hoogleeraar, Groningen.

v. H. Jr. = Dr. H. van Hall. Conservator Rijks Herbarium, later Leeraar te Middelburg.

Hallegraaf.

de W. H. = Dr. H. M. de Wit Hamer. Geneesheer, Delft.

J. J. van der Harst J.J.zn., destijds hulp-Apotheker te Deventer.

Harting. = Dr. P. Harting. Geneesheer te Oudewater, later Hoogleeraar te Utrecht.

J. P. Hartlief. Onderwijzer, Eelde.

Hartmann. = A. W. Hartmann. Apotheker, Utrecht.

Hartsen. = Jhr. F. A. Hartsen. Med. Dr., Utrecht.

E. Heimans. Hoofd eener School, Amsterdam.

H. Heinsius. = Dr. H. W. Heinsius. Leeraar, Amsterdam.

Heinsius–Prikken. = Mevr. Dr. H. W. Heinsius. Amsterdam.

M. J. van Hell. Tabaksonderneming, Deli.

W. F. van Hell Jr. Officier van Gezondheid O. I. Leger. († 1893.)

Ant. Hersch. Leeraar te Helmond.

J. van Hertum. Veearts der 1e klasse te Zierikzee.

---

gebroeders I. L. Tilanus en J. W. R. Tilanus, destijds Med. Stud. aan het Athenaeum, de grondslagen vormden voor het herbarium der Vereeniging. Ik weet niet wat er van de Vereeniging geworden is, doch het herbarium, dat sinds dien tijd niet sterk vermeerderd schijnt te zijn, kwam in ons bezit uit de nalatenschap van Dr. J. C. Coster. In deze revisie wordt die collectie aangeduid door de letters P. N. S.

Heukels. = H. Heukels. Leeraar Kweekschool voor Onderwijzers en Onderwijzeressen te Amsterdam.

v. Hennekeler. = Dr. H. C. van Hennekeler. Geneesheer, eerst Amsterdam, later Middelburg (in het Archief somtijds verkeerdelijk G. van Henneleker genoemd.)

Heybrock. Lid van P. N. S. (zie p. xx) Amsterdam. (In het eerste stuk nu en dan verkeerdelijk Heybroek geschreven).

v. Heijn. = J. van Heijningen. Apotheker, Meppel, later naar O. I. vertrokken.

Hinxt. = T. T. Hinxt. Oud-Apotheker, Leeuwarden.

Hoek. = Dr. P. P. C. Hoek. Rijks-Adviseur der Zeevisscherijen, den Helder.

Hoevenaars. = J. J. Hoevenaars S. J., thans Pastoor te Padang.

Hoffm. = J. F. Hoffmann. Med. Dr. te Gouda, later Hoogleeraar, Deventer.

Hoffm. = J. C. Hoffmann. Hortulanus, Groningen. (Zie v. Hall. Fl. Belg. Sept. I. 2. p. 777.)

Holk. = F. Holkema. Overleden als Phil. Nat. Doct[s] te Groningen.

J. E. Honcoop. Leerling H. B. S. 's Hertogenbosch, uit Vlijmen.

L. V. Hoog. = Dr. L. V. Hoog. Geneesheer, Katwijk.

A. Vos Houwink. = Dr. Albert Vos Houwink. Geneesheer, Meppel, (overl. 1863.)

v. Hoven. = F. J. J. Slingsby van Hoven. Officier van Gezondheid, 's Hertogenbosch, later Dordrecht.

A. G. E. Hoyer. Hoofd der School te Wehl bij Zevenaar.

S. P. Huizinga. = Dr. S. P. Huizinga. Leeraar, Leeuwarden.

D. Huizinga. = Dr. D. Huizinga. Hoogleeraar, Groningen.

P. de Hullu. St. Laurens.

Hulsebosch. = Q. L. M. van Ledden Hulsebosch. Apotheker, eerst Culemborg, later Amsterdam.

Hunger. = Dr. F. W. T. Hunger. Stud. te Leiden, vertrok naar Ned. Indië.

Huijsman. = J. C. Huijsman. Apotheker, Brielle.

Jacques. Maastricht.
F. Janssens. Kruisland, gem. Steenbergen.
G. H. Japikse. Bakker te Haarlem.
B. Jelgersma. = Dr. B. Jelgersma, thans geneesheer, Purmerend.
Jongmans. = W. J. Jongmans. Phil. Stud. te Leiden.
Jorna. = J. Jorna S. J., thans Maastricht.
Kakebeke.
E. J. Kamphuis. Onderwijzer te Groningen.
J. R. Katz. Phil. Stud., Amsterdam.
Keiser.
Kerb. = Dr. C. Kerbert Jacz. Geneesheer, Zaandijk.
G. J. Kerbert. = Mej. G. J. Kerbert. Onderwijzeres IJmuiden.
P. Keijzer, eerst leeraar Wageningen, thans Apeldoorn.
Kipp. = P. J. Kipp. Apotheker, Delft.
Klobbie. = Dr. E. A. Klobbie, thans Leeraar H. B. S., Nijmegen.
F. Knake. Onderwijzer, Amsterdam.
S. C. Knappert. Oud-Apotheker, Schiedam.
Knüttel. = S. Knüttel. Driebergen, later Amsterdam, na 1873 in het buitenland.
K. = J. D. Kobus. Deventer, thans Pasoeroean.
J. van Koeveringen.
C. J. Koning. Apotheker, Bussum.
Dr. P. de Koning. Leeraar, Doetinchem.
Dr. de Könnigh.
F. J. L. Schroeder van der Kolk. Directeur der Veeartsenijschool te Utrecht.
Dr. J. L. C. Schroeder van der Kolk. Leeraar Deventer, thans Hoogleeraar Delft.
J. Kops. = Jan Kops. Hoogleeraar te Utrecht.
Kraamw. = Dr. P. J. Kraamwinkel. Geneesheer, Utrecht.
Kraep. = C. F. Kraepelin. Apotheker, Zeist.
M. Kramer. Voorschoten, destijds Med. Student te Leiden.
Krecke. = Dr. F. W. C. Krecke. Directeur Meteorol. Instituut, Utrecht.
Krecke. = Dr. F. W. Krecke. Utrecht.

J. Kroon. = Mej. Just. Kroon. Deventer.

Mr. Krot. Was geen botanicus.

H. M. M. v. d. Kroon. Onbekend.

Dr. Kros. = Dr. S. P. Kros. Geneesheer, Zwolle.

Kuhl. = Dr. Heinr. Kuhl. Geb. te Hanau, Stud. te Groningen, vertrok 1820 naar Indië.

J. Kuipers. Hoofd der School te Rottevalle.

I. d. L. Onbekend.

Lac. = Dr. C. M. van der Sande Lacoste. Geboren te Werkendam, later geneesheer Amsterdam.

Lagaay.

L. = D. Lako. Leeraar, Zwolle.

S. Lako. Leeraar, Wageningen.

W. M. Docters van Leeuwen. Phil. Stud. te Amsterdam.

v. Lennep. = E. C. van Lennep.

v. d. Ley. = S. B. van der Ley.

H. van der Linden. Rotterdam.

Lindo. = Mej. Car. Lindo. Vroeger Conservatrice Kol. Museum Haarlem, thans particulier te Bennebroek.

Longepée. Onbekend.

v. d. Looy. = C. H. van der Looy. Med. Cand. te? (Zie v. Hall. I. 2. p. 787.)

J. P. Lotsy. = Dr. J. P. Lotsy. Thans Ned. O. Indië.

v. Luyck. = P. van Luyck S. J. Thans Maastricht.

P. v. d. Lyn. Onderwijzer, destijds Haarlem.

Maaldrink.

W. R. de Maarees van Swinderen.

de Man. = J. G. de Man. Vroeger Conservator Mus. Nat. Hist. te Leiden, thans geneesheer te Ierseke.

L. Marchand. (Membre de la Société Linnéenne de Paris). Utrecht.

de Marrée. = Dr. L. J. de Marrée. Geneesheer, Middelburg.

de Marres. Maastricht.

Martens.

J. van Melick. Onderwijzer, Schaesberg.

C. van Merrebach.

Miquel. = Dr. F. A. W. Miquel. Eerst Math. et Phil. Nat. Stud. te Groningen, later Hoogleeraar Utrecht en Directeur van 's Rijks Herbarium te Leiden.

G. Molengraaff. = Dr. G. A. F. Molengraaff. Hoogleeraar Amsterdam, daarna Staats-Geoloog te Pretoria.

Mb. = Dr. Med. et Phil. Nat. J. H. Molkenboer. Geneesheer, Leiden.

Mulder. = Claas Mulder. Hoogleeraar Franeker, daarna Groningen.

Mulder. = Dr. L. Mulder. Deventer.

J. Mulders.

J. Nijhoff S.zn. (zie v. Hall. I. 1. p. IX).

Ogt. = Mej. A. Ogterop. Particulier te Middelburg.

Okhuizen. Te Abcoude, H.B.S. Amsterdam, daarna technoloog, thans onbekend.

O. = Dr. C. A. J. A. Oudemans. Eerst lector Clinische School Rotterdam, later Hoogleeraar Amsterdam, thans Arnhem.

A. C. Oudemans Js.zn. Leeraar, Arnhem.

W. A. Oudemans. Destijds Pol. Stud., Delft.

P. N. S. Studenten gezelschap Plilosophiae Naturali Sacrum. Zie hierover bl. xx.

Pas. = D. Pas. Apotheker, Nijmegen, later te Amsterdam.

Borst Pauwels. = W. M. J. Borst Pauwels. Pharm. Doct[s] Leiden.

H. van de Pauwert. = Mej. H. v. d. Pauwert. Borne.

A. A. L. Pelgrim. = Mej. A. A. L. Pelgrim. Leerares Kweekschool voor Onderwijzers te Arnhem.

Perin. = A. Perin. Beambte aan 's Rijks Herbarium te Leiden. (Zie p. 179.)

Petif.

Piaget. = Dr. E. Piaget. Leeraar Rotterdam, thans Aux Bayards bij Neuf Chatel.

Pierot. Leiden.

Ploem. = Dr. S. C. Ploem. Geneesheer te Sindanglaia.

Pompe van Meerdervoort.

C. Popta. = Mej. Dr. C. L. Popta. Conservatrice Mus. Nat. Hist. te Leiden.

Post. = G. Post. Apotheker, Tiel.
Posth. = Dr. L. Posthumus. Leeraar te Dordrecht.
D. Posthumus. = Mej. D. Pothumus. Leerares te Goes.
J. A. W. Pot.
C. J. Prince.
v. R. Onbekend, Brielle?
M. Rademaker.
Raedt.
A. Reclaire. Phil. Nat. Stud. uit Rotterdam.
v. Rees.
Reinwardt. = Dr. C. G. C. Reinwardt. Hoogleeraar, Leiden.
P. A. Richard. = Dr. P. A. Richard. Geneesheer, Amsterdam.
L. Rieter. Industrieel, Venlo.
F. D. J. Risch. Rotterdam.
C. Ritsema Czn. Conservator Mus. Nat. Hist. te Leiden.
v. d. Roemer. = G. C. F. van de Roemer.
H. A. van Roessel. Onderwijzer, Valkenswaard.
Romb. = Dr. J. G. H. Rombouts. Geneesheer Amsterdam, later Groesbeek.
P. J. van Roosendaal. Hoofd der School te IJzendijke.
E. A. Rovers. Oud Raad van Indië, Valkenswaard.
J. J. Le Roy. Directeur H. B. S., Deventer.
v. Roijen. = David van Roijen. Hoogleeraar in de Kruidkunde en directeur van den Leidschen Hortus 1754—1786. Zijn vader Adriaan van Roijen bekleedde dezelfde ambten van 1732—1754.
M. S. Rust. = Mej. M. S. Rust. Engbergen bij Gendringen.
Mej. v. d. Sande. Leerares 's Gravenhage.
Sanders. = H. H. Sanders. Phil. Docts. Leeraar Enkhuizen, thans Kampen.
v. d. Scheer. = C. J. van der Scheer. Apotheker te Coevorden.
Schepman. = M. M. Schepman. Rentmeester te Rhoon.
J. J. Schepp. Willige Langerak.
Th. W. v. Schermbeek. Particulier, Breda.
Schiettekatte, Hortulanus Clinische School te Middelburg.

Schipper. = W. W. Schipper. Leeraar, Winschoten.
E. J. H. Scholten. Onderwijzer, Deventer.
W. K. J. Schoor. = Dr. W. K. J. Schoor. Rustend Leeraar, Leiden.
Schull. = Mr. P. S. Schull. Advocaat te Dordrecht.
Schuringa. = Dr. P. Schuringa. Leeraar, Zierikzee.
S. Schutte.
W. H. ten Seldam. Onderwijzer, Amsterdam.
P. A. Seret. Apothekersleerling, Nijmegen.
Sillevoldt. = Dr. H. E. Th. van Sillevoldt. Assistent Pharm. Lab. te Leiden.
H. Simons.
J. Sirks.
P. Sloots. Hoofd der School te Waalre.
Smeets. = J. H. Smeets. Assistent 's Rijks Herbarium te Leiden.
J. J. Smith Jr. Amsterdam, vertrok als ambtenaar aan 's Lands Plantentuin te Buitenzorg.
Mevr. Smith-Nagel. Garderen.
Mevr. Snellen. 's Gravenhage.
v. Son.
J. B. Spaan. Apothekersbediende te Nijmegen.
Splitg. = Fr. L. Splitgerber. Kruidkundige, Amsterdam.
Sprée. = Dr. Thijs Sprée. Geneesheer, Veenwouden.
G. Staggemeijer. Leiden.
Staring. = Dr. W. C. H. Staring. Directeur Geologische Collectie op het Paviljoen te Haarlem. Misschien zijn onder de aanwezige planten nog specimina verzameld door Mr. A. C. W. Staring van den Wildenborch.
J. S. S., S. S. = J. J. Schuurmans Stekhoven. Hortulanus, Leiden.
Steenhuizen. = E. A. Steenhuizen. Apotheker, Edam.
J. Stein S. J. Astronomiae Dr. Katwijk.
Mevr. Steinbach. (R.) Amersfoort.
A. E. Steeman. = E. Post Stheeman. Apotheker, Meppel.
Stolz. = Th. Stolz. Gepens. O. I. militair te Nijkerk.
Tj. Sterringa. Onderwijzer, Terschelling.

Strat. = S. E. Acker Stratingh. Phil. Cand. te Groningen en G. A. Stratingh, Geneesheer, Groningen.

Stuffken. Waarschijnlijk med. Stud., Leiden.

F. J. Struykenkamp. Custos Botanisch Laboratorium, Leiden.

B. F. Suerman. Hoogleeraar, Utrecht.

S. = Dr. W. F. R. Suringar. Hoogleeraar, Leiden.

Hugo S. = Hugo Suringar. Uitgever, Leeuwarden.

V. Suringar. = Dr. J. Valckenier Suringar. Leeraar, Wageningen.

J. Swart. Onderwijzer, Amsterdam.

Teengs. = J. Teengs. Med. Stud., lid van P. N. S. (zie bl. xx) te Amsterdam.

Thomson. = B. H. Thomson. Dirigeerend offic. van Gezondh. 1e klasse bij de zeemacht, overleden te Nijmegen.

(Het herb. Thomson werd door diens zoon 1e Luit. L. W. J. K. Thomson aan 's Rijks Herbarium afgestaan.)

Thorbecke.

Thijsse. = Jac. P. Thijsse. Hoofd eener School te Amsterdam.

Tieke. (Geen botanicus.)

Tilanus. = J. L. Tilanus en J. W. R. Tilanus. Destijds Med. Studenten te Amsterdam, leden van P. N. S. (Zie bl. xx.)

R. v. d. Tol. Onderwijzer Wyckel.

des Tombe. = F. A. des Tombe. Gymnasiast, Leiden.

T. = W. G. Top Jzn. Apotheker, Kampen.

v. d. T. = Dr. J. E. van der Trappen. Geneesheer, Naaldwijk.

Dr. J. A. Tresling. Geneesheer, Zuid-Laren.

v. Tuinen. = K. Bisschop van Tuinen. Leeraar, Zwolle.

Tijhaar.

J. Tijhaard.

J. B. Tijm. Onderwijzer, Wijk aan Zee.

Un. = (Unio.) Planten verzameld gedurende de excursiën na afloop der Zomervergaderingen door leden der Nederl. Bot. Vereeniging.

W. J. Vader.

v. d. Veen. = L. J. van der Veen. Apotheker, Zwolle.
P. Verhoeven. Onderwijzer, Halsteren (N.Br.)
Verkouteren. = Dr. Verkouteren. Geneesheer Geertruidenberg.
H. Verloren Jzn. = Mr. H. Verloren. Advocaat, Utrecht.
v. S. V. = Dr. J. van Spijk Vermeulen. Geneesheer, Delft.
M. J. de Verwer. = Mej. M. J. de Verwer. Schoorl.
Vigelius. = Dr. W. Vigelius. Leeraar, 's Gravenhage.
K. Canter Visscher. (Vermeld reeds in Bruinsma's Flora Frisica, overigens onbekend.)
W. S. Visser.
v. Vloten. = Dr. G. van Vloten. Adjutor Legati Warneriani, Leiden.
A. L. Vreeken. Hoofd der School te Rhenen.
H. d. V. = Dr. Hugo de Vries. Hoogleeraar, Amsterdam.
de Vriese. = Dr. H. W. de Vriese. Hoogleeraar Amsterdam, later te Leiden.
V. = Dr. L. Vuyck. Leeraar, Leiden.
H. de Waard.
B. J. van Wagensveld. Hoofd der School te Rijswijk (Gld.).
Wakker. = Dr. H. Wakker. Leeraar, 's Hertogenbosch.
A. W. = A. Walraven. Geneesheer, Nieuw en St. Joostland.
M. van Weele. Waarde.
Th. Weevers. Assistent botanie, Amsterdam.
W., Wenck. = Ed. Wenck. V. D. M. bij de broedergemeente Zeist, thans Bremen?
W. K., W. en Kraep. = Wenck en Kraepelin. Zie aldaar.
H. A. Westbroek en J. Slingerland. Stolwijk.
P. G. Weijers, schrijffout voor P. G. Wijers.
P. J. Willems moet zijn P. A. Willems. 's Hertogenbosch.
B. W. = Dr. H. Boursse Wils. Geneesheer, Leiden.
P. Backer de Wit. Apotheker, Enkhuizen.
F. de Wit Pzn. Apotheker, Enkhuizen.
Wouters. = Mej. J. C. Wouters. Groningen.
Wtt. = Dr. J. Wttewaal. Particulier Voorst.
C. D. Wtt. en enkele andere onleesbare initialen, waarschijnlijk Wttewaal.

Wijers. = P. G. Weijers.
L. F. v. d. Zweep. Wolvega.
V. Z. = T. D. Vrijdag Zijnen. Apotheker, 's Gravenhage.

Bij de samenstelling van bovenstaande lijst mocht ik de medewerking ondervinden van verschillende personen, die ik hierbij gaarne dank zeg voor de verleende hulp.

Toch blijven er nog tal van namen over, waarvan mij geen bizonderheden bekend zijn. Mocht een der lezers mij omtrent deze nog kunnen voorlichten, dan zou hij mij ten zeerste verplichten en zeker wel zoo bereidwillig willen zijn mij deze bizonderheden te willen mededeelen, opdat aan het eind van dit werk een aanvullingslijst zoude kunnen gepubliceerd worden.

Phanerogamae-Angiospermae.

Dicotyledoneae.

Thalamiflorae.

Ordo Ranunculaceae *Juss.*

Tribus Clematideae *D.C.*

Clematis *L.*

1. **Cl. Vitalba** *L.* In heggen, tusschen kreupelhout, soms verwilderd. ♄. *Juni–Juli.*

In Herb.: Wallen Deventer 1833, Wtt.; Zalkerbosch 1845, T.; 1870, Hoek; Zalk*) 1846 en 1848, R.B.; – Terwolde 1876, K.; Zutphen, Bergsma; tusschen Doesburg en Dieren, Wijers; tusschen Andelst en Wageningen 1850, Coenen; Duno, C. A. Backer; Hunerschans bij Arnhem, Exc. 1897; Sevenaar 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Uiterwaarden in de Ooi, Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Katwijk aan de Maas 1840, Lac.; Heumen, G. Deyn.; 1840, Lac.; Batenburg, N. Abel.; Overasselt, Un. 1853; – Plantsoen Utrecht, H. d. V.; Bunnik, G. Deyn.; de Bilt, v. H.; – Zuid-Beveland,

*) Van daar vermeld door Henricus Bruman: Index stirpium quae prope Zuollam in Transisalania nascuntur 1662, Cfr. Arch. 2. III. p. 370.

Dz.; Baarland 1834, v. d. B.; Sandenburg bij ter Veere 1834, v. d. B.; Middelburg 1879, L.; Hoek, A. W.; — Breda, v. A.; — tusschen Mook en Heumen 1841, v. d. T.; Mook 1857, Buse; Maastricht, v. Hoven; 1870, Groll; 1894, V.; Slavante, v. Hoven; Beek 1883, Boerl.; Valkenburg, H. d. V.; St. Pietersberg, G. Molengraaff; tusschen Simpelveld en Vaals 1899, G. en V.

(Oosterbeek 1886, G. en H. in herb. Heinsius; — verwilderd in een heg te Krommenie 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; — Zandijk bij Veere 1885, L. in herb. pr.; — Wel Un. 1893, in herb. V. Suringar.)

Bovendien: Twello, Cop in herb. Dav. (Arch. 1. III. p. 494); — Breesaap bij Velsen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363); — Walcheren *) en Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Tijdschrift VIII p. 5) en Walr. (Arch. 2. III. p. 110); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 104); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Gennep, Lac., (Arch. 2. V. p. 1); in de heggen van Zuid-Nederland vooral in de provincie Luik, Lejeune en Courtois, (Bijdragen II. p. 71); Hamert, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 561); Gronsveld, Gulpen, Eysden, Sittard, Un. 1861; tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 304); — Dubieus in Munting: Hortus et Universae Materiae Medicae Gazophylacium voor Groningen en omstreken (Arch. 2. III. p. 329, 364); evenals de opgaven van de Gorter: Overvloedig te Persingen bij Nijmegen, Bronkhorst in 't Graafschap Zutphen, aan den IJseldijk bij Terwolde en in de Herkeloerwaard in Overijsel.

β. **crenata** *Jord.*

In Herb.: Zalk, R. B.; — Zeddam, Wtt.; Lo-

*) Voor Middelburg reeds door Pelletier vermeld in: Plantarum synonymia 1610. p. 111. Cfr. Arch. 2. II. p. 357.

bith, V. Z.; — Zuid-Beveland, Dz.; Hoek, A. W.; — Voet van den St. Pietersberg, de Br.

γ. **fol. basi ovatis** *Koch.*

In Herb.: Boxmeer, de Br.; — Slavante, de Marrée; Schaesbergh, Exc. 1889; Maastricht 1882, Posth.

[Aanm.: In de Verhandeling over de Ranunculaceen der Nederlandsche Flora van Lejeune en Courtois (Bijdragen II. (1827) p. 71) wordt omtrent deze varieteit gemeld: Deze verscheidenheid schijnt aan de kalkachtige gronden van de provincie Luik eigen te zijn.]

2. Cl. Flammula *L.* Op rotsachtige en schaduwrijke plaatsen; plant uit het kustgebied van Oostenrijk en Istrië, dikwijls gekweekt. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Weg naar Zandvoort 1851, S.; Aardenhout 1866, H. de V. *)

3. Cl. recta *L.* In dorre weiden, op ruwe onbebouwde plaatsen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: de Bilt bij Utrecht, v. H.; ex horto acad., Bergsma.

[Aanm.: De plant van Maastricht, door Nijs opgegeven schijnt twijfelachtig. (Zie Comp. Fl. Belg. II. p. 212. Bijdragen II. p. 72.)]

4. Cl. Viticella *L.* Tusschen struiken en in heggen. Plant van de Oostenrijksche kuststreek, vaak als sierplant gekweekt. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Aan de Maas bij Boxmeer, de Br.

[Aanm.: In Arch. 1. I. p. 216 vermeldt van Hoven omtrent deze plant: „Alhoewel deze in meer zuidelijke streken van Europa thuis behoort, vond ik ze echter in het wild in menigte tusschen heggen en hout in de omstreken van Maastricht." Waarschijnlijk heeft hij steeds Cl. Vitalba gevonden, die hij echter niet vermeldt in zijn overzicht van de Flora van Maastricht (zie Dumortier Prodr. Fl. Belg. p. 126 en Tijdschrift VIII. p. 238 noot.)]

---

*) Vermeld in Arch. 2. I. p. 132 en 150 als Cl. Vitalba β, onder welken naam de plant ook in het herbarium voorkwam.

Tribus Anemoneae *D.C.*

Thalictrum *L.*

Th. foetidum *L.*, in de Fl. Belgii Sept. II. p. 415 reeds met een vraagteeken aangevoerd, als groeiende volgens de Gorter achter het Joden kerkhof bij 's Gravenhage, Schwenk en volgens P. S. Schull bij Dordrecht en bij Schijndel, is zeker niet inlandsch zooals later in Kruidk. Archief, (1. I. p. 389) door v. d. Bosch werd aangetoond. Zelfs een verwarring met Th. minus β. glandulosum is niet te veronderstellen.

Th. pubescens *L.* en

Th. collinum *Wallr.* door de Bruijn in 1847 ingezonden (zie Arch. 1. I. p. 418) zijn vormen van Th. minus dunense.

5. Th. minus *L.*

α. **dunense.** Op droge grasgronden; in de duinen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Ameland 1869, Holk.; Nes op Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, E. J. Diest Lorgion; 1867, Holk.; Hinxt; 1897, V.; — Zutphen in de vestingwerken, de Br.; tusschen Arnhem en de Tolkamer 1837, V. Z.; *) Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; — tusschen Zomerzorg en Brederode 1836, Buse; Bloemendaal 1847, B. W.; Overveen 1829, v. d. B.; Dz.; — Noordwijk, Exc. 1891; Wassenaar 1895, V.; den Haag, Perin; Loosduinen 1845, 1859, de Br.; tusschen Monster en Loosduinen 1847, v. d. T.; 1886, Destrée; Un. 1851: Hoek van Holland 1895, V.; — Walcheren 1840, v. d. B. **); Domburg 1876, Groll; tusschen Domburg

*) Zie Tijdschrift VIII. p. 239, waar zij als grootbladige variëteit met β. dumosum onder Th. minus wordt aangevoerd.

**) Vermeld door v. d. Bosch, in Tijdschrift VIII. p. 5 als Th. minus ε. dumosum Koch.

en Oost-Kapelle 1877, O.; Vlissingen 1845, v. d. Cop.; 1880, Buijsman; Koudekerke 1863, A. W.

(Rottum 1896, Schipper in herb. pr.; — Ter Heijde 1896, V. Suringar in herb. pr.; — West-Kapelle 1882, K. A. in herb. pr.; — Zoutelande (Walch.) 1892, Ogterop in herb. pr.; — Vlissingen 1899, Heinsius in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 363); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 230 en 254); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — Bij de Punt, achter Haren, Kent, (Arch. 2. III. p. 329); — Hardenberg 1854, Dr. Kros, (waarschijnlijk Th. flexuosum) (Arch. 1. III. p. 476); — Schouwen, A. W. (Arch. 2. III. p. 110).

[Aanm. Bij de oudere schrijvers vinden wij gewag gemaakt van deze plant bij Dodoens: „De stirpium Historia Commentarorum Imaginis 1553" p. 133 als Latinis Hypecoum nonnullis Hypophacon. Officinis incognitum. Apud Zelandos nascitur sua sponte. (Arch. 2. II. p. 282). Bij Pelletier l. c. p. 374 en voorts, bij Munting in den omtrek van Groningen (vermoedelijk Th. flexuosum). De bij de Gorter opgegeven groeiplaatsen zijn allen onder Th. flexuosum terug te vinden.]

β. **flexuosum** *Bernh.* Op gelijke plaatsen als de vorige, doch meer op diluviale gronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Dijk bij Zalk 1846, R. B.; 1849, T.; Deventer 1843, de Vriese; wallen Deventer 1876, K.; Wilpsche dijk bij Deventer 1833, Wtt.; 1840, Halbertsma; 1843, B. W.; 1847, Cop*); de Worp bij Deventer 1844, v. d. Cop; Epserheuvel 1897, V.; Olst 1898, L.; — IJsel bij Zutphen 1833, Wtt.; 1863, de Br.; de Marsch bij Zutphen, v. d. Broek; Tonderen 1881, K. A.; Ooische waard, Weurt enz., N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Spoel bij Culemborg 1835, D S.; 1842, v. d. T.; Lek tusschen Vianen en Culemborg *).

*) Beide groeiplaatsen vermeld in het verslag van Dr. v. d. Bosch in de vergadering van 1848, waar zij onder de nieuwe indigenen werden opgenomen (Arch. 1. II. p. 97.).

Heerenwaarden in een bosch (unica), v. Hov. — Lek bij Vreeswijk 1833, de Br.; Wijk bij Duurstede, W. K.; — Bloemendaal 1836, Dz. en Mb.; Buse; tusschen Zomerzorg en Velserend, Kerb.; tusschen Vianen en Everdingen 1840, de Br.; 1841, v. d. T.; — Klopperwaard bij Werkendam 1837, Lac.

(Bennekomsche meent 1899, V. Suringar in herb. pr.; Zomerkade bij Schalkwijk; tusschen Beusichemsche veer en Schalkwijksche wetering, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Hardenberg 1854, Dr. Kros (Arch. 1. III. p. 476.)

γ. **sylvaticum** *Koch.* Op boschrijken zandgrond. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Tonderen 1878, K. A.; — Zandpoort 1368, O.; Velserend en Bloemendaal 1858, en Bloemendaal 1861 en 1864, F. A. Hartsen *); J. S. S.; Overveen 1833, J. S. S.; Haarlem 1871, Groll; — Wassenaar 1846, Mb. en O.

(Meerenberg bij Haarlem 1871, Groll in herb. Ogt.)

6. Th. flavum *L.* Op moerassige plaatsen, aan waterkanten, op veenachtigen bodem. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Dokkum 1865, H. d. V.; Hardegarijp 1865, H. de V.; — Waterhuizen 1865, H. d. V.; Groningen, v.H.; 1841, Spree; 1865, H. d. V.; — Koevorden 1848, v. d. Scheer; (M.) 1859, Lac. en S.; **)

) Als nieuwe indigena door Dr. v. d. Bosch vermeld in het verslag van 1861 (Arch. 1. V. p. 238). Vruchtexemplaren werden in 1864 ingezonden en op de Zomervergadering van dat jaar door den toenmaligen conservator Prof. Suringar besproken (Arch. 1. V*. p. 418). In dat jaar vertrok Hartsen naar het buitenland. Volgens de eerste aanhaling werd de plant gevonden te Velserend (Arch. 2. II. p. 196. nieuwe indigenen). De door v. d. Bosch in zijne Enumeratio (Tijdschrift VIII. p. 5) genoemde groeiplaatsen Bloemendaal en Dorenwerd hebben waarschijnlijk betrekking op Th. flavum en Th. minus dunense, ofschoon Th. sylvaticum toen reeds van daar bekend was door Schuurmans Stekhoven.

**) De onder den naam van Thalictrum Morisonii in het stamherbarium gevonden planten, zijn aangeduid met (M) vóór de groeiplaats.

Meppel v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; T.; Giethoorn 1865, H. d. V.; Zwolle 1865, H. d. V.; Teuge bij Twello 1890, K. A.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Diepenveen, Un. 1897; — Zutphen 1823, Wtt.; Voorst, Fockema; Vorden 1879, Groll; Vordensche beek 1861, Groll; Ruurlo 1881, L.; Apeldoorn 1854, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Edensche veen 1894, V.; Dorenwerd 1829, v. d. B.; Wageningen, Bergsma; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1850, en Ooische waard, Th. Abel.; (M.) Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; (M.) Heumen. Un. 1853; — Eems bij Amersfoort 1891, Garj.; Breukelen 1892, V.; Baambrugge, v. d. T.; Westbroek, v. d. T.; Achttienhoven 1863, Coll. natura; 1831, de Br.; 1842, W. en K.; Vecht 1853, Dr. Kros; (M.) Loosdrecht, M. D.; Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; Grebbe, Fockema; — Legmeerpolder 1886, Uithoorn 1872, en Muiderberg 1870, Boerl.; tusschen Muiden en Naarden, Exc. 1882; Westervoort 1842, Tilanus; (M.) Amsterdam 1843, O.; 1855, Lac.; Sloterweg bij Amsterdam, Fl. Amst.; Halfweg 1835, Mb.; Sparendam 1875, Boerl.; Fuikvaart bij de Lie 1836, Buse; Haarlem 1833, 1865, H. d. V.; Elswout 1892, v. E., (forma umbrosa); Haarlem 1843, Buse; Ringdijk 1838, Romb.; Zaandijk 1835, Mb.; Zaan en Koog aan de Zaan 1851, Kerb.; Tolweg en elders bij Enkhuizen 1896, Sanders; — Leimuiden 1840, B. W.; 1893, V.; (M.) Leiden, Dz.; Perin; 1862, H. d. V.; Zoeterwoude 1865, Katwijk 1865, H. d. V.; Spoorbaan achter Noortheij 1894, V.; Groot Berkheij 1897, V.; Haagsche bosch, V. Z.; 1864, H. d. V.; G. B.; 1895, Barger; den Haag 1863, H. d. V.; Eikenduinen 1865, H. d. V.; duin bij den Haag, V. Z.; Rijswijk 1865, H. d. V.; Delft 1865, H. d. V.; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; 1894, Destrée; Feijenoord 1870, O.; Dordrecht 1880, Posth.; 1884, V.; Sliedrecht 1882, C. v. d. Broek; 1895, Posth.; Brielle, v. R.; Lekdijk bij Vianen

1829, W t t.; — Walcheren 1839, v. d. B.; duinvalleien Walcheren 1840, v. d. B., Oranjezon 1840, v. d. B.; Renesse 1844, v. d. B.; Sas van Gent 1855, A. W.; — Moerdijk 1856, d e B r.; Werkendam, 1836, L a c.; 1897, V.; Breda, v. A.; 1864, H. d. V.; Ginneken 1896, V.; Oisterwijk 1894, O g t e r o p; Neer-Andel 1888, V.; Bossche dijk, v. H o v.; (M.) Vucht, T h o m s o n; Boxmeer, U n. 1853; — Maastricht, U n. 1861; v. H o v.; 1870, G r o l l; 1886, V.; Gronsveld, U n. 1861; 1894, L i n d o; Koebroek bij Heugen 1894, V.

(Murmerwoude, J. B o t k e en J. d e G r o o t; Rottevalle, J. K u i p e r s in herb. H e u k e l s; Oldeboorn 1863, H o l k. en 1867 v. T u i n e n; Bergum 1869, v. T u i n e n in herb. pr.; — tusschen Scharmen en Slochteren 1865, H o l k. in herb. v. T u i n e n; Onstwedde 1898, S c h i p p e r in herb. pr.; — Paterwolde, mej. A. S. B y l en P. S. L. v. D e i n s e in herb. H e u k e l s; — IJsel Deventer 1892, V. S u r i n g a r in herb. pr.; Bögelskamp bij Denekamp, J. B. B e r n i n k in herb. H e u k e l s; — Teuge bij Twello 1890, K. A. in herb. pr.; Vierweg Culemborg, A l p h e r t s in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v a n W a g e n s v e l d in herb. H e u k e l s; — Diemen 1886, J. J. S m i t h in herb. C o s t e r u s; Diemerbrug 1897, A. P. v. d. B r i e l in herb. pr.; Zanderijvaart bij Overveen 1892 en 1900, C. A. B a c k e r in herb. pr.; Watergraafsmeer 1882, H e i n s i u s in herb. pr.; — Halfweg bij Leiden 1892, V. S u r i n g a r in herb. pr.; Schipluiden 1875, L. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. W e s t b r o e k en J. S l i n g e r l a n d; tusschen Delftshaven en Overschie, F. D. J. R i s c h; — Almkerk, C. A. B a c k e r in herb. H e u k e l s; 's Hertogenbosch 1871, C o s t e r u s in herb. pr.; 1897, H e i n s i u s in herb. pr.)

Bovendien: (M.) Giekerk en Leeuwarden, S. (Arch. 1. V. p. 39); Terissert, U n. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Giethoorn, U n. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344);

Hardenberg 1854, Dr. Kros (Arch. 1. III. p. 476); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 104); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. VI. p. 104.)

Voorts vinden wij volgens de onderzoekingen van Prof. Oudemans van deze plant gewag gemaakt bij de oudere schrijvers o. a. bij Pelletier l. c. p. 374, Knijf (1621) p. 26 voor het Gooiland, Vorstius (1633) Leiden; Munting (1646) voor Groningen en Bruman (1662) voor Zwolle

De Gorter geeft nog op Tietjerk, Eghteld, Wijk bij Duurstede, Diemen-Abcoude.

[Aanm.: Omtrent Thalictrum flavum en Th. Morisonii heeft sinds zeer langen tijd verwarring geheerscht, omdat beide geen verschillende soorten zijn, doch meer of minder uiteenwijkende vormen derzelfde soort. Men vergelijke Lecoyer.

Ofschoon Dr. van den Bosch reeds in 1848 bij zijne bewerking van den Prodromus de moeielijkheden der Synonymie van de Linnaeaansche soort Th. flavum uiteenzet (Arch. 1. II. p. 57), neemt hij in datzelfde verslag (l. c. p. 97) Th. Morisonii als nieuwe indigena op, gevonden in het Haagsche bosch door Vrijdag Zijnen, en bij Millingen Hoffm. in Herb. Dav., terwijl hiertoe ook gebracht werd de afbeelding in de Flora Batava (Dl. V. No. 323). Men vindt dit alles eveneens terug in den Prodromus Ed. 1. p. 3. De plant werd het eerst voor het stamherbarium ingezameld op de excursie der leden in 1853 te Heumen en te Boxmeer, (Arch. 1. III. p. 440 en 442) en dan ook opgenomen in het eerste supplement tot den Prodromus Florae Batavae Vol. 1. (Arch. 1. III. p. 494).]

7. Th. aquilegifolium *L.* Op hooge weiden en bosschen in bergstreken; plant in zuidelijk Europa inheemsch, bij ons als tuinplant gekweekt. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Nijmegen, B.

[Aanm.: Deze plant kwam voor onder den naam van Th. flavum. Daar de Beijer slechts in hoogst enkele gevallen een nadere groeiplaats aangeeft, is het niet zeker, waar en onder welke omstandigheden hij deze plant gevonden heeft. Daar hij haar echter onder den naam Th. flavum opgeeft en er dus niets bizonders aan opgemerkt schijnt te hebben, ligt het

vermoeden voor de hand dat hij haar ergens in het wild heeft aangetroffen. Daar Th. aquilegifolium in tuinen gekweekt wordt, zullen wij hier te doen hebben met een vluchteling, die niet tot onze eigenlijke flora behoort, doch vermeld dient te worden evenals zoovele andere in ons land verdwaalde planten.]

Anemone *L.*

8. A. **Pulsatilla** *L.* Op opene, zonnige plaatsen op zand- en heidegronden. ♃. *April.*

In Herb.: Deventer, R. B.; T.; Bergsma; Cop; Veerhuis bij Deventer 1848,*) en Platvoet bij Deventer 1849, Cop; — Zutphen 1834, Wtt.; Forsten; Thomson; Bronsbergen bij Zutphen, Buse; 1872, Lagaaij; 1874, J. J. v. d. Harst; 1876, Groll; Groneman 1877, K. (bijna uitgeroeid in sched. ms.); 1882, v. d. Broek; Paaschheuvel bij Terborg, Fockema; Paaschheuvel bij Doetinchem, C. van Merrebach; Nijmegen, Abel. en Pas; — Zeist.

[Aanm.: De opgave bij de Gorter: Bronsbergen werd het eerst bevestigd door van den Ende (v. Hall. Fl. Sept. I. p. 414), daarna werd zij herhaaldelijk op die plaats verzameld. Zij zal oorspronkelijk wel als sierplant zijn aangekweekt, in

---

*) Het etiquet van den Heer Cop vermeldt het volgende: „in zeer groote menigte op hooge gronden tusschen den IJssel en den straatweg buitendijks, nabij het veerhuis bij Deventer. De landen worden 's winters veeltijds overstroomd en bieden (van de lagere tot de hoogere plaatsen) een overgang aan van weide tot heidegrond met Sarothamnus Scoparius enz.; naar dat verschil van grond schijnen ook de planten eenigszins te verschillen; de grootste en sterkste exemplaren met grooter bloem worden op de eenigszins lagere plaatsen gevonden, de kleinere naar de hoogte aan den zoom van akkermaals bosch. 5 April 1848."

In een brief van den Heer J. J. van der Harst J.J.z., destijds hulpapotheker te Deventer, aan Prof. Oudemans, d°. 8 Mei 1874, komt het volgende voor: „De Bronsberg wordt steeds meer en meer bebouwd; enkele plekjes zijn nog zanderig en herinneren aan wat men bij ons een berg noemt; men moet goed zoeken om ze machtig te worden."

Hierbij sluiten zich de woorden van den Heer J. D. Kobus aan, die de plant na 3 jaar bijna uitgeroeid vond.

welke hoedanigheid Pelletier haar dan ook voor Zeeland opgeeft. (Arch. 2. II. p. 357.)]

9. A. nemorosa *L.* In bosschen en op beschaduwde plaatsen. ♃. *April–Mei.*

In Herb.: Haren bij Groningen, v. H.; Spree; 1856, Strat.; – Paterwolde 1827, v. H.; Meppel, v. Heijn.; – Heemsterbosch 1868, v. d. Scheer; Almelo 1893, Carmiggelt; Ootmarsum 1891, L.; Platvoet bij Deventer 1846, T.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Diepenveen 1876, K.; in het bosch bij Wyhe 1875, v. Tuinen; Wyhe 1886, L.;*) – Zutphen 1834, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Twello 1846, T.; Winterswijk, R. E. de Haan; Doetinchem, Cop; Monferland 1845, Cop; Apeldoorn 1872, (1853 in herb.), K. A.; 's Heerenloo bij Harderwijk 1864, R. B.; Renkum, Buse; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Ubbergen, Thomson; 1882, G. Molengraaff; – Maarsbergen, v. H.; Zeist, Kraep.; v. d. T.; Driebergen, v. d. T.; Amersfoort 1836; Leusbroek, Garj.; Vleuten 1835, D. S.; – Haarlemmerhout, Kerb.; 1837, Buse; 1862, H. d. V. (sedert verdwenen); Haarlem 1840, Romb.; 1880, Groll; Rozenhage bij Haarlem 1892, v. Eeden; Bloemendaal, G. H. Japikse; 1876 en 1879, Groll; Bloemendaalsche bosch 1840, Buse; 1872, Boerl.; – Sassenheim 1863, S.; Warmond, Perin; Warmonderhek 1900, Jongmans; Abspoel bij Leiden 1840, Mb.; Duifhuislaan bij Leiden, Mb.; 1835, Kerb.; G. Deijn.; Perin; Poelgeest 1843, O.; Oegstgeest 1896, Jongmans; Cronestein 1843, H. d. V.; Valkenburg 1866, H. d. V.; Haagsche bosch 1833, Wtt.; Forsten; V. Z.; Kerb.; Dz.; 1840, B. W.; 1870, en 1875, Groll; Exc. 1883;

---

*) Waarschijnlijk wordt ook dezelfde groeiplaats bedoeld bij Bruman, Index Stirpium quae prope Zuollam in Transisalania nascuntur. Zuollae 1662. p. 19 (Arch. 2. III. p. 370). Volgens Arch. 2. V. p. 405 wordt zij gevonden in de bosschen van „de Gelder" te Wyhe.

Destrée; — Ulvenhout, v. A.; 1896, V.; Liesbosch, v. A.; Hilvarenbeek 1866, Knuttel; — Slavante, St. Pietersberg, v. Hov.; zeer algemeen in geheel Zuid-Limburg 1897, V.

flor. plenis: In Herb.: Haren, v. H.; — Abspoel bij Leiden 1840, Mb.; en gekweekt bij den opzichter van het huis ten Bosch, afkomstig van planten gevonden onder Voorburg 1897, V.; tevens afgebeeld in de Flora Batava XVI. Pl. 1271. *)

(Op een boerenheem te Akkerwoude, J. Botke en J. de Groot; — tusschen Eelde en Peize, Paterwolde, J. P. Hartlief; — Hertmen bij Borne, H. v. d. Pauwert; Usselo, E. J. H. Scholten, alle in herb. Heukels; — (fl. purp.) Vaassen 1872, K. A. in herb. pr.; tusschen Nijkerk en Huinen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; Doornwerdsche bosschen 1875 en 1878, Schipper in herb. pr.; Wageningen 1882, W. F. van Hell Jr. in herb. Heinsius; Gendringen, M. S. Rust, — Broekhuizen bij Doorn, S. Boot; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Park Merwestein te Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Spoordijk Bergen op Zoom—Wouw, P. J. Verhoeven; Aalst, Gestel en Veldhoven, P. Sloots alle in herb. Heukels).

Bovendien: Hierden 1864, R. B. (Arch. 1. V. p. 423); Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Boschje achter Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 199 en 218); — Walcheren 1845, Blaas (hortulanus medioburgensis) [Tijdschrift XII. p. 9.] waarschijnlijk Koudekerke, de groeiplaats die ook in

*) Eenige exemplaren met vergroende kelkbladen werden gevonden in 1867 door de Heeren Suringar en Th. Abeleven te Poelgeest nabij Leiden. Men vindt een nadere beschrijving hierover in Arch. II. 1. p. 16.

den Prodromus Ed. I. p. 3. is opgenomen. Zie ook Pelletier l. c. p. 34. — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 532); — Valkenburg, H. d. V. (Arch. 2. I p. 132; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 304; Plasmolen, Abel.; Lac.; tusschen Beek en Elsloo, K. en G. (Arch. 2. V. p. 2); Bij oudere schrijvers vinden wij gewag gemaakt behalve bij Pelletier en Bruman, bij Vorstius voor Leiden en bij Munting voor Groningen. Bij de Gorter en v. Hall komen slechts bekende groeiplaatsen voor.

10. A. **ranunculoides** *L.* In bosschen en op beschaduwde plaatsen, zeldzamer dan de vorige. ♃. *Mei.*

In Herb.: Franeker 1839 en 1840, Sprée; Philosophenpad aldaar 1863, J. M. de Boer, (in zeer weinige exemplaren); Leeuwarden 1850, S.; Matenastate te Cornjum 1860, J. M. de Boer; — Groningen, W. S. Visser; 1831, Miquel; Helpen bij Groningen, v. H.; Op de plaats van Jantje Bazuin bij Helpman, Strat.; *) — Staphorsterbosch, v. Heijn.; — Aardenhout **) 1831, Buse; v. d. T.; 1885, V.; Overveen naar 't klaphek 1859, Hartsen; Munterslaan en Haarlemmerhout 1862 (in 1863 verdwenen), H. d. V.; Oosterduin bij Aardenhout 1838. Buse; — Leiden 1833, Wtt.; B. W.; Jaagpad bij Leiderdorp 1835, Mb., 1844, de Br.; 1888, V. (sinds aldaar verdwenen); Duifhuislaan 1843, O.; Forsten; J. S. S.; Broers; 1855, v. H. Jr.; Leidsche hortus 1873, Boerl.; Valkenburg 1833, Wtt.; Haagsche bosch, V. Z.; 1851, S.; 1896, Barger; Exc. 1897; Huis

---

*) Schijnt daar tegenwoordig nog voor te komen, volgens exemplaren in herb. Heukels verzameld door R. de Boer en H. Kooi te Groningen.

**) Reeds door de Gorter van daar opgegeven, die ook de Friesche groeiplaatsen Franeker, Oranjewoud, en klein Katlijk citeert. Van Hall noemt nog Zoeterwoude (waarschijnlijk de groeiplaats bij Leiderdorp) en Leeuwarden, Beucker Andreae. Van de oudere schrijvers vonden wij opgaven bij Pelletier en Munting (Groningen).

ten Bosch 1879, K. A.; Exc. 1897; Voorburg, de Br.; Delfts-schouw 1831, v. Son; — Walcheren 1838, v. d. B.; Moesbosch op Walcheren 1882, P. Keyzer; Nadorst bij Middelburg 1895, Ogterop; Koudekerke 1877, L.; achter het pad van Nieuwenhoven (bij Goes?), v. d. B.; — Bois de la Meuse près de Maestricht (handteekening onleesbaar); Geulle 1900, V.

(Kerkhof te Rinsumageest, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — Varenkamp 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Midwolderbosch 1887, Schipper in herb. pr.; Noorderplantsoen te Groningen, E. J. V. Evenhuis in herb. Heukels; — Zeer veel op Hartelust bij Bloemendaal 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Duifhuislaan 1892, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Gronsveld, Le Jeune, Flora de Spa.

11. A. Apennina *L.* Plant uit zuidelijk Europa, in tuinen verwilderd. ♃. *April.*

In Herb.: Onder de boomen van het kerkhof achter de kapel van het Huis ter Haar bij Vleuten 1830, DS.; 1833, de Br.; 1835, DS.; 1835, Kraamwinkel; W. en Kraep.; v. d. T.; Broers; *) de Bilt, v. d. T.; — Haarlem 1833, v. d. B.; Bloemendaal 1886, Groll; — Leiden 1833, Wtt.; studentenpad aldaar, M. J. Cop; Duifhuislaan bij Leiden 1836, Lac.; 1844, O.; 1845, A. Perin.

(Op een plaats aan de Elswoudlaan bij Overveen in een klein kreupelboschje, grenzende aan een boerentuintje, even voorbij het brugje rechts. Reeds in 1891, 92, 93 en 95 waargenomen, ook in 1900, C. A.

---

*) Dezelfde groeiplaats werd reeds opgegeven in de Flora Belg. Sept. van v. Hall, waar de plant door de Heeren Bergsma en Nijhoff werd gevonden. In de Bijdragen tot de natuurkundige wetenschappen (II. p. 77 noot) leest men: „Deze zeldzame plant is, in 1826, wedergevonden door den Heer G. Broers, student te Utrecht, die mij exemplaren der aldaar vrij algemeene Italiaansche Anemoon heeft laten zien. v. H."

Backer in herb. pr. Waarschijnlijk dezelfde vindplaats als hieronder vermeld).

Bovendien: Elswout onder Overveen, op eene plaats, waarschijnlijk voor lange jaren verwilderd, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363). Volgens mededeeling van den Heer P. van der Lijn komt zij aldaar nog voor, benevens op Rozenhage.

[Aanm.: Komt waarschijnlijk op buitenplaatsen meer voor, doch is dan bijna zeker opzettelijk geplant, zooals Prof. Suringar voor eenigen tijd bleek op het voormalige landgoed Endegeest het geval te zijn. Als tuinplant wordt zij dan ook bij oudere schrijvers genoemd.]

Adonis *L.*

12. A. **aestivalis** *L.* In koornvelden, op kalk- of leemhoudenden bodem. Bereikt in West Pruissen haar noordoostelijkste grens. ⊙. *Juni—Juli.* (A. annua? Fl. B. S. p. 414.)

In Herb.: Bij Niezijl in het Westerkwartier (Prov. Groningen) in 1853 ontvangen van den Heer Folmer, v. H.; — Deventer, Westerhof-Peteri; — ex herb. A. de Beijer, v. H.; Vestingwerken bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; — Tegenover de meelfabriek langs den straatweg onder Zoeterwoude 1898, V.; Voormalige buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1900, F. J. Struijkenkamp *).

[Aanm.: In de Flora van Nijmegen door Abeleven en Gevers Deynoot wordt de plant opgegeven voor Weurt en Beuningen, in den tweeden druk, van de hand van den Heer Th. Abeleven, wordt alleen opgegeven Vestingwerken bij Nijmegen (Arch. 2. V. p. 253). In de Flora Batava pl. 883 (welke

*) Deze wildernis, die weldra verdwenen zal zijn door bebouwing, dankt haar rijkdom aan „Pothoofd" planten, doordat de vroegere bezitter een groot hoenderliefhebber was en uit het met het voer voor deze dieren aangebrachte zaad voortdurend nog zaden ontkiemen. De hier verzamelde planten geven alzoo een beeld van hetgeen men elders mag verwachten en ook reeds gevonden heeft als opslag uit kippenvoer.

vrij slechte afbeelding waarschijnlijk Ad. autumnalis voorstelt) vermeldt de Heer Gevers Deynoot, destijds redacteur der Flora Batava: „Bij Baarn vond haar de Heer Vrolijk, zelf (G. Deyn.) vond ik haar te Weurt bij Nijmegen." De Heer Th. Abeleven, om wien ik naar deze tegenstrijdige opgaven om opheldering vroeg, schreef mij: „Adonis aestivalis, door Oudemans vermeld in Arch. 2. I. p. 233, heeft hij overgenomen uit de 1e Editie der Flora Noviomagensis, door mij met Gevers Deynoot uitgegeven. Die plant had ik toen niet gevonden, maar is mij door G. D. opgegeven en toen opgenomen. In den Prodromus heeft v. d. Bosch die groeiplaats uit de Flor. Noviom. overgenomen, tenzij Gevers hem 't exemplaar uit zijn herb. heeft laten zien. In de tweede editie der Flora Noviom. heb ik dan ook maar alleen de vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen opgenomen. Waar de Beijer haar gevonden heeft, kan ik niet bepalen; deze geeft alleen maar „bij Nijmegen B." — onverschillig of de plant te Ubbergen of Beek, Weurt, de Ooi, Cuyk, Boxmeer of waar ook om Nijmegen is gevonden. Ik heb o.a. ook te Weurt en Beuningen veel gesnuffeld, maar de Adonis aldaar nooit gezien. Dat de Beijer A. aestivalis bij Nijmegen zal gevonden hebben is zeker, daarvoor was hij te betrouwbaar, maar hij wilde niet iedereen de juiste plaats aanwijzen en daarom gaf hij alleen op „bij Nijmegen."

In het herb. van den Heer Valckenier Suringar kwamen mij een paar authentieke planten onder het oog, waarbij de Heer P. M. E. Gevers Deynoot eigenhandig schreef: „Jaarlijks verwilderd op een bouwland in groote menigte bij Weurt bij Nijmegen". De plant heeft behoort tot de collectie van Prof. Suringar. Hieruit volgt dat de plant inderdaad reeds vroeger tot de Flora van Nijmegen behoorde.

De plant in het herbarium aanwezig, afkomstig van A. Perin, als gevonden 1844 bij Arnhem, is een, om nader te vermelden reden, onbetrouwbare opgave. Het etiquet vermeldt: „komt van zelfs op onder het koren."

13. A. vernalis *L.* Op zonnige plaatsen op droge zand- en heidegronden. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch bij het Veerhuis bij Diepenveen 1849, Tyhaar, comm. M. J. Cop; (zie Arch. 1. III. p. 494. Eerste Supplement tot den Prodromus Florae Batavae.)

Tribus Ranunculeae *D.C.*

Myosurus *L.*

14. **M. minimus** *L.* In koornvelden en op opene, vochtige plaatsen, zoowel gras als bouwland. ☉. *Mei—Juni.*

In Herb.: Hee op Terschelling 1869, Holk.; Hoorn op Terschelling 1896, V.; — Jelsum, S.; Franeker, Sprée; — Groningen 1826, v. H.; van Haren naar den Mickelhorst 1856, Strat.; Zuidhorn 1869, Helpen 1868, v. H.; — tusschen Meppel en IJhorst, v. Heijn.; — Zwartendijk bij Kampen,*) R. B.; — Hierden bij Harderwijk **) 1877, R. B.; Harderwijk 1877, 1898, K. A.; Doetinchem 1899, v. Vloten; Nijmegen, B.; Heumen, Th. Abel; — Utrecht (menigvuldig), C. H. Broers; Wtt.; tusschen Driebergen en Bunnik, W. en Kraep.; Houten 1833, V. Z.; — Wieringen 1856, Lac.; Schoorl 1870, Groll; Zandpoort 1867, H. d. V.; Haarlem 1870, 1872, Groll; — Hooge Morsch 1833, Mb.; Oegstgeest bij Leiden (Morsebelsche polder) 1836, Lac.; O.; 1846, Perin; enz.; Hortus te Leiden (wild) 1890, V.; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage, V. Z.; — Kapelle 1839, Holtzstein 1838, Liefdestoof 1841, en Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop.; — Oudenbosch, de Haas; Rosmalen bij 's Hertogenbosch 1848, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; Beek 1869, O.

(Tusschen Murmerwoude en Dokkum, Akkerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — Zuidhorn 1866 Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten Schipper in herb. pr.; — Oostkapelle en Koudekerke 1876 L. in herb. K. A.).

---

*) Aldaar verzameld door R. Bondam 1846 (Arch. 1. I. p. 160.)

**) Reeds voor Hulshorst bij Harderwijk opgegeven in 1850 (Arch. 1. III. p. 171.)

Bovendien: Naaldwijk, v. d. T. (Arch. 1. V. p. 436); Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363); – Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 304); Schinnen, Bunde, Lac. (Arch. 2. V. p. 2). Bij oudere schrijvers vermeld bij Pelletier, Knijf voor 't Gooiland, en Munting voor Groningen. Voorts bij de Gorter voor Zwolle, Hattem, Naarden en bij van Hall: tusschen Amersfoort en Soest, Rotterdam, Kros; Baarn, V. Z.; en Heikop bij Vianen, v. H.

Batrachium *Wimmer*. *)

15. **B. hederaceum** *L.* In helder stroomend water of langs de kanten van beekjes. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Haren 1860, v. H.; tusschen Haren en Onnen 1856, Strat.; – Paterwolde v. H.; Eelderwolde, Miquel; Drenthe, Un. 1889; – Deventer 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Oldenzaal 1879, Lac.; Haaksbergen, Un. 1895; – Zutphen, Wtt.; Apeldoorn 1834, Wtt.; 1850, 1872 en 1877, K. A.; 't Loo, J. C. Broers; 1834, Wtt.; Beekbergen 1881, K. A.; Woeste hoeve, Un. 1849; Arnhem, Dz.; Sypenberg bij Velp 1844, Lac.; Ubbergen 1869, en Weurt, Th. Abel.; tusschen Putten en Ermelo, v. d. T.; Harderwijk 1863, 1864, en 1866, R. B.; Lunteren 1846, Lac.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; Bennekom 1882, K.; Keienberg en de Doornewaard bij Wageningen 1833, Wtt.; Renkum 1849, Buse; – Hoogland bij Amersfoort 1863, R. B.; Amersfoort, v. d. T.; 1835, DS.; 1844, W. en Kraep.; Baarn, W. en Kraep.; – Bergen, Un. 1891; tusschen Schoorldam en Schoorl 1873, Hoek; – Woensdrecht, Un. 1896; Oudenbosch, 1893, Jorna; tusschen Bavel en Ulvenhout, Exc. 1896; Rosendaal,

*) Het geslacht Batrachium is bewerkt door wijlen Prof. W. F. R. Suringar. Ofschoon zijne revisie niet geheel gereed was, heb ik de bewerking geheel volgens zijne aanteekeningen voortgezet.

Un. 1860; Geldrop 1835, de Br.; — beeken om Venlo 1900, L. Rieter; Maastricht, de Marres; Ottersum 1897, G. en V.

(Keijenberg 1897, V. Suringar in herb. pr.; Laag Soeren 1898, A. P. van den Briel in herb. pr.; — Nieuwe molen en nabij Stapelakker te Halsteren, P. J. Verhoeven; Ulvenhoutsche straatweg nabij Ginneken 1897, Th. W. van Schermbeek in herb. Heukels).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363); — Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 184); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Breda, V. A. (Arch. 2. II. p. 144); Gracht bij Mallenburg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 347). Volgens de Gorter ook bij Aardenhout.

16. B. aquatile *Dum.*

A. Subsp. **B. trichophyllum** *Chaix.* In zoet- (en brak) water, meest op lagen zandgrond. ♃. *Mei—Aug.*

a. **natans** *Sur.* (*B. radians* Revel, *B. paucistamineum a. Petiveri* Marsson, *B. Petiveri maior* Koch, *B. heterophyllum a. peltatus* Prodr. auth.).

In Herb.: Giekerk, H. Albarda; — Kampen, R. B.; Zalk 1849, T.; Vollenhove 1898, L. en G.; Zwolle 1894, L.; de Poppe, Un. 1895; — Zutphen, Wtt.; 1838, Buse; — Utrecht 1833, Wtt.; — Schoten bij Haarlem 1863, H. d. V.; Schalkwijk bij Haarlem 1864, v. Eeden; Klaphek Zandvoorterlaan 1866, Hartsen; 1869, v. Eeden; Zomervaart bij Haarlem 1871, Groll; Overveen, Exc. 1882; Heemstede, v. d. T.; Bennebroek 1864, H. d. V.; — Noordwijkerhout, Exc. 1891; duinpan Noordwijk 1883, S.; Kouwenburg bij Lisse 1894, S. en V.; Katwijk binnen 1860, S.; Leiden, B. W.; 1885, C. v. d.

Broek; Morsch bij Leiden 1863, S.; 1866, H. d. V.; Zijl Leiden 1844, Perin; 1835, Kerbert; Zoeterwoude, Boerl.; 1894 V.; Oegstgeest 1885, S.; Endegeest*) 1836, Lac.; Rhijngeest*) 1894, S.; Valkenburg 1833, S. S. (*B. heterophyllum peltatum* Prodr. I); — Zuid-Beveland 1839, v. d. B. (*B. het. pelt.* Prodr.); Kapelle bij Goes 1894, Cool; tusschen Vlissingen en Koudekerke 1881, Buijsman; — Liesbosch bij Breda 1884, C. v. d. Broek (ook gevonden Exc. 1897, doch niet in herb.).

(Noorderpolder Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Duin bij Egmond Mevr. Steinbach in herb. Heukels.)

2. *forma parviflorum* (Drouetii).

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.

(Zieriksee 1894, Posth. in herb. pr.)

β. **submersum** *Sur.*

1. *grandiflorum.*

In Herb.: De Koog op Texel**) 1869, Holk.; Eierlandsche polder**) 1868, Holk.; Texel 1860, Lac.; Hee op Terschelling 1868, Holk.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; tusschen Nes en Buren op Ameland, Holk.; Oert op Ameland 1897, V.; — tusschen Wolsum en Nijlanderzijl 1874, J. M. de Boer; — Zwolle 1834, L.; — Harderwijk**) 1866, R. B.; Teuge 1894 en 1898, K. A.; — tusschen Driebergen en Doorn 1865, Knüttel; tusschen Bunschoten en Schakenburg 1846, W.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht, v. H.; Ruigenhoek bij Utrecht 1872, de Br.; Sloterweg,**) Fl. Amst.; Sloten**), Fl. Amst.; Schooten 1862, H. d. V.; Exc. 1894; Haarlem, Splitg.;

*) Deze exemplaren hebben den truncato-partiten bladvorm, bijna al de overigen zijn peltato-tripartiet.

**) Naderen zeer tot B. Baudoti.

1836, Buse; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; Aardenhout 1863, H. d. V.; Bentveld 1879, v. Eeden; Vijver Bloemendaalsche Bosch, Hartsen; Overveen, Exc. 1882; Saxenburg 1866, v. Eeden; Heemstede 1866, H. d. V.; Waterleidingsbeek onder Vogelenzang 1896, V.; Enkhuizer polder 1894, Enkhuizen 1894, tusschen Hoogkarspel en Zwaagdijk 1894, tusschen de Hout en Hoogkarspel 1894, en tusschen Enkhuizen en Oostendijk 1894, Sanders; Wieringen 1857, Harting; Huisduinen 1894, J. V. Suringar; — Lisse, Exc. 1886; Noordwijk 1872, Boerl.; tusschen Noordwijk en Rijnsburg, 1866, H. d. V.; Valkenburg 1863, S.; Perin; Katwijk binnen, Exc. 1886; 1894, S.; Kanaal bij Katwijk, Exc. 1882; Rhijngeest 1894, S.; Oegstgeest 1894, S.; Leiden, Mb.; Pierot; A. W.; Hartman; 1872, Boerl.; Boschhuizer polder onder Zoeterwoude, Boerl.; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar 1863, S.; Loosduinen 1864, H. d. V.; 1886, Destrée; Staalduin, v. d. T.; 1895, V.; — Zuid-Beveland **) 1849, Drinkput bij Goes 1855, Goes 1854, Nieuwe kanaal bij Goes 1832, Noorddijk 1838, Wilhelmina polder 1838, Arnemuiden 1838 en Oostkapelle 1839, v. d. B.; Middelburg, de Marrée; 1882, P. Keyzer; 1894, Ogterop; Walcheren 1839, v. d. B.; Goukum Nieuwland polder bij Zierikzee, Un. 1894; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, Koudenpolder bij Hoek 1854, Vogelschorre bij ter Neuzen 1854, Hoek, 1857, 1862, Zuiddorpe 1855 en Isabellesluis 1861, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860.

(Noorderpolder en Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; — Borkelo 1898, G. J. Kerbert; Maasbommel, A. de Groot; — Hel-

der, L. de Bruijn, in herb. Heukels; moeras bij de Liede 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Halsteren, P. J. Verhoeven, in herb. Heukels.)

2. *parviflorum* (B. Drouetii).

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Harderwijk 1866, R. B.; — tusschen Driebergen en Doorn 1865, Knüttel; — Sloten 1842, Tilanus (P. N. S.); Schoten 1894, S.; Bentveld 1869, v. Eeden; Callantsoog 1878, Lac.; Huisduinen 1894, V. Suringar; — tusschen Hillegom en Zilk, Exc. 1894; Noordwijk 1894, V. Suringar; tusschen Noordwijk en Katwijk 1897, V.; Noordwijkbinnen, Exc. 1894; Rijnsburg, S. 1894; vlakte van Waalsdorp 1894, S.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Kapelle bij Goes 1894, Cool; Kauter (Oost Zeeuwsch Vlaanderen) 1857, A. W.; -- Gronsveld 1894, Lindo.

γ. **terrestre** (*B. trichophyllum caespitosum*).

In Herb.: Slagdijk bij Pietersbierum 1839, Lac.; — Enck bij Deventer 1847, M. J. Cop; Almelo, v. Lennep; — Zutphen 1864, de Br.; Culemborg 1839, Wtt.; — Driebergen, Bergsma; Rijzenburg (R. B.?); Schalkwijk 1833, Wtt.; Haarlem, Buse; — Noordwijkerhout 1897, v. Vloten; Noordwijk 1840, v. d. B.; 1847, Dz.; tusschen Katwijk en Wassenaar 1897, V.; Leiden 1842, B. W.; tusschen Wassenaar en Noordwijk, Dz. en v. d. B.; duinen bij 's Gravenhage 1851, T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Kloetinge 1837, v. d. B.; Oost Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Eindhoven, Dz.

Bovendien, zonder nadere opgave van den vorm, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 110) en voorts vermeld ook bij Bruman.

16. B. aquatile *Dum.*

B. Subsp. **B. heterophyllum** *Wigg.* In stilstaand en stroomend water, bij voorkeur in de diluviaalstreek. ♃. Mei—Juli.

a. **natans** *Sur.*

1. forma *peltatum.*

In Herb.: Koevorden, Zwinderen, 1859, Lac. en S.; — Zwolle 1849, R. B.; Deventer, Halbertsma; Ootmarsum 1891, L.; — Teuge bij Twello 1894, K. A.; het Loo 1851, T.; Halle (Veluwe) 1834, Wtt.; Zutphen, G. B.; Beekbergen, Wtt.; Doetinchem 1894, V.; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859 *); Ooi bij Nijmegen, Hees bij Nijmegen, Weurt 1844, Th. Abel.; Wichensche venen 1897, G. en V.; Wichen 1897, G. en V. *); tusschen Wichen en Heumen 1897, G. en V.; Wolfheze 1852 en Heelsum 1851, Buse; — Wikkenburg bij Utrecht, Wtt.; tusschen Utrecht en de Bilt, v. d. T.; Houten 1833, S. S.; — Waalsdorp, v. S. V.; — drinkput Wilhelminapolder, v. d. B. (als *Petiveri*); Sint Jansteen en Hulst 1845, v. d. B; — Choorveen bij Oisterwijk 1894, Ogterop; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Budel 1880, B. Jelgersma; — Berg 1866, H. d. V.

(Heelsum 1880, Schipper in herb. pr.; Culemborg 1899, C. A. Backer in herb. pr.)

b. *penicillatum.*

In Herb.: Goor 1898, G. en V.; — Lockhorster sloot, Garj.; Drieberger bosch 1857, Knüttel.

2. forma *truncato-peltatum.*

In Herb. Hardenberg 1868, v. d. Scheer.

3. forma *truncatum.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; Terschelling

*) Met overgangen tot den terrestrischen vorm.

1887, V.; Liesterplak en Doodemanskisten op Terschelling, Un. 1886; — Bergumerheide 1864, J. M. de Boer; Giekerk, H. Albarda; — Meppel, v. Heyn.; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Koevorden, Zwinderen 1859, Lac. en S.; — Zalk 1851, T.; Deventer 1876, K.; Haaksbergen, Un. 1895; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Delden, Un. 1870; — Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Bloemink in den Wildenborg 1834, Staring; Apeldoorn 1876, K. A.; Zutphen, Fockema; Vorden 1876, Groll; Eng bij Wageningen, K.; Veenendaal, Exc. 1894 en 1899; Edesche veen 1894, V.; Arnhem, Thomson; — Amersfoort, R. B.; Lockhorsterbeek bij Amersfoort 1896, K. A.; Driebergerbosch 1857, Knüttel; Woudenberg, Exc. 1887; tusschen Doorn en Driebergen 1865, Knüttel; Zeist, W. en Kraep.; Utrecht 1833, Wtt.; v. H.; 1859, Hartsen; O.; Ruigenhoek bij Utrecht 1872, de Br.; Kromme Rijn bij Utrecht 1879, A. C. Oudemans Jszn.; — Leiden, v. d. B.; Zorgvliet, v. S. V.; — Breda 1896, V.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Hasseltsche weg bij Koudewater 1894, C. Popta; Son, Breugel 1850, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; Deurne 1873, H. d. V.; — Weert 1886, V.; Thorn 1900, G. en Jongmans.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1869, v. Tuinen; Lutjegast 1866, Holk.; — Haren 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Eelde en Peize, J. P. Hartlief; — Steenwijk, M. Kramer; Usselo, E. J. H. Scholten; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Almelo, Un. 1897 in herb. V. Suringar; Riele bij Diepenveen 1898 L. in herb. pr.; — Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; in den Ouden IJsel bij de brug van Engbergen, M. S. Rust; tusschen Cu-

lemborg en Everdingen, Buren, C. A. Backer in herb. Heukels; — Blauwkapel 1872, Costerus in herb. pr.; Oud Ameliswaard bij Utrecht, W. C. van Embden in herb. Heukels; — West Souburg 1893, Brigdamme 1894, Ogterop in herb. pr.; — Kruisland, T. Jansens; In de Dommel en Tongelre bij Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oisterwijk 1896, Posth. in herb. pr.; tusschen Boxtel en Eindhoven 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.)

b. *acutilobum.*

In Herb.: Liesterplak Terschelling 1869, Holk.; — Giekerk, Albarda; — Helpman, Strat.; — Zwolle, R. B.; — Utrecht 1835, D. S.; — St. Jansteen en Hulst 1845, v. d. B.; — Ginneken 1880, Boerl.; — Gronsveld 1894, Lindo.

c. *penicillatum.*

In Herb.: IJsel bij het Katerveer 1851, T.; — Twello, T.; Ruurlo 1883, Ensink; Renkum, Buse; Renkumerbeek, Exc. 1897; — Amersfoort, R. B.; Lockhorst 1891, Garj.; Driebergen 1857, Knüttel; Utrecht 1859, Hartsen; — Aa bij Prinsenhage 1897, V.; Hondsberg bij Oisterwijk 1866, Knüttel.

4. form. *truncato-quinquelobum* (f. rivulare.)

In Herb.: Hierderbeek bij het huis Staverden op de Veluwe 1855, Lac.

5. forma *quinquelobum.*

In Herb.: Giekerk, H. Albarda; — Deventer, Halbertsma; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; — Amersfoort, R. B.; Rijzenburgerbosch 1870, Hoek; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; Orten, v. Hov.

(Tusschen Clinge en St. Jan Steen 1886, L. in herb. pr.)

6. forma *tripartitum.*

In Herb.: Wolsum bij Bolsward 1874, J. M. de Boer; Oenkerk 1849, S.; — Utrecht 1835, Wtt.; benevens een ex. van Vrijdag Zijnen van onleesbare groeiplaats.

(Twello 1861, K. A. in herb. pr.)

Al deze planten zijn met eenigen twijfel tot deze soort gebracht.

β. **submersum** *Gren. et Godr.*

In Herb.: Koudum 1872 en Heindijk bij Tjerkwerd 1874, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Weurt 1844, Th. Abel.; — Lockhorsterbeek 1896, K. A.; Utrecht, C. H. Bergsma; v. H.; — Heerenweg bij Haarlem, Groll; — Rijnsburg 1833, Wtt.; Valkenburg, M. J. Cop; Leiden, v. Royen, 1833, S. S.; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1844, 1845, Perin; 1845, B. W.; Wassenaar 1832, S. S.; — tusschen Vlissingen en Koudekerke 1881, Buijsman; — Breda 1896, V.; Langs de Zoom bij Bergen op Zoom, Un. 1896; — Meerssen 1892, Hoevenaars.

2. forma *parviflorum.*

In Herb.: Gronsveld 1894, Lindo.

3. forma *penicillatum.*

In Herb.: Sloot Lokhorst, Garj.; Amersfoortsche beek 1877, 1880, K. A.; — Leiderdorp, v. d. B.

γ. **terrestre** *Gren. et Godr.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Helpman, Strat.; Groningen, v. H.; — Kleine Vecht bij Koevorden 1859, Lac. en S.; Roswinkel 1837, v. H. (overgang van *terrestre* tot *submersum*); — Zwolle 1891, L. (Overgang van *natans* tot *terrestre*); Goor 1898, G. en V.; — Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Lent bij Nijmegen 1865, Ooi bij

Nijmegen 1851, Th. Abel.; — Rijzenburg 1859, R. B.; Vollenhoven bij Zeist 1844, W. (overgang van *submersum* tot *terrestre*); Oostbroek 1844, W. (overgang van *submersum* tot *terrestre*); de Bilt 1839, Lac.; Houten, Wtt.; — Leiden, Dz.; 1842, O.; Katwijk en Wassenaar, V. Z.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Zeeland, v. d. B.; Zuid-Beveland 1838, 1839, v. d. B.; Breskens 1880, Buijsman; — Mark bij Breda 1895, S. en V.; 1896, V.; Asten 1836 en Zomeren 1837, de Br.; — Berg 1866, H. d. V.; Heugem 1894, V.

(Boekelerhoek bij Lonneker 1893 en Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.)

Bovendien: zonder nadere aanduiding van den bizonderen vorm: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V* p. 254); — Gramsbergen, Odoorn, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 242); — Winterswijk, Lochem, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 218); — Vaeshartelt, Gronsveld 1890—94, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 565); Voorts ook vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

γ. Terschelling en Vlieland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 364).

17. B. **hololeucum** *v. d. Bosch.* *) In helder water, heide- en veenstreken van het diluvium. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Groningen, v. H.; Veenklooster, Holk.; — tusschen Hengelo, Oldenzaal en Ootmarsnm 1896, L.; — Doetinchem 1899, G. v. Vloten; Barrewinkel bij Apeldoorn, 1876, Apeldoorn 1875, 1877,

---

*) Deze soort, door Lloyd (Fl. loir. inf. p. 3.) als Ranunculus ololeucos beschreven en onder dezen naam door Godron et Grenier in hunne flora overgenomen, werd, voor zoover mij bekend, het eerst door Dr. R. B. van den Bosch onder den door Dumortier opgestelden geslachtsnaam beschreven. Garcke voegt zijn naam ten onrechte als auteur achter die soort. (Zie Garcke's Flora Ed. XVII p. 10).

en Stroe 1882, K. A.; Nijkerk, Stoltz; Lageveld bij Ede 1890, v. Vloten; Hatert en Overasselt 1867, Th. Abel.; Groenendaal, Hoffmann; — Maarsbergen 1889, V.; Exc. 1896; Rijzenburg 1859, Hartsen; R. B.; 1867, H. d. V.; Driebergsche bosch 1866, Knüttel; Schalkwijk 1829, Wtt.; — Zelsaete en Zuiddorpe 1845, B. W. en v. d. B.; Zuid-Beveland, O.; — Teteringen, V.; Roozendaal, Un. 1860; Groot Zundert, Un. 1860; Son, 1850, Nuenen 1850, v. Hov.; Deurne 1873, H. d. V.; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853; Peel 1873, H. d. V.; Koningsveen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Pastoorshuis bij Weert 1900, G. en Jongmans; Beeken om Venlo 1900, L. Rieter.

β. **terrestre.**

In Herb.: Maarsbergen 1855, Lac.; Driebergen 1866, Knüttel; — Boxmeer, Un. 1853.

18. B. **tripartitum** *D.C.* Als de vorige. Komt evenals bij ons plaatselijk voor in Spanje, Frankrijk en Engeland. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1881, Groll.

19. B. **salinum** *Sur.* In wateren van zilte gronden naar de zeezijde, een enkele maal binnenlands in de buurt van rivieren. ♃. *Juni—Aug.*

A. Subspec. **Baudotii** (*B. Baudotii* v. d. Bosch.)

a. **natans.**

1. forma *tripartito-truncatum.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Dijk Dellewal bij West Terschelling 1896, V.; Liesterplak bij Hoorn op Terschelling 1896, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk., (als *tripartitum*); — Kampen, T.; — Hattem, Hoevelaken, R. B.; — Spakenburg, Th. Stolz; — Schoten bij Haarlem 1888, V.; 1894, S. en V.; Huisduinen 1884, V. Suringar; — Hoek van Holland 1874, 1879, S.; — Ronde Weel bij Zieriksee, Un. 1894; Hoede-

kenskerke 1840, v. d. B. (als *Petiveri*); Heer Hendrikskinderen 1845, v. d. B. (als *Petiveri*); Wilhelmina polder bij Goes 1855, v. d. B.; Kreek te Hoek 1853 en Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.

2. forma *tripartito-peltatum.*

In Herb.: Sloot brak water bij Goes 1846, v. d. B. (eerste gevonden exemplaar, en als zoodanig in den Prodr. Ed. I. opgenomen).

3. *penicillatum.*

In Herb.: Spreng bij Uchelen, Un. 1890.

β. **submersum** *Gren.* et *Godr.*

In Herb.: Elzenbosch op Texel, S. P. Huizinga; Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; Schiermonnikoog, H. Albarda; — Vestingwerken Naarden 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.

γ. **terrestre** *Gren.* et *Godr.*

In Herb.: Vlieland 1896, en Ameland 1896, V.; Rottum 1897, Schipper; — Warfhuizen 1835, v. H.; Kampen, R. B.; 1848, T.; Zwartendijk bij Kampen 1849, Wilp 1845, T.; — Putten, 1876, K. A.; — Breskens 1880, Buysman; Koewacht, 1855, en Hoek 1855, A. W.

B. Subspec. **Confusum** (*B. confusum* Garcke, *B. Petiveri* Koch.)

a. **natans.**

1. forma *truncato-tripartitum.*

In Herb.: Vlieland, 1869, Holk.; Terschelling 1897, V.; Hollum op Ameland 1896, V.; Buren op Ameland 1897, V.; Rottum 1897, Schipper; — tusschen Bolsward en Witmarsum 1875, J. M. de Boer; — Muiderberg 1882, S.; Vestingwerken Naarden 1894, O.; Naarden 1896, V.; Wieringen, S.; Enkhuizerpolder 1894, Sanders; Kanaal naar Bergen 1896, V.; Sparendam, V.; — Hoek van Holland 1887, V.; — Zuid-Beveland 1839, 1847, v. d. B.; 's Gravenpolder 1843, de Slagvelden

1837, en drinkput Wilhelminapolder bij Goes 1855, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.; — Dommel bij Son 1850, v. H o v.

(Veenklooster 1866, H o l k. in herb. v. T u i n e n; — buitengoed Schouwenburg bij Elburg 1847, A l p h e r t s in herb. pr.; — den Helder 1899, L. d e B r u y n in herb. H e u k e l s; — Goes 1899, P o s t h. in herb. pr.; Kapelle 1894, O g t e r o p in herb. pr.

2. forma *penicillatum.*

In Herb.: Terschelling 1869, H o l k.

3. forma *quinquelobum.*

In Herb.: Slufferballen op Texel 1868, H o l k.

β. **submersum** *Sur.*

In Herb.: Nes op Ameland, H. A l b a r d a; Schiermonnikoog 1868, H o l k.; — Teuge bij Apeldoorn 1872, K. A.; Weurt 1865, T h. A b e l.; — Vestingwerken Naarden 1864, O.; Enkhuizer polder 1894, S a n d e r s; Wieringen 1856, v. d. B.; — 's Gravenpolder bij Goes 1843, v. d. B.; Philippine 1854, en Putten te Hoek 1860, A. W.; — Bergen op Zoom, U n. 1860.

(Noord-Beveland 1877, L. in herb. pr.)

γ. **terrestre** *Sur.*

In Herb.: Putten 1876, K. A.; — Bergen 1896, V.

Bovendien alleen vermeld B. B a u d o t i i duinen onder Loosduinen, de W. H. (Arch. 2, II. p. 118).

20. B. fluitans *Lam.* In en in de buurt van beken en rivieren, voornamelijk in snelstroomend water. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Waal tusschen Nijmegen en het fort Kraijenhoff 1864, T h. A b e l., (forma *Scoparium*); Waal bij Nijmegen 1869, T h. A b e l.; Heelsum 1851, B u s e; — Wijk bij Duurstede, K r a e p.; 1844, W.; 1845, W. en K r a e p.; Kromme Rijn bij Utrecht, v. d. T.; 1839, L a c.; v. H.; 1879, A. C. O u d e-

mans Jszn.; Vossegat bij Utrecht 1859, Hartsen; tusschen Nieuwersluis en Loenersloot, Exc. 1895; — Leiden (Alfen), Mb.; — Geldersche beek bij Hamert, Un. 1893; Beeken bij Venlo 1900, L. Rieter; In de Maas bij Roermond en in de Roer aldaar 1900, G. en Jongmans; Meerssen, Un. 1861; Geul bij Valkenburg, Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1887, Groll; 1883, K.; 1894, Lindo en V.; 1895, Hunger; Wylre 1889, V.; Oude Maas bij Eijsden 1894 en Berg 1894, V.

β. **natans.**

forma *quinquelobum.*

In Herb.: Jeker bij Maastricht 1892, de Haas.

21. B. divaricatum *Wimmer.* Zeer algemeen in slooten en grachten. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1867, Huizinga; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Tjerkwerd bij Bolsward 1867, J. M. de Boer; Leeuwarden, H. Albarda; Oldeboom 1869, Van Tuinen; — Groningen, v. H.; Aduard, Strat.; Selwerdorp bij Groningen 1833, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Deventer, Halbertsma; 1878, K.; Dieze bij Zwolle 1895, L.; Zwolle 1870, Hoek; 1898, L.; Grafhorst 1851, T.; — Twello 1845, T.; Harderwijk 1864, R. B.; Lent 1865, Th. Abel.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Ooi 1851, Th. Abel.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; — Amersfoort, R. B.; Zeist, Kraep.; Un. 1847; Houten 1829, Wtt.; Utrecht 1872, de Br.; v. H.; Neerlangbroek, v. d. T.; Zevenhuizen 1890, Garj.; Oud Loosdrecht 1900, G. en Jongmans; — tusschen Muiden en Diemen, Romb.; Drecht 1894, S.; Uithoorn, Boerl.; Naarden 1864, O.; Ringdijk, Fl. Amst.; Haarlemmermeer bij Sloten 1845, Lac.; Hoogkarspel en Zwaagdijk 1894, Sanders; Wieringen 1857 Coll. Nat.; Castricum, 1895 V.; Bloemendaal 1866, v. Eeden;

Overveen 1872, Boerl.; Hillegom, Exc. 1882; Haarlem 1838, Buse; — Leimuiden, V.; Halfweg, S.; Zilk 1894, S.; Erforderlaan bij Lisse 1894, V.; Rhijngeest bij Oegstgeest 1894, S.; Leiden 1834, Wtt.; 1837, Mb.; Dz.; 1845, B. W.; 1840, S. S.; Perin; Fockema; Leiderdorp 1899, Jongmans; Zoeterwoude 1832, S. S.; Katwijk, S.; Wassenaar, Mb.; Waalsdorp, Barger; 's Gravenhage, V. Z.; Delft, v. S. V.; Rotterdam 1850, O.; 1851, Coll. Nat.; Fijenoord 1836, Miquel; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zuiddorpe 1845, B. W. en v. d. B.; Isabellasluis 1841 en Zelsate 1845, B. W.; Sas van Gent 1865, A. W.; — Oudenbosch, de Haas; Zevenbergen, Un. 1860; — Vijver van den Plasmolen, Un. 1853; Wylre 1866, H. d. V.; Maastricht 1892, de Haas.

(Glimmen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Singraven te Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Culemborg 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Loenen 1895, Struijkenkamp in herb. V. Suringar; — Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; — Valkenburg 1894, V. Suringar in herb. pr.; Pijnacker 1895, Ogterop in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 175); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); — Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 363); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887, (Arch. 2. V. p. 398); — Noord-Beveland, A. W. en L.

(Arch. 2. VI. p. 105); – de Vliet bij Moerdijk, U n. 1860; (Arch. 1. V*. p. 235); – Sittard, U n. 1861 (Arch. 2. IV. p. 305); Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 2). Voorts reeds vermeld door Pelletier.

Ranunculus *L.*

22. **R. Lingua** *L.* Aan waterkanten en in moerassen, voornamelijk op veenachtigen bodem. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel (zeldzaam) 1868, Holk.; – Hardegarijp 1849, S.; Giekerk 1882, S.; Heerenveen, C. A. Broers; Ter Issert, U n. 1881; Sneekermeer 1865, H. d. V.; – Groningen, Oostwolde, v. H.; Haren *) 1829, v. H.; *) 1833, v. H.; – Rolde 1865, H. d. V.; Borger 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; 1848, T.; Zalkerbroek 1865, R. B.; Giethoorn 1865, en Zwolle 1865, H. d. V.; 1870, Boerl.; Deventer 1876, K.; Markelo, U n. 1897; Goor (met wortelbladen) 1898, G. en V.; Diepenheim, U n. 1897; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; – Hattem 1866, R. B.; Wisselsche venen bij Epe 1878, K. A.; Apeldoorn 1850, K. A.; 1839, Halbertsma; Zutphen, G. B.; Beekbergerwoud 1869, S.; Lochem 1875, O.; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, U n. 1859; Nijmegen, B.; Ooi, Persingen enz., Th. Abel.; Wychen 1897, G. en V.; Bommelerwaard, v. S. V.; Veenendaal, Kraep.; – Amers-

*) Deze planten kwamen voor onder den naam R. Flammula forma Bernhardi. In de „verhandeling over de Ranunculaceae der Nederlandsche Flora” van Lejeune en Courtois (zie Bijdr. II. p. 69.) schrijven deze auteurs aangaande de R. Flammula (l. c. p. 87). Deze plant wisselt af..... in de grootte der bloembladen, die gewoonlijk een weinig grooter dan de kelk zijn, maar somwijlen bijkans die van R. Lingua evenaren. Deze laatste verscheidenheid, door den Hoogleeraar Kops in de Flora Batava III. No. 239 onder den naam van R. Flammula afgebeeld, schijnt de R. Flammulaeformis van Bernhardi te wezen. Men zoude de rijpe vrucht moeten hebben, om hieromtrent iets naders te kunnen bepalen.”

foort 1890, Garj.; Schalkwijk 1832, Wtt.; Jutfaas, O.; Beusichemsche weg, Coll. Nat.; Westbroek 1835, D.S.; 1851, Halbertsma; v. d. T.; Achttienhoven, W. en Kraep.; 1847, B. W. met (wortelbladen); — Kortenhoef **), G. Backer; 1892, V.; 's Graveland *), Haarlem 1836, Mb.; Bentveld 1836,

*(Zie vorige noot.

**) Onder den naam R. Flammulaeformis. In aansluiting met de vorige noot schrijft van Hall in zijne Nalezingen op Flora Belgii Septentrionalis (Bijdragen III. p. 57): „Onder de talrijke afwijkingen van de Ranunculus Flammula hebben de Heeren Lejeune en Courtois in hunne verhandeling over de Ranunculaceae der Nederlandsche Flora, eene verscheidenheid opgenoemd, met zeer groote bloemen, bijkans die der R. Lingua evenarende, welke door den Hoogl. Kops in de Fl. Batava No. 239 is afgebeeld. Deze zelfde verscheidenheid is mij, met rijpe vruchtjes, ter hand gesteld door den Heer G. Backer, med. stud. te Groningen, die dezelve in de veenstreken van Kortenhoef bij Amsterdam had gevonden. De bloemen waren in deze exemplaren ruim tweemaal zoo groot als de kelk en dus met de afbeelding der Flora Batava overeenkomende. De zamengedrukte vruchtjes waren evenals de bloemen tweemaal zoo groot als in de gewone R. Flammula, doch onbehaard en door dit kenmerk van R. Lingua onderscheiden, volgens de door Lejeune en Courtois bl. 86 opgegeven kenmerken. De bladen waren lancetvormig en tweemaal zoo lang als in de afbeelding der Flora Batava. — Men zoude geneigd zijn te gelooven, dat deze plant eene bastaard (hybrida) was van R. Lingua en Flammula."

Van Hall onderscheidt haar als Ranunculus Flammula β grandiflora v. H. Als zoodanig neemt hij haar ook op in Deel I. Stuk 3 van zijne Flora (p. 810—811), waar hij nu ook citeert: „veel te Haren bij Groningen, v. H." De Heer Abeleven zond in 1895 exemplaren van v. Hall in, die reeds toen door Prof. Suringar in diens jaarverslag als R. Lingua, hoewel afwijkend in vorm, werden beschreven (Arch. 3. I. p. 16). Later vond ik in de collectie inlandsche planten van 's Rijks Herbarium nog meerdere authentieke exemplaren, die een nadere bevestiging waren voor de door Suringar uitgesproken meening als zouden wij hier te doen hebben met afwijkende vormen van R. Lingua.

Bovendien het punt van verschil, waarop v. Hall zijn determinatie grondde, bestaat niet, daar zoowel R. Flammula als R. Lingua onbehaarde nootjes hebben, zoodat ik zonder aarzeling de afbeelding der Flora Batava, waar geen bepaalde groeiplaats genoemd wordt, als de planten van van Hall tot de onderhavige soort heb gebracht.

Buse; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; — Loosduinen 1866, H. d. V.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Bleskensgraaf 1882, V.; Dordrecht, M. J. Cop; 1882, V.; — Wemeldingen 1840, v. d. B.*); Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; — Werkendam 1835, Lac. (met wortelbladen); Waalwijk, Forsten; Herp bij Heusden, v. Hov.; Vucht, v. A.; Eindhoven, Dz.; 1837, de Br.; — Weerterbroek 1900, G. en Jongmans.

(Murmerwoude, vooral in de Valom, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; Paterwolde, Eelderhooiweg, Eelde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Markeloosche veen 1879, Ogterop in herb. pr.; — Arnhem, A. A. L. Pelgrim; Borculo, Heuze en Lochemerweg, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Hummelo 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Dreumel, Posth. in herb. pr.; Bennekom, Grebbe 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Zuilen 1871, Costerus in herb. pr.; — duin ter Heide 1885, V. Suringar in herb. pr.; Heerjansdam 1886, Papendrecht 1894, Alblasserdam 1887, Posth. in herb. pr.; Stolwijk,

---

In Arch. 1. V. p. 41 wordt nogmaals van deze verscheidenheid gerept. De Heer Stratingh zond namelijk planten in uit de omstreken van Groningen, waaronder ook de R. Flammula var. grandiflora van Hall, uit het Onland bij Groningen en waaromtrent Dr. van den Bosch opmerkte:

„De bloemen meten tot 2 Ned. duimen. Behalve dit zie ik echter geenerlei verschil. De bladeren zijn alle gaafrandig. Is de bestemming juist, dan moeten als Synoniemen bij deze verscheidenheid worden aangehaald: R. Flammula Fl. Bat. tab. 239; R. Lingua β. flammulaeformis Lej. Comp. II. p. 198; R. intermedius Lej. Rev. p. 111."

Ik heb dit exemplaar echter niet in het Stamherbarium teruggevonden.

*) Vermeld in Tijdschrift VIII. p. 6 in zijne Enumeratio Plantarum Zeelandiae belgicae. „Z. B. rarus; occurrit glaber (R. L. α. glabratus) et pubescens (R. L. β. hirsutus Wallroth. Sched. crit. p. 288)."

H. A. Westbroek en J. Slingerland; – Almkerk, Steenwijk en Veen, C. A. Backer; Steensel en Valkenswaard, P. Sloots; Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Andel 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; – Velden, Un. 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 218); – Almelo, 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Giethoorn, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); – Lochem, Borkulo en Winterswijk, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Wisselsche venen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); – Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568).

[Aanm.: Bij oudere schrijvers is het niet altijd uit te maken of R. Lingua dan wel R. Flammula bedoeld is. Volgens Prof. Oudemans (Arch. 2. III. p. 369) is Bruman de eerste schrijver, die van deze plant gewag maakt. Voorts vinden wij bij de Gorter nog aangegeven Buuren, huis te Brederode, Tietjerk, Bergum en Augustinusga, terwijl in den Prodr. Ed. 1. p. 8 en 9 nog genoemd worden: Gouda, Moordrecht, Schoonhoven, Hoffm. in herb. Dav.: Maastricht, Lejeune Fl. de Spa.]

23. R. Flammula *L.* Algemeen in vochtige weiden, langs veensloten en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni–Sept.*

a. **genuina.**

In Herb.: Terschelling, Un. 1886; 1887, V.; – Bergumerheide 1849, S.; – Meppel, v. Heijn.; Zwinderen, Weerdinge 1859, Lac. en S.; – Giethoorn 1865, H. d. V.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Heemse 1868, v. d. Scheer; Brinkgreve, Romb.; Deventer, v. Gron.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; T.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; – Harderwijk 1864, R. B.; Voorstonden bij Voorst, M. J. Cop; Doetinchem, Un. 1885; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arn-

hem, Thomson; Nijmegen, Th. Abel.; Renkum, Buse; Hoevelaken, R. B.; – Oude Kamp 1866, Knüttel; Zeisterbosch 1851, O.; Houderingen bij de Bilt, v. H.; Achttienhoven 1865, Knüttel; Neerlangbroek, v. d. T.; Vinkeveen 1850, Lac.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; – Uithoorn 1872, 1877, Boerl.; Amsterdam 1842, Tilanus (P. N. S.); 1843, O.; Boerl.; Fl. Amst.; Naarden 1864, O.; Wieringen 1857, Harting; Wijk aan Zee, H. d. V.; Breesaap, V. Z.; Sparendam 1888, V.; Haarlem 1862, H. d. V.; Overveen, Exc. 1873; Paalvlak Haarlemmerduin, Exc. 1883; – Jaagpad bij Leiden, B. W.; Leiderdorp 1835, Mb.; Katwijk 1832, S. S.; Noordwijk 1860, S.; 's Gravenhage, V. Z.; 1865, H. de V.; Wassenaar, Dz.; 1836, Lac.; Loosduinen 1886, Destrée; Exc. 1883; Hoek van Holland 1879, S.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Papendrecht 1882, V.; Heikop bij Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; Koewacht 1854, A. W.; – Ginneken, Un. 1852; tusschen Oosterhout en Rijen 1842, v. d. Feen; 's Hertogenbosch, v. H.; Vuchtsche heide, v. Hov.; – Wylre, Un. 1883.

β. **serrata** *D.C.* Bladen als in *α*, doch allen getand.

In Herb.: Ane 1859, Lac. en S.; – Deventer, R. B.; – Twello, v. Delden; Hoef bij Nijkerk, R. B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; kapel Avezate, Post; – Zeisterbosch 1851, O.; – Amsterdam, v. H.; – 's Gravenhage, G. B.; Heikop bij Vianen, v. H.; – Walcheren 1839, v. d. B.; Zuiddorpe 1854, A. W.; – Schinnen 1896, G.

γ. **angustifolia** *Wallr.* Stengels tenger, liggend; bladen klein, lancetvormig.

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; – Franeker, Spree; Giekerk

1882, S.; – Haren, v. H.; – Almelo, v. Lennep; – tusschen Nijkerk en Hoevelaken, Harderwijk, R. B.; Zutphen, Lochem 1886, V.; Uddelermeer, Un. 1849; – Hoogland bij Amersfoort, Utrecht, R. B.; Zeisterbosch 1851, O.; – Amstelveensche weg bij Amsterdam, Fl. Amst.; Castricum 1871, Boerl.; – Leiderdorp, Kerb.; Leimuiden, Exc. 1883; 1894, V.; Rockanje, Un. 1887; – Kolijnsplaat 1886, L.; – St. Jansbeek, Un. 1853.

δ. **arenaria** *D.C.* Wortelbladen ovaal-lancetvormig, stengelbladen lijnvormig.

In Herb.: Haren, v. H.; – Kampen 1847, R. B.; – tusschen Wijk aan Zee en Beverwijk, Buse.

ε. **ovata** *Pers.* Alle bladen ovaal, gaafrandig of een weinig getand.

In Herb.: Franeker 1840, Spree; – Diepenveen 1876, K.; – Borkulo 1894, V.; Elburg, Alpherts; Wijchen 1897, G. en V.; Wijchenermeer 1897, G. en V.; – Zeist 1838, Lac.; – Naarden 1896, V.; Zandvoort, Buse.

ζ. **tenuifolia** *Wallr.* Stengels tenger, kruipend; bladen bijna lijnvormig.

In Herb.: Franeker, Spree; – Grebbe, Utrecht, R. B.; – 's Gravenhage, R. B.; – Oranjezon, A. W.; – Mastbosch, v. A.; Halsteren, P. J. Verhoeven.

η. **reptans** *L.* (*R. reptans* L.). Stengel tenger, wortelend, tusschen elke knoop boogvormig, bladen klein, lijnvormig, bloembladen smaller; vruchtjes weinig talrijk met rechten langen snavel.

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; – tusschen Nijkerk en Hoevelaken 1850, R. B.; – Amersfoort, R. B.; – Noordwijkerduinen 1819, Kuhl; – Haamstede, Un. 1894.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1863, Holk.; tusschen Oldeboorn en Beets 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Eelde, J. P. Hartlief; Paterwolde, Eelde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Dalfsen, Posth. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Usselo, E. J. H. Scholten; — Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; Huinen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; buiten de Meinpoort te Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1852 tot 1897, K. A. in herb. pr.; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Sypenberg bij Beekhuizen 1890, Ogterop in herb. pr.; Hatert 1881, Posth. in herb. pr.; tusschen Bennekom en Rhenen 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Blaauwkapel 1846, Alpherts in herb. pr.; Zuylen 1871, Costerus in herb. pr.; Amersfoort 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; — Station Piet Gijzenbrug 1894, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Vrouwenpolder 1876, L. in herb. pr.; Oost Kappel (*β. serrata*) 1893, Ogterop in herb. pr.; — Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Vucht 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Spoorweg Boxtel—Eindhoven 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Kruisland, T. Janssens; Maasoever bij Veen, Sloten bij Almkerk en Besoijen, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien, zonder dat de afzonderlijke vormen vermeld zijn: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); — tusschen Wolvega en Ter-Issert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421 en IV. p. 22); — Drenthe op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 2. I. p. 242); — Heino, Un. 1888 (Arch.

2. V. p. 404); Steenwijkerwold, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 192); Hollenbergerveld, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 216); — Winterswijk, Eibergen, Borkulo, Un. 1860 (Arch. 2. I. p. 218); Terborg, Un 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Lent, Hatert, Heumen, Wijchen, Abel. (Arch. 2. V. p. 254); — Driebergen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 68); — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 202, 234); — Duiveland, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Mook, Plasmolen, Th. Abel. en Lac.; Schinnen, Lac.; tusschen Beek en Elsloo, K. en G.; tusschen Simpelveld en Kerkrade, Lac.; K. en G. (Arch. 2. V. p. 2); tusschen Wijlre en Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305); Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568). Ook vermeld bij de oudere schrijvers Dodoens (Cruidtboek 1608), Lobelius, Clusius, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

24. R. auricomus *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen, dikwijls zonder de typische wortelbladen en meestal met ten deele onontwikkelde bloembladen. ♃. *April–Mei.*

In Herb.: Haren, v. H.; 1856, Strat.; Helpen 1827, v. H.; Jantje Bazuin bij Helpman, Strat.; zeer menigvuldig in een boschje bij Varenkamp bij Groningen 1866, Holk.; — Ootmarsum 1891, en Zwolle 1884, L.; Deventer 1846, T.; — Apeldoorn 1899, en Middachten 1898, K. A.; — Amersfoort 1862, R. B.; 1891, Garj.; Vleuten 1880, K. A.; — Haarlemmerhout 1875, Boerl.; Elswout 1859, Hartsen; 1866, H. d. V.; 1897, V.; Hoorn, Bergsma; — Keu-

kenhof bij Lisse, Exc. 1895, Exc. 1896; Valkenburg 1835, Mb.; 1866, H. d. V.; Hortus Leiden, S.; Stadwijk onder Voorschoten 1894, V.; Voorschoten 1900, (kiemplanten) V.; Delft, de Br.; Reineveld bij Delft 1844, de Br.; Wassenaar, Forsten; 1839, B. W.; Dz.; Perin; Rotterdam, v. d. Looy; Oude Plantage Rotterdam 1879, K. A.; Fijenoord 1835, (Miq.?); Zwijndrecht 1880, Boerl.; Groenendijk Dordrecht 1882, V.; Dordrecht, v. Hov.; Huis te Merwe, v. d. T.; Gorinchem 1839, D. S.; v. d. T.; – Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Oost Kapelle 1896, Ogterop. *) Scherpenisse 1877, K.; Krabbendijke, J. v. Koeveringen; – Werkendam, Mb.; 1836, Lac; – St. Pietersberg 1893, de Haas; 1896, G.; 1897, V.; Maastricht, Forsten; Lichtenberg bij Maastricht 1897, V.; Oud-Valkenburg 1900, V. en G.; Geulem 1897 V.; Valkenburg, L. Rieter; Eijsden 1897, Vaals 1897, Noorbeek 1897, Stibbe 1897 en Ulestraten 1897, V.

(De Steeg 1898, K. A. in herb. pr.; tusschen Enghuizen en Hummelo 1898, A. P. van den Briel in herb. pr.; – Rotterdam, zeer algemeen op uiterwaarden en in het Park, F. D. J. Risch; langs den Gouweweg en langs den IJseldijk vlak bij Gouda, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Kerkhof Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; Oost Souburg 1893, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876 en 1877, A. W. en L. in herb. L.; Waarde, M. v. Weele; – Ulvenhoutsche bosch, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Scheene (Friesland), Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); – Walcheren, de Marrée (Tijdschrift VIII. p. 6. Enumeratio I.); – tusschen Bunde en Hussenberg, Lac.; Valkenburg, H. d. V.; Lac.; K. en G.; Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 2). Bij vroegere

---

*) In het Herb. van Mej. Ogterop bevinden zich exemplaren met typische wortelbladen afkomstig van deze groeiplaats.

schrijvers, volgens Prof. Oudemans, bij Pelletier en Bruman vermeld. Voorts bij van Hall (Fl. B. S. I. p. 419). „Bij Leiden langs de Hooge-Morsch, Mulder; bij Utrecht Bergsma". Meppel v. Heijn; Prodr. I. p. 9.

25. R. acer *L.* In weilanden, aan wegen, dijken enz. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Coll. Nat.; Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog, Holk.; — Leeuwarden, S.; Joure 1894, L.; — Slochteren 1828, en Groningen 1853, v. H.; Sterrebosch bij Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1848, T.; Heemse 1868, v. d. Scheer; Deventer 1839, Halbertsma; 1867, K.; — Harderwijk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Zutphen 1850, Gronem.; Beek bij Nijmegen, B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1835, D. S.; Tolhuis Utrecht 1835, G. B.; 1869, de Br.; 1851, Hartmann; Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; tusschen Odijk en Werkhoven 1865, en Driebergerbosch 1857, Knüttel; Darthuizen 1839, v. H.; Huis ter Haer, Bergsma; Baambrugge (als var. *sylvatica*), v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870 en Amstelveen 1870, Boerl.; Wieringen 1857, Harting; Uitgeest 1894, V.; Zandvoort en tusschen Haarlem en Overveen 1834, Buse; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; S. S.; Pierot; Exc. 1860; Hooge-Morsch bij Leiden, Kerb.; Leiderdorp 1897, Jongmans; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Katwijk 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Rotterdam 1861, Knüttel en Lac.; 1881, Coll. Nat.; Dordrecht 1837, Lac.; 1850, M. J. Cop.; 1880, Boerl.; Posth.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Hoek, Zeeuwsch Vlaande-

ren, A. W.; — Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Geldrop 1835, de Br.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; Leppedijk bij Oldeboorn, v. Tuinen in herb. pr.; — Worp bij Deventer 1850, K. A. in herb. pr.; (*glabrescens petalis 8, apice bifidis*); Usselo, E. J. H. Scholten; Culenborg, C. A. Backer; Gendringen, M. S. Rust; in herb. Heukels; Ruurlo 1887, L. in herb. pr.; — Utrecht 1882, K. A. in herb. pr.; Houten, Alpherts in herb. pr.; — Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; — Rijswijk 1876, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Waarde, M. v. Weele; St. Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels, Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; Middelburg 1890, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Halsteren en Beymoer, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 254); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 42); — Drenthe op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Heino, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 216); Steenwijkerwold, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); — Eibergen, Groenlo, Borkulo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaarderhout, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 234); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, Zeeuwsch Vlaanderen A. W. (Arch. 2. III. p. 110); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 105); — Oudenbosch 1885-87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Blerik,

Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Sint Pietersberg, Maastricht, Gronsveld, Ambij, Meerssen, Valkenburg, Un. 1861; Sittard, Beek-Elsloo, tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305).

Bij oudere schrijvers vermeld door Pelletier, van Voorst en Bruman.

Volgens den Prodr. Ed. I. Delft, de Br.

[Aanm.: De var. β. sylvatica Thuill., vermeld in van Hall's Fl. belg. Sept. p. 420 werd niet wedergevonden; wat als zoodanig in het herbarium voorkwam, gevonden bij Baambrugge door van der Trappen, bleek mij de gewone vorm van R. acer te zijn.

Deze soort varieert met gevulde en met stroogele bloemen; met zwart gevlekte en meer of minder ingesneden bladen, in de hoogte der plant en in de beharing enz. Rouy et Foucaud, Flore de France, onderscheiden deswegen een drietal ondersoorten met een groot aantal vormen (l. c. p. 102. e. v.)

R. lanuginosus L. door Boerhave (Ind. alt. I. p. 31. No. 8) als inlandsch vermeld, is bij ons nimmer gevonden. Een exemplaar onder dien naam in het Stamherbarium voorkomende, gevonden door de Beijer te Beek bij Nijmegen, behoorde tot R. acer.]

26. R. polyanthemos *L.* In bosschen en vruchtbare weiden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Stadswal Leiden 1849, S.; — Gulpen, Un. 1861 (Zie Arch. 1. V, p. 208).

Bovendien: 's Gravezande, V. Z. (Arch. 1. II. p. 39 en Prod. Ed. 1. p. 10); Leeuwarden, S. (Arch. 1. V. p. 39); Stadspolder achter Winschoten, Kent. (Arch. 2. III. p. 330). De opgaven bij oudere schrijvers zijn onbetrouwbaar. Ook de Gorter „in vette weiden in de Betuwe" schijnt zich te vergissen. Van Hall kent alleen de plant van Vrijdag Zijnen, „aan den Maasdijk bij 's Gravezande."

[Aanm.: De onder den naam van R. polyanthemos in het Herbarium aangetroffen planten, gevonden bij Haarlem en bij Bennekom 1856, v. H., behooren beiden tot R. acer. De voor R. polyanthemos gehouden monstrositeit is R. bulbosus. Men zie onder deze soort.]

27. R. nemorosus *D.C.* In bosschen der bergstreken. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Watersleijberg bij Sittard, Un. 1861 (Zie Arch. 1. V. p. 405).

28. R. repens *L.* Algemeen op vochtige, grazige plaatsen, aan slootkanten enz. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1896, V.; — Lankum 1840, Spree; Winschoten, W. Schipper; — Heemse 1868, v. d. Scheer (als f. *pratorum*); Deventer 1877, K.; Kampen 1847, R. B.; 1849, T.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Th. Abel.; — Amersfoort 1891, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Broers; 1851, Hartmann; 1870, de Br.; Abstede bij Utrecht, v. d. T.; — Amstelveensche weg, 1842, Tilanus (P. N. S.); 1847, Romb.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; Begraafplaats Amsterdam 1867. O. (als f. *arenaria*, zie Arch. 2. I. p. 52); Marken 1886, Boerl. en V.; Haarlem, en Bentveld 1836, Buse; Overveen 1872, Boerl.; — Noordwijkerhout 1843, O. (als f. *arenaria*); Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Forsten; B. W.; Perin; 1872, Boerl.; Haagsche Schouw, Pierot; Leiderdorp 1835, Kerb.; Wassenaar 1833, Wtt.; 's Gravenhage, V. Z.; Rotterdam 1851, O.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, V.; Zwijndrecht (*perfloratio* (zie Arch. 2. IV. p. 145); 1883, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — Breda, v. A.; — Eysden 1894, V., Beek 1900, V.; Sillevoldt en Jongmans.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Usselo, E. J. H. Scholten; — Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Jutfaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Haagsche bosch 1872, Posth. in herb.

pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Waarde, M. v. Weele; St. Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1890, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Kruisland, T. Janssens in herb. Heukels.)

β. **erectus** *D.C.* Bloeiende takken opgericht, geen kruipende uitloopers.

In Herb.: Leeuwarden 1849, Hugo S.; — Kampen 1849, T.; — Ruurlo 1887, Ensink; — de Bilt, v. d. T.; — Zeeburg 1842, Tilanus (P. N. S.); Haarlem 1835, Buse; — Haagsche bosch 1845, de Br., 1899, Jongmans; Rotterdam 1850, O.

γ. **prostratus** *D.C.* Plant tenger; stengel neerliggend, wortelend, zacht en kort behaard; bladen dieper ingesneden met wigvormige slippen, scherp getand.

In Herb.: Hoorn op Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; — Koevorden 1859, Lac. en S.; — tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Deventer 1846, T.; 1846, M. J. Cop; 1839, Halbertsma; — Westerdorp bij Terborg, 1861; Beekhuizen bij Arnhem, Dz.; Nijmegen 1864, St. Annabosch, Un. 1852; Kasteel in de Ooi bij Nijmegen, N. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Abstede bij Utrecht, v. d. T.; — Wieringen 1856, Lac.; Zandpoort, Breesaap 1836, Buse (*flore pleno*); Bentveld 1836, Mb.; — Waalsdorp, de Br.; 's Gravenhage, R. B.; Monster, Un. 1851; Heikop bij Vianen, v. H.; — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Oranjezon Walcheren 1887, L.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; Geldrop, de Br.; — Gronsveld 1897, V.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch 1. V. p. 48); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V* p. 254); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 1. III. p. 421); — Drenthe op alle bezochte plaatsen, Lac. en S. 1859 (Arch. 1. V. p. 243); — Schokland 1884 (Arch. 2. IV. p. 293); Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. V. p. 194); Delden 1870 (Arch. 2. I. 198); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 216); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); — Driebergen, Doorn, Hilversum, Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 68); — Haarlemmermeer 1851, Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); Urk 1884 (Arch. 2. IV. p. 293); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. IV. p. 305); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, geheel Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 105); Hoek 1856, A. W. (Arch. 1. II. p. 266); — Oudenbosch 1885-87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Maastricht, Sint Pietersberg, Ambij, Meerssen, Valkenburg, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305). Bij oudere schrijvers o. a. Pelletier, Knijf en Bruman.

[Aanm.: De in den Prodr. Ed. I. genoemde variëteit δ. glabratus Lej. et Courtois (Foliis cauleque glabris). Deventer, Cop. in Herb. Dav. is niet bij onze verzameling aanwezig.]

29. R. bulbosus *L.* Langs dijken, wegen en grazige zandgronden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Oostereind op Texel 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Dijkshoek 1840, Spree; — Sterrebosch bij Groningen, Strat.; Groningen

1827 en 1839 v. H.; Pekel-A., Pot; — Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Deventer, 1846, T.; 1877, K.; Zwolle 1874, v. Tuinen; Borne 1891, L.; Kampen, R. B.; — Harderwijk 1864, R. B.; Veluwe 1834, Wtt.; Dreumel bij Tiel, Post; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Thomson; dijken in de Ooi, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht 1831, C. A. Broers; 1835, D. S.; 1870, de Br.; Bunnik, tusschen Zeist en Driebergen 1857, Knüttel; Zeist, O., tusschen de Bilt en Zeist, v. d. T.; Utrecht 1880, L. J. van der Veen*); — Wieringen 1856, Lac.; Alkmaar 1895, en Zuiderzeestrand bij Oud Valkeveen 1899, V.; Haarlem, Splitgerber; 1843, Romb.; Zandpoort 1860, S.; Overveen 1842, Buse; 1872, Boerl.; Bloemendaal 1868, O.; Velsen 1838, Buse; Kolkje 1841, Kerb.; Vogelenzang 1870, Boerl.; Langeveld 1843, (als kiemplanten) O.; Haarlem 1888, H. de V.; — Noordwijkerhout 1835, Mb.; 1843, O.; Noordwijk, S.; Katwijk 1835, Kerb.; 1840, S. S.; Perin; 1898, Jongmans; 's Gravenhage 1826, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen, Fontijn; Wassenaar 1832, Wtt.; Pierot; Dz.; 1843, de Vriese (P. N. S.); 1844, O.; duinen Scheveningen, Destrée; Haagsche bosch, Exc. 1861; Hoek van Holland 1879, S.; Maassluis 1895, V.; Louterbloemen bij Dordrecht 1882, V.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1869, Schuringa; Vlissingen 1881, Buijsman; Hoek, Zeeuwsch Vlaanderen 1853, en Waterlandskerkje 1861, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Wallen te Woudrichem 1898 en 1899, C. A. Backer; Breda, v. A.; fort

---

*) Dit is een var. apetala met kleine bloemen. Zij werd indertijd ingezonden als onvolkomen exemplaren, die zoowel tot R. repens als tot R. polyanthemos gebracht werden. Wegens gebrek aan normale bloemen was deze kwestie niet uit te maken. Een volkomen exemplaar met duidelijken bolvormigen stengelvoet, tusschen het gras in 1880 door den Heer van der Veen verzameld, laat geen twijfel meer bestaan voor de determinatie als R. bulbosus.

Isabel bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; — Gronsveld, Un. 1883; 1894, V.; Sint Pietersberg 1897, en Ulestrate 1897, V.; Overeijs 1899, G. en V.

(Apeldoorn 1870—1879, K. A. in herb. pr.; Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; — Veerhuis Schalkwijk 1846, Alpherts in herb. pr.; Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; — Rotterdam, op aangevoerden zandgrond, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — In 't bosch van Elzenoord te Vrouwenpolder 1877, L. in herb. pr.; Middelburg 1890, Ogterop in herb. pr.; Fort Rammekens 1875, Schipper in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; tusschen Middelburg en Serooskerke, P. de Hullu; — tusschen Woudrichem en Almkerk, wallen te Woudrichem, tusschen Woudrichem en Steenwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Merwedijk, Steenwijk 1897 en 1898, C. A. Backer in herb. pr.; 's Hertogenbosch 1897, Heinsius—Prikken in herb. pr.; tuin postkantoor Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Schaesberg bij Valkenburg, J. van Melick in herb. Heukels).

Bovendien: Vlieland (Arch. 2. I. p. 364); — Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 2. III. p. 243); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 176); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 68); — Parkweg bij Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); — Valkenburg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 132); — tusschen Brielle en Voorne (Arch. 2. I. p. 364); — Noord-Beveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Plasmolen, Abel.; Lac.; Gennep, Schinnen, Bunde, Lac.; Valkenburg, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 2.). Voorts vindt men opgaven bij Pelletier, Knijf en Bruman.

30. R. sardous *Crantz.* (*R. Philonotis* Ehrh., Retz., Prodr. Ed. I). Op vochtige leemachtige akkers

4

en op kleihoudenden bodem, vooral aan den zeekant. ⊙, ⊙ en somtijds ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; Coxdorp op Texel 1860, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Hoorn op Terschelling 1896, en Terschelling 1887, V.; — Dokkum 1860, S.; 1865, H. d. V.; Franeker, Sprée; Bolsward 1864, J. M. de Boer; — Marsum, Hinxt; — Kampen 1848, R. B.; 1870, Holk.; Steenwijk, Un. 1892; Deventer 1879, K. A.; — Harderwijk 1863, R. B.; 1877, K. A.; Beuningen, B.; 1884, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Heumen 1898, G.; Rijnoever te Renkum 1896, C. A. Backer; — Utrecht 1839, D. S.; Amersfoort 1862, R. B.; Huis ter Heide 1861, v. H.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, en Huizen 1872, O.; Oud Valkeveen 1892, V.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Uitgeest 1895, V.; Velsen, Exc. 1881; Breesaap, Buse; Schooten 1888, en Spaarndam 1886, V.; Bloemendaal, Exc. 1882; Langerak Haarlemmerduin, Exc. 1883; — Alfen aan den Rijn 1882, V.; 's Gravenhage, R. B.; Leiden 1835, Lac.; Wateringen 1865, H. d. V.; Maassluis 1843, en 's Gravezande 1845, de Br.; 1892, V.; Hoek van Holland 1879, S.; 1886, en 1899, V.; Dordrecht 1882, V.; Rotterdam 1857, Lac.; Numansdorp, W. C. v. Embden; — Tholen 1834, Wtt.; Zierikzee, Dz.; 1843, de Vriese (P. N. S.); Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Waterlandskerkje 1861, A. W.; Kloosterzande 1845, B. W.; Hoek 1853, en 1863, A. W.; — Geertruidenberg, Verkouteren; Werkendam 1836, Lac.; Bergen op Zoom, S. S.; — Maastricht 1894, en Gronsveld 1894, V.; Beek 1869, O.; 1872, Lac.; Un. 1883; Gulpen 1889, V.; Wijlre, Un. 1883; Vijlen 1886, H. d. V.; Beitel 1899, G. en V.; Geleenderberg gem. Wijlre 1900, L. Rieter; Kerkrade 1864, H. d. V.; Zuid Limburg 1885, K. en G.

(Menaldum 1850, Hinxt in herb. K. A.; — weiland de Mein bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Klaverland bij Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Diemen en Muiden 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Overveen 1886, Posth.; — Goes 1875, Posth. in herb. pr.; Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogterop in herb. pr.; Wissenkerke 1884, Schipper in herb. pr.; Walcheren, L. in herb. K. A.; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; St. Laurens, P. de Hullu; — Ulvenhoutsche straatweg bij Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — Meerssen 1892, de Haas; Valkenburg 1900, K. A. in herb. pr.)

β. **intermedius** *Poir.* (bladen bijna kaal, lichaamsbouw tenger.).

In Herb.: Moerassig weiland Zuid-Beveland 1848, v. d. B. (heeft gladder vruchten, onderscheidt zich overigens niet van *α.*).

γ. **verrucosus** *Rchb.* Vruchten met verheven wratjes, bouw tenger.

In Herb.: Maas bij Maassluis 1844, de Br.

(Zuiddorpe 1855, A. W. in herb. L.)

δ. **parvulus** *Lej. et Court.* Stengel klein, ongeveer 1-bloemig, bladen eenigszins hartvormig-rond, grof gekarteld.

In Herb.: Monnikendam 1858, Lac.; — Kleigrond bij Goes 1843, v. d. B.

(Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch. 2. I. p. 364); Terschelling 1884, v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 397); — Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 42); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Nieuwe Diep, Hoffm. in herb. Dav. (Prod. Ed. I. p. 10); Zandvoort 1893, S. (Arch. 2. VI. p. 306); — Voorne (Arch. 2. I. p. 364), Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398);

— Noord-Beveland, (Arch. 2. III. p. 111); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 105); — Bergen op Zoom, Wtt. (Prodr. Ed. I. p. 10).

31. R. sceleratus *L.* Op moerassige plaatsen, aan slootkanten enz. ⊙ en ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, en 1859, S.; Giekerk, Bruinsma; Franeker, Spree; Oldeboorn 1868, v. Tuinen; — Groningen 1834, en 1856, v. H.; Helpman, Strat.; — Rozewinkel 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; Zwolle 1891, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1853, 1880, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Eibergen, Un. 1859; — Maarsbergen 1865, en tusschen Driebergen en Doorn 1865, Knüttel; Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Broers; Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; — Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Amsteldijk 1857, Knüttel; Zeedijk 1838, Romb.; Amsterdam 1877, O.; Amstelveensche weg 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Zijdelmeer, Boerl.; Haarlem 1835, Buse; Haarlemmerduin 1883, S.; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1851, Miquel, Lac.; Heemstede, v. d. T.; Vogelenzang, Boerl.; — Noordwijk 1860, S.; Sassenheim 1843, B. W.; Leiden 1827, 1832 en 1834, Wtt.; Forsten; 1835, Dz.; Mb.; 1836, Lac.; 1842, B. W.; 1850, Kerb.; Pierot; Perin; Bezuidenhout, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Destrée; Dordrecht 1870, M. J. Cop.; Boerl.; 1882, V.; huis te Merwe 1888, V.; Rockanje, Exc. 1884; — Breskens 1880, Buijsman; Zuid-Beveland 1848, v. d. B.; Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Eelde, J. P. Hartlief; — Usselo, E. J. H. Schol-

ten in herb. Heukels; — Nijkerk 1898, K. A. in herb. pr.; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; gracht Slotpoort Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; — Station Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Zaandam 1877, Schipper in herb. pr.; Spaarndam 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — St. Laurens, P. de Hullu; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Domburg 1874, L. in herb. pr.; Middelburg 1892, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren (Theodoruspolder en Beijmoersche weg), P. J. Verhoeven; Zand te Steenwijk, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, (Arch. 2. I. p. 364); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Steenwijkerwold, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Hees, Neerbosch, Hatert, Lent, de Ooi, Abel. (Arch. 2. V. p. 254); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 271); Haarlemmermeer 1852, Hartmann (Arch. 1. III. p. 287, 289); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Hoek, A. W. (Arch. I. IV. p. 266); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Renesse Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); — Oudenbosch 1885—87, Butaije en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Klimmen, Lac. (Arch. 2. V. p. 2).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

32. R. arvensis *L.* In zandige koornlanden. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Franeker 1840, Spree; Leeuwarden 1849 en Jelsum 1849, S.; Kollum 1873, Schuringa; — Groningen, Strat.; — Zalk, R. B.; 1855, Dr.

Kros; Staphorst, v. Heijn.; Deventer 1846, T.; Drempt 1876, K.; Staphorstsche bosch en Graanpakhuis bij Apeldoorn 1898, K. A.; Zutphen, Dz.; Leuvenheim bij Brummen 1885, L.; tusschen Terwolde en Nieuwbroek 1851, M. J. Cop; Wageningen, Fockema; Tiel, Hoffmann; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Lobith 1837, V. Z.; — Utrecht, 1835, Wtt.; 1851, Hartmann; 1859, R. B.; 1871, de Br.; 1880, A. C. Oudemans; Houten 1833, Wtt.; tusschen Odijk en Werkhoven 1865, Knüttel; Bunnik, v. H.; de Bilt 1839, Lac.; Montfoort, Coll. Nat.; Amelienweerdt 1863, Coll. Nat.; v. d. T.; — Hilversum 1888, H. d. V.; Bovenkarspel 1896, Sanders; — Noordwijk 1866, H. d. V.; Leiden 1834, Wtt.; Duifhuislaan bij Leiden 1835, Mb.; Perin; 1837, Buse; Dz.; Rijnsburg 1845 en Endegeest bij Leiden 1846, O.; Hoogemorsch bij Leiden 1833, S. S.; M.; 1899, F. J. Struykenkamp; Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struykenkamp; Delft, v. S. V.; Scheveningen 1886, Destrée; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Moerdijk, Un. 1860; Geertruidenberg, Verkouteren; Sprang, Thomson; Breda, v. A.; — Venlo 1898, Garj.; 1900, L. Rieter; Beek-Elsloo 1872, Lac.; St. Pietersberg 1900, Sillevoldt en Jongmans; Gronsveld 1864, V.; Valkenburg 1864 en Vijlen 1866, H. d. V.; algemeen in Limburg 1885, K. en G.

(Oldeboorn 1864, Mr. Krot; Grijpskerk 1866, Holk.; — Zuidhorn 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Herculo bij Zwolle 1884, L. in herb. pr.; Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — Voorst 1879, Brummen 1879, Apeldoorn 1899 en Winter 1880, K. A. in herb. pr.; tusschen Culemborg en Beusichem, Spoorbaan bij Culemborg en

Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Amersfoort 1898, K. A. in herb. pr.; tusschen Zuylen en Maarssen 1871, Costerus in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; – Waarde, M. v. Weele; – Auvergnepolder, Westland Kruiskavel bij Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

β. **tuberculatus** *K.* Vruchten aan beide zijden met vooruitspringende stompe tanden bezet.

In Herb.: Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struykenkamp.

Bovendien: Wijhe (Arch. 2 V. p. 405); – Scheveningen, Destrée (Arch. 3. I. p. 153); Naaldwijk, Voorne (Arch. 2. I. p. 364); – Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 266); Walcheren, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542). Ook vermeld bij Pelletier, van Voorst, Munting en Bruman.

33. R. muricatus *L.* Kustplant van zuidelijk Europa, bij ons ingevoerd. ⊙. *Mei–Juli.*

In Herb.: Apeldoorn 1878, K. A.; – In bouwlanden bij Utrecht, L. Marchand.

[Aanm.: De opgave bij Meese, Flora Frisica p. 246: „In Friesland het meest op de klei in laagten en aan uitwateringen" berust stellig op een dwaling, daar deze plant in ons land een vreemdelinge is, zooals reeds voor lang door Dr. v. d. Bosch werd aangetoond (Arch. I. 1. p. 401). Ook de opgave bij van Hall (Fl. B. S. I. p. 425) „In de duinen van Waalsdorp bij 's Gravenhage, Colitzi mss." is twijfelachtig. Van Hall zegt dan ook nadrukkelijk in zijn Bijdragen (II. p. 97 noot) „De plant van Colitzi is ook door mij niet gezien, gelijk ik dit anders door het teeken ! in mijne Flora zoude hebben aangewezen." De plant van Marchand moet omstreeks 1831 zijn gevonden (Zie Bijdr. VI. p. 165). Van den Bosch denkt dat zij met zaden van Medicago sativa zal zijn ingevoerd (Prod. Ed. I. p. 10).

De plant uit Apeldoorn door Kobus geschonken is volgens mededeeling van den Heer Kok Ankersmit in zijn tuin Marocco gekweekt.]

Ficaria *Dill.*

34. **F. verna** *Hudson.* (*F. Ranunculoïdes* Moench., Prodr. Ed. I., Roth.) Op vochtige, beschaduwde plaatsen. ♃. *Jan.—Mei.*

In Herb.: Franeker, Sprée; Leeuwarden 1846, Bruinsma; v. H.; 1850, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Helpen 1860, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; 1871, Holk.; Deventer 1847, Top; 1876, K.; — Apeldoorn 1853, K. A.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; — Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht 1835, D. S.; C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; 1839, Romb.; 1842, Tilanus (P. N. S.); 1871, O.; Haarlem 1836, Buse; 1870, Boerl.; Heemstede, v. d. T.; — Leiden 1835, Mb.; 1835, Wtt.; Halbertsma; Dz.; Hoogemorsch bij Leiden 1846, Perin (*bulbigera*); 1836, Mb.; Rijngeest *) 1898, S.; Valkenburg 1855, v. H. Jr.; Voorschoten *) 1898, en 21 Jan. 1899, V.; (kiemende bolletjes) 1900, V.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Destrée; 's Gravenhage, R. B.; Oude Plantage Rotterdam (*bulbigera*) 1850, O.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht *) 1880, Boerl.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Walcheren (*fructifera et bulbigera*), Frederiks *); Schuddebeurs bij Zierikzee 1869, Schuringa; Vlissingen 1881, Buijsman; Hoek 1854, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Valkenberg bij Breda (*fructifera et bulbigera*), v. A.*); Vucht, v. Hov.; — Valkenburg 1866, H. d. V.; algemeen in Zuid-Limburg 1897, V.

(Murmerwoude, Damwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Eelde, J. P. Hartlief; — Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; Zwolle 1870 v. Tuinen in herb. pr.; — Gendringen,

M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg 1847, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer in herb. pr.; – Doorn, S. Boot in herb. Heukels; – Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Velsen 1890, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; – Nadorst bij Middelburg 1891, Ogterop in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; – Kruisland, F. Janssens; Valkenswaard, Aalst en Gestel, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Op al de noordzee-eilanden algemeen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 364); – Voorst*) 1876, K. A. (met rijpe vruchten) [Arch. 2. II. p. 158]; – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); – Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI p. 568); Beek, Spanbeek, Lac. (Arch. 2. V. p. 2). Voorts bij Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: De met * aangeduide planten zijn allen vruchtdragend, wat men tot voor korten tijd ook in ons land als een groote zeldzaamheid beschouwde. Reeds van Hall: „doet bij de leden rondgaan F. Ranunculoides, met rijpe vruchten, in Zeeland gevonden door den Heer J. C. Frederiks." (Arch. 2. I. p. 300). Men meende algemeen dat Ficaria ook bij ons zich hoofdzakelijk door de bulbilli zou vermeerderen. Hiertegen pleit in de eerste plaats reeds het voorkomen van vruchten tegelijk met de bulbilli, maar ten anderen het algemeen voorkomen van vruchten indien men er slechts naar zoekt. De meest algemeene planten verheugen zich soms echter in de minste belangstelling. Men vergelijke overigens Arch. 3. I. p. 580.]

Tribus Helleboreae.

Caltha *L.*

35. C. **palustris** *L.* Vochtige weilanden, langs sloten en vaarten algemeen. ♃. *April–Juni*, bloeit somtijds nogmaals in *Aug.* en *Sept.*

In Herb.: Texel (zeer zeldzaam) 1860, Lac.; Koog

op Texel 1869, Holk.; Westterschelling, Un. 1886; Hollum op Ameland 1869, Holk.; – Gaast, Sprée; Leeuwarden 1850, S.; – Groningen, Strat.; Harendermolen (als *β. minor*. Zie v. Hall. Fl. B. S. p. 425,) 1832. v. H.; – Rosewinkel 1837, v. H.; Meppel, v. Heijn; – Zwolle 1894 en 1898, L.; Kampen 1849, R. B.; Deventer, v. Gron.; 1876, K.; – Harderwijk 1864, R. B.; Uddelermeer 1857, Knüttel; Apeldoorn 1853, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; tusschen Wamel en Dreumel, G. Post; – Utrecht, v. d. T.; v. H.; 1880, A. C. Oudemans; tusschen Driebergen en Odijk 1867; tusschen Hoevelaken en Amersfoort, R. B.; Garj.; Vleuten, Achttienhoven, v. d. T; – Amsterdam 1842, Tilanus (P. N. S.); Fl. Amst; 1838, Romb.; 1869, Boerl.; Schinkel 1857, Knüttel; Haarlem 1840, Buse; Bentveld; – Leiden, M. J. Cop Dz.; B. W.; Pierot; Forsten; Endegeest bij Leiden 1870, Boerl.; Leiderdorp 1837, Lac.; Kerb.; Katwijk 1837, Coll. Nat.; Exc. 1888; Valkenburg, Exc. 1854; Persijnspan 1845, Perin; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, Barger; Destrée; Delft, v. S. V.; Rotterdam 1851, O.; *) Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Schollevaarseiland 1864, Krecke; – Renesse 1845, v. d. B.; Sas van Gent 1855, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Valkenburg 1866, H. d. V.; tusschen Vijlen en Vaals 1897, V.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; – Natte brug moeras bij Helpman 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; –

---

*) Op hetzelfde vel bevindt zich een plant met het navolgend etiquet: „Deze Caltha palustris is de eerste plant die ik verzamelde bij Leiden in Juli 1843 O."

Eelde, J. P. Hartlief; – Usselo, E. J. H. Scholten; Barclobeek bij Borne, H. v. d. Pauwert; – Needsche en Eibergsche weg bij Borkulo, Drietelaar, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; 1843, Alpherts in herb. pr.; – Werkhoven en Houten, C. A. Backer; Doorn, S. Boot in herb. Heukels; – tusschen Ouderkerk en Abcoude 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Haarlemmerliede, C. A. Backer in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Groot Bentveld bij Haarlem 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; – Valkenburg 1879, Schipper in herb. pr.; Pijnacker 1891, Ogterop in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Veen bij Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); – Drenthe op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); Almelo, Un. 1875 (Arch. 2. I. p. 194); Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Hengelo, de Lutte, langs de Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); – tusschen Lichtevoorde en Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); – Walcheren (?) A. W. *) (Arch. 2. III. p. 111); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 266);

---

*) Deze opgave is ontleend aan de Enumeratio plantarum Zeelandiae Belgicae indigenarum van van den Bosch. In Tijdschrift VIII. p. 6 wordt deze plant door van der Feen aangegeven. Mej. A. Ogterop, wie ik dienaangaande om inlichtingen verzocht, meldde mij dat C. palustris voorzoover haar bekend is niet op Walcheren voorkomt. In het Zeeuwsch herbarium zijn alleen ex. uit Zeeuwsch-Vlaanderen en in haar eigen herb. alleen uit andere provinciën afkomstige ex. aanwezig. Zij vermoedt dat C. alleen aan zoet water groeit en dat is op Walcheren, op enkele welputten na, niet te vinden.

— Moerdijk, Un. 1859 (Arch. 1. V.* p. 236); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Gennep, Schinnen, Lac.; tusschen Beek en Elsloo, Slenaken, K. en G. (Arch. 2. V. p. 2). — Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De grootte van plant en bloem varieert zeer naar gelang van de standplaats van de plant en ook of men voorjaars- of latere bloemen onderzoekt. M. i. is er geen reden om een bepaalde var. β. minor af te scheiden zooals door van Hall is voorgesteld, in navolging van Miller. (Cfr. DC. Prodr. Syst. veg. I. p. 45., van Hall, Bijdragen VII. p. 339.)]

Eranthis *Salisb.*

36. E. hyemalis *Salisb.* In bosschen en op beschaduwde plaatsen, waarschijnlijk overal verwilderd. ♃. *Febr.—Maart.*

In Herb: Zuileveld bij Zuilen 1883, O.; Paddenburg bij Baambrugge 1835, v. d. T. (zie v. Hall. Fl. B. S. I. p. 813); — tuin Uithoorn 1880, Boerl.; verwilderd tuin H. B. S. Amsterdam 1869, Boerl.; Haarlem 1885, v. d. Ley; — Leiden 1871, Boerl.; Weizicht bij Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Scherpenisse 1877, P. Keyzer; Koudekerke 1857, G. van Hennekeler; moerbosch bij Koudekerke 1845–1863, Blaas; 1877, L.

Bovendien: Groningen en Winschoten Kent naar aanleiding van de opgave bij Munting (Arch. 2. III. p. 330). De eerste vermelding van Eranthis voor Walcheren vinden wij bij Pelletier, daarop wordt zij aangegeven door van den Bosch in zijn Enumeratio Plant. Zeel. indig. (Tijdschrift VIII. p. 7) als verzameld door de Marree in 1841 of vroeger.

In Prodr. Ed. I. p. 12 wordt nog vermeld Wyhe en Heino, Tyhaar in herb. Dav.

Helleborus *L.*

37. H. viridis *L.* Op beschaduwde plaatsen, waarschijn-

lijk niet inlandsch, doch uit oude culturen verwilderd. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Haren 1836, Berghuis; — Herkten bij Zwolle 1849, M. J. Cop; — huis ter Haer 1832, 1872, de Br.; Vleuten 1838, D. S.; slootkant in een boomgaard bij de ruïnes van het huis ter Haer onder Vleuten, v. d. T.; — Zoeterwoude aan het Schouwtje 1836, Lac.; dijk te Arkel, v. H.; — Koudekerke (Walcheren) 1863, Blaas; — Breda, v. H.; dijk tusschen Dussen en Almkerk, C. A. Backer.

(Abcoude 1882, Okhuizen in herb. Heinsius; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — Duinvliet bij Domburg 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Rhoon, Schepman (Arch. 2. III. p. 92); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111). Deze groeiplaats is echter niet overgenomen in de lijst der Zeeuwsche planten van Walraven en Lako (Arch. 2. VI. p. 105). Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

38. H. **foetidus** *L.* Oorspronkelijk langs berghellingen, op steenachtige gronden, vooral kalkminnend. Bij ons waarschijnlijk een vluchteling. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Bosschen bij Steenderen 1878, K. A. (Cfr. Arch. 2. III. p. 225). De juistere opgaaf vindt men in Arch. 2. IV. p. 132: „In het bosch van het huis te Bronkhorst aan den IJsel 24 Sept. 1848. In het eigen herb. van den heer Ankersmit komt de plant reeds voor van 1877.

Nigella *Tourn.*

39. N. **arvensis** *L.* Op koornvelden. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Deventer, P. Westerhof en Peteri; — Doesburg, leg. Kuhl; — Venlo 1898, L. Rieter.

[Aanm.: Van de oudere schrijvers zoude ik geen melding maken, ware het niet dat Oudemans (Arch. 2. III. p. 371),

handelende over Bruman, Index stirpium quae prope Zuollam in Transisalania nascunter A°. 1662 p. 15) aanteekent: „zonder twijfel tusschen graan gevonden." De opgave van Lejeune: „omstreken van Maastricht" (Fl. de Spa en Comp. Fl. Belg. Cfr. Prodr. Ed. 1. p. 12) wordt nader bevestigd door de opgave eener groeiplaats bij Valkenburg door Hugo de Vries (Arch. 2. IV. p. 305.)]

40. N. damascena *L.* Tuinplant. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: In de Ooi (verwilderd) 1859, P. A. Seret, Unic. ex herb. Abel.; — Bij de begraafplaats te Dordrecht 1882, V. (met vuilnis uit een naburige tuin opgeslagen en gedurende enkele jaren teruggevonden).

(Opslag tuin Apeldoorn 1881, K. A. in herb. pr.)

Aquilegia *Tourn.*

41. A. vulgaris *L.* In bosschen en op beschaduwde grazige plaatsen, bovendien vaak als sierplant gekweekt en waarschijnlijk vaak uit tuinen verwilderd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: de Poppe bij Sluis 5, Un. 1895; — Ankelaar onder Apeldoorn 1850, K. A.; Harderwijk, R. B.; Uilenpas 1846, Wijers; op een ouden muur op Mark en Horst te Herveld, M. Coenen, Unic. ex herb. Abel.; — Utrecht (*culta*), Nijhoff; muur van Zonnenburg te Utrecht, Coll. Nat.; Jachtlust bij de Bilt 1838, D. S.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Amersfoort 1862, R. B.; — Amsterdam op een ouden muur aan het Funen, V. Z.; Fl. Amst.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Haarlem, Kerb.; — Vianen, v. H. (var. *ecalcarata*); Vianen, v. H.; — Reigersbosch op Duiveland (veelvuldig), Un. 1894; Oosterland op Duiveland, v. d. B.; 1872, W. K. J. Schoor; Zevenaarpolder bij Neuzen 1853, A. W.; St. Pietersberg 1892, Hoevenaars; Oud Valkenburg 1866, H. d. V.; Ruine te Valkenburg 1866, H. d. V.; Stockum 1896 G.; Eijs 1896, G.

(Wilsum bij Olst (flor. albis) 1895, Ch. Carmig-

gelt in herb. L.; — Putterbosch 1898, A. P. van den Briel in herb. Heukels; Putten 1895, C. A. Backer in herb. pr. *„Deze plant komt in overvloed en in alle kleuren voor aan de zoogenaamde Schoonebeeksche spreng kort bij het Landgoed Groevenbeek"*; bosschen van „de Poll" bij Voorst 1850, K. A. in herb. pr.; — Glip bij Haarlem, Vigelius in herb. Posth.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 344); — Heerenduin bij Velsen, v. Eeden (Arch. 2. 1. p. 364); bosch te Vogelenzang 1888, v. Eeden (Arch. 2 V. p. 381); — West-Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111). Voorts vermeld door Pelletier en Munting, terwijl de Prodr. (Ed. I. p. 12) nog aangeeft Meppel, Krien; Baarn, Dordt en Schalkwijk, F. B. S.; benevens Huisum volgens de Fl. Frisica.

Delphinium *Tourn.*

42. **D. Consolida** *L.* In koornvelden en op akkers. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zalk 1841, R. B.; 1848, Top; M. Dassen; Deventer 1846, Halbertsma; kerkhof Deventer, Romb.; Pothoofd bij Deventer 1883 tot 1885, K.; 1894, K. A.; 1898, J. R. Katz; meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Twello 1845, 1846, T.; P. van Delden; Zutphen, G. B.; 1834, Wtt.; Warnsveld, Voorst 1833, Wtt.; 1838, Buse; tusschen Terborg en Doetichem 1878, K.; Nijmegen, B.; Beek bij Nijmegen, Th. Abel.; Brummen 1844, Staring; Tolkamer Lobith, V. Z.; Tiel, G. Post; Bennekom, Kipp; — Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht 1832, de Br.; C. A. Broers; Bunnik 1841, v. d. T.; 1863, Coll. Nat.; Vechten 1835, D. S.; — Leiden 1835, Mb.; Perin; 1894, V.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struykenkamp; Huis ten Deyl, B.; duinstreek

tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, G. B.; Wassenaar, Perin; Dordrecht 1882, V.; — Zuiddorpe (Oost-Zeeuwsch Vlaanderen) 1854, A. W. *); meelfabriek te Middelburg 1896, L.; — Oudenbosch 1895, v. Luyck; Werkendam 1836, Lac.; Wallen te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Roermond 1886, V.; 1900, G. en Jongmans; St. Antonies eiland bij Maastricht 1894, de Haas; Vaals.

(Enk te Deventer, op bouwland in groote massa 1850, — Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; — koornvelden bij 's Gravenhage, N. J. Betz in herb. van Tuinen; — Kanaaldijk bij Vlissingen, de Man in herb. Posth.; — Station Aalst—Waalre 1899, A. P. v. d. Briel in herb. Heukels.)

Bovendien: Hees, Meerwijk, Marienboom, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 255); — Oosterdoksdijk bij Amsterdam (Arch. 1. I. p. 458); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 2). Voorts vermeld bij de oudere schrijvers Pelletier, Hondius (velden vol van Riddersporen), Munting en Bruman. Volgens den Prodr. Ed. I. Maurik, de Gorter; Arnhem, F. B. S.; Koten en Wijk bij Duurstede, v. d. T.

43. D. Ajacis *L.* In tuinen gekweekt, nu en dan op akkers verwilderd, afkomstig uit Zuid-Europa. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Kampen 1854, R. B. (Cfr. Arch. 1. IV. p. 34 en 50); Pothoofd bij Deventer 1883, K.; Deventer, P. Westerhof en Peteri; — Ruurlo 1886, Ensink; — Amersfoort 1894, Garj.

44. D. orientale *J. Gay.* Plant van Zuid-Europa en Noord-Afrika, alwaar zij sporadisch voorkomt, van daar echter zich verbreidende tot Neder-Oostenrijk. Somtijds als tuinplant gekweekt. ⊙. *Juni—Juli.*

*) Volgens Hondius kwam in zijn tijd (omstreeks 1600) deze plant in menigte om ter Neuze voor.

In herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A. Bij een graanpakhuis te Apeldoorn 1889, K. A.

Aconitum *Tourn.*

45. **A. Napellus** *L.* In boschrijke streken, vaak gekweekt en bij ons alleen verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Deventer 1877, v. d. Veen; tusschen Zwolle en Dalfsen (*aufuga*) 1864, H. d. V.; — Heemstede bij Haarlem, v. d. T.; — Studentenpad Leiden, Dr. v. Es ex. herb. Mb.

Bovendien: Op een muur bij de kerk te Kerkrade, verwilderd, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 2).

46. **A. Lycoctonum** *L.* In de bosschen der bergstreken. ♃. *Juni—Juli.*

In herb.: tusschen Gulpen en Wittem 1864, Jacques; Mechelen, Hallegraaf; Geul te Epe 1872, 1873, 1874, Lac.; Putje bij de Schaesberg en 't Halder bij Valkenburg 1900, V.

(Houthem 1899, Costerus in herb. pr).

Tribus Paeoniae.

Actaea *L.*

47. **A. spicata** *L.* Beschaduwde plaatsen, boschrijke streken van Zuid-Limburg. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Mariendaal bij Arnhem, 1888; — Altena? — tusschen Meerssen en Valkenburg 1883, K.; Bijebosch bij Valkenburg 1900, V.; Gulpen 1885, K. en G.; Epen, Un. 1861; Valkenburg 1864, H. d. V.; Geulem 1889, V.; tusschen Jansberg en Stibbe 1889, V.; Maastricht, Hallegraaf; Wylre 1889, G. en V.

(Sittard Un. 1883, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Maastricht, Franquinet (Arch. 1. II. p. 105); 1883, H. L. Clumper (Fl. Bat. XVII.

N°. 1321); Geulem, Un. 1861; tusschen Bunde en Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305); Hussenberg 1883, v. Eeden (Fl. Bat. l. c.)

Xanthorrhiza *l'Hér.*

48. **X. apiifolia** *l'Hér.* Inheemsch in de bosschen van Oostelijk Noord-Amerika. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: In eiken hakbosch, 5 minuten ten Noorden van Boksbergen gem. Olst, April 1898, K. A.

[Aanm.: De exemplaren in ons herbarium zijn van 1899, terwijl in het eigen herb. van den Heer Kok Ankersmit nog exemplaren voorkomen van Maria's lust te Apeldoorn, onder hakhout op twee plaatsen, door hem verzameld in Mei 1899.]

Ordo Berberidaceae *Vent.*

Berberis *L.*

49. **B. vulgaris** *L.* In bosschen en in de duinvalleien, in tuinen gekweekt en vaak verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Deventer (culta), Top; Diepenveen 1877, K.; — Twello, K. A.; Ruurlo (culta) 1887, Ensink; Paaschheuvel bij Terborg, Un. 1885; Nijmegen 1851, Th. Abel.; Thomson; — Utrecht, v. H.; Bunnik 1872, Bierens de Haan (P. N. S.); — Muiderberg 1870, Boerl.; Haarlem, v. H.; V.; Bloemendaal 1847, en 1872, O.; Exc. 1883; Bloemendaalsche bosch 1868, O.; Kerb.; Overveen 1837, Lac.; 1845, B. W.; Vogelenzang, v. d. T.; — Noordwijk, Dz.; duinvallei Kijfhoek, Mb.; Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Mb.; 's Gravenhage 1826, V. Z.; 1833, Wtt.; 1833, Forsten; Destrée; R. B.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Walcheren, v. d. B.; Koudekerke 1865, A. W.; — Breda, v. A.; — Sint Pietersberg 1869, O.; Geulem 1900, Jongmans.

(Velserduinen 1893, Ogterop in herb. pr.; Overveensche duinen 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Domburgsche duinen 1900, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Velserend 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); tusschen Schoorl en Bergen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Monster, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); — Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 3); Gronsveld, Valkenburg, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, tusschen Bunde en Valkenburg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305). Bij oudere schrijvers bij Pelletier, Munting en Bruman.

Haren en Mickelhorst bij Groningen, de Gorter; Warnsveld, Fl. B. S.

Epimedium *L.*

50. **E. alpinum** *L.* In boschachtige streken der Alpen; vaak aangeplant en soms verwilderd. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Op het buiten van den Heer Rees onder de boomen bepaald verwilderd, v. Hov. (Dordrecht?)

Ordo Nymphaeaceae *DC.*

Nymphaea (*L.*) *Smith.*

51. **N. alba** *L.* In veenplassen, vaarten, vijvers en sloten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hardegarijp 1849, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Giethoorn, Un. 1892; Kampen 1845, 1854, Top; 1870, Hoek; 1848, R. B.; Entersche veen, Un. 1897; — Laag Keppel 1876, K. A.; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, Th. Abel.; — Zeist 1857, Knüttel; Utrecht 1832, de Br.; C. A. Broers; Loenen aan de Vecht, v. H.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden,

Thomson; Amsterdam, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Mb.; Buse; — Leiden 1827, Wtt.; S. S.; 1833, Kerb.; 1834, Wtt.; van Dissel; 1842, O.; 1872, Boerl.; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Leidschendam, v. S. V.; 's Gravenhage 1896, D. Bolten; Westland, Destrée; Dordrecht 1881, C. v. d. Broek; 1882, V.; Bleskensgraaf 1838, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Sas van Gent 1854, A. W.; — Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Tjalleberd 1865, Holk.; Vleerbosch bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Barneveld 1878 en Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.; Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Lisse 1894, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1874, L. in herb. pr.; Choirven bij Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Dussen 1899, C. A. Backer in herb. pr.; Hulstersche laag, Milanen en Huibergen, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.

forma *depressa*.

In Herb.: Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz.

forma *minor*.

In Herb.: Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz.

Bovendien: Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Hoogeveen, Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Groenlo, Borkulo en Breevoort, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Berger duinen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Westland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Schouwen en Duiveland, Tholen, Walcheren, Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 3); Velden,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Valkenburg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 305).

Bij oudere schrijvers reeds vermeld bij Pelletier, Knyf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Al de tot dusverre bij ons aangetroffen voorwerpen behooren tot den hoofdvorm A: melocarpa Casp. met 8—24 meest ééntoppige stempelstralen, tot den top met meeldraden bezet vruchtbeginsel en bijna bolvormige vrucht. Van deze is ook de klein-bloemige vorm β. door Beinz. aangetroffen. De andere hoofdvorm B: oöcarpa Casp. heeft alle helmdraden breeder dan de helmhokjes, 6—14 meest 3-toppige stempelstralen, den smalleren top van het vruchtbeginsel niet met meeldraden bezet en eene eivormige vrucht (zie Suringar. Zakflora 8e druk. p. 19). De forma β. minor wordt door de Gorter verder nog opgegeven voor Muiden en Naarden, ofschoon daar later niet weergevonden.]

Nuphar *Smith.*

52. **N. luteum** *Smith.* In sloten, vaarten, grachten enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Rijperkerk 1849, S.; — Onland bij Groningen, Strat.; Groningen, v. H.; — Paterwolde, v. H.; — Kampen, R. B.; 1845, Top; 1870, Hoek; Deventer 1876, K.; — Teuge bij Apeldoorn 1872, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, C. A. Broers; 1833, de Br.; Baambrugge 1850, Lac. (kiemende zaden); Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, herb. Amst.; Haarlem, Splitgerber; Buse; 1834, Kerb.; Kleverlaan bij Overveen, B. W.; — Leiden 1827, Wtt.; van Dissel; Dz.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1842, O.; 1872, Boerl.; Zoeterwoude 1899, Jongmans; Wassenaar 1833, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; D. Bolten; Rotterdam, Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Sas van Gent, B. W. en v. d. B.; — Vucht, v. Hov.; Boxmeer, v. A. (c. fructibus); — Maastricht, (als β. minor).

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in

herb. Heukels; Vleerbosch bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — in de gracht van de burcht Verhildersum bij Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — buiten de slotpoort te Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer; Gendringen, M. S. Rust; Horssen, Posth. in herb. pr.; — Werkhoven, Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Zuilen 1877, Schipper in herb. pr.; — tusschen Abcoude en Weesp 1885, M. Boks in herb. Costerus; Halfweg 1894, V. Suringar in herb. pr.; Kortenhoef 1886, Heinsius in herb. pr.; — Pijnacker 1891, Ogterop in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Rotte bij Rotterdam, H. v. d. Linden; — Breda en Wolfslaar te Ulvenhout, Th. W. van Schermbeek in herb. Heukels; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Andsgracht, Koevorden, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Oene, Borne, Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); Wijhe, Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); tusschen Giethoorn en Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); — Groenlo, Borculo, Breevoort, Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); — Westland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen, Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Meerssen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 305).

Voorts gemeld bij Pelletier, Knyf, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Papaveraceae *D.C.*

Papaver *Tourn.*

53. P. **Argemone** *L.* Op zandige bouwlanden. ⊙, ①. *Mei—Juli.*

In Herb.: Ameland, Sprée; Nes op Ameland 1869, Holk.; — Menaldum 1863, J. M. de Boer; — Helpman bij Groningen; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; 1851, T.; Deventer 1846, Top; Eng bij Deventer 1851, M. J. Cop; — Zutphen 1859, de Br.; Twello 1851, M. J. Cop*); Schalkhaar 1876, K.; Harderwijk 1866, R. B.; Renkum, Buse; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, Heumen 1856, v. d. B.; Bergendal 1881, Posth.; Tiel, G. Post; — Amersfoort 1893, Garj.; Doorn 1869, O.; Blauwkapel, Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; Bunnik, C. A. Broers; Neerlangbroek, v. d. T.; — Wieringen 1856, Lac.; Enkhuizen 1896, Sanders; Velsen 1873, Boerl.; Hoek, Wijk aan Zee, Exc. 1860; IJmuiden, Exc. 1881; Overveen 1835, Buse; — Noordwijkerhout 1846, Dz. en Mb.; Ruigenhoek onder Zilk, V.; Noordwijk 1847, Everwijn; 1860, S.; Warmond, Coll. Nat.; Katwijk 1835, S. S.; Pierot; Valkenburg 1833, Wtt.; 1836, Lac.; Leiden 1833, Wtt.; 1835, Mb.; Kerb.; Dz.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Loosduinen, V. Z.; Monster, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Overzande 1840, v. d. B.; Breskens 1880, Buijsman; Hoek 1865, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; Sint Michielsgestel, v. Hov.; Eindhoven 1840, v. d. B.; — Gronsveld en Valkenburg 1866, H. d. V.

*) Petalis 3, digitato-pinnatisectis, spec. unic. lect. in campo rudi Twello 17 Maii 1851, M. J. Cop.

(Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; tusschen Zuid- en Noordlaren, R. de Boer en H Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; 1884, L. in herb pr.; — 't Loo 1873, Apeldoorn 1878, K. A. in herb. pr.; langs den IJsel bij Rheede 1896, Ogterop in herb. pr.; tusschen Ulft en Silvolden, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Goilberdingen bij Culemborg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Spoorviaduct Zwijndrecht 1894, Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Oost Zeeuwsch-Vlaanderen 1853, A. W. in herb. L. (met kale zaaddoos, of slechts bovenaan met een paar haren. Cfr. Rouy et Faucoud. I. p. 160. De var. *β. glabrata* van Coss. en Germ.); Waarde, M. v. Weele; — Kruisland, P. Janssens; Waalre, Valkenswaard en Gestel, P. Sloots in herb. Heukels; Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1887, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 176); *β. caule unifloro* Waaldijk bij het fort Kraijenhoff en te Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 255); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Heilo, Heemskerk, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Delft, de W. H. (Arch. 2. II. p. 32); — Walcheren, Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305). Bij oudere schrijvers alleen door Pelletier vermeld. Pietersbierum volgens de Gorter. Rheede boven Arnhem Fl. B. S.

[Aanm.: Van deze soort werden in het herbarium bewaard vormen als *β*: floribus solitariis (P. maritimum) bijv. Noordwijkerhout 1846, Dz. en Mb. en als forma depaupe-

rata uniflora bijv. Zuid-Beveland v. d. B. Een vorm door de Beijer bij Nijmegen gevonden, staat wat de vrucht betreft tusschen P. Argemone en P. dubium in en is wellicht een hybride tusschen beide.]

54. P. **hybridum** *L.* Op akkers, verspreid en onbestendig. ⊙ en ⨀. *Mei—Juli.*

Klaverland te Apeldoorn, dat met afval van uit Palermo afkomstige Sumac was bemest, 1877, K. A.

55. P. **Rhoeas** *L.* Algemeen op bouwlanden en aan ruigten, vooral op zandgronden. ⊙ en ⨀. *Mei—Juli* en *herfst.*

a. **genuinum.**

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; Texel 1868, Holk.; — Franeker, Spree; — Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; 1848 en 1851, Top; Deventer, Romb.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Renkum 1850, S.; Nijmegen, B.; 1849, Th. Abel.; Thomson; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht, v. H.; Bunnik, v. d. T.; — Uithoorn 1872, en Legmeerdijk, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst; 1838, Romb.; 1842, Heybroek, P. N. S.; Wieringen 1857, Harting; Zandpoort 1845 en Bloemendaal 1837, Buse; — Noordwijk 1847, Everwijn; Leiden, Dz.; 1842, O.; Rijnsburg, B. W.; Valkenburg, Mb.; 1854, v. H. Jr.; Katwijk 1897, Jongmans; Waalsdorp 1866, H. d. V.; 's Gravenhage, R. B.; G. B.; Scheveningen, Destrée. Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1881, V.; Dubbeldam 1850, M. J. Cop.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Hoek 1853, A. W.; Driewege 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Breda, v. A.; Ginniken 1876, O.; Rosmalen, v. Hov.; — Amby, v. Hov.

β. **strigosum** *Bönnigh.*

In herb.: Eng bij Deventer 1851, M. J. Cop.;

Pothoofd Deventer 1839, Halbertsma; — Apeldoorn 1850 en 't Loo 1873, K. A.; Nijmegen 1849, 1850, Th. Abel.; — Bloemendaal 1871, Boerl.; Bentveld bij Haarlem 1838, Mb.; Vogelenzang, v. d. T.; tusschen Schoorldam en Schoorl 1869, Hoek; — Noordwijk 1847, Everwijn; Leiden 1847, O.; Dz.; Everwijn; 's Gravenhage (als *γ. ramosum* Koch.) 1846, de Br.; — Zuid-Beveland 1839 en 1840, v. d. B.; Kloosterzande 1845, B. W.; — Meerssen 1864, H. d. V.

(Hallum 1864, H. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; -- Apeldoorn 1877, Voorst 1879, (var. *immaculatum*) Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; -- Muiderberg 1882, Heinsius in herb. pr.; — Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; langs de Gouwweg te Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Waarde, M. van Weele; St. Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1894, Domburg 1890, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland, Schipper in herb. pr., (*β. strigosum*) 1878, L. in herb. pr.; — dijk bij Hintham 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; Jachtrust bij Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, v. Eeden (Arch. 2. 1. p. 365); — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Hengelo, Un 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar — Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 234); Bergen, Egmond, Heilo, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Hoek van Holland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Walcheren, Noord-Beveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Haamstede en Renesse, Un. 1894

Arch. 3. 1. p. 48); Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 105); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Blerik, Wanssum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Valkenburg, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305). Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

In Arch. 1. IV. p. 51 wordt opgegeven P. Rhoeas albiflorum Haarlem, Un. 1854.

[Aanm.: De verdeeling in α. ovale, β. globosum γ. strigosum en δ. commutatum is niet goed door te voeren. Wel komen er vormen voor, waarbij de vruchtkapsels meer bolvormig, andere waarbij deze deelen meer ovaal zijn, doch die verschillen zijn te gering en loopen te veel in elkander, dan dat men daarvoor twee verschillende variëteiten zou aannemen. Natuurlijker schijnt het mij toe deze beide als α. genuinum te vereenigen, waarbij de bloemstengels lang afstaand behaard zijn, tegenover γ. en δ. als β. strigosum, waar de beharing stijf en aangedrukt is. De varietas commutatum in het herbarium, vertegenwoordigd van Zuid-Beveland en van Leiden, zou zich moeten onderscheiden van γ. strigosum door stompe, bijna gave bladlobben. In de eerste uitgave van den Prodromus wordt voorts opgegeven een vorm met gevulde bloemen: Deventer Tyhaar, in herb. Dav.]

56. P. dubium *L.* In bouwlanden, aan wegen enz. in zandige streken. ⊙ en ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: kerkhof te Nes op Ameland 1869, Holk.; Ameland 1897, V.; — Helpen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Agnitenberg bij Zwolle 1881, Posth.; Kampen 1848, R. B.; Deventer 1876, K.; — Zutphen 1859, de Br.; Apeldoorn 1877, K. A.; Doornwert 1850, S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; klooster te Wijchen 1897, G. en V.; Harderwijk 1863 en 1865, R. B.; Uilenpas 1833, Wtt.; — Amersfoort, R. B.; 1893, Garj.; Huis ter Heide 1859, en Lek bij de Vaart 1833, v. H.; — Naarden 1864,

O.; IJdijk Zeeburg, Fl. Amst.; Valkeveen 1864, O.; spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; kerkhof Marken 1886, Boerl. en V.; Haarlemmerduin, Buse; 1871, O.; Vogelenzang 1871, Hoek; Hillegommerbeek, V.; — Noordwijk, Everwijn; Noordwijkerhoek, Mb.; Sassenheim 1845, O.; Leiden, Dz.; Mb.; Katwijk 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1899, Jongmans; Valkenburg, Mb.; 1836, Lac.; Rijnsburg 1853, S.; Wassenaar, V. Z.; 1833, Wtt.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; — duinen op Schouwen 1844, Haamstede 1844, en Renesse 1845, v. d. B.; — Breda, v. A.; Un. 1852; Bergen op Zoom, Un 1860; Dongen 1842, v. d. T.; Vucht, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Mook 1856, v. d. B.

(Groningen en Haren, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Kerverdijk, 's Graveland, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Overveen, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden; nieuwe Maassluis te Giessen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Domburg 1897, Ogterop in herb. pr.; Gestel en Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Winterswijk, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 218); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Parkweg Amsterdam, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Bergen, Heilo, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Delft 1873, de W. H. (Arch. 2. II. p. 32); Naaldwijk, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Koewacht, Sas van Gent 1857, A. W. (Arch. 1. IV. p. 267); Walcheren, A. W. en L.

(Arch. 2. VI. p. 105); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 305); tusschen Beek en Elsloo, K. en G.; Simpelveld, Lac. (Arch. 2. V. p. 3).

Bij oudere schrijvers alleen door Pelletier vermeld. In de Fl. B. S. van van Hall wordt nog aangegeven Arnhem, Nootdorp, v. G.; Groningen, de Bilt, tusschen Zeist en Driebergen, Velp en Rheede, v. H.

57. **P. somniferum** *L.* In tuinen gekweekt en hier en daar in 't groot verbouwd *) en verwilderd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: West Terschelling, Un. 1886; — tusschen Franeker en Harlingen, J. Cock; — Kolderveen bij Meppel 1865, H. d. V.; — Vollenhove 1845, T.; Kampen, R. B.; Reistenborgerwandeling bij Deventer 1846, T.; Pothoofd bij Deventer 1878, K.; — Warnsveld 1833, Wtt.; Zutphen, Wtt.; Nijmegen 1850, Th. Abel.; Waal onder Heerenwaarde (β.); — wallen bij Utrecht, v. H.; Amersfoort, Garj.; — Oud Naarden 1864, O.; tusschen Valkeveen en Huizen, O.; Amsterdam 1870, Hoek.; Haarlem 1835, Mb.; Aardenhout 1866, H. d. V.; Overveen, Posth.; duinen Meerenberg 1871, Boerl.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1843, O.; — Warmond, Forsten; — Mastbosch bij Breda, v. A.; — Valkenburg 1864, H. d. V.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — Beekbergen 1877, K. A. in herb. pr.; Wijk aan Zee (verwilderd) 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr. — West Souburg 1894, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Beekbergen 1877, K. A. (Arch. 2. III.

---

*) De voor medicinaal gebruik in het groot verbouwde P. somniferum is de var. β. album Prod. Ed. I. capsulis clausis, seminibus albis.

p. 176); Uiterwaarden in de Ooi en te Weurt, bouwland te Beek, voormalig fort Sterreschans bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 256); — Zeeland, v. d. B. Enum. 1. „colitur" (Tijdschrift VIII. p. 7); *a.* in tuinen verwilderd Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 267); Zuid Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Walcheren en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 105).

[Aanm.: Deze plant, die vroeger misschien meer dan tegenwoordig gekweekt werd, is meestal als verwilderd te beschouwen en behoort niet tot onze eigenlijke Flora. Bijna alle oudere botanisten, die over onze Flora hebben gehandeld, vermelden haar. Zoo o. a. volgens de onderzoekingen van Prof. Oudemans, vertelt Dodoens in diens „Kruydboeck" Ao. 1608: „ende oock in Noort Hollant aen de zeedycken, daer hy seer groot wordt, met groote bollen ende veel saet, daer goede Olie wtghedouwt can worden." (cfr. Arch. 2. II. p. 305.) Evenzoo verhaalt de Lobel in diens Cruydtboeck Ao. 1581 p. 334: „ende in Noordthollandt aen de dycken by de zee Oceane, daer de Heulen veel schoonder ende grootter groeyen ende vol melcks, om Heul sop te maecken." (cfr. Arch. 2. II. p. 326.) Ook Pelletier, Munting en Bruman geven P. somniferum op. Voorts Zwolle, Ulenpas, de G., Warmond en Wassenaar, Mulder bij van Hall.]

P. erraticum, in 's Rijks Herbarium, gevonden door Perin bij Nijmegen, is een twijfelachtige opgave. Zie over Perin onder het geslacht Helianthemum.

Glaucium *Tourn.*

58. G. flavum *Crantz.* (*G. luteum* Scop.). Op zandige plaatsen en op heuvels. ⊙. *Juni—Juli.* Plant van de kusten van de Middellandsche Zee.

In Herb.: duin bij Zandvoort 1866, H. d. V.; 1869, v. Eeden.

Bovendien: Zandvoort 1880, v. Eeden (Arch. 2. III. p. 303.).

[Aanm.: In Arch. 2. I. p. 132 en 147 wordt gezegd: „In 1866 in de Sandvoortsche duinen door den Heer v. Eeden gevonden en beschreven;" van dezelfde groeiplaats, alzoo juist omgekeerd als de aanwijzing volgens het stamherbarium.]

59. **G. corniculatum** *Curtis.* Op akkers. Oostenrijksche plant, bij ons met zaden ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zwolle 1899, E. Heimans; Pothoofd bij Deventer 1877—1884, K.; 1894, Schroeder van der Kolk; Tj. Sterringa; Deventer, P. Westerhof en Peteri; — graanpakhuis bij Apeldoorn 1898, K. A.; — Nieuwe haven te Nijmegen 1898, W. Docters van Leeuwen; — Velsen 1896, Bakker; — Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struijkenkamp; Overschie 1894, V.; — Station Waalre, H. Heukels; — Venlo 1899, Garj.; Sint Anthonies eiland bij Wijk 1894, de Haas.

β. **tricolor** *Bernh.* De zwarte vlek der kroonbladen door een gelen zoom omgeven.

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, K.

γ. **phoeniceum.**

In Herb.: braakland bij de Haarlemmertrekvaart 1900, F. J. Struijkenkamp.

Chelidonium *Tourn.*

60. **C. maius** *L.* Algemeen aan heggen, ruigten enz. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; — Sterrebosch Groningen, Strat.; — Borger 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Deventer 1839, Halbersma; 1846, van Groningen; 1876, K.; Enck bij Deventer, M. J. Cop; Kampen 1848, R. B.; T.; — Zutphen 1849, Groneman; Ruurlo 1886, Ensink; Apeldoorn 1873, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, v. Heijn.; — Amersfoort, Garj.; Beefland, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; 1854, Coll. Nat.; — Amstelveen 1870, Hoek; Amsterdam, Fl. Amst.; 1838, Romb.; v. H.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Haarlem 1870, Hoek; Haarlemmer-

hout 1836, Buse; Bloemendaal 1889, V.; — Leiden 1828 en 1832, Wtt.; Dz.; 1841, S. S.; Perin; 1846, O.; 1871, Boerl.; (*fl. pleno*) 1838, Buse; Haagsche bosch, Destrée; Zorgvliet bij den Haag, V. Z.; G. B.; Scheveningen, R. B.; Rotterdam 1850, Gronem.; Papendrecht 1879, Boerl.; Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Souburg 1880, Buijsman; Hoek 1863, A. W.; Sint Kruis 1861, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Ginneken v. A.; Sprang, Thomson; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; Valkenburg 1866, H. d. V.

β. **laciniatum** *Mill.*

In Herb.: Stadwijk bij Leiderdorp 1845, Mb.

(Suameer 1866, Bosch van Andringastate bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude en Damwoude op 't kerkhof, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; — Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Eelde, P. J. Hartlief; — dijk van de Aastrang en op den Zwanenburg te Gendringen, M. S. Rust; Culemborg en Buren, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; Hees bij Nijmegen 1881, Posth. in herb. pr.; — Doorn, S. Boot in herb. Heukels; — Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; (flor. *plenis*) Nieuwe St. Bavokerk bij Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; Alkmaar 1890, Costerus in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1875, Schipper in herb. pr.; 1893 en West Souburg 1894, Ogterop in herb. pr.; Koudekerke 1875, L. in herb. pr.; Waarde, M. van Weele; St. Laurens, P. de Hullu; — Kruisland, F. Janssens; Halsteren, P. J. Verhoeven; Werkhoven, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots, alle in herb. Heukels; Almkerk, 1898, C. A. Backer in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Ameland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); — Drenthe op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 242); — Steenwijkerwold, Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Tongeren, Heino, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. IV. p. 402); Winterswijk, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Un 1891 (Arch. 2. VI. p. 234); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 658); Sint Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 305). Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Eschscholtzia *Cham.*

61. **E. californica** *Cham.* Droge en zandige gronden. Tuinplant uit Amerika afkomstig, in vele verscheidenheden gekweekt. ⊙ of ⊙. *Mei—Oct.*

(Tusschen de rails aan het spoorwegemplacement te Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.)

Ordo Fumariaceae *D.C.*

Corydalis *D.C.*

62. **C. cava** *Schwgg. et Körte.* Op beschaduwde plaatsen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Cornjum, langs den kant van een stuk bouwland en aan de singels van het buiten van den

Heer Huber te Cornjum met *C. digitata* leg. K. Canter Visscher te Leeuwarden; Cornjum bij de kerk 1850, (v. d. B.?); 1871, 1872, Brantsma; Rinsumageest, J. Botke en J. de Groot; — Groningen 1827, v. H.; — Pastorie te Diepenveen 1876, K.; 1880, K. A.; — Wehl bij Zevenaar, A. G. E. Hoyer; — Leiden, v. H.; Haagsche Schouw, v. d. B.; Dz.; S. S.; Valkenburg in een boschje 1832, Forsten; 1834, S. S.

(Bosch van Old Ruitenborg bij Vollenhoven 1891, L. in herb. pr.; (var. *alba*). Diepenveen 1881, K. A. in herb. pr.)

[Aanm.: Behalve bij Pelletier, vinden wij opgaven bij Vorstius (anno 1633), die, aangezien hij bepaald wildgroeiende planten aanteekent, de planten bij Leiden reeds gekend heeft. Van Munting (anno 1646) is het niet zeker in hoeverre diens opgave betrekking heeft op in het wild groeiende planten. Van Hall in Nieuwe Bijdragen enz. (Tijdschrift VIII. p. 249) geeft nadere aanduidingen: „Half in het wild bij Groningen, v. H. Evenzoo bij Cornjum in Friesland, Bruinsma en Hinxt!" In een boschje bij het Haagsche Schouw en tusschen hakhout langs eenen achterwal bij het Marendijkje bij Leiden, J. Schuurman Stekhoven. *) Bij Valkenburg, Forsten (zie Flora Leidensis p. 14). Waarschijnlijk op alle groeiplaatsen overblijfselen van oude culturen.]

63. C. solida *Smith.* (*C. digitata* Pers.). Op beschaduwde grazige plaatsen, in bosschen, vooral op buitenplaatsen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma; Cornjum 1861, J. M. de Boer; 1871, Brantsma; — Groningen, Strat.; — Assen 1871, v. H.; — Deventer 1846, T.; 1847, M. J. Cop; 1877, K.; — Teuge bij Twello 1878, K. A.; Vierakker 1851, Gronem.; Wageningsche berg 1851, Buse; 1896, C. A. Backer; Monferland bij Doetinchem, M. J. Cop; Ubbergen 1865, v. H.; Thomson; 1882, G. Molengraaff; Beek

---

*) Deze plant vond ik terug in het herbarium van den heer Valckenier Suringar en wel een witte variëteit. (In een houtwal bij Leiden J. S. S.)

1865, 1867 en 1870, v. H.; N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; — Amersfoort 1863, R. B.; Garj.; Huis ter Haar bij Vleuten, O.; Walmuur te Utrecht, v. d. T.; — Uithoorn 1880, Boerl.; tuin Linnaeus Amsterdam 1870, Hoek; Weesperpoort Amsterdam 1846, Romb.; Frankendaal bij Amsterdam 1850, Lac.; tusschen Hoorn en Enkhuizen 1895, Sanders; Velsen 1864, H. d. V.; bolwerk Haarlem, Kerb.; Haarlem 1870, v. Eeden; 1872, Boerl.; Aardenhout, Haarlemmerhout 1837, Buse; 1871, O.; — Leiden Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1843, O.; 1870, Boerl.; Endegeest bij Leiden 1829, Forsten; M. J. Cop; Duifhuislaan 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; Waalsdorp 1866, H. d. V.; Zorgvliet 1851, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage 1896, R. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — pad van Nieuwenhoven (bij Goes?) 1836, v. d. B.; Middelburg 1838, v. d. B.; Souburg 1869, Vlissingen 1881, Buijsman; — Gronsveld, v. Hov.; Sint Pietersberg 1893, Hoevenaars.

β. **integrata** *F. Schultz*. (*C. intermedia* Lois. Fl. Gall., Merat. Fl. Par. non Gaud.). Schutblaadjes afgerond-ovaal, niet ingesneden, bladen dubbel drietallig.

In Herb.: Stadswal bij Franeker 1840, Sprée; — Haarlemmerhout, Buse; — duin bij Zorgvliet, V. Z.

(Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Pastorietuin te Oosterlittens en Winsum, dokterstuin te Winsum, R. v. d. Tol; Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; — bosch de Gelder bij Wijhe 1894, L. in herb. pr.; Watergraafsmeer 1890, J. J. Smith Jr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; — Rijngeest te Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Nieuwenhovensche voetpad van Brigdamme naar Middelburg, tusschen St. Laurens en Brigdamme, P. de Hullu in herb. Heukels.)

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 225); — Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 365); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); — Meerssen, H. d. V.; Beek en Ulestraten, Lac. (Arch. 2. IV. p. 305).

Voorts was de plant reeds aan Pelletier bekend, terwijl de Gorter aangeeft Alkmaar en v. Hall Wolvega en de Meijerij van den Bosch.

64. C. intermedia *P. M. E.* (*C. fabacea* Pers. en Prodr. Ed. I.). In heggen, bosschen enz., niet algemeen; in West-Europa zeldzaam. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Haagsche bosch V. Z. (Zie Bijdragen V. (1830) p. 87.)

65. C. lutea *D.C.* Aan en op oude muren, ook in tuinen gekweekt en meestal als vluchteling te beschouwen. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Tusschen Terwolde en Deventer 1877, K.; Nijmegen, B.; Sint Maartenskerk te Tiel 1864 en 1867, G. Post; Mariaplaats Utrecht, G. Deijn.; v. d. T.; 1842, Lac. *); — muur te Haarlem, Kipp (Verslag 1863. Arch. 1. V*. p. 376); — Stolwijk, H. A. Westbroek; Hooge Rijndijk bij Leiden, verwilderd 1900, Jongmans; — Stadsmuur te Goes 1858, (in dat jaar afgebroken) v. d. B.; — Geertruidenberg 1840, Verkouteren *); Breda, v. A.; brug Boxmeer 1871, J. M. de Boer; — muur te Maastricht, v. Hov. **) (als *Corydalis acaulis*); muren langs de Geul bij Valkenburg 1900, L. Rieter; muur Slenaken, Exc. 1889; 1896, G.; 1897, V.

(Stadsmuur Deventer 1877, K. A. in herb. pr.; — oude muur Tiel 1883, M. J. van Hell in herb. Heinsius; — tuinmuur Dordrecht 1888, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren (Arch. 2. III. en VI. p. 605).

---

*) Cfr. Arch. 1. II. p. 105.

**) Op eenen zeer ouden muur, in eenen tuin op Kalvarienberg in Maastricht (Arch. 1. I. p. 215).

[Aanm.: In laatstgenoemde lijsten wordt Walcheren genoemd, ofschoon daarvoor geen bewijs in het herbarium aanwezig is, terwijl de groeiplaats te Goes niet vermeld wordt. De Heer D. Lako meldde mij, dat Walraven in 1877 deze plant vond op een muur in de Kuiperspoort te Middelburg, welke plant aanwezig moet zijn in het herbarium van het Zeeuwsch Genootschap.]

66. C. **glauca** *Pursh.* Op rotsen en zandige streken. Sierplant uit Canada afkomstig. ⊙ en ①. *Juni—Sept.*

(Pastorietuin te Oldeboorn, waarschijnlijk met bloemzaden aldaar heengevoerd 1868, Holk. in herb. v. Tuinen.)

67. C. **ochroleuca** *Koch.* Op gelijke plaatsen als de vorige. Zij behoort thuis in Oostenrijk en Italië, wordt echter somtijds gekweekt. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Vluchteling op een muur van het Walramsplein te Valkenburg 1897, V., 1900 K. A. en Rieter e. a.

[Aanm.: De plant werd door mij in April verzameld voordat zij bloeide; ik meende toen met C. lutea te doen te hebben en deed haar onder dien naam insereeren. Dit jaar kon ik mij overtuigen van de juistheid der latere determinatie en verzamelde ik haar in gezelschap van de Heeren E. A. Rovers, L. Rieter en J. P. Schoonhoven. Zij is echter een vluchteling uit den tuin van het tegenwoordige hotel Palanka. Volgens mededeeling van den Heer E. A. Rovers zou de plant ook voorkomen aan een muur langs de Geul bij het kasteel Schaloen.]

68. C. **claviculata** *D.C.* In heggen en op beschaduwde plaatsen in zandige streken. ⊙ en ①. *Juni—Aug.*

In Herb.: Heemstrastate Oenkerk 1851, S.; Oudkerk 1861, J. M. de Boer, Harich (Gaasterland) 1865, H. d. V.; Wolvega, Un. 1881; Rijsterbosch (Gaasterland) 1870, J. M. de Boer; Hemelum 1853, S.; Oranjewoud 1842, Tilanus (P. N. S.); Oldeboorn, Un. 1884; — Groningen, v. H.; Glimmen, Strat.; Haren 1865 en Slochteren 1865, H. d. V.; Veendam 1827, v. H.; — Emmen 1859, Lac. en S.; Drenthe,

Un. 1889; Asserbosch 1865, en Rolde 1865, H. d. V.; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; De Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; Coll. Nat.; — Kampen, v. Heijn.; Zwolle 1865, H. d. V.; Deventer, Halbertsma; Vollenhove 1845, 1854, Top; Rijssen 1892, L.; Hellendoorn 1891, Carmiggelt; Vilsteren 1865, H. d. V.; — Harderwijk, Wezep 1854 en Hoevelaken, R. B.; Elspeet 1846, Hattem 1854 en Molenkate bij Hattem 1854, T.; Berchem, v. d. B.; Wtt.; Voorthuizen 1833, Wtt.; 1859, de Br.; 1897, V.; Epe 1864, S.; tusschen Lunteren en Otterloo, Buse; tusschen Ede en Frieswijk 1878, K.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1846, de Vriese; 't Loo 1858, O.; Woeste hoeve 1869, S.; Arnhem 1885, V.; Dorenwert 1840, en Bennekom, Buse; Nijmegen, Th. Abel.; Thomson; Ubbergen B.; 1881, G. Molengraaff; Bergendal 1897, G. en V.; — Grebbeberg 1838, Buse; Grebbe, Fockema; Doorn, Fockema; 1869, O.; Driebergen 1865, Knüttel; de Bilt, v. H.; 1835, D.S.; Broekhuizen 1889, V.; Amersfoort 1861, R. B.; Oud-Leusden bij Amersfoort 1843, Wenck.; Kraep.; 1890, Garj.; Houderingen bij de Bilt, Gev. Deijn.; tusschen Zeist en Driebergen, W. en Kraep.; Rhenen, Th. Abel.; — Gooiland 1864, Boerl.; Muiderberg, Exc. 1882; kerkhof bij Laren, O.; tusschen Bussum en Naarden, v. d. T.; tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Haarlem, Splitgerber; — Reigersbosch bij Lisse 1870, Hoek; Exc. 1882 en 1888; 1889, V.; Piet Gijzenbrug 1881, S.; Noordwijk, V.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; 1835, Buse; 1835, Mb.; Dz.; 1885, V.; 1895, Barger; tusschen Loosduinen en Monster, R. B.; 1865, H. d. V.; — Domburg en Walcheren, v. d. B.; — Ossendrecht, Un. 1860; Mastbosch bij Breda, v. A.; Ginneken 1898, Ogterop; Oosterhout 1855, de Br.

(Huis ter Heide bij Langweer 1864, Holk. in herb.

v. Tuinen; Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, Tjietjerk, Veenklooster, Joure in de tuinen bij groote villa's, J. Botke en J. de Groot; — Harendermolen, — Oosterbroek, Paterwolde, Peize, Eelde, Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Groningen en Paterwolde 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Assen 1887, Posth. in herb. pr.; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; Borne, H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Garderen 1890, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Westerbouwing bij Oosterbeek 1878, L. in herb. pr.; 1897 en Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.)

Bovendien: Hoogeveen, Zwinderen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Haarlemmerhout 1888, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 380). Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Fumaria *Tourn.*

69. **F. officinalis** *L.* Op bouwlanden, zoowel zware en lichtere gronden. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: West Terschelling, Un. 1886; Midsland op Terschelling 1897, V.; — Franeker, Sprée; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Groningen, Strat.; v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Emmen, S.; — Wilsum, v. Heijn.; Hardenberg 1892, Carmiggelt; Heemse 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Deventer 1840, Halbertsma; 1846, v. Groningen; 1876, K.; Pothoofd 1898, J. R. Katz; Zwolle 1883, 1892 en Wijhe 1885, L.; Kampen 1848, R. B.; Zalk 1855, T.; 1870, Hoek.; Haaks-

bergen 1891, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Voorst 1879, L.; Zutphen, B.; Borculo 1894, V.; Didam 1883, L.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheederoort 1835, D. S.; Arnhem 1838, B. W.; Thomson; Nijmegen, B.; 1868, v. H.; N. en Th. Abel.; 1882, G. Molengraaff; Beek 1847, v. d. B.; Overasselt, Un. 1853; Renkum 1842, Tilanus (P. N. S.); 1850, S.; Culemborg, C. A. Backer; — Amersfoort, Splitgerber; R. B.; Garj.; Utrecht 1833, Wtt.; v. d. T.; Asscher; D. S.; 1835, Wtt.; Vleuten, v. d. T.; de Bilt 1830, v. H.; Houten 1828, Wtt.; — Oetewalersweg, Fl. Amst.; Oosthuizen 1894, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Bergen, Un. 1871; Heilo 1895, V.; Overveen, Buse; Bloemendaal 1865, H. d. V.; 1872, Boerl.; Haarlemmerduin 1871, O.; — Noordwijk, Dz.; Warmond 1837, Coll. Nat.; Valkenburg, Mb.; Leiden 1835, Kerb.; 1834, S. S.; 1835, Mb.; 1846, O.; 1879 (als *muralis*); Noortheij onder Voorschoten 1894, V.; duinen bij 's Gravenhage, G. B.; Loosduinen, Destrée; Hoek van Holland 1879, S.; 1894, Pompe van Meerdervoort; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1882, V.; Vianen 1836, v. H.; — Zeeland, Forsten; Zuid Beveland 1841, en Koudekerksche Zandweg 1835, v. d. B.; Walcheren, B. W.; Koewacht 1863 en Sas van Gent 1863, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1860; Hintham, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Breda, v. A.; Boxmeer, Un. 1853; 1895, G. en V.; — Sint Pietersberg, Un. 1883; Weert 1864 en Oud Valkenburg 1866, H. d. V.; Gulpen 1871, Lac.; Gronsveld 1894, Lindo; Ambij, v. Hov.; Eijsden 1894, V.

(Koudum 1864, Holk.; Ondersmastate 1864, H. v. d. Leij; Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Winsum, R. v. d. Tol; — Leens, J. Borgman; — Oest 1892, Ogterop in herb. pr.;

Borne, H. v. d. Pauwert; — Borkulo, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Twello 1853, K. A. in herb. pr.; Grebbe 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; — Bunnik 1846, Alpherts in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden; Overschie en langs de Schie, F. D. J. Risch; Spoorbaan Zwijndrecht 1880, Posth. in herb. pr.; — West Souburg 1894, Ogterop in herb. pr.; Sint Laurens, P. de Hullu; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Noordwal bij den Bosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; — Wijlre 1893, V. Suringar in herb. pr.)

β. **media** *Coutinho*. [in Bolet. Soc. Brot. 10. p. 59]. (*F. media* Lois).

In Herb.: Delden, Un. 1870; Hengelo, Un. 1895; — Vorden 1888, Groll; — Hilversum, Exc. 1891 en Exc. 1892; — Zeedijk Amsterdam 1838, Romb.; (als *confusa*); — Oisterwijk, van Vloten (?).

γ. **Wirtgeni** *Hausskn*. [Beitrag zur Kentniss der Arten von Fumaria in Flora 1873 p. 491]. (*F. tenuiflora* Fries, *F. Wirtgeni* Koch).

In Herb.: Harderwijk 1885, R. B. (als *F. muralis*); Beusichem, H. S.

Bovendien *a*. *F. officinalis:* Texel, Ameland, van Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 366); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Lichtenvoorde, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Maastricht, Meerssen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; tus-

schen Beek en Elsloo, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). — Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Vorstius. Var. *β*. en *γ*. zijn niet verder vermeld.

70. F. **densiflora** *DC.* (*F. micrantha* Lagasca). Op klei- en leembodem. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Op een grasveld te Bolsward 1867, 1869 *), 1870 en 1874, J. M. de Boer; — Utrecht, C. A. Bergsma; v. H. — Nieuwe Neuzepolder 1856 **), A. W.; — 's Hertogenbosch 1897, Heinsius.

71. F. **capreolata** *L.* Akkers en aan heggen, zelden en overal slechts uit tuinen, op losplaatsen en groentevelden verwilderd. ⊙. *Juni – Sept.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, K.; 1879, K. A.; — Welgelegen bij Apeldoorn 1875, K. A.; — aardappelveld bij Doorn 1869, O. (Arch. 2. I. p. 53); tusschen Zeist en Driebergen 1871, v. d. Brink (onder N⁰. 927 in herb. O. als *F. officinalis β. minor* Koch. uitgedeeld.).

72. F. **muralis** *Sonder.* Op muren. ⊙. *Juni — Sept.*

In Herb.: Chartroyze bij Utrecht 1859, R. B. (zie Verslag 1860 Arch. 1. V. p. 191 en 204).

[Aanm.: De plant van Kok Ankersmit (Arch. 2. III. p. 430) heb ik nog niet kunnen thuis brengen. Dezelfde soort van Bondam bij Harderwijk (Arch. 2. V. p. 605) is F. tenuiflora Fries.

F. spicata L. (Platycapnos spicatus Bernh.) door de Gorter vermeld voor Katwijk en Wassenaar, gevonden door Meerburg, een plant der kusten van de Middellandsche Zee, is nimmer weergevonden; de opgave berust waarschijnlijk op een vergissing.]

---

*) Cfr. Arch. 2. I. p. 58.

**) In Arch. 1. IV. p. 267 vermeld als F. officinalis, zeldzaam op zwaren kleigrond.

Ordo Cruciferae *Juss.*

I. Siliquosae *L.*

Tribus Arabideae *DC.*

Cheiranthus *L.*

73. C. Cheiri *L.* (*C. fruticulosus* Fl. B. S.). Op en aan oude muren. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Kampen 1845, R. B.; van Heijn.; Toren te Deventer 1849, Berghuis; muren Deventer 1877, K.; – muren Harderwijk 1866, R. B.; toren ruine Zutphen, Fockema; ruine op 't Valkhof te Nijmegen, N. en Th. Abel.; – stadswallen Rhenen, Th. Abel.; muren fort Rammertjes 1845, v. d. Cop; wallen van Utrecht 1834, Kraamw.; 1839, Lac.; Dom te Utrecht, v. d. T.; – muren Amsterdam 1865, J. M. de Boer; Kleine Houtpoort Haarlem 1835, Buse; *) ruine van Brederode 1834, S. S.; 1847, 1867, O. enz.; – ruine van Teijlingen 1863, S.; *) kerkmuur Rijnsburg, Perin; muren Leiden, Dz.; – Breda, v. A.; St. Janstoren te 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Ruine huis te Matenesse te Schiedam 1889, Posth.

---

*) Van deze groeiplaats zijn exemplaren vertegenwoordigd, somtijds zeer rijkelijk, in elk herbarium door mij gezien. Ofschoon de plant nog overvloedig voorkomt op de tegenwoordig onbereikbare plaatsen, zoo schijnt het mij niet ongewenscht de plant ter bescherming aan te bevelen.

Als bizonderheid verdient het vermelding dat, nadat de Ruine van Teylingen als Rijksbezitting was overgegaan, van Rijks wege de noodige herstellingen zijn verricht, waaronder ook behoorde het verwijderen der op de muren groeiende muurbloemen. Prof. Suringar heeft van de hoogere autoriteiten weten gedaan te krijgen, dat Cheiranthus er weer werd geplant, zoodat deze typische ruineplant op dezen bouwval geen voorbeeld is van verspreiding door vogels, maar zijn aanzijn ontleent aan de zeldzaam voorkomende interventie van Rijks wege ten opzichte van onze wildgroeiende planten.

in herb. pr.; — muren van het fort Rammekens 1884, A. W. en L. in herb. L.; — St. Janskerk te 's Hertogenbosch 1896, Heinsius in herb. pr.)

Bovendien: Groote kerk te Haarlem, v. Eeden (Arch. 2. III. p. 419); — kerk te Brielle, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 111); — Valkenburg, Un. 1861; Maastricht, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306); Maastricht, Thomson. Bij oudere schrijvers genoemd door Pelletier en Munting. Van Hall (Fl. B. S. p. 495) geeft nog op: Abtdij van Rijnsburg.

Nasturtium *R.B.*

74. N. officinale *R.B.* (*Sisymbrium Nasturtium* Fl. B. S.) In slooten, vijvers, moerassen enz. ♃. *Juni—Aug.*

α. **genuinum** *Gren. et Godr.* Stengel wortelend; bladen met 3—4 paar ovale segmenten, deze uitgerand, het eindsegment grooter, vaak hartvormig.

In Herb.; Texel 1860, Lac.; Terschelling 1869, Holk., Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; — Haren, v. H.; Groningen, Strat.; 1856, v. H.; — Borger 1859, S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; R. B.; v. Heijn.; Mastenbroek bij Zwolle 1870, Hoek.; den Ham 1882, L.; Diepenveen 1877, K.; Deventer, Halbertsma; — Apeldoorn 1872, K. A.; 1885, Groll; Harderwijk 1866, R. B.; Rheede bij Arnhem, v. H. (*β. minor*); Arnhem, Forsten; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Blauwkapel 1835, D. S.; Odijk 1865, Knüttel; — Amsterdam, Fl. Amst.; Velsen 1871, Groll; Breesaap, v. H.; Haarlem 1842, Buse; Haarlemmerhout 1870, Groll; Hillegom 1842, Tilanus (P. N. S.); — Noordwijk 1872, Boerl.;

Leiden, Dz.; 1839, B. W.; 1843, 1846, O.; Valkenburg 1835, Mb.; Kerbert; 's Gravenhage, V. Z.; 1865, H. d. V.; Haagsche bosch, V. Z.; Loosduinen, R. B.; Exc. 1887; Hoek van Holland 1895, Destrée; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Zuid-Beveland 1839, Kloetinge 1838, en Walcheren 1836, v. d. B.; Aardenburg 1861, A. W. — Heusden 1847, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov. *)

β. **asarifolium** *Kralik.* Bladen gereduceerd tot de bovenste cirkel-hartvormige lob, lage plant.

In Herb.: Middelbert bij Groningen 1840, v. H.; — Leiden 1835, Wtt.

γ. **intermedium** *Gren.* Stengels 3—4 decimeter hoog, wortelend; bladen met 3—4 paar lang ovale segmenten.

In Herb.: Oosterhout bij Kampen 1851, T.; — Harderwijk 1866, R. B.; — Utrecht, v. H.; v. d. T.; A. C. Oudemans; — Bloemendaal 1871, Boerl.; — Leiden 1832, S. S.; 1872, Boerl.; Leiderdorp 1829, Wtt.; Hazerswoude, Pierot; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; — Koudekerke 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Werkendam 1837, Lac.; Loopschans bij Breda, v. A.

δ. **Siifolium** *Steud.* Stengels lang, wortelend, bladen met 4—6 paar groote, lancetvormige, gelijke slippen.

In herb.: Bij 's Gravenhage in de Maliebaanpolder 1844, V. Z. *)

ε. **parvifolium** *Peterm.* Stengel laag, opgericht; bladen met cirkelvormige segmenten, het bovenste het grootst, hartvormig.

---

*) Bij de plant van van Hoven uit Maastricht bevindt zich een etiquet vermeldende: De Sisymbrium Siifolium heeft de Heer Vrijdag Zijnen. Zeer toevallig bevindt zich in diens herbarium de eenige plant dezer varieteit, echter als gevonden bij 's Gravenhage.

In Herb.: Rheede aan de Laak, v. H.; Waal tegenover Rossum, v. d. T.; de Waal bij Hees 1836, v. d. T.; — Hollandsche hoeve (Zuid-Beveland?) 1838, v. d B.; — Werkendam 1865, Lac.; Hiertoe behoort ook de varieteit *β.* brevisiliqua (= *δ. nanum* Prod. Ed. 1. *β. minor* Fl. B. S.). Werkendam 1865, Lac.

(Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; Winsum, R. v. d. Tol; — Usselo, E. J. H. Scholten; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Ootmarssum 1891, L.; Vaassen 1878, L. in herb. pr.; tusschen Nijkerk en Huinen 1894, C. A. Backer in herb. pr.; Hoevelaken 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Voorthuisen 1890, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Volenkampen bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; — Amsterdam 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Uitgeest, M. Kramer in herb. Heukels; — Delft 1875, L. in herb. pr., Stolwijk, J. Slingerland en H. A. Westbroek; — St. Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Zoutelande 1881, Schipper in herb. pr.; Goes (Walcheren) 1892, Ogterop in herb. pr.; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Werkhoven, Besoijen, C. A. Backer; Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); — Koevorden, Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Aaltensche beek bij Winterswijk, Varsseveld, Lichtevoorde, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); — Callantsoog, Bergen, Wijk aan Zee, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV.

p. 267); Schouwen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 568); Meerssen, Gronsveld, Valkenburg, Sittard, Maastricht, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, Wijlre-Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). Voorts gemeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman. Ook de Gorter geeft nog tal van groeiplaatsen op. (Fl. VII prov. p. 177 N°. 552.)

[Aanm.: De hierboven aangevoerde varieteiten zijn slechts standplaats verscheidenheden of meer of minder onvolkomen toestanden der plant. In jeugdigen staat komt zij overeen met β. asarifolium, in welken toestand de plant waarschijnlijk door bepaalde omstandigheden kan blijven bestaan (de var. β. minor Prodr. Ed. 1 en v. Hall.). Gewoon ontwikkelde planten vormen de var. genuinum, krachtiger ontwikkeling voert tot de var. intermedium, terwijl de weelderigste vorm als Siifolium onderscheiden wordt.

75. N. amphibium *R.B.* (*Sisymbrium amphibium* L. en Fl. B. S.). Aan en in slooten, moerassen enz. ♃. *Juni–Juli.*

α. **indivisum.** Bladen liervormig aan de basis, bochtig of getand, de bovenste ongedeeld, niet geoord.

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Wolvega, Un. 1881; — Haren 1856, Strat.; — Deventer, Halbertsma; Raalte bij Deventer 1847, en Olst 1850, M. J. Cop; Kampen, R. B.; 1845, T.; Almelo, Un. 1870; — Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1897, G. en V.; Lichtenvoorde, Un. 1859; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht, v. H.; v. d. T.; — Legmeerpolder bij Uithoorn 1886, Boerl.; Naarden 1864, O.; Zaagpad bij Amsterdam 1840, Romb.; Amstelveensche weg 1842, Tilanus (P. N. S.); Haarlem, Splitgerber; Buse; 1871, Groll; — Lisse, v. H.; Lei-

muiden, Exc. 1883; Leiderdorp 1829, Wtt.; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Leiden 1833, S. S.; Dz.; Mb.; Perin; 1846, O.; Loosduinen, V. Z.; Destrée; Dordrecht 1882, V.; — Renesse 1844, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Thomson; Loopschans Breda, v. A.; — St. Jansbeek, Un. 1853; Maas bij Maastricht, v. Hov.

β. **variifolium** *DC.* Onderste bladen vinvormig ingesneden, bijna liervormig, de bovenste onverdeeld of weinig getand, alle ongeoord.

In Herb.: Koevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Enck bij Deventer 1847 en Olst 1850, M. J. Cop; — Ruurlo 1887, Ensink; — Utrecht, v. H.; — Haarlem 1838, Buse; — Pettelaar en Hintham, v. Hov.

γ. **auriculatum.** Bladen aan de basis met kleine oortjes.

In Herb.: Haren 1865, H. d. V.; — Mastenbroek 1870, Holk.; Deventer 1876, K.; Kampen 1849, R. B.; — Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Utrecht, v. d. B.; Schalkwijk 1830, Wtt.; — Amsterdam, Fl. Amst.; — Leiden, Forsten; Leiderdorp 1829, Wtt.; Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht, M. J. Cop; — 's Hertogenbosch en Groot Deuteren, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, Holk.; (*α*) 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Winsum, R. v. d. Tol; — Eelde, J. P. Hartlief; — Barclo, Beek, Hertmen, H. v. d. Pauwert; Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; (*γ*) Zwolle 1882, L.; — Twello 1895, Ogterop in herb. pr.; Diepenveen 1851, Voorst 1877, Apeldoorn 1897, K. A. in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Culemborg, Beusichem en Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels, Sloten 1890, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J.

Slingerland in herb. Heukels; (γ) Pijnacker 1895, Ogterop in herb. pr.; (α) Delft 1875, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; — Sleeuwijk, Giesen, Werkhoven, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, Terschelling, Schiermonnikoog, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Hoogeveen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Oldemarkt, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I, p. 217); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Aaltensche beek, Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 176); var. α. Ooi, Persingen, Weurt, Hatert, var. β. algemeen om Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 256); — Haarlemmermeer 1853, Hartmann (Arch. 1. III. p. 354); Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Walcheren, v. d. B. (Tijdschrift VIII. p. 8); Schouwen, v. d. B. (Tijdschrift XII. p. 9); Kanaal ter Neuze, A. W. (Arch. 1. IV. p. 267); — Oudenbosch 1886, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Baarlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Meerssen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 306). — Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

76. N. sylvestre *R.Br.* (*Sisymbrium sylvestre* L. en Fl. B. S.). Op vochtige plaatsen, in bouwlanden, op muren enz. ♃. *Juni—Juli.*

α. **dentato-incisum.**

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, Strat.; — Peize, Strat.; Ane 1859, Lac. en S.; — Kampen 1849, R. B.; T.; Zalk 1868, R. B.; den Ham 1892, L. en Carmiggelt; Wijhe 1842, Tilanus (P. N. S.); Carlshave, Un. 1895; Deventer 1840, Halbertsma;

1846, v. Groningen; Gramsbergen 1853, Dr. Kros; — Zutphen, Ensink; Rheede, Zevenaar 1833, Wtt.; Pannerden, V. Z.; (als *β. minor*) Tolkamer, V. Z.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; de Ooi, Th. Abel.; Vestingwerken Nijmegen, N. en Th. Abel.; Katwijk a. d. Maas, Un. 1853; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; 1870, Groll; 1874, O.; domplein Utrecht, v. d. T.; — Zaagpad, Fl. Amst.; Amsterdam 1844, Lac.; G. Backer; Liebrug, Kerb.; Haarlem, Buse; Haarlemmerhout 1835 en Haarlemmermeer bij Halfweg. Mb.; Middenduin 1842, Buse; — Leiden, v. d. B.; Dz.; 1846, O.; 1846, Perin; 1848 (Hoogewoerdssluis als *dentatum*), O.; Forsten; Hazerswoude, Perin; 'sGravenhage, R. B.; V. Z.; de Br.; Dordrecht 1847, M. J. Cop; 1879, Posth.; 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; Lek bij Vianen, v. H.; Lexmond 1832, v. H.; — Zuid-Beveland (zeldzaam), v. d. B.; Zaamslag 1863, A. W.; Ter Neuze 1845, Zwake 1843 en Sas van Gent 1845, v. d. B.; — Loopschans bij de Haagpoort Breda, v. A.; Engelen, v. H.; — Odilienberg bij Roermond 1900, G. en Jongmans.

β. **rivulare.**

In Herb.: Zwolle, Thorbecke; — Renkum 1850, S.; Apeldoorn 1879, K. A.; — Haarlem, Buse; — Leiden, Perin; Feijenoord 1834, S. S.; Dordrecht, 1847, M. J. Cop; Lexmond 1828, v. H.; — Brigdamme, v. d. B.; — Bosschen dijk, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winsum, R. v. d. Tol in herb. Heukels; — Zalkerbosch 1891, Ch. Carmiggelt; Vecht bij Hardenberg 1893, L. in herb. pr.; — Haventerrein bij Zutphen 1888, L. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; (*β*) IJsel bij de Steeg 1895, Ogterop in herb. pr.; — Hondswijk 1844, Alpherts in herb. pr.; Abcoude 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; —

Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; — IJzendijke, C. P. v. Roosendaal in herb. Heukels; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Neder-Hemert 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); — Koevorden, Weerdinge, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Haaksbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Alkmaar, v. Eeden (Arch. 2. I. p. p. 366); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543), — Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). Bij oudere schrijvers bij Pelletier, Hondius, Vorstius en Munting. Volgens de Gorter ook op den Uilenpas.

[Aanm.: De door van der Sande Lacoste en Suringar als N. anceps? bij Noordwijkerhout verzamelde plant behoort tot de var. α. dentato-incisum, eveneens de zich in het herbarium bevindende plant als β. dentatum, Leiden in muris, Dz., welke geheel met N. sylvestre α. incisum overeenstemt. Trouwens tusschen α. incisum en β. dentatum van den Prodromus Ed. 1 en vele andere schrijvers is geen in het oog loopend verschil waarneembaar; zoowel de vorm der bladen als hunne insnijdingen varieeren zeer sterk, waarom ik gemeend heb deze varieteiten tot een enkele te vereenigen en die dentato-incisum te noemen, de normale vorm dezer plant bij ons te lande.]

* **Nasturtium brachystylum** *Wallr.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1869, Holk.; — Rhoo-

destein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Muiden 1832, Thorbecke; 1841, Romb.

* **Nasturtium brachycarpum** (*N. sylvestre γ. brachycarpum* Prodr. Ed. I. p. 17, *N. anceps* Rchb. in Sturm, Fl. XII. t. 47, *Roripa terrestris* Celak.).

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — IJseloever bij Kampen 1873, Hoek; — Halfweg, Buse; — Leidschendam 1835, Mb.; Zanderij Wassenaar 1833, S. S.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; kanaal Sas van Gent, v. d. B.; B. W. en v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1860.

[Aanm.: Beide hybriden, gekenmerkt door de hauw, die 3—4 maal kleiner is dan de steel. Zij varieeren zeer en vertoonen alle tusschenvormen tusschen N. amphibium en N. sylvestre, en tusschen N. palustre en sylvestre. Waarschijnlijk zijn er in ons land, waar de Nasturtiums zeer gewone planten zijn, zeer vele hybiiden. Een opzettelijke kweeking zou ons de verschillende vormen kunnen toonen. Voordat men echter zoover is, zou het volgende overzicht van nut kunnen zijn, waarin de verschillende bekende hybriden, voor zoover zij in ons land kunnen voorkomen, opgenomen zijn. De meeste toevallig ontstane hybriden werden met den naam N. anceps begiftigd, ofschoon de meeste zeer afweken van de oorspronkelijke, door De Candolle als soort beschreven N. anceps. Vandaar een zeer ingewikkelde synonymie. Het is zelfs niet mogelijk uit de latere schrijvers de zeer uiteenwijkende beschrijvingen onder een gezichtspunt te vereenigen; vandaar dat het mij wenschelijk toescheen slechts één handboek te volgen, waarvoor ik koos de „Flore de France" van Rouy et Foucaud. De daar opgenoemde soorten, ondersoorten en hybriden kunnen volgens de hierbijgaande tabel gerangschikt worden:

1. Bloemen wit. Hauwen lijnvormig . . . N. officinale.
   Bloemen geel 2
2. Vruchtjes ongeveer even lang als de steeltjes . . . 3
   Vruchtjes minstens tweemaal korter 7
3. Vruchtjes breed cilindrisch, dik, een weinig gekromd; bloembladen even groot of slechts weinig langer dan de kelk . 4
   Vruchtjes lijnvormig tot langwerpig, bloembladen langer dan de kelk 5
4. Vruchtjes 6—8 m.M., elliptisch-langwerpig, bijna zonder stijl . . . . N. palustre.
   Vruchtjes 4—5 m.M., elliptisch, met een langere stijl . . . . N. arvense.
5. Bladen allen diep ingesneden of vindeelig 6
   Onderste bladen langwerpig, gaaf of aan de basis met enkele

lobben, bovenste diep ingesneden. Hauw lijnvormig-langwerpig. . . . . N. Hyi.

6. Vruchtjes lijnvormig, smal, iets opgebogen, ongeveer 1 c.M., soms iets langer dan de steel . . . . . N. sylvestre.
Vruchtjes lijnvormig, naar den top toe iets verdikt, meestal iets korter dan de steel . . . . N. Gerardi.
7. Vruchtjes ongeveer tweemaal korter dan de steeltjes . . 8
Vruchtjes 4—5 maal korter dan de steeltjes 11
8. Vruchtjes (altijd steriel) ongeveer 2 m.M., lang elliptisch; stijl $^1/_4$—$^1/_5$ der lengte, stelen $1^1/_2$—2 maal langer dan de hauwtjes. Kelk ongeveer even lang als de bloembladen . . . . N. erythrocaule.
Vruchtje meer lijnvormig, langer 9
9. Vruchtje 4—5 m.M. lang 10
Vruchtje $3^1/_2$ m.M. lang . . . . . N. anceps.
10. Vruchtje lijnvormig, $^3/_4$ m.M. breed, meestal iets langer dan de helft van zijn steel . . . . . . N. Maerei.
Vruchtje breed lijnvormig, 1 m.M. breed, een weinig verdikt naar den top, meestal kleiner dan de helft van het steeltje. . . . . N. brachystylum.
11. Stijl even lang als het hauwtje; dit bijna bolvormig, 5—6 maal korter dan zijn steeltje . . . . . . N. Gmelini.
Stijl korter dan het hauwtje; dit meestal meer langwerpig, nooit meer dan 5 maal korter dan de stelen 12
12. Hauwtje klein, ovaal, aan beide einden versmald, 3—4 maal korter dan de stelen; stijl $^1/_2$—$^1/_3$ van de lengte van het vruchtje . . . . N. amphibium.
Hauwtje met korter stijltjes 13
13. Stijl nauwelijks de helft van het vruchtje 14
Stijl $^2/_3$ van de vruchtlengte; vruchtje bijna bolvormig, vruchtbaar, 4—5 maal korter dan het steeltje . . . . N. subglobosum.
14. Vruchtjes elliptisch, 3—4 maal korter dan het steeltje . . . . N. terrestre.
Vruchtjes breed ovaal; 4—5 maal korter dan het steeltje . . . . N. barbaraeoides.

Volgens gemelde schrijvers is N. arvense een vorm van N. palustre; N. Gmelini een vorm van N. amphibium; en zijn de andere, behalve N. officinale en N. sylvestre hybriden van deze afkomst:

N. erythrocaule = N. amphibio-palustre.
N. terrestre = N. amphibio-sylvestre.
N. barbaraeoides = N. amphibio-sylvestre.
N. subglobosum = N. superamphibio-sylvestre.
N. Hyi = N. supersylvestri-amphibium.

N. Gerardi = N. supersylvestri-palustre.
N. Maerei = N. sylvestri-palustre.
N. brachystylum = N. palustri-sylvestre.
N. anceps = N. sylvestri-amphibium.]

77. **N. palustre** *D.C.* Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ⊙ en ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Joure, Wiewerd 1853, S.; — Haren, en Groningen 1856, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Zwinderen 1859, Lac. en S.; — Kampen, R. B.; 1847, Top; Zwolle 1832, Thorbecke; Hardenberg 1894, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1852 en 1877, K. A.; Arnhem, Thomson; 1877 en 1894, Groll; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht 1874, O. (N°. 1015 herb. O. als *N. sylv.*); Schalkwijk 1842, Buse; Westbroek bij Utrecht, v. d. T.; — Veenland bij het Zijdelmeer, Boerl.; Zaagpad, Fl. Amst.; Haarlemmermeer 1835, v. H.; 1852, D. J. Coster; 1853, S. en Hartmann; Haarlem, de Vriese; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Brouwerskolkje 1870, Hoek; Buse; Velsen, Buse; — Leiden, Longepée; 1843, O.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1841, S. S.; 1843, O.; Leiderdorp, Mb.; Hazerswoude, Pierot; Wassenaar, Dz.; Voorburg (aan muren) 1835, Mb.; 's Gravenhage, V. Z.; Scheveningen, Mb.; Loosduinen 1894, Destrée; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1838, Lac.; 1850, M. J. Cop; 1880, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; Kalkhaven Dordrecht 1882, V.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, Kapelle 1838 en Westdorp 1845, v. d. B.; Domburg, Forsten; — Vucht 1827, ?; Vuchtsche heide, v. Hov.; Loopschans Breda, V. A.; Roosendaal, Un. 1860; — Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Tusschen Schild en Burg op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1868,

v. Tuinen in herb. pr.; — Eelde, J. P. Hartlief; — Usselo, E. J. H. Scholten; — Beusichem, C. A. Backer in herb. Heukels; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Ruurlo 1883, L. in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Keverdijk en Ankeveen 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Rijngeest te Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Breda, Th. W. v. Schermbeek; Halsteren, P. J. Verhoeven; Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Almkerk 1897 en 1898, C. A. Backer in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Schiermonnikoog, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Borkulo, Un. 1860 (Arch. I. V. p. 219); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Sas van Gent, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 268); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Meerssen, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 306); Voorts bij de oudere schrijvers alleen vermeld bij Pelletier en Vorstius.

[Aanm.: Over Nasturtium anceps en andere hybriden vergelijke men bl. 100—102.]

Barbarea *R.Br.*

78. **B. vulgaris** *R.Br.* Op vochtige plaatsen, in bouw- en graslanden. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Kollum 1865, H. d. V.; — Haren 1826, v. H.; — Paterwolde 1828, v. H.; — Kampen, R. B.; 1846, Top; Zwolle, R. B.; de Worp bij Deventer 1849, M. J. Cop; Deventer 1848, M. J. Cop; Windesheim 1878, K.; — Zutphen 1834, Mb.; Wtt.; Apel-

doorn 1873, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Eibergen Un. 1859; Wageningen, Giltay (als *stricta*); — Achttienhoven, v. d. T.; — Overveen 1843, Tilanus (P. N. S.); Bentveld, Kerb.; — Sassenheim, S. (als *praecox*); Leiden 1847, O., (*stricta*); Dz.; Schiedam 1896, en Dordrecht 1882, V.; — Stavenisse (Tholen), A. W.; Zuid-Beveland, en Hollandsche hoeve (bij Goes?), v. d. B.; Breskens 1880, Buijsman; Middelburg 1882, Keyzer; Grauw, A. W. (O. Z. Vlaand.); tusschen ter Neuzen en Axel 1863, A. W. (als *praecox*); — Oudenbosch 1886, Butaye en de Haas; wallen te 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; Maas bij Boxmeer, Un. 1853 (als *stricta*); — Roermond, Un. 1861; Maastricht 1869, O. (N°. 421); 1885, Lac.; Gronsveld 1894, V. en v. Vloten (als *stricta*); Slavante 1866, H. d. V. (als *praecox*); Slenaken, Exc. 1889 (als *praecox*); Gulp bij Pezaken 1885, K. en G.; Kerkrade 1899, G. en V.

(Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; — Deventer (var. *brachycarpa*) 1873, — Apeldoorn 1874 en 1898, K. A. in herb. pr.; — IJpolder Amsterdam 1898, L. Goesker in herb. Heukels; Kapelle (Z. Bev.) 1894, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren 1898, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; 's Hertogenbosch 1897, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198). De opgaven bij oudere schrijvers zijn onzeker, daar de verschillende variëteiten nog niet werden onderscheiden. De opgave van de Flora van Nijmegen (Arch. 2. V. p. 257) heeft betrekking op B. arcuata en B. stricta.

β. **arcuata** *Reich.* (pro specie).

In Herb.: Groningen, v. H.; — Deventer 1835, Wtt.; (P. N. S.); — Zutphen 1834 en Brummen 1834, Wtt.; Teuge 1898, K. A.; Ooische waard, Weurt, Th. Abel.; Maasbommel, A. de Groot; — Lek

over Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Haarlem, v. d. T.; — Katwijk, de Br.; — Nieuw Maarsseveen 1900, G. en Jongemans; Maastricht 1887, V.

(Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; — de Teuge bij Twello 1898, K. A. in herb. pr.; Groesbeek 1899, Costerus in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1900, L. in herb. pr.)

[Aanm.: De opgaven in het Kruidk. Archief (1. V. p. 202 en 219; 2. IV. p. 306 en V. p. 543), hebben waarschijnlijk allen betrekking op B. vulgaris, althans er zijn geen exemplaren van in het herbarium, die als β. arcuata kunnen gedetermineerd worden. De opgave bij Eibergen Un. 1859 wordt dan ook in de volgende lijst met een ? aangevoerd.]

γ. **stricta** *Andrz.* (pro specie, non Boreau). *Barbarea stricta* Prodr. Ed. I. p. 18, *Erysimum strictum.* Bijdr. p. 42. Aan kanten van slooten, vaarten en rivieren. ⊙. *April—Juli.*

In Herb.: ? Assen 1860, Lac.; — Meppel 1859 en Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Kampereiland 1843, en Kampen 1839 en 1849, R. B.; Zalk 1847 en 1849, T.; 1899, J. Boldingh; Vollenhove 1894, L.; Zwolle 1898, E. Heimans; Hardenberg 1893, L.; Hengelo 1892, v. Vloten; Delden Un. 1870 (als *praecox*); Zwolle 1872, v. Tuinen; — Twello 1876, K. A.; Voorst, Wtt.; Apeldoorn, K. A.; Harderwijk 1863 en 1865, R. B.; Doetinchem 1899, v. Vloten; Ooische waard, Th. Abel.; Wageningen 1884, K.; — Eem bij Amersfoort 1860, R. B.; 1898, K. A.; tegenover Keulhorst 1836, ?; Eem bij Coelhorst 1895, Garj.; Grebbe, v. d. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; W. C. van Embden; Abcoude en Vinkeveen 1845, en Abcoude 1846, Lac.; — Vogelenzang 1882, v. Eeden (f. *monstrosa*); Hortus Leiden 1896, V. (als *praecox*); Dordrecht 1843, en Vreeswijk 1839, Lac.; Gorinchem 1842, v. d. T.; langs de Waal, C. H. Bergsma; Stolwijk, H. A. Westbroek; —

Zuid-Beveland, Goes 1839, v. d. B.; *) — Almkerk, C. A. Backer; — Arcen 1893, Groll; Nieuw Maarsseveen 1900, G. en Jongmans.

(Almelo 1893, Costerus in herb. pr.; — Teuge bij Twello 1898, Schipper in herb. pr.; Bronsbergen 1882, L. in herb. pr.; — Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Aan de Vecht tusschen Weesp en Nichtevecht 1881, H. d. V.; 's Gravelandsche straatweg tegenover Wisseloord 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 524); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543).

[Aanm.: De opgave Boxmeer, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 440 en 495) heeft betrekking op B. vulgaris, evenzoo de groeiplaats Gronsveld 1894, V. en v. Vloten (Arch. 2. VI. p. 523).]

79. B. **intermedia** *Boreau.* Langs wegen, aan bouwlanden, klavervelden en braakakkers. ⊙. *April—Mei.* (Is zeer algemeen aan de oevers van den Rijn in Duitschland. Zie Garcke).

In Herb.: Klaverland bij Apeldoorn 1874, K. A.; (Cfr. Arch. 2. III. p. 209: „In 1872 alhier op weiland in vele exemplaren gevonden.” In herb. pr. nog in 1878 van daar aanwezig.)

80. B. **praecox** *R.Br.* (*Erysimum praecox.* Nieuwe Bijdragen p. 44). ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; — Paterwolde, v. H.; — Utrecht achter de Veeartsenijschool 1840, Lac.; v. d. T. (als *arcuata*); — Overveen 1835, Mb.; 1838, Buse; Bentveld 1836, Kerb. en Mb.; 1838, Buse; — Kleijpoel bij de Kaag 1888, v. Vloten; Naaldwijk 1846, v. d. T.; — Werkendam 1837—1839, Lac.; Breda, v. A.; ? wallen te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1869, O. (N°. 421 als *B. lyrata*).

*) Zie Tijdschift VII. p. 8.

(Apeldoorn 1898, K. A. in herb. pr.; — Rotterdam 1898, A. Reclaire in herb. Heinsius en Heukels.)

Bovendien: Bloemendaal, Velsen, Exc.; S. (Arch. 1. V*. p. 231).

[Aanm.: De opgaven Sassenheim 1863, S. (Arch. 1. V*. p. 382) en Oud Valkenburg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 133) hebben betrekking op B. vulgaris.

Van B. vulgaris, arcuata en stricta werden ook bastaarden waargenomen. Het blijft mij echter raadselachtig hoe men deze als zoodanig op het vrije veld kan constateeren en ook wat bijv. Garcke verstaat onder B. vulgaris × arcuata, daar ook deze schrijver B. arcuata tot de vormen van B. vulgaris brengt.]

Turritis *Dill.*

81. T. glabra *L.* (*Arabis perfoliata* Fl. B. S.). In boschrijke streken, aan ruigten en op steenige plaatsen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampen, v. Heijn.; bosch te Zalk 1847, T.; 1849 en 1850, R. B.; — 't Joppe bij Gorssel 1833, Wtt.; Gorssel 1848, M. J. Cop; tusschen Gorssel en Diepeveen 1877, K.; de Poll tusschen Deventer en Zutphen 1833, en Zutphen 1834, Wtt.; 1888, Groll; 's Heerenberg 1870, H. d. V.; Beekhuizen, v. d. B.; Westerbouwing 1897, en Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; 1846, G. Deijn.; Beek, Broers; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; 1897, G. en V.; Gelderland, de Vriese; Renkum 1848 en Wageningen 1848, Buse; Exc. 1897; Wageningsche berg (*monstrosum*) 1843, Lac.; — Grebbe, v. H.; 1851, O.; C. A. Backer; Spoel bij Culemborg 1837, Mb.; 1837, Lac.; 1840, v. d. T.; Amersfoort, Garj.; tusschen Hilversum en 's Graveland 1886, H. d. V.; — bergen bij Mook, Un. 1853; Mook 1856, v. d. B.; Venlo 1898, Garj.; Ittervoort 1900, G. en Jongmans; Roermond, Un. 1900; Valkenburg, Un. 1861.

(Twello 1851, de Pessink 1894, Bronsbergen, U n. 1897, K. A. in herb. pr.; Schipper in herb. pr.; Spoel te Culemborg 1847, Alpherts in herb. pr.)

[Aanm.: Afgezien van de opgaven bij Pelletier en Munting wordt T. glabra niet verder vermeld. In Friesland volgens Meese, Maastricht Lej. Fl. de Spa.]

Arabis *L.*

82. A. alpina *L.* Plant van rotsen en steenachtigen bodem, bij ons vaak als voorjaarsplant gekweekt en aldus nu en dan op muren verwilderd. ♃. *April—Aug.*

In Herb.: Slot te Zuylen bij Utrecht, R. B.; — Apeldoorn, K. A. (culta); op een muur in den Leidschen Hortus *), M. J. Cop; 1833, Wtt.; 1834, Mb.; Kerb.; 1841, B. W.; 1844 en 1845, O.; 1847, Perin; 1873, Hoek; Boerl.; Wittepoort en Doelestallen 1833, Wtt.; 1841, S. S.

83. A. hirsuta *Scopoli.*

α. **hirsuta** *S. S.* In bosschen, op heuvels, op grazige zand en kalkgronden. ⊙ en ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Spoel bij Culemborg, W. en Kraep.; de Br.; 1840, v. d. T. (zie Arch. 1. II. p. 98); helling Stationsterrein Culemborg 1899, C. A. Backer; Boerderij het Woud te Beekbergen 1875, K. A.; — Waalsdorp, V. Z.; 1857, S.; Loosduinen, Destrée; — St. Pietersberg, U n. 1861; 1870, Groll; Bemelen 1873, Lac.; Valkenburg, U n. 1861; 1866, H. d. V.; Rotspark en elders te Valkenburg 1900, V.; Rieter; Maastricht 1894, V.

β. **sagittata** *D.C.* (als soort) *A. planisiliqua* Pers. en Fl. B. S. p. 494).

---

*) Reeds in 1828 menigvuldig (zie Arch. 1. II. p. 106). Deze muur werd in 1876 afgebroken en daarmede deze groeiplaats verstoord.

In Herb.: Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; 1848, G. Deijn.; Nijmegen, Th. Abel.; — Haarlem 1866 en 1867, O. (N°. 28); *) Overveen, S.; 1833, Buse; 1872, Boerl.; Velsen, Kruidberg Velsen, S.; Ruine Brederode, v. d. B.; Wijk aan Zee 1860, S.; Haarlemmerhout 1870, Hoek; — Noordwijk, Exc. 1886; 1894, V.; Katwijk, v. d. B.; Exc. 1888; koornland Duifhuis bij Leiden, Kerb.; 1835, Mb.; Leiden, v. d. B.; Mb.; Wassenaar, S. S.; Dz.; 1833, Wtt.; Waalsdorp 1895, Ogterop; Scheveningen 1882, V.; Barger; duinen 's Gravenhage 1833, Wtt.; V. Z.; R. B.; 1865, H. d. V.

(Culemborg 1899, C. A. Backer in herb. Heukels.)

γ. **Gerardi** *Besser.* (als soort) (*A. hirsuta* Fl. B. S. p. 494.) Vochtige weiden, muren en bosschen. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: muren te Harderwijk, v. d. T.; 1830, 1835, D. S.; 1864, 1865, R. B.; boerderij het Woud bij Beekbergen 1875, K. A. **); Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — walmuur Wijk bij Duurstede, v. d. T.; 1831, C. A. Bergsma; 1829, 1830 en 1833, Wtt.; — Bloemendaalsche bosch 1846, Lac.; duinen bij Haarlem, Kops; Overveen 1832, v. H.; Buse; Coll. P. N. S.; — Wassenaarsche duinen en vallei Langestrook 1833, S. S.; duinen bij 's Gravenhage, G. B.; ? muur te 's Gravenhage, v. Hov.; — muren te 's Hertogenbosch 1845, en 1848, v. Hov.; — St. Pietersberg 1869, O.; 1885, K. en G.; 1894, de Haas; 1894, V. en v. Vloten; Gronsveld 1894, Lindo.

(Apeldoorn 1891, K. A. in herb. pr.)

[Aanm.: De eerste aanduiding dezer laatste variëteit

---

*) Cfr. Arch. 2. I. p. 54, 148: „Ik zelf heb in onze duinen nooit iets anders dan A. hirsuta gevonden. O." Vergelijk ook p. 366.

**) Cfr. Arch. 2. II. p. 149.

vinden wij bij van Hall in diens Fl. Belg. Sept., maar bovendien in Bijdragen VII. p. 341, waar de Turritis hirsuta van de Gorter tot deze verscheidenheid wordt teruggebracht. Als ontdekker der groeiplaats bij Harderwijk wordt hier de Heer M. Dassen genoemd.]

84. A. **arenosa** *Scop.* In opene zandgronden, aan wegen enz. ⊙ en ♃. *April—Juli.*

In Herb.: Rijnkant bij het Lekskensveer 1882, K. (1 ex.); tusschen Rhenen en de Grebbe 1847, Ooische waard bij Nijmegen 1849 en Uiterwaarden bij Weurt 1850, Th. Abel.; — Glasfabriek de Schie te Schiedam, aldaar met cement uit het Bröhlthal aangevoerd 1898, V.; Klopperwaard bij Werkendam 1838, Lac.

Bovendien: In de bosschen van het huis te Ruurlo 1888, Ensink (Arch. 2. V. p. 384). *)

A. **verna** *R.Br.*

Vermeld: Weiland bij Apeldoorn met sumac bemest, afkomstig van Sicilië 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 211 en 223); — Deventer 1893, K. A. Deze plant is echter later gebleken te zijn Hesperis bicuspidata *Willd.*

[Aanm.: A. Brassicaeformis Wallr., in van Hall's Fl. B. S. 1. p. 496 als Brassica alpina opgenomen, gevonden bij Harderwijk door Rainville, is waarschijnlijk een vergissing; volgens den Prodr. Ed. 1. heeft deze aanwijzing misschien betrekking op Turritis glabra, waarmede zij in habitus zeer veel overeenkomst heeft, misschien ook dat Arabis hirsuta γ. Gerardi als zoodanig beschreven werd. In ieder geval is A. Brassicaeformis in ons land niet wedergevonden.]

Cardamine *L.*

85. C. **hirsuta** *L.* In opene en bebouwde zandgronden en op beschaduwde vochtige plaatsen. ⊙, ① en ⊙. *Maart—Juni.*

*) De Heer C. A. Backer meldt mij dat door hem in 1898 een exemplaar dezer plant gevonden werd aan den Waaloever bij Gameren, welk ex. echter verloren is gegaan.

A. Subsp. **C. hirsuta** *S. S.* Op meer opene plaatsen.

In Herb.: Vlieland 1869, Holk.; Lies op Terschelling 1869, Holk.; Terschelling 1886, K.; Nes op Ameland 1868, Holk.; — Hardegarijp 1840, Sprée; Jutrijp 1867, tusschen Bolsward en Nijland 1870, en Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Haren 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; v. Heijn.; Zwolle 1849, R. B.; 1892, L.; Deventer 1846, T.; — Harderwijk 1866, R. B.; Twello 1877, K.; Apeldoorn 1873, K. A.; tusschen Nijmegen en Arnhem B.; Nijmegen 1863, Th. Abel.; — Utrecht, v. H.; batterijen Utrecht, v. d. T.; Baambrugge, Vinkeveen, v. d. T.; Breukelen, v. H.; — Legmeerpolder 1886, Boerl.; straatsteenen Amsterdam, Fl. Amst.; Amsterdam 1835, Haarlem 1870, Hoek; Velserend, Fockema; Haarlemmerhout 1870, Groll; Aardenhout bij Haarlem 1867, O.; Heemstede 1872, Groll; — Hillegommerbeek 1886, Boerl.; tusschen Sassenheim en Lisse, Exc. 1883; Leiden, B. W.; 1840, Halbertsma; 1854, v. H. Jr.; 1872, Boerl.; Katwijk 1846, B. W.; 1854, de Grijs; Poelgeest 1833, Wtt.; Kronestein onder Zoeterwoude 1828, Wtt.; huis den Deyl 1832, S. S.; Pierot.; Wassenaar 1843, en 1846, O.; M. J. Cop; 1860, S.; Exc. 1861 en 1865; 's Gravenhage, G. B.; 1870, Groll; 1894, R. B.; Haagsche bosch, v. d. Cop; Scheveningsche boschjes 1895, Ogterop; Rotterdam 1853, O.; Dordrecht 1836, Lac.; 1879, Posth.; 1882, V.; Ouddorp 1895, Boerl. en V.; — Nieuwland (Goes?) en Walchersche duinen 1839, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1883, Buijsman; Neuzen en Hoek 1863, A. W. (als *sylvestre*); — Fort Isabel, v. Hov.

(Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Paterwolde, Eelde, Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi;

Denekamp J. B. Bernink in herb. Heukels; — Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg 1899, C. A. Backer in herb. pr.; bij 't fort 't Spoel, Station Schalkwijk enz. C. A. Backer in herb. Heukels; — Bunnik 1872, Costerus in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Ouderkerk 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Bloemendaal 1897, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Sint Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels.)

Bovendien: Breda, V. A. (Arch. 2. II. p. 144); — Schouwen en Duiveland, (Arch. 2. III. p. 112); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543).

B. Subsp. **C. sylvatica** *Lk.* (*C. sylvatica* Lk. et Prodr. Ed. I. p. 19.) Op beschaduwde plaatsen.

α. **genuina** *Gr. et Godr.* Blaadjes der bovenste bladen langwerpig, geheel of bijna gaafrandig.

In Herb.: Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Terschelling 1887, V.; — Utrecht 1880, A. C. Oudemans; — Eindmeer, Fl. Amst.; Plantage Amsterdam 1838, en Diemermeer 1846, Romb.; Zwijndrecht 1880, Boerl.; Dordrecht 1851, M. J. Cop; 1882, 1888, V.; — Vijlen 1896, G.

β. **latifolia** *Prodr. Ed. I.* Blaadjes bijna rond of eivormig.

In Herb.: Leiden, Dz.

γ. **umbrosa** *Gr. et Godr.* Plant sterk vertakt; blaadjes alle breed ovaal, hoekig, getand en zelfs ingesneden.

In Herb.: Oudkerk, Bruinsma; — Groningen, v. H.; Haren 1835, v. H.; 1843, P. N. S.; — Zwartsluis 1892, L. en Carmiggelt; — Beek bij Nijmegen, Th. Abel.; Apeldoorn 1874, K. A. (herb. O. 1151); — Baambrugge, v. d. T.; Amersfoort,

R. B.; Garj.; Abcoude, Vinkeveen, Waverveen, E. B. Asscher; — Overveen 1834, Buse; Haarlemmerhout, Buse; 1871, O.; — Hillegom 1895, V.; Spoorweg bij Leiden met duinzand uit Katwijk aangevoerd, Longepée; Leiden, Perin; 1836, Lac.; 1835 en 1836, Mb.; 1846, B. W.; Exc. 1861; 1846, O.; tusschen Leiden en Wassenaar, O.; Haagsche Schouw 1833, S. S.; Valkenburg, S.; Katwijk, Exc. 1882; Wassenaar 1851, S.; Exc. 1865; Noorthey onder Veur 1894, V.; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Haagsche bosch V. Z.; 1834, Buse; 1845, de Br.; 1854, v. H.; Exc. 1861; 1870, Groll; 1873, Hoek; Exc. 1882; 1883, 1887 en 1889, V.; 1894, Barger; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; 1853 en 1880, O.; Dordrecht, Boerl.; — Zuid-Beveland 1839, 1842 en 1843 (ook als *latifolia*), v. d. B.; — Liesbosch, v. A.

(Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Deventer 1852, K. A.; — tusschen Diemen en Muiden 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Park Merwestein te Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — (α.) Oost-Kapelle 1877, L. in herb. pr.; (α.) Kapelle (Z.-Bev.) 1893 en (γ) Domburgsche Manteling 1896, Ogterop in herb. pr.; — Op 't Zand en 't Kraaienveld te Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Eindelijk een *prolificeerende* vorm van Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz (zie Arch. 2. VI. p. 80) en een tusschenvorm *C. hirsuta-sylvatica* in een boschje bij Warmond 1900, V.

Bovendien, zonder nadere aanduiding van varieteit: Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); Schouwen en Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 10, 48); — Meerssen, Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 306).

86. C. **pratensis** *L.* Algemeen in weilanden op vochtige plaatsen, aan slootkanten. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Texel 1860, Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1860, Lac.; 1869, Holk.; Ameland 1869, Holk.; — Leeuwarden 1850, S.; Friesland, Sprée; Bolsward 1875, *) Koudum 1872, en Niedummerpiepke (Franeker) 1863, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; Haren 1827, en 1831, v. H.; — Kampen 1847, R. B.; Deventer 1846, T.; 1876, K.; — Nunspeet 1894, *) en Apeldoorn 1882, K. A.; Beekbergerwoud, Wtt.; Ruurlo 1884, Ensink; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Ubbergen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Utrecht, v. H.; v. d. T.; 1863, Coll. Nat.; 1879, A. C. Oudemans; Maarsbergen, v. H.; — Sloten 1840, Romb.; Sloterweg 1842, Teengs (P. N. S.); Amsterdam 1857, Knüttel; 1869, Hoek.; Fl. Amst.; 1871, O.; Wieringen 1856, Lac.; Westzaan 1852, Kerb.; Haarlem, Buse; 1870, Boerl.; Haarlemmerhout 1834, Kerb.; — Pietgijzenbrug, Exc.; Noordwijk 1865, B. W.; Warmond 1857, S.; Leiden, Forsten; 1835, Lac.; 1834, 1835, Wtt.; 1842, O.; 1854, v. H. Jr.; 1870, Boerl.; Katwijk, Jongmans; Wassenaar 1833, Wtt.; 's Gravenhage, R. B.; 1870, Groll; Haagsche bosch 1826, V. Z.; Delftshaven, V. S.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen

---

*) Met witte bloemen.

Voorts werden planten gevonden met dubbele bloemen in 1880 bij Apeldoorn door den Heer H. J. Kok Ankersmit en in 1877 door Mej. Winkler bij Haarlem (Arch. 2. IV. p. 132.) Ook bij Weurt (Arch. 2. II. p. 257).

Een prolificeerende vorm door den Heer D. Lako in 1893 bij Zwolle. Zich ontwikkelende bulbilli, drijvend op het water in 1873 door den Heer Kok Ankersmit, terwijl verdere stadiën dier ontwikkeling met een teekening reeds vroeger door Prof. M. J. Cop waren ingezonden. Men zie voorts de verhandeling van Prof. Oudemans in Arch. 1. I. p. 429.

1864, A. W.; — Breda, v. A.; Fort Isabel bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Bunde 1870, Groll.

β. **dentata** *Schultes.*

In Herb.: Texel 1894, V.; — Almelo 1891, L.; — Nijkerk, R. B.; — Batterijen bij Utrecht, v. d. T.; — Leiden, Dz.; — Duiveland, Dz.; Vlissingen 1881, de Br.

Bovendien: Kanaal van Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 268).

γ. **acaulis** *Berg.*

In Herb.: Koudekerke 1882, Buijsman (cfr. Arch. 2. V. p. 608).

(Oldeboorn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; — Eelde, P. Hartlief; — Borne. H. v. d. Pauwert; Usselo, E. J. H. Scholten; — Gendringen, M. S. Rust; Voorst, J. H. Edelman; Borkelo, G. J. Kerbert; Culemborg, C. A. Backer; — Doorn, S. Boot; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Sint Laurens, P. de Hullu; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; (*α.*) Walcheren 1874 tot 1879, L. in herb. pr.; Middelburg 1891, Ogterop in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien, zonder vermelding van varieteit: Koevorden, Ane, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Steenwijkerwold, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Hengelo, Haaksbergen, Buurserbeek, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Zevenaar, Varsseveld, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); — Driebergen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Haarlemmermeer 1853, Hartmann (Arch. 1. III. p. 354); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch.

2. VI. p. 234); — Walcheren, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, geheel Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Plasmolen, Th. Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 3); Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Meerssen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 306); tusschen Eijsden en Rijckholt, K. en G. (Arch. 2. V. p. 3).

Voorts bij oudere schrijvers vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

87. C. **amara** *L.* Langs slooten en waterkanten, op uiterwaarden en moerassige plaatsen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Paterwolde, Sprée; — Ootmarsum 1896, L.; Zwolle 1892, L. en Carmiggelt; — Beekbergerwoud 1834, Wtt.; 1869, S.; 1872, K. A.; Beekbergen 1879 en Apeldoorn 1853, 1873, K. A.; 1872, K. A. (herb. O. N°. 814); Vaassen 1886, K. A.; tusschen Lichtevoorde en Varsseveld, Un. 1859; Middachten 1898, K. A.; — tusschen Vreeswijk en Hondswijk, v. H.; Gouda 1830, Hoffmann; 1831, Forsten; Alfen aan den Rijn 1878, Groll; 1890, V.; Zwijndrecht 1879, Boerl.; 1882, V.; Dordrecht, v. d. T.; 1838 en 1839, Lac.; 1888, V.; — Eindhoven, Dz.; — Venlo 1895, L. Rieter; 1898, Garj.; Ter Hagen 1896, G.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Simpelveld 1899, G. en V.

(Eelderdiepje bij Eelde, J. P. Hartlief in herb. Heukels; — Dieren 1879, K. A. in herb. pr.; — Oud Diemen 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; langs de oevers van de Alm; uiterwaard bij Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 366); — Geul bij Mechelen, Lac. (Arch. 2. V. p. 3). De opgaven bij van Hall zijn onbetrouwbaar.

[Aanm.: De exemplaren van het Haagsche bosch, verzameld door Vrijdag Zijnen, hebben betrekking op Carda-

mine sylvatica γ. umbrosa (Cfr. v. Hall Fl. B. S. en Prodr. Ed. I. p. 20). Hetzelfde is 't geval met de onder dien naam opgegeven planten van Utrecht, Bergsma en v. Hall.]

* **C. palustris** *Peterm.* (*C. amara* × *pratensis*).

In Herb.: Beekbergen 1880, K. A. (Arch. 2. III. p. 285, 288).

Bovendien: Rivierdijk Zwijndrecht, Boerl. (Arch. 2. III. p. 297).

[Aanm.: C. parviflora L., door de Gorter voor de duinen opgegeven en C. Impatiens L. door Boerhave als inlandsch opgegeven, zijn nimmer teruggevonden, ofschoon hare verspreiding in ons land niet onmogelijk is.]

Tribus Sisymbreae *D.C.*

Hesperis *L.*

88. **H. matronalis** *L.* Vochtige weiden. Vaak in tuinen gekweekt en van daaruit verwilderd. ⊙ en ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Buitenpolders Friesland 1866, v. H.; — in de Ooi bij de Protestantsche kerk 1841, T. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Eem bij de Houtzaagmolen onder Amersfoort 1891, Garj.; tusschen Loenen en Vreeland 1900, Jongmans; — Gulpen, Un. 1883.

(Garderen 1890, Mevr. Smith-Nagel in herb. Costerus.)

Bovendien: Bosch bij Rijswijk 1876, L. (Arch. 2. III. p. 219). Als sierplant werd zij ook reeds door Pelletier en Munting genoemd.

89. **H. bicuspidata** *Willd.* Plant van de kusten der Middellandsche Zee, bij ons aangevoerd.

In Herb.: Zwolle, H. Cieraad; Pothoofd bij Deventer 1893, en 1894, K. A. Ingezonden als *Arabis verna* en als zoodanig vermeld in Arch. 2. VI. p. 322 (Cfr. Arch. 2. VI. p. 531); 1898, G. en V.

(Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.)

Malcolmia *R.Br.*

90. M. africana *R.Br.* Op bouwlanden, voornamelijk aan de kust der Middellandsche Zee. Bij ons aangevoerd. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Op puin bij de gasfabriek te Arnhem 1898, G. Boldingh.

91. M. maritima *R.Br.* Plant van de zandige kusten der Middellandsche Zee, ook als tuinplant gekweekt. ⊙. *Mei–Juni.*

In Herb.: In een haverland bij Koningslust nabij Utrecht, de Br.; Eem bij Amersfoort 1896, Garj.

[Aanm.: Deze plant zou reeds door Dodoens (Stirpium Historiae Pemptades A°. 1583 p. 160) voor de Zeeuwsche kusten opgegeven zijn, althans Miquel [1]) en van den Bosch [2]) houden de „Leucojon sylvestre angustifolium" voor Malcolmia, hoewel de laatste naderhand, nadat zij reeds in den Prodromus Ed. 1, ofschoon zonder nummer, was aangevoerd, hare indigeniteit betwijfelde. [3]) Oudemans meent dat door de plant van Dodoens Cakile maritima bedoeld is. [4]) Wat ook wel waarschijnlijk is, wanneer men nagaat, dat in al die jaren de plant slechts een paar maal sporadisch is aangetroffen.]

Sisymbrium *L.*

92. S. officinale *L.* Aan wegen, heggen, ruigten enz. ⊙ en ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; – Kampen, R. B.; 1846, T.; Zwolle 1870, Hoek; – Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; – Utrecht, v. d. T.; 1835, D. S.; v. H.; Houten 1829, Wtt.; Rijzenburg 1859, Hartmann en R. B.; Eem bij Amersfoort 1890, Garj.; – Amsterdam, Fl. Amst.;

---

1) Tijdschrift I. p. 287.
2) Tijdschrift VIII. p. 9.
3) Arch. 1. II. p. 107.
4) Arch. 2. II. p. 292.

G. Backer; — Leiden 1838, B. W.; Forsten; Perin; 1843, O.; Vink bij Leiden 1828, Wtt.; Leiderdorp, Hazerswoude, 's Gravenhage, G. B.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht, M. J. Cop; 1882, V.; Dubbeldam 1850, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Waterlandskerkje 1861, A. W.; — Wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **leiocarpum** *D.C.* Hauwen kaal.

In Herb.: Texel 1867, J. P. Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Ameland 1897, V.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Franeker, Sprée; Leeuwarden 1859, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Groningen, Strat.; — Deventer 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; — Amsterdam, v. H.; 1867, O.; Amstelveensche weg 1842, Tilanus (P. N. S.); Sloterweg 1838, Romb.; Naarden 1864, O.; Wieringen 1858, Lac.; Haarlem 1836 en Overveen 1836, Buse; — Leiden 1832, S. S.; Kerb.; Dz.; 1835, Mb.; 1837, Lac.; Warmonderhek, B. W.; Haagsche bosch, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Overschie 1894, V.; — Domburg 1840, v. d. B.; — Breda, v. A.

([*β*.] Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; — Apeldoorn 1876, K. A. in herb. pr.; Golberdingen 1843, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — Loenen 1892, — Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Waarde, M. v. Weele; Sint Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Middelburg 1893, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Oudenbosch 1899, Liesbosch bij Breda 1894, Posth. in herb. pr.; Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots; — Schierberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, (Arch. 1. IV. p. 84, V. p. 48); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); — tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Drenthe op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Heino en Wijhe, Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); tusschen Almelo en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Delden, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Winterswijk, Groenlo, Borkulo, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219, 234); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Apeldoorn 1874, K. A. (Arch. 2. III. p. 177); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Alkmaar 1871, S. en Abel.; Alkmaar, Heilo, Kallantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. IV. p. 234); Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Venlo, Blerik, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 206).

93. S. Loeselii *L.* Uit het zuiden aangevoerde plant; zaden met graanafval hier en daar opgeslagen, op plaatsen waar deze weggegooid wordt, bij losplaatsen en langs de rivieren. ① en ⊙. *Mei—herfst.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, v. d. Veen; 1885, K.; 1893, K. A.; 1898, G. en V.; Zwolle 1898, E. Heimans; molen Kampen 1898, J. Boldingh; — Arnhem 1897, V.; molen te Wijchen 1897, G. en

V.; St. Anna molen bij Nijmegen 1898, W. Docters van Leeuwen; — Huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; — Middelburg 1895, Ogterop; meelfabriek aldaar 1896, L.; — Venlo 1898, Garj.; Maasoever bij Sint Pieter 1894, de Haas.

(Hinthammerweg 1897, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Limmel bij de Zinkwitfabriek 1890—94, de Haas en Hoevenaar.

94. S. Irio *L.* Langs wegen en bij afval; ingevoerde plant uit 't Zuiden. ⊙ en ①. *Mei—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, L.; 1894, K. A.; — Hilversum 1888, H. d. V.; Amsterdam 1873, O.; 1874, Lac. en O. (herb. O. N°. 1011); — Loosduinen, V. Z.; — ? Sint Jan Steen 1858, A. W.; — 's Hertogenbosch 1891, Wakker.

(Apeldoorn 1898, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Maastricht, Lej. et Court. Comp.

95. S. orientale *L.* (*S. Columnae* Jacq.). Als de vorige uit Zuid Europa afstammend, bij ons dikwijls met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1877, v. d. Veen; 1885, K.; 1893, K. A.; 1898, G. en V.; Kampen 1898, J. Boldingh; — Arnhem 1892 en 1893, K. A.; 1897, V.; Wijchen 1897, G. en V.; Winterswijk, Un. 1897; — Noordwijk 1897, V.; 's Gravenhage 1894, R. B.; Schiedam 1895 en 1898, V.; — Middelburg 1896, L.; — korenmolen Prinsenhage, Exc. 1897; Breda 1895, S. en V.; 's Hertogenbosch 1890, Wakker; 1897, Heinsius; — Venlo 1898, K. A.

(Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; — Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.)

Bovendien: St. Anthoniuseiland bij Maastricht 1890—94, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 531, 565).

96. S. altissimum *L.* (*S. pannonicum* Jacq. *S. Sinapistrum* Crantz.). Plant van Zuid-Oost Europa, met zaden en vee ingevoerd, op mestvaalten opgeslagen en van daaruit door het geheele land verspreid. ⊙ en ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Station Heerenveen, Un. 1881; — Winschoten 1896, Schipper; — Deventer 1877, K.; 1877, K. A.; Pothoofd aldaar 1897, V.; Zwolle 1899, E. Heimans; — Harderwijk 1886, R. B.; Apeldoorn 1883, K. A.; Arnhem 1892, 1893, K. A.; Exc. 1897; vestingwerken Nijmegen 1871, Oude haven te Nijmegen 1872, en spoorwegviaduct Nijmegen 1896, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; molen te Groesbeek 1900, Jongmans; — Overveen 1878, S.; 1897, V.; IJmuiden, Exc. 1896; Enkhuizen 1894, Sanders; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struijkenkamp; Zoeterwoude bij de meelfabriek 1898, V.; 's Gravenhage 1889 en 1895, R. B.; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1892, en Scheveningen 1896, R. B.; Scheveningsche weg, La Chapelle; Huis ter Rivier bij Overschie 1895, V.; — Middelburg 1895, 1896, L.; — Oudenbosch 1895, v. Luijk; 's Hertogenbosch 1891, Wakker; 1897, Heinsius; — Plasmolen 1897, G. en V.; Venlo 1899, Garj.; Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Terwolde 1898, Ogterop in herb. pr.; Bennekom, W. C. v. Embden; — korenlaadplaats van Korthals Altes te Amsterdam 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — tusschen Stolwijk en Haastrecht, H. Westbroek en J. Slingerland; Nieuwe Maassluis te Giessen, C. A. Backer; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Schiedam 1877, K. A. in herb. pr.; de Mijl bij Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — kanaal te Middelburg 1898, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Rotterdam 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 225 en 226).

97. S. **Wolgense** *Bieb.* Aangevoerde plant uit Zuid-Oostelijk Europa. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1894, K. A. en daarna gekweekt te Apeldoorn 1895—1897, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. p. 15, 203, 242 en 282); 1898, G. en V.; 1898, Sterrenga en Westerhof; 1899, V.

98. S. **Sophia** *L.* Aan puinhoopen, ruigten, in open zandgronden enz. ⊙ en ⊙. *Mei—herfst.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Koog op Texel 1868, Holk.; West-Terschelling 1863, de Boer; 1869, Holk.; 1887, V.; Oostereind Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, en Hollum 1868, Holk.; Ameland, Sprée; 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Hindelopen 1853, S.; — Helpman 1856, Strat.; Groningen 1831, v. H.; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zwolle, M. Dassen; Deventer 1840, Halbertsma; 1877, K.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1893 en graanpakhuis bij Apeldoorn 1898, K. A.; Harderwijk 1863, 1872, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; Tienhoven 1839, D. S.; — Sloterweg 1839, ?; Fl. Amst.; Amsterdam 1857, Knüttel; Naarden 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem 1888, V.; Schapenduinen 1872, Boerl.; Santpoort 1871, O.; Velsen 1900, Jongmans; Overveen, Buse; — Noordwijk, Perin; Leiden 1835, Wtt.; Perin; 1843, O.; 1888, V.; Katwijk 1832, S. S.; 1832, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; 1873, Hoek; Wassenaar 1895, V.; Waalsdorp 1857, S.; 's Gravenhage 1836, R. B.; V. Z.; G. B.; Scheveningen, Forsten; Monster 1883, en Overschie 1896, V.; uiterwaard bij Hagestein 1832, Wtt.; — Zuid-Beveland 1838, Sint Geertspoort (bij Goes?) 1836, en Goes, v. d. B.; Walcheren A. W.; Kouter 1858, A. W.; —

Breda, v. A.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Kerkhof Suameer 1866, Holk.; 1869, v. Tuinen in herb. pr.; – molen te Ede 1900, V. Suringar in herb. pr.; – tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Velserend 1894, Ogterop in herb. pr.; IJmuiden 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; – Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; – Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Domburg 1874, L. in herb. pr., – Hinthammerweg 1895, Heinsius–Prikken in herb. pr.; kerkhof Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 234); – Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); Noord Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 106); – Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Ook bij de oudere schrijvers, Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman genoemd.

Stenophragma *Celak.*

99. S. Thalianum *Celak.* (*Sisymbrium Thalianum* Gay et Monn.; Gaud. in Prodr. Ed. I. p. 21; *Arabis Thaliana* L. en Fl. B. S. p. 494.). Op bebouwde en opene zandgronden. ⊙. *Mei–Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Vlieland 1869, Terschelling 1869, Holk.; Nesserkerkhof Ameland 1869, Holk.; 1840, Sprée; – Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; – Groningen, Strat.; Helpen, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1847 en 1849, R. B.; 1846, 1848 en 1849, T.; Vollenhove 1893, Carmiggelt; Deventer 1877, K.; Enk bij Deventer 1849, M. J. Cop; – Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Stadwallen Elburg 1847, G. A. Alpherts; Apeldoorn 1874, K. A.; Ruurlo 1882, L. en Ensink; Nijmegen,

N. en Th. Abel.; Sint Antonismolen Nijmegen (var. *arvicola*), N. Abel.; tusschen Beek en Groesbeek, Th. Abel.; 1882, G. Molengraaff; Nijmegen, B.; Spoorbaan Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amersfoort en den Ham 1836, D. S.; Amersfoort 1891, Garj.; R. B.; Zeist 1844, W. en Kraep.; Driebergen, v. H.; Blauwkapel 1835 en de Bilt 1837, D. S.; Maartensdijk, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Bussum, Naarden, v. d. T.; Zeedijk Oud-Diemen, Fl. Amst.; 1876, Lac.; Rijnspoorweg Amsterdam 1847, Fl. Amst.; Amsterdam 1868, O.; Posth.; Wieringen 1856, Lac.; Velsen, Velserend, Fockema; Overveen, O.; Haarlem 1838, Buse; 1843, v. d. B.; 1867, O.; Vogelenzang 1881, Boerl.; Hillegom 1857, S.; — Noordwijk 1889, V.; Lisse 1833, Wtt.; Leiden 1835, Mb.; 1836, Lac.; Dz.; 1843, O.; 1845, v. d. B.; Boerl.; Leimuiden, V.; Huis den Deijl 1843, O.; Katwijk, Hartmann; B. W.; 1851, S.; Wassenaar 1833, S. S.; 1843, de Vriese (P. N. S.); 1855, v. H. Jr.; Dz.; 1873, Boerl.; 's Gravenhage, R. B.; 1889, V.; Monster, v. d. T.; — Walchersche duinen 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Domburg 1894, Ogterop; Westdorpe 1865, A. W.; Hulst 1855, A. W.; B. W. en v. d. B.; — Vucht en Rosmalen, v. Hov.; Breda, v. A.; — Susteren 1895, G. en V.; Vijlen 1866, H. d. V.; Bocholz 1896, G.; Sint Pietersberg 1894, de Haas.

(Rottum 1897, Schipper in herb. pr.; — Voorst, J. H. Edelman; Gendringen, dijk langs de Aastrang, M. S. Rust; Culemborg en Schalkwijk, C. A. Backer; — Doorn, S. Boot; — tusschen Heilo en Limmen, M. Kramer; — Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch (kerkhof aldaar); — St. Laurens, P. de Hullu; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Noordwal 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Delden en het Twikkelerbosch,

Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — tusschen Gennep en Schinnen, Lac.; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306).

Alliaria *Adans.*

100. A. officinalis *Andrzj.* (*Sisymbrium Alliaria* Scop. en Prodr. Ed. I. p. 21. *Erysimum Alliaria* L. en Fl. B. S. p. 492.). Aan heggen en op beschaduwde plaatsen. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1855, Strat.; Haren, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; Zwolle 1872, v. Tuinen; Deventer 1846, T.; in den achterhoek zelden 1898, G. en V.; — tusschen Twello en Gorssel 1876, K.; Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1874, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Natur.); — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht 1855, (Coll. Natur.); Baambrugge, v. d. T.; — Amstel, Fl. Amst.; Linnaeus bij Amsterdam, Fl. Amst.; Ringdijk 1838, Romb.; Overveen 1842, Tilanus (P. N. S.); Bloemendaal 1868, O.; Haarlemmerhout 1840, Buse; — Leiden Kronestein 1846, O.; Hooge Morsch 1829 en Haagsche Schouw 1830, Wtt.; Endegeest 1841, S. S.; Leiden 1835, Wtt.; B. W.; Dz.; 1835, Mb.; 1832, S. S.; Fockema; 1843, O.; Wassenaar, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, R. B.; Delft, v. S. V.; Papendrecht 1879, Boerl.; Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; — Zeeland 1828, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1882, Buijsman; Sint Kruis 1861 en Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Zuidhorn, E. J. Kamphuis; — Eelde, J. P. Hartlief; — Gendringen, M. S. Rust; Voorst, J. H. Edelman; Culemborg, C. A. Backer; — Doorn,

S. Boot in herb. Heukels; Houten, Alpherts in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Sint Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Middelburg 1875, L. in herb. pr.; 1891, Ogterop in herb. pr.; — Almkerk 1897, 1898, C. A. Backer in herb. pr.

Bovendien: Schiermonnikoog (Arch. 2. I. p. 367); — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 219); — tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 234); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Blerik, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenburg, Epe, Slenaken, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, tusschen Beek en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306).

Braya *Sternb. et Hoppe.*

101. **B. supina** *Koch.* (*Sisymbrium supinum* Lej. et Court Comp. II. p. 289.). Op vochtige plaatsen, aan rivieroevers. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Sint Pietersberg bij Maastricht, de Marres; Maastricht, Martens; aan den voet van den Sint Pietersberg bij den Rooden Haan, v. Hov.

Erysimum *L.*

102. **E. cheiranthoides** *L.* In zandige bouwlanden, aan wegen en rivieroevers. ⊙ en ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac., 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland 1869, Holk.;

Schiermonnikoog 1897, V.; — Giekerk 1850, S.; Veenwouden 1838, Sprée; — Westerbroek, Strat.; Helpen 1836, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Nietap 1894, Sanders; Ane 1859, Lac. en S.; — Steenwijk 1865, H. d. V.; Kampen 1849 en 1855, R. B.; tusschen Gramsbergen en Zwolle 1853, Kros; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg, Deventer 1839, Halbertsma; M. J. Cop; 1846, T.; 1876, K.; Romb.; Enk bij Deventer 1846, M. J. Cop; Zwolle 1870, v. Tuinen; — Zutphen 1833, Wtt.; Groll; tusschen Voorst en Zutphen 1833, Wtt.; Warnsveld 1845, (v. d. B.?); Apeldoorn 1874 en Doetinchem 1897, K. A.; Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Tolkamer bij Lobith, V. Z.; Herwijnen 1859, S.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); 1850 Bergsma; — Amersfoort, R. B.; Garj.; den Ham 1836, D. S.; Grebbe v. d. B.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; R. B.; de Bilt 1830, v. H.; Zeist, Kraep.; tusschen Baarn en Doorn, Fockema; tusschen Soest en Amersfoort 1847, M. J. Cop; — Angstel bij Nieuwersluis, Exc. 1891; Kortenhoef, Exc.; tusschen Bussum en Naarden, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Ringdijk Amsterdam 1841, Romb.; Diemerbrug 1870, Hoek; Oosterdoksdijk en Zeeburg, Fl. Amst.; Haarlem, de Vriese; Munterslaan bij Haarlem 1836, Kerb.; Haarlemmerhout 1843, O.; Overveen 1846, Buse; Bloemendaal 1871, O.; Hillegommerbeek 1886, Boerl.; — Noordwijkerhout 1876, O. (herb. N°. 70); 1894, V.; Noordwijk 1895, Destrée; Leiden, Dz.; Forsten; Mb.; Leiderdorp 1842, O.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Katwijk 1832 en 1833, S. S.; 1873, Boerl.; Rijnsburg 1839, Buse; 1853, S.; Hazerswoude 1832, Wtt.; Wassenaar 1835, Mb.; 1840, B. W.; 1859, S.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1836, Lac.; 1882 en

1884, V.; 1882, C. v. d. Broek; Oud Alblas 1850, M. J. Cop; Vianen, v. H.; Brielle, Un. 1887; — Noordwelle 1844 en 1845, Westdorpe 1845 en Middelburg 1836, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1896; Breda, v. A.; Boerl.; Ginneken 1876, O.; Bergen op Zoom, Un. 1860; Rosmalen 1847, en Hintham, v. Hov.; — Venlo 1898, Garj.; Roermond, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.

(Kollummerzwaag, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Vollenhove 1897, L. in herb. pr.; — Gendringen, M. S. Rust; — Huizen, P. Beemsterboer in herb. Heukels; Ouderkerk, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Hilversum 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Lisse 1894, Pijnacker 1891, Ogterop in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam en Hillegersberg, F. D. J. Risch; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oosterhout 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Vucht 1872, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); — tusschen Heino en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 2. IV. p. 217); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Parkweg Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Meerssen, Roermond, Un. 1881 (Arch. 2. IV. p. 306). Bij oudere schrijvers het eerst vermeld door Pelletier, later door Munting.

103. E. hieraciifolium *L.* Op muren en langs de oevers der rivieren. ⊙ en ♃. *Juni—Juli.*

α. **strictum** (*E. strictum* Fl. Wett. en Prodr. Ed. 1. p. 21). Bladen breeder, uitgeschulpt getand.

In Herb.: Zalk 1849, T.; 1849, 1868, R. B.; Kampen, J. Boldingh; uiterwaarden Deventer 1840, Halbertsma; Deventer, Wtt.; Zwolle, O.; — Gorssel 1834, Wtt.; 1848, M. J. Cop; Exc. 1897; tusschen Zutphen en Zwolle 1833, Wtt.; 1877 en 1878, K.; Voorst 1833, Wtt.; Spoel bij Culemborg 1844 en 1845, W. en Kraep.; Ooische waard 1895, Th. Abel.; — Utrecht, en Zeist, W. C. van Embden; — Wassenaar 1900, Jongmans; — Werkendam 1897, V.

(Nederlandsch Mettray 1881, K. A. in herb. pr.; Zwolle 1884, Bronsbergen 1882, L. in herb. pr.; Zutphen, Un. 1897, Costerus in herb. pr.; Bosch van Oosterhout 1899, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

β. **virgatum** (*E. virgatum* Roth. en Prodr. Ed. 1. p. 21). Bladen smaller, gaafrandig.

Als zoodanig bevond zich een exemplaar in het herbarium van van den Bosch, gevonden door Wenck en Kraepelin in het Spoel bij Culemborg (1844). Het bleek echter te zijn E. strictum. Waarschijnlijk is dit hetzelfde exemplaar dat van den Bosch aanleiding heeft gegeven, deze plant in den Prodromus onder No. 79 op te nemen. Zie ook Arch. 1. II. p. 99. Reeds Grenier en Godron hielden deze soort en E. strictum voor een en dezelfde; met Garcke heb ik beide onder E. hieraciifolium vereenigd.

104. E. repandum *L.* Op akkers en bouwlanden; afkomstig van Stiermarken en Beneden Oostenrijk, met zaaizaad ingevoerd en op puinhopen enz. verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, K.; Deventer 1899, H. Heukels; Meelfabriek aldaar 1900, K. A.; — Graanpakhuis bij Apeldoorn 1898, K. A.;

Zuidermolen bij Groesbeek 1897, G. en V.; — Amersfoort 1896, Garj.; — Overveen 1878, S.; Middenduin bij Overveen 1897, en Elswoutlaan bij Overveen 1897, V.; — Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; — Venlo 1898, Garj.

(Molen te Kampen 1899, J. Boldingh in herb. Heukels; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; — Moestuin Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.)

105. E. crepidifolium *Rchb.* Aangevoerde plant van Zuid-Oostelijk Europa. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij een graanpakhuis te Apeldoorn 1897, K. A.

106. E. canescens *Roth.* Op woeste, stijle gronden; afkomstig uit Oostenrijk enz. bij ons aangevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893 en meelfabriek bij Deventer 1900, K. A.; — Venlo 1898, L. Rieter.

E. ochroleucum *D.C.* In rotsachtige streeken. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: In Vlasland bij Rijnsburg, A. Perin.

[Aanm.: Met eenigen twijfel en dan ook zonder nummer voer ik hier deze plant aan, omdat Perin haar misschien op vlasland bij Rijnsburg kan gevonden hebben, ofschoon alle planten van Perin verdacht zijn. Zie onder Helianthemum.]

107. E. suffruticosum *Spreng.* Langs de kanten van wegen. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij Zutphen, G. Bisschop.

[Aanm.: De plant komt in Duitschland niet voor, is echter door Lejeune tusschen Verviers en Limburg gevonden; zij is ook in Frankrijk niet inheemsch.

De onder bovengemelden naam aangevoerde plant bij Reichenbach: „Flora Excursoria" (p. 687) is klaarblijkelijk Cheiranthus Cheiri, daar de laatste plant, in den wilden toestand, in Linnaeus Mant. 94. Ch. fruticolosus wordt genoemd, en de besproken Erysimum door l'Héritier eveneens Ch. fruticolosus wordt genoemd. Deze synonymie zal tot de verwarring geleid hebben. In Prodr. Ed. I wordt deze veronderstelling reeds opgeworpen.]

108. E. orientale *R. Br.* (*Conringia orientalis* Andrzj.) Op akkers, voornamelijk op leem- en kalkhoudenden bodem. Bij ons herhaaldelijk ingevoerd met granen. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Koog op Texel, S. de Boer; — Groningen 1899, J. Mulders; — Pothoofd bij Deventer 1877—1884, K.; Deventer 1877, L. J. van der Veen; Denekamp, Bernink; 1898, J. R. Katz; — Hunderen bij Twello 1851, K. A.; Apeldoorn 1872, 1874 en 1876, K. A.; Station Ruurlo, Ensink; Arnhem 1897, V.; — Berg en Dal, F. J. Bevort; — Amersfoort 1895 en 1896, Garj.; Oudwijk bij Utrecht, W. C. van Embden; — Overveen 1878, S.; — Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struykenkamp; 's Gravenhage, R. B.; Rotterdam 1898, Heinsius; F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek; — Oudenbosch 1894, J. Jorna; Zevenbergsche hoek 1896, H. M. M. v. d. Kroon; — Venlo 1890, L. Rieter; 1899, Garj.

(Wolvega, L. F. v. d. Zweep in herb. Heukels; — Mastenbroeker polder bij een hofstede te Zwolle 1894, L. in herb. pr.; — Rijswijk (Gl.), B. J. van Wagensveld; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; moestuin Dordrecht 1897, proefveld Landbouwcursus aldaar 1899, mesthoop Alblasserdam 1899, Posth. in herb. pr.)

[Aanm.: Hiervan werd met de normale vorm ook een vorm apetala gevonden te Koog op Texel, door den Heer S. de Boer.]

Tribus Brassiceae *D.C.*

Brassica *L.*

109. B. oleracea *L.* Komt alleen op Helgoland in het wild voor, wordt echter in verschillende varieteiten, als koolsoorten, gekweekt en verwildert slechts zelden. ⊙, zelden ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Voorst 1877, O.; — tusschen Bussum en Naarden 1869, Hoek; Amsterdam, v. H.; — Leiden, S.; Haagsche Schouw, Kerb.; Wassenaar 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.

(Maarssen 1872, Costerus in herb. pr.; — Aschbelt bij Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — spoorbaan Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.)

110. B. Rapa *L.* Wordt in vele verscheidenheden gekweekt. De wilde plant draagt den naam van **B. campestris** *L.* en *Fl. B. S.* p. 496. Het oliezaad onderscheidt men als *β.* **oleifera** *Koch*, terwijl de knollen en rapen als b. **esculenta** *Koch* worden onderscheiden (= **B. rapa** *γ.* **rapifera** *Koch*, B. **asperifolia** *β.* **Rapa** *Fl. B. S.* p. 469). ⨀ en ⊙. *April, Mei* en *Juli—Aug.*

In Herb.: Groningen, v. H.; — Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; — Haarlem, Buse; — Leiden 1859, S.; Scheveningen, Dz.; Schiedam 1896, V.; — meelfabriek Middelburg 1896, L.

(Deventer 1879, L. in herb. pr.; — vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.)

[Aanm.: Een groot aantal der in het herbarium voorkomende als B. Rapa geetiquetteerde planten heb ik tot de volgende soort gebracht, omdat zij volgens de in de beschrijvingen opgegeven kenmerken daarmede het meest overeenstemden. Daar echter de levende planten reeds moeielijk van elkander te onderscheiden zijn, is dit in nog meerdere mate het geval bij gedroogde exemplaren, waar de kleur verloren gaat en de groeiwijze door het samenpersen evenzoo niet juist meer te zien is. Ik moet dan ook eerlijk bekennen dat deze opgaven bij mij zelf wel eenigen twijfel hebben doen ontstaan, doch het was mij niet mogelijk de gedroogde exemplaren met juistheid naar de beschrijvingen te determineeren. Ik heb bovendien er van afgezien om de in het Archief vermelde groeiplaatsen op te nemen, daar deze mij wat de juiste soort aangaat evenmin altijd betrouwbaar toeschenen.

111. B. Napus *L.* Ook deze soort wordt vaak verbouwd en komt nu en dan verwilderd voor. ⨀ en ⊙.

Mei—Juli. De Prodr. Ed. I onderscheidde *α*. **annua** *Koch* (*B. asperifolia α. sylvestris?* Fl. B. S. p. 496) Zomerkoolzaad, en *β*. **biennis** *Koch* (**B. Napus** Bat. 314?), Winterkoolzaad. Door *Garcke* worden deze beide varieteiten als *α*. **oleifera** *D.C.* samengevat, in tegenstelling met *β*. **esculenta** *D.C.* (**B. Napus rapifera** *Metzger*), de koolrapen.

In Herb.: Hollum en Nes op Ameland 1869, Holk.; — Wouden, S.; — Groningen, Strat.; 1826, v. H.; Haren 1827, v. H.; — Kampen, 1849, R. B.; 1850, T.; Pothoofd bij Deventer 1876, K.; — Laag Soeren, P. van der Burg; Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht 1835, D. S.; v. H.; Zuilen 1835, D. S.; Baambrugge 1839, Lac.; 1841, v. d. T.; — Zeeburg, Heijbroek 1842, (P. N. S.); Amstelveen 1838, Romb.; Amsterdam, Romb.; v. H.; 1840 Sloterweg, Hoogendijk, Romb.; Willemspark Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr.; Vogelenzang, Exc. 1878; — Noordwijkerhout 1848, O.; Lisse 1870, Hoek; Noordwijk, Exc. 1887 en 1897; Poelgeest bij Leiden 1832, Wtt.; Valkenburg, 1854, v. H. Jr.; Katwijk 1855, Meijer; S. S.; Leiden 1833, Hinxt; Pierot; Perin; Forsten; 1835, Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1846 en 1851, O.; 1859, S.; 1873, Hoek; Wassenaar 1833, Mb.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; Delft 1848, v. d. T.; Naaldwijk 1850, v. d. T.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; 1880, Boerl.; Gorinchem 1842, v. d. T.; Barendrecht 1888, V.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1880, Buijsman; — Rosmalen, v. Hov.

(Keverdijk bij 's Graveland 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Haarlem, J. Swart in herb. Heukels; — Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

112. B. nigra *Koch.* (*Sinapis nigra* Fl. B. S. p. 498.)

Aan ruigten en puinhoopen, langs rivieroevers. ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Kampen 1850, R. B.; — Elburg, v. Heijn.; Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1877, K. A.; Velp, v. H.; Nijmegen, B.; — Utrecht, v. H.; — Muiderberg, D. S.; Uithoorn 1872, Boerl.; Zeeburg 1842, D. Bierens de Haan (P. N. S.); Oosterdoksdijk 1871, O.; Muiderpoort, V. Z.; Sloterweg 1839, Romb.; Amsterdam, V. Z.; 1860, O.; 't Y, Buse; Zaandam 1897, V.; Haarlemmermeer 1853, S.; — Leiden, Dz.; O.; huis ter Rivier bij Overschie, en Schiedam 1895, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Zwijndrecht 1836, Lac.; Gorinchem 1833, Wtt.; v. d. T.; Leerdam 1833, Wtt.; — Vlissingen en Middelburg, v. d. Feen; Hoek 1854, A. W.; — Boxmeer, Un. 1853; — Beek en Elsloo, Un. 1883; Gulpen, Un. 1861.

(Molenkamp bij Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Emst 1875, K. A. in herb. pr.; — tusschen Ilpendam en Watergang 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Enkhuizen 1894, V. Suringar in herb. pr.; Vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch; — Tram tusschen Schoondijke en IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; Breskens 1878, L. in herb. pr.; — Deuteren bij 's Hertogenbosch 1876, Costerus in herb. pr.; Waalre, Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Velzerkanaal, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 367); Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); Leyduin, Un. 1854 (Arch. 1. III. p. 495); — Noord-Beveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 106); — Sittard, Roermond, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo,

Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306); Sint Pietersberg, K. en G. (Arch. 2. V. p. 3).

113. **B. elongata** *Ehrh.*

β. **armoracioides** *Czern.*

Met granen aangevoerde plant uit Zuid-Rusland. ⊙ en ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Welle te Deventer 1877, K. A.; Pothoofd bij Deventer 1879—1893, K. A. en van hieruit te Apeldoorn gekweekt 1898 (Cfr. Arch. 3. I. p. 243); meelfabriek te Deventer 1900, K. A.; — graanpakhuis te Apeldoorn 1900, K. A.

* **Brassica Napus × Sinapis arvensis.**

In Herb.: Meelfabriek bij Middelburg 1895, L.

[Aanm.: De volkomen vermenging der kenmerken van beide planten in de bij Middelburg gevonden exemplaren, heeft mij aanleiding gegeven deze planten als hybriden tusschen deze soorten te beschouwen.]

114. **B. lanceolata** *Lange.* (*Sinapis juncea* Aut.) ⊙ of ⊙.

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K.; Gecultiveerd uit de zaden, waaruit de Indische raapkoeken worden geslagen 1885, K.; — Zaandam 1897, V.; bij 't station Vogelenzang 1897, G. en V. Suringar.

[Aanm.: De naam Brassica lanceolata verdient de voorkeur, daar de hauwen 1-nervig zijn, dus met die van Brassica overeenstemmen. Men vergelijke Arch. 3. I. p. 301.

De beschrijving bij Lange Haandbog 4e Ed. p. 639 luidt: „Alle bladen gesteeld, de onderste elliptisch bochtig-vinvormig ingesneden of getand, de hoogere lancetvormig, gaafrandig of getand, kelkbladen opgericht, ten laatste uitstaande; hauwen een weinig samengedrukt, met gekielden rug, evenals de bloemstelen afstaande; zaden put-rimpelig. Bladen aan de bovenvlakte groen, van onderen blauwgrijs, kroonbladen geel."

Volgens Lange is het vaderland dezer plant onbekend.]

Sinapis *Tourn.*

115. **S. arvensis** *L.* In bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1850, S.; — Assen 1865, H. d. V.; — Kampen, R. B.; Deventer 1847, T.;

Almelo, Un. 1870; Pothoofd bij Deventer 1885, K.; – Zutphen 1834, Wtt.; Voorst 1877, O.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Herwijnen 1859, S.; – Utrecht 1835, Wtt.; W. A. Oudemans; Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; – Mijdrechtsche zuwe 1877, Boerl.; ringvaart Amsterdam 1842, Tilanus (P. N. S.); hoogendijk Amsterdam 1840, Romb.; Amsterdam 1847, M. D.; Zaandam 1897, V.; Haarlem 1837, Buse; Zandvoortsche weg, Kerb.; – Aalsmeer 1899, Jongmans; Leiden, Mb.; v. d. B.; 1851, O.; Valkenburg 1836, Lac.; 's Gravenhage, R. B.; Barger; Haagsche bosch, G. B.; Eikenduinen, Un. 1851; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; 1846, O.; Lagewaard 1850, M. J. Cop; – Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Hoek 1865, A. W.; meelfabriek te Middelburg 1898, L.; – Moerdijk, Un. 1860.

(Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; – Apeldoorn 1881, K. A. in herb. pr.; Velp 1893, Ogterop in herb. pr.; Culemborgsche veld 1842 en Spoel bij Culemborg 1849, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Lage Schouw bij Leiden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenburg 1879, Schipper in herb. pr.; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Middelburg 1895, Ogterop in herb. pr.; – Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Deuteren bij 's Hertogenbosch 1876, Costerus in herb. pr.; Waalre P. Sloots in herb. Heukels.)

β. **orientalis** *Koch.*

In Herb.: Coxdorp op Texel 1860, Lac.; – Westerbroek, Strat.; – Kampen, R. B.; Pothoofd bij Deventer 1883, K., Deventer, Halbertsma; 1847, M. J. Cop; – Zutphen 1834, Wtt.; Wikkenburg 1826, Wtt.; – Amersfoort, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; de Klop bij Utrecht 1839,

Kraamw.; — Hoogendijk bij Amsterdam 1840, Romb.; 't Vinkje (bij Amsterdam?), Kerb.; Amsterdam 1872, O.; Zeeburg, Fl. Amst.; Naarden 1864, O.; Sparendam, Dz.; Zaandam 1897, V.; Zandvoort, Buse; Aardenhout 1836, Mb.; — Leiden, Dz.; Mb.; 1840, B. W.; de Vink bij Leiden, Perin; Valkenburg 1836, Lac.; vlasakkers Valkenburg en Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, Dz.; Eikenduinen, Un. 1851; Dordrecht, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen, v. H.; — Vlissingen, 1880, Buijsman; Zuid-Beveland en Oosterzwake 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Heusdensche wallen, v. Hov.

(Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; Lage Schouw bij Leiden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rijndijk bij Valkenburg 1879, Schipper in herb. pr.; klaverveld te Zwijndrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1898, L. in herb. pr.; — Canne 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Voorts geeft de Heer Kok Ankersmit nog aan S. arvensis var. villosa *Mérat* in 1877 te Deventer.

Bovendien: Schiermonnikoog (Arch. 2. I. p. 367); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — Ane 1865, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 133): — Steenwijkerwold, Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 217); — Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Haarlemmermeer 1852, Hartmann (Arch. 1. III. p. 287); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 112); — Sint Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenburg, Epe, Sittard, Un. 1861; Gronsveld, tusschen Wijlre en Slenaken, Valkenburg, tusschen Beek en Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

β. **orientalis**:

Gronsveld, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883; Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, v. Voorst en Bruman.

116. S. alba *L.* Verbouwd en verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Deventer 1877, K.; Pothoofd bij Deventer 1878, K.; — Nijmegen, B.; — Zeeburg, Fl. Amst.; Spaarndam 1888, V.; Aardenhout 1836, Mb.; Zandvoortsche weg 1839, Buse; — Noordwijk, Perin; Leiden, Perin; Mb.; Dz.; Sassenheim 1839, v. d. T.; Katwijk 1846, B. W.; 's Gravenhage, V. Z.; S. S.; 1896, R. B.; Scheveningen, v. S. V.; 1837, Lac.; Rotterdam 1897, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek; proefveld Landbouwcursus Dordrecht 1899, Posth.; — Oranjezon 1841 en Zuid-Beveland 1846, v. d. B.; — Zuid-Limburg 1885, K. en G.; Valkenburg 1866, H. d. V.

(Bovenburen bij Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — Zandvoort, Ogterop in herb. pr.; 1900 C. A. Backer in herb. pr.)

Bovendien: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 265); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 106). Voorts vermeld bij Munting.

117. S. dissecta *Lag.* Zuid Europeesche plant, met granen ingevoerd. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Opslag bij den oliemolen de Aloë te Zwolle 1894, L.

118. S. pubescens *L.* Plant van de kustlanden der Middellandsche Zee, nu en dan aangevoerd met vreemde zaden ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Bouwland bij Apeldoorn, dat met van Palermo afkomstige Sumac bemest was 1877, K. A.

[Aanm.: Als Farsetia clypeata R. Br. vroeger met een ? in het herbarium aanwezig en als zoodanig vermeld in Arch. 2. III. p. 211. Men zie voorts Arch. 3. I. p. 307 en 311.]

119. S. **Cheiranthus** *Koch.* Midden Europeesche plant, wier verspreiding door granen zich uitbreidt. ⊙, ⊙ en ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Winsum 1898, R. van den Tol; tusschen het nieuwe klooster en de korenmolen bij Wijchen. Overal op de bouwlanden rond dezen molen 1897, G. en V.; 1897, Th. Abel.; 1898, G.

[Aanm.: De soort vertoont vele verscheidenheden en vormverschillen. De bij Wijchen gevonden planten komen overeen met de var. propera van Rouy en Foucaud (Fl. de France T. II, p. 57).]

Erucastrum *Presl.*

120. E. **Pollichii** *Schmp. et Sp.* (*Sisymbrium obtusangulum* Schleicher et Fl. B. S. p. 724, 826). In open en beschaduwde zandgronden, aan ruigten, vaak ingevoerd. ♃. *April--Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1872, Cayaux; — Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Zalkerbosch 1871, Hoek; Zwolle 1895 en Raalte naar Deventer 1894, L.; Olst 1846, M. J. Cop; Pothoofd bij Deventer, Sterringa; — Zutphen, Doesburg, Hofmann; Dieren 1885, Ensink; Apeldoorn 1877 en 1879 K.; Oosterbeek 1872, H. d. V.; Arnhem S.; Thomson; 1860, v. H.; Exc. 1897; Huissen 1876, Lac.; Pannerden 1824, V. Z.; Driel, A. H. Blauw; Lobith, V. Z.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; 1851, Th. Abel.; 1864, v. H.; Herwijnen 1859, S.; Heerenwaarden, v. d. T.; Culemburg 1890, de Haas;*) — Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Amersfoort, Garj.; — Enkhuizen 1894, Sanders; Cartricum 1870, H. d. V.; Uitgeest, M. Kramer; — Leiden, v. d. B.; kanaal bij Katwijk (als *Sis. Irio*) 1845, Dz.; 1842, B. W. (als *Diplotaxis tenuifolia*); 's Gravenhage, R. B.; Delft 1845, de

---

*) Reeds van daar van 1849 in herb. Alpherts.

Br.; Hoek van Holland, Barger en Cool; Maassluis 1895, V.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, V.; Sliedrecht 1883, C. v. d. Broek; Gorinchem 1842, v. d. T.; Lek bij de Vaart 1832, v. H.; Vianen, v. d. T.; Lexmond 1829, v. H.; – Vlissingen 1880, Buijsman; 1888, L.; – Werkendam 1835 en 1836, Lac.; 's Hertogenbosch, v. H.; R. B.; Station en langs de Maas aldaar 1900, G. en Jongmans; – Vlijmen 1846, v. Hov.; Eindhoven, v. d. B.; Helenaveen 1873, H. d. V.; – Hamert, Un. 1893; Maastricht, de Haas.

(Station Harlingen 1894, tusschen Arnhem en Oosterbeek 1897 en Dijk te Wageningen 1899, V. Suringar in herb. pr.; Merwedekanaal en stationsterrein Utrecht, W. C. van Embden in herb. Heukels; – Nieuwersluis 1896, Station Uitgeest 1894 en Dijk te Helder 1894, V. Suringar in herb. pr.; Overveensche duinen 1900, C. A. Backer in herb. pr.; – Rotterdam en Overschie, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – steenbakkerij te Nieuw en St. Joosland 1893, Ogterop in herb. pr.; – Deuteren 1876, Costerus in herb. pr.; Helmond, H. A. van Roessel in herb. Heukels.)

Bovendien: Pothoofd bij Deventer 1876–1885, K. en L. J. v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 408); – Kanaaldijk bij Katwijk, Mb. (Arch. 1. III. p. 156); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543).

Diplotaxis *D.C.*

121. **D. tenuifolia** *D.C.* (*Sisymbrium tenuifolium* L. en Fl. B. S. p. 490, *Brassica Erucastrum* Gort. en Fl. B. S. p. 496 en 828). Op onbebouwde zandgronden, vooral op zouthoudenden bodem, langs spoorwegen en vaak ingevoerd. ♃. *Juni–herfst.*

In Herb.; Franeker, Sprée; Harlingen 1863, J. M. de Boer; — Zwolle, Wtt.; Deventer 1833, Wtt.; Halbertsma; 1892, v. H.; 1850, T.; Pothoofd bij Deventer 1876, K.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Harderwijk, v. Heijn.; 1863 en 1865, R. B.; 1872 R. B. (herb. O. N⁰. 975), Arnhem, Thomson; 1860, v. H.; Nijmegen, B.; Abel.; 1864 en 1865, v. H.; Dalhof bij Berg en Dal, Un. 1898; — Heerenwaarden en Dreumel 1839, v. d. T.; — Wijk bij Duurstede, G. Deijn.; W. en Kraep.; Amersfoort, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; 1858, R. B.; Renswoude, v. d. B.; — Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; muren Leiden, S. S.; Perin; Mb.; 1839, B. W.; 1843, O.; Stalen bij Leiden 1841, Mb.; Spoorbaan aldaar algemeen 1894, V.; Voorschoten 1859, S.; 's Gravenhage, G. B.; 1834, V. Z.; 1837, Buse; 1891, R. B.; Katwijk, de Haan; Zoeterwoude 1894, V.; Waalsdorp 1895, Ogterop; Scheveningen 1835, v. S. V.; G. Deijn.; Dz.; Fockema; 1843, V. Z.; Destrée; Rotterdam 1871, Piaget; Groote Lindt 1882, V.; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1882, V.; — Brouwershaven 1844 en 1845 en Zierikzee 1845, v. d. B.; 1868, Schuringa; Sluis 1878, L.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Werkendam 1835, Lac.; Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Wallen te Roermond, Un. 1900; Maastricht v. Hov.; Ruine te Valkenburg 1900, V.

(Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — muur te Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; — muur te Utrecht 1894, Ogterop in herb. pr.; Ruine Vredenburg, W. C. van Embden in herb. Heukels; — tusschen IJmuiden en Velsen, C. A. Backer in herb. pr.; — Oud Poelgeest bij Leiden 1880, Schipper in herb. pr.; — tusschen Werkendam en Sleeuwijk 1898, C. A. Backer; Waalre 1898, P. Sloots in herb. Heukels; Vucht 1872, Costerus in herb. pr.)

β. **integrifolia** *Koch.*

In Herb.: Nijmegen, Abel.

(Zeeburgerdijk 1890, J. J. Smith Jr. en Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Sas van Gent en Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 269); — Sint Pietersberg, Valkenburg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Venlo, Montfort, Lac.; Maastricht, Un. 1883; tusschen Bunde en Valkenburg, K. en G. (Arch. 2. V. p. 4); tusschen Venlo en Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Voorts bij Pelletier, Knijf, Vortius en Bruman vermeld. De opgave Leeuwarden, Cayaux (Arch. 2. I. p. 301), behoort waarschijnlijk tot de volgende soort.

123. D. muralis *D.C.* (*Sisymbrium murale* N. Bijdr. p. 42). Op muren, akkers, puin, vaak ingevoerd, zoo bijv. langs de spoorbanen. ⊙—♃. *Mei—herfst.*

In Herb.: Leeuwarden 1872, Cayaux; Franeker, Un. 1886; — Deventer 1877, en Pothoofd bij Deventer 1878, K.; — Huissen 1876, Lac.; Heerenwaarden en Rossum, v. d. T.; Nijmegen, H. Heukels; — Enkhuizen 1896, Sanders; Hoogesluis te Amsterdam 1857, Lac.; 1866, J. M. de Boer; 1867, O. (op de plaats van het tegenwoordige Amstelhotel); Amsterdam 1899, E. Heimans; — Leiden 1894 en Hoek van Holland 1895, V.; Station Dordrecht 1899, Posth.; — Werkendam 1835—1838, Lac.; Woensdrecht, Un. 1896.

(Winsum, R. v. d. Tol in herb. Heukels; — Station Harlingen 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Helder 1894, Alkmaar 1894, tusschen Heilo en Uitgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Handelskade Amsterdam 1884, Heinsius in herb. pr.; Oosterduin bij Overveen 1900, C. A. Backer in herb. pr.; Station Zandpoort 1894, Ogterop in herb.

pr.; — Dordtwijk onder Dubbeldam 1899, Posth. in herb. pr.; — haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.)

Bovendien: Waalsdorp 1896, Ogterop (Arch. 3. I. p. 158); — De plant heeft zich langs de geheele lijn der H. IJ. Spoorwegmaatschappij in Holland verspreid, zoodat men haar aan alle stationsterreinen tusschen Rotterdam en den Helder aantreft.

123. **D. viminea** *D.C.* Op akkers en in de wijnbergen, bij ons waarschijnlijk door de rivieren aangevoerd.

In Herb.: Oude haven te Nijmegen 1872, Th. Abel.; Zandplaat in de Waal bij Nijmegen 1879, K. A.

(Korenlaadplaats van Korthals Altes Amsterdam 1899, A. C. van Goor in herb. pr.)

2. Siliculosae *L.*

A. Latiseptae *Koch.*

Tribus Alyssineae *D.C.*

Alyssum *Tourn.*

124. **A. calycinum** *L.* Op hooge, dorre zandgronden. ⊙ en ⊙. *Mei—Juni* en *herfst.*

In Herb.: Coxdorp op Texel 1895, V.; — Deventer 1848, v. d. Cop; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; meelfabriek Deventer 1900, K. A.; Wilp bij Deventer 1834, Wtt.; Zwolle, Dassen; 1885, L.; Zalk, R. B.; 1851, T.; Kampen, v. Heijn.; Windesheim 1877 en 1878, K.; Diepenveen, Olst, Wijhe 1877, K.; Colmschate 1846, M. J. Cop; 1847, T.; — Voorst 1838, Buse; Huis te Voorst bij Zutphen 1846, M. J. Cop; Zutphen 1833, Wtt.; haventerrein Zutphen 1888, L. en Ensink; Brummen 1882, L.; Tolkamer bij Lobith 1837, V. Z.; Nijmeegsche veld (vilderskuil) B.; Nijmegen, Thomson; Weurt, N. Abel.; 1846, en 1847, G. Deijn.;

Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; Spoel bij Culemborg, W. en Kraep.; 1839, Lac.; D. S.; 1840, v. d. T.; 1845, Wenck; -- Grebbeberg, J. Nijhoff Sz.; *) Driebergen; — tusschen Naarden en Huizen 1894, V.; Vogelenzang 1893, S.; Spaarndammerweg 1886, V.; 1888, v. Eeden; — Katwijk aan Zee 1860, v. H. Jr.; 1871, S.; 1887, V.; langs het Waterleidingskanaal 1898, V.; Waterleiding 's Gravenhage, Barger; kerkhof Delft 1871, de W. H.; Hoek van Holland 1887, V.; strandweide Roozenburg 1895, en Station Zwijndrecht 1882 tot 1884, V.; Fort Everdingen 1897, C. A. Backer; — Havendijk Goes 1839, v. d. B.; 1845, B. W.; Goes naar Wilhelminadorp 1846, G. B.; Buse; Fort te Vlissingen 1900, Ogterop; — Klopperwaard bij Werkendam 1835, Lac.; — Tilburg, P. J. Willems.

(Blauwkapel 1898, W. C. van Embden; — tusschen IJzendijke en Schoondijke 1899, P. J. v. Roosendaal; Waarde, M. van Weele in herb. Heukels; — Haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. Ogterop; Zie Arch. 2. V. p. 650; — Venlo Un. 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Sint Anthonieseiland bij Maastricht 1890—1894, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 565).

125. A. hirsutum *M. B.* Plant afkomstig uit den Levant, bij ons waarschijnlijk met granen aangevoerd. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1887, K. en G.; — Arnhem langs den Rijn, Groll.

[Aanm.: De Pothoofdplant werd als A. campestre L. ingezonden en ook als zoodanig vermeld in Arch. 2. V. p. 378. De vergissing is echter schijnbaar, daar verschillende auteurs haar als een varieteit van A. campestre beschouwen. Koch bijv. noemt haar als γ. hirsutum bij zijn A. campestre; Garcke geeft van A. campestre een diagnose

) Zie Arch. 1. V p. 375.

die ook op A. hirsutum toepasselijk is, zonder van deze als varieteit te gewagen. Ik heb mij echter aangesloten bij Bossier (I. p. 284), wiens gezag omtrent oostersche planten niet betwijfeld zal worden.

In hoeverre de in hetzelfde deel (Archief 2. V. p. 618), door den Heer Wakker, op het criquetveld bij den Staatsspoorweg te Utrecht als waargenomen vermelde plant met A. hirsutum overeenkomt, of dat dit werkelijk A. campestre L. kan geweest zijn, is bij gebrek aan materiaal bezwaarlijk uit te maken.]

126. A. montanum *L.* Plant eigen aan heuvels en rotsen, ten onzent ingevoerd. ♃. *April—Mei* en nogmaals *herfst.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, K.; Dijk bij Wilp (2 ex.) 1877, v. d. Veen; — Thomaswaard bij Werkendam (1 ex). Sept. 1841, Lac..

127. A. maritimum *Lk.* (*Lobularia maritima* Desv.) Langs de kusten der Middellandsche Zee, op Yersey, Madera, de Azorische en Canarische eilanden, ook aangevoerd in Mexico. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Vestingwerken Muiden 1898, Rieter; — Rotterdam 1899, F. D. J. Risch; — Duinen Domburg 1899, A. Ogterop.

(Apeldoorn als zuiver opslag 1900, K. A. in herb. pr.; zonder jaartal als *Lepidium graminifolium* van Zuilen bij Utrecht, leg. Stolz in herb. K. A.)

Berteroa *D.C.*

128. B. incana *D.C.* (*Farsetia incana* R.Br. et Prodr. Ed. I. p. 24). Op droge, zonnige gronden, bij ons met zaaizaad ingevoerd en thans vrij algemeen ingeburgerd. ☉ en ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1876—1885, K.; Station Deventer, Exc. 1897; IJseldijk (waar?) 1835, Mb.; Zwolle 1899, E. Heimans; — graanpakhuis bij Apeldoorn 1898, K. A.; Zutphen 1885, K. A.; 1885, Groll; Un. 1897; Harderwijk 1880 en 1885, R. B.;

Ooische waard 1847, Th. Abel.; Nijmegen Abel. en Pas; 1883, Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; Culemborg 1891, de Haas; — Utrecht, W. C. van Embden; — Amsterdam 1881, O.; Haarlem 1881, Groll; — Wassenaar 1895, C. Ritsema Cz.; 's Gravenhage, G. Barger; Dordrecht 1897, Posth.; Gorinchem, Perin; — Middelburg 1895, L.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Un. 1860; Oudenbosch 1894, Verhoeven; Prinsenhage, Exc. 1897,; Almkerk, C. A. Backer; — tusschen Steijl en Tellegen, Un. 1893; Venlo 1898, Garj.; Heugem 1894, V. en v. Vloten; Maastricht 1894, de Haas.

(Kampen, J. Boldingh in herb. Heukels; — Velp 1894, Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Druten 1895, Posth. in herb. pr.; — Velsen 1888, v. Dapperen in herb. Posth.; tusschen Haarlem en Spaarndam, C. A. Backer in herb. pr.; Aschbelt Haarlem, J. Swart in herb. Heukels; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Heeswijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, stationsterrein aldaar 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; korenmolen Almkerk, C. A. Backer; Valkenswaard en Asten, in herb. Heukels.)

Bovendien: Op den oosterspoorweg bij het station Bussum vrij talrijk en gedurende vele jaren, H. d. V., (Arch. 2. V. p. 525); — Vuchtsche heide, Heinsius; 's Hertogenbosch algemeen, Wakker (Arch. 2. VI. p. 156).

[Aanm.: Farsetia clypeata, door den Heer Kok Ankersmit met een ? voor Apeldoorn opgegeven, later door Prof. Oudemans zeker als zoodanig vermeld, is gebleken te zijn Sinapis pubescens L. (Cfr. Arch. 2. III. p. 211 en 223 en 3. I. p. 307 en 311.) Vergelijk ook p. 189.]

Lunaria *L.*

129. L. annua *L.* (*L. biennis* Moench.). Algemeen in

tuinen gekweekt en van daaruit nu en dan ontvlucht. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Buitenpost Friesland 1866, v. H.; *) — Dorenwerd 1882, K.; Zand bij Culemborg 1899, C. A. Backer; — Wassenaar 1899, F. J. Struykenkamp; — Breda, v. A.; Almkerk, C. A. Backer.

Draba *L.*

130. **D. muralis** *L.* Op steenachtige plaatsen, aan muren enz. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Zwolle, M. Dassen; — Gorinchem 1839—1841, Lac.; 1840, G. Deijn.; dijk tusschen de Karze en Arkelsche poort te Gorinchem 1843, v. d. T.; Leerdam 1899, C. A. Backer; Rotterdam, F. D. J. Risch; Dordrecht, Mb.; — Venlo 1898, Garj.; 1898, K. A.; L. Rieter.

Erophila *D.C.*

131. **E. verna** *E. Meijer.* (*Draba verna* L. et Prodr. Ed. I. p. 24). Op opene grazige gronden ⊙ en ⊙. *Maart—April*, soms reeds in het late najaar.

a. **vulgaris** *Prodr. Ed. I.* (Hauwtjes langwerpig of ovaal-langwerpig.)

In Herb.: Ameland 1869, Holk.; 1896, V.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Franeker 1840, Sprée; Giekerk 1850 en Oenkerk, S.; Sneek 1874, J. M. de Boer; — Groningen 1856, v. H.; — Oosterbroek, Strat.; Assen, Rolde, Tinaarlo 1860,

*) In het herbarium van den Heer K. Bisschop van Tuinen vond ik deze plant, met het navolgende bijschrift: „gev. 5 Junij 1866. In een onderwal tusschen elzen bij Buitenpost. Drie exemplaren mogt ik daar verzamelen, eene van welke het herbarium van Prof. H. C. van Hall frequenteert. F. Holkema." Van Hall schijnt dus niet altijd den oorspronkelijken vinder vermeld te hebben. De beide resteerende exemplaren „frequenteeren" nu nog het herb. van den Heer Bisschop van Tuinen.

Lac.; — Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Zwolle 1892, L.; Kampen 1847, R. B.; 1851, T.; Deventer 1847, T.; 1877, K.; Harderwijk 1872, R. B.; Ruurlo 1887, Ensink; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Middachten 1870, Groll; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, D. S.; Beerschoten bij de Bilt, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; 1846, Romb.; 1868, O.; Schooten 1870, Groll; Haarlem, Splitgerber; 1835, Buse; 1843, Tilanus (P. N. S.); 1887, Groll; Haarlemmerhout 1834, Kerb.; Zandvoort, Buse; — Voorhout 1900, Jongmans; Leiden 1827 en 1833, Wtt.; Forsten; 1843, O.; 1857, S.; 1872, Boerl.; Katwijk, Forsten; v. H.; 1846, B. W.; Zuidwijk bij Leiden 1841, S. S.; den Deijl 1833, S. S.; Perin; Voorschoten (Nov.) 1894 en (Dec.) 1896, V.; Waalsdorp, Wassenaar, Exc. 1861; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1894, R. B.; 1870, Groll; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Louterbloemen bij Dordrecht, 1899, Posth.; Dubbeldam 1836, Lac.; — Zierikzee 1872, Schuringa; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1882, Buijsman; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Breskens 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.; Tilburg 1866, Knüttel; — Maastricht, v. Hov.; Sint Pietersberg 1893, de Haas.

β. **macrocarpa** *Prodr. Ed. I.* Hauwtjes langwerpig-lancetvormig.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; — Nijkerk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; — Watergraafsmeer 1872, Romb.; Haarlem 1835, Mb.; 1871, O.; — Leiden, Dz.; Exc. 1860; Oegstgeest 1843, O.; Warmond, Exc. 1874; 's Gravenhage, R. B.;

Zwijndrecht 1880, Boerl.; Heugem 1897, V.; — 't Velde (waar?) 1867, Fockema.

γ. **praecox** *Stev.* (γ. *Boerhaavii* v. Hall, in Prodr. Ed. I. p. 25). Hauwtjes bijna bolvormig.

In Herb.: Overveen 1836, Buse; Brederode, Mb.; — Noordwijk, Hinxt; Perin; Oegstgeest 1835, Mb.; Katwijk, Forsten; Leiden 1834, Wtt.; Vink bij Leiden, O.; Waalsdorp, G. B.; 's Gravenhage, V. Z.; v. S. V.; Delft 1823, v. S. V.; V. Z.; 1848, de Br.

(Andringastate bij Oldeboorn 1870, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Usselo, E. J. H. Scholten; — Voorst, J. H. Edelman; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Spoel bij Culemborg, C. A. Backer in herb. pr.; — Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; Doorn, S. Boot in herb. Heukels; — Vondelpark Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; — Kapelle (Z.-Bev.) 1893, Ogterop in herb. pr.; Walchersche duinen 1874 en Nieuw en St. Joosland 1877, L. in herb. pr.; — Sint Laurens, P. de Hullu; Waarde, M. v. Weele; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Noordwal 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien zonder opgave van varieteit: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 177); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland (Arch. 2. VI. p. 106); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Schinnen, Lac.; tusschen Beek en Elsloo, K. en G. (Arch. 2. V. p. 4). — Voorts vermeld bij Pelletier, v. Voorst, Munting en Bruman.

[Aanm.: Tusschen de hierboven genoemde variaties bestaan alle mogelijke overgangen; het meest typische is nog de var. Boerhaavii, ofschoon ook tusschen deze en de var. vulgaris de verbindingsschakels niet ontbreken.

De var. microcarpa van den Prodromus Ed. I., gevonden

in 1835 in een enkel exemplaar door van den Bosch, schijnt mij niets anders dan een ziekelijke toestand toe, zooals v. d. B. zelf reeds aangeeft (siliculis hebetatis?) Prodr. I. p. 25.]

Cochlearia *L.*

132. C. **officinalis** *L.* Langs de zeekusten, op aangeslibden grond. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Linge bij Kuinre 1893, Carmiggelt; — Groningen 1861, v. H.; — Kampen 1856, R. B.; Zwartendijk bij Kampen 1849, R. B.; 1849, T.; Blokzijl 1845, Staring; Vollenhove, Garj.; — tusschen Harderwijk en Elburg, Nijkerk en Sluis bij Nijkerk, Th. Stolz; Harderwijk 1865, R. B.; Bunschoten, O.; Eembrug, C. A. Bergsma; tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Naarden, Thomson; — Muiden 1896, V.; Mijdrecht, A. L. Vreeken; Uithoorn 1870, Boerl.; Zeeburg bij Amsterdam 1838, Romb.; 1845 en 1860, O.; Zeedijk Amsterdam 1838, Romb.; V. Z.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1842, Heijbroek (P. N. S.); 1866, O. (herb. O. N°. 14 als *anglica*); 1870, O.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Amstelveensche weg 1839, Romb.; v. H.; tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Halfweg 1856, v. H.; Sparendam, v. Son; V. Z.; Buse; Spaarndamsche dijk, Pierot; 1832, S. S.; IJkant Velzen 1870, Groll; — Hoogemorsch bij Leiden, M. J. Cop; Gradeermachine Katwijk, Perin; S.; sluizen Katwijk 1833, S. S.; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1837, Lac.; Kerb.; 1846, B. W.; Exc. 1888; 1887, V.; Destrée; Zoeterwoude 1894, V.; Scheveningen, G. B.; kanaal 's Gravenhage en Sekken, V. Z.; Maassluis 1883 en 1895, V.; den Briel 1872, Huijsman (herb. O. N°. 815); 1894, V.; — Hoek 1853, A. W.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Rijndijk bij Arnhem, A. A. L. Pelgrim; — Mijdrecht, A. L. Vreeken in herb. Heukels; — Duivendrecht 1896,

A. P. v. d. Briel in herb. pr.; den Helder, L. de Bruijn; N. Holl. kanaal bij Schoorl, M. J. de Verver in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, Vlieland, Ameland, Schiermonnikoog, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 367); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 254); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 112). Voorts werd van deze plant reeds bij de oudste schrijvers gewag gemaakt o. a. Dodoens: Cruydeboeck 1554, Stirpium Historiae Pemptades, Kruydt Boeck 1608, 1618 en 1644. De Lobel: Kruydtboeck 1581, Pelletier, Hondius 1621, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De moeilijkheid om deze soort van C. anglica te onderscheiden, is oorzaak dat de opgaven voor de eilanden, hierboven vermeld, betrekking hebben op de laatste soort. Bij oudere schrijvers, wier opgaven door geen materiaal gesteund worden, is deze kwestie in het geheel niet uit te maken.]

133. C. anglica *L.* Aan de zeekust, op zwaren grond. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; 1881, Groll; — zeedijk West Terschelling 1881, Groll; haven te West Terschelling 1887, V.; Dellewal Terschelling 1869 en Grind 1869, Holk.; Grie Terschelling, Un. 1886; Ameland 1869 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Uithuizermeeden 1882, Westerdijk; Plaat bij Zoutkamp 1869, H. de Waard; — Schokland 1884, S.; Nijkerk 1876, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; — Zeeburg Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1851, T. en T. Abel.; 1866, O.; IJ bij Amsterdam 1844, Lac.; Sloterdijk (f. *typica*), Fl. Amst.; IJ bij Spaarndam 1870, Groll; Monnikendam en Marken 1886, Boerl. en V.; den Helder 1895, V.; kanaal bij Katwijk aan Zee 1835, Mb.; tusschen Leiderdorp en Zoeterwoude (met aangevoerden grond) 1894, V.

(Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; Rottum 1897, Schipper in herb. pr.; — Gaasterland op 't Mirdummer Clif 1894, L. in herb. pr.; — Kanaaloever bij Sparendam 1900, C. A. Backer in herb. pr.)

[Aanm.: Voor Rottum werd de plant reeds door Holkema opgegeven (Arch. 2. I. p. 367). Het niet terugvinden van vele voorjaarsplanten heeft zijn reden, omdat het eiland gedurende den broedtijd der vogels door geen vreemdeling bezocht mag worden. Zie Schipper Arch. 3. I. p. 359.]

134. C. danica *L.* Aan het zanderig zeestrand en in de duinen. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Hoorn op Texel en bij den Vuurtoren aldaar 1881, Groll; Vlieland 1869 en Terschelling 1869, Holk.; Havenhoofd West Terschelling 1887 en 1896, en Dellewal 1896, V.; Grie, Hinxt; 1896, V.; Ameland 1869, Holk.; Hollum, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Rottum 1869, Holk.; — tusschen Workum en Hindelopen 1864, J. M. de Boer; Dijkshoek, Bruinsma; Roptazijl 1840, Sprée; — Groningen, Schroeder v. d. Kolk; — Wieringen 1856, Lac.; den Helder 1895, V.; Callantsoog 1877, Lac.; Petten, Un. 1891; wallen van Haarlem, Buse; Breesaap 1860, S.; — Noordwijk, Exc. 1860; 1872, Boerl.; 1889 en 1897, V.; Katwijk 1834, S. S.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1840, B. W.; v. d. B.; Dz.; J. C. Broers; 1842, B. W.; 1843, O.; 1846, B. W.; 1849, Hartmann; Exc. 1882; 1885, V.; Stadsmuur Leiden, v. d. B.; Wassenaar 1888, V.; 's Gravenhage en Houtrust aldaar, V. Z.; Scheveningen, V. Z.; v. Heijn.; Thomson; Terheijde 1844 en 1845, v. d. T.; Hoek van Holland 1895, G. Barger; Brielle (toren) 1887, S.; — Walchersche duinen 1839, v. d. B.; 1877, A. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1883, Buijsman; Westkapel 1838, v. d. T.

(Vlieland, S. Boon in herb. Heukels; — Op een weiland buiten den zeedijk bij Zeeburg 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; den Helder, L. de Bruin in herb. Heukels; — Domburgsche duinen 1894 en Koudekerksche duinen 1892, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: West-Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B.; Enum. 1. (Tijdschrift VIII. p. 9).

135. C. Armoracia *L.* Aan waterkanten en op vochtige plaatsen, meestal verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Schiermonnikoog, 1869, Holk.; — Paterwolde 1829, v. H.; — Kampen, R. B.; — Warnsveld 1876, Groll; Ooi bij Nijmegen 1842, N. Abel. en D. J. Bosch; Fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1865, Th. Abel.; Dorenwerd 1833, Wtt.; — Haarlem 1865, H. d. V.; duinen Overveen 1871, O.; Naaldeveld bij Haarlem 1878, K. A.; — Noordwijk-Binnen 1889, V.; Leiden 1838, Mb.; 1839, v. d. T.; Stadsvest Leiden 1834, S. S.; O.; Steenplaats bij Dordrecht 1837, Lac.; Vianen 1830, Wtt.; L. Marchand; — Zuid-Beveland en Walcheren 1841, v. d. B.; — Prinsenhage, G. B.; — Maastricht, v. Hov.

(Tuin Dordrecht 1891, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke P. J. v. Roozendaal in herb. Heukels.)

Bovendien: Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 367); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 269); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); — op het fort Crèvecoeur en bij de gemeente Empel, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278); Voor W.-Z. Vlaanderen reeds door v. d. Bosch opgegeven (Tijdschrift VIII. p. 9). Verder vermeld bij Pelletier en Munting.

[Aanm.: De door Holkema opgegeven soorten C. Lenensis en C. Groenlandica zijn vormen van C. anglica en danica. Door het afgrazen der strandweiden door het vee komen daar steeds kleine verminkte exemplaren voor, die aanleiding hebben gegeven tot deze determinaties.]

C. Batava *Dum.* (*C. officinalis β.* Fl. B. S. p. 478) te Katwijk, (Dum. Prodr. p. 120) is ook mij verder onbekend gebleven.

Tribus Camelineae *D.C.*

Camelina *Crantz.*

136. C. sativa *Crntz.* (*Myagrum sativum* L. en Fl. B. S. p. 476). Op bebouwde en opene zandgronden, vaak verbouwd en verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

α. **pilosa** *Koch.*

In Herb.: Harderwijk 1871, R. B.; Apeldoorn 1883, (culta?) Groll; Rijnoever bij Arnhem, Exc. 1897; Groesbeek 1897, G. en V.; — Duinen bij Katwijk, Exc. 1882; — molen bij Prinsenhage, Exc. 1897; Ginneken 1898, V.; — Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; Deventer 1877—1880 en Apeldoorn 1883, K. A. in herb. pr.)

β. **subglabra** *Koch.*

In Herb.: Franeker 1863, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Glimmen, Strat.; — Eelderwolde, J. P. Kros; — Zalk, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1848 en Kampereiland 1848, T.; Zwolle 1840, Buse; 1899, E. Heimans; Pothoofd bij Deventer 1877, K.; 1898, J. R. Katz; Almelo, Un. 1870; — Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Bronsbergen, Un. 1897; Zutphen 1850, Dz.; Wtt.; Rheede, v. H.; 1837, Buse; Twello 1844, T.; 1851, M. J. Cop; Leesten 1851, Groneman; Eibergen, en Winterswijk, Un. 1859; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Nieuwe haven te Nijmegen 1898, W. Docters van Leeuwen; Groesbeek 1900, Jongmans; Wijchen 1897, G. en V.; Rijnoever bij Arnhem 1898, Abel. en V.; Arnhem, Thomson; Harderwijk 1871, R. B.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; — de Zaan, Mb.; Overveen 1878, S.; Haarlem 1873 en Middenduin bij Overveen 1880, Groll; de Liede bij

de Haarlemmermeer 1866 en Hilversum 1888, H. d. V.; — Leiden, v. d. B.; Perin; 1835, S. S.; Rijnsburg, Kerb.; 1835, Mb.; 1839, v. d. T.; Hoornbrug bij 's Gravenhage en kanaal bij 's Gravenhage 1832, V. Z.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, V. Z.; Monster, v. d. T.; Schiedam 1895, V.; Hillegersberg, A. Reclaire; Zwijndrecht, V.; Kalkhaven Dordrecht 1848, v. Hov.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1896, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Hulst 1865, v. d. B.; Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Dongen, v. d. B.; 1842, v. d. T.; Eindhoven, v. d. B.; Boxmeer en Sambeek, Un. 1853; Haren (N.B.) 1861, Jacques; — Venlo, L. Rieter; 1899, Garj.; Valkenburg 1866, H. d. V.; Biesland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Bergum 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Station Deventer 1879, L. in herb. pr.; Deventer 1850—1880, K. A. in herb. pr.; — Vieracker bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; — kanaal Katwijk, V. Suringar in herb. pr.)

γ. **microcarpa** (*C. microcarpa* Andrzs. et Prodr. Ed. I. p. 26, v. Hall. Nieuwe Bijdr. p. 40.)

In Herb.: Middenduin bij Overveen 1879, Groll; — 's Gravenhage 1894, Destrée; tusschen Schiedam en Overschie 1896, V.; Rotterdam 1898, F. D. J. Risch; Stolwijk, Westbroek en Slingerland; — Ginneken 1878, O.; Nuenen, v. Hov.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; — Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Apeldoorn 1898, Voorst 1876, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: var. *α.*: tusschen Beek en Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 4); Kerkrade 1866, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 133); Voorts genoemd door Dodoens: Cruydeboeck 1563, Stirpium 1583, 1616, Kruidt Boeck 1608, 1618 en 1644);

var. γ.: Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 177); volgens v. Hall bij Groningen (Tijdschrift VIII. p. 242).

137. C. dentata *P.* (*Myagrum dentatum* Fl. B. S. p. 820; Tijdschrift VIII p. 242.) Op bouwlanden in het groot verbouwd, alleen onder het vlas. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Holwerd 1829, Bruinsma en Hinxt; v. H.; — Groningen 1838, v. H.; Obergum 1836, v. H.; Raskwert, v. H.; — Apeldoorn 1877, K. A.; Zutphen, Wtt.; — Rijnsburg 1835, S. S.; 1835, Mb.; Kerb.; 1838, Mb.; 1839, Buse; 1839, v. d. T.; Leiden, B. W.; Goudsche weg bij Rotterdam 1879, Groll; Zwijndrecht 1836, Lac.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Hontenisse 1845, B. W. en v. d. B.; Kloosterzande 1845, v. d. B.; — Eindhoven, Dz.; Geldrop, de Br.; — Kerkrade 1866, H. d. V.

(Bij Schiedam 1876, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Groesbeek, Lac. (Arch. 2. V. p. 259); — Rotterdam, K. A. (Arch. 2. III. p. 225). Voorts reeds vermeld bij Pelletier en Munting.

[Aanm.: In Tijdschrift VIII. p. 243 wordt gemeld: „Te Groesbeek, bij Dubbeldam, Zwijndrecht en Werkendam, Lac. Bij Leeuwarden, T. T. Hinxt. Te Obergum en dicht bij de stad Groningen, steeds in Vlasland, v. H.

„De als oliezaden bekende, doch zeer na aan elkander verwante soorten van dit geslacht nauwkeuriger vergeleken hebbende, is mij gebleken, dat het Dederzaad is Myagrum sativum, de z. g. Huttentut, Karmil of Dodderzaad (gelijk het in Groningen genoemd wordt) daarentegen Myagrum microcarpon. Dat de Huttentut door kweeking niet in Dederzaad overgaat, is mij door eene veeljarige kweeking bewezen, v. H."

Tribus Subularieae *D.C.*

Subularia *L.*

138. S. aquatica *L.* Zeldzaam in vijvers en plassen, ondergedoken, bij laagwater langs de randen. ⊙. *Juni—Juli* (volgens Garcke).

In Herb.: Tusschen Lunteren en Ede. Aug. 1881, M. W. Beijerinck.

[Aanm.: De Heer Beijerinck en anderen hebben de plant op de aangegeven plaats echter nimmer kunnen terugvinden. Deze plant werd zonder nadere groeiplaats ook door den Zwitserschen Kruidkundige Burckhardt voor ons land opgegeven (Flora 1835 Beibl. p. 106).

B. Angustiseptae *D.C.*

Tribus Thlaspideae *D.C.*

Thlaspi *Dill.*

139. Th. arvense *L.* Algemeen op bebouwden grond. ⨀ en ⨀. *Mei—herfst.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1868, Holk.; Prins Hendrikpolder Texel 1881, Groll; Midsland op Terschelling 1896, V.; Ameland, Sprée; Hollum, Nes en Buren 1869, Holk.; — Kollum bij Dokkum 1865, H. d. V.; Bolsward 1862, J. M. de Boer; — Scheemda, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Deventer 1846, v. Gron.; 1847, T.; Diepenveen 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Ruurlo 1887, Ensink; Bronsbergen bij Zutphen 1876, Groll; Nijmegen, v. H.; Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; Renkum, Buse; — Houten, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, R. B.; v. d. B.; Amersfoort 1861, R. B.; Neerlangbroek, v. d. T.; het Gooi 1826, Wtt.; — Zeeburg bij Amsterdam 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); B. W.; 1843 en 1868, O.; Schouw en Broek 1886, Boerl. en. V.; Spaarndam 1888, V.; Rozewater, Boerl.; Haarlem 1837, Buse; Bentveld bij Haarlem 1870, Groll; — Noordwijk, Exc. 1887; Katwijk 1887, V.; Leiden, B. W.; Dz.; Forsten; 1832, S. S.; 1835, Mb.; Rijnsburg, v. d. B.; Valkenburg, Perin; Hazerswoude, Pierot; Wassenaar, V.; 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; R. B.; 1895, Destrée; Scheveningen, R. B.; Hoek van

Holland, V. Z.; Schiedam 1895 en 1896, V.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid Beveland, v. d. B.; Biezelingen 1838, v. d. B.; Vlissingen 1882 en Breskens 1880, Buijsman; Neuzen 1854, A. W.; — Hintham, v. Hov.; Vucht, v. A.; — Maastricht, Ploem; v. Hov.

β. **hirsutum.**

In Herb.: Bleiswijk, J. A. van den Berg.

(Grijpskerk 1866 en Groningen 1864, Holk.; Winschoten, G. v. Hennekeler in herb. v. Tuinen; Leens, J. Borgman; — Buren, Werckhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Beusichem 1899, C. A. Backer in herb. pr.; Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; — Maarssen 1872, Costerus in herb. pr.; — Wijk aan Zee 1900, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1874, L. in herb. pr.; Pijnacker 1893, Ogterop in herb. pr.; Rotterdam, N. v. d. Linden; Lopikerkapel, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; tusschen Leerdam en Heukelom 1869, v. Tuinen in herb. pr. — meelfabriek Middelburg 1900 en Biezelinge 1894, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Plantsoen 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; — Baarlo, Un. 1893, L. in herb. pr.)

Bovendien: Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); Voorne zeer talrijk, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Hulst, Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 269); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Epe, Un. 1861; Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). Voorts genoemd door Pelletier, Vorstius en Bruman.

Th. Alliaceum *L.* door Nyst volgens Lejeune en Courtois (Comp. II. p. 318) op den Sint Pietersberg bij Maastricht gevonden, is echter nimmer weergevonden. Reeds Lej. en Court. betwijfelden de juistheid dezer opgave; zij komt niet overvloedig voor in midden Europa, van Frankrijk tot Rumenië.

140. Th. perfoliatum *L.* Op akkers en zonnige heuvels, voornamelijk op kalk- en leemgronden; in midden en Zuid-Duitschland, geheel Frankrijk, de landen om de Middellandsche Zee tot Perzië, Turkestan en klein-Azie. Bij ons ingevoerd. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Thomaswaard bij Werkendam 1837 en 1838, Lac.

141. Th. alpestre *L.* In bergachtige streken. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Vaals, v. Hov. (1 exempl.).

β. **calaminare** *Lej. et Court.* (*Th. calaminare* Lej.) Plant van zinkhoudenden bodem, vrij algemeen in het Akener bekken.

In Herb.: Langs de Geul bij Cottesen, Epen en Mechelen 1872—1874, Lac.; tusschen Epen en Mechelen 1885, K.

Teesdalia *R.Br.*

142. T. nudicaulis *R.Br.* (*Iberis nudicaulis* Fl. B. S. p. 478.) Op droge, opene en bebouwde zandgronden. ⊙ en ①. *April—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Burg op Texel, Terschelling en tusschen Hollum en Ballum 1869, Holk.; Ameland 1896 V.; — Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; Wolvega, Un. 1881; Rijperkerk 1860, S.; — Harendermolen 1829, v. H.; — Oosterbroek, Strat.; Dalen en Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Oosterholt

bij Kampen 1849 en 1854, Kampen en Zwolle 1848, R. B.; Deventer 1846, T.; 1877, K.; Gramsbergen 1853, J. P. Kros; Hardenberg 1892, L. en Carmiggelt; Twente 1898, L.; Carlshave en Langelo bij Haaksbergen, Un. 1895; – Harderwijk 1864, R. B.; Nijkerk, Stolz; 't Loo 1858, O.; Brummen 1849, (?); Apeldoorn 1873, K. A.; Warnsveld 1845, v. d. B.; 1886, V.; Ruurlo 1886, Ensink; Vorden 1891, Groll; Middachten 1840, Rheede 1838 en Dorenwerd 1848, Buse; Arnhem, Thomson; 1885, V.; Renkum 1848, Buse; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groenewoud 1882, G. Molengraaff; Meerwijk 1852, Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Malden 1894, V.; – den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoort, R. B.; v. d. Roemer; 1891, Garj.; fort aan den Slapersdijk bij Veenendaal 1900, G. en Jongmans; Maarsbergen 1895, V.; Doorn, Wtt.; Fockema; de Bilt, v. H.; Beerschoten, v. d. T.; – Naarden 1864, O.; Hilversum 1884, S.; Breesaap 1842, Buse; Heemstede 1872, Hoek; Aardenhout bij Haarlem 1870, Groll; – Noordwijkerhout 1845 en 1848, O.; 1848, Mb.; Noordwijk 1872, Boerl.; tusschen Sassenheim en Lisse, Exc. 1882; Katwijk, Dz.; den Deijl 1837, Lac.; Wassenaar, Pierot; 1832, Forsten; Wtt.; 1833, S. S.; Exc. 1861; 's Gravenhage, B. W.; R. B.; G. B.; 1836, Lac.; 1870, Groll; Scheveningen 1835, Mb.; Zorgvliet, Kerb.; Loosduinen 1848, S.; Exc. 1887; Zwijndrecht 1880, Posth.; Dordrecht 1888, V.; – Tholen 1844, Kops *); Walcheren, Hulst 1845, v. d. B.; Sint Kruis 1861, en Zuiddorpe 1855, A. W.; – Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Prinsenhage 1880, Boerl.; Oosterwijk 1867, Knüttel; Rosmalen, v. Hov.; – Sint Pietersberg 1893, de Haas; Maastricht, v. Hov.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; – Murmerwoude, J. Botke en

*) De vermeende Hutchinsia petraea zie p. 170.

J. de Groot in herb. Heukels; — de Punt bij Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Harendermolen, R. de Boer en H. Kooi; — Eelde, J. P. Hartlief; Eelderwolde, Voorveld en Onneresch R. de Boer en H. Kooi; — Usselo, E. J. H. Scholten; — Borkulo, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust, allen in herb. Heukels; op de erve Westbroek tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts in herb. pr.; Angerlo (*γ. caulescens*) 1895 en Velp 1896, Ogterop in herb. pr.; — Driebergen, C. A. Backer; — Heilo, M. Kramer in herb. Heukels; Merwedekanaal bij Diemen, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Ringdijk Haarlemmermeer tegenover het fort de Liede 1900, C. A. Backer in herb. pr.; Santpoort 1885, Heinsius in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Halsteren, P. J. Verhoeven; Galdersche heide bij Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Oudenbosch 1899 en Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Vucht 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Station Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Sleen, Weerdinge, Odoorn, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twickel, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); tusschen Heino en Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Oele, Brinkhuis, Carelshave, Borne, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1 V. p. 219); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 107); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 4); Velden, Station Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

Voorts gemeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Als β. integrifolia Fl. Leid. p. 28 werden in den Prodr. Ed. I. onderscheiden: Noordwijkerhout en Wassenaar, Mb.; Doorwerth 1848, Buse. De var. γ. caulescens kan niet op den naam van varieteit aanspraak maken, daar de ontwikkeling van stengelbladen afhankelijk is van den meer of minder krachtigen groei. Zij wordt vermeld van Haaksbergen en in 1896 tusschen Hengelo, Oldenzaal en Ootmarsum, L. (Arch. 3. I. p. 201.) Volgens den Heer Lako is deze eigenaardige vorm algemeen in geheel Twenthe.]

Iberis *L.*

143. **I. umbellata** *L.* Plant afkomstig uit Spanje, Italië, Croatie, Dalmatie, Herzegowina, Montenegro en Albanie, vaak echter als sierplant gekweekt en verwilderd. ⊙. *Mei—October.*

In Herb.: Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; — Zeist, Wenck; — Y bij Amsterdam 1845, (Wenck?); in de alloidale duinen bezuiden de zoogenaamde ringmuur bij Velsen 1832, S. S.; Breesaap 1835 en 1836, Mb.; Buse; tusschen Zandpoort en Velsen 1834, v. d. T.; Pierot; Velsen 1835, Pierot; 1838, Buse; Velserduin 1865, H. d. V.; duin achter den Kruidberg onder Velsen 1881, Groll; Bergerbosch, Un. 1891; — Leiden, Perin.

(Velsen 1888, van Dapperen in herb. Posth.).

144. **I. amara** *L.* Op zand- en kalkhoudende bouwlanden. Vaak echter gekweekt en ook verwilderd. ⊙ en ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Winschoten 1897, Schipper; — Zwolle, M. Dassen; — vestingwerken Nijmegen 1871, Th. Abel.; Putten 1884, O.; — Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; — Hilversum 1886, H. d. V.; Velsen 1832 en 1833, S. S.; — Stadwijk bij Voorschoten 1897, V.; — Werkendam 1836, Lac.; Nuenen, B.

Bovendien: Klaverland bij Beek (L.), Lac. (Arch. 2. IV. p. 306).

Biscutella *L.*

145. **B. apula** *L.* Plant van Zuid-Europa, West-Azië en Noordelijk Africa, bij ons ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1878, K.

Tribus Lepidineae *D.C.*

Lepidium *L.*

146. **L. sativum** *L.* Allerwege gekweekt en verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Franeker, Sprée; — Deventer 1877, K. A.; — Vorden 1879, Groll; Nijmegen, B.; N. Abel.; — het Gooi 1829, Wtt.; — Oosterdoksdijk 1871, O.; 1878, v. d. Veen; Amstelveensche weg, Bergsma; — Rijnsburg, v. d. T.; Leiden, Forsten; 1843, O.; Spanjaardsbrug 1843, O.; Stadwijk bij Voorschoten 1897, V.; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zierikzee, Dz.; Vlissingen 1883, Buijsman.

(Huizen 1896, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Rotterdam 1899, F. D. J. Risch in herb. Heukels.)

Bovendien: Pothoofd bij Deventer, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 409); — Zeeuwsch Vlaanderen, in tuinen verwilderd, A. W. (Arch. 1. IV. p. 269).

[Aanm.: Waarschijnlijk alle verwilderde exemplaren, wat mede het geval zal zijn geweest met de door de oudere schrijvers vermelde groeiplaatsen.]

147. **L. Draba** *L.* Langs rivieren en stranden, vaak echter als ingevoerde plant als opslag. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Coxdorp op Texel 1868, 1869, Holk.; D. Huizinga; — Pothoofd bij Deventer 1893 en 1894, K. A.; 1898, G. en V.; meelfabriek Deventer 1898, K. A.; Kampen 1898, J. Boldingh; — Haven te Harderwijk 1877 en 1882, R. B.; dijk Westervoort

1888, Groll; Arnhem 1898, V.; – Mijdrecht, A. L. Vreeken; – Amsterdam 1870, S.; Oosterdoksdijk 1865, O.; 1866, J. M. de Boer; 1873, H. d. V.; IJpolder 1893, v. Eeden; – Voorburg 1898, Mej. v. d. Sande; Bleiswijk, J. A. van den Berg; Delfshaven, F. D. J. Risch; Hoek van Holland 1887 en 1892, V.; 1894, Destrée; 1894, Barger en Cool; 1895, Barger; 1895, V.; Rozenburg, Exc. 1895; Krabbeeiland langs de Kil bij Dordrecht 1884, V. en v. d. Broek; – Kleverkerke 1887, A. W. en L.; Veere, L.; meelfabriek Middelburg 1898, Ogterop; – Halsteren, P. J. Verhoeven.

(Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr. – Wilhelminapark bij Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; – Hillegersberg 1898, A. Reclaire in herb. Heinsius.)

148. L. campestre *R. Br.* (*Thlaspi campestre* L. en Fl. B. S. p. 482.) Op opene en bebouwde kalk- en kleigronden. ⊙ en ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Deventer, Pothoofd bij Deventer 1893, en meelfabriek Deventer 1898, K. A.; – Harderwijk, R. B.; 1855, Lac.; 1877, R. B.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken 1860, R. B.; Twello 1876, K.; Apeldoorn 1875 en 1876, en graanpakhuis Apeldoorn 1898, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Halle Veluwe, S. S.; Wtt.; Zutphen 1834, Wtt.; Beekbergerwoud 1873, K. A.; Didam 1856, Lac.; Doetinchem 1900, v. Vloten; Nijmegen 1847, G. Deijn.; Vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; Fort Kraijenhoff, O.; Ubbergen, Neerbosch 1863, Th. Abel.; Nijmegen, B.; 1843, N. Abel.; Heumen 1897 en Groesbeek 1897, G. en V.; – Darthuizen 1844, v. H.; Eem 1894, Garj.; Doorn, Neerlangbroek 1833, Wtt.; – IJdijk naar Zeeburg, Fl. Amst.; Amsterdam 1867, O.; Westerdoksdijk 1842, Eggers; Bolwerk Haarlem 1871, Groll; – Noordwijk, Exc. 1888;

Teijlingen, Exc. 1882; Katwijk aan Zee 1887, Groll; Leiden 1840, B. W.; Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1835, Mb.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struijkenkamp; meelfabriek onder Zoeterwoude 1898 en Leimuiden, V.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; 1894, Destrée; Scheveningen, La Chapelle; Naaldwijk 1844 en 's Gravezande 1845, v. d. T.; Hoek van Holland 1894, V.; Nieuwland aldaar 1879, S.; Zwijndrecht 1880, Posth.; 1882, V.; Rotterdam 1837, Lac.; Dordrecht 1882, V.; — Schouwen en Zierikzee, Dz.; Zuid-Beveland 1838, 1839 en Liefdestoof 1839, v. d. B.; Middelburg 1896 en Vlissingen 1893, L.; Oudenbosch 1894, P. van Luijck; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; Zuid-Willemsvaart, de Marres; — Broek bij Thorn 1900, G. en Jongmans; Roermond, Un. 1900; Beek 1869, O.; Maastricht, v. Hov.; 1893, de Haas; Un. 1861; Elsloo 1874, Lac.; Wylre 1866, H. d. V.

(Katwijk (G.), Ogterop in herb. pr.; — Krommenie 1870, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; Vuilnisbelt te Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Berkel 1898, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Station Zwijndrecht 1879, Posth. en Numansdorp 1899, Kole in herb. Posth.; — Nieuw en St. Joosland 1876, A. W. en L. in herb. L.; 1877, Schipper in herb. pr.; — Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien; Zevenaar, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Loosduinen (Lijst v. Eeden Arch. 2. I. p. 361).

[Aanm.: Als L. Smithii Hook. (L. hirtum Fl. B. S. p. 482) bevonden zich in het Vereenigingsherbarium twee planten van Frederiksoord 1864, Lycklama à Nyeholt en van Maarsbergen 1835, v. H., die beide tot L. campestre behooren.

De plant werd onder No. 108 in den Prodr. Ed. I. p. 28 opgenomen; de plant van van Hall, waarschijnlijk dezelfde als in den Prodr. Ed. I vermelde als door Dubois gevonden,

en die niet aan van den Bosch bekend was, bewijst voldoende dat L. Smithii vooralsnog niet onder de indigene planten mag opgenomen worden.]

149. L. **perfoliatum** *L.* Plant afkomstig van Zuid-Oost-Europa en Azie, bij ons ingevoerd. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Rottum 1897, Schipper; — Kampen 1897, J. Boldingh; Zevenbergen bij Deventer 1877, K.; Deventer, Westerhof en Peteri; Pothoofd bij Deventer 1877, K.; 1877 en 1893, K. A.; 1897, V.; — stationsterrein Ruurlo 1887, Ensink; — Amersfoort 1896, Garj.; — Overveen 1878, S.; 1897, V.; Middenduin bij Overveen 1879, 1880, Groll; Geest bij Voorschoten en te Bleiswijk, J. A. van den Berg; Rotterdam, F. D. J. Risch; — Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; — Plasmolen 1897, G. en V.; onderste molen bij Venlo 1899, Rieter.

150. L. **ruderale** *L.* Aan wegen, puin, dijken, vooral naar den zeekant; ook met zaden ingevoerd. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1895, V.; Oostereind Texel 1868, Holk; Terschelling 1868 en 1869, Holk.; Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; — Lemmer 1866, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Kampen 1847, T.; 1870, Holk.; Zwartendijk bij Kampen 1848, R. B.; Pothoofd bij Deventer 1877, K. A.; 1897, V.; — Elburg 1833, Wtt.; Harderwijk, R. B.; 1833, Wtt.; Apeldoorn 1883, K. A.; Zutphen, Un. 1897; Arnhem 1892, K. A.; 1897, V.; Nijmegen, Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht 1859, R. B.; Nigtevecht 1876, K. A.; — IJdijken, Fl. Amst.; Amsterdam, Splitgerber; S. S.; 1835, Mb.; 1841, B. W.; 1843, 1867 en 1871, O.; V. Z.; IJdijk 1833, S. S.; Spakenbrug, W. en Kraep.; Ooster-kerkhof Amsterdam 1868, O.; Westerdoksdijk 1842, Heijbroek (P. N. S.); 1859, v. H.; Amstelveensche weg 1835, Buse; tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; 1837, D. S.; Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Zaan-

dam 1897, G.; Spaarndam 1836, Buse; Pierot; 1866, H. d. V.; 1870, Groll; Marken 1886, Boerl. en V.; Noordhollandsch kanaal V. Z.; Overveen 1886, V.; Haarlem 1879, Groll; — Huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Zwijndrecht 1837, Lac.; 1848, v. Hov.; Dordrecht 1848, v. Hov.; 1898, V.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; — Schouwen en Tholen, Dz.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Middelburg 1834, Wtt.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Kapitalendam 1861, A. W.; Hoek 1853, A. W.; — Oudenbosch 1895, de Haas; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; — Venlo, Un. 1893; Roermond, Un. 1900; Maastricht, de Marres.

(Oude Schild op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Harlingen 1860, Hinxt; — Putten 1876 en Nigtevecht 1876, K. A. in herb. pr.; Wieringen 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Overveen 1886, Posth. in herb. pr.; — Delft 1876, L. in herb. pr.; Papendrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Rittem (Walch.) 1887, L. in herb. pr.; Vlissingen 1892, Ogterop in herb. pr.; IJzendijke, P. J. van Roozendaal; — Bergen op Zoom, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: achter Uithuizen, Kent. (Arch. 2. III. p. 332); — Beekbergerwoud 1872 en Wormingen 1875, K. A. (Arch. 2. III. p. 178); — Al de Zeeuwsche eilanden behalve Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 112). Voorts bij Pelletier en Munting.

151. L. apetalum *Willd.* (*L. incisum* Aut. non Roth, *L. micranthum* Ledeb.) Plant uit Zuid-Oostelijk Rusland, Songarie en Siberie, elders vaak ingevoerd; ook in Amerika. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Rijnoever bij Arnhem 1894, Groll; — mestvaalt bij Moerdijk 1899, Posth., waarschijnlijk met Amerikaansch graan daar ingevoerd.

(Kampertrekvaart bij de Rademakerszijl te Zwolle 1900, L. in herb. pr.)

152. L. **graminifolium** *L.* Aan wegen, muren, ruigten, enz. ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: Op eene zandplaat in de Waal, v. d. T.; Alleen door v. Hall vermeld in Arch. 1. II. p. 106 *).

153. L. **latifolium** *L.* In de zeeduinen en op vochtige plaatsen naar den zeekant. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampereiland 1845, T.; tusschen Kampen en Elburg, R. B.; 1872, Hoek; — Elburg 1848, T.; 1879, K. A.; tusschen Elburg en Harderwijk 1833, Wtt.; Harderwijk 1879, K. A. (met rijpe vruchten); Reinwardt; — Urk 1852, P. Backer de Wit; Wijk aan Zee 1835, Mb.; 1837, Buse; — Leiderdorp 1900, Mej. D. v. Assendelft de Coningh; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, S. S.; G. Broers; V. Z.; Dz.; 1837, Lac.; 1843, de Vriese (P. N. S.); H. d. V. **); Gorinchem, Perin; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes 1846 en 1847, v. d. B.

Bovendien: Vollenhove 1892, K. A. (Arch. 2. VI. p. 354). Voorts vermeld door Pelletier.

154. L. **virginicum** *L.* Noord-Amerikaansche plant, echter in Europa ingevoerd en daar vrij algemeen verspreid. ⊙. *Mei—Aug.* ***)

In Herb.: Apeldoorn 1898, K. A.; Rijnoever bij

---

*) De Heer C. A. Backer, thans te Haarlem, deelde mij mede dat hij in den nazomer van 1893 een drietal zeer schoone en zeer kenbare exemplaren vond aan den Waaloever tusschen Zaltbommel en Zuilichem. Het gedroogde exemplaar ging echter verloren. De Heer Backer houdt zich overtuigd dat als die streek gedurende eenige jaren nauwlettend geexploreerd wordt, de plant wel weer teruggevonden zal worden. Hij vond haar in gezelschap van Stenactis, Farsetia, Origanum, Arabis arenosa, Aster salignus, Potentilla supina enz.

**) In het herb. van den Heer Dr. L. Posthumus bevindt zich nog een exemplaar van deze plaats van het jaar 1872.

***) Deze soort is van alle andere Lepidium's te kennen door zijn accumbente cotyledonen, en hierdoor ook van L. apetalum, waarop zij veel gelijkt.

Arnhem 1898, Abel. en V.; Horstermeer bij de Breikade 1888, H. d. V.

(Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — ruigte Schie bij Rotterdam 1899, F. D. J. Risch in herb. Heukels.)

Hutchinsia petraea R. Br. (*Lepidium petraeum* Fl. B. S. p. 489) door Boerhave als inlandsch opgegeven, is echter nimmer weergevonden. De door Kops op Tholen als zoodanig verzamelde plant was echter Teesdalia nudicaulis. (Zie Arch. 1. V*. 436.)

Capsella *Vent.*

155. C. Bursa pastoris *Moench.* (*Thlaspi Bursa pastoris* Fl. B. S. p. 482.) Op bebouwde en onbebouwde gronden; algemeen. ⊙ en ①. *Maart—Nov.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; Bolsward 1874, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; 1826, v. H.; — Kampen, R. B.; T.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A. (als *praecox*); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. d. T. (als *praecox*); v. H.; Meern bij Utrecht, v. d. T.; Vleuten 1859, (Coll. Nat.); — Amstelveensche weg 1842, Teengs (P. N. S.); Zeeburg 1869, Hoek; Amsterdam, Fl. Amst.; 1871, O.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Overveen 1872, Hoek; Haarlem 1834, Buse; 1870, Groll; — Lisse 1857, S.; Leiden, Perin; 1832, S.S.; Dz.; 1835, Mb.; B. W.; O.; Exc. 1860; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Poelgeest, Ex. 1874; Boskoop 1900, V.; 's Gravenhage, Destrée (als *praecox*); R. B.; 1870, Groll; 's Gravezande, V. Z.; Rotterdam, Groshans; Dordrecht, M. J. Cop; 1837 en 1843, Lac.; 1880, Boerl.; 1881, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Middelburg 1882,

Vlissingen 1881, Buijsman; Sint Kruis 1861, A. W.; – Breda, v. A.

var. *β*. **integrifolia**.

In Herb.: Leeuwarden, S. (als *praecox*); Franeker, Sprée (als *pygmaea*); Groningen 1839, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; v. Heijn.; Zwolle 1894, L.; Deventer, K. (als *praecox*); – Nijmegen, B.; – Utrecht, C. A. Bergsma; 1879, A. C. Oudemans Jzn.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Amsterdam, Romb.; 1828, v. H.; Oud Diemen, Fl. Amst.; Wieringen, 1857, Harting; Urk 1852, P. Backer de Wit.; 1884, S.; Haarlem 1837, Buse; – Lisse, Kerb.; Leiden, Forsten; Pierot; Perin; 1832, Wtt.; 1835, Dz.; Mb.; Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Delft, v. S. V.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1837, Lac.; Heikop bij Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; – 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1865, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; – Eelde, J. P. Hartlief; – Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; Zwolle 1894, L. in herb. pr.; – Borkulo, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer in herb. pr.; – Hilversum 1874, v. Tuinen in herb. pr.; – duinen Katwijk 1881, Schipper in herb. pr.; Katwijk 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; – Neuzen 1853, A. W. in herb. L.; Waarde, M. v. Weele; Sint Laurens, P. de Hullu; – Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); – Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III.

p. 421); — Drenthe algemeen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Delden, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Winterswijk, Eibergen, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 210); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); — Haarlemmermeer 1853, Hartmann (Arch. 1. III. p. 285); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Alkmaar, Heiloo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, tusschen Wijlre en Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). Voorts bij de meeste oudere schrijvers vermeld.

Tribus Brachycarpeae *D.C.*

Coronopus *Haller.*

156. C. Ruellii *All.* (*Senebiera Coronopus* Poir. en Prodr. Ed. I. p. 29, *Coronopus vulgaris* Fl. B. S. p. 476.) In vochtige kleigronden, aan wegen, dijken, akkerkanten, ruigten enz. ⊙ en ①. *Juni—Aug.*

In Herb.: Nieuwe Schild op Texel 1868, Holk.; Texel 1867, S. P. Huizinga; 1895, V.; Vlieland, Lac.; — Oostmahorn 1860, S.; Leeuwarden 1859, S.; 1865, H. d. V.; Harlingen, v. H.; Un. 1886; Bolsward 1864, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; — Kampen 1847, T.; v. Heijn.; Wilsum 1845, T.; Zwartendijk bij Kampen 1854, R. B.; Genemuiden 1894, L.; Zwolle 1898, E. Heimans; — Apel-

doorn 1873, K. A.; Arnhem, S. B. Spaan; Thomson; 1897, V.; Lent 1852, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Harderwijk, R. B.; Culemborg, C. A. Backer *); — Mijdrecht bij Uithoorn 1884, Boerl.; Baambrugge, v. d. T.; Spakenburg, W. en Kraep.; — Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1875, Groll; Zeeburg 1851, T. en Th. Abel; 1842, Bierens de Haan, (P. N. S.); Plantage Amsterdam, S. S.; Kolhorn, v. H.; Broek in Waterland, Lac.; 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Hoorn 1884, K.; de Zaan 1835, Mb.; Amstelveensche weg 1835, Buse; Muiderpoort 1867, O.; Ymuiden, Exc. 1896; Petten, Un. 1891; Spaarndam 1837, Buse; Slootervaart bij Haarlem 1871, Groll; — Noordwijk 1848, Mb.; 1848, O.; Rijnsburg, en Valkenburg, v. d. B.; Leiden 1833, S. S.; 1845, B. W.; Zoeterwoude, Perin; 1877, K. A.; Oude Wetering 1897, V.; Woubrugge, Dz.; 's Gravenhage, Fockema; Barger; Maasdijk bij 's Gravezande, V. Z.; Rozenburg, Exc. 1895; Oude Plantage Rotterdam, v. A.; Dordrecht 1848, v. Hov.; Alpherts; 1884, V.; Vreeswijk 1851, O.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Waterlandskerkje 1861, A. W.; — Moerdijk, Un. 1860; — Wessem 1900, G. en Jongmans; Maastricht, de Marres; Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Op 't Strieperkerkhof te Midsland, J. B. Tijm; — Culemborg, Beusichem en Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Utrecht, W. C. van Embden in herb. Heukels; — den Helder 1894, vuurtoren Katwijk 1895, Lisse 1893 en Hoek van Holland 1892 V. Suringar in herb. pr.; Rijnsaterwoude, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Papendrecht 1888, Posth. in herb.

*) Reeds van daar van 1846, in herb. Alpherts.

pr.; – Wissenkerke (N.-Bev.) 1885, Schipper in herb. pr.; Goes, Posth. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; 1893, Ogterop; meelfabriek Middelburg 1895, Ogterop in herb. pr.; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); Terschelling, Ameland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); – Velsen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 58); – Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 112); – Oudenbosch 1885 tot 1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); – Meerssen, Maastricht, Un 1861 (Arch. 2. IV. p. 306). Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

157. C. didymus *Smith.* (*Senebiera didyma* Pers. en Prodr. Ed. I. p. 29.) Op vochtige plaatsen en op bebouwde gronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Bolsward 1864, J. M. de Boer; – Nijmegen 1833, en Ubbergen, B.; Apeldoorn 1853 tot 1873, K. A.; 1878, K.; – Zaagpad Amsterdam, Fl. Amst.; moesland Amsterdam 1848 en tuin aldaar 1871, O.; Zaandijk 1851, Kerb.; – Leiden, v. Roijen; 1846, Perin; 1859, S.; zeer algemeen in den tuin van 's Rijks Herbarium Nov. 1900, G. en V.; – Leiderdorp, Mb.; – Schouwen, Dz.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Amsterdam 1884, Heinsius in herb. pr.; – tusschen Stolwijk en Haastrecht, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels.)

Bovendien: Tholen (?), A. W. (Arch. 2. VI. p. 107).

[Aanm.: Sommige der door de Beijer gevonden exemplaren waren als Lepidium petraeum gedetermineerd, als hoedanig deze plant dan ook in de Fl. B. S. van van Hall vermeld werd. De plant is oorspronkelijk een Amerikaan, die zich bijna over alle landen van de oude wereld verspreid heeft. Zie ook Arch. 1. V. p. 98 en volg.]

C. Nucamentaceae *D.C.*

Tribus Isatideae *Desvaux.*

Isatis *L.*

158. **I. tinctoria** *L.* Op steenachtige, ruige plaatsen in kalkhoudende gronden; in de duinen. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Rijn bij Pannerden, V. Z.; Lobith 1837, V. Z.; — duin bij 's Gravenhage, V. Z.; onderscheidene plaatsen bij den Haag 1832, V. Z.; duinen bij Staalduin en het Spui 1845, v. d. T.; Sliedrecht, Lac.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1869, P. Schuringa; — Werkendam 1837 en 1838, Lac.; Sleeuwijk C. A. Backer.

(Amersfoort (gekweekt) 1894, Heinsius in herb. pr.)

[Aanm.: Als cultuurplant werd zij reeds vermeld bij Pelletier en Bruman.]

Myagrum *Tourn.*

159. **M. perfoliatum** *L.* Onder verschillende zaden ingevoerd, afkomstig van Midden- en Zuid-Europa en West-Azie. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Deventer, Westerhof en Peteri; 1899, E. Heimans en J. Thijsse; meelfabriek Deventer 1898, K. A. [illegible]

Neslia *Desv.*

160. **N. paniculata** *Desv.* (*Myagrum paniculatum* v. G. p. 35, *Bunias paniculata* Fl. B. S. p. 476.) Plant van geheel Europa (met uitzondering van het noordelijk gedeelte), van West-Azie tot Indie en Noord-Afrika; in Noord-Amerika ingevoerd, meest

overal onder zaden, en hiermede ook in ons land ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Korenvelden tusschen Nijmegen en Sint Anthoniemolen 1792, B.; in een korenland bij den Pelmolen van Mertz buiten de Hertogspoort te Nijmegen 1838, M. Coenen (Unica ex. herb. Th. Abel.); Ede in een moestuin 1890, v. Vloten; — Hilversum 1886, H. d. V.; — Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struijkenkamp; 's Gravenhage 1879, de Br.; Gronsveld 1866, H. d. V.

(Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; moestuin Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — op gruis afkomstig van de meelfabriek te Middelburg onder Nieuw- en St. Joosland 1898, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Volgens van Geuns ook gevonden bij Harderwijk.

Soria *Desv.*

161. S. syriaca *Desv.* (*Euclidium syriacum* R. Br.) Afkomstig uit Hongarije, Moravie en Klein-Azie, nu en dan ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn 1897, K. A.; — meelfabriek Deventer 1898, K. A.; Groenhoven bij Leiden 1899, F. J. Struijkenkamp.

Tribus Zilleae *D.C.*

Calepina *Adans.*

162. C. Corvini *Desv.* Op braaklanden, zeldzaam. ⊙ en ⊖. *Mei—Juni.*

Vermeld voor den Sint Pietersberg op Nederl.

grondgebied door Verheggen Bull. Soc. Royale de Botan. de Belg. XIV. p. 47 a⁰ 1874. Voorts afgebeeld in de Flora Batava XVIII N⁰. 1371, als gevonden door den Heer H. W. Groll op den St. Pietersberg in 1885.

[Aanm.: In het herbarium van den heer Groll komt een exemplaar voor, echter gekweekt te Haarlem uit het zaad der te Maastricht gevonden plant.]

Tribus Buniadeae *D.C.*

Bunias *L.*

163. B. orientalis *L.* Afkomstig uit Midden- en Zuid-Europa, Klein-Azie, Syrie, Tunis en Algiers, vaak ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K.; Sporttent bij Deventer 1894 en meelfabriek bij Deventer 1898, K. A.; — Nijkerk, Th. Stolz; Ruurlo 1887, Ensink; St. Annamolen bij Nijmegen 1898, W. Docters van Leeuwen; Wageningen, C. A. Backer; — bouwland bij het Rijnspoorstation te Amsterdam 1853, Lac.; 1866, O.; S.; — fort Isabel bij 's Hertogenbosch, 1891.

(Molenberg te Asten 1899, H. A. van Roessel in herb. Heukels.)

Bovendien: Zutphensche weg, langs den IJssel bij Deventer, J. Kroon (Arch. 2. IV. p. 398); — Venlo 1895, L. Rieter (Arch. 3. I. p. 63).

D. Lomentaceae *D.C.*

Tribus Cakilineae *D.C.*

Cakile *Tourn.*

164. C. maritima *Scop.* In de zeeduinen en langs het strand. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coll. Nat.; Vlieland 1858, Lac.; Grind 1869, Holk.; Ameland, Sprée; Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Hindelopen 1853, S.; 1873, J. M. de Boer; — Vollenhove 1898, L.; — Harderwijk 1872, R. B.; 1875, R. B. en v. Heijn.; — Muiderberg, v. d. T.; Nieuwe diep 1847, T.; Urk 1884, S.; Amsterdam 1882, V.; Velsen 1871, O.; Wijk aan Zee, Buse; Mb.; Zandvoort, v. H.; 1843 en 1847, Buse; 1870 en 1876 Groll; 1889, v. Vloten; Haarlem, Buse; — Noordwijk, B. W.; v. d. T.; Katwijk, Pierot; 1832, S. S.; 1832, Wtt.; 1835, Mb. en Dz.; 1836, Lac.; 1843, O.; de Vriese (P. N. S.); R. B.; Scheveningen, C. A. Bergsma; v. H.; G. B.; 1845, v. d. B.; 1846, T.; 1846, de Br.; V. Z.; 1850, S.; Un. 1851; 1878, K.; Destrée; 1891, R. B.; Ter Heide 1846, v. d. T.; Hoek van Holland 1883, V.; 1882, C. v. d. Broek; 1887 en 1892, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — West-Kappelsche dijk, Forsten; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Breskens 1857, A. W.

(Rietlanden Amsterdam 1881, Heinsius in herb. pr.; IJmuiden 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Domburg 1877, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: behalve bij de meeste oudere floristen Delft, de W. H. (Arch. 2. II. p. 32); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 107).

Chorispora *D.C.*

165. Ch. tenella *Pall.* Aangevoerde plant uit Zuid-Rusland en den Levant. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Middenduin bij Haarlem 1890, Groll; Houthaven Amsterdam 1891, G.; — Boxmeer, Un. 1852.

Tribus Raphaneae *D.C.*

Rapistrum *Boerh.*

166. R. perenne *All.* Op akkers en langs wegen. Plant uit Hongarije en omliggende landen afkomstig, vaak ingevoerd met zaden. ♃. *Juni – Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1894 en 1898, K. A.; — Amsterdam 1874, Lac.; — braakland langs de Haarlemmer trekvaart bij Leiden, F. J. Struijkenkamp; duinen bij Wittebrug, La Chapelle; — 's Hertogenbosch 1891, Wakker.

Bovendien volgens de Gorter bij Harderwijk als Cakile perennis (Fl. B. S. p. 474 en Prodr. Ed. I. p. 30).

167. R. rugosum *Berger.* Plant van Centraal- en Zuid-Europa, den Kaukasus, Klein-Azie, Syrie en Noord-Afrika. ⊙. *Mei – Oct.*

a. **scabrum** *Host.*

In Herb.: In vlaslanden bij Rijnsburg, herb. Perin.

[Crambe maritima L. De indigeniteit dezer plant berust op eene mededeeling van van Geuns dat zij volgens Denthan langs de stranden van Holland zou voorkomen. Deze onderstelling berust waarschijnlijk op eene vergissing.

Crambe schijnt in ons land nu en dan gekweekt te worden, echter nimmer langs onze zeekusten. Haar natuurlijke groeiplaats zijn rotsen langs de kust. Toch vind ik in de verzameling inlandsche planten op 's Rijks Herbarium berustende, een exemplaar dezer plant, gevonden door A. Perin bij Katwijk. Het is mij gebleken dat de Heer Perin, die op natuurhistorisch gebied liefhebberde en later een ondergeschikte betrekking aan 's Rijks Herbarium bekleedde, (zijn eigenlijk vak was stukadoor), voor het aanbrengen van zeldzame planten, een kleine vergoeding ontving, waarschijnlijk van den toenmaligen directeur, den Heer Blume. Hierdoor geprikkeld zocht Perin dikwijls zijn nieuwe indigenen niet op het vrije veld, doch in de verzameling van 's Rijks Herbarium, die hij dan met een passend etiquet voorzag en aldus in de collectie inlandsche planten deed opnemen. Deze ver-

moedens worden zeer versterkt door de aanteekening, die ik vond bij een exemplaar onder den naam van Helianthemum guttatum, door van Dissel bij Wassenaar gevonden. Dr. H. van Hall, destijds conservator aan 's Rijks Herbarium merkte hierbij 't volgende aan:

Planta false determinata, minime guttatum sed Helianthemum Tuberaria Mill. Inscriptio in schedula adjecta „bij Wassenaar van Dissel", etiam sine dubio falsa est et a van Dissel, rei botanicae minime experto, scripta est; quae porro hac in schedula leguntur, Perin scripsit, qui verosimiliter inter alias etiam hanc plantam ex herbario generali sibi eligerit. v. H. 18 April 1859.

Ik ben daarom steeds voorzichtig geweest met planten door Perin gevonden, op te nemen, alleen de zoodanige heb ik opgenomen, die hij werkelijk zou kunnen gevonden hebben. Met de voorgaande soort is dit wel eenigszins twijfelachtig.]

Raphanistrum *Tourn.*

168. R. Lampsana *Gaertn.* (*Raphanus Raphanistrum* L. en Prodr. Ed. I. p. 31). Op bebouwde zandgronden. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Ameland (Nes) 1869, Holk.; — Mildam, Un. 1881; — Haren 1856, Strat.; Oosterwolde 1829, v. H.; Groningen, Strat.; Winschoten 1888, Schipper; Ter Apel, Un. 1899; — Oosterbroek, v. H.; Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel v. Heijn.; — Kampen *) R. B.; 1847, R. B.; Noorddiep Kampereiland 1872, Hoek; Brugt 1868, v. d. Scheer; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; Pothoofd bij Deventer 1882, K.; — Apeldoorn 1872, 1875 en 1895, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Paaschheuvel bij Terborg 1861, v. H.; Lobith 1837, V. Z.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Harderwijk 1855, Lac.; Dumortier; 1864, R. B.; *) R. B.; Grebbe, Fockema; Utrecht, C. A. Bergsma; Amersfoort 1892, Garj.; Eembrug,

*) De vroeger als soort betitelde Raphanus maritima Sm., die ik niet meer als zoodanig heb onderscheiden.

Bergsma; de Bilt 1826, v. H.; Vleuten, v. d. T.; huis ter Haer 1835, D. S.; — Muiden 1841, Romb. *); Amstelveensche weg 1842, Tilanus (P. N. S.); Zeedijk 1838, Romb.; Valkeveen 1865, O.; Amsterdam 1844, Lac. *); Wieringen 1856, Lac.; Haarlem 1836, Mb.; Zandpoortsche weg 1836, Buse; Haarlemmermeer, Kerb.; — Noordwijk 1848, O.; Noordwijkerhout 1850, v. d. B. en S.; Katwijk 1836, Lac.; Rijnsburg 1832, S. S.; Leiden, Forsten; 1839, B. W.; 1846, S. S.; S.; 1894, V.; Voorschoten 1859, S.; Voorburg, Buse; 's Gravenhage, en duinen 's Gravenhage, V. Z. *); R. B.; Scheveningen, G. B. *); 1833, S. S.; v. S. V. *); V. Z. *); Destrée; Alblasserdam 1887, Posth.; Sliedrecht 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede, Un. 1894; Vlissingen 1880, Buijsman; Middelburg 1895, L.; Breskens 1880, Buijsman; Domburg 1840, v. d. B.; Zuiddorpe 1854, A. W.; Hulst 1846, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; 1891, Wakker; Vucht, v. A.; 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Roermond 1900, en Broek bij Thorn (fl. *albis*) 1900, G. en Jongmans; Valkenburg 1866, H. d. V.; Beek, Un. 1883; Simpelveld 1899, G. en V.

(Bergum 1869, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1894, L.; (var. *alba*) Zwolle 1882, L.; (var. *sulfurea*) Diffelen bij Hardenberg 1893, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Twello 1877, K. A. in herb. pr.; — Spoordijk tusschen Diemen en Weesp 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — tusschen Stolwijk en Gouda, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Waarde, M. v. Weele; Halsteren 1897, P. J. Verhoeven; tusschen Gilze en Rijen, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Winschoten 1895, Schipper (Arch.

*) Zie noot op de vorige bladz.

3. I. p. 160); — Gramsbergen, Odoorn 1899, Lac. en S. (Arch 1. V. p. 243); — Steenwijk, Steenwijkerwoud, Un. 1892 (Arch. 2. VI. d. 345); tusschen Heino en Wyhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 405); Hengelo, Haaksbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); Winterswijk, Eibergen, Borkulo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Alkmaar, Heilo, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Wijk aan Zee, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); — Westland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo enz., Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 306). Voorts genoemd door Munting en Bruman.

Raphanus *Tourn.*

169. R. sativus *L.* In moeshoven gekweekt en nu en dan verwilderd. Afkomstig uit Azie. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Oosterhout bij Kampen 1848, T.; Deventer 1877, en Pothoofd bij Deventer 1883, K.; — Amsterdam, Mb.; Sloterweg 1840, Romb.; Spaarndam 1879 en Haarlem 1870, Groll; — Katwijk Dz.; Leiden, Mb.; Perin; 's Gravenhage 1895, R. B.; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1883, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1847, v. d. B.; Oosterzwake 1839, v. d. B.; Ter Neuzen 1845, v. d. B.

(Haaksbergen, Un. 1895; — Westerbouwing bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Elst en Nijmegen 1899, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Delft 1876, L. in herb. pr.; — Goes (*β. niger*), Posth. in herb. pr.; Middelburg 1892, Ogterop in herb. pr.; — Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Deuteren 1876, Costerus in herb.

pr.; (var. *radicula*) Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2 VI. p. 345); – Nijmegen, Abel. (Arch. 2. V. p. 260); – Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 107). Voorts bij Pelletier, Munting en Bruman.

Ordo Cistaceae *Dunal.*

Helianthemum *Tourn.*

170. **H. guttatum** *Mill.* Op zonnige plaatsen op steenachtige, dorre zandgronden. ⊙. *Juni – Aug.*

In Herb.: Groote Slugte op Texel 1897, J. R. Katz; Vlieland 1868 en 1869, Holk.; 1897, V.; Terschelling 1869, Holk.; 1881, Groll; Un. 1886; 1876, Hinxt; 1887, V.; – tusschen het huis ter Heijden en Soesterberg, Jhr. Mr. Beelaerts van Blockland.

[Aanm.: H. guttatum werd door van Hoven opgegeven voor Maastricht (Cfr. Arch. I. 1. p. 216). Dit moet een vergissing zijn met de volgende soort.]

171. **H. Chamaecistus** *Miller.* (*Helianthemum vulgare* Gaertner en Prodr. Ed. I. p. 31.) Op zonnige plaatsen, op heiden, langs boschranden enz. ♃. *Juni – herfst.*

In Herb.: Sint Pietersberg bij Maastricht, v. Hov.; Un. 1861; 1869, O.; 1870, Groll; 1875, de Br.; 1881, Groll; Un. 1883; 1885, K.; Exc. 1889; 1894 en 1897, V.; – Cadzand zeldzaam 1893, Schiettekatte.

Bovendien: Bosch van Canne op den Lauberg 1892, de Haas (Arch. 2 VI. p. 155).

[Aanm.: Over H. Tuberaria en de opmerkingen reeds vroeger omtrent A. Perin gemaakt, zie men p. 179.]

Ordo Violaceae *D.C.*

Viola *Tourn.*

172. V. palustris *L.* Op moerassige heide en veengronden. ♃. *April—Juni.*

In Herb.: Texel 1867, H. d. V.: 1895, V.; Midsland op Terschelling 1869, Holk.; 1869, V.; Westterschelling, Un. 1886; Liesterplak bij Hoorn op Terschelling 1869, Holk.; — Bergumerheide 1840, Sprée; Giekerk, Bruinsma; Tietjerk 1850, S.; — Westerbroek, Strat.; Haren, v. H.; — Paterwolde, v. H.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Un. 1889; Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; Odoorn 1859, Lac. en S.; — Kranenkamp 1878, v. d. Veen; Vollenhove, W. en Kraep.; Steenwijkerwold, Un. 1892; Deventer, Romb.; tusschen het Staphorsterbosch en Havelte, v. Heijn.; Zwolle 1894, L.; tusschen Borne en Almelo, Tubbergen, Denekamp 1891, L.; Goor 1898 en Markelo 1898, G. en V.; — Hattem 1865, H. d. V.; Apeldoorn 1878, K.; Ruurlo 1883, Ensink; Vorden 1876, Groll; Park bij 't Loo 1858, O.; Arnhem, Thomson; Wolfheeze, Buse; 1856, S.; 1856, O.; Winterswijk Un. 1859; Eibergen, Un. 1897; Hatertsche broek 1843, Th. Abel.; Wijchensche venen, Th. Abel.; 1897, G. en V.; Beek 1847, v. d. B.; Edensche veen 1894, V.; — Renswoude, Veenendaal, Maarsbergen 1884—1885, K.; tusschen de Bilt en Amersfoort 1842, Wenck; Coelhorst bij Amersfoort 1894, Garj.; Amersfoort, Wtt.; G. Deijn.; Soestdijk 1834, Wtt.; Zeist, Nijhoff; v. Dijk; 1840, de Br.; 1843, Wenck; de Bilt, v. d. T.; C. A. Bergsma; 1839, Lac.; 1835, D.S.; Utrecht, v. d. Looy; Beerschoten, v. d. T.; 1844, W. en Kraep.; Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; — Naarden 1892, V.; Halfweg 1855, Lac.; — Leimuiden, Buse; 1840, Mb.; S.S.; O.; Exc. 1882 en

1883; 1893 en 1897, V.; — Hoeven en Oudenbosch, de Haas; Helmond, Wtt.; Peel bij Helmond 1834, Wtt.; Geldrop, de Br.; — Plasmolen 1897, G. en V.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Oldeboorn 1865, Holk.; — tusschen Groote gast en Tolbert 1866, Holk.; Veenland buiten de A-poort te Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Wedde en Onstwedde 1889, Schipper in herb. pr.; Onland bij Eelderwolde, Eelderhooiweg bij 't huis te Glimmen en Voorveld, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; Usselo, E. J. H. Scholten; — Putten, Nijkerk en Harderwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Borkulo langs het bosch van Bloemena, G. J. Kerbert; Erve Westbroek tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts in herb. pr.; Hoenderloo 1899, K. A. in herb. pr.; — Driebergen 1898, C. A. Backer in herb. pr.; — Ankeveen 1899, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Duivendrecht 1885, Heinsius in herb. pr.; de Liede bij Haarlem, C. A. Backer; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — het Laag bij Halsteren, P. J. Verhoeven; Gilze-Rijen, Th. W. van Schermbeek; in herb. Heukels; Oisterwijk 1866, Posth. in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Sint Willebrord bij Over-Asselt, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 495); — Gennep, Lac.; (Arch. 2. V. p. 4); Arcen, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

173. V. **hirta** *L.* Op beschaduwde plaatsen, voornamelijk in zandige streken. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Deventer 1834, Wtt.; — Zutphen 1834 en 1836, Wtt.; 1862, de Br.; 1882, C. v. d. Broek; Gorssel, Wtt.; Voorst 1834, Wtt.; 1878, K.; 1880, K. A.; — Haarlem, V. Z.; 1836, Lac.; 1898, H.

Heukels; Kruidberg bij Velsen, Exc. 1860; Velserbosch 1898 en Breesaap 1887, V.; Zandpoort, Buse; Aardenhout 1867, O.; Overveen, Buse; S.; middenduin Overveen 1870, Groll; 1897, V.; Bentveld 1833, S. S.; Vogelenzang, v. d. T.; Rozewater bij Zandvoort 1833, S. S.; Hinxt; Zwartwater bij Zandvoort, Pierot en Arkenhousen; — Hollandsche duinen, O.; Forsten; Katwijk 1897, V.; Berkhey, 1897 en 1898, V.; Schulpweg Wassenaar 1832, Pierot; 1833, Wtt.; 1860, S.; Mb.; S. S.; Pierot en Arkenhousen; Halfweg Leiden, S. S.; — Maastricht 1843, v. Hov.; Gronsveld, Un. 1861; 1897, V.; Sint Pietersberg 1897, V.; tusschen Valkenburg en Beek, Un. 1861; 1873, Lac.; Locht 1899, G. en V.

(Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; — Vogelenveld bij Hillegom 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen, J. P. Lotsy in herb. Posth.; de Bol bij Willige Langerak, J. J. Schep in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Schoorl en Bergen, tusschen Castricum en Voorne, Lijst v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); — Haamstede (?), Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); — Oud Valkenburg, Lac.; Terhagen, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 4).

174. V. odorata *L.* Onder heggen, aan beschaduwde slootkanten, in bosschen enz. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Vlieland 1873, O.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Oosterbierum 1840, Sprée; Bolsward 1869, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1871, v. Heyn.; Hoek; Deventer 1846, T.; 1877, K.; — Zutphen 1843 en Voorst, Wtt.; Harderwijk 1866, R. B.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Thomson; Meerwijk 1882, G. Molengraaff; Renkum, Buse; Culemborg 1854, Th. Abel.; — Rhenen 1854, Th. Abel.; Baarn 1895, Garj.; Utrecht, v. H.; 1835,

Kraamw.; C. A. Bergsma; 1863, Coll. Nat.; Baambrugge, J. Nijhoff; Vreeland 1873, O.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Muiderschans, Fl. Amst.; Muiderboschje, Fl. Amst.; 1840, Romb.; Haarlemmerhout 1836, Buse; Bloemendaal 1872, Boerl.; Edam 1873, Hulsebosch; — Warmonderhek, S. S.; Oegstgeest 1833, S. S.; 1836, Lac.; Duifhuislaan 1843, O.; Katwijk, S. S.; Valkenburg 1855, v. H. Jr.; Leiden, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; 1842, O.; 1851, S.; 1871, Boerl.; Wassenaar 1833, S. S.; Mb.; Exc. 1882; Haagsche bosch, Beeklaan bij 's Gravenhage 1840 en Zorgvliet, V. Z.; Waalsdorp 1895, Barger; 's Gravenhage 1840, V. Z.; 1870, Groll; Houtrust, Destrée; Delft 1844, de Br.; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1880, V.; 1882, C. v. d. Broek; Dordrecht 1882, V.; Everdingen 1835, D. S.; Kraamw.; — Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1848, v. d. B.; 's Gravenpolder 1841, Kapelle, Albekerke Oudelanden, Zwake, Kwadendamme, Galghoek 1839 en Moesbosch 1846, v. d. B.; Souburg 1881 en tusschen Vlissingen en Koudekerke 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; Nieuwland 1871, A. W. en L.; — Valkenberg bij Breda, v. A.; wallen van 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Lichtenberg bij Maastricht 1897, V.; Zuid-Limburg 1900, G. en V.

(Kerkhof te Rinsumageest, J. Botke en J. de Groot; — Winschoten, Schipper in herb. pr.; 't Loo 1877, K. A. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; — Doorn, S. Boot in herb. Heukels; — Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Haarlem 1885, Heinsius in herb. pr.; Sparendammerdijk bij Sloterdijk 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1895, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. pr.; Dubbeldam 1999, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; Middelburg 1893, Og-

terop in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; Sint Laurens, P. de Hullu; — Werkhoven, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

β. **fl. albis.**

In Herb.: Zwolle 1896, L.; — Zand bij Culemborg 1899, C. A. Backer; — Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Muiderbosch 1839, Romb.; Edam 1873, Hulsebosch; — Leiden, Perin; Oegstgeest 1833, Wtt.; S. S.; 1835, Mb.; 1840, B. W.; — Walcheren Ermerins, Middelburg 1839, v. d. B.

(Bloemendaal 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Zand bij Culemborg en kerkhofweg aan den achterweg aldaar, C. A. Backer in herb. Heukels; — Sint Laurens 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Weerdingen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 243); — Park 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 178); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 368); — Standaartbuiten 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 402); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 4). Verder bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

β. Culemborg, Th. Abel. (Arch. 1. V*. p. 422); Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 260); — Maastricht, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 565).

175. V. silvatica *Fries.* In bosschen en op beschaduwde plaatsen. ♃. *April—Mei.*

α. **micrantha** *Döll.*

In Herb.: Groningen 1842, de Vriese; Haren 1826 en Smeerling bij Oostwedde, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Deventer, Romb.; 1848, v. d. Cop; Goor 1861, v. H.; Ootmarsum 1891 en Denekamp 1896, L.; Oldenzaal, Un. 1895; Lonneker 1891, L.; Losser 1898, G. en V.; — Zutphen, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Epserheu-

vel, Exc. 1897; Gorssel 1876, K.; Twello, T.; Apeldoorn, K. A.; 't Loo 1858, O.; Soerensche bosch 1833, Wtt.; Beekhuizen 1844, Lac.; Velp en Pessink, K. A.; Hoenderloo 1879, K. A.; Bosch van den Uilenpas; Ruurlo 1882, L.; Monferland, Cop; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Un. 1859; Eibergen, Un. 1897; Rheede, Mb.; 1838, Buse; Wolfheeze 1856, O.; Renkum, Buse; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Th. Abel.; Beek 1847, v. d. B.; tusschen Beek en Groesbeek 1841, v. d. T.; Ubbergen 1833, Wtt.; Meerwijk 1882, G. Molengraaff; Hulshorst 1835, D. S.; 1864, R. B.; Harderwijk 1866, R. B.; — Heiligenberg bij Amersfoort, v. d. T.; Hoevelaken, R. B.; Grebbe, v. H.; Rhenen, C. A. Bergsma; de Bilt 1839, Buse; Zeist, v. d. T.; — Haarlem 1833, Wtt.; 1835, Mb.; 1870, O.; Overveen, 1897, V.; Haarlemmerhout 1833, Wtt.; 1841, Kerb.; 1870, Boerl.; Aardenhout, v. d. B.; 1867, O.; Bentveld 1870, Groll; Woestduin 1873, Boerl.; Bloemendaalsche bosch 1880, L. V. Hoog; Vogelenzang 1855, Dz. en v. d. B.; S.; Boerl.; Exc. 1883; 1896, V.; Zandvoort 1870, Hoek; Velsen 1843, de Vriese; — Lisse 1897, V.; Warmond 1857, S.; Katwijk, B. W.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; Persijnspan 1897, Stadwijk bij Voorschoten 1894 en Waalsdorp 1897, V.; 's Gravenhage, V. Z.; Haagsche bosch 1833, Wtt.; G. B.; 1836, Lac.; Dz.; Exc. 1861; 1863, S.; 1895, Barger; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogterop; — Zeeland, Oostkapelle 1838 en 1839, v. d. B.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Zundert, Un. 1860; Geldrop, de Br.; Wintelre, Dz.; — Maastricht, v. Hov.; 1894, V.; Meerssen en Sittard, Un. 1861; tusschen Bemelen en Valkenburg 1897, V.; Gronsveld, Un. 1861; 1897, V.; Savelsche bosch 1894, V.; Geulem 1900, van Sille-

voldt en Jongmans; Valkenburg 1866, H. d. V.; Un. 1861; Gulpen 1885, K. en G.; Slenaken 1897, V.

(Vlachtwedde 1889, Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Rithem 1877, L. in herb. pr.; Oldenzaal, Un. 1895, Ogterop in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; in 't bosch van het Hof te Appen te Voorst 1880, L. in herb. pr.; Voorst, J. H. Edelman in herb. Heukels; Hoenderlo (met ronde zaaddoos) 1881, Beekbergerwoud 1853, K. A. in herb. pr.; Doornwerdsche bosschen 1878, Schipper in herb. pr.; — Doorn, S. Boot in herb. Heukels; — tusschen Haarlem en Zandvoort 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Oost-Kappelle 1877, A. W. in herb. L.; Domburgsche manteling 1894, Ogterop in herb. pr.; — tusschen Halsteren en Wouw, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Ulvenhoutsche bosch 1884, Posth. in herb. pr.; — Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

β. **Riviniana** (*γ*. *Riviniana* Rchb. en Prodr. Ed. I. p. 33).

In Herb.: Haren bij Groningen, v. H.; — Beekbergerwoud 1869, S.; Monferland 1845, M. J. Cop; Kastanjebosch te Beek, Th. Abel.; Nijmegen, B.; — Wickenburgh bij Schalkwijk 1899, C. A. Backer; — Haarlemmerhout 1855, Buse; — Ginneken 1880, Boerl.; Rosmalen 1846, v. Hov.

(Hoenderloo 1879—1881, Boksbergen 1898, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: *α*. Eeze, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Oele, Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Terborg Un. 1885 (Arch. 2.

IV. p. 402); — Castricum, Marquetten, Velsen, Lijst v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

β. Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 107).

176. V. canina *L.* In opene en beschaduwde heide- en zandgronden. ♃. *April—Juni.*

α. **ericetorum** *Schrader.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Vlieland 1859, Lac.; 1869, Holk.; West-Terschelling, Un. 1886; Ameland, J. P. Kros; 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Boer, Sprée; Wonseradeel 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1894, L.; — Haren bij Groningen, v. H.; Oosterbroek, Strat.; Harendermolen 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; de Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; Assen, Ane, Odoorn en Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Heemse 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Agnitenberg bij Zwolle 1892 en Almelo 1891, L.; Kampen 1850 en Kamperveen, R. B.; Vollenhove 1893 en Denekamp 1898, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Nijkerk, Garj.; Twello, R. B.; Uddelermeer 1849, v. d. B.; Hoenderloo, Un. 1890; 't Loo 1858, O.; Gorssel 1878, K.; Arnhem, Thomson; Velp, v. H.; Lichtenvoorde en Varseveld, Un. 1859; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1860, R. B.; 1892, Garj.; Hoevelaken, R. B.; Soestdijk, v. H.; Rijzenburg 1859, R. B.; Driebergen 1857 en 1865, Knüttel; v. H.; Zeist, W. en Kraep.; de Bilt, v. d. T.; de Grebbe 1847, Th. Abel.; — Naarden 1864, O.; Haarlem, de Vriese; Overveen 1835, Buse; S.; Zandvoort, Vogelenzang, Exc. 1883; — Noordwijkerhout 1843, O.; Noordwijk 1829, S. S.; 1848, Mb.; Sassenheim 1857, S.; Katwijk, Perin; 1835, Mb.; Kerb.; Duifhuislaan 1843, O.; Wassenaar 1838, S. S.; Pierot; Dz.; Exc. 1887;

Waalsdorp, S. S.; 1897, V.; Haagsche bosch, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; 1836, Lac.; Staalduin 1847, v. d. T.; — Walchersche duinen en Domburg 1839 en 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1855, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; — Ulvenhoutsche bosch 1884, Posth.; Rozendaal, Un. 1860; Vuchtsche heide 1847 en Bestsche heide 1850, v. Hov.; — Velden, Un. 1893.

(Murmerwoude, Kollumerzwaag, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — tusschen Grootegast en Tolbert 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Onland, Eelde, Oosterbroek en Schipborg, R. de Boer en H. Kooi; Eelde, J. P. Hartlief; — Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; Hellendoorn 1892, Carmiggelt in herb. L.; — Ruurlo 1882 en Apeldoorn 1881, L. in herb. pr.; Trijzelenberg bij Hattem 1870, v. Tuinen in herb. pr.; Middachten 1892, Ogterop in herb. pr.; Apeldoorn 1877—1881 en Voorst 1879, K. A. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; tusschen Culemborg en Driebergen, C. A. Backer; — Doorn, S. Boot, in herb. Heukels; — Duivendrecht 1884, Heinsius in herb. pr.; Amsterdam 1893, Costerus in herb. pr.; — Lisse 1881, Schipper in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland, in herb. Heukels; — Domburgsche duinen 1894, Ogterop in herb. pr.; Vroon te Oostkapelle 1877, L. in herb. pr.; — Steenbergen en Woensdrecht, P. J. Verhoeven; Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels.)

β. **lucorum** *Rchb.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; — Rijp in Gaasterland 1872, J. M. de Boer; — Eelde bij Groningen 1865, H. d. V.; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Oldenzaal Un. 1895, Groll; Aamsveen en Markelo 1898, G. en V.; Staphorst 1834, Wtt.; — Hulshorst 1850 en Harderwijk, R. B.; Hoenderloo, Un.

1890; Zutphen, Wtt.; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; 1879, Groll; Nijmegen, B.; Meerwijk, Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort en Hoevelaken, R. B.; Driebergen, C. A. Bergsma; Zeist 1822, Petif; de Bilt 1835, D. S.; — Naarden 1864 en Haarlemmerduin 1847, O.; — Keukenhof bij Lisse 1887, V.; tusschen Lisse en Hillegom, v. d. B.; Clingendaal 1826, V. Z.; Groot Berkheij 1898, V.; 's Gravenhage, C. A. Bergsma; V. Z.; 1843 en 1849, de Br.; Loosduinen, V. Z.; tusschen Loosduinen en Scheveningen, de Br.; Houderinge, v. d. T.; Hoek van Holland 1895, V.; — Bergen op Zoom en Zundert, Un. 1860; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Geldrop 1835, de Br.

(Tusschen Groningen en Haren 1898, H. Kooi in herb. Heukels; — Norg, Holk. in. herb. v. Tuinen; — Hengelo Un. 1895, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo 1882, L. in herb. pr.; — Breda 1881, Posth. in herb. pr.; spoorweg Boxtel—Eindhoven 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Valkenburg 1893, Sint Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

γ. **flavicornis** *Smith.*

In Herb.: Terschelling Eendenkooi bij de Grie 1896, V.

δ. **montana** *L.*

In Herb.: duinen bij Noordwijk 1842, Dz.

ε. **lancifolia** *Thore.* (*V. lancifolia* Thore en Prodr. Ed. I. p. 33., *V. lactea* Smith en β. Fl. B. S. p. 206. Cfr. p. 778. *V. pumila β. ericetorum.*).

In Herb.: Heide bij Deventer, Wtt.; heide bij Bathmen 1834, Wtt.; Diepenveen 1878, K.; — Beekbergen 1834, Wtt.; Ruurlo 1885, L. en Ensink; Vorden 1876, Groll; Exelsche veld bij Lochem 1879, L.; heide bij Loenen op de Veluwe

1834, Wtt.; Loenen 1840, Buse; heide bij Apeldoorn 1833, Wtt.; — Zeist, Wtt.; — Halsteren 1898, P. J. Verhoeven.

(Okse bij Deventer 1882, K. A. in herb. pr.; Eemnesbinnen 1892, Costerus in herb. pr.)

Bovendien:

1. Zonder opgave van varieteit:

Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — tusschen Raalte en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Nieuwkerkerveen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Twikkel, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 402); — Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Plasmolen, Abel., Lac. (Arch. 2. V. p. 4); Velden, Blerik, Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Voorts gemeld bij Pelletier en Bruman.

2. Afzonderlijke vermelding vonden:

α. Heide bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 178); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 270); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); St. Pietersberg, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 565).

β. de Lutte, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Bloemendaal, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); — Sas van Gent, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 270); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); — St. Pietersberg, Louberg, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 565).

ε. Lochem, Staring (Arch. 1. IV. p. 168); Apeldoorn, O. (Arch. 1. V. p. 41); Wonningen 1852, K. A. (Arch. 2. III. p. 178).

177. V. persicifolia *Schkuhr.*

β. **pumila** *Chaix.* (*V. stagnina* Kit. en Prodr. Ed. I.

p. 34. *V. lactea* Aut.). Op moerassige plaatsen, in heide en veenstreken. ♃. *Mei–Juni.*

In Herb.: Veenwouden, Sprée; – Markelo 1898, G. en V.; – tusschen Wageningen en Veenendaal 1885, K. en G.; 1899, V.; Empesche veld 1899, K. A.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; – tusschen Rhenen en Veenendaal 1885, K. en G.; Achttienhoven 1843, Wenck; 1843, v. d. T.; 1844, G. Deijn.; Kraamw.; – Nieuw Lekkerland 1881, V.; Sliedrecht 1895, Posth.

(Vlijmensche veer 1897, J. E. Honcoop en Heinsius in herb. Heinsius.)

Bovendien: Zeist, Kraep. (Arch. 1. I. p. 418).

[Aanm.: V. stagnina behoort nog nader in de natuur bestudeerd te worden. Het schijnt mij toe dat deze soort niet van de voorgaande te scheiden is, tot welke meening ik aanleiding vond doordien ik met den Heer Goethart bij Markelo in 1898 langs een slootkant een volledige reeks van overgangen vond tusschen de op den wal groeiende V. canina en de bij het water voorkomende V. stagnina, die in haar typische ontwikkeling zeer gemakkelijk van V. canina is te onderkennen. Er schijnen trouwens hybriden tusschen deze beide, tot nog toe als soorten bekende, vormen te bestaan, die bekend zijn onder den naam van V. nemoralis (= V. canina × stagnina). Ook hier kan de opzettelijke cultuur ons nog veel leeren.]

178. V. tricolor *L.* In opene en bebouwde, voornamelijk zandige gronden. ⨀, ① en ♃. *Mei–herfst.*

α. **vulgaris** *Koch.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; – Oenkerk 1849, S.; Tjerkwerd 1867, J. M. de Boer; – Frieswouden, S.; Groningen, v. H.; Oosterbroek, Strat.; – Dalen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; Assen 1865, H. d. V.; – Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1849, R. B.; Deventer, Halbertsma; Diepenveen 1876, K.; – Leesten 1851, Groneman; Zutphen 1834, Wtt.; 1856, de Br.; Vaassen 1878, L.; Putten 1835, D.S.; Barneveld 1894, Garj.; Harderwijk, R. B.; Lochem 1886, V.; Ruurlo 1882,

Ensink; Eibergen, Un. 1859; Arnhem, Thomson; tusschen Hees en Neerbosch, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Renkum, Buse; Culemborg, v. Heijn.; — Amersfoort 1836, D. S.; R. B.; Soestdijk 1856, Coll. Nat.; Maarsbergen, v. H.; Utrecht 1863, Coll. Nat.; tusschen Kolken en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Blaricum, v. H.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Ringdijk 1841, Romb,; Zandpoort, Fockema; Overveen 1869, Hoek; Bloemendaal 1871, Boerl.; — Haarlemmervaart 1857, S.; Leiden 1843, O.; Dz.; Wassenaar 1833, Wtt.; Haagsche bosch, v. H.; G. B.; Jodenkerkhof 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage, Exc. 1861; Staalduin 1845, v. d. T.; tusschen Zwijndrecht en Barendrecht 1880, Posth.; — Koudekerke 1863, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; — Breda, v. A.; Teteringen 1884, V.; Zundert, Un. 1860; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Epen, Un. 1883.

(Rottevalle, J. Kuipers; Wolvega, L. T. v. d. Zweep in herb. Heukels; Oranjewoud 1869, tusschen Bergum en Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Platvoet bij Deventer 1879, Wythmen bij Zwolle 1883, Hardenberg 1894 L. in herb. pr.; Usselo, E. J. H. Scholten; — Voorst in de Halmen, J. H. Edelman; — Doorn, S. Boot; — Rotterdam op aangevoerd zand, H. v. d. Linden; — Sint Laurens, P. de Hullu, alle in herb. Heukels; Walchersche duinen 1874, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

β. **chrysantha** *Koch.*

In Herb.: Diepenveen 1878, K.; — Hilversum 1838, Kraamw.; v. d. T.; Breesaap 1843, Buse.

γ. **arvensis** *Murray.* Steeds ⊙.

In Herb.: West-Terschelling, Un. 1886; — Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Helpen 1826, v. H.;

— Eelderwolde, Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1848, R. B.; Kamperveen 1848, T.; Deventer 1839, Halbertsma; 1846, T.; Romb.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1882, K. A.; Zutfen, v. d. Ende; Staring; 1859, de Br.; Ruurlo 1882, Ensink; Woeste hoeve, Un. 1849; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp, v. H.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1853 en 1868, O.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Heumen 1856, v. d. B.; Ede en Bennekom 1856, v. H.; Renkum 1848, Buse; — Amersfoort, R. B.; 1892, Garj.; Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; Soestdijk 1856, Coll. Nat.; Driebergen 1865, Knüttel; de Bilt, Coll. Nat.; Utrecht 1828, v. H.; 1851, Hartmann; Odijk 1857, Knüttel; Houten 1826, v. H.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Forsten; Vechten en Bunnik, D. S.; Nijenhuis 1888, V.; — 't Gooi 1827, Egeling; Hilversum, v. d. T.; Amsterdam, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; Zandpoort 1868, O.; Overveen 1842, Tilanus (P. N. S.); — Lisse 1835, Buse; Sassenheim 1835, Mb.; Warmond 1859, S.; Leiden 1840, B. W.; Perin; 1843, O.; Wassenaar, Dz.; Waalsdorp, V. Z.; 's Gravenhage, V. Z.; Perin; R. B.; Naaldwijk 1847, v. d. T.; Zwijndrecht 1836, Lac.; Dordrecht 1881, V.; — Zuid-Beveland, Kapelle 1838 en Oosterzwake 1839, v. d. B.; Zeeuwsch-Vlaanderen 1862 en Sint Kruis 1861, A. W.; Breda, v. A.; Doveren, Thomson; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Arcen, Un. 1893; tusschen Beek en Elsloo, Boerl.; Gronsveld, Un. 1883; Valkenburg, Un. 1861; Bunde, Un. 1883.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; — Usselo, E. J. H. Scholten; — Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Ede, H. A. West-

broek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — Sliedrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — Waarde, M. v. Weele; Sint Laurens, P. de Hullu in herb. Heukels; Serooskerke 1877, L., duinen Breskens 1885, L., Oost-Kapelle 1876, J. C. Frederiks in herb. L.; — Waalre, P. Sloots; Kruisland, F. Janssens; Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Bergen op Zoom, Un. 1896, Costerus in herb. pr.; Eindhoven 1880, Posth. in herb. pr.)

δ. **maritima** *Schweigger.* (*V. tricolor* ε. *syrtica* Prodr. Ed. I. non Flörke, dat een vorm is met vleezige stengels en bladen van γ. **arvensis.**

In Herb.: Texel, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; — Epe 1864, S.; Apeldoorn 1883, K. A.; — Naarden 1864 en Amsterdam 1867, O.; Haarlem, v. H.; Overveen 1832, v. H.; Vogelenzang 1845, Dz. en v. d. B.; Exc. 1879; Zandpoort 1868, O; — Hillegommerbeek, Exc. 1883; Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Noordwijk, Wtt.; 1838, Romb.; 1872, Boerl.; Katwijk 1826 en 1827, Wtt.; Dz.; 1836, Lac.; 1854, v. H. Jr.; 1860, S.; Waalsdorp 1833, Wtt.; — Zorgvliet, en duinen 's Gravenhage, V. Z.; v. H.; G. B.; Bergsma; Scheveningen 1845 en 1849, de Br.; R. B.; 1882, V.; Wassenaar 1832, S. S.; Pierot; 1842 en 1843, O.; Exc. 1861; Loosduinen, Un. 1851; Terheide 1851, T.; — Walchersche duinen, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman.

(Rottum 1897, Schipper in herb. pr.; — Nijkerk Th. Stolz in herb. K. A.)

Bovendien:

1. Zonder vermelding van varieteit: behalve bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman, al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 107); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398).

2. *α*. Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Weusthag, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenburg, Gulpen, Epen, Slenaken, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, tusschen Beek en Valkenburg, Maastricht, tusschen Wylre en Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307).

γ. Texel, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. VI. p. 421); — tusschen Almelo en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); tusschen Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Hengelo, Lonneker, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 95); — Blerik, Velden, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

179. **V. lutea** *Smith.*

β. **multicaulis** *Koch.* (*V. calaminaria* Lejeune). De hoofdsoort komt voor op bergweiden, de var. *β*. is een vorm van zinkhoudenden bodem en menigvuldig in het Akenerbekken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Gulpen 1837, Ploen; tusschen Cottesen en Gulpen 1872, Lac.; Epen 1885, K.; tusschen Epen en Mechelen 1885, K. en G.

180. **V. mirabilis** *L.* Plant met welriekende bloemen, die evenals die van **V. odorata** onvruchtbaar zijn, later kleistogame bloemen. Verspreid in bergwouden. ♃. *April—Mei.*

Volgens het getuigenis van van den Bosch, die het

herbarium van Franquinet ter inzage heeft gehad, inlandsch n. l. bij Maastricht. Het zoude dus mogelijk zijn deze plant weer te vinden. De opgave Rheede, v. Hall in Fl. B. S. is onwaarschijnlijk en wordt ook niet bevestigd door eenige plant uit het herb. v. Hall.

Ordo Resedaceae *D.C.*

Reseda *L.*

181. **R. lutea** *L.* Langs wegen en op steenachtige gronden, aan ruigten. ⊙ en ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Zalk 1846, T.; 1846, R. B.; 1891, Carmiggelt; Deventer 1843, B. W.; 1847, M. J. Cop; v. d. Cop; 1876, K.; – Zutphen, G. B.; 1833, Wtt.; 1864, de Br.; Un. 1897; Twello, v. Delden; Epe 1864, S.; Ruurlo 1885, Ensink; Doesburg, R. B.; Arnhem, V. Z.; Velp, C. B.; 1840, D. S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; 1850, S.; Ubbergen 1897, G. en V.; Tiel, G. Post; Herwijnen 1859, S.; Rijndijk bij Opheusden 1874, v. Tuinen; Spoel bij Culemborg 1857, Knüttel; – Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; – Willemspark Amsterdam, J. J. Smith; Haarlem, Kops; Pierot; 1847 en 1870, O.; 1848, v. H.; Overveen 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1835, D. S.; Asscher; Dz.; 1839, Buse; Kerb.; 1879, Groll; tusschen Bloemendaal en Brederode 1840, Romb.; G. Deijn; V. Z.; Meerenberg 1870, Hoek; Vogelenzang 1833, S. S.; Bennebroek 1894, V.; Hillegom 1843 en Hillegommerbeek 1843, O.; – Leiden 1848, O.; Wassenaar, v. d. B.; 's Gravenhage, Destrée; 1895, R. B.; Zwijndrecht 1883, V.; 1898, Posth.; Lexmond 1828, v. H.; Vianen 1835, D. S.; 1842, v. d. T.; – Oosterhout, v. H.; Werkendam 1835, Lac.; Opheusden 1874, B. v. Tuinen; – Wessem, Un. 1900; Wallen van Maastricht, v. Hov.; Sint Pietersberg 1886, V.

(Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Wamel bij

Tiel 1868, Posth. in herb. pr.; Apeldoorn, als opslag 1881, K. A. in herb. pr.; Lent bij Nijmegen, H. A. Westbroek en Slingerland; tusschen Gameren en Zuilichem, C. A. Backer; Ezelsdijk, Wilhelminapark en Staatsspoorterrein Utrecht, W. C. van Embden; — spoorweg Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; — Rotterdam, tusschen Delftshaven en Schiedam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Noordwijk 1872, Costerus in herb. pr.; terrein nieuwe Maassluis te Giesen 1898, C. A. Backer in herb. pr.; — steenfabriek te Nieuw en St. Joosland 1892, Ogterop in herb. pr.; — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; tusschen Werkendam en Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Hoornsche diep, Kent (Arch. 2. III. p. 333);*) — Zwolle, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Pothoofd bij Deventer, (Arch. 2. IV. p. 409); Vollenhove 1892, K. A. (Arch. 2. VI. p. 354); Wijhe 1896, L. (Arch. 3. I. p. 201); — Velsen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); — Vlissingen, L. (Arch. 2. V. p. 383); — Maastricht, Sint Pietersberg, Un. 1861; Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307); Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

182. R. Luteola *L.* Aan wegen en op akkers, vroeger als verfplant verbouwd en daardoor vaak verwilderd. ⨀. *Mei—Aug.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; Helpen 1856, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zwolle, Thorbecke; 1865, H. d. V.; Kampen 1845, T.; 1846 en 1849, R. B.; Deventer, Romb.; Terwolde 1877, K. A.; — Zutphen, G. B.; Fockema; V. A.; 1864, de Br.; 1881, C. v. d. Broek; Harderwijk 1863, 1864 en 1872, R. B.; Arnhem 1833, Wtt.; Un. 1859; Nijmegen,

*) Van deze plaats van 1868 in herb. Alpherts.

B.; N. en Th. Abel.; fort Krayenhoff bij Nijmegen, niet zeldzaam, T. Abel.; Tiel, Hofmann; G. Post; Wageningen, W. A.; — Amersfoort en Hoevelaken 1892, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Wallen van Utrecht 1830, v. H.; 1833, W. A.; G. Deijn.; 1838, herb. O.; Zomerkade te Schalkwijk 1899, C. A. Backer; — Haarlem, Splitgerber; V. Z.; Dz.; 1887, V.; Bloemendaal 1870, Boerl.; 1872, O.; Overveen 1832, v. H.; v. d. B.; 1835, Buse; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1846, B. W.; 1878, S.; Zandpoort 1832, S. S.; Bennebroek 1835, Mb.; Kerb.; Hillegom 1843, O.; — Sassenheim, S.; Oegstgeest 1842, O.; Hoek van Holland, Destrée; Dordrecht 1882, V.; tusschen Vianen en Oudslijkerveer 1835, D. S.; v. d. T.; — Kapelle 1894, Ogterop; Vlissingen 1887, L.; Sas van Gent 1854, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Crevecoeur 1847, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Oud Valkenburg 1864, H. d. V.; Mesch 1885, K. en G.

(Vollenhoven 1893, L. en Ensink, 1894 L. in herb. pr.; — Voorst 1880, K. A. in herb. pr.; Geldermalsum, C. A. Backer; — Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. van Roozendaal in herb. Heukels; — spoorplein te 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Hardenberg, S. P. Kros (Arch. 1. III. p. 476), Pothoofd bij Deventer 1876—1885, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 409); — tusschen Wijk aan Zee en Heemstede 1884, v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398); — Westland, Rockanje, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); Scheveningsche boschjes, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); — Gronsveld, Gulpen, Sittard, Maastricht, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 307).

183. R. alba *L.* Plant van de kusten der Middellandsche

Zee; hier gekweekt en soms verwilderd. ⨀ en ⨀. *Mei—Sept.*

In Herb.: Tusschen Spanjaardsbrug en Leiderdorp 1835, Mb. en Kerb.; duinen bij 's Gravenhage 1831, V. Z.

Ordo Droseraceae *D.C.*

Drosera *L.*

184. D. rotundifolia *L.* In moerassige heide- en veengronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1868 en 1869, Holk.; 1867, H. d. V.; 1895, V.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; Un. 1886; 1886, K.; — Noordwolde, C. A. Bergsma; v. H.; Gaasterland 1865, H. d. V.; Kuikhorn 1864, J. M. de Boer; Haren, Strat.; — Assen 1832, Forsten; 1848, Wijers; Leutingewolde 1895, Sanders; Drenthe, Asscher; 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; Westervelde, R. B.; Rozewinkel 1859 en Nieuw Dordrecht 1859, Lac. en S.; — Deventer, v. H.; v. Groningen; Halbertsma; tusschen Deventer en Zwolle, v. H.; Zwolle, Thorbecke; Oldeboorn, Un. 1892; Ommerschans 1871, Hulsebosch; Diepenveen 1877, K.; Hengelo 1843, de Vriese; Entersche veen 1897, — tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Doetinchem, Un. 1885; Monferland, v. H.; Aaltensche weg bij Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Warnsveld, Leesten, 1851, Groneman; Emst bij Epe, K. A.; 't Loo 1858, O.; Uddelermeer 1833, Wtt.; Apeldoorn 1850, K. A.; Beekbergerwoud, de Vriese; Velp, v. H.; Arnhem 1833, Wtt.; Perin; Nijmegen, B.; Hatert, Wijchen, Heumen, N. en Th. Abel.; Groesbeek 1847, v. d. B.; Harderwijk, S. S.; R. B.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Nijkerkerveen, Garj.; Lunteren 1894, V.; Wagenin-

gen, v. S. V.; — Amersfoort 1841, de Vriese; Soest 1870, Groll; Maarsbergen, Fockema; Exc. 1883; Driebergen 1832, Wtt.; v. Rees; 1871, Hoek; Rozenburg 1847, O.; v. d. T.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Doorn 1833, Wtt.; Oude kamp 1866, O.; Zeist, Wtt.; 1847, O.; de Bilt 1832, de Br.; 1839, Lac.; 1835, D. S.; Beerschoten 1861, v. H.; Waverveen 1845, Lac.; S. S.; — Naarden 1892, V.; Legmeer en Uithoorn 1873, Boerl.; 's Graveland, v. d. B.; Kortenhoef 1900, Jongmans; Ouderkerk aan den Amstel 1832, S. S.; Diemen 1857, Knüttel; Westzaan 1841, Kerb.; Liebrug 1888, v. Eeden; Haarlem 1855, Lac.; Haarlemmermeer, S. S.; — Leimuiden, B. W.; 1835, Mb.; Exc. 1882 en 1883; 1893, V.; — Zuiddorpe 1845, B. W. en v. d. B.; — Galdersche heide, v. A.; Mastbosch bij Breda 1876, O.; Teteringen 1882, V.; Sprang, Thomson; Vucht en Nuenen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Station Beugen 1894, V.; Maasheeze 1886, V.; — Plasmolenveen 1899, G.; Langveen bij Beegden, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, Tieke 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; in weilanden doch vooral op z. g. sompen of mospollen (drijftillen) bij Roodkerk, J. Botke en J. de Groot; — Onland, Zuidlaren, Schipborg, Zeegze, Tinaarlo, de Punt en Eelden, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Putten 1895, C. A. Backer in herb. pr.; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Apeldoorn 1850, K. A. in herb. pr.; Sijpenberg bij Velp 1889, Ogterop in herb. pr.; Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; Veenendaal 1883, Heinsius in herb. pr; — Bussum 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Aalsmeer 1899, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland;

Waalre, P. Sloots; Kruisland, T. Janssens, alle in herb. Heukels; Roosendaal 1874, S. Lako in herb. L.; Oosterhout 1894 en Bavel 1883, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch. 1. V. p. 49); — Steenwijkerwold, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twickelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Oele, Woolde, Borne, Hasselo, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — tusschen Winterswijk en Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Terborg en Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Wisselsche venen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Abcoude 1846, Asscher (Arch. 1. I. p. 440); — Woensdrecht, Balsche steenweg, Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Plasmolen, Abel. en Lac.; Rompen, Lac.; tusschen Beek en Bunde, K. en G. (Arch. 2. V. p. 4); Velden, Arcen, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. d. 569).

[Aanm.: Somtijds is de bloeistengel aan den top in twee of meer takken verdeeld, welke vorm als D. rotundifolia L. β. distachya D.C. bekend staat. Daar het echter een zeer veelvuldig verschijnsel is, heb ik er bij de opgave der groeiplaatsen geen gewag van gemaakt.]

185. D. intermedia *Hayne.* Met de vorige. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1895, V.; Meent op Texel 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; Hoorn op Texel, Koog en de Westen 1868, Holk.; Terschelling, Un. 1868; Hollum op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Ameland 1843, v. H. (P. N. S.); — Kuikhorne 1864, de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; Tjonje 1872, Hoek; — Noordwolde, C. A. Bergsma; Harendermolen 1856, Strat.; Leutingewolde 1895, Sanders; Jipsinghuizen, Un. 1899; — Drenthe, Asscher; O.; Paterwolde, v. H.; Nieuw Dordrecht 1859 en

Zwinderen 1859, Lac. en S.; Zweeloo, Un. 1889; Havelthe, v. Heijn.; Assen 1832, Forsten; 1848, Wijers; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Hardenberg 1891, Carmiggelt; Steenwijk 1892, G. en Heinsius; Lonniker 1891, L.; Witteveen Almelo 1870, O.; tusschen Zwolle en Herfte 1832, Thorbecke; Diepenveen 1877, K.; — tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; 1882, C. v. d. Broek; Warnsveld 1845, W. H. de Vriese; Oldebroek, R. B.; Harderwijk 1832, J. Valk; R. B.; Elburg 1846, T.; Nijkerk, R. B.; Uddelermeer 1833, Wtt.; 1843; Nijkerkerveen 1890, Garj.; 't Loo 1872, K. A.; Doetinchem, Un. 1885; 1885, K.; Vorden 1879, Groll; Eibergen 1879, K.; Nijmegen, B.; Groesbeek, Un. 1847; Overasselt 1897, G. en V.; Hatertsche broek, Wijchen, Heumen, N. en Th. Abel,; Lunteren, en Bennekom 1853, Buse; — Maarsbergen 1833, Wtt.; Exc. 1883; 1895, V.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Rijzenburg, Kerb. en Mb.; 1847, O.; 1859, R. B.; 1839, Lac.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeist 1847, O.; Soest 1870, Groll; Soesterveen 1847, Lac.; Amersfoort 1836, de Vriese; de Bilt, G. Deijn.; 1835, D. S.; 1835, Mb.; 1835, Kraamw.; de Haan; 1838, Buse; 1842, Lac.; W. C. van Embden; Doorn 1832, Wtt.; Utrecht, v. H.; Leusden 1847, G. C. F. van de Roemer; — Hilversum, P. A. Richard; 1845, de Vriese; — Mastbosch bij Ginneken 1876, O.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Smolleveen bij Rozendaal, Un. 1860; Sint Michielsgestel, C. A. Bergsma; Bavel 1883, V.; Nuenen 1850, v. Hov.; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz. en v. d. B.; Valkenswaard, v. H.; Leende 1874, Lac.; Waalre, P. Sloots; Maashees 1886, V.; — Plasmolenveen 1899, G.; Weert, Beegden en Stramproy 1900, G. en Jongmans; — Maastricht, de Marres; Schinveld 1896, G.

(Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Vlachtwedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Haaksbergen, Un. 1895, V. Suringar in herb. pr.; Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; — Huissen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; Kootwijkerveen 1871, L. in herb. pr.; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Laag Soeren, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; — Clinge (Z. Vl.) 1886, L. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Galdersche heide, Th. H. v. Schermbeek; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Bergen op Zoom, Un. 1896 Costerus in herb. pr.; Gilze-Rije 1879 en Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — tusschen Winterswijk en Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569). Voorts reeds vermeld bij Dodoens, Knijf, Munting en Bruman.

[Aanm.: Deze soort en de volgende werden vroeger n.l. door Linnaeus beiden onder den naam van D. longifolia samengevat, welke naam ook door de Gorter en later in de Flora Belg. Sept. van van Hall werd behouden. Van daar dat vele der oudere opgaven onder den naam van Dr. longifolia L. geboekt staan. Het eerst werd op die naamsverwarring door de Vriese gewezen (Cfr. Arch. 1. I. p. 560); de D. intermedia en D. longifolia werden eerst later door

Hayne gescheiden waarbij de laatste synoniem bleek met Dr. anglica Huds. (Cfr. Arch. 1. V. p. 97).

Bij hoog water komt van deze soort een hooge vorm voor, bekend onder den naam D. intermedia caulescens. Zij werd o. a. aangetroffen te Overasselt; de Bilt 1842, v. d. T.; Mastbosch bij Breda en bij Eibergen (Cfr. Arch. 2. II. p. 305).]

186. D. anglica *Huds.* (*D. longifolia* Hayne en Prodr. Ed. I. p. 36). In turfvenen, zeldzamer dan de vorige. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek 1854, v. H.; — Nieuw Dordrecht 1859, Lac. en S.; Drenthe 1834, v. d. Looi (herb. Wtt.); — Veenhuizen, Dr. de Könnigh; Entersche veen 1897, G.; Un. 1897; 1898, G. en V.; — Ernst onder Epe 1875, K. A.; Wissel 1875, K. A.; Wisselsche venen, Un. 1890; Nijkerkerveen (Zwarte broek) 1868, Th. Stolz; *) 1890, G.; Eibergen 1879 en Mallumsche veen bij Eibergen 1879, K.; — Maashees 1875, Lac.; Groot Broek bij Budel 1874 Lac.; — Broekmolen bij Stramproy 1899 G.; Un. 1900; Roukensveen, Un. 1900.

(Oevers Zwarte Meer (Drente) 1897, C. Abels in herb. Heukels; — Eersel 1899, A. P. van den Briel in herb. pr.)

Parnassia *Tourn.*

187. P. palustris *L.* Op vochtige heidegronden, in veenstreken en duinvalleien. ♃. *Juli—Sept.*

(Volgens nieuwere schrijvers wordt dit geslacht gerekend onder de Saxifragaceeën.)

In Herb.: Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Ameland, Coll. Nat.; S. P. Kros; Sprée; 1865, H. d. V.; 1865, v. d. Ley; Schiermonnikoog 1867 en 1869, Holk.; — Noord-

---

*) Het etiquet van Stolz bevat de volgende mededeeling: „Door het steken van plaggen op het Kruishaarsche veld bij Nijkerk, sedert eenige jaren geheel verdwenen."

laren 1856, Kakebeke; tusschen Scheemda en Winschoten, Strat.; Onstwedde, v. H.; — Drenthe, Un. 1899; tusschen Oldebroek en Meppel, Cayaux; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle, M. Dassen; Kampereiland 1847, R. B.; Deventer, Halbertsma; Raalte 1894, L.; tusschen Wijhe en Raalte 1849, M. J. Cop; tusschen Deventer en Diepenveen 1845, T.; Diepenveen 1876, K.; Goor 1859, v. H.; Delden, Boerl.; — Winterswijk, Un. 1859; 1872, R. E. de Haan; Leesten 1851, Groneman; Vorden 1873, Groll; Zutphen 1833, Wtt.; Voorst 1847, Buse; Apeldoorn, Thomson; 1850, K. A.; 1858, O.; tusschen Voorst en Apeldoorn 1872, Hoek; Uddelermeer, R. B.; Brummen, v. H.; Lunteren, Buse; Beekbergerwoud 1869, S.; Wezepe bij Oldebroek 1846, R. B.; Wisselsche veen, Un. 1890; Harderwijk en 's Heerenloo 1879, R. B.; Putten 1866, O.; Nijkerk 1861, R. B.; Beulekamp bij Nijkerk 1872, Stolz; Hoevelaken, R. B.; 1893, Garj.; Huis Hulzen bij Nijmegen, N. Abel. en D. J. Bosch; — Amersfoort, W. en Kraep.; — Hilversum, Groot Bentveld bij Haarlem, M. D.; B. W.; 1856, Hartsen; Zandvoort, Buse; 1870 en 1871, Groll; Exercitieveld 1887, V.; IJmuiden 1894, V.; Breesaap, V. Z.; 1871, Boerl.; duin achter Velzen 1870, Groll; Wijk aan Zee 1835, de Vriese; Schoorl 1881, B. Jelgersma; — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Noordwijk 1885, V.; Katwijk 1832, S. S.; 1836, Lac.; Groot Berkheij, Barger; Wassenaar 1835, Mb.; Dz.; S. S.; Pierot; 1843, O.; 1900, Borst Pauwels en Jongmans; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar, Barger en Cool; 's Gravenhage, G. B.; 1836, Knüttel; Scheveningen 1849, de Br.; op den Haak, V. Z.; Hoek van Holland 1882, C. v. d. Broek; 1895, Destrée; Eiland ten zuiden van den Nieuwen Waterweg, Barger en Cool; Oostvoorne 1871, O.; Brielle 1894, V.; Voorne, de Vriese; tusschen Brielle en Roc-

kanje, Un. 1887; — Haamstede, Un. 1894; Oranjezon' 1840 en Oostkapelle 1840 en 1841, v. d. B.; — Noord-Brabant 1871, Lac.; Breda, v. A.; Boxtelsche heide 1847, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink; Borne, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Un. 1895, Posth. in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895 Costerus in herb. pr.; Oldenzaal, Un. 1895, V. Suringar in herb. pr.; Almelo, Deventer, Laag Soeren, Heukels in herb. pr.; Lochem, L. Büchler in herb. v. Tuinen; Ruurlo 1891, L. in herb. pr.; — Oranjezon op Walcheren 1892, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: behalve bij Dodoens, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman, Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 255); Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Bekkum, Woolde, Borne, Haaksbergen, Weusthag, Langelo en de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Callantsoog, Bergen, Castricum, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 369); tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235).

Ordo Polygalaceae *Juss.*

Polygala *L.*

188. P. vulgaris *L.* In opene, grazige zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1868, Holk.; 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; 1881, Groll; West Terschelling 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; 1887, V.; Midsland 1886, Wouters; Schiermonnikoog 1860, S.; — Bergumer heide,

Bruinsma; 1849, S.; — Leesten, Groneman; Glimmen, v. H.; Harendermolen 1827, v. H.; Strat.; Oosterbroek 1852, v. H.; — Hoogeveen 1865, H. d. V.; Rolde 1831, v. H.; Meppel, v. Heijn.; Cayaux; — Zwolle 1893, L.; tusschen Zwolle en Hattem 1856, Kros; Deventer, Halbertsma; T.; 1827, v. H.; P. van Delden; Brinkgreve 1847, T.; Diepenveen, Romb.; 1846, M. J. Cop; 1876 K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Almelo, E. C. van Lennep; 1870, O.; Bergentheim bij Hardenberg 1893, L.; Schutterop bij Bentheim 1852, v. H.; Diepenheim, Un. 1897; — Twello 1840, T.; Harderwijk 1852, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Leuveren en Oostermeent bij Harderwijk 1866, R. B.; (*foliis variegatis*) tusschen Barneveld en Voorthuizen 1899, K. A.; Hoevelaken 1860 en 1861, R. B.; Epe 1863, Lac.; 't Loo 1858, O.; Wisselsche venen, Un. 1890; Gorssel 1845, T.; 't Joppe 1832, Staring; Voorst 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Thomson; Warnsveld 1876, Groll; Ruurlo 1855, Ensink; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Rijzenburg, v. d. T. en Kraamw.; tusschen Driebergen en Zeist, v. H.; Zeisterheide 1844, v. d. B.; de Bilt 1833, de Br.; 1835, D. S.; 1843, Wenck; v. d. T.; Darthuizen, C. A. Bergsma; — Haarlem, de Vriese; 1870 en 1874, O; 1871, Groll; Overveen 1832, v. H.; 1842, Bierens de Haan; E. B. Asscher; tusschen Overveen en Bloemendaal 1871, O.; Bloemendaal, V. Z.; 1837, O., Exc. 1878; Wildhoef 1871, Hoek.; Rozenwater 1871, Groll; Zandpoort 1868, en 1871, O.; Velsen, Exc. 1860; M. D.; Wijk aan Zee 1860, S.; Bergen 1851, Kerb.; Heemstede 1872, Hillegom 1843 en Hillegommerbeek 1843, O.; — Noordwijkerhout, S. S.; v. d. T.; Noordwijk, Dz.; Fockema; 1872, Boerl.; Katwijk 1835, Kerb.; 1827, en 1828, Wtt.; 1832, S. S.; Coll. Nat.; S.; Wassenaar, Dz.; Mb., 1836,

Lac.; B. W.; Waalsdorp 1834, v. H.; V. Z.; 1857, S.; duinen 's Gravenhage 1851, S.; V. Z.; R. B.; Scheveningen 1849, de Br.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Staalduin 1895, V.; Rockanje, C. A. Bergsma; — Haamstede 1870, P. Schuringa; Schouwen 1883, L.; Walchersche duinen, v. d. B.; Sint Kruis 1861, en Zuiddorpe 1854, A. W.; — Breda, v. A.; 1879, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; Rozendaal, Un. 1860; Oudenbosch, de Haas; Bergen op Zoom, Un. 1860; Vucht, v. Hov.; — Meerssen 1885, Lac.; Valkenburg, Un. 1861; Gulpen 1872, Lac.; Sint Pietersberg 1866, H. d. V.; 1869, O.; 1885, Lac.; Amby 1894, V.; Vaals 1899, G. en V.

(Tusschen Zuid-Laren en Huneborg, Appelbergen, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Saasveld (Weerselo), Hertmen, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Losser 1893, L. in herb. pr.; — Borculo, Heuze en in het bosch van Drietelaar, G. J. Kerbert in herb. Heukels; tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1882, Heinsius in herb. pr.; Ringdijk Haarlemmermeer bij 't fort de Liede, C. A. Backer in herb. pr.; — duinen te Oosterland 1894, Ogterop in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch. 1. V. p. 49); — Hoogeveen 1866, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 134); — Almelo, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 107); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 5).

Voorts reeds voorkomende bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Bijna alle exemplaren behoorende tot den vorm oxyptera Rchb., die zich van den hoofdvorm onderscheidt door de vruchten, die breeder dan de kelkvleugels zijn; de laatste spits. De vorm werd door Reichenbach beschreven (Icon. 145 II. b.). Meestal zijn de exemplaren niet zoo kennelijk als bij de geciteerde afbeelding; vooral bij de witbloeiende vorm komt deze bizonderheid voor en bovendien bij alle duinexemplaren. Dikwijls zijn de planten nederliggend, uitgespreid: de vorm P. dunensis Dum., die voornamelijk op de Noordzee-eilanden wordt aangetroffen. Men lette voorts op den vorm compacta Lange (Haandb. p. 708), laag, rijkvertakt, dichtbebladerd, met korte gedrongene bloeiwijze en grootte, witte kelkbladen met groene aderen.]

189. **P. comosa** *Schkuhr.* Boschkanten, weiden, doch zeldzamer dan de vorige, in het westen bijna ontbrekend. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: In een bosch bij Cau, v. Hov.; Valkenburg bij Maastricht 1866, H. d. V.; Oud Valkenburg 1898, Th. Weevers.

190. **P. serpyllacea** *Weihe* (*P. depressa* Wender en Prodr. Ed. I. p. 37). Op vochtige plaatsen, in heide- en veengronden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Giekerk, Bruinsma; — Appelscha 1828, v. H.; Harendermolen 1827, v. H.; — Valthe 1859, Lac. en S.; — tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1853, S. P. Kros; Zwolle 1841, Dassen; Wezep 1846, F. Schutte; — Essenburg bij Harderwijk 1864, R. B.; Nijkerk 1844, Wenck; 1860, R. B.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Putten 1860, Lac.; Uddelermeer, Un. 1849; Ede, v. Vloten; Zutphen 1859, de Br.; 1882, C. v. d. Broek; Voorst 1833, Wtt.; Beekbergerwoud 1869, S.; Beekbergen 1873, K. A.; — Amersfoort, Garj.; Driebergen, v. H.; de Bilt, W. en Kraep.; 1843, Wenck; — Hoogerheide, Un. 1896; Oisterwijk, 1867, Knüttel; v. Vloten; Bakel 1873, H. d. V.; tusschen Baarlo en Nassau 1885, Lac.; Deurne 1873,

H. d. V.; – Plasmolen 1874, Lac. en Abel.; 1897, G. en V.; Velden, Un. 1893; Grathem 1900, G. en Jongmans; Valkenburg 1866, H. d. V.; Amby 1891, E. de Haas; Eperheide, Exc. 1889; Vijlen 1866, H. d. V.; tusschen Meerssen en Berg 1894, V.

(Ameland 1865, H. v. d. Leij; – Bosch te Olterterp 1867, v. Tuinen in herb. pr.; – Erve Westbroek tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts in herb. pr; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Uddelermeer 1890, Costerus in herb. pr.; Apeldoorn 1879, L. in herb. pr.; 1851 K. A.; Hoenderloo 1899, K. A. in herb. pr.; – Laren 1885, Heinsius in herb. pr.; – Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oisterwijk 1895, Heinsius-Prikken in herb. pr.; Liesbosch bij Breda 1878, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Zeist, Kraep. (Arch. 1. I. p. 418); – Berg en Dal, Abel. (Arch. 2. V. p. 261); – Ossendrecht, Un. 1859 (Arch. 1. V.* p. 235).

P. amara *L.* De opgaven van deze plant berusten op eene vergissing; zij werd het eerst door van Geuns als inlandsch opgegeven; de exemplaren van van Hoven (zie Arch. 1. I p. 276) behooren tot *P. vulgaris*. Bruinsma geeft nog Friesland op, waarschijnlijk slaat dit ook op *P. vulgaris* van de Bergumerheide.

P. mutabilis *Dum.* (Eenmaal gevonden in Krepelsbosch, K. A.) is een vorm van *P. serpyllacea.* Over *P. dunensis* zie men onder *P. vulgaris.*

Ordo Frankeniaceae *St. Hil.*

Frankenia *L.*

191. **F. pulverulenta** *L.* Op zandgronden aan de kust der Middellandsche zee. ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: puin bij Spanjaardsburg bij Leiderdorp 1841, Dz. en Mb. (Cfr. Bijdragen tot de Musci Leidensis); Zwijndrecht 1840, Lac.

[Aanm.: Op de laatste plaats werd zij gevonden in gezelschap van Chenopodium fruticosum, Medicago apiculata, M. maculata en Polypogon monspeliensis, waarschijnlijk allen met klipzout aangevoerd.]

Ordo Silenaceae *D.C.*

Tribus Diantheae *A. Br.*

Gypsophila *L.*

192. **G. muralis** *L.* Op zandgronden, aan muren enz. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1878, L. J. v. d. Veen; — Brummen 1861, v. H.; heide tusschen Hatert en de Kapel van Sint Willebrordus bij Over-Asselt 1844, Th. Abel. (*Unica*); Ooische waard bij Nijmegen 1865, Th. Abel.; — Werkendam 1835 en 1836, Lac.

([Fl. albis] Deventer 1898, H. W. Peteri in herb. pr.)

Bovendien: Maarsbergen bij Doorn, Dubois (Tijdschrift VIII. p. 231); Maastricht, Franq. volgens Prod. Ed. 1. p. 38.

193. **G. paniculata** *L.* Op onbebouwde, zandige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K. en G.; 1885, Groll; — Nieuwe haven te Zutphen 1886, K. A.

(Galgenbelt Hoog Keppel, F. Knake in herb. Heukels.)

G. rigida L. bevond zich in 's Rijks Herbarium als gevonden door Perin in 1851 te Nijmegen. Merkwaardig is het dat al deze planten, wier indigeniteit aan ernstigen twijfel onderhevig is, om redenen reeds vroeger vermeld, steeds bij Nijmegen werden aangetroffen. Van vele meer gewone plan-

ten heb ik daarom geen melding gemaakt, daar het twijfelachtig is of Perin ooit te Nijmegen geweest is. Zij werd waarschijnlijk door Perin in de Nederlandsche Planten van 's Rijks Herbarium overgebracht, omdat de Prodromus Ed. I. haar vermeldt, als zoude Boerhaave deze in ons land gevonden hebben.

Tunica *Scop.*

194. T. prolifera *Scop.* (*Dianthus prolifer* L. en Prodr. Ed. I. p. 38). Op opene zandgronden, op muren en steenachtige gronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Deventer 1847, T.; Epserheuvel bij Deventer, Exc. 1897; — Bronsbergen bij Zutphen 1878 K.; 1882, C. v. d. Broek; 1885, Ensink; Un. 1897; tusschen Doetinchem en Terborg 1882, K.; Arnhem 1837, Mb.; 1838, Buse; v. H.; v. d. B.; 1849, R. B.; Eltenberg, v. H.; Tafelberg bij Arnhem, S. S.; Rhenen 1898, V.; Nijmegen, B.; 1842, de Vriese; Weurt, N. en Th. Abel.; 1847, G. Deyn.; Dz.; Heumen, Oosterhoutsche bosch 1843, Th. Abel.; G. Deyn.; 1879, K. A.; Spoel bij Culemborg 1843, v. d. T.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; 1882, K.; — Grebbe, Buse; wallen van Utrecht, Broers; 1835, D.S.; v. d. T.; — Werkendam 1836, Lac.

(Beekhuizen, H. J. Betz in herb. v. Tuinen.)

Dianthus *L.*

195. D. barbatus *L.* Als sierplant gekweekt, afkomstig uit het Alpengebied, bij ons vaak verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oenkerk 1850, S.; — Bosschen van het veenhuis 1878, K.; Twello 1895, Ogterop; Vorden 1832, Miquel; 1874, Groll; Ruurlo 1886, Ensink; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Heiligenberg 1863, Coll. Nat.; verwilderd op het huis Ubbergen

1870 Th. Abel.; — Utrecht 1859, R. B.; — Haagsche bosch 1890, Destrée; — duinen bij Vlissingen 1880, Buysman; — Boxmeer 1838, de Br.

('t Loo, onder akkermaalshout (verwilderd) 1872, K. A. in herb. pr.; — Groede (verwilderd) 1877, C. Brakman in herb. L.

Bovendien: Talrijk in den Vogelenzang, v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 113).

196. D. **Armeria** *L.* Op beschaduwde, grazige zandgronden. ⨀ en ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Diepenveen 1882, K.; — Leesten 1851, Groneman; Warnsveld 1875, Groll; Doetinchem v. d. Souw*); V. Z.; 's Heerenberg 1833, Wtt.; Eltenberg 1830, v. d. B.; Sevenaar, Bergsma; tusschen Drempt en Uilenpas 1872, Hulsebosch; Harderwijk 1879, R. B.; Arnhem, S.; 1844, Th. Abel.; 1849, R. B.; Nijmegen, B.; Neerbosch, v. H.; Neerboschebroek 1857 en 1865, Th. Abel.; Groesbeek 1900, Jongmans; Heumen 1841, v. d. T.; Un. 1853; — Reigersweide op Duiveland Un. 1894; wallen van Brouwershaven 1844, v. d. B.; Zuid Beveland, Mb.; 1847, v. d. B.; dijk achter de Liefdestoof 1839, v. d. B.; Gravenpolder en Kwadendamme 1839, Lac.; Hoek 1860, A. W.; — tusschen Torn en Hervoort 1900, G. en Jongmans; Un. 1900; Sint Pietersberg 1870, Groll; Un. 1883; 1885 K.; Valkenburg, Un. 1861.

(Apeldoorn (als opslag) 1882, K. A. in herb. pr.; — Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Goes 1900, D. Posthumus in herb. Posth.; aan een dijk te Poortvliet op Tholen 1877 A. W. en L. in herb. L.)

Bovendien: Nieuwe-Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Tholen, A. W. en L. (Arch.

*) „Niet ver van de R. C. Kerk buiten Deutichem omstreeks 100 treden van den Ouden IJssel."

2. III. p. 113); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Gassel, Lac. (Tijdschrift VIII. p. 231).

197. D. Carthusianorum *L.* Op droge, steenachtige grasgronden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Deventer, Halbertsma; kerkhof bij Deventer, R. B.; 1846, en 1847, T.; 1852, K. A.; Zevenbergen bij Deventer 1850, R. B.; 1850 T.; Pessink onder Epe 1851, K. A. (hier ook de witbloemige vorm).

(Ezelsdijk te Utrecht 1893, W. C. van Embden in herb. Heukels.)

198. D. deltoides *L.* Op beschaduwde plaatsen in zandige streken. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Vilsteren 1865, H. d. V.; Wedde, J. A. Tresling; W. Kent; Klooster ter Apel 1837, v. H.; 1897, K. A.; Haarluidermeede bij Ter-Apel, Un. 1899; West Woldingerland, A. E. Stheeman; Bourtange 1863, Lac.; — tusschen Ane en Gramsbergen 1894, L.; de Poppe, Un. 1895; de Lutte 1854, v. H.; 1879, Lac.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1853, Kros; Oldenzaal 1863, H. d. V.; 1881, Groll; Vecht, J. Cock; bij den Schuilenburg aan de Regge, P. van Delden; Ommen 1857, en Dalfsen 1861, T.; Klein Leugden 1879, K. A.; Grafhorst 1848, R. B.; 1848, T.; 1855, R. B.; Berkum bij Zwolle, 1832, Thorbecke; Zwolle, Meppel 1845, Wenck; 1870, Hoek; Zwolle, Dassen; Wtt.; 1840, Buse; 1842, de Vriese; Cayaux; 1873 en 1874, v. Tuinen; 1881, Posth.; Deventer Halbertsma; — Ruurlo 1886, Ensink; Voorst 1885, Groll; Eltenberg 1833, Wtt.; v. H.; Harderwijk 1874, R. B.; — 's Gravenhage 1854, v. H. Jr.; 1832, J. de L. (?) ex. herb. Groll; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1848, S.; 1895, R. B.; Eikenduinen 1836, Buse; 1836, Mb.; Dz.; v. d. T.; G. B.; V. Z.; 1840, B. W.; 1848, S.; Un. 1851; W. Gleuns;

1854, v. H. Jr.; Destrée; 1898, Jongmans; — Domburg 1883, K.; — Elsloo 1884, Lac.

(Denekamp 1898, J. B. Bernink in herb. Heukels.)

Hiervan werden onderscheiden:

β. glauca Duinen bij 's Gravenhage, v. d. T.

γ. procera Wassenaar, v. Son.

199. D. superbus *L.* Op moerassige plaatsen. ⊙ en ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meppel, A. Vos Houwink; v. Heyn.; op zandruggen in een veenachtig hooiland op de hoogte van het tolhek ten Zuiden van Meppel 1870, E. Post Stheeman.

200. D. arenarius *L.* Op zandstuivingen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Nijmegen B.

Bovendien werd zij opgegeven door de Gorter voor Zwolle; en in de Fl. B. S. behalve voor Nijmegen ook voor 's Gravenhage, wellicht dat in deze opgaven D. deltoides bedoeld werd.

Saponaria *L.*

201. S. officinalis *L.* Op beschaduwde plaatsen in zandige streken. Ook in tuinen gekweekt en van daaruit verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Mildam, Un. 1881; — Zwolle 1870, Hoek.; Wijthmen bij Zwolle 1892, L.; Deventer 1847, M. J. Cop; 1878, K.; wal te Deventer 1846, T.; — Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Harderwijk, R. B.; Ankelaar bij Apeldoorn 1850, K. A.; Doetinchem, Un. 1885; Leesten 1851, Groneman; Voorst 1849, M. J. Cop; Brummen 1833, Wtt.; Terborg 1861, v. H.; Velp, v. H.; 1840, S.; Arnhem 1839, B. W.; Nijmegen, N. en Th. Abel., Thomson; vestingwerken aldaar 1865, Th. Abel.; Hamsche brug bij Tiel, G. Post; tusschen Rossem en Heerenwaarde 1836, v. d. T.; Gameren aan den

Waaldijk 1833, Wtt.; Culemborg 1827, Wtt.; 1899, C. A. Backer; Spoel bij Culemburg 1834, en 1835, D. S.; 1857, Knüttel, Gelderland, C. A. Bergsma; — Grebbe, v. d. B.; Amersfoort 1895, Garj.; — Valkeveen 1864, O.; Haarlem, Splitgerber; de Vriese; 1848, v. H.; 1862, H. d. V.; Overveen 1835, Mb.; 1837, Buse; 1847, O.; Bloemendaal 1845 en 1847, B. W.; 1865, H. d. V.; 1877, v. d. Veen; 1897, V.; Vogelenzang, v. d. T.; Zandpoort, Kerb.; 1871, O.; Velsen 1842, Tilanus (P. N. S.); v. H.; 1869, Boerl.; 1875, Groll; Beverwijk, Dz.; — Katwijk 1833, S. S.; Leiden, Mb.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Scheveningen, Fockema; O.; 1850, S.; 1882, V.; Destrée; den Haak bij Haakshuis, V. Z.; — Domburg, Forsten; Westkapelsche dijk, v. H.; Vlissingen 1888, L.; Schuddebeurs bij Zierikzee, v. d. B.; de Kouter 1858, A. W.; — Ginnekenpoort bij Breda, v. A.; Sleeuwijk 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. H.; — Armenbeemd bij Roermond, Un. 1900; wallen van Maastricht, v. Hov.; Sint Pietersberg, Un. 1883.

(Wilp 1850, K. A. in herb. pr.; Zutphen 1879, Schipper in herb. pr.; tusschen Culemborg en Beusichem, C. A. Backer*) in herb. pr.; Rijswijk (Gld.) zeer veel aan den Rijnoever, ook op 't schiereiland de Roodvoet, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, M. S. Rust; — station Schalkwijk, Drielscheveer, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Wijk aan Zee 1900, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Loosduinen, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Domburg 1892, Ogterop in

*) Reeds de Gorter vermeldt die groeiplaats: „aan 't voetpad bij den grooten Boeren-stal buiten Cuilenburg."

herb. pr.; — Noord-Limburg 1893, K. A. in herb. pr.)

Ludit **fl. plenis.**

In Herb.: Vilsteren 1865, H. d. V.; — Hoenderloo, Un. 1890; R. C. Kerk te Groesbeek, Th. Abel.; — Amersfoort 1894, Garj.; — tusschen Groenendaal en Bosbeek, Heemstede, v. Eeden; Meerenberg 1865, en Haarlem 1862, H. d. V.; — West Souburg 1893, L.

Bovendien: Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 354); Carlshave, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); tusschen Lichtevoorde en Varseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 200); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 271; — Zuid Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); — Gronsveld, Roermond, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, Valkenburg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

fl. plenis: Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

Vaccaria *Medicus.*

202. V. parviflora *Moench.* (*Saponaria Vaccaria* L. en Prodr. Ed. I. p. 39). Onder het koren, vooral op leem- en kalkbodem. Bij ons met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1881, K.; 1898, J. R. Katz; meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Nieuwe haven bij Nijmegen 1898, P. J. S. Cramer; molen te Ede 1900, V. Suringar; — Amersfoort 1894, Garj.; — 's Gravenhage, Destrée; 1889, R. B.; spoorbaan Leiden 1894, V.; glasfabriek de Schie te Schiedam, aldaar met Limburgsche kalk aangevoerd; onder Donaugerst opgeslagen te Dordrecht

1899, Posth.; — Almkerk 1897 en 1898, C. A. Backer; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius; — Venlo, L. Rieter; Beek 1883, Boerl.; Gulpen 1885, K.

(Culemborg 1899, C. A. Backer; — Stolwijk 1898, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Berkel 1898, F. D. J. Risch; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden, — nieuwe Maassluis te Giesen, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; opslag kweekerij Dordrecht 1900, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: In een moestuin bij Velp, Ogterop (Arch. 3. I. p. 204); — meelfabriek bij Middelburg, L. (Arch. 3. I. p. 340). — Beide in herb. Ogterop; de laatste ook in herb. Lako.

[Aanm.: De groeiplaatsen in den Prodr. Ed. I. opgenomen, ontleend aan de Gorters Flora (bij Brielle en op Staalduin) zijn inderdaad gebleken betrekking te hebben op Chlora perfoliata (Cfr. Arch. 1. IV. p. 36 v. v.), zoodat de Gorter terecht deze plant voor Brielle heeft opgegeven, terwijl Ehrhart (Beitr. l. c. VI. pl. 47) zich vergist moet hebben.]

Tribus Lychnideae *A. Br.*

Cucubalus *Tourn.*

203. C. baccifer *L.* Op vochtige, moerassige plaatsen in bosschen, aan de oevers van rivieren enz. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Voorst 1833, Wtt.; 1840, Buse; 1878, Groll; Voorst en Baak 1877, K.; Emperbrug bij Voorst 1879, K. A.; Biele bij Zutphen 1833, Wtt.; Uilenpas bij Doesburg 1842, Tilanus (P. N. S.); Pannerden 1833 en Waaldijk bij Nijmegen, Wtt.; Nijmegen, Abel. en Pas; Weurt bij 't fort Krayenhoff, (het eerst gevonden door N. Abel. *) daar ter plaatse echter verloren gegaan en later door N.

*) Zie Bijdragen VII. p. 31.

en Th. Abel. in 1847 wedergevonden te Weurt); 1847, G. Deijn.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; in een doornenheg in den Millingsche-Waalschen buitenpolder 1886, J. Tyhaard.

(Achter Zutphen, aan den weg naar Keppel 1878, K. in herb. K. A.; tusschen Dieren en Brummen 1878, A. P. v. d. Briel in herb. pr.)

[Aanm.: De opgaven bij Pelletier en Munting zullen wel betrekking hebben op gekweekte exemplaren. Zie omtrent haar vroeger voorkomen bij Maastricht: Arch. 2. III. p. 290.]

Silene *L.*

204. S. gallica *L.* Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Nes op Ameland, Dr. Kros; Ameland, Bruinsma en Hinxt; – Apeldoorn 1877, K. A.; Renkum 1852, Buse; Nijmegen, Abel. en Pas; Weurt 1847, Th. Abel.; – bolwerk Haarlem 1879, Groll; Leiden, Dz.; Perin; v. d. B.; in een vochtig weiland bij 't Nieuwe kerkhof te 's Gravenhage en Scheveningen 1828, V. Z.; *) – Oranjezon tusschen Axel en Hulst 1838, Hulst, Axel, v. d. T.; – Geertruidenberg 1840, Verkouteren; Rozendaal 1841, Lac.; Un. 1860; Zundert, Un. 1860; Breda, v. A.; Dongen 1842, v. d. T.; Heusdenhout en 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; Nuenen 1839, de Br.; Oirschot 1831, F. Hartsen; Helvoirt 1846, v. Hov.; Helmond 1834, Wtt.; Eindhoven 1834, Wtt.; Dz.; Hoffman; 1842, de Vriese; Veldhoven 1879, Posth.; Best 1874 en Deurne (havervelden) 1871, Lac.; – Plasmolen 1886, Th. Abel.

(Akkerwoudsterbroek, J. Botke en J. de Groot; – moestuin bij 't hotel te Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; – Utrecht, W. C. van Embden; – Valkenswaard 1899, H. A. v. Roessel, alle in herb. Heukels.)

Bovendien: Stramproij, Lac. (Arch. 2. V. p. 5.)

---

*) Zie Bijdragen V. p. 81.

[Aanm.: Verreweg de meeste exemplaren behooren tot de vroeger als afzonderlijke soort beschouwde S. anglica L., die zich van de grondsoort onderscheidt door meer vertakte en meer uitgespreide stengels.

Als S. quinque vulneraria bevindt zich in het stamherbarium een plant door Bondam in een tuin te 's Gravenhage gevonden.

In 1899 kwam een tweede exemplaar in, gevonden door Dr. L. Posthumus op het proefveld van den Landbouwcursus te Dordrecht.

Ook in het eigen herbarium van den Heer D. Lako bevindt zich deze varieteit, door hem verzameld als opslag in een tuin te Ruurlo in 1888 en in het herb. van den Heer Kok Ankersmit als opslag te Apeldoorn in 1873.]

205. S. nutans *L.* Op beschaduwde plaatsen op zandgronden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel.; Westerbouwing bij Oosterbeek, Exc. 1897; Wageningsche berg, W. en Kraep.; — Grebbe, Bergsma; Fockema; 1898, V.; Rhenen, Th. Abel.; Driebergen, Mb.; — Haarlem (duinen) 1870, Groll; Aardenhout, v. d. B.; de Vriese; Bloemendaal 1871 en 1891, Boerl.; Overveen, v. d. T.; 1836, Buse; Zandvoort 1877, L. J. van der Veen; Velsen, R. B.; Breesaap, V. Z.; 1842, Buse; — Noordwijkerhout 1835, Mb.; Noordwijk 1894, V.; Katwijk, V. Z.; 1832, S. S.; Pierot; 1835, Lac.; 1843, de Br.; 1844, O.; 1853, S.; 1854, v. H. Jr.; 1887, Groll; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage 1883, J. v. L. ex herb. Groll; 1887, R. B.; G. B.; Scheveningen, Forsten; 1844, de Br.; Un. 1851; Loosduinen, Destrée; tusschen Monster en Loosduinen, v. d. T.; — Sint Pietersberg 1869, O.; 1885, Lac.; 1885, K. en G.; 1893, de Haas; 1894, V. (met 3, 5 en 6 stijlen); 1896, G.

(IJmuiden 1878, K. A. in herb. pr.; 1894, Ogterop in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Goedereede 1892, Posth. in herb. pr.; — Valkenburg 1881, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 687); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109).

206. S. Otites *Smith.* Duinplant. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1870, E. A. van den Burg en Hinxt; — Huizen, Garj.; Haarlem, Splitgerber; Kerb.; v. Heyn.; 1879, Groll, Overveen 1832, v. H.; de Vriese; 1835, Mb.; Dz.; 1837, Buse; 1837, Lac.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1843, O.; 1846, Asscher; 1870, O.; 1871, Boerl.; 1879, K.; Bloemendaal 1879, K.; — Noordwijk, Exc. 1887; Bakkershagen, Persijn, v. Roijen; Wassenaar 1832, S. S.; Waalsdorp, Pierot; v. S. V.; 's Gravenhage 1832, J. d. L. ex. herb. Groll; 1854, v. H. Jr.; V. Z.; G. B.; 1887, R. B.; Scheveningen 1840, B. W.; Dz.; Un. 1851; 1851, S.; v. d. T.; 1882, V.; 1883, C. v. d. Broek; R. B.; Destrée; Eikenduinen **1797** en **1798**, B.; Fockema; Loosduinen 1848, S.; 1854, v. H. Jr.

(Spoorweg Zandvoort bij Haarlem 1893, Ogterop in herb. pr.; Station Santpoort 1890, Costerus in herb. pr.; — tusschen Terheijde en Loosduinen 1896, V. Suringar in herb. pr.)

207. S. vulgaris *Garcke.* (*S. inflata* Smith en Prodr. Ed. I. p. 40). Op onbebouwde plaatsen aan ruigten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Groningen, Visser; — Pothoofd bij Deventer 1876 tot 1885, K.; 1897, V.; Zwolle bij de Aloë 1899, E. Heimans; — Harderwijk 1870 en 1872, R. B.; Voorthuizen onder Barneveld 1897, V.; Apeldoorn 1881, en 1897, en Beekbergen 1875, K. A.; Roosendaal 1881, Boerl.; Rijn bij Arnhem, J. B. Spaan; 1897, V.; Nijmegen, B.; vestingwerken Nijmegen 1871, Th. Abel.; Ooische waard, J. B. Spaan; 1866, Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; Wage-

ningen, Renkum, Buse; Culemborg 1896, de Haas; 1899, C. A. Backer; — Utrecht 1879, A. C. en W. A. Oudemans; Amersfoort 1892, Garj.; Zeist, Dz.; Keppel bij Zeist, B. W.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Parkweg Willemspark 1884, J. J. Smith Jr.; Helder, Kraep.; Zandvoort 1875, Groll; Haarlem 1888, V.; kerkhof te Heemstede 1835, v. d. T.; Spaarne, Exc. 1894; — Leimuiden 1899, Jongmans; Wassenaar, Stuffken; 's Gravenhage, V. Z.; 1885, R. B.; Scheveningen, de Vriese; 1836, en 1837, Buse; R. B.; Zorgvliet 1835, Mb.; Hoek van Holland, Destrée; Dordrecht 1880, Posth.; 1881, V.; 1894, Posth.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; Middelburg 1896, L.; Vlissingen 1880, Buijsman; Seroöskerke 1876, L.; Oranjezon (Oost- en Westkappelle), v. d. T.; — Wouwsche plantage, Un. 1896; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Almkerk 1897, C. A. Backer; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Hinthammerweg aldaar 1897, Heinsius; — St. Pietersberg 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Houthemmerberg 1864, en Wijlre 1866, H. d. V.; tusschen Mesch en Kerkrade 1885, K.; Epen, Meers, Gulpen 1872 en Cottesen 1873, Lac.

(Spoordijk Arnhem 1886, Posth. in herb. pr.; — IJpolder bij Amsterdam 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Rotterdam 1898, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Blerik, Un. 1893, L. in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Haren, Kent, [reeds door Munting opgegeven] (Arch. 2. III. p. 333); — Bloemendaal en Zandvoort, v. Eeden (Arch. 2. III. p. 302); — Brielle, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Sint Pietersberg, Gulpen, Valkenburg, Maastricht,

Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307). Voorts Franeker, Heerenveen, Meese; Weesp, Fl. B. S., Harlingen enz., Fl. frisica.

208. S. dichotoma *Ehrh.* Plant van Zuid-Oost Europa en Klein-Azie, in het overige Europa ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Nietap 1894, Sanders; — Pothoofd bij Deventer 1878—85, K.; 1885, Groll; 1898, J. R. Katz; 1899, K. A.; — (?) Ede 1890, v. Vloten; Havenhoofd Zutphen 1888, Groll; St. Annamolen bij Nijmegen 1898, Th. Abel. en W. Docters van Leeuwen; Wijchen 1897, G. en V.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struykenkamp; — Vlissingen 1887, L.; — Oudenbosch 1894, P. van Luijk; 's Hertogenbosch 1880, K. A.; Hinthammerweg aldaar 1897, Heinsius; — Roermond 1900, G. en Jongmans; Maastricht 1892, de Haas.

(Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — meelfabriek Middelburg 1898, Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogterop in herb. pr.; — Moergestel 1898, Ogterop in herb. pr.; kunstwei aan de Alm bij Almkerk 1898, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — stationsterrein Ruurlo 1890, Ensink (Arch. 2. V. p. 651).

209. S. pendula *L.* Tuinplant, nu en dan verwilderd. ⊙. *Mei—Jnni.*

In Herb.: Eem bij Amersfoort 1895, Garj. — opslag met graan Dordrecht 1899, L. Posth.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

[Aanm.: Werd reeds in den Prod. Ed. I. p. 40 zonder nummer opgenomen, ingevolge de opgaven van de Gorter (Hollandsche duinen), en van Mulder (Katwijk). Deze opgaven berusten klaarblijkelijk op eene vergissing.]

210. S. conica *L.* In zandige bouwlanden, maar vooral in de duinen. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Galgenbelt Deventer 1878, K.; Eng bij Deventer 1846, T.; — Gorssel 1848, M. J. Cop; Zutphen 1833, Wtt.; Nijmegen, Abel. en Pas; Hezelpoort bij Nijmegen 1873, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; — Oosterbegraafplaats Amsterdam (zand afkomstig van Naarden) 1868, O.; Haarlem 1834, Buse; 1841, de Vriese; 1866, O.; v. Heijn.; 1872, Groll.; Overveen 1832, v. H.; 1836, Buse; Asscher; 1842, Bierens de Haan (P. N. S); 1871, O.; Exc. 1878; Bloemendaal 1845, O.; Meerenberg 1860, S.; Velsen, Exc. 1860; Wijk aan Zee 1897, Ogterop; Beverwijk 1860, S.; Zomerzorg, v. d. B.; Zandvoort 1836, Buse; Bentveld, V. Z.; 1870, Groll; 1888, V.; Vogelenzang 1881, Boerl.; Bennebroek, v. d. T.; 1860, S.; — Hillegom 1842 en Hillegommerbeek 1843, O.; 1886, Boerl.; Noordwijk 1833, S. S.; Dz.; Mb.; Pierot; Kerb.; 1836, Lac.; 1839, v. d. T.; 1872, Boerl.; Exc. 1883; Noordwijkerhout 1835, Mb.; 1867, O.; Katwijk 1830, Wtt.; 1886, V.; Wassenaar 1827, Wtt.; Forsten; Waalsdorp 1887, R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, J. d. L. ex herb. Groll.; R. B.; Scheveningen, G. B.; Destrée; 1871, Posth.; R. B.; Terheide, Un. 1851; — Kadzand 1887, L.

(Aangevoerd zand te Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels.)

211. S. noctiflora *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op leem- en kleigronden. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Harlingen, Bruinsma; Sexbierum 1862, Hinxt; — Kampen 1854 en 1864, R. B.; Pothoofd bij Deventer 1877, K. A.; 1877 en 1882, K.; 1885, Groll; Zwolle, v. Heijn.; 1899, E. Heimans; — Putten 1884, O.; Haven te Zutphen 1887, Groll; — Klein Ameliswaard bij Utrecht 1841, v. d. T.; — Aardenhout 1866, H. d. V.; Haarlemmer-

hout 1835, v. d. T.; Kraantje lek, B. W.; — Ringdijk Haarlemmermeer bij de Kaag 1897, V.; Stalen bij Leiden 1839, Mb.; Dz.; Katwijk, T.; Wassenaar 1864, H. d. V.; 's Gravenhage, R. B.; Naaldwijk 1844, v. d. T.; Delft 1843, de Br.; 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht, Lac.; Dordrecht 1882, V.; Barendrechtsche veer 1888, V.; Westmaas 1840, Lac.; — Stavenisse 1877, A. W. en L.; Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Zutphen 1883, K. A. in herb. pr.; — Rotterdam 1898, F. D. J. Risch; 1899, H. v. d. Linden; Numansdorp, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Willemsdorp 1886 en Alblasserdam 1887, Posth. in herb. pr.; Middelburg 1895, Ogterop in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Andel 1886, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus.)

Bovendien: Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 651); Nijmegen, B., herb. Abel., (Arch. 2. V. p. 262); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 113).

212. S. Armeria *L.* In zandige streken tusschen houtgewas, vaak in tuinen gekweekt en van daar uit verwilderd. ☉. *Juli—Aug.*

In Herb.: Holwerd 1865, H. d. V.; — Hengelo, J. W. ten Cate; — Harderwijk, R. B.; Hulshorst 1852, R. B.; Weezep, T.; Vorden 1879, Groll; Terwolde 1846, Top; Ubbergen en tusschen Beek en Bergendal 1863, Th. Abel.; Waal tegenover Rossum 1839, v. d. T.; — Amersfoort 1852, R. B.; 1893, Garj.; Doorn 1833, Wtt.; Zeist, Wenck; Utrecht, C. A. Bergsma; 1849, P. G. Weijers; Achttienhoven 1835, D. S.; — Haarlem, Engels; Haarlemmerhout 1832, V. Z.; 1843, O.; Amsterdam 1833 en Diemermeer, S. S.; — 's Gravenhage 1833,

V. Z.; Scheveningen 1836, Mb.; Zwijndrecht 1839, Lac.; Dordrecht 1884, V.; opslag in een tuin te Dordrecht 1899, L. Posthumus; — Vlissingen 1845, v. d. Cop; moestuinen Zuid-Beveland, v. d. B.; — speelhuis bij Breda, v. A.; Oudenbosch, de Haas; — tusschen Oud-Heusden en Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Apeldoorn (opslag) 1878, K. A. in herb. pr.; Putten 1897, C. A. Backer; — Rotterdam, H. v. d. Linden; — (fl. *albis*). In een tuin tusschen tuinboonen te Almkerk 1897, C. A. Backer; (fl. *albis*) Leij bij Breda 1898, Th. W. v. Schermbeek, alle in herb. Heukels.)

Bovendien: Twello, K. A. (Arch. 1. III. p. 496); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 270). — Voorts Wijk bij Duurstede, Wenck; Vianen, Fl. B. S.

Coronaria *L.*

213. C. flos cuculi *A. Br.* (*Lychnis flos cuculi* L. en Prodr. Ed. I. p. 41). In vochtige graslanden, vooral op veenachtigen bodem ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Oenkerk 1849 en Leeuwarden 1849, S.; Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; — Hooghalen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; v. Heijn.; Deventer, v. Groningen; 1876, K. A.; — Apeldoorn 1873, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Harderwijk, R. B.; — Amersfoort 1861, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; 1879, W. Oudemans; 1835, D. S.; Westbroek, v. d. T.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; Achttienhoven 1865, ?; Loosdrecht Exc. 1884; — Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, M. D.; Sloterweg 1840, Romb.; Amstelveensche weg, Fl. Amst.; de Vriese; Haarlem, Splitgerber; Buse; Heem-

stede 1872, O.; Velsen 1869, Hoek; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; — tusschen Lisse en Hillegom, Exc. 1887; Piet Gijzenbrug, Exc. 1860; Noordwijk 1860, S.; Ringdijk bij Aalsmeer 1844 en 1846, V. Z.; Hooge Morsch bij Leiden, Kerb.; Haagweg, Exc. 1883; Leiden 1827, Wtt.; 1835, Lac.; Mb.; Dz.; B. W.; 1842, O.; Forsten; Pierot; 1872, Boerl.; 's Gravenhage, 1832, I. d. L. ex. herb. Groll.; G. B.; 1857, V. Z.; R. B.; Haagsche bosch, V. Z.; Loosduinen 1889, Destrée; Schollevaarseiland 1863, F. W. Krecke; Nieuw Lekkerland, V.; Alblasserwaard 1882, V.; Lagewaard 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1879 en 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1848, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Walcheren 1839, v. d. B.; Sas van Gent 1845, v. d. B.; 1854 en 1865, A. W.; Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Doveren, Thomson; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Vaals 1866, H. d. V.

(Ter Apel 1897, K. A. in herb. pr.; Leens, J. Borgman; — Borne, H. v. d. Pauwert; Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Twello 1897, Ogterop in herb. pr.; Wamel bij Tiel 1870, Posth. in herb. pr.; 's Heerenhof bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; (ook C. A. Backer; Randwijk, C. A. Backer in herb. pr.; — Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; 't IJ 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — West Souburg 1892, Ogterop in herb. pr.; Eilandje in de bosschen van Duinvliet bij Domburg 1877, L. in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Vucht 1895, Heinsius-Prikken in herb. pr.; station Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.)

floribus albis.

In Herb.: Landerum op Terschelling 1868, Holk.; — Hardenberg 1893, L.; Zwolle (*fl. carneis*) 1893, L.; Oosterhout, T.; — Warnsveld 1884, Groll; Ubbergen, Abel. en Pas; huis te Ubbergen 1850 en in de Ooi, Th. Abel.; — Heikop bij Vianen, v. H.; Jutfaas, v. d. T.; tusschen Blauwkapel en Westbroek 1835, D. S.; — Halfweg 1856, v. H.; Haarlemmermeer 1836, Lac.; — Noordwijk, Mb.; Zwijndrecht 1894, Posth.; Voorschoten 1894, V.

(Apeldoorn 1875, K. A. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — Zwijndrecht 1894, Sliedrecht 1898, Posth. in herb. pr.)

floribus plenis.

In Herb.: Veenkampen op het Loo 1896, K. A.; — Utrecht, de Br.; — Naaldeveld 1836, Kerb.; 1836, Mb.; 1836, Buse; Groot Bentveld 1836 en 1837, Mb.

Bovendien: Ameland, (Arch. 1. V. p. 49); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Hoogeveen, Zwinderen, Koevorden, Ane, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Almelo, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Kallantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Spaarndam, Odijk, Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Schouwen en Duiveland (Arch. 2. III. p. 113); Haamstede, Un. 1894 (Arch.

3. I. p. 48); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Sittard, Ambij, Gronsveld, Valkenburg, Epen, Un. 1861; Wijlre, H. d. V.; tusschen Wijlre en Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307). Voorts bij Pelletier, Hondius, v. Voorst, Munting en Bruman.

214. C. tomentosa *A. Br.* (*Lychnis Coronaria* Lam. en Prodr. Ed. I. p. 41). Op oude muren en in tuinen, van daar uit nu en dan verwilderd. ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Veensloot bij de Meeden, J. A. W. Pot; Nieuw Stadskanaal 1827, v. H.; — Arnhem 1829, C. A. Bergsma *); — duinen Piet Gijzenbrug en Noordwijk 1895, Destrée; Groenhoven bij Leiden 1900, Jongmans.

(Oudwijk bij Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.

Melandryum *Röhling.*

215. M. album *Garcke.* (*Lychnis vespertina* Sibth. en Prodr. Ed. I. p. 41, *L. dioica* L. p. p. et Fl. B. S.) Aan wegen en dijken, op droge, grazige gronden. ♃. *Mei—herfst.*

In Herb.: Ameland 1862, v. d. Leij; 1869, Holk.; — Midwolde 1895, Sanders; Schildwolde 1855 en Sappemeer 1827, v. H.; Westernieland 1866 en tusschen Boven Eexta en Winschoten, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Pothoofd bij Deventer 1893, L.; Deventer 1839, Halbertsma; v. Groningen; Diepenveen 1876, K.; Haerst bij Zwolle 1893, L.; — Apeldoorn 1853 en 1897, K. A.; Harderwijk, R. B.; Beekhuizen en Arnhem, v. H.;

*) Zie Bijdragen V. p. 83.

Arnhem, Thomson; 1873, Groll; Zutphen 1833, Wtt.; C. v. d. Broek; Eibergen 1897, G. en V.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; — Amerongen, C. A. Bergsma; Amersfoort, R. B.; 1894, Garj.; de Bilt 1826, v. H.; Blauwkapel bij Utrecht, v. d. T.; — Sloten, Fl. Amst.; Muiderberg 1839, Romb.; Exc. 1896; Naarden, v. H.; tusschen Naarden en Muiden 1869, Hoek; Uithoorn 1872, Boerl.; Kijkduin, Exc. 1887; Beverwijk 1860, S.; Velsen, Buse; Overveen 1878, v. Rijn van Alkemade; Haarlem 1848, v. H.; 1839, ?; Hillegommerbeek, V.; — Katwijk 1828, Wtt.; Noordwijk 1835, Lac.; 1881, S.; Leiden 1842, B. W.; 1843, O.; Dz.; Mb.; Pierot; Hazerswoude Pierot; Rijnsaterwoude 1882, V.; Leiderdorp, Kerb.; Zoeterwoude 1898, V.; 's Gravenhage, V. Z.; 1834, v. H.; G. B.; Scheveningen, Buse; G. B.; Rozenburg, Exc. 1895; Dordrecht 1884, V.; — Middelburg 1896 en 1897 L.; Domburg, B. W.; Oosterzwake 1839, v. d. B.; Sint Kruis 1861, Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Hoek, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. H.; Breda, v. A.

(Koudum 1864, Holk.; — Slochteren, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Pothoofd Deventer (met kleine geelwitte bloemen) 1893, L. in herb. pr.; — Terwolde 1876, K. A. in herb. pr.; station Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; station Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Spoel te Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Maliebaan Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; Zeist, Blauwkapel en Ezelsdijk te Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; aan een wal te Vreeswijk 1892, C. A. Backer in herb. pr.; — 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Merwedekanaal te Amsterdam 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Spoordijk tusschen Amsterdam en Zaandam W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Zand-

poort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — schietbaan Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Sliedrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke (Walch.) 1890, Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogterop in herb. pr.; meelfabriek Middelburg (*fl. roseis*) 1896, L. in herb. pr.; Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; IJzendijke, P. J. van Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — 't Zand bij Sleeuwijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Pettelaar 1871, Costerus in herb. pr.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1895, Heinsius-Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, Rottum, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Koevorden, Gramsbergen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 244); — Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 211); Nieuw Millingen, K. A. (Arch. 2. III. p. 179); Winterswijk, Un. 1860 (Arch. I. V. p. 219); — Parkweg Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); tusschen Heilo en Zandvoort, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370); Brielle Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); tusschen Haamstede en Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); — Langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — tusschen Blerik en Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 569); Meerssen, Un. 1861, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307). Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

216. M. rubrum *Garcke.* (*Lychnis diurna* Sibth. et Prodr.

Ed. I. p. 41, *Melandryum silvestre* Roehling, *Lychnis sylvestris* Fl. B. S. p. 358). Op beschaduwde zandgronden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Ballum op Ameland 1896, V.; — Harendermolen 1856, Strat.; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1892, L.; IJsselmonde 1848, R. B.; Kampen, R. B.; v. Heijn.; 1848, T.; Okse 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Vorden 1881, C. v. d. Broek; Gorssel 1845, T.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht 1871; — Uithoorn, Boerl.; Parkweg Amsterdam, J. J. Smith Jr.; Amsterdam, Fl. Amst.; Velserend 1869, Hoek; Velsen, de Vriese; Beverwijk 1860, S.; Haarlem, v. d. Lith. Coll. Nat.; Splitgerber; v. H.; Romb.; 1880, Groll; Overveen 1842, Teengs (P. N. S.); Exc. 1878; Aardenhout 1836, Mb.; 1838 en 1877, Romb.; Heemstede, v. d. T.; Vogelenzang, Exc. 1878; Bloemendaal, Haarlemmerhout 1836, Buse; 1843 en 1871, O.; 1870, Groll; Bentveld, Kerb.; Buse; 1870, Groll; — Katwijk 1832, Wtt.; Endegeest, v. d. B.; Leiden 1828, Wtt.; 1835, Lac.; Dz.; Mb.; B. W.; Forsten; 1854, Kramer; B. W.; Exc. 1860; 1870, Boerl.; Duifhuislaan bij Leiden, M. J. Cop; Warmond 1837, Coll. Nat.; 1857, S.; Wassenaar, Pierot; 1857, Coll. Nat.; Voorschoten 1854, Cramer; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; R. B.; G. B.; Haagsche bosch, M. J. Cop; 1857, S.; 1882, V.; 's Gravezande 1892 en Overschie 1894, V.; — Walcheren 1839 en Domburg 1839, v. d. B.; Zuiddorpe 1855, A. W.; — Breda, v. A.; v. H.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Beek, Boerl.; Maastricht, v. Hov.?); 1870, Groll.

[Aanm.: In het herb. Groll komen van deze soort nog voor een bontbladige vorm uit de duinen bij Kraantje Lek (1870) en een virescentie uit den Haarlemmerhout van 1871.]

(Oldeboorn 1863, Holk.; tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Gendringen, M. S. Rust; Zand bij Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht (aangevoerd) 1892, Posth. in herb. pr.; — Domburgsche Manteling 1893, Ogterop in herb. pr.; — Besoyen, C. A. Backer in herb. Heukels; 's Hertogenbosch 1895, Heinsius-Prikken in herb. pr.)

floribus albis. Voorschoten 1894, V.; — Haamstede, Un. 1894.

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Hoogeveen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Ankelaar, Broekland, Hoog Soeren, K. A. (Arch. 2. III. p. 179); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 219); — Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 113); — Langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Ambij, Meerssen, Gronsveld, Valkenburg, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307). Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

Melandryum dubium *Hampe*. (= **M. album** × **rubrum**).

(Apeldoorn 1882, Voorst 1877 K. A. in herb. pr.;

Bij de vroegere Marokkijnlederfabriek te Apeldoorn 1882 L. in herb. pr.

Plant met loos stuifmeel; eenige kliertjes, in de overige kenmerken op *Melandryum rubrum* gelijkend.)

Agrostemma *L.*

217. A. Githago *L.* In koornvelden, op gemengde klei- en zandgronden. ⊙ en ①. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1868, Holk.; Ameland 1869, Holk.; — Bolsward 1862, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1848, T.; v. Heijn.; Oosterhout 1870, Hoek; Zwolle 1874, v. Tuinen; Deventer 1839, Halbertsma; Romb.; 1876, K.; Wijhe 1885, L.; Diepenveen 1851, M. J. Cop; — Twello, P. van Delden; Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Putten 1885, O.; Zutphen, Fockema; 1881, C. v. d. Broek; Leesten 1851, Groneman; Lochem 1885, V.; Montfoort 1837, Coll. Nat.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Doorn 1869, O.; Wikkenbrug 1826, Wtt.; Werkhoven 1865, Knüttel; Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht 1835, v. H.; Wtt.; 1851, A. W. Hartmann; Meern bij Utrecht 1840, v. d. T.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Montfoort 1837, Coll. Nat.; — Zeeburg bij Amsterdam 1843, O.; Wieringen 1857, Harting; Naarden, Breesaap 1837 en 1839 en Bloemendaal, Buse; Haarlem, Splitgerber; — Ringdijk bij de Kaag 1897, V.; Noordwijk, Fockema; Leiden 18 Juli **1784**, v. Roijen; Dz.; Mb.; S. S.; Katwijk, S. S.; 1887, Groll; Rijnsburg, v. d. B.; Wassenaar, S. S.; 's Gravenhage 1854, v. H. Jr.; Barger; Loosduinen, V. Z.; Destrée; Zoeterwoude (meelfabriek) 1898 en Schiedam (mestvaalt) 1895, V.; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1882, V.; — Zuid-

Beveland, v. d. B.; Kloetinge 1838, v. d. B.; Vlissingen 1889, Buijsman; Axel 1869 en Aardenburg 1861, A. W.; — Moerdijk, Un. 1860; Breda, v. A.; Geertruidenberg 1840, Verkouteren; Sprang, Thomson; de Pettelaar bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongmans; Sint Pietersberg, Un. 1883; 's Gravenvoer 1894, V.

(Schettrum bij Midsland, J. B. Tym; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; Winsum, R. v. d. Tol in herb. Heukels; Hallum 1864, H. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Laag Soeren 1899, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Beekhuizen 1872, Costerus in herb. pr.; Velp 1886, Tiel, Posth. in herb. pr.; Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Beusichem 1843, Alpherts in herb. pr.; Randwijk 1896, C. A. Backer in herb. pr.; — Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; de Bilt en Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Bussum 1882, Heinsius in herb. pr.; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Nieuw en Sint Joosland 1894, Ogterop in herb. pr.; IJzendijke, P. J. van Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Werkendam, C. A. Backer in herb. Heukels; Hintham 1895, Heinsius-Prikken in herb. pr.; — Valkenburg Un. 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Nijbroek, Voorst, Wormingen 1878, K. A. (Arch. 2. III. p. 179); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Parkweg bij Amsterdam, J. J. Smith Jr. 1890 (Arch. 2. V. p. 688; — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 108); Middel-

burg 1895, L. (Arch. 3. I. p. 202); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Bunde en Valkenburg, Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 307). Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

Ordo Alsinaceae *D.C.*

Sagina *L.*

[Aanm.: Daar de soorten van het geslacht Sagina menigmaal moeilijkheid opleveren bij het determineeren en er in de floristische werken dikwijls verwarring omtrent de soorten heerscht, wil ik aan de opsomming der groeiplaatsen een kort overzicht der systematische indeeling laten voorafgaan.

I. Bloemen 4-tallig.

A. De hoofdstengel eindigt in een sterile bladrozet, waaruit de bloeistengels zijdelings ontspruiten . . . . 1. S. procumbens L.

α. forma nodosa Nolte (= humilis v.d.B.). Stengels altijd neerliggend; bladen kort.

β. forma gracilis Nolte (= fontana Fries). Stengels opstijgend; bladen aanzienlijk langer dan de internodiën. Schaduwvorm.

γ. forma crassifolia Nolte (= maritima Fr. en Gr. et Godr., ofschoon die Don als auteur aanhalen). Bladen vleezig, zonder stekelpuntje. Plant van zilten bodem.

δ. forma spinosa Gibson. Bladen langer, meestal voorzien van kleine wimperachtige tanden.

B. De hoofdstengel ontwikkelt zich normaal en brengt bloemen voort.

a. Bladen zonder stekelpuntje . . . . 2. S. stricta Fr. *) (= S. maritima Don.).

---

*) Fries, die aan deze soort den naam gaf van S. stricta, onderscheidde:

α. alpina: obesior, pedunculis brevioribus.

β. maritima: gracilior (= Engl. bot. t. 2195).

De eerste schijnt voor te komen in Zweden op rotsachtige plaatsen. Fries zelf geeft reeds den grond voor de latere naamsverwarring

b. Bladen met stekelpuntje. . 3. S. apetala Arduino.
1. Kelkslippen na den bloei kruiswijs uitgespreid. Bladen aan den voet meestal gewimperd; bloemstengels steeds recht . . . . S. apetala α. genuina (= S. inconspicua Rossmann).
2. Kelkslippen bij vruchtrijpheid tegen het kapsel aangedrukt. Bladeren aan den voet meestal kaal; bloeistengels na den bloei haakvormig gebogen, bij vruchtrijpheid weder recht. . . . . S. apetala β. ciliata (= S. depressa Schultz.)

II. Bloemen 5-tallig.

A. Bloembladen tweemaal grooter dan de kelkbladen; bloemstelen kort, altijd recht; bladen stomp of gepunt. . . . . 4. S. nodosa Fenzl.
α. forma genuina.
β. forma glandulosa Besser (= β. pubescens Koch.) klierharig.
γ. forma moniliformis Lange (Haandb. p. 688) (= γ. maritima Pers en Fl. B. S.) Uitgespreid neerliggend; bovenste stengelleden zeer kort, bovenste bladen van den hoofdstengel en van de korte okseltakken vleezig, rond-eivormig.

B. Bloembladen even groot als de kelkbladen; bloemstelen lang, na het uitbloeien gebogen, daarna weder recht, bladen elsvormig, lang genaald . . . . . . 5. S. subulata F. et G.]

218. S. procumbens *L.* Algemeen. ♃. *Mei—Sept.*
α. **nodosa** *Nolte.* Op zonnige, dorre plaatsen, tusschen straatsteenen.

---

aan, daar hij uitdrukkelijk zegt: „Videntur insuper angli huc etiam trahere S. procumbentem maritimam, caule distinguendam, licet externa facie satis conveniat. Has ob rationes equidem meum nomen (S. strictae) servavi, sed non aegre feram, si alterum (S. maritima) ob maiorem Smithii auctoritatem praeferendum videatur."

Ofschoon inderdaad de naam van Don prioriteit verdient, schijnt het mij verkieselijker den naam van Fries te behouden en ook de var. γ. van S. procumbens crassifolia Nolte te noemen, waardoor de naam maritima geen aanleiding tot verwarring meer kan geven. Grenier et Godron geven aan (Fl. fr. I. p. 246) bij hun S. maritima Don „tiges naissant des aiselles d'une rosette centrale stérile." Grenier de bewerker van die familie, heeft dezelfde vergissing begaan in zijn vroeger werk, waarop Babington reeds opmerkzaam maakt (Cfr. Man. of Brit. Botany 4th Edit. p. 49).

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; 1880, Groll; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Terschelling 1881, Groll; 1887, V.; Rottum 1861, Lac.; — Leeuwarden 1872, Boerl.; — Oude Pekela, v. H.; Haren 1856, Strat.; — Assen en Hoogeveen 1859 en Nieuw Dordrecht 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1887, L.; Kampen, R. B.; Deventer, Halbertsma; 1878, K.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; Hardenberg 1892, L. en Carmiggelt; — Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Maldensche broek, N. en Th. Abel.; Ruurlo 1887, Ensink; Culemborg, Cayaux; — Utrecht, Buse; Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Amersfoort, R. B.; Garjeanne; — Amsterdam 1839 en 1844, Romb.; Fl. Amst.; 1863 en 1871, O.; Enkhuizen 1894, Sanders; — Leiden, de Vriese; 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; 1872, Boerl.; Warmonderhek 1841, S. S.; 1844, O.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Dordrecht 1848, M. J. Cop; 1880, V.; — Zuid-Beveland en Goes, v. d. B.; Middelburg, B. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zuiddorpe 1863 en Sint kruis 1861, A. W.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; Werkendam 1835, Lac.

(Suameer 1866, Holk., Oldeboorn 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — station Kwadijk 1887, Costerus in herb. pr.; Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Kapelle (Z.-Bev.) 1893, Ogterop in herb. pr.; Zoutelande 1881, A. W. in herb. L.; Middelburg 1880, L. in herb. pr.; — Werkhoven C. A. Backer in herb. Heukels; — Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

β. **gracilis** *Nolte.* (= *fontana* Fries et Prodr. Ed. I). Op vochtige, beschaduwde plaatsen.

In Herb.: Terschelling 1869, Holk.; 1887, V.; Ameland 1840, Sprée; — Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, v. H.; — Lonneker 1891, L.; Diepenheim, Un. 1897; — bosch Wolfheeze 1847, v. d. B.; Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; heide bij Woelderen, Forsten; Meerwijk 1852, Th. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Rijn bij het Vossegat, huis ter Heide 1859, v. H.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Legmeerpolder, Boerl.; Bentveld en kolk Overveen, Buse; Rozewater 1833, S. S.; Haarlem 1871, Groll; — Warmond 1841, S. S.; 1847, O.; Katwijk 1832, S. S.; 1837, Buse; Hazerswoude 1832, Wtt.; Leiden, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; — Haamstede 1844, Noorddijk 1834 en Walcheren 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1861, A. W.; Breda, v. A.; — Maastricht 1870, Groll.

(Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Midsland op Terschelling, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Zwolle 1885, L. in herb. pr.; — Bussum 1891, Costerus in herb. pr.; — Oranjezon 1877, L. in herb. pr.)

γ. **crassifolia** *Nolte.* Op zilte kleigronden.

In Herb.: Terschelling, Groenestrand 1886, K.; Rottum,**) Bleij (Bijdr. III. p. 50); Vlieland *) 1869, Holk.; Hoorn op Texel *) 1878, Lac.; — Marken *) 1886, Boerl. en V.; Hijpolitushoef op Wieringen *) 1856, Lac.; Enkhuizen, F. de Wit Pz.; Nieuwe Diep, V. Z.; Petten *), Un. 1891.

Bovendien zonder opgave van variëteit: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 420); — Steenwijkerwold, Oldemarkt, Gieten, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Almelo en Vriezeveen, Un.

---

*) Waren in het herbarium opgenomen als S. stricta.

**) In herb. als S. maritima Don., de overige als S. procumbens.

1870 (Arch. 2. I. p. 194); Bekkum, Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Vaassen, Epe, Un 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk Eibergen, Groenlo, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Al de zeeuwsche eilanden behalve Sint Philipsland, (Arch. 2. III. p. 114 en VI. p. 108); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Gulpen, Valkenburg, Sittard, Un. 1882 (Arch. 2. IV. p. 307).

219. S. stricta *Fries.* (*S. maritima* Don. et Fl. B. S.). Zandige zeekust. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; aardappelland Vlieland 1858, Lac.; strandweide Terschelling 1881, Groll; Schiermonnikoog 1860, S.; — Urk 1884, S.; — Zuid-Beveland 1843 en Wilhelminapolder, aan zandige oevers van kreeken 1850—1857, v. d. B.; Walcheren 1877, Frederiks; Nieuw bedijkt poldertje in het Sassche Gat 1854, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860.

(IJerseke 1884, L. in herb. pr.)

Bovendien: Petten Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 203 en 235); Velserkanaal 1871, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 370). — De verdere opgaven hebben betrekking op de andere soorten van dit geslacht.

220. S. apetala *Arduino.* Op akkers en opene zandgronden. ⊙. *Mei—Sept.*

a. **genuina** (*S. inconspicua* Rossmann).

In Herb.: Oostmahorn, Hinxt; — Westernieland 1867, Schuringa; Hornhuizen, v. H.; — Meppel Cayaux; — Watermeerwijk bij Nijme-

gen 1864, v. H.; Ooische waard 1865, Th. Abel.; Culemborg, de Haas; — Utrecht 1825, Wtt.; 1839, D. S.; v. d. T.; Schalkwijk 1834, Wtt.; tusschen Schalkwijk en Westhoven 1833, Wtt.; Bunnik, C. A. Bergsma; Houten 1833, Wtt.; tusschen Jutfaas en 't huis te Haamstede 1841, v. d. T.; — Leiden, de Vriese; Dz.; Buse; Rijnsburg op vlasland 1838, Mb.; Valkenburg, O.; Endegeest, Perin; Dordrecht 1848, (op oude muren tegenover het magazijn van affuiten), v. Hov.; Vianen 1836, v. H.; — Kapelle bij Goes 1834, Wtt.; Goessche polder 1841, akkers bij Kapelle 1839 en Zuid-Beveland 1848, v. d. B.; Middelburg K. A. ex. herb. Groll; *) Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W. **); — Roermond 1900, G. en Jongmans; bij de kerk te Heel, Un. 1900; Sittard 1883, K.; Sint Pietersberg, Un 1861; Heerlen 1868, Lac.; Geulen 1866, H. d. V.; Gronsveld, Un. 1861; Beek 1871, Lac.; Epen, Un. 1861; Vijlen 1866, H. d. V.; Ambij, Un. 1861.

(Tusschen koren te Leens 1898, J. Borgman in herb. Heukels; — Oost-kapelle (Walch.) 1877, K. A. in herb. pr.)

β. **ciliata** *Fries* (*S. depressa* Schultz.).

In Herb.: Waalsdorp 1869, H. d. V.; op muren te 's Gravezande 1824, V. Z. ***); 's Gravezande 1870,

---

*) Waarschijnlijk dezelfde plant als in het eigen herb. van den Heer Kok Ankersmit voorkomt van Oost Kapelle.

**) In een brief aan Dr. v. d. Bosch, do. 17 Juli 1860 schrijft Walraven: „Ingesloten ontvangt U eenige exemplaren Sagina stricta of apetalis. Ik heb ze verzameld waar ik vroeger Sagina stricta gevonden heb en toch komen de exempl. mij meer verlengd voor en hebben meer den vorm van apetalis, misschien maritima?" Alzoo in het ingedijkte poldertje in het Sassche Gat.

***) Deze plant werd in 1824 gevonden door Vrijdag Zijnen en als Arenaria tenuifolia gedetermineerd, wat door van Hall beves-

H. d. V.; — 's Hertogenbosch 1895, Heinsius-Prikken; — bouwland Sint Jansberg 1877, Lac.

(Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W. in herb. L.)

Bovendien: Eierlandsche polder op Texel, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 148).

[Aanm.: De door Hugo de Vries verzamelde planten zijn zeer twijfelachtig, daar het slechts fragmenten zijn.]

221. S. nodosa *Fenzl.* (*Spergula nodosa* Fl. B. S. bl. 360). Op vochtige zandgronden in veenachtige weiden, ☉. *Mei—Aug.*

β. **glandulosa** *Besser.* (= *β. pubescens* Koch).

In Herb.: Texel 1869, Holk.; Hoorn op Texel 1860, Lac.; Ameland, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Schoterland 1872, Hoek.; Harlingen, Un. 1886; tusschen Hichtum en Wommels 1864, J. M. de Boer; Franeker, Bergsma; Bergumerheide 1849, S.; — Eelderwolde, S. P. Kros; Helpen bij Groningen 1823, v. H.; Haren 1865, H. d. V.; — Dalen 1859, Lac. en S.; tusschen Roswinkel en Weerdinge 1837, v. H.; Odoorn 1859 en Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer 1833, Wtt.; Romb.; tusschen Deventer en Gorssel 1844, T.; Kampereiland 1846, R. B.; Kampen, Cayaux;

---

tigd werd, zoodat deze haar opnam in zijne Flora Belgii Septentrionalis I. p. 350. Zoowel van Hall als Vrijdag Zijnen zijn gaan twijfelen aan hunne determinatie; de eerste schreef op het etiquet der door hem van V. Z. ontvangen plant: „non est". Sagina en later apetala.

Vrijdag Zijnen voegde bij zijn exemplaar: „Dit plantje in 1824 door mij gevonden, gedetermineerd en door Prof. v. Hall als zoodanig erkend, schijnt mij toe te zijn Spergula nodosa en wel de modificatie gelijk zij in mijn Herbar. uit de omstreken van Berlin aanwezig is door mijn confrater Bauer verzameld. De verschillende lengte der bloem en kelkbladen en de gedaante der laatsten zijn mij gebleken het meest constante verschil op te leveren tusschen Arenaria tenuifolia en Sperg. nodosa. V. Z. Sept. 1843." Ik vermeld dit omdat de opgave van van Hall in den Prodr. Ed. I. niet werd overgenomen.

Zwolle, v. H.; 1891, Carmiggelt; 1894, L.; tusschen Wijhe en Raalte 1849, M. J. Cop; Goor 1859, v. H.; Schutterop 1852, v. H.; Almelo, Un. 1870; – Hattem 1865, H. d. V.; Gorssel 1897, V.; Leesten 1850, Groneman; Zutphen 1835, Wtt.; v. d. B.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1874 en 1875, Groll; Twello, P. v. Delden; Bathmen, Un. 1850; Twikkel 1863, H. d. V.; Epe 1864, S.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn, Thomson; 1852, K. A.; 1858, O.; Nijmegen, B.; Bergharen en Weurt, Th. Abel.; Bennekomsche Meent bij Wageningen 1881, K.; Spoel bij Culemborg, D. S.; – Zeist, O.; Amersfoort 1894, Garj.; Nieuw Loosdrecht, W. en Kraep.; – Muiderberg 1844, Lac.; Amsterdam, E. B. Asscher; Fl. Amst.; 1839, Romb.; West Zaan 1851, Kerb.; Kallantsoog 1877, Lac.; Breesaap 1835, Mb.; Buse; v. H.; Velsen, v. H.; Rozewater en Bentveld, Kerb.; Buse; Zandvoort, S. P. Kros; 1837, Mb.; Overveen, de Haan; Middenduin 1843, Buse; Haarlem, Splitgerber; 1879, Groll; bij Slooten aan het Haarlemmermeer 1842, Heijbroek (P. N. S.); – Noordwijk 1843, J. van Dissel; 1885, V.; Katwijk 1835, Lac.; v. d. B.; Leiden 1842, O.; Wassenaar 1831, S. S.; Pierot; Perin; Dz.; Waalsdorp, Barger; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex. herb. Groll; Scheveningen 1845, de Br.; V. Z.; Loosduinen, Destrée; op den Haak bij 's Gravezande, V. Z.; Hoek van Holland en het Spui-Westland, v. d. T.; kalkhaven Dordrecht 1880, Posth.; 1882, V.; Rockanje, 1835; – Walcheren 1840, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; Groede 1885, L.; Sas van Gent 1855 en Axel 1859, A. W.; tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; – Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Osten, v. Hov.; – Weert 1900, G. en Jongmans.

(Texel, Noorderpolder 1894, V. Suringar in herb.

pr.; Midsland, J. B. Tijm' in herb. Heukels; — Murmerwoude en Akkerwoudsterbroek, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; — Borne, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; — Huinen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; — Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.; 1892, Ogterop in herb. pr.; — Vuchtsche heide, Costerus in herb. pr.)

γ. **moniliformis** *Lange*. (= γ. *maritima* P. en Fl. B. S. p. 362).

In Herb.: Terschelling 1886, J. C. Wouters; Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Sprée; 1865, v. d. Leij; — Callantsoog 1877, Lac.; Zandvoort en Haarlem, v. H.; — Wassenaar, Forsten; Terheijde, Un. 1851; — Walchersche duinen 1838, v. d. B.

Bovendien, zonder opgave van variëteit: Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 366); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Giethoorn (Zuidveen), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Heino, Wijhe, Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, Weusthag, bij de Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, Hollenbergerveld, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); Wisselsche venen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Winterswijk en Eibergen, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Abcoude en omstreken, Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Brielle en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 6).

222. S. subulata *Torrey et Gray*. Zandige bouwlanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ginkel onder Ede 1890, v. Vloten; — Oud Bussum bij Naarden 1878 en Hilversum 1879, H. de V.

(Bussum, C. J. Koning in herb. Heukels.)

[Aanm.: In zijne „Bijdrage tot de Flora van het Gooi" (Arch. 2. V. p. 524) schrijft Prof. de Vries naar aanleiding dezer plant: „Sedert deze soort in 1878 voor het eerst door mij in ons vaderland gevonden werd, heb ik haar niet alleen op dezelfde groeiplaats, op de heide bij Bussum, maar op verschillende andere plaatsen teruggevonden, o. a. op den Trompenberg en in de bosschen van Spanderwoud. Zij is in deze streek geenszins zeldzaam." In het herbarium van Dr. J. C. Costerus bevindt zich reeds een exemplaar van 1872; het was echter gedetermineerd als S. procumbens met pentamere bloemen.]

Spergula *L.*

223. Sp. arvensis *L.* In zandige streken op bebouwde en onbebouwde gronden. ⊙. *Juni—Herfst.*

a. **vulgaris** *Boenningh.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; 1887, V.; Midsland, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; — Franeker, Un. 1886; Leeuwarden 1850, S.; 1861, J. M. de Boer; Giekerk 1849, S.; Joure 1842, Tilanus (P. N. S.); Friesland, Cayaux; — Slochteren 1829, v. H.; Helpen 1855, v. H.; Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; Cayaux; — Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Deventer 1840, Halbertsma; tusschen Deventer en Gorssel 1844, T.; 1876, K.; Oosterhout 1870, Hoek; Kampen, R. B.; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1885, Ensink; station Ede, Fockema; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; Renkum, Buse; Rheederoord 1835, de Vriese; tusschen Nijkerk en Amersfoort 1835, D.S.; — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; 1861, R. B.; 1895, Garj.; Baarn 1835, de Vriese; tusschen

Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; tusschen Doorn en Driebergen, v. d. T.; Driebergen, Zeist en Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Hilversum, v. d. T.; Uithoorn 1872, Boerl.; Rijnspoor Amsterdam, Fl. Amst.; Muiderberg, M.D.; Wieringen 1856, Lac.; Helder, (V. Z.?); Schooten 1870, Heemstede 1870, Groll; Vogelenzang 1871, Boerl.; — Hillegom 1894, V.; Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; 1886, Exc.; Noordwijk, v. d. B.; Sassenheim, Kerb.; Warmond 1846, Perin; Endegeest 1841, S. S.; Leiden 1827, de Vriese; 1835, Mb.; 1839, B. W.; Wassenaar, v. d. B.; 1832, S. S.; 1882, V.; Voorschoten 1859, S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex herb. Groll; G. B.; Buse; R. B.; Monster 1851, Buse; Un. 1851; Dordrecht 1882, V.; — Domburg, Forsten; Biezelinge 1838, Oostkapelle 1841, Dijkwelle 1840, en Hulst 1846, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Ulvenhout, Un. 1852; Werkendam 1835, Lac.; Vucht en Vlijmen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; 1831, v. d. B.; tusschen Oisterwijk en Tilburg 1866. O.

(Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Leens, J. Borgman; — Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.) zeer veel op den Eikelenberg, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1877—1898, K. A. in herb. pr.; Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; Baarn 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; — Huisduinen 1881, V. Suringar in herb. pr.; Diemerbrug 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden 1894, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer in herb. pr.; — Loosduinen 1881, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Sliedrecht 1894,

Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1876, L. in herb. pr.; F. D. J. Risch in herb. Heukels; — 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

β. **sativa** *Bönningh.*

In Herb.: Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Kampen 1847, R. B.; — Ruurlo 1885, Ensink; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Renkum 1851, Buse; Beek 1868, O.; — Leiden, Dz.; 1842, O.; Warmond 1859, S.; 's Gravenhage, V. Z.; — Haamstede, Un. 1894; Hulst, v. d. B.

(Kalkhaven Dordrecht 1879, Posth. in herb. pr.; Kapelle (Z.-Bev.) 1892, Ogterop in herb. pr.)

γ. **maxima** *Weihe.*

In Herb.: Holwert tusschen 't vlas 1829, v. H. (Cfr. Fl. B. S. p. 804. Bijdr. V. p. 83); Eelderwolde 1837, v. H.;? Baflo 1836, v. H.; — Zutphen, Un. 1850; v. d. B.; Kronestein bij Leiden 1827, Wtt.

Bovendien, zonder vermelding van variëteit: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Almelo Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. III. p. 179); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Alkmaar, Bergen, S. en Abel. 1871 (Arch. 2. I. p. 27); Heilo, Breesaap, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 398); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543; Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232); Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Blerik, Wel, Velden, Welsche hut, Un. 1893 (Arch.

2. VI. p. 569); Meerssen, Gronsveld, Sittard, Un. 1861; Slenaken, Gulpen, Wylre, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts reeds vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

224. S. **Morisonii** *Boreau.* (*S. pentandra* Auct. et Prodr. Ed. 1. p. 43). Op dorre zand- en heidegronden. ☉. *April—Sept.*

In Herb.: Berkumerbelten bij Zwolle 1892, L.; tusschen Wierden en Vriezeveen 1892, L. en Carmiggelt; — Hoenderloo, Un. 1890; Gortelsche bosch 1882 en Westeneng bij Apeldoorn 1881, K. A.; Dieren 1878, L.; Klarenbeek onder Voorst 1882 en Ede 1883, K. A.; Oosterbeek, H. d. V.; Nijmegen, Th. Abel.; Wijchen 1897, K. en G.; Veenendaal 1900, G. en Jongmans; Renkum 1851, Buse; 1871, Groll; Bennekom 1879, K. A.; 1883, G. Molengraaff; 1895, L.; — Amerongsche berg 1872, H. d. V.; Darthuizerberg 1896 en Maarsbergen 1895, V.; Rijzenburg 1859, R. B.; tusschen Zeist en Driebergen, E. B. Asscher; 1898, C. A. Backer; Driebergerbosch 1865, Knüttel; Zeisterbosch, G. Deijn.; Zeist, C. A. Bergsma; 1851, O.; de Bilt, v. d. T.; 1837, D. S.; Beerschoten 1837, D. S.; — Heide bij Laren 1894, V.; — Oegstgeest 1836, Mb.; Endegeest 1836, Lac.; Leiden, Dz.; — Oisterwijk 1867, Knüttel; Bakel 1873, H. d. V.; — Mook, Middelaar 1870, Lac.

(Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning; Wageningen, Lotsy in herb. Posth.; — Amersfoort, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Utrecht, Th. Stolz in herb. K. A.; — Hilversum 1885, Heinsius in herb. pr.; Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Hamert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Koevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV.

p. 403); Berg en Dal, Neerbosch, Heumen, Malden, Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 263); – Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Vucht, v. Hov. (Prodr. Ed. 1. p. 43).

Spergularia *Presl.*

(*Lepigonum* Wahl. Prodr. Ed. I.)

225. **Sp. segetalis** *Fenzl.* Op korenvelden, somtijds als opslag. ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Maasoever bij Wijk 1894, de Haas; bouwland tusschen Geleen en Spanbroek 1896, G.

226. **Sp. rubra** *Presl.* (*Lepigonum rubrum* Wahl. en Prodr. Ed. I. p. 43, *Arenaria rubra* L. en Fl. B. S. p. 350, 722). In zandstreken op bouwlanden, aan wegen. ⊙–♃. *Mei–Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1869, Holk.; Texel 1860, Lac.; – Gaasterland 1865, H. d. V.; – Stadskanaal 1827, v. H.; Westerbroek, Strat.; – Emmen 1859 en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Gieten 1865, H. d. V.; – Vollenhove 1845, T.; Wezepe 1850, R. B.; Deventer, Halbertsma; Wierden 1892, L. en Carmiggelt; Dinkel, Un. 1895; Heemse 1868, v. d. Scheer; – Hattem 1865, H. d. V.; 1872, Hoek; Oldebroek, R. B.; Hertskamp 1877, K.; Lichtevoorde 1883, L.; Vorden 1882, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Veluwe, Cayaux; Harderwijk, Hulshorst 1852 en tusschen Nunspeet en Nijkerk, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Beekbergen 1840, Buse; Wildenborgsche molen 1832, Staring; Apeldoorn 1859, O.; Arnhem 1833, Wtt.; 1835, de Vriese; 1873, Groll; Velp, C. A. Bergsma; Wolfheze, Un. 1847; Tafelberg 1837, Buse; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; 1878, Groll; Beek 1853, O.; Beek, Hatert, Malden, Lent, Th. Abel.; Renkom 1848, Buse; 1853, S.; stations-

terrein Culemborg 1899, C. A. Backer; — Grebbe, v. H.; Grebbeberg 1837, Buse; Fockema; Amersfoort, Splitgerber; R. B.; Leusden, Garj.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Zeist 1847, B. W.; de Bilt, Utrecht 1830 en de Vuursche, v. H.; — Hilversum, Naarden, v. d. T.; 1864, O.; tusschen Naarden en Muiderberg 1896, V.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Urk 1884, S.; Breesaap, Wtt.; Velsen 1835, Mb.; Haarlem, Splitgerber; — Noordwijkerhout 1846, Dz. en Mb.; Rijnsburg 1845, Perin; Leiden, Mb.; Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1840, B. W.; Loosduinen, V. Z.; Zwijndrecht 1886, V.; Vianen 1835, D. S.; — Zuiddorpe 1854, A. W.; Eede 1881, A. W.; Hulst 1846, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — Ulvenhout, Un. 1852; Eindhoven 1832, v. d. B.; Forsten; Dz.; tusschen Osten en Deurne 1871, Lac.; Helenaveen 1873, H. d. V.; Geldrop, Forsten; — Genooi 1900, Rieter; Wessem 1900, G. en Jongmans; Baexem, Un. 1900; Stibbe 1889, V.; Simpelveld 1865, H. d. V.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Tieke 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Oudewerf Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; Onneresch, Eelderhooiweg, huis te Glimmen bij Haren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zuid-Laren 1884, Heinsius in herb. pr.; tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Avereest 1898, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Groesbeek 1899, Costerus in herb. pr.; station Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amsterdam 1885, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Oudenbosch 1898, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; — Blerik, Un. 1893 L. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Hoogeveen, Erm, Zwinderen, Gramsbergen, Odoorn

1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Steenwijkerwold, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Almelo en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Bekkum, Nieuwkerkerveen, Langelo, de Lutte, de Poppe, bij den Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Vaassen, Epe, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Lochem, Eibergen, Groenlo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 220); — Delft, de W. H. (Arch. 2. II. p. 31); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Amby, Meerssen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308).

[Aanm.: De soorten van het geslacht Spergularia leveren bij de determinatie eigenaardige bezwaren op. Spergularia segetalis en rubra geven betrekkelijk weinig moeite ter onderlinge onderscheiding; geheel anders is dit met de soorten Sp. salina, media en marginata. Hierbij komt nog een ongeloofelijke verwarring in de synonymie, weder als gevolg van de uiterst geringe verschillen der vroeger als soorten onderscheiden vormen, waarbij de soort Sp. media nu eens tot de eene, dan weer tot de andere vorm gebracht werd. Door sommige auteurs werden alle vormen onder eén enkele hoofdsoort vereenigd, zoo b. v. bij Marsson (Flora von Neu-Vor Pommern, p. 77), die alle brengt tot Spergularia halophila Marss. of Grenier en Godron, die als grondsoort Sp. media Gr. et Godr. aannemen. Deze auteurs verdeelen hun Sp. media in twee varieteiten: α. heterosperma Fenzl. (met de synonymen Arenaria rubra β. marina L., Sp. salina Presl., Sp. marina Bartl., Lepigonum medium Wahlb., Ar. marina Roth.) en β. marginata Fenzl. (met de synonymen Arenaria media L., Ar. marginata D.C., Lepigonum marginatum Koch.).

Zoowel Koch als Garcke beschouwen deze beide varieteiten als afzonderlijke soorten, wat naar mijn overtuiging ook het meest overeenkomstig de waarheid zal zijn; de eerste noemt echter de verscheidenheid heterospermum van Grenier en Godron Lepigonum medium Wahlb. (met de synonymen Alsine marina α. D. fl. 3. p. 293, Arenaria marina Roth., Ar. rubra β. marina L., Sp.

salina Presl.), de var. marginata echter Lepigonum marginatum Koch. D. fl. suppl. (met de synonymen Lep. marinum Wahlb., Alsine marina Wahlenb., Ar. marginata D.C., Ar. media L. p. p., Ar. marina β. Smith. brit. Fl.). Garcke daarentegen noemt haar in dezelfde volgorde Spergularia salina Presl. (met de synonymen Sp. marina Griseb., Ar. rubra β. marina L., Ar. marina Roth., Lepigonum medium Wahlb.) en Spergularia marginata Kittel (syn. S. media Griseb., Arenaria media L. (exc. syn.), Ar. marginata D.C., Lepigonum marinum Wahlb., Lep. marginatum Koch.).

De Prodromus Ed. 1. onderscheidde drie afzonderlijke soorten, n.l. L. medium Fr., L. salinum Fr. en L. marginatum Koch, met de opmerking dat L. medium „differt a L. rubro: fol. carnosis, supra planis, pedunculis fructiferis (capsula vix longioribus) rectangulo-patentibus, effoetis erectis, sepalis (lanceolatis) capsula paulo brevioribus Fr. Mant. 111. p. 3. Semina alata in nostris non vidi."

Dezelfde indeeling wordt ook door Lange (Haandbug i den danske Flora p. 661) toegepast, waarbij hij echter L. medium Fr. (Sperg. canina var. urbica Hartm.) als ondersoort bij L. salinum brengt, Lange geeft de volgende nauwkeurige onderscheidingen:

1. L. salinum Presl.
   α. trachyospermum (L. neglectum Kindb. Bot. Not. 1857 p. 84, monogr. p. 36. Spergularia canina a salina Hartm., Alsinella marina Fl. Danica 2231.
   Vruchten ruwpuntig, ongevleugeld.
   β. leiospermum (Kdbg. monogr. p. 23. als soort L. salinum Fr.).
   Vruchten glad, nu eens gevleugeld (f. alata) dan weer ongevleugeld (f. aptera), of beiden in hetzelfde kapsel. (f. heterosperma).
   1. Cymosum: Bloeiwijzen met tot aan den top bladdragende takken.
   2. Racemosum: Takken van de bloeiwijze verlengd trosvormig, met bladlooze toppen.
   * L. medium Fr. Laag en nederliggend met ver kruipenden wortel; kapsel iets langer dan de kelk.
2. L. marinum Wahlb. Fl. Gothob. p. 47. (Arenaria rubra β. marina L., Alsinella marina H. 497, Arenaria marginata D.C.).
   β. fasciculare (L. fasciculare Lönnroth Observ. Crit. Ups. 1854. p. 13), met talrijke rechtopstaande sten-

gela, meer samengedrongen bloeiwijze, met opgerichte, bij vruchtrijpheid rechtuitstaande (en niet neergebogen) vruchtstelen; kapsel ongeveer de helft langer dan de kelk, vruchtjes omgekeerd-eivormig met verhoogden rand, doch zonder vleugels.

Deze variëteit werd op Föhr door Schiötz verzameld.

Ofschoon het aanbevolen blijft na te gaan aan de versche planten, welke van deze vormen bij ons voorkomen, heeft het mij het meest gewenscht toegeschenen het herbarium-materiaal te verdeelen in: 1. Spergularia salina Presl. met de ondersoort, vroeger als Sp. media Fr. vermeld, en 2. Sp. marginata Kittel. De exemplaren van Sp. media vertoonen dikwijls zulke gelijdelijke overgangen tot Sp. salina, dat het niet immer mogelijk is, deze ondersoort met zekerheid af te zonderen. Vergelijk ook Arch. 1. II. p. 101.]

227. Sp. salina *Presl.* Op zilte zandgronden. ⊙ en ①. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860 en Vlieland 1838, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Tjongerzijl bij de Lemmer, v. H.; Lemmer, v. H.; Cayaux; Oostmahorn 1860 en Anjum 1860, S.; — Dronten bij Kampen 1873, Hoek; Vollenhove, R. B.; — Harderwijk 1864, R. B.; Nijkerk 1876, K. A.; — Eem 1895, Garj.; Spakenburg, W. en Kraep.; — Amsterdam, Heybrock; 1842, P. N. S.; O.; 1875, Lac.; IJdijk bij Amsterdam, Mb.; Zeeburg 1845, O.; Kerb.; Broek in Waterland 1856, Lac.; v. d. C.; Marken 1886, Boerl. en V.; Nieuwe Diep, V. Z.; Spaarndam, Buse; 1870, Groll; Spaarnwoude, V.; Halfweg 1857, Lac.; — Katwijk 1842, O.; 1842, B. W.; Perin; Leiden, Mb.; Spanjaardsbrug bij Leiderdorp, Dz.; Mb.; 1836, D. S.; 1843, O.; Hoek van Holland 1894, V.; eiland Rozenburg 1899, Jongmans; Zwijndrecht 1837, Lac.; 1848, v. Hov.; Brielle 1894, V.; — Zuid-Beveland 1834, 1839, Grijpskerke 1840, haven te Goes 1838 en Oost-Beveland 1846, v. d. B.; Serooskerke, v. d. T.; Vlissingen, Veere 1883, K.; Middelburg, M. D.; 1877, L.; Zijpe 1868, Schuringa; Hoek 1863, A. W.; — Ossendrecht, Un. 1860.

(Hindelopen 1869, J. M. de Boer in herb. K. A.; — Arnemuiden 1876, L. in herb. pr.; IJzendijke 1899, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, S. P. Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 366); — Wieringen, (Arch. 1. V. p. 50); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 114); Schouwen en Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49).

Subgen. **Sp. media** *Fr.* Op gelijke plaatsen als de vorige. ⊙ en ①. *Juni—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; Groene strand Terschelling, Un. 1886; Rottum 1869, Holk.; — Leeuwarden 1859, S.; Harlingen, C. A. Bergsma; Dijkshoek, v. d. Leij; Tjongerzijl bij de Lemmer, v. H.; — Zoutkamp en Vierhuizen 1855, Strat.; — Vollenhove 1845, Noordpolder bij Kampen, Zwartendijk bij Kampen 1847 en 1850, R. B.; Richterdiep bij Kampen 1872, Hoek; — Harderwijk 1864 en 1865, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Putten 1876, K. A.; — Spakenburg 1895, Garj.; — tusschen Muiderberg en Naarden 1854, Lac.; Exc. 1882; Meent bij Naarden 1864, O.; Oosterdoksdijk 1851, T.; IJpolder 1873, Boerl.; IJ bij Amsterdam 1824, d.d. Dr. Schultes; E. B. Asscher; v. H.; 1842, Tilanus (P. N. S.); Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl.; Monnikendam 1856, Lac.; 1873, Boerl.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Petten, Un. 1891; Uitgeest 1893, Groll; — Katwijk 1832 en 1836, S. S.; 1842, O.; Leiden, Dz.; Stalen bij Spanjaardsbrug, Dz. en Mb.; Rots van Rockanje, V. Z.; — Duiveland, Zierikzee en Noord Kisserssnolle, Un. 1894; Schouwen 1883 en Sint Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland, Dz.; 1845, v. d. B.; Zeeland, v. d. T.; Walcheren 1834, Wtt.; B. W.; 1893, L.; Middelburg 1877 ex. herb. Groll;

Zeeuwsch Vlaanderen 1853 en 1861, A. W.; Sassche gat 1863, A. W.; Zand? 1836? — Bergen op Zoom, Un. 1860.

(Prins Hendrikpolder 1894 en — Nieuwe Diep 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; Middelburg 1877, L. in herb. K. A.; Groede 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Tholen, L. (Arch. 2. III. p. 114).

228. Sp. marginata *Kittel.* Op zilte kleigronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; Kok op Texel 1881, Groll; schorren op West Terschelling 1869, Holk.; 1881, Groll; Dellewal 1887, V.; de Grie, Un. 1886; Schiermonnikoog 1867 Holk.; — zeedijk Hinlopen 1853, S.; (Coll. Nat.); Workum 1864, J. M. de Boer; Tjongerzijl 1828, v. H.; Lemmer, v. H.; 1865, H. d.V.; Dokkum 1865, H. d. V.; Oostmahorn 1860, S.; — Uitwierde 1856 en Zoutkamp, Strat.; — Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; 1867, O.; IJ bij Amsterdam 1833, S. S.; Mb.; 1836, Buse; Zeeburg, de Vriese; 1845, O.; Amsterdam, Splitgerber; v. H.; Naarden 1842, de Vriese; Monnikendam 1856, Lac.; 1886, Boerl. en V.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Nieuwe diep, Petten, Un. 1891; — Zwijndrecht 1837, Lac.; Hoek van Holland, V. Z.; 1894, V.; Destrée; den Haak bij 's Gravezande 1886 en Brielle 1894, V.; — Zeeland, Dz.; Dumortier; Zierikzee en Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; 1877, K. A.; Walcheren 1893, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Middelburg, Serooskerke en Nieuwe haven Middelburg, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1859 en Hoek 1862, A. W.; Zuid Watering 1839, B. W.; Loozenpoldertje bij Hoek, 1853, A. W.; Sloe 1838, v. d. B.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Un. 1860, Thomson;

1889, Groll.; Woensdrecht 1884, V.; — Tholen, Thomson.

(Lemmer 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Zeedijk Hoorn 1898, A. C. J. van Goor; — Strand te Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Wissenkerke, Schipper in herb. pr.; Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Waarde 1898, M. v. Weele; — Scheldedijk, Halsteren, 1898, P. J. Verhoeven in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, (Arch. 1. V. p. 50); Ameland, (Arch. 2. I. p. 371); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 361, 363 en 366); — Noord-Beveland en Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 108).

Ammadenia *Gmelin.*

(*Halianthus* Fr. et Prodr. Ed. 1.)

229. A. peploides *Ruprecht.* (*Halianthus peploides* Fr. et Prod. Ed. 1. p. 44, *Honkenya peploides* Ehrh. et Fl. B. S. p. 348). Aan de zandige zeekust. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860 en Posthuis op Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Grind 1869, Holk.; Ameland, Sprée; 1896, V.; Schiermonnikoog 1867 en 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Roode Klif bij Stavoren 1853, S.; — Vollenhove 1845, Top; R. B.; v. Heyn.; 1893, L.; — Harderwijk 1850 en 1863, R. B. (No. 735 Herb. pl. sel. crit. fl. Rhen. Fasc. XIII); tusschen Nijkerk en Spakenburg 1894, Garj.; — tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; Muiderberg, v. H.; 1841, Romb.; 1882, Groll; 1896, V.; Oud Valkeveen 1892 en 1896, V.; Naarden 1837, (D. S. ?); tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Huizen 1872, O.; 1894, Garj.; het IJ, Buse; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; Nieuwe Diep, V. Z.; Petten,

Un. 1891; Wijk aan Zee 1836, Buse; Zandvoort 1872, Groll; — Noordwijk 1842, O.; Exc. 1860; 1889, V.; Katwijk, Wtt.; 1832, S. S.; 1832, v. d. B.; 1833, S. S.; Dz.; G. B.; 1835, Mb.; 1835, Lac.; 1842, O.; 1842, B. W.; 1842, de Vriese; 1845, Perin; Scheveningen, Broers; 1844, V. Z.; ter Heide, Destrée; Hoek van Holland, V. Z.; v. d. T.; 1887, V.; Barger; 1894 V.; Destrée; Rockanje, Un. 1887; — Westerschouwen 1845, v. d. B.; Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; 1877, K. A.; Walcheren 1863, A. W.; West Kappelsche dijk 1841, v. d. B.; 1864, v. H.; 1864 en 1869, H. d. V.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; 1898, Ogterop; Op het strand bij het fort den Haak in Walcheren 1837, G. B. C. v. d. Feen; — Bergen op Zoom Un. 1860; Thomson.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Harderwijk en Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Huisduinen 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Wissenkerke 1886, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Roode klif K. A. (Arch. 2. VI. p. 354); — Hondsbosschen v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398); — Noord-Beveland A. W. en L., (Arch. 2. VI. p. 108); West Zeeuwsch Vlaanderen A. W. (Arch. 2. III. p. 114).

Alsine *Wahlenb.*

230. A. tenuifolia *Wahlenb.* (*Arenaria tenuifolia* Fl. B. S. p. 350 *)). Op kalkhoudende en zandige akkers. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Terwolde, K. A.; Voorst 1840, Buse; 1879, K. A.; Zutphen, B.; Mb.; 1837, Wtt.; Oos-

*) Zie aangaande de opgaven bij van Hall de noot bij Sagina apetala β. ciliata op p. 245.

terhout bij Nijmegen 1865, Th. Abel.; Heumen 1882, K.; Beek, Un. 1898; – Utrecht L. Marchand; Bunnik, v. d. T.; G. Deijn.; Odijk en Werkhoven, v. d. T.; – Zuid-Beveland, Mb.; 1834, Dz.; 1839 en 1840, v. d. B.; Kwadendamme 1834, Dz.; – Werkendam 1835 en 1836 Lac.; – Weert 1899 en 1900 G.; Roermond 1900, G. en Jongmans; Sittard, v. Hov.; Sint Pietersberg 1869, O.; Valkenburg 1866, H. d. V.; 1900, V.; Geleen 1896, G.

(Apeldoorn (als opslag) 1884, K. A. in herb. pr.; Leuvenheim bij Brummen 1885, Ensink in herb. L.)

Bovendien: Vucht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 298).

[Aanm.: A. striata Gren. (Arenaria striata L., Alsine Laricifolia Wahl. et Koch.) werd door Boerhaave, waarschijnlijk bij vergissing als inlandsch opgegeven.]

Moehringia *L.*

231. M. trinervis *Clairville.* (*Arenaria trinervis* Fl. B. S. p. 348). Bosschen en beschaduwde gronden algemeen. ⊙. *Mei–Juli.*

In Herb.: Gaasterland 1894, L.; Rijsterbosch in Gaasterland 1868, J. M. de Boer; Wolvega 1869, J. M. de Boer; Un. 1881; – Haren 1835 en 1836, v. H.; Sterrebosch bij Groningen, Strat.; – Valthe 1859 en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Zandberg bij Kampen 1848, T.; 1849, R. B.; Zwolle 1884, L.; Deventer 1846, M. J. Cop; 1845, T.; Diepenveen 1876, K.; Almelo 1891 en Lonneker 1893, L.; – Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1879, K. A.; Voorst 1833, Wtt.; Rheede, v. H.; Schoonerbeek bij Putten 1835, D. S.; Nijmegen, B.; Ubbergen, Beek, Hatert, Th. Abel.; Beek 1853, O.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; – Amersfoort 1860, R. B.; 1892, Garj.; Hulshorst 1852, R. B.; Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Bunnik 1883, G. Molengraaff; Utrecht, C. A. Bergsma; Adegeest bij Bun-

schoten 1843, O.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg, Exc. 1882; Amsterdam, Lac.; Velsen, Exc.; Overveen, Bloemendaalsche bosch 1868, O.; Aardenhout 1870, Groll; Elswoud 1886, V.; Haarlemmerhout 1839, Buse; 1842, de Vriese; 1870, Groll; 1873, Hoek; Brakelbosch bij Haarlem, v. S. V.; Haarlem 1836, Buse; Splitgerber; Vogelenzang, Exc. 1878; — Lisse, Exc. 1882; Exc. 1887; Noordwijk, Dz.; 1872, Boerl.; Warmond 1843, B. W.; 1900, V.; Poelgeest, Endegeest, Lisse, Noordwijk, v. d. B.; Poelgeest, Exc. 1874; Fockema; Leiden, Mb.; 1839, B. W.; Pierot; Forsten; 1844, O.; Endegeest 1836, Lac.; Haagsche Schouw, Exc. 1865; Wassenaar, Kerb.; 1833, S. S.; 1842, de Vriese (P. N. S.); Haagsche bosch, v. Roijen; V. Z.; 1851, S.; Exc. 1887; Scheveningsche boschjes, R. B.; 's Gravenhage 1857, S.; Dordrecht 1882, V.; Dordtstein bij Dordrecht, v. Hov.; — Haamstede, Un. 1894; Dijkwelle, Oosterzwake 1839, Zeeland, Zuid-Beveland en Domburg 1840, v. d. B.; Domburgsche Manteling 1894, Ogterop; — Breda, v. A.; — St. Jansberg 1878, Groll; Sint Pietersberg, (de Marres ?); Beek, Boerl.; Limburg 1871, Lac.; Maastricht, v. Hov.

(Uithuistermeeden (*β*. leptoclades) 1869, Holk. in herb. v. Tuinen; — Oosterbroek, Haren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Bosch te Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Hardenbergerbosch, M. S. Rust; — Heuze bij Borkulo, G. J. Kerbert, in herb. Heukels; Roosendaal 1893, Ogterop in herb. pr.; Elburg 1847, Alpherts in herb. pr. — Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; — Huizen 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Mastbosch, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels.)

Bovendien: Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870

(Arch. 2. I. p. 198); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 219); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Wijlre 1885, K. en G.; (Arch. 2. V. p. 5); Sint Pietersberg, Meerssen, Gronsveld, Epen, Valkenburg, Un. 1861; tusschen Beek en Elsloo, Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts vermeld bij Munting.

Arenaria *L.*

232. A. serpyllifolia *L.* Op bebouwde gronden. ⨀ en ①. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1867, S. P. Huizinga; Prins Hendrikpolder Texel 1881, Groll; Hoorn op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Ameland 1869 en Grind 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Workum 1864 en Jelsum 1862, J. M. de Boer; — Helpman, Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Cayaux; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1849, 1855 en Zalk 1850, R. B.; Deventer, v. d. C.; 1840, Halbertsma; Enck bij Deventer 1846 en Diepenveen 1846, M. J. Cop; Zwolle 1894 en Gramsbergen 1894, L.; — Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Bronsbergen, S. S.; Lochem, Un. 1859; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; 1873, Groll; 1886, V.; Beek, St. Anna enz. N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Tiel en Avezathe, G. Post.; Herwijnen 1859, S.; tusschen Wageningen en Renkum, v. H.; — Amersfoort, R. B.; Woudenberg 1891, Garj.; Utrecht 1858, R. B.; 1834, D. S.; 1879, A. C. Oudemans; Wallen te Utrecht, v. H.; Tolsteeg poort Utrecht, v. d. T.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartmann; Houten 1833 en Schalk-

wijk 1833, Wtt.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; de Bilt 1838, D. S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Lac.; Fl. Amst.; Muiderpoort, Fl. Amst.; Funen bij Amsterdam 1866, J. M. de Boer; Haarlemmermeerpolder bij Halfweg 1853, Lac.; Haarlemmermeer 1870, Groll; Haarlem 1841, de Vriese; 1872, Groll; duinen bij Haarlem, Splitgerber; Bentveld 1873, Boerl.; Bloemendaal 1867, O.; Overveen 1837, Buse; 1871, Groll; Wijk aan Zee 1860, S.; Langeveld 1843, O.; — Noordwijk, Fockema; 1846, O.; 1842, de Vriese; 1839, V.; Ruigenhoek 1886, Boerl.; 1886, V.; Leiden 1832, Wtt.; 1833, S. S.; 1859, S.; Forsten; Zoeterwoude 1895, V.; Katwijk en Persijnspan, Perin; Rijnsburg 1853, S.; Wassenaar, Dz.; Mb.; S. S.; Kerb.; 1833, S. S.; 1897, V.; Voorschoten 1859, S.; 's Gravenhage G. B.; R. B.; Monster, Ter Heide en de Geest bij Naaldwijk 1845, v. d. T.; Hoek van Holland 1879, S.; Staalduin 1846, v. d. T.; Barendrechtsche veer 1888, Heerjansdam 1886 en Dordrecht 1882, V.; Willemsdorp 1880, Boerl.; — Reigersbosch op Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland 1843 en Goes 1858, v. d. B.; Kapelle 1894, Ogterop; Middelburg, B. W.; Vlissingen, 1845, Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Kapitalendam 1861, A. W.; — Hazendonk bij Zevenbergen, Un. 1860; Breda, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; wallen van Heusden, v. Hov.; — Onderste molen te Venlo 1900, Rieter; Maastricht 1870, Groll; Lauberg bij Maastricht 1894, de Haas; Gronsveld, Un. 1883; Beek 1871, Lac.; Valkenburg 1866, H. d. V.

('t Loo 1885, L. in herb. Ogterop; Terwolde 1876, K. A. in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Golberdingen bij Culemborg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; Ruine Brederode 1894, V. Suringar in herb.

pr.; – Rotterdam 1898, F. D. J. Risch; 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; – Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; Koudekerksche duinen 1897, Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogterop in herb. pr.; Waarde 1897, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; – Almkerk 1897, C. A. Backer in herb. Heukels; – Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Gieten, Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); – tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, en tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 220); – Parkweg bij Amsterdam, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688) in herb. Costerus; – Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); Delft, de W. H. (Arch. 2. II. p. 32); Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Noord-Beveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 108); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); – Maastricht, Sint Pietersberg, Meerssen, Valkenburg, Gulpen, Epen, Slenaken, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenburg enz., Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius en Bruman.

[Aanm.: Over het verschil tusschen A. serpyllifolia L. (= A. sphaerocarpa Ten.) en A. leptoclados Rchb., Guss. (= A. serpyllifolia Ten.), zie Arch. 1. III. p. 449 e. v. Ik heb gemeend deze onderscheiding niet te moeten maken.]

Holosteum *L.*

233. H. umbellatum *L.* In opene en bebouwde zandgronden. ⊙. *Maart–Mei.*

In Herb.: Zalk 1847, T.; 1847, R. B.; Kampen

1849, T.; Wilsum 1849, R. B.; Deventer, Hoffman; 1845 en 1846, T.; 1877, K.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Watersteeg bij Zwolle 1894, Carmiggelt; Zwolle 1887 en 1888, L.; — Zutphen, de Vriese; 1837, Wtt.; v. A.; O.; Wildenborch 1834, Staring; Twello 1848, Buse; Apeldoorn 1875, K. A.; Hulshorst, v. Vloten; Harderwijk 1864 en 1865, R. B.; Arnhem, Wtt.; Thomson; Nijmegen, B.; 1873, v. H.; Hees, Neerbosch, Sint Anna, Hatert, Marienboom, N. en Th. Abel.; St. Anna bij Nijmegen 1898, G.; Renkom 1849, Buse; Stationsterrein Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amersfoort 1861, R. B.; 1892, Garj.; Maarsbergen, Dubois; Doorn, v. H.; de Bilt, v. d. T.; 1839, Lac.; G. Deijn.; Utrecht, Wtt.; O.; muren van Utrecht, L. Marchand; Maartensdijk 1835, C. A. Bergsma; v. d. T.; Blauwkapel 1835, D. S.; — Oud Diemen, Fl. Amst.; 1876, Lac.; Amsterdam 1868, O.; Haarlem 1879, Overveen 1889, Groll; Bloemendaal 1867, O.; Groenendaal bij Haarlem 1866, H. d. V.; — Kouter 1857, A. W.; — Oudenbosch 1893, J. Stein; — Lauberg bij Maastricht 1894, dé Haas.

(Bouwland Wageningsche berg 1896, C. A. Backer in herb. pr.; — tusschen Diemerbrug en Muiden 1886, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus.)

Bovendien: Velserbeek bij Velsen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Gennep, Schinnen, Beek, Mechelen, Lac. (Arch. 2. V. p. 5).

Stellaria *L.*

234. St. nemorum *L.* Op beschaduwde, vochtige plaatsen. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Heerewaarde bij 't veer naar Varik, v. d. T.; — Grebsche heuvel, de Vriese; — Leiden, v. d. B.; — langs de Geul bij 't Koningswinkelbruggetje te Valkenburg 1900, E. A. Rovers, K. A., V. en Rieter.

Bovendien: Nijmegen, B. (Arch. 2. V. p. 264); Heumen, Mook 1856, v. d. B. (Arch. 1. IV. p. 438). — Voorts volgens de Gorter, Uilenpas, Harderwijk, Haarlem, Alkmaar, Groningen, volgens Meese, Heerenveen en Oranjewoud.

235. St. media *Cyrillo.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde gronden. ⊙ en ⊙. *Maart—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Hollum op Ameland, S. P. Kros; Rottum 1897, Schipper; — Oenkerk 1850 en Leeuwarden 1850, S.; — Groningen 1856, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1846, T.; Cayaux; Deventer, K.; Zwolle 1892, L.; — Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Warnsveld 1876, Groll; Harderwijk, R. B.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; v. d. T.; 1827, L. Marchand; Zeist, Petif; Baambrugge, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; 1869, O.; 1870, Hoek; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem 1870, Boerl.; Oosterduin 1871, Groll; Aardenhout 1843, Buse; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; Excercitieveld bij Overveen (f. *apetala*) 1897, V.; — Leiden 1829, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; 1897, V.; Fockema; Katwijk, S.; Haagsche bosch, G. B.; V. Z.; 's Gravenhage, V. Z.; Forsten; Lagewaard 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Sint Kruis 1861, A. W.; — Sint Anthonie, Buse; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels (var. *maior*); Deventer 1851, K. A. in herb. pr.; — Ruurlo 1882, L. in herb. pr. (var. *apetala* = **St. pallida** *Crép.*); Zutphen

1877, Apeldoorn 1881—1897, K. A. in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Putten, C. A. Backer in herb. pr.; Elburg 1847, Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; West Souburg 1891, Ogterop in herb. pr.; Vlissingsche duinen 1877, L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 255); — Mildam, Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — geheel Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Steenwijk, Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Oldemarkt, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Heino, Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Delden, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 179); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 220); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heino, Kallantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 108); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Venlo, Baarlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Verder reeds bekend

aan Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

236. St. Holostea *L.* In bosschen en op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren 1826, v. H.; Strat.; — Assen, Un. 1859; Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalkerbosch 1846, R. B.; Platvoet bij Deventer 1846, T.; 1846, M. J. Cop; Diepenveen 1876, K.; Heino 1895 en Ootmarsum 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Glanerbrug 1898, G. en V.; — Harderwijk 1864, R. B.; Nijkerk 1835, D. S.; Hoevelaken, R. B.; Barneveld 1896, Garj.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen 1856, T.; 1846, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1887, Ensink; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Oosterbeek 1883, G. Molengraaff; Wolfheze, Boerl.; Ubbergen, Beek, Hatert, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Thomson; Hees, G. Deijn.; Renkom 1849, Buse; — Amersfoort 1844 en 1862, R. B.; Grebbe 1851, O.; Driebergsche bosch 1833, v. d. B.; Zeist, v. d. T.; Chartroijse bij Utrecht 1859, R. B.; — Haarlem, Splitgerber; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Haarlemmerhout 1833, Wtt.; 1835, Buse; Forsten; 1871, O.; 1871, Hoek; Boerl.; 1889, V.; Vogelenzang, Boerl.; 1861, S.; Velsen, S.; — Teijlingerlaan bij Lisse 1894, V.; Leiden, Mb.; 1870, Boerl.; Voorschoten, Dz.; Haagsche bosch, v. Roijen; V. Z.; 1833, S. S.; C. A. Bergsma; v. H.; 1836, Lac.; Dz.; 1842, de Vriese; Kerb.; 1851, S.; Exc. 1857; 1873, Boerl.; 1882, V.; R. B.; 1895, Ogterop; 's Gravenhage, G. B.; — Breda, Boerl.; Liesbosch 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — Mook, N. en Th. Abel.; Sint Pietersberg 1897 en Gronsveld 1897, V.

(Onnerweg 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Groningen, E. J. V. Evenhuis; Haren, Kluvingsbosch, Oosterbroek, de Reul, Zuid Laren en — Paterwolde,

R. de Boer en H. Kooi; — Borne, H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink; — Borculo, G. J. Kerbert, alle in herb. Heukels; — Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; Eemnes Binnen 1872, Costerus in herb. pr.; — Hoogerheide 1885, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Gronsveld, Valkenburg, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts alleen vermeld bij Bruman.

237. St. glauca *With.* Op vochtige, beschaduwde, grazige plaatsen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1868, Holk.; 1881, Groll; Midsland op Terschelling 1896, V.; — Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Grouw 1840, Halbertsma; Leeuwarden 1850 en Giekerk 1882, S.; — Blijham, J. A. W. Pott.; Schildwolde 1857, Fockens; Haren, v. H.; Aduard, Strat.; Veendam 1827 en Harkstede bij Groningen, v. H.; — Nietap 1894, Sanders; Odoorn 1859, Koevorden 1859 en Zwinderen 1859, Lac. en S.; tusschen Meppel en IJhorst, v. Heijn.; Meppel, Cayaux; — Kampen 1849, T.; 1849 en 1855, R. B.; Zwolle, Thorbecke; 1885 en 1886, L.; Randen bij Deventer 1848, M. J. Cop; Platvoet bij Deventer 1878, K.; Almelo, Un. 1870; Goor 1859, v. H.; Enschede 1892, L. en Carm.; Hardenberg 1873, L.; — Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Eibergen, Un. 1859; Korenbergerveen, Un. 1859; Borculo 1879, L.; Zutphen, M. J. Cop; Voorst 1838, Buse; Apeldoorn 1873, K. A.; Ede 1890, v. Vloten; Harderwijk 1864, R. B.; Elburg 1847, Alpherts; Nijkerk, W. et Kraep.; Arnhem, S.; Thomson; Nijmegen, B.; Beek, Th. Abel.; Lunteren 1894, V.; Culemborg 1833, Wtt.; 1890,

de Haas; — Amersfoort, R. B.; Driebergen, Vossegat en Westbroek, v. H.; Driebergen 1867, O.; Blauwkapel, v. d. T.; Zwartewater bij Utrecht en de Klop, v. d. T.; Utrecht 1836, v. H.; tusschen Nieuwersluis en Loenersloot 1891, V.; — Bussum 1892, V.; Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; v. H.; 1840, Romb.; Rozewater bij Zandvoort, S. S.; Bentveld bij Haarlem 1870, Groll; — Sassenheim 1845, O.; S.; Noordwijk, Fockema; Leiden, de Vriese; 1836, Mb.; 1836, Lac.; 1840, B. W.; Endegeest, Perin; 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; de Br.; Rotterdam, Dumortier; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Hellendijk 1845 en Sint Jan Steen 1846, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; Ginneken 1880, Boerl.; 1898, V.; Oisterwijk 1894, Ogterop; Engelen, v. Hov.; Deurne 1871, Lac; — tusschen Baexem en Stramproy, Un. 1900; Gronsveld 1866, H. d. V.; Beek 1900, van Sillevoldt en Jongmans.

(Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Midwolde 1884, Schipper in herb. pr.; — Eibergen en Zwolle, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.) 1898, B. J. v. Wagensveld; Driel 1898, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Duivendrecht 1884, Heinsius in herb. pr.; Ankeveensche plassen 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1878 en — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Andel 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Vuchtsche heide 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.)

Bovendien: Texel 1858, Lac. (Arch. 1. V. p. 227); Ameland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Zuid-

veen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Borne, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Wormingen, Ankelaar, Broekland, Beekbergen enz., K. A. (Arch. 2. III. p. 180); — Abcoude, E. B. Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — Hontenisse, B. W. en v. d. B. (Arch. 1. IV. p. 272); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Susteren, Montfoort, Lac. (Arch. 2. V. p. 5); — Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 308).

β. **virescens**: *) (*Stellaria Dilleniana* Mönch et Prodr. Ed. I.)

In Herb.: Hardenberg 1893, L.; Kampen 1855, R. B.; — Wijchensche venen 1897, G. en V.; — Vreeland 1881, V.; Utrecht, de Br.; — Uithoorn, Boerl.; — 's Gravenhage 1846, de Br.; Loosduinen, Exc. 1883; Heeroudelandsambacht 1882, V.; — Oudenbosch, de Haas.

(Oranjezon op Walcheren, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 421); — Langs de nieuwe Wetering tot aan de school te Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); tusschen Nieuwkerkerveen en Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Apeldoorn, zeer algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Leiden, Dz. (Arch. 1. II*. p. 85); — Walcheren?, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); — Beek aan de Leemheuvel, Lac. (Arch. 2. V. p. 5).

[Aanm.: Bij het geringe verschil dat er, vooral bij gedroogde exemplaren, bestaat tusschen deze varieteit en de hoofdsoort, is het mogelijk dat in het herbarium zich mis-

*) Hieronder vereenig ik de als β. parviflora, angustifolia Hornemann, Dilleniana enz. beschreven afwijkingen van St. glauca, die alle dit gemeen hebben, dat de bladeren groen zijn, nu eens smal, stijf met een scherpe punt en slechts enkele groote bloemen (angustifolia Horn.), dan weer slappe bladeren en 1—2-bloemige bloemstelen (St. Dilleniana) enz.

schien nog enkele exemplaren bevinden tot de var. virescens behoorende. Nog waarschijnlijker moeten enkele der hierboven geciteerde opgaven uit het Archief tot een der beide hoofdsoorten worden teruggebracht.]

238. St. graminea *L.* Aan wegen, slootkanten, kanten van bouwlanden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Koog op Texel 1869, Holk.; Texel 1860, Lac.; tusschen Nes en Buren op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1897, V.; Rottum 1897, Schipper; — Giekerk 1882, S.; Franeker, Un. 1886; Oenkerk 1851, S.; Wolvega, Un. 1881; Oranjewoud, Tilanus (P. N. S.); — Haren, Strat.; Sappemeer 1827, v. H.; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; Cayaux; 1898, L. en G.; — Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1853, S. P. Kros; Hellendoorn 1892 en tusschen Wierden en Vrieseveen 1892, L. en Carm.; tusschen Holten en Rijssen 1897, G.; Diepenveen 1877, K.; Almelo, E. C. van Lennep; Heino, Un. 1888; Deventer, Halbertsma; 1846, T.; Kampen, 1848, T.; 1849, R. B.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, v. Delden; Epe 1864, S.; Apeldoorn 1873 en 1878, K. A.; 1882, Groll; Vorden 1875 en 1884, Groll; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Rheede, v. H.; Wolfheze 1856, S.; Lichtenvoorde, Un. 1859; Bathmen 1850, Abel.; Berg-en-Dal (als *Dilleniana*) 1863, Th. Abel.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; tusschen Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; — Amersfoort 1894, Garj.; Hoogland 1892, Garj.; 1861, R. B.; Grebbe, Fockema; de Bilt, Kraamw.; 1835, D. S.; Zeist, v. H.; tusschen de Klop bij Utrecht en Zuilen, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Nijhoff; 1833, de Br. (als *brevifolia*); Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Loosdrecht, Exc. 1884; — Naarden 1864, O.; wallen te Naarden 1896, V.; Uithoorn, Boerl.; Haarlem, Splitgerber; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Aardenhout 1843, Buse;

Vogelenzang 1871, O.; 1871, Groll; — Noordwijkerhout 1886 en Keukenhof bij Lisse 1887, V.; Sassenheim, S.; Groenesteeg bij Leiden 1839, Mb. en Buse; Kerb.; Leiden, v. Roijen; de Vriese; 1828, Wtt.; 1842, O.; v. d. B.; Perin; Endegeest 1836, Lac.; Rodenburgerlaan onder Zoeterwoude 1894, V.; Huis den Deijl, Forsten; Wassenaar, S. S.; Voorburg, Dz.; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. d. L. ex herb. Groll; G. B.; Barger; R. B.; Loosduinen 1876, L.; Eikenduinen, Un. 1851; Beek bij Kijkduin 1887, S.; Ouddorp bij Goeree 1894, Boerl. en V.; — Domburg, B. W.; Oostkapelle 1877, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Sas van Gent 1860 en Waterlandskerkje 1861, A. W.; tusschen Kloetinge en Evertsdijk 1838, v. d. B.; — Liesbosch, Un. 1852 (als *β. brevifolia*); Rosmalen en Pettelaar, v. Hov.; Boxmeer, v. A.; — Mook (als *Dilleniana*) 1856, v. d. B. en Abel.; Bunde 1870 en Borgharen 1870, Groll; Beek (als *Dilleniana*) 1885, Lac.; Roermond 1900, G. en Jongmans; tusschen Gulpen en Slenaken 1889, V.; Vaals, 1866, H. d. V.

(Tusschen Burg en Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Midsland, J. B. Tijm; — Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; — Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; Groningen, E. J. V. Evenhuis in herb. Heukels; — tusschen Paterwolde en Eelderwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Haaksbergen Un. 1895, Ogterop in herb. pr.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel; Arnhem 1872, Costerus in herb. pr.; — tusschen Bergen en Alkmaar 1900, C. A. Backer; Alkmaar 1886, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Rotterdam, F. D. J. Risch; — Waarde, M. van Weele in herb. Heukels; Kapelle bij Goes 1892, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren 1898, P. J. Verhoeven in herb. Heu-

kels; Breda 1879, Posth. in herb. pr.; Vucht 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Kruisland, F. Janssens; Waarde, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Schiermonnikoog 1859, S. (Arch. 1. V*. p. 255); Terschelling, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Koevorden, Ane, Sleen, Odoorn, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Almelo, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Hasselo, Woesthag, Haaksbergen, Heemskerkerveen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borkulo, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 220); tusschen Vaassen en Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); — Castricum, Heemstede, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Haagsche bosch, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); Naaldwijk, Rockanje, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 272); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 369). Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

239. St. uliginosa *Murray.* Aan sloten en op moerassigen bodem. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1869, Holk.; Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; Terschelling 1896, V.; Midsland 1869, Holk.; 1896, V.; — Oranjewoud, Hinxt; — Haren 1826 en Glimmen, v. H.; Ter-Apel, Un. 1899; — Paterwolde, Strat.; Nietap 1895, Sanders; Weerdinge 1859, Lac. en S.; 1889, V.; Oldendijk, Un. 1889; tusschen Sleen en Odoorn 1859, Lac. en S.; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; Cayaux; — Zwolle, Cayaux; Stoevelaar bij Goor

1898, G. en V.; Lonniker 1891, L.; Oldenzaal en Haaksbergen, Un. 1895; tusschen Vollenhoven en Wanneperveen 1897, L.; — Winterswijk, Un. 1859; Ruurlo 1885, Ensink; Warnsveld 1875, Groll; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1875, K. A.; Tryselenberg bij Hattem 1850, T.; R. B.; Harderwijk 1866 en Hierden bij Harderwijk 1879, R. B.; Epe 1864, S.; Uilenpas 1880, Groll; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Hoevelaken 1861, R. B.; Sijpenberg bij Velp 1833, Hartsen; 1896, Ogterop; Arnhem, Thomson; 1880, Groll; Nijmegen, B.; Beek, v. H.; 1847, v. d. B.; Groesbeek, Ubbergen, Th. Abel.; Holdeurnt bij Berg-en-Dal 1897, G. en V.; Wageningen 1882, K.; — Maarsbergen 1883, S.; Driebergsche bosch 1851, O.; Driebergen, v. H.; tusschen Driebergen en Westbroek, C. A. Bergsma; Baambrugge en tusschen Westbroek en Blauwkapel, v. d. T.; Utrecht, v. H.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Bunnik, C. A. Bergsma; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; — Overveen Excercitieveld 1897, V.; Ruine van Brederode 1882, S.; Bergen, Un. 1891; Haarlemmerhout 1846, Buse; Schooten 1871, Groll; Haarlem, Splitgerber; — Sassenheim, S.; Endegeest 1836, Lac.; Haagweg 1887, V.; Noortheij onder Voorschoten 1894, V.; Waalsdorp 1897, V.; Klingendaal en 's Gravenhage, Barger; Haagsche bosch, de Vriese; 1835, Mb.; V. Z.; 1837, Buse; Kerb.; 1883 en 1887, S.; — Ulvenhoutsche bosch 1896, V.; Liesbosch, v. A.; 1864, H. d. V.; Ginneken, Un. 1852; Breda, v. A.; Valkenswaard 1871 en 1874, Lac.; Eindhoven, Dz.; — Stramproij, 1899, G.; Maastricht, de Marres; tusschen Geulem en Slenaken 1889, V.; Slenaken 1889, V.; Vaals 1866, H. d. V.

(Gaasterland 1894, L. in herb. pr.; — Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; Buitenpost 1866 en tusschen Groningen en Paterwolde 1868,

Holk. in herb. v. Tuinen; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; Eelderhooiweg, Zuid Laren, R. de Boer en J. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Laag Soeren 1897, Heukels in herb. pr.; Apeldoorn 1875, K. A. in herb. pr.; Erf Pestbroek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — Nichtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; tusschen Nichtevecht en Weesp 1886, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Halsteren 1898, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Giethoorn, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 345); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, de Lutte, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Loenen, Hilversum, S.; Exc. 1883 (Arch. 2. IV. p. 289); — Gooiergracht bij Laren 1882—1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 525); — Loosduinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); Naaldwijk, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 371); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Plasmolen, Lemiers, Lac. (Arch. 2. V. p. 6); Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

Moenchia *Ehrh.*

240. M. erecta *Fl. Wett.* In grazige en opene zandgronden. ⊙ en ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Nijmegen, Abel. en Pas; Watermeerwijk, N. Abel.; — Beeklaan bij 's Gravenhage, V. Z.; — Lichtenberg bij Simpelveld 1899, G. en V.

Bovendien: Sneek, Rainv. volgens de Gorter; Maastricht. Lej. Fl. de Spa.

Malachium *Fries.*

241. M. aquaticum *Fries.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen, aan slootkanten. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierlandsche polder (var. *procumbens*) 1869, Holk.; Texel 1860, Lac.; — tusschen Sint Jansga en Joure 1839, Sprée; Wolvega 1869, J. M. de Boer; Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; Cayaux; — Zalk 1855, R. B.; IJselmuide 1855, R. B.; Grafhorsterdijk 1872, Hoek; Kampen 1848, R. B.; 1850, T.; Deventer, v. Groningen; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Heino 1888, Groll; Carlshaven 1895, v. Vloten; Borne, Un. 1895; Gameren 1878, J. J. le Roy; — Lochem 1879, K. A.; Eibergen, Un. 1859; Ampsen 1859, v. H.; Apeldoorn 1876, K. A.; Voorthuizen 1897, V.; tusschen Voorst en Twello 1877, v. d. Veen; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; de Ooi, Beuningen en Beek 1849, N. en Th. Abel.; Harderwijk, R. B.; Culemborg 1899, C. A. Backer (reeds van 1843 in herb. Alpherts); — Amersfoort 1893, Garj.; Maarsbergen 1865, Knüttel; Nattebosch bij Zeist, W. en Kraep.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; 1835, Wtt.; Knüttel; Neerlangbroek, v. d. T.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; Nieuwersluis 1891, V.; — Legmeerpolder 1886, Boerl.; Amsterdam 1845, Romb.; Fl. Amst.; Bolwerk, Kerb.; Lac.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartmann; Haarlem, de Vriese; 1892, Boerl.; Haarlemmerhout 1854, v. H.; Buse; 1870, Groll; 1872, Boerl.; Velsen 1839, Buse; — boschje bij de ruïne van Teylingen, Lisse 1894, V.; Leiden 1835, Mb.; Forsten; v. d. B.; S.; 1842 en 1848, O; B. W.; Boterpolder bij Hazerswoude 1832, S. S.; de Vriese; Hoogmade 1898, V.; Stadwijk bij Leiden, v. d. B.; Wassenaar 1845, A. Perin; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, G. B.; 1832, I. d. L. in herb. Groll; 1891, R. B.; Scheveningen, R. B.; 1898,

Borst Pauwels; Rotterdam 1850, O.; Lagewaard 1850, M. J. Cop; Papendrecht 1882, V.; Zwijndrecht, V.; Dordrecht 1880, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; Leerdam 1833, Wtt.; Oud Slijkerveer aan de Lek 1835, D. S.; Vianen 1839, v. d. T.; v. d. B.; Heikop, v. H.; – Zuid-Beveland 1847, v. d. B.; Oosterzwake 1847, v. d. B.; Sas van Gent 1856, A. W.; – de Dieze, v. Hov.; Poederoyen 1888, V.; – Limburg 1871, Lac.; Roermond 1900, G. en Jongmans; oevers van de Roer en Maas, Un. 1900; Sint Pietersberg 1885, Lac.; Maasoever bij Gronsveld, Un. 1883.

(Banjum 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; – Terborg 1883, L. in herb. pr.; Culemborg 1899, 1900, C. A. Backer in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; – Nichtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; – Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; – Vrijenban 1875, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Wijngaarden 1892 en Sliedrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Hamert Un. 1893, Ogterop in herb. pr.; Maastricht Un. 1883, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: behalve volgens Oudemans bij Pelletier, Hondius en Bruman: Ameland 1854, S. P. Kros (Arch. 1. IV. p. 83); – Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Hengelo, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); – Willinkhof bij Winterswijk, Borkulo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 108); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); – Blerik, Baarle, Venlo, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Sittard, Meerssen, Un. 1861; tusschen Wijlre en

Slenaken, Sittard, Maastricht, boorden Maas en Kanaal; Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308).

Cerastium *L.*

242. C. glomeratum *Thuill.* (*C. vulgatum* L. en Fl. B. S. p. 358). Langs wegen en op bouwlanden op zandgrond. ⊙ en ①. *Mei—Aug.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; v. H.; Haren 1826, v. H.; — Ootmarsum 1896, L.; Hierden, R. B.; Enschede 1898, G. en V.; Kampen 1848, T.; 1848, en 1853, R. B.; Haerst bij Zwolle 1892, L. en Carm.; Urksteeg bij Zwolle 1894, L.; Zwolle 1851, T.; — Terwolde 1877, K.; Apeldoorn 1873, K. A.; Warnsveld 1882, Groll; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Harderwijk 1867, R. B.; — Amersfoort, R. B.; Groenekan bij Utrecht 1835, C. A. Bergsma; Utrecht 1835 Wtt.; Blauwkapel 1835, D. S.; Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; — Oud Diemen, Fl. Amst.; Zeedijk Amsterdam 1876 en Amsterdam 1848, Lac.; Haarlem, C. Dhtt.; Splitgerber; Perin; — Warmond 1839 en 1840, B. W.; *) 1839, Dz.; Leiden, Mb.; Dz.; 1839, B. W.; 1847, O.; 1848, B. W.; Lac.; duinen Katwijk, Lac.; Leiderdorp 1844, v. d. T.; Rijnsburg 1860, S.; Duifhuislaan bij Leiden, *) Mb.; Persijnspan 1897, V.; Roodenburgerlaan onder Soeterwoude 1897, V.; Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.; Voorburg, V. Z.; Wassenaar, S. S.; Clingendaal bij den Haag 1899, Jongmans; Nootdorp bij Delft **) 1845, de Br.; Delft *) 1845, de Br.; station Zwijndrecht 1899, Posth.; Dordrecht 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland 1845, **) Goes 1839 en Noorddijk bij Goes 1840, v. d. B.; Zaamslag **) 1853, Hoek 1863 en Rithem 1874, A. W.; Vlissingen 1882, Buijs-

---

*) Als C. brachypetalum Desp.

**) Als var. γ. eglandulosum Koch.

man; — Rozendaal, Un. 1860; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; — Gulpen, Un. 1861; Vaals 1866, H. d. V.; Locht 1899, G. en V.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Denekamp, J. B. Bernink; — Culemborg, C. A. Backer; Maasbommel, A. de Groot; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots, alle in herb. Heukels; Prinsenhage 1898, Posth. in herb. pr.; Wolfaarsdijk (Z.-Bev.) 1897 en West Souburg 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 372); — Gronsveld, Epen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 308.)

β. **apetalum** *Dum.* Moestuinen te Kampen 1848, T.; R. B.; — Hees bij Nijmegen; — Nieuwe Noordpolder bij Dordrecht 1838, Lac.

[Aanm.: De var. eglandulosum Koch, bestaat zoo zij al voorkomt, tenminste niet bij onze inlandsche exemplaren, daar alle zonder uitzondering in meerdere of mindere mate van klieren voorzien zijn.]

243. C. semidecandrum *L.* Algemeen op dorre zandgronden. ⊙ en ①. *April—Mei.*

α. **glaudulosum** (*C. semidecandrum* L. var. *β. glandulosum* Koch. Prod. Ed. 1. p. 48. *C. viscosum* Fl. B. S. p. 358).

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Eierland op Texel 1869, Oostereind Texel 1869, tusschen Burcht en de Westen Texel 1869, Vlieland 1869, Grind 1869 en Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Gaasterland* 1894, L.; — kleine meer bij Hoogezand 1868, v. H.; — Haren 1835, en Nieuw

Stadskanaal ** 1827, v. H.; Paterwolde, Strat.; — Konijnenbelten bij Zwolle *, Zalk, T.; kerkhof te Kampen 1848, T.; Kampen 1847, Zwolle 1849, en zandberg bij Kampen *, R. B.; wallen van Deventer 1847, T.; den Ham 1892, L. en Carm.; Vinkes bij Enterveen 1898, G. en V.; — Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Voorst 1882, K. A.; Oosterhout bij Nijmegen * 1852, Th. Abel.; Wageningsche berg 1882, K.; — Amersfoort 1860, R. B.; 1891, Garj.; Soestdijk 1848, Lac.; Driebergen **, de Bilt ** 1836 en huis ter Heide ** 1859, v. H.; Utrecht, v. d. T.; v. H.; O.; Nijhoff; wallen te Utrecht, v. H.; Blauwkapel * 1835, D. S.; ** C. A. Bergsma; Lonnenberg te Utrecht, v. d. T.; — Huis de Vraag 1857, Knüttel; Ouwerkerk bij Amsterdam 1843, Dz.; Luthersch Diaconiehuis te Amsterdam, Fl. Amst.; Plein werkhuis Amsterdam 1857, Knüttel; Amsterdam 1848, Lac.; 1867, O.; Hilversum 1830, B. W.; Wieringen 1856, en Halfweg 1855, Lac.; Velsen 1873, Boerl.; Schooten 1872, Groll; Bloemendaal, Hartsen (als *glutinosa*); 1889, V.; Bentveld bij Haarlem, Mb.; Haarlem, Splitgerber; middenduin bij Overveen 1872, Groll; 1897, V.; Elswoud 1896, V.; Overveen, Buse; Heemstede 1870, Groll; Bennebroekerbosch 1835, Mb.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Noordwijk, Exc. 1886; Katwijk, Lac.; B. W.; Dz.; de Vriese; 1863, S.; Oegstgeest, Kerb.; v. Royen (indigena Hollandiae inveni in muro ad urb. Leid^s. moenia fere e regione de Naakte sluis); Leiden 1839, B. W.; 1843, O.; Wassenaar * 1832, Forsten; 1839, Mb.; 1844, en 1845, O.; vlakte van Waalsdorp 1897, V.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Naaldwijk 1847 en Staalduin 1847, v. d. T.; — Haamstede ** 1871, Schuringa; Zuid-Beveland 1845, dijken bij Goes 1839, havendijk te Goes 1841,

en Walchersche duinen 1840, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zuiddorpe (als *glutinosa*) 1854, en Hoek 1863, A. W.; Nieuw en Sint Joosland* 1877, L.; — Breda**, v. R.; Oudenbosch 1893, J. Stein; — Sint Pietersberg 1894, de Haas.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Onlandsche dijk, Appelbergen, de Punt, Noord-Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Eelderwolde, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, M. S. Rust; station Culemborg, Buren, C. A. Backer in herb. Heukels; Garderen 1896, Costerus in herb. pr.; Dorenwerdsche heuvels 1896, C. A. Backer in herb. pr.; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Beverwijk 1890, Costerus in herb. pr.; — Vlissingsche duinen 1894, Ogterop in herb. pr.; Yzendijke, P. J. v. Roozendaal; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); — Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); — Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 6).

[Aanm.: De met een * aangegeven opgaven hebben betrekking op planten, die in het stamherbarium lagen onder den naam van C. semidecandrum β. glandulosa. Hiertoe behooren echter alle specimina, zoodat men ze moeilijk als varieteit kan beschouwen.

De met ** onderscheiden groeiplaatsen hebben betrekking op planten onder den naam C. viscosum ingezonden. De als γ. glabrescens Gren. voorkomende plant, afkomstig van de Bilt (Cfr. Prodr. Ed. 1. p. 48) voerde dien naam zeker ten onrechte, daar zij wel degelijk, hoewel kleine, klieren bezit.]

β. **glutinosum** *Fries*. (*C. glutinosum* Fr. et Prodr. Ed. 1 p. 48. *C. pumilum* Curtis. Enum. Zeel. 1. p. 12).

In Herb.: Bloemendaal, Buse; — duinen Wal-

cheren 1840, v. d. B.; Oranjezon op Walcheren 1877, L. *)

(Voorst 1882, K. A. in herb. pr.; — Rijngeest, Katwijk, V. Suringar in herb. pr.; — Koudekerke 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 244); — Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); — Kheer, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 308).

γ. **tetrandrum** (*C. tetrandrum* Curtis et Prodr. Ed. 1. p. 48).

In Herb.: Vlieland 1869, Zwartduin op Terschelling 1869, Grind 1869 en Ameland, Holk.; — Bergen bij Alkmaar 1878, N. Bakker; **) Callantsoog 1877, Lac.; — duin te Waalsdorp 1866, H. d. V.

244. C. triviale *Link.* Algemeen op beschaduwde, grazige plaatsen. ⨀, ① en ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; 1869, Holk.; Oostereind Texel 1869 en Burg op Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling 1869, Holk.; Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1869, Holk.; 1897, Schipper; — Jilsum 1850, S.; Leeuwarden 1859, S.; — Pekel-A, Onland bij Groningen 1835, en Groningen 1827, v. H.; — Koevorden 1859,

*) „Onderdeelen der bloem nu eens 4-, dan eens 5-deelig, bijv. de kelk 4-, de kroon 5-deelig of de eene bloem 4-, de andere 5-deelig of de eene plant met 4-, de andere met 5-deelige bloem. Schutbladen geheel kruidachtig, evenals de geheele plant sterk behaard."

Deze aanteekening door den Heer D. Lako zelve bij het groot aantal ingezonden exemplaren bijgegeven, doet ons duidelijk inzien, dat het getal der bloemdeelen zeer variabel is en men op dit kenmerk geen soort mag afscheiden.

**) Cfr. Arch. 2. III. p. 226. De opgaven uit Zeeland zijn allen zeer twijfelachtig, wat door van den Bosch voor de Schouwensche exemplaren reeds zelf werd vermoed. Betrekkelijk C. tetrandrum en C. glutinosum vergelijke men voorts Arch. 2. I. p. 148.

Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Zalk 1851, T.; Kampen 1848, T.; R. B.; Zwolle 1894, L.; Welle bij Deventer 1876, K.; Deventer, Halbertsma; 1845, T.; Schokland 1884, S.; – Hulshorst bij Harderwijk 1852 en Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Vorden 1887, Groll; Nijmegen, B.; v. H.; Malden, Th. Abel.; – Amersfoort 1847, M. J. Cop; R. B.; Soestdijk 1848, Lac.; tusschen Doorn en Driebergen 1865, Knüttel; de Bilt, Lac.; Kromme Rijn 1863, Coll. Nat.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. A. Bergsma; 1858, R. B.; v. H.; 1851, Hartmann; Schalkwijk, v. H.; – Naarden 1864, O.; Hilversum, v. d. T.; Uithoorn 1872 en Legmeerpolder 1886, Boerl.; Zeedijk, Oud-Diemen, Fl. Amst.; 1838, Romb.; Amsterdam 1875, Lac.; 1875, O.; 1870, Hoek; Oosterkerkhof Amsterdam 1867, O.; Marken 1886, Boerl. en V.; Enkhuizen 1853, v. H.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; Haarlemmerhout 1839, Buse; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; 1853, S. en Hartmann; Overveen 1840, Buse; 1841, Kerb.; Haarlem, Splitgerber; 1870, Groll; – Noordwijk 1897, V.; Sassenheim, v. d. T.; 1894, V.; Lisse 1894, V.; Katwijk, Lac.; Poelgeest, Fockema; Warmond 1839, B. W.; Leiden, Mb.; Dz.; 1834, v. d. B.; 1827, Wtt.; Halbertsma; Perin; Pierot; Forsten; 1842, B. W.; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Voorschoten 1884, B. W.; Wassenaar, S. S.; Perin; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; 1854, v. H.; R. B.; Delft 1846, de Br.; Delfgau, v. Son; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Rotterdam 1851, O.; Dordrecht 1847 en 1850, M. J. Cop; 1880, Boerl.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Strijen 1850, M. J. Cop; Lekdijk bij Vianen 1835, v. H.; – Zuid-Beveland 1839, 1845 en Scheldedijk bij Yersekendamme 1839, v. d. B.; Serooskerke, L.; Nieuw en Sint Joosland 1877, A. W. en L.; Zeeuwsch Vlaande-

ren 1862, en Sint Kruis 1861, A. W.; Vucht, v. A.; Rosmalen, v. H.; — Keer, Un. 1861.

(Ondersmastate 1864, H. v. d. Ley; Oldeboorn, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Zuidhorn, E. J. Kamphuis; — Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Borkulo, G. J. Kerbert; Maasbommel, A. de Groot; Culemborg, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — tusschen Zuijlen en Maarssen 1872, Costerus in herb. pr.; — tusschen Diemen en Muiden 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Krommenie, Posth. in herb. pr.; Schoorl, M. J. de Verver, in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Delftgauw 1876, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Middelburg 1892, Ogterop in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; — Halsteren 1898, P. J. Verhoeven; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; station Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Vloeiweide bij de Dommel onder Valkenswaard 1899, H. A. van Roessel.)

(Bovendien: tusschen Knijpe en Heereveen, Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 244); — Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 399); Steenwijk, Steenwijkerwold, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Hengelo, Borne, Nieukerkerveen, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Breevoort, Eibergen, Groenlo, Borkulo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — tusschen Alkmaar en Bergen 1870, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch.

5. VI. p. 235); — tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 114 en VI. p. 108); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Roermond, Sittard, Gronsveld, Meerssen, Amby, Gulpen, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elslo, Valkenburg, Maastricht, tusschen Wijlre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

245. C. arvense *L.* Algemeen op grazige zandgronden. ♃. *April—Juli.*

In Herb.: tusschen Burg en de Westen op Texel 1869, Holk.; Texel 1857, Harting; Nesserkerkhof op Ameland 1869, Holk.; — Rijp in Gaasterland 1867, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; Cayaux; — Zwolle 1872, v. Tuinen; Kampen, v. Heijn.; 1847, R. B.; 1848 en 1849, T.; Deventer 1845, T.; 1876, K.; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halbertsma; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Apeldoorn 1873, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; 1876, K. A.; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Dreumel bij Tiel, G. Post; Bennekom 1856, v. H.; — Grebbe 1851, O. (*glandulosum*); Amersfoort 1860, R. B.; Garj.; de Bilt, Bunnik 1835, D. S.; Utrecht, C. A. Bergsma; Vleuten, v. d. T.; — Urk 1852, P. Backer de Wit; Naarden 1864, O.; tusschen 's Graveland en Bussum 1869, Hoek; Schooten 1870, Groll; Haarlemmerhout 1841, v. H.; 1871, Boerl.; Haarlem 1842, Tilanus (P. N. S.); 1838, Romb.; 1870, Splitgerber; Bentveld 1870, Groll; Overveen 1836, Buse; Hillegom, tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Noordwijk 1860, S.; 1894, V.; Lisse 1856, v. H.; Katwijk 1833, S. S.; 1846, B. W.; S.;

Exc. 1888; Haagsche Schouw 1828, Wtt.; Leiden 1835, Lac.; 1835, Mb.; Dz.; 1842, en 1843, O.; 1833, S. S.; Forsten; Perín; v. H. Jr.; v. d. B.; 1859, S.; Fockema; 1872, Boerl.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Thomson; Loosduinen, Exc. 1887; Dordrecht, Boerl.; Louterbloemen bij Dordrecht 1879, Posth.; Willemsdorp 1880, Boerl.; Vianen 1835, v. H.; — Zuid-Beveland 1840, Goessche havendijk bij Wilhelminadorp 1840 en Domburg 1839, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Wijk en Berg 1897, V.; Schin op Geul 1897, V.

(Midsland, J. B. Tijm; — Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; 1843, Alpherts in herb. pr.; Putten 1895, C. A. Backer in herb. pr.; Middagten 1891, Ogterop in herb. pr.; — Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; — Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam (op aangevoerd zand), H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Domburgsche duinen 1894, Ogterop in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Parkweg Amsterdam, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); Alkmaar, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 372); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Amby, Meerssen, Eijsden, Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (f. pet. *quadrifidis*); Valkenburg, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts schijnt Bruman deze plant het eerst als inlandsch geboekt te hebben.

Ordo Elatinaceae *Camb.*

Elatine *L.*

246. E. Hydropiper *L.* Op moerassige plaatsen, aan de kanten van rivieren, sloten enz. ⊙. *Juli – Nov.*

In Herb.: Utrecht 1834, Wtt.; 1836, Kraamw.; Oudwijk bij Utrecht 1834 en 1835, G. Broers; in stroomend water achter het zoogenaamde Ezelsdijkje achter Oudwijk 1836, D. S.; v. d. T.; in de vaart van Westbroek bij de Klop 1838, D. S.; in de vaart van Utrecht naar de Bilt 1838, D. S.; Utrecht 1843, G. Deijn.; Zeist, S.; vijver Rijzenburgsche bosch 1860, Hartsen; Rijzenburg, S.; – aan den oever der Merwede over Papendrecht 1838, Lac.; Dordrecht menigvuldig tusschen de balkengaten langs den Noordendijk 1848, G. A. Alpherts; 1848, v. Hov.; Noordendijk Dordrecht 1850, v. Hov.; Krimpen 1838, Lac.; – in zacht stroomend water in een sloot bij het Wittehuis aan den straatweg tusschen Oosterhout en Raamsdonk 1845, Lac.; in menigte in stilstaand water voorbij Groot Deuteren, een half uur van 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; Fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

247. E. triandra *Schk.* Aan kanten van rivieren, sloten en vijvers. ⊙. *Juli – Aug.*

In Herb.: Utrecht 1838, Lac.; – aan den oever der Merwede over Papendrecht (met E. hexandra) 1838, Lac.; kant van de Merwede tusschen Dordrecht en het huis de Merwe 1839, v. d. T.; Sliedrecht 1838 en Krimpen 1838, Lac.

248. E. hexandra *D.C.* Langs sloten, vaarten en aan plassen. ⊙. *Juni – Sept.*

In Herb.: Uddelermeer, Un. 1849; Grijze veen bij Kootwijk 1875, K. A.; kanaal tusschen Apeldoorn en Vaassen 1854, Lac.; vaart te Apeldoorn 1877, K.; in een plas achter het kerkhof te Epe, aan den

grindweg naar Elburg 1875, K. A.; – langs de Beers te Spoordonk bij Oirschot 1874, Lac.

[Aanm.: De door van Hoven vermelde groeiplaats bij fort Isabel bij 's Hertogenbosch heeft betrekking op een exemplaar van El. Hydropiper.]

Ordo Linaceae.

Linum *L.*

249. **L. usitatissimum** *L.* In vele streeken in 't groot verbouwd, somtijds verwilderd, meestal als opslag. ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Deventer, Romb.; Diepenveen, T.; 1876, K.; Pothoofd bij Deventer 1876, K.; Volkspark te Enschede 1891, Carmiggelt; – Harderwijk en Hulshorst, R. B.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1883, Ensink; Brummen 1879, K. A.; Zandplaat in de Waal tegenover Rossum 1839, v. d. T.; – Amersfoort, Garj.; – Amsterdam 1843, O.; – Leiden 1842, B. W.; Perin; Leiderdorp 1833, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Kalkhaven te Dordrecht 1882, V.; – Noord-Brabant, herb. Anslyn; Oudheusden, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; – Oldenzaal Un. 1895, V. Suringar in herb. pr.; – Zuiderbuitenspaarne, C. A. Backer in herb. pr.; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rottedijk bij Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; (fl. albis) Rijsoord 1895, Posth. in herb. pr.; – Goes 1874, Posth. in herb. pr.; (verwilderd) Middelburg 1894, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Berg en Dal bij Nijmegen, Abel. (Arch. 2. V. p. 265); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 273); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L.

(Arch. 2. III. p. 114 en VI. p. 109); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543.)

250. L. catarcticum *L.* Op vochtige, grazige plaatsen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel, S. P. Huizinga; de Westen op Texel 1869, Holk; Hoorn op Texel 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1886, J. C. Wouters; Ameland 1865, H. v. d. Leij; S. P. Kros; Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1897, V.; Rottum 1861, Lac.; 1896, Schipper; — Franeker, Bergsma; — Eelderwolde, Strat.; Harendermolen 1851, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk, 1846, R. B.; Zalkerbosch 1872, Hoek; Kampen, R. B.; tusschen Giethoorn en Zwinderen, Un. 1892; Zwolle 1891, L.; Deventer 1877, K.; Halbertsma; Diepenveen 1846, Top; 1877, K.; Colmschate 1846, M. J. Cop; Brinkgreve 1847, T.; Olst 1895, L.; Haersterveer bij Zwolle 1891 L.; Schutterop bij Bentheim 1852, v. H.; — Hattem 1865, H. d. V.; Zutphen 1833, Wtt.; 1860, de Br.; Ruurlo 1884, Ensink; Gorssel 1897, V.; Terborg 1861, v. H.; Doesburg, L. Büchler; Fort de Pol bij Zutphen 1885, Ensink; Beekbergerwoud 1869, S.; Apeldoorn 1851, K. A.; 1858, O.; Hierdermeen 1872, R. B.; Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch 1844 en Weurt 1849, Th. Abel.; Neerbosch 1865, v. H.; Edesche veen bij Veenendaal 1894, V.; — Amersfoort, D. S.; v. d. B.; Hoogland 1839; 1895, Garj.; Rhenen 1898, V.; Leusden 1892, H. W. C. Deelken; Utrecht 1859, R. B. en A. W. Hartmann; Westbroek 1829, Suerman *) — Amsterdam, Fl. Amst.; Amstelveen 1836, v. H.; Haarlem, de Vriese; Aardenhout, Rozewater 1843,

) Als Sagina erecta L. uitgedeeld; zie Arch. 1. V. p. 377.

Buse; Velsen, Buse; Pierot; 1871, Middenduin 1870 en 1871, Groll; Breesaap, V. Z.; v. H.; Wijk aan Zee, Buse; Callantsoog, Un. 1891; Zandvoort, 1851, S.; Spaarndam 1889, V.; Heemstede 1872, O.; Vogelenzang, v. d. T.; Dijk ringvaart over Leimuiden 1894, V.; — Groot Berkhey bij Wassenaar, Barger; Wassenaar 1835, Mb.; 1843, O.; 1851, T.; 1838, Buse; Kerb.; Noordwijkerhout 1840, B. W.; Katwijk, Dz.; 1842, O.; Persijnspan, S. S.; Waalsdorp, V. Z.; G. B.; G. Barger; Loosduinen, v. d. Cop; Scheveningen, Exc. 1882; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex herb. Groll; 's Gravezande, Destrée; Louterbloemen bij Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; straatweg bij Dordrecht 1886, V.; Haak bij den Hoek van Holland, V. Z.; Rockanje 1871, O.; — Haamstede 1869, Schuringa; Un. 1894; Scheldedijk bij Yersekendamme 1839 en Kruiningen 1837, v. d. B.; Domburg, Forsten; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; Neuzen 1853 en IJzendijke 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Thomaswaard bij Werkendam 1836, Lac.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; — tusschen Baexem en Stramproy, Un. 1900; Sint Pietersberg, v. Hov.; 1870, Groll; Beek 1900, van Sillevoldt en Jongmans; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1861; Oud Valkenburg 1864, H. d. V.; Gulpen 1872, Lac.

(Formerum op Terschelling, J. B. Tijm; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Stroe 1881, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar; Huinen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Middenduin bij Haarlem 1893, Ogterop in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Zoutelande 1881, Schipper in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Helvoortsche heide 1897, Heinsius in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Wisselsche venen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 220); — Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. VI. p. 235); Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Plasmolen, Abel.; Sittard, Maastricht, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenburg, Un. 1883; tusschen Beek en Elsloo, Eijsden, Mesch, Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 6). — Voorts opgegeven door Pelletier en Munting.

Radiola *Gmel.*

251. R. linoides *Gmel.* (*Radiola millegrana* Smith et Fl. B. S.). Op vochtige plaatsen in zandige streken. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Westen op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; Groene strand bij West-Terschelling, Un. 1886; Ameland, Bruinsma en Hinxt; Nes op Ameland, Hinxt; Terschelling 1881, Groll; Schiermonnikoog 1860, S.; — Wolvega, Un. 1881; Ureterp 1829, v. H.; Zwaag Westeinde, Hinxt; — Winschoten, Strat.; — Paterwolde 1826, v. H.; Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; Weerdinge, Un. 1859, Lac. en S.; Assen, Forsten; — Hardenberg 1892, L. en Carmiggelt; Leesten, Groneman; Carlshaven 1895, v. Vloten; Zwolle 1892, L.; Thorbecke; tusschen Zwolle en Deventer, v. H.; Diepenveen 1849, M. J. Cop; R. B.; 1877, K.; Schutteroff 1837, V. Z.; Vilsteren 1865, H. d. V.; — Bathmen bij Gorssel, Un. 1850; Warnsveld 1845, de Vriese; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Ruurlo 1881, L. en En-

sink; Beekbergerwoud 1846, S. S.; Borculo 1894, V.; Zutphen, v. H.; Voorst 1847, Buse; Apeldoorn 1858, O.; 1872, K. A.; Wissel, Un. 1890; Harderwijk en Hulshorst 1852, Nijkerk en Oldebroek, R. B.; Voorthuizen 1833 en Uddelermeer 1833, Wtt.; Wolfheeze 1848, Buse; Rheede, M. D.; Sijpenberg bij Beekhuizen, Bergsma; Arnhem, Thomson; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Hatertsche broek, Wijchensche venen, en Heumen, N. en Th. Abel; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort, Garj.; Soest 1870, Groll; Driebergen, Buse; 1867, O.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Leersum 1896, V.; Doorn 1848, Buse; de Bilt 1818 en 1839, Buse; 1839, Lac.; 1837, D. S.; Zeist 1847, T.; 1847, O.; Utrecht, v. H.; Nieuw Loosdrecht, v. d. T.; — Hilversum 1845, O.; Bergen, Un. 1891; — Noordwijkerhout, Dz.; Noordwijk 1837, Mb.; duinen tusschen Halfweg Haarlem en Leiden 1840, B. W.; Lisse, O.; Rockanje 1872, Hoek; — Haamstede 1845, Schouwen 1844 en Renesse 1844, v. d. B.; — Liesbosch, v. A.; Bergen op Zoom 1834, Wtt; Un. 1860; Hoogerheide, Un. 1896; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, v. d. B.; Strijp 1831, v. H., Helmond 1832 en 1834, Wtt.; Valkenswaard, v. H.; Boxmeer 1857, Buse; Deurne 1871, Lac.; Geldrop 1835, de Br.; — Mook, N. en Th. Abel.; tusschen Baexem en Stramproij, Un. 1900.

(Midsland, J. B. Tijm; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, Holk.; 1866 Tieke en 1874 v. Tuinen in herb. pr.; — Haren C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Wedde 1886, Schipper in herb. pr.; — tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Huinen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1886, Lotsy in herb. Posth.; Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; —

Zoutendam 1898, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Woensdrecht Un. 1895, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Almelo, Albergen en Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Hengelo, Bekkum, Woolde, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 220); — Westland, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 372); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Zoom, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Daneken, Lac. (Arch. 2. V. p. 6); — Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Ordo Malvaceae *R. Br.*

Malva *L.*

252. **M. Alcea** *L.* Op beschaduwde, ruige plaatsen, aan heggen enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, B.; tusschen Mook en Heumen 1842, v. d. T.; Maasdijk tusschen Heumen en Mook, Waaldijk tusschen Weurt en Beuningen, op den Kweldam en in de Warthuizenstraat bij Beuningen, N. en Th. Abel.; Beek, herb. Broers; Mook 1857, Buse; — Blauwkapel bij Utrecht, L. Marchand; Utrecht 1833, de Br.; — Kanaaldijk Katwijk, S. S.; -- Beek 1840, Lac.; 1883, K.; Un. 1883.

(Spoel te Culemborg 1846, M. Rademaker; 1849, Alpherts in herb. pr.; — Terhagen Un. 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Harendermolen bij Voorveld Kent,

volgens Munting (Arch. 2. III. p. 334); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

β. **fastigiata** *Cav.* (*M. fastigiata* Fl. B. S. p. 832.)

In Herb.: tusschen Beek en Ubbergen, B.; Beek 1826, B.*); over het kastanjebosch bij Beek, N. Abel.

253. M. moschata *L.* Op ruwe grazige plaatsen, aan heggen, langs wegen ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Goutum, S.; — Ter Heijl 1893, Sanders; — Deventer**), v. Groningen; — IJsel te Brummen**) 1873, K. A.; Nijmegen B.; Thomson; tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Ubbergen B.; Berg en Dal 1873, v. H.; bosschen te Ubbergen 1833, Wtt.; Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; 1846 en Waaldijk bij Weurt 1847, G. Deijn.; — Schothorst bij Amersfoort**), Garj.; Doorn, Emsklaar bij Hoogland, D. S.; huis te Doorn**). v. d. T.; de Bilt, J. C. Broers; C. A. Bergsma; 1838, Lac.; Utrecht 1833, de Br.; slootkant op Heentjeswaard tusschen Kothen en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; Dwarsdijk bij Wijk bij Duurstede 1828, Wtt.; Blauwkapel, L. Marchand; Nieuwersluis 1837, D. S.; batterijen aan den kant van den weg naar Vreeland, v. d. T.; — weg Haagsche Schouw, Dz.; Kanaal tusschen Leiden en Katwijk 1833, S. S.; G. B.; Kerb.; 1835, Mb.; 1836, Buse; Zwijndrecht 1882, V.; — Klopperwaard bij Werkendam 1835, Lac.; Breda 1875, v. A.; station Staatsspoorweg Breda 1865, Lac., Breda, 1832; — Beek, Un. 1883; Valkenburg 1889, V.; Sint Geertruid 1885, K. en G.; Zwijbergen (Terhagen), Un. 1883; spoorweg Kerk-

*) De Heer de Beijer heeft haar in de heggen aan den straatweg tusschen Beek en Ubbergen bij Nijmegen, in 1826, 1827 en 1828 steeds in gelijke gedaante weergevonden. v. Hall. Bijdragen V. p. 86.

**) Witbloemig.

rade 1885, K. en G.; Gulpen, Holzet, Cottesen 1872, Lac.

(Westergeest, Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Leens, J. Borgman; — Apeldoorn, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Sint Anna bij Nijmegen 1896 en — Zwijndrecht 1878 en 1885 Posth. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Valkenswaard en Apel 1899, A. P. v. d. Briel.)

Bovendien: Goutum **), Hinxt (Arch. 2. III. p. 15); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 114).

β. **intermedia** *Gr. et Godr.*

floribus albis.

In Herb.: korenmolen te Voorthuizen 1897, V.

254. M. althaeoides *Cav.* Zuid-Europeesche plant, nu en dan met zaad ingevoerd.

In Herb.: Apeldoorn op klaverland bemest met afval van Sumac, uit Palermo afkomstig 1877, K. A. (cfr. Verslag 1897).

M. ambigua *Guss.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee, werd vermeld van Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 211 en 223). Het exemplaar dat van die plaats onder dien naam zich in het Stamherbarium bevond, bleek te zijn Lavatera trimestris *L.* (Zie Arch. 3. I. p. 307).

255. M. sylvestris *L.* Op onbebouwde plaatsen, langs wegen, dijken enz. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1869, Holk.; — Goutum, S.; Leeuwarden 1849 en 1859, S.; — Helpman 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Steenwijk, Cayaux; Kampen, T.; 1848, R. B.; Pothoofd bij Deventer 1839, Halbertsma; 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Weurt 1846, Th. Abel.; Tiel, G. Post; — Amersfoort, Garj.; Biltsche molen Utrecht 1842, v. d. T.; Manenburg Utrecht 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede

1833, Wtt.; — Weesp 1862 (Coll. Nat.); Uithoorn 1870, Boerl.; Zeeburg 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Ringdijk IJdijken, Fl. Amst.; 1838, Romb.; Amsterdam, v. H.; 1870, O.; Ooster- en Westerdoksdijk, M. D.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); Monnikendam 1886, Boerl.; Urk 1884, S.; Zaandam 1897, V.; Haarlem 1840, Buse; Kerb.; 1871, Groll; — Leiden 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; Pierot; Forsten; 1839, B. W.; 1843, O.; Leiderdorp 1832, S. S.; Valkenburg 1840, B. W.; Wassenaar 1850, S.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen 1896, R. B.; Schiedam 1848, S. C. Knappert (*fasciatie*); Dordrecht 1836, Lac.; M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Walcheren, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Aardenburg 1861, A. W.; — Ginnekenpoort bij Breda, v. A.; Ortensche dijk en Citadel te 's Hertogenbosch v. Hov.; — Sint Pietersberg.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — Helpen, Esserweg, Haren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Borculo, G. J. Kerbert; Rijswijk (Gld.) en Maurik, B. J. Wagensveld in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Schalkwijk en Houten 1843, Alpherts in herb. pr.; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Grebbe 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Huizen, P. Beemsterboer; — Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; kanaaldijk Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Middelburg 1895, Nieuw en St. Joosland 1893, Ogterop in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

Bovendien: Koevorden, — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 218); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Boerenwoningen bij 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); Winterswijk, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 372); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 114 en VI. p. 109); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 218); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Sint Pietersberg, Maastricht, Gronsveld, Amby, Gulpen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken enz., Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **triloba** *Deth.* (conspect. p. 54).

Warnsveld 1883, C. v. d. Broek.

γ. **M. sylvestris** fl. atro-violaceis.

In Herb.: langs een sloot te Weurt 1846, Th. Abel.

[Aanm.: Ook van deze soort komen planten met witte bloemen voor o. a.: Voormalige vestingwerken te Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 265.)]

256. M. nicaeensis *All.* Zuidelijke plant, met zaden ingevoerd. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen gerst uit Turkije 1846, v. H. (cfr. Arch. 3. I. p. 167); — Heidegrond bemest met Sumac, afkomstig uit Palermo, Apeldoorn 1877, K. A.

257. M. neglecta *Wallr.* (*M. vulgaris* Fries et Prodr. Ed. I. p. 50, *M. rotundifolia* Koch. et Fl. B. S.

p. 508). Langs wegen, op opene en bebouwde zandgronden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn op Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Rottum 1896, Schipper; — Leeuwarden S.; — Meppel, Cayaux; Koevorden 1859, Lac. en S.; — IJselmuiden 1855 en Kampen 1848, R. B.; Deventer 1876, K.; — Meerveld bij Apeldoorn 1862, K. A.; Sillevolde, Un. 1883; Harderwijk 1864, R. B.; Heelsum 1850, S.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.;) — Amersfoort, Garj.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Woudenberg, W. en Kraep.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Utrecht, v. H.; Tolsteegpoort Utrecht en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; T.; v. H.; 1838, Romb.; Vondelpark Amsterdam 1871 en Muiderpoort Amsterdam 1867, O.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Haarlem 1871, Boerl.; Overveen, Exc. 1878; Brederode, Kerb.; Zandvoort 1835, Buse; Schoorl 1873, Hoek; — Lisse, Dz.; tusschen Rijnsburg en Katwijk, B. W.; Leiden 1833, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; 1843, O.; Perin; 1842, O.; meelfabriek Zoeterwoude 1898, V.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; 1895, R. B.; Haagsche Schouw 1850, S.; Huis ter Rievier bij Overschie 1894, V.; Rotterdam 1851, O.; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Bleskensgraaf 1850, M. J. Cop; — Driewegen 1840, Walchersche duinen 1840 en Domburg 1840, v. d. B.; Hulst 1863 en Ede 1861, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Breda, v. A.; — Arcen, Un. 1893; Baarlo, Un. 1893; Gronsveld, Un. 1883; Maastricht, v. Hov.

(kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1889, Schipper in herb. pr.; — kerkhof Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, M.

S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Hattem 1878, Uddelermeer 1852, Beekbergen 1875–1879 en Arnhem 1893, K. A. in herb. pr.; – Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; – Hilversum 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Amsterdam 1881, Heinsius in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Ruigenhoek bij Lisse 1892, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen, Posth. in herb. pr.; Loosduinen 1876, L. in herb. pr.; Sliedrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; – Nieuw en St. Joosland 1887, L. in herb. pr.; Middelburg 1892, Ogterop in herb. pr.; – Maasdijk bij Veen 1898, C. A. Backer in herb pr.; Werkhoven, C. A. Backer; Halsteren P. J. Verhoeven, Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, S. P. Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); – veen te Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); – Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); – Gieten, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Zalk, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); station Zwolle en tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 406); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); – Nunspeet, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); Beekbergen, Loenen, Uttel, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); – Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); – Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 119); Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 372); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 114); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Middelburg, L. (Arch. 3. I. p. 340); Sint Phi-

lipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Bunde, Valkenburg, Maastricht enz. Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 308). Voorts door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman vermeld.

258. M. parviflora *L.* Zuid-Europeesche plant, met zaden ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Winterswijk 1872, R. E. de Haan (verzameld als M. vulgaris *Fr.* cfr. Arch. 3. I. p. 168).

259. M. borealis *Wallm.* Zuid-Europeesche plant, reeds lang in noordelijker gewesten met zaden ingevoerd. ⊙. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893, K. A.; — haventerrein bij Zutphen, Un. 1897; Arnhem 1898, Abel. en V.; — Utrecht 1877 en Damlust bij Utrecht 1878, de Br.; — buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1898 en braakland bij de Haarlemmertrekvaart te Leiden 1900, F. J. Struijkenkamp; 's Gravenhage 1879, de Br.; 1895 en 1896, R. B.; — meelfabriek te Middelburg 1895, L.; 1895, Ogterop; 1896, L.; — Sint Anthoniuseiland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Kampen 1899, J. Boldingh; — Culemborg 1899, C. A. Backer in herb. Heukels; Apeldoorn 1898, K. A. in herb. pr.; — spoorwegdijk Amsterdam 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam 1898, F. D. J. Risch in herb. Heukels; proefveld Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; Venlo bij Blerum Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569).

260. M. crispa *L.* In moestuinen gekweekt, somtijds verwilderd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Wikkenburg, herb. Egeling; Nichtevecht, C. A. Bergsma; — Amsterdam 1845, Romb.; Zui-

derbuitenspaarne, Kerb.; Mb.; Leidsche vaart bij Haarlem 1871, Groll; – Leiden, Dumortier; Naaldwijk 1847, v. d. T.

(Hilversum 1871, Costerus in herb. pr.; talrijk ruigte zanderijvaart te Overveen 1892–1900, C. A. Backer in herb. pr.; – Domburgsche duinen 1891, Ogterop in herb. pr.)

Althaea *L.*

261. A. officinalis *L.* Op moerassige plaatsen naar den zeekant, somtijds aan de oevers van rivieren. ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Franeker 1839, Sprée; Mulder; Bergsma; – Greente bij Kampen, R. B.; Kampen, T.; 1854, R. B.; Vollenhove, v. Heijn.; Schokland 1884, S.; – Harderwijk, Reinwardt; Gorssel 1863, v. H.; tusschen Elten en Kleef, v. H.; Waaldijk bij Vuren 1832 en 1833, Wtt.; – Spakenburg 1894, Garj.; – Urk 1884, S.; Oud Diemen 1863, O.; Uithoorn 1833, S. S.; IJ bij Amsterdam, E. B. Asscher; 1828, v. H.; 1834, de Vriese; 1873, Lac.; Zeeburgerdijk, V. Z.; Westerdoksdijk Amsterdam 1842, Heijbrock (P. N. S.); de Zaan 1835, Mb.; Monnikendam 1870, Boerl.; Marken 1886, Boerl. en V.; Sloterdijk, Fl. Amst.; Spaarndam 1836, Buse; 1870, Groll; Krommenie 1874, v. Tuinen; Spaarndammerweg 1875, Boerl.; Schoorl 1882, B. Jelgersma; – Noordwijk, Perin; 1843, O.; V.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; rots te Rockanje 1835, V. Z.; Sekken bij den Hoek van Holland, V. Z.; Waaldijk bij Gorinchem 1833, Wtt.; – Zeeland, Forsten; Serooskerke, Un. 1894; Zierikzee 1893, Schuringa; Un. 1894; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, S.; 1839, v. d. B.; Borsele en Ellewoutsdijk 1839, Lac.; Tholen 1834, Wtt.; Walcheren, v. d. B.; Middelburg 1842, B. W.; Souburg en Abeele 1880, Buijsman; Hoek 1862,

A. W.; tusschen Gapinge en Schellagt, A. Blaas; Groede 1864, H. d. V.; — Maren, v. Hov.

(Kerkwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Zeeburg en Diemen 1890, — Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Numansdorp, W. C. v. Emden in herb. Heukels; — Cortgene (N.-Bev.) 1881, Schipper in herb. pr.; St. Maartensdijk (Tholen) 1884, Posth. in herb. pr.; 1887, Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal; Duiveland, Tholen, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

Bovendien: al de Zeeuwsche eilanden, behalve Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109). Voorts reeds opgegeven door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

262. A. hirsuta *L.* Akkerplant, uit Zuid en Zuid-West Europa, nu en dan ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: meelfabriek Deventer 1898, K. A.; zandvlakte op eenigen afstand van de Waal, tusschen Heerenwaarde en Dreumel. Sept. 1839, v. d. T. (cfr. Nieuwe Bijdragen p. 45. Waarschijnlijk uit Zuidelijk België door de Maas aangevoerd. Tijdschrift VIII. p. 246); Apeldoorn, op ontgonnen heidegrond, die met Sumac was bemest 1877, K. A. (*monstrosus*); — Breda 1899, Mevr. Snellen.

(Langs de Rotte aan de zijde van het Weel te Hillegersberg 1897, A. Reclaire in herb. Heukels; — meelfabriek Middelburg 1896, L. in herb. pr.)

Lavatera *L.*

263. L. trimestris *L.* Plant uit Zuid-Europa en Klein-Azië, bij ons ingevoerd, ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: bouwland Apeldoorn, bemest met afval uit de marokijnfabriek aldaar, waar Sumac uit Palermo gebruikt was 1877, K. A. (vroeger vermeld als Malva ambigua *Guss.* [cfr. p. 298.])

Hibiscus *L.*

264. H. Trionum *L.* Op onbebouwde plaatsen, langs wegen, afkomstig van de Oostenrijksche kustlanden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: moeshoven te Kampen 1848, R. B.; — spoorweg Maredijk bij Leiden, Mb.

(Pothoofd Deventer 1898, P. J. Sterringa en P. Westerhof in herb. Heukels.)

Ordo Tiliaceae *Juss.*

Tilia *L.*

265. T. platyphyllus *Scop.* (*T. grandifolia* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 51; *T. Europaea β.* L. et Fl. B. S. p. 404; *T. triflora* Horn; *T. pauciflora* Hayne). Nu en dan in bosschen, meestal echter aangeplant. ♄. *Juni.*

In Herb.: Twello, P. van Delden S. f.; — straatweg Ruurlo 1877, K. (met vrucht); bosschen bij Nijmegen, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen, v. d. B.; — Chartreuse bij Utrecht, C. A. Bergsma; — Leiden 1835, Mb.; Haagsche bosch 1864, H. d. V.; 's Gravenhage 1833, I. de L. ex herb. Groll; V. Z.; G. B.; — Maastricht 1870, Groll.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; Laren (aangeplant) 1894, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); — Walcheren, Zuid-Beveland, Tholen, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 115).

266. T. ulmifolia *Scop.* (*T. parvifolia* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 51; *T. Europaea* var. L.; *T. microphylla* Vent. et Fl. B. S. p. 404). In bosschen, doch vaak bij dorpen en in plantsoenen aangeplant. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zwolle, Thorbecke; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; — Vorden 1879, Epen 1880 en Nijmegen 1878, Groll; Ubbergen, Th. Abel.; — Amersfoort, C. A. Bergsma; Lockhorsterbosch 1892, Garj.; Grebbe, Fockema; Zeist 1870, Hoek; Garj.; Houten 1829, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Sloterweg 1842, Tilanus (P. N. S.); Velserbeek, Spanjaardslaan Haarlemmerhout (volledig materiaal) 1840, Buse; Vredehof 1838, Romb.; Vogelenzang 1871, Boerl.; — Leiden 1834, Kerb.; Dz.; Mb.; Perin; 1841, B. W.; 1853, O.; 's Gravenhage, G. B.; Schiedam, S. C. Knappert; — Zuid-Beveland 1848 en Kapelle, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Lies- en Mastbosch 1832, v. d. B.; Ginneken 1876, O.; — Sprang, Thomson.

(Agnietenberg bij Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; — 't Loo 1877, Nijbroek 1879, Apeldoorn 1884, K. A. in herb. pr.; Rozendaal bij Velp 1890, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 180); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Beek 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 6). Voorts reeds gemeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

T. intermedia *D.C.* (**T. platyphyllus** × **ulmifolia**); *T. vulgaris* Hayne.

In Herb.: Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — kasteel van Bouvigne en Ginnekenweg, v. A.

('t Loo 1878, K. A. in herb. pr.)

Ordo Hypericaceae *D.C.*

Hypericum *L.*

267. **H. perforatum** *L.* Op droge, onbebouwde, grazige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Giekerk 1849 en Wijkel, S.; Wolvega, Un. 1881; — Sterrebosch bij Groningen, Strat.; — Drenthe, Un. 1889; Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn; Cayaux; — Vilsterèn 1853, Kros; Kampen, R. B.; T.; Cayaux; Zandberg bij Kampen *), R. B.; 1849, T.; wallen van Deventer 1876, K.; Leesten, Groneman; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; — Harderwijk, R. B.; Kessel, Claessen; Apeldoorn * 1862, K. A.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Warnsveld 1884, Groll; Lochem, v. H.; 1833, Wtt.; Ruurlo 1885, Ensink; Middachterbosch 1845, Richard; Rheederoord, M. D.; Arnhem 1835, (D. S. ?); Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1868, O.; Uilenput bij Nijmegen 1867 en Berg en Dal 1864, v. H.; Beek 1853, O.; Renkum, Buse; Wageningsche berg, Forsten; 1838, Buse; Wageningen, v. H.; — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; 1890, Garj.; Doorn, v. d. T.; 1869, O.; de Bilt, v. H.; v. d. T.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1857, Coll. Nat.; — Muiderberg 1870, Hoek; kerkhof aldaar 1839, Romb.; Hilversum, Exc. 1884; Naarden 1845, Richard; 1864, O.; Duinvalleien Haarlem 1838, Romb.; Haarlemmerhout 1835, Mb.; Aardenhout, Mb.; Bloemendaal 1871, Boerl.; — Noordwijk 1842, B. W.; Lisserduin 1884, O.; Leiden, Dz.; Pierot; Katwijk 1842, O.; Scheveningen, Un. 1851; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; duin bij 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; 1847, de Br.; R. B.; Waalsdorp 1832, S. S.; Zorgvliet, Destrée;

*) In van Hall's Flora werd eene var. β. microphyllum D.C. onderscheiden, die ook in den Prodromus Ed. I. p. 51 werd overgenomen. Ik heb deze variëteit echter niet vermeld, aangezien zij hoogstens op den naam van standplaatsvorm aanspraak kan maken. De aldus in het stamherbarium onderscheiden planten heb ik in deze lijst door het teeken * aangegeven.

Nu en dan komen ook planten voor, wier bladeren niet van doorschijnende stippels voorzien zijn.

Rotterdam 1858, Lac.; Dordrecht 1847, M. J. Cop; — Zuid-Beveland 1839, Walcheren 1839, Kapelle 1838 en Domburg 1838, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Sint Kruis 1861, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; v. H.; Terheiden 1882, V.; Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Beek, Un. 1883; Maastricht, v. Hov.; Amby 1870, Groll; Slenaken, Un. 1883.

(Mastenbroek bij Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; tusschen Bergum en Veenwouden 1869, v. Tuinen; St. Nicolaasga 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Culemborg, Tiel, Duno, C. A. Backer in herb. Heukels; Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Nijbroek 1879, K. A. in herb. pr.; — Driebergen, C. A. Backer; — Huizen, P. Beemsterboer in herb. Heukels; spoordijk tusschen Diemen en Weesp 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — spoorbaan Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke (Walch.) 1888, Ogterop in herb. pr.; Serooskerke (Walch.) 1873, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland, Schipper in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Schalkwijk, Werkhoven, Sleeuwijk, C. A. Backer; Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; tusschen Gilze en Rijen 1879, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; — Schaesberg bij Valkenburg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 345); Heino, Nieuwe Wetering, Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden en 't Twikkelerbosch,

Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Groesbeek *, v. d. B.; (Arch. 2. V. p. 266); — Alkmaar, Heilo *, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 109); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 569); Gronsveld, Meerssen, Valkenburg, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309). Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf en Munting.

268. H. humifusum *L.* Op vochtige zandgronden. ♃ en ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Veenwouden 1841, Sprée; Groningen en Haren, v. H.; Harendermolen, Strat.; — Paterwolde 1826, v. H.; — Staphorsterbosch, Cayaux; v. Heijn.; Hertskamp 1877, L.; Delden, Un. 1870; Ambt Delden 1893 en Rheeze bij Hardenberg 1893, L.; Oldenzaal, V. Z.; — Hulshorst 1849, R. B.; Vaassen 1854, Lac.; Voorthuizen 1833, Wtt.; Putten, Un. 1860; Epe, Un. 1890; Apeldoorn 1852, K. A.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; tusschen Gorssel en Bathmen, Un. 1850; Vorden 1860, de Br.; 1875, Groll; Doesburg, Nijhoff; Twikkel 1863 en Hengelo, H. d. V.; Winterswijk, Un. 1859; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; heide bij het Beekbergerwoud 1846, Mb.; Rouwenberg bij de Steeg 1835, de Vriese; Rheede, v. H.; Heelsum 1857, Buse;

Wolfheeze 1847, v. d. B.; 1852, Buse; 1856, O.; 1856, S.; Dorenwerd 1857, Knüttel; Sijpenberg bij Velp, v. H.; 1840, D. S.; Rosendaal 1840, D. S.; Arnhem, S.; 1873, Groll; Oorsprong bij Arnhem 1850, T.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Sint Anna, Beek, Berg en Dal, Un. 1898; Heumen, Malden, N. en Th. Abel.; Beek 1865, v. H.; tusschen Beek en Groesbeek 1868, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort, R. B.; Bavoort, Garj.; Amersfoortsche berg 1861, R. B.; Maarsbergen, v. H.; Exc. 1883; Driebergen 1871, Hoek; Doorn 1848, Buse; Zeist, G. Deijn.; Zeisterbosch, Kerb.; de Bilt, V. Z.; Utrecht 1833, Wtt.; Houdringen, Kraemw. v. d. T.; Houtem 1833 en Werkhoven 1833, Wtt.; Maartensdijk, C. A. Bergsma; Grebbe, Fockema; — Noordwijkerhout, S. S.; 1836, Mb.; 1846, Dz. en Mb.; Buse; 1887, V.; Noordwijk 1840, Dz.; Poelgeest, S. S.; — Clinge 1886, L.; Kapellenbrug Sint Jansteen 1863, A. W.; Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; — Liesbosch bij Breda, v. A.; Ulvenhout, Un. 1852; Teeteringen 1883, V.; Heusdenhout, Un. 1852; Thomaswaard bij Werkendam 1837, Lac.; Kaatsheuvel, Thomson; Son 1850 en Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; 1831, Wtt.; v. d. B.; Valkenswaard 1827, v. H.; Geldrop 1835, de Br.; Deurne 1871, Lac.; Boxmeer, Un. 1859; — Velden Un. 1893; Beegden 1900, G. en Jongmans; Maastricht, de Marres; Sint Pietersberg, Mesch, Kerkrade, Hulsen, Gulpen, Slenaken 1885, G. en K.; Eperheide 1871, Lac.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Gronsveld 1894, V.

(Oranjewoud 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Vlachtwedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — tusschen Hengelo en Borne Un. 1895, Costerus in herb. pr.; Dierensche bosch 1893, tusschen Boekenhorst en Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; — heide bij

Bavoort, Mevr. Steinbach; — Putte, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oudenbosch 1898, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogterop in herb. pr.; Rosmalen, F. v. Hoven in herb. Alpherts; — Arcen Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo Un. 1893, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Epen, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gronsveld, Meerssen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 309). Ook reeds genoemd door Pelletier, Vorstius en Bruman.

269. H. quadrangulum *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen, langs sloten. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Boekhorst 1857, Sprée; Vlachtwedde, J. A. W. Pott; — Paterwolde, Hinxt; — Zalk 1846, T.; Bosch te Zalk, R. B.; Kampen 1846 en 1847, R. B.; Wittensteijn 1870, Hoek; Deventer, Halbertsma; Steenwijkerwold, Un. 1892; Wythmen bij Zwolle 1892, L.; Grafhorst 1894, R. B.; Diepenveen 1876, K.; Raalte 1830, M. Dassen; Wtt.; Heino, Un. 1888; Groll; Hellendoorn 1893, Carm.; Gramsbergen 1853, S. P. Kros; Haaksbergen, Un. 1895; — Hulshorst 1852 en Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen, Nijhoff; 1862, de Br.; Ruurlo 1881, L. en Ensink; Brummen, v. H.; Wildenborgh 1833, Staring; de Steeg 1874, O.; Beekhuizen, v. d. B.; tusschen Lichtevoorde en Varsseveld, Un. 1859; Arnhem 1834, C. D. Wtt.; Thomson; Clarenbeek 1839, Romb.; Nijmegen, B.; Waal te Nijmegen, 1864, v. H.; Beek 1868, O.; tusschen Beek en Ubbergen 1839, Lac.; Groesbeek 1897, G. en V.; Ooische waard, Heumen en Beuningen, N. en Th. Abel; Ub-

bergen, Kraamw.; Heumen 1848, Th. Abel; — tusschen de Vuursche en Soesterberg 1894, Garj.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1826, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1833, Wtt.; — Legmeer, Boerl.; Velsen 1835; — Noordwijk 1840, B. W.; Katwijk, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; Maasdijk bij 's Gravezande, (V. Z.?); — Zierikzee 1873, Schuringa; Zuid-Beveland 1843 en 1846, Wilhelminapolder 1847 en Zwake 1841, v. d. B.; Axel en Terneuzen, v. d. T.; Sas van Gent 1845, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Groot Zundert en Rozendaal, Un. 1860; Liesbosch en Mastbosch bij Breda, Un. 1852; Oirschot 1865, Lac.; Werkendam 1886, V.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Sint Michielsgestel, C. A. Bergsma; Eindhoven, Dz.; — Gulpen 1872, Lac.; Mesch, 1885, K. en G.; Meerssen, Un. 1861; Amby 1870, Groll.

(Tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Dalfsen 1891, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Kolmschate 1851, K. A. in herb. pr.; — Gendringen, W. S. Rust in herb. Heukels; Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; — Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Arcen, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gronsveld, Amby, Sittard, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309). Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

270. H. tetrapterum *Fries.* (*H. quadrangulare* Sm. et Fl. B. S. p. 406.) Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Oudeschild op Texel 1869 en Hoorn op Texel 1869, Holk.; boschje

bij Burg op Texel 1881, Groll; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden, S.; — Ter Apel, Un. 1899; — Peize, Strat.; tusschen Nijeveen en Meppel, v. Heijn.; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Steenwijkerwold 1892, L.; Kampereiland 1848, T.; 1848, R. B.; Zalk 1846, R. B.; Huize Wittensteijn 1870, Hoek; Zwolle 1846, T.; Ittersum bij Zwolle 1891, L.; Goor 1859, v. H.; Hengelo, Un. 1895; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Wisselsche venen, Un. 1890; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1861, de Br.; Didam, Doesburg, v. d. B.; Borkulo 1877, K.; Arnhem, v. H.; Ellecom, Uilenput bij Nijmegen 1860, v. H.; Hees, Beek, Beuningen, Weurt 1849, Th. Abel.; — Eemnes 1872, O.; Amersfoort 1862, R. B.; Garj.; Doorn 1867, O.; Nattebosch bij Zeist, W. en Kraep.; de Bilt, v. H.; 1835 en 1837, D. S.; Utrecht 1858, R. B.; Heikop, v. H.; Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; Neerlangbroek, v. d. T.; — Uithoorn, Boerl.; Huis de Vraag, Fl. Amst.; Houtrijk en Polanen 1835 en Halfweg 1857, Lac.; Westzaan 1851, Kerb.; Haarlem, Splitgerber; 1841, de Vriese; v. H.; 1875, Groll; Haarlemmerhout 1872, Boerl.; Netebosch, Kerb.; Bentveld 1837, Buse; Breesaap, v. H.; Haarlemmermeerpolder 1853, S.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Noordwijk 1897, V.; Katwijk 1832, S. S.; Mb.; 1842, O.; Leiden, Mb.; Oegstgeest 1832, S. S.; Hazerswoude 1832, S. S.; Wassenaar 1853, S.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningsche boschjes, Destrée; Rotterdam, Miquel; Dordrecht 1835, Lac.; 1847. M. J. Cop; 1882, V.; Heerjansdam, V.; tusschen Oud Alblas en Alblasserdam 1850, M. J. Cop; tusschen Brielle en Rockanje. Un. 1887; — Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Domburg, Forsten; Sas van Gent 1857, A. W.; — Galder, v. A.; Rozendaal, Un. 1859; Heusdenhout, Un. 1852; Vucht, v. A.; Eindhoven,

Dz.; — tusschen Baexem en Stramproy, Un. 1900; Meerssen, Un. 1861; Amby 1870, Groll.

(Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Steenwijk 1869, v. Tuinen in herbr. pr.; — Borkulo, G. J. Kerbert; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Laag Soeren 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; — spoordijk tusschen Amsterdam en Zaandam 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; den Helder 1893, Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; Santpoort 1882, Heinsius in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1878, Papendrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1891, Ogterop in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr. en K. A. in herb. pr.; Schuddebeurs bij Zierikzee 1887, L. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Arcen Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Huizum S. (Arch. 1. V. p. 192); Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Dalen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 245); — Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Heino, Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Almelo, Albergen en Vriesevecn, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Bekkum, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Abcoude 1847, E. B. Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 1. VI. p. 235); — Koewacht,

Douw en A. W. (Arch. 1. IV. p. 273); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 348); – Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Wylre-Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309); Brunsum, Gulpen, Eys 1884, Lac.; tusschen Beek en Elsloo 1885, K. en G.; Simpelveld over Spekholzerheide naar Kerkrade, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 6.) Bij oudere schrijvers alleen door Pelletier genoemd; voorts Haren, de Gorter; wouden van Friesland, Meeze; Delft, Maarsbergen, Fl. B. S.; huis ter Heide, Tietjerk, Kuikhorne enz. Fl. Frisica.

271. H. pulchrum *L.* In beschaduwde droge gronden. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Haren en Zuid-Laren 1858, Strat.; – Gieten 1852, Lac. en S.; – tusschen Zwolle en Deventer, v. H.; Deventer, Petif; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895; – Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; tusschen Garderen en Ermelo 1833, Wtt.; Apeldoorn, 1877, K. A.; Spreelderbosch bij Harderwijk, S. S.; 1855, Lac.; Hoenderlo, Un. 1890; Loenen op de Veluwe 1893 en Soerensche bosch 1873, K. A.; Ederbosch bij de Ginkel 1890, v. Vloten; Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; Terborg 1885, K.; Paaschheuvel bij Terborg, Un. 1885; Doetinchem 1885, Groll (waarschijnlijk dezelfde vindplaats als de beide voorgaanden); Winterswijk, Un. 1859; Beekhuizen bij Velp, Nijhoff; Arnhem, Thomson; Boerl.; S.; Roosendaal 1851 en Oosterbeek, Buse; Wolfheeze 1856, O.; S.; Nijmegen, B.; Abel.; 1879, Groll; Ubbergen 1840, Buse; Ubbergen, Beek, Meerwijk, Groesbeek, Malden, N. en Th. Abel.; Groesbeek, Beek, Wychen 1840, Lac.; Beek, Malden, 1841, v. d.

T.; Berg en Dal, F. Hartsen; Uilenput 1864, v. H.; Groesbeek 1847, B. W.; Un. 1847; 1890, v. Eeden; — Amersfoortsche berg 1861, R. B.; Maarsbergen, Exc. 1883; Zeist, Petif; — Koewacht 1866 en Sint Jansteen 1863, A. W.; Wouw, Un. 1896; Liesbosch, v. A.; Un. 1852; 1864, H. d. V.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; tusschen Wanroy en Mill, Un. 1898; — Plasmolen, Un. 1853; 1868, O. en Th. Abel.; Grathem 1900, G. en Jongmans; St. Maartensberg, Un. 1898; St. Jansberg 1899, G.; Sittard, Un. 1861; Meerssen, v. Hov.; S. C. Ploem; de Marres; Geulem, Un. 1861; 1893, de Haas; Gulpen, Un. 1861; tusschen Gulpen en Slenaken 1885, K. en G.; Sint Pietersberg, Beek 1885, K. en G.; Schuybergerbosch, Exc. 1889; Valkenburg 1866, H. d. V.; Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, V. en v. Vloten; Gulpen, Slenaken, Vijlen 1872, Lac.; Vaals 1883, K.

(Hellendoorn, L. in herb. pr.; — Hummelo bij 't Ven 1897, A. P. v. d. Briel in herb. pr.)

Bovendien: Plasmolen, Th. Abel.; Lac.; Epen, Un. 1861; Landrade, Heienrade, Trap, Sint Jans Geleen, Lac.; tusschen Beek en Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 6.)

272. H. montanum *L.* In droge bosschen, onder struikgewas. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hoenderloo, Un. 1890; Hunerschans 1897, V.; Dorenwerd 1840, Buse; 1877, K.; Arnhem, Dz.; Wageningsche berg, W. en Kraep.; Forsten; Grebbe, Fockema; Beek 1839, Lac.; 1840, Buse; 1868, O.; tusschen Beek en Ubbergen 1841, v. d. T.; Huis te Ubbergen, bij den Molengang te Ubbergen en Ubbergen 1871, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Hoffmann; Groesbeek 1866, v. H.; Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898; — St. Jansberg 1899, G.; St. Pietersberg 1870, Groll; Meerssen, Un. 1861; Bisser bij Mechelen 1872, Lac.

(Oosterbeek 1886, G. en Heinsius in herb. pr.)

Bovendien: eikenhakhout te Hoenderloo, Lac.; (Arch. 1. IV. p. 33); — Valkenburg, Gulpen, Un. 1861; tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309); Heisenberg, Lac.; Sint Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 6).

273. H. hirsutum *L.* In loofbosschen en onder struikgewas. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: kasteel te Heumen 1840, Lac.; Kraamw.; Th. Abel.; 1842, v. d. T.; 1847, G. Deijn.; — Houten 1829, Wtt.; — Gassel 1840, Lac.; Boxmeer 1838 en 1839, de Br.; — Sittard, v. Hov.; Beugen, Un. 1853; S.; Zuid-Limburg 1883, K.; Meerssen 1864, H. d. V.; 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Un. 1883; Gulpen 1872, Lac.; Houthem 1885, K. en G.; Epe, Un. 1883.

(Valkenburg 1883, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Bunde en Valkenburg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

274. H. helodes *L.* (*Hypericum Elodes* Prod. Ed. I. p. 53.) Moerassige veenstreken. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Bergumerheide, Keiser; Veenwouden, Sprée; — Assen, Forsten; — Deventer 1834, Wtt.; Bathmen 1878, K.; Loozen 1868, v. d. Scheer; Lonneker 1893, L.; Oldenzaal, Un. 1895; Delden, Un. 1870; — Eibergen, Un. 1859; Doetinchem, Un. 1885; Voorst 1833 en Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; tusschen Zutphen en Loenen 1862, de Br.; Gorssel 1850, Vorden 1883 en Doetinchem 1885, Groll; Beekbergen 1840, Buse; 1846, de Vriese; Zwarteveen bij Harreveld, Un. 1890; Ruurlo 1881, L. en Ensink; Apeldoorn 1853, K. A.; 1863, H. d. V.; tusschen Voorthuizen en Barneveld 1838, (?); Nijkerk, Th. Stolz; Nijmegen, B.; Thomson; Wijchensche

venen, G. Broers; 1840, Lac.; N. en Th. Abel.; O.; Hatertsche broek, Th. Abel.; — Woudenberg 1843, Wenck; 1889, v. Breda de Haan; — Maarsbergen, Dubois; W. en Kraep.; 1855, Lac.; v. d. T.; Exc. 1883; 1889, V.; de Bilt 1833, Wtt.; S. S.; 1837, D. S.; Westbroek, Kraep.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Rozendaal, Un. 1860; Dongen, v. d. T.; Dorsten, v. A.; tusschen Rijen en Dorsten 1842, v. d. T.; Oisterwijk, G. Broers; v. Vloten; Galdersche heide, Un. 1852; 1876, O.; 's Hertogenbosch en Vuchtsche heide, v. Hov.; Chaam 1861, Buse; Eindhoven, Hoffmann; Dz.; v. d. B.; Valkenswaard 1827, v. H.; Boxmeer 1857, Buse; Sint Anthonie 1857, Buse; Geldrop 1835, de Br.; tusschen Deurne en Helenaveen 1871, Lac.; — Genooi 1898, L. Rieter; Neerpelt 1886, V.; Beegden 1900, G. en Jongmans; Maastricht, de Marres.

(Tusschen Trijzel en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Ballagepoel te Vlagtwedde 1899, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink; — Borkulo, landgoed de Kasteele, G. J. Kerbert in herb. Heukels; Riel 1880, K. A. in herb. pr.; Uilenpas 1898, A. P. v. d. Briel in herb. pr.; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Baardwijk 1872, Costerus in herb. pr.; — Velden Un. 1893, Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Oele, Borne, de Lutte, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Zutphensche weg bij Apeldoorn, Bleeke meer bij Uttel, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Hilversumsche Meent bij Cruijsbergen 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 525); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en

de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); – Velden, Arcen, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Bergen, Stramproy, Lac.; Venraai 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7). Bij de oudere schrijvers reeds vermeld door Dodoens, Pelletier en Munting; ook nog enkele groeiplaatsen in de Flora Frisica.

Ordo Aceraceae *D. C.*

Acer *L.*

275. A. Pseudoplatanus *L.* In bosschen en kreupelbosschen in en aan de duinen; vaak aangeplant. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Akkrum–Meppel, v. Heijn.; – Deventer 1877, K.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; – tusschen Gorssel en Zutphen 1847, T.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; Arnhem, Thomson; Ubbergen, Th. Abel.; – Amersfoort, Garj.; – Amsterdam 1842, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Haarlem 1873, Boerl.; Haarlemmerhout, Splitg.; E. B. Ascher; 1842, Tilanus (P. N. S.); 1842, Buse (al de toestanden der plant); Hillegom 1887, S.; – Hollandsche duinen, v. d. B.; Noordwijk 1887, V.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; 1840, B. W.; 1872, Boerl.; 1873, Hoek; Wassenaar 1833, Wtt.; Waalsdorp, Fockema; Haagsche bosch 1833, Wtt.; Kerbert; O.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; v. H.; – Walcheren 1839, v. d. B.; Domburg 1838, v. d. B.; – Breda, v. A.

(Agnietenberg bij Zwolle 1897, Posth. in herb. pr.; – Culemborg, C. A. Backer; – Stolwijk, H. J. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Wassenaar, Posth. in herb. pr.; – Werkhoven, C. A. Backer in herb. pr.)

Bovendien: Texel op den berg, v. Eeden (Arch.

2. I. p. 373); — 's Heerenloo bij Harderwijk, R. B. (Arch. 1. V*. p. 423); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Bergerbosch, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Sittard, tusschen Bunde en Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309); tnsschen Beek en Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7). Voorts vermeld door Munting.

276. A. **platanoides** *L.* In bosschen, vaak aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Singel te Haarlem 1873, Boerl.

Bovendien: Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 109).

277. A. **campestre** *L.* In bosschen en kreupelbosschen, in heggen en aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Helpen 1867, v. H.; — Deventer, Wtt.; Diepenveen, R. B.; 1847, T.; bosch te Zalk 1846, R. B.; Kampen, v. Heijn.; — Twello 1877, K.; Voorst 1833 en Zutphen, Wtt.; Arnhem, Thomson; Weurt, tusschen Heumen en Mook, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. d. T.; Lac.; — Haarlem singel 1873, Boerl.; duinen, 1869; Haarlemmerhout 1843, Tilanus (P. N. S.); Heemstede, 1870, Groll; — Leiden, Dz.; B. W.; v. d. B.; Voorschoten 1872, Boerl.; 1873, Hoek; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex herb. Groll; Mb.; 1833, Forsten; G. B.; v. H.; Haagsche bosch, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; 1833, S. S.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; — Sint Michielsgestel, v. Hov.; — Sint Pietersberg 1870, Groll; Geulem 1864, H. d. V.; Meerssen 1885, Lac.

(Torenvliedt bij Middelburg 1892, Ogterop in herb. pr.; — tusschen Well en Venray Un. 1893, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 181) — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Velsen, Bloemendaal, Overveen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); — Walcheren, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Sint Pietersberg, Gronsveld, Valkenburg, Un. 1861; Sittard, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883; tusschen Beek en Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. IV. p. 309). Voorts reeds vermeld door Pelletier en Munting.

Acer opulifolium *Vill.*

Acer saccharinum *L.*

Acer Negundo *L.*

Deze drie boomen, welke allentwege worden aangeplant, werden opgegeven voor Walcheren in de lijst van Walraven en Lako (Arch. 2. VI. p. 109).

Ordo Hippocastanaceae *D. C.*

Aesculus *L.*

278. **Ae. Hippocastanum** *L.* In steden, buitenverblijven en tuinen allerwege aangeplant. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Kampen 1847, T.; — Arnhem, Thomson; Ubbergen, Th. Abel.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. d. T.; Wulverhorst, W. en Kraep.; — Haarlem 1833, Wtt.; 1888, Groll; — Warmond 1833, Wtt.; Leiden, Perin; Dz.; 1835, Mb.; Waalsdorp, Zorgvliet, V. Z.; 's Gravenhage 1833, I. de L. ex herb. Groll; — Ginneken, v. A.; Vucht, v. Hov.; en van onderscheiden andere plaatsen als sierboom.

Bovendien: Velsen, Overveen (verwilderd), v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen,

A. W. (Arch. 2. III. p. 115); — Oudenbosch (culta) 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544.)

Ae. Pavia *L.* (*Pavia rubra* Lmk.)

Ae. flava *Ait.* (*Pavia flava* D. C.)

Beide noord-amerikaansche boomen, worden nu en dan als sierplanten aangekweekt. In het herbarium bevinden zich van beide soorten exemplaren door Top verzameld.

Ordo Ampelidaceae *H. B. K.*

Vitis *L.*

279. **V. vinifera** *L.* Door het geheele land aangeplant in verschillende varieteiten, somtijds verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Rotsspleten van den Sint Pietersberg 1885, K. en G.

Bovendien: van dezelfde groeiplaats, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

Ordo Geraniaceae *D. C.*

Geranium *L.*

280. **G. phaeum** *L.* Op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Prinsentuin te Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, Strat.; Ezinge, R. de Marees van Swinderen; — Ittersum bij Zwolle 1896, L.; — Bosch te Zuilen 1835, D. S.; 1838, Lac.; Wtt.; de Br.; 1840, G. Deijn.; 1840, v. d. T.; 1863, Coll. Nat.; 1879, v. d. Veen en H. Simons; — Hoorn, C. A. Bergsma; Land- en Spaarnezicht bij Heemstede, 1894, 1895, Exc.; Velserbosch 1843, de Vriese; Rampellaan en Overveensche weg te Haarlem

1870 en 1875, Groll; — Leiden, Dz.; 1860, Fries; 1861, S.; Studentenpad aldaar 1872, Boerl.; 1873, Hoek; Leiderdorp 1873, Boerl.; — Zuid-Beveland 1877, K. A.; Walcheren, O.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; 1877, L.; tusschen Vlissingen en Koudekerke 1880, Buijsman; Moesbosch op Walcheren 1838, de Marrée; Boxtel 1847, v. Hov. — Vucht, Thomson; — 't Halder bij Valkenburg 1800, E. A. Rovers en V.

(Wallen Groningen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; op de havezathe Oosterbroek bij Eelde 1898; tuin Winsum 1898, R. v. d. Tol; — Vecht en Kasteel te Zuylen, W. C. van Embden in herb. Heukels; Pastorietuin te Zuylen 1871, Costerus in herb. pr.; Breukelen, K. A. in herb. pr.; — Haarlemmerhout 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Koudekerke (Walch.) 1889, Ogterop in herb. pr.; — Houthem 1899, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Huis te Zuilen 1880 en Hijenoord bij Breukelen 1882, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 525). Voorts vermeld door Pelletier en Munting; en te Cornjum, Bergsma in Fl. B. S.; Wieweird, Leeuwarden, Fl. Fris.; Maastricht, Lej. Fl. de Spa. Waarschijnlijk op alle groeiplaatsen een oude tuinvluchteling.

281. G. nodosum *L.* Op begroeide rotsen, in midden- en zuid-Europa. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Op de voormalige buitenplaats het Halder bij Valkenburg (L.), waarschijnlijk verwilderd, 1900, K. A., E. A. Rovers, V., Rieter, e. a.

282. G. pratense *L.* Op beschaduwde grasgronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leeuwarden, S.; Bolsward*) 1875, J. M. de Boer; — Kampen 1849, R. B.; Beltmolen Kam-

*) De aldus gemerkte groeiplaatsen zijn die van witbloemige verscheidenheden.

pen 1846, T.; Zwolle, M. Dassen; Deventer, Romb.; 1876, K.; tusschen Deventer en Epse 1897, V.; — Zutphen 1840, Halbertsma; 1833, Wtt.; S. S.; Apeldoorn *) 1897, K. A.; Oorsprong enz. bij Arnhem 1836, R. B.; Hees bij Nijmegen, C. D. Boll, unica ex herb. Abel.; Culemborg, de Haas; — tusschen Zeist en Driebergen 1836, Mb.; de Meern bij Utrecht 1840, v. d. T.; Wulverhorst, W. et Kraep.; Bunnik, G. Deijn.; Vossegat, Abstede bij Utrecht 1835, D. S.; Neerlangbroek *), v. d. T.; — IJdijk bij Sloterdijk 1844, Lac.; Fl. Amst.; 1872, Lac.; 1874, J. Perk; tusschen Sloterdijk en Halfweg 1872, Lac.; Hoorn, Bergsma; Haarlem, Mb.; Haarlemmerhout 1836, Mb.; 1837, Wtt.; 1839, Dz.**); Overveen, Kerb.; — Noordwijk 1897, V.; Leiden, Perin; Ter Wadding bij Leiden, herb. Egeling; Scheveningsche boschjes, Barger; Delft, v. S. V.; de Br.; ***) Zwijndrechtsche dijk, P. S. Schull; 1836, Lac.; dijk langs de Noord te Zwijndrecht 1900, Posth.; Vianen, v. H.; — Zuid-Beveland 1840 en Zwake 1838, v. d. B.; — Vucht 1845, v. Hov.; — wallen Roermond, Un. 1900; 't Halder bij Valkenburg 1900, E. A. Rovers en V.

(Haren 1884, Heinsius in herb. pr.; — Wilp en Terwolde 1851, K. A. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels. — Wissenkerke (N.-Bev.) 1884, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Voorveld achter Haren, Kent (bij Munting) (Arch. 2. III. p. 335); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 115). Voorts alleen vermeld bij Pelletier.

283. G. sanguineum *L.* Op droge zonnige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

**) Volgens opgave van den Heer F. W. van Eeden aldaar verdwenen (zie Arch. 2. I. p. 373).

***) Volgens Dr. de Witt Hamer kwam deze plant daar in 1874 niet meer voor (zie Arch. 2. II. p. 31).

In Herb.: Utrecht, L. Marchand; — Gooiland 1874, Boerl.; Schermer 1840, Tresling; Heerenduin bij Velzen 1881, Groll; 1900, C. A. Backer.

Bovendien: Bunnik, Bergsma Fl. B. S.; Maastricht, Lej. Fl. de Spa. *)

[Aanm.: De opgaven bij Pelletier en Munting zullen wel betrekking hebben op cultuurplanten, zooals ook reeds door Prof. Oudemans vermoed werd. Haar geheele voorkomen in ons land als wildgroeiende plant is trouwens aan gegronden twijfel onderhevig.]

284. G. pusillum *L.* Op open en bebouwde zandige gronden. ⊙ en ①. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Eierlandsche polder op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Hollum op Ameland 1869 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Wolvega 1869 en Folsgara bij Bolsward 1864, J. M. de Boer; — Groningen 1835, v. H.; Strat.?; Oosterwolde 1854, R. B.; Haren 1833, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Cayaux; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Oosterhout 1867, T.; Sevelingen 1873, Hoek; Kampen 1847, R. B.; tusschen Deventer en Twello 1844 en Deventer 1846, T.; Zevenbergen bij Deventer 1877, K.; Zwolle 1833, Thorbecke; 1892, L.; — Harderwijk 1865, R. B.; Zutphen 1833 en Voorst 1834, Wtt.; Zevenbergen, Un. 1860; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Weurt, Th. Abel.; Renkum 1850, Buse; — Amersfoort 1860, R. B.; Doorn 1869, O.; de Bilt, v. d. T.; Grebbe, Fockema; Utrecht 1836, v. H.; 1851, S.; Biltsche weg, v. d. T.; tusschen Bunnik en Odijk, G. Deijn.; — 's Graveland, G. Backer; Sloterweg, IJdijken, Fl. Amst.; Sloterweg bij Amsterdam, G. Backer; kerkhof te Urk 1884, S.; Haarlem, Buse; 1869, v. H.; Overveen, Exc. 1883; Bloemendaal en Velsen, Exc.

---

*) In het herbarium van den Heer Groll kwam een exemplaar voor dezer soort onder den naam G. pratense; zij was echter uit een tuin, waarom ik haar niet onder de indigenen heb opgenomen.

1860; Heemstede, v. d. T.; — Noordwijkerhout 1886 en Noordwijk 1872, Boerl.; 1886, V.; Rijnsburg 1839, B. W.; Katwijk 1833, S. S.; 1897, V.; Leiden, Forsten; 1838, Mb.; 1846 en 1848, O.; 1853, S.; Haagweg bij Leiden 1853 en Voorschoten, S.; 's Gravenhage 1891, R. B.; Loosduinen 1854, v. H.; Destrée; Dordrecht 1837, Lac.; — Schouwen 1843, de Vriese; Zierikzee, Dz.; Zuid-Beveland 1840 en 1848, v. d. B.; Middelburg 1897, L.; Breskens 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Waterlandskerkje 1861, A. W.; — Susteren 1895, G. en V.; Maastricht 1870 en Valkenburg 1870, Groll; Geleenderweg bij Oud Valkenburg 1900, V.

(Midsland en Strieperkerkhof, J. B. Tijm; — Zuidhorn, E. J. Kamphuis; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Ane bij Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; — Bronsbergen bij Zutphen Un. 1897, Posth. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; station Culemborg, Lingedijk bij Geldermalsen; — Odijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk onder Hondswijk 1849, Alpherts in herb. pr.; Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — Naarden 1885, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Aalsmeer 1893; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Wissenkerke 1886, Schipper in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Kruisland, F. Janssens; Sleeuwijk, tusschen Gorkum en Geertruidenberg, C. A. Backer in herb. Heukels; Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; — Velden Un. 1893, tusschen Gulpen en Wylre 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, S. P. Kros (Arch. 2. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 2. V.* p. 255); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden en 't Twik-

kelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 198); Heilo, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 109); Haamstede, Renesse, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom, op onbebouwd terrein, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld Amby (niet te Epe), Un. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

[Aanm.: Wisselt af in de kleur der bloemen, die van witachtig tot rose en paars varieert.]

285. G. dissectum *L.* Op bouwlanden, aan wegen en dijken op kleigrond. ⊙ en ①. *Juni–Herfst.*

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; 1869, Holk.; Texel 1895, V.; — Bolsward 1862, J. M. de Boer; — Groningen, Wtt.; 1856, Strat.; Haren, v. H.; Eexta (?); — Zalk 1846, T.; Kampen, R. B.; 1873, Hoek; Vollenhove 1893, L.; Steenwijk, v. Heijn.; Zwolle 1894, Carm.; Wijhe Un. 1888, Groll; — Harderwijk 1871 en 1885, R. B.; Hummelo, Terwolde 1877 en Apeldoorn 1877, K. A.; Zutphen 1859, de Br.; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Beuningen, Th. Abel.; — Utrecht, D. S.; 1849, P. G. Wijers; 1859, R. B.; Vossegat Utrecht 1851, Hartman; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Ameliswaard 1863, Coll. Nat.; Jutfaas, v. d. T.; — Nieuwersluis, Exc. 1884; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1871, O.; Amsterdam, V. Z.; Plantage Oranje-Nassau, Fl. Amst.; Zeedijk, Romb.; Monnikendam 1873, Boerl.; Wie-

ringen 1857, Harting; Haarlem, Buse; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; 1844, O.; Roodenburgerlaan onder Zoeterwoude 1894, V.; Wassenaar, Destrée; Haagsche bosch 1835, Mb.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Hoornbrug en 's Gravezande, V. Z.; Schiedam 1898, V.; Rotterdam 1851, O.; Nieuwland Hoek van Holland 1879, S.; Zwijndrecht 1882, V.; Groote Lindt 1835, Lac.; Dordrecht, M. J. Cop; Boerl.; — Zierikzee, Dz.; Nieuwerkerk op Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland 1848, Wilhelminapolder 1838 en Driewegen 1840, v. d. B.; Middelburg 1897, L.; Breskens 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson; tusschen Heusden en Heesbeen 1847, v. Hov.; — Baarlo, Un. 1893; Thorn 1900, G. en Jongmans; Maastricht, v. Hov.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Murmerwoude; J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; Leeuwarden 1872, v. Tuinen in herb. pr.; 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman; Groningen R. de Boer en H. Kooi; — Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; Nijkerk 1898, K. A. in herb. pr.; slotpoort Culemborg, Alpherts in herb. pr.; 1899, C. A. Backer in herb. pr.; — tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — den Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels; Spaarne 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Goes 1874, Posth. in herb pr.; Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. van Roozendaal; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); Terschelling, Ameland, v. Eeden (Arch. 2. I p. 373); Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Raalte—Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p.

220); Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 267); — Velsen, v. Eeden (Arch. 2. p. 373); — Brielle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 399); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 109); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Meerssen, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Gronsveld, Maastricht, Gulpen, Epen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Bunde en Valkenburg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

Voorts genoemd door Munting.

286. G. columbinum *L.* Op opene en bebouwde gronden. ☉. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn op met Sumac bemest klaverland 1877, K. A.; Wolkenberg bij Nijmegen 1821, B.; — Utrecht, v. d. T.; Vossegat bij Utrecht 1836, Mb.; 1839, Lac.; 1839, v. d. T.; tusschen Bunnik en Odijk, G. Deijn.; Houtensche vlakte, v. d. Veen en Franken; op een klaverakker bij Werkhoven 1899, C. A. Backer; — Stadwijk bij Leiderdorp, v. d. B.; Zwijndrecht 1883, V.; — Zuid-Beveland 1840, 1842 en Oosterzwake 1841, v. d. B.; Nieuw en Sint Joosland 1877, A. W. en L.; — Sint Pietersberg 1870, Groll; Un. 1883; 1886, K.; 1894, de Haas; Oud Valkenburg 1864, H. d. V.; Geleenderweg bij Oud Valkenburg 1900, V.

(Twello 1851, K. A. in herb. pr.; — Arnemuiden 1876, A. W. en L. in herb. L.; meelfabriek Middeldelburg 1898, L. in herb. pr.)

Bovendien: Pothoofd bij Deventer 1885, K. en L. J. v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 499); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); — Maastricht, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 309). Van oudere opgaven zijn te vermelden: Haarlem, de Gorter; Franeker enz. Fl. Fris.; 's Gravezande, V. Z. en Fl. B. S.

287. G. rotundifolium *L.* Aan wegen, ruigten in tuinen. ⨀. *Juni–Sept.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac afval bemest land 1877, K. A.; 1896 (opslag) K. A.; – straatweg tusschen Leiden en Koukerk 1838, Lac.; – Limburg, Un. 1861.

[Aanm.: De laatste groeiplaats heeft betrekking op den Sint Pietersberg (zie Arch. 2. IV. p. 309). Van daar reeds bekend door Franquinet (zie Prodr. Ed. 1. p. 55), alwaar ook aangehaald worden de opgaven van de Gorter, Meese en Mulder, met de opmerking dat waarschijnlijk slecht gedetermineerde exemplaren tot deze soort zullen zijn gebracht. Volgens Oudemans hebben de mededeelingen over G. columbinum bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman evenzoo betrekking op deze plantensoort.]

288. G. molle *L.* Aan wegen, dijken, in bouwlanden enz. allerwege. ⨀. *Mei–Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Koog op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Holk.; Terschelling 1869, Holk.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Nesserkerkhof op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; – Leeuwarden 1849, S.; – Groningen, v. H.; Strat.; – Smilde, v. H.; Emmen 1859 en Koevorden 1859, Lac. en S.; Kolderveen, v. Heijn.; – Zwolle, M. Dassen; Kampen 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1849 en Oosterhout bij Kampen 1851, T.; Deventer, Halbertsma; 1832, Wtt., 1876, K.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Terwolde 1849, M. J. Cop; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1883, G. Molengraaff; Beek 1853, O.; Hees, Neerbosch, Weurt, N. en Th. Abel.; Renkum 1851, Buse; Culemborg, (Alpherts?); – Amersfoort, R. B.; Houdringen, W. et Kraep.; Utrecht, v. d. T.; 1835, Wtt.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Kromme Rijn 1863, Coll. Nat.; Mijdrechtsche Droogmakerij 1877, Boerl.; – Muiderberg 1896, V.; Jan Tabak 1894, V.; Raaiweg van 's Graveland naar

Kortenhoef 1898, V.; Zeedijk Amsterdam 1838, Romb.; Sloterweg, M. D.; Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; G. Backer; Amstelveen 1869, Hoek; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867 en Naarden 1864, O.; Enkhuizen 1896, Sanders; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Bloemendaal 1836, Mb.; Haarlem 1838, Buse; Middenduin 1870, Velsen 1870, Groll; Zandpoort 1839, C. Dutt; Heemstede v. d. T.; — Noordwijkerhout en Noordwijk, Exc. 1860; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Forsten; Pierot; 1835, Lac.; B. W.; Fockema; Kerb.; 1843, O.; Boerl.; Warmond 1857, S.; Haagsche bosch, Exc. 1882; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Scheveningen, Destrée; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, V.; — Zeeland 1838, v. d. B.; Nieuwland en Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864 en Biervliet 1861, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.; 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; — Winsum, R. v. d. Tol; Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Gendringen, M. S. Rust, alle in herb. Heukels; Rheederoort 1895, Ogterop in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer; — den Helder, L. de Bruijn; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; alle in herb. Heukels; — Koudekerke (Walch.) 1874, L. in herb. pr.; IJzendijke, P J. v. Roozendaal; Waarde, M. v. Weele; — Almkerk, Werkhoven, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — tusschen Steenwijkerwolde en Kallenkote, Un. 1892; (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2.

V. p. 407); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); – Wieringen (Arch. 1. V. p. 50); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 271); Alkmaar, Heino, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 346); – Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 110); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom, Mallenburg, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); – Sint Pietersberg, Meerssen, Valkenburg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

289. **G. lucidum** *L.* Oorspronkelijk op rotsen en beschaduwde bergwouden, komt zij zelden ingevoerd voor. ⊙ en ⊙. *Mei–Aug.*

In Herb.: Bunnik, C. A. Bergsma; Maarssenbroek te Driebergen, v. d. T.*); In een bosch tegenover Dennenburg te Driebergen, W. en Kraep.; aan den straatweg tusschen Breukelen en Nieuwersluis onder het lommer van de boomen bij het hek van den huize Vechtvliet 1860, H. C. Dibbits.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Nijenoord bij Breukelen 1882, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 525).

G. divaricatum *Ehrh.*, vermeld in Kruidk. Arch. (2. III. p. 211), op met Sumac-afval bemest klaverland bij Apeldoorn, gevonden door den Heer H. J.

) De Heer van der Trappen geeft bij deze groeiplaats de volgende rectificatie: „Op mijne aanwijzing door de H.H. Wenck en Kraepelien ook gevonden in het overbosch van Dennenburg, onder Driebergen. Het is dus ééne en dezelfde groeiplaats; het woord Maarsbroek, dat de Prodr. heeft, komt daar vandaan, dat ik toen den naam van die plaats niet wist, en daarvoor maar aanteekende Maarsbroek, bij verkorting voor Maarssenbroek, – aldus benaamd naar den eigenaar, den Heer Vermeulen van Maarssenbroek." (Arch. 1. V. p. 437).

Kok Ankersmit in 1877, is bij nader onderzoek gebleken te zijn G. Robertianum. „De bladvormen van beide soorten gelijken zeer op elkander, maar de bloembladen zijn bij G. divaricatum nauwelijks grooter dan de kelk en de kluisjes missen de blaadjes aan den voet, die de andere soort eigen zijn." Zie Verslag van den Voorzitter 1897 (Arch. 3. I. p. 308).

290. G. pyrenaicum *L.* Oorspronkelijk in beschaduwde boschrijke streken, is zij bij ons waarschijnlijk langs de spoorbaan ingevoerd en komt nu langs wegen en spoordijken voor ♃. *Mei—Herfst.*

In Herb.: Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; *) — Culemborg 1891, de Haas; **) 1899, C. A. Backer; — Pietgijzenbrug, S.; Morschpoort bij Leiden, S.; ***) spoordijk Leiden 1878, K. A.; Warmond bij het station 1895, V.; — Plasmolen 1898, Gouka; Maasdijk, Petit Lanaye; Gulpen 1871, Lac.

Bovendien: Duinvliet bij Overveen, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373).

291. G. Robertianum *L.* Algemeen in bosschen en op beschaduwde grazige plaatsen. ⊙ en ①. *Mei—Aug.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; — Oenkerk 1850, S.; — Groningen, v. H.; Haren, Strat.; — Odoorn, Sleen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; -- Zalk

---

*) Vuilnishoop achter de hoven te Leeuwarden, ingezonden door den Heer Hinxt (zie Arch. 2, II. p. 14 en 15).

**) Vrij algemeen langs den Lekdijk enz. (Arch. 2. VI. p. 79).

***) In het Verslag van den Conservator, Ao 1864, bespreekt Prof. Suringar deze nieuwe indigene nader. In een noot merkt Suringar op: „Later is mij gebleken dat deze plant reeds vroeger door Dr. van der Sande Lacoste op eene andere groeiplaats in den omtrek van Leiden onder Hazerswoude is verzameld, maar toen gehouden werd voor eene grootbloemige variëteit van G. pusillum, waarmede zij in vele opzichten overeenstemt." (cfr. Arch. 1. V*. p. 420 noot). Deze plant heb ik in het Vereenigingsherbarium niet teruggevonden. In de lijst van nieuwe indigenen (Arch. 2. II. p. 200) zijn de jaartallen eenigszins anders, n.l. Piet Gijzenbrug 1859, S. en Leeuwarden 1874, J. M. de Boer. Het is mij niet mogelijk deze verschillen op te helderen.

1848, R. B.; Oosterhout en IJselmuiden 1848, R. B.; 1870, Hoek; Deventer 1840, Halbertsma; 1876, K.; Boschwijk bij Zwolle 1892, L.; — Harderwijk en Hoevelaken 1861, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; 1877, K. A. (vroeger als G. divaricatum opgegeven); Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; — Doorn, 1869, O.; Jutfaas, v. d. T.; Ameliswaard, 1851, A. W. Hartman; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1835, D. S.; 1849, P. G. Wijers; — 't Gooi 1826, Wtt.; Wieringen 1856, Lac.; Brederode 1840, Romb.; Zandpoort 1839, C. Durt; Bloemendaal 1871, Boerl.; Overveen 1871, O.; Middenduin aldaar 1871, Groll; Haarlemmerhout 1839, Buse; 1870, O.; — Lisse, Exc. 1887; Leiden 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; Pierot; 1842, O.; B. W.; 1872, Boerl.; Endegeest 1841, S. S.; Duifhuislaan, Exc. 1860; Haagsche bosch, V. Z.; v. H.; G. B.; 1886, Destrée; Exc. 1887; R. B.; 1895, V.; — Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, Zwake en Walcheren, v. d. B.; bosschen Domburg *) 1839, v. d. B.; Domburgsche Manteling *) 1897, Ogterop; Vlissingen 1880 en Abeele 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Aardenburg 1861, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Breda en Liesbosch, v. A.; Heusden, v. Hov.; — Beek, Boerl.; Maastricht, v. Hov.

(Borne, H. v. Pauwert; — Borculo, G. J. Kerbert; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Maasbommel en Megen, A. de Groot; Buren, — Schalkwijk C. A. Backer in herb. Heukels; Houten

*) Met witte bloemen, die door van den Bosch als var. β. leucantha werden onderscheiden, ofschoon vroeger in zijne Enumeratio Plant. Zeelandiae belgicae indigenarum (Tijdschrift VIII. p. 13) als β. album onderscheiden, met de opmerking: „Disseminatione constans, teste Le Jeune Flore de Spa, Révue p. 147."

1846, Alpherts in herb. pr.; tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; – Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; – IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; Sleeuwijk, Neder Hemert, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Rozewinkel, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); – Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407): Bekkum, Woolde, Twikkel, Borne, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); – Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Bergerbosch bij Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); – Westland, Voorne, v. Eeden (Arch. 2. I. p. 373); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – al de Zeeuwsche eilanden met uitzondering van Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 110); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Bergen op Zoom, Un. 1860 (Arch. 1. V.* p. 236); Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); – Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenburg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309).

Erodium *l'Hérit.*

292. E. cicutarium *l'Hérit.* Op zandgronden, vooral op bebouwde en grazige plaatsen. ⊙ en ①. *Maart–Herfst.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858,

Lac.; Terschelling, Un. 1886; 1887, V.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1896, Schipper; — Workum 1872, J. M. de Boer; — Haren 1843, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, T.; 1847, R. B.; Zandberg bij Kampen 1868, T.; Grafhorst 1852 en * 1852, T.; Zwolle 1893, L.; Deventer 1846, T.; 1840, Halbertsma; 1876, K.; — Gorssel 1846, T.; Zutphen, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Voorst, Wtt.; Apeldoorn 1877, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; G. Molengraaff; Renkum 1851, S.; Wageningsche berg 1838, Buse; — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; Oud Leusden, * v. d. T.; * v. Hov.; Grebbe 1851, O.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; — 't Gooi 1829, Wtt.; Naarden 1864 en Zeedijk Amsterdam, O.; Sloterweg 1838, Romb.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); 1846, Romb.; Fl. Amst.; Amstelveensche weg, M. D.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; den Helder, V. Z.; IJmuiden, Exc. 1881; Zandvoort, Boerl.; Middenduin * 1897, V.; Overveen 1832, v. H.; 1836, Buse; 1870, Boerl.; * 1836, Mb.; Buse; 1864, F. A. Hartsen; Elswout 1869, (v. H.?); Zandpoort, Fockema; — tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout, Exc. 1860; Noordwijk * 1860, S.; Pietgijzenbrug 1867, O.; Ruigenhoek bij Lisse, * Exc. 1891; Katwijk, Wtt.; B. W.; Warmonderhek 1857 en de Vink 1856, S.; Leiden, Pierot; S. S.; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; Wassenaar, v. d. T.; v. d. B.; 's Gravenhage, Forsten; 1832, I. de L. ex herb. Groll; V. Z.; G. B.; B. W.; R. B.; Scheveningen, Destrée; Naaldwijk 1845, v. d. T.; Overschie 1894, V.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, V.; — Schouwen 1845, v. d. B.; Haamstede * algemeen, Un. 1894; Zuid-Beveland 1848 en Goes 1838, v. d. B.; 1841, v. d. T.; Walcheren 1839

*) Met witte bloemen.

en 1841, v. d. B.; Domburg 1841, v. d. T.; Vlissingen 1880, Buijsman; Sint Kruis 1861, A. W.; Sluiskil (als *E. montanum*) 1856 en Sas van Gent, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; wallen te Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; — Gronsveld (*monstr.*), Lindo; tusschen Heugen en Gronsveld 1897, V.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Zuidhorn, E. J. Kamphuis; — * Ede, Utrecht, W. C. v. Embden; Culemborg, Redichemsche waarden, Driebergen, C. A. Backer; — Huizen, P. Beemsterboer, alle in herb. Heukels; Hilversum 1872, Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Bloemendaal 1897, V. Suringar in herb. pr.; — kerkhof Gouda, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam kerkhof, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch in herb. Heukels; station Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — duinen Westkapelle 1873, (*glandulosum*), Bruinisse 1887 L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; — Kruisland, F. Janssens; Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; Zand bij Sleeuwijk 1898, C. A. Backer in herb. pr.; Boxtel 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 255); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Koevorden, Ane, Dalen, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch.

2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Kallantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, uitgezonderd Sint Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 115, VI. p. 110); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gronsveld, Valkenburg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309). Verder vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

β. **pimpinellifolium** *Wildd.*

In Herb.: Hoorn op Terschelling 1896, V.; — Zwolle 1887, Vollenhove 1893 en de Voorst bij Vollenhove 1893, L.; — Apeldoorn 1872 en 1877, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp 1865, I. Sirks; Nijmegen, B.; Vestingwerken aldaar 1869, Th. Abel.*); — Amsterdam (aangevoerd) 1867, O.; Overveen 1832, v. H.; — Huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Veer eiland Rozenburg 1895, V.; — Haamstede 1869, P. Schuringa; — Oudenbosch 1893, J. Stein.

(Winschoten 1883, Schipper in herb. pr.; — Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — tusschen Utrecht en Blauwkapel 1846, Alpherts in herb. pr.; — Schoorl 1886, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; spoorbaan Dordrecht 1880, Posth. in herb. pr.; — Meest bij Breda 1898, Th. v. Schermbeek in herb. Heukels.)

Bovendien: Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346);

---

*) Volgens de Flora van Nijmegen van Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 267) „om Nijmegen algemeener dan de soort."

Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Zuid-Beveland in cultis (als *E. cicutarium*, *β. maculatum* Koch. Syn. Ed. II. p. 155 (Arch. 1. I. p. 105 en Prodr. Ed. 1. p. 56); Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 274); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Baarlo, Blerik, Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

293. E. moschatum *l'Hérit.* Op onbebouwde plaatsen langs wegen, aan heggen. ⨀. *Mei—Juli.* Waarschijnlijk verwilderd.

In Herb.: Groningen 1841, v. H.; — Apeldoorn (op met Sumac bemest heideland) 1877 en 1878, K. A.; — Utrecht, Th. Stolz; van den Ende; C. A. Bergsma; — Heemstede 1869, v. Eeden; Velsen 1872, Groll; — heggen Wissekerke Noord-Beveland 1836, W. J. Vader; Dz.

Bovendien: Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); en voorts reeds voorkomende bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman; 's Hage, — achter den Kranenberg bij Zwolle, Gorter; Leiden, Fl. Leid.

294. E. malacoides *W.* Op ruwe plaatsen, aan wegen. ⨀. *Juni—Juli.* Plant van de kust der Middellandsche zee, bij ons aangevoerd.

In Herb.: Apeldoorn 1877, K. A. (op heidegrond, die was bemest met afval van Sumac uit Palermo afkomstig); — duinen achter Clingendaal bij 's Gravenhage 1824, V. Z.; 's Gravenhage 1833, I. de L. ex herb. Groll.

Bovendien vermeld bij Pelletier en Bruman.

Ordo Balsaminaceae *A. Rich.*

Impatiens *L.*

295. **I. Noli tangere** *L.* In vochtige boschrijke streken, aan heggen enz. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Paterwolde, Schroeder van der Kolk; Strat.; Assen 1879, K. A.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zandberg bij Kampen 1844 en 1850, T.; Oosterhout 1847 en Bosch te Zalk 1866, R. B.; Zwolle, Wtt.; 1895, L.; tusschen Zwolle én Meppel 1870, Hoek; Deventer 1846, v. Groningen; Bathmen, v. d. Bosch; Leesten Vierakker 1851, Groneman; Giethoorn, Un. 1892; Oldenzaal, Un. 1895; Bentheim 1852, v. H.; — tusschen Hattem en de Trijsselberg 1853, S. P. Kros; Zutphen, G. B.; Wtt.; 1863, de Br.; Berns 1882, C. v. d. Broek; Voorst 1864, de Br; Vorden 1873, Groll; Teuge bij Apeldoorn 1853, K. A.; Warnsveld, Wtt.; v. S. V.; 1876, K.; Ruurlo 1881, L. en Ensink; Nijbroek bij Terwolde 1879, K. A.; Romb.; tusschen Dieren en Rheede 1883, C. v. d. Broek; Middachten 1845, P. A. Richard; 1895, Ogterop; Oorsprong bij Arnhem, Broers; Klarenbeek 1845, P. A. Richard; Angerestein bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Velp, v. H.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, G. Deijn.; huis te Ubbergen, N. en Th. Abel.; Beek 1866, v. H.; 1868, O.; 1878, Groll; Berg en Dal 1897, G. en V.; Culemborg 1891, de Haas; *) — Bunnik, G. Deijn.; v. H.; tusschen Breukelen en Nieuwersloot 1891, V.; — Haarlem, Buse; Bosch van Dolleman te Schalkwijk bij Haarlem 1838, Buse; v. d. T.; 1837, Mb.; Klooster te Heemstede 1856, Hartsen; Oosterduin 1835, Buse; Boekenrode 1891, Boerl.; Schoorl, Jelgersma; — Haagsche bosch

*) Reeds van daar in 1849 in herb. Alpherts. (Rijks Landbouwschool.)

1882, Klobbie; 1894, V.; Alblasserwaard 1885, Heerjansdam 1889 en Biesbosch 1888, V.; Schoonrewoerd bij Leerdam 1833, Wtt.; – Breda, Un. 1852; v. A.; Werkendam 1835, Lac.; 1897, V.; Bergen op Zoom, Thomson; Beersche dijk 1847, v. Hov.*); – Beek 1885, K. en G.

(Sterrebosch Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; – tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; Veel in het Misdorps boschje ten N. van Borne, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; – Grienden langs de Lek bij Culemborg, – Kraaienveld bij Sleeuwijk, ook Zand aldaar en Neder-Hemert, C. A. Backer in herb. Heukels; Baardwijk 1872, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); – Borkulo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); – Kerkrade, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Wel, Gulpen, Nijborg, Lac. (Arch. 2. V. p. 7). Ook reeds vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman, en volgens den Prodr. Ed. I. aangehaald van Tiel, Uilenpas, Ermelo, Paterwolde, Gort.; Wolvega, Vreeland, Bennebroek Fl. B. S.; Leeuwarden, Fl. Fris.

296. I. parviflora *D. C.* Plant afkomstig van Mongolië, thans op verschillende plaatsen door Europa verwilderd. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Sinds een 15tal jaren onder struiken langs een binnengracht uit zaad opslaande, Culemborg 1896, de Haas. – Valkenburg (L.), Heimans.

Tropaeolum maius L., de welbekende sierplant uit Peru, komt nu en dan werkelijk verwilderd voor; ofschoon zij hierdoor evenveel recht heeft op vermelding als zoovele andere aangevoerde, tijdelijk opslaande planten, meende ik haar toch niet onder de indigenen te moeten opnemen.

*) Waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als: „langs een sloot bij de Haarsteeg v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278.)

Ordo Oxalidaceae *D. C.*

Oxalis *L.*

297. **O. Acetosella** *L.* In schaduwrijke, vochtige loofbosschen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Oldeberkoop, Sprée; Groningen, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Paterwolde, Strat.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; Heemsterbosch 1868, v. d. Scheer; Oldenzaal, Un. 1895; Groll; Ootmarsum, Denekamp 1891, L.; Delden 1849, Maaldrink; Twikkel bij Delden 1857, Sprée; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1876, Groll; Ruurlo 1882, Ensink; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Apeldoorn 1853, K. A.; 't Loo 1872, Hoek; Monferland bij Doetinchem 1845, M. J. Cop; Soerensche bosschen 1877, K.; Essenburg bij Harderwijk 1867, R. B.; Middachten 1897, K. A.; Sonsbeek, v. d. T.; Velp 1840, D. S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Beek 1853, O; Renkum, Buse; Wageningen 1882, K.; — Vuursche bij Utrecht, 1859?; — Hoorn, (Bergsma?); — Haagsche bosch, V. Z.; 1833, I. de L. ex. herb. Groll; 1833, Wtt.; S. S.; G. B.; 1835, Mb.; 1835, Lac.; Kerb.; 1836, Buse; 1840, B. W.; O.; 1847, de Br.; 1851, S.; 1872, Groll; 1873, Boerl.; Exc. 1861; 1882; 1883; 1886; 1882, V.; 1883, C. v. d. Broek; Destrée; R. B.; — Liesbosch, v. A.; Kaatsheuvel, Thomson; — Plasmolen, N. en Th. Abel.; Zuid-Limburg, v. Hov.; Gronsveld 1897 en overal langs de Geul 1897, V.; Maastricht, de Marres; Epe, Un. 1883; Houthemmerberg 1864, H. d. V.

(Winschoten 1885, Schipper; Bosch achter Haren 1864, Holk.; — Eelderwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Assen 1893, Costerus in herb. pr.; — Hertmen, H. v. d. Pauwert in herb. Heu-

kels; — Beekhuizen bij Velp 1891, Ogterop in herb. pr.; Huinen 1895, C. A. Backer in herb. pr.; Grebbeberg 1882, W. F. van Hell Jr. in herb. Heinsius.)

Bovendien: Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Vilsteren 1864, H. d. V.; (Arch. 2. IV. p. 309); Heino, Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Oele, Bekkum, Brinkhuis, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); Willinkhof bij Winterswijk, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Gronsveld, Meerssen, Valkenburg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 309). Voorts bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

298. O. stricta *L.* Noord-Amerikaansche plant, sinds langen tijd ingevoerd en nu algemeen op bouwlanden en in moeshoven. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; Gramsbergen, Koevorden 1859, Lac. en S.; — Delden, Un. 1870; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; Kampen 1846, T.; R. B.; Vierakker 1851, Groneman; — Harderwijk 1864 en tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Sillevolde, Un. 1885; Vorden 1884, Groll; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Uilenput, Ubbergen, Nijmegen, N. en Th. Abel.; Tiel, G. Post; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Driebergen 1871, Hoek; tusschen Zeist en Driebergen 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Broekhuizen 1889, V.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht 1848, Buse; 1869, de Br.; Beefland onder de Meers 1843 en Neerlangbroek, v. d. T.; —

'tGooi 1825, Wtt.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1871, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Sloterweg, B. W.; 1839, Romb.; Haarlem 1873, Boerl.; Haarlemmerhout 1839, Buse; — Leiden 1833, S. S.; 1834, Wtt.; Mb.; 1842 en 1846, B. W.; Perin; 1851 en 1856, S.; Katwijk 1828, S. S.; Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; kanaal naar Scheveningen, V. Z.; Rhoon 1870, Schepman; Zwijndrecht 1836, Lac.; V.; Dordrecht 1882, V.; Heikop bij Vianen, v. H.*); — Zuid-Beveland 1837, v. d. B.; Domburg, Forsten; — Breda, v. A.; Hintham, v. Hov.; Eindhoven 1831 en Deurne 1834, Wtt.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; — Winschoten, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Velp 1892, Ogterop in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; in herb. Heukels; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — Endegeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr., Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Souburg 1893, Ogterop in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; — Kruisland, F. Janssens; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Strijp 1880, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); Hoogeveen, Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Woesthag, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch.

*) Volgens het etiquet bij een der planten zou deze plant het eerst ontdekt zijn, als inlandsch, door van Hall en van Rees bij Vianen en het huis ter Heide.

3. I. p. 219); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 115); Hoek, Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 274); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Woensdrecht, Bergen op Zoom langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 570); Meerssen, Amby, Maastricht, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 309).

299. O. corniculata *L.* Op akkers, in tuinen en moeshoven, minder verbreid dan de vorige. ⊙ en ①. *Juli—Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1881, Groll; — Almelo 1852, v. H.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam 1848, Fl. Amst.; 1855 en 1871, Lac.; — Hortus Leiden 1833, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht 1884, V.; — Zwake bij 's Gravenpolder 1841, v. d. T.; 1858, v. d. B.; Axel, Hoek 1862, A. W.

(Klooster Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.) 1898, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Nieuw en Sint Joosland 1878, L. in herb. pr.; Ogterop in herb. pr.)

Bovendien: Texel 1860, Lac. (Arch. 1. V.* p. 227); — Dorkwerd, Kent volgens Munting (Arch. 2. III. p. 336); — tusschen Raalte en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); Zuid-Beveland (Tijdschrift VIII. p. 14); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Beek en Sint Jans Geleen, Lac. (Arch. 2. I. p. 130, IV. p. 310).

Ordo Rutaceae *Juss.*

Ruta *Tourn.*

300. R. graveolens *L.* Komt voor op rotsen, aan oude burchten en steenige heuvels, vaak echter in de hoven gekweekt, een enkele maal verwilderd. ♃ en ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Breda, herb. v. A.

Misschien dat deze plant nog elders verwilderd voorkomt.

ERRATA.

Bl. 17 r. 15, bl. 45 r. 14, bl. 48 r. 7, bl. 52 r. 18, bl. 63 r. 4 v. o., bl. 67 r. 2 v. o., bl. 69 r. 13 v. o. en bl. 71 r. 16 *staat:* C. A. Broers, *lees:* C. A. Bergsma
bl. 19 r. 14 *staat:* V. A. *lees:* v. A.
bl. 21 r. 17 *staat:* A. W.; Hartman; *lees:* A. W. Hartmann;
bl. 26 r. 14 *staat:* C. H. Bergsma *lees:* C. A. Bergsma
bl. 28 r. 1 *staat:* Stoltz *lees:* Stolz
bl. 49 r. 17 *staat:* Steenwijk *lees:* Sleeuwijk
bl. 58 r. 18 *staat:* Bentveld *lees:* Bentveld
bl. 60 r. 13 v. o. *staat:* moerbosch *lees:* moesbosch
bl. 73 r. 16 v. o. *staat:* Heybroek *lees:* Heybrock
bl. 91 r. 12 *staat:* Rammertjes, *waarschijnlijk bedoeld:* Rammekens
bl. 105 r. 2 v. o. *staat:* C. H. *lees:* C. A.
bl. 119 r. 9 *staat:* J. P. Huizinga *lees:* S. P. Huizinga
bl. 151 r. 2 en 1 v. o. *staat:* Mydrecht, A. L. Vreeken in herb. Heukels, *vervalt*
bl. 159 r. 19 *staat:* N. v. d. Linden *lees:* H. v. d. Linden
bl. 167 r. 4 en 3 v. o. *staat:* Heybroek *lees:* Heybrock
bl. 191 r. 10 *staat:* J. P. Kros *lees:* S. P. Kros
bl. 199 r. 8 v. o. *staat:* Ploen *lees:* Ploem
bl. 229 r. 4 v. o. *staat:* Weyers *lees:* Wyers
bl. 247 r. 16 v. o. *staat:* Heybroek *lees:* Heybrock
bl. 335 r. 9 *staat:* Hartman *lees:* Hartmann

Bladwijzer der Geslachten.

PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS II.

Dicotyledoneae — Calyciflorae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

TWEEDE STUK.

DICOTYLEDONEN — CALYCIFLOREN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,

F. E. MACDONALD.

1902.

Bij het verschijnen van dit **Tweede Stuk** neem ik gaarne de gelegenheid te baat om mijn dank te betuigen voor de welwillendheid, waarmede het eerste stuk werd ontvangen. Verschillende leden gaven blijk van hunne belangstelling door mij hunne opmerkingen toe te vertrouwen, van welke ik in het laatste deel een dankbaar gebruik hoop te maken. Meer in het bizonder betuig ik mijn dank aan de Heeren C. A. BACKER, J. D. KOBUS en D. LAKO voor hunne zeer gewaardeerde medewerking.

In dit deel heb ik weder gebruik kunnen maken van de particuliere herbaria van de reeds vroeger gemelde leden, terwijl mij tevens de gelegenheid werd geschonken inzage te nemen der verzamelingen van de Heeren E. J. M. DE HAAS S. J., C. J. KONING, F. J. STRUIJKENKAMP en voor het laatste gedeelte ook van de opgaven van den Heer B. P. VAN DER VOO.

Een aanvulling der opgave van woonplaats enz. der verzamelaars zal mede in het laatste stuk worden opgenomen.

Ook voor de volgende stukken beveel ik mij aan voor de medewerking van allen, die belang stellen in deze uitgave.

LEIDEN, November 1902.

L. VUYCK.

Calyciflorae.

Ordo Celastrinaceae *R. Br.*

Euonymus *L.*

301. **E. europaeus** *L.* In boschrijke streken, langs wegen en heggen, tusschen andere struiken: vaak aangeplant. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Tusschen Smeerling en Onstwedde, v. H.; Haren 1828, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; Erm 1859, Lac. en S.; – Zalkerbosch 1845, T.; 1850, R. B.; Deventer, Twello 1876, K.; – Tonsel bij Harderwijk, Harderwijk, R. B.; Voorst 1834, Wtt.; Zutphen, Buse; Arnhem, Thomson; S.; Ubbergen, Beek, Hatert, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Overasselt, Un. 1853; – Birkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Amersfoort, R. B.; – Hilversum 1892, V.; Naarden 1864, O.; Aardenhout, v. d. T.; Groot Bentveld, Meerenberg 1887, V.; Overveen, Exc. 1878; Haarlem, Velserend, Zandpoort 1842, v. H.; Zandpoort 1871, O.; Bloemendaal 1836, Mb.; 1872, O.; 1873, Boerl.; Exc. 1883; 1897, V.; Velsen 1860, S.; Zomerzorg, Kerb.; – Leiden, Dz.; huis ten Deyl, 1851, S.; Wassenaar 1833, S. S.; Leiderdorp, Kipp; Backershagen 1833, S. S.; 1842, de Vriese; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; Scheveningen, S. S.; Louterbloemen bij Dordrecht (verwilderd) 1883, V.; – Kapelle (Z.-Bev.) 1896, Domburgsche Manteling 1897, Ogt.; – Ulvenhoutsche bosch, v. A.; – Simpelveld 1896, G.

(Groningen, E. J. V. Evenhuis, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle 1873, v. T. in herb. pr.; 1886, L. in herb. pr.; Olst en Plantsoen de Haere 1901, K. A. in herb. Rieter; Denekamp,

J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Oosterhuizen bij Beekbergen 1881, Woudhuis bij Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; Ruurlo 1886, L. in herb. pr.; Culemborg, Wageningen, C. A. Backer; Bergendal, F. J. Bevort; Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; tusschen Veenenburg en Hillegom 1881, Schipper; — Domburg 1876, L. in herb. pr.; — Hamert 1899, Venlo langs den Veldenschen weg 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 268); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gronsveld, Gulpen, Epe, Un. 1861; tusschen Eijsden en Rijkholt, St. Pietersberg, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

Ordo Terebinthaceae *D.C.*

Rhus *Tourn.*

302. R. Toxicodendron *L.* Noord-Amerikaansche plant, vaak in tuinen aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Talrijk in het bosch van Leijduin 1878, v. E.

303. R. typhina *L.* Noord-Amerikaansche sierboom, algemeen in tuinen en parken gekweekt, een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Doetinchem, Un. 1885.

Ordo Rhamnaceae *R.Br.*

Rhamnus *Tourn.*

304. Rh. cataractica *L.* In vochtige bosschen en op begroeide plaatsen, soms tot hagen aangeplant, naar het schijnt bij voorkeur op klei of kalkbodem. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Haren 1855, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Agnietenberg bij Zwolle 1893, L.; – Voorst, Wtt.; Zutphen, Wtt.; Hoffmann; Wildenborch bij Lochem 1881, K. A.; Leesterbroek, Un. 1897, Beekbergen 1846, S. S.; de Vriese; Bosch bij Meijerswijk te Hatert, N. Abel.; Weurt, Beuningen, Th. Abel.; Polder van Erlekom bij Nijmegen 1865, Persingen 1864, Groesbeek 1867, v. H.; – Amersfoort 1801, Garj.; Woudenberg, Scherpenzeel omtrent Beekhorst, v. d. T.; Renswoude 1884, K.; Veenendaal en Renswoude 1898, G.; – duinen Wassenaar, Jb v. Dissel; 's Gravenhage 1834, v. H.; G. B.; S. S.; Proefveld bij 's Gravenhage, V. Z.; Zorgvliet (culta), V. Z.; 1833, Wtt.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Scheveningsche weg, Forsten; Kerb.; Scheveningen 1836, Buse; 1836, Mb.; 1837, Buse; 1840, V. Z.; 1843, de Vriese; – Oisterwijk, 1894, Ogt; – Plasmolen 1864, V. H.; Well, Un. 1893; St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Bronsbergen bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; Ruurlo 1886, L. in herb. pr.; – tusschen Venraai en Wel, Un. 1893 in herb. V. Suringar, Costerus.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); – Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

Frangula *Tourn.*

305. F. Alnus *Miller.* (*Rhamnus Frangula* L. en Prodr. Ed. I. p. 57.) Op dezelfde plaatsen als de voorgaande, doch algemeener. ♄. *April—Juni.*

In Herb.: Lijklamabosch, Gaasterland 1853, S.; Kuikhorne 1864, Scharstenbrug bij Joure 1873, J. M. de Boer; Oranjewoud 1872, Hoek; — Pekel-A, en Harendermolen 1828, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Odoorn, Dalen, Valthe, Weerdingen 1859, Lac. en S.; — Bosch te Zalk 1845, T.; Zwolle 1892, L.; Okse 1877, K.; — Voorst 1863, H. d. V.; Zutphen, B.; G. B.; 1882, C. v. d. Br.; Doetinchem, Un 1885; Lochem 1886, V.; Wildenborch, Staring; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Beekbergerwoud 1869, S.; Apeldoorn 1852, K. A.; 1858, O.; Hoenderloo, Un. 1890; Harderwijk, R. B.; Hemelsche berg bij Arnhem, Boerl.; Arnhem, Thomson; Ubbergen, Beek, Hatert enz., N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; St. Annabosch, Un. 1852; — Amersfoort, R. B.; Bosch te Lockhorst 1891, Garj.; Grebbe, Fockema; 1851, O.; Soestdijk 1851, Coll. Nat.; Driebergen 1829, Wtt.; 1832, Wtt.; v. H.; 1837, Buse; Driebergsche bosch 1838, O.; 1839, Buse; Rijzenburgsche bosch 1865, S. S.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartmann en R. B.; Steenentafel bij Doorn, v. d. T.; Doorn, v. d. B.; Zeist, D. S.; Renkum, Buse; — Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen 1892, V.; Hilversum 1884, Boerl.; — Wassenaar 1833, S. S.; Kerb.; Jb. v. Dissel; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; — Clinge 1865, A. W.; — Mastbosch bij Breda, v. A.; 1876, O.; Liesbosch bij Princenhage, v. A.; Terheijden 1882, V.; Roozendaal, Un. 1860; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Limburg, Un. 1861; Well, Un. 1893; Maastricht, v. Hov.; Wolfhaag 1896, G.; Meerssen 1885, Lac.; Eperheide 1889, V.

(Heerenveen, en Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; bosch Olterterp 1868, v. T.; Huis

ter Heide bij Langweer, Holk.; — tusschen Scharmen en Slochteren en in het Kalhornsterbosch 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Laan bij Oudewerf, Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — de Belten bij Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Rozendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar; — Driebergen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Sprang, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Esch 1886, Costerus in herb. pr.; Oisterwyk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo op vele plaatsen 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Gieten, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. 1. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Oele, Bekkum, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Terborg, Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Elburg, Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 297); — Duinen te Bergen, Castricum, Heemskerk en Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); Voorne en Rockanje, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); Zuiddorpe in

bosschen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 274); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 7); Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); Beek—Elsloo, St. Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman. Eindhoven en Vucht in Prodr. Ed. I. p. 57.

Ordo Papilionaceae *L.*

Tribus Loteae *D.C.*

Subtribus Genisteae *Koch.*

Ulex *L.*

306. U. europaeus *L.* Plant van de Atlantische kust van Europa, op dorre zandige plaatsen, in dennenbosschen en op heiden, doch vaak gekweekt als voedsel voor het wild of tot veevoeder en waarschijnlijk uit dezen grond in onze streken meestal overblijfsel van oude culturen. ♄. *Mei—Juli,* doch wordt ook op andere tijden van het jaar bloeiend aangetroffen.

In Herb.: Boksbergen op den weg naar Raalte 1851, Tijhaar en K. A.; Delden, Boerl.; — Ruurlo bij de Meene 1882, Ensink; Apeldoorn 1851 en 1873, K. A.; Hohenheim bij Apeldoorn 1878, K.; tusschen Harderwijk en Ermelo 1865, R. B.; Middachten 1838, Buse; Onzalige bosschen bij Middachten 1884, C. v. d. Broek; Rauwenberg bij de Steeg 1836, de Vriese; Arnhem, T.; 1850, R. B.; Thomson; Nijmegen 1833, Wtt.; Abel. en Pas; Hatert 1833, Wtt.; Hatert-

sche broek, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Sijsselt onder Ede, Buse; Ede 1901, v. Vloten; — Amersfoort 1837, de Vriese; 1891, Garj.; C. A. Bergsma; tusschen Amersfoort en Leusden 1860, R. B.; Leusden 1861, 1862, R. B.; Leersum, Hoffm.; 1868, v. Tuinen; Leersumerveld 1896, V.; tusschen Leersum en Woudenberg, v. d. T.; tusschen Amerongen en Leersum 1866, O.; tusschen Kranenbrug en Dombrug 1828, (D. S.?); Darthuizerberg, W. K.; 1896, V.; Baarn 1835, D. S.; — Vogelenzang 1870, Hoek; 1873, Boerl.; Waterleidingsmeertje onder Vogelenzang 1862, H. d. V.; 1887, V.; Veenenburg 1894 V.; Heemstede, O.; — Hillegom, Thorbecke; 's Gravenhage, v. H.; 1840, V. Z.; Zorgvliet, V. Z.; 1836, Mb.; Beeklaan 1840, V. Z.; Eikenduinen 1836, Buse; G. B.; tusschen Eikenduinen en Scheveningsche weg, Kerb.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Loosduinen, v. H.; Destrée; — Walcheren 1839, 1842 en Oranjezon 1839, v. d. B.; — Galdersche heide, v. A.; St. Michiels Gestel, v. Hov.; Raukesveen bij Valkenswaard 1901, Rovers; — Mheer 1897 en Herkenrade 1894, V.

(Ter Apel; — Brummen, K. A. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink; Bennekom, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoenderloo bij Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.; Beekhuizen bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1900, Struykenkamp in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1877, L. in herb. pr.; duinen tusschen Vrouwenpolder en Veere 1898, Ogt. in herb. pr.; — Putte, P. J. Verhoeven in herb. Heukels.)

Bovendien: Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Schoonbroek in de buurt Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 181); 's Heerenloo, Oostermeen, R. B. (Arch. 1. V.* p. 424; — binnen-

duin Heilo, Castricum, Vogelenzang, — binnenduin Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 374); — Mook, Plasmolen. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 7. en 268); Urmond, Lac. (Arch. 2. V. p. 7); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Oldeberkoop, Fl. Fris.

Sarothamnus *Winm.*

307. S. vulgaris *Winm.* (*Genista scoparia* Fl. B. S.). Op dorre beschaduwde zandgronden, meestal langs de wegen; wordt ook verbouwd bijv. in Zeeuwsch-Vlaanderen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Oranjewoud 1842, Tilanus (P. N. S.); 1869, v. Tuinen; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Mickelhorst bij Haren en Haren 1856, Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen op Wittenstein 1854, T.; Konijnenbelten bij Zwolle 1848, R. B.; 1901, L.; Diepenveen, 1876, K.; — Gorssel 1846, T.; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Apeldoorn 1852 en 1881, K. A.; Roozendaal 1840, D.S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Harderwijk, Elburg, Hattem 1864, R. B.; Station Ede 1900, G. en Jongmans; Renkum, Buse; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; 1892, Garj.; Rijzenburg 1857, Knüttel; 1859, R. B.; Zeist, v. H.; R. B.; 1863, Coll. Nat.; Doorn 1869, O.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Laren 1842, Romb.; Oud Bussum 1876, Boerl.; Naarden 1864, O.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Velsen, Exc. 1860; Bloemendaal 1846, P. A. Richard; 1860, S.; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout 1846, Buse; Kerb.; — Hillegom 1857, S.; Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijkerhout 1870, Hoek; Noordwijk, Dz.; Pierot; 1872, Boerl.; Sassenheim, Perin; Haagsche

weg, Forsten; 1825, de Vriese; Mb.; Perin; Wassenaar 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Perin; Bakkershagen 1835, Mb.; 's Gravenhage, Buse; 1835, Lac.; G. B.; 1893, R. B.; Clingendaal, Zorgvliet, V. Z.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Eikenduinen 1851, S.; — Walchersche duinen, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; 1839, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; Zuiddorpe 1863, A. W.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Terheijden 1882, V.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Stramproy 1900, G. en Jongmans.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; — Heemstede, Bergen, C. A. Backer; Rotterdam, F. D. J. Risch; Dordrecht, W. H. Wachter en P. Jansen, alle in herb. Heukels; Spoorbaan Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1874, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Mastbosch bij Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Teteringsche heide 1879, Posth. in herb. pr.; Spoorweg Boxtel—Eindhoven 1899, A. C. J. v. Goor, in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Dalen, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Heino, tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. IV. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Oele, Woolde, Borne, Carlshave, Haaksbergen, Tankenberg, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. IV. p. 220); — Doorn, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); binnenduinen Heilo, Haarlem, Heemstede, Velserduin, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p.

375); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Lisse, Noordwijkerhout, Noordwijk, Wassenaar, Loosduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 3. III. p. 116); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 275); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. IV. p. 544); — Velden, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2 VI. p. 570); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epe, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek-Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Genista *L.*

308. G. pilosa *L.* In heidestreken. ♄. *Mei—Sept.*

In Herb.: Bergumerheide, Hinxt; 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Vlachtwedde 1863, Lac.; — Zuid Laren, Strat.; Rolde 1863, H. d. V.; Borger 1832, Forsten; Valthe, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Rheezer zandduin 1868, v. d. Scheer; Tubbergen 1891, L. en Carm.; Deventer, Halbertsma; Diepenveen 1845, 1846, T.; 1876, K.; — Trijsselberg 1853, Kros; 1870, v. Tuinen; Hattem 1846, Harderwijk 1852, Oldebroek, Hoevelaken, R. B.; Nijkerk 1894, Garj.; Uddelermeer, Un. 1849; Hoenderloo, Un. 1890; Voorst 1846, S. S.; de Vriese; Hummelo 1845, P. A. Richard; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Gorssel 1846, T.; 1863, v. H.; Doetinchem, Un. 1885; Eibergen, Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Nieuwe klooster te Wijchen 1897,

G. en V.; Groesbeek, Un. 1847; Bennekom 1856, v. H.; Renkum 1849, Buse; Spoorbaan Culemborg 1890, C. A. Backer; — Amersfoortsche berg, v. d. T.; Amersfoortsche heide, v. d. B.; tusschen Amersfoort en Woudenberg, v. d. T.; Amersfoort, R. B.; 1894, Garj.; Woudenberg, herb. O.; Darthuizen 1838, v. H.; Darthuizerberg 1870, Hoek; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Doorn 1833, Wtt.; Driebergen 1837, Mb.; 1857, Coll. Nat.; Driebergerbosch 1865, Knüttel; tusschen Driebergen en Zeist, S. S.; 1847, O.; Zeisterbosch 1857, Coll. Nat.; Zeisterheide, W. et K.; Zeist 1838, Lac.; G. Deijn.; Kerb.; de Bilt 1838, Buse; v. H.; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; — Hilversum 1835, de Vriese; M. (herb. B. W.); Laren 1842 en Blaricum 1842, Romb.; Oud Valkeveen 1894, V.; Naarden 1864, O.; — Zuiddorpe 1845, B. W. en v. d. B.; Zelsate 1845, B. W.; — Putte, Un. 1860; Terheijden 1882, V.; Galdersche heide v. A.; Wouwsche plantage, Un. 1896; Hoogerheide, Un. 1860; Vucht, Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Maastricht, v. Hov.; Meerssen 1866, H. d. V.; Heerlen 1896, G.

(Heide bij Suameer 1866, Holk. in herb. v. T.; — Eelde, De Punt, Oosterbroek, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Meerselo, Lonneker 1891, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Huizen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; 1884, Post. in herb. pr.; Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; heide Gilze-Rijen 1877, L. in herb. pr.; 1879, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Vaassen, Hoen-

derloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349 en in herb. Ogt.); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Middelaar, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Dodoens (1618), de Lobel.

309. G. tinctoria *L.* In zandige boschrijke streken, hier en daar misschien als overblijfsel van vroegere culturen. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Oosteind 1868 en de Westen aldaar 1869, Holk.; Meent op Texel 1867, J. P. Huizinga; Midsland Terschelling, Un. 1886; Buren op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Ameland, Bruinsma; — Oosterbroek, Strat.; 1852, v. H.; — Deventer 1846, v. Gron.; Diepenveen 1845, T.; 1876, K.; Zwolle, Wtt.; Berkumerbrug bij Zwolle 1883, L.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Brugt 1868, v. d. Scheer; Bergentheim bij Hardenberg 1893, en tusschen Losser en Oldenzaal 1891, L.; — Voorst 1899, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; halte Warken 1886, V.; Doetinchem, v. d. Souw; tusschen Doetinchem en Zeddam 1897, K. A.; Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; Didam 1856, Lac.; Hoog Keppel 1899, K. A.; Uilenpas bij Hummelo 1833, Wtt.; 1882, K. A.; Epe 1864, S.; Oostermeent bij Harderwijk en Harderwijk, R. B.; Klarenbeek 1899, K. A.; Nijmegen, Hoffm.; Abel. en Pas; Neerbosch 1850, Th. Abel.; Wychen, B.; Grintweg naar Grave over het huis den Duikenburg bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Renkum 1897, V.; — Emelaar bij Hoogland (wie?); — Grafelijkheidsduin 1870 en Castricum 1870, H. d. V.; Wijk aan Zee 1834, v. d. B.; Kerb.; 1835, Mb.; Breesaap 1833, S. S.; 1839, Buse; v. d. T.; v. H.; 1840, Buse; Velsen, V. Z.; R. B.; 1848, O.; — Noordwijk 1848, Perin; — Groot Deuteren en Vlijmen, v. Hov.; Nuenen 1850,

v. Hov.; Grave 1840, Lac.; — Pietersberg bij Maastricht 1864, A. W.; 1892, de Haas; Amstenrade 1864, H. d. V.

(Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels; Brummen 1899, Enghuizen 1898, K. A. in herb. pr.; — Alfen, Jhr. E. Everts in herb. v. Tuinen; — Baardwijksche overlaat, H. A. van Roessel.)

Bovendien: Dalfsen, Kros (Arch. 1. IV. p. 197); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Heemstede, — 's Gravenhage, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting; Heemse, Gorter; Gaasterland, Fl. Fris.

310. G. germanica *L.* In boschrijke streken. ♄. *Juni.*

In Herb.: Heide tusschen het Aardhuis en Meerveld onder Apeldoorn 1882, en Soerensche heide 1882, K. A.; Hoenderloo 1879, K. A.; Un. 1890; in de dennenbosschen te Groesbeek 1839, B.; — St. Maartensberg bij den Plasmolen 1897, G. en V.

311. G. anglica *L.* Op vochtige heiden en in veenstreken. ♄. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Hoorn en Midsland op Terschelling, Holk.; Midsland 1896, V.; Terschelling 1886, Wouters; 1887, V.; Hallum en Ballum op Ameland 1868, Holk.; Ameland 1896, V.; — Wolvega, Bergsma; Bergumerheide, Hinxt; 1849, S.; Bosch bij Kuikhorne 1864, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Harendermolen, Strat. — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Ane, Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Romb.; Halbertsma; 1876, K.; Borne 1891, L.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Hardenberg 1853, Kros; — Gorssel 1845, v. d. T.; 1888, C. v. d. Broek; Hengelo 1863, H. d. V.; Dieren, M. D.; Rouwenberg bij Rheede,

v. H.; Ruurlo 1884, Ens.; Voorst 1846, S. S.; 1846, de Vriese; Hoenderloo, Un. 1890; Harderwijk 1832, J. Valk; 1866, R. B.; Hulshorst 1850, R. B.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; 1891, Garj.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beek, N. en Th. Abel.; 1853, O.; Renkum, Buse; Spoorbaan Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amersfoort, R. B.; 1863, Coll. Nat.; Amerongen 1863, H. d. V.; tusschen Driebergen en Woudenberg, E. B. Asscher; Driebergerbosch 1865, Knüttel; Driebergen 1833, Wtt.; 1871, Hoek; Rijzenburg 1859, R. B.; Doorn, Fockema; Darthuizerberg 1847 en 1851, O.; tusschen Zeist en Driebergen, Reims?; Zeisterbosch 1863, Coll. Nat.; Zeisterheide 1842, Wenck; Zeist, W. en K.; 1851, O.; de Bilt 1839, Lac.; v. d. T.; — Blaricum 1842, de Vriese; Laren 1843, Tilanus (P. N. S.); Hilversum 1877, Boerl.; Naarden 1864, O.; Overveen, v. H.; Bloemendaal 1836, Buse; Bergen, Kerb.; S. S.; 1835, Mb.; 1870, H. d. V.; Petterduin 1870, H. d. V.; Zwanenwater 1899, Struyk.; tusschen Schoorl en Bergen 1886, V.; — duinen Katwijk 1899, Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; Eikenduinen 1836, Buse; 1840, B. W.; Un. 1851; Exc. 1883; 1895, Barger; duinen 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen, Destrée; — tusschen Zelsate en Zuiddorpe 1845, B. W.; St. Jan Steen, B. W. en v. d. B.; — Mastbosch bij Ginneken 1876, O.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Terheijden 1882, V.; Breda, v. R. (herb. v. H.); Loon op Zand, Thomson; Vuchtsche heide en Rosmalen 1846, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Boxmeer, Un. 1853; Deurne 1871, Lac.; — Maastricht, v. Hov.; tusschen Ambij en Rothem 1894, V.; Meerssen 1864, H. d. V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Kippenburg in Gaasterland 1864, Holk.; heide bij Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Haren 1863, Holk. in herb. v. Tui-

nen; Eelderwolde, Paterswolde, Anlo, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Apeldoorn 1850, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen 1894, Ogt in herb. pr.; — Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; — Bussum, J. Koornneef; — Bodegraven, J. C. Ceton; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Liesbosch bij Princenhage 1901, Posth. in herb. pr.; Gilze-Rijen 1877, L. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III, p. 422); — Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 194); Koevorden, Emmen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Hasselo, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — tusschen Winterswijk en Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Vaassen, Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — tusschen Schoorl en Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Eikenduinen, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Arcen, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Gennep, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman en voor Kampen in Prodr. Ed. I. p. 59.

Cytisus *Tourn.*

312. C. sagittalis *Koch.* (*Genista sagittalis* L.). Op droge weiden, in boschrijke streken. Plant uit de bergstreken van Midden- en Zuid-Europa; nu en dan in noordelijker gebied ingevoerd. ♄. *Mei—Juni.*

Niet in herb., doch afgebeeld in Flora Batava Dl. XVII. Pl. 1312, als gevonden in Zuid-Limburg.

Lupinus *Tourn.*

313. L. luteus *L.* Zuid-Europeesche plant, omstreeks het midden der 19e eeuw voor het eerst als cultuurplant aangewend en nu algemeen voor groenbemesting vooral op zandgronden gebruikt. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Terborg 1878, K.; — tusschen haver verwilderd bij Haamstede, Un. 1894; — Eindhoven 1886, V.

(Nijmegen 1893, F. J. Struykenkamp, in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Op hooge zandgronden om Nijmegen, b. v. Heumen, Overasselt, Hatert, Groesbeek, Meerwijk enz., Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 200); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Subtrib. Anthyllideae *Koch.*

Ononis *L.*

314. O. spinosa *L.* Langs wegen en dijken, vooral op kleihoudenden bodem. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Coll. Nat.; Burg op Texel en *Hoorn op Texel 1869, Holk.; *Midsland, Un.

*) Met witte bloemen.

1886; Hollum 1865, H. en W. Albarda; Rottum 1898, Schipper; — Franeker, Bergsma; Leeuwarden, v. H.; Workum 1862, en Wommels 1863, J. M. de Boer; Giekerk en Roodkerk 1849, S.; — Hoog-Watum 1856, Strat.; Leutingewolde 1895, Sanders; Delfzijl, G. Staggemeijer; — Gramsbergen 1853, Kros; 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1869, Hoek; T.; Zwolle 1846, S. Schutte; Hoevenbrug bij Zwolle 1892, en Vollenhove 1893, L.; Wilsum 1853, T.; Deventer, Romb.; Halbertsma; Diepenveen 1876, K.; Wijhe 1842, Tilanus (P. N. S.); — Harderwijk, R. B.; haven Nijkerk 1895, Garj.; Zutphen, Fockema; 1881, C. v. d. Broek; G. B.; 1839, Romb.; 't Joppe 1832, (D.S.?); Leesten 1850, Groneman; *Leesten en Vierakker, Groneman; Baak bij Zutphen, M. D.; *de Steeg 1863, H. de V.; *Rheede 1837, 1838, Buse; Brummen 1833, Wtt.; Lochem 1865, O.; *Arnhem 1863, H. d. V.; Thomson; *tusschen Elst en Wadenoijen, v. d. T.; 1836, D. S.; Nijmegen, B.; herb. Kipp; N. en Th. Abel.; Dz.; *Lent, Th. Abel.; tusschen Nijmegen en Ubbergen, v. d. T.; Griend te Weurt (als *hircina*), N. en Th. Abel.; *Weurt 1849, Th. Abel.; 1847, G. Deijn.; Beek, S. S.; Herwijnen 1859, S.; Wageningsche berg 1882, K.; Renkum, Buse; Culemborg, H. S.; — Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Kromme Rijn tusschen Hardenbroek en Kothen, v. d. T.; Houdringen 1834, D. S.; Schalkwijk 1827, Wtt.; de Bilt, D. S.; Eem bij Soest 1895, en Amersfoort, Garj.; — Naarden 1864, O.; 1874, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Petterduin 1870, H. d. V.; Velsen, Buse; Breesaap, Kerb.; — Leiden, Perin; 1832, S. S.; de Vriese; Mb.; 1835, Wtt.; 1838, Buse; Dz.; Haagsche Schouw, Pierot; 1880, B. W.; Katwijk 1842, en 1843, O.; Scheveningen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; Rijswijk 1866, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; 1870, H. d. V.; Hoek van Holland,

Destrée; Barger; Rotterdam 1850, O.; Eiland Rozenburg, Stortenbeker; Dordrecht 1878, Posth.; 1881, V.; * 1883, C. v. d. Broek; * Brielle 1894, V.; Vianen, v. H.; — Zuid-Beveland 1838, en * 1842, en Oosterhavendijk Goes 1840, v. d. B.; Vrouwenpolder, B. W.; Zoutelanden 1873, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — * Zwaluwe 1882, V.; Werkendam 1835, en * Molendijk te Beest 1837, Lac.; Orte, v. Hov.; Hervensche dijk bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; * Engelen; Fort Crèvecoeur 1847, v. Hov.; Stationsterrein Waalre 1901, v. Roessel; — St. Pietersberg, v. Hov.; * Maastricht, Gulpen, Un. 1861; Mesch 1885, K. en G.; Gronsveld 1884, Lindo; Meerssen, Un. 1861.

β. **mitis** *L.*

In Herb.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; — Velsen 1835, B. W.; duinen bij Overveen 1834, de Vriese; — Noordwijkerhout 1845, B. W.; Haagsche Schouw, (B. W.?); Valkenburg, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; — duinen bij Vlissingen 1880, Buijsman.

(St. Nicolaasga 1865, Holk.; tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Murmerwoude, Akkerwoude, J. Botke en J. de Groot; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Voorst 1876, 1882, en Apeldoorn 1885, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Zand Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Rhenen 1887, Struykenkamp in herb. pr.; — Huizen 1899, Koning in herb. pr.; — Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; IJselmonde, W. H. Wachter en P. Jansen; Rotterdam, F. D. J.

Risch; Numansdorp, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Woudrichem 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Lekdijk bij Everdingen 1844, Alpherts in herb. pr. – Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; Middelburg, Mevr. Snellen, alle in herb. Heukels; Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; *1877, L. in herb. pr.; – Sleeuwijk, Biesbosch, Aalburg, Poederoijen, Beusichem, Schalkwijk, Everdingen, Werkhoven, C. A. Backer, tendeele in herb. Heukels; Langs de Maas te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); – tusschen Nieuwe Wetering en de School te Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 1. V. p. 407); – Nijbroek, K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); Beek, Lent, Bemmel, Beuningen, Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 268); – Petten, Castricum en Egmont, Bennebroek in een weiland op afgezanden duingrond, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Urk 1884, S. (Arch. 3. I. p. 319, 324); – Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 120); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 110); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); – Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Blerik, Hamert Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Roermond, Un. 1861, Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883; *Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

315. O. repens *L.* (*O. arvensis* Fl. B. S. p. 522). In zandige streken, vooral in de duinen. ♃. *Juli – Aug.*

β. **mitis** *Gmel.* (= (*O. maritima; O. repens* Fl. B. S. p. 522).

In Herb.: den Hoorn op Texel 1860, Lac.; 1869, Holk.; Texel 1866, D. Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma en Hinxt; Nesserduinen op Ameland 1869, en Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Hunnerberg bij Nijmegen 1847, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Gelderland, Hoffm.; — Haarlem 1842, Tilanus (P. N. S.); v. H.; Haarlemmerduinen, v. H.; Overveen 1839, Buse; v. d. T.; Aardenhout 1843, de Vriese; Splitg.; Bloemendaal 1845, O.; tusschen Bloemendaal en Brederode 1840, Romb.; Meerenberg 1868, v. T.; 1870, Hoek; Velserend 1871, Boerl.; Zandvoort, V. Z.; Velsen, M. D.; Breesaap, V. Z.; Vogelenzang 1871, Barnaert van Culemborg; — Hillegom 1845, O.; Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Katwijk, Broers; Perin; Leiden 1835, Mb.; Persijnspan, Perin; Groot Berkheij 1833, S. S.; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Dz.; Waalsdorp 1842, v. Hov.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 1834, v. H.; 1895, R. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1883, C. v. d. Broek; 1884, V.; Destrée; 1895, R. B.; Loosduinen 1851, en ter Heide 1851, T.; Hollandsche duinen, Forsten; — Haamstede 1887, L.; Walchersche duinen 1839, en 1840, v. d. B.; duinen Vlissingen 1863, A. W.; Wemeldinge 1840, v. d. B.

(Vechten, W. C. v. Embden; — tusschen Zandpoort en IJmuiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden

in herb. Heukels; Oostvoorne 1894, Posth. in herb. pr.; duinen Domburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Zoutelande 1881, L. in herb. pr. (als *O. maritima*); — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; Epen 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: *) Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 255); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Callantsoog, Petten, Velsen, Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Voorne en Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Meerssen, Gronsveld, Elsloo, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); tusschen Eysden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 7).

Voorts vermeld bij Pelletier en Vorstius.

De opgaven voor de hoofdsoort in de vorige editie van den Prodromus n.l. Nijmegen Dz. en Culemborg vindt men onder O. spinosa terug. De eenige vermelding der hoofdsoort vind ik bij Lako, die haar voor Epen vermeldt aldaar verzameld in 1883; ik heb dit exemplaar echter niet gezien.

[Aanm.: Het is mij uiterst moeielijk gevallen aan het Herbariummateriaal O. spinosa en O. repens te scheiden. Het eenige kenmerk dat schijnt te beslissen over deze soorten bestaat in de lengte van de peul, die bij O. spinosa grooter dan de kelkslippen of even groot als deze is, bij O. repens daarentegen kleiner. Het eenige vruchtexemplaar in het stamherbarium van O. repens is afkomstig van den Heer Th. H. A. J. Abeleven, gevonden bij het opgaan van den Hunerberg over de Looijerij, aan den weg naar Ubbergen bij Nijmegen. Hier zijn inderdaad de peulen korter dan de kelkslippen, doch de takken hebben de typische beharing van O. spinosa; zelfs de jongste takken zijn eenzijdig behaard.

*) Opgaven als O. repens, zonder vermelding van variëteit.

De plant was volgens mededeeling van den Heer Abeleven kruipend en schijnt dus ook hierin met O. repens overeen te stemmen. De beschrijvingen van O. repens vermelden alle bij dezen een ver-kruipenden wortelstok, bij O. spinosa wordt nergens van den wortel gesproken, het oude bezwaar bij bijna alle beschrijvingen van naverwante soorten.

Ik geloof dat O. spinosa en O. repens werkelijk dezelfde soort zijn, doch slechts verschillende vormen, waarschijnlijk afhankelijk van de bodemgesteldheid. Volledig materiaal en nauwkeurige onderzoekingen zijn voor een juiste appreciatie dezer soorten hoogst noodzakelijk. Volgens het herbarium-materiaal schijnt bij ons te lande van O. repens alleen de doornlooze vorm voor te komen, behalve de hierboven genoemde uitzondering, terwijl ik sommige andere onbewapende vormen, wat beharing en groeiwijze betreft, onder O. spinosa heb gerangschikt als var. mitis L. Ik wensch echter de aandacht op deze beide soorten te vestigen en geef hierom ten slotte de onderverdeelingen, zooals die in Lange's Haandbog p. 822 voorkomen, die naar mijne meening deze soorten op de meest kritische wijze heeft onderscheiden.

O. campestris Koch et Ziz.

Stengels recht of opstijgend, evenals de gedoornde takken eenzijdig klierig-dunharig, bladen enkelvoudig of drietallig, lijn- of lancetvormig-ovaal, scherp getand, nimmer glad; steunblaadjes ei-lancetvormig; bloemen alleenstaande in de bladoksels, de hoogere tot een tros vereenigd; peulen even lang als of langer dan de kelk; zaden 2—4 ruw puntig. Kroonbladen rozenrood met witte kiel, zelden geheel wit.

β. microphylla P. Nielsen Msc. Doorns zeer zwak. Bladen klein, lijn-lancetvormig, minder gezaagd.

γ. villosa Knuth. Stengels alzijdig behaard.

O. procurrens Wallr. Wortelstok kruipend, stengels neerliggend of opstijgend, alzijdig door kleverige haren behaard; takken meestal gedoornd; bladen enkelvoudig of drietallig, blaadjes breed-ovaal, getand, klierharig, aan de ondervlakte vlak; steunblaadjes breed-eivormig; bloemen alleenstaand in de bladoksels; peulen korter dan de kelk, 2—4zadig; zaden als bij de voorgaande soort evenals de bloembladen.

Zeer veranderlijke soort, waarvan de belangrijkste vormen zijn:

β. mitis (O. spinosa α. L.). Takken zonder doorns; bloemen dikwijls bij paren bijeen.

γ. spinosissima Lange. Doorns krachtig, vaak vertakt; bladen rond-ovaal, evenals de bloemen kleiner dan

bij *α*. (= O. arvensis *β*. spinescens Ledeb. = O. pseudohircina Schur.).

Hiervan is onderscheiden O. repens L. hoewel deze door de meeste schrijvers als synonym wordt beschouwd met O. procurrens Wallr. (Cfr. Lange Vid. Selsk. Overs. 1873 p. 109). Deze laatste in geheel Europa algemeene soort werd door Linnaeus deels gebracht tot O. arvensis, deels tot O. spinosa, terwijl de echte O. repens door Linnaeus aangegeven van Engeland, meer algemeen wordt gevonden langs de zandige kusten der Atlantische Oceaan (Belgie, West-Frankrijk en Noord-Spanje: Nederland noemt Lange niet) en zich wezenlijk onderscheidt door de geheel neerliggende, doch nimmer kruipende, meer kleverig behaarde stengels, omgekeerd eivormige of ovaal-cirkelronde, aan den top eenigszins uitgerande, scherper getande bladen met sterk uittredende nerven, met kleinere bloemen en kortere kelkslippen, die gelijk aan of korter dan de peulen zijn.

O. hircina Jacq. Stengels opgericht of opstijgend, evenals de doornlooze takken alzijdig kleverig behaard; bladen drietallig; blaadjes elliptisch-ovaal, getand; steunblaadjes eivormig: bloemen bij paren in de bladoksels, tot trossen opgehoopt aan den top der stengels en der overige takken; peulen korter dan de kelk, 4—5 zadig; zaden als bij de vorige soorten.

In alle deelen grooter dan de voorgaande. De geheele plant kleverig behaard met een onbehagelijke geur. Kroonbladen als bij de vorige soorten. Wisselt af met enkelvoudige bladen.

Het schijnt mij toe dat een nader onderzoek onzer inlandsche Ononis-soorten naar levend materiaal zeer gewenscht is.

Anthyllis *L.*

316. **A. Vulneraria** *L.* In droge, zandige streken, gaarne op leem- en kalkhoudende gronden; in sommige streken buiten ons land als voedergewas gekweekt. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1860, Lac.; Texel 1866, D. Huizinga; Ameland (algemeen) 1897 V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1897, V.; Rottum 1896, Schipper; — Diepenveen 1850, R. B.; 1878, K.; — Zutphen, herb. v. A.; Station Oosterbeek laag 1897,

V.; Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch 1844, 1847 en 1849, Th. Abel.; — Haarlem 1841, de Vriese; 1843, O.; v. Heijn.; Zandvoort, v. d. T.; Overveen 1871, Hoek; 1842, D. Bierens de Haan (P. N. S.); Bloemendaal, V. Z.; Kerb.; 1835, Buse; Velsen, v. H.; 1848, T.; Velserend 1842, v. H.; Zomerzorg, M. D.; v. d. T.; Schoorl 1881, B. Jelgersma; Spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; — Noordwijk 1876, O.; duinen Leiden 1835, Wtt.; Katwijk 1825, de Vriese; 1828 en 1830, Wtt.; v. d. T.; v. H. (zeldzaam); 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1836, v. d. B.; 1837, Buse; 1839, B. W.; Wassenaar, Dz.; Mb.; 1856, S.; Perin; Waalsdorp, V. Z.; Scheveningen, Un. 1853; HS. (Coll. Nat.); 1861, de Br.; 1884, V.; Destrée; duinen bij 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1854, v. H. Jr.; R. B.; ter Heide, Un. 1851; Nieuwland achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; weiland bij Louterbloemen onder Dubbeldam 1884, V.; Rockanje, Exc. 1884; — Walcheren, G. v. Hennekeler; 1840, v. d. B., Westkapelle 1841, v. d. T.; Koudekerke 1863, B. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; — 's Hertogenbosch, v. A.; Hoeven, de Haas; — Venlo 1901, Rieter; Watersleijhof bij Sittard 1896, G.; Beek, 1872, Lac.; Un. 1883; Beek—Elsloo, Un. 1883; Keutebron 1889, V.

β. **polyphylla**. Een vorm afkomstig uit Boheme, Istrië, Neder-Oostenrijk en Moravië, naar het schijnt hier uit Sicilië ingevoerd.

In Herb.: Apeldoorn. Op met Sumacafval bemest klaverland 1877, K. A.

(Midsland op Terschelling, J. B. Tijm; — Leens, J. Borgman; — de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith, Stationsemplacement Kwadijk 1887, Costerus in herb. pr.; Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Noordwijk 1900, en Kat-

wijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Oostvoorne 1878, K. A. in herb. pr.; 1894, Posth. in herb. pr.; – duinen Domburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Zoutelande 1874, L. in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 229 en 256); – Hunerberg bij Ooizicht, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); – Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 271); Callantsoog, Petten, Castricum, Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Parkweg Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); – Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); – St. Pietersberg, Un. 1861; 1885, K. en G.; Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Dodoens, Lobel, Pelletier en Munting.

[Aanm.: De meeste exemplaren en alle, die aan de kust gevonden worden, behooren tot de var. maritima Schweigg. Volgens Kerner Schedae II. p. 13–19 zou men bij ons de volgende varieteiten kunnen aantreffen:

a. Vulneraria L. Stengel over de geheele lengte op bijna gelijke afstanden met bladen bezet, bovenaan evenals de bladonderzijde aangedrukt kort grijs zijdeachtig behaard; omwindselbladen iets korter dan de hoofdjes; vruchtbeginsel eivormig, 2maal langer dan breed, met recht afstaande, zacht zijdeachtige beharing; bloemen dikwijls met bleekgele vlag en vleugels en purperen kiel; vleugelschijf 7 m.M. lang, het middenveld eivormig; peulen gelijkmatig gezwollen, 5 m.M. lang.

b. polyphylla Kit. Stengel recht, tot 50 c.M. hoog, over de geheele lengte op gelijke afstanden, doch rijkelijker dan bij a bebladerd, aan het onderste derde deel afstaand ruwharig, bovenwaarts door aangedrukte en afstaande haren witviltig; stengelbladen van onderen afstaand-dichtwollig; omwindselbladen even lang als de hoofdjes; vruchtbeginsel lang, weinig gezwollen, bijna buisvormig, meer dan tweemaal langer dan breed, afstaand dicht witwollig; kleur der bloemen wisselend als bij a; bloembladen nu eens alle goud-

geel, dan weer van lichter of donkerder roode kleur, vooral de vlag en vleugels vaak bleekgeel en de kiel aan den top donkerrood; vleugelschijf 6 m.M. lang en 5 m.M. breed, middenveld rondachtig; peulen slechts boven de zaden sterk gezwollen. Verspreidingsgebied hierboven reeds vermeld.

c. maritima Schweigg. Stengels dunner, dikwijls 60 c.M. hoog, behalve de wortelbladen bovenaan nog 3—4 bladen dragend, meestal zeer vertakt, met talrijke, vaak kleine hoofdjes, evenals de bladonderzijden grijs zijdeachtig behaard; wortelbladen bijna enkelvoudig; blaadjes der stengelbladen smaller dan bij a; kelk ongekleurd, wit wollig; bloemen zuiver geel.

d. vulgaris Koch. Stengels meest 10—30 c.M. hoog, bochtig opstijgend, krachtig, slechts aan het benedeneinde van 1—2 bladen voorzien of ook over de geheele lengte naakt, zwak zijdeachtig grijs. Bladen van boven kaal, onderwaarts aangedrukt behaard; kelk wit, door korte aangedrukte haren glanzig, bij vruchtrijpte lang eivormig; kroonbladen in de meeste gevallen geel of goudgeel; vlagschijf iets korter dan de nagel, 7—8 m.M. lang en 5—6 m.M. breed, het middenveld eivormig, de opgebogen rand 2 m.M. breed.

Lange (Haandb. p. 825) vermeldt nog eene variëteit: stenophylla. Blaadjes alle even groot, lijnvormig, aan de onderzijde evenals de stengel zacht en aangedrukt zijdeharig.

e. Dillenii Schultes (A. vulneraria γ. rubriflora D.C.) als volgt beschreven:

„Plant gelijkend op de var. c.; stengel rechtop, dun, stijf, slechts aan de onderste helft bebladerd, nu eens lager, dan hooger; kelk van voren steeds vuil violet, recht en afstaand fijnharig; bloemen meestal bloedrood; vlagschijf iets korter dan de nagel, 5—6 m.M. lang, 3—4 m.M. breed, haar opgebogen rand slechts 1 m.M. breed."

Zij wordt opgegeven van de Oostenrijksche kustlanden, Rheinpaltz en het groothertogdom Hessen, doch wordt ook opgegeven door Lange op Bornholms Oostkust. Ofschoon onwaarschijnlijk, zoude deze variëteit ook bij ons kunnen aangetroffen worden.

Subtribus Trifolieae *Koch.*

Medicago *L.*

317. M. sativa *L.* Zuid-Europeesche plant, doch vaak als

veevoeder verbouwd en hierdoor allerwege verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierlandsche polder op Texel 1869, Holk.; molen op Vlieland 1858, Lac.; — Midwolde, en klooster ter Apel, Strat.; — Deventer 1897, V.; Kampen 1854, R. B.; station Wijhe, Un. 1888; — Harderwijk 1865, R. B.; Epe 1864, S.; Zutphen 1877, K.; station Oosterbeek laag 1897, V.; Nieuwe haven Nijmegen 1874, en Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; 1880, Posth.; Beuningen, B.; Broers; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1835, D. S.; Blauwkapel, C. A. Bergsma; — Amsterdam 1875, en Oosterdoksdijk de Liefde 1844, Lac.; Fl. Amst.; Petroleumhaven bij Amsterdam 1897, V.; Enkhuizen 1895, Sanders; Haarlem, v. d. T.; Berkenrode 1877, v. E.; Groot Bentveld, v. d. T.; — Leiden, de Vriese; R. B.; 1847, O.; Zijl bij Leiderdorp 1840, B. W.; Zoeterwoude 1898, V.; kanaal Katwijk, Wtt.; 1833, S. S.; 's Gravenhage, en Scheveningsche weg, V. Z.; Hoek van Holland, Barger en Cool; 1882, F. Loeff; 1894, Destrée; Dordrecht, Lac.; — Zuid-Beveland, en Westerscharre 1833, v. d. B.; Middelburg meelfabriek 1896, en Vlissingen 1893, L.; station aldaar 1880, Buijsman; — Werkendam 1886, en Woensdrecht 1884, V.; — Beek, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.

(Prins Hendrik polder Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; — Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; tusschen Abcoude en Baambrugge 1899, A. C. J. v. Goor; Sparendam, C. A. Backer; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; F. D. J. Risch in herb. Heukels; station Zwijndrecht 1886, en Goes, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J.

Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1874, L.; Oostkapelle 1877, Frederiks in herb. L.; — Sleeuwijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Opslag onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb pr.).

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 211); Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); — Abcoude, E. B. Asscher (Arch. 1. I. p. 442); — Brederode, v. E. (Arch. 2. III. p. 419); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, VI. p. 110); — Bergen op Zoom, Un. 1896 Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Baarle, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

* **M. media** *P.* (*M. falcata* × *sativa*). Bastaard, somtijds even als **M. sativa** gekweekt en verwilderd langs dijken en wegen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Station Wijhe, Un. 1888; — Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897; station Culemborg 1899, C. A. Backer; —? Amersfoort 1895, Garj.; — havendijk Goes 1848, v. d. B.; Wilhelminadorp Z.-Bevel. 1841, v. d. T.; — Klopperwaaad Werkendam 1886, 1887, V.; — Venlo 1899, Garj.; St. Pietersberg bij Maastricht 1885, K. en G.

(Zutphen 1888, L. en Ensink in herb. L.; Nijmegen P. v. d. Burg, Heukels in herb. pr.).

Bovendien: Vogelschorre, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 275, ofschoon deze opgaaf later niet meer voorkomt. Arch. 2. III. p. 116).

318. M. falcata *L.* Aan wegen, op droge, grazige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1872, Cayaux; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1847, R. B.; 1870, Hoek; Zalk 1844, T.; 1891, Carmiggelt; Kampen 1849, R. B.; Zwolle, Thorbecke; v. H.; 1865, H. d. V.;

1901, L.; op den weg naar Deventer, v. H. *); Deventer, Halbertsma; 1840, Buse; v. H.; Un. 1850; 1876, K.; 1897, V.; Katerveer 1839, v. H.; Wijhe bij Zwolle 1842, Tilanus (P. N. S.); — Zutphen, Forsten; Hoffm.; 1882, C. v. d. Broek; Leerserbosch bij Zutphen, Un. 1897; wallen Zutphen, G. B.; Voorst 1876, K.; Doesburg 1871, O.; Arnhem, Hoffm.; 1835, de Vriese; 1860, v. H.; S.; Thomson; 1897, V.; Nijmegen, B.; 1864, v. H.; N. en Th. Abel.; Dz.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Vestingwerken Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1853, O.; Groesbeek 1900, Jongm.; Lobith 1837, V. Z.; Culemborg, C. A. Bergsma; Redichemsche en Schalkwijksche waarden 1899, C. A. Backer; Bommel 1833, Wtt.; — Amerongen, C. A. Bergsma; Zandplaat bij Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; tusschen Wijk en Schalkwijk 1833, Wtt.; Amersfoort 1860, R. B.; — Bloemendaal, Kerb.; Bloemendaalsche bosch 1872, Boerl.; Overveen, V. Z.; — Noordwijk binnen aan den molen naar Noordwijkerhout, Mb.; 1833, S. S.; Noordwijk 1840, B. W.; 1848, O.; Oud Poelgeest, de Vriese; Leiden 1835, Mb.; 1843, O.; Wassenaar, v. d. B.; Dordrecht 1882, V.; Gorinchem, Wtt.; 1864, H. d. V.; Lek bij Vianen 1839, v. d. T.; Oud Slijkerveer bij Vianen, v. H.; 1835, D.S.; v. d. T.; — Werkendam 1836, Lac.; 1897, V.; Breda, v. A.; Ortensche schans bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Asten 1901, Rovers; — Maas te Heijen bij Gennep 1876, Lac.; St. Pietersberg 1893, de Haas.

β. **angustifoliolata** *Vuyck.* Blaadjes lijnvormig; een aangevoerde vorm, die zich met geleidelijke overgangen bij de hoofdsoort aansluit. *Juli—Aug.* (Cfr. Arch. 3. I. p. 586).

In Herb.: Deventer 1897, V. — Lucifersfabriek

*) Het etiquet vermeldt: Est eadem quae delineata est in Fl. Batava sub nomine Trigonellae corniculatae, v. H.

Apeldoorn 1897, K. A.; IJsel bij Doetinchem 1901, des Tombe; IJsel bij Rhederveer 1874, O.; rechter Rijnoever bij Arnhem 1897, V.; — Amersfoort, Garj.; — 's Gravenhage, R. B.; Hoek van Holland 1894, Destrée; — meelfabriek Middelburg 1896 en 1898, en haventerrein Vlissingen 1886, L. en Brakman in herb. L.

α. (Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Olst 1892, Ogt. in herb. pr.; 1901, L. in herb. pr.; — Gorssel 1899, V. Suringar in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), C. A. Backer; B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Rhenen 1886, Posth. in herb. pr.; 1887, Struyk. in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; — Zaandijk, J. F. Wichard in herb. Heukels; Naarden 1894, Struyk. in herb. pr.; Overveen, Haarlem—Schalkwijk, Everdingen, C. A. Backer; Overschie, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Villapark Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

β. IJseldijk bij Zwolle 1875, v. Tuinen in herb. pr.; — Zutphen 1888, L. en Ensink in herb. L.; — Merwedekanaal bij Nichtevecht, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; dokken Amsterdam, B. Boon; houthaven aldaar, J. Koornneef; stationsemplacement Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; station Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: (*α.*) Vlieland op puinachtigen grond langs aardappelland aan den voet der duinen 1858, Lac. (Arch. 1. V. p. 77); — Holst aan den IJsel, Ogt. (Arch. 2. VI. p. 322; [drukfout voor Olst?, zie groeiplaats hierboven]); — Hamert, Un. 1893 en in herb. V. Suringar (Arch. 2. VI. p. 570); Elsloo, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

319. M. Lupulina *L.* Allerwege op grazige gronden langs wegranden en op bouwlanden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland (zeer zeldzaam) 1858, Lac.; – Leeuwarden 1859, S.; Franeker, v. H.; Giekerk 1850, S.; – Groningen 1856, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; Assen, * Forsten; 1859, Lac. en S.; Odoorn 1859, Lac. en S.; – Kampen 1844, T.; v. Heijn.; 1849, R. B.; Zwolle 1885, L.; Vechtdijk in Geune bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1839, Halb.; 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; Zutphen 1849, Gronem.; * Apeldoorn 1872, K. A.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; – Utrecht 1837, D. S.; * 1840, Lac.; * v. H.; 1851 A. W. Hartm.; 1849, A. W. Hartm. en R. B.; * v. d. T.; tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; – Naarden 1864, O.; Ooster begraafplaats 1867, en 1868, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; * v. H.; Oosterdoksdijk en het Funen, M. D.; Slooterweg 1845, P. A. Richard; Amstelveensche weg 1836, v. H.; * Amstel bij Amsterdam 1845, Romb.; Uithoorn 1872, Boerl.; Zaandam 1897, V.; Haarlem 1834, Buse; 1871, O.; Haarlemmerhout 1840, Buse; Overveen, Exc. 1883; Bloemendaalsche bosch 1872, Boerl.; Zandpoort, Buse; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; – Noordwijk 1872, Boerl.; Lisse, Exc. 1888; Leiden 1832, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; B. W.; 1842, O.; Perin; Pierot; de Vriese (P. N. S.); Forsten; 1854, Kramer; Haagsche Schouw, Pierot; Perin; Vinkweg bij Leiden 1826, de Vriese; * Katwijk, v. H. (*villosissima*); Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1842, O.; Wassenaar 1873, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; Kerb.; 's Gravenhage, R. B.; Monster, Un. 1851; Delft, v. S. V.; * 1845, de Br.; Rotterdam 1836, (Miq.?); tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1882, V.; Willemsdorp 1884, V.; 1884, C. v. d. Broek; * Gorinchem 1840, Lac.; – Zierikzee 1873, P. Schuringa; Zuid-Beveland (als *forma gracilis*),

v. d. B.; Zuid-Beveland 1839, en * Wilhelminadorp 1838, v. d. B.; Kleverskerke 1886, L.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, Hoek 1853, en St. Kruis 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; v. Rees; Werkendam 1897, V.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Asten 1901, Rovers; — station Beek, Boerl.

(Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; Hollum 1864, H. v. d. Ley; — kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; Dreeft aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velsen, Spaarndam, C. A. Backer; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1891—94, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Spijkenisse, J. Koornneef; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Werkhoven, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. I. IV. p. 83); al de Noordzee-eilanden, v. E. (Arch. 2. 1. p. 375); — Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Zevenaar, Winterswijk, Eibergen, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 220); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293, 3. I. p. 318 en 324); duinen den Helder, Callantsoog,

Kennemerland, Velsen, duinen en binnenduinen van Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Beverwijk, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — 's Gravenhage, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, 2. VI. p. 110); — Mallenburg, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Bunde—Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

[Aanm.: De met * gemerkte planten stellen voor de var. β. Willdenowiana Bluff et Fingerhut (Bönnigh. Prod. Ed. I. non β. Fl. B. S.) die aldus beschreven wordt: Steunblaadjes gegolfd-getand, peultjes klierig behaard, met afstaande gelede haren, vooral aan den voet der vruchten.

Een tweede variëteit, onder den naam stipularis Wallr. in Linnaea 14. p. 630 als soort beschreven, moet zich onderscheiden door breed-eivormige, getande steunblaadjes.

Ik heb echter gemeend deze verscheidenheden niet te moeten onderscheiden.

320. M. **orbicularis** *L.* Algemeen in de Oostenrijksche kustlanden en van daar vaak ingevoerd in andere streken. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Op klaverland met uit Palermo afkomstige Sumac bemest 1877, K. A.

321. **M. intertexta** *Gärtn.* var. **echinus** *Arc.* (*M. echinus* D.C.). Zuid-Europeesche plant. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Amsterdamsche vaart bij Haarlem Juli 1887, P. van der Lijn.

322. **M. arabica** *All.* (*M. maculata* Willd. et Prodr. Ed. I. p. 60). Langs dijken en wegen. Plant van de kusten der Middellandsche Zee en den Atlanti-

schen Oceaan, nu en dan ook meer landwaarts in aangevoerd. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen, Strat.; — Langenhollenweg bij Zwolle 1992, L.; — Apeldoorn 1872, K. A. (in herb. K. A. van 1852—1896); 1878, K.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; — Amsterdam, Lac.; v. d. T.; 1868, Hinxt; Zeedijk aldaar 1858, Romb.; Oosterdoksdijk 1846, M.D.; Flor. Amst.; Schans te Amsterdam 1867, O.; 1873, Lac.; Amstelveensche weg 1839, Romb.; Enkhuizen 1895, Sanders; — Haagweg Leiden, Pierot; Mb.; Perin; 1897 V.; de Vink bij Leiden 1882, S.; Vest aldaar 1833, S. S.; de Zijl bij Leiderdorp 1833, Hinxt; 1835, Mb.; Dz.; 1838, Buse; 1839, B. W.; 1845, O.; Spanjaardsbrug aldaar 1845, O.; tusschen Leiden en Valkenburg 1833, Wtt.; Haagsche Schouw 1832, S. S.; Morssebelsche polder onder Oegstgeest 1833, Wtt.; 's Gravezande 1892, V.; Exc. 1899; Hoek van Holland 1892, V.; 1895, Barger; tusschen Hoek van Holland en Maassluis 1894, en Maassluis 1894, 1895, V.; West-Frankenlandsche dijk bij Schiedam (bijna de eenige plant) 1898, V.; Zwijndrecht 1840, Lac.; Brielle 1894, V.; Goerree 1894, Boerl. en V.; — Schouwen, Dz.; Goemans; Zierikzee, Un. 1894; St. Philipsland 1890, L.; Noord-Beveland 1869, H. d. V.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Westendam 1837 en Westerhavendijk, Stoofweide 1838, v. d. B.; Noorddijk tusschen Goes en Kattendijke 1841, v. d. T.; Breskens 1839, Lac.; — Bergen op Zoom, Thomson; — Vaals 1899, G. en V.

(Reitdiepsdijk Groningen, F. de Boer; — Vechten, W. C. van Embden; — Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Wissenkerke (N.-Bev.) 1886, Schipper in herb. pr.; Veersche weg Middelburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb.

Heukels; boomkweekerij Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; – Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); – Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); geheel Zeeland behalve Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en 2. VI. p. 110).

323. M. hispida *Gaertn.*

α. **apiculata** *Willd.* Algemeen in Istrië, nu en dan echter ingevoerd. ⊙.

In Herb.: Zwijndrecht bij de Zoutkeet, Lac.

β. **denticulata** *Willd.* (*M. denticulata* Willd. en Prodr. Ed. I. p. 61; *M. muricata* Fl. B. S. p. 840). Zuid-Europeesche plant, oorspronkelijk op koornvelden en op ruigten, van daar echter veelvuldig ingevoerd. ⊙. *Mei–Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, 1872 en op met Sumac, uit Palermo afkomstig, bemeste heide aldaar 1877, K. A. (reeds in herb. K. A. van 1852 en 1854); op een mesthoop aan den Graafschen weg bij Nijmegen, M. Coenen ex herb. Abel.; – Zeeburgerdijk Amsterdam, V. Z.; Oosterdoksdijk aldaar, Lac.; 1839 en 1841, v. d. T.; Weteringschans aldaar 1873, Lac.; – Aschschuur Leiden, Dz.; 1838, Mb. (als *muricata*); 1839, B. W.; Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1843, O.; Groenoord bij Leiden 1898, Struyk.; – Wateringen op een mesthoop 1876, L.; – Oranjepolder bij Kleverskerke 1883, A. W. en L.; Stationsterrein Vlissingen 1880, Buijsman; – Biesland bij Maastricht 1894 en Maasoever bij Wijk 1894, de Haas; Meers bij Elsloo, hooilanden langs de Maas 1872, Lac.

(Middelburg 1900, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Bovendien: St. Lavante, H. d. V. (Arch. 2. III. p. 310); eiland Schouwen, Dz. in Bijdr. VII, p. 34, wellicht verward met *M. arabica.*

M. muricata *Lam.* werd door Meese voor Friesland opgegeven; waarschijnlijk zal ook deze plant tot M. arabica gebracht moeten worden.

324. M. sphaerocarpa *Bertol.* Plant van de kusten der Middellandsche Zee; een enkele maal ingevoerd. ⨀. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op klaverland met uit Palermo afkomstige Sumacafval bemest 1877, K. A.

325. M. minima *Lam.* Op zandige grasgronden. ⨀ of ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac uit Palermo afkomstig bemest klaverland 1877, K. A.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel.; Spoel bij Culemborg 1839, Lac.; 1839, v. d. T.; Kraamw.; 1842, G. Deijn.; 1843, v. d. T.; — tusschen Utrecht en Houten, L. Marchand; — Nieuwlandsdijk bij Hoek van Holland 1879, S.; 1880, herb. O.; 's Gravezande 1899, V.; — Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, Mb.; 1840, v. d. B.; Driewege 1837 en 1839, v. d. B.; West-Kapelle 1876 en Hulst 1857, A. W.

(Spoel Culemborg 1846 Alpherts in herb. pr.; — Hoek van Holland 1892 V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 375); voorts bij Munting volgens Oudemans.

[Aanm.: De plant van de Waal bij Nijmegen 1864 v. H., is een jeugdig exemplaar van Medicago falcata.]

Trigonella *L.*

326. T. ornithopoides *D. C.* Weiden van Zuid- en West-Europa, doch zich langs de kust verspreidende tot Engeland en Denemarken. ⨀. *Juni.*

In Herb.: In vroonen achter Overduin te Oost-Kapelle 1879, L. en J. C. Frederiks.

Bovendien: Bergen bij Alkmaar in groote hoeveelheid 1878, H. d. V. (Arch. 2. III. p. 234).

327. T. orthoceras *Karel. et Kiril.* Plant der trans-

caucasische Russische Provincien; een enkele maal in Europa ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Voormalige buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1898, F. J. Struykenkamp.

328. T. **coerulea** *Ser.* (*Melilotus coeruleus* Desr.). In het gebied der Middellandsche Zee inheemsch, in noordelijker landen nu en dan verbouwd en somtijds in talrijke exemplaren verwilderd; ook hier en daar met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampen 1854, R. B.; Wallen Deventer 1880, K.; Pothoofd aldaar 1879—1884, v. d. Veen en K.; 1882, K.; 1893, K. A.; — Nieuwe haven bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen; haven Wageningen 1901, des Tombe; — tramdijk Grebbe—Rhenen 1901, des Tombe; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Teunis van Wijngaardenpolder bij Dordrecht 1835, Lac.; — Meelfabriek bij Middelburg 1896, Ogt; 1896, L.; Stationsterrein 's Hertogenbosch 1891, Wakker; Hinthamerweg aldaar 1897, Heinsius.

(Tuin Driebergen 1896, Posth.; — ruigte Schie te Rotterdam, F. D. J. Risch).

Melilotus *L.*

329. M. **dentatus** *Pers.* Aan kanten van wegen en akkers, doch steeds op zouthoudenden bodem in Europa zeer verspreid. ⊙ en ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Op bagger aan de Weteringschans te Amsterdam 1873, Lac.

330. M. **indicus** *All.* (*M. parviflora* Desf.). Vochtige weilanden langs de kust der Middellandsche Zee, doch reeds vroeger waargenomen langs de kust van Bretagne en nog noordelijker; ingevoerd met Lucerne klaver. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Amersfoort 1865, Garj.; — Bloemkwee-

kerij van Ballego bij Leiden 1898, V.; voormalige buitenplaats Groenhoven aldaar en braakland langs de Haarlemmertrekvaart 1900, Struyk.; duinkant bij 's Gravenhage 1879, A. J. de Bruijn; moestuin bij Dordrecht 1896 en Proefveld aldaar 1899, Posth.; — Meelfabriek te Middelburg 1895, Ogt.; — Biesland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Stoommeelfabriek Deventer, H. W. Peteri; — Amsterdam, J. Koornneef; — Stationsemplacement Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels).

331. M. altissimus *Thuill.* (*M. officinalis* Willd. in Prodr. Ed. I. p. 61; *M. macrorrhiza* P. Koch.). Op vochtige plaatsen, aan rivieroevers, gaarne op zouthoudenden bodem. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Coxdorp 1869, Holk.; — Zalk, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Kampen 1847, R. B.; Kampereiland 1848, T.; Herkuloergrintweg bij Zwolle 1853, Dr. Kros; v. H.; Deventer 1846, v. Gron.; Pothoofd aldaar 1876, R.; — Bronsbergen bij Zutphen 1897, L.; Doesburg, L. Buckler; Harderwijk, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; 1849, Th. Abel.; Leeuwenberg 1821, B.; Herwijnen 1889, S.; Wageningen, Forsten; Culemborg 1832, Wtt.; op het eiland Kandia in de Lek bij Culemborg 1850, P. A. B.; — Amersfoort 1895, en Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Utrecht, v. Dijk; Zeisterbosch 1897, Jongm.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam 1843, O.; Oosterdoksdijk 1847, Romb.; M. D.; Fl. Amst.; 't IJ bij Amsterdam, Lac.; Nieuwe Diep 1842, Tilanus (P. N. S.); Alkmaar 1871, S. en Abel.; Overveen 1878, S.; Zandvoorderlaan 1839, Buse; — Noordwijk, B. W.; Lisse, Exc. 1897; Leiden 1835, Mb.; 1845, Perin; 1846, O.; Katwijk, G. B.; S. S.; 1835, Mb.; Kerb.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen, Destrée; den Haak, V. Z.; Fyenoord 1834, v. H.; 1870, O.; tusschen Kralingsche

veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1881, C. v. d. Broek; 1882 en 1886, V.; Sliedrecht 1835, Lac.; – Kleverskerke 1884, A. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Oosterland (Duiveland) 1887, L.; Hoek 1863, A. W.; – Boschpoort Breda, V. A.; Werkendam 1897, V.; – Maastricht, Un. 1861; Beek, Un. 1883; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; – Zwolle 1893, L. in herb. pr.; – Apeldoorn 1817, K. A. in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Zand Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; – Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; IJmuiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; – Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; – Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Poederoijen 1886 J. J. Smits in herb. Costerus; 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; – Venlo 1893, Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Uiterwaarden Lent, Weurt, Beuningen enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 269); – Parkweg bij Amsterdam 1890, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 688); – Scheveningen de W. H. (Arch. 2. II. p. 120); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110); – Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Beek – Elsloo, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf en Bruman; Wijk bij Duurstede, Oorsprong, Prodr. Ed. I.

332. M. officinalis *Desr.* (= *M. arvensis* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 61). Aan kanten van wegen en akkers, gaarne op leembodem. ⊙ en ⊙. *Juni – Sept.*

In Herb.: Coxdorp 1860, Lac.; – Metslawier 1860, S.; – Pothoofd Deventer 1877, K.; – Zeist 1896, Jongm.; Utrecht en Bunnik, v. d. T.; – Diemerbrug 1870, Hoek; Muiderpoort 1866, J. M. de Boer; Amsterdam 1873 en Weteringschans aldaar 1873, Lac.; Uithoorn, Boerl.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Leiden 1843, O.; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; – Zuid-Beveland 1848 en Driewege 1840, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1887, A. W. en L.; Zuiddorpe 1855, A. W.; – Deuteren, v. H.; Asten 1901, Rovers; – Valkenberg, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Terschelling, Heukels in herb. pr.; – Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; – Denekamp, J. B. Bernink; Kampen, J. Boldingh; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Westerbouwing 1893 en Station Wageningen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; – Amersfoort 1893, Heinsius in herb. pr.; tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; – halte wedrennen heide bij Bussum 1899 en Muiderberg Un. 1901, Koning in herb. pr.; Zandvoort, J. Swart in herb. Heukels; Station Alkmaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; – voormalige buitenplaats Groenhoven Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Wissekerke (N.-Bev.) 1877, L. in herb. pr. et Ogt.; Groede 1877, Brakman in herb. L.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; – Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels).

Bovendien: Deventer 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 116); Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); – op Voorne zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); – Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2 III. p. 116);

— Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. 310); langs den kolenspoorweg naar Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

333. M. albus *Desr.* (*M. vulgaris* Fl. B. S. p. 534; *M. alba* Prodr. Ed. I. p. 61). Aan wegen, op bouwlanden en op ruige plaatsen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Stationsterrein Leeuwarden 1872, Cayaux; — Pothoofd Deventer, Romb.; 1877, K.; Deventer 1846, v. Gron.; Station Hengelo, Un. 1895; — Zutphen *1888, L. en Ensink; Arnhem, Un. 1859; Kops; v. H.; E. B. Asscher; Nijmegen 1833, Wtt.; 1849, Th. Abel.; Thomson; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Lent, Beuningen, N. en Th. Abel.; tusschen Rhenen en Wageningen 1901, des Tombe; aan de Waal onder Heerenwaarde, v. d. T.; Culemborg, Wtt.; 1857, Knüttel; station aldaar 1899, C. A. Backer; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Breukelen, Nijhoff; tusschen Nieuwersluis en Loenersloot 1837, D. S.; — Amsterdam 1874, Lac.; 't Funen bij Amsterdam * 1865, J. M. de Boer; Willemspark aldaar 1884, J. J. Smith Jr.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Buiksloot 1856, Lac.; Noordzeekanaal Velsen 1900, Wouterlood en Jongm.; Kraantje Lek bij Haarlem 1838, Romb.; Vogelenzang, Kerb.; — Leiden 1839, Buse; 1840, B. W.; 1843, O.; Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1841, S. S.; 's Gravenhage 1889, R. B.; Scheveningen, Destrée; 1895, R. B.; Delft en Maassluis, V. Z.; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Rotterdam, S. S.; de Vriese (P. N. S.); Fijenoord 1834, v. H.; Heer Oudelandsambacht 1882, V.; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Vlissingen 1880, Buijsman; 1888, L.; Middelburg 1888, L. (reeds in 1874 L. in herb. pr.); — Breda, Un. 1852; Bosch-

*) Forma tenuis.

poort Breda, v. A.; Werkendam 1888, 1897, V.; Vucht, v. Hov.; — Sibbenerweg Valkenberg 1901, V.

(Station Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Diepenveen 1851; — Zutphen 1877, K. A. in herb. pr.; Westervoort, K. F. W. Rooseboom; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Geldermalsen, C. A. Backer; Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — de Bilt Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Station Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Station Koog—Zaandijk, J. F. Wichard; Zaan, W. H. ten Seldam; Zandvoort, J. Swart; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; 1896, Struyk. in herb. pr.; — Oranjelust Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Gorinchem, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Kaldenkircherweg stationsterrein 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Station Heine en stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Gooische vaart bij Hilversum 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); Duinvlakte achter Volmeer (Overveen), v. E. (Arch. 2. I. p. 375); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310); langs den kolenspoorweg naar Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

334. M. sulcatus *Desf.* Bouwlanden aan de kusten der Middellandsche Zee; een enkele maal ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met uit Palermo afkomstige Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.

De soorten van het geslacht Melilotus gaven dikwijls aanleiding tot verwarring. Ik heb daarom gemeend de in ons land gevondene, vooral M. altissimus, officinalis, albus

en indicus, iets nader te omschrijven, waartoe ik gebruik heb gemaakt van O. E. Schulz' Monographie. *)

Bij aanwezigheid van versch materiaal kan de volgende determinatie-tabel gelden:

1. Peulen dwars en boogvormig generfd of rimpelig . . 2
   Peulen concentrisch generfd . . . . M. sulcatus.
2. Peulen netvormig generfd 3
   Peulen dwars of boogsgewijze generfd. M. officinalis.
3. Steunblaadjes gaaf of onduidelijk getand 4
   Steunblaadjes ingesneden getand . . . M. dentatus.
4. Vruchtbeginsel glad 5
   Vruchtbeginsel en jonge peul behaard. M. altissimus.
5. Bloemen wit. . . . . M. albus.
   Bloemen geel . . . . M. indicus.

Bij aanwezigheid van gedroogde exemplaren zou de volgende tabel gebruikt kunnen worden:

1. Steunblaadjes van het middengedeelte van den stengel getand 2
   Steunblaadjes van het middengedeelte van den stengel gaaf of aan den voet onduidelijk getand 3
2. Bladen scherp en dicht getand . . . M. dentatus.
   Bladen verwijderd getand. . . . . M. sulcatus
3. Steunblaadjes aan den voet getand. Bloemen zeer klein 2.2—2.8 m.M. lang. . . . . . . M. indicus.
   Steunblaadjes gaaf. Bloemen 3—8 m.M. lang . . . 4
4. Ovarium behaard . . . . . . M. altissimus.
   Ovarium glad 5
5. Ovarium 5—8 eiig . . . . . . M. officinalis.
   Ovarium 2—4 eiig . . . . M. albus.

M. altissimus Thuill. Steunblaadjes met versmalden voet priem-borstelvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig, der bovenste langwerpig, alle aan den voet versmald, iets wigvormig, aan den top stomp, afgeknot of eenigszins uitgerand, bijna tot aan den voet ter weerszijde met 8—13 tandjes. Bloeitrossen 2—4,5 c.M. lang, dicht, (onderste bloemen vaak verwijderd), tweemaal langer dan het onder de tros staande blad, 25—60 bloemig. Bloemen 5—7 m.M. lang. Bloemkroon geel of goudkleurig; vlag bruingeel gestreept, even lang of iets (0,5 m.M.) langer dan de vleugels, vleugels de kiel in lengte evenarend of iets overtreffend. Vruchtbeginsel gedurende den bloei lancetvormig in den $1^1/_2$ maal langeren of even langen, iets gebogen stijl versmald, aan den voet kort

*) Monographie der Gattung Melilotus von O. E. Schulz in Engler's Bot. Jahrbücher, Bd. 29. Heft. 5. p. 660 en v. 1901.

en onduidelijk gesteeld, 2—3-eiig, met korte haren bezet. Peulen met verspreide aangedrukte haren, 3,5—5 m.M. lang, 2,5—3 m.M. breed, ongeveer 1,5 m.M. dik, scheef eivormig of bolvormig, aan den buiknaad samengedrukt, aan den top kort toegespitst, zwartachtig; de 3—5 ongeveer dwarsloopende, netvormig samenvloeiende nerven vormen onregelmatige putten. Zaden 1—2; 1,8—2,2 m.M. lang, 1,7—1,8 m.M. breed, 1,2 m.M. dik, glad of onduidelijk en met ver uiteenstaande wratjes bezet, bruingeel; worteltje $^1/_4 - ^1/_3$, zeldzamer $^1/_2$ korter dan de zaadlobben, naar boven toe iets afstaand.

Wortel dik. Stengels boogvormig opstijgend, opgericht, 0,60—1,50 M. hoog, roedevormig. Steunblaadjes 5—8 m.M. lang, aan den voet somtijds met een korte of langeren tand voorzien. Blaadjes zeer kort aangespitst, van onder blauwgroen, aangedrukt en kort behaard of kaal wordend. Tros tweemaal langer dan zijn steel (vruchtdragend het blad 3—4 maal in grootte overtreffend (de vorm l o n g i r a c e m o s u s Rouy Fl. Fr. V. 52—53) of evenlang (de vorm b r e v i r a c e m o s u s Rouy l. c.); bloemsteeltjes 1,5—2 m.M. lang, behaard, kelk 2—2,5 m.M. lang, slippen met breede driehoekig-lancetvormige basis, spits, ongeveer van gelijke lengte, bijna tweemaal korter dan of even lang als de kelkbuis. Vlag uitgespreid omgekeerd-eivormig, aan den voet wigvormig, van boven iets uitgerand; vleugels van boven weinig verbreed, aan den top iets versmald; nagel: schijf = 1 : $2^1/_4$; kiel van boven iets ingebogen; nagel : schijf = 1 : 2. Meeldraden negen tot een weinig verwijde buis vergroeid, de tiende overal met de buis samenhangend. Peultjes hangend of afstaand-hangend aan boogvormig teruggeslagen steeltjes; buiknaad iets verdikt, opliggend-kielvormig, naast de kiel gevoord, de rugnaad draadvormig, iets verdikt, duidelijk zichtbaar.

Bloeit: Juli—September.

Eene soort die zeer varieert wat betreft de grootte van de bladschijf, de tanden van den bladrand, de lengte en de dichtheid van de bloeiwijzen en de grootte der bloemen. Op vooral aan de zon blootgestelde plaatsen is de plant rood getint (de vorm e r y t h r o c a u l i s Ludw. Richter Msc.).

Zij onderscheidt zich van M. o f f i c i n a l i s Desr., met welke zij verwisseld zou kunnen worden, door langwerpige blaadjes, bloembladen van gelijke lengte, breedere, rhomboidische, behaarde peulen en een vruchtbeginsel dat bijna altijd slechts 2 zaadknoppen bevat.

Van deze soort worden drie hoofdrassen genoemd, met de daarbij beschreven vormen.

I. E u a l t i s s i m u s O. E. Schulz.

Takken opgericht. Blaadjes groot, meestal 3 c.M., zeldzamer, 4,5 c.M. lang; de onderste omgekeerd-eivormig, de bovenste langwerpig, bijna tot aan den voet verwijderd scherp en grof getand. Bloeitros dicht, bloemen 5—7 m.M. lang.

β. borealis n. var. O. E. Schulz.

Stengels dik, kort takkig. Blaadjes grooter. Bloemen 8—9 m.M. lang. Vruchtbeginsel 2—4-eiig. Peulen 8 m.M. lang, 3-zadig. Zaden 3 m.M. lang.

γ. tenuis n. var. O. E. Schulz.

Stengels van de basis af zeer vertakt, 0,30—0,40 M. hoog, 1—1,5 m.M. dik. Blaadjes klein, langwerpig, aan den top een weinig verbreed, van onder duidelijk behaard. Bloemtros 2 c.M. lang, ongeveer 30-bloemig; bloemen citroengeel. Peulen eenzadig.

δ. micranthus n. v. O. E. Schulz.

Stengels dikwijls bijna onvertakt, teer, scherphoekig, naar boven meer behaard. Blaadjes klein. Tros dichtbloemig, 1,5 c.M. lang, ongeveer 20-bloemig; bloemen klein, 3,5—4 m.M. lang. Peulen behaard.

f. pseudopaluster Menyhardt.

Blaadjes smaller, de bovenste bijna gaaf of volkomen gaaf, langer, lijnvormig.

II. Macrorrhizus Pers.

Stengels hooger, dikwijls talrijk uit denzelfden wortel, met liggende sterk vertakte takken. Blaadjes kleiner, 1,5—2 cM. lang, smaller, getand. Bloemtros iets losser, korter, meestal ongeveer 30-bloemig. Peulen vaak eenzadig, veelal grijs.

β. paluster Schultes.

Blaadjes der bovenste bladen bijna of geheel gaaf, langer.

γ. latifolius Wiesbaur.

Blaadjes iets grooter, de onderste 3,8 c.M. lang, 2 c.M. breed, alle getand of gaaf.

III. linearis Cav.

Struikachtig; stengels zeer vertakt. Blaadjes klein, 10 m.M. lang, ongeveer 1,5 m.M. breed, zeer smal, gaaf of bijna gaaf. Bloemtros los, weinig (10—25-) bloemig. Peulen meerendeels 1-zadig, grijs.

M. altissimus (eualtissimus) Thuill. × officinalis Desr. n. hybr. O. E. Schulz.

M. Hausknechtianus O. E. Schulz.

Blaadjes langwerpig-elliptisch, aan beide zijden verwijderd, grof getand. Trossen 40—60-bloemig. Bloemen 6,5—7 m.M. lang. Bloemkroon geel, vlag, vleugels en kiel alle even lang. Ovarium 5-eiig, gesteeld. Peulen in onrijpen staat dwars rimpelig,

met weinige doch onder de loep goed zichtbare haren bezet.

Schulz merkt op dat deze bastaard, die bijna volkomen de habitus van M. altissimus Thuill bezit, — slechts de bovenste blaadjes houden wat hun breedte betreft het midden tusschen de ouders — door hem aan de onrijpe peulen werd herkend, die niet als bij M. altissimus in hun karakteristieken rhombischen, toegespitsten vorm uit den kelk treden, maar door hun kleinere, tamelijk ovale gedaante en het iets langere steeltje aan M. officinalis Desr. herinneren. De korte, met een sterke loep waarneembare haartjes laten geen twijfel over dat de bovengenoemde oorsprong de juiste is.

Melilotus officinalis (L.) Desr.

Steunblaadjes met lancetvormigen voet, lang priemvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen rhomboid-eivormig of omgekeerd ei-wigvormig, die der bovenste langwerpig-lancetvormig, aan den top stomp of afgeknot, bijna tot aan de basis ter weerszijden met 13 scherpe of iets stompe ongelijk verdeelde tandjes voorzien. Trossen 4—10 c.M. lang, gedurende den bloei het blad 3—5 maal in lengte overtreffend, 30—70-bloemig. Bloemen 5,5—7 m.M. lang. Kroon geel; vlag van gelijke lengte als of iets langer dan de vleugels, die grooter zijn dan de 0,7—0,8 m.M. lange kiel. Vruchtbeginsel gedurende den bloei lancetvormig in den $1^1/_2$ maal langeren, weinig teruggebogen stijl versmald, duidelijk gesteeld, meestal 6-, zeldzamer 5 of 7, nog zeldzamer 4- of 8-eiig, glad. Peulen 3—4 m.M. lang, 2—2,5 m.M. breed, 1,2—1,5 m.M. dik, eivormig of omgekeerd eivormig, aan den top stomp, door den 0,3—0,5 m.M. langen blijvenden stijlvoet, gekroond, kort gesteeld, zeemleerachtig, zeldzamer zwartachtig (f. melanocarpus); nerven 5—8 ter weerszijden van den naad uitgaande en onderling netvormig samenvloeiende, met dwarse plooien gestreept. Zaden 1, zelden 2; 1,7—2 m.M. lang, 1,3—1,6 m.M. breed, 1—1,2 m.M. dik, kort-eivormig, geelgroen of vuilgeel, soms purper gestreept; worteltje $^1/_3$ korter dan de zaadlobben, vrij wel aangedrukt.

Stengels recht of opstijgend; 0,40—090, zelden 2,5 M. hoog, aan den top weinig behaard. Steunblaadjes 7—8 m.M. lang, zelden aan den voet 2—3-tandig. Blaadjes ter weerszijden met 10—11, flauwe, vertakte zijnerven, van onder spaarzaam en kort behaard. Bloemtros gedurende den bloei meestal tweemaal langer dan de bloeisteel; bloemstelen 1—1,5 m.M. lang. Bloemen bijna hangend. Kelk in zijn geheel 2—2,5 m.M. lang; tanden driehoekig-lancetvormig, spits, bijna gelijk, tweemaal korter dan de buis of aan deze bijna gelijk. Vlag uitgespreid omgekeerd eivormig, aan den voet iets wigvormig, aan den top

uitgerand; vleugels naar boven weinig verbreed, afgerond, nagel : schijf = 1 : $2^1/_2$; kiel van boven afgerond, nagel : schijf = 1 : $1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^2/_3$ van de hoogte vergroeid, de tiende samenhangend. Peulen afstaand hangend aan boogvormig teruggekromde steeltjes; buiknaad dik, rimpelig, iets gevoord, rugnaad kielvormig uitstekend.

Bloeit van Mei—September.

Terstond te herkennen aan het karakteristisch gesteeld, slank ovarium, dat van alle Melilotus-soorten het grootst aantal eiknoppen bevat. Ook biedt de meestal duidelijk dwarsgestreepte en gesteelde peul een goed kenmerk. Van M. altissimus, waarmede zij vaak verwisseld is geworden, onderscheidt zij zich buitendien door de bovenste elliptische, nooit langwerpige blaadjes, door kortere bloemsteeltjes, door het kieltje, dat korter is dan de overige bloembladen en eindelijk door de kale peulen.

Een witte varieteit dezer plant is nimmer gevonden, niettegenstaande dit bij verschillende schrijvers wordt opgegeven. Hoogstens verbleekt de vlag eenigszins na het verwelken, wat bovendien van groote vochtigheid afhankelijk schijnt te zijn. Misschien wordt dit verbleeken ook verklaard door hybride vormen tusschen M. albus Desr. en M. officinalis Desr. aan te nemen, zooals door Haussknecht wordt aangegeven (Cfr. Mitt. Thür. Bot. Ver. VIII. 38 (1890)).

Schulz onderscheidt de volgende ondersoorten:

II. laxus Boiss.

Stengels tenger, sierlijk, zeer vertakt. Blaadjes smaller, die der onderste bladen lancetvormig, de bovenste bijna lijnvormig, naar voren toe scherp getand, met uitspringende nerven. Trossen los, 30—50 bloemig. Bloemen 4,5—5 m.M. lang. Kroon citroenkleurig. Ovarium 6-eiig. Peulen 4 m.M. lang, stomp, boven den buiknaad in een zeer scheef aanhangsel verlengd; nerven meer verheven en gebogen, meer netvormig-gerimpeld. Zaden bruingeel met rood gestreept.

III. armenius Boiss.

Blaadjes der bovenste bladen lijnvormig, gaaf, spits. Bloeitrossen losser dan in de type-soort. Bloemen 6—6,5 m.M. lang. Kroon geel. Ovarium 6-, somtijds 4—5-eiig, stijl meer gekromd. Peulen 4 m.M. lang, spits, voorzien van dikkere, verheven meer regelmatig geplaatste nerven.

β. maximus Legrand. Plant forsch, 1—1,50 M. hoog. Blaadjes duidelijk getand. Bloemen groot, 7—8 m.M. lang. Peulen grooter.

γ. micranthus n. v. O. E. Schulz. Stengels somtijds

tot 1,50 M. hoog. Bloemen klein, 4—4,5 m.M. lang. Ovarium 5—8-eiig. Peulen kleiner.

δ. Vatkeanus n. v. O. E. Schulz. Stengels opgericht, tenger, laag, 0,10—0,20 M. hoog, zeer vertakt. Bladen klein, 1 c.M. lang, ongeveer 0,6 c.M. breed. Trossen pl. m. 20-bloemig. Bloemen 4 m.M. lang. Peulen 3 m.M. lang, grijs.

b. argutus n. v. O. E. Schulz. Bladen diep en grof ongelijk getand. Bloemsteel gedurende den bloei even lang als of iets langer dan de tros. Ovarium vaak 8-eiig.

c. luxurians Shuttlew. Stengels laag, ongeveer 0,20 M. hoog, bebladerd. Blaadjes breed, naar voren toe getand, overigens gaaf. Bloemtrossen dicht. Bloemen 8 m.M. lang. Peulen 4 m.M. lang, iets scheef verlengd.

d. confertus n. v. O. E. Schulz. Stengels kort-vertakt of bijna onvertakt, aan den top kort behaard. Bloem- en vruchttrossen dicht, 3—5 c.M. lang. Bloemen klein, 4—5 m.M. lang. Stijl afgekort.

e. arvensis Wallr. Plant laag. Stengels van den voet af zeer sterk liggend, opstijgend. Peulen iets grooter.

2. supinus Sennen. Stengels liggend.

Melilotus albus Desr. × officinalis (L.) Desr. M. Schoenheitianus Hauskn. in Mitt. Thür. Bot. Ver. VIII. 37.

Stengels 0,50—0,60 M. hoog, sterk vertakt. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig, die der bovenste langwerpig, getand. Trossen losbloemig, ongeveer 20-bloemig. Bloemen 5 m.M. lang. Kelktanden lancetvormig, spits, even lang als de buis. Kroon geelwit, vlag iets langer dan de kiel in lengte gelijkende of iets overtreffende vleugels, tamelijk breed; vleugels aan den top verbreed (= M. officinalis), voorzien van een teruggeslagen oortje (= M. albus); kiel van voren vaneen wijkend (= M. officinalis); stijl zeer sterk gekromd (= M. albus); ovarium kort gesteeld, 3—4-eiig. Peulen grijs, 3 m.M. lang, eivormig, bijna dwars netvormig geaderd, 1-zadig. Zaden geelgroen, 2 m.M. lang.

Deze bastaard komt dichter bij M. albus Desr. dan bij M. officinalis (L.) Desr.

Melilotus albus Desr.

Steunblaadjes priem-borstelvormig, gaaf. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd-eivormig rhombisch of omgekeerd-eiwigvormig, die der bovenste langwerpig-lancetvormig, aan den top stomp of afgeknot, bijna tot aan den voet met 8—12 ongelijke tanden voorzien. Bloeiwijzen tros-aarvormig, 4—6, meestal 5 c.M. lang, los, gedurende den bloei 3—6 maal langer

dan het bloeiblad; vruchttrossen verlengd, 40—80, — zelden 105-bloemig. Bloemen 4—4,8 m.M. lang. Kroon wit, vlag iets (0,8 m.M.) langer dan de vleugels, deze even lang als of iets langer dan de kiel. Ovarium gedurende den bloei lancetvormig, in den $1^1/_2$ maal langeren gebogen stijl verlengd, zittend, 4-, zelden 3-, zeer zelden 5-eiig, glad. Peulen klein, 3—3,5 m.M. lang, 2—2,5 m.M. breed, 1,5—2 m.M. dik, eenigszins scheef eivormig, aan den top stomp, gekroond door de blijvende, nauwelijks 0,5 m.M. lange stijlbasis, zwartachtig; door de 3—6 van iedere naad uitgaande nerven meer of minder duidelijk dwars netvormig geaderd. Zaden 1—2, zelden 3; 2—2,2 m.M. lang, 1,5 m.M. breed, nauwelijks 1 m.M. dik, eivormig, vuil-geel of geel-groenachtig, glad of ternauwernood wrattig; worteltje $^1/_3$ korter dan de zaadlobben.

De geheele plant levendig groen. Stengels opgericht, 0,30—1,50 M. hoog, somtijds roodachtig, aan den top kort behaard. Steunblaadjes 8—10 m.M. lang, zelden de onderste voornamelijk aan den voet getand. Blaadjes ter weerszijden met ongeveer 10 flauwe nerven voorzien, van onder spaarzaam en kort behaard. Bloemstelen gedurende den bloei even lang als de tros of iets korter; ten laatste veel korter; bloemsteeltjes kort, 1—1,5 m.M. lang, gedurende den bloei eenigszins opgericht-afstaand. Bloemen teruggebogen of zeldzamer horizontaal. Kelk in 't geheel 2 m.M. lang; tanden driehoekig-lancetvormig, somtijds lang toegespitst, bijna borstelvormig, ongelijk, bijna tweemaal korter dan de buis of zelfs iets langer. Vlag uitgespreid omgekeerd eivormig, aan den top uitgerand; nagel der vleugels zeer gekromd, half zoo lang als de schijf; nagel van de kiel : de schijf = $1 : 1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^3/_5$ der hoogte tot een weinig verwijde buis samengegroeid, de 10e geheel met de buis samenhangend. Peulen afstaand teruggebogen aan gebogen, betrekkelijk korte stelen, buiknaad vrij dik, gevoord, rugnaad draadvormig, somtijds iets gevoord.

Bloeit Juni—September.

Gedroogde exemplaren dezer soort van ouderen datum zijn vaak moeielijk van kleinbloemige vormen van M. officinalis (L.) Desr. te onderscheiden. M. albus Desr. toont de volgende, over 't algemeen subtiele kenmerken: 1. De blaadjes der bovenste bladen zijn smaller. 2. De trossen langer. 3. De bloemen korter gesteeld dan bij M. officinalis (L.) Desr. De vruchten zijn bij M. albus Desr. over 't algemeen zwart gekleurd, ofschoon ook licht gekleurde worden aangetroffen; bij M. officinalis zijn zij meestal lederbruin, doch er komen ook donkere voor. Zeer zeker worden beide soorten door het vruchtbeginsel van elkander onderscheiden:

M. albus Desr. Ovarium zittend, 3—4 eiig, stijl gekromd.

M. officinalis (L.) Desr. Ovarium gesteeld, 5—8 eiig; stijl bijna recht.

Ik moet hier echter bijvoegen dat uit de teekeningen (Taf. VIII. fig. 54 en 55) het laatste verschil zeer weinig sprekend is.

Van deze hoofdsoort onderscheidt Schulz de volgende afwijkingen.

II. parviflorus Boiss. Stengels tenger, met uitgespreide takken. Blaadjes kleiner, getand of gaaf. Bloeitros los of zeer ijl. Bloemen 3—4 m.M. lang. Ovarium 2—3-eiig. Peultjes verbreed, groenachtig-grijs, met een scheef topje voorzien, glad met zeer zwakke of nauwelijks zichtbare nerven.

β. arboreus Castagne. Stengels hooger, zelfs zeer hoog (—6 M.). Blaadjes smaller, getand, de bovenste lijnvormig, vaak gaaf. Bloemen klein, 3—4 m.M. lang; kelktanden korter, zelfs zeer kort, driehoekig; vlag weinig langer dan de vleugels en de kiel. Ovarium meestal 3-eiig.

B. utilis n. v. O. E. Schulz. Peulen grooter, eenzadig, 4—4,5 m.M. lang of tweezadig en 5—5,5 m.M. lang; zaden 2,5—3 m.M. lang.

2. oxycarpus n. v. O. E. Schulz. Peulen grooter, 4—4,2 m.M. lang, langzaam tot een spitsen top versmald. Stengels meestal hooger. Tros gewoonlijk langer.

b. lamprocarpus n. f. O. E. Schulz. Peulen geel-bruin of geelgrijs.

2. argutus Reichb. Plant krachtiger. Stengels pijpvormig. Bladen grooter, scherp en ongelijk getand. Trossen langer, bloemen 5—5,5 m.M. lang.

3. integrifolius n. f. O. E. Schulz. Alle blaadjes gaaf of geheel onderaan een weinig getand.

4. latifolius n. f. O. E. Schulz. Blaadjes langwerpig, breed, getand. Bloemtrossen kort, nauwelijks langer dan het blad.

II. tenellus Wallr. Stengels enkelvoudig. Bloemen klein. Vlag, vleugels en kiel even lang.

Melilotus indicus (L.) All.

Steunblaadjes met verbreeden voet, min of meer duidelijk 1—2 tandig, lancetvormig. Blaadjes der onderste bladen omgekeerd ei-wigvormig, der bovenste langwerpig- of lijn-wigvormig, aan den top stomp of afgeknot; zeldzamer teruggeslagen, ter weerszijden onder en boven van 8—9 stompe, somtijds iets

scherpere of ook onduidelijke tanden voorzien, aan den voet gaaf of getand. Trossen 8—20, zelden 5, zeer zelden 40 m.M. lang, dicht, zeldzamer losbloemig, meestal gedurende den bloei op het blad gelijkend, vruchtdragend sterk verlengd, 10—60 bloemig. Bloemen klein, 2,2—2,8 m.M. lang. Kroon geel of goudgeel na den bloei snel verbleekend; vlag bijna even lang als de de kiel iets in lengte overtreffende vleugels. Ovarium gedurende den bloei lancetvormig, of eivormig lancetvormig, tot een $1^1/_2$ maal langeren, bijna rechten stijl versmald, bijna zittend, 2-eiig, glad. Peulen klein, 1,8—2,5 m.M. lang, ongeveer 2 m.M. breed, 1,3 m.M. dik, bijna bolvormig, aan den top zeer stomp, kort toegespitst, geel of bruingeel; met enkele (ongeveer 5) uit de naden ontspringende, iets bochtige, hier en daar vorkswijs vertakte, weinig samenvloeiende nerven, rimpelig gestreept, bij rijpheid eenigszins putrimpelig. Zaden 1, zeer zelden 2; 1,3—1,5 m.M. lang, 1,2—1,5 m.M. breed, 1 m.M. dik, kort eivormig, geelgroen of bruingeel; worteltje een vierde van de lengte der zaadlobben, van boven aangedrukt.

Stengels recht, 0,15—0,50 M. lang, van den voet af vertakt, bochtig, aan den top kort behaard. Steunblaadjes 4—6 m.M. lang, half stengelomvattend, onduidelijk tweenervig. Blaadjes van onder verspreid behaard. Bloeisteel meestal even lang als de tros, zelden iets langer, zeer zelden half zoo lang; bloemstelen 0,5—1 m.M. lang, gedurende den bloei bijna opgericht.

Bloemen horizontaal. Kelk in zijn geheel 1—1,5 m.M. lang; tanden ei-lancetvormig of driehoekig, ongelijk, stomp, even lang als de buis of iets korter. Vlag uitgespreid bijna rechthoekig, aan den voet kort wigvormig, van boven tamelijk diep uitgerand; vleugels met een sterk gekromde nagel voorzien, nagel : schijf = $1 : 1^1/_2$. Meeldraden 9 tot $^1/_2$—$^3/_4$ van de hoogte vergroeid tot een niet verwijde buis, de tiende steeds vrij, draadvormig, van boven knievormig gebogen. Peulen door de gave, vliezige kelk gesteund, hangend aan teruggebogen stelen, aan de buiknaad bijna scherp; buiknaad dik, iets gegolfd, gevoord, in de voor dikwijls weer iets gekield; rugnaad draadvormig, smal; pericarpium zacht, papierachtig, witachtig, poreus, breekbaar, aan het zaad vastgehecht. Zaden een weinig glanzend, zeer klein wrattig.

Bloeit (Jan.—) Febr.—Mei (—Nov.).

Bezit onder alle soorten de kleinste bloemen en vruchten. De laatste vergelijkt Reichenbach met mosterdzaden. De kelken zijn zelden bruinrood gekleurd.

Zeer variabel, waarbij men de volgende afwijkingen kan opmerken:

II. Tommasinii Jord. Stengels lager, 0,10—0,30 M. lang,

vaak uitgespreid. Trossen kort, 10—20 bloemig, vruchtdragend even lang als of tweemaal langer dan het bloeiblad, los. Peulen grooter, 1-zadig: 3 m.M. lang, eenigszins eivormig-bolvormig of 2-zadig en dan 4 m.M. lang, langwerpig rimpelig met dikke, meer verwijderde nerven. Zaden ongeveer 2,5 m.M. lang. Dit ras, dat tot zijn ontwikkeling weinig tijd noodig heeft, draagt reeds rijpe vruchwanneer de hoofdsoort pas begint te bloeien.

β. permixtus Jord. Plant hooger. Trossen 30—50 bloemig, het bloeiblad in lengte verre overtreffend.

III. Bonplandi Ten. Stengels vaak hooger dan bij de typische soort, eenigszins stijf, dik, hoekig-gevoord. Takken kort, recht. Blaadjes naar voren toe dikwijls scherp getand. Bloeitrossen 30—50 bloemig; bloemen dakpansgewijze opeengedrongen. Kelktanden langer dan de buis, scherper. Peulen zeer klein, 1,5 m.M. lang, kogelvormig, nauwelijks uit de kelk uitstekend, meestal dicht opeengehoopt. Zaden 1,3 m.M. lang.

β. confertus Hausskn. Peulen zeer dicht opeen, iets grooter.

γ. laxiflorus Rouy. Peulen zeer los.

b. parvulus Rouy. Stengels 0,05—0,18 lang, uitgespreid, dikwijls liggend. Trossen weinig bloemig.

c. validus n. f. O. E. Schulz. Stengels dik, zeer vertakt, tot 1 M. hoog.

2. angustifolius n. f. O. E. Schulz. Blaadjes der onderste bladen lancetvormig, der bovenste lijnvormig.

3. latifolius n. f. O. E. Schulz. Alle blaadjes groot, breed eivormig.

Trifolium *L.*

335. T. agrarium *L.* (*T. aureum* Poll.). Op droge weilanden, in boschrijke streken, niet op akkers. ⊙ en ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Sporttent Deventer 1895, K. A.; — Nijmegen, B.; — Spanbroek 1896, G.

(Apeldoorn 1895, Ogt. in herb. pr.).

[Aanm.: Zij wordt in den Prodr. Ed. I. p. 63 opgegeven voor Maastricht, uit het herb. van Franquinet dat aan Dr. van den Bosch ter inzage was verstrekt. De opgaven van de Gorter en van Hall hebben waarschijnlijk alle betrekking

op T. procumbens var. α. maius Koch. zooals reeds in de eerste uitgave van dit werk werd vermeld].

336. T. procumbens *L.* (*T. procumbens* L. α. *maius* Koch; *T. procumbens* α. *maius* et β. *minus* Prodr. Ed. I. p. 63; *T. campestre* Presl. et Fl. B. S. p. 540; *T. agrarium* Poll. Gorter p. 196 et Fl. B. S. l. c. Op grazige gronden, in bouwlanden, aan dijken en wegen, in geheel Europa wijd verspreid. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Mok aldaar 1867, J. P. Huizinga; Hoorn op Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, v. Heijn.; 1848, T.; 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1849 en 1850, T.; R. B.; Vollenhove 1897, L.; Deventer 1837, v. H.; 1846, T.; 1878, K.; Pothoofd aldaar 1898, J. R. Katz; Soestwetering te Wijhe 1885, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1877, K. A.; Warnsveld 1884, C. v. d. Broek; Heelsum 1850, S.; Renkum, Buse; Arnhem, Thomson; S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1840, D. S.; 1897, G. en V.; Uilenput bij Nijmegen 1864 en Groesbeek 1864, v. H.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; 1827, Wtt.; de Bilt, v. H.; Bunnik 1842, Bierens de Haan, (P. N. S.); Utrecht, J. Nijhoff; 1859, R. B.; D.S.; v. H.; Werkhoven 1833 en Schalkwijk 1833, Wtt.; Huis ter Heide 1859 en 't Gooi 1829, v. H.; — Hilversum 1872, en Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Enkhuizen 1895, Sanders; Bergen, Un. 1891; Velsen, v. H.; Buse; 1872, Boerl.; Velserend, v. H.; Bloemendaal 1833, S. S.; 1870, Hoek; Exc. 1883; Bloemendaalsche bosch, Kerb.; Overveen en Haarlem 1838, Romb.; 1848, v. H.; — Noordwijkerhout 1848, O.; Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, v. d. T.; Ruine van

Teylingen, Exc. 1882; Noordwijk 1835, Mb.; 1897, V.; tusschen Noordwijk en Katwijk binnen, v. d. T.; Katwijk, S. S.; 1829, Wtt.; Mb.; Pierot; Leiden, S. S.; Dz.; 1845, Perin; Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1845, O.; Leiderdorp 1826, Wtt.; Wassenaar, Pierot, Leidschendam, Dz.; Waalsdorp, v. S. V.; V. Z.; 's Gravenhage, V. Z.; 1845, de Br.; R. B.; Scheveningen 1882, S.; Loosduinen 1887, S.; Destrée; Hoek van Holland 1884, Destrée; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Rockanje, Exc.; Vianen 1830, v. H.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1840 en 1848, Biezelinge 1837 en Wilhelminapolder 1840, v. d. B.; Goes 1841, v. d. T.; Hoofdplaat 1839, Lac.; 's Gravenpolder 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, Koudenpolder, Hoek 1859, en Aardenberg 1861, A. W.; — Loopschans Breda en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Sprang, Thomson; Bosschendijk en Vucht, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; 1885, Lac.; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg, 1900, V.

(Midsland, J. B. Tijm; — Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Rottevalle, J. Kuipers; Wolvega, Blesdijke, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink; — Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Ubbergen 1879, Posth. in herb. pr.; Wageningen, J. P. Lotsy in herb. Posth.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — de Bilt, W. C. v. Embden; — Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Vogelenzang en Hillegom 1894, V. Suringar in herb. pr.; Overveen, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1900, A. C. J. v. Goor (in herb. pr.); Zantpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Huizen, P. Beemsterboer; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb.

Heukels; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Kadzand 1878, Clinge 1886, Middelburg 1874, 1897, Walcheren 1883, Krabbendijke 1884, L. in herb. pr.; — Breda, Th. W. v. Schermbeek; Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Heringerberg bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien; Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 255); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 367); — tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); — Parkweg Amsterdam 1888, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Slenaken, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt bij deze soort:

α. campestre Schreb. (T. agrarium Gmel., T. procumbens *α.* maius Koch). Hoofdstengel rechtopstaand, 5—30 c.M. hoog, meer of minder vertakt met afstaande takken, dikwijls enkelvoudig; stelen der hoofdjes even lang als of iets langer dan het schutblaadje; hoofdjes 8—12 m.M. lang en 8—10 m.M. breed, goudgeel, later bruinachtig; bloemen tamelijk groot.

β. minus Koch. (T. procumbens Schreb.) Stengel 15—30 c.M. lang, meest liggend; stelen der hoofdjes vaak tweemaal langer dan het schutblad; hoofdjes kleiner, 6—12 m.M. lang en 6—10 m.M. breed, citroengeel, later bruinachtig geel; bloemen kleiner.

Al deze kenmerken zijn echter zeer veranderlijk en overal

zijn er overgangen tot de varieteit *α*. Ik heb daarom gemeend deze onderscheiding niet te moeten maken. De Heer Lako teekende dan ook bij zijne exemplaren dezer soort aan „het al of niet behaard zijn der kelktanden, de betrekkelijke lengte der bloemstengels en der kelktanden, het al of niet gesteeld zijn der middelste blaadjes, het spaarzaam of vlokkig behaard zijn en het meer of minder liggen der stengels zijn kenmerken die zelfs aan één exemplaar zoo weinig standvastig met elkaar verbonden zijn, dat ik daarin geen aanleiding heb kunnen vinden om varieteiten te onderscheiden. Ik beschouw die afwijkingen als zeer wisselvallig in verband staande met de groeiplaats van elk individu afzonderlijk"].

337. T. minus *Relhan* (*T. filiforme* Koch. en Prodr. Ed. I. p. 63; *T. procumbens* Poll. n. L.). Op bouwlanden, langs wegen en op grazige plaatsen. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1869, Holk.; Vlieland 1869, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; — Bergumerheide 1864, J. M. de Boer; — Nieuwe werken Groningen, S. J. v. R. (herb. O.); Groningen 1827, v. H.; Strat.; Nieuw Stadskanaal 1827, v. H.; Pekel-A 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.; R. B.; 1850, T.; Kampereiland 1848, R. B.; Zandberg 1848, T.; Kolonie N°. 6, v. H.; Diepenveen 1846, T.; Zwolle 1901, L.; Wierden en Vrieseveen 1892 en Hardenberg 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1864 en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850 en 1877, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Bennekom 1856, v. H.; Renkom, Buse; — Woudenberg 1894, Gafj.; Darthuizen 1848, v. H.; Zeist 1835, de Vriese; Maarsbergen 1833 en Wikkenburg 1828, Wtt.; Utrecht 1835, D. S.; 1858, R. B.; wallen Utrecht en Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; v. H.; de Bilt 1835, D. S.; v. d. T.; huis ter Heide 1839, v. H.; Kromme Rijn 1864, Coll. Nat.; — Ooster begraafplaats Amsterdam 1867, O.; Funen Oosterdoksdijk, M. D.; Weesperzijde bij den Omval,

Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Bergen, Un. 1891; Haarlem en Haarlemmerhout 1841, v. H.; Bloemendaalsche bosch 1871, O.; Velsen, Buse; Overveen, Kerb.; Vogelenzang 1870, Hoek; — Lisse, Exc. 1888; Noordwijk, Perin; 1860, S.; Katwijk binnen, Mb.; Leiden, v. d. B.; B. W.; Dz.; 1836, Mb.; Meerburgerpolder 1833, Wtt.; Haagsche Schouw, S. S.; Leiderdorp, Mb.; Wassenaar 1832, Pierot; S. S.; 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; R. B.; Scheveningen, Forsten; Leidschendam, Mb. (als *β. minimum*, kleine vorm); Raaphorst en Langenhorst onder Wassenaar, Perin; Zanderij Bakkershagen, Pierot; Loosduinen, de Br.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Dordrecht 1850, M. J. Cop; 1880, Boerl.; 1882, V.; Louterbloemen bij Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland (als *filiforme*) 1841, 1848, Kwadendamme 1840, Biezelinge 1837, Westerhavendijk 1838, Noorddijk 1840, Dijkwelle 1839, v. d. B.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Waterlandskerkje 1861, Koudenpolder bij Hoek, A. W.; — Breda, v. Rees; Loopschans aldaar, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; Vuchtsche weg bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht 1894, de Haas.

β. **minimum** *Gaud.* Fl. Helv. 4. p. 600. (*T. procumbens β.* Gmel. Fl. Bad. 3. p. 241. *T. filiforme* Sur. Zakflora nec L.). Stengel 1½—8 c.M. lang, nederliggend; hoofdjes 2—8 bloemig; gemeenschappelijke bloemsteel haarvormig, bochtig, afzonderlijke bloemsteeltjes langer dan de kelkbuis; alle blaadjes van het blad even groot en zeer kort gesteeld.

In Herb.: Lisse 1881, S.; — Vroon Oostkapelle 1877 en Clinge 1886, L.

[Aanm.: De plant werd gekweekt door den Heer Kok Ankersmit, waarbij de normale vorm weder optrad, zoodat

hieruit ten duidelijkste bleek dat het een verarmde vorm van de gewone soort is. (Zie Arch. 2. IV. p. 27.)

Men moet deze vorm niet verwarren met T. filiforme L.; een soort van Zuidelijk Istrië. Reeds Oudemans wees er op dat alle exemplaren, in het herbarium opgenomen onder den naam van T. filiforme tot T. minus Relhan moesten gebracht worden. (Cfr. Arch. 2. 1. p. 61.)]

form. **aggregatum** *de Bruijn.*

In Herb.: 's Gravenhage 1850, de Br.

[Aanm.: Deze vorm werd door de Bruijn in 1851 onder bovenstaanden naam beschreven in het Kruidk. Archief (2. I. p. 247) met de volgende diagnose: „Folia superiora ad 3—6 aggregata, capitula in eorum axillis subverticillata; pars superior caulis aphylla; capitula numerosa (20—30) in apice caulis umbellato-racemosa; pedunculi communes basi stipulis muniti." Het schijnt mij toe dat dit een zelfde vorm is als door Knaf als T. umbellatum beschreven werd. (Cfr. Cel. Prodr. p. 662 en Koch Ed. III. p. 564). Hier toch wordt deze vorm aldus omschreven: „Bladen plaatselijk aan den stengel sterk bijeengedrongen, zijdelingsche hoofdjes dragend. De stengel wordt door een hoofdje afgesloten, welks onderste bloemdeeltjes door gesteelde hoofdjes worden vervangen, van welke het onderste nog door een blad gesteund wordt." Deze vorm werd door den auteur in vele exemplaren bij Oberleitensdorf in Boheme waargenomen. Ik heb geen exemplaar van deze afwijking gezien, doch zij schijnt mij wel overeen te komen met onze inlandsche afwijking. Hoogst waarschijnlijk zijn beide vormen door parasieten veroorzaakte monstrositeiten].

(Tusschen Burg en Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr. — Oranjewoud bij Heereveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Voorthuizen 1890 J. J. Smith in herb. Costerus; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijngeest onder Oegstgeest 1891, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; West-Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1877, L. in herb. pr.; — Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); —

Koevorden, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); – Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2 VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); – Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bronsbergen, Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. 1. p. 615); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith Jr. (Arch. 5. V. p. 689); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); – Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); – Amby, Meerssen, Gronsveld, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1881; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

[Aanm.: Hiervan werd voorts een verscheidenheid waargenomen met hoogroode bloemen bij Apeldoorn door den Heer Kok Ankersmit (Cfr. Arch. 3. I. p. 344). Dezelfde nam deze plant tevens waar met roode blaadjes (Arch. 3. I. p. 570)].

338. T. **hybridum** *L.* Op vruchtbare vochtige weilanden zeer plaatselijk. Meestal gekweekt en aldus op verschillende plaatsen ingevoerd. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Meppel 1865, H. d. V.; – Zwolle 1865, H. d. V.; Pothoofd bij Deventer 1885, K.; 1897, V.; Meelfabriek aldaar 1897, V.; – Brummen 1884, C. v. d. Br.; Apeldoorn 1899, K. A.; molen St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen en Th. Abel.; Zalt Bommel 1897, Heinsius; Culemborg 1891, de Haas; – Amsterdam 1874, Lac.; G. Barger; Abbenes 1897, Haarlemmermeer 1893, Spaarnwoude 1887 en Spaarndam 1886, V.; Spaarne 1893, S.; Assendelft 1878, F. de Boer; – Leiden,

O.; 1846, Mb.; 's Gravenhage, G. Barger; huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; Naaldwijk 1848, v. d. T.; Dordrecht 1886, Kop van 't Land onder Dubbeldam 1886 en Biesbosch 1886, V.; — Sint Philipsland 1890 en Krabbendijke 1884, L.; Nieuwerkerk, Un. 1894; — Werkendam 1886, V.; — Maastricht 1889, V.; Gronsveld 1894, V. en v. Vloten; Kerkrade 1885, K. en G.

(Prins Hendrik Polder Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Heino 1888, in herb. Struyk.; — Zutphen 1885, Ensink in herb. L.; kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Logement Berg en Dal 1890, Posth. in herb. pr.; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Putten, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Voorthuizen 1890, Costerus in herb. pr.; Station Ede 1883, Heinsius in herb. pr.; — Zandbergen, Naarden 1899, Koning in herb. pr.; boomkweekerij Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Breesaap 1896, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Meststalen Leiderdorp 1901, de Kaag 1893, Struyk. in herb. pr.; Aalsmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, Katendrecht (*elegans?*), F. D. J. Risch; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Vreeswijk, Almkerk, C. A. Backer; Spijkenisse, J. Koornneef; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1877, L. in herb. pr.; kanaal Middelburg 1896, Ogt.; — Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; Valkenswaard, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — onderste Molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614);

— Oosterdoksdijk Amsterdam 1847, Wenck (Arch. 1. II. p. 102); Ringdijk Horstermeer 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

β. **elegans** (*Tr. elegans* Savi). Op droge heuvels en kalkrotsen; op verschillende plaatsen ingevoerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.; — Oostkapelle op bouwland 1877, Frederiks.

(Arnhem, Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Renkum 1900, Wageningen 1900, V. Suringar in herb. pr.; — Soestdijk, Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, Krabbendijke 1884, St. Philipsland 1890, Middelburg 1898, L. in herb. pr.)

[Aanm.: De hier opgegeven groeiplaatsen zijn onbetrouwbaar, daar de verschillen tusschen T. elegans en de hoofdsoort niet altijd even goed opvallen, vooral niet aan onvolkomen exemplaren].

339. T. repens *L.* Algemeen aan wegen, in weilanden enz.; dikwijls ook verbouwd (vooral de vormen met 5–7 bladige donkerrood gekleurde bladen voor mozaïk-bedjes). ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Rottum 1898, Schipper; — Hichtum 1864, en tusschen Roptazyl en Wynaldum 1861 (*foliis purpureis maculatis*), J. M. de Boer; *Dokkum 1865, H. d. V.; Leeuwarden 1850, S.; — *Veenwouden, Sprée; — *Haren 1865, H. d. V.; Helpman, Strat. (fol. 5 *rubris*); Haren, v. H.; Winschoten 1899 (fol. *atris*), Schipper; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; *Assen 1848, P. G. Wijers; — *Zwolle 1865, H. d. V.; 1901, L.; *Mastenbroek bij Zwolle 1894, L.; Deventer 1876, K.; Kampereiland 1870,

* spicis proliferis Prodr.

Hoek.; Kampen 1847, R. B.; 1848, T.; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; * Vecht in Rheeze 1893, L.; – Harderwijk, R. B.; * Nijkerk 1860, Th. Stolz; Nijmegen 1833, Wtt.; *.* Beuningen, Th. Abel.; Beek 1853, O.; * Heumen, Wtt.; * Renkum, Buse; – Amersfoort (en fl. *rubellis*), R. B.; Eemdal, Garj.; Utrecht, A. W. Hartm. en R. B.; 1835, D. S.; Wtt.; 1879, A. C. Oudemans; * v. d. T.; * Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; – * Hilversum 1872, O.; Berg en Dallust bij Hilversum, v. d. T.; 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; * Hilversum 1872, Th. Abel.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, Tilanus (P. N. S.); Weesperpoort, Romb.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; (Coll. Nat.); ** Zandvoort, Buse; Bloemendaal, M. D.; Overveen, Buse; * Heemstede 1838, Mb.; Haarlem (5. *phyllum*), Buse; – Holland, Forsten; Leiden 1835, Lac.; 1836, Mb.; Dz.; 1840, S. S.; B. W.; 1843, O.; de Vriese; 1845, Perin; * Katwijk 1832, Wtt.; 's Gravenhage, R. B.; Hoek van Holland, Kerb.; Destrée; Stadsmestvaalt Schiedam 1895, V.; * Zwijndrecht 1838, Lac,; Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; * Lac.: – Zuid-Beveland, en * 1848, v. d. B.; Middelburg 1880, en Vlissingen 1880, Buijsman; Hoek, 1853, Sassche gat 1854 en Waterlandskerkje 1861, A. W.; – Kaatsheuvel, Thomson; Dongen 1842, v. d. T. (*maculat.*); Loopschans Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; – * Weert 1864, H. d. V.; * Beek 1885, K. en G.; * Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

β. **rubente** (*Ser.*) *D.C.* 's Hertogenbosch 1897, Heinsius.

[Aanm.: Waarschijnlijk dezelfde als de afwijking C. ro-

** forma littoralis.
. forma vivipara.

seum Peterm. (Clav. analyt. p. 90), met bloemen die voor en na den bloei mooi en diep rozerood zijn. (Cfr. Koch. Ed. III. p. 569)].

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas, in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1884, K. A. in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; – Overlangbroek, J. W. Kemphaas in herb. Heukels; tusschen Houten en Utrecht, Alpherts in herb. pr.; – Duivendrechtsche weg bij Amsterdam 1898, A. C. J. van Goor in herb. pr.; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; – IJzendijke, P. J. Roozendaal; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Koudekerke 1873, *Zwolle 1894, *Vlissingen 1876, L. in herb. pr.; – Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek; Waalre, P. Sloots; Almkerk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 51, 78); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 2. V*. p. 256); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 357); – Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); Drenthe 1859, Lac. en S. op alle bezochte plaatsen (Arch. 1. V. p. 245); – tusschen Steenwijk en Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 292); Heino, Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Markelo, Diepenveen, Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); – Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. 1. p. 614); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V.

p. 221); — Driebergen, Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1897 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. III. p. 116, VI. p. 111); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Baarlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

340. T. glomeratum *L.* Plant van de kustlanden der Middellandsche Zee en van West- en Midden-Frankrijk. ⨀. *April—Mei.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. p. 309).

341. T. fragiferum *L.* In weiden, aan wegen en dijken en langs rivieroevers, gaarne op zilten bodem. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Eierland op Texel 1860, Lac.; de Nederlanden op Texel 1868, Holk.; Koog—de Nederlanden 1867, S. P. Huizinga; tusschen Burg en Hoorn aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; 1886, K.; Rottum 1898, Schipper; — Leeuwarden 1859 en Blija 1851, S.; Bolsward 1864, J. M. de Boer; Holwerd 1865 en Lemmer 1865, H. d. V.; Molkwerum, Coll. Nat.; — Groningen 1865, v. H.; Pieterbierum, herb. v. H.; Uitwierde 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1860, de Br.; R. B.; 1870, Hoek;

Sevelingen bij Kampen 1845, T.; Mastenbroek bij Zwolle 1894, L.; Carlshave, Un. 1895; — Zutphen 1859, de Br.; tusschen Zutphen en Bronsbergen, en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897; Vieracker 1851, Gronem.; Heelsum 1850, S.; Wageningen 1881, K.; Zevenaar 1833, Wtt.; de Ooi 1865, v. H.; Vestingwerken Nijmegen en Beuningen, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Griend bij Weurt, G. Deijn.; Harderwijk 1833, Wtt.; 1864, R. B.; — Spakenbrug en Eembrug 1836, D. S.; de Bilt 1833 en Bunnik 1873, de Br.; Utrecht 1858 en 1859, R. B.; 1859, Hartm. en R. B.; Blauwkapel en Maartensdijk 1835, Kraamw.; Wijk bij Duurstede 1833, Wtt.; Vreeswijk 1842, G. Deijn.; — Naarden 1864, O.; tusschen Naarden en Muiderberg 1901, G. en V.; Weesperzijde bij den Omval, Fl. Amst.; Slooterweg 1857, Knüttel; Amsterdam, v. H.; V. Z.; den Helder en Werf aan het Nieuwe Diep, V. Z.; Alkmaar 1871, S. en Abel.; Assendelft 1878, F. de Boer; Schalkwijk bij Haarlem 1835, Buse; Brouwersvaart bij Haarlem 1874, Boerl.; Heemstede, aan de Haarlemmermeer, v. d. T.; — Noordwijk, J. A. v. Dissel; tusschen Noordwijk en Katwijk, v. d. T.; Katwijk, S. S.; Mb.; Dz.; Kerb.; Leiden, Buse; 1842, O.; Spanjaardsbrug Leiderdorp, Dz.; Eikenduinen, Fockema; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; eiland Rozenburg 1899, Jongm.; Voorne en Rockanje 1871, O.; Brielle en Rockanje, Un. 1887; Brielle 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1883 en Dordrecht 1883, V.; Willemsdorp 1884, C. v. d. Broek; Oud-Slijkerveer bij Vianen, v. H.; — Zeeland, Dumortier; Duiveland, Dz.; Zuid-Beveland 1839, Wilhelminapolder 1838, Ellewoutsdijk en Hoedekenskerke, v. d. B.; Walcheren 1839, B. W.; Middelburg 1880, Buijsman; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Serooskerke 1893, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en St. Kruis 1861, A. W.; — Bergen

op Zoom 1834, Wtt.; Forsten; Thomson; Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; Oud-Heusden, v. Hov.; — Broekje bij Maastricht, v. Hov.; langs de Jeker bij Maastricht 1885, Lac.; Geul bij Geulhem 1901, V.

(Oostereind Texel 1894 en Groene strand Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Waaloever Lent, de Wit H. in herb. Posth.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; langs de Lek aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Uiterwaarden Renkum 1886, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Utrecht; Oud-Valkenveen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; — Leidschendam, W. C. v. Embden; Biesbosch, Schalkwijk, Beusichem, Everdingen, Werkhoven, C. A. Backer; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele, Spijkenisse, J. Koornneef, alle in herb. Heukels; — Dijk Wissenkerke (N.-Bevel.) 1880, Schipper in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Rivierdijk tusschen Moerdijk en Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Andel 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Langven bij Beegden, Un. 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. 1. p. 213, 214 enz.); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 233); Petten, Heilo, Castricum, Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 116 en VI. p. 111); Varendijk bij Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 310); Meers aan de Maas, Lac. (Arch. 2. V. p. 8).

Reeds vermeld bij Clusius en Dodoens.

342. **T. resupinatum** *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee, op droge, grazige streken langs de kust en vaak ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac afval bemest klaverland 1877, K. A.; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Meelfabriek Middelburg 1899, Ogt.; — Venlo 1898, L.; Rieter. Voorts een var. *β.* **maius** van onbekende groeiplaats, herb. Heukels.

[Aanm.: De plant, in het Vereenigingsherbarium aanwezig door Perin bij Nijmegen gevonden, is waarschijnlijk om vroeger vermelde redenen niet echt. Perin heeft alle dubieuse planten, die hij waarschijnlijk uit 's Rijks Herbarium ontleende, als bij Nijmegen gevonden opgegeven. Het is zelfs twijfelachtig of Perin ooit een voet bij Nijmegen gezet heeft. De vroegere opgave is ontleend aan de Gorter; Oude IJsel bij Uilenpas].

343. **T. tomentosum** *L.* Grazige streken van de landen waar de olijf groeit. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Apeldoorn, op klaverland bemest met afval van Sumac, uit Palermo afkomstig 1877, K. A. — (Cfr. Arch. 3. I. p. 310).

344. **T. vesiculosum** *Savy.* Plant van het Middellandsche Zeegebied en van Hongarije; nu en dan in noordelijker streken met granen ingevoerd. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Molen te St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters v. Leeuwen en Abel.

345. **T. arvense** *L.* Op bebouwde en onbebouwde gronden, voornamelijk in zandstreken. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Sprée; Nes op Ameland 1869, en Grint 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1896, Schipper; — Haren, Strat.; 1835, v. H.; — Meppel 1846, v. Heijn.; Koevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1846 en 1848, T.; 1848, R. B.; Zwolle 1846, S. Schutte; M. Dassen; 1847, v.

Tuinen; 1897, L.; Katerveer bij Zwolle, Un. 1888; Deventer 1840, Halb.; 1876, K.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; — Zutphen, Fockema; 1881, C. v. d. Broek; tusschen Zutphen en Lochem 1857, Sprée; Ruurlo 1884, Ens.; Sillevolde, Un. 1885; Apeldoorn 1872, K. A.; Voorthuizen 1833, Wtt.; Twello, P. v. Delden; Harderwijk, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Arnhem, Thomson; Doorweerth 1857, Knüttel; Wageningen 1850, S.; Renkum 1865, Buse; Grebbe, Fockema; 1851, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Zoelmond 1836, herb. O.; Culemborg 1857, Knüttel; H. S. Coll. Nat.; — Amersfoort 1861, R. B.; 1891, Garj.; Maartensdijk 1835, D.S.; — Naarden, Wenck; 1864, O.; Puikendam, tusschen 's Graveland en Bussum 1869, Hoek; 't Gooi 1827, Wtt.; Hilversum, v. d. T.; Muiderberg 1839, Romb.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1857, Harting; tusschen Alkmaar en Heilo, V. Z.; Zantpoort, de Vriese; 1846, Buse; Bloemendaal 1871, Boerl.; Brederode 1871, O.; Overveen 1842, Heybrock (P. N. S.); Haarlem, v. H.; Kerb.; Aardenhout, M. D.; Haarlemmerhout 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; — Noordwijk 1841, B. W.; Katwijk, Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; Forsten; Perin; Leiden, Mb.; Perin; Alfen 1882, V.; tusschen den Deijl en Leidschendam, S. S.; Wassenaar 1832, S. S.; Pierot; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Kanaal den Haag, V. Z.; Scheveningen, Destrée; Loosduinen, V. Z.; Voorne 1835, (?), Everdingen 1834, D.S.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Haamstede, Un. 1894; Domburg en Kapelle 1838, v. d. B.; Meelfabriek Middelburg 1897, L.; Vlissingen 1881, Buijsman; Walchersche duinen 1874, L.; Hulst 1859, A. W.; Eede 1861, A. W.; — wallen Breda, v. A.; Bergen op Zoom, Un. 1860; Klopperwaard bij Werkendam 1836, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; —

molen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Brunsum 1872, Lac.; Wessem 1900, G. en Jongm.

β. **tenuis** (*T. gracile* Thuill.). *Sept.—Oct.* 's Gravenhage, R. B.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Steenwijk, M. Kramer; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — spoorbaan Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmertrekvaart Leiden 1900 en Groenhoven aldaar 1898, Struyk. in herb. pr.; Gouda, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Vlaardingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; zandplaat bij de spoorbrug Zwijndrecht 1893, Posth. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; tusschen Pettelaar en Vucht 1871, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Carlshave, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Markelo, Enter, Groenlo, Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 235); Callantsoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Brielle, Un.

1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 116); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, Meerssen, Gronsveld, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 310).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

346. T. striatum *L.* Op droge, grazige zand- en leemgronden, niet algemeen. (*T. scabrum* Fl. B. S. p. 538, cfr. p. 840). ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Aan den dijk bij den Polder Waal en Burg nabij de Sluis, Texel 1860, en Hoorn op Texel 1878, Lac.; — Platvoet bij Deventer 1878, K.; — Apeldoorn, op klaverland bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken aldaar 1840, Lac.; 1852, Th. Abel.; Nieuwe haven aldaar 1874, Th. Abel.; — 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Zandhoeve bij Naarden 1851, Lac.; Beverwijk 1865, en Haarlemmerhout 1861, H. d. V. (sedert verdwenen); — Noordwijkerhout 1840, Mb.; 1846, Dz.; Leiden, Perin; 's Gravenhage, Barger; aan greppels en de kanten van een stuk land aan het Galgwegje bij Naaldwijk 1846, en hakhout in het zoogenaamde bosch van Breemen bij Naaldwijk 1844, v. d. T.; Loosduinen 1887, S. (als *scabrum*); Hoek van Holland, buitendijk Nieuwland 1879, S.; — Koewacht 1855, 1856, A. W.; — Bergen op Zoom, Toolsche dijk, Un. 1860; — Beek 1872, Lac.

var. *β.* **tenuiflorum** *Ten.* Door krachtiger bouw zeer opvallend, tot 100 stengelig; stengels afstaand behaard; blaadjes lang omgekeerd

eivormig wigvormig versmald; steunblaadjes kort toegespitst, gaffelsgewijze 7—9 nervig; hoofdjes lang-rolrond, langer dan bij de hoofdsoort, dicht bloemig; kelk aangedrukt behaard, weinig opgezwollen; kelktanden bijna doornvormig, onder elkander en met de buis bijna even lang; kelkkeel behaard; kroonbladen helder rozerood, slechts met het voorste deel van de vlag buiten de kelktanden uitstekend; vlag aanzienlijk langer dan de vleugels en de kiel.

In Herb.: St. Pietersberg 1894, V. en v. Vloten.

(Diepenveen 1878, K. A. in herb. pr.; — Monster V. Suringar in herb. pr.; Oostkapelle 1878, Frederiks in herb. L.; — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels).

Bovendien: Velsen, Marquette bij Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); duinen bij Katwijk, v. Hennekeler (Arch. 2. I. p. 233).

[Aanm.: De door v. Hennekeler als T. striatum voor Westkapelle opgegeven plant (Arch. 2. I. p. 233) behoort tot de volgende soort; misschien ook de Katwijksche?]

347. T. scabrum *L.* Plant van de landen der Middellandsche Zee, op droge, steenige en grazige plaatsen; ook noordelijker hier en daar verspreid. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.; Wageningsche berg, Exc. 1899; — duinen Westkapelle 1857, G. v. Hennekeler; 1876, A. W.; Domburg 1877, K. A. (van hier nog in herb. Ogt. van 1897).

348. T. supinum *Savi* (*T. reclinatum* Kit.). Zuid-Europeesche plant, enkele malen in noordelijker streken ingevoerd, zoo o. a. sinds langen tijd bekend bij Hamburg. ⨀. *Mei—*

(Meelfabriek Middelburg 1898, L. in herb. pr.).

349. T. maritimum *Huds.* (*T. ochroleucum* Fl. B. S.

p. 838 et Fl. Leid. p. 71). Weilanden in de nabijheid der Zee. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Het Fune Amsterdam 1860, Hartsen; Gradeermachine Katwijk 1832, Wtt.; bij de tweede Zeesluis te Katwijk 1832, 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1839, v. d. T.

[Aanm.: De door de Vries gevonden plant, destijds besproken als waarschijnlijk T. ochroleucum var. flor. roseis (Arch. 1. V*. p. 452 en 2. II. p. 200) heb ik niet teruggevonden; het is mij derhalve niet mogelijk geweest om uit te maken of deze plant werkelijk tot T. ochroleucum of tot T. maritimum behoorde].

350. T. **alexandrinum** *L.* Afkomstig uit Egypte, doch op weiden en akkers hier en daar ingevoerd en ook naar noordelijker streken overgebracht. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Houtloodsen te Zwolle 1899, E. Heimans.

351. **T. lappaceum** *L.* Zuid-Europeesche plant op grazige plaatsen, langs wegen enz. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Arch. 3. I. p. 309).

352. **T. stellatum** *L.* Plant van de kustlanden der Middellandsche Zee; een enkele maal in noordelijker streken met granen ingevoerd. Droge weiden en op bouwlanden. ⊙. *Jnni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op dezelfde plaats als de voorgaande 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. p. 309).

353. **T. incarnatum** *L.* Plant van Zuid-Europa, doch in het groot verbouwd en nu en dan verwilderd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Deventer 1877, K.; — Stroe 1881, L.; Warnsveld 1886, V.; Bronsbergen bij Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Sillevolde, Un. 1885; Hees, Heumen, Beek, Th. Abel.; (Cfr. Arch. 1. III. p. 241); Groesbeek 1900, des Tombe; — Zeeuwsch Vlaanderen 1869, A. W. (gekweekt als veevoeder), Sas

van Gent 1858, A. W.; — Beek, Maastricht 1869, O.; Gronsveld 1866, H. v. V.; Valkenberg 1889, V.

Ludit fl. *albis*. Proeftuin Deventer 1878, K.

(Ondersma State Hallum 1865, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Heerjansdam onder T. pratense uitgezaaid 1887 en Rijsoord 1894, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Verwilderd langs wegen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht (*β*. fl. albis) 1893, de Haas in herb. pr.; Gulpen 1889, Struyk. in herb. pr.).

354. T. angustifolium *L.* Dorre kusten der Middellandsche zee en in West-Frankrijk. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. (Cfr. Arch. 3. I. 309).

355. T. medium *L.* Bosschen en dorre weiden langs de kanten van wegen en bouwlanden. Hier en daar verbouwd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zutphen 1838, Buse; 1835 Ensink; Voorst 1834, Wtt.; 1840, Buse; 1846, S. S.; Laag-Keppel 1870, H. d. V.; fort Sterrenschans bij Nijmegen 1872, en Ooische waard, Th. Abel.; Groesbeek 1873, C.; Heumen 1840, Lac.; — Utrecht 1834, Wtt.; 1836, v. H.; v. d. T.; 1837, D. S.; 1859, R. B.; 1872 en 1874, de Br.; Houten Wtt.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Mb.; Werkhoven, Meent, Wtt.; — 't Gooi 1833, Wtt.; — Vianen 1836, v. H.; — St. Jansberg, Un. 1873, Th. Abel.; Sint Pietersberg, Un. 1861; Geulhem 1871, Meerssen 1885, Lac.; Meerssen, Houthem en Slenaken 1885, G. en K.; Kerkrade 1885, Lac.

(Teuge onder Twello 1853, K. A. in herb. pr.; Culemborg nabij den Bol, de Haas in herb. pr.;

C. A. Backer; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels).

Bovendien: Brederode, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Zuid-Beveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 110).

356. T. pratense *L.* Algemeen op grasgronden, algemeen gekweekt. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1898, Schipper; — Leeuwarden 1850, S.; tusschen Wommels en Tzum 1863, J. M. de Boer; tusschen Arum en Pingjum [1]) 1875, J. M. de Boer; — Noordpolder 1829, Haren [2]), 1833, v. H.; Groningen, Strat.; — Weerdinge en Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel [2]) 1865, H. d. V.; — Kampen, R. B.; 1847, 1851, T.; 1869, Hoek; Deventer 1876, K.; Pothoofd bij Deventer [3]) 1878, K.; Zwolle, 1901, L.; — Leesten 1851, Gronem.; Harderwijk 1864, R. B.; Harderwijk [1]), R. B.; Voorst [1]) 1876, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Hees en Beuningen [1]), Th. Abel.; Zoelmond, D. S. (4 en 5-bladig); — Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Utrecht, v. d. T.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1853, R. B.; A. W. Hartman en R. B.; Doorn 1833, W. H.; Schalkwijk 1833 en tusschen Schalkwijk en Houten [2]) 1833, en Houten [4]) 1833, Wtt.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Vossegat 1863 en Vleuten 1859, Coll. Nat.; Vecht bij Loenen [1]), — 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; 't Funen, Oosterdoksdijk, M.D.; zeedijk bij Amsterdam 1838, Romb.; Westerdoksdijk aldaar 1842, Teengs (P. N. S.); Funen [1]), Kalfjeslaan, Fl. Amst.; v. H.; Oosterkerkhof Amsterdam 1867, O.; Spoorweg bij den Ringdijk 1846, P. A. Richard; Legmeerpolder, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Kerb.; de

1) flor. albis. 2) capitulis proliferis. 3) fl. roseis. 4) fol. variegatis.

Vriese; 1871, Boerl.; Haarlemmerhout 1840 en Heemstede, Buse; Ruïne van Brederode [5]), — Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; 1839, B. W.; 1840, S. S.; 1843, O.; 1854, Kramer; Oegstgeest 1854, Kramer; Katwijk 1833, Wtt.; 1845, Perin; Rodenburgerlaan Zoeterwoude [1]) 1895, V.; Voorschoten 1898, Jongm.; Wassenaarsche weg 1865, H. d. V.; huis den Deyl 1832, Wtt.; 's Gravenhage, V.Z.; G. B.; Honsholredijk [1]), v. d. T.; Hoek v. Holland, V.; Dordrecht 1882, en Willemsdorp [1]) 1868, V.; Holland, Forsten; — Zuid-Beveland v. d. B.; [1]) v. d. B.; Goes, Wemeldinge 1840, v. d. B.; Koudekerke 1863, A. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Middelburg 1897, L.; — loopschans en wallen Breda, v. A.; [1]) 1841, Lac.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; — Elsloo, Un. 1861.

var. **expansum** *Hauskn.* (*T. pratense* var. *americanum* Harz.). Steviger; stengel neerliggend opstijgend, in een kring uitgespreid, van den voet af vertakt, ruwharig. Verbouwd uit Amerikaansche zaden.

In Herb.: de Lutte, Un. 1895; — algemeen tusschen Amsterdam en Zaandam 1897, V.; Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

(Midsland, J. B. Tym; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn 1851 en [1]) 1877, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; Culemborg [1]), C. A. Backer; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas, Utrecht [1]), W. C. v. Embden in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; Lekdijk aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Blauwkapel 1846 Alpherts in herb. pr.; — Bussumerweg bij Hilversum 1898, Koning

5) var. roseum O.

in herb. pr.; tusschen Muiden en Naarden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Diemerbrug 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Hillegom 1900, Oegstgeest 1884, Struyk. in herb. pr.; Bodegraven [1]), J. C. Ceton; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; [2]) F. D. J. Risch; — Spijkenisse, ook [1]), J. Koornneef; IJzendijke, P. J. Roosendaal, Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Kapelle (Z.-Bevel.) 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle [1]) 1877, Frederiks in herb. L. (waarschijnlijk de var. *villosum* Wahlb.); — Halsteren, P. J. Verhoeven in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.

b. **villosum** Walhb. Zeedijk bij Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Zeedijken Walcheren 1877, Frederiks in herb. L.).

[Aanm.: Deze verscheidenheid (T. pratense maritimum Zabel, T. ochroleucum Aschers. non L.) onderscheidt zich van de type door neerliggende opstijgende ruwharige stengels, slankere vorm; blaadjes der bovenste bladen lancetvormig; hoofdjes meestal alleenstaande, dikwijls boven het omwindsel gesteeld; bloemkroon vaak helderrosa, wit of geelachtig wit. Zij komt o. a. voor aan de Oostzeekant].

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Oldemarkt, Giethoorn, Un. 1892 Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 198); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 407); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg en Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 310); Apeldoorn K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Zutphen,

Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 614); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 58); Urk 1853, Bakker de Wit (Arch. 3. I. p. 319); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 346); Zandpoort, Duinvliet, Odijk, Kleverlaan bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 69); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Algemeen in Zeeland A. W. (Arch. 2. VI. p. 110); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Bergen op Zoom, onbebouwd terrein aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Baarlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Roermond, Un 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 310); tusschen Eijsden en Rijkholt [2]) 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

357. **T. diffusum** *Ehrh.* Plant van de landen aan de Middellandsche Zee, van Hongarije en Zuid-Rusland en van daar met granen nu en dan ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer [2]) 1881, K.; 1894, K. A.; 1897, V. [1]); 1898, J. R. Katz; — Apeldoorn 1878, K. A.; St. Annamolen bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen en Th. Abel.; — huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; — Meelfabriek Middelburg 1896, 1897, L.

358. **T. ochroleucum** *L.* Langs kanten van wegen, in boschrijke streken, gaarne op kalk. ⊙. *Mei—Juli.*

1) In Arch. 3. I. p. 305 abusievelijk als T. medium vermeld.

2) Reeds van daar verzameld in 1879 door K. en L. J. v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 409).

In Herb.: Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer. (Zie de Aanm. bij No. 349).

359. T. subterraneum *L.* Zuid-Europeesche plant, vooral thuis behoorend in Istrië, op zonnige heuvels, langs boschranden en op grazige plaatsen, doch ook in West-Frankrijk voorkomende. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A. [1]); — Duin te West-Kapelle (1835?), en 1847, Blaas; 1857, G. v Hennekeler; 1876, A. W. (ook L. in herb. pr.).

(Domburg, J. v. d. Velde Olivier; Retranchement, J. de Hullu Jr. in herb. Heukels).

[Aanm.: In Tijdschrift Dl. XII. p. 11 (Enum. Zeel. III) wordt gemeld: „in ruderatis prope West-Kappeile copiosum legit Blaas!"]

Lotus *L.*

360. L. corniculatus *L.* Algemeen op grazige zandgronden. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, en Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; Grint 1869, Holk.; — Trienwouden 1849, S.; — Haren, v. Heijn.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1855, R. B.; Vollenhove 1893, L.; Deventer 1840, Halbertsma; Diepenveen 1876, K.; Grafhorst 1851, T.; — Harderwijk 1852, R. B.; tusschen Hulshorst en Hierden 1890, Beinz; Apeldoorn 1852, K. A.; Arnhem, S.; Thomson; Beek 1853, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; Tiel, Post; — Amersfoort, R. B.; 1893, Garj.; Rhenen, Grebbe 1851, O.; de Bilt 1834, de Br.; Drie-

1) Werd ingezonden onder den naam van T. globosum (Cfr. Arch. I. p. 308).

bergen 1827, Wtt.; Utrecht 1835, Wtt.; D.S.; Schalkwijk 1832, Wtt.; – Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; 't Gooi 1832, Wtt.; Valkeveen 1864, O.; Funen, Weesperzijde, en Oranje-Nassau, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; Schoorlsche duinen 1869, Hoek; Wijk aan Zee 1860, S.; Haarlem 1834, Kerb.; M. D.; 1854, T.; Bentveld, Kerb.; Overveen 1842, Teengs (P. N. S.); 1838, Buse; 1845, P. A. Richard; 1872, Boerl.; Exc. 1878; – Noordwijk, Mb.; 1835, Lac.; Leiden 1835, Mb.; Perin; 1843, O.; Katwijk, Perin; 1837, Mb.; Exc. 1888; Wassenaar, Pierot; Perin; 1856, S.; B. W.; Voorschoten, Forsten; Raaphorst, Perin; 's Gravenhage, C. A. Bergsma; V. Z.; 1845, de Br.; G. B.; 1882, V.; duinen den Haag, Destrée; tusschen Scheveningen en Wassenaar 1844, de Br.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; Waalsdorp, Fockema; 1834, v. H.; Zorgvliet, V. Z.; Terheijde, Un. 1851; Nieuwland, 's Gravezande, v. d. T.; de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Vianen, v. H.; – Walchersche duinen 1839, en Middelburg 1839, v. d. B.; Domburg 1841, v. d. T.; Middelburg (als *intermedia*) 1883, K.; Vlissingen 1880, Buijsman; Breskens 1878, L.; St. Kruis 1861, A. W.; – Wallen Breda, v. A., herb. v. H.; Vuchtsche heide, v. Hov.; – Maastricht, v. Hov.; Kerkrade 1885, K. en G.; Beek, Boerl.

β. **ciliatus** *Koch.* Stengel kaal; blaadjes en kelken door lange haren gewimperd.

In Herb.: Hulshorst, Beinz.; – duinvalleien Wassenaar 1879, K. A.

γ. **hirsutus** *Koch.* Plant meer rechtopstaand, grijsgroen, overal met lange, aan den stengel vaak loodrecht uitstaande haren bekleed.

In Herb.: Hulshorst, Beinz.

δ. **crassifolius** *P.* Behaard; de blaadjes eirond, eenigszins vleezig, stengels bebladerd, neerliggend, wortels dik. De gewone duinvorm, reeds in de Fl. B. S. opgegeven voor Wassenaar, Pierot; duinen achter Waalsdorp, V. Z. en v. H.

In Herb. niet verder onderscheiden.

[Aanm.: De Heer Lako vond overgangen tusschen dezen vorm en den typischen, aan dijken naar den zeekant, niet in de duinen. De blaadjes waren wel betrekkelijk dik, maar lang niet zoo vleezig als bij de var. crassifolius, zooals deze in de duinen voorkomt; ook zijn de blaadjes niet grijsgroen, gelijk bij den duinvorm. De Heer Lako vond de blaadjes kleiner en dikker, naarmate de plant dichter bij den zeedijk groeide; hoe verder landwaarts in, des te sterker naderden de plantjes tot den typischen vorm van L. corniculatus. Waarschijnlijk vertegenwoordigden deze exemplaren een overgang van den typischen vorm voor binnenwaarts gelegen gronden tot de bepaald aan de zeekust en aan zand gebonden vorm crassifolius. Deze overgangsvormen werden waargenomen aan den zeedijk bij Zijpe 1887, L.; zandige dijken te Zuiddorpe 1854 en dijk te Hulst 1853, A. W.].

(Midsland, J. B. Tijm; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; — Leens, J. Borgman; — Paterwolde, Eelde, de Punt, — Harendermolen, Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink, alle in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Plantage aldaar 1844, Alpherts; C. A. Backer; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Zaandam, W. H. ten Seldam; Bloemendaal, J. Swart; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam,

F. D. J. Risch; W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — langs de Maas te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

δ. **crassifolius**. Oostvoorne 1894, Posth. in herb pr.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Drente op alle bezochte plaatsen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Heino, Nieuwe Wetering, Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Urk, Schokland, 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. V. p. 271); — Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Slenaken, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

361. **L. tenuifolius** *L.* Op grazige plaatsen, meestal op zilten bodem. ♃. *Juni — Aug.*

In Herb.: Winschoten 1894, Schipper — Kam-

pen 1854, 1855, R. B.; — IJ bij Amsterdam 1856, Lac.; — tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1845, de Br.; Glasblazerij Zwijndrecht 1837, Lac.; Brielle strand 1894, V.; Ouddorp op Goerree 1894, Boerl. en V.; — Yersekendamme 1834, Wtt.; Hoek 1863, Ter Neuzen en St. Kruis 1861, A. W.; Zuid-Beveland 1838, 1845, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Oudenbosch, Hoevenaars.

(Hallum 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Muiderberg 1901, K. A. in herb. pr.; Herkinge 1871, Costerus in herb. pr.; — Koudekerke, de Man in herb. Posth.; Wissenkerke 1877, L. in herb. K. A. et pr.; torenpolder aldaar 1885, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Houthaven Hekelingen, J. Koornneef in herb. Heukels).

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349).

362. L. uliginosus *L.* Algemeen op vochtige weilanden; langs sloten en in bosschen en op moerassige zandgronden. ♃. *Juni—Sept.* (*L. corniculatus β. uliginosus* Fl. B. S. p. 542).

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Terissert, Un. 1881; Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Harendermolen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heyn.; Valthe 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, 1849, 1854, R. B.; Oosterholt bij Kampen 1848, T.; Wittensteyn bij Kamperveer 1872, Hoek; Zwolle, v. Heyn.; tusschen Zwolle en Dalfsen 1891, L.; Heino, Un. 1888; Diepenheim (*monstr.*), Un. 1897; — Harderwijk, Hulshorst 1852, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Ruurlo 1882, Ensink; Borculo 1877, K.; tusschen Arnhem

en Nijmegen 1835, herb. v. d. B.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; Beek, Weurt, Beuningen, Th. Abel.; Loenen 1848, Lac.; Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; 1891 Garj.; Soest 1843, v. d. T.; Grebbe, Fockema; Doorn 1869, en Zeisterbosch 1851, O.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1879, W. A. Oudemans; Schalkwijk 1830, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Legmeerpolder 1886, en Zijdelmeer, Boerl.; Schenkel, Fl. Amst.; Ringdijk 1839, Romb.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem 1839, Romb.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1841, Buse; Oud Karspel 1882, B. Jelgersma; — Noordwijk, J. A. v. Dissel; Leiden 1835, Mb.; 1842, B. W.; 1843, O.; Perin; Leiderdorp 1899, Jongm.; Rijnsburg, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar 1832, S. S.; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Forsten; Leimuiden, Exc. 1883; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, Destrée; Nootdorp 1845, de Br.; 's Gravenzande, V. Z.; Binnendijk tusschen Delfshaven en Schiedam 1901, Jongm.; Dordrecht 1882, V.; 1884, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; Heikop, v. H.; Duinvalleien Schouwen 1843, 1845, v. d. B.; Oosterland (Duiveland) 1887, L.; Walcheren 1840, v. d. B.; Oranjezon 1879, L.; Zwake, v. d. B.; Zuiddorpe 1863, Sas van Gent 1855, A. W.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako; Breda, v. Rees; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Loopschans Breda, v. A.; Westendam 1835, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; — Maastricht, Coll. Nat.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Oldeholtpade Bleidijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Oosterbroek, Haren, Onnen, Glimmen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Paterwolde 1853, Holk. in herb. v. Tuinen; Pater-

wolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Roosendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; — Zeist 1872, v. Tuinen in herb. pr.; Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Baarn 1883, Heinsius in herb pr.; — IJsbaan Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; H. v.d. Linden in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, — tusschen Breda en Oosterhout 1894, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Ameland; Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 256); — Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Koevorden, Sleen, Weerdinge, Odoorn, Borger, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — Steenwijk, Steenwijkerswold, Gieten, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 236); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194), Hengelo, Hasselo, Woolde, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Winterswijk, Breevoort, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Zutphen, Bronsbergen, Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 5. IV. p. 403); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. IV. p. 236); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); Castricum, Velserkanaal, v. E.

(Arch. 2. I. p. 376); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Mook, Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 8); Blerik, Baarlo, Velden, Station Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); Simpelveld, Spekholzerheide, Kerkrade 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 8).

Voorts vermeld door Vorstius en Munting.

363. **L. angustissimus** *L.* Plant van het Middellandsche Zeegebied; zelden ingevoerd. ⊙ *Mei—Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1880, v. d. Veen en K.

Tetragonolobus. *Scop.*

364. **T. siliquosus** *Roth.* (*Lotus siliquosus* Fl. B. S. p. 542). Vruchtbare weiden, gaarne op zilten bodem. ♃. *Mei—Juli.*

Niet in Herb.

Haagsche bosch V. Z. (Prodr. Ed. I. en Arch. 1. II. p. 39, alwaar Dr. v. d. Bosch getuigt de plant zelf gezien te hebben); als sierplant bekend aan Pelletier en Munting.

Subtribus Galegeae *Koch.*

Glycyrrhiza *L.*

365. **G. glabra** *L.* Plant van Zuid-Europa; wordt noordelijker hier en daar verbouwd en is door haar lange uitloopers een moeielijk uit te roeien onkruid. ♃. *Juli—Aug.*

Niet in Herb.

Behalve vermeld door Pelletier en Munting

vinden wij opgaven over het voorkomen dezer plant door v. d. Bosch in Prodr. Ed. I. p. 64 (Zuid-Beveland) later aangehaald door A. Walraven, die haar ook voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen meldt. Bovendien in de omstreken van Zevenbergen bij een molen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278).

Galega *L.*

366. G. officinalis *L.* Plant van Zuid-Oost-Europa, in moerassige weiden en langs oevers; vroeger als geneeskrachtige plant gekweekt en nu nog als sierplant; misschien hierdoor op enkele plaatsen verwilderd. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb: Zwolle in hooiland 1832, M. Dassen; — Hilversum en Zeist, C. A. Bergsma; — Proefveld Dordrecht 1899, Posth.

Voorts alleen vermeld door Pelletier en Munting.

Colutea *L.*

367. C. arborescens *L.* Struik uit Zuid-Duitschland, in boschrijke bergstreken; vaak als sierplant gekweekt en daardoor nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Treek bij Amersfoort (*culta*) 1895, Garj.; Chartroijse bij Utrecht, R. B.; — Maastricht, v. A.; Sint Pietersberg 1866, H. d. V.; 1869, O.; 1875, de Br.; 1885, K. en G.; Exc. 1889.

Robinia *L.*

368. R. Pseud-Acacia *L.* Sierboom uit Noord-Amerika, doch algemeen op lichten bodem aangeplant. Doordien de zaden vaak kiemen, heeft de plant zich hier en daar volkomen ingeburgerd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Deventer (verw.) 1878, K.; — Arnhem 1885, V.; aangeplant op hooge zandgronden om Nijmegen, hier en daar verwilderd, Ubbergen, Neerbosch, Hatert, N. en Th. Abel.; — Sint Michiels gestel, v. Hov.

(Apeldoorn 1879—1897, K. A. in herb. pr.; Lochem 1895, Posth. in herb. pr.; Utrecht 1977, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); — op den Pettelaarschen dijk en langs de Vuchtsche heide, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 9); tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wijlre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Subtribus Astragaleae *D. C.*

Astragalus *L.*

369. **A. glycyphyllus** *L.* In heggen, tusschen kreupelhout, in bergachtige streken. ♃. ☿ *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen Nijmegen en Beek, B.; bosschen bij Beek 1833, Wtt.; Ubbergsche weg Nijmegen 1897, G. en V.; Nijmegen, Buse; 1837, D. S.; G. Broers; O.; 1846, G. Deijn.; Thomson; Hezelpoort bij Nijmegen 1864, v. H.; Vestingwerken buiten de Hezelpoort, Molen te Ubbergen, N. en Th. Abel.; Vestingwerken aldaar 1833, Wtt.; fort Kraijenhoff 1841, v. d. T.; bij Weurt, N. en Th. Abel.; — Jachtlust bij Hilversum 1886, H. d. V.; — Katsop bij Beek 1872, Lac.; Valkenberg 1883, K.; 1887, V.; Schaesberg aldaar 1900, Rieter; Oud-Valkenberg 1864, H. d. V.; 1889, V.; Hulsberg bij Valkenberg 1900, E. A. Rovers en V.

Voorts reeds door Munting vermeld.

379 A. **Onobrychis** *L.* Plant van Zuid-Oost-Europa, en den Levant, soms als sierplant, nu en dan ingevoerd. ♃. *Juni–Juli.*

In Herb.: Ruigte Schie bij Rotterdam, F. D. J. Risch.

Tribus Hedysareae *D. C.*

Subtribus Coronilleae *D. C.*

Coronilla *L.*

371. C. **varia** *L.* Zonnige heuvels, weiden, op droge, opene en grazige gronden. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893, K. A.; 1897 V.; IJsseldijk aldaar 1833, Wtt.; Station Zwolle 1895, Carmiggelt; tusschen Deventer en Zutphen, v. Heijn; — Zutphen 1833, Wtt.; Spankersche brug kanaal Dieren 1886, Ensink; Zevenaar, G. Broers; Laag Elden en Zevenaar, G. Broers; Lobith 1837, V. Z.; Waaldijk bij Loenen, 1879, K. A.; Duno bij Arnhem 1897, V.; Velp 1840, D. S.; Nijmegen, B.; Thomson; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1843, 1845, Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; (ook fl. *albis*) 1865, Th. Abel.; Spoel te Culemborg 1828, Wtt.; 1835, D. S.; 1837, Lac.; Mb.; v. d. T.; 1841 (fl. *albis*), v. d. T.; 1857, Knüttel; Culemborg 1836, Dz.; 't Zand en Station Culemborg 1891, de Haas; Wageningsche berg 1833, Wtt.; 1848, 1849, Buse; — Groenhoven bij Leiden 1900, Struyk.; Houtloods lijnbaan Dordrecht 1894, Posth.; — Genoy 1899, Garj.; Stationsterrein Venlo 1900, Rieter; Sint Pietersberg bij Caestert, de Marres; Maasoever te Wijk bij Maastricht 1894, de Haas.

(Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v.

Wagensveld; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; — Sleeuwijk, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; — Middelburg 1895, L. in herb. pr.).

Bovendien: Ooische waard, langs het riviertje het Meer tegenover Ooizicht, Th. Abel.; langs den Waaloever in de Millingsche waard, M. Coenen (Arch. 2. V. p. 270); — Haventerrein Vlisingen, L. (Arch. 2. V. p. 650).

Voorts waarschijnlijk als sierplant reeds opgegeven door Bruman.

372. C. scorpioides *Koch.* Plant van Zuid-Oost-Europa op kalkbodem op akkers, in wijnbergen en olijvenaanplantingen. Noordelijker hier en daar ingevoerd. ⊙ *Juni—Aug.*

In Herb.: Op moesland bij Apeldoorn 1872, K. A.; Op met Sumac-afval bemest klaverland bij Apeldoorn 1877, K. A.; — 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Amsterdam, Heukels.

Ornithopus *L.*

373 O. perpusillus *L.* Op open en bebouwde zandgronden. ⊙ *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Holk.; — Rijs 1853, S.; 1867, J. M. de Boer; — Haren bij Groningen, v. H.; Harendermolen, Strat.; Jipsinghuizen, Un. 1899; — Bosch bij Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, — Kampen, Staphorstsche bosch, v. Heijn; Deventer 1877, K.; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halbertsma; Brinkgreve 1845, T.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; tusschen Diepenveen en Twello 1846, Top; Zwolle, Thorbecke; Heino, Un. 1888; tusschen Lenthe en Dalfsen 1891, L.; Hellendoorn 1892, L. en Carm.; Lonneker 1891, L.; Rijssen 1892, L. en Carm.; — Hattem 1854, R. B.;

Harderwijk 1852, 1866 R. B.; Twello T.; Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1851, Gronem.; Lochem 1832, Miquel; 1886, V.; Arnhem, S.; Thomson; Velp, v. H.; Rosendaalsche weg, Boerl.; Wolfheeze 1856, S.; Nijmegen, B.; Bergendal, Groesbeek, Malden, Hatert en bij Nijmegen; N. en Th. Abel; Groesbeek 1886, v. H.; Renkum, Buse; Spoel bij Culemborg 1835, Kraamw.; Nijkerk Rijzenburg, R. B.; tusschen Nijkerk en Amerfoort, D. S.; — Amerongen, v. d. B.; Amersfoort 1847, v. d. Roemer; 1860, R. B.; 1892, Garj.; tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1836, D. S.; Darthuizerberg 1839, v. H.; Soest 1836, D. S.; Rijzenburg, v. d. T.; Driebergen, v. H.; 1829, Wtt.; Forsten; Station Driebergen 1871, Hoek; Doorn, Fockema; Maarsbergen 1865, en tusschen Zeist en Driebergen 1857, Knüttel; Zeist, v. H.; W. K.; Westbroek en N.-Loosdrecht, v. d. T.; kanaal voor de Westbroeksche kade 1900, G. en Jongm.; huis ter Heide 1859, v. H.; — Meent te Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen 1894, V.; Hilversum, Romb.; 1884 S.; tusschen 's Gravenland en Bussum 1869, Hoek; Muiderberg, M. D.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; Heilo, Un. 1891, Haarlem, Buse; Haarlemmerhout 1872, Boerl.; — Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; 1885, V.; Pietgijzenbrug 1846, v. Dissel; Noordwijk binnen, Dz.; 1860 S.; Langeveld 1860, S.; Keukenhof 1889, V.; Lisse 1835, Kerb.; Warmond, de Vriese (P. N. S.); Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1839 en 1840, B. W.; 1846, O.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; Wassenaar, Pierot, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; 1835, Lac.; G. B.; Eik en duinen 1893, Borst Pauwels; — Clinge 1845, B. W. en v. d. B.; duinen Haamstede 1894, V.; Zuiddorpe 1854, en Sint Kruis 1861, A. W.; — Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Bavel 1883, V.; Gilze—Rije 1877, L.; Eindhoven, Dz.;

Deurne 1871, Lac.; — Stramproy 1900, G. en Jongm.; Jabeek 1896, G.; Hussenberg 1885, K. en G.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, in herb. v. Tuinen, tusschen Veenwouden en Bergum 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; aan de Garst te Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen bij Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oud Leusden 1846, Alpherts in in herb. pr.; — Bergen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Voorschoten, de Wit Hamer in herb. L.; Monster 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Weerdingen, Gieten 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Bekkum, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 219); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Zevenaar, Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Gennep, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 9); Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius en Bruman.

374. O. sativus *Brotero.* Plant van Zuid-West-Europa, voornamelijk in Portugal. Sinds een halve eeuw als voedergewas gekweekt en daardoor nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Epse 1878, K.; — Beek 1868, O.; Malden tusschen graan 1894, V.; — Hilversum, J. K. B. herb. R. B.; — Breda, v. A.; Deurne, Lac.; — Stamproy 1900, G. en Jongm.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot; Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; 1872, K. A. in herb. pr.; Uilenpas, Doesburg, Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Zanderij tusschen Bussum en Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1893, V. Sur. in herb. pr.; 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Hohenheim en Mheen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 182); Nijmegen, Abel. (Arch. 2. II. p. 201); — Doorn 1869, O. (Arch. 2. I. p. 61); — tusschen Hilversum en Loosdrecht, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570).

Ook reeds bekend aan Munting en enkele andere der oudere schrijvers.

375. O. compressus *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee; nu en dan met Seradelle ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli;* somtijds *Oct.* en *Nov.*

In Herb.: Weg naar Rith, 1 Nov. 1874, v. A.

Subtribus Euhedysareae *D.C.*

Onobrychis *Tourn.*

376. O. viciaefolia *Scop.* (*O. sativa* Lam. et Prodr. Ed. I.

p. 65). Midden-Duitschland, op kalkhoudenden bodem. Als cultuurgewas hier en daar verwilderd. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Proefveld Dordrecht 1899, Posth.; – Zuid-Beveland (*colitur*), v. d. B.; – Savelsch bosch bij Gronsveld 1894, Lindo.

(IJseldijk bij Zwolle 1876, v. Tuinen in herb. pr.; duinen Zandvoort 1899, A. C. J. van Goor in herb. pr.).

Bovendien: Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Ook bekend aan Pelletier en Munting, die volgens Kent opgeeft Tolbert, Grootegast en Leek.

Tribus Vicieae *Bronn.*

Subtribus Cicerideae *Alefeld.*

Cicer *Tourn.*

377. C. **arietinum** *L.* Zuid-Europeesche plant, alwaar zij om hare zaden gekweekt wordt. Bij ons slechts als ingevoerd waargenomen. ⊙. *Juni–Juli*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1899, F. D. J. Risch; – Langs de Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; – Opslag uit Calcutta-tarwe bij Dordrecht 1899, Posth.

Subtribus Ervoideae *Gren. et Godr.*

Vicia *Tourn.*

378. V. **Cracca** *L.* Algemeen langs akkers, in heggen, kreupelhout en op grazige plaatsen. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, Lac.; Oosteind en Oude Schild op Texel 1868, Holk.; Burg en Koog aldaar 1869, Eierlandsche polder 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; – Leeuwarden 1849,

S.; Huisum, Goutum, Jelsum, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; – Groningen, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1845, T.; 1847, R. B.; v. Heijn.; Pothoofd bij Deventer 1876, K.; Deventer 1840, Halb.; Romb.; Zwolle, M. Dassen; 1897, L.; tusschen Wierden en Vriezeveen 1892, en Hardenberg 1892, Carm.; Almelo, v. Lennep; – Harderwijk, Elburg 1833, Wtt.; R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Leesten 1850, Gron.; IJsel bij Velp 1840, D. S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; – Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht, v. H.; R. B.; 1859, Hartm.; Driebergen 1857, Knüttel; Doorn 1869, O.; Vossegat, v. d. T.; Vecht bij Loenen, Exc. 1884; Wikkenburg 1827, Wtt.; – Naarden 1864, O.; 1869, Hoek.; Uithoorn 1879, en Zijdelmeer 1884, Boerl.; Amstelveensche weg 1842, Heybrock (P. N. S.); Sloterweg 1846, P. A. Richard; Romb.; Sloten, Fl. Amst.; Schinkel 1857, Knüttel; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Bloemendaal 1864, Hartsen; Haarlem, Buse; 1835, Mb.; 1838, Romb.; – Holland, Forsten; Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1840, 1841, S. S.; Pierot; Perin; 1846, v. Dissel; 1846, O.; 1872, Boerl.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, v. d. Cop; G. B.; R. B.; 's Gravezande 1879, S.; Fijenoord 1846, Groshans; Oud Alblas 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1835, Lac.; 1847, M. J. Cop; 1882, V.; C. v. d. Broek; Lek bij Vianen 1835, D. S.; – Wemeldinge 1840, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Middelburg, B. W.; Zuid-Beveland 1838, 1840, 1848, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Sint Kruis 1861, A. W.; – Breda, v. A.; Waalwijk, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; – Gulpen 1871, Lac.

(Ondersma 1864, H. R. v. d. Ley; tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; – Leens, J. Borgman; – Dene-

kamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Rijssen 1892, Carm. in herb. L.; — Bronsbergen bij Zutphen 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer (ook in herb. de Haas en 1844, Alpherts in herb. pr.); Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Abcoude, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; tusschen Naarden en Huizen 1877, (var. *incana*) K. A. in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Naaldwijk, Monster, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; Waarde, M. v. Weele; Spijkenisse, J. Koornneef; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Wolvega, Knijpe, Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Dalen, Koevorden 1859, Lac. en S. (Arch 1. V. p. 245); — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Heino, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo Albergen, 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); Markelo, Diepenheim — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Breevoort, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); —

Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle en Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 111); — Woensdrecht, station aldaar, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

[Aanm.: De Heer D. Lako vestigt er de aandacht op dat Vicia Cracca langs de zeekust voorkomt in een smalbladige, grijzere vorm, zoo o. a. duinvalleien Walcheren 1883, Oranjezon 1883, Souburg 1873, Zierikzee 1883, L. in herb. pr. Dit is de vorm incana Thuill., zooals die door den Heer Kok Ankersmit voor Naarden—Huizen wordt aangegeven. Deze verscheidenheid komt ook voor aan de duinen der Oost-Zee].

379. V. tenuifolia *Roth.* In struikgewas en op akkers in Midden Europa. ♃. *Juni—Aug.*

Nijkerk 1857, Stolz. in herb. K. A.

[Aanm.: De plant kwam reeds voor, echter zonder nummer in de eerste editie van dit werk, een opgave steunende op eene mededeeling van Favrod de Fellens. In de Flora Batava bij Plaat 178 van Vicia Cracca vermeldt hij: „Ik heb zelfs in dit land twee andere soorten waargenomen, die zich duidelijk genoeg onderscheiden, om ze niet onder de verscheidenheden te rangschikken: deze zijn 1e V. Gerardi Willd." (= V. tenuifolia Roth.) Nadere groeiplaats werd echter niet aangegeven].

380. V. villosa *Roth.* Midden-Europeesche plant op akkers, vooral op zandigen leembodem; de laatste jaren verbouwd als voederplant; bij ons echter meestal met granen ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zwolle 1899, E. Heimans; Pothoofd bij Deventer 1885, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; Herculo bij Zwolle 1891, L.; Wijhe, Un. 1888; — Harderwijk 1832, Wtt.; Weurt 1884, F. A. Coenen; Wijchen 1897, G. en V.; — Amersfoort 1895, Garj.; molen bij de Bilt, v. H.; v. d. T. en D. S.; 1835, Kraamw.; 1835 en 1842, v. d. T.; — Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Amsterdam 1874, Lac.; G. Barger; Haarlemmermeer bij Heemstede 1872, O.; — Kroonestein 1895, V.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; — Middelburg 1895, Ogt.; meelfabriek aldaar 1897, L.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Oudenbosch 1893, J. Stein S. J.; molen Cuppens te Asten 1901, Rovers; — Weert 1895, G. en V.

(Midsland, J. B. Tijm; — Doornwerth, J. Swart; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Helder, L. de Bruijn; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Staatsspoordijk Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch, H. v. d. Linden; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — Onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; akkers langs den weg van Roermond naar St. Odilienberg, Un. 1900, Schipper in herb. pr.).

381. V. faba *L.* Plant uit het Oosten, doch algemeen verbouwd, een enkele maal als opslag. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb: Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Apeldoorn (var. *equinum* en var. *columbinum*) 1878, K. A; Nijmegen (*culta*) Th. Abel.; — Noordwijk 1846, Perin; Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Spaarne 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Oegstgeest (opslag) 1885, Struyk. in herb. pr.; Westland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Klaverwild Zwijndrecht 1899, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Zeeuwsch Vlaanderen A. W. (Arch. 1.

IV. p. 276) en overigens al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en 2. VI. p. 111). Reeds door Dodoens en Pelletier vermeld.

382. V. narbonensis *L.* Bouwlanden in de streken om de Middellandsche Zee, een enkele maal als voederplant gekweekt; zeer zelden ingevoerd. ⊙ of ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Vestingwerken buiten de Hezelpoort en den spoorweg bij Nijmegen 1872, Th. Abel.; — Amsterdam, Fl. Bat.

383. V. lathyroides *L.* Op opene zandgronden, vooral in de duinen. ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Terschelling 1869, Oostereind Terschelling 1869, Ameland 1869, en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Kampen, R. B.; Zandberg 1846, 1849, T.; 1854, R. B.; Deventer 1849, Cop; Platvoet aldaar 1848, Cop; 1877, K.; — Nijmegen, B.; Voorst 1897, K. A.; Harderwijk 1871, R. B.; Amersfoort 1860, R. B.; 1893, Garj.; tusschen Driebergen en Doorn v. d. T.; Rhenen, Th. Abel.; de Bilt 1837, D. S.; Vossegat bij Utrecht, Coll. Nat.; — Ananasbosch tusschen Schagen en Callantsoog 1901, G. en Jongm.; Schoorldam 1869, Hoek; Bloemendaal, Wenck, v. d. T.; Bennebroek 1837, Buse; Overveen v. d. B.; 1841, Kerb.; Buse; 1897, V.; Meerenberg 1860, S.; Haarlem 1843, Tilanus (P. N. S.); 1870, O.; — Hillegom 1833, Wtt.; Hollandsche duinen, Forsten; Noordwijk 1872, Boerl.; v. d. T. (fol. *lin.*): Lisse 1835, Mb.; Kerb.; Ruïne van Teylingen 1894, V.; Katwijk, Perin, 1851, S.; 1886, C. v. d. Broek; Leiden, Exc. 1860; Warmond 1833, Wtt.; den Deijl, Pierot; 1833, S. S.; 1840 B. W.; Wassenaar 1843 O.; 1861, S.; tusschen Wassenaar en den Haag, S. S.; 's Gravenhage 1843, de Br.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; Scheveningen 1851, S.; Loosduinen, V. Z.; — Wal-

chersche duinen 1839, v. d. B.; Koewacht 1856, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson.

(Vlieland (fl. *alb.*), S. Boon; Midsland, J. B. Tijm in herb. Heukels; — Twello 1851, K. A. in herb. pr.; Zutphen 1882, L. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; Walden Bussum 1901, Costerus in herb. pr.; Zandpoort 1885, Heinsius in herb. pr.; Overveen C. A. Backer in herb. Heukels; — duinen Koudekerke 1892, Ogt. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Grave 1892, J. Jorna in herb. de Haas; — in een Larixboschje tegenover de Lindeboom bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vestingwerken Nijmegen, en Spoordijk bij den weg naar Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 271); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 376).

384. V. pannonica *Jacq.* Plant van Zuid-Oost Europa, op akkers en begroeide grazige gronden; vaak ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb: meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Nieuwe haven Nijmegen 1872, en vestingwerken bij de Hezelpoort 1872, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Willemspark Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr.; Raaiweg bij de Gooische vaart 1888, H. d. V.; [1]) — Langeveld bij Noordwijk 1900, v. Vloten; — zandweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

β. **striata** *M.B.* (*V. purpurascens* D.C.).

In Herb.: Almelosche kanaal te Zwolle 1899, Heimans.

(stoommeelfabriek Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; — Zeist, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Fijenoord 1901, Ogt. in herb. pr.; —

1) Werd ingezonden als V. lutea, door Prof. Suringar, later voor Vicia hybrida gehouden.

meelfabriek Middelburg 1901, Ogt. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels. β. meelfabriek Middelburg 1901, en fl. *albis* Middelburg 1897, L. in herb. pr.).

385. V. hybrida *L.* Op bebouwde terreinen, in Zuid- en Midden-Europa. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eem bij Amersfoort, Baarn, Garj.; — straatweg bij de Gooische vaart Hilversum, H. d. V.

[Aanm: De in Kruidk. Arch. (2. II. p. 201) vermelde γ. hybrida: tusschen rogge op den Hunerberg bij Nijmegen, B. in herb. O. behoort tot V. angustifolia, zooals reeds door v. Hall werd aangeteekend (Cfr. Arch. 2. V. p. 605)].

386. V. lutea *L.* Plant uit de landen om de Middellandsche Zee en Midden-Europa; doch vaak ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Kanaal bij de stoommeelfabriek te Deventer 1898 en 1899, Westerhoven en Peteri; — Nieuwe haven Nijmegen, Th. Abel.; —*'t Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Parkweg Amsterdam, J. J. Smith Jr.; — Huis ter Rivier bij Overschie 1894, V.; — Middelburg 1899, Ogt.

387. V. sepium *L.* Algemeen in heggen, langs slootkanten. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; — Haren, v. H.; Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Nederl. Mettray 1878, K.; Kampen, T.; Zalk 1848, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Vollenhoven 1897, L.; Zwolle, M. Dassen; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Leesten, Gronem.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek 1843, Th. Abel.; * 1866, v. H.; Heumen 1897, en tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Maarsbergen 1865, Knüttel; Doorn 1869, O.; Bunnik 1842, Bierens

*) var. β. montana Koch. (= V. montana Fröl. = V. sepium C. angustifolium Koch.)

de Haan (P. N. S.); Schalkwijk 1830, Wtt.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1834, D.S.; 1835, Wtt.; 1858, R. B.; Coll. Nat.; 1880, Enger; Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; Wikkenburg *1829, Wtt.; tusschen Loenen en Vreeland 1900, Jongm.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg, Kerb.; Sassenheim 1846, v. Dissel; Warmond, v. d. B.; Leiden 1835, Lac.; Dz.; 1835, Mb.; 1839, B. W.; Forsten; 1842, O.; de Vink, Perin; Wassenaar, Pierot; 's Gravenhage 1841, de Vriese; Exc. 1883; 1895, Barger; Raaiweg aldaar 1826, V. Z.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1878, Posth.; 1880, V.; Dordrecht, v. Hov.; 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; Vianen 1871, Schepman; — Walcheren 1839, v. d. B.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Rosmalen, v. Hov.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — *St. Jansberg 1864, v. H.; *Un. 1873; Plasmolen, Un. 1853; Valkenberg 1889, V.; Gronsveld, Un. 1883.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Oude werf bij Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Wilp, 1850 en — Vaassen 1853, K. A. in herb. pr.; roggeveld de Steeg 1895, en Rozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, A. H. Blaauw; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Doornwerth, J. Swart; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; — tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Nieuwersluis 1885, Heinsius in herb. pr; J. Koornneef in herb. Heukels; Laarderweg, Crailo, Laren 1899, Koning in herb. pr.; Bloemendaal, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1885,

* fl. albis.

Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam*, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch in herb. Heukels; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo bij den Herungerberg 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Overveen—Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 376); Zandpoort 1874, H. d. V.; (Arch. 2. III. p. 70); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Maastricht, Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311). Voorts vermeld bij Bruman.

388. V. grandiflora *Scop.* Plant van Zuid-Oost Europa en daar voorkomende op akkers, in heggen en in kreupelhout, nu en dan echter met zaden ingevoerd. ⊙ en ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Kanaal naar de meelfabriek te Deventer 1899, E. J. A. Scholten en H. W. Peteri.

389. V. angustifolia *Roth.* Algemeen op open en bebouwde gronden, meestal in zandige streken. ⊙. *April—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1868, Holk.; Burg op Texel 1869, Vlieland 1869, Terschelling 1869, Holk.; 1887, V.; Midsland, Un. 1886; West-Terschelling 1869, Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Rottum 1896 Schipper; — Bergumerheide 1849, S.; Ureterp 1829, v. H.; tusschen Oenkerk en Oudkerk 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1853, en Hardegarijp 1849, S.; — Helpman, Strat.; Haren 1835, (3 fol.)

en Groningen, v. H.; Ter Apel, Un. 1899; — Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Halbertsma; 1876, 1878, K.; Kampen 1849, T.; 1847, 1848, R. B.; v. Heijn.; Zandberg 1846, T.; Zwolle 1888, L.; v. Heijn.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn, K. A.; Harderwijk en Nijkerk 1835, D. S.; 1864, R. B.; Zutphen 1840, Buse; tusschen Zutphen en Gorssel 1833, Wtt.; Wildenborch 1834, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Heumen 1846, Th. Abel.; Beek 1868, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; — Amersfoort, R. B.; Hoogland 1854, herb. O.; Eem 1892, Garj.; Utrecht 1834, D. S.; de Bilt 1828, 1830, v. H.; 1835, D. S.; v. d. T.; 1836, v. H.; Fockema; — Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; Schinkel, Fl. Amst.; Willemspark Amsterdam, J. J. Smith; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Zanderij Hilversum 1838, v. d. T.; Muiderberg 1839, en 1841, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Lac.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Breesaap 1872, Boerl.; Zandpoort 1868, O; Wijk aan Zee, Buse; Meerenberg 1860, S.; Kraantje Lek 1843, Tilanus (P. N. S.); Overveen 1839, Buse; v. H.; 1878, S.; Vogelenzang 1855, Dz. en v. d. B.; Boerl.; Heemstede 1870, Hoek; Haarlem 1843, O.; 1872, Boerl.; — Hillergommerbeek 1843, O.; Lisse, Kerb.; Noordwijk aan Zee, v. d. T.; Noordwijkerhout, Boerl.; Teylingen 1894, V.; Leiden 1833, Mb.; 1835, S. S.; Dz.; 1836, Wtt.; 1839, B. W.; 1842, B. W.; 1860, S.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1843, O.; Meelfabriek Zoeterwoude 1898, V.; Morsch bij Leiden 1832, 1833, Wtt.; Katwijk 1832, Wtt.; Dz.; 1836, Lac.; Pierot; 1860, S.; 1887, C. v. d. Broek; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Pierot; 1836, Lac.; Dz.; Duifhuislaan aan de Haagsche Schouw, Mb.; den Deijl onder Wassenaar 1835, S. S.; Scheveningen, Destrée, 's Gravenhage, V. Z.; 1895, R. B.; Hoek

van Holland 1879, S.; Huis ter Rivier 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1882, V.; *1882, C. v. d. Broek; Hollandsche duinen, Forsten; — Haamstede 1869, Schuringa; Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Cortgene 1886, L.; Hulst 1845, Driewegen 1840, Domburg 1839, v. d. B.; tusschen Vlissingen en Middelburg *1880, Buijsman; Walcheren 1839, 1841, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. R.; Waterpoort en Loopschans aldaar, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Bergen op Zoom, Schelde 1834, Wtt.; Ginneken 1876, O. (als *sativa* n⁰. 1218); Rozendaal, Un. 1860; Sprang, Thomson; Rosmalen en Vucht, v. Hov.; Sleeuwijk 1836, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Mook 1866, v. d. B.; Gennep 1876, Lac.; (N⁰. 1187 herb. O. var. *Bobartii*), Roermond 1900, G. en Jongm.; Craubeek 1866, H. d. V.

(Veendijk Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Rottevalle, J. Kuipers; — Zuid-Laren, Noord-Laren, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Heiligerlee 1894, Schipper in herb. pr.; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Brummen 1879, K. A. in herb. pr.; Edesche veen 1892, V. Suringar in herb. pr.; de Bol bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Borculo, Mej. G. J. Kerbert; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Eemnes binnen 1872, Costerus in herb. pr.; — Bosch v. Bredius bij Naarden 1899, en Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg, F. Hulk; Valkeveen, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Rijngeest 1894 en Endegeest 1893 onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; Terheide, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch; W. H. Wachter en

---

*fl. albis.

P. Jansen; H. v. d. Linden; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — * Veersche weg Middelburg 1899, Ogt. in herb. pr., Groede, P. J. v. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Alkmaar en Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 271); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch., 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9); Sint Pietersberg, de Haas (Arch. 2. VI. p. 566).

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

Aanm.: Men onderscheidt hierbij:

α. segetalis (V. segetalis Thuill.) Blaadjes der bovenste bladen lijn langwerpig; peultjes lijn-langworpig, bij rijpheid de kelk verscheurend. Op akkers.

β. Bobartii (V. Bobartii Forster). Blaadjes der bovenste bladen lijnvormig; peultjes kleiner, lijnvormig, de kelk niet verscheurend. In droge bosschen.

Waar bij het herbarium materiaal veelal geen rijpe vruchten voorkomen, kan men op den bladvorm alleen deze varieteiten niet onderscheiden. De meeste exemplaren zullen wel behooren tot *α*. segetalis; als V. angustifolia *β*. Bobartii werden onderscheiden de planten van Ubbergen en Heumen, Abel. (Arch. 2. v. p. 271) Walchersche duinen, v. d. B.; — Rosmalen, v. Hov. Prodr. Ed. 1, p. 66; — Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 9) en Sint Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.

De Heer L a k o teekende bovendien bij zijne exemplaren van Zwolle afwijkende vormen aan van *α*. s e g e t a l i s met korter of langer gesteelde trossen en bladen die varieeren tusschen lijnvormig en elliptisch of lancetvormig.

Als *α*. **segetalis vond ik nog:**

Deventer 1850, Twello 1851, Vaassen 1853; Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Gilze—Rije 1878, P o s t h. in herb. pr.

389*a*. V. angustifolia *Roth.* **B. Subspec. V. sativa** *L.*

Ingevoerd uit Zuid-Europa, algemeen verbouwd, een enkele maal verwilderd. ⊙ en ⊙. [1]).

In Herb: Eierlandsche polder 1868, H o l k.; — Hees, T h. A b e l.; Nijmegen B. (als *hybrida*); — Zeist, C o l l. N a t.; Tolhek de Bilt 1834, D. S.; — Leiden S. S.; 1846, O; tusschen Noordwijk en Rijnsburg 1898, J o n g m.; Zwijndrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

---

1) Het is mij niet duidelijk, waarom bijna alle schrijvers die V. s a t i v a en V. a n g u s t i f o l i a niet voor afzonderlijke soorten houden, V. s a t i v a tot de hoofdsoort brengen en a n g u s t i f o l i a als een verscheidenheid rekenen.

Slechts in P r a h l's Kritische Flora der Provinz Schleswig-Holstein etc. wordt V. s a t i v a als var. *γ*. onder V. a n g u s t i f o l i a ondergebracht. Het verwondert mij des te sterker daar G a r c k e reeds meldt: „Die Stammform hiervon ist unstreitig V. a n g u s t i f o l i a Allioni."

A s c h e r s o n in zijne Flora des Nordost deutschen Flachlandes zegt: Aus dieser Unterart dürfte wohl durch Cultur V. s a t i v a entstanden sein, da die Unterschiede sehr unerheblich sind und die Varietät A. (s e g e t a l i s) ein deutlicher Bindeglied darstellt; letztere mag vielleicht öfter aus verwilderter s a t i v a entstehen." W o h l f a r t h in K o c h's laatste editie geeft eveneens als zijne meening: „Ist (V. a n g u s t i f o l i a) wohl ohne Zweifel Stammart von V. s a t i v a." Aangaande de oorspronkelijke verspreiding van V. s a t i v a merkt D e C a n d o l l e op (Géographie botanique raisonnée p. 961): „elle croit, spontanée, au midi du Caucase, dans les prés; en Grèce, parmi les buissons de la zone des arbres toujours verts et en général, dans le midi de l'Europe et en Algérie mais dans l'Europe tempérée, elle vient plus ordinairement parmi les cultures, d'où l'on peut inférer qu'elle est introduite et non originaire." In zijn „Origine des plantes cultivées," p. 86. wordt V. s a t i v a L. opgegeven als: une Légumineuse annuelle, spontanée dans toute l'Europe, à l'exception de la Laponie." Het blijkt echter dat hij nu ook de var.

(Veendijk Oldenboorn 1863, Holk.; Oranjewoud Heerenveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Winsum, R. v. d. Tol; — Rijswijk (Gld.) B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen graan aldaar, de Haas in herb. pr.; — Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Sas van Gent 1854, A. W.; Nieuw- en St. Joosland 1877, Axel 1886, L. in herb. pr.; — Breda 1897, Struyk. in herb. pr.; Kruisland, F. Janssens; Valkenswaard, Gestel, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: [1]) Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Gramsbergen 1850, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 245); — tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 219); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Neerbosch, Weurt, Beuningen, Lent, Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 354); — Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Wassenaar, Voorne,

---

angustifolia onder de soort heeft begrepen, zooals volgt uit hetgeen over de verspreiding in Indie wordt gezegd: „Roxburgh la donne pour indigéne dans le nord de l'Inde et au Bengale: ce que sir Joseph Hooker admet seulement en ce qui concerne la variété appelée angustifolia." Ook uit de verspreiding van beide soorten, V. angustifolia, de meest algemeene, V. sativa, de meer beperkte, zou, dunkt mij, de ondergeschiktheid van de laatste ten opzichte van de eerste volgen.

1) Zooals uit enkele opgaven duidelijk blijkt, zullen de meeste groeiplaatsen hier vermeld, betrekking hebben op V. angustifolia. Gebrek aan materiaal belet ons dit uit te maken.

v. E. (Arch. 2. I. p. 376); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117, VI. p. 111); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Gronsveld, H. d. V.; Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311); Beek—Elsloo, tusschen Eijsden en Rijkholt, tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 9). Ook reeds vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

V. lathyroides × sativa (= *V. peregrina* Koch) Deventer 1877—78, K. A. in herb. pr.

Lens *Tourn.*

390. L. esculenta *Mönch.* (*Ervum Lens* L. et Prodr. Ed. I. p. 67). West-Aziatische plant; hier en daar wegens de zaden verbouwd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn (*culta*) 1878, K. A.; — Ede op bouwland 1890, v. Vloten; — Rijnsburg 1846, O.; proefveld Dordrecht 1899, Posth.

(Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; — 's Gravelandsche weg Bussum 1900, Docters v. Leeuwen in herb. Koning).

Bovendien reeds opgegeven als bouwplant door Pelletier en Munting.

Ervum *Tourn.*

391. E. hirsutum *L.* Algemeen in zandige bebouwde streken. ⊙. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1847, Harting; Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1869, Holk.; 1896, Schipper; — Koudum 1864, J. M. de Boer; Giekerk 1850, S.; Ureterp 1829, v. H.; — Groningen, Strat.; 1857, v. H.; Haren 1845, v. H.; — Meppel, v. Heijn.;

Hoogeveen 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, R. B.; v. Heijn.; Zandberg 1848, T.; Staphorstsche bosch, v. Heijn.; Herculo 1887, L.; Deventer, Romb.; 1846, v. Gron.; 1877, K.; M. J. Cop; Nijenhuis, Un. 1888; — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Beekhuizen, Roosendaal, Arnhem, S.; 1885, V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Berg en Dal, St. Anna, Hatert enz., N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Zand bij Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; Hoogland 1854, O.; Wikkenburg, Wtt.; tusschen Renswoude en Zeist, v. d. B.; Bunnik 1842, B. de Haan; Utrecht, v. H.; 1858, R. B; Blauwkapel 1835, D. S.; Tolsteegpoort, v. d. T.; Schalkwijk 1832, Wtt.; — Muiderberg 1839, Romb.; Exc. 1882; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Oosterbegraafplaats aldaar 1867, O.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Buse; Overveen, Kip; Forsten; — Noordwijk 1860, S.; 1872, Boerl.; Ruigenhoek, Kerb.; Erforderlaan bij Lisse 1894, V.; Katwijk, Dz.; 1836, Lac.; Perin; Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; Pierot, 1846, O.; Wassenaar, Perin; Haagsche bosch, M. D.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Dordrecht 1882, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Zandpunt Dijkwelle 1840, en Zuid-Beveland 1840, 1842, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Hulst 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Breda, v. R.; Sprang, Thomson; 's Hertogenbosch, en Ortensche schans, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Beek, Boerl.

(Rottevalle, J. Kuipers; Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — opslag tuin Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Noordlaren, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Zwolle, N. Cieraad Jr.; Denekamp J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Terwolde 1876, Twello 1897, Teuge, 1853, K. A. in

herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — de Klop bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Galgensteeg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Haarlem en Heemstede 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandvoort 1896, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Noordwijkerhout en Ruigehoek 1894, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Kapelle, Z.-Bevel. 1894, Ogt. in herb. pr.; Groede, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, Beusichem, C. A. Backer; Aalst, Valkenswaard, Gestel, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Zuid-Limburg 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Tongeren en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Parkweg Amsterdam 1888, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Oostvoorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 276); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, Sint Pietersberg, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

392. **E. tetraspermum** *L.* In bouwlanden, heggen en kreupelbosschen. ⊙. *Mei—Aug.*

In herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Texel 1865, D. Huizinga; — Boven Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Oldenhof te Vollenhove 1894, Carm.; Kampen, R. B.; Wijhe 1892, L.; Wilpe, 1845, T.; 1877, K.; Diepenveen 1877, K.; Bathmen bij Deventer 1835 en — Twello 1849, M. J. Cop; Arnhem, S.; Doornweerth 1890, v. Vloten; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; Hees, Weurt, Beuningen, Lent en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Tiel, G. Post; Wageningen, v. d. B.; Zand bij Culemborg, H. S. (Coll. Nat.) algemeen bij Culemborg, 1899, C. A. Backer; — Rhenen, v. d. B.; de Grebbe, v. d. B.; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; Rijzenburg 1859, R. B.; Amersfoort, R. B.; 1892, Garj.; de Bilt, Utrecht, v. H.; Wtt.; D. S.; 1849, Wijers; 1851, Hartm.; Houten, v. d. T.; Schalkwijk, Wtt.; Amelienweert 1863, Coll. Nat.; Abcoude, herb. v. H.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Oosterbegraafplaats aldaar 1867, O.; Bergen 1871, S. en Abel.; — Valkenburg 1829, S. S.; Rijnsburg, Endegeest, Spanjaardsbrug 1840, B. W.; Leiden 1837, Mb.; Dz.; 1846, O.; Wassenaar, S. S.; 's Gravenhage, v. d. B.; 1895, R. B.; Zwijndrecht 1879, Posth.; de Lint 1848, v. Hov.; Smidshoek onder Dubbeldam 1882, V.; Louterbloemen nabij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, Nieuwland 1838, Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Kapelle 1894, Ogt.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W. (ook als *E. Loiseleurii* M. a. Bieb.); dijk aan den Loosenpolder 1853, A. W.; — Zevenbergen, Un. 1860; Sleeuwijk 1835, Lac.; langs de Mark Breda, v. A.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Beek 1871, Lac. (als *E. gracile* herb.

O. N⁰. 718), Kosberg 1871, Lac.; Gronsveld 1894, V. (Veenwouden 1866, Holk.; — Reitdijk Groningen 1854, W. Kent in herb. v. Tuinen; — Zwolle, H. Cieraad Jr. in herb. Heukels; tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Epse onder Gorssel 1851, Terwolde 1876, K. A. in herb. pr.; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Amersfoortsche berg 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Doorn 1896, Posth. in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; — Naaldwijk, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; molen v. Waardhuizen Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Kloetinge 1874, Posth. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Al de Zeeuwsche eilanden, behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Gronsveld, St. Pietersberg, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts vermeld bij Knijf, Munting, Bruman.

393. E. gracile *D. C.* Op akkers, begroeide heuvels, zelden. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Utrecht 1859, R. B. (twijfelachtig, door v. d. Bosch als zoodanig in zijn Verslag A⁰. 1860 opgenomen.) — bouwland tusschen Hoek en Neuzen 1853, 1859, 1862, A. W. (Cfr. Arch. 1. IV. p. 276).

(Waarde, M. v. Weele; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels).

Bovendien: Noord-Beveland in de lijst van Walraven en Lako.

Tribus Lathyroideae. *Gren. et Grod.*

Pisum *Tourn.*

394. **P. sativum** *L.* Afstammend van P. elatius, uit het gebied van de Middellandsche Zee; algemeen gekweekt wegens de zaden en de onrijpe peulen. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1877; — Zwijndrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Opslag Leiden 1896, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Nijmegen (*culta*), Abel. (Arch. 2. V. p. 272); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111). Ook vermeld door Pelletier en Munting.

β. **arvense** (*P. arvense* L. Prodr. Ed. 1 p. 67).

In Herb.: Apeldoorn (*culta*) 1878, K. A.; — Amersfoort (*verw.*), R. B.; Eem aldaar, Garj.; — Zwijndrecht 1882, V. (*culta*); — Zuid-Beveland (*verw.*), v. d. B.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — binnenmuur v. d. Nieuwe Haven te Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: als cultuurplant vermeld voor Nijmegen, Abel. (Arch. 2. V. p. 272); — en voor al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 117 en VI. p. 111).

Lathyrus *Tourn.*

395. **L. Aphaca** *L.* Bouwlanden, langs wegen en op begroeide grazige plaatsen, in Midden- en Zuid-Europa, tegenwoordig vaak met granen ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1878, v. d. Veen; — Amersfoort, Garj.; Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; — Velzen 1838, Mb.; Alkmaar (*2 bloemig*) 1899, Mevr. Snellen; — Leiden, Perin; — Helmond 1899, Joh. Jacobs; — Venlo 1899, Garj.; Sint Pieterberg 1869, O.; Amby, v. Hov.; Oud-Vroenhoven 1886, V.; Meerssen 1885, K. en G.; Gronsveld 1866, H. d. V.; 1894, V.; Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, en Valkenberg 1900, V.; Rotspark aldaar 1900, K. A.; 1901, Rieter.

(Stoommeelfabriek Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; E. J. H. Scholten; — Oldenbroek, J. F. Wichard; — Oost-Knollendam, Mej. T. Nanninga; — Rotterdam, F. D. J. Risch; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; meelfabriek aldaar 1898, Ogt. in herb. pr.; — Valkenswaard, H. A. v. Roessel; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Susteren, Meerssen 1872, Lac. (in herb. K. A.) (Arch. 2. IV. p. 311); Gulpen, Bunde, K. en G.; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 9). Ook reeds vermeld door Pelletier, terwijl zij van Maastricht reeds door Franquinet en van Rotterdam door Rainville bekend was. (Cfr. Prodr. Ed. 1. p. 67).

396. L. Nissolia *L.* Langs de randen van akkers en wegen in Midden- en Zuid-Europa, niet algemeen. ⨀. *Mei—Juli.*

In Herb.: Graanpakhuis Apeldoorn 1899, K. A.; — Goes, v. d. B.; *) Zuid-Beveland 1840, 1847, 1858, v. d. B.; 1845, B. W.; Cloetinge 1840, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 17 en 248); Nisse op Zuid-Beveland 1894, Ogt.; stationsterrein Vlissingen 1882, Buijsman; — Beek 1872, Lac.; Gronsveld, Un. 1861; 1894,

*) Kwam aldaar in 1899 nog voor, verzameld door Mej. D. Posthumus in herb. Posth.; in 1884, L. in herb. pr.

V. en v. Vloten; Voerendaal 1866, H. d. V.; tusschen Amby en Berg 1894, V.

(Waarde, M. v. Weele; St. Pietersberg, A. de Wever in herb. Heukels; Hees bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: West-Zeeuwsch Vlaanderen, A.W. (Arch. 2. III. p. 117); — verspreid in de plassen bij Zuilen en Maarsseveen Mei 1880, Westbroek Juni 1881 enz. H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526). Het komt mij voor dat bij deze opgave een vergissing is ingeslopen; waarschijnlijk wordt hier bedoeld *L. paluster*).

397. L. **sativus** *L.* Zuid-Europeesche plant; hier en daar afzonderlijk of met andere planten als voedergewas verbouwd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, v. d. Veen; 1899, J. v. Baren; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; — Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Tolkamer in wilde streken, (Lobith) V. Z. (Cfr. Bijdr. I. p. 148).

(Enk bij Deventer 1846, Cop; — Twello 1851, K. A. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels).

398. L. **tuberosus** *L.* In heggen en op graanvelden, vroeger in eenige streken verbouwd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zalk 1848, T.; R. B.; v. Heijn.; Deventer 1839, Halbertsma; 1897, V.; Herculo bij Zwolle 1891, L.; — Zutphen, G. B.; Buse; tusschen Zutphen en Vorden 1851, Gronem.; Voorst 1838, Buse; Twello 1845, T.; 1876, K.; Zevenaar, S.; Nijmegen, B.; Thomson; Beuningen, Lent, Oosterhout, N. en Th. Abel.; Geldermalsen 1875, L. Hulsebosch; Culemborg 1890, de Haas; — Korenveld de Grebbe 1901, des Tombe; Amersfoort, Garj.; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; Zeist, Driebergen 1857, Knüttel; Linschoten 1863, Coll. Nat.; Beusichem, N. S. Coll. Nat.; Bunnik 1842, B. de Haan; (P.

N. S.); Schalkwijk 1833, Wtt.; Houten, v. d. T.; Amelienweerd 1863, Coll. Nat.; Wikkenburg Wtt.; Utrecht 1836, v. H.; 1843, Romb.; Wtt.; 1859, Hartm. en R. B.; — Katwijk, V. Z.; v. d. B.; Dz.; Poeldijk en Monster, Exc. 1896; Feijenoord 1834, S. S.; Zwijndrecht, Barendrecht 1880, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Zuid-Beveland, Noorddijk 1838, Kapelle 1838, v. d. B.; Domburg, Forsten; Bruinisse 1887, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Moerdijk, Bergen op Zoom, Un. 1860; Sleeuwijk 1835, Lac.

(Bouwland aan de Garst bij Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Arnhem, Groll in herb. Ogt; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Tiel, Posth. in herb. pr.; Beesd (Betuwe) 1885, Schipper in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Zuilen 1877, Schipper in herb. pr.; Babilonienbroek 1886, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Haarlemmervaart Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Katendrecht, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Oost-Voorne 1900, Struyk. in herb. pr.; — Goes, Posth. in herb. pr.; West-Kapelle 1873, L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Weurt, Ewijk, Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 272); — Zandvoort en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 311). Ook vermeld door Dodoens, Lobelius, Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

399. L. pratensis *L.* Algemeen op grazige gronden, langs bouwlanden en wegen, in weilanden enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Oostereind Texel 1868, Holk.; Texel 1860, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886.; — Leeuwarden 1849, S.; Veenwouden, Sprée; — Groningen 1856, v. H.; Strat.; ter Heijl 1894, Sanders; — Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1874, v. Tuinen; 1892 en 1900, L.; Mastenbroek 1870, Hoek; Kampen 1848, T.; 1846, R. B.; Deventer 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; v. Heijn.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, Coll. Nat.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, G. B.; tusschen Bronsbergen en Leesten 1851, Gronem.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Ooische waard, Beek, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; D. S.; 1859, Hartm. en R. B.; Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; — Legmeerpolder 1886, Boerl.; 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amsterdam 1842, de Vriese; Schinkel, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Romb.; v. H.; Wijk aan Zee 1860, S.; Korterak bij Haarlem, Exc. 1883; Zandvoorderlaan, Exc. 1878; Bloemendaal 1867, en Bloemendaalsche bosch 1871, O.; Overveen 1837, Buse; Kerb.; 1870, Boerl.; — Noordwijk, B. W.; Leiden 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1842, O.; Perin; Forsten; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Exc.; Scheveningen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. Barger; Haagsche bosch, V. Z.; Waalsdorp, Fockema; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht, Boerl.; C. v. d. Broek; Zuidhoven onder Dubbeldam 1882, V.; Vianen 1871, Schepman; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Noord-Beveland 1886, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Ulvenhout, Exc. 1898; Wolfshaar bij Ginneken 1898, V.; Werkendam 1835, Lac.; Heusdensche wallen, v. Hov.; — Geulhem, Un. 1883; Gronsveld 1894, Lindo.

(Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; Terp 1864, H. R. v. d. Ley; tusschen Bergum en Veenwouden 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Dalfsen 1872, Posth. in herb. pr.; Oldenzaal, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Borculo, Mej. G. J. Kerbert; F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Zeeburg en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr; Zandvoort 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Ruine Teylingen 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Naaldwijk, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Waarde, M. v. Weele in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Kapelle 1894, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1 V*. p. 256); — Hengelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2 V. p. 399);

— al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 135); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 311).

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

L. **maritimus** *Bigelow* (*Pisum maritimum* L. et Prodr. Ed. I. p. 67). In de duinen, zoo langs de Oostzee kust en langs de Noord-Zee, op de eilanden Röm, Sylt, Föhr en Amrum, en langs de geheele kust van Esbjerg tot Jylland.

Werd opgegeven door Linnaeus op onze kusten te groeien (Hort. Cliff. p. 369) en daarom in de eerste editie van den Prodromus onder N°. 288 opgenomen. (Cfr. Arch. 1. I. p. 402).

[Aanm.: Het schijnt mij zeer onwaarschijnlijk dat de plant nu nog bij ons zou kunnen voorkomen, daar het mij toeschijnt geen eigenlijke duinplant te zijn, maar een diluviaal plant, welke de zeekust bewoont. Ik had zelf gelegenheid de plant op de Noord-Friesche eilanden en de Deensche kust waar te nemen, waar zij bepaald op diluvialen bodem verscheen, bijv. in gezelschap van Arnica e. a. Het is mogelijk dat ten tijde van Linnaeus de plant nog bij ons voorkwam, daar ik ook een groot gedeelte van onze duinen van diluvialen oorsprong houd, thans echter te zeer door duinzand overstoven, dan dat voor L. maritimus de voorwaarden voor haren groei mogelijk zouden zijn. Wanneer Warming (Lehrb. der ökol. Pflanzengeografie p. 243) haar dan ook opgeeft als bestanddeel der flora van de „wandernde oder weisse Dünen," zoo is dit terecht mogelijk door haar uitgebreid wortelsysteem, waardoor de ondergrond een gewichtige factor mag vormen. Het was-overtrek op hare bladen (ibid. p. 246) is een bewijs voor de stelling van Hansen (Die Vegetation der Ostfriesischen Inseln) dat zij zich beschut heeft tegen de uitdrogende kracht van den aanhoudenden wind, die het haar ook mogelijk zou maken op onze kusten te groeien, wanneer de bodemgesteldheid dezelfde was].

400. L. **silvester** *L.* Plaatselijk in boschrijke bergstre-

ken; somtijds als voeder gekweekt en hierdoor verwilderd; thans in ons land gekweekt als middel tegen zandstuivingen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Berg en Dal, N. en Th. Abel.; 1899, K. A.; Nijmegen, B.; Groesbeek 1861, v. H.; Beek, N. Abel.; 1833, Hoffm.; 1868, O.; 1881, v. d. Veen; Ubbergen 1879, K. A.; — Bunschoten bij de Bilt 1835, v. d. T.; 1836, D. S.; 1837, v. d. T.; — Aardenhout 1900, C. A. Backer (gekweekt); — duinen tusschen Piet Gijzenburg en Noordwijk 1895, Destrée; — St. Jansberg Plasmolen 1901, Rovers; Geleenderbosch bij Oud Valkenberg 1900, Rovers en V.; Gulpen, Un. 1861; 1871, Lac.; Epen, Un. 1883; Pesaken 1885, K.

(Heerenveen, J. Kuiper; — Nijmegen aan den voet van den Duivelsberg, A. P. v. d. Briel in herb. Heukels; — Leiderdorp aan de Does onder een boom 1885—86, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Langs den Bosschen dijk, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 278); — Hussenberg, Bertsenhoven, Lac.; Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9).

Voorts duinen 's Gravenhage, Schwencke bij de Gorter.

401. L. latifolius *L.* Sierplant uit Oostenrijk en Hongarije en als zoodanig ook elders aangeplant en verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Op beschaduwde plaatsen bij het Mastbosch bij Breda, Un. 1852 (Cfr. Arch. 1. III. p. 325).

(Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels).

Bovendien: Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384).

Vroeger vermeld door de Gorter voor den Uilenpas en 's Gravezande; voor Nijmegen B.

Dr. v. d. Bosch twijfelde aan de laatste opgave (Arch. 1. V. p. 103) en vermoedde dat hier een breedbladige vorm van de voorgaande soort bedoeld konde zijn (Prodr. Ed. I. p. 68). Opmerkelijk is het dat wel L. silvester, door de Beijer bij Nijmegen verzameld, is teruggevonden in het herbarium

v. Hall. Het is daarom ook niet waarschijnlijk dat de Beijer de plant te Weurt gevonden zoude hebben (in een heg langs het landgoed Rolland, doch aldaar uit den tuin ontvlucht) zooals de Heer Th. Abeleven veronderstelde (Arch. 2. V. p. 272).

402. L. heterophyllus *L.* *β.* **unijugis** *Koch.* Plant van bergachtige streken van Midden-Europa. ♃. *Juli – Aug.*

Onder Akkermaalshout bij Ubbergen 1879, K. A. in herb. pr. Behoort misschien tot **Orobus tuberosus**?

403. L. paluster *L.* Algemeen in moerassen en in veenachtige streken. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Garijp, Tresling; Giekerk, S.; Suawoude 1829, v. H.; – Onland bij Groningen, Eelderwolde 1866, v. H.; Helpman, Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Ossenzijl 1894, Carm.; bij de Belt onder Wanneperveen 1898, G. en L.; 1897, L.; Vollenhove 1894, L.; Zwolle, M. Dassen; – Oostermeen bij Harderwijk 1868, en Hierdermeen 1868, R. B.; Nijmegen, B.; Wageningen, Grebbe, 1882, K.; Veenendaal 1898, V.; – Fort Spion Nieuw Loosdrecht 1884, en Loenen aan de Vecht 1884, S.; Nieuwersluis 1891, V.; Vreeland, Kortenhoef 1892, V.; Achttienhoven, W. en Kraep.; 1840, G. Deijn.; 1841, v. d. T.; 1842, Lac.; 1863, Coll. Nat.; Waverveen 1856, Lac.; Tienhoven, Broers; – Kortenhoef 1898, G. en V.; Uithoorn 1870 en 1877, Boerl.; rietlanden Muiden, Un. 1901; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Sloterweg, M. D.; Amsterdam, Amstelveen, Sloten, E. B. Asscher; de Schermer, v. H.; Heemstede, v. d. T.; Meer en Bosch bij Heemstede, v. d. T.; Liebrug bij Haarlem 1888, v. E.; Moeras bij de Liede 1900, C. A. Backer; Fuikvaart 1836, Buse; – Aalsmeer, Leimuiden 1834, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1865, S.; Exc. 1882, 1883, 1888; 1897, V.; Haarlemmermeer bij Leimuiden, S. S.; Haarlemmermeer, Buse; 1836, Lac.; Polder Nieuwkoop 1901,

G. en Jongm.; Leiderdorp 1835, S. S.; Kagermeer en Oude Kooi aldaar 1901, Jongm.; Eikenduinen 1865, H. d. V.; — Valkenburg? 1866, H. d. V.

(Murmerwoude, J. Botke en J. de Groot in herb. Heukels; — kerkpad bij Eelderwolde 1866, v. H. in herb. v. Tuinen; Giethoorn 1893, L. in herb. pr.; — Bennekommermeent 1899, V. Suringar in herb. pr. — Loenersloot 1891, Struyk. in herb. pr.; 's Graveland 1886, Heinsius in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1880, K. A. in herb. pr.; 1886, J. J. Smith in herb. Costerus, 1890 in herb. pr.; Legmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — tusschen Voorschoten en den Haag, M. Treub. (Arch. 2. III. p. 101.)

404. L. montanus *Bernh.* (*Orobus tuberosus* L. et Prodr. Ed. I. p. 68). Droge bosschen, in heggen en langs wegen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn 1872, K. A.; Gelderland, Dz.; Pessink bij Lochem 1880, K. A.; Hoenderloo 1854, Lac.; 1872, 1877, K. A.; Un. 1890; Ruurlo 1886, Ensink en L.; Beek, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; 1857, O.; 1872, Lac.; Hengstdal bij Ubbergen 1841, en Oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; Ubbergen 1882, K.; Groesbeek 1873, O.; Beek bij Nijmegen, V. Z.; B.; F. Hartsen; Nijmegen, v. d. T.; B.; Abel. en Pas; 1833, Wtt.; Hoffm.; Thomson; Holdeurn 1897, G. en V.; Hollerman onder Groesbeek 1866, v. H.; — Liesbosch, v. A.; Exc. 1887; 1897 V.; — Mook, Buse; Sint Maartensberg 1897, G. en V. (*foliis trijugis et 2-jugis; latioribus et angustioribus*); Plasmolenveen 1897, G. en V.; Plasmolen 1849, Th. Abel.; 1876, Lac.; Meerssen, 1866, H. d. V.; St. Pietersberg 1893, de Haas; Gronsveld 1866, H. d. V.; Un. 1883; Savel-

sche bosch bij Gronsveld 1897, V.; Geuldal 1896, G.
β. **tenuifolius** *Roth.* Hoenderloo 1854, Lac.; 1872, 1878, K. A.

(Havelterberg, M. Kramer; — stoommeelfabriek Deventer, H. W. Peteri in herb. Heukels; tusschen Hoog Soeren en Asselt 1887, K. A. in herb. pr.; — β. Apeldoorn 1872, L. in herb. pr.; Soerensche veld onder Apeldoorn 1876, K. A. in herb. pr.).

Bovendien: Liesbosch bij Etten 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Reeds vermeld door Munting en Bruman en voor Maastricht, v. Hov. (Prodr. Ed. I.).

405. L. vernus *Bernh.* (*Orobus vernus* L. et Prodr. Ed. I. p. 68). Op schaduwrijke plaatsen, zeer verspreid. ♃. *April—Mei.*

Bij Sittard, v. Hov.

[Aanm.: De plant bevindt zich niet in onze collectie, doch werd door Dr. v. d. Bosch gezien en als juist erkend (Arch. 1. II. p. 105].

Voorts vermeld voor Maastricht, Lej. Fl. Spa II. p. 101; *L. niger* Bernh. (= Orobus niger L.) wordt in de eerste editie van dit werk opgegeven voor Nijmegen, B. Al de planten van de Beyer behooren echter tot **L. montanus,** zoodat men hier aan een vergissing moet denken.

Tribus Phaseoleae *Bronn.*

Phaseolus *L.*

Van de algemeen gekweekte boonensoorten komen nu en dan planten als opslag voor. Zoo werden reeds in de eerste editie van dit werk gemeld *Phaseolus vulgaris* L.; en hare varieteit β. *nanus* (*Ph. nanus* L.). Ook *Ph. multiflorus* werd als opslag bij Leiden waargenomen in 1898 door den Heer Struykenkamp; *Ph. vulgaris* vond ik boven-

dien in het herb. van Dr. Posthumus uit de duinen bij Scheveningen, bij 't Kanaal.

Ordo Rosaceae *Juss.*

Subordo Pruneae *Benth. et Hooker.*

(Ordo *Amygdaleae* Juss. et Prodr. Ed. I. p. 69.)

Prunus *Tourn.*

406. P. spinosa *L.* Zonnige heuvels en boschranden, vaak als hagen aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Veenklooster en Buitenpost 1850, S.; — Groningen, Strat.; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Haren 1826 en 1855, v. H.; 1864, Holk.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Hooghalen 1865, H. d. V.; — Deventer 1846, T.; 1877, K.; Zalkerbosch, R. B.; 1873, Hoek; Zwolle 1893, L.; — Zutphen 1834, Wtt.; 1838, Buse; 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen, Un. 1897; Voorst, Buse; park bij 't Loo 1858, O.; Epe 1864, S.; Harderwijk, v. H.; 1864, R. B.; Doornwerth 1833, Buse; Arnhem, Thomson; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beesd 1837, Lac.; Drumpt bij Tiel 1872, G. Post; — Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Hamersveld 1892, Garj.; Berkhoven bij Amersfoort, v. H; Hardenbroek, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Werkhoven 1833, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Haarlemmermeer, Forsten; Aardenhout 1835, Mb.; Kerb.; — Wassenaar 1833, S. S.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Goes, Dz.; Vlissingen 1882, Buijsman; kerkhof aldaar, v. d. Cop; Souburg 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen en Hoek 1854, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Rosmalen 1847, v. Hov.; — Sint Pietersberg 1897, V.; Wijlre 1897, V.; Beek 1885, Lac.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.

(Groningen, Haren, Onnen, de Punt, Zuid-Laren, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb Heukels; — Twikkelerbosch bij Hengelo, Un. 1895, Posth. in herb. pr.; — Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.; 1880, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Culemborg, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — langs de Vecht, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Kapelle (Z.-Bevel.) 1900, Ogt in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Haamstede en Noordgouwe 1887, L. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Ane, Erm, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Meerenberg, Elswout, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); Bennebroeksche bosch, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 111); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Velden, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Sint Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Watersleijbosch, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 311).

Voorts bij Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

407. P. fruticans *Weihe.* Met de voorgaande. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn, K. A.; — Zuid-Beveland 1837, v. d. B.; — Mastbosch bij 't Ginniken 1880, Boerl.

(Zwolle 1892, L. in herb. pr.).

Bovendien: Bij den waterkorenmolen te Oosterhuizen onder Beekbergen 1875, K. A. (waarschijnlijk de hierboven gemelde plant van dezelfde groeiplaats; tevens K. A. in herb. pr.). — Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 117).

[Aanm.: P. fruticans Weihe; niet te verwarren met P. fruticosa Pall, wordt gehouden voor een hybride van P. insititia met P. spinosa].

408. P. insititia *L.* In Zuid-Europa inheemsch, vaak aangeplant en tot hagen gebezigd; nu en dan verwilderd. ♄. *April.*

In Herb.: Erm, Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Voorst 1833, en 1834, Wtt.; 1838, Buse; Hunerberg bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — Utrecht, Kraamw.; Ameliswaard, v. d. T.; Vleuten, v. H.; Bunnik 1839, Lac.; Vossegat bij Utrecht 1838 D. S.; — Brouwerskolk bij Haarlem 1835, Mb.; — Goes en Westerschans bij Goes, v. d. B.; — Herpt, Rosmalen 1848, v. H.; — Sint Pietersberg 1894, de Haas.

(Apeldoorn 1875 (*culta*), K. A. in herb. pr.; — Aardenhout bij Haarlem 1886, Heinsius in herb. pr.; — wegje van Davidsen bij Middelburg 1899, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); Hoek, verwilderd in heggen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277). De opgave in den Prodr. Ed. I. Brouwerskolk bij Haarlem, een plant trouwens nu nog in ons herbarium, is later niet bevestigd, daar thans aldaar alleen *Pr. domestica* L. gevonden werd. (v. E. Arch. 2. I. p. 377).

409. P. **domestica** *L.* Afkomstig uit Voor-Azië (den Kaukasus), bij ons algemeen aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April.*

In Herb.: Akkerwoude, Damwoude, Veenklooster 1850, S.; Terwolde 1877, K.; — Bronsbergen en Voorst, 1838, Buse; Nijmegen, Hoffm.; — Utrecht, herb. v. H.; — Aardenhout, Buse; Brouwerskolk 1835, Mb.; Overveen 1840, Mb.; 1867, O.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; — Herpt, v. Hov.

(Apeldoorn (*culta*) 1881, K. A. in herb. pr.; — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Haagsche bosch, Vigelius in herb. Posth.).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 117); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544).

Voorts vermeld bij Bruman en Munting; bij de laatste als gevonden door Kent bij Harendermolen.

410. P. **persica** *Zucc.* (*Amygdalus Persica* L.; *Persica vulgaris* Mill.). Waarschijnlijk afkomstig uit China, bij ons echter wegens de vruchten algemeen gekweekt, zeer zeldzaam verwilderd. ♄. *Begin Mei.*

In Herb.: In het Loenensche bosch bij Nijmegen (verwilderd) 1843, N. Abel.

411. P. **avium** *L.* In loofbosschen niet algemeen, echter algemeen aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Eelderwolde 1828, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Helenhorst bij Zwolle 1893, L.; — Terwolde 1877, K.; Hunerberg bij Nijmegen en Ubbergen, Th. Abel.; — Schothorst bij Amersfoort 1893, Garj.; Amelienweerdt 1857, en 1863, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; Nijhoff en v. H.; den Hommel bij Utrecht 1835, D. S.; Vleuten, C. M. v. Dijk; Hardenbroek onder Neerlangbroek, v. d. T.; — Overveen en Bloemendaal 1835, Mb.; — Haag-

sche bosch 1837, Lac.; 1864, H. d. V.; — Biezelinge 1839, v. d. B.; tusschen Vlissingen en Koudekerke 1880, Buijsman; Hondsberg bij Oisterwijk 1866, herb. O.; Rosmalen, v. Hov.; Helmond, Dz.; — Sint Pietersberg 1897 en Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Oosterbeek bij Arnhem, A. H. Blaauw; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Odijk, Werkhoven, Hemmen, C. A. Backer in herb. Heukels; Elswout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaarsche achterweg 1897, Struyk. in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Friesland, J. M. de Boer (Arch. 2. III. p. 228); — Sassenheim, S. (Arch. 1. V*. p. 382); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Boxtel, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Schinnen, Hoensbroek, Lac.; Slenaken, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 9).

412. P. Cerasus *L.* Afkomstig uit Klein-Azië en den Kaukasus; bij ons algemeen aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch van Weldam bij Goor 1861, v. H.; — Apeldoorn 1878, K. A.; Rademakerssteeg bij Ruurlo, Ensink; — de Bilt, v. H.; Vleuten, (?); — Biezelinge 1838, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; — Koudekerke 1877, L. in herb. pr.).

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting, welke laatste volgens opgave van Kent Harendermolen meldt.

413. P. **Mahaleb** *L.* Sierstruik uit Zuid-Duitschland, nu en dan verwilderd en volkomen ingeburgerd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn 1878, K.; — Bloemendaalsche bosch, Exc. 1882; Brouwerskolk 1867, O.; Elswout 1869, v. H.; — Noordwijk, Exc. 1895.

(Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Hilversum 1893 en Spanderswoud bij 's Graveland 1901, Costerus in herb. pr.; Bloemendaal 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Op één plaats achter Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 377). Door Pelletier vermeld.

414. P. **Padus** *L.* Loofbosschen en kreupelhout, veelal aangeplant en hier en daar verwilderd. ♄. *April —Mei.*

In Herb.: Rijsterbosch 1872, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Mickelhorst bij Haren, Strat.; Haren 1826, — en Paterswolde 1827 v. H.;? Sleen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Diepenveen 1876, K.; Weldam bij Goor 1861, v. H. (fol. *variegatis*); — Twello 1846, T.; 1849, M. J. Cop; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Beekhuizen bij Arnhem, Veenbroek onder Brummen 1849, Gronem.; Ruurlo 1884, Ensink; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen, O.; Borculo, Un. 1859; Hatert, Abel.; Berg en Dal, Hatert, N. en Th. Abel.; — Amerfoort 1861, R. B.; Coelhorst 1836, D. S.; Soest 1892, Garj.; Soudenburg onder Neerlangbroek, v. d. T.; Vleuten, v. Dijk; — Haarlem 1833, Wtt.; 1871, v. E.; Haarlemmerhout 1833, Wtt.; 1873, Hoek; 1873, Boerl.; Overveen 1897, V.; Bloemendaal, Exc. 1860; — Poelgeest 1846, Leiden, Perin; Endegeest 1872, Boerl.; bosch Gymnasium Katwijk 1901, Jongm.; 's Gravenhage 1835, Lac.; G. B.; Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Sche-

veningsche weg 1835, Mb.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Domburg, v. d. B.; Axel 1858, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Liesbosch, Un. 1852; Mastbosch bij 't Ginneken 1880, Boerl.; den Dungen, 1848, v. Hov.; Budel 1883, Jelgersma.

(Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Haagsche bosch 1886, Struyk. in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Sint Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega en Terissert, Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); — Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts als sierplant vermeld door Pelletier en Munting.

415. P. petraea *Tausch.* Bergvorm van de voorgaande soort, op rotshellingen der Sudeten, in Silezië en Boheme; evenals de vorige vaak gekweekt. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Zwolle 1900, L. (met vruchten); Herfte bij Zwolle 1901, en Almelo 1891, L.; — Hillegomsche achterweg 1857, S.; Haagsche bosch, Exc. 1882; Stadwijk onder Voorschoten 1894, V.; — Domburgsche manteling 1897, Ogt.

(Dalfsen 1895, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1851, K. A. in herb. pr.; — Bunnik 1872, Costerus in herb. pr.; — Scheveningsche boschjes 1896, Struyk. in herb. pr.; — Breda 1901, Posth. in herb. pr.).

416. P. serotina *Ehrh.* Sierboom uit Noord-Amerika, vaak aangeplant en zelden verwilderd. ♄. *Begin Juni.*

In Herb.: Alerdink onder Heino 1891, L. — Tongeren bij Epe 1893, S. (zaaiplanten van dezelfde plaats), — tusschen Darthuizen en Maarsbergen, Exc. 1893; — Oud Valkeveen 1894, V.; Vogelenzang, Exc. 1893; Velserend (*culta*) 1894, Boerl.; — Noordwijkerhout 1898, G.

(Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; — tusschen Haarlem en Bloemendaal 1894, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Verwilderd langs den Velserstraatweg, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Veenenburg 1893, S. (Arch. 2. VI. p. 529).

Subordo Spiraeae *D. C.*

Aruncus *L.*

417. A. silvester *Korstel.* (*Spiraea Aruncus* L.). Aan vochtige berghellingen in bosschen in bergstreken van Midden- en Zuid-Europa. ♃. *Juni—Juli.*

Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels.

Hier en daar op het huis Hulzen verwilderd, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

Spiraea *Tourn.*

418. S. salicifolia *L.* Algemeene sierstruik uit Zuid-Europa, niet zelden verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Mickelhorst bij Haren 1869, v. H.; tusschen Haren en Witteveen, Strat.; — Coevorden, E. B. Asscher; 1859, Lac. en S.; 1868, v. d. Scheer; Nijeveen bij Meppel 1865, en Assen 1865, H. d. V.; — Arnichem en Huis den Doorn bij Zwolle 1891, en Haerst bij Zwolle 1894, L.; Schalkhaar 1876, K.; Deventer, Halbertsma; Giethoorn 1865, H. d. V.; Steenwijk, Cayaux; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; 1894, L.; Delden, de Liefde; Hengelo 1835, de Vriese; — tusschen Nijkerk en

Hoevelaken, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Voorst 1833, en Zutphen, Wtt.; Gorsel 1881, C. v. d. Broek; Voorstonden 1833, Wtt.; Apeldoorn 1872, K. A.; Beekbergen 1869, S.; Brummen, v. H.; Beekhuizen bij Arnhem 1844, Th. Abel.; v. d. B.; Arnhem 1833, Wtt.; Thomson; Ubbergen en Meerwijk 1851, Th. Abel.; — Amersfoort 1896, Garj.; de Bilt 1834, C. A. Bergsma; Maartensdijk 1835, D. S.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Wijk aan Zee 1835, en 1838, Mb.; Buse; Kerb.; — Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Heeze, Dz.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Laren (Gld.) 1894, Posth. in herb. pr.; tusschen Terborg en Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Watermeerwijk 1895, Posth. in herb. pr.; F. J. Bevort; Westerbouwing en — Odijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Scherpenzeel 1887, Struyk. in herb. pr.; bosch te Breukelen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — slootkant Leiderdorp 1880, Schipper in herb. pr.; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — Veldhoven bij Eindhoven 1880, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Mastbosch bij Breda, O. (Arch. 2. II. p. 145); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 9).

419. S. Douglasii *Hook.* Sierplant uit westelijk Noord-Amerika. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer, J. R. Katz; — Ruurlo 1899, J. R. Katz.

420. S. tomentosa *L.* Sierplant uit Noord-Amerika, evenals de voorgaande, doch minder vaak aangeplant. ♄. *Juli—Aug.*

Apeldoorn onder boomen 1850, K. A. in herb. pr.

Physocarpus *Chambess.*

421. **P. opulifolius** *Maximw.* (*Spiraea opulifolia* L.). Sierstruik uit Noord-Amerika; vaak aangeplant en schijnbaar verwilderd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Doetinchem, v. Vloten; – Zanderijvaart Overveen 1900, C. A. Backer.

Ulmaria *Tourn.*

422. **U. palustris** *Moench.* (*Spiraea Ulmaria* L. et Prodr. Ed. I. p. 70). Algemeen in moerassige graslanden, langs sloten, beeken enz. ♃. *Juni – Aug.*

a. **discolor.**

In Herb.: Bergumerheide, Sprée; – Haren 1856, Strat.; – Odoorn, Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Zandberg bij Kampen 1848, T.; Oosterhout 1870, Hoek; Kampen 1848, R. B.; Deventer 1845, T.; Romb.; Zwolle 1897, L.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Heemse 1868, v. d. Scheer; – Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn, Thomson; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, Th. Abel.; Duckenburg en Hulsen 1842, N. Abel.; Malden, Hatert, Beek, Ubbergen, Neerbosch, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1868, v. H.; Spoel bij Culemborg 1834, D. S.; Renkum 1850, S.; – Amersfoort 1861, R. B.; Wikkenburg 1827, Wtt.; Maartensdijk 1835, D. S.; Utrecht en Blaauwkapel, v. d. T.; Loosdrecht, M. D.; – Naarden 1864, O.; Sloterweg, M. D.; Schinkel 1857, Knüttel, Ringdijk, Fl. Amst.; Jaagpad 1839, Romb.; Zijdelmeer, Boerl.: Leidsche vaart, Kerb.; Vogelenzang 1842, Tilanus; 1871, Boerl.; Haarlem 1838, Romb.; 1834, Buse; 1842, de Vriese; Bennebroek, v. H.; – Leiden, Dz.; Mb.; B. W.; 1842, O.; Perin; Wassenaar 1832, S. S.; Pierot; Haagsche bosch,

V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Perin; R. B.; Eikenduinen, Un. 1851; tusschen Scheveningen en Waalsdorp, Un. 1851; Zwijndrecht 1882, V.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1847, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Lexmond 1832, v. H.; — Reigersbosschen Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1873, L.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Speelhuis Breda, v. A.

β. **denudata** *Hayne.*

In Herb.: Kampen 1848, R. B.; Deventer, Halbertsma; 1876, K.; Zwolle 1897, L.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Leesten 1850, Gronem.; Zutphen, Un. 1897; Apeldoorn 1872, K. A.; Ruurlo, Ensink; Ubbergen 1850, en Neerbosch, Th. Abel; Groesbeek, v. H.; Bennekom 1850, S.; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Harderwijk 1866, R. B.; — Amersfoort 1863, Coll. Nat.; 1890, Garj.; Hamersveld bij Amersfoort 1847, M. J. Cop; — Renesse 1845, v. d. B.; — Burgst bij Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; de Pettelaar, v. Hov.

(*α.* Rottevalle, en Heerenveen, J. Kuipers in herb. Heukels; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Paterswolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Heino 1901, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagenveld in herb. Heukels; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Vreeswijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; Pernis en Rotterdam, W. H.

Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Seisweg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: *α.* Zonder aanwijzing van varieteit — Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Ane, Sleen, Borger, Rolde, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Markelo, Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 194); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Borne, Woesthaag, Buurserbeek, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890; (Arch. 2. VI. p. 96); — Bergen, Egmond, Castricum, Heilo, Velsen, Bloemendaal, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (*ibid*); Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Blerik, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2.

VI. p. 570); Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Lemiers, Lac. (Arch. 2. V. p. 9); Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (*ibid.*); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277).

Eindelijk bevindt zich in herb. P. v. d. Burg een var. **apetala**, gevonden te Laag Soeren, terwijl door mij 4-tallige bloemen werden waargenomen aan den Vinkweg bij Leiden.

423. U. filipendula *J. Hill.* (*Spiraea filipendula* L. en Prodr. Ed. I. p. 70). Droge weiden, heuvels en bosschen; bij ons slechts aangeplant en misschien verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, Thomson; Perin (?); — G. Bisschop zonder vermelding van groeiplaats.

Bovendien: Aan de Lek te Wijk bij Duurstede en Schalkwijk, de Gorter; Nijmegen, Maarsbergen, Fl. B. S. en ook vermeld door Pelletier en Munting als sierplant.

[Aanm.: Spiraea japonica L. f., sierstruik uit Japan, algemeen in tuinen gekweekt, ♃. Juli—Aug., werd door mij in 1897 onder hakhout te Zilk gevonden. Ofschoon vele andere verwilderde tuinplanten als indigenen zijn opgenomen, wensch ik haar evenmin als Tropaeolum majus onder de wildgroeiende planten op te nemen].

Subordo Dryadeae *Grisebach.*

Tribus: Eu-Dryadeae *Vent.*

Geum *L.*

424. G. urbanum *L.* Algemeen op begroeide schaduwrijke plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; Bolsward 1864, J. M. de Boer; Hissum, Sprée; — Sterrebosch Groningen, Strat.; — Ane 1853, Kros; Zwinderen, Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; IJselmuiden, R. B.; Deventer 1877, K.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; Zwolle 1900, L.; Trijselerberg 1851, T.; Heemserbosch, herb. O.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Ruurlo 1885, en Middachten 1894, Ensink; Hatert, Heumen, Beek, Ubbergen, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Utrecht, v. H.; Baambrugge, v. d. T.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Westbroek 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede, v. H.; — Muiderberg 1839, Romb.; Naarden 1864, O.; Kortenhoef, 's Graveland 1869, Hoek; Amsterdam, Fl. Amst.; v. H.; Parkweg 1884, J. J. Smith Jr.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1838, Romb.; 1871, Boerl.; Haarlem 1843, de Vriese; 1836, Buse; Heemstede 1872, O.; Overveen 1842, Tilanus (P. N. S.); — Leiden, Mb.; 1835, Wtt.; B. W.; 1843, O.; Forsten, Pierot, Perin, 1872, Boerl.; Kagermeer 1901, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Oude Plantage Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1836, Lac.; 1881, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; Alblasserdam 1880, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zierikzee 1873, Schuringa; Souburg 1880, Buijsman; Middelburg 1873, L.; Hoek 1864, en Kapitalendam 1861, A. W.; — Valkenberg bij Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; — Maastricht, St. Pietersberg, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers; Wolvega, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; Groningen, E. J. v. Evenhuis; R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Ber-

nink; — Gendringen, Dinxperlo, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort, Rijswijk, B. J. v. Wagenveld in herb. Heukels; Culemburg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Plantage Redichem, Alpherts in herb. pr. — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, Odijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Rijnsburg, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, N. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; nieuwe Merwede bij Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 377); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Erm 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Woolde, Twikkel, Haaksbergen, Borne, Oldenzaal Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Grol, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Bronsbergen Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Eendekooi bij Hypolitushoef op Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Alkmaar, Bergen, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 388); — Noord-Beveland, A. W.; (Arch. 2. III. p. 118); Tholen, L. (Arch. 2. VI. p. 112); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas

(Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Arcen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Bunde, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

425. **G. rivale** *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Kerkhof te Goutum bij Leeuwarden, S. S.; 1835, Lac.; Hinxt; O; Sloten, Hinxt; — de Mheen te Apeldoorn 1880 en 1893, K. A.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; 1846, S. S.; 1853—73, K. A.; 1872, K. A. in herb. O.; 1869, S.; Middachten 1894, Ensink; 1897, K. A. en Posth.; — weg achter Warmond, Perin; Leiden, M. J. Cop; Oost Bos bij Voorschoten, G. Deijn.

(Ulvenhoutsche bosch, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels).

Bovendien: Ulvenhoutsche bosch, Gillemans (Arch. 2. I. p. 234); v. A. (Arch. 2. II. p. 95). Ook vermeld door Pelletier.

Voorts nog vermeld voor Wijkel, Triens (Fl. Fris.); Warmond, Dordrecht, Fl. B. S.; Leidschen dam Fl. Leid.

* **G. intermedium** *Willd.* (*G. urbanum* × *rivale*). Bij de stamouders.

In herb.: In het Lage Bosch bij Middachten 1894, Ensink.

(Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels).

G. montanum *L.* in ravijnen en op rotsen in hooge gebergten. ♃. *Juni—Aug.*

Bevindt zich in herb. Posthumus, in een tuin te Dordrecht 1896. Waarschijnlijk daar als tuinplant voorkomende.

Rubus *L.*

(Het geslacht Rubus is zeker een der lastigste van onze flora. Het heeft mij een zeer langen tijd gekost voordat ik eenigszins een inzicht kreeg in de talrijke inlandsche vormen. In hoeverre ik er in geslaagd ben het herbarium materiaal naar behooren te ordenen, is voor mijzelf nog twijfelachtig, waar men nog zoo dikwijls levend materiaal ontmoet, waarmede men niet goed kan terecht komen. Waar echter in de eerste editie van dit werk een lofwaardige poging werd gedaan ons Rubus-materiaal te ordenen, wilde ik in deze nieuwe uitgave daarbij niet achterblijven en heb naar mijn beste weten het materiaal bearbeid. Of mijne determinaties altijd juist zijn? Ik heb reden dit te betwijfelen, doch wil dit overzicht opgevat zien als een tweede poging, die voor verbetering vatbaar is. De determinatie-tabellen in Arch. 3. II. p. 129 v. v. zijn als voorwerk dezer revisie te beschouwen; ik kan mij dus hier onthouden van nauwkeurige omschrijvingen. Het is te begrijpen dat de moeielijkheid van dit geslacht en de last van het inzamelen der soorten weinigen aanlokt zich meer bepaald met dit geslacht bezig te houden; wie echter lust gevoelt Rubi te verzamelen, late zich nogmaals den raad gegeven zijn het materiaal zoo volledig mogelijk te verzamelen en op een excursie liever één goed exemplaar mede te nemen, dan vele brokstukken van meerdere soorten, die later toch niet te determineeren zijn.

In hetgeen hier volgt wensch ik derhalve geen aanspraak te maken op volledigheid, noch op volkomen juistheid; het is zeer wel mogelijk dat ik later op enkele determinaties terug kom. Had ik echter willen wachten totdat over alle exemplaren voldoende zekerheid heerschte, dan zoude het geslacht Rubus in deze uitgave ontbreken of slechts prijken met de soorten R. idaeus, R. caesius en R. fruticosus, onder welke laatste men oudtijds alle Rubi samenvatte, die niet tot de twee eerste konden gebracht worden. Men veroordeele mij dus niet wanneer mijn determinaties misschien niet altijd juist zullen blijken, doch helpe liever mede door het verzamelen van voldoende materiaal om onze batologische kennis te vermeerderen.

Wat voor eene volledige inzameling noodig is, zal nu wel voldoende bekend zijn.)

426. R. saxatilis *L.* Droge, beschaduwde bosschen; zeer verspreid. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: In menigte in de bosschen genaamd

„de Haarlumee" en de „Ruige Lage" bij ter Apel 1897, K. A.; 1898, Schipper; Un. 1899.

427. R. spectabilis *Merc.* Noord-Amerikaansche sierstruik; vaak gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnichem bij Zwolle 1891, L.; — Haagsche bosch, G. Barger.

(bosch tusschen Hoevelaken en Nijkerksche straatweg 1896, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: De Lutte bij de Pastorie (*culta*), Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220).

428. R. Idaeus *L.* Algemeen in bosschen en in heggen, ook algemeen gekweekt, met de verscheidenheid met witte vruchten. ♄. *Mei—Aug.*

In Herb.: Slochteren, herb. v. H.; Sappemeer en Hoogezand 1827, v. H.; — Paterwolde, Strat.; Eelderwolde 1846, v. H.; Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux; — Deventer *) 1877, K.; Agnietenberg bij Zwolle 1891, L.; Goor 1861, v. H.; — Harderwijk 1853, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; Ruurlo 1881, L.; Vorden 1879, Groll; Rheede, v. H.; Arnhem 1833, Wtt.; Ubbergen, Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Schothorst 1891, Garj.; Wikkenburg 1832, Wtt.; Zeist, C. A. Bergsma; tusschen Eemnes en Baarn 1873, O.; Maartensdijk 1835, D. S.; — Naarden 1864, O.; Ananasbosch bij Schagen 1901, G. en Jongm.; Haarlem 1869, v. H.; Haarlemmerhout 1836, Mb.; Kerb.; 1836, Buse; — Noorwijkerhout 1845, B. W.; Stadwijk bij Voorschoten 1899, V.; bosschen bij Oost Bos bij Voorschoten, G. Deijn.; Wassenaar 1833, S. S.; Perin; huis ten Deijl, O.; Haagsche bosch 1836, Lac.; 1854, v. H. Jr.; G. B.; G. Barger; 's Gravenhage, V. Z.; — Domburg 1839, 1840, v. d. B.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Zundert, Un. 1860; Boxmeer, Un. 1853; Eindhoven,

*) fruct. albis.

Dz.; Venbergsche molen Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Mesch 1885, K. en G.; Voerendaal 1866, H. d. V.; Savelsche bosch 1900, V.

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.; — bosch tusschen Ide en Donderen 1865, Holk.; Schopberg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — de Bilt, Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; — Endegeest onder Oegstgeest 1899, V. Suringar in herb. pr.; — Koudekerksche weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — weg naar den ondersten molen te Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terrissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Erm, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Bekkum, Woolde, Twikkel, Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); tusschen Eibergen en Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); zeer enkel in het bosch van het park op het Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 183); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Un. 1893 Arch. 2. VI. p. 570); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

* **R. Idaeus** var. **anomalus** *Arrhen.* (= *R. Leesii* Bab.). Bekend van Freeburg, Bromberg, uit Skandinavië en Brittagne. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij 's Gravenhage in een elzenbosch tusschen de duinen en een weiland, de beeklaan van de Loos-

duinsche weg afkomende ter linkerzijde 1858, de Br.

429. R. odoratus *L.* Sierstruik uit Noord-Amerika. ♄. *Mei—Aug.*

In Herb.: Tuin te Vorden 1879, Groll.

430. R. suberectus *Anders.* Geheel Duitschland, West-Rusland, Zuid-Skandinavië, Brittagne, Noord-Frankrijk, Zwitserland, het alpengebied van Oostenrijk, in Boheme, zelden in Hongarije. Op vochtige plaatsen aan den boschzoom en op lichte plaatsen in bosschen. ♄. *Juni.*

In Herb.: Ellersinghuizen bij Vlachtwedde 1899, Schipper; — Putten 1885, O.; bosschen bij Rheede, v. H.; — Haagsche bosch, R. B.; — dennenbosch bij Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1899, G.

Voorts verschillende exemplaren van de Bruijn, zonder groeiplaats, een als *R. vulgaris* var.

(Winschoten 1899, Schipper in herb. pr.; — ?Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels.).

431. R. fissus *Lindl.* Hier en daar in Noord-Duitschland, in Denemarken, Noorwegen en Brittagne. Waarschijnlijk een hybride, wellicht *R. Idaeus* × *plicatus* of *R. suberectus* × *plicatus*. ♄. *Juni.*

In Herb.: Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895 (ged. als nemoralis *Müller*); — Hierden 1889, C. A. Beinz (door de Bruijn ged. als *suberectus*); tusschen Hulshorst en Nunspeet 1890, C. A. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*); Molenweg Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz; het Hull te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*) Nunspeet 1889, C. A. G. Beinz; Hulshorst 1890, C. A. G. Beinz (det. de Br. als *suberectus*); Apeldoorn 1858, O.; — Baarn aan den zoom van kreupelboschjes 1873, O.; 't veen te Soest 1899, G. en V.; — Breda, Un. 1852; Ginneken langs de Aa 1896, V. (als *suberectus*); Oosterhout! 1854, de Br.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1856, v. d. B.

(Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

* **R. fissus×silvaticus.**

In Herb.: Kanaal Waalsdorp bij 's Gravenhage, de Br.

432. R. plicatus *Wh.* et *N.* Met uitzondering van een klein gedeelte in het Noord-Oosten in geheel Duitschland, zeldzamer in de Zuidelijker streken; voorts in Zweden, Denemarken, Oostenrijk, Zwitserland, Noord-Frankrijk en Groot-Brittagne. Op lichte zandige of humeus-zandigen bodem bij voldoende vocht in den grond ook op zeer zonnige plaatsen. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb: Haarlumee bij ter Apel (*forma*), Un. 1899; Winschoten 1899, Schipper; — Berkumerbelten bij Zwolle 1901, L.; — Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz (gedeeltelijk als *affinis* de Br.); 1889, C. A. G. Beinz (gedeeltelijk als *rosulentus* de Br.); Groote Bunte te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz; Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz (als *affinis* de Br.); Hierden 1889, en Harderwijk 1890, C. A. G. Beinz; Apeldoorn, op heigrond op weg naar den Galgenberg 1858, O. (als *R. fastigiatus*); Watermeerwijk bij Beek 1847 (als doublet); — Amersfoort 1860, R. B.; 1895, Garj. (als *suberectus*); Schoonoord bij Doorn 1900, F. A. des Tombe; Baarn 1873, O.; Gerritshoeve, weg naar het veen bij Soest 1899, en Drakenstein 1899, G. en V.; — Naarden 1864, O. (als *fastiagus* N°. 479) — tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout, Mb.; Wassenaarsche zandweg bij 's Gravenhage 1858, en hakhout aan den zandweg van 's Gravenhage naar Wassenaar 1857, de Br.; Wassenaar 1899, V.; Haagsche bosch 1848, de Br. (als *vulgaris* var.); Naaldwijk 1845, v. d. T. (als *fruticosus* var. *β. fastigiatus*); St. Michiel Gestel C. H. B.; Wanroy, Un. 1898; — St. Maartensberg bij den Plasmolen

1899, en tusschen Stramproy en Millert 1899, G. (Rheederoord aan de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.).

433. R. ammobius *Focke.* Op mageren zandgrond; bij Focke slechts bekend van Lengerich, Burgsteinfort en Delmenhorst, maar waarschijnlijk verder verbreid. ♄. *Juni—Aug.*

In herb.: Agnietenberg bij Zwolle 1891, L. (als *fruticosus*); — Hierden 1889, C. A. G. Beinz; Doornspijk 1890, C. A. G. Beinz (det. de Bruijn als *suberectus*); 't Hull bij Nunspeet 1890, (det. de Br. als *suberectus*) en Nunspeet 1890, (det. de Bruijn als *suberectus*); C. A. G. Beinz; — 's Gravenhage 1857, de Br. (det. als *R. fastigiatus α.* en *β.*).

434. R. sulcatus *Vest.* Boschplant, meestal op lichte plaatsen en langs den zoom, ook in struikgewas in Midden- en West-Duitschland; zeldzamer in het noordelijke vlakland, talrijker in de heuvel- en bergstreken; voorts in Oostenrijk, Zwitserland en Frankrijk. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Haren 1826, herb. v. H. (misschien een der *corylifolii*); Nijmegen, B. in herb. v. H. (als *R. fruticosus*), „agter het Jagermanshuis" (verder onleesbaar) A. de Beijer in herb. v. H.; Wintelhey zwart zand, A. de Beijer in herb. v. H.; „Wijchensche Hei in 't zand", A. de Beijer herb. v. H.; „van de Start te Wielderen berg op 1e pad regts om", A. de Beijer herb. v. H. [1]); — dubieus *R. fruticosus* herb. Bisschop (waarschijnlijk omstreken van Zutphen of 's Gravenhage); Haagsche bosch, v. S. V. (is wegens het onvolledige materiaal niet juist te determineeren).

435. R. nitidus *Wh.* et *N.* Op begroeide plaatsen, voornamelijk op vochtigen, leemachtigen bodem,

1) Ik heb hier de volledige groeiplaats aanwijzingen overgenomen zooals die op de etiquetten voorkomen. Waarschijnlijk zijn alle van dezelfde plaats ongeveer. Dit zijn een der weinige handschriftelijke etiquetten van de Beijer zelf.

gaarne aan beekoevers, in Noord-West Duitschland, in België en Brittagne.

In Herb.: Deventer, herb. Hoffm.; — Vorden 1879, Groll; Nunspeet 1890, binnenweg naar de groote Bunte te Nunspeet 1890, en Hierden 1889, C. A. G. Beinz; Putten 1885, O.; Bennekom 1901, des Tombe; Oude Kleefsche baan, Un. 1898; — Eikenduinen bij Loosduinen, Un. 1851; de Br.; — (Breda?), Un. 1852; Wanroy, Un. 1898; — Plasmolen 1899, G.

(Hilversum 1899, Koning in herb pr.).

436. **R. affinis** *Wh.* et *N.* Langs begroeide wegkanten en in hagen; in boschstreken slechts langs den zoom; de verspreiding is onzeker, behalve in bijna geheel Noord-West Duitschland, ook in Brittagne en waarschijnlijk ook in België en Noord-Frankrijk. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Heerenweg tusschen Hee en Midsland 1869, Holk.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Rozewinkel 1859, Lac. en S.; — Zutphen 1861, de Br.; (forma *umbrosa*); 1862, 1863, de Br.; weg naar Laren 1862, de Br.; Brummen (f. *aprica*) 1862, de Br.; heigrond bij Apeldoorn 1858, O. (*R. affinis* var. *lentiginosus*); zonnige heining bij Apeldoorn 1858, O. (*R. vulgaris* de Br.); Nijkerk 1843, W. K. (ingezonden als *R. hirsutus*, welke determinatie door Wirtgen schijnt bevestigd te zijn. Er lagen echter in denzelfden omslag twee verschillende soorten, waarvan ik de andere met eenigen twijfel tot *teretiusculus* heb gebracht); Bennekom 1890, G.; Maanderbroek 1890, en voetpad tusschen Bennekom en Renkum in het jonge dennenbosch 1890, G; — Amersfoort 1862, R. B.; heide Maarsbergen 1900, des Tombe; huis ter Heide 1859, v. H. (als *R. fruticosus*); Drakenstein 1899, ? 's Graveland-Hilversum 1899, en Wijkerhoek 1899, G. en V.; — Muider-

berg 1839, Romb. (als *R. fruticosus*); Naarden 1864, O. (als *vulgaris* N°. 478); Haarlem, Buse; – Noordwijk 1842, B. W. (*R. glandulosus*); Leiden 1841, B. W. (als *fruticosus γ nitidus*); 's Gravenhage in het hakhout aan den duinkant 1857, en 1855 en 1858, de Br. (als *Wahlbergii*); 's Gravenhage 1851, 1855, de Br.; – Goes 1845, en Duinwallen bij Haamstede 1844, v. d. B. (als *R. fruticosus γ = R. nitidus*); Hulst 1845, B. W. en v. d. B. als idem); Sas van Gent 1857, A. W.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; Oosterhout 1854, en 1858, de Br.; – Mooksche bergen, Un. 1853.

β. **Wiegmanni** (*R. Wiegmanni* Wh.); Molenkate bij Hattem 1854, R. B. (als *R. fissus*); – jachtlust aan de Bilt 1840–42, Lac. (als *R. fruticosus*).

437. R. Lindleyanus *Lees.* Op heuvelachtige kalkgronden van noordelijk Westphalen en in Engeland. ♄. *Juli.*

In Herb.: Beek bij Nijmegen 1874, O. (ongedetermineerd; met enkele klieren. Vergeleken met Engelsche exemplaren.).

438. R. thyrsoideus *Wimm.* Bekend van Midden- en Oostelijk-Duitschland; gaarne op mergel- of kalkhoudenden bodem. ♄. *Juli.*

In Herb.: Winterswijk, Un. 1859; Arnhem 1878, Groll; – bosschen bij Oosterhout, 1853, 1854, 1855, de Br.; kanten van akkers aldaar, 1853.

Voorts nog enkele door de Bruijn verzamelde specimina, doch zonder nadere vermelding van groeiplaats, onder den naam van *R. vulgaris* N°. 31.

Bovendien: Heumen, Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

439. R. ulmifolius *Schott. f.* Van Dalmatië tot Engeland in geheel Zuid- en West-Europa, ook in Noord-West Afrika gevonden; in Duitschland slechts bij Eupen en Aken. In bebouwde streken algemeen in hagen en langs wegranden, in bosschen en in droge greppels tusschen het struikgewas

♄. *Juli—Aug.* (Een onzer meest typische soorten.)

In Herb.: Katwijk 1833, v. d. B.; — Rockanje 1900, des Tombe; Ouddorp 1894, Boerl en V.; — Zeeland, Ogt. (als *geniculatus*); Schouwen, Dz. (als *fruticosus a. vulgaris*); Haamstede Un. 1894, (als *discolor*); Wester Schouwen, v. Dissel (als *thyrsoideus c. fr.* Prod. Ed. 1.); Dijkwelle, v. d. B. (N⁰. 32 indet.); Zuid-Beveland 1842, 1845, (als *discoler*), 1848, 1854, en Cloetinge 1840, v. d. B.; Noorddijk bij Goes 1841, v. d. T. (als *thyrsoideus a genuinus*); tusschen Goes en Wilhelminadorp 1841, v. d. T. (*idem*); Oranjezon 1841, v. d. B.; fort Nassau bij Breskens 1839, Lac. (als *argenteus*) [cfr. v. Hall, Nieuwe Bijdragen p. 34]; Walcheren, Ermerins; Hoek 1857, en 1864, (als *discoler*) A. W.; — Breda, Un. 1852 (als *discolor*); in heggen bij Oosterhout 1854, de Br. (als *discolor*); 1855, de Br. (als *fragans*); 1855, de Br. (als *ulmifolius*); — Sittard 1883, K. (als *discolor*); veer te Mook, Un. 1853 (N⁰. 28 indet.); Weert 1899, G.; Gronsveld 1881, Groll; Maastrichterweg bij Valkenberg 1901, V.; Vilt 1901, Rovers en V.

(IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; weg naar Schuddebeurs bij Zierikzee 1894, Posth. in herb. pr.; Seisweg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; St. Odilienberg bij Roermond, Un. 1900, Schipper in herb. pr.; 1901, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Berg en Dal, Abel. (Arch. 2. V. p. 273); — Walcheren, Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, St. Pietersberg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

440. R. leptargyrophyllus *Forster.* Wordt door Forster als niet zelden bij Maastricht opgegeven. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Maastricht, Franq.

441. R. macrostemon *Focke.* In Midden-West-Duitschland, in het Rijndal tot Bonn; voorts in Zwitserland, Slavonië en waarschijnlijk in alle valleien der zuidelijke Alpen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Zutphen 1862, de Br. (als *R. nemoralis* P.J.M.).

442. R. argentatus *P. J. Müller* (= **R. Winteri** *Focke*). West-Duitschland, zeer verbreid in de omgeving van Kleef. ♄. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898.

443. R. geniculatus *Kaltenb.* In hagen en langs boschranden. Slechts bekend van Aken en Bertrich. ♄. *Juli.*

In Herb.: Kale helling van een binnenweg bij Weert 1899, G.

444. R. rhombifolius *Wh.* Bekend van Hausberge en Mennighüfen bij Minden; benevens een weinig bewapende vorm van Beverungen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Zanderij Wassenaar, S. S.

445. R. villicaulis *Koehl.* Bijna geheel Duitschland, behalve het Noord-Oostelijk gedeelte. Voorts in Denemarken, zuidelijk Zweden.

In Herb.: Hardenberg, v. d. Scheer (herb. O. N°. 657 als *discolor*); — Twello 1877, K. (als *thyrsoideus* Schouwenburg onder Oldenbroek 1890, Beinz (als *geniculatus* det. de Br.); Harderwijk 1863, 1866, R. B. (als *geniculatus* det. de Br.); 1867, R. B. (als *thyrsoideus*), 1885, R. B. (indet.); Hulshorst 1890, Beinz (als *geniculatus* det. de Br.); Zutphen 1859, de Br. (als *Lindleyanus*); 1863, de Br. (als *idem*); Oorsprong 1847, v. d. B.; Velp enz., herb. v. H. (als *R. fruticosus*); Nijmegen, B. (als *R. discolor?*); Beek 1847, v. d. B.; Malden 1840, Lac. (als *thyrsoideus*); Bennekom 1890, G.; Oud Vossenhol bij Bennekom

1901, des Tombe; — Wassenaar 1832, S. S. (als *R. fruticosus*); — Goessche polder, v. d. B.; — Oosterhout 1855, de Br. (als *geniculatus*); 1854, de Br. (als *vulgaris* var. *viridis*); Klooster Boxmeer, Un. 1853 (N°. 7 als *geniculatus*; N°. 20 als *vulgaris* var. *viridis* form. fol. *laciniatis*); St. Antonie, Un. 1853 (als *vulgaris* var. det. de Br.); — Mook 1856, v. d. B.

β. **glandulosa.**

In Herb.: Spanbeek bij Boxmeer, Un. 1853.

[Aanm.: Beklierde vormen schijnen niet zeldzaam te zijn; als merkwaardigheid kan ik mededeelen dat het authentieke exemplaar van Focke (Rubi selecti no. 41) gesteelde klieren en stekelborstels o. a. op de bladstelen heeft, ofschoon Focke dit exemplaar citeert onder de gewone R. villicaulis. Cfr. Focke Synopsis p. 207].

(Heggen Beek 1890, Posth. in herb. pr.; Rozendaalsche weg onder Velp 1893, Ogt. in herb. pr.).

446. R. gratus *Focke.* Noord-West Duitschland bij Lubeck, Bremen, Gummersbach, Kleef en Aken, op licht beschaduwde leem- en zandgrond, aan wegkanten, tusschen struiken en aan heggen. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Ter Apel, Un. 1899; — Apeldoorn 1858, O.; tusschen Berg en Dal en Beek 1899, en Renkum 1890, G.; Harderwijk 1867, 1884, R. B.; — Amersfoort 1894, Garj.; Grebbe 1853, O.; Coelhorst bij Amersfoort 1893, Garj.; Westbroek 1837, Lac.; ? Hilversum 1899, G. en V.; — Oud Diemen, Lac.; Bloemendaal 1843, de Vriese; Naarden 1864, O.; — Monster, Loosduinen, v. d. T.; — Breda, Un. 1852; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Boxmeer bij Laneveen, Un. 1853; Sambeek, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1853; 1899, G.

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.)

447. R. macrophyllus *Wh.* et *N.* In Midden- en West-Duitschland, in Frankrijk en Engeland; een echte boschplant, die veel schaduw verdragen kan. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Beek, Un. 1898; — ? Bennekom 1901, station Sandenburgerlaan 1900, F. A. des Tombe; — duinkant bij 's Gravenhage 1857, de Br. (als *R. vulgaris*); Haagsche bosch 1854, de Br. (als *pileto. stachys*); 1857, de Br. (als *vulgaris*); — bosschen bij Breda, Un. 1852; Boxmeer, Un. 1853; Sambeek, Un. 1853; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — ? helling Rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **piletostachys** *Gren.* et *Godr.*

In Herb.: Maanderbuurt 1890, G.; ? Darthuizerberg 1900, F. A. des Tombe; — Vest bij de Hoogewoerdspoort te Leiden.

(Stolwijk ?, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels).

448. R. silvaticus *Wh.* et *N.* In Noord-West Duitschland en Engeland in bosschen, aan boschranden en aan begroeide beekoevers. In Zuid-Holland de meest algemeene braam op boschrijke plaatsen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Bosch klooster ter Apel, Un. 1899; boschjes Jipsinghuizen, Un. 1899; — Bennekom 1901, des Tombe; — Noordwijk 1900, Jongm.; Noortheij onder Voorschoten, Maart—April en Sept. 1899, V.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; — Breda, Un. 1852.

β. **glandulosa**. Rijzenburg 1859, R. B.

(Heino 1888, L. in herb. pr.; Laag Soeren, Heukels in herb. pr.; — Liesbosch 1894, Posth. in herb. pr.).

449. R. Sprengelii *Wh.* Noord-Duitschland en de Rijnprovincie; voorts Denemarken, België, Noord-Frankrijk en Engeland, op lichten zandigen bodem in boschrijke streken, zelfs in niet te dichte naaldbosschen.

In Herb.: Drachten 1829, v. H.; — Haren, v. H.; Veele bij Vlagtwedde 1899, Schipper; — bosch bij Paterwolde 1835, v. H.; Strat. (als *caesius*); Sterre-

bosch bij Assen 1879, K. A.; — Dal tusschen Berg en Dal en Meerwijk, v. d. T. (als *vulgaris a. genuinus*); bosschen bij Apeldoorn 1858, O; 1859, 1862, de Br.; — Endegeest 1836, Lac.; — Zuid-Beveland 1837, v. d. B. (als *nemorosus*).

(Westinghuizen onder Westerwolde 1898, en bosch te Slochteren 1900, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Groesbeek, Abel. (Arch. 2. V. p. 273).

? **R. melanoxylon** *Muell.* et *Wirtgen.* In de Rijnprovincie bij Bertrich en in Frankrijk in boschrijke streken. ♄: *Juli.*

In Herb.: Vlagtwedde 1899, Schipper (als *R. vestitus.*)

450. R. infestus *Wh.* Midden-Duitschland, Engeland en waarschijnlijk ook in Zweden, aan hagen en tusschen struikgewas. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Jipsinghuizen, Un. 1899; Haarlumede bij ter Apel, Un. 1899; — Oosterhout 1854, de Br. (als *vulgaris glandulosus.*)

? **R. pyramidalis** *Kaltenb.* In Noord- en West-Duitschland en Frankrijk, in bosschen op zonnige plaatsen en langs de zoom; voorts tusschen het struikgewas aan beekoevers enz. ♄. *Juli.*

In Herb.: ? Winschoten 1899, Schipper (als *vulgaris*); — ? Boxmeer. Un. 1853; — ? Plasmolen, Un. 1853.

? **R. leucandrus** *Focke.* Noord-West Duitschland, België en waarschijnlijk Engeland. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Putten 1858, O.

451. R. vestitus *Wh.* et *N.* West-Duitschland, Denemarken, Tyrol, Frankrijk en Engeland. Op kalkhoudenden bodem, zoowel zand als mergelgronden.

In Herb.: Harderwijk 1866, R. B. (als *R. fruticosus γ nitidus*); Oude Kleefsche baan, Un. 1898; Heumen, Un. 1853; — Breda, Un. 1852; 1857, de Br.; —

Plasmolen, U n. 1853; Maastrichterweg bij Valkenberg 1901, V.

452. **R. conspicuus** *P. J. Mueller.* In West-Duitschland, waarschijnlijk ook in Zwitserland en Frankrijk, op zandigen bodem ♄. *Juli.*

In Herb.: Duinvalleien Haamstede—Renesse 1844, v. d. B. (det. Wirtgen als *R. macroacanthus*); — Plasmolen 1899, G.

453. **R. teretiusculus** *Kaltenb.* In Duitschland en Zwitserland, typisch bij Aken. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Nijkerk 1843, W. K. (door Wirtgen gedetermineerd als *R. hirsutus*; het exemplaar bevond zich in een omslag, met een andere soort, die ik voor R. affinis houd); ? Beek 1847, v. d. B.; — Burgst bij Breda, U n. 1852.

454. **R. rudis** *Wh.* et *N.* Midden- en West-Duitschland, in bosschen en in het struikgewas, meest op steenachtigen, humusrijken bodem. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Boxmeer, U n. 1853 (behoort misschien tot de *corylifolii*).

455. **R. radula** *Whe.* In bosschen, vooral aan den zoom, ook onder naaldhout, gaarne in struikgewas aan berghellingen enz. In Noord- en Midden-Duitschland tamelijk algemeen verspreid, ook in Zuid-Duitschland, voorts in Denemarken, Zuidelijk Zweden, Engeland, Noord-Frankrijk, Zwitserland en zeldzaam in Oostenrijk. ♄. *Juli.*

In Herb.: Rheede 1838, Buse; Groesbeek 1868, v. H.; Kleefsche baan bij Berg en Dal, U n. 1898.

456. **R. foliosus** *Wh.* et *N.* In bosschen en schaduwrijke plaatsen, door Focke slechts in Westphalen en het Noordelijk gedeelte van de Rijnprovincie aangetroffen. ♄. *Juli.*

In Herb.: Weende bij Vlagtwedde 1899, Schipper; — hek villa Caroli aan den straatweg van Prins

Hendriksoord naar Soestdijk 1899, G. en V.; — hakbosch tusschen Loosduinen en Monster 1857, de Br. (als *R. thuringensis* N°. 924 h. O.); — helling Rotspark Valkenberg 1901, Rovers en V.

β. **saltuum** *Focke.*

(Achter Oudewerf Winschoten 1899, Schipper in herb. pr.).

[Aanm.: De plant van Loosduinen werd later door de Bruijn zelf tot R. pyramidalis Questier (R. Güntheri *β.* pyramidalis Bab. = R. saltuum Focke terug-gebracht, Cfr. Arch. 2. VI. p. 503)].

457. R. rosaceus *Wh.* et *N.* In boschrijke streken, doch meestal in het licht; in de Rijnprovincie bij Aken, Eupen en Malmedy. Ook in België en Engeland. ♄. *Juli.*

In Herb.: Onstwedde 1899, Schipper; — Hierden 1889 en Nieuwe land te Nunspeet 1890, C. A. G. Beinz.

458. R. Koehleri *Wh.* et *N.* subsp. **balticus** (= **R. horridus** *Betcke*). Bekend slechts uit Mecklenburg, op de Basedomerheide bij Malchin.

In Herb.: Harderwijk 1866, R. B.

459. R. Schleicheri *Wh.* Aan boschranden, in boschjes en dichte hagen, tot in de dorpen voorkomend, in vele streken algemeen. Zij groeit in Silezië, Neder Lausitz, in Saksen, Thuringen, Neder Saksen, Westphalen en aan den Nederrijn bij Aken. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Tusschen Wageningen en Bennekom 1890, G.

460. R. caesius *L.* Deze soort verlangt een eenigszins kalkhoudenden bodem, van daar haar voorkomen op de duinen der zeekusten, maar niet in het kalkarme diluviaalzand in het binnenland. Zij is algemeen aan zwakken mergelgrond, aan bronnen, beeken en rivieren. Zij verdraagt overstroomingen

zoowel van beeken als der groote rivieren, wat met geen andere braam het geval is. Zij komt echter ook op dorren bodem voor, zooals bijv. op de duinen, waar zij het rijkelijkst vruchten draagt. In bosschen voornamelijk op vochtige plaatsen; ook op bebouwden bodem vindt zij haar plaats en zoo vindt men haar langs akkers, wegen, in hagen enz.; somtijds zelfs in korenvelden. Zij komt in bijna geheel Europa en in het Noord-Westelijk deel van Azië voor tot aan Perzië.

a. **aquaticus** *Wh.* et *N.*

In Herb.: De Westen op Texel, Holk.; Texel 1857, Harting; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; — Groningen 1856, S. E. Strat.; Haren 1826, v. H.; bosch de Wijerd ter Apel 1900, Schipper; (fl. *semipleno*) Haren 1835, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1858, R. B.; 1873, Hoek; Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; weg kleine veer Zwolle 1901, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1866 en 1885, R. B.; Hackfort bij Vorden 1879, Groll; Rheede en Rheederoord, v. H.; bij 't Oude Kasteel achter de Waterstraat te Beek 1841, Th. Abel.; Persingen, B.; Nijmegen, B.; v. H.; tusschen Ubbergen en Beek, Th. Abel.; Wageningen 1901, des Tombe; — de Grebbe, C. A. Bergsma; Soestdijk 1855, Coll. Nat.; Utrecht, v. H.; 1858, R. B.; Baarn 1873, O. (door O. en de Br. ged. als *R. suberectus*); Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); de Bilt, C. A. Bergsma; Maartensdijk, Lac.; — Bussum, C. A. Bergsma; Sphagnetum bij Diemen 1857, Knüttel; Oud Diemen, Lac.; Uithoorn 1870 en Vrouwenakker, Boerl.; jaagpad langs den Schinkel, Fl. Amst.;

Zeeburg, Romb.; Haarlem, Buse; 1843, de Vriese; 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb; 1871, Boerl.; Aardenhout 1869, Hoek; Bloemendaal, Romb.; duinen Overveen, Buse; v. H.; Zandpoort 1871, O. (N°. 717); Velsen, v. H.; — Sassenheim, Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; Katwijk, Perin; huis ten Deyl 1839, v. d. T.; Wassenaar, Perin; v. S. V.; Scheveningsche boschjes 1895, en Scheveningen, R. B.; 's Gravenhage 1862, G. B.; Waalsdorp, V. Z.; Delft, v. S. V.; duinen 's Gravenhage, Destrée; Staalduin 1844, v. d. T.; Rotterdam 1855 en Oude Plantage aldaar, O.; — Goes 1839 en 1854, en Z.-Beveland 1839, 1841, 1854, v. d. B.; tusschen IJzendijke en Hoofdplaat 1839, Lac.; Walcheren 1840, v. d. B.; St. Jansteen, 1858, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

β. **arvalis** *Rchb.*

In Herb.: Rottum 1897, Schipper; — Kampen R. B.; — Zutphen, Wtt.; — Klein Ameliswaard bij Utrecht, v. d. T.; — Jaagpad bij Sloten 1840, Romb.; Santpoort 1871, O. (N°. 717); — Noordwijk, Fockema; Vinkweg bij Leiden 1842, O.; Katwijk, B. W.; O.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; Scheveningen 1851, v. d. B. (als *vestitus*); — duinen Schouwen 1844, v. d. B.; Walcheren, B. W.; 1840, v. d. B.; Zwake 1840 en Goes 1839, v. d. B.

γ. **dunensis** *Noeldeke.*

In Herb.: duinen achter Zorgvliet bij 's Gravenhage, V. Z.

δ. **innoxius** (= **R. innoxius** *Först.*).

In Herb.: Rijngeest bij Oegstgeest 1899, V.

(Noordpolderzijl bij Warfum 1899, Schipper in herb. pr.; — Wageningen, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W.

C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; station Breukelen 1871, — Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; Amstelveen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, Zandvoort—Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; akkerkanten Dordrecht 1898, en Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Walcheren 1893 en St. Philipsland 1890, L. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.).

* * **Rubi corylifolii.**

Bij Focke vormen de corylifolii de laatste groep waartoe behalve R. caesius zelf, behooren de bastaarden van deze met de overige Rubi. Deze worden door hem verdeeld in de Orthacanti en de Sepincoli, waarvan de eerste zijn middenvormen tusschen R. caesius en de glandulosi, de tweede van R. caesius en de groote klierlooze of zwak geklierde soorten. Vooral van de laatste kunnen wij in ons gebied talrijke voorbeelden verwachten, alle behoorende tot de species collectiva R. dumetorum Wh. Reeds vroeger werden in ons land vermeld de hiertoe behoorende R. corylifolius Sm.; R. horridus Schultz; R. nemorosus Hayne; R. dumetorum Wh.; R. diversifolius Lindl.; R. pruinosus Arrhen; R. Wahlbergii Arrhen.

Het schijnt mij zeer gewaagd op het aanwezig zijn van aan verschillende soorten eigene kenmerken deze als hybriden te beschouwen; somtijds gaan enkele auteurs zoover in een vorm een groot aantal ouders te herkennen, omdat een plant met al deze kenmerken gemeen heeft.

Ofschoon de mogelijkheid niet te ontkennen valt, ja de waarschijnlijkheid zelfs zeer groot is dat we mengvormen zullen aantreffen, waarin een groot aantal soorten vertegenwoordigd zijn, heb ik echter te weinig vertrouwen op mijne kennis der grondvormen, om de hybriden tot hun vermoedelijke afkomst terug te voeren. Daarom heb ik al de naar het mij toescheen hybride-vormen onder de corylifolii vereenigd en heb slechts hier en daar het vermoeden uitgesproken omtrent mogelijke stamouders.

In Herb.: Doodemanskisten Terschelling 1869,

Holk. (als *R. Sprengelii*); Drachten, v. H. (*semi villicaulis—macrophyllus* × *caesius?*); — Vlagtwedde 1899, Schipper; — Paterwolde, S. E. Strat. (als *caesius*); Meppel, v. Heijn. (*semi villicaulis*); — Oosterhout bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B. (als *vulgaris*); Deventer 1876, K. (als *vulgaris*); — Harderwijk 1863, 1866, 1867, 1885, en tusschen Nijkerk en Putten, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen 1838, Buse; Vorden 1878, Groll; 1879, Groll (*villicaulis* × *caesius*); 's Heerenberg 1866, v. H. (als *Sprengelii*); Uilenput 1866 en Groesbeek 1864, v. H. (als *Sprengelii*); Heumen 1856, v. d. B.; Ruine kapel bij Overasselt 1897, G. en V. (*R. semi vestitus β. R. Slesvicensis* Lange); Bennekom 1890 en Hullenberg 1890, G.; — Amersfoort 1893 en Hamersveld 1894, Garj. (*semi villicaulis*); Amersfoort 1861, R. B.; station Maarsbergen en Darthuizerberg 1896, V.; Baarn 1873, O. (*R. caesius* × *fissus?*) Houten Wtt.; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; — Muiderberg, Wtt.; Naarden 1874, O.; (n°. 478); Meerenberg 1870, Hoek; Kortenhoef aan den Raaiweg, Exc. 1899; — Piet Gijzenbrug, Fockema; Sassenheim 1839, v. d. T.; Valkenburg 1842 en Leiden, B. W.; Warmond 1861 (*semi villicaulis*); 's Gravenhage 1857 en Wassenaarsche zanderij aldaar 1857 de Br. (*semi villicaulis*); duingrond bij 's Gravenhage 1857, de Br. (*R. villicaulis* f. *Langei* × *caesius*); Waalsdorp, de Br. (als *Wahlbergii*); Haagsche bosch 1857, de Br.; Beeklaan bij 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen en Monster 1857, de Br.; Naaldwijk 1844, v. d. T.; Goeree 1894, Boerl. en V. (*caesius* × *ulmifolius*); — Noordgouwe en Schuddebeurs bij Zierikzee 1844, Cloetinge 1840, Oosterland (Duiveland) 1844, Hoedekenskerke 1843, Zwake 1843, Scheldedijk bij Yersekendamme 1839 (*caesius* × *ulmifolius*) 1841, Westerscheldedijk bij Hoedekenskerke 1843, 1844 en Goes 1854, 1855 (als *pruinosus*, schijnt echter *caesius* × *ulmifolius*) Zuid-Beveland 1843, alle verzameld door v. d. B.;

Scheldedijk tusschen Yersekendamme en Wemeldinge 1841, v. d. T.; v. d. B.; (*caesius* × *ulmifolius*) Oranjezon Walcheren 1841, v. d. T. (als *vulgaris a. genuinus*); Zijldijk bij Hulst 1845, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1860 (*caesius* × *ulmifolius*); Rozendaal, Un. 1860 (*caesius* × een der *suberecti?*); Loopschans Breda, v. A.; Oosterhout 1854, de Br. (*ulmifolius* × *affinis?*); Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Wanroy, Un. 1898; klooster Boxmeer, Un. 1853 (*R. semi villicaulis*); — weide achter den Plasmolenschen Hof 1899, G. (*R. plicatus* × *macrophyllus?*).

(Winschoten 1898, Schipper in herb. pr. (als *dumetorum* var. *nemorosus*); Domburgsche Manteling 1893, Ogt in herb. pr. (als *nemorosus* Hayne)).

[Aanm.: Een Rubus door de Bruijn in 1863 bij Zutphen verzameld komt overeen met de beschrijving in Suringar's zakflora van R. roseiflorus P. J. Mueller. Daar ik de oorspronkelijke beschrijving van Mueller niet bezit en de soort noch in Focke's Synopsis noch in diens bewerking in Koch's nieuwe editie of in andere nieuwere Flora's voorkomt, kon ik de soort niet op zijn rechte plaats brengen en voeg haar dus hier aan het eind van het overzicht der inlandsche Rubi.]

Fragaria *Tourn.*

461. F. vesca *L.* Op beschaduwde grazige plaatsen aan heggen enz. ♃. *Mei.*

In herb.: Bosschen van Friesland, Sprée; Oenkerk, S.; — Groningen, v. H.; Strat.; Haren, v. H.; 1846, Holk.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux; de Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; — Kampen, R. B.; 1848, T.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Zalkerbosch 1871, Hoek; Deventer en Brinkgreve 1876, K.; Pothoofd Deventer, (?); bosch v. Zandhove bij Zwolle 1895 en Olst 1895, L.; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1891, L.; Weerselo 1901, Almelo, Kuiperberg en Ootmarsum 1891 en Losser 1893, L.; — Twello 1845, T.; Harderwijk, R. B.; Doornspijk

1890, C. A. G. Beinz; Apeldoorn 1850, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; Uilenpas* 1882, K. A.; 1882, Groll; Oene**) 1881, K. A.; Jachthuis bij Zutphen 1847, M. J. Cop; *Hassink bij Gorssel 1896, (ook zonder *), K. A.; Ruurlo 1882, Ensink en L.; Winterswijk 1870, R. E. de Haan; Beekbergerwoud, Wtt.; Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Forsten; Renkum, Buse; — Houtenburg Amersfoort 1894, Garj.; Amersfoort en Hoevelaken, R. B.; Overbosch Dennenburg te Driebergen 1843, v. d. T.; Zeist (?); tusschen Odijk en Bunnik 1867, Knüttel; tusschen Bunnik en Wulverhorst 1835, D. S.; tusschen Bunnik en Utrecht, v. H.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, v. H.; 1879, W. A. Oudemans; 1880, W. A. en A. C. Oudemans; Vossegat bij Utrecht 1835, Kraamw.; Klop bij Utrecht, C. A. Bergsma; Bosch op Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, * v. d. T.; Abstede bij Utrecht 1835, D. S.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; 1883, Molengraaff; Wikkenburg 1831 Wtt.; — Naarden 1864, O.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Rozenburg en Diemermeer 1839 en Zeedijk Amsterdam 1828, Romb.; Enkhuizen 1895 en spoordijk aldaar 1896, Sanders; Hoorn, Bergsma; Ananasbosch Schagen 1901, G. en Jongm.; IJmuiden, Exc. 1881; Zandpoort, Exc. 1882; Velser kanaal 1873, Boerl.; Velsen, S.; Haarlem 1870, Groll.; 1872, O.; Overveen, Buse; 1843, de Vriese (P. N. S.); — duinen Noordwijk, Dz.; 1872, Boerl.; 1894, V.; Warmond 1846, en Oudpoelgeest 1846, Perin; Leiden 1835, Mb.;

*) fruct. albis.

**) Ingezonden als F. elatior, bloemsteeltje echter niet uitstaande behaard, doch met opgerichte en schuins uitstaande beharing. De exemplaren zijn echter moeielijk te scheiden, zooals mij ook bleek uit exemplaren van Fr. vesca door mij in Zuid-Limburg verzameld. Het schijnt dat boschexemplaren lange bladstelen krijgen met lange gesteelde blaadjes, dikwijls niet bloeiend. Cfr. Arch. 1. 2*. p. 3.

Perin; 1845, O.; Katwijk 1836, Lac.; Perin; Exc. 1882; Endegeest onder Oegstgeest 1841, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Kerb.; Pierot; B. W.; Groot Berkhey 1897, V.; Haagsche bosch, Exc. 1883; 's Gravenhage, V. Z.; 1833 I. de L. ex herb. Groll; G. B.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Loosduinen, Destrée; rivierdijk Zwijndrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1879, Posth.; — duinen Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, Biezelinge, Wilhelminapolder, Baerland, Zwake enz. 1838, v. d. B.; Ter Boede (Walcheren), ** de Marrée; Brigdamsche voetpad onder St. Laurens 1874, L.; St. Kruis 1861, Zaamslag 1864, Hoek, Axel, Ter Neuzen 1854, A. W.; — Breda 1882, C. v. d. Br.; Liesbosch en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.; Warande Helmond 1901, Rovers; — Beek, Boerl.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Hermitage aldaar 1901, G. en V.; Bemelen 1897 en Gronsveld 1897, V.; Gockenraad bij Simpelveld 1899, tusschen Wylre en Oud Valkenberg 1899, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; Zandhove bij Zwolle, *H. Cieraad Jr. in herb. Heukels; — Teuge 1879 en Epse 1896, K. A. in herb. pr.; Plantage Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Huinen, Buren, — Werkhoven, Odijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Hilversumsche weg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; IJmuiden 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest en Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen; — IJzendijke, Groede, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Koudekerksche weg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Dussen, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; —

struikgewas bij den bovensten molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — tusschen Bergen en Schoorl, Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Westland en Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 118 en VI. p. 112); — St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Munting en Bruman.

462. F. collina *Ehrh.* Op kalkhoudenden bodem, in lichte loofbosschen in bergachtige streken. ♃. *Mei—Juni.* (Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.).

463. F. elatior *Ehrh.* Op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Harderwijk 1850, R. B.; v. Heijn.; Cayaux; Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; Uilenpas bij Hummelo 1881, K. A.; — Cronestein onder Zoeterwoude 1866, H. d. V.; — tusschen Souburg en Abeele 1880, Buijsman; — Maastricht 1883, Groll; Sint Pietersberg 1866, H. d. V.; Valkenberg, Un. 1861; 1866, H. d. V.

(Oene 1881, K. A. in herb. pr. (Cfr. Arch. 2. III. p. 418); Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Rotterdam op een kolenaschweg, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.).

Bovendien: Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 277); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas Arch. 2. V. p. 544; (wordt hier als algemeen opgegeven, terwijl F. vesca niet genoemd wordt.)

464. **F. virginiana** *Ehrh.* Noord-Amerikaansche plant, wegens de vruchten algemeen gekweekt en somtijds verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Deventer 1876, K.; — ? Zanderij Oisterwijk 1896, Posth.

* **F. grandiflora** *Ehrh.* Bastaard van *F. chiloënsis* en *virginiana*, wegens de vruchten vaak gekweekt. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Hoogenberg op Texel 1839, S. T. Hoffman; — Jepma bij Utrecht (onder Vleuten) 1880, K. A. en v. d. Veen (later ingezonden als *F. elatior* en in herb. K. A. als *F. collina* var. *Hagenbachiana* Lange).

Comarum *L.*

465. **C. palustre** *L.* Op moerassige plaatsen, aan slootkanten, vooral in veenstreken. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; Burg op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Heerenveen, v. H.; Giekerk 1849, en 1882, S.; Dokkum 1865, H. d. V.; — Mickelhorst bij Haren 1856, Strat.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Land van Vollenhove 1894, L.; zandberg bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; Kamperveen 1848 en Oosterhout 1846, R. B.; Deventer, Halb.; 1833, Wtt.; Bathmen 1878, K.; Diepenveen 1845, T.; Hardenberg, herb. O.; Grams-

bergen 1859, Lac. en S.; Almelo (*β. villosum*), E. C. C. v. Lennep; – Oostermeen bij Harderwijk 1865 en Nijkerkervenen 1861, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Doetinchem, Un. 1885; kleine Weerse bij Ruurlo, Ens.; Zutphen 1833, Wtt.; Beekbergerwoud 1858, O.; 1869, S.; Fockema; Heelsum 1451, S.; Nijmegen, B.; 1878, Groll; Hatertsche en Maldensche broek bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; tusschen Veenendaal, Ede en Lunteren 1894, V.; Lunteren, Buse; Wageningen 1882, K.; – Liniedijk bij Driftakker 1890, Garj.; Maarsbergen, Exc. 1883; Blauwkapel, C. A. Bergsma; Westbroek 1835, D. S.; 1839, Lac.; 1851, A. W. Hartm.; Utrecht, v. H.; Waverveen, S. S.; G. B.; 1840, Romb.; Waverveen en Bokshol 1833, S. S.; Baambrugge, Mb.; B. W.; tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Abcoude, Romb.; 1845 en 1867, O.; bij de 4 laatstgenoemde plaatsen, E. B. Asscher; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; – tusschen Nieuw Loosdrecht en fort Spion 1884, S.; Kortenhoef 1898, G. en V.; 's Graveland, de Vriese (P. N. S.) 1869, Hoek; Bussum 1894, V.; venen Uithoorn, herb. v. d. B.; Petterduin 1870 en Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; Haarlem 1835, Mb.; Graf van Rousseau bij den Geleerden man 1835, Buse; – Polder Nieuwkoop 1901, Jongm.; Leiden, Hartm.; Mb.; Hazerswoude, S. S.; – Zundert, Un. 1860; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Speelhuis Breda, v. A; Vucht, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven Dz.; – Plasmolen 1856, v. d. B.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Harendermolen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Midwolde 1884, Schipper in herb. pr.; Groningen, E. J. V. Evenhuis; R. de Boer en H. Kooi; – Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb.

Heukels; — Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Bavoort, Mevr. Steinbach in herb. Heukels; — Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Meent achter Wattez aldaar 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1894, Struyk. in herb. pr.; — Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Bavel 1883, Posth. in herb. pr.; Sleeuwijk, Besoyen, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. pr.; — Bulteveen enz. bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. 422); — Gramsbergen, Ane, Dalen, Sleen, Weerdinge, Borger, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Oldemarkt, Giethoorn, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Woolde, Borne, Woesthaag, Buurserbeek, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); station Markelo, tusschen Goor en Entersche veen, Enter en Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Vaassen, Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Callantsoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 202 en 236); — Langs de Zoom bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Middelaar, Lac. (Arch. 2. V. 10); Velden, Arcen, Oostrum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570.)

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Potentilla *L.*

466. **P. fruticosa** *L.* Sierstruik uit Engeland, Rusland en de Pyreneeën enz. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnhem en weg te Oosterbeek, v. H.; op den berg bij den Oorsprong, Bergsma en Scheltema; Nijmegen, B.; — bosch Doorn, v. H.; — Ingang Breesaap onder Velsen, 1835—37, Mb.

* **P. alba** × **fragariastrum** (*P. hybrida* Wallr. = *P. alba-sterilis* Garcke), komt gewoonlijk tusschen de stamouders voor; bij ons is echter *P. alba* nimmer gevonden, terwijl *P. fragariastrum* zich tot Zuid-Limburg beperkt.

In Herb.: Beekbergerwoud 1868, 1875, K. A. enz.

[Aanm.: Volgens schriftelijke mededeeling van den Heer Kok Ankersmit werd de plant toevallig gevonden bij de vrouw van een opkooper van hout uit 't Beekbergerwoud, die haar had overgeplant].

467. **P. fragariastrum** *Ehrh.* (*P. sterilis* Garcke). In boschrijke streken, bij ons slechts op kalk. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Bosschen Vaeshartelt bij Meerssen 1892, de Haas; Geulem 1897, V.; St. Pietersberg 1870, Groll.; 1893, de Haas; 1897, V.; Lichtenburg 1897, Gronsveld 1897, Ulestraten 1897, Valkenberg 1897, Oud Valkenberg 1897 en Slenaken 1897, V.; Schaesberg bij Valkenberg 1901 en Simpelveld 1899, G. en V.; Vaals en Vijlen 1897, V.; 1900, G. en V.

468. **P. supina** *L.* Op vochtige, overstroomd geweest zijnde plaatsen, aan rivieroevers enz. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: IJseloever bij Kampen 1850, (1 ex.), R. B.; zandhoogte aan den oever van den IJsel bij Brunnepe bij Kampen 1847, R. B.; — Nijmegen, Forsten; zandplaten Waal bij Nijmegen 1872, Groll; 1879, K. A.; Ooische waard bij Nijmegen, N. Abel.; — Driebergen, G. Backer; Lek bij Leksmond 1832, v. H.; Lek bij Vianen, Dumortier; — Zandplaat Werkendam 1836, Lac.

(Kolenaschweg te Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen).

469. **P. norvegica** *L.* Vochtige, overstroomd geweest zijnde plaatsen, rivieroevers, slootkanten enz., bij ons slechts ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1894, K. A.; — Scheveningsche Kanaal 1897, v. d. Lek.

(Zutphen 1897, K. A. in herb. pr.; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.).

470. **P. recta** *L.* Boschrijke, steenige plaatsen, zonnige heuvels, van midden Europa en den Kaukasus, van daaruit verwilderd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Molenberg Asten 1901, Rovers; — Maastricht 1883, Groll; St. Pietersberg, dicht bij den Rooden Haan 1867, O.; Fort St. Pieter 1886, G.; St. Pietersberg 1894 en 1896, de Haas (culta in horto L. B. 1895 en 1896, V.); voormalige St. Pieterspoort langs St. Pieterberg 1871, Lac.

(Pothoofd Deventer 1896, Heukels (ook als var. *obscura*); — Zeist 1900, W. C. v. Embden; — Rotterdam 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — onderste molen bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Klarenbeek onder Voorst, K. A. (Arch. 2. IV. p. 35) en voorts reeds bij Pelletier.

470. **P. recta** *L.* subsp. **pilosa** (*P. pilosa* Willd.) Inheemsch in Midden-Duitschland; in het Noorden vaak ingevoerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1894, K. A.

(Apeldoorn 1899, K. A. in herb. pr.; — Berlicum 1900, L. v. Giersbergen; molenberg Asten 1899, v. Roessel in herb. Heukels).

471. **P. intermedia** *L.* (*P. inclinata* Vill. var. *virescens* Boiss., non *P. inclinata* Koch). Oorspronkelijk op zonnige berghellingen, ingevoerd uit Zuid-Rusland, thans langs wegen, ballastplaatsen en

spoorwegen veelvuldig voorkomend. ♃. en ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Deventer 1885, Groll; Pothoofd aldaar 1885, K. (als *P. norvegica*) [1]); — Vluchthaven Zutphen 1894, K. A.; — Amersfoort (puinhoop bij de Linie) 1894, Garj.; — (culta in horto L. B. 1895 —96, V.); — Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer; — tusschen den Haag en Loosduinen 1895, v. d. Lek; — Venlo 1899, Garj.; Neerweert 1895, G. en V.

(Boerentuin Ezelsdijk 1890, W. C. v. Embden; Breestraat Amsterdam, J. L. v. Eyndhoven in herb. Heukels; station Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr. — Rotterdam, H. v. d. Linden; 1900, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. pr.).

472. P. argentea *L.* In opene en bebouwde zandgronden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zandberg Kampen 1848, T.; R. B.; Kampen 1849, R. B.; de Pelikaan Zwolle 1891, L.; Almeloosche kanaal aldaar 1897, Heimans; Zwolle 1873, v. Tuinen; Platvoet Deventer 1878, K.; Pothoofd aldaar 1894, K. A.; Dalfsen en Frederiksoord 1855, Kros; Rijssen 1892, L. en Carmig.; Holten 1897, G.; — Harderwijk 1863, 1864 en 1873, R. B.; Garderen 1897, V.; Hoog Soeren 1879, K. A.; tusschen Zeddam en Terborg 1883, L.; de Steeg 1895, Ogt.; Heelsum 1857, Knüttel; Rijnoever Arnhem 1897, V.; Arnhem S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Thomson; Vestingwerken aldaar 1833, Wtt.; Beek, Berg en Dal enz., N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; tusschen Overasselt en Heumen 1897, G. en V.; Renkum 1837, Buse; Wageningen 1856, v. H.; Wageningsche berg 1838, v. H.; Buse; — Amersfoort, v. H.;

1) Nog in 1896 aldaar, Heukels in herb. pr.

1847, v. d. Roemer; 1860, R. B.; 1891, Garj.; Doorn, v. d. T.; Amerongen, Wenck; Zeist, v. Dijk; de Bilt 1870, Groll; wallen Utrecht 1838, Lac.; — Hilversum, M. D.; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Laren, Huizen 1842, Romb.; Muiderberg, Asscher; Amsterdam, M. D.; Velsen 1871, Groll; Breesaap, v. H.; Zandpoort, Kerb; Bloemendaal 1836, Buse; 1845, O.; 1871, Boerl.; Overveen 1871, Hoek; — Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijk 1842, B. W.; Fockema; 1872, Boerl.; tusschen Leiden en Noordwijk, B. W.; tusschen Katwijk en Noordwijk, Exc. 1887; 1894, V.; Noordwijkerhout, S. S.; Katwijk 1835, Mb.; Bakkershagen bij Wassenaar, S. S.; Groot Hazebroek aldaar, de Vriese (P. N. S.); Wassenaar 1832, S. S.; Dz.; huis ten Deyl, Pierot; 's Gravenhage 1832, I. d. L. in herb. Groll; V. Z.; v. H.; 1895, R. B.; Haagsche duinen 1851, S.; Scheveningen, Destrée; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Exc. 1883; Naaldwijk, de W. Hamer; — Zuiddorpe 1860, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; Zandberg bij Hulst 1845, B. W.; 1846, v. d. B.; Hulst 1845, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1860; Bergen op Zoom, Un. 1860; Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; Oudekerk te Vlierden bij Deurne 1871, Lac.; molenberg te Asten 1901, Rovers; — Plasmolen (korenmolen) Un. 1898; Gennep 1875, Lac.; onderste molen Venlo 1900, Rieter; heide bij Maastricht, v. Hov.; Louberg aldaar 1892, de Haas.

(Putten (Veluwe), C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Ubbergen 1879, K. A. in herb. pr.; — Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; — 's Gravelandsche weg bij Bussum 1899, Koning in herb. pr.; wallen Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Alkmaar en Bergen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandvoorderlaan bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen

Vogelenzang — en Hillegom 1894 en tusschen Noordwijk en Piet Gijzenbrug 1894, V. Suringar in herb. pr.; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Koewacht 1886, L. in herb. pr.) *).

Bovendien: Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 278); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts alleen vermeld door Pelletier.

473. P. verna *Roth.* **). In opene zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juni.*

---

*) In herb. Heukels komen voor een

P. argentea var. virescens, door dezen gevonden in 1896 op het Pothoofd te Deventer.

P. argentea var. tomentosa Doll = P. incanescens Opiz. Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld.

**) De naam P. verna heeft aanleiding gegeven tot vele verwisselingen. Het schijnt dat Linnaeus onder dien naam verschillende soorten heeft samengevat. Reeds heb ik hierover in Kruidk. Archief 3. I. p. 589 het een en ander medegedeeld. Het schijnt mij thans gewenscht toe bij de beschouwing der onder deze soort gebrachte vormen Ascherson's indeeling te volgen, die deze samenvat onder de algemeene soort P. verna. Volgens dezen auteur (Cfr. B. V. Brand. XXXII. p. 139 en Flora des N.-O. deutschen Flachlandes p. 409), kan men bij deze collectiefsoort onderscheiden:

a. Steunblaadjes der wortelbladen lijnvormig; vruchtjes zwak rimpelig.

P. cinerea, waarvan aldaar slechts voorkomt de ondersoort:

P. incana. ♃. Stengel 5—15 c.M. lang, opstijgend, evenals de bladen en deze vooral van onderen sterharig grijsviltig en met langere rechtuitstaande haren bezet; blaadjes wig-omgekeerd-eivormig, naar voren gekarteld-gezaagd; de onderste bladen 5-, de bovenste 3-tallig; bloembladen omgekeerd-hartvormig, langer dan de kelk, aan den voet vaak donkerder.

Hierbij de var. trisecta met bijna alle bladen drietallig.

P. Tabernaemontani Aschers. (P. verna aut. pler.) ♃. Stengel 5—15 c.M. lang. Deze en de bladstelen met schuins uitstaande haren bezet, blaadjes zonder sterharen, groen, van onderen of aan beide zijden

In Herb.: Kampen 1856, R. B.; Zandberg aldaar, 1849, T.; Diepenveen 1850, M. J. Cop; Deventer, Romb.; 1846, M. J. Cop; 1847, T.; v. Groningen; 1877, K.; IJseloever aldaar 1845, M. J. Cop; — tusschen station Teuge en de Kar bij Apeldoorn 1899, K. A.; Watermolen te Voorst 1897, K. A. (als *P. opaca*); Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Griend te Weurt, Oosterhoutsche bosch 1865 en Ooische waard 1871, Th. Abel.; zand Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Spoel aldaar, Wenck; — Zandvoort 1870, Hoek; 1873, Boerl.; Velsen, S.; Velserend 1834, Wtt.; Ruïne Brederode 1860, S.; Bloemendaal 1843, Wenck; Exc. 1889; 1897, V.; Bloemendaalsche bosch, Fockema; Middenduin 1870, 1872, Groll; Overveen, Mb.; Kerb.; 1839, Buse; 1843, de Vriese; 1872, Boerl.; 1878, S.; Aardenhout, v. d. B.; 1870, Groll.; Haarlem 1835, Mb.; 1839, Buse; 1840, de Vriese; 1868, O.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; Bennebroek, v. d. T; — halfweg Haarlem en Leiden 1834, S. S.; Noordwijk, Dz.; 1872, Boerl.; Waalsdorp, S. S.; Forsten; 1833, Wtt.; 1895, G. Barger; 1897, V.; 's Gravenhage, V. Z.; 1834, Wtt.; Scheveningen, G. B.; 1843, de Br.; Exc. 1892; 's Gravezande 1847, v. d. T.; Rotterdam 1850, O.; — Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, v. Hov.; 1892, de Haas; Ruïne Lichtenberg 1897, en Savelsche bosschen 1897, V.; Valkenberg 1886, K.; 1897, V.; 1901, G. en V.; Platte bosschen bij Simpelveld 1899, G. en V.

---

met langere aangedrukte haren; blaadjes wig-omgekeerd-eivormig tot langwerpig, naar voren ingesneden gezaagd, die der onderste 5—7 tallig.

β. Steunblaadjes der wortelbladen ei-lancetvormig; vruchtjes duidelijk gerimpeld.

P. rubens (P. opaca) ♃. Stengel 5—22 c.M. lang. Deze en de bladstelen ruwharig door horizontaal uitstaande haren; bladen afstaand behaard; blaadjes wigvormig-langwerpig. Deze soort zou zich bovendien van de vorige gemakkelijk onderscheiden door de steeds rood aangeloopen stengel, de smallere blaadjes en de iets kleinere en donkerder bloemen.

β. **crocea** *Koch.*

In Herb.: Diepenveen bij Deventer, aan ruwe wallen, M. J. Cop.

(Zwolle 1883 en 1901, L. in herb. pr.; — Renkum, C. A. Backer; — Zandpoort, F. Hulk; Hoek v. Holland, J. F. Wichard in herb. Heukels).

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 378).

474. P. Tormentilla *Neck.* *Tormentilla erecta* L. et Fl. B. S. p. 396). In opene zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Burg op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; West-Terschelling 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; — Giekerk 1882, en Bergumerheide 1849, S.; — tusschen Groningen en Haren, Strat.; Broekhuizen en Oosterbroek, v. H.; — Paterwolde 1834, v. H.; Assen, P. G. Wijers; Valthe 1859, Lac. en S.; Wapsterveen 1842, Tilanus (P. N. S.) Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwoud, Un. 1892; Willemsteyn bij Kampen 1870, Hoek; Kamperveen, R. B.; Zwolle, M. Dassen; Deventer, Cop; Riele bij Deventer, Romb.; Middelwijk bij Deventer 1839, Halbertsma, tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; Weerselo en Lonneker 1901 en Haaksbergen 1891, L.; — Twello 1846, T.; v. Delden; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; 't Loo, M. D.; 1858, O.; Jachthuis Zutphen 1846, M. J. Cop; Vorden 1873, Groll; Lindemans boschje Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Arnhem, S.; 1873, Groll; Wolfheze, Un. 1847; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek, Th. Abel.; Beek 1868, O.; Renkum, Buse; Spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — Amersfoortsche heide 1847, v. d. Roemer; Leusden 1890, Garj.; tusschen Amersfoort en Zeist 1847, M. J. Cop; Maarsbergen, Exc. 1883; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch

1857, Knüttel; Driebergen 1828, Wtt.; Driebergerbosch 1837, Buse; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, v. H.; Abcoude 1846, Romb.; Westbroek 1851, Hartm.; Waverveen 1856, L.; Maartensdijk, v. H.; huis ter Heide 1847, 1859, v. H.; — Laren 1842, Romb.; Zwanewater (5-tallig) 1901, G. en Jongm.; Castricum 1871, Boerl.; Wijk aan Zee, 1860, S.; Overveen, Exc. 1878; Haarlem—Zandvoort, Kerb.; Haarlem 1841, de Vriese; 1871, Groll.; Rozewater 1843, Buse; Langeveld 1843, O.; — Halfweg 1840, S. S.; Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Noordwijk 1843, O.; Nieuwkoop 1901, Jongm.; Pernijnspan bij Katwijk, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar 1835, Mb.; Wassenaar, Dz.; 1833, S. S.; B. W.; 1845, O.; 1865, H. d. V.; G. Barger; Waalsdorp, Forsten; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1832, I. de L. ex herb. Groll; Loosduinen, Destrée; — Haamstede 1854, v. Dissel; 1869, P. Schuringa; 1887, L.; Un. 1894; Zuid-Beveland, Oost Kapelle 1835, Clinge 1845 en Walchersche duinen, v. d. B.; Koewacht 1854, Sint Jansteen 1863 en Eede 1861, A. W.; — Breda, v. Rees (?); 1882, C. v. d. Broek; Loopschans Breda, v. A.; Ulvenhout, Un. 1852; Liesbosch, Exc. 1897; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; — Maastricht, de Marres; Slenaken 1884, K. en G.; Eperheide 1871, Lac.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heereveen en Rottevalle, J. Kuipers in herb. Heukels; Kippenburg Gaasterland 1864 en binnenweg tusschen Groote gast en Tolbert 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, de Punt, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Halle 1901, Struyk. in herb. pr.; Middachterbosch 1895 en Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1880, Schipper in

herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Amersfoort 1846, en tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1898, Koning in herb. pr.; boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Oost Kapelle 1876, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; heide Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; — Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels).

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); Steenwijkerwoud, Kallenkote, Eeze en Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen station Heino en N. Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Hollenbergerveld, Nieuwkerkerveen, Buurserbeek en Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo Diepenheim, tusschen Goor en Enter, Entersche veen; — Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Amsterdam, (Arch. 1. I. p. 463); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); Venlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570);

Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 en tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door van den Bosch werd bovendien een var. β. petiolata onderscheiden; hiervan bevindt zich nog het exemplaar door v. d. B. in 1839 in de Walchersche duinen verzameld in het stamherbarium. Tevens merkt hij op dat deze var. vaak verwisseld werd met P. procumbens, zooals bleek uit de afbeelding in Flora Batava No. 616; voorts citeert hij een exemplaar uit het Zeisterbosch in herb. Wenck.

Ook v. Eeden meent dat in de duinen en op de Noordzee-eilanden, behalve Rottum, alles tot deze var. β. moet gebracht worden.

Het blijft mogelijk dat een der hybriden tusschen deze soort en P. procumbens of P. reptans algemeener voorkomt dan men vermoedt. Een nauwkeurig onderzoek is in deze zeer gewenscht.

475. P. procumbens *Sibth.* (*Tormentilla reptans* L. et Fl. B. S. p. 396.) Beschaduwde plaatsen, gaarne op vochtigen grond; aan den kant van moerassen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel, 1860, Lac.; — Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Bakhuizen 1853 en Oenkerk 1851, S.; Oudega 1829, v. H.; Wolvega, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); — Harendermolen, Strat.; — Berkum bij Zwolle 1892, L.; Kamperveen 1848, en Vollenhove 1845, T.; Deventer 1846, v. Groningen; Oldenzaal 1837, V. Z.; — Harderwijk 1847 en Hulshorst bij Harderwijk 1847, R. B.; Nijmegen 1850, Th. Abel.; Hoevelaken, R. B.; — Amersfoort 1890, Garj.; Darthuizerberg 1883, K.; Zeist, Kerb.; bosch bij Zeist, G. Deijn.; Wenck; tusschen Zeist en Driebergen 1837, Mb.; Doorn 1848, Buse; 1869, O.; de Bilt, v. H.; S. S.; 1839, Lac.; Baambrugge 1837, Mb.; Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Koog aan de Zaan 1843, Zaan 1835 en Engewormer 1851, Mb.; — Leiden, Pierot; — Zuiddorpe 1855,

en Koewacht 1854, A. W.; Sint Jansteen 1886, L. en Brakman; — Rozendaal, Un. 1860; — langs de Maas bij Afferden, Bergen, Well enz. 1876, Lac.

(Veen bij Finsterwolde 1884, Schipper in herb. pr.; — Groningen, Haren, Glimmen, R. de Boer en H. Kooi; — Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Huissen, in herb. K. A.; tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — tusschen Amersfoort en Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Hollandsche kade bij Abcoude, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Meent bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Vucht 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert weergevonden, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — Eem onder heggen bij de „Eendracht", K. A. (Arch. 2. III. p. 183).

476. P. reptans *L.* Op grazige gronden, aan kanten van wegen, akkers en sloten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hermanushoef Burg op Texel 1869, Holk.; — Reitdijk bij Groningen, Strat.; Haren 1850 en 1854, Groningen 1840 en Oosterhoek 1853, v. H.; — Hoogeveen, S. P. Amshoff; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1849, R. B.; Vollenhove 1845, R. B.; Zwolle 1832, M. Dassen; Assendorp bij Zwolle 1846, S. Schutte; Deventer 1876, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, Halbertsma; R. B.; Brummen 1879, L.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Nijmegen, Weurt 1850, Heumen, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort 1892, Garj.; Zeist, C. A. Bergsma; 1859, v. H.; Blauwkapel, v. d. T.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); de Bilt 1842, Lac.;

de Br.; v. H.; Baambrugge, Mb.; Utrecht, v. H.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; tusschen Muiden en Hakkelaarsbrug, M. D.; Hoogendijk bij Zeeburg, Fl. Amst.; Engewormer, Kerb.; Oostzijde der Zaan 1836, Kerb. en Mb.; IJdijk Amsterdam 1876, Lac.; Begraafplaats Enkhuizen, F. de Wit Pzn.; Overveen 1838, Romb.; 1870, Boerl.; Meerenberg 1868, v. Tuinen; 1870, Hoek; Haarlem, Kerb.; Forsten; Haarlemmerhout 1836, Buse; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Katwijk binnen, Perin; Katwijk 1832, S. S.; Leiden 1835, Mb.; Dz.; Perin; 1843, O.; Waalsdorp, Barger; Wassenaar 1832, Pierot; Scheveningsche duin 1845, v. d. B.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex. herb. Groll; G. B.; V. Z.; Loosduinen, Destrée; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1836, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1869, P. Schuringa; Zuid-Beveland, Liefdestoof 1838, Linie bij den Zandberg 1845 en Domburg, v. d. B.; Oranjezon en Oost-Kapelle, B. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Hoek 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Kaatsheuvel, Thomson; Engelen, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov. (fl. *plenis*); Gronsveld 1892, Hoevenaars.

(Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Dalfsen 1872, Posth. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1873—1897, Zutphen 1876, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Plantage aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; — Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Willemspark, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; den Helder 1894 en Vogelenzang

1893, V. Suringar in herb. pr.; Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Brederode 1898, Borst Pauwels en Jongm. in herb. pr.; Haarlemmermeer 1894, — en Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Monster 1896, V. Suringar in herb. pr.; J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Rithem 1873, Zoutelande 1881 en St. Jansteen 1886, L. in herb. pr.; — langs de Maas te Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Oenkerk, S. (Arch. 1. V. p. 40); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Entersche veen en tusschen Dalfsen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Amby, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312).

* **P. reptans × Tormentilla** (*P. italica* Lehm, *P. adscendens* Gremli).

In Herb.: Clingendaal 1898, Borst Pauwels en Jongm.

* **P. reptans × Tormentilla** f. *per-Tormentilla.*

In herb.: Wilhelminapark Haarlem 1900, C. A. Backer.

* **P. reptans × procumbens** (*P. mixta* Nolte).

In herb.: Apeldoorn 1880, K. A.; Zutphen, Gronem.

477. P. anserina *L.* Op grazige gronden en langs wegen algemeen. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coll. Nat.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; (*β. sericea*) 1894, Schipper; — Workum 1853, S.; Leeuwarden 1849, S.; — Groningen 1856, v. H.; Onland 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1844, T.; 1849, R. B.; 1869, Hoek; Assendorp bij Zwolle 1846, S. Schutte; Zwolle 1901, L.; Deventer, Cop; 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1849, Gronem.; Ruurlo 1884, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Th. Abel.; (ook als *sericea*) Oosterhoutsche bosch en Weurt, Th. Abel.; Everdingsche dijk, H. S. (herb. Molengraaff) — Amersfoort 1890, Garj.; Blauwkapel v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; 1842, Lac.; Jutphaas en huis te Haamstede, v. d. T. (*sericea*); — 't Gooi 1830, Wtt.; Naarden 1864, O.; Sloten, Muiden, M. D.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, de Vriese; Oosterdoksdijk 1868 en 1871, O.; Fl. Amst. (als *sericea*); IJ bij Amsterdam 1842, Teengs (P. N. S.); Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Overtoom, Fl. Amst.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; Urk 1852, B. de Witt; 1884, S.; Castricum 1871, Boerl.; Velsen, Exc. 1860; Overveen 1835, Buse; Middenduin en Bentveld 1870, Groll; Haarlem, Kerb.; — Katwijk en Oegstgeest, Perin; Leiden 1833, S. S.; Forsten; Dz.; Mb.; B. W.; 1856, S.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. ex herb. Groll; V. Z.; G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Delft 1842, de Br.; Rotterdam 1851, O.; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht, M. J. Cop; 1835, Lac. (*β. sericea*); 1880, Boerl.; 1881, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1848, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.;

Grijpskerke 1873, L.; Vlissingen 1880 en 1881, Buijsman; Kapitalendam 1861, en Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Waterpoort Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; — Maastricht bij den St. Pietersberg, v. Hov.

(Rottevalle, J. Kuipers; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Ondersma 1864, H. R. v. d. Ley, Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Huppelpad aldaar 1844, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, — Vreeswijk, Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; Monster, 's Gravezande, J. F. Wichard in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Middelburg 1889, Ogt in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herbr. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Koevorden, Emmen, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 293); Steenwijk, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895

(Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Goor, Enter, Entersche veen, Diepenheim, Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Eibergen en Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 442); — Alkmaar, Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); alle Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 118) en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Wouw en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Amby, Meerssen, Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 212).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Alchemilla *L.* *)

478. A. vulgaris *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen langs wegen en in vochtige weiden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Bolsward 1870, J. M. de Boer; tusschen Franeker en Harlingen, Hinxt; — wallen Groningen, G. A. Stratingh; op den Mickelhorst bij Groningen 1836, v. H.; Esserweg, hoek van den straatweg naar Haren 1860, v. H.; Buitenplaats te

*) Ik heb met Ascherson het geslacht Alchemilla onder de Potentilleae gebracht, omdat de overeenstemming met Poterium slechts eene kunstmatige is, terwijl het zich door het geslacht Sibbaldia bij Potentilla aansluit, zooals door verschillende onderzoekers werd aangetoond.

Slochteren 1841, Sprée; Haren 1867, v. H.; Winschoterdiep bij Groningen, S. E. Stratingh; — Meppel, v. Heijn.; Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1864, R. B.; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1885, L.; Denekamp 1896, L.; — Warnsveld 1882, Groll; Culemborg 1890, de Haas; — weilanden langs de Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht, L. Marchand; Blauwkapel 1835, D. S.; Mb.; 1839, Lac.; v. d. T.; G. Deijn.; Kooidijk 1865, Knuttel; tusschen Houten en Schalkwijk 1833 en Schalkwijk 1833, Wtt.; Chartroize, Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; tusschen Harmelen en Stadsdam, v. d. T.; Nigtevecht 1864, Schoor; tusschen Zuilen en Maarsen, C. A. Bergsma; — tusschen Hilversum en Kortenhoef, Exc. 1899; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Verwerspad aldaar, Fl. Amst.; Beverwijk 1879, en Haarlem 1878, Groll; — tusschen Zwammerdam en Nieuwkoop 1901, Jongm.; Zoeterwoudsche weg Leiden, Hinxt; Ruigelaan Wassenaar 1832 en 1833, S. S.; Exc. 1897; Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; 1834, Mb.; Exc. 1865; tusschen huis den Deyl en Wassenaar 1833, Wtt.; Kanaal bij 's Hage, de Liefde; — Brouwershaven, Dz.; Zuid-Beveland 1837 en 's Gravenpolder 1839, v. d. B; — Breda langs den weg, Nagelvoort; Teteringsche dijk bij Breda, Un. 1852; weiland bij de rivier de Aa bij Ulvenhout 1895, S. en V.; Loopschans Breda, v. A.; Wolfshaar onder Ginneken 1898, V.; Liesbosch 1864, H. d. V.; 1884, V.; Oorschot 1865, Lac.; Vucht, v. A.; H. J. Betz; Nuenen 1846, v. Hov.; Leende 1873, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Weert 1873, Lac.; Sittard, v. Hov.; Meerssen (wie?); Houthemmerberg 1885 en Slenaken 1885, K. en G.; Epen, Un. 1883; helling langs de Geul bij Geulem 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Vijlenderbosch 1866, H. d. V.; tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.

(Laan achter Oudewerf Winschoten 1887, Schip-

per in herb. pr.; — Apeldoorn 1897, (1 ex.) K. A. in herb. pr.; — Groeneveld Baarn 1853, Heinsius in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; voormalige Overtuin van de buitenplaats Rozenhof te Dordrecht 1897 (1 ex.), Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen; — Waalre, P. Sloots; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels).

Bovendien: Steenwijkerwold (Paaschlo) 1892, (Arch. 2. VI. p. 346); — plassen aan den Kwakelweg bij 's Graveland 1887, 1888, de Meentje bij 's Graveland 1888, Groeneveld 1880, Boekesteijn 1886, Maartensdijksche weg bij den Zwavelberg 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); oprijlaan Marquette onder Heemskerk, Breesaap, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Slotbosch bij Oosterhout, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 437); — Sweikhuizen, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

Voorts bij Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

479. A. arvensis *Scop.* In bouwlanden, tusschen het koorn. ⊙ en ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; tusschen Burg en de Westen en tusschen Burg en Oude Schild op Texel 1869, Holk.; — Koudum 1867, J. M. de Boer; — Veenwouden, Sprée; Haren bij Groningen, v. H.; — Peize, Strat.; — Zalk 1868, R. B.; Deventer 1843, B. W.; v. d. Cop; 1878, K.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Wierden 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1855, O.; 1872, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Vorden 1874 en 1876, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen 1879, L.; Arnhem, Thomson; S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1850, Perin; 1878, Groll; Kapel Avezathe bij Tiel, G. Post; Grebbe, Fockema; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; 1891, Garj.; Soestdijk 1833, v. d. B.; Utrecht 1835, Kraamw.;

1839, D.S.; v. H.; O.; 1858, R. B.; Houten, v. H.; tusschen Neerlangbroek en Kothen, v. d. T.; Amelis-waard 1851, A. W. Hartm.; – Naarden, 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap 1837, Sprée; 1867, H. d. V.; tusschen Aardenhout en Elswout 1873, H. d. V.; – Leiden 1836, Mb.; 1837, Buse; Dz.; Hoogemorsch en Langeveld bij Noordwijkerhout, S. S.; Zwijndrecht 1836, Lac.; spoordijk Sliedrecht 1895, Posth.; Vianen 1836, v. H.; – Oosterland op Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland 1838 en Driewege 1840, v. d. B.; Rithem en Welzinge 1887, L.; 5e district Zeeland 1845, B.W.; Westdorpe 1859, A. W.; Hulst 1845, B. W.; – Dennenoord bij Ginneken 1898, V.; Princenhage, en speelhuis bij Breda, v. A.; Gestel, Forsten; Werkendam, herb. Kerb.; Son 1850, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; – Beek 1869, O.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Gronsveld 1881, Groll; 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Voerendaal 1866, H. d. V.

(Suameer 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; -- Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; – Werkhoven, Driebergen, C. A. Backer; Utrecht, Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Andel 1886, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: Ameland, (Arch. 1. V. p. 52); Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Weusthag, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); – Winterswijk, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); – Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279); – Mallenburg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861 Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Tribus Poterieae. *Rchb.*

Poterium *L.*

480. P. officinale *Benth.* et *Hook* (*Sanguisorba officinalis* L. et Prodr. Ed. I.). Vochtige weilanden, zeer plaatselijk. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Oranjewoud Schoterland 1872, Hoek; Ane 1859, Lac. en S.; — Meppel, v. Heijn.; 1898 G. en L.; — Kampen 1848 en 1850, T.; 1856, T. (fol. *bracteatis*); Kamperveen 1845, R. B.; bosch te Vilsteren bij Ommen, D. S.; M. Verloren; Dalfsen *) 1865, H. d. V.; Zwolle, *) Mb.; 1833, Wtt.; 1842, M. Dassen; Haasterveen bij Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; Almelo, Staggemeijer; Hardenberg *) en Heemse 1868, v. d. Scheer; — Nijmegen, omtrent de Lennepekamer, B.; tusschen Kampen en Elburg, R. B.; vlakte aan de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; — Haarlem 1879, Groll; — Kaatsheuvel, Thomson; Breda, v. Rees; Speelhuis aldaar 1875, v. A.; Prinsenhage 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; 1876, O.; Oisterwijk, v. Vloten; Pettelaar, v. Hov.; Klopperwaard Werkendam 1837, Lac.; 's Hertogenbosch, Wtt.; 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; — Hamert, Un. 1893.

(Station Hattem 1898, K. A. in herb. pr.; — Kapelle, Nederhemert, Besoyen, C. A. Backer in herb. Heukels; — langs de Maas te Arcen, Un. 1893 in herb. Ogt. en V. Suringar; Roer bij Roermond, Un. 1900 in herb. Schipper).

Bovendien: Blerik, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); Maastricht, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

*) Ook in herb. L. 1891, alle drie langs de Vecht.

481. P. Sanguisorba *L.* (*Sanguisorba minor* Scop.). Op zonnige heuvelachtige plaatsen, gaarne op kalk, op verschillende plaatsen aangevoerd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: IJseldijk bij Zwolle 1851, T.; 1874, v. Tuinen; Katerveer Zwolle 1851, en Kolmschate 1847, T.; Deventer, v. d. Cop; 1876, K.; — Gorselsche waarden 1834, Staring; Zutphen 1833, Wtt.; Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; vestingwerken Hezelpoort te Nijmegen, uiterwaard Weurt, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; rivierdijk Overasselt 1897, G. en V.; weiland Oude Maas tusschen Heerenwaarde en Lithoyen, v. d. T.; tusschen Oosterbeek en Wageningen, C. A. Backer; — uiterwaarden van den Rijn bij Rhenen, Th. Abel.; — Amsterdam, V. Z.; op een ouden muur op het Funen aldaar, Fl. Amst.; Wijk aan Zee 1860, S.; Zandvoort 1870, Hoek; tusschen Zandvoort en Velsen, S. S.; Velsen, Pierot; Exc. 1860; tusschen Velsen en Bloemendaal, S. S; Velserend 1835, Mb.; 1847, B. W.; Brederode, Kerb.; IJmuiden, Exc. 1881; Breesaap, V. Z.; v. H.; 1872 en 1873, Boerl.; Bloemendaal, V. Z.; 1835, Buse; Sterrevlakduin aldaar, Exc. 1883; Zandpoort, S. S.; 1868, v. Tuinen; Aardenhout 1837, Lac.; Middenduin 1887, Groll; Exc. 1897; Overveen 1832, v. H.; 1846, O.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); duinen Haarlem, Romb.; — spoorbaan Zoeterwoude 1894, V.; — Oudenbosch 1888, de Haas; — spoorbaan Beek—Geulle 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; wallen Maastricht, v Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.

β. **dictyocarpon** *Spach.*

In Herb.: Ommen 1891, Carmigg.; lage weilanden langs de Vecht bij den Agnietenberg Zwolle 1887, L.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; — Amsterdam, V. Z.; Velserduinen 1868, O.; — Gulpen en Beek 1873, Lac.

[Aanm.: Bij het nazien van het herbarium-materiaal heb ik geen varieteit onderscheiden, omdat dit niet was uit te

maken, wegens gebrek aan rijpe vruchten. Volgens Oudemans (Cfr. Arch. 2. I. p. 95), zou waarschijnlijk al wat in onze herbaria onder den naam van P. Sanguisorba berust, tot P. dictyocarpon behooren].

(Redichemsche waarden Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Singel Breda 1881, Posth. in herb. pr.; de W. Hamer in herb. L.; — Venlo, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Well, Un. 1893 in herb. Ogt.; β. Deventer 1850—1879, K. A. in herb. pr.; Zutphen 1882, L. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Pettelaar, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 227); — Hamert, Wansum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Meppel, v. Heijn. Prodr. Ed. I. p. 81, Elspeet, Valkenburg, Fl. B. S.

Agrimonia *Tourn.*

482. A. Eupatoria *L.* In weilanden, aan dijken en wegen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Kollum 1873, Schuringa; — Oudwoude 1841, Sprée; Scheemda, Strat.; — Kampen 1849, en Zalk 1846 en 1855, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Zwolle 1871, v. Tuinen; 1894, L.; Zwarte water bij Zwolle 1871, v. Tuinen; Riele bij Deventer, Romb.; Deventer, Halb.; 1877, K.; — Twello, v. Delden; 1877, K.; Zutphen, M. D.; 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; Boerl.; Nijmegen? B.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Heumen, Un. 1853; Beek 1868, O.; Renkum 1850, S.; 1867, Buse; Culemborg, Cayaux; — Amersfoort en Soest 1895, Garj.; Rhijnwijk bij Utrecht 1857, Knüttel; tusschen Utrecht en Bunnik, v. d. T.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht

1835, Wtt.; 1858, R. B.; 1872, v. Tuinen; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); Wikkenburg 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1841, Romb.; Weesp 1863, Coll. Nat.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Velsen 1848, T.; Bloemendaal, Kerb.; 1871, Boerl.; Overveen, Wtt.; Groll; Bennebroek, v. H.; — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Leiden, Pierot; Dozy; 1835, Mb.; 1843, O.; Perin; Valkenburg, Perin; Wassenaar, Pierot; Groot Hazebroek aldaar 1832, S. S.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; V. Z.; G. B.; 1854, v. H. Jr.; R. B.; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1894, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Destrée; Rotterdam, Groshans; Oostvoorne 1871, O.; Brielle, Un. 1887; Dordrecht 1835, Lac.; 1850, M. J. Cop; 1879, Boerl.; 1881, V.; — Zeeland, Forsten; Tholen, Dz.; Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Serooskerke aldaar 1873, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Rithem 1839, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, Waterlandskerkje 1861 en Hoek 1857, A. W.; — Ginneken 1876, O.; Speeltuin Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; — St. Pietersberg, v. Hov.; Amby, Un. 1861; Beek, Un. 1883.

β. **elatior** *Wallr.* Beitr. 1. p. 47.

Zuid-Beveland 1853, v. d. B. (Cfr. Arch. 1. III. p. 451).

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Nijbroek 1850—1877, K. A. in herb. pr.; Gorssel 1892 en Westenbroek bij Arnhem 1893, V. Suringar in herb. pr.; roggeveld de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Wageningen 1882, W. F. v. Hell in herb. Heinsius; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; C. A. Backer; — Werkhoven, idem; Overlangbroek, J. W. Kenephaas in herb. Heukels; — tusschen Kerverdijk en Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.;

Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Weesp, Muiden, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith Jr. in herb. Costerus; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen, in herb. Heukels; tusschen Heerjansdam en Barendrecht 1886, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Giesen, C. A. Backer in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; schietbaan Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 378); — Weerdinge, Uffelte, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Hengelo, Carlshave, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); in de Ooi, te Lent, Weurt en Beuningen, tusschen Heumen en Overasselt en in het Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 274); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Scheveningen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Haamstede en Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 118) en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In herb. Heukels kwam een exemplaar voor met 5 meeldraden, verzameld door J. Heidema bij Groningen].

483. A. odorata *Mill.* Op grazige gronden, aan boschranden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Winschoten, Schipper; — Borne en station Oldenzaal, Un. 1895; — Harderwijk 1885, Joh. K. Bondam; Nijbroek bij Voorst 1879 en Wildenborch bij Lochem 1881, K. A; — Noordwijkerhout langs een droge duinsloot 1858, S. en v. d. B.; — Hoek en Zuiddorpe 1855 en Lamsweerde 1861, A. W.

(Oldenzaal, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Amerongsche berg 1887, Struyk. in herb. pr.).

[Aanm.: De goudgele zittende klieren aan de onderzijde van het blad bij beide soorten vormen slechts een differentieel kenmerk; ook de kelken hebben slechts bij rijpe vruchten hun characteristieken vorm].

Tribus Roseae *Cambess.*

Rosa *Tourn.*

484. R. arvensis *Huds.* In heuvelachtige streken en in berglanden, in de Rijnprovincien tamelijk algemeen. ♄. *Juni.*

In Herb.: In het bosch links van het begin der laan komend van Enghuizen, die recht aanloopt op het kasteel van Uilenpas, onder hooge boomen 1898, en bosch Hoog Keppel 1900, K. A.; — St. Pietersberg 1893, de Haas (als *pimpinellifolia*); Valkenberg 1864, H. d. V. (als *pomifera*); Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, V. (als forma *canina*).

485. R. gallica *L.* Sierstruik van Midden-Duitschland, echter in vele varieteiten gekweekt en daardoor de stamvorm onzer meeste tuinrozen; nu en dan verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Havelte, v. Heijn.; — 's Gravenhage 1874, G. B.

Bovendien: Noordwijk aan Zee, de W. Hamer

(Arch. 2. II. p. 118). Voorts tusschen Groet en Schoorl, B. in Fl. B. S.).

486. **R. rubiginosa** *L.* Op zonnige heuvels, langs boschranden, liefst op zandig leemigen bodem; vaak aangekweekt. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Haren 1833, v. H. (overgeplant in Hortus); Groningen 1843, v. H.; — Borger 1859, Lac. en S. (als *pimpinellifol.*); Meppel, v. Heijn.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer 1850, K. A. (als *pimp.?*) 1845, T.; — bosch van Leuveren bij Harderwijk 1850, R. B.; wallen Groenlo en Eibergen, Un. 1859; tusschen Hoog Elten en Zevenaar, G. Broers; Beekbergen (als *sepium*) 1833, Wtt.; tusschen Arnhem en Nijmegen, Thomson; Nijmegen, B.; Weurt 1849, Th. Abel. (als *pomifera?*); — Maartensdijk 1850, Lac.; Houten 1863, Coll. Nat.; Utrecht 1838, D. S.; — Naarden, weg naar Jan Tabak 1894, V.; Zwanewater bij Callantsoog 1896, V. (als *collina*); Velsen, M. D.; 1879, Groll; achter den Kruidberg in duinpannen en tegen de helling der duinen 1839, S. S. (als *R. canina γ. collina*); Kruidberg in duinpannen 1839, Mb. (als idem); Groot Bentveld 1836, Mb. (als *floribunda*); 1836, Kerb. en Mb.; S. S.; 1837, Lac. (als *floribunda*); 1835—1838, Buse; duinen achter Groot Bentveld, Mb.*); Woestduin bij Haarlem, v. H.; Haarlem, Mb.; B. W.; Buitenplaats Groenendaal Heemstede, Meerenberg 1870, Hoek (als *canina*); Bloemendaalsche bosch 1836, Mb.; Kerb. (als *micrantha*); — Endegeest, Perin (als *collina*); duinen Wassenaar 1833, S. S.; (als *canina*) Perin; Un. 1851 en T.; 1845 en 1846, O.; 1897, V. (als *collina*); tusschen Wassenaar en Scheveningen, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; S. S.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; G. Barger; Staalduin 1845, v. d. T. (als *col-*

*) Proprie referendum esset ad varietatem floribundam Rchb. vel ad Rosam floribundam Stev. propter sororas glabras. (in sched. Msc. Mb.)

lina); Oost-Voorne 1871, O. (als *canina collina*); Rockanje 1884, S.; Un. 1887; – Bruinisse 1887, L.; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, Noorddijk 1839 en Goes 1859, v. d. B. (als *canina sepium*); IJzendijke 1839, Lac.; Westerscheldedijk 1847, v. d. B.; Scheldedijk, v. d. B. (als *umbellata*); Walcheren, v. d. T.; O.; duinen Domburg, Forsten; 1840, v. d. B.; 1883, K.; Waterlandskerkje 1861, A. W. (als *pomifera*); Hoek 1865, A. W.; – St. Anthonie, Un. 1853 (als *pomifera*, echter reeds in het eerste supplement tot den Prodromus onder den juisten naam vermeld Cfr. Arch. 1. III. p. 498); Helmond, Wtt.; – St. Pietersberg 1870, Groll; 1893, de Haas; Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, Lindo; Gulpen, Un. 1883 (als *canina collina*); tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.

β. **echinocarpa** (*R. echinocarpa* Crép.).

In Herb.: De Wijk bij Meppel 1865, H. d. V.; – duinen achter Overveen 1872, v. E.; – Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Waalsdorp, V. Z.; G. B.; – Domburg 1883, K.; tusschen Domburg en Oost-Kapelle 1877, O.

[Aanm.: De opstaande blijvende kelkslippen doen bij het laatste specimen aan een kruisingsprodukt met R. spinosissima denken; de bestekeling en alle overige kenmerken zijn volkomen aan R. rubiginosa gelijk. Misschien ook R. rubiginosa × tomentosa. De opgave Arch. 2. VI. p. 566 St. Pietersberg de Haas is gebleken betrekking te hebben op R. arvensis].

(Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; – Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; – Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; 1898, Struyk. in herb. pr.; tusschen Castricum en Beverwijk 1884, Costerus in herb. pr.; – wallen Delft, de Wit Hamer in herb. Posth.; – Koudekerksche en Domburgsche duinen 1889 en 1894, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); – Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); – Genneperhuis, S. en Lac. (Arch. 2. V. p. 10); Hamert,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld bij Munting en bij Sondel Fl. Fris.

* **R. rubiginosa × pimpinellifolia,** een hybride of tusschenvorm, ook in den Rhein-Pfalz waargenomen.

In herb.: Bij de hooge brug onder Markelo 1898, G. en V.; — Velsen, S. S. (*sepium?*); Aardenhout bij Haarlem, duingrond tusschen eikenhakhout 1871 en Volmeer achter Overveen 1872, v. E.; Overveen 1897, V.; Koningsbosschen achter Elswout bij Haarlem 1896, V.; Vogelenzang, Hinxt; — Waalsdorp (als *R. sepium*), V. Z.; Wassenaar 1833, S. S.

[Aanm.: R. pimpinellifolia δ. adenophora Gren. et Godr. T. p. 554: „Feuilles couvertes de glandes, pédoncules et calices semblablement hispides, glanduleux," (R. myriacantha DC.) schijnt mij dezelfde plant toe. In de duinen is een kruisingsprodukt vrij gemakkelijk; de exemplaren uit Markelo (Mei nog niet in bloei) zijn misschien echt myriacantha. Door v. Eeden werden nog afzonderlijk onderscheiden R. spinosissima × rubiginosa (Aardenhout Fl. Bat. No. 1101) en R. rubiginosa × spinosissima (Volmeer. Fl. Bat. No. 1131). Waarschijnlijk behoort hiertoe ook een exemplaar van Biervliet 1881 L. in herb. pr.].

487. R. agrestis *Savi* (*R. sepium* Thuill. et Fl. B. S. p. 388 et 808. *R. canina δ. sepium* Koch, Prodr. Ed. I. p. 81). Zij wordt gehouden voor *R. rubiginosa × canina*. Zonnige begroeide hellingen en in heggen. ♄. *Juni*.

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B. (Bloemstelen bijna zonder stekels en klieren).

488. R. pomifera *Hermann*. In bergstreken, zelden wild; in Midden-Duitschland inheemsch, elders wegens de vruchten gekweekt en nu en dan verwilderd. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Groningen 1843, v. H.; — Bosch van Leuveren Harderwijk 1885, R. B.; Vorden 1878 en 1879, Groll; bosch bij de Laatste Stuiver tusschen

Zutphen en Vorden 1881, herb. O.; Uilenput in de Meerwijk bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; 1864, v. H.; Nijmegen, B.; Ubbergen 1847, v. d. B.; tusschen Beek en Groesbeek 1868, O.; — Velsen 1848, B. W.; 1880 en 1881, Groll; — Haagsche bosch 1834, v. H.; — Zundert, Un. 1860; — Amby, Un. 1861.

Bovendien: Bergerduinen, Heerenduin bij Westerveld, Jachtlust, Velserduinen, Boekenrode bij Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); Hartekamp en Bennebroek, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); — Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

* **R. pomifera × pimpinellifolia.**

In Herb.: Niet bloeiend en zonder vrucht. Zandpoort 1871, Groll.

489. R. tomentosa *Sm.* In bosschen, heggen, op lichten grond. ♄. *Juni—Aug.;* vruchtrijpheid *Oct.—Nov.*

In Herb.: Voorst 1834 en Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1887, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Weurt 1850, Th. Abel. (ingezonden als *tomentosa*, echter etiquet veranderd in *canina collina* scrips. S.); — Haarlemmerduinen 1847, O.; 's Graveland, G. Backer; — Zeelandia, Dumortier; Zuid-Beveland*), Noorddijk 1839, weilanden bij Kloetinge tusschen de twee zandwegen naar Kattendijke 1839, weilanden Hollandsche hoeve 1839, Kloetinge 1838 en bosschen onder Kapelle 1838, v. d. B.; (forma *gracilis*) Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes, Wtt.; 1834, Wtt. (als *canina δ sepium*); Kloetinge 1841, v. d. T.; Middelburg, herb. v. H.; Waterlandskerkje 1861, en Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Zaamslag 1859, J. C. Douw; langs Kapitalendam Biervliet 1839, Lac.; — Oude schans Bergen op Zoom 1834 en Park Helmond, Wtt.

(Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels).

*) Van daar nog van 1874 in herb. Posth.

Bovendien: Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 199); – Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279).

490. **R. dumetorum** *Thuill.* Tusschen struiken en aan heggen. ♃. *Juni.* Is door talrijke tusschenvormen met *R. canina* verbonden.

In Herb.: fl. *plen.* Amersfoort 1895, Garj; – Zuid-Beveland, en Hollandsche hoeve 1839, v. d. B.

491. **R. canina** *L.* In bosschen, heggen, tusschen struikgewas, aan kanten van wegen, akkers enz. ♄. *Juni–Juli.*

a. **vulgaris** Koch. (*R. canina* Fl. B. S.).

In Herb.: Terschelling 1887, V.; – Goutum, S.; Oosterwolde (fl. *albo*), v. H.; – Haren 1833, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen en zandberg bij Kampen 1849 en Zalkerbosch 1848, R. B.; Grafhorst 1849, T.; Deventer 1876, K.; Almelo, Un. 1870; – Harderwijk 1849, R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk 1833, Wtt.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1828, G. B.; Vorden 1878, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Rheede, v. H.; Lobith 1837, V. Z.; Beek bij Nijmegen 1853, O.; Oosterhoutsche bosch (*sepium*), Th. Abel.; Doorwerth, Buse; Hoevelaken, R. B.; – Amersfoort 1892, Garj.; Vossegat bij Utrecht, D. S.; Bunnik 1842, Bierens de H. (P. N. S.); Klein Ameliswaard, v. d. T.; Grebbeberg 1851, O.; Wikkenburg 1827, Wtt.*); – Muiderberg, Exc. 1882; Naarden 1864, O.; Velsen, v. S. V.; Bloemendaalsche bosch 1836, Mb.; Kerb.; – duinen Holland, Forsten; Noordwijk, Mb.; Lisse, Dz.; Wassenaar, Un. 1851; duinen 's Gravenhage, V. Z.; – Bruinisse (Duivel.) 1887,

---

*) Met Rhodites rosae, de Bedeguar. Het etiquet vermeldt: „Zij worden veel om Zutphen gevonden. De uitwassen worden door de boeren genoemd weegedoorn en op Genever als bitter getrokken.''

L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes (forma *gracilis*), v. d. B.; Zwake, Noorddijk, weiland Holl. hoeve voorbij Schipper Wezeling 1839, Scheldedijk bij IJersekendamme 1839, Driewegen 1840, 's Gravenpolder 1838 en Kloetinge 1838, v. d. B.; Walcheren, de Witte van Citters; Waterlandskerkje 1861, en Hoek 1854, A. W.; — Boxtel, v. Hov. (als *rubiginosa*).

(Tusschen Suameer en Nijega 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, Haren, Onnen, de Punt, Oosterbroek, Eelde, Paterwolde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Harendermolen en Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Hardenberg 1892, L. in herb. pr.; Heino, Un. 1885, Struyk. in herb. pr.; Zwolle 1901, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Ruurlo 1881, Ensink in herb. L.; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; — Westerbouwing 1878, L. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oud Valkeveen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Devel bij Heerjansdam 1885, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1874 en Biervliet 1881, L. in herb. pr.; — Cuyk aan de Maas 1897, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg, Exc. 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien, zonder opgave van varieteit: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Ane, Emmen, Odoorn, Weerdinge, Valthe, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Nieuwe Wetering, tus-

schen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Almelo, Albergen, Vriezeveen, Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195 en 199); Hengelo, Twikkel, Borne, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Enter, — tusschen Eibergen en klooster Zwilbroek, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Callantsoog, Petten, Bergen, Schoorl, Overveen, Vogelenzang, Heemstede—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 379); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 112); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 349); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 544); — Velden, Blerum, Hamert, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 570); — Sint Pietersberg, Gronsveld Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 312).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Bruman en Munting.

β. **Andegavensis** (*R. Andegavensis* Bastard).

In Herb.: Haren 1826, v. H. (als *psilophylla*); 1854, v. H. (als *ambigua?*)

γ. **dumalis** *Bechst.*

In Herb.: Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Zuid-Beveland, v. d. B. (als form. *squamosa* Rau en form. *glandulosa* Rau).

(Hardenberg 1893, L. in herb. pr.).

δ. **urbica** *Léman.* (*R. can.* var. *platyphylla* Rau).

In Herb.: Paterwolde, v. H.; — Luttekersteeg bij Zwolle 1895, L.; Aane 1868, v. d. Scheer (herb. O. n°. 221 als *β. dumetorum*) bij enkele veranderd in *urbica*); Deventer, — Twello, Terwolde 1845, T. (als *dumetorum*); Vorden 1878, Groll; Voorst, Wtt.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; N.

en Th. Abel.; — Marienweerd 1837, Lac.; Klein Ameliswaard bij Utrecht, v. d. T. (als *dumetorum*); Achttienhoven 1842, Lac. (als *dumetorum*) — Wassenaar, V. Z.; Wassenaarsche duinen 1833, Wtt.; — Schouwen, Dz.; Kloetinge 1838, weilanden Hollandsche hoeve voorbij schipper Wezeling 1839, Driewegen 1838, 1840, Galghoek 1839, Zuid-Beveland 1845 (als *dumetorum*) en Noorddijk 1839, v. d. B.; Domburg 1892, B. Jelgersma; Nieuw en St. Joosland 1878, L.; Hulst 1845 (als *dumetorum*), en Linie aldaar 1845, v. d. B.; — tusschen Bern en Herpt, v. Hov. (als *sepium*).

[Aanm.: Hardenberg, L. (Arch. 2. VI. p. 321) schijnt mij te zijn R. canina dumalis].

(Steenwijkerwold 1892, L. en Bruinisse 1887, L. in herb. pr.).

ε. **ramosissima** *Rau.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.

ϑ. **collina** *Jacq.*

In Herb.: Sloot bij Boxtel, v. Hov.

Bovendien: In een heg te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 274); — Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 10).

η. **insignis.**

Voorst 1832, Wtt.

492. R. cinnamomea *L.* Sierstruik van Zuid-Duitschland, somtijds op heuvels en in heggen verwilderd; veelal met half gevulde bloemen. ♄. Bloeitijd wordt opgegeven van *Mei—Juni.*, bij ons echter later. *Juli—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, v. Veen; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen (fl. *pl.*) 1847, Th. Abel.; — Bergerbosch (fl. *pl.*) 1836, Kerb. e. h. Mb.; Beverwijk (fl. *pl.*) 1865, en Velsen (fl. *pl.*) 1865, H. d. V.; 1872, Groll; Breesaap (fl. *pl.*) 1837, Buse; 1837, Mb.; Duin en Kruidberg bij Zandpoort 1839, Mb.; Lindenheuvel bij Bloemendaal (altijd fl. *pl.*) 1869, v. H.; — duinen Katwijk (fl. *pl.*), Perin; 1836, Lac.; Gradeerwerk bij Katwijk

1834 en 1835, Mb.; Leiden 1838, Buse; – Steenbergen bij Bergen op Zoom 1832, Wtt.; tusschen Liesbosch en de Beek 1897, V.

β. **foecundissima** *Münchh.*

Gradeerwerk Katwijk 1839, v. d. T.

(Bergen op Zoom 1834, Wtt.; – Brummen 1891, Ensink in herb. L.; – Zuid-Beveland, de Wit Hamer in herb. K. A.).

Bovendien: St. Jansteen, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 279) – Fort Isabel bij Vucht en Boxtel, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); – bosch te Wylre, Lac. (Arch. 2. V. p. 10).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius en Munting.

493. R. pimpinellifolia *L.* (*R. spinosissima* L. en Fl. B. S. p. 386). Zonnige heuvels op zandbodem, voornamelijk in de zeeduinen. ♄. *Mei–Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1869, Holk.; S. P. Huizinga; Hoorn op Texel 1868, Holk.; Miente aldaar (met roode bloemen) 1882, Groll; Terschelling 1886, K.; Midsland en Hoorn aldaar, Un. 1886; Ameland, S. P. Kros; Hollum op Ameland 1868, Holk.; – Borle bij Deventer 1846, T.; – Nijmegen, Perin (?); – Amersfoort, v. H.; Beerschoten bij de Bilt, en Hardenbroek bij Neerlangbroek, v. d. T.; – Bergen, v. d. Veen; Wijk aan Zee, Exc. 1860; Beverwijk 1860, S.; IJmuiden, Exc. 1881; Velserbosch, Exc. 1882; Velsen, M. D.; 1848, T.; R. B.; v. d. B.; Breesaap, v. H.; Velserend 1869, Hoek; Santpoort 1867 en 1868, O.; 1868, v. Tuinen; Bloemendaal 1845, O.; 1872, Boerl.; Overveen 1832, v. H.; Mb.; 1836, Buse; 1870 en 1872, Groll; 1872 en 1873, Boerl.; Exc. 1878 en 1883; Haarlem 1837, de Vriese; Kerb.; 1838, Romb.; Cayaux; 1839, C. D. L. W. herb. B. W.; 1842, Heybrock (P. N. S.); Aardenhout, v. d. T.; – Noordwijk, v. H.; 1853 en 1894, S.; Katwijk 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Mb.; Dz.; 1838, Lac.; B. W.;

Exc. 1886; Wassenaar, Dz.; Zorgvliet, 1826, V.Z.; 's Gravenhage 1836, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes en Loosduinen, Destrée; – Walchersche duinen, v. d. Feen; Hulst 1835, v. d. B.; B.W. en v. d. B.

Bovendien: Callantsoog, Petten, Castricum en Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 379), ook Un. 1891 als var. *intermedia* met groene en bruinroode bladeren (Arch. 2. VI. p. 236). Deze varieteit bevindt zich ook in herb. L. van Katwijk, 1876; – Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 118).

Voorts vermeld bij Dodoens (Stirpium en Kruijdt Boeck), v. Voorst en Munting, Maurik de Gorter, Baarn Fl. B. S.

[Aanm.: De opgaven Borger en Rolde zijn, wat eerstgenoemde groeiplaats betreft, gebleken te zijn R. rubiginosa (zie aldaar); evenzoo de opgave van de Haas, St. Pietersberg bij Slavante (Arch. 2. VI. p. 566), die betrekking heeft op R. arvensis].

494. R. multiflora *Thunb.* Sierstruik uit China en Japan, wegens zijn rijkbloemigheid hier en daar in tuinen gekweekt. ♄. *Juni.*

In Herb.: Bij de Kennemerbrug Haarlem 1894, v. E.

Subordo Pomoideae *Focke.*

(Ordo *Pomaceae* Lindl. et Prodr. Ed. I. p. 81.)

Crataegus *L.*

495. C. Oxyacantha *L.* (*C. Oxyacanthoïdes* Fl. B. S. en v. H. Bijdragen II. p. 116). In heggen, bosschen enz.; de gewone heggenplant; in tuinen ook met dubbele bloemen. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Groningen, v. H.; 1832, Wtt.; Sterrebosch aldaar 1845, (wie?); Glimmen bij Groningen 1870, en Essen bij Groningen 1835, v. H.; – Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; Zwolle 1893, en Haerst bij Zwolle 1894,

L.; Delden, Un. 1895; — Apeldoorn 1882, K. A.; Voorst 1840, Buse; Zutphen 1838, Buse; Wtt.; Vorden 1887, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Arnhem, Thomson; Heumen 1850, Lac.; — Beugen, Un. 1853.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; tusschen Wassenaar en Katwijk, 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Brigdamme 1899, Ogt. in herb. pr.).

β. fol. **bi-serratis**. Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.

Bovendien: Goutum, S. (Arch. 1. V. p. 192); — langs de Oude Wetering tot aan den weg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — Ubbergen, Beek en Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 275); Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); — Bergen (talrijk), v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Walcheren, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); — Epen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius? Munting en Bruman.

496. C. monogynus *Jacq.* Langs boschranden, in heggen en in duinvalleien; meestal als heggen aangeplant; in tuinen met roode bloemen. ♄. *April—Juni.*

In Herb.: De Koog op Texel, Holk.; Oostereind Terschelling, Un. 1886; — Arum 1875, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; — Meppel, Cayaux; — Kampen, R. B.; 1847, T.; Katerveer bij Zwolle 1851, T.; Ittersum bij Zwolle 1894, L.; Deventer 1877, K.; Almelo, Buse; — Harderwijk 1864, R. B.; Leesten 1849, Gronem.; Rheede (fl. *rubr.*), v. H.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Berg en Dal 1866, v. H.; — Schothorst bij Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; (met kiemplanten) O.; Houten, v. H.; — Naarden

1864, O.; Brederode en Bloemendaal 1847, B. W.; Bloemendaal 1868, O.; Bloemendaalsche bosch, Buse (met kiemplanten); Woestduin 1873, Vogelenzang en Overveen 1872, Boerl.; Brouwerskolk bij Haarlem 1835, Mb.; Haarlem 1872, Groll; — Keukenhof bij Lisse, Exc. 1887; Leiden, Dz.; 1839, B. W.; Katwijk, Exc. 1886; Haagsche bosch, V. Z.; Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Staalduin 1845, v. d. T.; Voorne 1899, Jongm.; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1881, Buysman; St. Kruis 1861, Hoek 1854 en Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — wallen Breda, v. A.; Groot Deuteren 1847, v. Hov.; St. Jansbeek, Boxmeer, Un. 1853.

(Haren, Eelderwolde, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878 en Voorst 1878, K. A. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; Odijk, Slijk-Ewijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; tusschen Lisse en Sassenheim 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Boxtel 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Plasmolen, Un. 1898 Schipper in herb. pr.).

Door den Heer Lako werden verzameld exemplaren

a. met vinlobbige bladen:

Apeldoorn 1882; — Zwolle 1894, en — Koudekerke 1878, L. in herb. pr.

b. met vindeelige bladen:

Zwolle 1893 en 1894, — Koudekerke 1874, L. in herb. pr.

c. met vinspletige bladen:

Zwolle 1894, — Oostkappelle 1877, Frederiks en Koudekerke 1874, L. in herb. pr.

Bovendien: Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — tusschen Oude Wetering en den weg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 57); Valkenberg enz., Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Mespilus *L.*

497. **M. germanica** *L.* Inheemsch in Midden-Duitschland, elders als sierstruik of ter wille van de vruchten gekweekt en somtijds volkomen verwilderd. Deze vorm is altijd gedoornd, terwijl de gekweekte exemplaren de doorns veelal missen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Kamperveen 1854, R. B.; — Beekmansdal bij Ubbergen 1843, Th. Abel.; Meerwijk bij Nijmegen 1850 en 1867, Th. Abel.; 1867, v. H.; Marienboom bij Nijmegen, Th. Abel.; Ubbergen 1882, K.; — Mook, Th. Abel.; Koningsveen bij den Plasmolen 1898, G.; Meerssen 1866, en Wylre 1866, H. d. V.; Slenaken 1885, K. en G.; tusschen Valkenberg en Houthemmerberg, G.

(Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijk 1885, — en Geulem 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 118); Zuid-Beveland, Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Cydonia *Tourn.*

498. C. vulgaris *Pers.* Afkomstig uit het Oosten; bij ons wegens de ingemaakt eetbare vruchten bijna altijd langs slooten gekweekt; misschien een enkele maal verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll. (Slootkant bij Sint Laurens 1899, Ogt. in herb. pr.).

Pirus *L.*

499. P. communis *L.* Loofbosschen, hier en daar in heggen verwilderd, algemeen aangeplant in vele verscheidenheden. ♄. *April—Mei.* De wilde soort is bekend als *P. communis* L. *glabra* Koch.

In Herb.: Bosschen tusschen Beek en Berg en Dal 1848, Th. Abel.; — duinen Scheveningen, V. Z.

Bovendien: Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 119), behalve St. Philipsland (Arch. 2. VI. p. 113).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman; Zalkerbosch bij de Gorter en wouden van Friesland bij Meese.

500. P. Malus *L.* Als de vorige; algemeen aangeplant in vele verscheidenheden, nu en dan verwilderd. ♄. *Mei.* De wilde soort is *P. Malus* L. *acerba* = *P. acerba* D.C.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Houten, v. H.; tusschen Houten en Schalkwijk, D. S.;. — Bloemendaalsche bosch 1835, Mb.; — Wassenaar 1833, Wtt.; duinen bij Waalsdorp, V. Z.; — Noorddijk bij Kattendijke 1840, heggen bij Oostkapelle 1840, en heggen Domburg, v. d. B.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Bergerduin, v. E. (Arch. 2. V. p. 380); Duinenberg, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 119) behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277).

Voorts vermeld door Bruman; Zalkerbosch en Groningen, de Gorter; wouden van Friesland, Meese.

501. P. arbutifolia *L.* f. var. **erythrocarpa.** Noord-Amerika, bij ons gekweekt en nu en dan verwilderd. ♄. *Mei.* Meestal wordt *P. arbutifolia melanocarpa* aangekweekt, die elders in verwilderden toestand werd aangetroffen.

In Herb.: Buitenplaats de Bult bij Steenwijk 1892, G. en Heinsius; — Binnenzijde der duinen tusschen houtgewas te Domburg 1875, A. W.; 1876, Frederiks; kreupelbosch bij Oostkapelle 1877, L.

Sorbus *L.*

502. S. aucuparia *L.* In bosschen en tusschen struikgewas. Vaak aangeplant als sierboom. ♄. *April —Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Haren 1832, v. H.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, T.; Diepenveen 1877, K.; — bosschen Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; Voorst 1834, Wtt.; Ruurlo 1882, Ensink en L.; Wolfheze 1856, O.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; tusschen Beek en Ubbergen 1853, O.; — Amersfoort 1847, M. J. Cop; Liniedijk Amersfoort 1891, Garj.; Hoevelaken 1862, R. B.; Driebergen, v. H.; Doorn 1869 en Zeist 1869, O.; bosch aan de laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn tuin 1872, Boerl.; Ananasbosch tusschen Schagen en Callantsoog 1901, G. en Jongm.; Kruisberg 1840, Buse; Zomerzorg 1840, Romb.; Bloemendaal 1845, B. W.; 1868, O.; Woest-

duin 1873, Boerl.; Vogelenzang 1870, Hoek; Aardenhout 1837 en Haarlemmerhout 1840, Buse (kiemplanten); — Keukenhof Lisse, Exc. 1887; Sassenheim, Kerb.; Postbrug aldaar, Mb.; Warmond, Forsten; Leiden, Dz.; Wassenaar 1832, S. S.; J. A. v. Dissel; S.; Backershage, Pierot; Haagsche bosch 1835, Mb.; 1836, Lac.; G. B.; Fockema; 's Gravenhage 1826, V. Z.; 1832, I. de L. ex herb. Groll; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Walcheren 1841 en Domburg 1840, v. d. B.; Axel 1858, A. W.; — Ginneken 1880, Boerl. (jonge plant); Ulvenhoutsche bosch, v. A.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Heino 1890, L. in herb. pr.; — bosch Terbeek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1877, K. A. in herb. pr.; Doorwerthsche bosschen 1880, Schipper in herb. pr.; Zandbergen bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Spaanderswoud bij 's Graveland, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Overveen, Sleeuwijk en Werkhoven, C. A. Backer; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen, Sleen, Valthe, Weerdinge en Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Bekkum, Twikkel, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo—Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Terborg, Un.

1885 (Arch. 2. IV. p. 403); – Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heilo, Heemskerkerduinen, Velsen, – Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); – Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); – Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch, 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 10); Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 10); Epen, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Amelanchier *Medikus.*

503. A. vulgaris *Moench.* Sierstruik van Midden-Duitschland; vaak aangeplant en nu en dan volkomen verwilderd. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Onder hakhout langs den weg van Heino naar Nijenhuis 1890, L.; Nijenhuis, Un. 1888; – schijnbaar in het wild op den Uilenput bij Nijmegen (in de ster, niet ver van de preekstoel „wit appeltje") 1870, v. H.; – tusschen 's Gravenhage en Wassenaar, R. B.; – St. Pietersberg boven de Roode Haan 1894, de Haas.

(Aardenhout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.).

Bovendien: Ubbergen 1872, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 203).

504. A. canadensis *Torr.* et *Gray.* Sierstruik uit Noord-Amerika, bij ons aangeplant en een enkele maal verwilderd. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Apeldoorn 1874, K. A.; 1878, K.; – Doorn 1874, H. d. V.; – Aardenhout 1871 en 1872, (v. E.?); Haarlemmerhout 1862, H. d. V.; 1870, Groll; 1872, v. E.; 1874, H. d. V. (nog in 1897, herb. Ogt.).

(Kreupelhout nabij den Bentheimschen straatweg

bij Almelo 1882, Dr. W. Gleuns in herb. Posth.; — Twello 1877, K. A. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; — Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; als *a. Botryapium* D.C. 1884, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Meerwijk, v. H. (Arch. 2. I. p. 239); — Bentveld, Boekenrode, Marienbosch, achter Elswout en Haarlemmerhout, sedert 1866 zeer vermenigvuldigd, v. E. (Arch. 2. I. p. 380).

Ordo Onograceae *Juss.*

Tribus Onogreae *D.C.*

Epilobium *L.*

505. E. angustifolium *L.* Op beschaduwde plaatsen, vooral in zandige streken; hier en daar aangevoerd. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Oudega 1829, v. H.; Oenkerk, S.; Joure, herb. v. H.; Heerenveen, Dz.; Wolvega, Un. 1881; Hardegarijp 1838, Buse; Kollum 1873, Schuringa; Ibbenburen 1837, V. Z.; Zwaagwesteind 1865, H. d. V.; — Slochteren, v. H.; Boven Eexta, Strat.; tusschen Oosterwolde en Appelscha 1828, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1846, T.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Zwolle, Wtt.; Herfte nabij Zwolle 1891, L.; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; Deventer, Halb.; Schalkhaar 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; Heino en Raalte 1901, L.; Ampsen 1875, O.; — Hattem 1865, H. d. V.; Twello, P. v. Delden; Essenburg bij Harderwijk 1866, bosch van Leuveren 1850 en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Voorthuizen 1897, V.; Hoenderlo, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; Park 't Loo, M. D.; 1858, O.; Gorssel 1881, C. v. d. Broek; Zutphen, Wtt.; 1863,

de Br.; tusschen Zutphen en Vorden 1850, Gronem.; Vorden 1873 en 1875, Groll; Ruurlo op het molenbergje 1885, Ensink; Rosendaal Arnhem, v. H.; Sonsbeek 1842, Tilanus (P. N. S.); Velp 1896, Ogt.; Hoevelaken, R. B.; – Dennenbosch Hertekop, Garj.; den Heem bij Amersfoort 1837, D. S.; Soesterbosch 1837, Stegerhoek; Zeisterbosch 1851, O.; Soestdijk (fl. *albis*), L. Marchand; Amerongsche berg, herb. v. H.; de Bilt, v. H.; 1837, Mb.; bosch van Westreene, Kerb. en Mb.; Utrecht (fl. *albis*) 1833, de Br.; Wikkenburg, Wtt.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1844, O.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Uitgeest 1893, Groll; Breesaap 1840 en 1842, Buse; Groot Bentveld, E. B. Asscher; Haarlem, de Vriese; duin Heemstede, Kerb.; – Bennebroekerduin 1835, Mb.; Hillegom, S. S.; Noordwijkerhout, Dz.; 1840, B. W.; Wassenaar 1834, V. Z.; G. B.; 1857, Coll. Nat.; 's Gravenhage, R. B.; in de goot van een oud huis Prinsenstraat Dordrecht 1879, en spoordijk Sliedrecht 1895, Posth.; – Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland, Wilhelminapolder 1846, en Oost-Kapelle 1840, v. d. B.; Zuiddorpe 1855, A. W.; – Breda 1841, Lac.; Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

(Tusschen Terhorne en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; huis ter Heide bij Langweer 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; – Groningen, Onnen, – Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; – Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Nijenhuis, Un. 1888 in herb. Struyk.; – tusschen Garderen en Uddelermeer 1890, J. Schook in herb. J. J. Smith; Huinen, Culemborg, C. A.

Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Westervoort, K. F. W. Rooseboom in herb. Heukels; Hatert 1881, Posth. in herb. pr.; — Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; Oudwijk bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; de Bilt en Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, Driebergen, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; — Endegeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; Oranjezon onder Vrouwenpolder 1892, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1876, L. in herb. pr.; — Grave 1889, J. Jorna in herb. de Haas; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwold, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 408); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Nieuwkerkerveen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, tusschen Diepenheim en Goor, — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Willinkhof bij Winterswijk, Varsseveld, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch, tusschen Lent en Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 275); — Groeneveld 1880, Trompenberg 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Schoorl en Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Balsche straatweg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch.

2. V. p. 545); — Blerik, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Oud Valkenburg, H. d. V.; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. 313).

Voorts bij Pelletier en Munting.

β. **minor.** Gehakt dennenbosch te Hoenderlo bij Epe, Un. 1890.

[Aanm.: Volgens Beijerinck een geval van dimorphie, aangezien de helmhokjes niet openspringen, dus een physiologisch vrouwelijke plant].

506. E. hirsutum *L.* Langs rivieren, beken en sloten; op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: De Westen op Texel 1868, Holk.; tusschen West Terschelling en Midsland, Un. 1886; duinen Ballum op Ameland 1896, V.; boschje bij 't dorp Schiermonnikoog 1860, S.; tusschen het Badhuis en den vuurtoren Schiermonnikoog 1897, V.; — Pikmeer bij Grouw 1840, (wie?); Beetgum, S.; Bergum, Sprée; Bolsward 1867, J. M. d. B.; Rijperkerk 1849, S.; — Groningen, v. H.; Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1847, R. B.; 1869, Hoek; Deventer, Halb.; — Harderwijk 1866, en Essenburg bij Harderwijk 1863, R. B.; Twello 1876, K.; Apeldoorn, Thomson; Beekbergerwoud 1850, en Beekbergen 1881, K. A.; Borculo 1877, K.; Nijmegen, B.; Lent en Hatert, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — langs de Eem bij Amersfoort 1892 Garj.; Zeist 1853, O.; Vossegat bij Utrecht 1835, D. S.; Utrecht 1835, Wtt.; 1856, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Luneburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amstelveensche weg 1842, Heijbrock (P. N. S.); Jaagpad 1839, Romb.; Schinkel, Fl. Amst.; Uithoorn 1870, Boerl.; Oud Loosdrecht, P. A. Richard; Zijdelmeer Uithoorn, Boerl.; Klokkewiel bij Hoog Carspel, M. D.; Breesaap 1871,

Boerl.; Spaarndammerweg, Kerb.; Haarlemmerliede 1838, Buse; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; Overveen, v. H.; Haarlem, Splitg.; — Leiden, Dz.; Mb.; Leiderdorp 1842, O.; Katwijk, B. W.; Wassenaar zanderij 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; I. de L. ex. herb. Groll; R. B.; Loosduinen, Un. 1851; Destrée; Voorne 1835, v. Rees; Fijenoord 1846, Groshans; 1870, O.; Devel Groote Lind 1882, V.; Dordrecht, M. J. Cop; Biesbosch bij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; Moerdijk 1862, de Br.; Oudenbosch 1889, de Haas; Bernsche dijk 1847, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers; — Maastricht 1870, Groll; Pieterberg, Beek en Gulpen, Un. 1883; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Geul bij Geulhem 1901, V.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk.; tusschen Terhorne en Akkrum 1868, Bergumerdam bij Bergum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leens, J. Borgman; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Terwolde 1851, K. A. in herb pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — station Bussum 1899, Koning in herb. pr.; 't Gein 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; boomkweekerij v. Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Velserend 1884, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; Haarlemmermeér, F. Hulk in herb. Heukels; — Lisse 1893 en Leiden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; 1874, K. A. in herb. pr.; waterkanten Rijsoord 1892 en Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Herkingen

1871, Costerus in herb. pr.; — Walcheren 1873, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 2. I. p. 380); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 346); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Un 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Ubbergen, Beek, Beuningen en Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); — Bergen, Heilo, Castricum, Bloemendaal, Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); Haamstede, Renesse, Un. 1864 (Arch. 3. I. p. 49); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 279); — Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Munting.

507. E. parviflorum *Schreb.* Langs slootkanten en op moerassige gronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Eierlandsche huis op Texel 1868, Holk.; Texel 1857, Harting; Koog aldaar 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; — Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; Borger 1859, Lac. en S.; — Steenwijkerwold, Un. 1892; Kampen 1847, R. B.; Zalk, T.; 's Heerenbroek tusschen Kampen en Zwolle 1872, Hoek; Ittersum bij Zwolle 1900, L.; Deventer, S. S.; Halb.; Pothoofd aldaar, K.; Borne, Un. 1895; — Harderwijk 1866, R. B.; Zutphen 1863, de Br.; Leesten bij Zutphen 1850, Gronem.; Vorden 1875, Groll (fol. *variegatis*); Ruurlo 1883, Ensink; Borculo, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Claren-

beek bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beek 1849, en Ooische dijk 1847, Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Bunnik, C. A. Bergsma; Odijk 1867, Knüttel; Utrecht, D. S.; 1835, Wtt.; v. H.; 1857, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; tusschen Utrecht en Houten 1827, Wtt.; 1839, v. d. T.; Wickenburg 1828, Wtt.; — Kerkhof Muiderberg 1861, O.; Amstelveensche weg, v. H.; Amsterdam, Fl. Amst.; (fol. *ternis*) v. H.; Funen aldaar 1845, Richard; Sloterweg 1830, Romb.; Hoogkarspel en Zwaagdijk 1894, Sanders; Hoorn, Bergsma; Velsen 1870, Groll; Breesaap, (Buse?); Bloemendaal 1835, en Zomerzorg, Mb.; Overveen 1872, Boerl.; Woestduin bij Haarlem (fl. *alb.*), v. d. T.; Haarlem, Buse; 1841, de Vriese; v. H.; 1871, Groll; Heemstede 1872, O.; Vogelenzang 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1851, Miquel; — Leiden, Pierot; B. W.; O.; Katwijk 1842, B. W.; Mallegat Katwijk 1832, S. S.; Mb.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1846, O.; zanderij Wassenaar 1832, Pierot; 's Gravenhage, R. B.; Kanaal aldaar, V. Z.; duinen bij 's Gravenhage, G. B.; tusschen den Haag en Loosduinen, v. d. T.; Loosduinen, Un. 1851; Rotterdam 1850, O.; Rockanje, Un. 1887; Dordrecht 1836, Lac.; M. J. Cop; de Mijl Dubbeldam 1883, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen, Mb.; 1834, D. S.; — Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1839, Wilhelminapolder, Zwake, Kloetinge enz. 1838, v. d. B.; Oranjezon 1879, L.; Domburg, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; tusschen Axel en Hulst 1838, v. d. T.; — Wouw, Un. 1896; Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Oudenbosch, de Haas; fort Crevecoeur, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Sittard 1883, K.; Susteren 1895, G. en V.; Maastricht 1870, Groll; Beek, Un. 1883; Oud Valkenberg, Exc. 1889.

β. **verticillatum** *v. d. Bosch* Enum.

In Herb.: Leiden, Mb.; — 's Gravenpolder 1845, v. d. B.

(Jelsum 1872, v. Tuinen; Hallum 1866, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — bosch te Winschoten (fl. *albis*) 1898, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman; — Oldenzaal (fl. *albis*), Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Laag Soeren 1895 en 't Woud 1850, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oudwijk bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; — Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Valkenburg 1893, en Endegeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Rijsoord 1892, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Middelburg 1878, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper; Domburg 1881, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Geldersche beek, Hamert, Un. 1893 in herb. V. Suringar; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Dalen, Weerdinge, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); — Steenwijkerwold, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Woolde, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2 IV. p.

403); Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 221); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); Hoek, A. W. (Arch. 1. V. p. 279); — Oosterwijk, Ogt (Arch. 2. VI. p. 559); — Venlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

508. E. montanum *L.* Aan heggen en op beschaduwde plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden Prinsentuin 1849 en 1859, S.; Bosch bij Rijs 1867, J. M. de Boer; — Haren 1833, v. H.; Strat.; Nietap, Sanders; — Weerdinge, 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, 1850, T.; Zalkerbosch 1848, R. B.; Zalk, T.; Oosterhout bij Kampen 1849, R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Boschwijk bij Zwolle 1892, L.; Diepenveen 1878, K.; Deventer, Halb.; Delden, Un. 1870; Hertme bij Borne 1901, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1864, de Br.; Leesten 1850, Gronem.; Ruurlo 1883, Ensink; 't Woold bij Hijink 1875, R. E. de Haan; Beekhuizen bij Arnhem, v. H.; Westerbouwing 1879, L.; Ubbergen, N. en Th. Abel.; Beek 1865, v. H.; tusschen Beek en Ubbergen 1853, O.; Nijmegen, B.; — Amersfoort, R. B.; Plantsoen aldaar, Garj.; Doorn 1867, O.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Zeist en Bunnik, v. H.; Ameliswaard, A. W. Hartm.; Utrecht, v. H.; 1874, O.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1870, Hoek; Diemermeer 1840, Romb.; Amsterdam en Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Alkmaarderhout, Un. 1891; Breesaap, Buse; Bloemendaal 1867, O.; Brederode 1840, Romb.; Aardenhout, Buse; Haarlem, de Vriese; 1836, Buse; 1838, Romb.; 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; Forsten; Pierot; 1846, O.; Everts; Katwijk 1832, S. S.; Wassenaar, Mb.; zanderij

aldaar 1832, Pierot; Haagsche bosch 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.; Loosduinen, Destrée; op een muur Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, Biezelinge, 1840, 1843, Noord-Beveland 1837, Walcheren 1840, v. d. B.; B. W.; Oranjezon 1841, v. d. T.; Nieuw en St. Joosland 1876, L.; Vlissingen 1880, Buijsman; St. Kruis 1861 en Aardenburg 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Oudenbosch, de Haas; Oisterwijk 1884, Ogt. (als *parviflorum*); Pettelaar, v. Hov.; St. Pietersberg 1870, Groll; Beek, Un. 1883; Gronsveld 1894, V. (als *parviflorum*).

β. **verticillatum.** *v. d. Bosch.*

In Herb.: Deventer, Halbertsma; — Hunerberg te Ubbergen 1849, Th. Abel.; — Klein Ameliswaard, v. d. T. (cum *Aec. Epilobii*).

* *γ.* **gracile.** *v. d. Bosch.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1841, v. d. B.

(Bergum, 1869, bosch Heremastate te Joure 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, Blesdijke, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Peize 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Kolmschate 1857, K. A.; — Twello 1850, K. A. in herb. pr.; Apeldoorn 1881, L. in herb. pr.; Middachterbosch 1897, Posth. in herb. pr.; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Groeneveld, Baarn 1899, Koning in herb. pr.; Groeneveld bij Eemnes 1884, Heinsius in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Breukelen en Nieuwersluis 1871, Costerus in herb. pr.; — Vogelenzang 1890, Posth. in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1892 en Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht 1898, Posth.

in herb. pr.; — buitengoed Rozenburg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Kruisland, F. Janssens in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1898, Potkuilen, Tegelen 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Sleen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 246); Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Kannenburg Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 1. III. p. 615); Berg en Dal, Hatert, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 3. V. p. 276); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2 VI. p. 236); Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 113); — Wouw en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

509 E. palustre *L.* Langs sloten, in venen en op moerassige plaatsen. ♃, *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Nederlanden op Texel 1867, H. d. V.; tusschen Koog en de Westen aldaar 1868, Holk.; Hooge berg 1869 en de Westen aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; tusschen West Terschelling en Midsland (bij Hee), Un. 1886; Schiermonnikoog 1897, V.; — Groningen 1833, v. H.; 1856, Strat.; de Scharmer bij Groningen 1829, v. H.; — Coevorden, Odoorn en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Oldendijk bij Weerdinge, Un. 1889; Meppel en Staphorsterbosch bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, Zwartendijk bij Kampen 1848, en IJselmuiden 1848, T.; Kampereiland 1846, R. B.; Giethoorn Zuidveen, Un. 1892; Almelo, Un. 1870; Borne, Un. 1895;

Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Nijkerkerveen, Th. Stolz; Uddelermeer 1849, v. d. B.; Park 't Loo 1858, O.; lage veen bij Emst 1876, K. A.; Apeldoorn, K.; Wisselsche venen, Un. 1890; Zutphen 1863, de Br.; Warnsveld 1885, Groll; Doetinchem, Un. 1885; Eibergen, Borculo, Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1869, S.; Sijpenberg bij Arnhem, Hoffm.; achter het Spijker te Beek, Th. Abel. (als *E. parviflorum glabrescens*); Wageningen 1882, K.; — Amersfoort 1839, en Hooglandsche venen 1839, D. S.; Rijzenburg, R. B.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeist, Un. 1847; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen 1850, Lac.; Utrecht 1835, Wtt.; — Naarden 1864, O.; rietlanden Muiden, Un. 1901; Sloterweg, E. B. Asscher; 1838, Romb.; Jaagpad, Romb.; Kalfjeslaan Amsterdam 1842, Heijbrock (P. N. S.); Schinkel, Fl. Amst.; Bergen bij Alkmaar, Un. 1871; Egmond aan Zee 1870, H. d. V.; Breesaap, Kerb.; Haarlemmermeer bij Heemstede, v. d. T.; Overveen, Buse; Haarlem 1870, Groll; Westzaan 1851, Kerb.; — Noordwijkerhout, Dz.; Halfweg Haarlem 1841, B. W.; Katwijk 1842, B. W.; Mallegat aldaar 1842, en Leiden, Dz.; Leimuiden 1863, O.; Exc. 1883; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, G. B.; Eikenduinen, V. Z.; tusschen den Haag en Scheveningen, R. B.; tusschen Delft en Maassluis, V. Z.; Dubbeldam 1836, Lac.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Wilhelminapolder 1844, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Haamstede 1887, L.; Oosterzwake 1844, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1896; Oudenbosch, de Haas; Heusden, v. Hov.; vennen Someren 1838, de Br.; Deurne 1871, Lac.; Peel bij Oploo, Un. 1856; Samdijk 1847, Lac.

β. **Schmidtianum** *Koch.* (*Epilobium Schmidtianum* Rostk. wordt voor een hybride gehouden tusschen *E. palustre* en *virgatum.*)

In Herb.: Oostereind Terschelling, Un. 1886; — Rolde 1865, H. d. V.; — Sijpenberg bij Arnhem,

Hoffm.; — boomkweekerij Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; duinvalleien Oranjezon 1879, L.

γ. **hyssopifolium** (*Epilobium simplex* Tratt.).

In Herb.: Oosterbroek 1853, v. H.

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Eelderhooiweg Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Diepenheim 1897, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1877—1878, K. A. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; 't Gein 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oud Diemen 1881, Heinsius in herb. pr.; — Legmeer 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Gouda, Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijsoord 1892, Posth. in herb pr.; tusschen Oud Alblas en Lekkerland 1886, V. in herb. Posth.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — bij de Waterleiding te Venlo 1895, en Broekmolen onder Stramproy, Un. 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland, Bruinsma en Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Valthe, Sleen, Rozewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijkerwold, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Enter, — Slink bij Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Terborg, *) Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer-

*) In herb. wel Doetinchem van dezelfde excursie, niet van Terborg; in de opgave Archief echter wordt Doetinchem niet vermeld.

polder 1851, A. W. Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Velden, Arcen, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Over-Geul, Lac. (Arch. 2. V. p. 11); Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

510. E. **tetragonum** *L.* Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Oudega, (met bijvoeging: zie het journaal); — Onland bij Groningen 1835, en Slochteren 1826, v. H.; — Staphorsterbosch bij Meppel, v. Heijn.; — Zalk, R. B.; T.; Schalkhaar 1878, K.; — Gelderland, Bergsma; Harderwijk 1863 en 1866, R. B.; Epe 1885, K.; Zutphen 1863, de Br.; Ooische dijk bij Nijmegen, Th. Abel.; Beek, Th. Abel. (als *Ep. parviflorum glabrescens* v. d. B.); — Liniedijk Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort, R. B.; huis ter Heide, en Zeist 1859, v. H.; tusschen de Bilt en Zeist Kerb.; Wikkenburg 1827, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Verwerspad, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Mb.; Wilhelminapark aldaar 1900, C. A. Backer; — Leiden, 1840, B. W.; de Vriese; Pierot; Studentenpad aldaar 1845, Mb.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1846, O.; Hazerswoude 1832, S. S.; Katwijk 1842, Dz.; Wassenaar 1832, Pierot; Waalsdorp, en Zorgvliet, V. Z.; Haagsche bosch 1837, Lac.; 1854, v. H. Jr.; Oranjepolder Westland 1846, v. d. T.; — Duiveland, Dz.; Noord-Beveland 1837, Zuid-Beveland 1842, 1845, 's Gravenpolder 1838, Wilhelminapolder 1838, Zwake 1838, Oosterzwake 1841 en Driewegen 1840, v. d. B.; Groede 1878, L.; Santdijk 1848, Lac.; Hoek 1874, A. W.; tusschen Axel en Hulst 1838, v. d. T.; — Oudenbosch, de Haas; Helvoirt en Engelen 1847,

v. Hov.; Eindhoven, v. d. B.; Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1853; Amby 1870, Groll.

(Koudum 1864 en — Harendermolen 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1853 en Wisselsche veen 1885, K. A. in herb. pr.; Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Berg en Dal, F. J. Bevort; — Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland, de Wit Hamer in herb. K. A.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Hof van Domburg aldaar 1899, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1879, L. in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); Ameland, (Arch. 1. V. p. 52) — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); — Broekland bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); Bemmel, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); — Maastricht, Meerssen.

511. E. virgatum *Fries.* Op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1868, Holk.; tusschen Burg en de Westen op Texel 1869, Holk.; tusschen Burg en Koog aldaar 1869; Terschelling en Midsland 1868, Ameland 1869 en tusschen Nes en Burg op Ameland 1869, Holk.; — Groenesteijn bij Helpman, Strat.; — Schrevenweg bij Zwolle 1891, Berkum bij Zwolle 1891 en Zandhove aldaar 1891, L.; Gramsbergen 1859 Lac. en S. — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1879, Groll; — Amersfoort 1861, R. B.; Doorn 1869, O.; Blaauwkapel en Maartensdijk, herb. v. H.; — weiland Zijdelmeer, Boerl.; Amsterdam, Lac.; — bosch van Haamstede, Dz.; Walcheren 1840, Oranjezon 1841 en Oostkapelle 1841, v. d. B.; — Hoogerheide, Un. 1896; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Oudenbosch, de Haas.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; – Geitenkamp onder Arnhem 1892, Rozendaal bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; – Rijn en Schiekade Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – Clinge 1866, L. in herb. pr.).

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); – Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350).

512. **E. roseum** *Schreb.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Friesland, Tresling; Joure v. H. (als *alpinum*)*); – Groningen 1828, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; – Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Apeldoorn 1879, K. A.; Zutphen 1863, de Br.; Lichtenvoorde, Varsseveld en Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, v. H.; Wageningen, O.; – Amersfoort, D. S.; Soest 1891, Garj.; Zeisterbosch, (v. Heijn.?); Bunnik, C. A. Bergsma; – Verwerpad Amsterdam 1857, Knüttel; Fl. Amst.; Muiderpoort aldaar 1867, O.; Amsterdam, v. H.; Romb.; Haarlem 1847, Buse; Spaarne aldaar 1865, H. d. V.; – Leiden, Perin; 1845, Mb.; Groenhoven Leiden 1898, Struyk.; Clingendaal, V. Z.; Haagsche bosch 1834, Wtt.; 's Gravenhage, R. B.; Delft 1855, v. S. V.; Rotterdam 1850, en Fijenoord 1870, O.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, V.; Leksmond 1832, v. H.; – Duiveland, Dz.; Noord-Beveland 1837, v. d. B.; Segeermolen Middelburg 1897, L.; – Oudenbosch, de Haas; – Sittard 1883, K.

(Leens, J. Borgman; – Denekamp, J. B. Bernink; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; – Utrecht, W. C. v. Embden;

*) E. alpinum L. werd door Meese opgegeven voor Bakkeveen en Sijgerswolde; het is echter waarschijnlijk een vergissing, zoodat deze soort dan ook reeds bij Bruinsma met een ? werd aangeduid en zij ook niet in den vroegeren Prodromus als indigene werd opgenomen.

Culemborg, Haarlem en Sleeuwijk, C. A. Backer; — Rotterdam, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Leiden op Groenhoven 1898, Struyk. in herb. pr.; tuinonkruid Dordrecht 1890, Posth. in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1892, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Knijpe en Heereveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Bloemendaal en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 312); Gulpen, Lac.; Simpelveld, Spekholzerheide en Kerkrade, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld bij Bruman, misschien ook bij Vorstius en Munting.

[Aanm.: Van de verschillende ook bij ons voorkomende Epilobium-soorten zijn vele hybriden bekend of althans als zoodanig beschreven. Bijv.:

E. hirsutum × parviflorum = E. intermedium Rchb.
E. hirsutum × montanum = E. erroneum Hausskn.
E. parviflorum × montanum = E. limosum Schur.
E. roseum × tetragonum = E. Borbasianum Hausskn.
E. roseum × palustre = E. purpureum Fr.
E. tetragonum × palustre = E. Laschianum Hausskn.
E. virgatum × palustre = E. Schmidtianum Rostk.
E. hirsutum × tetragonum = E. brevipilum Hausskn.
E. parviflorum × roseum = E. persicinum Rchb.
E. parviflorum × tetragonum = E. Weissenburgense F. Schultz.
E. parviflorum × virgatum = E. Dacicum Borbas.
E. parviflorum × palustre = E. rivulare Wahlenb.
E. montanum × roseum = E. heterocaule Borbas.
E. montanum × tetragonum = E. Beckhausii Hausskn.
E. montanum × palustre = E. montaniforme Knaf.
E. montanum × virgatum = E. aggregatum Cel.

Ik heb gemeend de beschrijvingen dezer hybride-vormen hier achterwege te kunnen laten, doch bij de bewerking eener nieuwe Flora van ons land meer dan tot dusver het geval was op deze tusschenvormen te moeten wijzen].

Onothera *Saint Lager.* (*Oenothera* L.)

513. O. biennis *L.* Sinds 1614 uit Noord-Amerika in

Europa ingevoerde plant; thans algemeen op zandige vochtige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; Zalk, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; 1875, v. Tuinen; Agnietenberg bij Zwolle 1874, v. Tuinen; 1897, L.; Zwolle, v. H; Deventer, Halb.; Brinkgreve bij Deventer, P. v. Delden; Platvoet aldaar 1879, L.; tusschen Deventer en Gorssel 1845, T.; — Bosch van Leuveren, R. B.; Teuge bij Apeldoorn 1853, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; Zutphen, Wtt.; C. v. d. Broek; Fockema; Dieren, v. H.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; huis de Duckenburg te Hatert, Lent, de Ooische waard en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; 1850, S.; Wageningsche berg, Forsten; 1832, Wtt.; Zand bij Culemborg, H. S.; Coll. Nat.; — Amersfoort R. B.; station Staatsspoor aldaar 1893, Garj.; Doorn, v. d. T.; Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Willemspark 1884, J. J. Smith; tusschen Bentveld en Zandvoort 1890, v. E. (*fasciatie*); Santpoort 1868, v. Tuinen; 1871, O.; Velserend 1871, Boerl.; Kraantje Lek 1838, Romb.; Overveen 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Rozewater 1872, Groll; Renbaan 1890, v. E.; Bentveld 1846, Buse; Haarlem, Splitg.; v. H.; 1834, Mb.; 1871, Groll; — Noordwijkerhout, Dz.; 1845, B. W.; 1845, O.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1845, de Br. (als *sinuata*); Persijnspan Katwijk 1832, S. S.; Kanaalweg bij Scheveningen, Destrée; tusschen den Deijl en Leidschen dam, Perin; — tusschen Haamstede en Renesse 1887, L.; Domburg 1841, v. d. B.; St. Kruis 1878, L.; Hoek 1864, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Peel bij het Staartje, Un. 1898; — Schaesberg bij Valkenberg 1901, V.

Var. **grandiflora**. (Misschien *O. Lamarckiana* Ser.).

Maasbracht Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Var. **parviflora** *Abrom.* Ginneken 1895, S. en V. (Vermeld in Arch. 3. I. p. 162 als *O. muricata* L).

(Ruurlo 1891, L. en Ensink in herb. L.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; langs de spoorbrug Culemburg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — spoordijk Baarn—Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem, Sloterdijk, Overveen, Giesen, Werkendam, Wadenoyen, Sleeuwijk en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Keukenhof bij Lisse 1895, en Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Papendrecht 1884, V. in herb. Posth.; — spoorbaan Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; de Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Duinvalleien Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 230); Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Uffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Lichtenvoorde, Breeveld, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); — Velsen, Bloemendaal—Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 380); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313), Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 11).

* **O. biennis × muricata** (*O. biennis* var. *muricato-macrantha. O. Braunii* Döll).

In Herb.: Hilversum, de Vries; Bloemendaal, Kerb.

514. O. muricata *L.* In Europa in 1789 uit Canada ingevoerd door John Hunnemann; bij ons slechts in de duinen aangetroffen, naar het mij schijnt thans vrij algemeen door O. biennis verdrongen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kraantje Lek bij Santpoort 1870, O.; Haarlemmerduin, Boerl.; Aardenhout 1875, Groll; Overveen 1836, Buse; 1892, Boerl.; tusschen Overveen en Bloemendaal, v. E.; Bloemendaal 1877, L. J. v. d. Veen; — Waalsdorp 1845, de Br.; 's Gravenhage, V. Z.; de Br.; Un. 1851; tusschen den Haag en Scheveningen 1843—45, de Br.; 1895, R. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1861, de Br; Destrée; R. B.

(Afgegraven weiland Oudewerf te Winschoten, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.).

515. O. **laciniata** *Hill.* Op drogen, zandigen bodem, in Noord-Amerika, tot Zuid-Amerika verspreid. ⊙. *Mei—Juni.* Tuinplant.

Oranjelust bij Leiden, Juli 1901, Struyk.

(Stoommeelfabriek Deventer 1900, E. J. H. Scholten in herb. Heukels).

516. O. **Lamarckiana** *Ser.* Noord-Amerikaansche plant, ofschoon onbekend van waar ingevoerd; bij ons slechts als vluchteling uit tuinen. (Cfr. Hugo de Vries. Mutationstheorie I. p. 313). ⊙ *Juni—Oct.*

In Herb.: Deventer 1876, K.; — Sporadisch hooiland Harderwijk 1873, R. B.; — zanderij Six Hilversum 1893, Ritsema; duinen Bentveld en Rozewater, v. Vloten; Renbaan 1890, v. E.

(Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Clarkia *Pursh.*

517. C. **pulchella** *Pursh.* Noord-Amerikaansche tuinplant; zelden verwilderd. ⊙ *Juli—Aug.*

(Meelfabriek Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Tribus Jussieueae *D.C.*

Isnardia *L.*

518. **I. palustris** *L.* In langzaam vlietend water, in veen- en heidestreken. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Dinkel bij Oldenzaal 1895, Groll; de Lutte, Hasselo en Haaksbergen, Un. 1895; (Nieuwenhuis bij Bentheim 1835, Miq.); — Nijkerk 1890, Groll; tusschen Putten en Nijkerk 1872, Stolz; Heunmerveen bij Nijkerk, Heinsius, G. en Lotsy; Loenen op de Veluwe 1832 en 1844, Wtt.; Apeldoorn 1898, K. A.; Halle op de Veluwe 1834, de Vriese (P. N. S.); lage wal tusschen Barneveld en de Hartskamp 1838, D. S.; Eibergen, Un. 1859; Nijmegen B.; ten Hoet; 1835, Mb.; huis Hulsen bij Nijmegen 1793, B.; Over het huis den Duckenburg bij de herberg 't Zwaantje, N. Abel.; Hatert, Th. Abel.; Hatertsche broek, B.; Thomson; — Rietven bij Oosterwijk, G. Broers; Oosterhoutsche heide 1841, Lac.; Heusdenhout, Un. 1852; Geldrop 1838, de Br.; Tongreep bij Valkenswaard 1874, Lac.; — Valkenswaard 1901, Rovers; — tusschen Panheel en Wessem, 1901, G. en Jongm.; Vlootmolen onder Stramproy 1899, G. en des Tombe.

(Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.).

Tribus Circaeeae *D.C.*

Circaea *L.*

519. **C. lutetiana.** *L.* In boschrijke streken, onder heggen, onder boomen enz. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Beetgum, S.; — Groningen, Forsten; Visser; Sterrebosch te Groningen, Strat.; 1867, Holk.; bosch te Slochteren 1855, v. H.; de Leek 1895, Sanders; — Paterwolde, bosch van Hesselink

1839, v. H.; kerkhof Ruinerwold, v. Heijn.; Assen Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; 1846, T.; Twikkelerbosch bij Delden 1857, Sprée; Botermansvonder in een boschje nabij de Dinkel onder Losser 1898, G. en V.; — Barneveld 1894, Garj.; Park 't Loo 1858, O.; Groote Meen Ruurlo 1883, Ensink; Ruurlo 1881, C. v. d. Broek; Zutphen, v. A.; Vorden 1874, Groll; bosch te Bingerden, bosch onder Uilenpas bij Doesburg, en Hardenbroek 1833, Wtt.; Beekbergerwoud 1869, S.; Beekbergen 1850, K. A.; Rozendaal, Velp en Beekhuizen, M. D.; Middachterbosch 1840, Buse; Arnhem 1877, K.; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Oorsprong bij Arnhem R. B.; Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; Beek 1853 en 1868, O.; 1866, v. H.; Ubbergen 1850, Th. Abel.; Thomson; — Zeist, E. B. Asscher; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; Vossegat bij Utrecht, v. Dijk; Utrecht, v. H.; 1851, S.; 1859, R. B.; 1874, v. Tuinen; — Nieuwe St. Bavokerk Haarlem 1898, Borst Pauwels en Jongm.; Elsbroek onder Hillegom 1884, v. E.; Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.; Haagsche bosch, V. Z.; 1835, Mb.; Kerb.; 1840, B. W.; 1854, v. H. Jr.; Buse; G. B.; v. S. V.; Destrée; 1896, V.; R. B.; tuin Walevest Dordrecht 1882, V.; — Walcheren 1833, Forsten; bosschen van Westhoven Walcheren 1873, Hoek; Domburg 1839, v. d. B.; — Oudenbosch 1893, H. Verhoeven S. J.; Grienden Werkendam 1835, Lac.; — Maastricht, v. Hov.; Geulle, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, en Heughem 1870, Groll; Gulpen, Un. 1861; Valkenberg 1901, V.

(Bosch te Weende onder Vlachtwedde 1899, Schipper in herb. pr.; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Laag Keppel, R. de Boer en H. Kooi in herb.

Heukels; Loenensche bosch Betuwe 1879 en Enghuizen 1882, K. A. in herb. pr.; Uilenpas 1901, Struyk. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Odijk, Utrecht, Werkhoven, Nieuw Ameliswaard, Cothen, Oorsprong, en Nieuwersluis, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amerongen 1887, Struyk.; Breukelen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Endegeest 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1873, L. in herb. pr.; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels).

Bovendien: Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Twikkel, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 222); — Duinvliet en Berkenrode bij Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

* **C. intermedia** *Ehrh.* (*C. lutetiana* × *alpina*). Voornamelijk in beukenwouden. ♃. *Juni—Sept.*

Niet in herb.; doch opgegeven voor Maastricht in Lej. Fl. de Spa (Cfr. Arch. 1. II*. p. 19).

Tribus Hydrocaryes *Link.*

Trapa *L.*

T. natans *L.* In stilstaande en zachtstroomende niet te diepe wateren met slijkigen bodem. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hortus Leiden 1834, S. S.

Voorts vermeld bij Pelletier, misschien gekweekt. (Cfr. Arch. 2. II. p. 367).

[Aanm.: Wordt nog door de Gorter als indigeen opgegeven; thans echter zeker verdwenen, waarschijnlijk tengevolge van het als voedsel gebruiken der noten, misschien ook door het verminderen van het aantal plassen. Ik geloof dat we thans in tegenstelling met hetgeen v. d. Bosch schreef in de eerste editie van den Prodromus wel mogen aannemen, dat onze meeren en moerassen met de noodige zorg zijn doorzocht en dat wij het ontbreken van Trapa dus als een vaststaand feit mogen beschouwen. Trouwens ook in naburige landen heeft de plant een zelfde lot ondergaan. Een bewijs van haar vroeger voorkomen leveren de subfossiele vruchten. Het verdient aanbeveling de plant bij ons weder in te voeren].

Ordo Halorrhagidaceae *R. Br.*

Myriophyllum *L.*

520. **M. verticillatum** *L.* In vaarten, slooten enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Dokkum 1865, H. d. V.; St. Jansga en de Gaast 1839, (wie?) — de Leek 1895, Sanders; Eelderwolde 1839, v. H.; Boveneexta, Strat.; Onland bij Groningen, v. H. (als *alternifol.*); — Borger, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1849, T.; 1849, R. B.; Noorddiep bij Kampen 1845 T.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Entersche veen bij Rijssen 1897, G.; Almelo, Staggemeijer; Broek te Borne, Un. 1895; — Ankelaar bij Apeldoorn 1876, K. A.; Zutphen 1833 en Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1884, Groll; Terwolde en Bathmen, Un. 1850; Nijmegen, B.; kolk te Lent, Th. Abel.; Beuningen, G. Broers; O.; Wychensche veen, Spaan; v. d. T.; tusschen Wychen en Hatert 1841, v. d. T.; Keijenberg bij Wageningen 1833, Wtt.; de Bilt, v. H.; Amersfoort, R. B.; Neerlangbroek, v. d. T.; Baambrugge 1850, Lac.; tusschen Abcoude en Baambrugge (wie?) — Haarlem, Buse; — Warmond 1840, Mb.; Dz.; 1842, B. W.; 's Gravenhage, v. S. V.; Loosduinen 1866, H. d. V.; Spoelwijk bij Boskoop 1834, en Rotterdam, S. S.;

— St. Jansteen 1865, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson; Woensdrecht, Un. 1860; Mastbosch Breda, Un. 1852; Drimmelen, Verkouteren; Werkendam 1836, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; Pettelaar 1847 en Rosmalen 1847, v. Hov.; Dommelen 1901, Baken; Valkenswaard 1901, Rovers; — Plasmolen, Th. Abel.

(Oldeboorn 1863, Holk. en Tjalliberd 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Paterwolde 1884, Heinsius in herb. pr.; — tusschen Zweelo en Westerbork 1887, Posth. in herb. pr.; Emmen, Un. 1889 S., in herb. Struyk.; Drenthsche venen, Un. 1889, Ensink in herb. L.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Ittersum bij Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. W. v. Wagensveld; — Veenendaal, W. C. v. Embden in herb. Heukels; 1898, Struyk. in herb. pr.; — Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Haaksbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Gulpen, Lac. (Arch. 3. V. p. 11).

Voorts vermeld door Munting: Tiel, Loenen, de Gorter; Naarden, Raamsdonk, Prinsenmeer, Delft en de Bilt, Fl. B. S.

521. M. spicatum *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande, doch algemeener. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Eijerland Texel 1860, Lac.; Vlieland 1896, V.; Terschelling, Un. 1886; — aan de Linde in Friesland, v. H.; Blya 1851, S.; — Groningen 1833, v. H.; Strat.; 1865, Holk.; Koevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Richterdiep Kampereiland 1872, Hoek; Kamperbroek 1848, en Kampen 1846, T.; Beulakerwijde bij Vollenhoven 1894, Vecht bij Zwolle 1893, en slooten Wipstrikkerallee te Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; — Zutphen 1859, de Br.; Overvelde bij Zutphen 1876, en Apeldoorn 1872, K. A.;

Nijmegen, B.; Veenendaal 1898, V.; Epen 1864, S.; Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; tusschen Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Utrecht, D. S.; Merwedekanaal bij Nigtevecht 1901, G. en V.; — Naarden 1864, O.; Diemermeer, v. H.; Fl. Amst.; Sloterdijk 1845, Romb.; Amsterdam, v. H.; 1872, O.; Marken 1886, Boerl. en V.; Enkhuizen 1896, Sanders; den Helder, Romb.; Spaarndam 1836, Buse; tusschen Spaarndam en Schoten 1894, V.; Zomerzorg, Kerb.; Haarlem, Buse; 1870, Groll; — Noordwijk, Perin; 1843, de Vriese; Bijweg Sassenheim, v. d. T.; Rijnsburg 1837, Lac.; Leiden 1835, Mb.; 1843 en 1844, O.; 1846, B. W.; Fockema; Mallegat Katwijk 1729, A. v. Rooyen; Mb.; Roomburgerpolder 1832, en Boterpolder bij Hazerswoude 1832, S. S.; Vijvers Haagsche bosch, G. B.; Nootdorp, Destrée; Loosduinen, Barger; Rijswijk, v. H.; Rotterdam 1851, Gronem.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1883, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1838, Goes 1838, 1845, v. d. B.; Sas van Gent 1854, A. W.; — Zuid-Willemsvaart 's Hertogenbosch, Ven bij Fort Crevecoeur 1847, en Nuenen 1850, v. Hov.

(Noorderbuurt Oostereind Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Dinkel, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Batterij Vossegat 1846, Alpherts in herb. pr.; — Weesp 1886, Costerus in herb. pr.; Muiden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; A. C. J. v. Goor; Uitgeest, M. Kramer in herb. Heukels; Spaarndammerdijk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, en Alblasserdam 1887, Posth. in herb. pr.; —

slooten Kapelle (Z.-Beveland) 1894, en vijvers West-Souburg 1896, Ogt. in herb. pr. – Waterplas van het Broek te Broekhuizen 1894, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); – Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); – Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Entersche Veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); – Winterswijk en Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); in de Grift bij Lent, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 276); –? Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 119); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 11); Meerssen, Amby, in de Geul bij Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Bruman.

522. M. alterniflorum *D.C.* In plassen, in heide en veenstreken. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Koog op Texel 1868, en Liesterplak Terschelling 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Doodemanskisten bij Westterschelling 1869, Holk.; Un. 1886; Vlieland 1858, Lac.; – Haren 1837, en Harendermolen 1835, v. H.; – Sandinkshoek bij Goor 1898, G. en V.; – Uddelermeer 1849, Mb.; Un. 1849; Park 't Loo 1858, O.; Hierderbeek bij 't huis Staverden 1855, Lac.; Ruurlo 1886, Ensink; Voorst, Wtt.; Lunteren 1846, Lac.; veen bij Ede 1884, K.; tusschen Veenendaal en Rhenen 1898, V.; – Zeisterbosch 1851, O.; Voorbosch bij Zeist, W. K.; Biltsche molen (aangedreven) 1838, Lac.; Bilt 1833, Wtt.; – Bavelsche Loop bij Breda, Un. 1852; Nuenen 1850, v. Hov.; tusschen Leende en Sommeren 1837, en Boxmeer 1838, de Br.; – Blerik 1899, Garj.; Pastoorshuis bij Weert 1900, G. en Jongm.

(Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Nijbroek 1881, en Apeldoorn 1870, K. A. in herb. pr.;

Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; Culemborg en vijver plantsoen aldaar, de Haas in herb. pr.; — Oostkapelle, Frederiks in herb. L.; — Rijnbeek bij Lovendaal onder Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Delden—Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — zeer algemeen in slooten en in het kanaal bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 113); — Montfort, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

523. M. proserpinacoides *Gill.* Plant van Chili en Urugay, in warme kassen gekweekt; een enkele maal van daar ontvlucht. ♃.

In herb.: Singel bij Leiden (ontvlucht uit den Hortus slechts een jaar), 1898, V.

Ordo Hippuridaceae *Link.*

Hippuris *L.*

524. H. vulgaris *L.* In ondiepe slooten, moerassige weilanden. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Oostereind en elders op Texel 1868, Holk.; Midsland Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Foudgum bij Dokkum 1865, H. d. V.; — Bidam 1829, v. H.; Horensche diep bij Helpman, Strat. (als *palustris*); — Meppel, v. Heijn.; Kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1846, 1854, R. B.; Zwartendijk 1847, T.; Vollenhove en Blokzijl 1894, L.; Gracht Schipbeek Deventer 1877, K.; — Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Dreumel en Zoelen, Post; — Zevenhovensche weg 1894, Garj.; de Klop bij Utrecht 1835, Kraamw.; Utrecht, Marchand; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zuilen, v. d. T.; Tienhoven, J. C. Broers; Werkhoven, C. A. Backer; — Sloten, Fl. Amst.; Amstelveensche weg 1842, Teengs (P. N. S.); Legmeer-wetering,

Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Velsen 1873, Hoek; Velserduin 1873, Boerl.; Haarlem 1870, O.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; – Sassenheim 1833, Forsten; Nieuwkoop 1901, Jongm.; Leiden, Dz.; Mb.; Zijlsloot bij Leiden, Kerb.; Hazerswoudsche wetering bij Zoeterwoude 1833, S. S.; Hazerswoude, Pierot; Waterpolder aldaar 1832, en Morsebelsche polder Oegstgeest 1833, Wtt.; Valkenburg 1846, Perin; de Kaag 1836, Lac.; den Deyl 1832, S. S.; Wassenaarsche weg bij 's Gravenhage, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1847, de Br.; Delft, v. S. V.; Abstwouderweg aldaar 1875, L.; meeren achter de Heemraadschuur te 's Gravezande, V. Z.; Rhoon 1871, Schepman; Rockanje 1884, S.; – Noorderkerke 1845, (wie?); Haamstede 1883, L.; Colijnsplaat N.-Beveland 1886, L.; Goes 1842, v. d. B.; Koudekerke 1863, A. W.; Domburgsche watergang bij Aagtekerke 1881, L.; Sas van Gent 1854, A. W.; – de Maas bij fort Andries, v. S. V.

β. **fluviatilis.**

In Herb.: Valburg, Th. Abel.; – tusschen Mannepad en Batenbrug onder Bennebroek, v. d. T.; – 's Gravenhage 1847, en Hoek v. Holland 1845, de Br.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868 en Leppedijk bij de Bokkepolder onder Oldeboorn 1863, Holk.; Hallum 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; – Groningen, Peize en Groningen, Roodeschool, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; – Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Ooi bij Nijmegen 1879, K. A. in herb. pr.; – Bunnik, Vechten 1846, Alpherts in herb. pr.; – 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; Vogelenzang 1863, V. Suringar in herb. pr.; – Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; – Spij-

kenisse, J. Koornneef; Koudekerke, Mevr. Snellen in herb. Heukels; – Kapelle (Z.-Beveland) 1893, Ogt. in herb. pr.; – Lage Zwaluwe bij het Station 1897, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door de Lobel, Vorstius en Bruman.

Ordo Callitrichaceae *Lk.*

Callitriche *L.*

525. **C. obtusangula** *Le Gall.* (?) Over de verspreiding enz. zie de aanmerking aan het eind van dit geslacht.

In Herb.: Noordwijk, Everwijn (als *stagnalis*); Leiden 1844, O. (als *stagnalis*); – Tholen 1877 L. en A. W.

(Domburg 1877, L. in herb. K. A.).

[Aanm.: Wellicht dat onder de hierna te noemen groeiplaatsen van C. stagnalis nog wel enkele C. obtusangulae schuil gaan; sommigen zijn onvruchtbaar en veelal is de vrucht niet volkomen tot ontwikkeling gekomen, zoodat een nauwkeuriger onderzoek te lang zou ophouden met te weinig zeker resultaat. Trouwens het geheele geslacht heeft voor ons land een nauwkeurige bewerking noodig].

526. **C. verna** *L.* p. p.

In Herb.: Dorkwert, C. de Gavere; Onstwedde, v. H.; Helpman, Strat.; – Sleen en kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, T.; 1847, R. B.; Broek 1848, T.; Vollenhove 1898, L. en G.; Ittersum bij Zwolle 1894, L.; – Harderwijk 1865, R. B.; 't Loo, Wtt.; Park aldaar 1859, O.; Ruurlo 1886, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Persingen, B.; Ooi en Weurt, Th. Abel.; – Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1838, D. S.; v. H.; Blaauwkapel, Bergsma; Utrecht, v. H.; – Naarden

1864, O.; Diemerweg, Diemermeer en Eindmeer, Fl. Amst.; Overveen, Dz.; Haarlem 1875, Groll; Heemstede, v. d. T.; 1841, v. H.; – Noordwijk, Everwijn; tusschen Noordwijk en Katwijk 1897, V.; Katwijk 1833, S. S.; Valkenburg, S. S.; Rijnsburg 1833, Wtt.; Leiden, S. S.; O.; Dz.; 1846, Perin; Maredijkje aldaar 1844, O.; Zoeterwoude 1833, S. S.; Wassenaar, Dz.; 1897, V.; tusschen Loosduinen en Ter Heide, Un. 1851; Rotterdam 1850, 1851, O.; Coll. Nat.; Dubbeldam 1848, v. Hov.; Dordrecht, H. K. Hounnes; Heikop en Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Middelburg 1883, Buijsman; Kapitalendam bij Biervliet 1861 en Philippine 1854, A. W.; – Bergen op Zoom, Thomson; tusschen Cromvoirt en Groot Deuteren 1847, v. Hov.; – Amby, Un. 1861.

(Oldeboorn 1866, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; – Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Zeist, W. C. v. Embden; – Naarden, J. Koornneef in herb. Heukels; Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Schoorl, Mej. M. J. de Verwer in herb. Heukels; Schoten 1894, Struyk. in herb. pr.; – 's Gravenhage 1872 en de Mijl bij Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; – Kapelle (Z.-Beveland), Ogt. in herb. Heukels; – Vucht bij Roucoulère 1886, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Texel, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 403); (var. *caespitosa foliis lineari-lanceolatis*) de Ooi, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); – Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 280); – Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Munting.

527. C. hamulata *Kütz.*

In Herb.: Peize, Strat.; – Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll; Neerbossche broek bij Nijmegen 1865,

Th. Abel.; — Vijvers Rijzenburgerbosch 1847 en 1851, O.; Blaauwkapel, Bergsma; de Bilt 1838, D. S.; — vijvers Haagsche bosch, v. d. Cop.; Rotterdam 1850, O.; — 's Hertogenbosch, Boxtelsche heide 1847, en Berlicom 1847, v. Hov.; Sambeek, Un. 1853.

(Tegelen sloot kasteel Glazenap 1898, Rieter in herb. pr.)

528. C. stagnalis *Scop.*

In Herb.: Midsland 1887, V.; — Terissert, Un. 1881; — Waterhuizen Groningen 1865, H. d. V.; Reitdijk te Groningen 1856, Strat.; Groningen 1846, v. H. (als *platycarpa?*); — Peize, Strat.; tusschen Roswinkel en Weerdinge 1837, v. H.; Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, Cayaux (als *platycarpa?*); — Kampen, R. B.; Broek 1848 en 1849, T.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1848, M. J. Cop (als *platycarpa*); Harderwijk 1864, R. B.; Hierderbeek bij Staverden 1855, Lac.; Epe, Un. 1890 (ook als *platycarpa*); Apeldoorn 1883, en Ruurlo, Groll; Arnhem, Thomson; Lent 1852, en Hees 1851, Th. Abel. (als *platycarpa*); Bennekom 1890, G. (als *platycarpa*); Renkummerbeek 1897, V.; tusschen Ede en Wageningen 1877, K.; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt 1847, v. Hov.; Vreeswijk, v. d. T.; — Wieringen 1857, Lac. (vermeld als *vernalis*); Aardenhout, Buse (als *platycarpa*); Velsen 1871, Hoek; Schooten 1870, Haarlem 1877 en Haarlemmerhout 1871, Groll; — Noordwijk 1830, Forsten; 1847, Dz. (als *platycarpa*); Everwijn; 1872, Boerl.; Katwijk binnen, Kerb.; Rijnsburg 1859, S.; 1887, C. v. d. Broek; Valkenburg 1827, herb. de Haan; Warmond 1841, S. S.; Leiden, S. S.; Mb.; 1836, Lac.; v. d. B.; 1842, de Vriese; 1847, O.; 1853, S.; Maredijk en Wittepoort aldaar 1846, Perin; 1901, G.; den Deyl, Mb.; Wassenaar, Mb.; Dz. (als *platycarpa**);

*) Reeds v. d. Bosch merkt hieromtrent op: „De specimina, onder

'sGravenhage, v. Hov.; Waalsdorp, Exc. 1897; vijver Haagsche bosch, v. S. V.; v. d. Cop; Delft, v. S. V.; Rotterdam 1856, O.; Dordrecht 1879, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1850, (ook als *platycarpa*) en Zandweg aldaar 1849, v. Hov.; Jagerpolder onder Dubbeldam 1838, Lac.; — tusschen Renesse en Haamstede, Un. 1894; Kloetinge 1886, L. en C. Brakman (als *platycarpa*); Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; St. Kruis 1861, en Sas van Gent 1855, A. W.; — Rozendaal, Un. 1860; Liesbosch bij Princenhage, v. A.; Bavelsche loop bij Breda, Un. 1852; Oude Maasje bij Heusden, de Aa bij 's Hertogenbosch 1847, Berlicum 1847, Vucht 1847 en 's Hertogenbosch, v. Hov. (als *platycarpa*); Boxmeer, Un. 1853; — Koningsveen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Eijsden 1894, V. en v. Vloten; Valkenberg, Un 1861.

(Hardenberg 1892, en Land van Vollenhove 1894, Carm. in herb. L.; — Apeldoorn 1851, K. A. (als *platycarpa*); — Utrecht, de Bilt en Zeist, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Weesp? 1886, Costerus in herb. pr.; Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; — Papendrecht en Zwijndrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Rijnbeek bij Lovendael onder Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422 en IV. p. 24); — Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Woningen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 184); Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 1. I. p. 272); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 280); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en

---

dezen naam in het herbarium aanwezig en door den Heer Dozy bij Wassenaar verzameld, schijnen mij toe de vereischte kenmerken niet te bezitten. Aangezien echter de bestemming wellicht naar de levende ex. is geschied, durf ik in dezen aan mijn bevinding geene afdoende waarde hechten." Cfr. Arch. 1. II*. p. 20.

de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Wel, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

[Aanm.: Over het verschil tusschen C. stagnalis en platycarpa zie hieronder].

529. C. autumnalis *L.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Staphorsterbosch, v. Heijn.; — Kannenburg bij Vaassen 1874, K. A.; 1885, K.; Bennekom 1890, G.; — Amersfoort 1894, Garj.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1836, D. S.; v. d. T.; Ezelsdijkje aldaar, v. d. T.? Haarlem 1870, Groll; — Warmond, S. S.; Leiden 1835, Mb.; S. S.; Voorschoten 1833, S. S.; 's Gravenhage, v. S. V.; Naaldwijk, 1847, v. d. T.; — Moerdijk, Un. 1860; Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

(Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, Terschelling, Schiermonnikoog, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Griftbeek Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 185); Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 119).

Bij het nazien der Callitriche's in ons herbarium gold nog hetzelfde bezwaar als bij de eerste uitgave van dit werk: „Genus hoc apud nos prorsus revidendum est juxta specimina viva; sicca vix tuto determinantur."

Ik moet dan ook eerlijk bekennen aan dit geslacht niet al te veel tijd opgeofferd te hebben, omdat werkelijk de meeste gedroogde specimina niet te herkennen zijn en ik, ofschoon ook dit plantengeslacht, zoo algemeen in onze wateren, mij niet ontgaan is, geen genoegzame kennis der uitwendige vormen had om ze met eenige zekerheid te kunnen bepalen. Ik heb daarom bij de opsomming der groeiplaatsen met eenig vertrouwen de naamsbepalingen der verzamelaars overgenomen daar deze volgens de levende plant waren geschied. Vooral de Heer van Hoven heeft deze afdeeling nauwkeurig onderzocht, gelijk zijne vele aanteekeningen bewijzen.

Toch is voor een juiste kennis der in ons land voorkomende soorten en vormen een goede beschrijving der bekende soortsverschillen noodig, waarom ik het niet ondienstig heb geoordeeld deze hieronder te doen volgen, ontleend aan Hegel-

maier's Monographie. *) Ofschoon niet geheel nieuw, schijnt mij, voor zoover bekend, deze bewerking de meest nauwkeurige, waaraan wel niemand zal twijfelen die de vele nauwkeurige onderzoekingen van dezen auteur heeft leeren waardeeren.

In de allereerste plaats ontleen ik aan dit werk de volgende determinatie tabel:

1. In het water of amphibisch levende of drijvende kruiden, met huidmondjes op de oppervlakte der bladen en van den stengel; voorzien van sterharen en weinigcellige schubvormige haren in de oksels der bladen. Bloemen met schutbladen of door 't ontbreken van deze naakt. Antheren met draadvormige cellen voorzien. Stuifmeelkorrels ovaal of bijna rond, met dubbele membraan. Bevruchting in de lucht. Beide helften der rijpe vrucht samengegroeid. Bladen veelvormig, aan den voet versmald of lijnvormig, met zijnerven voorzien.
   Eucallitriche 2
   Ondergedoken kruiden zonder huidmondjes en sterharen, met veelcellige schubvormige haren in de bladoksels. Bloemen naakt; wand der helmhokjes uit niet draadvormige cellen gevormd; stuifmeel bolvormig, glad, zonder buitenwand. Bevruchting onder water. Rijpe vruchthelften door een diepe naar de as gerichte inham gescheiden. Bladen gelijkvormig, de bovenste nooit rozetvormig, lijnvormig of lancetvormig, aan den voet breeder, eennervig.
   Pseudocallitriche 6
2. Vrucht over de geheele lengte op de rugvlakte der vruchtbladen samengedrukt, aan den voet niet gezwollen . 3
   Vrucht aan het bovenste deel rugwaarts samengedrukt, aan den voet gezwollen.
   Hiertoe behooren geen inlandsche soorten.
3. Hoeken der vrucht afgerond. C. obtusangula Le Gall.
   Hoeken der vrucht kort gekield 4
   Hoeken der vrucht breed gekield, gevleugeld . . . . C. stagnalis Scop.
4. Vruchten langer dan breed. Deelvruchtjes op den rug bol, aan de hoeken kort en scherp gekield. Stempels opgericht of uitstaand, lang blijvend . . . . C. verna L. p. p.
   Vruchten bijna bolvormig of iets breeder dan lang. Vruchthelften op den rug vlak. 5
5. Kiel scherp, bijna rechthoekig. Stempels zeer lang, teruggebogen aangedrukt, afvallend . C. hamulata Kütz.

*) Monographie der Gattung Callitriche von Friedrich Hegelmaier. Stuttgart 1864.

Kiel kort, plotseling aan de hoeken uit de zijden van de vrucht te voorschijn tredend. Stempels teruggebogen-afstaand, spoedig verdwijnend . C. pedunculata D.C.

6. Vruchten scherp gekield. Stempels teruggeslagen-aangedrukt. Bladen aan den voet breeder, lancetvormig. . . . . C. autumnalis L. p. p.

Vruchten ongekield. Stempels teruggeslagen-afstaand. Bladen lijnvormig . . . . . . C. truncata Guss.

Callitriche obtusangula Le Gall.

Vruchten groot, op de hoeken afgerond, met onduidelijke voren. Stempels blijvend, opgericht of afstaand. Bovenste bladen omgekeerd eivormig, veelnervig, dikwijls rozetvormig, de onderste meer verwijderd staande en smaller. Stuifmeel bijna kogelvormig.

De bekende exemplaren bezitten deels bladrozetten en leven drijvend of schijnen voor te komen op half overstroomde plaatsen. Hare nog niet met zekerheid vast te stellen geografische verspreiding schijnt voornamelijk oceanisch te zijn. Zij was reeds van Wetteren in Oost-Vlaanderen door Scheidweiler verzameld als C. verna β. latifolia.

Callitriche verna L. p. p.

Vruchten langer dan breed, eenigszins hartvormig, op den rug der deelvruchtjes bol, op de hoeken kort en scherp gekield; voren op de voegzijde zacht, op de rugzijde middelmatig. Stempels opgericht of afstaand, lang blijvend. Stuifmeel elliptisch.

C. verna L., C. vernalis Kütz., C. pallens Goldb., C. cophocarpa Sendtn.

De soort heeft de kleinste vruchten onder de europeesche soorten; de kielen zijn bij volkomen rijpe vruchten spits, bij onrijpe afgerond. De stempels blijven tot na de bevruchting, vallen echter meestal nog voor de volkomen vruchtrijpheid af. Het stuifmeel is eigenlijk alleen bij deze soort onder de meer verbreide van bizonderen vorm. De vruchten varieeren eenigszins ten opzichte van de betrekkelijke lengte en breedte, zijn echter in 't algemeen langer dan bij de andere soorten, evenzoo verschillen zij in de mate der samendrukking. Vooral echter met betrekking tot de vegetatieve deelen is deze plant buitengemeen variabel. Op uitgedroogde modderige plaatsen is de plant vaak slechts 1 c.M. hoog, eenjarig, heeft zij slechts kleine, lijnvormige, onduidelijk drienervige blaadjes, bloeit en fructificeert rijkelijk en vormt dan de C. minima Hoppe, C. radians Portenschl. Een iets krachtigere eenige centi-

meters lange, meest gezellig in zoden groeiende, rijkelijk wortelende vorm met eveneens lijnvormige bladen is C. caespitosa Schulz.; deze is zeer algemeen op matig vochtige plaatsen, in sloten, aan tijdelijk overstroomde gronden. Komt de plant in tamelijk diep water voor, zoo verlengen zich de stengels, de toppen der takken drijven op de oppervlakte en dragen hier rozetten van omgekeerd eivormige bladen. Zoodra echter de internodien zich verlengen, komen deze onder water en dan worden de bladvoeten nog meer in de lengte uitgerekt. Dergelijke vormen zijn C. stellata Hoppe, C. vernalis γ. stellata en δ. latifolia Kütz., C. aestivalis Thuill., C. intermedia Schk. Exemplaren die in diep water groeien en de oppervlakte niet bereiken kunnen, krijgen geen rozetten, maar maken alleen uitgerekte bladen en stellen aldus een deel dier vormen voor, die door verschillende floristen voor C. autumnalis werden aangezien, een benaming die in bovengenoemden zin de in habitus zeer overeenstemmende vormen van verschillende Eucallitriché's omvat (C. verna, hamulata en ook wel C. stagnalis). C. angustifolia Hoppe is iets dergelijks. Dergelijke planten geraken onder water dikwijls in bloei, ontwikkelen echter geen vruchten, wanneer zij ten minste niet door een tijdelijke verlaging van den waterspiegel daartoe in staat gesteld zijn geworden.

De soort bloeit vroeg in het voorjaar tot in den herfst en is in haar verschillende vormen over geheel Europa verspreid, doch in Midden-Europa verreweg de meest algemeene.

Callitriche hamulata Kütz.

Vruchten groot, bijna bolvormig of iets breeder dan lang. Deelvruchtjes op den rug vlak, door de scherpe kiel bijna rechthoekig. Voren zeer vlak. Stempels zeer lang, teruggeslagen-aangedrukt, afvallend. Stuifmeel bijna rond.

De vruchtvorm dezer plant is bij rijpheid zeer kenmerkend, maar lastig te beschrijven. Door de groote, dwars verbreede, ongevleugelde en stempellooze, 't best met meer of minder platgedrukte schijven te vergelijken vruchten doen de plant bij den eersten blik herkend worden; een dwars doorsnede toont de geringe welving der deelvruchtjes; hiermede hangt ten nauwste samen dat een dergelijke doorsnede vrijwel regelmatig langwerpig is en de kielen niet als bij de bolvruchtige C. verna, eigenlijk op de voor- en achterzijde, maar werkelijk op de hoeken uitsteken. De geheele vorm der vruchten gelijkt, afgezien van de kiel, meer op die van C. stagnalis dan op die van C. verna. De doorsnede der smalle zijden varieert eenigszins, de vruchten zijn met andere

woorden nu eens minder, dan meer op den rug afgeplat.

Ook is de soort zeer verschillend in habitus, ofschoon vaak gekenmerkt door een bizondere neiging tot het vormen van lange internodien zonder bizondere uitwendige aanleiding, zooals bijv. diep water enz. Breedbladige vormen schijnen meer in slooten, die door vetten of veenachtigen bodem verloopen, smalbladige daarentegen in klare, aan organische bestanddeelen armere en sneller vlietende wateren voor te komen. De bladen zijn nu eens meer of minder breed eivormig (ovalifolia Ktz.), spatelvormig (spatulaefolia Ktz.), dan weer lancetvormig, lang lancetvormig of lijnvormig (trichophylla Ktz.). De laatstgenoemde vorm met slanke, sterk verlengde internodien en zeer smalle lange bladen is zeer eigenaardig in habitus en voor C. hamulata eigendommelijk. C. brutia Petagna is volgens exemplaren uit Calabrie, door Gussone ingezonden, een kortere lijnbladige vorm van deze soort, zooals Kützing reeds meende, terwijl daarentegen op Tab. 4749 der Icon. fl. germ. onder dien naam een vorm van C. autumnalis afgebeeld werd. Een kleine op de var. caespitosa van C. verna gelijkende landvorm (Linnaea VII. p. 174), met dikwijls duidelijk ontwikkelde vruchtstelen, kleine lijnvormige blaadjes is de var. brachyphylla Ktz. en microphylla Ktz.

De toppen der takken vormen ook bij deze soort aan de oppervlakte van het water dikwijls rozetten met okselstandige bloemen, toch echter verlengen zich de internodien zeer snel. Ruprecht (Fl. Ingr. p. 373, waar overigens de soort „fructibus plerumque alatis" beschreven wordt) en Lebel (Callitriche, esquisse monogr. p. 35) geven aan dat bij deze soort de bevruchting onder water plaats vindt. Dat zij onder water in bloei kan komen, evenals de verwante soorten, is aan geen twijfel onderhevig, dat echter zulke ondergedoken vormen vruchtbaar zouden zijn, daarvan is nooit iets gebleken, zoodat men dit ten zeerste in twijfel moet trekken. In ieder geval bewijst het bloeien in drijvende rozetten en het voorkomen van vruchtbare landvormen in verband met de bekende organische samenstelling dat de voor de soort normale plaats der bevruchting de lucht is. Overigens schijnt zij zeer waterminnend te zijn, waarbij landvormen niet algemeen zijn.

De bloeitijd valt in den zomer. Zij komt 't meest voor in vlakke streken, ofschoon zij toch ook in het montane gebied wordt aangetroffen.

Callitriche pedunculata DC.

Vruchten groot, bijna bolvormig of iets breeder, kort of lang gesteeld, met afstaande vrucht-

steel. Deelvruchtjes op de rugvlakte afgeplat, door een flauwe voor ingedeukt; kiel kort, plotseling aan de hoeken uit de zijden uitspringend. Stempels teruggeslagen-uitstaand, van gemiddelde lengte, verdwijnend. Pollen bijna kogelvormig.

De geheele omtrek der vruchten komt met die van dikvruchtige vormen van C. hamulata overeen, maar de eigenaardige vorm van de kiel onderscheidt deze soort van de laatste, met welke zij overigens wel verwant schijnt. Landvormen van deze soort vormen dunstengelige ei- of omgekeerd eilancetbladige zoden; in het water verlengen zich de stengels sterker, de ondergedoken bladen zijn dan lancetlijnvormig en de stengeltoppen krijgen drijvende bladrosetten. Het soortkenmerk ligt niet juist in de aanwezigheid van een vruchtsteel, want die komt aan den eenen kant ook in geringe mate bij andere soorten (C. stagnalis, hamulata) voor, aan den anderen kant blijft deze somtijds ook bij C. pedunculata kort (var. β. sessilis Lebel.), waartegenover hij in gunstige omstandigheden een lengte van 1 c.M. kan bereiken. Hij ontwikkelt zich, zooals Gussone reeds opgaf, eerst bij het begin der vruchtrijpheid; de onderste vruchtstelen strekken zich het sterkst, die der later ontwikkelende steeds zwakker, zoo dat de bovenste bijna zittend blijven.

De bloeitijd der soort is volgens Gussone Maart en April. Eind Mei is zij in Zuid-Europa in vrucht. Volgens Hegelmaier's opgaven is haar vaderland West- en Zuid-Europa; zij werd gevonden in Groot-Brittanje, Frankrijk, Sardinie, Beneden-Italie en Sicilie.

Callitriche stagnalis Scop.

Vruchten groot, bijna bolvormig (of iets langer of iets breeder), bijna zittend of zeer kort gesteeld. Deelvruchtjes op den rug zacht bochtig-convex, insnijding aan de voegzijde wijd uitstaand, diep, met breede en scherpe kiel. Stempels opgericht of uitstaand, blijvend. Pollen bijna bolvormig.

C. stagnalis Scopoli fl. Carniol. II. p. 251. C. stagnalis et platycarpa Ktz. Linnaea VII. p. 174, Reichenb. Iconogr. en Icon fl. Germ. C. Wightiana Wall. (Wight Icon. pl. Ind. or Vl. 1947). C. Kützingii Rupr. fl. Ingr. C. platycarpa Lebel.

De groote breedgekielde, door de stempels gekroonde vruchten doen deze soort in al hare vormen van al de overige zeer

gemakkelijk onderkennen. De dikte der vruchten varieert eenigszins op dezelfde wijze als bij C. hamulata en zelfs is dit bij een en hetzelfde exemplaar niet overal gelijk, ook vindt men alle tusschenvormen tusschen de dikke tot de meer samengedrukte vruchtvormen. De op vochtig slijk levende landvorm vormt kleine lage zoden met kleine ei- of eilancetvormige bladen (var. microphylla Ktz.); een dergelijke vorm met kortgesteelde vruchten is C. minor Bellk. fl Namur. In 't water wordt de plant krachtiger, vetter, de bladen behouden de eivorm en ontwikkelen een sterk adernet, de bovenste blijven altijd rozetachtig opeengedrongen. (var. vulgaris en rivularis Kütz.). In dieper water verlengen de stengels zich aanzienlijk, er komen drijvende bladrosetten; de onder water komende bladen strekken zich in de lengte, de plant wordt in habitus de op dergelijke plaatsen groeiende C. verna volkomen gelijkend, fructificeert in ondergedoken toestand niet en stelt aldus C. platycarpa in haar verschillende ondersoorten voor. Kützing beschrijft de vruchten van C. stagnalis en C. platycarpa volgenderwijze: C. stagnalis; fructu breviter pedicellato basi subattenuato magno, carpidiorum marginibus alatis divergentibus; C. platycarpa: fructu subsessili vel subpedicellato suborbiculari, carpidiorum marginibus alatis subdivergentibus. Het onderscheid, dat door de woorden subdivergentibus en divergentibus uitgedrukt wordt, komt overeen met hetgeen over de geringere of sterkere samendrukking der vruchten aangegeven werd. Werkelijk divergeerend zijn de vruchten noch bij de originele exemplaren van Kützing, noch aan andere exemplaren van C. stagnalis. Lebel heeft zich, naar het schijnt, voornamelijk door de geenszins juiste afbeeldingen in Reichenbach's Iconogr. en Icon. fl. Germ. laten verleiden, in C. stagnalis een in Frankrijk ontbrekende, een in bouw van de vrucht aan C. autumnalis verwante vorm te zien. De vorm van bladen varieert bovendien naar gelang van de groeiplaats in 't oneindige. Kützing's C. platycarpa is overigens zooals hij zelf aangeeft, zeer dikwijls steriel en van vele vormen, die hij hiertoe bracht, is het niet met zekerheid uit te maken of zij niet tot C. verna behooren.

De bloeitijd is van het begin van den zomer tot den herfst, terwijl de plant een zeer groot verbreidingsgebied schijnt te hebben.

Callitriche autumnalis L. p. p.

Vruchten zittend of bijna zittend, groot, breed, aan de hoeken scherp gekield. Stempels zeer lang teruggebogen-afstaand, afvallend. Bladen

aan de basis breeder, lancetvormig, aan den top uitgesneden.

C. autumnalis L. fl. Suec, II. 4. p. p. C. decussata Link. Jahrb. d. Gew. 3. p. 31. — C. virens Goldb. Mém. Mosc. V. 1817. Kütz. Linnaea VII. p. 186.

De plant varieert in haar uitwendig voorkomen zeer weinig, toch hangt de graad der verlenging van de internodien (de stengels zijn 2 c.M.—1 d.M. lang) van de diepte van het water af, daar zij niet aan de oppervlakte komt. De kiel der deelvruchtjes komt voornamelijk daardoor tot stand dat aan de hoeken de ten deele verhoute vruchtparenchijmlaag zich van de steenschaal afscheidt en onder vorming van een smalle uitzakking naar buiten uitspringt; deze uitzakking blijft door zachtwandig parenchijm gevuld. Bij de volgende soort treft men deze eigenschap niet aan. De rijkelijk wortelende stengels zijn betrekkelijk stevig, doch het minst bij die exemplaren, wier internodien zich sterker verlengen. De fructificatie is uiterst rijkelijk en betrekkelijk zelden komt het voor dat slechts een deel der vruchthelften, door niet bevruchting der andere helft, tot ontwikkeling komt.

De bloeitijd begint in Noord Duitschland ongeveer in de tweede helft van Juli. Ontwikkelde vruchten vindt men van Augustus tot October. Haar standplaats zijn binnenmeeren en langzaam stroomende wateren van noordelijk Azië en Europa.

Merkwaardig is, dat Hegelmaier uit Holland geen exemplaren kende (anno 1864), ofschoon zij toen reeds lang hier verzameld was.

Callitriche truncata Gussone.

Vruchten aanzienlijk, zittend of korter of langer gesteeld met afstaande stelen, zonder kielen. Stempels teruggeslagen-afstaand, afvallend, zeer lang. Bladen lijnvormig, aan den top uitgesneden.

C. truncata Guss. pl. rarior. 4. fl. Sic. 9. C. graminea Lk. (Jahrb. d. Gew. III. p. 31), C. pedunculata Müller in Sched. pl. Sard. non D. C., — C. amblyocarpa Scheidweiler in Sched.

De stengels zijn zeer zwak en de internodien meestal langer gestrekt dan bij de voorgaande soort. De vruchten gelijken in algemeenen omtrek op die der vorige soort, onderscheiden zich echter door de niet gekielde, afgerond stompe hoeken. Men treft gewoonlijk slechts onvolkomen ontwikkelde vruchten aan, doordat 1—3 hokjes verongelukt zijn. Deze verschilpunten getuigen naast den afwijkenden bloeitijd voor de zelfstandigheid der soort, die bovendien een andere geografische verspreiding heeft als de voorgaande. De door den

auteur ingezonden voorwerpen hadden vruchten met horizontaal afstaande tot teruggeslagen stelen van ½—5 m.M. lengte; de belgische exemplaren hebben echter zittende of bijna zittende vruchten.

De bloeitijd begint in het vroege voorjaar. De vruchten rijpen in Zuid-Europa in April, in Belgie vallen zij midden Augustus af. De groeiplaats der plant zijn beeken, bronnen en andere stroomende of staande wateren in Westelijk- en Zuid-Europa. De groeiplaats bij Gent, aldaar verzameld door Scheidweiler, zou het vermoeden wettigen dat zij ook in ons land kan worden aangetroffen.

Ordo Ceratophyllaceae *Gray*.

Ceratophyllum *L.*

530. C. submersum *L.* In slooten, vaarten, grachten enz. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Franeker en Sexbierum 1829, v. H.; Sexbierum, Cayaux; — ? 's Gravenhage, R. B.; * Zwijndrecht 1837, Lac.; — * Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; * Zwake bij 's Gravenpolder 1841, v. d. T.; * Noordwelle 1844 en * Stadsingels bij Galghoek 1838, v. d. B.

(Vijvers Oranjepark Apeldoorn 1901, K. A. in herb. pr.; — grachten en slooten bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Katwijk a/zee 1882, K. A. in herb. pr.; vijvers Steenekamer bij Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1874, L. in herb. K. A.; 1876 L. in herb. pr.; — sloot achter de kerk te Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, Lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 615); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2 I. p. 272); Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Katwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 381); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren en Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen,

* Met vrucht.

A. W. (Arch. 2. III. p. 119); Schouwen en Duiveland, Tholen, West Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Amby, 1890—94, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 566).

[Aanm.: Bij de laatste opgaven zijn waarschijnlijk wel eenige onjuiste, evenals bij die van C. demersum, aangezien het dikwijls moeielijk is de beide soorten op het eerste gezicht uit elkander te houden. Schleiden (Cfr. Linnaea XI. p. 538) vereenigde beiden tot een soort C. vulgare; de meeste auteurs houden beide voor goede soorten, terwijl de hoofdsoort (gesammtart) C. demersum nog te onderscheiden zoude zijn op de volgende wijze:

Vruchten langwerpig-eivormig, meer of minder bultig, ongevleugeld, beneden met naar onder gerichte of gekromde, aan den voet niet verbreede stekels; de tot een stekel vervormde stijl even lang of langer dan de vrucht . . . . C. demersum L.

Hiervan kent men een variëteit apiculatum, waarvan de onderste stekels der noot kort en bultvormig zijn.

Vruchten eivormig, tusschen de stekels aan beide zijden met min of meer breede, meestal getande vleugels; ter weerszijden met een langen, meest recht uitstaanden, aan den voet verbreeden en samengedrukten stekel; stijlstekel meest langer dan de vrucht. . C. platyacanthum Cham. et Schlt.

Jammer genoeg komen alle soorten meestal zonder vruchten voor, vooral in beschaduwde en met Lemna begroeide wateren. Toch geeft de bladvorm genoegzaam zekerheid tusschen de beide hoofdsoorten en het verwondert mij dat v. d. Bosch, in tegenspraak met Koch., C. submersum voor algemeener houdt dan de andere (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 87.).

531. C. demersum *L.* Als de voorgaande. ♃. *Juni—Juli.*

In herb.: Sneek, C. A. Bergsma; *Nijlanderzijl bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Onland bij Groningen 1836, v. H.; — Kampen 1850, R. B.; 1872, Hoek; dijk aldaar 1847, T.; vijvers Oldruitenborgh te Vollenhove 1892, K. A.; Zwolsche diep bij Genemuiden 1901, L.; *Zwolle 1892, L. en Carmig.; — stadsgracht Harderwijk 1864, R. B.; strand Harderwijk 1833, Wtt.; kolk in de Ooi 1849, Th. Abel.; — Coelhorst 1896, en Amersfoort 1896, Garj.;

* Met vrucht.

Utrecht, v. H.; begraafplaats aldaar, v. d. T.; Nederhorst den Berg, herb. v. H.; Abcoude 1867, O.; — Naarden, Thomson; Oud Diemen, Sloten, Buitensingel bij de Utrechtsche poort, Fl. Amst.; Haarlem, Buse; 1871, Groll; 1873, Boerl.; 1896, V.; Haarlemmervaart bij Amsterdam, v. H.; — tusschen Sassenheim en de Kaag 1839, v. d. T.; Leeghwater 1846, V. Z.; Haarlemmervaart 1842, B. W.; Leiden, S. S.; Dz.; Rijnsburg en Katwijk 1839, Mb.; Zwijndrecht 1848, Alpherts; 1848, v. Hov.; Dordrecht 1837, Lac.; Heicop bij Vianen, v. H.; — Philippine 1864, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Sas van Gent 1855, A. W.; — Muizerik bij Vucht 1847, en 2 febr. 1848, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Leidsche Rijn aldaar 1881, K. A. in herb. pr.; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; — Muiden, Un. 1901 Rieter in herb. pr.; gracht Muiderslot, Un. 1901 Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; vaarten Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.).

Bovendien (zie aanmerking vorige soort): Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijk en Steenwijkerwold Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Bloemendaal talrijk, v. E.; — Westland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Maastricht, Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 313).

Ordo Lythrariaceae *Juss.*

Lythrum *L.*

532. L. salicaria *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, langs rivieren, vaarten, slooten; in drassige weilanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Midsland, Un. 1886;

Terschelling 1868, Holk.; – Oenkerk 1849, S.; Trienwouden 1849, S.; Kollum 1873, P. Schuringa; Sneek, C. A. Bergsma; – Haren 1856, Strat.; – Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; Hoek; Deventer, Halb.; Romb.; 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; – Harderwijk 1864, 1865, R. B.; tusschen Elburg en Zwolle 1833, Wtt.; Apeldoorn 1851, en op de Vlijt bij Apeldoorn 1853, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Baak bij Zutphen, M. D.; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1879, Groll.; Ruurlo 1883, Ensink en L.; Winterswijk, Un. 1859; 1873, R. E. de Haan; Varsseveldsche venen, Un. 1859; tusschen Arnhem en Elst 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; – Amersfoort 1836, D. S.; 1861, R. B.; Garj.; Hamersveld, Cop; Maarsbergen, v. H.; Doorn, (wie?); Utrecht v. H.; 1835, Kraamw.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Schalkwijk 1840, Buse; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); Wikkenburg 1826, Wtt.; Vreeland 1845, Richard; – Loosdrecht, M. D.; Legmeer en Uithoorn 1870, Boerl.; Amstelveensche weg 1842, Heijbrock (P. N. S.); Jaagpad Schenkel, Zandvoort, v. H.; 1839, Buse; 1871, Groll; tusschen Haarlem en Zandvoort, E. B. Asscher; Velsen 1835, v. d. T.; Overveen 1838, Buse; Haarlem 1836, Mb.; 1838, Romb.; Kerb.; 1842, Buse; Schalkwijk bij Haarlem, Buse; Buitenspaarne bij Haarlem 1869, Boerl.; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; 1863, S. en A. W. Hartm.; – Noordwijk, v. d. T; Leiden, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Pierot; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; Eikenduinen 1836, Buse; Loosduinen, Destrée; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Delft 1825, Hoeck e. h. v. S. V.; Fijenoord 1846, Groshans; Zwijndrecht 1878, Posth.; eiland Dordrecht 1851, M. J. Cop; Biesbosch 1882, C. v. d. Broek; Bleskensgraaf, M. J. Cop; – Haamstede

1887, L.; Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **canescens** (*L. tomentosum* D.C.?) Eiland Dordrecht 1847, M. J. Cop.

(Oldeboorn 1863—1866, Holk. en Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen en Rottevalle, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1901, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; West-Kapelle 1873 en Aagtekerke 1881, L. in herb. pr.; — Ginniken 1889, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Vucht 1872, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1 V. p. 83); Schiermonnikoog, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 381, zie echter 1. V*. p. 252); Wolvega, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen

Nieuwe Wetering en Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Hasselo, Weusthag, Borne, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); Markelo, Diepenheim, Enter, — Slink bij Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Ulenpas bij Doesburg, Cop (Arch. 1. III. p. 212); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 463); Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Kannenburg, Vaassen, Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Walcheren, Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); kanaal Neuzen, sloot Hoek enz., A. W. (Arch. 2. IV. p. 281); — Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Baarlo, Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Roermond, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Bij geen van alle planten staat iets opgeteekend omtrent de verhouding der lengte van meeldraden en stijl. Het zou zeer wenschelijk zijn bij het verzamelen dezer soort daarvan aanteekening te doen; bij de gedroogde exemplaren is dit nog wel mogelijk na te gaan, doch zou een zeer tijdroovend werk worden].

533. L. hyssopifolia *L.* Op vochtige, grazige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In herb. bevinden zich twee specimina, beide zon-

der vermelding van groeiplaats, het eene verzameld door S. S., het andere ex herb. G. Bisschop. Het is zeer te betwijfelen of deze exemplaren inlandsch zijn, gelijk mede het geval is met de oudere opgaven Friesland, Meese; Westerholte, Gorter; Lochem, Hengelo, Booltingen in het graafschap Zutphen, Rainv. volgens de Fl. B. S. p. 369. Reeds v. d. B. vermoedde dat hier een verwisseling had plaats gegrepen met een smalbladige vorm van de voorgaande soort.

Peplis *L.*

534. **P. Portula** *L.* Op moerassige plaatsen in heidestreken. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1868, en de Westen aldaar 1868, Holk.; Burg aldaar 1860, Lac.; Nederlanden 1867, H. d. V.; West-Terschelling 1868, Holk.; Terschelling algemeen 1896, V.; Midsland, Un. 1886; Buren op Ameland 1897, V.; tusschen Nes en Buren 1869, Holk.; — Bakhuizen 1853, S.; boschhuis bij Hardegarijp, Hinxt; Gaasterland, S.; — Westerlee bij Winschoten, Strat.; Jipsinghuizen, Un. 1899; — Paterwolde, v. H.; Zwinderen 1859, Lac. en S.; Zweelo, Un. 1889; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Steenwijk, Un. 1892; Havelte en Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer, en Bathmen, Un. 1850; Berkum bij Zwolle 1892, en Wesepe 1901, L.; den Ham 1892, en Hardenberg 1892, L. en Carm.; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1853, Kros; Entersche veen, Un. 1897; Glanerbrug 1898, G. en V.; Haaksbergen 1891, L.; Un. 1895; Poppenbrug en langs de Dinkel, Un. 1895; — Harderwijk, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; station Putten 1864, O.; tusschen Nijkerk en Putten, v. d. T.; Voorthuizen 1833, Wtt.; 1897, V.; Gorssel 1833, Wtt.; Uddelermeer, Un.

1849; Apeldoorn 1852, K. A.; 1878, K.; Voorst 1846, S. S.; 1846, Wtt.; Ruurlo 1883, L.; Doetinchem 1880, Groll; Lichtenvoorde, Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; broek bij Malden, Un. 1853; tusschen Beek en Groesbeek 1868, O.; Neerbosch, Hatertsche broek, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; 1860, v. H.; Wychensche venen, Th. Abel.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; Wageningen, Buse; — Hoogland 1854, O.; 1861, R. B.; Schothorst 1894, Garj.; Darthuizen 1838, v. H.; Soest 1870, Groll; Woudenberg—de Krakeling, v. d. T.; W. K.; Driebergen 1867, O. (N⁰. 112 als *Isnardia palustris*, doch reeds op het etiquet verbeterd, zie ook Arch. 2. I. p. 63); Doorn 1848, Buse; Zeist, O.; de Bilt 1835, S. S.; D. S.; 1838, Lac.; Blaauwkapel 1835, D. S.; Neerlangbroek, C. A. Bergsma; — Wieringen 1856, Lac.; S.; — Delft, v. S. V.; — Woensdrecht en Hoogerheide, Un. 1896; Roosendaal, Un. 1860; 1874, S. Lako; Ginneken, Un. 1852; weg naar Dorst bij Breda, v. A.; Oosterwijk, Broers; 's Hertogenbosch, Rosmalen 1845, en Ortensche fort, v. Hov.; Eindhoven 1831, Wtt.; 1836, Dz.; Geldrop 1835, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; station Budel 1899, G. en des Tombe; Deurne 1871, Lac.; — Ottersum 1897, G. en V.; St. Jansbeek, Un. 1853; Velden, Un. 1893; heidesloot bij Schinveld 1901, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; de Marres; Meerssen, Un. 1861; Heerlen 1896, G.; Eperheide, Exc. 1889.

(Tusschen Waal en Oostereind op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Bergumerheide 1866, en Oldeboorn 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Epe 1878, L. in herb. pr.; Bennekom 1894, en Lunteren—Ede 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Vogel of Waswater bij Oud-Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; Schoorl, Mej. M. J. de Verwer in herb. Heu-

kels; — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Teteringen 1886, Posth. in herb. pr.; Loon op Zand 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Grave 1891, de Haas in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Venlo op vochtig bouwland bij 't landgoed „de Koel" 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Willemsoord, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Borne, Hasselo, Buurserbeek, Langelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 220); — Eibergen, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); — Gooiersgracht bij Laren 1882, Raaiweg tusschen Hilversum en Loosdrecht 1886 en Hilversumsche Meent 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 526); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Ordo Philadelphaceae *Don.*

Philadelphus *L.*

535. P. coronarius *L.* Zuid-Europeesche struik, bij ons in tuinen en parken algemeen aangeplant, somtijds in heggen verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Diepenveen 1876, K.

(Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.).

Ordo Cucurbitaceae *Juss.*

Cucumis *L.*

536. C. sativus *L.* Aziatische plant, bij ons algemeen gekweekt. ☉. *Mei—Sept.*

In Herb.: Op de slikken Zuid-Westhoek van het eiland Goeree, ver van menschelijke woningen verwijderd. Sept. 1894, Boerl. en V.

Bryonia *Tourn.*

B. alba *L.* In heggen en tusschen kreupelhout, waarschijnlijk overal als sier- of geneeskrachtige plant aangekweekt en daarna verwilderd. ♃. *Juni—Aug.* Schijnt in Duitschland algemeener dan de volgende soort.

Ontbreekt in herb., doch wordt door de Gorter vermeld voor vele plaatsen in ons land. (Fl. VII. prov. Belgii foed. p. 259). Deze soort is echter nimmer gevonden in ons land, zoodat de opmerking in de eerste uitgave van dit werk wel juist is, dat met B. alba door de Gorter B. dioica is bedoeld geworden, te meer daar hij deze vrij algemeene plant in het geheel niet vermeldt.

537. B. dioica *Jacq.* Als de voorgaande; in geheel West- en Zuid-Duitschland algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Vlieland 1881, Groll; — Koudum 1867, J. M. de Boer; — Deventer 1840, Halbertsma; 1846, T.; 1876, K.; Hellendoorn 1892, L. en Carm.; — Harderwijk 1863, R. B.; v. A.; Zutphen, C. A. Bergsma; Rheede, v. H.; Ubbergen, Thomson; Waaldijk bij Weurt 1846, G. Deijn.; Lekdijk bij Culemborg 1829, Wtt.; — Lekdijk (?) bij Amerongen 1827, Wtt.; Coelhorst bij Amersfoort 1895, Garj.; — Zaagmolenpoort Amsterdam, G. Backer; Buitengasthuis, Fl. Amst.; Schoorl 1881, Jelgersma; Zandpoort 1867, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; 1873, Groll; Velsen 1839, Buse; R. B.; 1848, T.; 1872, Groll; tusschen Overveen en Bloemendaal 1871, Hoek; Ruine Brederode 1832, S. S.; Haarlem, Kerb.; 1838, Romb.; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Haarlemmerhout 1843, O.; — Bennebroek—Lisse 1894, V.; Noordwijkerhout, O.; Zilk, Exc. 1897; Noordwijk 1836, Lac.; Katwijk, Pierot; 1832, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; Leiden 1840, B. W.; brug Rijnspoor aldaar 1886, C. v. d. Broek; Wassenaar 1836, Lac.; Cayaux; Waalsdorpsche weg, G. Barger; 's Gravenhage, V. Z.; 1836, D. S.; G. B.; 1854, de Br.; Jodenkerkhof aldaar 1851, S.;

Loosduinen, Un. 1851; Destrée; Op 't hof te Honsholredijk, v. d. T.; 's Gravezande, V. Z.; Staalduin, Exc. 1879; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Rockanje 1871, O.; Exc. 1884; — bosch te Haamstede, v. Dissel; Zierikzee, Dz.; Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Koudekerke (Walch.) 1863, A. W.; Souburg 1880, Buijsman; — Plasmolen 1864, v. H.; 1897, G. en V.; Meerssen (wie?); Gronsveld, Un. 1883; St. Pietersberg, v. Hov. (*unicum*); tusschen Beek en Geulle 1900, Sillevoldt en Jongm.

(Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Bolwerk wallen Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Terwolde 1850—77, Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.; Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Hees 1881, Posth. in herb. pr.; Oosterhout bij Nijmegen, Wageningen — Breesaap, C. A. Backer in herb. Heukels; Meerenberg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Velserend 1882, Heinsius in herb. pr.; — Scheveningen 1872, Posth. in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard in herb. pr.; Herkingen 1876, Costerus in herb. pr.; — heg Domburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Haamstede 1883, en St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Texel 1881, Groll (Arch. 2. IV. p. 36) *); — tusschen Zutphen en de Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 615); Ooi, Beek, Hees, Beuningen, Lent enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 277); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Arcen,

*) Deze opgave berust misschien op een vergissing; in het herb. bevindt zich alleen een plant van Vlieland, waarschijnlijk door Groll verzameld. Ook in Arch. 2. IV. p. 145 is de plant slechts voor Vlieland vermeld en niet voor Texel.

Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Beek—Valkenberg, Gronsveld, Wylre—Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Zoowel B. alba als dioica zijn waarschijnlijk ingevoerde planten; aangeplant als sier of voor geneeskrachtige doeleinden zijn zij reeds sedert eeuwen verwilderd. Het algemeen voorkomen, althans van de laatste, in ons land, gaf zelfs v. d. Bosch de opmerking in de pen: „Miror plantam apud nos vulgarem, a multis auctoribus dici prae caeteris esse incolam regionum Australiorum." Zij waren reeds aan de ouden bekend en daar B. alba zwarte bessen draagt noemde Dioscorides haar *ἄμπελος μέλαινα*, Plinius als getrouw volger Vitis nigra; de tweede die roode bessen voortbrengt heette oudtijds witte wijnstok, *ἄμπελος λευκή* bij Dioscorides: men vindt deze namen in de Glossaren somtijds zeer verminkt terug; in Italië groeit echter B. dioica en wordt aldaar nog behalve brionia ook vite bianca genoemd, dezelfde naam die de plant ook in de middeleeuwen voerde. Ik heb deze bizonderheden in het kort aangehaald om te doen zien dat de Gorter's opgaven vrij waarschijnlijk op B. dioica betrekking hebben. Cfr. Fischer-Benzon, Altdeutsche Gartenflora 1894. p. 55].

Ordo Portulaceae *Juss.*

Portulaca *Tourn.*

538. P. oleracea *L.* In Zuid-Europa inheemsch; echter als groente algemeen gekweekt en nu en dan als opslag. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Op een ouden muur Katwijk 1837, Mb.; Waalsdorp, V. Z.; Naaldwijk, v. d. T.; — Maastricht, Groll.

Bovendien: Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); Walcheren, Blaas (Arch. 2. III. p. 120).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Haarlem,

Wassenaar en Gelderland Fl. B. S. en reeds voor Maastricht in Lej. Fl. de Spa I. p. 213.

Montia *Micheli.*

539. M. minor *Gm.* Op vochtige akkers en zandgronden; vaak tusschen het koren. ⨀. *Mei – April.*

In Herb.: Texel, Groll; Burg op Texel 1860, Lac.; Terschelling, Midsland 1887, V.; Liesterplak Terschelling, Un. 1886; tusschen Nes en Buren op Ameland 1869, en Kooi bij Nes 1869, Holk.; Hallum 1869, V.; – Groningen, Cayaux; Haren 1856, Strat.; Slochteren 1841, Sprée; – Eelderwolde 1869, v. H.; Weerdinge, Un. 1889; – Deventer, M. J. Cop; Hengelo, Oldenzaal, Ootmarssum, Denekamp, Delden 1896, L.; de Lutte, Un. 1895; Haaksbergen 1891, L.; Achterhoekerveld, Markelo en Enschede 1898, G. en V.; weg Espelo – Enschede te Lonneker 1901, L.; – Hierderveen bij Harderwijk 1864, 1866 en 1877, R. B.; de Grift bij Uchelen 1854, Lac.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1878, K.; achter 't Loo 1834, Wtt.; 1858, O.; onder rogge Teuge bij Apeldoorn 1875, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Doetinchem 1899, v. Vloten; Rheede, v. H.; Sijpenberg bij Arnhem, v. H.; Thomson (α. en β.); Hatertsche broek, M. Coenen; Wychensche veen, N. Abel. en D. J. Bosch; St. Willebrordskapel Overasselt 1897, G. en V.; Veenendaal, Exc. 1899; – Amersfoort, C. A. Bergsma; Houtenburg 1893, Garj.; Overbosch van Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Blaauwkapel bij Utrecht 1835, D. S.; Princenhage bij Zuylen, v. A.; – Hilversum 1877, Lac. (936 O. als *rivularis*, zaden echter grofkorrelig); Zorgvliet aan den Amstel bij Amsterdam 1849, Lac.; Fl. Amst.; Voetangel bij Amsterdam 1845, Lac.; Haarlem (Bronsteen), Splitg.; Haarlemmerhout 1841, Kerb.; 1871, O.; 1872, Groll; – Langeveld bij Noordwijkerhout 1836, D. S.; S. S.;

Warmond 1874, S.; Leiden, Mb.; 1862, (wie?); Morsebelsche polder, Un. 1846; B. W.; S. S.; O.; Oegstgeest 1836, Mb.; 1836, Lac.; S. S.; Kerb. e. h. Mb. *); Voordorp bij Leiderdorp, v. d. T.; Zuidwijk, S. S.; Papelaan Wassenaar 1873, Hoek; Wassenaar, Buse; Haagweg 1873, Boerl.; Haagsche bosch, Exc. 1895; Vijver aldaar 1899, V.; Naaldwijk, v. d. T.; Heikop, v. H.; — Axel 1859, A. W.; Sas van Gent 1855, A. W.; — de Beek Breda, Exc. 1897; Oirschot 1839, de Br.; Vuchtsche heide 1848, v. Hov.; Eindhoven, Forsten; Deurne 1873, H. d. V.; — Roggeland Ottersum 1897, G. en V.; heidesloot Schinveld 1901, G. en V.; Schinne en Beek 1869, Lac.

(Tusschen Groningen en Paterwolde 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Peize, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Groeneveld bij Eemnes 1885, Heinsius in herb. pr.; — Vondelpark Amsterdam 1901, Ogterop in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Oost-Kappelle 1877, L. in herb. K. A.; Domburg 1877, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas; — bij den ondersten molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Groeneveld 1885, en aan den Raaiweg bij den Loosdrechtschen Grintweg 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); — Middelaar, Bunde, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

---

*) Hierbij de volgende opmerking: „In weilanden bij Oegstgeest, Obs. Op de opgegeven plaats staat M. minor op het drooge, terwijl dezelve naar de waterkant langzamerhand zich grooter voordoet, totdat eindelijk de M. rivularis langs de slootkant en bijna in het water voorkomt. Het schijnt alsof daar de M. minor langzamerhand in M. rivularis overgaat. Cfr. Mertens en Koch. I. p. 403 die eenzelfde meening zijn toegedaan."

540. M. lamprosperma *Cham.* Op open vochtigen veenbodem. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Wenum bij Apeldoorn 1899, K. A.

541. M. rivularis *Gm.* In heldervlietend water. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: tusschen Glanerbrug en Losser, Rotermans vonder onder Glanerbrug en Aamsveensche weg bij Enschede 1898, G. en V.; — tusschen Putten en Ermelo, v. d. T.; Schoonderbeek bij Putten 1835, D.S.; Loenen op de Veluwe 1880, K. A.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1858, O.; beekjes 't Loo 1834, Wtt.; Hoenderloo, Un. 1890; Wormingen bij Apeldoorn 1875, K. A.; Wolfheeze, Un. 1847; B. W.; 1856, O.; Heelsum 1838, Buse; Sijpenberg bij Velp, v. H.; Beekhuizen aldaar 1844, Lac.; Velp, Bergsma; Nijmegen, B.; Renkumerbeek, Exc. 1897; Renkum 1849 en 1851, Buse; beekje Keijenberg bij Wageningen 1833, Wtt.; Kraal te Ede 1901, v. Vloten.

(Vlieland (landvorm), S. Boon in herb. Heukels; — Harderwijk 1899, K. A. in herb. pr.; Laag Soeren, H. Heukels in herb. pr.; — Boomkweekerij v. Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus (misschien *M. minor* f. *elongata?*).

Bovendien: Gooiersgracht bij Laren 1882, Maatlanden bij Huizen 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Ottersum in stroomend water, Lac. (Arch, 2. V. p. 11).

Aanm.: De opmerking door v. d. Bosch bij deze soorten gegeven schijnt nog altijd van kracht; de genoemde planten worden tot de algemeene soort M. fontana L. samengetrokken; het zoude zeer wenschelijk zijn na te gaan of we hier ook met door verschillende levensomstandigheden gewijzigde soorten te doen hebben.

Claytonia *L.*

542. C. perfoliata *Donn.* Inheemsch in West-Indië en Noord-Amerika; bij ons als groente verbouwd en hierdoor op verschillende plaatsen verwilderd. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Glimmen 1870, v. H.; 1885, Ensink; — Zwolle 1887, L.; Deventer 1878, K.; — Vorden 1876, 1887, Groll; Bennekom en Berg en Dal 1882, K.; — Amersfoort, R. B.; Puntenburg bij Amersfoort 1893, Garj.; — Duin- en Kruidberg bij Velserend 1873, H. d. V.; 1898, V.; 1900, C. A. Backer; Haarlem, Exc. 1882; — Leiden, S.; Maredijk aldaar, Boerl.; Katwijk bij de Waterleiding, Exc. 1897; Wassenaarsche achterweg, Exc. 1882; Stadwijk Voorschoten 1897, V.; Haagsche bosch, Exc. 1879; tusschen Monster en Loosduinen 1867, v. H. Jr.; — Zandberg bij Ginneken, v. A.; Oudenbosch 1893, J. Jorna S. J.; Kasteel de Heeze 1901, Rovers.

(Agnietenberg bij Zwolle 1877, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; Rheederoord 1895, Ogt. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hilversum 1882, Heinsius in herb. pr.; Laren 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Zandbergen tusschen Naarden en Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Bussum 1894 en Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1894, Struyk. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1901, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; moestuin Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Gorssel, J. Kroon (Arch. 2. IV. p. 398); Nijmegen 1873, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 203); — Utrecht, R. B. (Arch. 1. V. p. 295); — Larenberg 1886, Hilveroord (Hoorne boeg) 1882, 1887, 's Gravelandsche straatweg bij Quatrebras 1887, Corverslaan 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); Ouderkerk aan den Amstel, Graaff; Hulsterkamp, Naaldeveld, Zandvoort, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398).

Calandrinia *H. B. K.*

543. C. compressa *Schrad.* Chileensche plant, hier en daar in tuinen verwilderd (waarschijnlijk syn, met *C. pilosiuscula* D.C., die ook in het buitenland op gelijke wijze werd aangetroffen).

In Herb: Op uitgebaggerden grond Eem bij Amersfoort 1895, Garj.

(Opslag tuin Apeldoorn 1901, K. A. in herb. Rieter).

Ordo Paronychiaceae *St. Hil.*

Tribus Telephieae *D.C.*

Corrigiola *L.*

544. C. littoralis *L.* Op vochtige, overstroomde zandgronden, aan de oevers van rivieren. ⊙. *Juli – Sept.*

In Herb.: Station Leeuwarden 1872, Cayaux; — Harendermolen 1827, v. H.; 1856, Strat.; Haren v. H.; Jipsinghuizerveld, Un. 1899; — Ane, Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Weerdinge, Un. 1889; Assen 1865, en Zuidwolde bij Meppel 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heyn.; Emmen, Un. 1889; — Epse 1877, K.; Havelte, v. Heijn.; Deventer, Halb.; Bathmen, Un. 1850; Hellendoorn 1893, Carmigg.; Haaksbergen, Un. 1895 (weg van den Mirsinkhofbrug naar het Nieuwkerkerveen); Delden 1853, Buse; tusschen Goor en Hengevelde 1893, L.; — Harderwijk, Forsten; 1832, Wtt.; 1832, J. Valk; bosch te Leuveren 1852, en Hulshorst 1852, R. B.; Putten 1885, O.; Elburg 1846, T.; Oldebroek, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A. (Cfr. Arch. 2. III. p. 185); 1858, O.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Zutphen 1835, Mb.; Warnsveld 1845, de Vriese; Vorden 1873, Groll; Ruurlo 1883, 1885, Ensink; Borculo 1833, Hoffm.; Varsseveldsche venen, Un. 1859; Lichtenvoorde 1883, Ensink; Beekbergen

1846, S. S.; Beek 1853, O.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wageningsche berg, Buse; Renkum, de Haan; Buse; — Amersfoort, Splitg.; Amersfoortsche berg 1847, M. J. Cop; Soesterbinnenweg 1895, Garj.; Leusden 1861, R. B.; tegenover het huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort, v. H.; Darthuizen 1838, v. H.; Baarn 1893, Garj.; Zeist, D. S.; Austerlitz, W. K.; Loenen 1840, Buse; Utrecht (wie?); — Laarderberg en Tafelberg, v. d. T.; — Lek bij Vianen 1831, v. H.; — Klopperwaard Werkendam 1836, Lac.; Elshout bij 's Hertogenbosch, v. Hov.*); Engelen, v. Hov.; Eindhoven en Oirschot, Dz.; Geldorp 1835, de Br.; Boxmeer, Un. 1853, Deurne 1871, Lac.; Mill 1898, G. en V.; Overloon 1876, Lac.; — Mook, Buse; Roermond, Un. 1861.

(Tusschen Peize en Vries, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — de Lutte bij Oldenzaal, Un. 1895 Schipper in herb. pr.; Dinkel aldaar, Un. 1895 Ogt. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Borculo, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Zanderij Bussum—Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1883, en — Hintham 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. I. IV. p. 83); — Zwinderen, Gramsbergen, Erm, Odoorn, Exloo 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); Gieten, H. d. V. (Arch. 2. 1. p. 136); — Hasselo, Hollenbergerveld, Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); St. Anna, Hatert, Wijchen, de Meerwijk, Waaloever in de Ooi en te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 278); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en

---

*) Waarschijnlijk Elshout bij Amersfoort, daar in herb. Alpherts voorkomt een plant door v. Hoven tusschen Elshout en Oud Leusden gevonden.

de Haas (Arch. 1. V. p. 545); — Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld door Bruman.

Tribus Illecebreae *D. C.*

Herniaria *Tourn.*

545. H. glabra *L.* Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli—Sept.*

In herb.: Meppel, v. Heijn.; Ane 1859, Lac. en S.; — Deventer 1846 en 1847, en Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; 1901, L.; Romb.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Bathmen, Un. 1850; Nederl. Mettray 1877, K.; Frederiksoord 1855, Kros; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — langs de Vecht bij Hardenberg 1893, L.; Dinkel, Un. 1895; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Molencate bij Hattem 1855, Kros; Epse 1876, K.; Exc. 1897; Twello 1843, B. W.; 1849, T.; Epe, Un. 1890; Wissel vóór de Venen, Un. 1890; 1885, K. A.; Zutphen, v. H.; Bronsbergen 1833, Wtt.; Sillevolde, Un. 1885; Terborg, Un. 1885; Eibergen, Un. 1859; Heelsum 1849, Buse; 1850, S.; 1857, Knüttel; Arnhem, Thomson; V. Z.; Biljoen bij Arnhem. V. Z.; laag Elten, D. S.; Eltenberg 1833, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1883, G. Molengraaff; Berg en dal, St. Anna, N. en Th. Abel.; Heumen, Un. 1853; Herwijnen 1859, S.; Renkum, de Haan; 1843, de Vriese; 1850, S.; Wageningen 1883, K.; — Amersfoortsche berg, R. B.; Amersfoort, Bergsma; 1861, R. B.; Soesterweg aldaar 1895, Garj.; Heteren, Buse; zandplaat bij Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — tusschen Vianen en Culemborg, v. d. T.; Vianen 1835, D. S.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; Gorinchem

1864, H. d. V.; Giesen, C. A. Backer; — Werkendam 1835 en 1836, Lac.; Orterfort, v. Hov.; Ortsche dijk 1846 en Hervensche dijk, v. Hov.; Geldrop 1835, de Br.; — Mook 1856, v. d. B.; Venlo 1896 en 1901, Rieter; Roermond, Un. 1861; Uiterwaarden Wessem 1900, G. en Jongm.: Wijk 1894, de Haas; Maastricht 1881, Groll.

(Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Platvoet aldaar 1878, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. Bernink in herb. Heukels; — Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; buurt Wissel onder Epe 1875 en zandplaat aan de Waal bij Nijmegen 1879, K. A. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Vogel- of Waswater Oud Leusden 1847, Alpherts in herb. pr.).

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Middelaar, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 11); Baarlo, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

546. H. ciliata *Bab.* Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli, Aug. en Sept.*

In Herb.: Op heidegrond onder Diepenveen (specim. lect. unicum) 8 Sept. 1849, M. J. Cop.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.).

547. H. hirsuta *L.* Zandige akkers, droge grazige plaatsen en langs kanten van wegen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Opslag tuin Marrocco Apeldoorn 1889, K. A. (var. *puberula*); — St. Antoniuseiland Maastricht, de Haas.

Illecebrum *L.*

548. I. verticillatum *L.* Op vochtige zand- en heidegronden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: De Boekhorst, Sprée; Oosterbroek, Strat.; Harendermolen 1829, v. H.; — Assen, Forsten; Zweeloo, Un. 1889; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Deventer, M. J. Cop.; 1848, T.; 1876, K.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Heino 1901, L.; Twikkel 1863, H. d. V.; tusschen Coevorden en Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Hardenberg 1853, Kros; 1892, L. en Carm.; Saasveld gem. Weerselo 1901, L.; Hengelo, I. d. L. e. h. Groll; — Harderwijk 1832, I. Valk; 's Heerenloo bij Harderwijk 1867, en Hulshorst aldaar 1852, R. B.; Voorthuizen, Coll. Nat.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1851, K. A.; 1858, O.; Beekbergen 1846, de Vriese; 1846, S. S.; tusschen Leesten en Vorden 1850, Gronem.; Voorstonden 1833, en Voorst bij Zutphen, Wtt.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Ruurlo 1882, Ensink; Kruisberg bij Doetinchem, V. Z.; Hoeve bij Borculo 1842, J. L. H. Haerten (P. N. S.); Ellekom en Dieren (wie?); Ratum 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Heelsum en Wolfheeze 1840, Buse; Arnhem, R. B.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Renkum 1841, Buse; 1850, S.; Wageningen 1850, S.; — Leusden R. B.; 1892, Garj.; Amersfoort 1835, Kraamw.; 1840, de Vriese; Rijzenburg, v. d. T.; 1847, O.; 1859, R. B.; Rijzenburgerbosch 1847, Knüttel; Doorn 1833, Wtt.; Darthuizerberg 1835, D. S.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; tusschen Zeist en Woudenberg, v. d. T.; Driebergen 1871, Hoek; Driebergerbosch 1837, Buse; Zeist 1836, Mb.; 1839, Lac.; 1847, T.; 1847, O.; Voorbosch te Zeist, v. d. T.; de Bilt 1835, D. S.; 1838 en 1846, Buse; 1872, de Br.; — Hilversum, I. K. Bondam; M. D.; R. B.; heide bij Laren 1835, D. S.; Naarden 1864, O.; — tusschen 's Gravenhage en Loosduinen 1 ex., H. v. d. Lek; — Roozendaal 1874, S. Lako; Mastbosch, v. A.; Un. 1852; Bakel 1873, H. d. V.; Vuchtsche heide, en

Ortensche schans, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; 1832, Wtt.; v. d. B.; Geldrop 1835, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; Deurne 1871, Lac.; — Katert bij Grathem 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen; tusschen Beetsterzwaag en Ureterp 1866, Holk.; — heide bij Suameer 1866, Holk., en Haren, C. de Gravere in herb. v. Tuinen; — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Donderen en Norg 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; heide bij Eexst 1893, Schipper in herb. pr.; — Haaksbergen, Un. 1896 Ogt. in herb. pr.; Azelo, Hertmen, Mej. H. v. d. Pauwert; — Ede, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Elburg op Westbroek 1843, Alpherts in herb. pr.; Halle 1901, Struyk. in herb. pr.; Rozendaal (Gld.) 1889, Ogt. in herb. pr.; — Maarsbergen 1887 en 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hooge Vuursche 1883, Heinsius in herb. pr.; — Zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Ginneken 1893, en Strijpsche heide 1880, Posth. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1895, Heinsius in herb. pr.).

Bovendien: Zwinderen, Dalen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Willemsoord, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Woolde, Hasselo, Borne, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim—Eibergen Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 96); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Hoogerheide, langs de Zoom en Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Venlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Bruman.

Ordo Scleranthaceae *Link.*

Scleranthus *L.*

549. S. annuus *L.* Op bebouwde en opene zandgronden. ⊙ en ⊙. *April–Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1870 en 1881, Groll; Burg aldaar 1869, en Hee op Terschelling 1869, Holk.; Midsland aldaar 1896, V.; -- Giekerk 1850, S.; Heerenveen, Un. 1881; Tjerkwerd 1862 en Wolvega 1869, J. M. de Boer; Harich (Gaasterland) 1865, H. d. V.; de Gaast, Sprée; – Oosterbroek, Strat.; Hornhuizen 1835, v. H.; – Drenthe, Un. 1889; Valthe 1859, Lac. en S.; Assen, Forsten; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; algemeen in Overijsel 1853, Kros; Oosterhout bij Kampen 1846, R. B.; Deventer 1877, K.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Diepenveen 1847, T.; Enck bij Deventer 1847, M. J. Cop; Hellendoorn 1892, Carm.; Hengelo 1835, herb. v. d. B.; Haaksbergen 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; – Hattem 1872, Hoek; Harderwijk en Veluwe, R. B.; Hoenderloo, Un. 1890; Hummelo, Keppel, Drempt 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Apeldoorn 1851, K. A.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1876, Groll; 1888, C. v. d. Broek; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Heumen, Un. 1853; Renkum, Buse; Ede en Bennekom 1856, v. H.; Grebbe 1833, v. d. B.; – Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1847, M. J. Cop; Soestdijk, G. Deijn.; Doorn 1830 en Driebergen 1833, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1834, D. S.; 1835, Kraamw.; – Naarden 1864, O.; Hilversum 1884, Boerl.; Berg en Dallust bij Hilversum, v. d. T.; Wieringen 1856, Lac.; Wijk aan Zee 1871, Boerl.; Breesaap 1835, en Bloemendaal 1845, Buse; Haar-

lemmermeer 1853, S. en Hartm.; Bennebroek 1835, Mb.; — Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; 1840, B. W.; 1848, Mb.; 1867, O.; Hillegommerbeek 1845, O.; Noordwijk binnen, Exc. 1860; Lisse, 1894, V.; Endegeest 1835, Lac.; koren te Rijnsburg, Mb.; Wassenaar 1833, S. S.; Zuidwijk langs den Haagweg, Perin; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Pyletuinen bij Naaldwijk 1845, v. d. T.; huis ter Rivier bij Overschie 1896, V.; Hoek van Holland 1879, S.; — Zuid-Beveland 1838, Evertsdijk 1838 en Westdorpe 1845, v. d. B.; Kapelle (Z.-Beveland) 1894, Ogt.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; Hulst 1845, v. d. B.; Aardenburg 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Mastbosch 1880, Boerl.; Gilze—Rije 1877, L.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Geldrop 1835, de Br.; — Beek—Elsloo, Boerl.; Gronsveld 1894, en tusschen Hazenkuil en Ulestraten 1897, V.; langs de Geul bij Geulle 1900, Sillevoldt en Jongm.

(Suameer 1866, Holk. en 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Murmerwoude, J. Botke en I. de Groot; — Harendermolen, Zuidlaren, — Paterwolde, Eelde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Gieten, C. de Gavere, en Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; — Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Westbroek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Ede, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Werkhoven, C. A. Backer; — Huizen, P. Beemsterboer in herb. Heukels; tusschen Valkeveen en Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Bussum en

Hilversum 1889, J. J. Smith in herb. Costerus; — Hillegom 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Stationsemplacement Dordrecht 1901, Posth. in herb. pr.; — Berlicum 1890, de Haas in herb. pr.; Kruisland, F. Jansens in herb. Heukels; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Dalen, Gramsbergen, Erm, Emmen, 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 247); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Heino, tusschen Heino en Nieuwe Wetering en tusschen deze plaats en Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis; Langelo, Tankenberg, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, — Eibergen, Winterswijk, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Vaassen, Epe, (Arch. 2. VI. p. 96); — Parkweg Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); — Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 2. IV. p. 281); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Epen, Un. 1861; Sittard, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld bij Munting.

[Aanm.: Een zeer vormenrijke soort, waarvan bij ons voornamelijk voorkomen a. comosus Dum. Fl. Belg. p. 23 (Scl. annuus a. fastigiatus Celak. Prodr. p. 487, vorm met verlengde takken der gaffeltuilen) met zoowel eindelingsche als zijdelingsche tuiltjes, bovenste bladen boven de bloemen uitstekend; kelkslippen lijnlancetvormig en toegespitst of priemvormig, ongeveer half zoo lang als de met de slippen meegerekende 4—5 m.M. lange, kale of zwakbehaarde vrucht. Deze

vorm werd reeds door Dumortier opgegeven: „In arvis arenosis Campiniae Limburgensis."

b. divaricatus Dum. l. c. (Scl. biennis Reut. Catal. pl. Genev. Ed. 2). Kelkslippen eivormig toegespitst, breeder vliezig berand, half of nauwelijks half zoo lang als de met deze gekroonde 3½—4 m.M. lange vrucht.

De andere vormen zijn bergvormen, welke hier niet voorkomen. Dat deze soort, zoowel als de volgende bizonder rijk is aan vormen bewijst wel het feit dat beide soorten in den zadencatalogus van den Dresdener Hortus van 1871 door Reichenbach in 147 soorten werden gesplitst.

Ook de Heer Lako onderscheidt twee bepaalde vormen; een meer groene vorm: Zwolle 1883, Haaksbergen 1891 en Ruurlo 1888, L. in herb. pr. en een meer grijze vorm: Keppel 1883 en Ruurlo 1888, L. in herb. pr.].

550. S. perennis *L.* Op droge heide- en zandgronden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Groningen en Vlachtwedde, v. H.; — Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Agnietenberg 1870, Hoek; Schalkhaar 1877, K.; Diepenveen 1846, M. J. Cop; 1846, T.; Romb.; Hellendoorn 1892, L. en Carmigg.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1893, L.; Haaksbergen, Un. 1895; — Harderwijk 1865, bosch van Leuveren 1850, en Hattem 1854, R. B.; Hezenbergersluis bij Hattem, K. A.; Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1851, Nieuwe Enk bij Apeldoorn 1881 en Pessink te Epse 1880, K. A.; Zutphen, E.; Leesten 1850, Gronem.; Ruurle 1885, Ensink; Lichtenvoorde—Varsseveld 1883, L.; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Hunerberg aldaar, Thomson; Heumen 1856, v. d. B.; Bennekom 1879, K. A.; Renkum 1849, Buse; 1850, S.; 1871, Groll; Ede 1856, v. H.; Grebbe 1833, v. d. B.; — den Ham 1836, D. S.; Amersfoort, R. B.; Doorn 1833, Wtt.; Rijzenburg 1859, R. B.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Driebergen 1829, Wtt.; tusschen Zeist en Driebergen, E. B. Asscher; Zeist 1837, Mb.; S.; Coll. Nat.; tusschen de Bilt en

Zeist 1830, v. H.; de Bilt, v. H.; Utrecht 1834, de Br.; 1834, D. S.; — tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Puikendam, S. S.; Breesaap, Buse; 1835, Mb.; 1872, Boerl.; — Hillegom, S.; Hillegommerbeek 1840, B. W.; 1845, O.; 1856, Dz.; Noordwijkerhout 1867, O.; duinen Noordwijk, Dz.; Wassenaar, Forsten, S. S.; duinen bij Raaphorst, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1836, Buse; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Loosduinen 1848, S.; Destrée; Terheyde, Un. 1851; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Oirschot 1837, de Br.; Vucht, B.; Vuchtsche heide, v. Hov.; 's Hertogenbosch, B.; Eindhoven, Dz.; Vierlingbeek en Overloon 1876, Lac.; — Gennep, Afferden en Bergen 1876, Lac.; Velden, Un. 1893; Beegden 1900, G. en Jongm.; Heerlen 1896, G. *)

(Lutjegast 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — heide tusschen Wedde en Vlachtwedde 1889, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, L. in herb. pr.; Deventer 1851, Gorssel 1880, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1899,

---

*) Twijfelachtig; misschien Scl. perennis × annuus. Kelktanden niet stomp, niet bij vruchtrijpheid samengebogen, doch wel breed berand. Waar beide soorten bij elkander voorkomen is de hybride ook in ons land waarschijnlijk niet zeldzaam. Ter vergemakkelijking der waarneming laat ik hier de beschrijving van deze hybride volgen: (Scl. intermedius Kittel Taschb. Ed. 2. p. 1009) Plant grijsgroen tot geelgroen, van den voet af zodevormig vertakt; schutblaadjes korter dan de bloemen; kelkslippen langwerpig of ei-lancetvormig, gekield, naar den top versmald, stomp, met eenigszins napvormig naar binnen gebogen top, langer dan de buis, tamelijk breed, (ofschoon smaller dan bij Scl. perennis) wit berand, steeds schuins uitstaand; meeldraden ongeveer ½ zoo lang als de kelkslippen; helmknoppen vaak onontwikkeld; vruchten zelden rijp wordend; de plant nadert nu eens meer den eenen, dan weer meer den anderen stamvorm. ⊙—♃. Mei—Sept.

Struyk. in herb. pr.; — Breda, Mej. Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; Rosmalen 1895, Heinsius in herb. pr.; — Venlo, Blerik Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Erm 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 321); Markelo, Diepenheim—Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197); Zevenbergen, Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Wel, Lac.; Beek —Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Ordo Crassulaceae *D.C.*

Tillaea *Micheli.*

551. T. muscosa *L.* Op vochtige zandgronden, bij voorkeur op platgetreden voetpaden. ⨀. *Mei—Sept.*

In Herb.: Hees bij Nijmegen, G. Broers; — Driebergen, Six; 1865, O.; Broekbergen te Driebergen 1860, F. A. Hartsen (reeds van 1857 van daar aanwezig, verzameld door Hartsen in herb. v. Tuinen); Driebergerbosch 1853, Kraep.; Dennenburg, Driebergen, Buse; Zeist 1854, Kraep.; — Rhijngeest onder Oegstgeest 1891, S.; 1891—1901, Struyk. in herb. pr.; Huize Stadwijk Voorschoten, 1894—1902, V.

Sedum *L.*

552. S. purpureum *Link.* (*S. Telephium* Fl. B. S. p. 352, *S. purpurascens* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 91). In boschrijke, zandige streken, tusschen kreupelhout, aan bouwlanden enz.; veelal verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; — Goutum S.; Oranjewoud (Schoterland) 1872, Hoek; — bosch te Slochteren, Strat.; Helpen 1855, v. H.; — Wallen

van Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, — Kolderveen en tusschen Nijeveen en Meppel, v. Heijn.; Deventer 1846, v. Groningen; 1876, K.; Voorst 1876, K.; Agnietenberg, Gramsbergen en Hardenberg 1853, Kros; tusschen Hengelo en Delden, v. Vloten; — Trijselberg bij Hattem 1853, Kros; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Molenkate bij Hattem, R. B.; 't Loo 1850, K. A.; Zutphen 1883, C. v. d. Broek; Lochem, Un. 1859; Ruurlo 1885, Ensink; Klarenbeek bij Arnhem, Thomson; Rheederoord, O.; Biljoen bij Velp 1842, Tilanus (P. N. S.); Hemelsche berg M. D.; Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch en Weurt, N. en Th. Abel.; Beek 1847, B. W.; 1868, O.; Ede 1901, v. Vloten; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Eemnes, M. D.; Coelhorst aldaar, Garj.; Zeist, O.; Utrecht, v. H.; 1859, R. B.; Oudwijk bij Utrecht, v. H.; Schalkwijk 1833, Wtt.; tusschen Neerlangbroek en Doorn, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl. (verwilderd); Muiderberg 1896, V.; Overveen, v. d. B.; Aardenhout 1870, Groll; Haarlem, Romb.; Haarlemmerhout 1837, Mb.; — Hillegommerbeek 1845 en Hillegom 1845, O.; Hazerswoudsche rietveld 1832, S. S.; den Deijl, Forsten; Raaphorst 1832, S. S.; Haagsche bosch, v. d. B.; 's Gravenhage, G. B.; Hooge dijk buiten Rotterdam 1837, Lac.; — Nieuwerkerk Duiveland, Un. 1894; Oosterzwake 1841, Zuid-Beveland 1840, Walcheren en Oranjezon 1836, v. d. B.; Domburg 1842, B. W.; — Pettelaarsche dijk en Vucht, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Maastricht, v. Hov.; Valkenberg Un. 1861; 1866, H. d. V.

(Rijs in Gaasterland 1864, Holk., kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, en Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi, — Denekamp, J. B. Bernink, — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld, alle in herb. Heukels; Apeldoorn 1850 en Barneveld

1894, K. A. in herb. pr.; Laren (Gld.) 1894 en bouwland Tiel, Posth. in herb. pr.; zand Goilberdingen 1846, Alpherts in herb. pr.; Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — tusschen Laren en Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Hilversum 1894, Struyk. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Yzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Raalte—Wijhe, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Willinkhof bij Winterswijk, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Bronsbergen en tusschen deze plaats en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Ankelaar en het Broekland bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 185); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Heemskerk, Velsen, Bloemendaal, — Noordwijk en 't Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545; — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Watersleybosch, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313); Neerbeek, Gulpen, Simpelveld, Lac.; Sint Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 11).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

553. S. Cepaea *L.* Op rotsachtige beschaduwde plaatsen, zelden. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Arnhem, Perin (?); — St. Pietersberg,

O.; 1870, Groll; 1885, K. en G. *); Valkenberg, Dr. Hallegraaf.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Het is terecht zeer twijfelachtig wat met de oudere opgaven bedoeld werd. Langs de kusten van Holland, veel op 't Koegras omtrent den Helder en aan de Muiderberg Haller, Elem. Phys. tom. 7. p. 172, volgens de Gorter is een opgave voor S. Cepaea even zonderling als bij Leiden Vorstius en aan het strand niet ver van Katwijk, voorbij de vuurbaak volgens N. Mulder en aangehaald in de Flora Leidensis. Terecht merkt van den Bosch op dat deze soort een bergplant is, die allerminst langs onze zeekust thuis behoort. Voor den St. Pietersberg was zij reeds bekend aan Lejeune (Fl. Spadina I. p. 204 en Comp. II. p. 107), terwijl zich reeds een exemplaar van die groeiplaats bevond in het herbarium van Franquinet. test. v. d. Bosch].

S. annuum *L.* Inheemsch in de Vogezen, het Schwarzwald en in Beieren. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Arnhem, Perin.

[Aanm.: De reeds meergemelde liefhebberij van Perin om ook de foutieve opgaven van vroegere schrijvers door exemplaren in het stamherbarium vertegenwoordigd te zien, heeft hem ook bij deze soort verleid uit 's Rijks Herbarium een exemplaar in dat van de Vereeniging te doen overgaan en er ditmaal als groeiplaats Arnhem bij te fantaseeren.

De oudere opgaven, vermeld in de eerste editie van dit werk, zijn tot de ware soorten kunnen teruggebracht worden; de vergissing berustte op een verkeerde synonymie. Zoo bijv. de plant van Oosterbeek door Bergsma ingezonden als S. saxatile, bleek echter te zijn S. acre (= S. sexangulare); de plant van Wageningen Bergsma als S. rupestre, bleek te zijn S. Boloniense; de plant Arnhem v. H. is waarschijnlijk S. album. De opgave van de Flora Leidensis berust op een groeiplaats bij Forsten gevonden en ontnomen aan 's Rijks Herbarium. De eenige plant bij Leiden door Forsten gevonden n.l. bij Wassenaar is een S. acre; de opgaven der Flora Frisica zijn door het verloren gaan van het materiaal niet meer te controleeren].

554. **S. oppositifolium** *Sims.* Rotsbewonende plant van den Caucasus en Noord-Perzië, echter als tuinplant ingevoerd en nu en dan ontvlucht op muren. ♃. *Juni—Juli.*

*) Nog aldaar gevonden in 1892 de Haas in herb. pr. en 1894 in herb. L.

In Herb.: Muur Thorn 1900, G. en Jongm.

555. **S. album** *L.* Op rotsen in Midden-Duitschland, vaak als sierplant gekweekt en hierdoor zeer dikwijls verwilderd op daken, muren en op zandgronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: IJselmuiden, Cayaux; Bolwerk Kampen, T.; Kampen 1848, R. B.; Agnietenberg Zwolle 1892, L. en Carmigg.; Tongeren, Forsten; Deventer, Halb.; wallen aldaar 1877, K.; IJsel bij Deventer, v. H.; — Epserheuvel, Exc. 1897; Zutphen, Forsten; Wtt.; G. B.; Tonderen 1877, K. A.; Warnsveld 1833, Wtt.; tusschen Oosterbeek en Arnhem, v. H.; Arnhem, Forsten; S.; Oude Velperpoort Arnhem 1836, de Vriese; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Thomson; 1878, Groll; Waaldijk aldaar, G. Deijn.; Heumen 1856, v. d. B.; wallen Tiel 1836, herb. O.; Bommel 1835, Wtt.; Renkum 1848, Buse; Merwedijk bij Dalem 1899, G.; — wallen en muren Utrecht 1834, D. S.; v. d. T.; Mb.; v. H.; Manenburg Utrecht 1834 en 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1827, Wtt.; — Ruïne op Frankendaal bij Amsterdam 1835, (wie?); Ruïne Brederode, Mb.; Kerb.; O.; — Leiden, Perin; Gouda, J. F. Hoffman; rots Diergaarde Rotterdam, V.; rietendaken Sliedrecht 1835, Lac.; — Sas van Gent 1861, A. W.; — Wijk bij Heusden, v. Hov.; Vuchtsche dijk bij Gameren, V. Z.; Boxmeer 1838, de Br.; Un. 1853; Beugen, Un. 1853; — huis te Middelaar 1899, G.; Gennep, Heijen, Afferden, Beugen, Arcen 1876, Lac.; muur te Steijl, Un. 1893; Fort St. Michel aan de Maas 1899, Garj.; muren Thorn, Wessem 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg, v. Hov.; 1870, Groll; Savelsche bosch 1894, Lindo; Valkenberg 1864, H. d. V.

(Wolvega op een dak, L. T. v. d. Zweep; — Gendringen in het gazon van een buitenplaats, Mej. M.

S. Rust; Rijswijk, op strijkdam in de Lek, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Twello 1850, K. A. in herb. pr.; muur slotpoort Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; stadsmuur aldaar, en het Zand, Doorwerth, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijsenburg 1889, A. de Wit in herb. de Haas; — Kralingen, F. D. J. Risch; muur Kralingsche veer, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; muur dijk Kralingen—Rotterdam 1899, Posth. in herb. pr.; — tusschen Woudrichem en Sleeuwijk op den Merwedijk, C. A. Backer in herb. Heukels; daken te Veen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Venlo langs de Maas tegenover St. Albanus 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Roermond, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en volgens Flora Leidensis ook door Vorstius; van daar weder het exemplaar van Perin voor Leiden.

556. S. dasyphyllum *L.* Plant inheemsch op rotsen in de Vogezen, het Schwarzwald, in het Beiersch Oberland en de Alpen; noordelijk nu en dan op muren aangeplant en dan vaak verwilderd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll. Reeds voor Maastricht gemeld in Lej. Rev. p. 87.

[Aanm.: De plant in het bosch van 't Overvelde bij Warnsveld, spaarzaam en zonder bloem, K. A. (Arch. 2. II. p. 158) is gebleken te zijn S. reflexum (Cfr. Arch. 2. III. p. 82)].

557. S. acre *L.* Op muren, op opene en grazige zandgronden en in de duinen algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Vlieland 1858, Lac.; Vuurtoren Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Ameland, Sprée; 1865, v. d. Leij; Rottum 1869, Holk.; 1897, Schipper; — zeedijk Workum 1864, J. M. de Boer; — Helpman, Strat.; — Ane

1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk, Cayaux (als *saxatile*); Kampen 1849, R. B.; Deventer 1876, K.; Barrièremuur Deventer 1839, Halb.; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; kerkhof Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1833 en 1834, Wtt.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Eibergen, Un. 1859 (als *Boloniense*); Arnhem, Thomson; S.; spoorbrug Oosterbeek, Exc. 1897; Oosterbeek, Bergsma (als *saxatile*); Nijmegen, N. en Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; — Amersfoort, R. B.; Oud-Leusden 1836, D. S.; Spakenburg, Garj.; Zeist 1844, Wenck; Utrecht 1834, D. S.; walmuur buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; v. H.; — Blaricum, v. H.; Urk 1852, Backer de Wit; haven aldaar 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; spoordijk Enkhuizen 1895, Sanders; Haarlemmer duinen, Kerb.; 1843 en 1868, O.; Bloemendaal 1869, Boerl.; Velserend, Groll; Ruïne van Brederode 1842, Heijbrock (P. N. S.); 1869, Hoek; Vogelenzang 1901, V.; — Katwijk 1828, en 1832, Wtt.; Pierot; Mb.; Leiden en Raaphorst, Perin; Wassenaar, Forsten; Scheveningen 1895, R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; 1842, J. de L. e. h. Groll; G. B.; 1895, R. B.; muur binnenkalkhaven Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1869, P. Schuringa; Walcheren, B. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Neuzen 1859, A. W.; — Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Ortensche dijk, v. Hov.; — Maastricht, Groll; St. Pietersberg, v. Hov.

(Zeedijk Lemmer 1863, Holk.; — Poelepoort stadswal Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Yseldijk bij het Katerveer aldaar 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Twello 1876, K. A. in herb. pr.; stationsterrein de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld

in herb. Heukels; Lekoevers Redichemsche waarden bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen 1842, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, — Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Watertoren Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Oost- en Westzaan, J. F. Wichard in herb. Heukels; Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; F. Hulk in herb. Heukels; — ter Horst onder Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Terheide 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden, en Kralingen, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; spoordijk Hardinxveld 1899, Posth. in herb. pr.; — duinen Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1900, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo algemeen 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 256); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Markelo, Enter, — Bronsbergen en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Hoogerheide, Woensdrecht en station aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 313).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Bruman en Munting.

[Aanm.: Hiervan worden twee vormen onderscheiden. Volgens Grenier et Godron *α.* genuinum Godr. Feuilles des tiges fleuries éparses; plante très-acre. *β.* sexangulare Godr. (= S. sexangulare L., Lois. gall. ed. I. p. 267). Feuilles des tiges fleuries étroitement imbriquées; fleurs de moitié plus petites, moins nombreuses (1—2 sur chaque rameau de la cyme); plante à peine âcre. Het schijnt dat deze vorm *β.* is wat Linnaeus onder S. sexangulare heeft beschreven (fol. subovata, flor. in corymbo 2. v. 3). In Linne's herbarium bevindt zich volgens C. Hartman een exemplaar onder den naam sexangulare dat tot dezen vorm behoort, terwijl eveneens de uit Hornemanns herbarium afkomstige exemplaren volgens mededeeling van Roth onder den naam van S. sexangulare, alle behooren tot S. acre *β.* en niet tot S. Boloniense. Vreemd klinkt het wanneer wij in Ascherson & Graebner, Fl. d. Nordd.Flachlandes lezen: „Blätter an den blühenden Stämmchen sich nicht dachzieglich deckend", waar toch Wohlfarth in Koch's Synopsis, om van andere auteurs te zwijgen, deze beschrijving geeft: „Pflanze fast geschmacklos; Blütenstengel zur Blütezeit überall dicht dachig-beblättert; Blätter walzlich—lin., stumpf, an den unfruchtbaren Stengeln 6 reihig, sehr dichtdachig, am Grunde gestutzt und kaum vorgezogen, oft trübpurpurn; die 2—4 Trugdoldenäste arm (1—3), blütig; Kronblätter citrongelb; blüht etwas später." Hier wordt tevens als synoniem opgegeven S. mite Gilib. (1782), welke naam bij Ascherson & Graebner op S. Boloniense is toegepast. Hierdoor wordt de synonymie nog ingewikkelder].

558. S. Boloniense *Lois.* *S. sexangulare* Aut. n. L.). Op opene en grazige zandgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Overijssel 1842, de Vriese; Zalk, W. K.; 1848, T.; R. B.; 1872, Hoek; Kampereiland, R. B.; Kampen, Cayaux; Zwolle 1826, v. H. *); Katerveer aldaar, V. Z.; 1839,

) Hiermede heb ik de groeiplaatsen aangeteekend, die bij van Hall in zijn Fl. B. S. p. 355 en in de Nieuwe Bijdragen (Tijdschrift voor Nat. Gesch. en Phys. VIII. p. 233) als S. sexangulare vermeld werden. Het verwondert mij dat in den vroegeren Prodromus v. d. Bosch S. sexangulare met een afzonderlijk nummer heeft opgenomen, daar het toch toen reeds duidelijk was dat met deze plant niets anders bedoeld werd dan S. Boloniense, die v. Hall niet noemt, terwijl de identiteit uit de plant van het Katerveer met S. Boloniense aan v. d. Bosch reeds in 1848 bekend was. Cfr. Arch. 1. II. p. 119 en II. p. 6.

v. H. *); Deventer 1826 *), v. H.; spoordijk aldaar 1879, K. A.; — Twello, P. v. Delden; Gorssel, Exc. 1894; Riele bij Voorst 1834, Wtt.; Voorst bij Zutphen 1833, Wtt.; 1863, de Br.; Wtt. (als *saxatile*); tusschen Zutphen en Voorst 1838, en Zutphen 1838, Buse; Doesburg, L. Buchler; batterijen aldaar 1872, Hulsebosch; heuvel kasteel Terborg 1832, Staring; Brummen, v. H. *); Oorsprong 1856, S.; Beek, Oosterhoutsche bosch, Weurt, N. en Th. Abel; tusschen Heumen en Mook 1856, v. d. B.; tusschen Beek en Wielderen 1843, N. en Th. Abel.; Bommel, Landré *); Wageningen, Bergsma (als *S. rupestre*); Culemborg, O.; Spoel te Culemborg 1841 *), 1842, G. Deijn.; 1845, W. K.; Kraamw.; Renkum 1850, S.; — Grebbe, Fockema; wal Rhenen 1898, V.; — spoorbaan station Overveen 1896, en Vogelenzang 1901, V.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B. **); — dijk uiterwaarden Werkendam 1897, V.; Heusden op den Bernschen dijk 1847, en langs de Zuid-Willemsvaart te 's Hertogenbosch 1837, v. Hov.; — tusschen Roermond en St. Odiliënberg 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Valkenberg, Un. 1861.

(Zwolle 1883, en Deventer 1879, L. in herb. pr.; tusschen Deventer en Gorssel 1897, V. Suringar in herb. pr.; — Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; C. A. Backer; Culemborg, C. A. Backer; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; huis Wisch Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Geertruidenberg, C. A. Backer in herb. Heukels; Hintham 1895, Heinsius—Prikken in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Bloemendaal, Saxenburg, Wildhoef en Schapen-

**) n.l. Goes, echter daar reeds in 1852 verdwenen. Cfr. Arch. 1. III. p. 292.

duinen, Boekenrode, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld, St. Pietersberg, Un 1861 (Arch. 2. IV. p. 13); Kadier, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

559. S. reflexum *L.* Dorre heuvels, op muren en op hooge dorre zandgronden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Ane 1859, Lac. en S.*; Meppel, Cayaux; v. Heijn.; — Vollenhove, R. B.; 1842, T.; IJhorst, v. Heijn.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Zwolle, M. Dassen; Thorbecke; Oude Schans aldaar 1833, Wtt.; Deventer, v. d. Cop; wallen aldaar 1876, K.; Nijenhuis, Un. 1888, Hardenberg, Gramsbergen 1853, Kros; — Twello, P. v. Delden; batterijen Doesburg, Hulsebosch; Rheede, v. H.; Tafelberg 1837, Buse; Arnhem 1835, de Vriese; Un. 1859, S.; Westerbouwing, Exc. 1897; Doornwerth 1857, Knüttel; Oorsprong 1850, S.; 1856, O.; tusschen Beek en Wielderen 1843, N. en Th. Abel.; Beek, Oosterhoutsche bosch, Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; Heumen 1841, v. d. T.; Renkum 1849, Buse; Wageningen 1837, D. S.; Groll; Wageningsche berg, Wtt.; 1838, v. H.; O.*; Grebbe, v. d. B.; 1851, O.; Fockema; — Rhenen, v. d. T.; 1898, V.; Zeist, D. S.; v. Dijk; Tol Woudenbergsche weg, W. K.; — kerkhof Hilversum 1877, Boerl.; wallen Naarden 1894, V.; Haarlem, Perin*); — Leiden, Perin*); — Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1890, L. en C. Brakman; — Breda 1864, H. d. V.; Heelhorensche dijk Geertruidenberg 1830, Verkouteren; Werkendam 1836, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer 1838, de Br.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Mook—Middelaar, Un. 1853; Mook 1856, v. d. B.; Plasmolen 1873, O.; 1899, G.; Steijl, Un. 1893; L.; algemeen om Venlo, langs de Maas 1899, Garj.; tusschen Roermond en St. Odilienberg 1900, G. en Jongm.; Ruine Mont-

*) Opgaven Perin als altijd onbetrouwbaar.

fort 1895, G. en V.; Limburg, Un. 1861; Maastricht 1870, Groll; Houthem en Valkenberg 1894, Lindo; Ruine Valkenberg, Un. 1861.

(Platvoet Deventer 1879, K. A. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Arnhem 1878, L. in herb. pr.; Warnsveld 1876 en Oosterbeek 1873, K. A. in herb. pr.; 1897, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Oosterbeek en Wageningen, C. A. Backer; tusschen Heelsum en Renkum, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Rijn tusschen Duno en Westerbouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wageningsche berg 1899, Struyk. in herb. pr.; — Beek (N. Br.) 1888, de Haas in herb. pr.; Vuchtsche heide 1888, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — talrijk huis te Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Ortensche schans, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — bergen bij den Plasmolen, Un. 1853; 1855, Th. Abel.* (Arch. 2. V. p. 279); Gennep, Arcen, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Gulpen, Sittard, St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

[Aanm.: Met een * zijn aangegeven de exemplaren die afzonderlijk vermeld werden als β. glaucum. Het blijkt dat Linnaeus een soort heeft beschreven S. rupestre L. spec. Ed. I. p. 431, die in de tweede editie werd gescheiden in S. rupestre en S. reflexum L. spec. Ed. II. p. 618. Beide soorten werden door latere schrijvers vereenigd onder den naam van S. reflexum L. met de varieteiten α. viride Koch. (= S. reflexum L. ed. II. en β. rupestre L. of glaucum Koch. Wohlfarth in Koch's nieuwe editie noemt de soort S. rupestre L., wat natuurlijk volkomen juist is, te meer daar de vorm β. rupestre de meest algemeene is; brengt echter verwarring omdat er reeds een S. rupestre Oed. = S. annuum is, een S. rupestre = S. elegans bestaat. Hoe juist dus het geven der eerst gepubliceerde naam in de eerste editie der species van Linnaeus is, brengt men toch noodelooze verwarring door het verdoopen van de algemeen

bekende S. reflexum L. Het onderscheid tusschen beide vormen bestaat hierin dat:

α. S. reflexum α. viride bladen met levendig grasgroene kleur heeft, doch deze voorkomt in de hoogere bergen en de alpen, voornamelijk op porphyr bodem, terwijl zij in moestuinen als groente schijnt gekweekt te worden.

β. S. reflexum β. rupestre. Bladen blauwgroen, zeegroen of snoekkleurig; stengel vaak rood aangeloopen waarbij men dan nog onderscheidt:

1. S. rupestre Willd. met rechtopstaande, tegen den stengel aanliggende bladen.
2. S. collinum Willd. met afstaande bladen.
3. S. recurvatum Willd. (= S. reflexum Link) met teruggekromde bladen.
4. S. glaucum Sm. (= S. albescens Haw.) met verlengde onvruchtbare stengels en iets afstaande dunnere bladen.

Het schijnt echter dat al deze vormen door talrijke tusschenvormen in elkander overgaan. De var. β. schijnt alleen bij ons in het wild voor te komen. De plant van van Hall van Haren heb ik in ons herbarium niet teruggevonden. (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 233).

560. S. elegans *Lej.* (*S. rupestre* Sm.). Op rotsen en muren, op enkele plaatsen in het Lahn en Nahedal, bij Metz en Sierk en op de hieronder te melden plaats. ♃. *Juli—Aug.*

Maastricht, Fl. de Spa I. p. 205; Rev. p. 86. Lej. et Court. Comp. II. p. 110. Later echter niet wedergevonden.

Sempervivum *L.*

561. S. tectorum *L.* Zuid-Duitsche plant, echter algemeen aangeplant op muren en daken, ten deele als sierplant, ten deele als gevolg van het geloof dat de plant de bliksem zou weren en een geneesmiddel tegen scorbuut zou zijn. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1850, T.; R. B.; — Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Ravenswaai, v. d. T.; —

Amersfoort 1836, D. S.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; de Bilt, D. S.; Beerschoten 1871, Hoek; Wikkenburg 1828, Wtt.; — Haarlem, Splitg.; Zandpoort 1836, Mb.; — Noordwijk binnen, Perin; Leiden, Dz.; 1846, O.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — klooster onder den Dungen, v. Hov.; — muur Thorn 1900, G. en Jongm.

(Apeldoorn 1851—1895, K. A. in herb. pr.; Druten 1895, Posth. in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — Zwartewaal 1895 en Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; Hoek 1854, A. W. in herb. L.).

Bovendien: tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Malden, Overasselt, Beuningen, Weurt enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 279); — Wijk aan zee, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gronsveld, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 314); Eperheide 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Grossulariaceae *D.C.*

Ribes *L.*

A. Grossularia *D.C.*

562. **R. Grossularia** *L.* In heggen en op beschaduwde plaatsen, op muren en ruïnen en zelfs epiphytisch. ♄. *April—Mei.*

a. **glanduloso-setosum** *Koch.* De tuinvorm.

In Herb.: Ubbergen 1851, Th. Abel.; — Dom Utrecht, Cayaux; — duinen Wassenaar, v. d. B.; — heggen Goes, v. d. B.

β. **pubescens** *Koch* (*R. uva crispa* L. et Fl. B. S. p. 202). De verwilderde vorm.

In Herb.: Groningen, v. H.; Sterrebosch aldaar, Strat.; — Harderwijk 1866, R. B.; Voorst, Wtt.; Terwolde 1877, K.; Ruurlo 1886, Ensink; Ooische waard, Beek, Valburg, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 3e omgang Utrechtsche dom 1837, en Vleuten 1835, Kraamw.; huis ter Haar aldaar 1835, D. S.; — Ydijk Zeeburg bij Amsterdam, V. Z.; Fl. Amst.; Haarlemmermeer 1833, Wtt.; Overveen 1835, Buse; 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Bloemendaalsche bosch 1871, Groll; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; Zomerzorg 1847, v. d. B.; — tusschen Haarlem en Leiden 1836, Lac.; Keukenhof bij Lisse 1901, V.; Noordwijk 1843, (wie?); Wassenaar 1833, Wtt.; 1833, S. S.; Kerb.; 1835, Mb.; 1845, de Br.; Forsten; 1886, Destrée; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; Haagsche bosch, G. B.; — Goes, Domburg 1839 en Walcheren 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1886, V.; Vaals 1900, G. en V.

(Apeldoorn 1878, Slangenburg 1900 en Elspeet 1879, K. A. in herb. pr.; — Werkhoven, Schalkwijk, — Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; ruïne van Brederode 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; 1889, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naaldwijk (Staalduin), J. F. Wichard in herb. Heukels; Zwijndrecht op boomstronken 1886, Posth. in herb. pr.; — Oostkapelle 1877, Nieuw- en St. Joosland 1877, L. in herb. pr. et K. A. — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p.

221); — Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Castricum, Velsen, Aardenhout, Bennebroek — Voorne (algemeen), v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Er wordt voorts nog een derde variëteit onderscheiden R. Grossularia var. γ. glabrum Koch = R. reclinatum L. Meestal weinig bewapende struik; bladen, blad- en bloemstelen, schutblaadjes, vruchtbeginsel en kelk kaal: rand der bladen, bladstelen, schutblaadjes en kelkslippen gewimperd. Gekweekte vorm. Zij wordt opgegeven voor Valburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 279)].

B. Ribesium *Dill.*

563. R. alpinum *L.* Vochtige beschaduwde loofbosschen, in heggen enz., ook aangeplant en verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch van den Essenburg bij Harderwijk 1850, R. B.; Rheede, v. H.; boschje achter het logement 't Spijker te Beek, Th. Abel.; — Heiligenberg bij Amersfoort, v. d. T.; 1846, W. K.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; V. Z.; 1832, de Br.; v. S. V.; G. Deijn.; Oostbroek bij Utrecht, C. Broers; O.; Abstee, v. H.; — Meerdervoort (Zwijndrecht) 1837, Lac.

(Apeldoorn 1878, Voorst 1877 en Twello 1897, K. A. in herb. pr.; — Hilversum 1893 en 1901, Costerus in herb. pr.; — Rijswijk (Z. H.) 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Vilsteren, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 136); — bosch achter Sonsbeek te Arnhem, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 438); — Binnenduinen Heemstede—Leeuwenhorst Noordwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 382).

Voorts vermeld door Pelletier.

564. R. nigrum *L.* In vochtige bosschen, aan slooten en beeken. ♄. *Mei.* Wegens de vruchten in tuinen gekweekt.

In Herb.: Onland tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; Mickelhorst bij Haren, Strat.; C. de Gavere; Haren 1832, v. H.; tusschen Wedde en Vlachtwedde, Dr. J. A. W. Pott; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1891, L.; gracht Deventer, Romb.; tusschen Oostmarsum en Denekamp 1891, L.; Almelo, Un. 1870; Twikkel bij Delden, Un. 1870; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1846, T.; Zutphen en Voorst, Wtt.; Ruurlo 1883, L. en Ensink; Beekbergerwoud 1833 en 1834, Wtt; 1864, de Br.; 1869, S.; Eibergen, Un. 1859; achter het hotel 't Spijker te Beek, Th. Abel.; Oude muur Herveld, M. Coenen; Doornwerth 1838, Buse; — Hamersveld 1891, Garj.; tusschen Leusden en Heiligenberg bij Amersfoort 1836, D. S.; laan Rhoodestein Neerlangbroek, v. d. T.; knotwilg Zaagpad Amsterdam, Fl. Amst.; Haarlemmerhout 1839, Dz.; Kerb.; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Haagsche bosch 1826, V. Z.; G. B.; S. S.; Mb.; 1864, H. d. V.; Vianen en Heicop, v. H.; Schollevaarseiland 1864, (Krecke?); — Zonstoof 1839, v. d. B.; — Rosmalen, v. Hov.; Boxtel, v. H.; — St. Pietersberg 1897, V.; Oud Valkenberg 1866, H. d. V.

(Eelderwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Weerselo 1901, L. in herb. pr.; Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; — Voorschoten 1888, Struyk. in herb. pr.; — Horsten bij Vucht 1887, Costerus in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Overveen, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 382).

Voorts vermeld door Pelletier.

565. R. rubrum *L.* In vochtige bosschen en in hagen, op beschaduwde plaatsen; allerwege gekweekt om de vruchten. De wilde vorm heeft roode

vruchten (var. *erythrocarpum*), de tuinplant dikwijls met lichtgele vruchten (var. *leucocarpum*). ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Oenkerk 1850, S.; — Groningen, v. H.; Sterrebosch aldaar, Strat.; Haren 1842 en tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; — Valthe, Un. 1889; Meppel, Cayaux; v. Heijn.; — Twikkel bij Delden, Un. 1870 (met witte bessen Cfr. Arch. 2. I. p. 199); — Twello 1877, O.; Harderwijk, R. B.; op de „Beele" bij Voorst 1877, O.; Zutphen 1834 en Voorst 1834, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Beekbergerwoud 1833 en 1843, Wtt.; 1846, S. S.; toren Herveld, M. Coenen; — Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Bergsma; Klein Ameliswaard tusschen Utrecht en Bunnik, v. d. T.; — Breesaap 1864, H. d. V.; Velserbosch, Buse; Bloemendaal, V. Z.; Elswout 1894, en Duin en Kruidberg 1881, Groll; — Keukenhof bij Lisse 1901, V.; Leiden 1835, Mb.; Hoogemorsch aldaar, Kerb.; Haagsche schouw 1854, v. H. Jr.; Valkenburg 1837, Lac.; Wassenaar en huis den Deijl, v. d. B.; Haagsche bosch 1833 en 1834, Wtt.; G. B.; duinpannen 's Gravenhage 1846, de Br.; Scheveningsche weg, V. Z.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, K. A. in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr. — bosch van Cannes 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Beverwijk, Velsen, Meerenberg, Overveen, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 382); — Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 114); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Wel en Kerkrade, Lac., G. en K. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Saxifragaceae *Vent.*

Saxifraga *L.*

566. S. hypnoides *L.* Rotsspleten in de gebergten van West-Europa, vooral op kalk; echter ook als tuinplant gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bergumerheide bij het huis ter Heide 1824, Hinxt; — Harderwijk, T.; — op eenige woeste zuddelanden tusschen elzenhout langs de Haarlemmermeer, beoosten Leimuiden, op slechts eenige plaatsen, doch daar in overvloed 1834, S. S.; Buse; bij Amsterdam 1834, S. S. herb. Wtt. (vermoedelijk dezelfde groeiplaats als hiervoor).

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels).

567. S. Hirculus *L.* Op veenachtige weiden en in de venen, zeer verspreid. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Aan den Oldendijk in boschrijk weiland, tusschen *Vaccinium Oxycoccus*, te Weerdinge 19 Juli 1859, zeer zeldzaam, Lac. en S.

[Aanm.: De plant werd reeds vroeger voor de Drentsche venen opgegeven en wel in het a°. 1611 verschenen werk van Clusius „Curae Posteriores". Hierin meldt Clusius „Typis iam expressa mea Rariorum Plantarum Historia, Joannis Dortmanni pharmacopoei Groeningensis celebris et eruditi epistolam, accipiebam cum paucis quibusdam Plantarum iconibus ipsius manu satis scite delineatis, quarum neminem adhuc meminisse existimabat, et Groeningensi agro vicinisque locis peculiares esse credebat." Na een beschrijving dezer soort gegeven te hebben vermeldt hij als groeiplaats: „Nascitur in palustribus siccioribus locis, permixta Gramini Parnassi vulgo dicto, prope amoenissimum quendam pagum in comitatu Drentiae." Deze beschrijving werd overgenomen in Dodoens' Cruydt Boeck van 1618. Cfr. Oudemans in Arch. 2. II. p. 312 en 346].

568. S. tridactylites *L.* Op vochtige zandige gronden, en de duinen, op muren en op kalkbodem. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Ameland 1869, Holk. (aldaar zeer gemeen en sedert onheugelijke tijden kandelaartjes genoemd); 1896, V.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1851, T.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Zwolle 1884, en Herculo 1884, L.; Deventer, M. J. Cop; 1845, T.; 1877, K.; Olst 1896, L.; — Rivierduin onder hooge dennen te Voorst, buurt Berg en Dal 1882, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken buiten de Hezelpoort, Ubbergen, Beek, Oosterhoutsche bosch en tusschen de plaveisels op den Doddendaal bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; stadsmuur Buren, C. A. Backer; — zandweg tegenover station S. S. Amersfoort, Garj.; wallen Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; — Wijk aan zee, Exc.; Groot Bentveld en Zandvoort, E. B. Asscher; Bloemendaal 1870, Groll; Brederode, Kerb.; Overveen 1832, v. H.; 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1848, Buse; 1872, Boerl.; 1872, Hoek; duinen Oranjewater 1900, C. A. Backer; Haarlem, Splitg.; de Vriese; 1867, O.; 1870, Groll; — Hillegommer duinen 1857, S.; muur te Lisse, V. Z.; Katwijk, Dz.; 1840, en 1846, B. W.; 1846, v. Dissel; 1849, A. W. Hartm.; 1854, v. H. Jr.; 1860, S.; 1886, C. v. d. Broek; muur Haagsche Schouw 1832, S. S.; Oegstgeest, Forsten; Leiden, Pierot; 1870, Boerl.; muur hortus aldaar 1841, S. S.; Wassenaar 1832, Wtt.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1843, en 1846, O.; Waalsdorper vlakte 1897, V.; duinen 's Gravenhage 1824 en 1826, V. Z.; G. B.; 1846, de Br.; Thomson; R. B.; G. Barger; Zorgvliet 1840, V. Z.; Loosduinen, Destrée; de Mijl bij Dordrecht (boomkweekerij) 1882 en 1883, V.; — Zuid-Beveland 1839, en Domburg 1839, v. d. B.; 1894, Ogt.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, en dijk tusschen Nieuw- en Oud-Westerrijk over de hofstede van Thomas 1853, A. W.; — op de borstwering van de Lancierskazerne te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Singels Maastricht 1897, V.; St. Pietersberg 1869, O.;

1897, V.; Schinnen 1869, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Oud Valkenberg 1897, V.; Geleen 1896, G.; Eijgelshoven 1899, G. en V.

(Windesheim 1884, L. in herb. pr.; Zalk, R. B. in herb. L.; Schalkhaar 1850, — Zutphen 1877 en Apeldoorn 1882, K. A. in herb. pr.; — Rietlanden Amsterdam, op aangevoerden zandgrond 1882, Heinsius in herb. pr.; — Lisse, J. Wesselo; Terheide, J. F. Wichard; — Breskens, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Oostkapelle 1877, L. in herb. K. A.)

Bovendien: Schiermonnikoog — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 120); — Schinnen, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De plant verschilt zeer in grootte. Kleine exemplaren met gave bladen werden als β. integrifolia onderscheiden (= S. exilis Poll. Fl. ver. II. p. 31)].

569. S. granulata *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen, langs wegen en in zandige weilanden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Matenastate Cornjum 1862, J. M. de Boer; 1874, v. Tuinen; — *tusschen Groningen en Haren, Strat.; 1830, Miq.; *Groningen, Cayaux; *Winschoten, Hennekeler; — vestingwerken bij de Hertogspoort te Nijmegen, N. Abel.; tusschen Molen- en Hezelpoorten en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Nijmegen, B.; *Pasch te Apeldoorn 1853 en 1873, K. A.; — *Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; *Vredenhoeve bij Maarssen 1828, Suerman; — *Hoorn, C. A. Bergsma; *Velsen, de Vriese; *westelijk deel Haarlemmerhout 1836, Dz.; 1836, Kerb. en Mb.; 1862, H. d. V.; 1870, Groll; 1875, Boerl.; Exc. 1880; *Vogelenzang

* Met dubbele bloemen. Als zoodanig wordt de plant gekweekt en schijnt zij op de geestgronden algemeen verwilderd te zijn. In Holland draagt zij den naam van Haarlems klokkenspel.

1900, C. A. Backer; — * singel Leiden 1840, B. W.; 1844, O.; v. d. Tr.; Perin; Hinxt; 1871, Boerl.; * Valkenburg 1836, Mb.; * Wassenaar 1833, Wtt.; in een elzenboschje op den kerkweg te Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; * Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; * Berkenpad Dordrecht 1837, Lac.; — * in het bosch van Ipenhoven te Zierikzee 1872, Schoor; * Domburgsche manteling 1897, Ogt.; — * Bergen op Zoom, Thomson; speelhuis Breda, v. A.; Ulvenhout, Exc. 1896; langs de Aa bij Princenhage, Exc. 1897; Ginneken 1880, Boerl.; Eindhoven 1831, J. F. Hoffm.; Dz.; 1839, de Br.; 1873, Moll; — Venlo 1898, K. A.; 1899, Rieter; Sittard 1896, G.; Maastricht 1892, de Haas; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; Beek—Geulle 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Beek 1867, O.; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1869, Lac.; 1897, V.; Heerlen 1896, G.; Umkoven onder Meerssen 1863, J. P. N. Land; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1899, G. en V.

(* Leeuwarden, Hinxt in herb. K. A.; — * Haren, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; * Ouderwerflaan Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — * Breesaap, Mej. G. J. Kerbert; * Heilo, M. Kramer; * Bentveld bij Haarlem, Heukels in herb. pr.; — Berkenpad Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; Park Merwestein aldaar 1896, Posth. in herb. pr.; — Moesbosch Walcheren, W. Blaas in herb. L.; -- Mastbosch, Mej. Th. W. v. Schermbeek; Ulvenhoutsche bosch, C. A. Backer in herb. Heukels; Breda 1896, Struyk. in herb. pr.; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Houthem 1899, Costerus in herb. pr.; Valkenberg (forma *laciniata*), H. A. v. Roessel in herb. Heukels).

Bovendien: Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Gulpen, Geul, Wylre, Lac. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Munting.

Chrysosplenium *Tourn.*

570. C. alternifolium *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen, aan beekjes enz., in bosschen. ♃. *Maart—Mei.*

In Herb.: Groningen, Schroeder v. d. Kolk; — weg naar Denekamp bij Ootmarssum 1891, L.; tusschen Losser en Oldenzaal 1898, G. en V.; — Nijkerksche venen 1868, R. B.; Nijkerk, Th. Stolz; Apeldoorn 1853, K. A.; tusschen Zutphen en Apeldoorn 1877, K.; Beekbergerwoud, Buse; Mb.; tusschen Beekbergen en Nijbroek 1872, K. A.; Nijmegen, Abel. en Pas; Wtt.; Berg en Dal 1873, v. H.; Philosophendal te Berg en Dal 1873, Th. Abel.; — Hamersveld 1891, Garj.; 1892, Heinsius; — Aardenhout 1837, Buse; Leijduin 1837, Buse;*) Vogelenzang bij het opgaan der duinen, v. d. T.; 1837, Mb.; 1837 en 1839, Buse; Haarlem 1832, v. d. T.; — Zilk, Buse; — bosschen bij Geulle 1900, Ulestraten **) 1897, en Geul bij Slenaken 1889, V.; Slenaken 1889, S.; Voerendaal, Thomson; langs de Selzerbeek bij Vaals 1900, G. en V.; Vaals 1866, en Kerkerade 1866, H. d. V.; (Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Teuge onder Twello 1853, en langs de Wetering bij de Kar Apeldoorn 1877—1899, K. A. in herb. pr.; — Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

571. C. oppositifolium *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande, somtijds met deze samen voorkomend. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Buurtschap Engeland te Beekbergen 1853, K. A.; ***) Middachterbosch de Steeg 1898, K. A.; Beekhuizen, O.; G. Broers; 1840, D. S.; 1896, Ogt.;

---

*) Volgens v. Eeden (Arch. 2. I. p. 383) in 1871 aldaar te vergeefs terug gezocht.

**) Reeds van hier bekend door Lacoste (Arch. 2. V. p. 12).

***) Aldaar echter verdwenen, K. A. in Arch. 2. III. p. 185.

Beekbergerwoud 1832, en 1834, Wtt.; S. S.; 1869, S.; Arnhem, Keiser; S.; tusschen Arnhem en Velp 1845, W. K.; Oosterbeek 1850, Buse; Oorsprong bij Oosterbeek 1856, S.; 1857, Knüttel; 1882, K.; Nijmegen, B.; Beek 1833, J. F. Hoffm.; 1840, Lac.; 1844, N. Abel.; 1878, Groll; Kastanjebosch te Beek 1841, v. d. T.; 1870, v. H.; tusschen Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1897, V.; vijvers op de buitenplaats van den Heer Dommer van Poldersveld te Beek 1853, O.; bosch der Wed. Dommer te Ubbergen 1865, v. H.; in het mormerdal te Beek, Un. 1847; Ubbergen 1847, G. Deijn.; 1871, Th. Abel.; 1873, v. H.; huis Ubbergen 1882, G. Molengraaff; Keijenberg en de Doornwerth 1833, Wtt.; — Utrecht, L. Marchand; — St. Jansberg, Un. 1898; Venlo 1895, Rieter; tunnel station Beek, Un. 1883; Bunde 1870, Groll; bosschen Geulle 1900, V.; Ulestraten 1873, Lac.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Epen, Un. 1861.

Bovendien: Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (Arch. 1. III. p. 500).

Voorts vermeld bij Pelletier en Vorstius.

Ordo Umbelliferae *Juss.*

Subordo Orthospermae *Koch.*

Tribus Hydrocotyleae *Spr.*

Hydrocotyle *L.*

572. **H. vulgaris** *L.* Op vochtige plaatsen, aan kanten van vijvers en slooten, vooral in heide en duingronden, op veenachtigen bodem. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Meentegronden Texel 1860, Lac.; Koog op Texel 1868, Holk.; Liesterplak Terschelling, Un. 1886; duinvalleien Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; — Oenkerk 1851 en 1857, S.; Terissert, Un. 1881; — Haren, v. H.; Scheemda,

Strat.; — Paterwolde 1826, v. H.; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Diepenveen 1876, K.; Vilsteren 1865, H. d. V.; Bathmen, Un. 1850; Borne 1901, L.; Hardenberg, Gramsbergen 1853, Kros; Loozen 1868, v. d. Scheer; — Hulshorst bij Harderwijk en bij deze stad, R. B.; Vorden 1885, Groll; Rusthout bij Leesten 1851, Gronem.; Gorssel 1886, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1872, K. A.; Velp, v. H.; Rozendaalsche weg, Boerl.; Sijpenberg bij Arnhem, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Broek bij Hulsen, B.; Wijchen, Th. Abel.; Hatertsche broek en Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — tusschen Amersfoort en Leusden, R. B.; 1835, Kraamw.; Leusdenerweg bij Amersfoort 1847, v. d. Roemer; Oud Leusden, v. d. T.; Kraamw.; Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; Driebergen 1834, v. H.; v. d. T.; Maarsbergen 1895, V.; bosch van Rijsenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, O.; 1870, Groll; tusschen de Bilt en Blauwkapel 1835, D. S.; Maartensdijk, v. H.; — Zijdelmeer, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Halfweg 1857, Lac.; Wieringen 1856, Lac.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Wijk aan Zee 1860, S.; Zandvoort, Buse; Bloemendaalsche duinen, V. Z.; Rozewater 1870, Groll; Exercitieveld Overveen, Exc. 1897; — duinen Noordwijk, Exc. 1883; Noordwijkerhout, Exc. 1886; duinen Katwijk, Pierot; Warmond 1842, B. W.; Zoeterwoude 1894, V.; Wassenaar 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1851, T.; Waalsdorp 1826, V. Z.; 1834, Wtt.; Barger en Cool; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; tusschen Monster en Loosduinen, Un. 1851; 's Gravezande 1824, V. Z.; — Haamstede—Renesse, Un. 1894; Haamstede, Oostkapelle, Kadzand 1887, L.; duinvalleien Walcheren 1838, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen 1847, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Kuypslaan te Kollum, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Wolvega, Blesdijke en Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Eelde, Peize, Oosterbroek, de Punt, Onnen, Noord- en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Putten; — Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; sloot Fockserlo Maarsbergen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — Loosdrechtsche heide Hilversum 1886, Costerus in herb. pr.; Swanenburg 's Gravelandsche weg 1898, Koning in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Willemspark Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Monster, J. F. Wichard; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Woensdrecht 1884, vennen Oisterwijk 1897, Strijpsche heide Eindhoven 1880, Posth. in herb. pr.; — Bulteven Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. I. V*. p. 256); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen deze plaats en de School Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Beckum, Woolde, Hasselo, Buurserbeek, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859

(Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, (Arch. 1. V. p. 299); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel.; Stramproy, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Velden, Arcen, Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Saniculeae *Koch.*

Sanicula *L.*

573. S. europaea *L.* In schaduwrijke, vochtige bosschen. voornamelijk in bergstreken. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Vrij menigvuldig bosch te Assen 1830, E. Bloembergen; — bosch van den Uilenpas, Hulsebosch; in groote hoeveelheid in de bosschen van Enghuizen bij Hoog Keppel 1882, K. A.; bosch Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; Watermeerwijk (*unicum*), G. K. van Gulpen*); — Zuid Limburg 1883, K.; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1897, V.; Beek, Un. 1883; Bunde 1870, Groll; Maastricht, Ploem; Bemelen 1897, V.; Meerssen, Ulestraten 1897 en Gronsveld 1894, V.; Valkenberg, Un. 1861; 1869, Lac.; 1898, Rieter; Schaesberg, Exc. 1889; Gulpen, Un. 1861; bosschen tusschen Simpelveld

*) De opgave als zoude de plant door D. Pas gevonden zijn, berust op een vergissing van van Hall in zijne Bijdragen VI, p. 161. Hieruit is de groeiplaats overgenomen in de eerste editie van dit werk.

en Overeijs 1899, G. en V.; bosschen onderste Locht 1896, G.; bosschen Mesch 1885, K. en G.

(Hummelo onder Enghuizen, P. v. d. Burg; — Singraven, J. B. Bernink in herb. Heukels; Geulle 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Amby 1840, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 213); Epe, Un. 1861, Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Munting.

Eryngium *Tourn.*

574. **E. campestre** *L.* Op onvruchtbare gronden, aan dijken, wegen en langs de rivieren, op zand- en kalkbodem. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kampen, T.; R. B.; Cayaux; Zwolle 1873, v. Tuinen; 1897, L.; Diepenveen, Romb.; IJseldijk, Trijselberg, Agnietenberg en Kamperweg bij Zwolle 1853, Kros; tusschen Zwolle en Mastenbroek 1870, Hoek; Deventer 1877, K.; — Zeestrand Harderwijk 1863 en 1864, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Zutphen 1834, Wtt.; Fockema; Arnhem, E. B. Asscher; Rijn aldaar 1876, Lac.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Wageningen 1833, Wtt.; — Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; 1833, Wtt.; Schalkwijk, v. H.; Hondswijk, C. A. Bergsma; Eem bij Soest 1893, Garj.; — Naarden 1864, O.; Urk 1884, S.; Haarlem, I. de L. ex herb. Groll; Zandvoort 1835, Buse; — Noordwijk aan Zee 1833, S. S.; 1843, O.; Perin; Noordwijkerhout 1836, Mb.; Katwijk 1845, B. W.; tusschen 's Gravezande en Monster, (wie?); Brielle Un. 1887; Oud Slijkerveer bij Vianen, v. H.; — Schouwen, Dz.; 1873, Schuringa; Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; Hoek en Neuzen 1863, A. W.; — Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Hervensche

dijk 's Hertogenbosch, v. Hov.; Waal bij Heessel 1839, v. d. T.; — Scharn en tusschen Limmel en Borchare, 1870, Groll; Roosteren en Meers 1873, Lac.

(Rivierdijk tusschen Hattem en Zwolle 1897, Posth. in herbr. pr.; — Gorssel 1894, Winter 1892 en Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Lent bij Nijmegen 1886, Posth. in herb. pr.; Kesteren 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Wageningsche berg 1883, Heinsius in herb. pr.; Spoel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Redichemsche waarden, de Haas in herb. pr.; Culemborg, — Vreeswijk, Werkhoven, Schalkwijk, C. A. Backer in herb. pr.; Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; — Willige Langerak, J. J. Schep; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — dijk Wissenkerke (N.-Bev.) 1881, Schipper in herb. pr.; dijk Vrouwenpolder naar de Oranjezon 1892, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — rivierdijk Moerdijk—Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Giesen, Werkendam, Slijk-Ewijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Wijhe, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — tusschen Zutphen en de Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Egmond, — Hoek van Holland, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Loosduinen, de Wit Hamer; (Arch. 2. II. p. 120); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); alle Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Roermond, Gronsveld, Un. 1861 Maastricht, Gulpen, Valkenberg, Un. 1883

(Arch. 2. IV. p. 314); tusschen Eijsden en Rijckholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld in Dodoens Cruydeboeck 1554 en Stirpium Historiae Pemptades, ontbreekt echter in Kruydt Boeck 1608; Pelletier, Vorstius en Munting.

575. E. maritimum *L.* In de Zeeduinen. ♃. *Juli—Aug,*
In Herb.: Eierland Texel 1857, Harting; Koog op Texel 1869, Holk.; Grie Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Nesserduinen algemeen 1868, Holk.; Ameland 1869, V.; Kobbeduinen Schiermonnikoog 1867, v. Diest Lorgion; Rottum 1897, Schipper; — Vollenhove, T.; Cayaux; — Harderwijk, R. B.; v. A.; Nijkerk, Garj.; — Naarden—Huizen 1864, O.; Muiderberg, C. A. Bergsma; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Zandvoort 1877, L. J. v. d. Veen; 1879, Groll; kolk Overveen 1869, Boerl.; Middenduin 1839, Buse; Haarlem, v. H.; Kerb.; — Noordwijk, S. S.; 1876, O.; Katwijk 1832, S. S.; 1832, Wtt.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1836, Lac.; B. W.; 1843, O.; Perin; 1853, A. W. Hartm.; 1873, Hoek; Scheveningen, C. A. Bergsma; 1883, C. v. d. Broek; 's Gravenhage 1836, D.S.; Terheide, v. d. T.; 1851, T.; Walchersche duinen, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.; Domburg 1883, K.; Vlissingen 1880, Buijsman.

(Wijk aan zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — duinen Koudekerke 1875, Schipper in herb. pr.).

Bovendien: Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); den Helder, Schoorl — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115).

Voorts in al de geschriften van Dodoens (1554—

1644), Clusius, Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting; Schagen bij Alkmaar, de Gorter en Friesland, Meese.

Tribus Ammineae *Koch.*

Cicuta *L.*

576. **C. virosa** *L.* In moerassen en venen, aan kanten van slooten, vaarten enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1897, V.; — Dokkum en Sneek 1865, H. d. V.; Tietjerk, v. H.; — Onland bij Eelderwolde, Strat.; Harkstede bij Groningen, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Valthe 1859, Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Trekvaart aldaar 1851, T.; Yselmuide, R. B.; kolk Diepenveen 1878, K.; Ketelkolk enz. Zwolle 1885, L.; — Nijmegen, B.; Perin; Maldensche broek, N. Abel.; Veenendaal 1882, K.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; tusschen Maarssen en Tienhoven, v. d. T.; tusschen Vreeland en Kortenhoef, E. B. Asscher; — Naarden 1864, O.; Bussum 1894, V.; Fort Spion bij Nieuw-Loosdrecht 1884, S.; Ringvaart bij Sloten, Fl. Amst.; Zijdelmeer, Boerl.; Spaarnwouderpoort Haarlem, Kerb.; Zanderijvaart Overveen 1900, C. A. Backer; — Ringvaart bij Lisse, Exc. 1894; Leijmuiden, S. S.; Warmond 1835, Mb.; B. W.; Leiden, en zanderij bij Groot Hasebroek onder Wassenaar 1832, S. S.; Wassenaar 1843, de Vriese; Boterpolder Hazerswoude 1832, Wtt.; Rijswijk 1865, H. d. V.; Beeklaan 's Gravenhage, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; V. Z.; 1865, H. d. V.; Plassen Rotterdam 1856, O.; Devel bij Zwijndrecht 1894, Posth.; Dordrecht 1837, Lac.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Speelhuis Breda, v. A.; grachten van Heusden, v. Hov.; Soerendonksche Goor 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen en Mook, Th. Abel.; Velden, Un. 1893.

β. **tenuifolia** *Fröh.*

In Herb.: Dokkum 1860, S.; — tusschen Roswinkel en Weerdinge 1837, v. H.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Oldendijk aldaar, Un. 1889.

(Sloot Oldeboorn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, Haren, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Nijeveen 1881, Voorst 1878, Apeldoorn en Uddel 1876—1880, K. A. in herb. pr.; — Vaart Klop naar Westbroek 1846, Alpherts in herb. pr.; — Oud Valkeveen 1894 en Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1892, G. en Heinsius in herb. Heinsius; Naarden 1892, Struyk. in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; — Leimuiden 1897, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1894, Posth. in herb. pr.; — Halsteren, P. J. Verhoeven; Sleeuwijk, Besoijen, C. A. Backer in herb. pr.; — Venlo, plas aan de 4 paardjes en bij Jentjes 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Scheene, tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Meppel, (*α*) Weerdinge, Veerschut aan de vaart naar Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 247); — Oldemarkt, Eesveen, Giethoorn (bekend als Dollewortel), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Nieuwkerkerveer, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Entersche veen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Grift te Elden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 280); Bleekermeer bij Uttel 1875, K. A. (Arch. 2. II. p. 158); — Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Apium *Tourn.*

577. A. graveolens *L.* In zilte streken aan slootkanten

op moerassige plaatsen, tusschen het riet enz. Ook gekweekt en somtijds verwilderd. ⊙. *Juli — Sept.*

In Herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Zeedijk Schiermonnikoog, Holk.; zilte weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — Zeedijk Workum, Hindelopen 1853, en Metslawier 1860, S.; — Dingerweg bij Uithuizermeeden 1856, Strat.; — boerenwoning Diepenveen 1877, K.; — tuinen Culemborg, H. S. Coll. Nat.; Harderwijk (verw.), R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk, Cayaux; — Spakenburg, O.; Eemdijk bij de Schans Amersfoort, Garj.; — Blaricum bij de Eembrug, Bergsma; rietlanden Muiden, Un. 1901; Amstel bij Wilna 1835, Mb.; Zeedijk 1866, O.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1851, T.; Weesperzijde, v. H.; Ringdijk en Zaagpad, Fl. Amst.; IJ Amsterdam 1839, v. d. T.; 1875, O.; tusschen Amsterdam en Haarlem 1842, Heybrock (P. N. S.); Zaan, Kerb.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Hoorn, Bergsma; tusschen den Helder en Nieuwediep, V. Z.; Spaarndam 1870, Groll; Spaarne 1872, Boerl.; Schalkwijkerweg, en Haarlemmerpark, Buse; — Katwijk 1835, Mb.; kanaal aldaar 1833 en 1834, Wtt.; S. S.; Gradeermachine aldaar 1832, S. S.; Sluis aldaar 1837, Lac.; tusschen Leiderdorp en Hazerswoude, Perin; stalen Spanjaardsbrug 1843, O.; 's Gravenhage (verw.), R. B.; de Hel bij 's Gravezande, V. Z.; Fijenoord 1834, v. H.; Voorne en Rozenburg, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Noordendijk Dordrecht 1886, C. v. d. Broek; — Duiveland, Dz.; Zierikzee, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1883, K.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson; Loopschans Breda, v. A.; Heusbeensche weg Heusden 1847, v. Hov.

(Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Nijkerk aan Zee 1876, K. A. in herb. pr.; Wamel bij

Tiel, Posth. in herb. pr.; — vaart 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Amstelveen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; Monnikendam 1901, Alkmaar 1898, — Leiden 1896 en Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef, Hollandsche diep, W. C. v. Embden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; — Almkerk, Geertruidenberg, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Urk 1884, S. (het ex. uit het herb. S. was door insecten vernietigd); Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Petroselinum *Hoffm.*

578. P. sativum *Hoffm.* Zuid-Europeesche plant, in het wild van Spanje tot Macedonië, ook in Algiers, doch overal als groente gekweekt en vaak verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Dokkum 1860, S.; — onder de Linden bij Deventer 1878, K.; Vorden 1878 en 1879, Groll; — mesthoop Weurt 1844, N. Abel.; Waaldijk bij 't Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Haarlem 1879, Groll; — Wassenaar, v. Dissel; 's Gravenhage, R. B.; — Loopschans Breda, v. A.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — moestuin Dordrecht (verw.) 1896, Posth. in herb.

pr.; — haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

Helosciadium *Koch.*

579. H. nodiflorum *Koch.* (*Sium nodiflorum* Fl. B. S. p. 250) Aan kanten van slooten, vijvers, beeken en in moerassige weilanden. ♃. *Juli — Aug.*

In Herb.: Nijmegen, B.; Renkum 1833, Wtt.; — weilanden tegenover Zandlust Baambrugge, v. d. T.; Baambrugge 1837, D. S.; — Amsterdam, Bergsma; v. H. (als *H. repens*); Sloterweg aldaar 1847 en 1875, Lac.; weiland bij het huis de Vraag, Fl. Amst.; Sloterweg 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Velsen 1848, T.; 1871, Hoek; Spaarne 1842, Buse; Buiten Spaarne, Kerb.; Haarlem, Perin; Buse; — Leiden, V. Z.; Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; buiten de Rijnsburgerpoort aldaar, Hinxt; Rijnsburg, O.; Katwijk, B. W.; duinen aldaar 1827, G. Broers e. herb. A. Suerman (als *repens*); Mallegat aldaar 1842, O.; Jodenkerk aldaar 1828, Wtt.; Leugebrug, v. Roijen; Wassenaar 1832, S. S.; trekvaart 's Gravenhage, V. Z.; Eikenduinen, G. B.; Eiland Rozenburg, v. d. T.; — Zuiddorpe 1854 en Sas van Gent 1857, A. W.; Eede in den Eecloosche watergang bij Spitsbroek 1878, L.; — Moerdijk, Un. 1860; Woensel, Forsten; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Amby 1870, Groll.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Abcoude bij het Station 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Zandvoort, Un. in herb. K. A.; Vaart bij Overveen, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; tusschen Oegstgeest en Rijnsburg 1895, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk,

H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; weiland langs de rivier te Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Phillippine 1863, A. W. in herb. L.; — aanlegplaats stoombooten Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — Kruisdonk bij Meerssen 1891, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — Overveen, Haarlemmerhout, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Gronsveld, Epen, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 12).

580. **H. repens** *Koch.* (*Sium repens* Jacq. et Fl. B. S. p. 252 et 784) Op moerassige plaatsen, voornamelijk in veenstreken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Aan het diep te Sleen 1859, Lac. en S.; — tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888; Markelosche veen, Entersche veen en Diepenheim, Un. 1897; — Harskamp Veluwe, Buse; Espen tusschen Otterloo en Barneveld, Buse; Knollenbroek bij Eibergen en Lochem, Un. 1859; in de Slink te Groenlo, Un. 1897.

(In Brekkelenkamp, langs de Dinkel, J. B. Bernink; Enschede, Mej. P. S. L. van Deinse; — Westkapelle 1877, Schoonenboom in herb. L.).

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Aanm.: Voorts vermeld door van Hall in Bijdr. VI. p. 163: „is verscheidene malen te Haren, Harendermolen en Paterwolde, bij Groningen door mij wedergevonden." Ik vermoed dat hiermede de volgende soort zal bedoeld zijn, althans van genoemde plaatsen komen daarvan exemplaren uit het herbarium van van Hall voor, terwijl hij H. inundatum niet schijnt aan te geven. De groeiplaats Amsterdam uit van Hall's flora vindt men terug onder H. nodiflorum, terwijl de opgave in de eerste editie Prodromus „Maastricht v. Hov. in herb. pr." wegens gemis aan bewijsmateriaal thans niet

meer is na te gaan; zij lijkt mij echter verdacht, tenzij de plant op Belgisch grondgebied gevonden werd.

581. H. inundatum *Koch.* (*Meum inundatum* Sprg. et Fl. B. S. p. 242). In slooten en moerassen, in veenputten, heiplassen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In herb.: Texel 1881, Groll.; 1895, V.; Burg aldaar 1860, Lac.; Hoorn Texel 1868, Alloo bij de Koog 1869, Holk.; Hoornsche vlak aldaar 1867, H. d. V.; Terschelling, Un. 1886; Groene plak aldaar 1869, Buren op Ameland 1869, Holk.; Hollum op Ameland, Sprée; — Veenklooster 1866, Holk.; Groningen, v. H.; 1865, H. d. V.; Harendermolen, v. H.; — Paterwolde v. H.; Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; Kamperveen, R. B.; Schoonheeten bij Raalte 1901, L.; Zwarteveen bij Harreveld 1890, G.; Almelo, Un. 1870; Delden, Un. 1870; tusschen Enschede en Haaksbergen 1891, en Boekelerhoek onder Lonneker 1893, L.; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; — tusschen Nijkerk en Putten, v. d. T.; C. A. Bergsma; Putten 1835, D. S.; Halle op de Veluwe 1834, Wtt.; Princenmeer Veluwe, v. H.; Apeldoorn 1833, Wtt.; 1851, en 1872, K. A.; tusschen Apeldoorn en Zutphen 1833, Wtt.; S. S.; Zutphen 1834, en Voorst 1832, Wtt.; Wolfheeze 1852, Buse; Maldensche broek, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; Wageningen 1882, K.; tusschen Ede en Veenendaal 1894, V.; Lage veen bij Ede 1890 en Kraal Ede 1901, v. Vloten; Renkum 1852, Buse; — Amersfoort en Hoevelaken 1896, Garj.; Beerschoten, W. K.; Rijzenburgerbosch 1870, Hoek; 1873, H. d. V.; Driebergen, O.; 1884, Groll; tusschen de Bilt en Zeist 1844, G. Deijn.; 1846, Buse; Zeist, J. Nijhoff; v. Dijk; de Bilt, V. Z.; Maartensdijk 1850, Lac.; — Sloten, Lac.; Wieringen 1864, H. d. V.; Zwanenwater 1899, Struyk.; — Haagsche Schouw, Perin??; — Bergen op Zoom, Verkouteren, Zundert, Un. 1860; Galgenberg bij

Heusdenhout, Un. 1852; Oirschot, Forsten; Schapeven Oisterwijk 1894, Ogt.; tusschen Rije en Dorsten 1842, v. d. T.; 's Hertogenbosch, Pettelaar 1847, Fort Isabel en Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; St. Anthonies 1895, G. en V.; Poel bij Helmond, S. S.; vloeiweiden Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — St. Jansbeek, Un. 1853; Genooi 1899, Rieter; Broek bij Thorn 1900, en veen noordwestelijk van Weert 1900, G. en Jongm.

(Drinktobbe tusschen de Waal en Burg op Texel 1894 en tusschen Oostereind en de Waal aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; — sloot Aadijk Blijham 1899, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Almelo 1897, V. Suringar in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink; — Hulshorst, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Epe 1875 en Beekbergen 1882, K. A. in herb. pr.; Edensche veen 1894 en Driebergen 1898, V. Suringar in herb. pr.; — Meent Bussum 1900, Koning in herb. pr.; — Oost Kapelle 1876, Frederiks in herb. L.).

Bovendien: Kallenkote, Willemsoord, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 3. VI. p. 347); Hasselo, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); — Westbroek 1881 en Gooiergracht bij Laren 1882, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman, en Aardenhout volgens de Gorter en Friesland Meese, bij de Gorter aangegeven voor Kuikhorne, Bonte-Bok, Ureterp, Deurswolde, Haule.

[Aanm.: De opgave bij Leiden is ontleend aan Vorstius; van daar dat Perin de soort heeft gevonden, echter in de verzameling van 's Rijks Herbarium].

Falcaria *Rivin.*

582. F. vulgaris *Bernh.* Langs kanten van akkers en wegen, voornamelijk op leem- en kalkbodem, bij ons meestal ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.; — Maastricht 1883, Winckler e. herb. Groll.

Ammi *Tourn.*

583. A. maius *L.* Zuid-Europeesche plant, doch elders veelal met zaden, voornamelijk van Lucerneklaver ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Op akkers met *Medicago sativa* in den Middelburgschen polder onder Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L.; 1880, A. W.; Oostkapelle 1877, J. C. Frederiks; 1877, Groll.

Voorts vermeld bij Munting.

Aegopodium *L.*

584. Ae. Podagraria *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan heggen, heiningen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; — Groningen, v. H.; Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.; R. B.; Deventer 1839, Halb.; Un. 1850; 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, en Hulsen bij Nijmegen, B.; Valkhof, Kelfkensbosch Nijmegen en Beek, N. en Th. Abel.; Tiel, G. Post; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; Vleuten 1835, D. S.; —

Amsterdam, v. H.; Zeeburg aldaar 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Ringdijk 1827, Romb.; Overveen 1884, Groll; Haarlem 1831, Buse; – Lisse 1870, Hoek; Noordwijk, Fockema; Leiden 1827, Forsten; 1835, Mb.; 1835, Wtt.; Dz.; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; Exc. 1886 (kiemplanten); 's Gravenhage, R. B.; 's Gravezande, V. Z.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; – Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Souburg en Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; – Breda, Valkenberg, v. A.; Vlijmen, v. Hov.

(Oldeboorn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; – Leens, J. Borgman in herb. Heukels; – Zwolle 1900, L. in herb. pr.; – Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; tuin Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Oosterbeek, Mej. A. A. L. Pelgrim; – Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; – Galgenberg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1892 en Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch; H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Park Merwestein Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 2. I. p. 383 en 3. I. p. 213); – Zwinderen, Coevorden, Sleen, Rosewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p.

347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Carlshave, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 222); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 235); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — alle Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Velden, station Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

Carum *Koch.*

585. **C. Carvi** *D. C.* In weilanden, langs wegen en dijken; in het groot verbouwd en vaak verwilderd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel, Holk.; Prins Hendrikpolder aldaar 1881, Groll; — Leeuwarden en Franeker, S. S.; Franeker 1863, M. de Boer; — Groningen, v. H.; dijk buiten de Kranepoort Groningen 1830, v. H.; Winschoterdiep aldaar 1827, v. H.; Strat.; — Sevelingen 1847, T. (waarschijnlijk Scheveningen?); Kampen, v. Heijn.; Kampereiland, R.

B.; Deventer 1878, K.; Olst 1896, L.; Hardenberg 1825, R. B.; — Harderwijk 1863, R. B.; Zuiderzee bij Harderwijk 1855, Lac.; IJseldijk Zutphen, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Terwolde 1876, K. A.; Rheede, v. H.; Broek bij Arnhem, Thomson; Oosterbeek 1872, H. d. V.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Wageningen 1856, v. H.; Renkum 1849, Buse; Tiel, G. Post; — Utrecht, C. A. Bergsma; Rijn bij Utrecht 1835, Wtt.; tusschen Utrecht en Houten 1840, v. d. T.; 1872, de Br.; — station Velsen 1881, Groll; — Leiden 1841, B. W.; Dz.; 1839, Mb.; Rijnsburgerweg aldaar 1843, de Vriese; de Vink bij Leiden, S. S.; 1841, B. W.; Ringdijk Haarlemmermeerpolder bij de Leeghwater 1894, V.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Kanaal aldaar, V. Z.; Delft, V. Z.; v. S. V.; Mestvaalt Schiedam 1898, V.; — Bergen op Zoom, Un. 1860.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; 1883, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878 —1895, K. A. in herb. pr.; (forma flor. *roseis*) Harderwijk 1877, K. A. in herb. pr.; de Steeg 1897, Posth. in herb. pr.; kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Onderlangs Arnhem 1897, V. Suringar in herb. pr.; Lekkendijk bij Aappenshoef 1847, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Amsterdamsche polder, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; IJmuiden, Sparendam en Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; ter Heide, J. F. Wichard; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch in herb. Heukels; Spoorbaan Dordrecht, Willemsdorp 1880, Posth. in herb. pr.; — Groede 1877, Brakman in herb. L.; — Almkerk, C.

A. Backer in herb. Heukels; — Maaswaarden Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Op het Ossenveld en in de Eierstreek bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Velserend, S. (Arch. 2. III. p. 420); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Gennep, Lac.; Bunde 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 12).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Zie voorts aanm. bij *Peucedanum Chabraei.*

586. C Bulbocastanum *Koch.* (*Sium Bulbocastanum* Sprg. et Fl. B. S. p. 252.) Op kalkhoudende bouw- en weilanden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Op de door de Gorter opgegeven plaatsen achter Zandpoort en Velsen, langs het geheele voetpad van daar naar Wijk aan Zee door de Breesaap in menigte, Kerb. en Mb.; Velsen, Buse; Breesaap, Kerb.; Buse; de Vogelenzang, achter Zandvoort aan de kanten der akkers, T. T. Hinxt; — Noordwijk 1836, Lac.; Noordwijkerhout in 't koren, S. S.; 1839, v. d. T.; O.; einde van het Langeveld tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout, S. S.; in een weiland achter Noordwijkerhout, Hinxt; Zilk 1833, S. S.; Katwijk 1837, Mb.; Noordwijk binnen, G. en J. C. Broers; Orchisland Katwijk 1840, S. S.; Waalsdorp 1865, H. d. V.; boschje bij Waalsdorp, V. Z.; 1834, v. H.; 's Gravenhage, G. B.; Noordlandsche dijk achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; — bouwland Gulpen 1873, Lac.; 1885, K.

(Arnemuiden 1876, A. W. en L. in herb. L. en K. A.).

Bovendien: Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld bij Dodoens, Pelletier en Vorstius en voor Loosduinen en Monster bij de Gorter.

587. C. verticillatum *Koch.* (*Sium verticillatum* Lam. et Fl. B. S. p. 784.) In moerassige weilanden, in vochtige bosschen. ♃. *Juli.*

In Herb.: Leende, ¼ uur van 't dorp naar den kant van Maarhees, Dz. (1830); Langs een heipoel genaamd de Aardbrand te Maarhees (zeldzaam) 1874, en Sterksel 1874, (zeldzaam) Lac.; Valkenswaard 1900, en langs de Dommel onder Borkel en Schaft 1900, Rovers; — Broekmolen, gem. Stramproy en op eenige plaatsen langs de Tongelrooische beek 1899, G. en des Tombe; Stellenboschbrug onder Stramproy; Weerterbosch (de lagere weilanden zien er geheel wit door); veentjes noord-westelijk van Weert en Broekmolen als boven 1900, G. en Jongm.; Un. 1900.

[Aanm.: Het is vreemd dat in de buitenlandsche Flora's de groeiplaats als droge weilanden staat aangegeven; terwijl in ons land een groote vochtigheid een voorwaarde voor het voorkomen dezer soort schijnt te zijn, zoo zelfs, dat volgens mededeeling van den Heer Rovers de plant in die jaren buitengemeen rijk optreedt, wanneer de hooge waterstand verhinderd heeft de weilanden te maaien, zoodat de soort zich dan ongestoord kan ontwikkelen, terwijl zij anders voor den bloei afgemaaid wordt en dan niet in het gezicht valt].

Pimpinella *L.*

588. P. magna *L.* Op beschaduwde grazige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland, Kampen en Zandberg bij Kampen, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1897, L.; Grafhorst 1855, R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Oldenzaal, Un. 1895; — Nijkerk 1393, Garj.; Apeldoorn 1872, Hoek; 1877, K. A.; Wiertjes-voort gem. Vorden 1884,

Ensink; Lochem, Un. 1859; Rheede, v. H.; Doornwerth 1838, Buse; Nijmegen, B.; Ooi, Beek, Ubbergen, Heumen en Waaldijk bij Weurt, N. en Th. Abel.; — tusschen Vleuten en huis ter Haar, v. d. T.; — Ringdijk, Fl. Amst.; Breesaap, Kerb.; Velsen 1835, Mb.; — Leiden 1832, Wtt.; B. W.; Dz.; Vinkweg bij Leiden 1833, Wtt.; 1833, S. S.; Perin; Zoeterwoudsche weg bij Leiden, S. S.; Zoeterwoude 1833, Wtt.; Haagsche straatweg, V. Z.; duinen 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Loosduinen 1865, H. d. V.; Rotterdam 1850, O.; Dordrecht, C. v. d. Broek; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; — Woensdrecht, Un. 1860; Klopperwaard Werkendam 1836, Lac.; fort Crévecoeur 1847, v. Hov.; — Maasoever bij Roermond en Wessem 1900, G. en Jongm.; Beek, Un. 1883; Amby 1870 en Valkenberg 1887, Groll; Ravelsbosch bij Schimmert 1901, V.

β. **laciniata** *Wallr.*

In Herb.: Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Kampen 1849, T.; 1855, R. B.; — Laagkeppel korenakker 1898, K. A.; Ooische waard 1850, Overasselt, Malden, Ubbergen, vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; — Kanaal Katwijk, Dz.

γ. **dissecta** *Wallr.*

In Herb.: Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; v. Heijn.; Zwolle, Thorbecke; Olst 1901, L.; — 't Joppe 1832, Staring; kasteel de Ooi, Th. Abel.; — Wassenaar, Dz.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche weg 1884, de Br.; — Engelen en fort Crévecoeur 1847, v. Hov.

(Apeldoorn 1879, 't Loo 1879, K. A. in herb. pr. (ook met rose bloemen); Ellekom 1895, Ogt. in herb. pr.; Voorst bij Zutphen 1879, L. (var. *dissecta*, Zwolle 1883 en 1897, L.) in herb. pr.; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Wageningen, C. A. Backer in herb. Heukels;

zand Goilberdingen 1846, Alpherts in herb. pr.; — Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Oegstgeest 1890, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Willemsdorp 1886, Posth. in herb. pr.; — Oost Kapelle 1877, L. in herb. pr.; binnenweg van West Souburg naar Koukerke 1895 en Veersche weg Middelburg 1889, Ogt. in herb. pr.; — Nederhemert, C. A. Backer in herb. Heukels; — Beek bij den Hoogmolen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Arcen, Hamert, 1893, Gulpen 1893, Valkenberg en St. Pietersberg (als forma *dissecta*) 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Bloemendaal—Katwijk, Scheveningsche weg, Wassenaar, Brielle, v. E. (Arch. 2. I. p. 383); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); — Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Behalve enkele bergvormen wordt er nog een var. pinnatifida M. et K. beschreven; blaadjes der onderste bladen bijna ingesneden-gelobd, die der stengelbladen vinspletig ingesneden. Tusschen dezen vorm en de beide boven genoemde komen echter alle overgangen voor].

589. P. Saxifraga *L.* In zandige streken op opene grazige plaatsen, in bouwlanden enz. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Valthe 1859, Lac. en S.; Drente, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1854, R. B.; Zandberg bij Kampen, R. B.; Zwolle, Thorbecke; 1839, v. H. (als *nigra*); 1899, L. (var. *dissectifolia*); Staphorsterbosch, v. Heijn.; Deventer, Halb.; Vestinggronden aldaar, Un. 1850 Th. Abel.; Ootmarsum, Miq.; — tusschen Harderwijk en Leuveren 1865, en bosch van Leuveren, R. B.; Hoenderlo,

Un. 1890; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1877, K.; tusschen Terborg en Doetinchem 1883, L.; Drempt bij Doesburg, L. Buchler; Angeren 1876, Lac.; Beek 1853 en 1856, O.; Kasteel de Ooi 1843, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; Persingen 1864, v. H.; Nijmegen, Abel. en Pas; – Lockhorst 1893, Garj.; Amersfoortsche berg 1861, R. B.; de Grebbe 1827, v. H.; 1838, v. H. (als *nigra?*); 1866, O.; – tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Muiderberg v. d. T.; Huizen 1893, Garj.; Bergen bij Alkmaar, Un. 1871; Breesaap 1843, Buse; v. d. T.; Velsen, Buse; 1870, Groll; Overveen 1845, B. W.; Elswout 1871, Groll; Haarlem 1874, Boerl.; – Noordwijk 1835, Lac.; 1853, S.; 1894, V.; Katwijk 1835, Mb.; Kerb.; 1842, O.; 1846, Perin; Persijnspan bij Katwijk 1832, S. S.; duinen aldaar 1833, S. S. (als *nigra*); Leiden, Broers; Wassenaar 1841, de Br.; 1842, de Br. (als *nigra*); 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; 1837, Buse; duinen aldaar 1827, V. Z. (Zorgvliet Bijdr. III. p. 52, als *dissectifolia*), ook V. Z. (als *nigra*); 1842, de Br.; G. B.; tusschen den Haag en Scheveningen 1891, R. B.; Scheveningen, Thorb.; Eikenduinen, V. Z.; Ouden Dijk Schouwen 1845, v. d. B.; duinen Haamstede 1882 en haventerrein Vlissingen 1893, L.; – Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860; Son, v. Hov.; Maas bij Cuijk 1838, de Br. *); – Maastricht 1870, Groll; algemeen Valkenberg 1901, V.

(Annen – Ansloo 1900, Schipper in herb. pr.; – Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Oldenzaal en Denekamp, J. B. Bernink; – Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort; – Utrecht, W. C. v. Embden; – Amsterdam (met var. *dissectifolia*), H. H. Zeijlstra in herb. Heukels; tusschen Naarden en Laren 1899,

*) In Prodr. Ed. I. p. 98 onder P. magna γ. dissecta forma pumila.

Koning in herb. pr.; duinen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; tusschen IJmuiden en Wijk aan Zee en duinen Santpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Katwijk 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Arcen, Un. 1893 Ogt. in herb. pr.; Genooi 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – Hengelo, Hasselo, Langelo, de Poppe en langs de Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); – tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Bloemendaal, Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); – Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Vooral in bladvorm een zeer veranderlijke plant; bij een aanzienlijk materiaal loopen echter al de verscheidenheden ongemerkt in elkander over. De hoofdvormen worden aldus onderscheiden:

α. rotundifolia Scop. (maior α. integrifolia Wallr.) Blaadjes der wortelbladen rond, enkelvoudig, die der stengelbladen vaak ingesneden.

β. dissecta Retz. (dissectifolia Wallr.; P. hircina Leers). Blaadjes der wortelbladen 1–2 maal vinvormig ingesneden met lancetvormige slippen.

γ. poteriifolia Wallr. Kleiner; blaadjes rondachtig eivormig, gekarteld; zoo op de meest dorre gronden. De drie genoemde varieteiten zijn òf kaal òf zachtharig.

δ. nigra Willd. (P. nigra Willd. et Prodr. Ed. I. p. 98; P. saxifraga β. nigra Fl. B. S. p. 236). Hooger en krachtiger dan alle andere varieteiten; bladen stevig, leerachtig, wortel dikker, op dwarsdoorsnede aan de lucht meest blauw wordend; stengel, takken en meest ook de schermstralen en bloemsteeltjes kort grijsharig. – Behalve de hierboven vermelde groeiplaatsen werd zij opgegeven in de Flora van v. Hall, voor Lochem Rainv. en bij Velsen in overvloed v. H. Eindelijk kent men nog een bastaard P. magna ×

Saxifraga (P. intermedia Figert in D. b. Mon. VII. p. 85)].

590. P. Anisum *Adans.* Plant uit het Oosten, zelden in het groot verbouwd, een enkele maal aangevoerd als opslag. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Vuilnisbelt bij Haarlem 1900, C. A. Backer; — stalen Spanjaardsbrug bij Leiden 1843, O.

Berula *Koch.*

591. B. angustifolia *Koch.* (*Sium angustifolium* L. et Fl. B. S. p. 250). In slooten, vijvers, moerassen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1860, Lac.; Elsenboschje de Westen op Texel 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; — Peize, Strat.; Borger 1889, Lac. en S.; Rivier de Recht bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1848, 1855, R. B.; 1872, Hoek; tusschen Deventer en Raalte 1894, L.; — Hulshorst bij Harderwijk, en Harderwijk 1864, R. B.; Loenen op de Veluwe 1893, K. A. (fl. *roseis*); Beekbergen 1853, K. A. (als *Helosc. nodiflorum*); kasteel de Ooi, huis Ubbergen, tusschen Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Wageningen 1882, K.; Hamersveld 1891, Garj.; Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Oudwijk bij Utrecht, C. A. Bergsma; — Uithoorn 1871, Boerl.; Oud Diemen, Fl. Amst.; Diemen 1857, Knüttel; Sloterweg, v. H.; Amsterdam, Bergsma; 1875, Lac.; aan de Zaan, Kerb.; Breesaap, Buse; Overveen 1872, Boerl.; Heemstede 1872, O.; Haarlem, C. A. Bergsma; 1842, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; (kiemplanten) 1835, Wtt.; Zoeterwoude 1881, Boerl.; Aalsmeer, Exc. 1897; Katwijk 1833, de Haan; Perin; Wassenaar 1845, B. W.; O.; Zorgvliet, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Eikenduinen, G. B.; Delft, v. S. V.; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht 1880, Posth.; 1882,

C. v. d. Broek; Westmaas 1840, Lac.; Lek bij de Vaart 1832, v. H.; – tusschen Renesse en Haamstede 1882, L.; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; – Woensel, Forsten; Mark bij Bouvigne, v. A.; Heusden, v. Hov.; – Elsloo, Un. 1883; Amby 1870, Groll.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; – Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Oldenzaal, Hengelo, J. B. Bernink; – Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1875, en Zalt-Bommel 1878, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1897, V. Suringar in herb. pr.; Culemburg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; – Werkhoven, Cothen, C. A. Backer in herb. Heukels; – 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Muiden, Ilp, W. H. ten Seldam; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Alkmaarderhout 1890, Costerus in herb. pr.; – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Delft, de Wit Hamer in herb. L.; Zwijndrecht 1878 en 1897, Posth. in herb. pr.; – Stavenisse 1883, en Kloetinge 1886, L. in herb. pr.; duinen Vlissingen 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); -- Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Rosewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Markelo, Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 4. I. p. 616); – Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 3. I. p. 404); Beemte, Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 239); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch.

2. VI. p. 236); Velsen, Haarlemmerhout, (Arch. 2. I. p. 384); — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 542); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Rompen bij Brunsum, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Sittard, Un. 1861, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

Sium *Tourn.*

592. S. latifolium *L.* Aan de oevers van stilstaande of zacht stroomende wateren, aan slooten, vijvers, in moerassen enz. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Tusschen Bolsward en Leeuwarden 1875, J. M. de Boer; — vestingwerken Groningen 1856, Strat.; — *Paterwolde 1831, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; Deventer 1877, K.; *bij de Gasfabriek te Goor 1898, G. en V.; — broekland bij Apeldoorn 1852, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek;* Leesten 1850, Gronem.; Lochem 1875, O.; Doetinchem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Beest 1837, Lac. (monstr. met bladvormig omwindsel); — Amersfoort, R. B.; Hamersveld, 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1832, Wtt.; 1835, D. S.; *1832, v. d. T.; 1870, Groll; Laan van Croese aldaar, (wie?); Schalkwijk 1833, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Sloterweg, Fl. Amst.; 1838, Romb.;

* Exemplaren met wortelbladen.

Uithoorn 1870, Boerl.; *Spaarne bij Haarlem 1840, Buse; Haarlem, *Perin; 1871, Boerl.; Meerzicht 1872, Hoek; — Leiden 1832, S. S.; *Dz.; *Mb.; *Perin; 1843, O.; Leiderdorp, Kerb.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, Destrée; Delft, v. S. V.; Fijenoord 1870, O.; Zwijndrecht 1835, Lac.; — Zierikzee * 1873, P. Schuringa; Sas van Gent 1863, A. W.; Hulst *1845, B. W. en v. d. B.; — Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; wetering Oldeboorn 1863, Holk. en Prikkeweg aldaar 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Haaksbergen, Un. 1895 Ogt. in herb. pr.; Land van Vollenhove 1898, L. in herb. pr.; — Brummen 1873, Nijbroek 1879 en kanaal te Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.; Redichemsche Wetering 1843, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Veenendaal 1886, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Vaart 's Gravenland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Papendrecht 1878, Posth. in herb. pr.; — Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Vucht achter villa Erica 1886, Costerus in herb. pr.; — gracht fort St. Michel bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen,

Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); -- Coevorden, Borger, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Raalte en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Carlshave, Weusthag, Buurserbeek, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Diepenheim, — Slink bij Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Breevoort, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Beekbergen, Ankelaar, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Kennemerland—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — kanaal Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 282); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Knijf, Vorstius en Munting.

Bupleurum *Tourn.*

593. B. tenuissimum *L.* Op zilte, grazige plaatsen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zilte weilanden Zuid-Oostzijde Schiermonnikoog 1860, S.; *) — Hilhaak aan den Hoek van Holland 1844, v. d. T.; — Duiveland, Dz.; Bruinisse, Un. 1894; Groll; Kerkenweg bij Reigerskerke, Un. 1894; Biezelinge 1834, v. d. B.; Evertsdijk, Dz.; (e. herb. v. Hall: aan den voet van den dijk bij het dorp Evertsdijk in Z.-Beveland gevonden door F. Dozy

*) Reeds van daar bekend van 1837 door Hinxt volgens een exemplaar in herbarium Kok Ankersmit.

med. et Phil. nat. Cand. en v. d. Bosch med. stud.); Noorddijk tusschen Goes en Kattendijke 1841, v. d. B.; 1841, v. d. T.; 's Gravenpolder 1840, v. d. B.; Goes, v. d. T.; Zuid-Beveland 1839 en 1840, v. d. B.; 1877, K. A.; Scherpenisse 1877, Groll; Kleverskerke (Walch.) 1883, L.; Hoek 1859 en 1860, A. W.

(Dijk Arnemuide 1886, Schipper in herb. pr.; Kruiningen 1884, L. in herb. pr.; Zierikzee, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

594. B. Odontites *L.* Zuid-Europeesche plant op bouwlanden, een enkele maal ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Haarlemmerweg bij Amsterdam 1860, Hinxt e. herb. O. Cfr. Arch. 3. I. p. 310.

Bovendien: Klaverveld, bemest met afval van Sumac uit Palermo afkomstig 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 224).

595. B. protractum *Lk.* et *Hoffmgg.* Plant van bouwlanden bij Triest en Istrië. ⊙. *Juli—Aug.*

(Op met Sumacafval bemest weiland bij Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr. Cfr. Arch. 2. III. p. 212 en 224).

596. B. rotundifolium *L.* In koornvelden en bouwlanden van zuidelijk Europa, meermalen met zaad aangevoerd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: In de Nederlanden tusschen koren, v. Roijen; *) — Pothoofd Deventer 1883, K. (met vrucht); 1884, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; — braakland bij Graanpakhuis Apeldoorn (*unicum*) 1899,

*) Dr. v. d. Bosch bespreekt uitvoerig deze plant in Arch. 1. I. p. 520 en volg., waarbij hij tot het vermoeden komt dat de plant van v. Roijen een geschenk aan dezen is geweest van de Gorter, die haar dan zou gevonden hebben „in de koornlanden bij Ulenpas en Hunderen", zooals in de Gorter's Flora is aangegeven. Later schijnt M. J. Cop de plant óók op den Uilenpas gevonden te hebben, ofschoon materiaal daarvan in het herbarium ontbreekt. Cfr. Arch. 1. III. p. 212.

K. A.; Nijmegen, Perin (?); molen St. Anna 1898, W. M. Docters v. Leeuwen; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; 's Gravenhage 1873, de Br.; Delft, L. Marchand; huis ter Rivier 1893, L. E. Steenhuizen; in tuinen Dordrecht 1896, Posth.; — Stationsterrein Middelburg 1894 en Meelfabriek aldaar 1901, Ogt.; — Maastricht, herb. v. H.

(Groningen, J. Mulder in herb. Heukels; — Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; — Tilburg, P. A. Willems; Valkenswaard, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: In een gazon in het Vondelpark te Amsterdam 1874, Lac. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 675).

Voorts reeds vermeld door Pelletier.

Tribus Seselineae *Koch.*

Oenanthe *Tourn.*

597. Oe. fistulosa *L.* In en langs slooten, vijvers, in moerassige weilanden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, v. H.; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; Vollenhove 1894, en Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; Steenenkamer aldaar 1840, Halbertsma; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Vorden 1880 en 1883, Groll; Doesburg, Thomson; Ruurlo 1883, Ensink; Apeldoorn 1851, K. A.; Nijmegen, B.; Neerbosch, Hatert, Weurt, in de grift te Lent, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Eem aldaar, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Sloterweg Amsterdam 1840, Romb.; Sloten, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Enkhuizerpolder 1895, Sanders; Sparendam 1894, V.; Haar-

lem, Buse; 1842, Teengs (P. N. S.); – Warmond 1827, Wtt.; Valkenburg, Kerb.; Leiden, Mb.; S. S.; Dz.; Perin; 1842, O.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; Wassenaar, Un. 1850; Bonte paal bij 's Gravenhage, V. Z.; Delft, v. S. V.; moeras achter Heemraadschuur te 's Gravezande, V. Z.; Loosduinen, Destrée; G. Barger; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1839, B. W.; Zuiddorpe 1855, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **Tabernaemontani** *Gm.* Maastricht, Dumortier. (Reeds vermeld in Lej. Rev. p. 62 en overgenomen in Prodr. Ed. I. p. 99).

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, L. T. v. d. Zweep; Rottevalle, J. Kuipers; – Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Lonneker 1893, L. in herb. pr.; – Twello 1898, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; langs Huppelpad naar Beusichem 1845, Alpherts in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Baarn 1889, en station Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; – vaart Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; – Hillegommerbeek 1886, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; – Middelburg, F. D. J. Risch; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Domburg 1881, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1877,

L. in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; bossche veld bij Deuteren 1895, Heinsius in herb. pr.; – Tegelen, sloot bij 't klooster de Munt 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. 1. p. 384); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); – Ane, Sleen, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Hasselo, Carlshave, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); – Breevoort, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Slink bij Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Ooi, Ubbergen, Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 281); – Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); – Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); – Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Woensdrecht station, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – Montfort, Susteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Baarle, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

598. Oe. Lachenalii *Gm.* (*Oe. pimpinelloïdes* Poll. et Fl. B. S. p. 240.) Aan slootkanten en op moerassige plaatsen naar den zeekant, ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: Polder de Waal en Burg op Texel 1860,

Lac.; Polder de Nederlanden Texel 1867, S. P. Huizinga; 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; bij 't Eierlandsch huis 1868, in het beekje bij de Mok op Texel 1868 en Nes op Ameland 1869, Holk.; Zuid-Oostzijde op zilte weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — Franeker, C. A. Bergsma; stadswallen Harlingen 1871, v. d. Ley; Sneek, C. A. Bergsma; Workum, Hindelopen enz. 1853, S.; — Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; Noorddiep Kampereiland 1840, R. B. (als *pimpinell.*); — tusschen Nijkerk en Spakenburg, Stolz; — monding Eem 1895, Garj.; in een bosch bij Spakenburg, W. K.; — strand Naarden 1901, G. en V.; Oud Diemen 1859, Lac.; 1863, O.; Amsterdam 1875, Lac.; IJkant aldaar, G. Backer; schutsluis Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Halfweg Sloterdijk, v. d. T. (als *pimpinell.*); IJdijk bij Houtrijk en Polanen 1846, Buse; Spaarndam 1835, Buse; 1835, Mb. (als *pimpinell.*); 1845, Buse; Spaarndammerdijk bij 't IJ 1833, S. S.; Kerb.; Callantsoog 1877, Lac.; Zwanewater, Un. 1891; zand bij den Helder, Dumortier; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; — kanaal Katwijk, Dz.; drassige vlakte in het Nieuwland Westland, v. d. T.; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; — Nieuwerkerk Duiveland 1887, L.; Zierikzee, Dz.; Un. 1894; Duiveland, Un. 1894; Schouwen, v. d. B.; Dz.; Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; oude Veersche weg Walcheren 1834, v. d. Feen (als *pimpinell.*); Middelburg 1879, Groll; 1883, K.; 1894, Ogt.; St. Laurens 1834, Wtt.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Wtt.

(Tusschen Burg en Hoorn en bij Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Sphagnetum Diemen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; A. C. J. v. Goor; Zeedijk naar Muiden, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Alkmaar 1898, en Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roo-

sendaal in herb. Heukels; Nieuw- en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876, en Hoofdplaat 1881, L. in herb. pr.).

Bovendien: Egmond—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — kanaal van Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Oe. pimpinelloides *L.* Op droge weilanden, vooral naar den zeekant. Plant van Zuid-Europa. ♃. *Mei.*

Behalve de planten onder den naam *Oe. pimpinelloides* Poll. en Sm., welke men onder de voorgaande groeiplaatsen terugvindt, werd deze soort opgegeven door de Beijer voor Nijmegen. (Cfr. Dum. Fl. Belg. p. 80). Zij schijnt echter nimmer wedergevonden te zijn, ontbreekt zoowel in ons eigen herbarium als in dat van den Heer Abeleven.

599. **Oe. peucedanifolia** *Poll.* In vochtige weilanden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Op vochtige plaatsen in een polder en elders bij Dordrecht 1837, Lac.; aan den dijk bij Meerdervoort, Zwijndrecht 1837 en 1838, Lac. (waarschijnlijk dezelfde groeiplaats) — zeer overvloedig in laag gelegen land tusschen Lith en Lithoijen, v. d. T.

(Uiterwaarden bij Rotterdam vrij veel 1899, F. D. J. Risch in herb. Heukels).

Voorts vermeld door Pelletier (volgens Oudemans in Arch. 2. III. p. 369) en voor Maastricht, Lej. Fl. de Spa.

600. **Oe. aquatica** *Lam.* (*Oe. Phellandrium* Lam. et Prodr. Ed. I. p. 100). In slooten, moerassen, in stilstaande wateren enz. ♃ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Glimmerbrug Horensche diep, Strat.; Haren 1830, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1848, R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1881, K.; — Harderwijk, R. B.; Hoevelaken 1861, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Zutphen 1882,

C. v. d. Broek; Vorden 1879, Groll; Lochem 1875, O.; molenbeek Ruurlo 1885, Ensink; Doesburg, Thomson; Eibergen, Un. 1897; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1890, Garj.; Doorn, Fockema; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; de Bilt 1837, Mb.; Bunnik, D. Bierens de Haan (P. N. S.) (als *Sium angustif.*); Biltstraat Utrecht 1835, Kraamw.; Biltsche molen, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; 1842, v. d. T. (als *Sium latifolium*); — Legmeerpolder, Roerl.; Amstelveensche weg 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Sloten, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Harting; het zand te den Helder (als *Lachenalii*), Dumortier; Haarlem, Kerb.; Haarlemmerhout 1853, S. en Hartm.; Overveen 1838, Buse; — Lisse, v. H.; Oegstgeest 1832, S. S.; Katwijk, Mb.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Leiden 1836, Mb.; B. W.; 1842, O.; Haagsche bosch, Perin; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, V. Z.; Rotterdam, Groshans; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1836, Lac.; Heikop, v. H.; — Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; Zuid-Beveveland, v. d. B.; Haamstede 1887, L.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Rosmalen, v. Hov.; St. Anthonie, Un. 1853.

(Hallum 1864, H. v. d. Ley en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Oldenzaal, J. B. Bernink; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld, alle in herb. Heukels; Lunteren 1892, V. Suringar in herb. pr.; Spoel Culemborg 1850, en plantage aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaar 1890, Costerus in

herb. pr.; — Piet Gijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v.d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Biezelinge (Z.-Bevel.) 1896, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1892, Ogt. en 1897, L. in herb. pr.; — bossche veld bij Deuteren 1895, Heinsius in herb. pr.; — Venlo, sloot bij Jentjes aan den Straalschen weg 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen hier en school Tongeren en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Breevoort, Lichtenvoorde, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); de Beemte, Ankelaar, Broekland, het Loo, Beekbergerwoud, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Kennemerland—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Abel. (Arch. 2. V. p. 12); Blerik, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Aethusa *L.*

601. **Ae. Cynapium** *L.* In moeshoven, bouwlanden en op ruige plaatsen. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Hoorn en Hoogeberg op Texel 1869, Holk.; Texel 1860, en pastorie Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1861 en Witmarsum 1875, J. M. de Boer; Franeker, A. Everts; — Groningen, 1856, v. H.; C. de Gavere; Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; 1847, T.; 1872, Hoek; Zwolle 1833, Thorb.; 1897, L.; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Heemse, v. d. Scheer; — Harderwijk 1863, R. B.; Rusthout te Leesten, Gronem.; Ruurlo 1885, Ensink; Lochem, Un. 1859; Doesburg 1863, H. d. V.; Winterswijk, Un. 1859; Angerenstein bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; v. H.; stadswallen, Ooische waard, Hees, Weurt, Beuningen enz. N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Meern 1870, Groll; tusschen Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; tusschen Jutphaas en huis te Haemstede, v. d. T.; Doorn 1869, O.; moestuin Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1833 en 1835, Wtt.; Bergsma; 1837, Kraamw.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; — tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Schagerlaan en Verwerpad, Fl. Amst.; bolwerk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; — Leiden, Dz.; 1834, Mb.; 1839, B. W.; 1841, O.; Hooge Morsch aldaar, S. S.; Delft, v. S. V.; Rhoon 1871, Schepman; pastorie Heerjansdam 1838, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Werkendam 1836, Lac.; Ginnekenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **elata** *Friedl.* Stengels zeer hoog, blauw berijpt.

In Herb.: IJsel bij Deventer 1879, K. A.; — Winterswijk, Un. 1859.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.;

— Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman; Haren, Eelde, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1879 en Brummen 1873, K. A. in herb. pr.; Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Slotpoort Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; Alkmaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, Schoonhoven, Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; en Katendrecht, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, en Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Goes 1887, Posth. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1877, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels).

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Ameland, (Arch. 2. V. p. 53); Schiermonnikoog 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Groenlo, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 222); Eierstreek te Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Bergen

1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Naaldeveld bij Bentveld, — Wassenaar, Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Oudenbosch 1885 —87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. 545); onbebouwd terrein te Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman.

β. Overal bij Hengelo 1895, K. A. in herb. pr. (Cfr. Arch. 3. I. p. 44) en Deventer 1879, K. A. in herb. pr.

[Aanm.: Behalve de genoemde var. elata worden er nog eenige onderscheiden, die misschien ook bij ons kunnen voorkomen.

α. domestica Wallr. Stengels 30—60 c.M. hoog, evenals de takken rond, met talrijke streepen, naar boven toe vertakt, bladslippen spits of toegespitst, aan den voet wigvormig; schermstralen bijna alle even lang; buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes tweemaal zoo lang als de vruchtschermpjes, daarom iets losser; striemen der voegzijde aan de basis een weinig uit elkander staand; omwindselblaadjes veel langer dan de schermpjes, teruggeslagen. De meest algemeene vorm.

β. pygmaea Koch. Stengels 2½—15 c.M. hoog, meestal van den voet af in takken verdeeld, evenals deze kantig; bladslippen aan den voet versmald, overigens dikwijls draadvormig; schermstralen meest korter dan het tegenoverstaande blad; de buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes bij zeer kleine exemplaren dikwijls niet langer dan de vruchten, schermpjes daardoor meer gedrongen; omwindselblaadjes zoo lang of weinig langer dan de schermpjes, afstaand of hangend; overigens als *α*.

Hiertoe Ae. segetalis Bnngh. Stengel 5—10 c.M. hoog, onderste bladen langgesteeld, enkelvoudig of driedeelig; bladslippen breed-wigvormig, stomp, aan den top driespletig; bovenste bladen aan de middelste gelijk of 3-tallig;

hun blaadjes omgekeerd-eirond, ingesneden, met stompe slippen; schermstralen meestal korter dan de bladen.

γ. cynapioides M. Bieb. Stengels 0.9—1.80 M. hoog, sterk berijpt, in alle deelen grooter en sterker; bladslippen fijner verdeeld, langwerpig, dikwijls zeer smal en lang, toegespitst, aan den voet kort wigvormig; schermstralen bijna even lang; omwindsel ontbrekend, omwindseltjes korter dan of even lang als of zelfs bij vruchtrijpheid iets langer dan de schermpjes, afstaand of hangend; buitenste vruchtsteeltjes der schermpjes 1, 2 of 3 maal langer dan de vruchten; deze 2—3 m.M. lang; voegvlakte bijna rond; voegstriemen aan den voet dichter bijeen.

δ. elata Friedl. Stengels tot 2 M. hoog en soms tot 5 c.M. dik, grijsgroen berijpt, dikwijls van den voet af vertakt met lange, veeltakkige twijgen; bladslippen stomp, van voren fijn uitgetand gezaagd; omwindsel dikwijls 1 bladig; omwindseltjes 1—3 bladig, 2 maal langer dan de schermpjes; schermen klein, buitenste stralen veel langer dan de binnenste; kroonbladen volkomen wit, aan de basis alzoo niet groen, zeer klein; vruchtsteeltjes dubbel zoo lang als de vruchtjes].

Foeniculum *Tourn.*

602. F. capillaceum *Gilib.* (*F. officinale* All. et Prodr. Ed. I. p. 100.) Plant van Zuid-Europa, op rotsen, zonnige steenige heuvels, wijnbergen enz., bij ons wegens de vruchten gekweekt, een enkele maal verwilderd. ⊙ en ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — IJdijk Amsterdam 1833, S. S.; 1835, Buse; Willemspark aldaar 1888, J. J. Smith Jr.; Overveensche duinen 1836, Mb.; Haarlem 1873, Groll; — Leiden, Perin; Alfen 1882, V.; Wassenaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; — Venlo 1899, Garj.

(Bussum, Koning in herb. pr.; Naarden 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Noordwijk 1894, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.).

Bovendien: Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Libanotis *Crantz.*

603. **L. montana** *Crantz.* Op grazige zonnige rotsen langs wegranden, aan den zoom van bosschen en wijnbergen. ⊙⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: In de Ooische waard bij Nijmegen 28 Juni 1850, Th. Abel.

Voorts reeds vermeld door Pelletier.

Silaus *Bernh.*

604. **S. flavescens** *Bernh.* (*S. pratensis* Bess. et Prodr. Ed. I. p. 100.) Op vruchtbare grazige gronden, langs dijken, bij ons vooral langs de Maas. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ooische waard 1839, N. Abel.; 1847, Th. Abel.; — Park Merwestein Dordrecht 1895, Posth.; tusschen Sliedrecht en Giesendam, Lac.; Biesbosch bij Sliedrecht 1882, C. v. d. Broek; — sloot langs bouwland te Bruinisse (Duivel.) 1 ex. 1887, L.; — waarden Werkendam 1835, 1887, Lac.; algemeen uiterwaard aldaar 1897, V.; Herptsche poort Heusden, en Singelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Maas bij Cuyk 1838, de Br. (als *Pimp. saxifraga* var. *dissecta?*); — Maastricht, de Marres; Un. 1861 (als *Peucedanum Chabraei*); 1870, Groll.

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Sleeuwijk, Giesen, Uitwijk, C. A. Backer; Heeze, H. A. van Roessel in herb. Heukels; tusschen Engelen en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Aan de Maas te Meers, Lac. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld bij Pelletier.

[Aanm.: De andere in het Archief vermelde groeiplaatsen hebben meest alle betrekking op Peucedanum Chabraei].

Crithmum *Tourn.*

605. **C. maritimum** *L.* (*Cachrys maritima* Sprg. et Fl. B. S. p. 242.) Plant van rotsige en steenige zeekusten, groeiend onder het bereik der golven, langs de Middellandsche- en Adriatische Zee en aan de Westkust van Frankrijk. ♃. *Aug. — Oct.*

In Herb.: Tusschen de keien der zeewering te Huisduinen Sept. 1899, L. de Bruijn, in 4 exempl., thans (1901) echter weder verdwenen door herstellingen aan de zeewering.

Bovendien vermeld door Hondius en wellicht heeft ook de Gorter zijne opgave aan dezen auteur ontleend. De opgave van Lejeune en Courtois wordt door Kickx in twijfel getrokken.

Tribus Angeliceae *Koch.*

Levisticum *Koch.*

606. **L. officinale** *Koch.* (*Ligusticum Levisticum* L. et Fl. B. S. p. 252.) Vermoedelijk afkomstig van de Alpen van Zuid-Frankrijk en de Pyreneeën, echter vooral bij boerenwoningen gekweekt en hier een enkele maal verwilderd. ♃. *Juli — Aug.*

In Herb.: Nieveen, A. Vos Houwink; Meppel, v. Heijn.; — Deventer 1877, K.; — Hoog Soeren 1877, en Bronsbergen 1880, Groll; boerderij te Groesbeek 1897, G. en V.; — Beerschoten, O.; — Bodegraven, O.; — tuin Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

(Zuid-Beveland, de Wit Hamer in herb. L.).

Voorts vermeld door Pelletier.

Selinum *L.*

607. **S. Carvifolia** *L.* (*Angelica Carvifolia* Sprg. et Fl. B. S. p. 256.) Op vochtige, beschaduwde grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Langs de beekjes in het bosch van Scheidius, aan den weg van Berg en Dal naar Wielderen, over de pannenbakkerij 1899, K. A.; tusschen Varik en Hees, v. d. T.; — aan de Lek bij Vreeswijk 1840, de Br.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852.

[Aanm.: De plant van de Bruijn werd door Dr. v. d. Bosch (Cfr. Verslag 1849 Arch. 1. II*. p. 6) voor Silaus pratensis gehouden. De opgaven „in sommige hooilanden op 't Kampereiland 1846, R. B. (Arch. 1. I. p. 160) en slooten bij Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275)" hebben waarschijnlijk betrekking op Peucedanum Chabraei].

Angelica *Tourn.*

608. **A. silvestris** *L.* Algemeen op beschaduwde, vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Joure 1873, J. M. de Boer; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Kampen 1855, R. B.; v. Heijn.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; Zwolle 1901, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Ooische dijk, bosschen Ubbergen, Beek, Hatert, Ewijk, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Randenbroek 1890, Garj.; de Bilt, v. H.; Utrecht, Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Wikkenburg 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder en Zijdelmeer 1884, Boerl.; Ringdijk Amsterdam 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Sloterweg 1838, Romb.; Schinkel, Fl. Amst.; de Zaan, Kerb.; Haarlem, Splitg.; 1870, Groll; Zomervaart aldaar (met kiemplanten), Buse; — tusschen Voorhout en Sassenheim 1839, v. d. T.; Oegst-

geest 1842, O.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt. (met kiemplanten); 1835, Mb.; 1843, Haagsche Schouw 1854, v. H. Jr.; Haagsche bosch 1834, v. H.; 's Gravenhage, R. B.; Fijenoord 1870, O.; dijk buiten de Waterpoort te Gorinchem 1842, v. d. T.; Dubbeldam 1837, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Neuzen 1864, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.; — Mook en Plasmolen, N. en Th. Abel.

(Oldeholtpade, Bleidijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer, Groningen, R. de Boer en H. Kooi, — Denekamp, J. B. Bernink, — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld, Culemborg, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; 1846, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Abcoude, Hollandsche kade, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.; Groenesteeg 1893, en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft, de Wit Hamer in herb. L.; Papendrecht 1892, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Schouwen 1882, L.; — Waalre, P. Sloots).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Dalen, Sleen, Borger, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Twikkel, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Markelo, Die-

penheim en veen tusschen beide plaatsen, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Noord Apeldoorn, Beemte, Ankelaar, Uttel, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Loosdrecht, Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 70); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. VI. p. 283); Walcheren, Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

Tribus Peucedaneae *D.C.*

Peucedanum *Tourn.*

P. officinale *L.* Op vochtige grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ubbergen, Perin (?).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en in de Flora Frisica van Meese voor Bergum, Oostermeer enz.

609. P. carvifolium *Vill.* (*P. Chabraei* Rchb. et Prodr. Ed. I. p. 101.) Op vochtige, vruchtbare weiden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ganzendiep bij Grafhorst 1849, R. B.;

uiterwaarden langs den IJsel bij Kampen 1868, R. B.; IJseldijk Zwolle 1895, L.; idem Deventer, v. Gron.; — tusschen Deventer en Zutphen 1879, K. A.; Bronsbergen 1880, Groll; 1881, K. A.; IJseldijk bij Zutphen 1833, Wtt.; Zutphen 1866, de Br.; 1882, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1858, O.; Epe, Un. 1864; Rheede, 1823, v. H. (als *Selinum Carvifolia*); uiterwaarden Arnhem 1879, K. A. (als *Silaus*); Rijn bij Arnhem 1875 en 1876, Lac.; 1897, V.; tusschen Arnhem en Elten 1879, K. A.; tusschen Varik en Hees, v. d. T.; Ooi, Nijmegen 1839 enz., Th. Abel.; Wageningen 1884, K. en Beyerinck; — weiland buiten de Wittepoort Leiden, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; dijk bij Maassluis 1894, V.; tusschen Vianen en Vreeswijk 1841, G. Deijn.; tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; — Heumen, Un. 1853; Maasdijk bij Wessem 1900, G. en Jongm.; Maastricht, de Marres; Un. 1861; Heugem 1894, de Haas.

(Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Grafhorst, R. B. in herb. L.; Boksbergen 1898, K. A. in herb. pr.; Bennekom, W. C. v. Embden; Oosterbeek, Driel, Elden, Huisen, A. H. Blaauw; Wageningen, Doornwerth, Culemborg, — Vreeswijk, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Uiterwaarden Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 282); — Wijk aan Zee talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 384).

[Aanm.: Het schijnt dat deze plant vaak miskend is geworden en zij onder vele andere namen werd ingezameld. Zoo vermoedden Lejeune en Courtois dat de afbeelding in Flora Batava IV. p. 267 onder den naam van Carum Carvi hiertoe zou behooren; waarom zie ik niet in, ofschoon de teekening geen behoorlijke details geeft, waaruit de juistheid zou moeten blijken. Kops geeft echter niet aan waar de afgebeelde plant (Carum Carvi) gevonden werd; als groeiplaatsen dezer soort vermeldt hij: „Op Ameland, te Groningen, buiten de Ebbingepoort, in weiden bij Franeker, bij Amsterdam, buiten de Utrechtsche poort aan het Molenpad, bij Stadlander, ook aan den Muiderdijk; bij Houten in Utrecht en aan den

Lekkendijk, tegenover Everdingen; in het broek bij Arnhem, bij Nijmegen, in de weiden om Tiel en te Meinderswijk in de Betuwe." Eenige dier groeiplaatsen vindt men werkelijk terug onder Carum Carvi, andere schijnen op Peucedanum carvifolium te wijzen. Ook in hunne „Aanteekeningen over eenige planten der Zuid-Nederlandsche Flora" en voornamelijk in de Flora van de omstreken van Spa merken Lejeune en Courtois op: (Cfr. Bijdragen I. p. 294): „Het schijnt, dat deze schermbloemige plant algemeen voorkomt in het dal van den Rijn bij Keulen en dat zij ook in het Koninkrijk der Nederlanden als eene inlandsche plant kan beschouwd worden. De Heer Dumoulin heeft ons dezelve gezonden van uit de weiden tusschen Maastricht en Eijsden, de Heer de Cloet van de boorden van de Maas bij Dinant, van waar zij zich waarschijnlijk tot in Holland uitstrekt, zoo ver men uit de afbeelding in de Flora Batava van den Hoogleeraar Kops kan oordeelen."

Volgens de eerste editie van dit werk werd ook de afbeelding Flora Batava IX. p. 706 eveneens tot Peucedanum carvifolium gebracht, hoewel de plant daar onder den naam Selinum Carvifolia L. afgedrukt, met de volgende groeiplaatsen: „De Hoogleeraar v. Hall trof dezelve op weilanden te Rheede boven Arnhem aan; door den Heer v. d. Sande Lacoste werd zij op de waarden onder Werkendam, Giesendam en Sliedrecht gevonden; door mij (v. d. Trappen) zelven overvloedig op de waarden aan de Waal omtrent Tiel en Bommel en op eenige plaatsen tusschen die steden; ook komt zij voor in den omtrek van Breda."

Uit alles blijkt dat men Carum Carvi, Silaus pratensis, Selinum Carvifolia en Peucedanum carvifolium vaak met elkander verwisseld heeft. Bij het samenstellen eener nieuwe Flora behoort op het scherp onderscheiden dezer soorten wel gelet te worden].

610. P. palustre *Mönch.* (*Thysselinum palustre* Hoffm. et Prodr. Ed. I. p. 102.) Aan vijvers, slooten, in moerassige weilanden en in de venen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Murmerwoude 1865, H. d. V.; — Nietap 1894, Sanders; Zuid-Laren, Strat.; Haren 1833, v. H.; — Assen 1832, Forsten; 1589, Lac. en S.; Sterrebosch aldaar (forma *robustior*) 1879, K. A.; Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Eeze gem. Steenwijkerwolde 1893, L.; Staphorsterbosch,

v. Heijn.; Zwolle 1865, H. d. V.; Markeloosche veen bij Diepenheim, Un. 1897; Enschede, Kerb.; — Harderwijk 1865, en Barneveld 1862, R. B.; bosch van Ampsen 1875, O.; Doetinchem 1878, K.; Vorden 1871, Groll; Nijmegen, B.; Beek, Un. 1847; 1847, B. W.; Hatert, vijver Meerwijk, N. en Th. Abel.; Renkum 1854, Buse; — Amersfoort 1862, R. B.; Liniedijk Amersfoort, Garj.; Driebergen 1833, Wtt.; Maartensdijk Utrecht, v. H.; Tolhek bij Houderingen 1860, Hartsen; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Waveren, Bokshol en Uithoorn 1833, S. S.; Amsterdam 1875, Lac.; Oud-Diemen, Fl. Amst.; IJ bij Spaarndam 1870, Groll; meertje bij Zomerzorg 1838, Buse; Zomerzorg, en Bloemendaal 1833, Mb. (aan het meertje bij Bloemendaal in 1880 teruggevonden door v. Eeden, Cfr. Arch. 2. III. p. 302); Meerenbosch aan de Haarlemmermeer bij Heemstede, v. d. T.; Moeras de Liede 1900, C. A. Backer; — Kamerik Woerden 1846, v. Hov.; venen Leimuiden 1894, V.; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; veentje de Kooi onder Veur 1894, V.; Rotterdam 1837, en Zwijndrecht (monstr.) 1839, Lac.; — Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un 1860; Un. 1896; Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Boxtel, 1847, v. Hov.

(Oudeweg Tjalleberd 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Markeloosche veen, Un. 1897; V. Suringar in herb. pr.; — Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Varsseveld 1883, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1851—1875, K. A. in herb. pr.; Beekhuizen bij Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; Veenendaal; — Maarsbergen, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Westbroek 1846, Alpherts; — Bussum 1894, V. Suringar in herb. pr.; Zandbergen

bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Delft 1873, en — Clinge 1886, L. in herb. pr.; — Oosterwijk 1897, tusschen Aalst en Eindhoven 1901 en Helenaveen 1901, Posth. in herb. pr.; tusschen Cromvoirt en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Venlo, Velden, Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Koevorden, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almkerk, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Carlshave, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Goor, Entersche veen — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 223); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Nieuw Loosdrecht, Exc. 1884 (Arch. 2. IV. p. 290); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (ook in herb. Jongm.) (Arch. 2. V. p. 13); Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571).

Voorts vermeld door Dodoens (1618, 1644), de Lobel, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door de Gorter werd nog een Selinum sylvestre onderscheiden: „aan de kanten van de boomgaarden, op vochtige schaduwachtige plaatsen buiten Haarlem, Utrecht, Zwolle en elders." Van Hall noemt deze soort als var. β. bij zijn Thysselinum palustre, met de groeiplaatsen: „bij Hulshorst en Oldenbroek op de Veluwe, v. Geuns; bij Baarn, Vr.; bij Nijmegen, B.", en zegt er voorts van: „groeit op den grond, is kleiner, met minder samengestelde bladen",

terwijl hij nog opgeeft dat Sprengel door een ondervinding van 20 jaren heeft uitgemaakt, dat de boschachtige Melk-Eppe eene ware verscheidenheid is van de Moeras-Eppe. Verder heb ik niets omtrent deze verscheidenheid gewaar kunnen worden].

Anethum *Tourn.*

611. A. graveolens *L.* Zuid-Europeesche plant; in moeshoven hier en daar aangeplant en somtijds verwilderd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Klein Jachtlust (Schoterland) 1872, Hoek; — Arnhem 1874, Groll (verwilderd tuin); roggeveld langs een voetpad nabij de kerk te Millingen bij Nijmegen 1841, v. d. T.; Nijmegen, B.; — Aardappelveld Gorinchem 1839, Lac.; — veerdam bij Werkendam 1836, Lac.

Bovendien: Princenhage, v. H. (Bijdr. 1. p. 144).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting en voor Zutphen bij de Gorter.

Pastinaca *Tourn.*

612. P. sativa *L.* Op bebouwden en onbebouwden grond, langs wegen, dijken enz.; voornamelijk op kleibodem. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; Nesserkerkhof Ameland 1867, Holk.; — Wytgaard bij Leeuwarden 1865, en Holwerd 1865, H. d. V.; Stadswal Franeker, Bergsma; Leeuwarden 1849, S.; — Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1847 en 1855, R. B.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Weurt, N. en Th. Abel.; — Spakenburg 1894, Garj.; Utrecht 1859, R. B. en A. W. Hartm.; 1835, Wtt. (kiemplanten); batterijen aan het Houtensche pad Utrecht, v. d. T.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Wijk bij Duurstede, Bergs-

ma; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; 1875, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Veenhuizen 1895, Sanders; Ringdijk Amsterdam 1838 en 1845, Romb.; Oetewalerweg, Fl. Amst.; Hoorn, Bergsma; Wijk aan Zee, Kerb.; 1865, H. d. V.; 1871, Boerl.; Velsen 1835, Buse; v. H.; 1871, Groll; — Noordwijk en Noordwijkerhout 1853, S.; Leiden 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Buse; 1842, O.; Duifhuislaan bij Leiden, Mb.; Katwijk 1833, de Haan; Endegeest 1853, v. H. Jr.; Valkenburg, Perin; Bierlap bij Wassenaar 1832, S. S.; Kudelstaart 1899, Jongm.; Wassenaar, Pierot; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; 's Gravezande, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1878, Posth.; Leksmond 1828, v. H.; — Zuid-Beveland, Goes, Walchersche duinen 1840, v. d. B.; Zeeuwsch-Vlaanderen 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; buiten de Boschpoort te Breda, V. A.; singels 's Hertogenbosch, v. Hov.; — St. Pietersberg 1870, Groll.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1863, Holk. en 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1901, L. in herb. pr.; — Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; — Schalkwijk 1843, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven—Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Diemerbrug 1881, Heinsius in herb. pr.; Ilpendam 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; Egmond, A. H. Blaauw; Haarlemmermeer en Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan

Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; tusschen Overveen en Bloemendaal, — Halfweg 1892 en Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Warmond 1885, Struyk. in herb. pr.; Katwijk, A. H. Blaauw; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1890, Ogt. in herb. pr.; 1873, L. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Brouwershaven 1882, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Winterswijk, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 223); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Deventertol bij Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); algemeen bij Nijmegen, vooral Ooische dijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 282); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Helder, Heilo, Bergen, Schoorl, Castricum, Naaldeveld bij Bentveld, Vogelenzang, Overveen en Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); Scheveningen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 120); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Zierikzee, Haamstede en Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In Fl. B. S. p. 256 wordt gewag gemaakt van een var. β. arvensis: „foliis pubescentibus pinnatis, foliolis

ovatis sublobatis, impari 3-lobo", welke reeds volgens getuigenis van v. d. Bosch volgens het exemplaar van Vrijdag Zijnen niet van den gewonen vorm verschilt].

Heracleum *L.*

613. H. Sphondylium *L.* Op beschaduwde, grazige gronden. ⊙ en ♃. *Juni – Sept.* en *Oct.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; – Groningen 1856, Strat.; 1863, Holk.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1847, T.; 1847 en 1855, R. B.; Huize Willemsteijn bij Kamperveen 1872, Hoek; Zwolle 1900, L.*), Deventer 1877, K.; Diepenheim, Un. 1897; – Harderwijk 1864, R. B.; Beekbergen 1853, K. A.; Nijmegen, B.; Ooische dijk en bosschen om Nijmegen, N. en Th. Abel.; Wageningen 1854, Buse; – Amersfoort, R. B.; Eemdijk 1892, Garj.; Utrecht v. H.; 1835, Wtt.; (met kiemplanten) Wikkenburg 1827, Wtt.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Wijk bij Duurstede, de Haan; – Velsen, v. H.; Haarlem, Bergsma; v. H.; Kerb.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); 1871, Groll; Haarlemmerhout 1838, Romb.; 1871, Boerl.; – Leiden 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1856, S.; Boerl.; Haagsche Schouw, Perin; 1865, H. d. V.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; duinen aldaar, V. Z.; Loosduinen 1889, Destrée; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Merwedijk bij Gorinchem 1842, v. d. T. (*umbella prolifera*); – Zuid-Beveland, v. d. B.; Souburg 1880, Buijsman; – Loopschans Breda, v. A.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Rottevalle, J. Kuipers; – Groningen, E. J. Evenhuis; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; – Apeldoorn 1879

*) Ook monstrositeiten, met stengelbladachtige omwindselbladen 1900, L. en met dubbel samengesteld scherm en stralende omwindsels, Mastenbroek bij Zwolle 1900, L.

en Nijbroek 1879, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg 1846, Alpherts en de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Reigersbosch en Lisse 1893, V. Suringar in herb. pr.; Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden en F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — algemeen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 397); — Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwold, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren; tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Zevenaar, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Beverwijk, Duinvliet Vogelenzang, Overveen, Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Neuzen, Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — Woensdrecht, Un. 1896

(Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861 tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: In de Flora van Nijmegen (Cfr. Arch. 2. V. p. 282) komt voor de var. β. angustifolium Lej. et Court. (foliis lobis angustis lanceolatis et lineari-lanceolatis), voormalige vestingwerken buiten de Hertogspoort Nijmegen, Th. Abel.; Vlierenberg bij Berg en Dal, W. Muijsers. Dezelfde variëteit wordt ook opgegeven voor de vestingwerken van Maastricht, Franq. in herb. pr. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 103.

Het is mij niet bekend welke der tegenwoordige vormen hiermede bedoeld wordt, daar men H. Sphondylium in een groot aantal variëteiten splitst, waarop ik hier niet verder wensch in te gaan. Men zie Koch's Synopsis Ed. III. p. 1118].

614. H. **persicum** *Desf.* Stamt uit Noord-Perzië (Aserbeidschan), doch wordt als sierplant in tuinen en parken gekweekt en verwildert zeer dikwijls in de nabijheid van deze. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.; – Boonepad Dordrecht, V.

Tribus Cumineae *Koch.*

Cuminum *C. Bauh.*

615. C. **Cyminum** *L.* Egyptische plant, in Italië, op Sicilië en Malta verbouwd, een enkele maal ingevoerd. ☉. *Juni.*

In Herb.: Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden, Dz. en Mb.

Bovendien: Spaarne bij Haarlem, Groll (Arch. 2. VI. p. 74).

Tribus Daucineae *Koch.*

Orlaya *Hoffm.*

616. O. **grandiflora** *Hoffm.* In koornlanden, op kalk- en leembodem; bij ons slechts aangevoerd en onbestendig. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Groenhoven 1900, Struyk.; duin achter Hotel Wittebrug bij 's Gravenhage, H. P. La Chapelle; — Limburg, Dr. Hallegraaf; tusschen het koren te Vaals, v. A.

(Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels).

Bovendien: Valkenberg, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 213); Maastricht, Lej. Fl. de Spa I. p. 134.

Voorts vermeld door Pelletier.

Daucus *Tourn.*

617. D. **Carota** *L.* Op grazige plaatsen, aan dijken en wegen en in de duinen. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Tusschen Coksdorp en Eierlandsche polder 1868, Holk.; Eierland Texel 1860, Lac.; — Ane 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; 1872, Hoek; * tusschen Zwartsluis en Vollenhove, Cayaux; IJseldijk Zwolle 1895, L.; * rivierdijk aldaar 1874, v. Tuinen; Deventer, 1846, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1863, R. B., ook *; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, Wtt.; G. B.; ook * G. B.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1882, Ensink; Ooische dijk, Ubbergen, Heumen, Hatert, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; Ooische waard 1866, Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen aan het Woutersche pad bij Utrecht, v. d. T.; Schalkwijk 1833, W. H.; fort Honswijk aldaar 1901, K. A.; — Naarden

---

* fl. roseis.

1864, O.; Uithoorn 1871, Boerl.; * Ringdijk Amsterdam, E. B. Asscher; v. H.; Fl. Amst.; 1845, Romb.; Amsterdam 1875, O.; Hoorn, Bergsma; Castricum 1871, Boerl.; Santpoort 1871, O.; Zandvoort 1851, S.; Overveen, Buse; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem, Groll; — tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T.; Leiden 1832, S. S.; 1834, Wtt.; 1835, Mb.; Hinxt; 1842, Dz.; * singels Leiden, Mb.; * 1832, Perin; Katwijk *, Fockema; Dz., Hinxt; Kerb.; Wassenaar 1835, Mb.; Pierot; duinen 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, Destrée; * Un. 1851; Zwijndrecht 1838, Lac.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen Dubbeldam 1882, V.; — Zierikzee 1873, P. Schuringa; singels aldaar, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — vestingwerken Bergen op Zoom, Thomson; tusschen Bergen op Zoom en Woensdrecht, Un. 1896; Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Boxtel, v. H.; * tusschen Engelen en fort Crèvecoeur, v. Hov.; — Gulpen 1873, Lac. (var. *caule foliisque glabris, foliis involucri non pinnatis*) misschien de var. *glaber* Opiz, bekend uit Silezie en Bohemen). Een forma *prolifera* is aanwezig van het kanaal bij Katwijk, Dz.

(Maadlanden Oldeboorn 1863, Holk., Hallum 1864, H. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Franeker, Harlingen, — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Steenwijk, M. Kramer in herb. Heukels; — Veenendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; Voorst 1892 en Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.; Rijndijk bij Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; op den dijk te Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw; * Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel. in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels;

— Haarlemmermeer, F. Hulk. in herb. Heukels; Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1882, Struyk. in herb. pr.; — Drafna Huizerstraatweg 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome in herb. Heukels; vaartdijk Krommenie 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; Helder, R. de Boer en H. Kooi; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Schoonhoven, Willige Langerak, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; Schiedam, Zevenhuizen, Rijsoord, Pernis, IJselmonde, in herb. v. d. Voo; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. pr.; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 384); — Gramsbergen, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Haaksbergen, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Breevoort, Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Mheen en Ossenveld Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 186); — Alkmaar, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236) en Bergen, Un. 1871 S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Zandvoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V.

p. 282); Baarlo, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

D. **littoralis** *Sibth.* Schijnt synonym te zijn met *D. muricatus* L., welke o. a. opgegeven wordt voor Corsica (Cfr. Gr. et Godr. Fl. de France I. p. 671) en de eilanden van den Griekschen Archipel (Cfr. Halacsy. Comp. Fl. Graecae I. p. 623). ⊙. *Juni—Juli.*

Niet in Herb.: De opgave in den Prodr. Ed. 1. berust op een aanwijzing door Reichenbach in Fl. excurs. p. 449 waar de plant voor de duinen van Katwijk (1828) vermeld wordt. Deze vondst is echter zeer onwaarschijnlijk. De plant onderscheidt zich van de gewone Daucus doordien de vruchtstekels aan den voet vergroeid zijn.

[Aanm.: Daucus maritima Lam., een plant van de zandige kusten der Middellandsche Zee, werd door Prof. Oudemans met een ? gerekend onder de planten in 1877 door den Heer Kok Ankersmit gevonden op een klaverland dat bemest was met afval van Sumac uit de Marokijnlederfabriek te Apeldoorn. (Cfr. Arch. 2. III. p. 224)].

Subordo Campylospermae *Koch.*

Tribus Caucalineae *Koch.*

Caucalis *Tourn.*

618. C. **daucoides** *L.* Tusschen het koorn, op onbebouwde en bebouwde gronden, langs wegen enz.; meestal als opslag uit graanafval. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1871, Th. Abel.; — Zeeburgerdijk bij het abattoir

1885, H. d. V.; Edam 1899, Steenhuizen; ruigte Overveen 1900, C. A. Backer; – Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; meelfabriek Zoeterwoude 1898, Stadwijk onder Voorschoten, en dijk 's Gravezande 1899, V.

(Laag Soeren, P. v. d. Burg; – Rotterdam, H. v. d. Linden; Rozenburg, G. P. Moerman in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.).

Voorts reeds vermeld door Pelletier en Munting.

Turgenia *Hoffm.*

619. T. latifolia *Hoffm.* Kalkminnende plant, in koornlanden, langs wegen enz.; naar noordelijker landen herhaaldelijk door zaden ingevoerd. ⊙. *Juli – Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, en meelfabriek Deventer 1898, K. A.; – Sypendaalsche weg bij Arnhem 1900, A. C. Oudemans; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1871, Th. Abel.; – achter 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; – Edam 1899, Steenhuizen; meelfabriek Zoeterwoude 1898, V.; Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; – Hinthamerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius.

(Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; – Uitgeest, M. Kramer; Overveen, Ph. Ewouts in herb. Heukels; – Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Torilis *Adans.*

620. T. Anthriscus *Gm.* (Akkerklitten). Algemeen aan heggen, op ruige plaatsen enz. ⊙. *Juni – Juli.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; Houwerzijl 1834, v. H.; Ter Apel, Un. 1899; Nietap 1894, Sanders; -- Zwinderen 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, T.; 1847, R. B.; 1872, Hoek; Deventer, Halb.; 1877, K.; –

Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Weersche dijk Ruurlo 1885, Ensink; Beekbergen 1876, K. A.; Beek en Ubbergen, Un. 1853; Beek, Beuningen, de Ooi, N. en Th. Abel.; – Amersfoort, R. B.; Schothorst 1893, Garj.; Utrecht 1857, Coll. Nat.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; – Naarden 1864, O.; Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; Sloterweg 1839, Romb.; Fl. Amst.; Santpoort 1871, O.; Overveen 1846, Buse (kiemplanten); 1872, Boerl.; Haarlem, Boerl.; Haarlemmerhout 1843, Buse; schaapskooi Bloemendaal, Kerb.; – Lisse, v. H.; Noordwijk 1853, S.; Leiden 1832, S. S.; 1836, Mb.; Dz.; B. W.; 1843, O.; Katwijk 1854, v. H. Jr.; Papenlaan Voorschoten 1900, Borst Pauwels en Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1836, Lac.; 1878, Post.; 1865, Lac. (als *helvetica*); – Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Speelhuis Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; – Maastricht 1870, Groll; Beek, Un. 1883.

(Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen (doornzaad); Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Blesdijke, Wolvega, Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; – Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Oldenzaal, Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; Tongeren, Un. 1888; Struyk. in herb. pr.; – Putten 1876, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Werkhoven, idem; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Maliebaan aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; – Laren 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Buiksloot en Schouw, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Sassenheim, J. J. Smith in herb. Costerus; Hille-

gom 1894, Ogt. in herb. pr.; Leiden 1887, J. J. Smith als boven; Staatsspoordijk aldaar 1900, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Charlois 1874, K. A. in herb. pr.; aldaar, Barendrecht, Capelle a/d IJsel in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; langs wegen Dordrecht 1884, Posth. in herb. pr.; — Poldersche weg bij Goes 1896, duinvalleien Domburg 1892 en Koudekerksche weg 1897, Ogt. in herb. pr.; — Boxtel 1875, K. A. in herb. pr.; Heeze, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 84); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Erm, Weerdinge, Huffelte 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Park 't Loo, Oosterhuizen te Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Velden, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Gulpen, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Vorstius en Munting.

621. T. **microcarpa** *Besser.* var. **aculeata** *Boiss.* Plant uit Zuid-Rusland en Hongarije; een enkele maal met zaden ingesleept. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K.; 1885, Groll.

622. T. **helvetica** *Gm.* Op akkers, langs wegen en dijken. ⊙ en ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Lucerneakker Werkhoven 1899, C. A. Backer; — Tholen 1883, P. Keijzer IJz.; Zuid-Beveland 1839, 1840, 1846 en 1848, en Noorddijk bij Goes 1840, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W.; — Woensdrecht, Un. 1860; 1883, V.; dijk tusschen Roodevaart en Zevenbergen, Un. 1860; — St. Pietersberg 1894, de Haas; Gronsveld, Un. 1861.

(Maartensdijk 1877, K. A. in herb. pr.; 's Gravendeel, P. A. v. Gent in herb. Heukels; — dijk Wissenkerke Noord-Beveland 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876, L. in herb. pr.).

Bovendien: Klaverveld bij Apeldoorn 1877, K. A. (Arch. 2. III. p. 212); — Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — Gulpen, Un. 1861 (Arch. 1. IV. p. 314).

[Aanm.: Men onderscheidt hiervan een vorm arvensis en een boschvorm β. anthriscoides; benevens eenige verscheidenheden. In Archief 2. III. p. 93 staat verkeerdelijk T. infestans voor T. infesta, syn. met deze soort].

623. T. **nodosa** *Gaertn.* Langs wegen en dijken, op beweide grasgronden, op zeeklei; somtijds met granen ingevoerd. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; dijk Prins Hendrikpolder aldaar 1881, Groll; 1867, H. d. V.; 1869, Holk.; zeedijk bij de Steenensluis aan het molenkil Texel 1868, Holk.; Dijk van het Grie aldaar 1867, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland 1869, Holk.; Hollum aldaar, Hinxt; — zee-

dijk Workum, Hindelopen 1853, S.; Stadswal Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; Grootdiep bij Dokkum, I. Cock; — Houwerzijl, v. H.; — klaverland Apeldoorn 1877, K. A.; — Spakenburg 1894, Garj.; — zeedijk Muiden, v. d. T.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1866 en 1870, O.; Hooge dijk over Oranje Nassau Amsterdam, M. D.; Fl. Amst.; Amsterdam, Fl. Amst.; Broek in Waterland 1856, Lac.; Andijk 1895, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; zeedijk Hoorn, C. A. Bergsma; — Eiland Rozenburg 1895, V.; Maasdijk bij Maassluis 1824, V. Z.; muur Maasdijk tusschen Oranjesluis en Maassluis 1847, v. d. T.; steenen muur Hoogedijk buiten Rotterdam 1837, Lac.; Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Puttershoeksche dijk bij Dordrecht 1848, v. Hov.; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; 1848, v. Hov.; Schenkeldijk Dubbeldam 1882 en 1885, V.; — tusschen Zierikzee en Serooskerke, Un. 1894; Noord-Beveland 1869, H. d. V.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; 1877, K. A.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Hoek 1853, A. W.

(Oude Schild Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Zeesluis Nijkerk 1859, Stolz in herb. K. A.; — Spijkenisse, J. Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; dijk Wissenkerke (N.-Bevel.) 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1876 en Schouwen 1882, L. in herb. pr.).

Bovendien: Scheveningsche duinen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 120); — Philippine, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — tusschen Woensdrecht en Heesbergen, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld bij Munting, ook voor Breskens en Hoofdplaat in herb. Lac.; voor Franeker, Meese.

Tribus Scandicineae *Koch.*

Scandix *Tourn.*

624. S. Pecten Veneris *L.* Op bouwlanden, voorname-

lijk op kalk-, leem- en gemengde zandgronden. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; Groll; — Franeker 1840, Sprée; 1863, J. M. de Boer; — Eexta, Dr. J. A. W. Pott; Scheemda, Strat.; — Zalk 1848, T.; 1848, R. B.; Zwolle, Almelossche kanaal 1899, Heimans; de Enk bij Deventer 1847, T.; Deventer 1877, K.; tusschen Twello en Deventer 1845, T.; — graanpakhuis Apeldoorn 1899, K. A.; Epe 1864, S.; Terwolde 1851, M. J. Cop; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Tiel, Hoffm.; Renkum, en Wageningen 1837, Buse; Opheusden, v. Tuinen; Randwijk 1849, Buse; — Schalkwijk 1833, en Houten, Wtt.; Werkhoven 1899, C. A. Backer; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Utrecht 1835, Wtt.; O.; R. B.; 1880, A. C. Oudemans; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; Kromme Rijn, Bunnik 1863, Coll. Nat.; Vleuten, D. S.; 1859, Coll. Nat.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Haarlem 1836, Mb.; Overveen 1881, v. E.; — Leiden 1901, Borst Pauwels; Groenhoven bij Leiden 1899, V.; tusschen Oudshoorn en Rijnsaterwoude 1835, S. S.; Zegwaard 1864, H. d. V.; Fijenoord, S. S.; Asperen 1876, Lac.; Vianen 1836, v. H.; — Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Kloosterzande 1845, B. W. en v. d. B.; Vlissingen 1880, Buysman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; — Venlo 1899, Garj.; Beek, Un. 1883; Spanbeek, Beek, Meerssen 1872, Lac.; St. Pietersberg 1869, O.; 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Biesland 1886, Kosberg 1889 en Scharn 1897, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861.

(Grijpskerk tusschen vlas 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Leeuwarden 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1884, Schipper in herb.

pr.; — Voorst 1880, K. A. in herb. pr.; Randwijk en molen Ede 1900, V. Suringar in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Blaauwkapel 1872, Costerus in herb. pr.; — Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk, Dussen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Hees, Weurt, Beuningen, Lent, Bemmel enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Epen, Valkenberg, Sittard, Maastricht, Un. 1861; Wylre Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

Anthriscus *Hoffm.*

625. A. silvestris *Hoffm.* (*Chaerophyllum sylvestre* L. et Fl. B. S. p. 248.) Op vochtige, grazige plaatsen, aan heggen, in kreupelbosschen enz. ⊙ en ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Baeltjes Hoogeberg op Texel 1869, Holk; — Friesland, Sprée; — Hoornsche dijk Groningen, Strat.; Haren, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1850 en 1855, R. B.; 1872, Hoek; Zwolle 1900, L.; Deventer, Romb.; 1877, K.; — — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Nijmegen, B.; vestingwerken aldaar, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat Utrecht, herb. v. H.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; sluis Hoogendijk 1835, Romb.; Westerdoksdijk 1869,

v. Tuinen; Zeeburgerdijk Amsterdam 1838, Romb.; Sloterweg 1842, Teengs (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Haarlem 1870, Groll; (kiemplanten) Buse; Haarlemmerhout 1835, Buse; 1871, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; — Noordwijkerhout 1840, S. S.; Katwijk, Perin; Leiden 1834, 1835, Wtt.; 1835, Mb.; 1842 en 1843, O.; B. W.; 1854, v. H. Jr.; Endegeest, Kerb.; (kiemplanten) Stadwijk Voorschoten 1899, V.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Leens, J. Borgman; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Elst, A. H. Blaauw; Culemborg, — Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Schiedam, Boskoop, langs Rotte en IJsel, in herb. v. d. Voo; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden, F. D. J. Risch; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Abeelsche weg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1874, L. in herb. pr.; — Kruisland, F. Jansens; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — tusschen Nieuwe Wetering en school

Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch 3. I. p. 221); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Diemerbrug 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 354); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Walcheren, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 49); Hoek, Kouter, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283); — Bergen op Zoom, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas, (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel.; Gulpen, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg, K. en G.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 13); Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Vorstius.

626. **A. Cerefolium** *Hoffm.* Zuid-Europeesche plant, doch vaak in moestuinen gekweekt en in de nabijheid van deze, meestal onder heggen, verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Kampen, R. B.; 1848, T.; Haerst bij Zwolle 1895, L. en Carm.; Deventer 1878, K.; — Harderwijk 1868, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Voorst, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Nijmegen, B.; Beek en Hees, Th. Abel.; stationsterrein Culemborg, C. A. Backer; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort, R. B.; Koningslaan buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; Utrecht, O.; v. H.; C. A. Bergsma; — Zeeburg 1842, B. de Haan (P. N. S.); IJ bij Amsterdam, v. H.; Amsterdam, Kraamw.; 1872, O.; Haarlem, Kerb.; 1836, Mb.; mesthoop aldaar 1900, C. A. Backer; — Leiden, Dz.; 's Gravenhage,

V. Z.; R. B.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; — Sint Pietersberg 1866, H. d. V.

(Deventer in een tuin, E. J. Scholten; — Berg en Dal, F. J. Bevort; Wageningen, C. A. Backer in herb. Heukels; Ruurlo 1886, Ensink in herb. L.; Oosterbeek 1900, V. Suringar in herb. pr.; — Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; F. Hulk; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels).

Bovendien: de Kouter, A. W. (Arch. 1. IV. p. 283).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

627. A. vulgaris *Pers.* In opene zandgronden, op ruige plaatsen, in de duinstreken algemeen, elders geenszins zoo algemeen als de naam aangeeft. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Koog en de Hoorn op Texel 1868, Holk.; Hoogeberg aldaar 1869, Holk.; Burg op Texel 1860, Lac.; Brandares op Westterschelling 1869, Holk.; 1887, V.; Elzenboschje tusschen Westterschelling en Midsland, 1869, Holk.; tusschen Deelewal en Midsland, Un. 1886; Midsland 1896, V.; Terschelling 1887, V.; Ameland 1840, Bruinsma; 1896, V.; — stadswal Franeker, Sprée; — Deventer, Halb.; — Harderwijk 1878 en 1879, R. B.; Nijmegen, B.; Ooi, Ubbergen, Beek, N. en Th. Abel.; — de Bilt 1837, Mb. (als *Chaerophyllum sativum* = *A. Cerefolium*); — Raaiweg Hilversum 1899, V.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1839, Romb.; 1864, O.; Sloterweg aldaar 1856, v. H.; Oosterdoksdijk aldaar 1866 en 1867, O.; Westerdoksdijk 1859, (wie?); Watergraafsmeer 1842, B. de Haan (P. N. S.); Schinkel Amsterdam 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Bergen, Un. 1891; tusschen Amsterdam en Haarlem, v. d. T.; Bloemendaal, Exc. 1878; Vogelenzang, Boerl.; Zandvoort, Romb.; Haarlemmerduinen 1871, O.; Overveen 1832, v. H.; 1861, S.; 1870, Groll; Haarlem 1840, Buse;

Splitg.; O.; 1870, Groll; Brakelbosch *) bij Haarlem 1836, D. S.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Hillegom 1860, S.; Noordwijk, Wtt.; 1860, S.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; O.; Katwijk 1833, Wtt.; Kerb.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; B. W.; Leiden 1834, Wtt.; Pierot; Wassenaar, v. H.; Mb.; Dz.; 1873, Hoek; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Zorgvliet 1826, V. Z.; Scheveningen, v. H.; Dz.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt.; Loosduinen, Exc. 1887; Boogjes Dordrecht 1837, Lac.; — Oranjezon 1838, v. d. B.; de Kouter (Clinge) 1857 en 1859, A. W.; — wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Venlo 1900, Rieter.

(Deventer, H. W. Peteri in herb. H. Heukels; — Warnsveld 1876, K. A. in herb. pr.; — Muiderberg, J. Koornneef in herb. Heukels; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Zaandam, C. L. Vogelesang en M. de Vroome; Bentveld, H. Heukels in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1893, V. Suringar in herb. pr.; Kranenburg bij 's Gravenhage 1899, de Haas in herb. pr.; Monster, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; Hoek van Holland, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; — Vrouwenpolder 1878, L. in herb. pr.; — begroeide helling weg naar St. Urbanus bij Venlo 1901, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Amersfoort — en 's Gravezande, v. d. T. (Arch. 1. V*. p. 438); — Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115).

Chaerophyllum *Tourn.*

628. C. temulum *L.* (*Myrrhis temula* All. et Fl. B. S. p. 248.) Algemeen aan heggen, onder kreupelhout enz. ⊙ en ⊙. *Juni—Juli.*

) Tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, zie v. d. T. Arch. 1. V. p. 438.

In Herb.: Koudum 1870, J. M. de Boer; — Sterrebosch Groningen, Strat.; 1863, Holk.; Haren, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Erm 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Coeverden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; zandberg bij Kampen 1848, T.; Deventer 1877, K.; Zwolle, Thorbecke; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Zutphen 1884, C. v. d. Broek; Beekhuizen, v. H.; Rozendaalsche weg, Boerl.; Arnhem, Thomson; Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; — Amersfoort 1862, R. B.; Garj.; de Grebbe, O.; tusschen Zeist en Driebergen en Maasbergen, E. B. Asscher; Doorn, A. Scharff; de Bilt, v. H.; Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; Kromme Rijn bij de batterij en aan den weg van Utrecht naar Bunnik, v. d. T.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S); 1863, Coll. Nat.; — Oud Valkeveen 1894, V.; Naarden 1884, O.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Vink bij Leiden, Kerb.; Katwijk 1835, Mb.; Wassenaar 1835, Mb.; 1840, B. W.; Voorschoten 1843, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningsche boschjes, R. B.; — Zuid-Beveland en Walcheren 1839, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Hoek 1863 en Aardenburg 1861, A. W.; — Speelhuis Breda, v. A.; Andel 1836, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; Maashees 1874, Lac.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1870, Groll; Geulhem, Un. 1883; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, en Schaesberg 1889, V.

(Ellersinghuizen 1899, Schipper in herb. pr.; Groningen, E. J. V. Evenhuis; Haren, Eelde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Steenwijk, Tuk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1884, L. in herb. pr.; Nijenhuis 1888, Struyk. in herb. pr.; Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878, en Twello 1897, K. A. in herb. pr.;

Middachten, de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Arnhem 1897, V. Suringar in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; 1843, Alpherts in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Gooische boer Bussum en Naarderweg 1899, Koning in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; — Johannesberg Plasmolen, Un. 1898, Schipper in herb. pr.; algemeen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); Hengelo, Twikkel, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 3. VI. p. 97); Ubbergen, Hees, Neerbosch, Valkhof, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 115); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 121); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Gulpen, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

629. **C. bulbosum** *L.* Onder kreupelhout, aan wegen, waterkanten enz. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Ooische waard 1841, N. Abel.; 1843, N. Abel. en D. J. Bosch; Rijswijk 1900, B. J. v. Wagensveld; — ? Alblasserdam 1887, Posth.

Bovendien: Eens te Oost Voorne gevonden (door wien ?), v. E. (Arch. 2. I. p. 385).

Myrrhis *Tourn.*

630. **M. odorata** *Scop.* Plant inheemsch in de oostelijke Alpen; zelden gekweekt en een enkele maal verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Hoogloon, de Br.; — boerderij St. Maartensberg bij den Plasmolen 1897, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; — Laag Soeren, Hummelo, P. v. d. Burg; Beek, F. J. Bevort; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim in herb. Heukels).

Bovendien: Thomaswaard bij Werkendam, Lac. (Arch. 1. III. p. 447) en reeds vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Smyrneae *Koch.*

Conium *L.*

631. **C. maculatum** *L.* Aan dijken, wegen, puinhopen, mestvaalten, op plattelands kerkhoven enz. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, en kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1897, V.; — tusschen Groenterp en Blauwhuis bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; buiten de Cellebroerspoort aldaar 1872, Hoek; Katerdijk Zwolle 1892 en zeedijk Genemuiden 1901, L.; tusschen Steenwijk en Steenwijkerwolde, Un. 1892; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello 1877, K.; bruggenhoofd bij

Harderwijk 1879, R. B.; langs de kolk te Nijkerk, W. K.; Ruurlo 1885, Ensink; Arnhem 1888, Groll; Nijmegen, B.; Ubbergen en Beek, Hees, Weurt, Ewijk, N. en Th. Abel.; tusschen Wamel en Dreumel, G. Post; Poederoijen 1836, Lac.; — Spakenburg 1837, D. S.; Schalkwijk 1831, Wtt.; — Zuiderzeedijk bij Muiden 1901, G. en V.; Muiderberg, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Sloterweg 1839, (?); Zijdelmeer 1886 en Uithoorn 1872, Boerl.; Hoorn, C. A. Bergsma; Haarlem 1871, Groll; 1872, Boerl.; Oranjemeer Overveen 1887, V.; — Leiden 1834, Wtt.; Perin; A. W. Hartm.; 1843, O.; Katwijk, Dz.; Groenhoven 1898, Struyk.; Wassenaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, Barger; bonte paal aldaar en Scheveningen, V. Z.; Ockenburg bij Loosduinen 1896, Zwartewaal 1894, Brielle 1894, en tusschen Oud Alblas en Nieuw Lekkerland 1886, V.; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Sprang, Thomson; Groot Deuteren bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Slenaken 1885, G. en K.

(Tusschen Oldeboom en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Diepenveen 1878, station Deventer 1897, V. Suringar in herb. pr.; Deventer 1872, — Voorst 1870, K. A. in herb. pr.; Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Goilberdingerpoort bij Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Nigtevecht 1876, K. A. in herb. pr.; — Amstel Amsterdam 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; zeedijk Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — duinen Terheide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Schiedam en Schiebroek in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Maassluis

1895, Struyk. in herb. pr.; Sliedrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Nieuwlandsche weg aldaar 1893, Ogt. in herb. pr.; St. Anna ter Muiden 1887, L. in herb. pr.; — Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 397); — Ane, Coevorden, Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 248); — Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 409); — Beuningen, Winsen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Hoek, Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — St. Pietersberg, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 315); Hommerig, Over-Geul, Lac.; Beek—Elsloo, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Smyrnium *Tourn.*

S. Olusatrum *L.* Op grazige, begroeide plaatsen in Zuid-Europa, langs de Adriatische Zee en de Fransche kusten.

Wordt opgegeven door de Gorter: „veel op het Eyland Texel", de Gorter p. 81.; is echter nimmer wedergevonden. Het is mogelijk dat de plant er werkelijk nog voorkomt, daar zij slechts zelden schijnt te bloeien en aldus aan de waarneming kan ontsnappen.

Subordo Coelospermae *Koch.*

Tribus Coriandreae *Koch.*

Coriandrum *Tourn.*

632. C. sativum *L.* Inheemsch in de landen ten zuiden

van de Alpen; noordelijker verbouwd en hier en daar verwilderd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Haarlem 1838, Buse; Mb.; 1873, Groll; 1898, Greshoff; Overveensche weg aldaar 1875, Groll; — proefveld Landbouwcursus Dordrecht 1900, Posth.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Bifora *Hoffm.*

633. **B. radians** *M. Bieb.* Zuid-Europeesche plant, op bouwlanden; vaak met zaden ingevoerd. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — meelfabriek Alkmaar 1899, Mevr. Snellen; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; moestuin Dordrecht 1896, Posth.

(Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; — Usselo, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; — IJselmonde, in herb. v. d. Voo.)

Ordo Araliaceae *Juss.*

Hedera *Tourn.*

634. **H. Helix** *L.* In bosschen over den bodem kruipend of tegen oude boomstammen opklimmend; vaak aangeplant tegen schuttingen en muren. Bloeit eerst bij hoogen leeftijd; de gekweekte exemplaren meestal stekken van bloeiende voorwerpen. ♃. *Sept.—Nov.*

In Herb.: Doinjum bij Franeker, Bergsma; Goutum 1859, S.; — Groningen, v. H.; Haren, v. H.; v. Hov.; tusschen Groningen en Haren, Strat.; — Meppel, en Oosterboer bij Meppel, v. Heijn.; Emmen 1859, Lac. en S. — Staphorsterbosch, v. Heijn.; — Twello 1877, K.; Harderwijk, R. B.; Putten 1866,

Knüttel; Almen 1884, C. v. d. Broek; Apeldoorn 1852, K. A.; Ruurlo 1887, Ensink; Beekbergerwoud 1833, Wtt.; Rheede, v. H.; Klein Middachten, M. D.; Arnhem, Thomson; Valkhof, Ubbergen, Beek, Weurt, N. en Th. Abel.; — Lockhorst 1895, Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); — Haarlemmerhout 1873, Boerl.; 1873, Hoek; Bloemendaalsche bosch 1876, Groll; Haarlem, E. herb. V. Z.; Heemstede, v. d. T.; huis v. d. dokter Marken 1886, Boerl.; — Duifhuislaan bij Leiden 1841, B. W.; 1843, O.; 1845, Perin; v. d. B.; Oegstgeest 1832, S. S.; Leiden, Dz.; Haagsche bosch, G. B.; 1833, Wtt.; 1836, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Hilvarenbeek 1866, Knüttel; — St. Pietersberg 1897, V.

(Zwolle 1894, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; oude muur Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; — Odijk, Schalkwijk — en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Hilversum 1890, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Endegeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Park Rotterdam in herb. v. d. Voo; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Souburg 1873, L. in herb. pr.; Middelburg 1889, Ogt. in herb. pr.; — Liesbosch bij Breda 1894, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Zwinderen, Sleen, Odoorn, Valthe — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Brinkhuis, Twikkel, Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 523); Terborg, Un. 1885 (Arch. 1. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, Doornspijk, Hulshorst,

Nunspeet, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); Hees, Berg en Dal, Groesbeek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); — Amersfoort, R. B. (Arch. 1 V. p. 299); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 399); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — Oudenbosch 1885-87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Cornaceae *D.C.*

Cornus *Tourn.*

635. **C. sanguinea** *L.* In heggen, bosschen enz. ♄. *Juni.*

In Herb.: Haren bij Groningen 1833, v. H.; C. de Gavere; Strat.; S.; — Valthe 1869, Lac. en S.; — Zalkerbosch 1850, R. B.; T.; Agnietenberg 1887, Posth.; Diepenveen 1878, K.; — dennenbosch te Voorst 1833, Wtt.; Rheede, v. H.; Beek 1868, O.; kasteel in de Ooi 1865, en Watermeerwijk 1867, v. H.; Ubbergen 1879, K. A.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Heumen 1897, G. en V.; tusschen Nijmegen en Grave, Thomson; Culemborg, Cayaux; — bosch bij Coelhorst, Garj.; Amersfoort, C. A. Bergsma; Utrecht, O.; Zuilen 1835, Kraamw.; — Haarlem 1836, Mb.; 1877, Groll; Vogelenzang, v. d. T.; Geleerde man te Bennebroek, Mb.; graf van Rousseau te Bennebroek 1835, Kerb.; 1839, Dz.; — Wassenaar, Destrée; Meijendaal 1833, en Waalsdorp 1833, S. S.; Haagsche bosch, Forsten; duin 's Gravenhage, V. Z.; Scheve-

ningsche duinen 1840, B. W.; — Axel 1861, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Herpt, v. Hov.; tusschen Valkenswaard en Stratum 1901, Rovers en Baken; — Roermond, weg naar St. Odilienberg 1900, G. en Jongm.; Susteren 1895, G. en V.; fort St. Pieter bij Maastricht, v. Hov.; Schaesberg 1866, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Rottevalle, J. Kuipers; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Berg en Dal, F. J. Bevort; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Dieren 1885, Ensink in herb. L.; Warnsveld 1879 en Twello 1850, K. A. in herb. pr.; Bronsbergen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1897, Struyk. in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hilversum, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen West-Souburg en Vlissingen bij het fort 1892, Ogt. in herb. pr.; — Ulvenhoutsche bosch 1891, Costerus in herb. pr.; — Well en Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Venrai en Well, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; tusschen Well en Wansum, Un. 1893, L. in herb. pr.).

Bovendien: Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Beekbergerwoud, Wtt. (Tijdsch. III. p. 4); — Overveen, Bloemendaal, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 283); Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883; (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman.

636. C. mas *L.* Op droge heuvels, in het kalkgebied; Midden-Europa, vaak echter als sierstruik aangeplant en dikwijls volkomen verwilderd. ♄. *Maart—April.*

In Herb: Houtenburg, Garj.; — Haarlemmerhout 1879, Groll.

(Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Rijn tusschen Leiderdorp en Koudekerke 1894, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Heemstede, Hartenkamp, Manpad, Berkenrode, v. E. (Arch. 2. I. p. 385); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Limburg, Franquinet (Arch. 1. II*. p. 20).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Loranthaceae *Don.*

Viscum *L.*

637. V. album *L.* Woekerend op appel- en pereboomen, ook op populieren n.l. *Populus dilatata* en *pyramidalis.* ♄. *Maart—April.* Men meent dat de verbreiding dezer plant afhankelijk is van een lijstersoort, de *Turdus viscivorus*, die bij ons slechts op den trek voorkomt, slechts een paar malen broedende in Groningen werd aangetroffen.

In Herb.: Blijham Groningen, Schipper; — ? Zeeland op een pruimenboom, Cayaux; — Limburg, Dr. Hallegraaf; 1893, Groll; Maastricht 1829, de Vriese; Dr. Ploem; Mb.; 1838, de Marres; Meerssen, de Marres; Geulle 1900, V.; Kheer, Un. 1861; Pesaeken, Un. 1885; K. en G.; Eijsden 1839, en Wolder, v. Hov.; Valkenberg 1900, Rieter.

(De Wildenborgh op een appelstam 1881, K. A. in herb. pr.; — Houthem 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Deurne (op een kerseboom), Lac. (Arch. 3. II. p. 162) — Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 315); Schinnen, Katsop, Ulestraten, Kadier, Lac.; Slenaken, Mechelen, Beek, Elsloo, Wylre, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Ordo Caprifoliaceae *Juss.*

Adoxa *L.*

638. **A. Moschatellina** *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen in bosschen en tusschen kreupelhout. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Groningen, Visser; Cayaux; tusschen Groningen en Haren, Sprée; 1868, Holk.; Haren 1826, v. H.; Strat.; 1885, Ensink; Kloosterhoeve te Heiligerlee 1890, Schipper; — Steenwijk 1892, Carmigg.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Deventer, v. Gron.; Ootmarsum 1891, L.; * Losser bij Oldenzaal 1898, G. en V.; — Twello 1848, M. J. Cop; 1876, K.; park Apeldoorn 1850 en Woudhuis bij Apeldoorn 1886, K. A.; Barneveld, Buse; Zutphen, C. v. d. Broek; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Beeksche weg 1882, G. Molengraaff; tusschen Beek en Ubbergen, N. en Th. Abel.; Thomson; Beek 1864, en Kastanjebosch aldaar 1870, v. H.; — Hamersveld 1891, Garj.; — Velsen, Buse; Brederode 1839, Buse; 1900, C. A. Backer; Santpoort 1897, en Vogelenzang 1896, V.; Aardenhout 1862, H. d. V.; 1863 en 1867, O.; 1870, Groll; laan van Zandenhoef thans Duinvliet te Overveen, v. d. T.; Schapenduinen 1874, H. d. V.; Haarlem 1875, Groll; — Leiden, Dz.; Abspoel bij Leiden 1845 en 1846, O.; S.; 's Gravenhage 1872, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; 1830 en 1833, Forsten; 1833, Wtt.; 1833, S. S.; 1836, Buse; 1836, Lac.; Bergsma; G. B.; 1837, Mb.; v. d. B.; 1843, de Vriese; O.; 1863, S.; 1870, Groll; 1872, Posth.; 1873, Hoek; 1873, Boerl.; Exc. 1883; 1885, en 1889, V.; Destrée; 1893, R. B.; 1895, Ogt.; 1899, V.; — Breda, v. A.; Eindhoven en Helmond, Dz.; Warande bij Helmond 1901, Rovers; — algemeen Zuid-Limburg 1900, en * Watersleyhof bij Sit-

* Met vrucht.

tard 1901, G. en V.; Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, de Marres; 1897, V.; 's Lavante, v. Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.; tusschen Ulestraten en Valkenberg 1897, en Gronsveld 1897, V.; Schinnen 1869, Lac.; Vaals 1899, G. en V.

(Denekamp, J. B. Bernink; — Nijkerk, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. J. Bevort in herb. Heukels; Biele bij Voorst 1880, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.; — onderste molen bij Venlo 1895 (thans verdwenen), en Maas tegenover het Stevenshuisje aldaar 1899, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Tubbergen, L. (Arch. 2. VI. p. 93); — Plasmolen, Th. Abel., Ulestraten, Lac. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts reeds vermeld door Pelletier en Munting en in de Flora Belg. Sept. nog: Appingadam, Mr. van Weerden; — Anlo overvloedig, W. J. Koppius; — Scherpenzeel, Dubois.

Sambucus *Tourn.*

639. S. Ebulus. In bosschen, aan heggen, langs wegen en in de nabijheid van rivieren; somtijds aangeplant en ook verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Slochteren, Strat.; — Gelderland, Hoffm.; Dz.; Zutphen, S. S.; Lochem 1878, K. A.; Nijmegen, B.; v. d. B.; Waaldijk aldaar 1833, Wtt.; kasteel de Ooi, Th. Abel.; Slijk-Ewijk, N. Abel.; Beusichem 1833 en 1834, Wtt.; — Wijk bij Duurstede 1828, v. H.; 1833, Wtt.; v. d. T.; 1839, Lac.; — Naaldwijk, S. S.; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Beek, Un. 1883; Beek, Elsloo, Bunde 1883, K.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1885, K.; 's Lavante, v. Hov.; Meerssen, Un. 1861; Valkenberg, Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; Schaesberg 1889,

V.; talrijk Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1900, V.; Terhagen, Un. 1883, L.

(Aan den dijk bij Driel 1879, K. A. in herb. pr.; — stadswal Roermond, Un. 1900 in herb. L.; K. A.; Ogt.; Rieter en Schipper).

Bovendien: Ter Apel, Kent (Arch. 2. III. p. 342); — Loenensche bosch en dijk bij Doornenburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Hoensbroek Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 13). [N.B. Is ook waargenomen langs den Rijn bij Huissen door Th. Abel.].

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: De Gorter geeft bovendien nog op: Overvloedig tusschen Gend en Bemmel: te Ogten en Ommeren, en aan den dijk tusschen Lienden en Kesteren in de Betuwe; in Tonsel en elders buiten Harderwijk; op een braakland bij ter Wolde; langs de Trekvaart bij Delft; te Asch buiten Buuren; bij Leerdam en Heukelum; tusschen Odijk en Werkhoven; om Wijk bij Duurstede en langs den weg bij Cothen en Bunnik in 't Sticht van Utrecht; buiten Leeuwarden en omtrent Huijsum en Oostermeer in Friesland. De beide laatste groeiplaatsen schijnen afkomstig van Meese, waaraan Bruinsma nog toevoegt Oranjewoud. Het is zeker vreemd dat slechts zoo weinige der door de Gorter opgegeven groeiplaatsen in ons herbarium vertegenwoordigd zijn; een nauwkeurig onderzoek zal moeten leeren in hoeverre misschien een vergissing mogelijk is geweest].

640. S. nigra *L.* In bosschen en aan heggen, op oude muren, boomstammen en ruïnen; vaak echter aangeplant en verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Grie Terschelling, Un. 1886; Ameland 1897, *) V.; — Groningen, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847,

*) Een onder het zand bedolven vlierstruik (Fleijar), aldaar bekend onder den naam van Ritskemooi, overblijfsel van het vroegere dorp Oert; reeds door Bruinsma vermeld als blijkt uit Arch. 1. IV. p. 83.

R. B.; Brunepe bij Kampen 1872, Hoek; Deventer, Halb.; Marienheuvel bij Zwolle 1901, L.; — Harderwijk 1864 en 1865, en Hoevelaken, R. B.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Soestdijk, v. d. B.; Schoonoord Doorn, v. d. T.; Utrecht, O.; huis ter Haar Utrecht, C. A. Bergsma; Ameliswaard 1863, Coll. Nat.; — Uithoorn 1870, Boerl.; Ouderkerk 1843, Tilanus (P. N. S.); Oosterdoksdijk, Westerdoksdijk en Schans bij 't Kruithuis, Fl. Amst.; Ringdijk, Romb.; Sloterdijk 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); kerkhof Marken 1886, Boerl. en V.; Overveen en Velsen, v. d. B.; Haarlem, de Vriese; Splitg.; 1873, Boerl.; 1884, Groll; Bentveld, Buse; — Sassenheim 1841, S. S.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt.; 1844, O.; Oegstgeest, Boerl.; Wassenaarsche duinen 1833, S. S.; Perin; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; 1896, R. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg, B. W.; Rammekens, Forsten; Kleverskerke (Walch.) 1883, A. W. en L.; Waterlandskerkje 1861, en Hoek 1865, A. W.; — Ginneken, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.

(Groningen, Onnen, Haren, Harendermolen, — Zuidlaren, Eelde, Paterwolde en Peize, R. de Boer en H. Kooi; — Eibergen 1879, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, Groenlo 1851—1879, K. A. in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; tuin Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer; — Werkhoven, Vreeswijk—Overveen, C. A. Backer; — Bloemendaal, V. Suringar in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Huizerweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Schiebroek, Schiedam, langs den IJsel in herb. v. d. Voo; Hoek van Holland, V. Suringar in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; —

onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

β. **laciniata** *L.*

In Herb.: Begraafplaats Sneek 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); — Deventer 1876, K.; — achter het logement 't Spijker te Beek, Th. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Cayaux; Westbroek 1835, D. S.; Ameliswaard 1863, Coll. Nat.; Baarn 1842, Tilanus (P. N. S.); — Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage, I. de L. ex herb. Groll; R. B.

(Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Walcheren 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* kerkhof Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 53); Hooge berg Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Gramsbergen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Baarlo, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Un. 1861; Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 314).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

β. Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221).

γ. **leucocarpa** *Koch.* Vermeld bij Hondius.

δ. **foliis bipinnatis**. Kleverskerke 1883, L. in herb. pr.

ε. **foliis variegatis** (*auro marginatis*). Middelburg 1874, L. in herb. pr.

641. S. racemosa *L.* In bosschen in bergachtige streken; somtijds aangeplant en verwilderd. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Wageningsche berg 1885, K. en G.; — Vaals 1900, G. en V.

Bovendien: Ravelsbosch bij Valkenberg, Franq. in herb. pr. Prodr. Ed. I; ook in herb. Rieter 1901.

[Aanm.: Ook Symphoricarpus racemosus schijnt een enkele maal verwilderd voor te komen, bijv. Fijenoord in herb. v. d. Voo.]

Viburnum *L.*

642. V. Opulus *L.* In boschrijke vochtige streken, langs uiterwaarden, in venen en in de duinen. Ook aangeplant en dan met geheel onvruchtbare bloemen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren bij Groningen, v. H.; — tusschen Eelderwolde en Paterwolde, Strat.; 1863, Holk.; Coevorden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1849, R. B.; Zalkerbosch 1873, Holk.; Agnietenberg, Haerst en Genne bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1876, K.; Hengelo, Un. 1895; Almelo, v. Lennep; Hardenberg in 't Holt 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Apeldoorn 1875, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Nijmegen, B.; Berg en Dal, Beek, N. en Th. Abel; Konijnenwal Tiel 1872, G. Post; — Grebbe, Bergsma; Hoevelaken 1861, R. B.; Hoogenwel bij Amersfoort, Garj.; Hoogland 1836, D. S.; Utrecht, herb. O.; Gageldijk en Westbroek, v. d. T.; Achttienhoven, W. K.; — Kosterak Haarlemmerduin, Exc. 1883; Haarlemmerhout 1870, Groll; Overveen, S.; — Keukenhof 1887, V.; Wassenaar 1833, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; B. W.; 1843 en 1845, O.; Buse; Houtrust, Destrée; 's Gravenhage, I. de L. e. h. Groll (fl. *plenis*); duinen aldaar, V. Z.; G. B.; Haagsche bosch, Kerb.; tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Voorne 1835, de

Vriese; Rockanje 1825, (v. Rees?); Un. 1887; griend Zwijndrecht 1884, Posth.; — Zierikzee 1887, L.; duinen Walcheren, v. d. B.; Sas van Gent 1858, A. W.; — Breda 1882, C. v. d. Broek; Speelhuis aldaar, v. A.; Liesbosch, Un. 1852; grienden Werkendam 1835, Lac.; Crèvecoeur en Vucht, v. Hov.; — St. Pietersberg 1900, v. Sillevoldt en Jongm.

(Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetrijne, K. de Boer; — Onland, Paterwolde, de Punt, Zuidlaren, Essen, Haren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; in de buiten vestingwerken van Groningen, C. de Gavere en Onnen bij Haren 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Westerveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Voorst 1882, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Kortenhoef 1891, Struyk. in herb. pr.; 1882, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Weesp en Nichtevecht 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; zoom Naardermeer 1885, Heinsius in herb. pr.; 1899, Koning in herb. pr.; Elswout 1893, Ogt. in herb. pr.; duinen Zandvoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Hillegom 1881, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Heerjansdam 1885, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke 1874 en 1887, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Sleen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); Diepenheim, — Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Hulshorst, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); Meerwijk, Neerbosch,

Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Bergen, Castricum, Bloemendaal, Bentveld, Haarlemmerhout, — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); Pettelaar, Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Gronsveld, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

643. V. Lantana *L.* In bergwouden, voornamelijk op kalk- en gipshoudenden bodem, echter vaak als sierstruik aangeplant en nu en dan verwilderd. ♄. *Juni.*

In Herb.: Santpoort achter Kruidberg 1893, Groll; Heerenduin en bij Haarlem 1879, v. E.; — Valkenberg 1869, O.

(Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Jachtlust bij Velsen, v. E. (Arch. 2. III. p. 419); — St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Diervillea *Tourn.*

644. D. trifida *Moench.* (*D. canadensis* Willd.). Sierstruik uit Noord-Amerika; een enkele maal verwilderd. ♄. *Juni—Juli.*

In Herb.: Diepenveen 1877 en 1878, v. d. Veen; tusschen Heino en Nijenhuis 1890, L.; Nijenhuis, Un. 1888; bosch Lonneker 1891, L.; — Twello 1882, K. A.; *) Uilenpas bij Hummelo, v. L. Hulsebosch; 1882, K. A. (reeds sedert 40 jaar); Vorden 1880, Groll;

---

*) Reeds 1880 door denzelfden aldaar verzameld, in de bosschen van het Zand onder Twello.

— Wulverhorst bij Bunnik 1835, D. S.*); Sandenburg 1835, C. A. Bergsma.

Lonicera *L.*

645. **L. Caprifolium** *L.* Sierstruik uit de bergstreken van Zuid-Europa, echter vaak aangeplant en dikwijls verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Brigdamme (verw.) 1893 en 1894, Ogt. (Onder hakhout langs het voetpad van West Souburg naar den Abeele Mei 1874, L. in herb. pr.).

[Aanm.: Door den Heer Lako werden behalve de genoemde groeiplaats nog genoteerd: straatweg bij „Der Boede" bij „Ter Linde", onder Rithem, voetpad van „Klein Termee" naar de „Oranjezon", alles op Walcheren].

646. **L. Periclymenum** *L.* In bosschen, aan slootkanten en heggen, somtijds gekweekt. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: den Burg op Texel 1860, Lac.; Midsland, Un. 1886; 1896, V.; — Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Haren 1865, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel v. Heijn.; — Zalk 1848, T.; Zalkerbosch 1848, R. B.; Deventer, Halb.; 1845, T.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1875, K. A.; 't Loo 1843, M. D.; 't Joppe bij Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Vorden 1876, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Velp 1840, D. S.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, N. en Th. Abel.; Hatertsche broek (*virescentie*) 1891, Th. Abel. en G. Molengr.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort, R. B.; 1889, Garj.; Bosch van Lockhorst bij Amersfoort 1863, Coll. Nat.; Doorn 1867, O.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; de Grebbe, Fockema; de Vuursche 1879, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1842, Romb.; 1870, Hoek; Uithoorn 1872, Boerl.; kerk-

*) Blijkt daar gevonden te zijn door v. d. Trappen. Cfr. Tijdschr. VIII. p. 218.

hof Marken 1886, Boerl. en V.; Bergerbosch 1835, Kerb.; Velsen 1869, Boerl.; Pierot; Zandpoort 1835, Mb.; Overveen 1845, O.; Aardenhout, Splitg.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1870, Groll; Leijduin 1836, Buse; Haarlem 1845, O.; — Katwijk 1835, Lac.; Leimuiden, Exc. 1883 en 1897; Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; 1845, O.; 1876, Groll; Zorgvliet, V. Z.; duinen 's Gravenhage, R. B.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Domburg, Forsten; B. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; St. Jansteen 1865, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Ginniken 1876, O.; Helvoirt, v. Hov.

(Oudeweg bij Tjallebird 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, Blesdijke, Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Helpman, Haren, de Punt, Onnen, Zuidlaren, — Paterwolde, Eelde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; Heino 1901, (fl. *flavis*) L. in herb. pr.; — Twello 1895, K. A. in herb. pr.; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — spoordijk Baarn—Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1873 (fl. *flavis*) en 1877 (fl. *rubris*), L. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 223); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Eendenkooi Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe en

Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 221); — Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Meerwijk, Neerbosch, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. 1. p. 272); — Hillegom, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Zuiddorpe en Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 284); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

647. **L. Xylosteum** *L.* In bosschen en heggen, voornamelijk in Noordelijk en Oostelijk Europa. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haagsche bosch (wie?); — St. Pietersberg 1885, K. en G.; Caestert aldaar 1881, Groll; Oostelijke helling St. Pietersberg veelvuldig 1894, de Haas.

(Valkenberg 1899, Costerus in herb. pr.)

648. **L. Ledebourii** *Eschscholtz.* Algemeene sierstruik uit California, echter zelden verwilderd. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Overveen 1900, C. A. Backer.

Ordo Rubiaceae *D.C.*

Subordo Stellatae *L.*

Sherardia *Dillen.*

649. S. arvensis *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op klei en kalkbodem. ⊙ en ⊙. *April—Aug.*

In Herb.: Eierland Texel 1868, Holk.; — Franeker, C. A. Bergsma; — Apeldoorn 1871, K. A.; Voorst 1877, K.; Zutphen, Forsten; Buse; Arnhem 1879, Groll; Nijmegen, B. (een breedbladige, afwijkende vorm); Wtt.; Thomson; 1879, Groll; muur kasteel de Ooi 1869, v. H.; Beek 1853, 1868, O.; Uilenput 1864, v. H.; de Biezen te Hees, bij de Meerwijk, Marienboom en Groesbeek 1849, Th. Abel.; St. Anna, N. Abel.; — Utrecht, C. A. Bergsma; Wtt.; 1835, D. S.; Cayaux; Werkhoven, C. A. Backer; Wikkenburg 1829, Wtt.; — Noordpolder 1879, Boerl.; Enkhuizen 1885, Sanders; Haarlem 1887, Groll; dijk bij Spaarndam 1900, C. A. Backer; — Noordwijk 1833, S. S.; Leiden, Buse; 1835, Mb.; 1844, B. W.; steenenplaats Rijks Herbarium 1860, Smeets; Stalen Spanjaardsbrug 1841, Mb.; 1845, O.; Kerb.; Zoeterwoude, Perin; Leimuiden, V.; kanaal Katwijk, Exc. 1897; Wassenaar, S. S.; Perin; 1886, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G.; Barger en Cool; 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1836, Lac.; Dordrecht 1881, V.; — Zuid-Beveland, Dz.; 1846, v. d. B.; Scheldedijk bij Yersekendamme 1839 en Westdorpe 1835, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862 en Hoek 1856, A. W.; Axel 1838, v. d. T.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; — Grathem 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1870, Groll; Sibbe 1897, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Gulpen 1871, Lac.; Gronsveld, Un. 1883.

β. **maritima** *Grisel.* (*S. arv. β. mutica* Wirtg.; *S. Walraveni* Wirtg. en *S. arv. β. Walraveni* Baguet) (vruchtjes stomptandig, bijna onbehaard). Men zie over deze variëteit en de vraag in hoeverre *Sherardia* als geslacht moet behouden worden: Ascherson in Ber. d. deutschen bot. Ges. XI. (1893) p. 29.

In Herb.: Klaverland Apeldoorn 1877, K. A.; — Hoek 1856 en 1862, A. W.

(akker bij Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Bussum en Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Nieuwendam 1885, Heinsius in herb. pr.; Velsen 1885, Costerus in herb. pr.; Haarlemmermeer 1888, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; Fijenoord, W. H. Wachter en P. Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; hooikade Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Poldersche weg bij Goes 1896, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Noord-Beveland, Tholen, A. W, en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 284); Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Valkenberg, Meerssen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1863 (Arch. 2. IV. p. 315).

β. Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571), ook in herb. L.

Asperula *L.*

650. A. arvensis *L.* Op bouwlanden. ⊙. *Mei—Juni.*

(Wolvega, L. T. v. d. Zweep in een tuin; — Kolenaschweg bij Rotterdam, W. A. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; aan een vijvertje in den recreatietuin Rusthoek tusschen het grint (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.)

Bovendien vermeld voor Maastricht, door Lejeune, Fl. de Spa I. p. 75.

651. A. cynanchica *L.* Op zonnige plaatsen in zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Zwolle 1842, M. Dassen; — sluizen bij Katwijk 1833, de Haan.

Bovendien vermeld voor Velsen en Utrecht bij de Gorter en voor 's Gravenhage door Kops in Fl. B. S.

652. A. odorata *L.* In dicht beschaduwde loofbosschen; vaak echter aangeplant en wellicht verwilderd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Diepenveen, Romb.; — huis Ubbergen, B.; Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; Beek, v. d. B.; — Binkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Maartensdijk, D. S.; bosch op Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, v. d. T.; 1837, D. S.; Utrecht, D. S.; Wtt.; wallen aldaar, C. M. van Dijk; Wickenburgh bij Schalkwijk 1829, Wtt.; 1833, S. S.; 1899, C. A. Backer; Schalkwijk 1833 en 1834, Wtt.; — bolwerk Haarlem 1879, Groll; — Delft 1845, de Br.; bosschen op Meerdervoort 1837, Lac.; — Limburg 1875, Lac.; Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Geulhem en Gulpen, Un. 1861; Wylre en Landraad 1871, Lac.; Eperbosch, Un. 1883; Wagelderbosch 1889, V.; Gockenraad bij Simpelveld 1899, G. en V.; tusschen Vaals en Gulpen 1883, K.; Vaals 1866, H. d. V.

(Stowensche bosch bij Salzbergen 1901, Bernink in herb. Rieter; — Winterswijk 1888, W. Grimmelt in herb. de Haas; — Scheveningsche boschjes 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam (verw.), H. v. d.

Linden in herb. Heukels; — Geböschke Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vogelenzang, Elswout in het hakhout (verw.?), v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Valkenberg, Wylre, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Epen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Trap, Vijlen, Lac.; Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 13).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

653. A. **Aparine** *M. Bieb.* Plant van Oost-Europa, Voor-Azië en altaisch Siberië, echter nu en dan ingevoerd, doch onbestendig. ♃. *Juli—Aug.*

(Pothoofd bij Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels).

Rubia *Tourn.*

654. R. **tinctorum** *L.* Plant van Zuid-Europa en West-Azië, eertijds veel gekweekt, vooral in Zeeland, alwaar zij nu en dan verwilderd voorkwam onder heggen enz. Met het te niet gaan der meekrapcultuur is ook de plant als toevallige indigene verdwenen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Noordwijk, H. S.; Coll. Nat.; — Schouwen 1841, I. K. de Bruyne; Zierikzee, T.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.

(Hofstede Dirksland 1871, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116).

Voorts vermeld bij Dodoens (1554), de Lobel (1581), Pelletier, Vorstius en Munting.

Galium *L.*

655. G. **Cruciata** *L.* Op grazige plaatsen, langs wegen, heggen. ♃. *Mei—Juni.* Somtijds ook als aangevoerde plant.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Zalk, R. B.;

Kampen 1847 en 1856, R. B.; 1849, T.; badhuis bij Zwolle 1872, v. Tuinen; Boschwijk bij Zwolle 1865, H. d. V.; Herfte en Zwolle 1901, L.; Deventer 1840, Halb.; Romb.; v. d. Cop; de Vriese; L.; 1876, K.; Vollenhand bij Deventer 1845, T.; Tongeren, Un. 1888; — de Teuge bij Twello 1875, K. A.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen 1833, Wtt.; 1882 en 1884, C. v. Broek; Warnsveld 1876, Groll; Voorst 1834, Wtt.; 1846, S. S.; V. Z.; Voorstonden 1833, Wtt.; 't Velde bij Zutphen 1857, Sprée; Beekhuizen, v. d. B.; Middachten 1866, v. H.; Westerbouwing 1878, L.; Arnhem—Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; 1874, Groll; Griend bij Weurt, G. Deijn.; Heumen, Un. 1853; Beek 1872, en Neerbosch 1865, v. H.; Rijswijk, B. W.; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; 1890, de Haas; C. A. Backer; Spoel aldaar, W. K.; 1835, D. S.; 1839, Lac.; 1842, G. Deijn.; Lekdijk buiten Culenborg 1839, Lac.; tusschen Culemborg en Beusichem, v. d. T.; Randwijk 1896, C. A. Backer; Renkum 1883, Molengraaff; Wageningen, v. H.; Wageningsche berg, Forsten; 1848, Buse; Veenendaal 1898, V.; — Amerongen 1872, H. d. V.; tusschen Soest en Soestdijk, Garj.; Grebbe, v. H.; Fockema; 1848, Buse; 1851, O.; Utrecht 1835, Wtt.; Beusichem, Bergsma; — Groenhoven bij Leiden 1900, Struyk.; — Lithoijen, v. Hov.; Boxmeer 1871, J. M. de Boer; — St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1869, O.; 1870, Groll; 1897, V.; Geul bij Meerssen 1900, v. Sillevoldt en Jongm.; Amby, v. Hov.; Gronsveld 1894, en ruïne Valkenberg 1900, V.

(Binnenpad van Deventer naar Twello 1850, K. A. in herb. pr. (als var. *chersonense*); Arnhem 1887, Struyk. in herb. pr.; kasteel Middachten, de Steeg 1891, Ogt. in herb. pr.; Bronsbergen 1882, L. in herb. pr.; Doorwerth 1897, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1882, W. F. v. Hell Jr. in herb. Hein-

sius; tusschen Brummen en Laag Soeren, H. Heukels; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Zutphen, W. H. Wachter en P. Jansen; Heteren, Randwijk, Hemmen, Valburg, Opheusden, Slijk-Ewijk, Culemborg en — Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; buiten de Slotpoort Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; — Grebbesluis 1880, Schipper in herb. pr.; — Geldersche beek bij Hamert Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Tusschen Oude Wetering en grintweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 571); Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

656. G. tricorne *With.* Plant voornamelijk in het gebied der Middellandsche Zee, van Zuid-Rusland en Hongarije, doch zeer dikwijls noordelijker ingevoerd. Bouwlanden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — Nijkerk, Stolz; — achter 't Hoogje bij Amersfoort 1898, K. A.; Amersfoort 1835, Kraamw. (als *saxatile*); Utrecht, v. d. T.; achter klein Ameliswaard bij Utrecht, v. d. T.; — Leiden 1837, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug, Dz. en Mb.; 1842, B. W.; Steenplaats Dordrecht 1887, Zwijndrecht 1839 en Westmaas bij Dordrecht 1840, Lac.; — Schouwen, en Zierikzee 1830, Dz.; Hoofdplaat 1839, Lac.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goessche polder 1840, Oosterzwake 1840, Westdorpe 1845, Biezelinge en Everdijk 1838, v. d. B.; Walcheren, Lac.; Hoek 1864, A. W.; Axel, v. d. T.; — 's Hertogenbosch Hinthamerweg 1897, Heinsius.

(Neerlangbroek, v. d. T. in herb. v. Tuinen; — Westkapelle 1876 en Westdorpe 1886, L. in herb. pr.)

Bovendien: Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122).

[Aanm.: In de Gorter's Flora komt voor eene G. Aparine β. met de syn.: Aparine semine coriandri saccharati Park. theat. p. 547; dit zou dan moeten zijn G. Vaillantii Web. = G. saccharatum Gmel. Dr. v. d. Bosch vermoedde waarschijnlijk zeer te recht dat onder dezen naam de hier behandelde soort zou moeten verstaan worden, waarvan de G. aangeeft: „Algemeen te Overmaas in 't koorn." De groeiplaatsen Breskens herb. Lac. en Sas van Gent B. W. en v. d. B. in herb. pr. heb ik niet terug gevonden].

657. G. Aparine *L.* In bouwlanden en moeshoven, tusschen kreupelhout, aan heggen enz. ☉. *Juni – Aug.*

In Herb.: Eierland 1857, Harting; Eierlandsche polder Texel 1869, Holk.; Pastorie Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; – Frieswouden 1849, S.; – Sterrebosch Groningen, Strat.; – Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; -- Kampen 1848, R. B.; IJselmuiden 1849, T.; Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (als *uliginosum*); Dieze bij Zwolle 1887, L.; Deventer 1846, T.; 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; 't Jachthuis te Zutphen 1847, M. J. Cop; Ruurlo 1886, Ensink; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; – Lockhorst bij Amersfoort, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma (als *Vaillantii*); wallen aldaar 1830, v. H.; Houten 1828, en Wikkenburg 1829, Wtt.; Neerlangbroek, Klein Ameliswaard en Vleuten, v. d. T.; – Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; 1844, Lac.; 1845, Romb.; 1870, O.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Marken 1886, Boerl. en V.; Schooten 1871, Groll; Haarlem 1835, Buse (met kiemplanten); Haarlemmerhout 1871, Boerl.; 1871, Hoek; Vogelenzang 1871, Groll; – Leiden, Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1835, Wtt. (kiemplanten); B. W.; Perin; Poelgeest, Fockema; Haagsche Schouw, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Haagsche bosch, G. B.; Delft, de Br.; Dordrecht 1836, Lac.; M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Steenplaats aldaar 1838, Lac.;

Holland, Forsten; — Goessche polder 1840, Driewegen 1840, Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Zuid Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht, v. A.; — Platte bosschen bij Vijlen 1899, G. en V.

β. **Vaillantii** *D.C.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; IJselmuiden, R. B.; — ? Jutphaas—huis te Haemstede 1841, v. d. T.; — ! Amsterdam, Fl. Amst.; — ! Delft, de Br.; — ? Zuid-Beveland, v. d. B.

γ. **spurium** *Rchb.*

In Herb.: Maastricht, de Marres (*pl culta*); Gronsveld, de Marres.

(Ondersmastate 1864, H. R. v. d. Ley en tusschen Bergum en Veenwoude 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen, Helpman, Haren, Harendermolen, Onnen, Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Diepenveen 1850, en — Voorst 1879 (als *macrocarpum*), K. A. in herb. pr.; Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, Vreeswijk, Werkhoven — Haarlem en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Diemen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Katendrecht, Zevenhuizen enz. in herb. v. d. Voo; Rotterdam, H. v. d. Linden; Oude Plantage aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen; F. D. J. Risch; Dubbelstein onder Dubbeldam 1849, Alpherts in herb. pr.; — Vlissingen 1879 en Middelburg 1879, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); —

Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); – Hoogeveen, Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Odoorn, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 248); – tusschen Nieuwe Wetering en School onder Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); – Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); – Eendekooi tusschen Westerland en Hipolitushoef op Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 235); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); – St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

658. G. parisiense *L.* Op bouwlanden, vooral op klei- en kalkbodem in zuidelijker streken, nu en dan van elders aangevoerd.

β. **leiocarpum** *Tausch.* (*G. anglicum* Huds. *G. anglicum a.* Koch. Syn. Ed. I.)

In Herb.: Opslag in een tuin te Apeldoorn 1879 en 1881, K. A. misschien van zaden oorspronkelijk met Sumacbemesting meegevoerd.

[Aanm.: De andere aanwezige exemplaren vindt men meest alle terug onder G. uliginosum; de groeiplaats Groevenbeek bij Putten heeft betrekking op G. verum ochroleucum; de groeiplaats duinen bij Haarlem = G. verum].

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 2. IV. p. 83); Wildhoef onder Bloemendaal, Haarlemmerhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 386). De planten van v. Hall „duinen bij Haarlem naar de zijde van Overveen en Zandvoort" (Cfr. Bijdr. 1. p. 142 en Fl. B. S.) zijn ge-

bleken tot *G. verum* te behooren. De hierboven genoemde planten van Kros en v. Eeden schijnen mij eveneens twijfelachtig toe.

659. G. uliginosum *L.* Op moerassige plaatsen, vooral in duin- en heidestreken. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Haren 1838 (als *palustre*) en 1862, v. H.; klooster ter Apel, v. H.; — Eelderwolde, Strat.; Zwinderen en Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Okse 1877, K. (als *palustre*), Almelo 1870, O.; — Oostermeen bij Harderwijk 1865, R. B.; Nijkerk, Stolz (als *G. parisiense*); Zutphen, G. B. (als *G. Mollugo*); karpervijver Wildenborch 1833, Staring; Winterswijk, Eibergen, Un. 1859; tusschen Hatert en Heumen, Th. Abel.; — heide bij Hoogenwel Amersfoort 1893, Garj.; veengrond bij Abcoude 1844, Lac.; tusschen Gageldijk en Westbroek 1841, v. d. T.; Waverveen 1860, Lac.; tusschen Westbroek en Nieuw Loosdrecht 1839, Lac. (als *G. anglicum*); — Amstelveen 1836, v. H.; Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Velsen 1871, en Bloemendaal 1871, Groll; Zandvoort, de Vriese; Buse; Overveen en tusschen Zandvoort en Overveen, v. H.; Exercitieveld aldaar, Exc. 1897; duinen Haarlem, v. H. (als *G. anglicum*); — Noordwijkerhout 1840, B. W.; 1858, v. d. B. en S.; duinen Katwijk, Mb.; 1842, Pierot; Wassenaar, Dz.; 1842, de Br.; 1846, O.; v. d. B.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, T.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Waalsdorp, V. Z.; 1834, v. H.; 1866, H. d. V.; G. Barger en Cool; Gouda 1836, Hoffm. (herb. C. J. Prince, eerst ingezonden als *G. Aparine*, door v. Hall veranderd in *G. anglicum*); Voorne 1870, H. d. V.; Rockanje, Un. 1887; — Duinvalleien Schouwen 1845, v. d. B.; Oranjezon 1840, v. d. B.; — Esch bij Boxtel 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Bunde 1870, Groll; tusschen Mechelen en Gulpen 1872, Lac.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869, v. Tuinen

in herb. pr.; — Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Naarden 1896, Struyk. in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee, A. C. J. van Goor in herb. pr.; — Lisse 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Vroon bij Oostkappel 1899, Ogt. in herb. pr.; Schouwen 1882 en Walcheren 1879, L. in herb. pr.).

Bovendien: Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 249); — Almelo, Albergen en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); — Noord-Apeldoorn, Ankelaar, Beemte, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 287); — Mallenburg bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885--87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545).

660 G. palustre *L.* Langs slooten, op vochtige plaatsen algemeen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; langs de Alloo bij Koog op Texel 1869, Holk.; Meent aldaar 1881, Groll; duinvalleien op het Vlie 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1881, Groll; Terschelling 1887, V.; Midsland aldaar, Un. 1886; Hee bij Westterschelling 1869, en Westterschelling, Holk.; Eendekooi de Grie op Terschelling 1896, V.; Liesterplak aldaar, Un. 1886; Ameland, Bruinsma; Schiermonnikoog 1860, S.; — Sneekermeer 1865, H. d. V. (als *saxatile*); — Groningen 1856, Strat.; H. Reilingh; — Eelderwolde, Strat.; Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heyn.; — Kampen 1846 en 1849, R. B.; singels aldaar 1847 en Roskam bij Kampen 1850, T.; Deventer, Halb.; Haaksbergen, Un. 1895; Almelo 1870, O.; — Wisselsche veen, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll.; de Poll bij Voorst 1850,

M. J. Cop; Winterswijk, Lichtenvoorde en Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen 1878, Groll; Lent, Warddam in de Ooi, Th. Abel.; Wychensche venen 1897, G. en V.; — Hoogenwel Amersfoort 1894 en heide bij Leusden 1892, Garj. (als *saxatile*); Amersfoort 1861, R. B.; Hoogland 1854, herb. O.; den Ham bij Amersfoort 1838, D. S.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Doorn 1869, O.; Houten 1830, Wtt.; Utrecht 1838, Buse (als *saxatile*); Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Houderinge, v. d. T.: — Uithoorn 1870, Zijdelmeer en Legmeerpolder 1886, Boerl.; Oud-diemen, Fl. Amst.; Naarden 1864, O.; veenachtig weiland te Sloten 1856, Lac. *); Amsterdam, v. H.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Velserend, Kerb. (als *saxatile*); Petterduin 1870, H. d. V.; Bentveld 1870, Groll.; Overveensche weg 1872 en Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1870, Groll.; — Holland 1830, Forsten; Leiden 1829, Wtt.; 1835, Mb.; 1842, O.; Valkenburg, Kerb.; Katwijk 1898, Jongm.; Wassenaar 1835, Mb. (als *saxatile*); S. S.; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B. (als *Mollugo*); tusschen 's Gravenhage en Scheveningen, R. B.; Haagsche bosch 1836, Buse; (ook als *sylvaticum* Buse); Voorburg, V. Z.; Rotterdam 1850, O.; Fijenoord 1870, O.; Overschie, Coll. Nat.; Hoek van Holland 1870, H. d. V. (als *saxatile*); eilandje Hoek van Holland 1886, V.; Oost-Voorne, Un. 1887; Papendrecht 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; Strijen 1850, M. J. Cop; — Schouwen, v. d. B.; Walcheren, Ermerins; Oranjezon 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Vucht, v. Hov.; Mill en Wanroy, Un. 1898; — Plasmolenveen 1897, G. en V.; Un. 1897; Amby 1870, Groll.

*) Als β. repens Meyer Chlor. Han. Zeer klein, het tegenovergestelde van G. elongatum. (Syn. b. Caespitosum Meyer Fl. Han. Excurs.).

β. **elongatum** *Presl.* (*G. elongatum* Presl.).

In Herb.: Schiermonnikoog 1897, V.; — Sneek 1864, J. M. de Boer; Terissert, Un. 1881; Leeuwarden 1849, S.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; — Zwolsche straatweg bij Kampen 1871, Hoek; Spoolde bij Zwolle 1846, S. Schutte herb. Cop; — Vorden 1882, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Lent en Ooische waard, Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Grebbe, Fockema; — Callantsoog-Petten, Un. 1891; spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, Buse; — Leiden, Dz.; Pierot; Kerb.; Voorne 1835, de Vrieze; Rotterdam 1843, O.; Zwijndrecht 1839, v. d. T.; spoorwegviaduct Dordrecht 1882, V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B. (als *pallidum*); Middelburg, B. W.; — Moerdijk, Un. 1860; Liesbosch, v. A.; — Amby 1870, Groll; Wylre, Un. 1883.

(*α.* Hoorn op Texel 1894, V., Suringar in herb. pr.; — tusschen Scharmer en Slochteren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Prikkeweg buiten Oldeboorn 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Oudetrijne, K. de Boer; — Oosterbroek, Eelderwolde, Paterwolde, Peize, Zuidlaren, Eelde en Onnen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1888, L. in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; tusschen Utrecht en de Bilt 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vreeland en Bussum, V. Suringar in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Weesp 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — IJselmonde, Charlois, Schiedam in herb. v.

d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch; Rotte aldaar, H. v. d. Linde; 's Gravezande, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1886, L. in herb. pr.

β. Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Hardenberg 1894, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, K. A. in herb. pr.; — IJsel bij de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Ezelsdijk en Vossegat bij Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — muur binnenkalkhaven Dordrecht 1880, Posth. in herb. pr.; — plas bij West Souburg 1895 en Domburg 1893, Ogt. in herb. pr.; Vlissingen 1874, L. in herb. pr.; — Esschenveen bij Oisterwijk 1898, Ogt. in herb. pr.).

Bovendien: *α.* Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); veen bij Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school onder Tongeren 1888, (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Hasselo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Entersche veen — Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315); Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld bij Vorstius.

β. Tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410).

661. G. boreale *L.* Op droge, zonnige heidegronden. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Beplante heide tusschen de Watermeerwijk en Malden 1841, v. d. T.

662. G. verum *L.* Op droge zandgronden. ♃. *Juni–Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Ameland 1865, v. d. Ley; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; Rottum 1896, Schipper; – Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; Zalk 1847, T.; Wilpsche dijk bij Deventer 1840, Halb.; Deventer 1876, K.; Zwolle, Thorbecke; – Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1863, R. B.; Groenenbeek bij Putten 1853, v. H.; Zutphen 1830, Wtt.; 1881, C. v. d. Broek; Almen, Staring; Soeren bij Ugchelen 1850, K. A.; Ruurlo 1884, Ensink; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Oosterhoutsche bosch 1851, Th. Abel.; Beek 1867, v. H.; Heumen 1856, v. d. B.; Wageningsche berg, W. K.; C. A. Bergsma; – de Grebbe, Bergsma; Amersfoort 1892, en Liniedijk aldaar 1891, Garj.; Doorn en Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1829, Wtt.; – Muiderberg 1839, Romb.; Naarden, (wie?); kerkhof Urk 1884, S.; Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, v. H.; 1845, O.; Wijk aan Zee, Kerb.; Velsen, v. d. T.; Overveen 1835 en 1837, Buse; 1842, B. de Haan (P. N. S.); 1870, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; – Noordwijk 1837, Mb.; 1843, O.; Katwijk, v. H.; 1835, Mb.; Dz.; Pierot; 1843, O.; 1870, Hoek; Voorschoten 1830, Forsten; Wassenaar 1832, S. S.; Mb.; 1832, Pierot; Dz.; 1853 en 1856, S.; 1882, V.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; v. H.; 1838, D. S.; de Br.; G. B.; 1895, R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; R. B.; Maassluis, V. Z.; Lek bij Vianen, v. H.; –

Zeeuwsche duinen, B. W.; Haamstede 1872 en Leverdijk (Schouwen) 1868, P. Schuringa; Schaardijke 1845, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — (Breda?), v. A.; Werkendam 1886, V.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Asten 1901, Rovers.

(Zwolle 1897, L.; Schalkhaar 1850, — Bronsbergen 1877, Apeldoorn 1892 en Doetinchem 1897, K. A. in herb. pr.: Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Terborg 1885, Struijk. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Lekdijk Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; aldaar, Beusichem-Schalkwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Huizerweg bij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem en Overveen, C. A. Backer; — Terheide en Hoek van Holland, J. F. Wichard; tusschen Delftshaven en Schiedam, F. D. J. Risch; Rotterdam, W. v. d. Linden; Fijenoord en kerkhof aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen, alle in herb. Heukels; — Domburgsche duinen 1891, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1876, L. in herb. pr.; — Nieuwaal Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Pettelaar bij Vucht 1871, Costerus in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Bovendien: Gramsbergen, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 249); tusschen Diepenheim en Goor — tusschen Zutphen en de Bronsbergen en op deze laatste, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Winterswijk, Varsseveld, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 223); buurt Engeland bij Beekbergen, Hoog Soeren en Loenen, K. A. (Arch. 2. III. p. 187); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Abel.; Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236);

— Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — wallen Sas van Gent en Hulst, A. W. (Arch. 2. IV. p. 285); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Venlo, Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Roermond, Un. 1861, Beek-Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 315).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Van deze soort werd nog een var γ. gracile (corymbulis axillaribus paucifloris) opgenomen, gevonden bij Scheveningen 1845, de Br.; 1851, Un. S., terwijl een forma compactum werd onderscheiden: Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; — tusschen Scheveningen en Wassenaar Un. 1851, Th. Abel.; Loosduinen Un. 1851, Th. Abel.].

* **G. verum × Mollugo** *Schiede* (*G. ochroleucum* Wolf; *G. verum β. ochroleucum* Fries, Novit. p. 23. (Neilreich in Flora von Wien p. 307 is van later datum Cfr. Koch. Ed. III. p. 1194).

In Herb.: Groevenbeek bij Putten 1853, v. H. (als *G. anglicum*); Oosterhoutsche bosch 1851, Th. Abel.; Renkum 1867, Buse; — Naarden 1864, O. (alwaar *G. Mollugo* ontbreekt volgens opgave O.); Zandvoort, en Haarlem, Buse; — duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; 1854, v. H. Jr.; Scheveningen 1845, de Br.; Un. 1851. (Van laatstgenoemde plaats, tusschen de stamouders, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — omstreken van Haarlem, Un. 1854 (als *G. vero-Mollugo* en *G. Mollugo-verum*), Arch. 1. IV. p. 51).

663. G. Mollugo *L.* Op grazige plaatsen, aan dijken en wegen, in kreupelbosschen. ♃. *Juni—Aug.*

a. **elatum** *Thuill.*

In Herb.: Oert op Ameland 1897, V.; — Emmen 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; 1849, T.; Boschwijk bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; . . . . Un. 1895 (als *erectum*); — Apeldoorn 1875, K. A.; Vorden 1886, Groll; Wildenborch 1832, Staring; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Terborg, Un. 1885 (als *palustre*); Winterswijk, Un. 1859; Beekhuizen, v. H.; Rozendaalsche weg 1873, Groll; Arnhem, v. H.; 1873, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel; 1864, v. H.; Heumen 1856, v. d. B.; Beek 1853, O.; aan de Waal tusschen Heerewaarden en Rossem 1839, v. d. T.; — Amersfoort, R. B.; Monnikenpad aldaar 1893, Garj.; Oud Leusden 1847, v. d. Roemer; Doorn 1869, O.; Grebbe, Fockema; Utrecht en — Amsterdam, C. A. Bergsma; v. H.; Middenduin bij Overveen 1870, Groll; Santpoort 1871, O.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Heemstede 1871, Hoek; — Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; Valkenburg en Katwijk, v. d. B.; Leiden 1832, S. S.; Dz.; Wassenaar 1856, S.; 's Gravenhage, R. B.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; — Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Valkenswaard 1901, Rovers; — Venlo, Un. 1893; Beek, Un. 1883 (als *erectum*); Schaesberg 1889, V.; Gulpen, Un. 1861.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — buitenvestingwerken Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Zeeburg bij Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.; Meerssen 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p.

422); — Markelo, — Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 315).

β. **erectum** *Huds.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1896 en 1897, Schipper (als *elatum*); — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zwolle 1832, Thorbecke; Posth.; 1901, L.; Deventer 1876 en Frieswijk 1878, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1880, K. A. (als *sylvestre*); Voorst 1864, de Br.; Ruurlo 1884, Ensink; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Rozendaalsche weg, Boerl.; Nijmegen, Coll. Nat.; Renkum 1851, S.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); Spoel aldaar 1835, D. S. (als *sylvaticum*); — Oud Leusden en Maartensdijk 1836, D. S.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1839, Lac.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; Wikkenburg 1830, Wtt.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); — Amsterdam, Fl. Amst.; 1871, O.; Ringdijk aldaar 1838 en Sloterweg 1840, Romb.; Nieuwe Diep, V. Z.; Zandvoort, P. A. Richard; Zomerzorg 1840, Romb.; Overveen 1837, Buse; Heemstede 1872, O.; Haarlem 1842, v. H.; 1834, v. H. (als *anglicum*); — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Noordwijk 1837, Mb.; Katwijk, Dz.; Kerbert; 1835, Mb.; 1841, v. Dissel; Leiden, S. S.; Pierot; Rodenburgerlaan bij Leiden 1894, V.; Wassenaar, O.; 1840, B. W.; duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; 's Gravenhage, V. Z.; 1834, v. H.; R. B.; Scheveningsche kanaal 1843, de Br.; havenmuur Dordrecht 1837, Lac.; eiland Merwede bij Dordrecht 1848, Alpherts; Louterbloemen Dubbeldam 1881, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1843, Middendijk (Goes?) 1844, Schelde-

dijk bij Yerseke, Zwake enz. 1839 en havendijk Wilhelminadorp 1839, v. d. B.; Vlissingen, Ogt.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1896, G. (als *sylvaticum*); Meerssen 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen en Trap 1871, Lac.

(Olst 1901, L. in herb. pr.; — Parkeler te Twello 1897, en de Steeg 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, dijk Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; — „de Hommel" bij Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; — Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; Overveen 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Hillegom 1887, Struyk. in herb. pr.; Vrijenban 1875, L. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; kerkhof Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Papendrecht en Oud Alblas 1886, Posth. in herb. pr.; Oosterland 1887, L. in herb. pr.).

Bovendien: tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Boekelo, Brinkhuis, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Diepenheim, — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 616); Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 285); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Als *Galium Mollugo*, zonder aanduiding der ondersoort worden bovendien nog de volgende groeiplaatsen opgegeven:

Coevorden, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249) (beide vormen werden door hen in 1859 gevonden); — tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren; tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden en Twikkelerbosch, Un.

1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Bergen 1871, Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 272); Schoorl, Velsen, Vogelenzang, — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 386); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Gronsveld, Amby, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 315).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

664. G. silvaticum *L.* In bosschen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Beek 1832, Hoffm.; de Haan; 1839, Lac.; 1840, Kraamw.; B.; 1857, O.; 1866, v. H.; 1868, O.; tusschen Beek en Ubbergen 1833, herb. v. d. B.; 1840, Buse; tusschen Beek en den Oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; Duivelsberg bij Beek, K.; (Wielderen 1865, v. H.); Groesbeek 1866, v. H.; G. Deijn.; Groesbeek, Berg en Dal, Beek en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Philosophendal bij Berg en Dal 1897, G. en V.; Berg en Dal 1870, Groll; Spoel bij Culemborg, D. S.; — Plasmolen, Th. Abel.; Un. 1853; 1897, G. en V.; Un. 1898; St. Jansberg bij den Plasmolen 1864, v. H.; 1878, Groll.

665. G. harcynicum *Weig.* (*G. saxatile* K. et Fl. B. S. p. 110.) Op heide- en duingronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oranjewoud, Bruinsma; — Oosterwolde 1828, Nieuw Stadskanaal 1827 en Klooster ter Apel 1837, v. H.; — Paterwolde, v. H.; Eelde 1865, Assen 1863 en Hoogeveen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; Hoogeveen, Valthe, Emmen, Odoorn, 1859, Lac. en S.; — Zwolle, Thorbecke; Oldeveen ambt Hardenberg 1893, en Eesveen 1893, L.; Delden, Un. 1870; — Nijkerk en Hoevelaken, en Harderwijk 1864, R. B.; Putten, Un. 1860; Hoenderloo, Un. 1890; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1852, K. A.; Rheede, v. H.; Thomson; Wolfheeze, Un. 1847; Nijmegen, B.; Beek 1868, O.; Hatert, Th. Abel.; Watermeerwijk, N. en Th. Abel.; 1853, O.; heide bij Groesbeek, Forsten; de Haan;

tusschen Ede en Wageningen 1877, K.; Renkum 1850, S.; bosschen van Beekhuizen bij den Keijenberg, v. H.; Keijenberg bij Wageningen 1833, Wtt.; Veenendaal 1898, V.; Leersum, Hoffm.; Leersumerberg 1832, Hoffm.; Grebbe, Fockema; Darthuizerberg, Wenck; Maarn 1865, Knüttel; Beerschoten bij de Bilt, v. d. T.; de Bilt 1839, Lac.; Amersfoort, R. B.; bosch bij 't huis ter Heide 1859, v. H.; — wallen van Naarden, Exc. 1896; Hilversum 1898, V.; — Hillegom 1836, v. d. B.; Wassenaar 1835, Dz.; eiland Rozenburg 1895, V.; — Zuiddorpe 1854, A. W.; Eede 1861, A. W.; — Roosendaal, Un. 1860; Liesbosch, Exc. 1897; Mastbosch bij Ginneken, Un. 1852; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Liesel 1873, H. d. V.; — Meerssen 1870, Groll; Epen, Un. 1861; Houthemmerberg 1885, K. en G.

(Oldeboorn 1869, v. Tuinen; — tusschen Scharmer en Slochteren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Jipsinghuizen, Un. 1899, veen bij Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde, Paterswolde, Eelde, Peize, Haren, Onnen, de Punt en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1880, L. in herb. pr.; Jachthuis bij Zutphen 1852, K. A. in herb. pr.; Middachter bosschen de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Renkum 1897 en Meent Bennekom, V. Suringar in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, spoorbaan door de bloemisterij van Groenewegen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Alkmaarderhout 1870 — en muren 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Bulteveen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Sleen, Rozewinkel, Weerdinge, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 249); — Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p.

195); Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Hulshorst, 's Heerenlo, Ermelo, R. B. (Arch. I. V*. p. 424); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 122), later als twijfelachtig opgegeven A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Plasmolen, Abel; Bergen, Lac.; Kerkrade, Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

666. **G. silvestre** *Poll.* In droge bosschen en op dorre heuvels. ♃. *Mei—Aug.*

α. **hirtum** *M. et K.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, de Haas; Cadier 1882, Lac.; Geulhem, Valkenberg, Gulpen, Slenaken, Bemelen enz. 1873, Lac.; Oud Valkenburg 1866, H. d. V.; Trichtergrub bij Valkenberg 1889 en Geleenderbosch 1900, V.; Gulpen, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.

β. **glabrum** *Schrad.*

In Herb.: Meerssen 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen en bij Trap 1871, Lac. (als *G. erectum*).

Ordo Valerianaceae *D.C.*

Valeriana *Tourn.*

667. **V. officinalis** *L.* Aan slootkanten, op moerassige plaatsen, in vochtige bosschen enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Tusschen Leeuwarden en Marssum 1862, J. M. de Boer; — Groningen en Haren, v. H.; Reitdijk bij Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Deventer 1876, K.; Worp bij Deventer 1839, Halb.; * Nieuwe werk bij Zwolle

* Bevonden zich als V. sambucifolia Mikan als afzonderlijke soort. Ik heb mij langen tijd bezig gehouden met het opsporen dezer

1895, Carmigg.; — Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — * de Grebbe, Fockema, Liniedijk Amersfoort, Garj.; Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — * Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Oud Diemen 1877, O.; jaagpad, Sloterweg 1838, Fl. Amst.; 1842, A. N. Teengs (P. N. S); Muiderberg 1870, Hoek; Haarlem, Kerb.; 1884, Groll; — Leiden 1830, Forsten; 1833, Mb.; Dz.;

---

soort, thans als V. excelsa Poir. bekend. Gaat men de beschrijvingen na, dan wordt het er niet duidelijker op. Höck in Koch's Synopsis onderscheidt de beide soorten in hoofdzaak aldus: V. officinalis: „meist mit kurzen, unterirdischen ausläufern .... Blätter 6—11 jochig mit kleinerem Endblättchen" en V. excelsa: „Grundachse mit langen, oberirdischen ausläufern; Blätter 3—5 jochig, Endblättchen am grössten." Bij Ascherson Fl. der Prov. Brand. II Aufl. vindt men omtrent V. excelsa: „Grundachse längere, unterirdische Ausläufer treibend." Bij Garcke zijn ze weer bovenaardsch, terwijl ook hier V. officinalis heeft: „Wurzelstock mit kurzen unterirdischen Ausläufern oder ohne Ausläufer." Hetzelfde trouwens vindt men bij de overige Duitsche en Oostenrijksche auteurs terug. In Frankrijk schijnt de plant niet voor te komen, althans noch Grenier en Godron noch meer recente schrijvers noemen deze soort. In Engeland beschrijft ook Babington haar en waar hij bij V. officinalis van geen wortelstok spreekt, zegt hij bij V. sambucifolia: „root with long stoles usually not buried." In Joh. Lange's Haandbog heeft V. officinalis weer wortelstokken met of zonder onderaardsche, kortere uitloopers, terwijl V. sambucifolia afgeschilderd wordt als te hebben wortelstokken met boven- of onderaardsche, lange uitloopers. In het getal der bladjukken stemmen alle schrijvers overeen. Uit alles blijkt dat een van de kenmerkende verschilpunten, het al of niet onder den grond zijn der uitloopers, vervalt; alleen blijkt dat V. excelsa lange uitloopers heeft en bij V. officinalis, indien aanwezig, die uitloopers kort zijn. Wat aangaat het getal der bladjukken, schijnt mij dit niet zulk een gewichtig kenmerk om daarop een soortsverschil te bouwen. Het schijnt mij toe dat jonge, of slecht gevoede exemplaren over 't geheel kleinere bladen met minder jukken hebben dan oudere, krachtigere planten. Voor mij zijn derhalve twee dingen mogelijk, òf V. excelsa bestaat niet als soort, en hiermede wijk ik dan af van de meeste auteurs, òf wij hebben deze plant niet onder onze indigenen. Volgens Beeky in Journ. of Bot. XXVI. p. 340 is V. sambucifolia veel algemeener dan V. Mikanii, zooals aldaar de Kochsche V. officinalis heet.

1834, Wtt. (met kiemplanten); Perin; B. W.; 1842, O.; Fockema; Warmond, Perin; Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Clingendaal, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; * Oude Plantage Rotterdam, v. A.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1836, Lac.; 1879, Boerl.; 1882, V.; * 1882, C. v. d. Broek; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, M. J. Cop; — Zuid-Beveland 1838 en 1839, v. d. B.; * Oost-Kapelle 1894, * Sas van Gent 1855, en Aardenburg 1861, A. W.; — Burgst bij Breda, Un. 1852 (ook als *); * Bavelsche loop Ginneken, Un. 1852; Vucht, v. A; v. Hov.; Nuenen, v. Hov.; — Gronsveld en Valkenberg, Un. 1861.

β. **angustifolia** *Tausch* = **minor** *Koch*. Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; Bavelsche loop Ginneken, Un. 1852.

(Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; tusschen Joure en Akkrum 1869, J. Krot in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetrijne, K. de Boer; — Onland, Paterwolde, Eelde, Peize, Oosterbroek, Haren, Onnen, de Punt en Zuidlaren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Drentsche punt 1853, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1881, L. in herb. pr.; — Plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Vreeswijk, Valburg, Slijk Ewijk, C. A. Backer; * Laag Soeren,

---

Doch reeds Schlechtendal heeft beide soorten aan een uitvoerig onderzoek onderworpen (Cfr. Bot. Zeit. 1847 p. 625), waarin hij er op wijst hoe de stolonen vaak afbreken en de plant dan schijnbaar geen uitloopers heeft. Het herbarium-materiaal is echter meestal niet in zulk een toestand, dat deze verschillen hiervan met juistheid kunnen uitgemaakt worden. Ik wil het dus in het midden laten of wij V. sambucifolia met Höck als een varieteit van V. officinalis zullen beschouwen, dan wel beide planten als afzonderlijke soorten moeten beschouwen. Bij het samenstellen eener Flora van ons land moet de soort V. officinalis een punt van critisch onderzoek uitmaken.

H. Heukels in herb. pr.; Apeldoorn 1884 en *1888, K. A. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — *Ezelsdijk bij Utrecht, Zeist en elders, W. C. v. Embden; *Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; — Meent bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1891, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Boskoop, Vlaardingen, langs Rotte, IJsel en Maas bij Rotterdam, in herb. v. d. Voo; Rotterdam, F. D. J. Risch; *H. v. d. Linden; Naaldwijk, J. F. Wichard in herb. Heukels; — Oranjezon 1898, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Venlo 1895 Rieter in herb. pr.; *St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.

Bovendien: Wolvega, tusschen Knijpe en Heerenveen 1881, (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Odoorn, Weerdinge, Rozewinkel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Oldemarkt, Giethoorn, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen en 't Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—Zutphen, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Aaltensche beek bij Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 487); — Voorschoten, S. (Arch. 2. I. p. 319); Haagsche bosch, de W. Hamer

(Arch. 2. II. p. 121); Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); kanaal ter Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 285); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

668. V. dioica *L.* Op vochtige plaatsen op grazige gronden, in duinpannen enz. ♃. *April – Juni.*

In Herb.: De Hoorn op Texel 1869, Holk.; — Hardegarijp 1850, S.; 1864, J. M. de Boer; Zwartewegseind 1850, S.; — Groningen 1856, v. H.; Oosterbroek, Strat.; Haren 1844, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; R. B.; 1869, Hoek; Almeloosche jaagpad bij Zwolle 1873, v. Tuinen; Deventer, Romb. (als *V. Phu*); 1876, K.; Brinkgreve 1847, T.; Almelo 1891, L.; Markelo 1898, G. en V.; Denekamp en Losser 1896, L.; — 's Heerenloo bij Harderwijk 1864, en tusschen Hoevelaken en Nijkerk 1861, R. B.; Ederveen 1894, V.; Apeldoorn 1873, K. A.; Ruurlo aan de molenbeek bij de Visch 1887, Ensink; Beekbergerwoud 1869, S.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; Ubbergen, N. en Th. Abel.; — Hamersveld 1892, Garj.; tusschen de Grebbe en Rhenen, Th. Abel.; Maarsbergen, v. H.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht, v. H.; Kraamw.; Waverveen, Houten en Harmelen, Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, E. B. Asscher; Achttienhoven, C. Rijns; 1863, Coll. Nat.; 1871, O.; Loenersloot, v. d. T.; — Amstelveensche weg, Jaagpad, Sloterweg, Fl. Amst.; Schinkel 1857, Knüttel; aldaar achter

't huis de Vraag, M. D.; Sloten 1846, en Amstelveen 1838, Romb.; Haarlem 1866, O.; Leijduin bij Heemstede 1900, C. A. Backer; Zegveld bij Vogelenzang 1887, V.; Vogelenzang 1864, H. d. V.; Rozenwater 1870, Groll.; Groot Bentveld 1836, Buse; Middenduin Overveen 1897, V,; — Noordwijk 1898, v. Vloten; Langeveld 1848, O.; Hillegommerbeek, Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, Exc. 1883; Lisse 1851, S.; Leiden 1830, Forsten; Leiderdorp, Kerb.; tusschen Nieuwkoop en Zwammerdam 1901, Jongm.; tusschen Wassenaar en Katwijk, v. d. B.; 1845, Perin; Exc. 1897; Katwijk 1835, Mb.; Wassenaar, Pierot; Perin; 1836, Lac.; Dz.; 1841, B. W.; Groot Berkheij 1898, V.; Waalsdorp, G. Barger; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Nootdorp, (v. S. V. ?); Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; Rockanje, Un. 1887; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; rivierdijk aldaar 1880, Boerl.; — Breda, v. Rees; tusschen Haag en Waterpoort aldaar, v. A.; — Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1897, G. en V.

(Tusschen Scharmer en Slochteren 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Onland, Harendermolen, Peize, Onnen, — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1901, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Huinen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maarsbergen 1887, Struyk. in herb. pr.; Eemnes binnen 1872, Costerus in herb. pr.; Vleuten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen en Haarlem, C. A. Backer; — tusschen Delftshaven en Schiedam, F. D. J. Risch; Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; griend bij het station Sliedrecht 1895, Posth.; — Grave 1888, J. Jorna in herb. de Haas;

Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Tegelen 1897 en Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Zwaagwesteinde, S. (Arch. 1. V. p. 40); veen bij Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Oude Wetering en straatweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); veen tusschen Markelo en Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Esschenburg, Hulshorst, R. B. (Arch. 1. V*. p. 424); huis Ubbergen, Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 285); — Velsen, Castricum, Marienbosch, Leyduin, — Oranjepolder bij Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Plasmolen, Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld bij Pelletier en Knijf.

Valerianella *Tourn.*

669. V. olitoria *Poll.* (*Fedia olitoria* Gm. et Fl. B. S. p. 34). In bouwlanden en moeshoven, aan dijken en wegen, ook gekweekt. ⊙. *April—Mei.*

α. **leiocarpa** *Krok.* (waartoe de gekweekte veldsla als forma *oleracea* Schl.).

In herb.: Galgenzak bij Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Zalk 1851, T.; tusschen Kampen en Elburg 1869, Hoek; Deventer 1877, K.; Spinnenwiel bij Deventer 1840, Halb.; Olst 1896, L.; — Harderwijk 1865, R. B.; Putten 1876, Oene bij Epe 1876 en Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1834, D. A. Sloet; Voorst 1879, L.; Arnhem 1880, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hatertsche broek bij Nijmegen, Th. Abel.; 1878, Groll; Ubbergen, Thomson; Tiel, Post; Renkum, Buse; Spoel

bij Culemborg 1844, Wenck; — langs de Eem bij Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1851, A. W. Hartm.; 1880, de Liefde; Vossegat bij Utrecht, v. d. T.; de Bilt 1830, v. H.; ruine huis ter Haer 1859, Coll. Nat.; — Uithoorn, Boerl.; Amstel bij Wilna 1842, B. de Haan (P. N. S.); Sloten 1840, Romb.; jaagpad Sloterweg, Amstelveensche weg, M. D.; Enkhuizen 1895, Sanders; Breesaap 1843, Buse; Kerb. (als *carinata*); Kleverlaan bij Overveen, Kerb. en Mb.; Overveen 1840, Romb.; Bloemendaal 1889, V.; Meerenberg 1860, S.; Spaarndammerweg 1894, V.; Haarlem 1870, Groll; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; Hillegom, Exc. 1887; Piet Gijzenbrug, Perin; Fockema; Noordwijk 1889 en Noordwijkerhout 1894, V.; Leiden 1830, Forsten; Kerb.; 1835, Mb.; S. S.; B. W.; Dz.; 1843 en 1846, O.; 1859, 1860, S.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt.; langs de Kaai bij 's Hage 1829, V. Z. (door v. H. gedetermineerd als *carinata*); Scheveningen 1841, B. W.; Schipluiden 1875, L.; Zwijndrecht 1836, Lac.; 1879, Posth.; Groote Lindt 1879, Posth.; 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Willemsdorp 1880, Boerl.; de Waal bij Gorkum, G. B.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Kapelle aldaar 1894, Ogt.; Hoek, Neuzen 1864, A. W.; — Haagpoort en Loopschans Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch en fort Isabel aldaar, v. Hov.; — Beek en Meerssen 1872, Lac.; Gronsveld 1894, V.; Wylre 1866, H. d. V.; tusschen Simpelveld en Overeijs 1899, G. en V.

(Zwolle 1872, v. Tuinen in herb. pr.; 1884, Mastenbroek 1901, Heino 1888, L. in herb. pr.; — Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M.

S. Rust in herb. Heukels; tuin Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Keverdijk 1900, Koning in herb. pr.; jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Sloterdijk 1882, Heinsius in herb. pr.; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Protestantsch kerkhof aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Moordrecht, Delfshaven, Zevenhuizen in herb. v. d. Voo; Delft 1876, L. in herb. pr.; Terheide, Naaldwijk, J. T. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburg 1897, Ogt. in herb. pr.; dijk Arnemuiden 1876, Schipper in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Nijbroek en Twello, K. A. (Arch. 2. III. p. 188); — Castricum, Vogelenzang — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 122); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316); Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts bij Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De var. β. lasiocarpa Rchb. schijnt bij ons niet voor te komen].

670. V. carinata *Lois.* (*Fedia carinata* Stev. et Fl. B. S. p. 750). Op bouwlanden, aan wegen. ⊙. *April —Mei.*

In Herb.: Nijkerk 1893, Garj.; — onder Abstede, op den weg naar Bunnik, en Rhoodenstein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — korenland Velsen 1837, Mb.; — Leiden, Dz.; Wassenaar, O.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 1834, V. Z.; Scheveningen bij het

Ververschingskanaal, R. B.; Houtrust, Destrée; wilde hoef Loosduinen 1896, v. d. Lek; Zorgvliet G. B.; Noordpolderdijk Dordrecht 1879, Boerl.

(Villa Marocco Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.; — Serooskerke (Walch.) 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 387).

[Aanm.: De enkele andere opgaven vindt men terug onder Valerianella olitoria. Evenzoo heb ik niet opgenomen de twijfelachtige plant door C. de Gavere bij Groningen gevonden (in herb. v. Tuinen) en de exemplaren in herb. Heukels: Schiedam, F. D. J. Risch en Rhoon, Vlaardingen —Maassluis, W. H. Wachter en P. Jansen, daar deze exemplaren nog veel te jong zijn].

671. V. rimosa *Bast.* (*V. Auricula* D.C. et Prodr. Ed. I. p. 111). Op bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

α. **leiocarpa** *Krok.*

In Herb.: Zalk 1844, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Kampen 1848, R. B.; 1855, T.; — Voorst 1877, en Enghuizen bij Hummelo 1882, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Ensink; Leeuwenstein onder Brummen, Ensink; Terborg 1883, L.; Harderwijk 1866, en 1874, R. B.; Arnhem 1880, Groll; Heumensche molen, Un. 1853; Heumen 1856, v. d. B.; Marienboom, St. Anna en Hatert, Th. Abel. (als *dentata*); Hatertsche pad, Th. Abel.; Renkum 1838, Buse; — Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; — Zwijndrecht 1839, Lac.; — Eindhoven, Dz.; Boxmeer, Un. 1853; — tusschen Heumen en Mook, Un. 1853; Gulpen 1885, K. en G.

β. **dasycarpa** *Krok.* (= *β. lasiocarpa* Koch.).

In Herb.: Utrecht 1859, R. B.; Amelienweerdt 1863, Coll. Nat.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Station Hattem 1899, K. A. in herb. pr.; Harderwijk, Stolz in herb. K. A.; Voorst 1879, L. in herb. pr.; Oene 1876, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Bouwlanden onder Torsel, R. B. (Arch. 1. V*. p. 424); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.

(Arch. 2. III. p. 122); — Gronsveld, Gulpen, Epen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316).

672. V. Morisonii *D.C.* (*V. dentata* Poll. et Prodr. Ed. I. p. 111; *Fedia dentata* D.C. et Fl. B. S. p. 712 en 750). Op bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

α. **leiocarpa** *D.C.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — tusschen Meppel en Staphorst, v. Heijn.; Kampen 1848, 1855, R. B.; zandbergen bij Kampen 1848, T.; Katerveer bij Zwolle 1839, v. H.; — Harderwijk 1863, 1864 en 1879, R. B.; Voorst 1877, K.; Zutphen 1838, Buse; Nijmegen, B.; Uilenput 1864, v. H.; Buren, Hoffm.; — Amersfoort, R. B.; Darthuizen bij Doorn 1836, v. H.; de Bilt 1830, C. A. Bergsma; v. H.; 1837, Kerb.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; 1860, Hartsen; Wijk bij Duurstede 1828, v. H.; — Breesaap 1837, Buse; Kerb.; 1842, v. H.; Velsen 1837, Mb.; — Wassenaar 1844, O.; 's Gravenhage en 's Gravezande, V. Z.; zanderij bij de Braakwoning Naaldwijk, v. d. T.; Zwijndrecht, Lac.; tusschen boomen aan de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Vianen 1836, v. H.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Zevenpolder bij Hoek 1853, A. W.; — Breda, v. Rees; St. Michiels Gestel, C. A. Bergsma; Eindhoven 1831, Wtt.; Dz.; — Sittard, Un. 1861; Zuid-Limburg 1885, K. en G.; Meerssen, Un. 1861; St. Pietersberg 1878, Groll; 1889, V.; Ravelsbosch 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, V.; Beek en Gulpen 1872, Lac.; Gulpen, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; tusschen Eijsden en Mheer 1894, V.; Eijsden 1894, V. en v. Vloten; Simpelveld 1866, H. d. V.; Vilt 1886, V.

β. **lasiocarpa** *Koch.*

In Herb.: Kampen 1851, T. (tusschen *leiocarpa*); — St. Teunismolen bij Nijmegen 1841,

v. d. T.; Renkum 1849, Buse; station Kesteren 1894, Garj.; — Amersfoort, Garj.; Darthuizen, v. H.; Meijenhagen achter de Bilt, v. d. T.; — Breesaap 1842, Buse; Velsen 1871, Groll; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravezande, V. Z.; — Zuid-Beveland 1839 en 1843, en Driewegen 1840, v. d. B.; Kloosterzande 1845, B. W.; Hoek, A. W.; — Eindhoven 1831, Dz.; — Plasmolen, Un. 1853.

(*α*. Elst, A. H. Blaauw en Randwijk, Heteren, Heumen, C. A. Backer in herb. Heukels (als *V. Auricula*); Eede 1878, L. in herb. pr. en Groede 1877, Brakman in herb. L.

β. Ruurlo, L. en Ensink in herb. L.)

673. V. eriocarpa *Desv.* Op bouwland; Zuid-Europeesche plant, een enkele maal ingevoerd; verbouwd als Italiaansche veldsla. ⊙. *April—Mei.*

var. *β*. **leiocarpa** *Koch.*

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. pr.).

674. V. coronata *D.C.* Op bouwland. Plant uit de landen rond de Middellandsche Zee en van Istrië en Zuid-Rusland; elders als adventiefplant. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Apeldoorn, op met Sumac-afval bemest klaverland 1877, K. A.; — 's Hertogenbosch, Heinsius.

[Aanm.: De Apeldoornsche plant werd in Arch. 2. III. p. 212 opgegeven als Valerianella eriocarpa Desv.; het blijkt (Arch. 3. I. p. 311) dat onder de werkelijke V. eriocarpa 1. ex. van V. coronata zich bevond].

Ordo Dipsaceae *D.C.*

Dipsacus *Tourn.*

675. D. silvester *Mill.* Op kleibodem, langs dijken, slootkanten en wegen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Kampen, T.; 1847, R. B.; Zalk 1869, Hoek; Zwolle, Thorbecke; Terwolde 1876, K.; —

Harderwijk 1863, R. B.; Nijbroek 1874, K. A.; Zutphen 1840, Buse; Doesburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); de Ooi, Bemmel, Beuningen, N. en Th. Abel.; Biesheuvel bij Andel 1888, V.; Hardenbroek bij Kothen, v. d. T.; Wageningen 1863, H. d. V.; — Beusichem, C. A. Bergsma; Houtensche weg bij de Lunetten 1834, D. S.; tusschen Zeist en Bunnik, Kraep.; Utrecht Vossegat 1835, Kraamw.; 1835, Wtt.; D. S.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Naarden 1864, O.; Oud Valkeveen, Un. 1901; Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; — Leiden 1832, S. S.; 's Gravezande, Destrée; Fijenoord, S. S.; Oost-Voorne, Un. 1887; Rotterdam 1852, O.; Dubbeldam 1836, Lac.; 1884, V.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Maartensdijk 1883, J. Dorst; Zijpe, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1845, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1881, Buijsman; Middelburg 1842, B. W.; Domburg, Forsten; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Empelsche dijk — en Maastricht, v. Hov.; Gulpen, Ploem.

(Tusschen Deventer en Gorssel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Heelsum 1886, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Kerkwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; langs den Prijsschen weg Culemborg, de Haas in herb. pr.; — batterij Utrecht 1845, Alpherts in herb. pr.; — IJselmonde, in herb. v. d. Voo; — St. Maartensdijk Tholen 1884, Posth. in herb. pr.; Biggekerke 1873, en St. Annaland 1883, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Zeddam, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Lent, Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 286); — Bruinisse, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 47 en 50); al de Zeeuwsche eilanden behalve

St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Door den Heer C. A. G. Beinz werd nog een var. *β.* glaucus onderscheiden: „tusschen eenige struiken van Doornspijk naar zee gaand" 1890, leg. Beinz].

676. D. fullonum *L.* Zuid-Europeesche plant, hier en daar als kaardebol gekweekt en een enkele maal verwilderd. Volgens sommigen zou deze soort een cultuurvorm zijn van de voorgaande soort of van *D. ferox* Lois. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Spoorweg bij Kerkrade 1885, K.; Beek 1901, Rovers en V.

Bovendien: verbouwd Beek, Meers (Arch. 2. V. p. 15).

677. D. pilosus *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Nijmegen en Elst 1833, en Nijmegen 1834, Wtt.; — Zeist, Petif; Schalkwijk 1834, Wtt.; — Valkenberg, Un. 1861; Un. 1883; 1887, V.; Epen 1872, Lac.; Schaesberg 1900, Rieter; 1900, Rovers.

Voorts vermeld door Pelletier en door de Gorter voor Arnhem, Naarden en Utrecht.

Knautia *Coulter.*

678. K. arvensis *Coulter.* (*Scabiosa arvensis* L. et Fl. B. S. p. 130). Op zandige bouwlanden, langs dijken en wegen, en op dorre weiden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Haren 1838, v. H.; 1856, Strat.; C. de Gavere; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Zandberg bij Kampen 1850, T.; Zwolle,

*Dassen 1887 en 1900, L. (bloemen paars en purper); Deventer 1847, T.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; tusschen Harderwijk en Nijkerk 1835, D.S.; Elspeet 1872, K. A.; boerderij 't Woud te Beekbergen 1875, K. A.; Miste bij Breevoort, Un. 1897; Nijmegen, Thomson; Ooische waard 1850, vestingwerken te Nijmegen en Oosterhoutsche bosch *1845, Th. Abel.; Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Rinkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Leusden 1895, Garj.; Driebergen 1869, Hoek; tusschen Doorn en Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Schoorl 1883, en Oudkarspel 1882, B. Jelgersma; Heilo, Un. 1891; Zomerzorg 1836, Buse; Bloemendaal 1838, Romb.; 1845, O.; 1847, B. W.; 1875, Groll; *tusschen Bloemendaal en Overveen, v. d. T.; Overveen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); 1843, O.; *Kerb.; Haarlem 1848, v. H.; — Hillegom 1853, S.; Noordwijkerhout, Hinxt; Noordwijk, v. H.; 1835, Lac.; B. W.; 1870, O.; tusschen Noordwijk en Katwijk 1894, V. (hen and chickens); Katwijk, v. d. B.; 1835, Mb.; *Mb.; Leiden, Dz.; Pierot; Forsten; Wassenaar, Destrée; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, v. H.; G. B.; Loosduinen en Hoek van Holland, Destrée; Rockanje 1835, v. Rees; Schollevaarseiland 1864, F. W. Krecke; — Reigersweide Duiveland, Un. 1894; Schouwen 1844, v. d. B.; Noordgauwe 1844, v. d. B.; 1887, L.; tusschen Brouwershaven en Dreijschor 1845, en Walcheren onder Koudekerke, v. d. B.; Koudekerksche zandweg 1836, v. d. Feen; Hoek 1863, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; 1882, V.; Ulvenhout 1883, V.; Heerenwaarden, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg

---

* fl. albis; deze afwijking schijnt door Heuff als soort beschreven onder den naam Kn. carpatica (Scabiosa arvensis β. flore albo Whenbg.).

1864, H. d. V.; Stibbe 1889, V.; Rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **integrifolia** *W.* et *Grab.*

In Herb.: Overveen, Mb.

(*α*. Wansbergen bij Zutphen, Un. 1897, Schipper in herbr. pr.; Redichemsche waarden bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; — Witte brug bij Jan Tabak onder Naarden 1899, Koning in herb. pr.; 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; duinen Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; 1882, Heinsius in herb. pr.; 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Piet Gijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; Ter heide en Monster, J. F. Wichard in herb. Heukels; Staalduinen, H. J. Betz in herb. v. Tuinen; — duinen Haamstede, Un. 1894, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1876, L. in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.

β. Noordgouwe 1887, L. in herb. pr.; — Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1900 en langs de Maas bij Venlo 1900, Rieter in herb. pr.

γ. **glandulifera** *Koch.* Elspeet 1872, K. A. in herb. pr.; form. met alle bladen vindeelig ingesneden: Zwolle 1887, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); de Poppe langs den Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Doornspijk, Elburg, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); — Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Egmond, Wimme-

num, Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); – Scheveningen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); – Bergen op Zoom langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 525); – Blerik, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Succisa *Vaill.*

679. S. pratensis *Moench.* In bosschen, vochtige weiden en in de venen. ♃. *Aug.–Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1860, Lac.; tusschen den Burg en de Westen aldaar 1868, Holk.; – Oranjewoud 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Joure 1873, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; – Groningen, v. H.; Harendermolen * 1841, v. H.; 1856, Strat.; Haren, v. H.; – Assen 1832, Forsten; Valthe, Weerdinge, Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kamperveen 1848 en 1854, R. B.; T.; Vilsteren bij Zwolle 1865, H. d. V.; Brinkgreve 1845 en 1846, T.; 't Joppe bij Deventer, Un. 1850 (*fl. carneis*); Deventer 1876, K.; Bathmen, Un. 1850; Wijhe 1901, L.; tusschen Hengelo en Enschede 1872, Hoek; * tusschen Hengelo en Delden, * Haaksbergen, Un. 1895; Lattrop in Overijsel, Miq.; – Twello, P. v. Delden; Hulshorst bij Harderwijk 1852, en Barneveld 1862, R. B.; Apeldoorn, * K. A.; 1863, H. d. V.; 1882, C. v. d. Broek; Beekbergen 1869, S.; Vorden 1878 en 1885, en * 1882, Groll; Zutphen 1834, Wtt.; Lochem 1875, O.; Wildenborch, Staring; Borculo 1894, V.; Nijme-

* fl. albis.

gen, Abel. en Pas; Beek 1874, O.; vestingwerken om Nijmegen, Malden, Meerwijk en Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Groesbeek 1868, v. H.; Hees, Dz. (misschien Heeze?); Ederveen 1894, V.; — Amersfoort 1861, R. B.; Eemdijk aldaar 1892, Garj.; Driebergen, W. K.; Maarsbergen 1869, O.; Veenendaal 1899, Jongm.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch 1847, v. d. B.; Zeist, O.; Beverweerd 1832, Wtt.; Tienhoven 1870, Groll; Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; 1837, D. S.; — tusschen Hilversum en Laren, v. d. T.; Castricum 1875, Groll; Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; 1836, Buse; Velsen 1835, Mb.; — Lisse 1853, S.; Katwijk 1836, Lac.; tusschen Katwijk en Wassenaar 1832, S. S.; Wassenaar, Perin; O.; Waalsdorp, V. Z.; 1864, H. d. V.; G. Barger; Scheveningen, B. W.; — Koudekerke en Steenhove op Walcheren 1836, G. B. C. v. d. Feen; — Bergen op Zoom, Un. 1860; tusschen Haag en Waterpoort Breda, v. A.; Breda 1881, V.; 's Gravemoer, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Strijp 1880, Posth.; Valkenswaard 1827, Dz.; — Maastricht en St. Pietersberg, v. Hov.

β. **pinnatifida** *Hsm.* Haren 1828, v. H.

(Natte vlak achter Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oldeboorn 1863, Holk., tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1868 en *veendijk Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetrijne, K. de Boer in herb. Heukels; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Onnen, Harendermolen, Zuidlaren, — Onland, Paterwolde, Peize en Oosterbroek, R. de Boer en H. Kooi; — *Losser 1895, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Beekbergen 1893, Ogt. in herb. pr.; Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; villa Schothorst onder Hoogland 1871, Costerus

in herb. pr.; — meent te Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; Boskoop in herb. v. d. Voo; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — Wouw 1874, S. Lako in herb. L.; Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — algemeen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Hasselo, Weusthag, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, *tusschen Hengelo en Delden, *de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Kannenburg, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Loosdrecht, Naardermeer 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Bergen, Egmond, Zandvoort, Rozenwater, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Blerik, Velden, Arcen, Wansum, *Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Jans Geleen, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 14); Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman.

Scabiosa *Tourn.*

680. S. Columbaria *L.* Op droge, zonnige grasgronden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zalkerbosch 1870, Hoek; Zalk 1841 en 1846, R. B.; 1850, T.; 1866, R. B.; Kampen 1849 en 1854, R. B.; Zwolle 1839, v. H.; Dassen; Kranenburg bij Zwolle, Thorbecke; Katerveer aldaar, Un. 1888; Olst bij Deventer 1842, J. L. Tilanus (P. N. S); 1901, L.; Brinkgreve 1846, T.; station Deventer 1878, K.; Generaalsbosch aldaar 1840, Halb.; — Gorssel, Exc. 1897; Voorst 1838, Buse; de Biele bij Voorst 1833, en Zutphen 1834, Wtt.; wallen aldaar 1883, C. v. d. Broek; tusschen Voorst en Apeldoorn 1838 en Apeldoorn 1838, Buse; Huissen aan den Rijn 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Holst; 1832, Hoffm.; 1874, Groll; Hunerberg Nijmegen, Thomson; wallen aldaar 1864, v. H.; O.; vestingwerken, weg naar Marienboom en Groesbeek en in 't Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Oosterhout (Betuwe) 1879, K. A.; Zand te Culemborg 1850, (P. A. Richard?); Spoel aldaar, v. d. T.; tusschen Culemborg en Everdingen 1835, D. S.; — Amersfoort, C. A. Bergsma; Utrecht, Mb.; — Thomaswaard bij Werkendam 1837, Lac.; — Maastricht, v. H.; 1870, Groll; St. Pietersberg, Un. 1861; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Valkenberg 1900, Rieter; Gulpen 1872, Lac.; 1885, G. en K.

(Zwolle 1892, L. in herb. pr.; Agnietenberg aldaar 1872, Posth. in herb. pr.; Platvoet bij Diepenveen 1879, K. A. in herb. pr.; — Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Goilberdingerzand 1846, Alpherts in herb. pr.; — Wylre en St. Pietersberg, Un. 1883, L. in herb. pr.).

Bovendien: Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — duinen bij 's Gravenhage, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121).

Voorts vermeld bij Pelletier en Bruman.

Ordo Compositae *Adans.*

Subordo Tubuliflorae *Bartl.*

Tribus Eupatorieae *Less.*

Eupatorium *L.*

681. **Eu. cannabinum** *L.* Aan slootkanten, op begroeide moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Gaasterland 1853, S.; — Onland voor Eelderwolde, Strat.; Scharmer 1829, v. H.; Leeuwarderstraatweg aan het boschhuis, Sprée; Eexta, Strat.; — Assen, Sleen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1850 en 1855, T.; 1850, R. B.; Kampen en Kampereiland, R. B.; huize Wittenstein 1870, Hoek; Zwolle 1900, L.; Diepenveen 1876, K.; Deventer 1846, v. Gron.; Overijselsche kanaal bij Hardenberg 1874, L.; — Hulshorst bij Harderwijk 1852, Harderwijk, Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Zutphen 1867, Fockema; 1882, C. v. d. Broek; Ampsen 1875, O.; Beekbergerwoud, Thomson; Ruurlo 1882, Ensink; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Velp, v. H.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1862, R. B.; Eemnes 1872, O.; Eemdijk 1893, Garj.; Ranouwen bij Utrecht, v. Dijk; C. A. Bergsma; tusschen Rhoodenstein en Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn, Boerl.; Oud-Diemen, Fl. Amst.; Legmeer, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Zaankant, Kerb.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Wijk aan Zee 1871, Boerl.; Aardenhout 1836, Buse; *Zandvoort, v. d. T.; Overveen 1842, Heybrock (P. N. S.); Velserend 1875, Groll; Haarlem, Splitg.; 1838, Romb.; de Vriese; — Warmonderhek 1859,

* fl. albis.

S.; Valkenburg 1832, S. S.; Leiden, B. W.; Dz.; Mb.; 1842, O.; Katwijk 1833, Wtt. (*foliis subindivisis*); Wassenaar 1835, Pierot; 1843, de Br. (*fol. infer. indivisis*); 1882, V.; Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; 1850, S.; duinen aldaar 1850, S.; Beeklaan aldaar, R. B.; Loosduinen, Destrée; Dubbeldam 1835, Lac.; Devel bij Groote Lindt 1882, V.; Brielle, Rockanje, Un. 1887; — Zierikzee 1873, Schuringa; * Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland en Walcheren, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop.; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Speelhuis bij Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.; Eindhoven 1835, de Br. (fol. *omnibus indivisis*); — Maastricht, v. Hov.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1866, Holk.; 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Huinen, — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; ruine Brederode, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; — duin Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Heerjansdam, Hendrik Ido Ambacht, Zevenhuizen, in herb. v. d. Voo; Vaal bij Rijsoord 1892, Posth. in herb. pr.; dijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Borger, Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V.

p. 249); — Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Carlshave, Haaksbergen, Buurserbeek, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 222); Markelo, Diepenheim — Eibergen, Meddo bij Winterswijk, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, spoorbaan Zutphen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Oldenbroek, Elburg, Doornspijk, R. B. (Arch. 1. V. p. 299); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bergen, Velsen, Bloemendaal, Boekenrode, Heemstede, Vogelenzang — Noordwijkerhout, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld bij Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Astereae *Cass.*

Subtribus Solidaginae *O. Hoffm.*

Solidago *L.*

682. S. Virga aurea *L.* In droge bosschen, in heuvelachtige streken op ruige plaatsen. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Harendermolen, v. H.; Strat.; — Weer-

dinge, Assen 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Drente, Tresling; Un. 1889; Nietap 1894, Sanders; Meppel, v. Heijn.; — Staphorstsche bosch, v. Heijn.; Zwolle, S. S.; Thorbecke; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; Dalfsen, H. Verloren Jzn.; Deventer, v. Gron.; Bathmen, Un. 1850; Diepenveen, Uilenpas 1877, K.; Enter, Un. 1897; Haaksbergen, Un. 1895; — Hattem, R. B.; Cayaux; 's Heerenloo 1885, Trijselenberg 1846, Hulshorst bij Harderwijk 1852 en Hoevelaken 1860, R. B.; Soerensche bosschen 1852, K. A.; Zutphen 1837, V. Z.; Gorssel 1883, C. v. d. Broek; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1859, Knüttel; Arnhem 1850, T.; Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, Meerwijk bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek, Un. 1847; 1847, B. W.; 1868, O.; Groesbeek, Romb. (als *Senecio saracenicus*); Wageningen, Wtt.; Wageningsche berg 1848, Buse; — Grebbe 1833, Wtt.; 1837, Buse; Tafelberg aldaar 1837, Buse; Driebergen, C. A. Bergsma; v. H.; Amersfoort, de Vriese; R. B.; Utrechtsche straatweg Amersfoort 1892, Garj.; huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort 1837, D. S.; v. d. T.; O.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Coll. Nat.; — Zuiddorpe 1864, A. W. — Liesbosch, v. A.; Teteringen 1882, V.; Esch onder Boxtel 1847, v. Hov.; Oirschot en Bergijk 1837, de Br.; — Gronsveld 1870, Groll; Ravelsch bosch bij Schimmert 1901, en Valkenberg, V.; St. Pietersberg, v. Hov.; Wylre 1872, Lac.

(Groningen, G. A. Stratingh in herb. v. Tuinen; Westerwolde 1895, Schipper in herb. pr.; — Noordwillemskanaal tusschen de Punt en Vries 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Frederiksoord 1874, Jongkindt Coninck in herb. v. Tuinen; Havelter en Woldberg, M. Kramer in herb. Heukels; Dalfsen 1891, Staphorst 1898 en Raalte 1901, L. in

herb. pr.; — Apeldoorn 1852, Hoenderloo 1880 en Duno bij Arnhem 1878, K. A. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hengelo (Gld.) 1883, L. in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; Hilversum 1893, Struyk. in herb. pr.; — West-Kapelle 1877, K. A. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; J. v. Melick in herb. Heukels; Gronsveld 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 572); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Woolde, Borne, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Eibergen, Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 2. IV. p. 223); — Koewacht, A. W. (Arch. 2. IV. p. 286); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Epen, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Gennep, Schinnen, Nagelbeek, Landrade, Vijlen, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

683. S. canadensis *L.* Uit Virginië en Canada. ♃. *Juli —Aug.*

In Herb.: Wild op de Eiberskamp te Oosterbroek 1854, v. H.; — Brummen, v. H.; — Limburg, verw., Hallegraaf.

(Tuintje Wylre 1893, V. Suringar in herb. pr.).

Solidago flexicaulis *L.* bevindt zich in herb. van Zeist leg. C. A. Bergsma.

Subtribus Bellidinae *O. Hoffm.*

Bellis *L.*

684. B. perennis *L.* Allerwege op grazige plaatsen. ♃. Bloeit 't geheele jaar.

In Herb.: Texel 1857, Harting; — Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Leeuwarden 1850, S.; Franeker, Sprée; Bolsward 1874, J. M. de Boer; — Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, 1849, R. B.; Deventer 1876, K.; Worp bij Deventer 1839, Halbertsma; Zwolle 1901, L.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Wissel, Un. 1890; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Bennekom 1856, v. H.; Renkum, Buse; Culemborg 1899, C. A. Backer; — Amerfoort, R. B.; Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); tusschen Bunnik en Utrecht, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1839, D. S.; 1859, Coll. Nat.; — Amstelveen en Diemermeer 1838, Romb.; Ringdijk 1846, P. A. Richard; Amsterdam, Fl. Amst.; 1867, O.; 1869, Hoek; Marken (tuin docter) 1886, Boerl.; Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; Buse; — Hillegommerbeek 1897, V. (forma *depauperata*); Leiden 1833, S. S.; Mb.; Dz.; 1837, Lac.; 1842, O.; B. W.; 1854, v. H. Jr.; Boerl.; Exc. 1879; Wassenaar 1866, H. d. V. (*prolif.*); Haagsche bosch, V. Z. (*caulescens*); 's Gravenhage 1832, I. de L. in herb. Groll; G. B.; R. B.; Dekkersduin bij 's Gravenhage 1836, Buse; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Nieuwpoort 1898, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Tilburg, A. Hersch; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Hallum, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Nijkerk 1876 (met 18 c. M. lange bloemstelen, terwijl de bladen zeer kort en smal zijn), K. A. in herb. pr.; Vreeswijk, Randwijk, Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Overveen, Haarlem, C. A. Backer; Rotterdam, H. v. d. Linden; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; 1890, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Hoogeveen, Gramsbergen, Ane, Sleen, Odoorn (zeldzaam) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 347); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Delden, Borne, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen deze en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Driebergen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); — Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, langs de Zoom, Un.

1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Hamert, Baarlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Subtribus Asterinae *O. Hoffm.*

Callistephus *Cass.*

685. **C. chinensis** *Nees.* Welbekende uit China afkomstige sierplant; een enkele maal op vuilnishoopen en aan heggen verwilderd. ⊙. *Aug.—Nov.*

In Herb.: Aan den pas aangelegden straatweg van Oldeboorn naar Beetsterzwaag 1866, Holk. e. h. v. Tuinen.

Aster *L.*

A. Biotia *D.C.*

686. **A. corymbosus** *Ait.* (*A. divaricatus* L.; *A. macrophyllus* L.) Uit Noord-Amerika; een enkele maal verwilderd.

In herb.: Kruisberg bij Doetinchem, Un. 1885.

B. Euaster *Asa Gray.*

687. **A. laevis** *L.* Sierplant uit Noord-Amerika, een enkele maal verwilderd. ♃. *Sept.—Oct.*

In herb.: Barchem bij Lochem 1886, L. en Ensink; — Venlo bij den bovensten molen, op een plaats aan het water in groote hoeveelheid Sept. 1899, Rieter.

688. **A. leucanthemus** *Desf.* Noord-Amerikaansche plant,

in Europa langs rivieren verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Aan een beekje in een veenachtige streek bij Nijkerk 1894, Garj.

(? Venlo Un. 1893, L. in herb. pr.; misschien *A. salignus*?)

[Aanm.: De eerstgenoemde plant komt overeen met de beschrijvingen; in 's Rijks Herbarium bevindt zich als A. leucanthemus slechts 1 specimen, dat het zeker niet is; toch is ook de Nijkerksche plant twijfelachtig.]

689. A. parviflorus *Nees.* Noord-Amerikaansche plant, in Europa verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Ooidijk bij Nijmegen 1897, Docters v. Leeuwen; Rijn bij Wageningen, Lotsy; — Eem bij Amersfoort 1892, Garj. (als *A. Nov. Belg.*); — aan de rivier de Mark bij Bouvigne 1874, v. A.! (als *salignus*); — aan de Maas bij Maastricht, Un. 1861 (als *A. miser* = *lanceolatus*); zinkwitfabriek te Limmel 1893, de Haas.

(Maas Roermond, Un. 1900 in herb. Ogt., L. en Schipper.)

[Aanm.: De beide voorgaande soorten worden door Asa Gray (Synopt. Fl. of North Amer. I. 2. p. 187) tot A. Tradescanti gebracht. Zij schijnen mij zeer nauw verwant met A. salicifolius.]

690. A. salicifolius *Scholl.* (*A. salignus* Willd. et Prodr. Ed. I. p. 114). Langs vaarten en rivieroevers, tusschen het riet; waarschijnlijk ook aangeplant en op verschillende plaatsen verwilderd. ♃. *Sept.*

In Herb.: Sondel (Gaasterland) 1865, H. d. V.; — sloot bij Carlshave, Un. 1895; — langs den rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; — aan den Amstel bij het in aanbouw zijnde Amstelhotel 1866, J. M. de Boer; — waterpartij Scheveningsche boschjes, Barger; Sliedrecht, Lac.; aan de Merwe bij Sliedrecht aan den kant eener griend tusschen het riet 1841, Lac. (1 plant); langs wilgenhout aan de Merwede bij Sliedrecht, en aan de Merwede bij Sliedrecht, Lac.; aan de Merwede bij het huis te Merwe

bij Dordrecht en aan de Noord bij Dordrecht 1882, C. v. d. Broek en V.; langs de Noord 1884 en 1888, V.; Merwede bij Dordrecht 1841, Lac.; — Venlo bij den watermolen langs de spoorbaan naar Kaldenkirchen, Un. 1893, L. (*A. leucanthemus?*).

(Bemmel, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

[Aanm.: Aster salicifolius komt niet in Amerika voor, altans niet in de ons bekende vorm; men vermoedt dat het een in Europa ontstane vorm zou zijn eener vroeger reeds ingevoerde soort. Door Asa Gray wordt de soort onder A. paniculatus Lam. gebracht, waarvan men tevens als cultuurvorm afleidt de A. bellidiflorus Willd.]

691. **A. Novi-Belgii** *L.* Amerikaansche plant, in tuinen gekweekt en van hieruit langs beeken en rivieroevers verwilderd. ♃. *Sept.—Oct.*

In Herb.: In bosschen bij Deventer, v. Gron. (als *puniceus*); gracht bij Deventer 1878, K. *); — Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B. (verwilderd); — singels Leiden 1859, S. (als *A. salignus* Cfr. Arch. 1. V. p. 191); 1860, Fries; 1886, Boerl.; — ? Hazendonk bij Zevenbergen, Un. 1860 (onvruchtbare exempl.); aan slooten bij Middelrode en veel tusschen elzenhakhout bij Berlicom, v. Hov.

β. **laevigatus** *A. Gray.* (*A. brumalis* Nees et Prodr. Ed. I. p. 114; hiertoe ook de *Aster puniceus* Aït. en Prodr. Ed. I. p. 114, Fl. B. S. p. 600.) Als sierplant in tuinen gekweekt en vaak verwilderd.

In Herb.: Wateren in Drenthe (als *puniceus*); — Kampen (*puniceus*), Cayaux; — Harderwijk 1865, 1866 en 1861, R. B. (zie brief aan Prof. Oudemans); griftbeek tusschen de Ram en de Jonas onder Apeldoorn 1876, K. A.; Vorden 1882, Groll; Brummen (als *puniceus*), v. H.; Terborg, Un. 1885; — tusschen Maartensdijk en de Bilt, v.

*) Komt ook voor in herb. Heukels; gracht bij het Pothoofd leg. F. Westerhof; ingezonden als salignus.

Dijk; — Oudenbosch 1893, P. v. Luyk; buiten de boschpoort Breda, v. A.; Pettelaar bij een vervallen huis, v. Hov.

Bovendien: de Cloese bij Lochem, v. E. (Arch. 2. III. p. 87).

Subtribus Linosyris *Cass.*

692. A. Linosyris *Bernh.* Op droge, zonnige heuvels en op heiden. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Op de heide en in de bosschen van Zeist, Kraep.

[Aanm.: Een var. *β.* linifolius Nees met straalbloemen wordt in tuinen gekweekt en verwildert vaak; misschien dat onze soort op dergelijke wijze in ons land gekomen is.

Een exemplaar onder dezen naam in herb. Heukels, gevonden door Mevr. Snellen bij Middelburg, durf ik wegens de onvolledigheid van het specimen niet met zekerheid hierbij rekenen.]

Subtribus Tripolium *Nees.*

693. A. Tripolium *L.* Aan kanten van slooten en op moerassige plaatsen op zilte gronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1881, Groll; 1895, V.; eendekooi Oosterend aldaar 1868, Holk.; Dellewal Terschelling, Un. 1886; 1887, V.; Rottum 1897, Schipper; — Harlingen, C. A. Bergsma; Donjum en Boer, Sexbierum, Oosterbierum 1839 en 1840, Sprée; — Vierhuizen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Zwartendijk bij Kampen 1847, T.; Kampen 1847, R. B.; Vollenhove 1892, K. A.; — Harderwijk 1883, Wtt.; 1835, D. S.; 1852 en 1865, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; — zeedijk Spakenburg, Garj.; Zeisterheide 1850, J. M. v. Bemmelen; — Oud Diemen 1869, Holk.; Naarden 1864, O.; tusschen Naarden en Muiden, v. d. T.; Exc. 1882; Zeeburg 1838, Romb.; 1842, B. de Haan (P. N. S.); Amsterdam, Fl. Amst.; Ooster-

doksdijk 1845, P. A. Richard; 1867, O.; IJdijk aldaar, S. S.; 1843, O.; Sloterdijk, v. d. T.; Zaan, Kerb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Hoorn 1884, K.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Nieuwe Diep 1845, Buse; Spaarndam 1838, Buse; 1870, Groll; 1887, V.; IJ aldaar 1835, Mb.; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; Spaarne bij Haarlem 1872, Boerl.; — Rijn bij Leiderdorp 1833, S. S.; Hoek van Holland 1886, Destrée; 1894, V.; algemeen langs het kanaal naar den Hoek van Holland 1894, V.; Goedereede 1894, Boerl. en V.; Zwijndrecht 1873, Lac. (bij de Zoutkeet aldaar nog in herb. Posth. 1895); — Zeeland 1828, Forsten; v. A.; Schouwen Dz.; Un. 1894 (*fasciatie*); Zuid-Beveland, v. d. B.; West Kapelle (Walch.) 1841, v. d. T.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Thomson; Woensdrecht 1884, V.

f. **floribus albis.** Amsterdam, v. H.; — slootkant bij Middelburg 1897, L. in herb. pr.

f. **discoideus** (fl. *flosculosis* in Prodr. Ed. I.). Goedereede 1894, Boerl. en V.; — Dreischor 1901 en fort Rammekens op Walcheren 1878, L.; Veergat aan 't strand, Buijsman.

(Aan het strand Roode klif 1864 en Galamadammen, Holk. in herb. v. Tuinen; — Putten 1876, K. A. in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1896, Struijk. in herb. pr.; Weesper trekvaart Amsterdam 1890, Costerus in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struijk. in herb. pr.; Krommenie 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Noordzeekanaal Velsen 1888, Posth. in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; — Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb.

Heukels; Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — St. Maartensdijk Tholen 1884, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Hoofdplaat 1887, E. Luijpen in herb. de Haas; — (meest zonder straalbloemen) slikken Bergen op Zoom, A. Reclaire in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); — Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zijpsche dijk, Hondsbossche — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117).

Voorts reeds vermeld door Dodoens (1553), Pelletier, Hondius en Munting.

[Aanm.: De indeeling der soorten, althans voor de onderafdeeling Eu-aster, zooals die hier gegeven is, is waarschijnlijk niet geheel juist; een latere nauwkeuriger revisie zal misschien een betere rangschikking geven. Voorloopig was het mij niet mogelijk het herbarium-materiaal met volkomen zekerheid onder de goede soortnamen te vereenigen. Deze moeielijkheid wordt niet weinig verhoogd door de eigenaardigheid, dat in Europeesche Flora's tal van Noord-Amerikaansche soorten worden beschreven die aldaar niet schijnen voor te komen. De Illustrated Flora of the Northern United States. Canada and the british Possessions by Lord Britton and Brown (1898), maakt geen melding van Aster parviflorus, Aster leucanthemus en Aster brumalis. Dit schijnen in Europa ontstane vormen te zijn, misschien door hybridisatie, die zich moeielijk met de in Amerika naar wildgroeiende planten beschreven soorten laten identificeeren. Ik wenschte dus de nummers 687—691 als een voorloopige bewerking te beschouwen.

In het stamherbarium komt bovendien nog een plant voor onder den naam Aster cernuus, door Perin bij Nijmegen gevonden. De plant is mij verder onbekend, evenals de geheele groeiplaats onbetrouwbaar.]

Erigeron *L.*

694. **E. annuus** *P.* (*Aster annuus* L. et Fl. B. S. p. 850; *Stenactis bellidiflora* A. Br. et Prodr. Ed. I. p. 114.) Noord-Amerikaansche plant, in vroeger tijd in tuinen gekweekt; verwilderd op vochtige beschaduwde plaatsen, op weiden, in de nabijheid van onze groote rivieren en langs spoorwegen. ⊙ en ⊙⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Noorddiep Kampereiland 1849, R. B.; 1849, T.; Zwolle, Cayaux; — Harderwijk 1864, en oude muur aldaar, 1863 en 1866, R. B.; langs den IJsel bij de Steeg 1895, Ogt.; kerkhof Zutphen 1872, Hoek; tusschen Arnhem en Nijmegen, v. d. T.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Uiterwaarden Beuningen, B.; Spoel te Culemborg 1834 en 1835, D. S.; v. d. T.; 1857, Knüttel; — Baarn 1879, H. d. V.*); muren en wallen Utrecht, v. Dijk (Bijdr. 1. p. 149); G. Broers; Mb.; 1837, D. S.; 1839, Lac.; 1840, v. d. T.; 1842, G. Deijn.; 1860, Hartsen; — Beusekom tusschen de Lek en het dorp 1833, Wtt.

(Langs den IJsel bij de Steeg, P. v. d. Burg in herb. Heukels; Apeldoorn 1897, K. A. in herb. pr.; Spoel te Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; — zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Delftshaven, v. d. Voo in herb. pr.)

695. **E. pulchellus** *Michl.* (*E. bellidiflorus* Michl.) Plant van Amerikaanschen oorsprong, waarschijnlijk met granen aangevoerd. (⊙?). *Juli—Aug.*

---

*) In vrij talrijke, grootendeels bloeiende exemplaren, op het terrein aan den Amersfoortschen straatweg, nabij den tol bij Groeneveld, op den hoek van den grintweg naar Baarn, Juni 1880 (1883 in herb. Heinsius). Op dit driehoekige terrein is sedert een muziektent geplaatst en een klein park daar rondom aangelegd, zoodat in 1885 de Stenactis verdwenen was. Cfr. Arch. 2. V. p. 527.

In Herb.: 's Hertogenbosch 1901, E. J. Kempees.

696. E. acer *L.* Aan dijken en wegen, aan kanten van bouwlanden, op muren en onbebouwde terreinen. ⊙. *Juni – Sept.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; Vlieland 1868, Holk.; Ameland 1894, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1897, V.; Rottum 1896, Schipper; – buitenwerken Groningen, Sprée; Strat.; Helpen 1833, v. H.; – Meppel, en de Wijk bij Meppel, v. Heijn.; – zandberg Kampen 1847, T.; R. B.; Zalk 1850, T.; Zalkerbosch 1872, Hoek; muren bolwerk Kampen 1846, R. B.; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; – Harderwijk 1866, en Hierdermeen aldaar 1877, R. B.; park Kannenburg Un. 1890; Vaassen en 't Loo 1874, K. A.; Putten 1885, O.; Lochem 1832, Miq.; muur Arnhem, Thomson; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Berg en Dal 1872, v. H.; Ellekom 1885, Ensink; Spoel Culemborg en Everdingen 1835, D. S.; spoordijk Culemborg, C. A. Backer; – Amersfoortsche berg, R. B.; spoordijk Amersfoort 1892, Garj.; Houderingen bij de Bilt 1834, D. S.; 1841, v. d. T.; batterijen buiten de Tolsteegpoort 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Houten 1856, Coll. Nat.; – Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; muur aan 't Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Velsen 1846, T.; Zandvoort 1851, S.; tusschen Haarlem en Zandvoort, v. H.; Haarlemmerduin, Exc. 1883; Bloemendaal 1846, O.; Bentveld 1870, Groll; Overveen, Buse; Kerb.; Vogelenzang 1871, O.; Haarlem, Splitg.; 1886, V.; Zandpoort, Buse; 1851, S.; Heemstede 1872, O.; – Noordwijkerhout 1835, Mb.; 1858, v. d. B. en S.; Lisse 1894, V.; Noordwijk 1872, Boerl.; duinen Katwijk 1830, Wtt.; 1836, Lac.; Perin; stadswallen Leiden 1832, S. S.; 1839, B. W.; de Vriese; Wassenaar 1829, Wtt.; 1830, Forsten; Dz.; 1846, O.; Waalsdorp 1865, H. d. V.; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1836, D. S.;

1891, R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; 1895, R. B.; kanaal aldaar, Exc. 1882; overkant van Hoek van Holland 1886, V.; duinen Rockanje 1871, O.; Exc. 1884; — zeedijk bij de Ossesluis op Schouwen 1887, L. (als *corymbosum* Wallr.); zeedijk Bruinisse 1887, L.; bietenveld Kerkwerve, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Goes 1845, v. d. B.; IJzendijke 1888, C. v. d. Broek; West Souburg en Vlissingen 1879, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1882, Buijsman; Hoek 1863, A. W.; Axel en tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; — Loopschans, v. A.; station Cuyk 1894, V.; tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — muren Weert 1886, V.; pastoorshuis Weerterbroek 1900, G. en Jongm.; Maastricht op muren 1894, de Haas; Meerssen, Un. 1861; Over-Eijs 1896, G.; Wylre 1899, G. en V.; Valkenberg 1901, V.

(Bolwerk Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Dieren 1897, Pessink 1894, Twello 1894, Epe 1890 en Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.; Spoel bij Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; duinvalleien IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Overveen en Bloemendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; Breesaap 1896 en — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; — Torenpolder Wissenkerke (N.-Bevel.) 1885, Schipper in herb. pr.; Kessel 1898 en Venlo langs den spoorweg aan den Kaldenkircherweg bij den Lindeboom 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzee-eilanden, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Waterloo, Wenum, K. A. (Arch. 2. III. p. 188); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I.

p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Valkenberg, Maastricht, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Simpelveld—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt hierbij eene subvar. acer Weihe met wit- en een subvar. serotinus Weihe met rossig vruchtpluis. Oudere herbariumplanten krijgen alle rossig vruchtpluis zoodat het onderscheid bij gedroogd materiaal niet uit te maken is.

697. E. canadensis *L.* Noord-Amerikaansche plant, doch reeds in de 17ᵉ eeuw in Europa ingevoerd en thans algemeen op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ⊙. en ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Rottum 1869, Holk.; 1896, Schipper; — stationsterrein Leeuwarden 1872, Cayaux; — Zalk 1850, T.; 1855, R. B.; zandberg bij Kampen 1848, T.; R. B.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; Zwolle 1872, Hoek; Wipstrik bij Zwolle 1891, Carm.; Randen bij Diepenveen 1849, M. J. Cop; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1881, Groll; Warnsveld 1833, Wtt.; Klarenbeek bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, v. H.; M. J. Cop; Thomson; 1851, S.; Eltenberg 1833, Wtt.; Nijmegen, Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, Ooische waard, Lent en Weurt, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; zandbank bij Herwijnen 1859, S.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; — Amersfoort 1860, R. B.; Garj.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeisterbosch, Cayaux; Utrecht, C. A. Bergsma; Grebbe, Fockema; Rhenen, C. A. Bergsma; Hou-

ten 1856, Coll. Nat.; — Naarden 1845 en 1864, O.; Weesperzijde, Fl. Amst.; Breesaap 1871, Boerl.; Haarlemmerduinen, Buse; Haarlem, Splitg.; 1842, de Vriese; Haarlemmerhout 1854, v. H. Jr.; Bennebroek 1838, Buse; Heemstede, Kerb.; — Hillegom en Lisse 1853, S.; Katwijk, B. W.; Leiden, Dz.; Mb.; 1844, B. W.; Wassenaar, W. de Haan; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, R. B.; braaklanden en op Vredenburg bij 's Gravezande, V. Z.; brug dok Dordrecht 1882, V.; Voorne 1835, v. Rees; — Reigersbosschen, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hulst, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; buiten de Ginnikenpoort, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll.

(Apeldoorn 1875—97, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Twello 1872 en Terwolde 1851, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; spoordijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Geldermalsum, C. A. Backer in herb. Heukels; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Hilversum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1898, Koning in herb. pr.; 1901, Costerus in herb. pr.; station Santpoort 1894, Ogt.; Overveen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; Overmaas en Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Gorinchem, Giesen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Souburg 1873 en Westkapelle 1875, L. in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); — Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); tusschen Diepenheim en Goor, Enter, — Groenlo, molen Winterswijk, tusschen Zutphen en

Bronsbergen en te Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Parkweg Amsterdam 1884—1890, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); — Staalduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Meerssen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

[Aanm.: Tusschen de beide vorige soorten is nog een bastaard bekend onder den naam van E. Huelsenii Vatke (Cfr. Oest. Bot. Zeit. XXI. p. 346); bij ons echter nog niet aangetroffen.]

698. **E. linifolius** *Willd.* (*Conyza ambigua* D.C.) Op bouwlanden, op zandige plaatsen en langs wegen in Zuid-Europa en Noord-Afrika; doch ook elders ingevoerd. ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Opslag tuin Marocco Apeldoorn 1881, K. A.; opslag uit zaad herkomstig van Calistoga, Napacounty North California, Apeldoorn 1898, K. A.; op braakland bij het graanpakhuis van Dijk aldaar 1898 en 1899, K. A.

Tribus Inuleae *Cass.*

Subtribus Filagineae *Hoffm.*

Evax *Gaertn.*

E. pygmaea *P.* Op droge zonnige rotsige plaatsen in het Middellandsche Zee-gebied. ⊙. *Mei—Juli.*

Werd door Boerhaave als indigene opgegeven.

Filago *Tourn.*

699. F. germanica *L.* (*Gnaphalium germanicum* Huds. et Fl. B. S. p. 590.) Aan dijken en wegen, op bouwlanden. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Burg op Texel 1860, Lac.; 1867, H. d. V.; Limietwegen in Eierland op Texel 1869, en Spang bij Oostereind op Texel 1869, Holk.; — Gelderland, Dz.; Arnhem, V. Z.; 1877, Groll; Oorsprong bij Arnhem 1833, Wtt.; Rijn aldaar, Thomson; Westerbouwing 1882, K.; Heelsum 1850, S.; Nijmegen, B.; Beek 1853, O.; 1867, v. H.; korenveld aldaar, Hoffm.; Hengstdal te Ubbergen 1848, Th. Abel.; Overasselt, Un. 1853; laagte aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen, de Haan; Wageningsche berg 1833 en 1834, Wtt.; — Amersfoort 1860 en 1861, R. B.; tusschen Doorn en Driebergen, v. d. T.; Soestdijk 1834, v. d. B.; Driebergen 1834, v. H.; — Hilversum, Exc. 1884; 1872, O.; 1872, v. Tuinen; G. Barger; Wieringen 1857, Harting; — Noordwijk 1844, Dz.; 's Gravenhage, v. Son; tusschen 's Gravezande en Hoek van Holland 1866, H. d. V.; dijk bij Colijnsplaat 1886, L.; — Sint Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1833 en 1842, v. d. B.; Noorddijk bij Kattendijke 1840, v. d. B.; 1841, v. d. T.; tusschen St. Kruis en St. Laurens 1878, L.; — Werkendam 1836, Lac. (onder *F. arvensis*); Rosmalen 1845, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Limburg 1871, Lac.; Sint Pietersberg 1886, V.; 1892, de Haas; Maastricht 1870, Groll; Meerssen, v. Hov.; Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; Elsloo 1872, Lac.; Vaesrode 1861, Buse; Gronsveld 1894, V.; Valkenberg, Un. 1861; Kerkrade 1864, H. d. V.; Mesch 1885, K. en G.

(Diepenveen 1850, K. A. in herb. pr.; — Muiderberg, Un. 1901, Koning in herb. pr.; tusschen Bussum

en Hilversum 1889, J. J. Smith in herb. pr.; den Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels; — dijk naar Kattendijke bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; binnenweg van Scherpenisse naar Poortvliet 1877, K. A. in herb. pr.; Colijnsplaat 1886, L. in herb. pr.)

Bovendien: s' Heerenloo, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 424); — Sittard, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men onderscheidt bij deze soort de navolgende vormen:

α. lutescens Jord. (F. apiculata Sm.) Stengel meestal van den voet af vorksgewijze vertakt; takken recht opstaand; bladen afstaand, aan den voet niet versmald; bloeiwijzen met 15—30 hoofdjes; vilt geelgroen, zelden witachtig groen; toppen der omwindselblaadjes rood.

β. virescens Wirtg. Plant bijna kaal, bleekgroen.

γ. canescens Jord. Stengel naar boven vorksgewijze vertakt; takken rechtop; bladen aan den voet niet versmald, opgericht of aangedrukt; bloeiwijzen met 10—15 hoofdjes; vilt meer witachtig en de toppen der binnenste kale omwindselblaadjes geelachtig.

Wat men vroeger voor F. apiculata heeft gehouden, heb ik echter tot de volgende soort gebracht. Door Oudemans werd F. spathulata tot apiculata gerekend, Cfr. Arch. 2. I. p. 68.]

700. F. spatulata *Presl.* Op bouwlanden, zonnige heuvels, meestal op klei of kalk. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Arnhem, Thomson; Nijmegen 1854, Th. Abel. (als *apiculata*); Geldersch Hof bij Nijmegen 1855, vestingwerken buiten de Molenpoort 1871 (als *apiculata*), Berg en Dal 1871 (als *apiculata*), en Hengstdal bij Nijmegen 1848, 1865 en 1867, Th. Abel.; brouwerij te Heumen, Un. 1853 (als *apiculata*); Renkum 1833, Buse (als *apiculata*); — Lek bij de vaart Vianen 1832, v. H.; — Rosmalen 1845, v. Hov.; — Mook 1856, v. d. B. (als *apiculata*); tusschen den Heumenschen molen en Mook 1856, v. d. B. en Th.

Abel. (O. 762 als *apiculata*); 1871, Th. Abel. (O. 762 als *apiculata*); Montfort en Maasbracht 1873, Lac. (als *apiculata*); Sittard, Un. 1861; Meerssen 1840 v. Hov.

[Aanm.: E. de Halacsy onderscheidt in zijne Conspect. Florae Graecae II. p. 36, van deze soort de volgende vormen:

α. typica: simplex vel a collo pluricaulis; caulibus erectis vel basi adscendentibus, 30 c.M. usque altis, apice vel a medio ramosis.

β. prostrata Parl. Prostrata, ramosissima, glomeruli numerosi, saepe contigui, phylla praeter cuspidem lanata.

γ. siria Heldr. Pusilla, a collo ramosa, glomeruli parvi, involucri basi lanata phyllis glabriusculis, nitidis, brevius acuminatis vel tantum acutis.

Eindelijk komt nog een hybride voor van F. germanica var. canescens × spathulata (F. intermedia) Haussk.]

701. F. arvensis *L.* (*Gnaphalium arvense* L. et Fl. B. S. p. 592.) Op droge zandige zonnige plaatsen; bij ons schijnbaar de rivieren volgend. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Gelderland, Hoffm.; Hoog West bij Zutphen, G. B.; Nijmegen, B.; 1840, D. S.; 1843, Krecke; de Br.; 1848, Buse; 1878, Groll; Hengstdal bij Ubbergen 1865, Th. Abel.; Spoel bij Culemborg 1837, Lac.; — Bennebroeker duinen 1835, Mb. (1 ex.); — Wassenaar (op vele plaatsen), v. d. B.; Leksmond 1832, v. H.; — Veerdam Werkendam 1836, Lac.

(Bouwland 't Loo 1881, K. A. in herb. pr.).

Bovendien: Voorne, Giethoorn en Velden, waarvan misschien de laatste groeiplaats werkelijk tot *F. arvensis* zou kunnen behooren, ofschoon waarschijnlijk al deze planten, evenals de hier niet vermelde, die men bij *F. minima* zal terugvinden, tot deze laatste soort behooren.

F. gallica *L.* Op vochtige klei- en mergelgronden, somtijds met andere zaden ingevoerd. ⊙. *Mei—Aug.*

Niet in Herb.: werd echter door Boerhaave als inlandsch opgegeven.

702. F. minima *Fries.* (*Gnaphalium montanum* L. et Fl.

B. S. p. 592 en *Gn. minimum* Lob. et Fl. B. S. p. 592.) Op opene en bebouwde zandgronden. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: duinen Vlieland 1858, Lac.; duinen Terschelling 1869, Holk.; Un. 1886; Kievitsplak aldaar 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; — Suameer 1866, Holk.; Bakhuizen 1853, S.; Gaasterland 1865, H. d. V.; Rijsterbosch 1870, J. M. de Boer; Roode klif bij Stavoren, Bruinsma; — Groningen, Strat.; Bockhorst 1857, Sprée; Boertanje 1863, Lac.; — Paterwolde 1826, v. H.; Assen 1832, Forsten; Drenthe, Un. 1889; Erm en Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; Zandberg, T.; 1848, R. B. (Prodr. Ed. I. als *arvensis*); Oosterhout bij Kampen, T.; Steenwijkerwold, Un. 1892; L.; Zwolle 1839, (v. H.?); 1840, Buse; 1892, L.; Heino, Un. 1888; Deventer 1846, T.; 1877, K.; Raalte 1894, L. Hoonhorst (gem. Dalfsen) 1891, L.; Wierden 1892, L.; tusschen Ommen en Hardenberg en tusschen Ommen en Gramsbergen 1853, Kros; Collendoorn bij Hardenberg 1894, en Hardenberg 1892, L.; Rothermansbrug onder Losser 1898, G. en V.; Delden, Un. 1870; — Trijsselenberg, T.; Wezep 1846, Oldenbroek, Harderwijk 1852, 1865 en 1868, R. B.; v. A.; Hulshorst bij Harderwijk 1852 en Elburg, R. B.; Hummelo, Un. 1850; Apeldoorn 1852 K. A.; 1858, O.; 1872, Hoek; Twello 1846, T.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen, E.; M. D.; C. v. d. Broek; Ruurlo, 1883, Ensink en L.; Lochem 1842, v. H.; Middachten 1838, Buse; Velp 1840, D. S.; Arnhem 1837, Buse; R.B.; 1874, Groll; Kapellenberg bij Roosendaal, v. d. B.; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; 1840, Lac.; St. Anna en Groesbeek, Th. Abel.; Beek, B. W.; Un. 1847; 1853, O.; Berg en Dal, Th. Abel.; Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Renkum en Wageningen 1848, Buse; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — de Grebbe, v. H.; 1851 en 1852, O.;

Fockema; Amerongen, Bergsma; Darthuizen 1838, v. H.; Darthuizerberg 1835, D. S.; Woudenberg 1889, V.; Amersfoort en Leusden bij Amersfoort, R. B.; den Ham 1892, L.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; Lage Vuursche 1831, v. H.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeisterheide 1863, H. d. V.; Oude Kamp aldaar 1865, Knüttel; Doorn, Neerlangbroek, C. A. Bergsma; de Bilt 1826 en 1830, v. H.; 1834, v. Rijn v. Alkemade; Houten 1832, S. S.; 1840, Buse; — 't Gooi 1827 en 1829, Wtt.; Blaricum, C. A. Bergsma; tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Hilversum, v. d. T.; 1845, Richard; 1884, Exc.; V.; Muiderberg en Valkeveen, v. H.; tusschen Laren en Naarden 1843, Tilanus (P. N. S.); Naarden, M. D.; 1844 en 1864, O.; 1894, V.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Noordwijkerhout 1836, Mb.; Dz.; 1839, Buse; 1840, B. W.; 1858, S. en v. d. B.; 1867, O.; Noordwijk 1848, O.; Warmonderhek, en Leiden, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Pierot; Wtt.; de Vriese; 1836, Mb.; 1886, Destrée; duinen 's Gravenhage, R. B.; Eikenduinen, V. Z.; 1836, Buse; Loosduinen 1836, Buse; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; duinen Terheijde, Un. 1851; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — duinen Schouwen 1883, L.; duinen Haamstede, Un. 1894; Walcheren 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860 en Eede 1861, A. W.; — Rozendaal, Un. 1860; Mastbosch, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Liesbosch bij Princenhage, Exc. 1897; Breda 1886, V.; Heusdenhout, Un. 1852; St. Michielsgestel 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven 1832, v. d. B.; 1831, Wtt.; Dz.; Deurne 1871, Lac.; Valkenswaard 1837, v. H.; — Mook 1856, v. d. B.

(Vlieland 1894, Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; tusschen Beetster-

zwaag en Ureterp 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Eext 1894, Schipper in herb. pr.; — Trijzelenberg bij Hattem 1887, Posth. in herb. pr.; Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Roozendaal 1889 en Ellekom 1896, Ogt. in herb. pr.; Grebbeberg bij Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Woudenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1891, Costerus in herb. pr.; 1894, V. Suringar in herb. pr.; 1898, Koning in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1875, L. in herb. pr.; — Gilze—Rije 1879, Posth. in herb. pr.; — tusschen Baarlo en Helden 1898; Venlo, stalberg naar de groote heide 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Oele, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen Tubbergen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—Groenlo, Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Vogelenzang—Staalduin, Voorne, v. L. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zuiddorpe, Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 236); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Th. Abel.; Montfoort, Lac.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac.; K. en G. (Arch. 2. V. p. 15); Velden, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2.

VI. p. 572); Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier.

Subtribus Gnaphalinae *Hoffm.*

Antennaria *Gaertn.*

703. **A. dioica** *Gaertn.* (*Gnaphalium dioicum* L. et Prodr. Ed. I. p. 118.) Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Meen te Texel 1881, Groll; Texel 1895, V.; — Bergumerheide 1853, S.; — Haren, v. H.; Glimmen 1855, Strat.; Nieuw Stadskanaal, v. H.; — Drenthe 1859, Lac. en S.; 1890, L.; Ane 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Vilsteren, Agnietenberg Frederiksoord, Havelterberg 1855 en 1856, Kros; Vollenhove, R. B.; Diepenveen 1846, Cop; Romb.; Deventer 1876, K.; Schalkhaar bij Deventer 1846, M. J. Cop; Twenthe 1891, L.; Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Oldenzaal en Ootmarsum 1896, L.; Hardenberg 1867, v. d. Scheer; — Trijselenberg bij Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; Hattem, R. B.; 1870, v. Tuinen; erf Westbroek tusschen Elburg en Oldebroek 1847, Alpherts; Apeldoorn 1850, K. A.; Gorssel 1845, T.; Vorden 1865, Groll; Ruurlo 1882, L. en Ensink; Gorsselsche heide, T.; Aaltensche weg Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Roosendaal, Fockema; Galgenberg Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; — Leusden 1891, Garj.; Zeist, Driebergen, Doorn 1867, Knüttel; heide Zeist 1847, B. W.; 1863, Coll. Nat.; Darthuizerberg 1853, O.; 1870, Hoek; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht, O.; tusschen Maartensdijk en Hilversum, v. d. T.; — Tafelberg bij Laren 1877, Boerl.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Zuursop bij Velsen, (wie?); Overveen 1839, Wtt.; 1840, Kerb.; 1873, Boerl.; Exc. 1878; Zomerzorg 1830, For-

sten; Haarlem, Splitg.; Buse; M. D.; 1842, Teengs (P. N. S.); 1846, P. A. Richard; 1847, Alpherts; Exc. 1883; Middenduin 1870, Groll; Meerenberg 1872, Boerl.; – tusschen Leiden en Haarlem 1836, Lac.; Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Mb.; Pierot; Dz.; 1841, B. W.; v. Son; 1886, Destrée; duinen Wassenaar 1833, Wtt.; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar, G. Barger; Waalsdorp, V. Z.; 1833, Wtt.; S.; kanaal Scheveningen, Exc. 1882; 's Gravenhage, G. B.; 1882, V.; R. B.; – Zeeland, v. d. B.; – Bavel en Oosterhoutsche weg, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Budel 1883, B. Jelgersma; – Mookerheide 1897, G. en V.; Stramproy 1900, G. en Jongm.; Meerssen 1862, Land; St. Pietersberg 1892, de Haas; Vijlenderbosch 1866, H. d. V.

(Tusschen Groote gast en Tolbert 1866, Holk.; heide Suameer 1866, – Harendermolen 1863, Holk. en – Bumaveen onder Emmen (aldaar zevenjaarsbloem geheeten) 1868, A. C. Vrieze in herb. v. Tuinen; – Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Staphorst 1901, L. in herb. pr.; – Garderen 1890, Mevr. M. W. Smith–Nagel in herb. Costerus; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; heide Heelsum 1880, Schipper in herb. pr.; Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; – Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; – Trompenberg bij Hilversum 1899, Koning in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Zwanewater en Callantsoog 1899, en Bloemendaal 1897, Struyk. in herb. pr.; duinen bij Santpoort 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; – Teteringsche heide 1879, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – heidegrond bij het klooster te Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Sleen, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); – Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Heino en Nieuwe Wete-

ring, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); – Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – van Castricum zuidwaarts vooral op de Bloemendaalsche duinen algemeen, zuidelijker dan 's Gravenhage niet vermeld, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); – Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. en en L. (Arch. 2. VI. p. 117); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Anaphalis *D.C.*

704. A. margaritacea *R. Br.* (*Gnaphalium margaritaceum* L.) Sierplant uit Noord-Amerika en Centraal-Azië, een enkele maal verwilderd. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: In menigte in het bosch van Slochteren, Strat.; 1855, v. H.; – Aarsche veld bij Assen, H. d. V. (als *Filago arvensis*); – Ubbergen 1833, Wtt.

(Ontvlucht uit de Pastorietuin te Finsterwold, Schipper in herb. pr.)

Voorts vermeld bij Pelletier. Zie over afkomst en verspreiding in andere landen Arch. 1. V*. p. 455.

Gnaphalium *L.*

705. G. norvegicum *Gunner.* Plant op grazige plaatsen in de Alpen. ♃. *Juli–Aug.*

(In het park 't Loo 1875, K. A. in herb. pr.)

706. G. purpureum *L.* Noord-Amerikaansche plant, met zaden ingevoerd. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Onder zaad van Calistoga Napa-county North California afkomstig, Apeldoorn 1898, K. A.

707. G. silvaticum *L.* Op beschaduwde gronden in zand- en heidestreken. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Kuikhorne 1867, J. M. de Boer; Harich Gaasterland 1865, H. d. V.; Veenwouden – en Haren

bij Groningen, v. H.; Oosterbroek, Strat.; Oude Pekel-A, v. H.; — Drente, Un. 1889; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; V.; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwolde, Un. 1892, L.; Hengsforderveld bij Olst 1901, Berkendijk en Knollensteeg Heino 1901, L.; Nijenhuis, Un. 1888; Hoornhorst gem. Dalfsen 1891, L.; Frederiksoord 1848, v. H.; Diepenveen 1878, K.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; — Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; T.; tusschen Harderwijk en Nunspeet, Elburg, R. B.; Lunteren 1897, V.; Apeldoorn 1873, K. A.; 't Loo 1858, O.; Zutphen 1837, V. Z.; Vorden 1877, Groll; Voorst 1833, Wtt.; Didam 1856, Lac.; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen, v. H.; Arnhem 1833, Wtt.; B. W.; 1847, T.; 1863, H. d. V.; 1873, Groll; Oorsprong bij Arnhem 1857, Knüttel; Doornwerth 1833, Wtt.; Thomson; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1846, G. Deijn.; Meerwijk 1853, O.; Beek, W. de Haan; 1868, O.; tusschen Beek en Groesbeek 1849, Th. Abel.; Hatert, G. Deijn.; Huis Ubbergen, N. en Th. Abel.; Uilenput onder Beek, Un. 1847; Groesbeek, Un. 1847; tusschen Groesbeek en Ubbergen 1849, Th. Abel.; Wageningen, Wtt.; Renkum 1837, Buse; — veenweg bij Amersfoort 1895, Garj.; tusschen Doorn en Driebergen, v. d. T.; bosch te Rijzenburg 1839, Lac.; Driebergen, v. H.; Baarn 1826, v. H.; de Bilt, (wie?); Zeist, Wenck; — tusschen Hilversum en Loosdrecht, v. d. T.; Breesaap 1837, Buse; 1866, H. d. V.; Heemstede, Kerb.; Haarlem, Splitg.; — Hillegom, v. d. T.; Noordwijk, Dz.; 1874, H. d. V.; Noordwijkerhout 1833, S. S.; 1835, Mb.; 1839, Buse; 1858, v. d. B. en S.; Oegstgeest, S. S.; — Clinge St. Jansteen en Zuiddorpe 1886, L. en C. Brakman; — Wouwsche plantage en vestingwerken Bergen op Zoom, Un. 1896; Bergen op Zoom, Un. 1860; Mastbosch, Un. 1852;

weg naar Dorst, v. A.; Liesbosch 1882, V.; Oirschot, Dz.; Vucht, v. Hov.; Boxtel 1845, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen bij Mook, Th. Abel.; veen bij Velden Un. 1893, L.; Valkenberg 1864, H. d. V.; Schaesberg aldaar 1901, V.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Hulsberg bij Valkenberg 1900, V.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk., en Beilen 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; — station Heino, Un. 1888, Posth. in herb. pr.; Oldenzaal, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Mariaheuvel Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; — Bulteveen bij Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Bekkum, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, — Meddo bij Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Hulshorst bij Harderwijk, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); — Jachtlust aan de Zanderij 1886, Loosdrechtsche bosch 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); Aardenhout, — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Un. 1861; Meerssen, Kerkrade, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 317); Weert, Wylre, Landrade, Trap, Vijlen, Lac.; Hulsen 1885, K. en G.; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld bij Bruman.

708. **G. uliginosum** *L.* Op vochtige, vooral zandige gronden, langs rivieroevers op van tijd tot tijd overstroomde plaatsen. ☉. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1847, Harting; West Texel 1868, Holk.; Burg op Texel 1860, Lac.; dorp Vlieland 1868, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; — Bolsward 1862, J. M. de Boer; Wolvega, Un. 1881; Oosterbierum 1853, S.; — Oude Pekel-A 1853, v. H.; Groningen 1856, Strat.; — Coevorden en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; 1848, T.; Giethoorn 1893, L.; Vollenhove 1845, R. B.; 1893, L.; Berkum bij Zwolle 1891, L.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; den Ham 1892, L. en Carmigg.; Tongeren, Un. 1888; Dalmsholt bij Heino 1831, L.; tusschen Gramsbergen en Anerveer 1853, Kros; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Elburg 1846, T.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Hummelo, Keppel, Un. 1850, Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Ruurlo 1881 L. en Ensink; Doetinchem, Un. 1885; Rheede, M. D.; 1845, P. A. Richard; Arnhem, Thomson; Drakenberg 1835, (wie?); tusschen Arnhem en Ede (var. *nudum*), Buse; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Waal bij Nijmegen 1833, Wtt.; Hatertsche broek, Wijchensche venen, Steenoven in de Ooi, Th. Abel.; Herwijnen 1859, S.; Waal tusschen Varik en Heessel, v. d. T.; Beek 1853 en 1868, O.; — Amersfoort, Splitg.; R. B.; 1892, Garj.; Nijkerkerweg aldaar 1891, Garj.; den Ham boven Amersfoort 1836, D. S.; Soest 1870, Groll; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Maartensdijk, C. A. Bergsma; tusschen Maartensdijk en Blauwkapel 1835, D. S.; Baambrugge, Kerb.; Utrecht, Wtt.; 1859, R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1829, Wtt.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Romb.; Ringdijk, Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Breesaap 1839, Buse; Beverwijk, Buse; Buitenspaarne Haarlem 1845, Buse; — Rijnsburg 1835, Mb.; Leiden, Dz.; O.; Hooge Morsch 1833, S. S.;

Katwijk, V. Z.; Mb.; Papenlaan Voorschoten 1842, O.; 's Gravenhage, G. Barger; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; Dordrecht en Zwijndrecht 1897, Posth.; griend bij 't huis te Merwe en langs de Merwede 1888, V.; Heikop bij Vianen, v. H.; -- Zuid-Bevel. 1838, en Biezelinge 1838, v. d. B.; Kapelle (Z.-Bevel.) 1898, Ogt.; St. Kruis 1878, L.; Axel 1860, A. W.; -- Halsteren 1884, V.; Werkendam 1835, Lac.; Werkhoven, C. A. Backer; Hondsberg bij Oisterwijk 1865, Lac.; Boxmeer, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; Eindhoven 1827, Dz.; -- Broek bij Thorn 1900, G. en Jongm.; Weert 1873, Lac.; Valkenberg 1887, V.; Amby, v. Hov.; Gulpen 1871 en 1872, Lac.; Heughem 1870, Groll.

(Koudum 1864, Holk. en Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; -- Winschoten 1884, Schipper in herb. v. Tuinen; -- Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Laag Soeren, H. Heukels in herb. pr.; IJsel bij Dieren 1893, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; -- buiten de Waardpoort Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; -- kweekerij Richard Naarden 1900, Koning in herb. pr.; -- Noordwijk 1886, Leiderdorp 1901 en Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden, Nieuw Beierland, J. Koornneef in herb. Heukels; -- Strijp 1880 en Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.; -- algemeen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); -- alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); -- Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un.

1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Enter-sche veen, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Weurtsche dijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 442); Velserkanaal, Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Mallenburg, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — tusschen Mook en den Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); Blerik, Velden, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

709. G. luteo-album *L.* Op vochtige zandgronden, aan wegen, slootkanten enz. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1867, D. Huizinga; Hoornsche vlak op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1868, Holk.; Meeuwenduinen aldaar 1869, en achter 't dorp 1869, Holk.; Ameland, S. P. Kros; — Okse 1877, K.; — Laren in Gelderland, v. H.?); Nijmegen, B.; 1897, G. en V.; Heumen, G. Deijn.; — Doorn, Fockema; Zeist, C. Petif; heide bij Holten 1840, Buse; tusschen Baambrugge en Vinkeveen 1841, v. d. T.; — Petterduin 1870, en Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum 1875, Groll; Zandvoort 1842, Buse; 1851, S.; Vogelenzang 1893, Groll; Breesaap 1836, Buse; Bentveld, v. H.; Kerb.; Buse; Haarlem, Splitg.; v. H.; Noordwijk aan zee, v. d. T.;

Katwijk binnen 1864, H. d. V.; Katwijk aan zee 1838, Buse; Leiden 1836, Mb.; Dz.; (ook als *β depressum*, Mb.) 1844, B. W.; aangeplempten grond in den Hortus Leiden 1859, S.; den Deijl, V. Z.; Wassenaar 1833, v. H.; Forsten; 1833, S. S.; 1874, H. d. V.; zanderij achter Wassenaar, Pierot, 1832, S. S.; Leidsche weg bij 's Gravenhage, V. Z.; Waalsdorp 1879, K. A.; Scheveningen 1869, H. d. V.; 's Gravenhage, V. Z.; Monster, G. B.; tusschen Monster en Loosduinen, V. Z.; Hoek van Holland 1870, H. d. V.; Staalduin 1845, v. d. T. (als *depressum*); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; — Sir Jansland, Un. 1894; Zuid-Beveland 1829 en 1845, v. d. B.; Westerhavendijk ter Neuzen 1860, A. W.; — veerdam bij Werkendam 1836, Lac.; Hervensche dijk bij 's Hertogenbosch, Ortensche dijk, Hintham en Rosmalen 1865 aldaar, v. Hoven; Helenaveen 1871, Lac.; Mill, Un. 1898; klooster te Velp bij Grave 1841, Th. Abel.; — St. Anthonies-eiland, Maasoever bij Wijk—Maastricht 1894, de Haas; Ravelsbosch 1864, H. d. V.

(Oostereind op Texel, Hoogeberg en de Mok aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; — onder Diepenveen 1850, K. A. in herb. pr.; — Velp bij Grave 1891, de Haas in herb. pr.; — Oostkapelle 1876, Schooneboom en — Baarlo, Un. 1893 L. in herb. pr.; Maas bij Hamert, Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; In het stamherbarium komt nog een plant voor gevonden te Middenbeen (?) 1874, L.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Arcen, Un. 1893 (Arch. 3. VI. p. 572); Ingber, Lac.; Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 15.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

710. G. undulatum *L.* Afkomstig van de Kaap, doch ook in Frankrijk op een paar plaatsen genaturaliseerd. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: St. Anthonieseiland bij Maastricht 1894, de Haas.

Helichrysum *Gaertn.*

711. H. arenarium *D.C.* (*Gnaphalium arenarium* L. et Fl. B. S. p. 588.) Op droge zand- en heidegronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Coevorden, v. d. Scheer; — straatweg bij Oldenzaal 1865, H. d. V.; Carlshave bij Hengelo 1892, Pauline S. L. v. Deinze; 1895, K. A.; Un. 1895; — Nijmegen, B.; Vestingwerken aldaar, O.; — Lingen 1837, V. Z.; Miq.; — kerkmuren van Hersel, Kerb. (waar?).

(Halfweg Oldenzaal en Denekamp aan den weg, J. B. Bernink in herb. Heukels.)

Subtribus Inulinae *Hoffm.*

Inula *L.*

712. I. Helenium *L.* Inheemsch in Voor-Azië, echter bij ons sinds de middeleeuwen gekweekt wegens den aromatischen wortel (Alant) en op vochtige grasgronden somtijds geheel ingeburgerd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Boerenerf ter Neuzen 1863, A. W. *)

(Noordwijk buiten, de Wit Hamer in herb. L. (Cfr. Arch. 2. II. p. 121).)

Bovendien: Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123.)

---

*) A. Walraven, in „Waarnemingen omtrent eenige kritische inlandsche planten" Arch. 1. IV. p. 156, merkt over deze plant 't navolgende op: „Voor Boerhave en Linnaeus reeds door Dodonaeus als inlandsch opgegeven, in lateren tijd door van Geuns bij Almelo verzameld, werd door mij omtrent ten getale van 12—14 planten op een boerenerf ter weerszijden van een sloot aangetroffen, welke planten aldaar reeds gevonden waren door den vader van den tegenwoordigen eigenaar, mogelijk veertig of meer jaren geleden, en bij hem bekend onder den naam van kampagne, welke naam herinnert aan Enula campana, van oude apotheken. (Zie Dodon. Kruydtboeck Ed. 1644 p. 557.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en volgens A. Walraven ook bij Dodoens.

713. I. **brittannica** *L.* Op vochtige grasgronden langs de rivieren. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Schiermonnikoog, Hinxt; 1860, S.; 1867 en 1869, Holk.; — Wommels en Joure, C. A. Bergsma; — Onlandsche dijk bij Groningen, Strat.; Warfumervaart bij Onderdendam 1856, Strat.; — — Ane 1859, Lac. en S.; — Zalk, R. B.; 1845, 1846 en 1850, T.; v. Heijn.; Greente bij Kampen 1854, R. B.; Zwolle, Thorbecke; S. S.; Willemsvaart bij Spoolderberg te Zwolle 1899, Heimans; — Vecht bij Vilsteren 1865, H. d. V.; oevers Vecht in den Marshoek gem. Dalfsen 1892, L. en Carm.; Okse 1878, L. J. van der Veen; vestingwerken Deventer, Un. 1850; Brugt 1868, v. d. Scheer; — Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Arnhem, S.; 1873, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; 1833 en 1835, Wtt.; Ooische waard 1849, Th. Abel.; Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1833, Wtt.; Herwijnen 1859, S.; tusschen Wamel en Dreumel, v. d. T.; Bommel 1833, Wtt.; Neer-Andel weiland bij 't kasteel Negenhoven 1888, V.; Wageningen 1881, K.; Redichemsche waarden Culemborg, C. A. Backer; — tusschen Grebbe en Rhenen 1900, des Tombe; Hondwijk 1857, Knüttel; — 's Gravenhage, V. Z. (als *I. Oculus Christi*); Monster 1845, V. Z.; Rotterdam, v. d. Looij; Maas bij Fijenoord 1834, v. H.; 's Gravendeelsche dijk Dordrecht 1886, V.; Vianen, B.; G. Deijn.; v. H.; kanaal tusschen Vianen en de Lek, v. d. T.; tusschen Vianen en Oud Slykerveer 1831 en Leksmond 1828, v. H.; — Werkendam, 1836, Lac.; 1886, V.; 's Hertogenbosch, tusschen 's Bosch en Vlijmen 1847 en Groot Deuteren 1847, v. Hov.; Maas bij Boxmeer, Un. 1853; — Hamert, Un. 1893; Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; Maas bij Maastricht,

Un. 1861; Varkensweerdje 1870, Groll; Gulpen 1864, Jacques.

(Maadlanden bij Oldeboorn tegen de zoog. zomerdijkjes 1863, Holk. en Prikken te Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zutphen 1882, V. Suringar in herb. pr.; stoombootenveer Druten 1895, Posth. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; overkant Veerhuis Culemborg 1846, Alpherts; — Oegstgeest op een Convallariaveld 1892, V. Suringar in herb. pr.; — fort Isabel 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Venlo aan de overzijde, maar vlak bij de brug 1897, Rieter in herb. pr.; langs de Maas Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 249); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572).

I. Oculus Christi *L.* Zuid-Europeesche plant, in tuinen als sierplant gekweekt. ♃. *Juni—Aug.*

Bij oudere schrijvers als inlandsch vermeld bijv. door de Gorter voor Haarlem, Zorgvliet en Katwijk, door Meeze op sommige wegen en heiden bij Heerenveen; waarschijnlijk een vergissing met de voorgaande soort.

714. I. vulgaris *Trevisan.* (*I. Conyza* D.C. et Prodr. Ed. I. p. 116, *Conyza squarrosa* L. et Fl. B. S. p. 594.) Aan dijken en wegen op droge gronden, langs zonnige heuvels, vooral op kalkbodem ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Groningen 1843, v. H.; — Nijmegen, B.; — Bentveld 1837, Lac.; Zandvoort, Splitg.; S. S.; 1836, Buse; Bloemendaal, Kerb.; Buse; Bloemendaalsche bosch 1895 en duinen Haarlem 1888, V.; tusschen Haarlem en Zandvoort, v. H.; — duinen Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Mb.; duin 's Gravenhage, S. S.; 1896, R. B.; Naaldwijk en Staalduin, v. d. T.; — Zeeland, v. d. B.; Schouwen, Dz.; duinen Haamstede,

Un. 1894; Reigersweide, Un. 1894; Zuid-Beveland 1839 en 1845, v. d. B.; Nieuwland Walcheren, K.; tusschen Axel en Zaamslag en Spui in het land van Axel, v. d. T.; Hoek en Neuzen, A. W.; — Zuid-Limburg, Un. 1883; Beek 1869, Lac.; Un. 1883; Maastricht 1882, Posth.; St. Pietersberg, v. Hov.; 1870, Groll; 1875, de Br.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.; Rotspark en Maastrichter weg bij Valkenberg 1901, V.

(Zandpoort 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Schansdijk bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oosterland 1877, L. in herb. pr.; — Sittard 1883, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Castricum, Meerenberg, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — Meerssen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316); Lutterade, Bertsenholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Hondius.

Pulicaria *Gaertn.*

715. **P. vulgaris** *Gaertn.* (*Inula Pulicaria* L. et Fl. B. S. p. 604.) Op vochtige, grazige plaatsen in zandige streken. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Gaasterland 1865, H. d. V.; — Groningen, Stud. v. d. Weide; — Nijmegen, B.; N. Abel.; Waaldijk bij 't fort Kraijenhoff, Th. Abel.; in de leemkuil te Beek 1869, Lac. (misschien Limburg?); Waaldijk Weurt, Th. Abel.; tusschen Varik en Heeselt 1839, en vlakte aan de Waal tusschen Heerenwaarde en de schans bij Rossum 1839, v. d. T.; — Werkendam 1836, Lac.; tusschen 's Hertogenbosch en Vlijmen 1846, v. H.; — Weert 1873, Lac.; Maastricht, v. Hov.

(Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; – St. Anthoniuseiland bij Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Langs den provincialen klinkerweg bij Groot Deuteren, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277.)

Voorts vermeld door Pelletier.

716. P. dysenterica *Gaertn.* (*Inula dysenterica* L. et Fl. B. S. p. 604.) Aan wegen, slootkanten en op vochtige plaatsen. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1868, Hoorn en duinvlakte de Nederlanden op Texel 1869, Holk.; – Jelsum bij Leeuwarden 1859, S.; – Hovelandsche weg bij Uithuizermeede 1856, Strat.; St. Jacob 1854, Sprée; – Meppel en Nijeveen, v. Heijn.; – Kampen 1847, T.; 1847, R. B.; Zalk, M. Dassen; Vollenhove, Cayaux; Spoolde bij Zwolle 1897, L.; Wilsum 1870, Hoek; Zwartewater bij Zwolle 1871, v. Tuinen; Deventer, v. Gron.; 1878, K.; Weldam bij Goor, Diepenheim en Entersche veen, Un. 1897; – Harderwijk 1863, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Vaassen en Epe 1852, K. A.; molenbeek bij Ruurlo 1884, Ensink; Corle bij Bredevoort, Un. 1897; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooische waard Ubbergen, Lent, Elst, Weurt en Beuningen, N. en Th. Abel.; Druten 1863, v. H.; – Amersfoort, R. B.; Eem bij Amersfoort, Garj.; Zeist 1859, v. H.; 1872, v. Tuinen; tusschen Zeist en Bunnik, v. H.; Utrecht 1858, R. B.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; tusschen Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; – 't Gooi 1828, Wtt.; Schinkel 1842, Heybrock (P. N. S.); 1867, Knüttel; Funen, Fl. Amst.; Zandvoort 1871, Groll; Zandvoortsche weg 1873, en Breesaap 1871, Boerl.; Velsen 1900, Wouterloot en Jongm.; Overveen, Kerb.; tusschen Overveen en Haarlem 1840, Buse; Overveensche weg 1835, Mb.; Buse; Leidsche vaart, M. D.; Haarlem, de Vriese; Splitg.; – Noordwijk

1886, Destrée; Valkenburg, S. S.; Rijnsburg 1897, Jongm.; Mallegat Katwijk 1832, S. S.; Katwijker duin 1843, O.; Katwijk, Dz.; S. P. Kros; 1842, O.; B. W.; Katwijk binnen, Gradeermachine 1839, v. d. T.; Schouw, — Zuidwijk, S. S.; Wassenaar 1853, S.; Zorgvliet, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; duinen 's Gravenhage, Thomson; Monster, V. Z.; Loosduinen, R. B.; tusschen Rotterdam en IJselmondsche veer 1870, O.; Dordrecht 1837, Lac.; 1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Vianen 1831, v. H.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Schouwen 1887, en St. Laurens 1874, L.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Kaatsheuvel, Thomson; Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — langs de Maas bij Baarlo, Un. 1893; Maas bij Maastricht, v. Hov.

forma *floribus plurimis ligulatis*: Overveensche weg 1835, Mb.

(Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; tusschen Hall en Voorst 1899, K. A. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Goilberdingerpolder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Schoorldam 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; — Zevenhuizen, Charlois, Rhoon, Barendrecht, v. d. Voo in herb. pr.; dijk te Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Koudekerke, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — langs de Maas bij Venlo en te Genooi 1901, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Un. 1883 L. in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p.

236); Alkmaar, Bergen 1897, S. en Abel. (Arch. 2. V. p. 249); Zijpsche dijk, Egmond, Wijk aan Zee, Velsen, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Subtribus Buphthalminae *Hoffm.*

Buphthalmum *L.*

717. B. **speciosum** *Schreb.* (*Telekia speciosa* Baumg.) Zeldzame sierplant uit Zuid Oost-Europa, een enkele maal in oude parken en tuinen verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: In een tuin Zuid Zijpe, P. Stadt te Schagerbrug (ingezonden aan de Wetenschappelijke commissie der Mij voor Tuinbouw en Plantkunde); — Endegeest 1893, V. Suringar; Rijngeest 1896, V., beide onder Oegstgeest.

Tribus Heliantheae *Hoffm.*

Subtribus Ambrosiinae *Hoffm.*

Ambrosia *Tourn.*

718. A. **artemisiifolia** *L.* Afkomstig uit Noord-Amerika, met klaverzaden en granen ook elders ingevoerd; echter onbestendig daar de zaden bijna nimmer rijp worden. ☉. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1893, Ensink en L.; 1893, K. A.; de Lutte tusschen Amerikaansche klaver, Un. 1895; — weiland Apeldoorn 1875—77, K. A.; opslag scheepsvuil (rogge) Apeldoorn 1898, 1901, K. A.; weide bij den Batavierenweg op den Hunerberg te Nijmegen 1900, J. Sterk en Th. Abel.; Culemborg 1875, L. Hulsebosch; — Infanterie-kazerne Amersfoort 1897, Garj.; — ruigte Overveen 1900, C. A. Backer; — buitenplaats Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; 1900, L.; — Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; 1895, de Haas.

(Deventer aan de nieuwe stortplaats 1896 en overvloedig bij 't station H. IJ. Spoorweg, K. A. in herb. pr.; molen te Kampen, J. Boldingh; — Rotterdam, onder een heg, H. v. d. Linden; rots Diergaarde aldaar, W. H. Wachter en P. Jansen; Rozenburg, G. P. Moerman; — Haanwijk bij Vucht en boekweitpelmolen te Vlijmen, J. v. Giersbergen, Valkenswaard, H. A. v. Roessel, alle in herb. Heukels.)

719. **A. trifida** *L.* Op vochtigen grond in Noord-Amerika; in Europa met zaden ingevoerd. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Groenhoven bij Leiden 1900, Jongm. en Borst Pauwels (opslag uit kippenvoer).

(Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Xanthium *Tourn.*

720. **X. spinosum** *L.* Waarschijnlijk Zuid-Amerikaansche plant, doch reeds lang in Zuid- en Zuid-Oost-Europa ingeburgerd en van hier vroeger met Spaansche en Hongaarsche wol ook elders ingevoerd, thans veelal met granen geïmporteerd. Door het laat rijpen der zaden bij ons geen blijvende plant. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Apeldoorn 1866, K. A. (aldaar ingevoerd

met wol van schapenvellen uit Buenos Ayres); Bennekom 1895, V.; — Persijnspan bij Katwijk 1865, H. d. V.; — meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; — Hintham 1895, Heinsius; — Maastricht 1884, Groll; St. Pieter 1864, H. Jacques.

(Lange Bleekerspad Amsterdam 1893, Costerus in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1901, L. in herb. pr.)

721. X. **strumarium** *L.* Waarschijnlijk een Zuid-Oost-Russische steppenplant, met wol en zaden ingevoerd en hier en daar volkomen ingeburgerd, aan wegen, ruigten en vuilnishopen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oude Worp over de IJselbrug Deventer 1846, J. Tijhaar Cz.; Pothoofd Deventer 1877, K.; — bij een veer over de Oude Maas in het Maas- en Waalsche 1802, J. Kops; — buiten de steenplaats te Dordrecht 1837 en op een puinhoop te Dordrecht 1839, Lac.; — Groot Deuteren in menigte 1847, Klein Deuteren 1847, buiten de Vuchtsche poort 1847 en Maren ten oosten van de Kerk 1847, v. Hov.; — Maastricht 1884, Clumper.

(Stoommeelfabriek Deventer, E. J. H. Scholten in herb. Heukels.)

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting, Bruman en voor Kampen en Utrecht door de Gorter.

X. **macrocarpum** *D.C.* Zuid-Europeesche plant, in Suringar's Zakflora voor Limburg opgegeven. Het is mij onbekend waaraan deze groeiplaats ontleend is.

Iva *L.*

722. I. **xanthiifolia** *Nutt.* In rivierbekkens der prairiën van Noord-Amerika; elders wel uit botanische tuinen ontvlucht.

In Herb.: Scheepsvuil (boekweit) Apeldoorn 1898, K. A.

Bovendien: op opgevoerden bouwgrond buiten de voormalige duinpoort te Vlissingen, L. en Ensink.

Subtribus Verbesininae *Hoffm.*

Rudbeckia *L.*

723. **R. laciniata** *L.* Noord-Amerikaansche plant, hier en daar aan rivieroevers verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Raalte en Wezepe 1892, L.

(Langs het kanaal naar Hattem bij de Jonasbrug 1873, Twello, veel onder hakhout 1871, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: verscheidene jaren achtereen in een bosch te St. Kruis, voor welke groeiplaats zij vermeld is in de lijst van Zeeuwsche planten in Arch. 2. VI. p. 117.

724. **R. hirta** *L.* Noord-Amerikaansche plant, in tuinen gekweekt, zelden verwilderd. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Denekamp 1899, J. B. Bernink.

Helianthus *L.*

725. **H. tuberosus** *L.* Noord-Amerikaansche plant: sinds 1617 in Europa ingevoerd; bloeit echter zelden. ♃. *Sept.—Nov.*

Meelfabriek Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.

Subtribus Coreopsidinae *Hoffm.*

Bidens *L.*

726. **B. cernuus** *L.* Aan slootkanten en op moerassige plaatsen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Midsland 1868, Holk.; Un. 1886; — Leeuwarden, 1849, 1859, S.; Joure 1873, J. M. de Boer; — Kloosterholt bij Scheemda, (wie?); — Meppel,

v. Heijn.; — Zalk, R. B.; Oosterholt bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; Wezepe 1846, T.; 1846, R. B.; IJseldijk bij Wilsum 1873, Hoek; Langenholte bij Zwolle 1888, L. (met geleidelijke overgangen van den vorm zonder straalbloemen tot dien met een volkomen ontwikkelden krans van straalbloemen *β. radiatus*); Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, en Oldebroek, R. B.; Apeldoorn, K. A.; 1878, K.; Hees, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Culemborg 1837, Lac.; Amersfoort 1891, Garj.; — tusschen Utrecht en Blauwkapel, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1833, Wtt.; laan van Schoonoord onder Doorn, v. d. T.; — Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Overveen, Kerb.; Haarlem 1875, Groll; Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S.; — Leiden 1835, Mb.; 1842, O.; 1844, B. W., Mallegat 1833, S. S.; Persijnspan, Perin; Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; Fijenoord 1870, O. (nº. 582 als *B. tripartitum* var. *minor* Prodr. Fl. Bat.); Rozenburg 1899, Jongm.; Dordrecht, M. J. Cop; 1883, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1882, V.; straatweg de Mijl bij Dordrecht 1880, Posth.; — Vleertpolder 's Hertogenbosch, v. Hov.; Deurne en Helenaveen 1871, Lac.; — Velden, Un. 1893 L.; Neerweert 1895, G. en V.

var. *β.* **radians** *G. Beck.* (*floribus radiatis* Prodr. Ed. I.) *

In herb.: Kinnem, Kaart, Midsland en Hee op Terschelling 1869, Holk.; — Haren 1855, v. H. (bloemen echter verloren gegaan) — Paterwolde 1841, v. H.; Strat.; Eelderwolde, v. H.; — tusschen Bareveld en Gieten 1890, Schipper; — Kampen 1855, R. B.; — Oldebroek, R. B.; —

*) Het klinkt eenigszins vreemd, wanneer Hugo de Vries in zijn Mutations theorie zegt, dat deze verscheidenheid in Nederland nog nimmer gevonden is!

Utrecht, L. Marchand; Middelvaart bij Baambrugge, v. d. T.; — Kortenhoef, G. Backer; — de boschjes Dordrecht 1884, V.; Maas onder Steenenkamer te Zwijndrecht 1849, v. Hov.; — achter de kerk te Werkendam 1835 en 1836 Lac.; St. Maartenspolder Oudenbosch 1895, de Haas (ingezonden als *B. tripartitus β.* flor. *radiatis*); — Oostrum, Un. 1893.

γ. **minimus** *D.C.*

In Herb.: Oldendijk en Emmen, Un. 1889; — (tusschen Neueschans en Lathrop in Overijsel 1831, Miq.); — Wisselsche heide bij Epe, Un. 1890 (als *trip. minimus*); lage veen te Emst 1875, K. A. (als idem); Uddelermeer 1897, V.; riviertje 't Meer tusschen Ooizicht en Ubbergen, N. Abel.; Abel. en Pas.; N. en Th. Abel.; — tusschen Utrecht en Blauwkapel 1832, de Br.; Utrecht, v. H.; — Leiden, B. W.; S.; kanaal Scheveningen, en Meerdervoort 1846, V. Z.; — Velden, Un. 1893.

(Kladden Friesland en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1883, Schipper in herb. pr.; — Uddelermeer 1852, K. A. in herb. pr; Goilberdingerpolder bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Schalkwijk en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Eemnes 1883, Heinsius in herb. pr.; — Vogelenzang, — Lisse en Leiderdorp 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rijn en Schiekade Leiden 1893, Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; langs de Rotte, eiland IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.;

β. tusschen Venraai en Well, Un. 1893 Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249);

— Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eesveen, Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — venen Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Ankelaar, Broekland, 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 188): — Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Brunsum, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Bruman.

727. B. tripartitus *L.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ⊙. *Juni – Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Midsland, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, 1859, S.; Kollum 1873, Schuringa; Franeker, C. A. Bergsma; — Groningen 1856, Strat.; 1856, v. H.; Slochteren 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; tusschen Kampen en IJselmuiden 1871, Hoek; Mastenbroeker polder 1891, Carmigg.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1863, 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Zutphen, Fockema; Ruurlo 1881, L. en Ensink; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Waaloever Ooische waard 1849, Th. Abel.; Ooische waard, Hees, Neerbosch en Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, D. S.; Beek bij Amersfoort 1894, Garj.; Doorn, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1838, D. S.; Schalkwijk 1832, Wtt.; — Berg en dallust Hilversum, v. d. T.; Zijdelmeer, en Uithoorn 1872, Boerl.; Amstel Amsterdam 1845, Romb.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overveensche weg 1838, Buse; Sloten 1842, Heybrock (P. N. S.); Haarlem, Splitg.; 1875 en 1879, Groll; Spaarne aldaar 1872, Boerl.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; — Lisse, v. H.; Leiden 1830, Wtt.; 1838, Mb.; 1842, O.; 1844, B. W.; Perin; Leimuiden 1899, Jongm.; Wassenaar, S. S.;

's Gravenhage, R. B.; Papendrecht 1882, V.; Dordrecht 1836, Lac.; — Nieuwland, Tholen en Zuid-Beveland, v. d. B.; — station Woensdrecht 1884, V.; Ginneken, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Eijsden, v. Hov.

var. *β*. **integer** *Koch*.

In Herb.: Hoevelaken, R. B.; Beekbergen 1896, S.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; — Amersfoort 1838, D. S.; Soesterveen 1895, Garj.; — Dordrecht 1882, C. v. d. Broek.

forma **pumila** *Roth.* (*β. minima* Wimm. et Prodr. Ed. I. p. 117.)

In Herb.: Veenachtige gronden Meppel, v. Heijn.; — Utrecht 1832, de Br.

[Aanm.: Alle andere vroeger onder den laatsten naam verzamelde vormen behooren tot integer; het eerst genoemde specimen gelijkt volkomen op B. cernuus minimus, daar deze ook opgerichte bloemhoofdjes heeft, echter heeft B. tripartitus sterker gestekelde omwindselblaadjes en B. cernuus 4—5 vruchtpluisstekels. — De door Oudemans onder No. 582 uitgegeven plant als B. tripartitus var. minor, Fijenoord bij Rotterdam 1870, O., is B. cernuus.]

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1888, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — suikerfabriek Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs de Rotte aldaar en eiland IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.; — Kapelle Zuid-Beveland 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Wouw 1874, S. Lako in herb. L.; Eindhoven 1878, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

β. In 't lage veen te Emst 1875, K. A. in herb. pr.; Katendrecht en IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); —

Wolvega, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Gramsbergen, Ane, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); tusschen Diepenheim en Goor, Entersche veen — Slink bij Groll; tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); Lent, huis Ubbergen, Wychensche venen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 287); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, Sandpoort, Overveen — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Hulst, kanaal Neuzen, Hoek, Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885--87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 545); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Meerssen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Gulpen, Un. 1883; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Galinsoga *R. P.*

728. G. parviflora *Cav.* In westelijk Zuid-Amerika, noordelijk tot Mexico, voornamelijk in Peru; reeds

in het begin der 19e eeuw in Duitschland als vluchteling waargenomen en sinds dien tijd zich meer en meer uitbreidende als een lastig onkruid. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Vollenhove 1892, K. A.; 1893, L. (in den moestuin van Oldruitenborgh en op aandappelvelden te Vollenhove overvloedig); — Harderwijk 1863, R. B. (in dit jaar voor 't eerst hier opgemerkt, groeit in verbazende menigte op bouwland om deze stad, R. B.; ook in Wirtg. Herb. pl. sel. crit. fl. Rhen. Fasc. XIII N° 722); C. A. Backer; Vorden 1875, Groll; — tuin van den watermolenaar buiten de Haarlemmerpoort te Amsterdam 1882, H. J. Calkoen Az. (Cfr. Arch. 1. IV. p. 143).

[Aanm.: Volgens Mr. L. H. Buse zou het meer dan waarschijnlijk zijn „dat zij bij ons is overgekomen uit de tweede hand, te weten bij den invoer van Duitsche pootaardappelen, die een paar jaar geleden, bij het weder verheffen van de ziekte in onze oude pootsoorten, in ruime mate heeft plaats gehad." Cfr. Arch. 1. V*. p. 415.]

Tribus Anthemideae *Hoffm.*

Subtribus Anthemidinae *Hoffm.*

Anthemis *L.*

729. **A. austriaca** *Jacq.* Zuid-Oost-Europeesche plant, een enkele maal ook elders ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Duinvlakte Overveen 1878, S.; 1878, K. A.; braakliggend aardappelveld Middenduin 1879, Groll.

[Aanm.: De aanwezigheid dier plant wordt verklaard, doordien de mest eener wagonlading varkens, uit Hongarije afkomstig, werd opgekocht door iemand, die in een der duinpannen op bovengenoemde plaats, aardappelen kweekte. Van gelijken oorsprong waren aldaar Sisymbrium pannonicum en meer andere Pothoofdplanten.]

β. **Triumfetti** *D.C.* (*Anthemis Triumfetti* All.)

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1895, K. A.

[Aanm.: In 1894 werd door den Heer H. J. Kok Ankersmit aan het Pothoofd bij Deventer een composiet verzameld, die blijkbaar tot het geslacht Anthemis behoorde, ofschoon de soortsbepaling toen niet mogelijk was. Inmiddels had de Heer Ankersmit deze plant in zijn tuin overgebracht en daarvan exemplaren medegebracht op de zomervergadering in 1895 te Hengelo gehouden en nogmaals een aantal bloeiende stengels ingezonden voor het herbarium der Vereeniging in Juni van het volgende jaar. Bij een voorgaande keer meende ik met vrij groote zekerheid deze plant voor Anthemis austriaca Jacq. te kunnen houden; volgens den Heer Ankersmit echter zoude het Anthemis Triumfetti All. moeten zijn.

Om deze vraag op te lossen heb ik nogmaals een nader onderzoek ingesteld en heb de plant vergeleken met de beschrijvingen van bekende auteurs en met de exemplaren uit 's Rijks Herbarium.

Welke is nu echter de plant van Allioni? In diens werk „Flora pedemontana" Tom. I. p. 187 (a° 1785), vindt men het volgende:

„680. Chamaemelion triumfetti n.

Icon Taur. Vol. XXVII tab. 19.

Anthemis Triumfetti n. misc. Taur.

Anthemis austriaca Jacq. Fl. Aust. tab. 444.

Tanacetum montanum tenuifolium flore candido Bocc. mus. part. II. p. 33 tab. 25.

Chrysanthemum tanaceti folio, flore albo montanum italicum Barr. icon. 466.

Buphtalmum tanaceti minoris folio exoticum Plick. alm. 73.

Buphtalmum alpinum flore candido Triumf. obs. 79.

Matricaria pyrenaica Buphtalmi folio Tourn. Inst. p. 493.

Chamaemelum Tanaceti minoris folio, flore albo maiore. Vaill. act. parie. 1720.

Loc. Frequens in apricis saxosis et pascuis collium Taurinensium. Annuum.

Obs. Ab Anthemi tinctoria distinxi (misc. Taur. loc. cit.) Cl. Jacq. Anthemim austriacam dixit."

De hier gegeven beschrijving is al zeer weinig zeggend; het meeste moet men opmaken uit de als synonymen opgegeven namen; toch zegt Allioni dat zij is een eenjarige plant.

De onderhavige plant schijnt echter overblijvend te zijn, altans stellig tweejarig en derhalve zou de Pothoofdplant zeker niet gebracht kunnen worden onder de opgave van

Allioni, te meer omdat Boissier in zijn Flora orientalis bij deze afdeeling van het geslacht Anthemis een hoofdsplitsing maakt tusschen eenjarige en twee- of meerjarige planten.

Gaan wij echter na hoe het met Anthemis Triumfetti gegaan is bij andere schrijvers, dan blijkt, voor zoover ik over de noodige bronnen kon beschikken, dat zij bij de meesten als variëteit of als een vorm onder een der andere soorten is gebracht.

In de eerste plaats De Candolle in zijn Prodromus (VII. p. 11), alwaar men van A. austriaca de volgende beschrijving vindt: „Caule erecto ramoso apice villoso-canescente, foliis bipinnati-partitis villoso-subcanescentibus, lobulis dentatis acutissimis, invol. squamis dorso villosis margine hyalinis obtusis, recept. convexi squamis lanceolatis apice in cuspidem flosculos aequantem rigidulam angustates. ☉.

Ach. compresso-tetragona, coronula membranacea integra superata, demidiam paleae longitudine aequantia."

Hierbij brengt hij onder:

„β. Triumfetti, caule stricto rigidiore apice glabriore, foliis paulo latioribus achaeniis distincte coronatis.

Habitus fere A. tinctoriae, sed glabrior et radio albo donata."

Reichenbach daarentegen (Icon. Fl. Germ. et Helv. XVI. p. 63) brengt A. Triumfetti als variëteit tot A. tinctoria, met de korte toevoeging: radio albo. Alzoo wil hij behalve dit verschil zijn geheele diagnose van A. tinctoria doen gelden, die hij aldus beschrijft:

„A. tinctoria L. pilis appressis sericea subglabra, biennis surculisque radicantibus quasi perennans, foliis carnosulis pectinato bipinnati partitis, partitionibus remotis, rhachi dentata (laciniis raro 1—2 dentatis), paleis rhombeis mucronatis. Cota tinctoria Gay. Fl. Dan. DCCXLI. Engl. bot. 1472. Rami sub angulis parvis arrecti apice longe nudi, macrocephali. Ligulae vulgo luteae seu croceae. Pappi corona abbreviata, denticulata, nunc lobulata."

Gelijk de Pothoofdplant reeds op het eerste gezicht van A. tinctoria verschilt, evenmin past de hier gegeven diagnose op onze plant, want noch de beharing, noch de bladslippen, noch de ruitvormige strooschubben komen bij de ingezonden plant voor.

Doch ook met Reichenbach's beschrijving van A. austriaca komt onze plant niet overeen; veeleer past de beschrijving die Reichenbach van A. rigescens geeft op haar, n.l.: „recedere videtur paleis oblongis mucronatis (nec

rhombeis), pappo breviore, foliorum partitionibus approximatis, lacinulis bi-tridentatis rhachi rarius dentata. Ligulae magnae, albae." Ook de teekeningen op plaat MIX komen zeer goed overeen, beter dan die welke van A. Triumfetti op de volgende plaat worden gegeven. Volgens dezen schrijver zou derhalve onze plant A. rigescens zijn.

Dit zou trouwens overeenkomen met de opgaven van Boissier, die achter zijn beschrijving van A. rigescens vermeldt: „A. varietate pallida A. tinctoriae glabritie maiori, foliorum rachide dilatata segmentisque latioribus minus profunde partitis."

Volgens De Candolle komt echter onze plant veel meer met A. austriaca dan met A. rigescens Willd. (hort. berol. I. t. 62) overeen en ik heb daarom de oorspronkelijke beschrijving van A. austriaca Jacq. (austr. t. 444) geraadpleegd, die ik hier volledigheidshalve overneem:

„Ex radice annua ramosa et pallente unicus ut plurimum caulis enascitur, erectus, vix pedalis, teres, in ramos paniculatus. Folia sunt bipinnata, brevia, crassula, subsessilia; pinnulis minutis, conniventibus, lanceolatis; mucronatis, integerrimis ad lentam albide ciliatis, sessilibus. Flores solitarii erecti et pedunculati ramulos terminent. Calycis hemisphaerici squamae sunt ad oras pilosae. Radii petala sunt alba, tridentata denticulo intermedio minimo, patentissima noctu reflexa. Discus luteus. Receptaculum conicum vestitur paleis oblongis, mucronatis et semina longitudine superantibus nec pungentibus. Semina oblonga, angulata, pappo destituta. Caulis, rami, folia et calyces sunt lanugenose villosula. Folia, imprimis, vero flores, valido pollent odore Matricariae officinalis, cui quiddam de Chamonilla junctum est; sapore autem amaro. Crescit passim inter segetes et ad vias; in arvis restibilibus ita nonnunquam abundam, ut sata videatur. Floret totam aestatem. Si in hybernaculum transferatur, in olla crescens, saepe perennat, totamque floret hyemem."

Het blijkt dat de een- of meerjarigheid van de soorten van het geslacht Anthemis, althans bij enkele aan gereeden twijfel onderhevig is; immers bij den eenen auteur wordt een plant als zuiver eenjarig opgegeven, waar een ander haar als overblijvend beschouwt. Het schijnt mij derhalve gerechtvaardigd de Pothoofdplant onder die soort te rangschikken waaraan zij het nauwst verwant is en haar te beschouwen als A. austriaca Jacq. var. Triumfetti D.C.

730. A. tinctoria *L.* Op zonnige plaatsen op droge zandgronden, op muren. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Muur Kampen 1846, T.; 1846, R. B.

(ingezonden als *A. Valentina*); Pothoofd bij Deventer 1877, K.; 1893, K. A.; 1893, L.; stoommeelfabriek aldaar 1898, K. A.; — Zutphen 1885, Groll; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Abel. en Pas; Ooische waard en tusschen Heumen en Mook, N. en Th. Abel.; Ooi Nijmegen, J. B. Spaan; Spoel tusschen Culemborg en Vianen, v. Dijk; — Utrecht, Kerb.; wallen aldaar 1830, v. H.; 1835, D. S.; v. d. T.; 1830 en 1872, de Br.; — IJdijk Amsterdam 1833, S. S.; parkweg aldaar 1884, J. J. Smith; — Katwijk 1844, Mb.; tusschen Oegstgeest en Katwijk 1842, Dz.; 1842, O.; 1842, S. S.; B. W.; Fijenoord, S. S.; Hoek van Holland 1894, Destreé; opslag tuin Dordrecht 1900, Posth.; — kanaal Middelburg 1876, N. M. la Fonteijn; — veerdam Werkendam 1835 en 1836, Lac.; — bovenste molen Venlo 1899, Garj.

β. **discoidea** *Vahl.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, L.

(Zutphen 1888, L. en Ensink, Berg en Dal, de W. Hamer in herb. L.; Utrecht, W. C. v. Embden; — Santpoort, G. H. Japikse; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — langs de Maas te Hamert, Un. 1893 Ogt. in herb. pr.

β. Kolenaschweg Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Heerenwaarden en schans te Rossum, v. d. T. (Tijds. VIII p. 253 en Arch. 1. V*. p. 438); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123) berustend op de opgave van Pelletier.

[Aanm.: Er is een hybride bekend A. austriaca × tinctoria = A. ochroleuca Celak.]

731. A. arvensis *L.* Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juni-Sept.*

In Herb.: Oosterbierum 1853, S.; Holwerd 1865, H. d. V.; — Zuid Laren 1850, v. H.; Groningen 1856, Strat.; Haren 1859, v. H.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Gieten 1862, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk, en — Harderwijk, R. B.; Hoef

bij Nijkerk 1872, Stolz; Hoevelaken 1893, Garj.; Putten 1866, O.; Apeldoorn 1873, K. A.; Twello 1877, K.; Epe, Un. 1890; Zutphen 1834, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1834, Wtt.; de Pol bij Voorst 1850, Cop; Warnsveld 1897, L.; Sillevolde, Un. 1885; Groenlo, Un. 1859; Terborg 1861, v. H.; Laag Keppel, Un. 1850; Winterswijk, Un. 1859; Plekenpol bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Exc. 1897; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Coll. Nat.; Hees, Neerbosch, Hatert, Beek, St. Anna, Heumen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; Ubbergen 1847, v. d. B.; Renkum 1848, Buse; Bennekom 1856, v. H.; — Amersfoort, R. B.; Maarsbergen Exc. 1883; Soest 1870, Groll; Darthuizen 1836, en 1839, v. H.; Doorn, A. Schaeff; Driebergen 1838, Buse; C. A. Bergsma; Zeist 1853, O.; de Bilt, Kerb.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); G. Deijn.; achter Vollenhoven naar Bunnik, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; 1858 en 1859, R. B.; — Hilversum, G. Broers (als *Anth. austriaca*); Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden, v. H.; 1864, O.; strand Oud Valkeveen 1894, V.; Muiderberg 1841, Romb.; Urk 1884, S.; Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; Haarlem 1871, Groll; — Katwijk, Perin; 1898, V.; Leiden, Mb.; Zoeterwoude Hooge Rijndijk 1898, V.; 's Gravenhage, R. B.; Nootdorp 1865, H. d. V.; Dordrecht 1881, B. Jelgersma; Dubbeldam 1837, Lac.; — Driewege 1840, 's Gravenpolder 1840, Zwake 1839, Ellewoutsdijk 1838, en Kloosterzande 1845, v. d. B.; Zuidzande 1846, B. W. en v. d. B.; Koewacht 1863, A. W.; Eede 1861, A. W.; — Boxmeer, Un. 1853; Deurne 1871, Lac.; Geldrop 1845, en tusschen Nuenen en Geldrop 1835, v. Hov.; — Mook 1857, v. d. B.; Sittard bouwland 1896, G.; Maastricht 1870, Groll; St. Pietersberg 1864, H. d. V.; 1889, V.; Schinveld 1901, G. en V.; Eijsden 1894, V.

(Deventer 1851, K. A. in herb pr.; Wesepe onder Olst 1901, — Apeldoorn 1879 en Hasselt (?) 1894, L. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Beek bij Nijmegen, de W. Hamer in herb. L.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Goilberdingerpolder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Beusichem, Culemborg—Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; bouwland Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — zanderij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Hilversum en Bussum 1891 en 1901, Costerus in herb. pr.; spoordijk Hilversum—Bussum 1899, en tusschen Diemen en Weesp 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Hilversum 1898, Struyk. in herb. pr.; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; spoordijk Sliedrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — Haamstede 1894, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I p. 617); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. IV. p. 404); — Blerik, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16.)

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Ook van A. tinctoria en A. arvensis is een hybride bekend = A. adulterina Wallr.]

732. A. ruthenica *M. B.* Zuid-Europeesche plant, doch elders vaak ingevoerd en ingeburgerd, langs spoor-

banen, bij graanpakhuizen, molens enz. ⊙. *Mei —Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1895, Groll; graanpakhuis aldaar 1894, K. A.; — Hamersveld tusschen rogge 1891, Garj.; — ruigte bij station Vogelenzang 1901, V.; — huis ter Rivier Overschie 1896, V.; Kolenaschweg Rotterdam en stationsterrein Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen; — spoorbaan bij station Breda, Exc. 1897.

[Aanm.: Ook A. tinctoria × ruthenica is bekend.]

733. A. Cotula L. Op bebouwde en onbebouwde gronden, aan ruigten enz. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Coxdorp 1860, Lac.; — Leeuwarden 1849, S.; 1865, H. d. V.; Bontekoe bij Leeuwarden 1859, S.; — Nieuwe Beerta 1843, en Groningen, v. H.; — Hooghalen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847 en 1855, R. B.; Zalk 1848, R. B. (ook als *arvensis*); Oldemarkt, herb. v. H.; Zwartendijk 1848, T.; Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1897, L.; — Beek, St. Anna, Hatert, Hees, N. en Th. Abel.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1894, Garj.; Utrecht, Wtt.; C. A. Bergsma; — Fune Amsterdam 1845, P. A. Richard; Haarlem, de Vriese; — Leiden 1842, O.; Leiderdorp 1845, Mb.; Stalen aldaar, Dz.; korte broekweg Naaldwijk 1845, v. d. T.; tusschen Vianen en Leksmond 1835, Kraamw.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Waterlandskerkje 1885, L.; — Zevenbergen, Un. 1860; Breda, v. A.; Leur 1846, E. Engelberts; Eindhoven, Dz.; — Meerssen 1864, H. d. V.; Gronsveld, Un. 1883; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, K.

(Rouveen bij Meppel 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Woudenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; Tolsteeg barrière Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Amsterdam bloemisterij Groenewegen 1877, J. J. Smith in herb.

Costerus; korenveld Hilversum 1895 en – korenveld tusschen Monster en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Delft, de W. Hamer in herb. L.; – bouwland Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Koudekerksche weg bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; – Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Neerbosch, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); – Castricum – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting. De opgave (Arch. 1. I. p. 277) van van Hoven voor Nuenen en Geldrop heeft betrekking op *A. arvensis.*

Anthemis Valentina *L.* Opgegeven door de Gorter voor de muren van Kampen, zal wel een vergissing zijn voor *A. tinctoria,* welke op die plaats door Bondam verzameld werd. Natuurlijk heeft Perin deze plant bij Nijmegen gevonden.

[Aanm.: Hybriden zijn voorts bekend tusschen A. Cotula en A. tinctoria = A. Bollei Aschers., benevens hybriden tusschen Anthemis arvensis en A. Cotula met Matricaria inodora.]

Achillea *L.*

734. **A. tomentosa** *L.* Op zonnige, onvruchtbare heuvels en hellingen in Wallis, Zuid-Tirol, Piemont en Lombardije. ♃. *Mei – Juni.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, K. A.; – Hoofd te Zutphen 1890, Groll.

735. **A. nobilis** *L.* Op zonnige, steenachtige heuvels, op muren en in de nabijheid van rivieren; in noordelijker streken met zaden ingevoerd. ♃. *Juni – Sept.*

In Herb.: Pothoofd 1881, K.; 1894, K. A.; 1897, V.; haven Deventer 1877, K.; – haven Zutphen 1888, Groll; Waaloever Beuningen, B.; Ooische waard, N. en Th. Abel.; 1843, N. Abel.; (1840–43; door verzanding van het terrein verloren gegaan. Cfr. Arch. 2. V. p. 289); Berg en Dal 1894, Th. Abel.; – meelfabriek Middelburg 1896, L. (eerst als *A. odorata* ingezonden); – Oudenbosch 1895, de Haas; Moergestel 1898, Ogt.

(Kolenaschweg Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

[Aanm.: Een plant onder dezen soortsnaam door C. A. Bergsma bij Haarlem verzameld is A. Millefolium.]

736. A. Millefolium *L.* Algemeen op grasgronden, aan wegen, dijken enz. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Vlieland bij 't dorp 1858, Lac.; tusschen Midsland en Westterschelling 1869, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; – Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849 en 1859, S.; – Sterrebosch Groningen, Strat.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1847, R. B.; T.; 1854, R. B.; 1870, Hoek; tusschen Wijhe en Olst 1833, Wtt.; Deventer 1846, v. Gron.; 1876, K.; Riele bij Deventer, (wie?); – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Gorssel 1833, Wtt.; Lochem 1875, O.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; 1851, N. en Th. Abel.; vestingwerken, Waaldijk te Weurt, Beuningen (*purpureum*), N. en Th. Abel.; Renkum, Buse; Culemborg, H. S. Coll. Nat.; – Liniedijk Amersfoort, R. B.; Garj.; Amerongen, C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; – Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; de Vriese; Fl. Amst.; Weesperzijde aldaar 1846, P. A. Richard; Urk 1853, Backer de Wit; 1884, S.; kerkhof Marken 1886, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; tus-

schen Bergen en Alkmaar, Kerb.; Haarlem, C. A. Bergsma; 1833, Kerb.; 1838, Buse; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Overveen, Buse; Vogelenzang 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Leiden 1832, S. S.; Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; B. W.; 1853, S.; Oegstgeest, Boerl.; 's Gravenhage 1832, I. de L.; G. B.; 1848, S.; v. d. Goes; Loosduinen, Exc. 1887; Brielle 1835, v. Rees; Rhoon 1871, Schepman; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1835 en 1837, Lac.; 1848, v. Hov. (*purpureum*); 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — Sprang, Thomson; wallen Breda, v. A.; Tilburg 1870, Groll; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — 't Haantje langs de Maas, v. Hov.

β. **collina** *Bekker.* 2. **pannonica** *Scheele.*

In Herb.: Koudenberg bij Rheede, v. H.

[Aanm.: Deze vorm gelijkt zeer veel op tomentosum, verschilt echter terstond door de kleur der bloemen.]

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Ruurlo 1888, L. en Ensink in herb. L.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Valburg, Slijk Ewijk, — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; — Huizerstraatweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Bloemendaal, Overveen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Overmaas en Schieland algemeen; vorm met vleeschkleurige bloemen; Pernis, IJselmonde, Kralingsche veer, v. d. Voo in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1892, en Wassenaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; Brouwersdijk en Spuiweg Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875 Schipper in herb. pr.; 1877 (met roode bloemen),

L. in herb. pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Woolde, Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 271); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Willemspark Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wansum, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Amby, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Verschilt zeer in de kleur der bloemen; in herb.

L. komt bovendien nog een vorm met langgerekte hoofdjes voor, gevonden bij Zwolle 1886.]

737. **A. Ptarmica** *L.* Aan kanten van rivieren en op moerassige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Coksdorp op Texel 1869, Holk.; — Wolvega, Un. 1881; — Onland bij Groningen, v. H.; Groningen 1856, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1850, T.; Zalk 1855, T.; Zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Steenwijk, Un. 1892; Deventer 1833, S. S.; Halb.; 1846, v. Gron.; Romb.; 1877, K.; Zwartewater aan de Riezebos bij Zwolle 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1894, L.; Diepenheim (*grandiflora*), Un. 1897; — Harderwijk 1864, en Hoevelaken, R. B.; Apeldoorn 1858, O.; K. A.; Zutphen, M. D.; Fockema; 1881, C. v. d. Br.; IJsel aldaar, G. B.; Lochem 1875, O.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Rheede, M. D.; Arnhem 1873, Groll; Rijnoever Doorwerth, Un. 1847; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Waalwijk aldaar 1833, Wtt.; Beek, Ooische dijk, Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Weurt, N. en Th. Abel.; — Maas? bij Amersfoort, de Vriese, R.B.; 1896, Garj.; Hoogland 1854, O.; Veenendaal 1899, Jongm.; Driebergen 1833, Wtt.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1842, Wenck; Blokkerberg bij Zeist, W. K.; Westbroek 1835, Zoelmond 1836, en Maartensdijk 1836, D. S.; Neerlangbroek, Wtt.; Utrecht 1843, Romb.; G. Deijn.; Loosdrecht, M. D.; 1845, P. A. Richard; aan de Zuwe tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; tusschen Amsterdam en Muiden, E. B. Asscher; Vrouwenakker en Legmeerpolder, en Uithoorn 1870, Boerl.; Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith; Weesperzijde, Fl. Amst.; Haarlemmermeerdijk 1842, P. Heybrock, Fl. Amst.; Bergen bij Alkmaar 1871, Th. Abel.; Breesaap, Buse; Overveen, S.; — Leiden 1833, S. S.; Kerb.; Dz.; 1836, Mb.; 1843, O.; Voor-

schoten 1900, Jongm. en Borst Pauwels; Wassenaar 1833, S. S.; 1840, B. W.; 1853, S.; 1886, Destrée; Waalsdorp, V. Z.; G. B.; 's Gravenhage 1865, H. d. V.; R. B.; Eikenduinen, V. Z.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; nieuwe haven Dordrecht 1882, en Kop van 't Land Dubbeldam 1882, V.; Leksmond 1832, v. H.; — Vlissingen 1888, L.; Hoek, Neuzen, A. W.; — Speelhuis, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Oirschot 1865, Lac.; 's Hertogenbosch, en Vuchtsche weg, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1870, Groll; Maas bij Slavante, v. Hov.

(Tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1898, Schipper in herb. pr.; — tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1881, K. A. in herb. pr.; — Terborg, Un. 1885; Struyk. in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, Kerkwijk 1894, V. Suringar in herb. pr.; veerhuis Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; aldaar en — Schalkwijk, Driebergen, Doorn, Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Zuylen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; — spoorweg Diemen—Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spanderswoud 1899, Koning in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs Rotte, IJsel en Maas aldaar, Boskoop, en veenpolders Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; — rivierdijk tusschen Moerdijk en Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, Nederhemert, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Gramsbergen, Ane, Sleen, Odoorn (Arch. 1. V. p. 250); — Steen-

wijkerwolde, Oldemarkt, Eeze, Eesveen—Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen aldaar, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Lochem, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel.; Schoorl, Heilo, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Baarlo, Velden, Hamert, Venraai, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Weert, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 138); Amby, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317); Meers, Mechelen, Lac.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., G. en K. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Dodoens (Cruijdt Boeck 1618), Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

738. A. macrophylla *L.* Alpenplant, doch ook in tuinen gekweekt. ♃. *Juli—Aug.*

(Bosch te Rhoon, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Subtribus Chrysantheminae *Hoffm.*

Matricaria *L.*

739. M. inodora *L.* (*Chrysanthemum inodorum* L. et Prodr. Ed. I. p. 122; *Pyrethrum inodorum* Moench et

Fl. B. S. p. 610). Aan wegen, slootkanten, kanten van akkers enz. ⊙, ⊙ en zelfs ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1860, Lac.; tusschen Burg en de Westen Texel 1869, en Terschelling 1869, Holk.; tusschen Oostereind en de Grie Terschelling 1897, V.; de Grie aldaar, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; — de Lindedijk Friesland, v. H. (als *maritima*); — tusschen Groningen en Stroobos 1829 (als *marit.*), Adorp 1834, Hornhuizen 1835, en Haren 1832, v. H.; Groningen, Strat.; C. de Gavere; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel en Hoogkerk, v. Heijn.; — Wittenstein bij Kampen 1870, Hoek; Kampen 1855, R. B.; Zwolle, S. S.; Thorb.; Pothoofd Deventer 1877, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Ankelaar, Apeldoorn 1873 en boerderij het Woud Beekbergen 1875, K. A.; Nijmegen B.; Ooische waard, N. Abel.; Hees, Neerbosch, Th. Abel.; St. Annamolen 1898, Docters v. Leeuwen en Th. Abel.; Hoevelaken 1861, R. B.; (als *Anthemis Cotula*); — Amersfoort, Garj. (als *marit.*); langs de Eem tegenover Coelhorst Amersfoort 1836, D. S.; — Naarden 1864, O.; Muiderberg en tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; Muiderpoort en Zeeburg, W. de Haan; Amsterdam, Splitg.; 1845, Romb.; Fl. Amst.; IJ bij Amsterdam 1834, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; Uithoorn 1870 en 1877, en Zijdelmeer, Boerl.; Enkhuizen 1894, Sanders; Spaarndam 1870, Groll; Spaarnwoude, V.; Haarlem 1871, Groll; Bentveld, v. H.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Leidsche vaart 1870, Groll; Bloemendaalsche bosch 1871, Boerl.; — Katwijk, Mb.; 1833, S. S.; 1859, S.; Groenhoven 1898, Struyk.; 's Gravenhage, V. Z. (als *marit.*); 1895, R. B.; Scheveningen 1872, Boerl. (als *Matr. Chamom.*); Voorburg, Destrée; Eikenduinen, G. B. (als *marit.*); Fijenoord 1846, Groshans; Dordrecht 1836, Lac. (van daar ook 1894 Posth. in

herb. pr.); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; aan de Lek bij Leksmond 1832, v. H. (als *marit.*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; St. Philipsland 1890, L.; Vlissingen 1880, Buijsman (als *Mat. Chamom.*); Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Breda en Mark aldaar 1874, v. A.; Moergestel 1898, Ogt.; kasteel Oud Heusden 1847, v. Hov.; Poederoijen 1888, V.

β. **maritima** *L.* (*Chrysanthemum maritimum* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 122; *Chrys. inodorum β. salinum* Wallr.; *Matr. inodora β. salina* Fries; *Pyrethrum maritimum* Sm. et Fl. B. S. p. 612.)

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Viamensche veldje Vlieland 1869, en Grient 1869, Holk.; — Lemmer 1865, H. d. V.; — zeestrand Harderwijk 1852, R. B.; — Spakenburg 1837, D. S.; — Oosterdoksdijk Amsterdam 1851, Th. Abel.; IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; Schokland 1884, S. (als *inodorum*); kerkbuurt Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Harting; — sluis Katwijk 1836, Lac.; kanaal aldaar, Dz.; Nieuwe Waterweg, Barger en Cool; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1840 en Wilhelmina polder Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; Vlissingen 1879, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Cadzand 1878, L.

(*α*. Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Borne 1901, L. in herb. pr.; — Blauwkapel Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Loenen, V. Suringar in herb. pr.; — Duivendrechtsche weg 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg, Un. 1901 Koning in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlemmermeer 1888, en 's Gravenzande 1892, Struyk. in herb. pr.; — Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.

β. Haven Texel en Prins Hendrik polder aldaar 1894, V. Suringar in herb. pr.; Terschelling, H. Heukels in herb. pr.; — Elburg 1879, en — IJmuiden 1879, K. A. in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901 — en Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892; Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Brinkhuis, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — Wieringen?*) (Arch. 1. V. p. 54); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, Woensdrecht station, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Woensdrecht, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232); — Amby, Un. 1861; Beek— Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

β. Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 389).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

740. M. Chamomilla *L.* Op bouwlanden, langs wegen, aan ruigten enz. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Burg op Texel en de Waal aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Nes op Ameland 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Tjongerzijl, v. H.; Leeuwarden 1859, S.; — Aduard, Strat.; Groningen, v. H.; — Coevorden 1839, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, T.

---

*) In herb. geen andere dan *β.* maritima gevonden; noch Anthemis, noch Matricaria berusten van Wieringen in het stamherbarium (Cfr. Arch. 1. V. p. 54.)

(*prolif.*); 1847 en 1855, R. B.; Zwolle 1901, L.; Deventer, Romb.; 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Hummelo bij Keppel, Un. 1850; Epe, Un. 1890; Apeldoorn 1873, K. A.; Ruurlo 1885, Ensink; Middachten, v. H.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Herwijnen 1859, S.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Soest 1870, Groll; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. A. Bergsma; 1830, v. H.; 1833, Wtt.; 1837, D. S.; 1840, v. d. T.; 1851, A. W. Hartm.; 1858, R. B.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Urk 1884, S.; Hemmeland Monnikendam 1886, Boerl.; Schoorldam 1869, Hoek; Haarlem, de Vriese; Buse; — Warmond 1859, S.; Oegstgeest, Boerl.; Rijnsburg, Valkenburg, Wassenaar 1840, B. W.; Leiden, Perin; Dz.; Mb.; B. W. (als *Anthemis Colula*); 's Gravenhage, R. B.; Voorschoten, Jongm.; Hoek van Holland, Destrée; Rockanje, Exc. 1884; Dordrecht 1837, Lac.; 1850, M. J. Cop; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Bleskensgraaf 1850, M. J. Cop; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Eede 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; 's Bosschendijk, v. Hov.; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Mesch 1885, K. en G. (*vivipara*).

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, en Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Voorst, K. A. in herb. pr.; Vorden, C. de Gavere in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Tolsteeg barrière Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Trompenberg 1899, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1873, L. in herb. pr.; 1893, Ogt. in herb. pr.;

— Oosterhout 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); Gramsbergen, Erm, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Delden, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Diepenheim — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom, Mallenburg, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, Beek, Valkenberg, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

741. M. discoidea *D.C.* Plant van Oost-Azië en West Noord-Amerika, doch in Europa, vooral in de nabijheid van groote steden, op onbebouwd terrein verwilderd. ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: terrein afgebroken Lucifersfabriek Apeldoorn 1897 en 1898, K. A.; — stationsterrein Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen; — stationsterrein Venlo 1899, Rieter.

(Kolenaschweg Rotterdam, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

[Aanm.: De M. suaveolens L., door de Gorter als indigeen opgegeven, behoort als vorm met kleinere hoofdjes tot M. chamomilla; evenzoo de M. suaveolens D.C.; terwijl de plant onder dezen naam van Koch's Synopsis een vorm is van Anthemis Cotula. Matricaria discoidea wordt door Ascherson met het geheele geslacht Matricaria onder Chrysanthemum gebracht, als Chr. suaveolens Aschers.]

Chrysanthemum *Tourn.*

742. C. coronarium *L.* Sierplant uit Zuid-Europa, vaak met gevulde bloemen. ⨀. *Juli—herfst.*

In Herb.: weide te Veenklooster, in de bosschen bij Vogelenzang (buitenplaats), I. Wtt.

743. C. segetum *L.* In zandige bouwlanden. ⨀. *Juni—Oct.*

In Herb.: Terschelling 1897, V.; tusschen Westterschelling en Midsland, Un. 1886; Ameland 1869, Holk.; — Tjerkwerd 1867, J. M. de Boer; Holwerd 1865, H. d. V.; Oudkerk 1849, S.; Dokkum 1865, H. d. V.; Veenwouden 1838, Sprée; — Haren 1856, Strat.; — Eelderwolde 1838, v. H.; Ter Heijl 1894, Sanders; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwold, Un. 1892; Wittenstein bij Kamperveen, T.; 1854, R. B.; Diepenveen 1876, K.; St. Agnietenberg 1870, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; Cop; T.; Weldam bij Diepenheim, Un. 1897; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1866, R. B.; Epe 1864, S.; Apeldoorn 1852, K. A.; Hummelo, Un. 1850; Voorst, G. B.; Zutphen 1829, 1833 en 1834, Wtt.; G. B.; Brummen, v. H.; Ruurlo 1885, Ensink; Rheede, v. H.; Wolfheeze, Groll; Clarenbeek bij Arnhem 1878, Groll; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Ubbergen 1840, D. S.; 1847, v. d. B.; — Hamersveld, Garj.; Amersfoort 1861, R. B.;

de Bilt 1872, Stolz; Utrecht tusschen laan van Hardenbroek en die van Sterkenburg, v. d. T.; — Enkhuizen 1894, Sanders; tusschen Alkmaar en Bergen 1871, Th. Abel.; Bergen, Un. 1871, Castricum 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wijk aan Zee, Kerb.; Beverwijk 1842, Buse; Haarlem, Mb.; Buse; 1875, Groll; — Noordwijk 1843, B. W.; Warmond 1871, Boerl.; Stalen Leiden 1843, O.; korenland aldaar 1835, Mb.; bouwland Endegeest 1836, Lac.; Rijnsburg, v. d. B.; den Deijl 1841, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; 1840, B. W.; 1853, S.; Voorschoten 1859, S.; Terheiden 1882, V.; Hoornbrug bij 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen 1886, Destrée; Maassluis 1895, V.; Hoek van Holland 1892, Destrée; — Hoek 1865, A. W.; — Woensdrecht 1874, S. Lako; Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Engelensche dijk aldaar 1846, en Son, v. Hov.; Haren (N.-Br.), Thomson; Eindhoven, Dz.; 1886, V.; Boxmeer, Un. 1853; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Gulpen 1889, V.

(Tusschen vlas Garijp 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Blijham 1884, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; 1884, Heinsius in herb. pr.; — Zwolle 1887, en — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen Bennekom en de Grebbe 1893, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Overschie 1894, L. E. Steenhuizen in herb. Struyk.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Boxtel 1888, Struyk. in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Zwinderen, Dalen, Gramsbergen, Emmen, Sleen,

Weerdinge, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); – Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim—spoorbaan Eibergen, Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – Alkmaar, Bergen 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heemskerk, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); – Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); – Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Arcen, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 3. I. p. 351); Mook, Th. Abel.; Berghem, Lac.; Eijsden—Rijkholt 1885, K. en G.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16); Epen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

744. C. **Leucanthemum** *L.* In weilanden, langs wegen en dijken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; – Leeuwarden 1850, S.; – Sterrebosch, Groningen, Strat.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1850 en 1854, R. B.; zandberg Kampen 1848, T.; Voorst te Vollenhove 1894, en Zwolle 1891, L.; Worp bij Deventer 1839, Halb.; Deventer 1877, K.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen, Fockema; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; – Amersfoort, R. B.; Garj.; Zeist 1838, Lac.; Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1879,

A. C. Oudemans; tusschen Utrecht en Amsterdam, v. d. T.; Zuilen, v. A.; Wikkenburg 1832, Wtt.; — Oosterdoksdijk, Romb.; Diemermeer 1842, P. Heybrock (P. N. S.); IJdijken, buitensingels; stadspaden, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; tusschen Velserend en Bloemendaal 1869, Hoek; Bloemendaal 1871, Boerl.; Overveen, Exc. 1878; Kraantje lek 1845, P. A. Richard; Haarlemmerhout, Buse; Haarlem, Splitg.; — Leiden 1829, Reinw.; 1832, S. S.; Dz.; 1835, Lac.; B. W.; Perin; Warmonderhek 1859, en Wassenaar 1856, S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, R. B.; Loosduinen 1886, Destrée; Rotterdam 1850 en 1853, O.; 1851, Coll. Nat.; Papendrecht en Louterbloemen Dordrecht 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; spoordijk aldaar 1880, Boerl.; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); — Zuid-Beveland en Oosterzwake 1839, v. d. B.; Walcheren, Forsten; Veere 1894, Ogt.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861 en Sint Kruis, A. W.; — tusschen Loon op Zand en Kaatsheuvel, Thomson.

β. **discoideum** *Koch.*

In Herb.: Langs de Nieuwe Wetering bij Zwolle 1894, L.; — Nijkerk, Stolz.

(Vestingwerken Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Ruurlo 1885, Ensink in herb. L.; Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Lent, Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Vossengat batterij Utrecht 1845, Alpherts in herb. pr.; Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Blaricum 1899, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem, Overveen, Sparendam, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Overmaas en Schieland vooral in veenpolders algemeen, v. d. Voo in herb.

pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Souburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Breda 1879, Posth. in herb. pr.; 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; spoorweg Boxtel—Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; muren Wylre 1893, V. Suringar in herb. pr.

γ. **maritimum**. Plant vleezig en sterk vertakt. Vollenhove 1893, L. in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Gramsbergen, Ane, Emmen, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Lochem, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Kennemerland—Voorne en Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Woensdrecht, Hoogerheide, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Baarlo, Velden, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Amby, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

β. bouwland te Velp, Ogt. [Arch. 2. VI. p. 322].

745. C. Parthenium *Bernh.* (*Pyrethrum Parthenium*

Smith. en Fl. B. S. p. 610). Zuid-Europeesche plant; vroeger als artsenijgewas gekweekt, meestal echter als sierplant, vooral met gevulde bloemen; tegenwoordig meestal in een laagblijvenden vorm, met goudgele bladen voor mozaikperken. ♃. *Juni – Juli.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, en tuinen Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; — in het bosch van Matenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen; — Haren 1862, v. H.; Groningen, Strat.; Eelde, v. H.; — Meppel — IJselmuiden en Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1872, R. B.; Broekland bij Apeldoorn 1853, K. A.; Nijmegen, B.; Beek 1866, v. H.; — Amersfoort, Splitg.; 1893, Garj.; Heiligenberg bij Leusden 1836, D. S.; Amerongen, C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; spoorweg bij de Catharijnepoort te Utrecht 1841, v. d. T.; — tuin Uithoorn 1877, Boerl.; Amsterdam, Asscher; Fl. Amst.; Legmeerpolder bij Uithoorn 1886, Boerl.; Spaarndammerweg 1894, V.; Haarlem, Asscher; Buse; Overveensche weg 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Kerb.; Zomerlust aldaar, v. d. B.; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1840, B. W.; 1843 en 1846, O,; Rijksdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; 1884 V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; tuinen Hoek, A. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Oud-Heusdensche kasteel 1847, en Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Thorenroth 1900, G. en Jongm.; Bunde 1870, Groll; Heerle (misschien bij Breda?) 1864, H. d. V.; Halleweg bij Hussenberg 1885, K. en G.; Valkenberg 1887, V.; Vaals 1866, H. d. V.

β. **discoideum** *C. H. Schultz* B. i. p.

In Herb.: Uilenput bij Nijmegen 1864, en Berg en Dal 1872, v. H.

(Diepenveen 1851, en — Beekbergen (als *lasiocarpa*) 1879, K. A. in herb. pr.; Hoog Soeren 1879, L. in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer; Elswout, J. Koornneef; — Voorburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Breeweg Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118)*); — Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317); Schinnen, Nut, Simpelveld, Lac.; Beek —Elsloo, Slenaken, Pesaken 1885, K. en G.; tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac.; K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

Voorts vermeld door Knijf, Munting en Bruman.

C. corymbosum *L.* *β.* **discoideum**. Plant van bergachtige streken, een enkele maal elders ingevoerd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Aan den weg van Naarden naar Soestdijk, C. A. Backer.

[Aanm.: De determinatie dezer plant was mij niet zeker genoeg, om haar met een doorloopend nummer te voorzien; misschien een vorm van de volgende soort.]

746. C. vulgare *Bernh.* (*Tanacetum vulgare* L. et Prodr. Ed. I. p. 120). Algemeen langs muren, aan dijken en wegen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1868, Holk.; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Hollum op Ameland 1868, Holk.; Rottum 1898, Schipper; — Bergum 1838, Sprée; Hardegarijp 1849, S.; — Haren, Strat.; — Dalen, Erm 1859, Lac. en S.; Hooghalen 1865, H. d. V.;

*) De opgave zou van Pelletier afkomstig zijn, ofschoon de plant volgens Oudemans niet bij dien schrijver als inlandsch vermeld wordt.

Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; 1869, Hoek; zandberg Kampen, T.; Zwolle 1897, L.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Deventer 1846, v. Gron. (door de wormen! opgegeten, volgens aanteekening Dz.); Romb.; 1877, K.; Pothoofd Deventer (f. *gigantea*), K. A.; langs den IJsel (*ubi?*) 1845, P. A. Richard; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Ruurlo 1883, L. en Ensink; Lochem 1875, O.; Ratumsche weg Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Boerl.; Rijn boven Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Culemborg, Wtt.; — Amersfoort 1890, Garj.; Soestdijk, de Vriese; Baarn 1835, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Everdingen, H. S. (Coll. Nat.); — 't Gooiland 1874, Boerl.; Naarden 1844 en 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; buitensingel, Fl. Amst.; Velserhout, V. Z.; station Velsen 1874, H. d. V.; Vogelenzang 1833, S. S.; Kleverlaan 1837, Buse; Haarlem 1875, Groll; — Leiden, Dz.; Vestwal aldaar, S. S.; Rijnsburg 1835, Mb.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Dordrecht 1883, V.; Lek bij Vianen 1828, v. H.; — Goes 1847, en Oosterhavendijk, 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; gesloopt fort Frederik Hendrik te Breskens 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; 1878, L.; — Werkendam 1835, L.; Geertruidenberg, Verkouteren; loopschans Breda, v. A.; citadel 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Tusschen Bergum en Veenwouden 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; Hoog Buurlo 1850, Apeldoorn 1879—84, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Ede 1892, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; aldaar, Valburg, Zalt Bommel, C. A. Backer in herb. Heukels; — Schothorst onder

Hoogland 1871, Costerus in herb. pr.; — Naarderweg bij Bussum 1878, Koning in herb. pr.; Muiderberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bergen, C. A. Backer; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; aldaar en Katendrecht, v. d. Voo in herb. pr.; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Vreeswijk, Giesen, — Almkerk en Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Wissenkerke (N.-Bev.) 1883, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1893, Ogt. in herb. pr. — tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — ruïne Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Gramsbergen, Ane, Weerdinge, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); vestingwerken Nijmegen, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 288); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Heilo, Bergen, Egmond, Heemskerk, Beverwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Noordwijk binnen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); Noord-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123);

— Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Gulpen, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Cotula *L.*

747. C. coronopifolia *L.* Zuid-Afrikaansche plant, reeds in 1739 in Noord-West Duitschland ingevoerd, alwaar zij nog heden langs de Noordzeekust van Embden tot Holstein algemeen schijnt te zijn. ⨀. *Juli—Oct.*

In Herb.: Dijk naar Zeeburg, Groenewegen; Amsterdam, T.; 1839, v. d. T.; aan de balken in de Stadsgracht achter den Hortus Bot. te Amsterdam 1839, v. d. T.

[Aanm.: Het etiquet van v. d. Trappen bevat nog deze opgave: „door den broeder van Groenewegen, Hortulanus te Amsterdam aan Zeeburg indertijd gevonden, waarvandaan dezelve in den Hortus gekomen is. Ook op balken in de Muidergracht langs den Hortus, dus spontanea e horto Amstelaed.]

Artemisia *L.*

748. A. campestris *L.* Op droge zandgronden. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Zalk 1850, T.; Cayaux; dijk Zalk 1850, R. B.; Zwolle, Beucker Andreae; 1885, L.; Agnietenberg aldaar 1872, Posth.; 1874, v. Tuinen; tusschen Deventer en Olst 1846, M. J. Cop; onder de linden Deventer 1877, K.; Deventer, M. J. Cop; Diepenveen, Romb.; — Gelderland, Hoffm.; Bronsbergen, C. v. d. Broek; Zutphen 1833, Wtt.; 1886,

Groll; Arnhem, E. B. Ascher; 1851, v. H.; S.; vestingwerken Nijmegen, Ubbergen, Weurt, St. Anna, Heumen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Spoel bij Culemborg, v. Dijk; Golberdingen, v. Hov.; — Rhenen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Amersfoortsche berg 1894, Garj.; — Zandvoort, ruine Brederode 1846, Buse; 1873, Boerl.; 1894, V.; Bloemendaal, S. S.; Kerb.; Overveen, Dumortier; 1833, de Haan; S. S.; Splitg.; 1839, Buse; 1845, B. W.; v. d. B.; 1871, Groll; Haarlem 1835, Mb.; 1847, O.; — Oud Slijkerveer bij Vianen, v. d. T.; — Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.

(Trijselenberg bij Hattem 1878, en Epse 1851, K. A. in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Oudenbosch 1895, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden, Valthe, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199).

[Aanm.: De plant kerkhof Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 54) bleek te zijn A. vulgaris. Zie aldaar.

A. coerulescens L. een plant van de rotsige kusten der Adriatische Zee, werd door de Gorter als inlandsch opgegeven: zee- en Maasstrand in Delfland volgens Schwencke; hoogst waarschijnlijk werd hiermede een vorm van A. maritima bedoeld.]

749. A. maritima *L.* Op kleigrond langs de zeekust. ♃. *Aug.—Oct.*

α. **typica** *Buchenau.*

In Herb.: Texel 1833, Hoffm.; 1857, Harting; Prins Hendrikpolder 1865, D. Huizinga; zeewering Vlieland 1858, Lac.; Dellewal Westterschelling, Un. 1886; Terschelling 1886, K.; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; zeewering aldaar 1867, 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; —

Harlingen, Bergsma; Bruinsma; Hinxt; 1856, B. W.; 1871, S. B. v. d. Leij (als *hooikruid*); tusschen Harlingen en Makkum 1868, O.; Stavoren, Coll. Nat.; tusschen Workum en Hinlopen 1873, J. M. de Boer; Lemmer 1865, H. d. V.; zeedijk Blija 1851, S.; — Noordpolder Groningen 1829, v. H.; Vierhuizen 1856, Strat.; Zoutkamp, v. H.; — Willemsvaart (Overijsel), v. H.?; — Harderwijk, v. Heijn.; — Noordwestkust en tusschen vuurtoren en haven Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; zeedijk Enkhuizen 1894, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Nieuwe diep 1833, Hoffm.; Splitg.; Willemsoord 1845 en 1846, Buse; — nieuwe sluis Katwijk, B. W.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Hoek v. Holland, en Sekken aldaar, V. Z.; muur tusschen Maassluis en Hoek van Holland 1883, en Maassluis 1883, V.; — Zeeuwsche dijken 1846, Dz.; Schouwen, Un. 1894; Dijkwater Schouwen 1870, Schuringa; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Westerschelde dijk Zuid-Beveland 1841, v. d. T.; Walcheren, Forsten; Veere 1883, K.; Domburg 1877, K. A.; Nieuwehaven Middelburg, v. d. B.; tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; West Kappelsche dijk, Forsten; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Oranjezon, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W; Kapitalendam Biervliet 1839, Lac.; — Woensdrecht 1876, Groll; 1884, V.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.

β. **gallica** *Willd.* (*A. gallica* Willd. et Fl. B. S. p. 586).

In Herb.: Harlingen, Bruinsma (als *depauperata*); — Delfszijl 1832, G. Staggemeijer; — — Noordkust Marken 1886, Boerl. en V.; (1893, in herb. V. Suringar); Zand bij den Helder, v. d. Ende; — Holhaak bij Hoek van Holland

1849, v. d. T.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Westerschelde aldaar 1841, v. d. T.; schorren Leeuwerkepolder 1837, en Zandkreek 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson.

γ. **salina** *Koch.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Scheldedijk Zeeuwsch Vlaanderen 1841, v. d. T.; Kapitalendam bij Biervliet 1839, Lac.

[Aanm. De var. Salina schijnt mij zeer onzeker. Trouwens alle drie deze varieteiten zijn zeer lastig van elkander te scheiden; doch meer dan varieteiten zijn het zeker niet. Het zou mij niet verwonderen wanneer de A. gallica Willd. een geheel andere plant was, ook de verspreiding wijst daarop (Cfr. Grenier et Godron). De planten groeien alle door elkander; misschien dat β. en γ. oudere exemplaren zijn. Ook deze soort zou door kweeking nader moeten bestudeerd worden.]

(Zeedijk Stavoren en Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Nieuwe diep 1894, G. en Heinsius in herb. H.; Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels; Wieringen 1894 en Marken 1893, V. Suringar in herb. pr.; IJmuiden 1896, en — Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; — strand Wissekerke 1885, Schipper in herb. pr.; Schelde bij Kattendijke 1894, Posth. in herb. pr.; Rammekens 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: *α.* Ameland 1884, Kros (Arch. I. IV. p. 83); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Zierikzee, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 2. I. p. 50); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 286); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117).

γ. Zuiderzeestrand Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.

Voorts vermeld door Dodoens (1553), Pelletier, Vorstius en Munting.

750. A. annua *L.* Zuid-Europeesche plant, bij ons slechts ingevoerd. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; — de Bilt 1902, Mej. Boissevain.

(Apeldoorn 1872, K. A. in herb. pr.)

751. A. Tournefortiana *Rchb.* Plant uit het Oosten van Armenië tot Thibet; elders somtijds ingevoerd. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: In vrij groote hoeveelheid aan de buitenzijde van het rasterwerk van het rangeerterrein der stoomtram Deventer—Borculo te Deventer Sept.—Oct. 1897, K. A.; — Bennekom, opslag uit kippenvoer op de buitenplaats van den Heer H. W. Dros 1895, V.

(Pothoofd Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels.)

752. A. Abrotanum *L.* In Zuid-Europa inheemsch, elders wegens den aangenamen citroengeur der bladen in tuinen gekweekt. ♃. *Sept.—Nov.*, doch bij ons meestal niet bloeiend.

Beekbergen 1876, K. A. in herb. pr. (volgens Arch. 2. III. p. 84 ook voor het herbarium ingezonden).

(Pothoofd bij Deventer, Tj. Sterringa in herb. Heukels.)

753. A. vulgaris *L.* Aan wegen, in heggen, tusschen kreupelhout. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac. (als *camp.*); Schiermonnikoog 1860, en — Hemelum 1853, S.; Franeker, Sprée; Veenklooster 1873, P. Schuringa; — Beerta 1840, v. H.; Haren, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; T.; Oosterhout 1870, Hoek; Zwolle 1900, L.; Deventer, v. Gron.; 1877, K.; Pothoofd Romb.; Op 't holt bij Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1865, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Warnsveld 1882, C. v. d. Broek; Lochem 1875, O.; Velp, v. H.; Angerenstein bij Arnhem 1842, Tilanus (P. N. S.); Rijnoever beneden Arnhem, Thomson; 1897, V.; Nijmegen, B.; vestingwerken en zandgronden om Nijmegen, N.

en Th. Abel.; — Grebbe, v. H.; tusschen Kothen en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; hobbelpad naar Beusichem, H. S.; Doorn, Fockema; Eemdijk Amersfoort 1890, Garj.; Amersfoort, R. B.; — Naarden 1864, O.; Legmeerpolder, Boerl.; Amstel bij Amsterdam 1845, Romb.; Amsterdam, v. H.; Funen aldaar, Fl. Amst.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Keetendijk Enkhuizen 1894, Sanders; Heilo, V. Z.; duin en kruidberg Santpoort 1894, V.; Bloemendaal, V. Z.; Bentveld 1871, Groll; Overveen, S.; Haarlem, V. Z.; Splitg.; de Vriese; 1838, Buse; 1871, Boerl.; — Lisse, v. H.; Katwijk 1879, B. W.; duinen aldaar 1842, O.; Rijnsburg 1846, S.; Leiden 1840, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; Perin; 1842, O.; 1859, S.; Boerl.; Hooge Rijndijk aldaar 1832, S. S.; Wassenaarsche slag 1900, G. en Jongm.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; v. H.; G. B.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; 1882, V.; Overschie 1894, V.; Lekskesveer 1850, S.; Vianen, v. H.; — Haamstede 1887, L.; Goes 1846, v. d. B.; Koudekerke bij Ter Hooge 1875, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Beek, Boerl.; Maastricht, v. Hov.

β. **pallidum** *Fl. Bat.*

In Herb.: Apeldoorn 1890, 1892, K. A.

(Tusschen Bergum en Bergumer Nieuwstad 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Helpman 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; — Tiel, Posth. in herb. pr.; nabij de Lek, spoordijk enz. bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; Willige Langerak, J. J. Schep; Rotterdam, H. v. d.

Linden; Dordrecht, K. Dekker in herb. Heukels; Zwijndrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Fijenoord en kerkhof Hillegersberg, v. d. Voo in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburg 1891, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); tusschen Nieuwe Wetering en Schoorl, Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Borne, Carlshave, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Breevoort, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Eendracht, Uttel, Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Bergen, Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 414); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman.

754. A. Absinthium *L.* Zuid-Europeesche plant, doch als geneeskrachtige plant sinds lange tijden gekweekt en vaak verwilderd, aan dijken, wegen, bij ruigten enz. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Zeedijk Stavoren, C. A. Bergsma;

Gaasterland 1865, en Gieten 1865, H. d. V.; — klooster Ter Apel 1837, v. H.; — Erm 1859, en Drente 1859, Lac. en S.; Meppel Zwartsluizerweg en tusschen Meppel en Genemuiden, — Staphorsterbosch overvloedig, v. Heijn.; Vollenhove 1845, T.; R. B.; M. Dassen; Oldemarkt, v. H.; Pothoofd Deventer 1877, 1885, K.; Deventer 1885, Groll; — boerenplaatsen Hoenderloo, Un. 1890; Zutphen 1886, Groll; Lochem, Raedt; Arnhem, Wtt.; tusschen Elst en Nijmegen, Wtt.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Beek bij Nijmegen 1867, v. H.; Heumen 1847, G. Deijn.; Venen aldaar, Th. Abel.; Ooische waard, N. Abel.; Schovenhorst bij Putten 1884, O.; Nijkerk, Th. Stolz.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; wallen Utrecht, v. Dijk; — Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Zandvoorderlaan, v. d. T.; Lindenheuvel Overveen 1864, Hartsen; Haarlem, N. Anslijn; — Noordwijk, H. S.; duinen Katwijk 1833, S. S.; 1836, Lac.; Kerb.; 1837, Mb.; 1838, Buse; 1842, O.; 1842, B. W.; handelskade Dordrecht 1887, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, Dz.; Goes, op de Terpen en zeedijken Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; Oosterschelde dijk 1840, v. d. B.; duinen Breskens 1878, L.; Hoek 1863, A. W.; tusschen Axel en Zuiddorpe, v. d. T.; — weg naar Dorst, v. A.; Vlijmen 1846, v. Hov.; Helenaveen 1873, H. d. V.; — molen St. Jansberg, Un. 1898.

(Zeedijk achter Hemelum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Pothoofd Deventer, P. Westerhof; Twello 1851, Beekbergen 1875, en Apeldoorn 1873, K. A. in herb. pr.; Culemborg 1846, en Spoel aldaar 1845, Alpherts in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; -- Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Jachtlust de Bilt 1893, Costerus in herb. pr.; — bloemkweekerij Groenewegen Amsterdam 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheve-

ningen, de Wit Hamer in herb. L.; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Middelburg 1897, L. in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 389); — Rozewinkel, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); — Hasselo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Eibergen, Zwilbroek (culta), Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — meelfabriek Zoeterwoude, V. (Arch. 3. I. p. 578); — Vucht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Hoogkruts, Lac. (Arch. 2. V. p. 15).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman. *)

Tribus Senecioneae *Hoffm.*

Subtribus Senecioninae *Hoffm.*

Petasites *Tourn.*

755. P. niveus *Baumg.* Aan oevers en vochtige beschaduwde plaatsen in het Alpengebied, echter ook als tuinplant gekweekt. ♃. *Maart—Mei.*

(Buitengoed Endegeest en aldaar thans niet gekweekt 1894, V. Suringar in herb. pr.)

[Aanm.: Vermoedelijk toch een overblijfsel van vroegere cultuur; ik heb de plant met een afzonderlijk nummer opgenomen, omdat zij mijns inziens evenveel recht heeft als zoovele andere tuinrelicten.]

756. P. officinalis *Moench.* (*Tussilago Petasites* L. en Fl. B. S. p. 608). Langs dijken, aan slootkanten, langs beeken en rivieroevers. ♃. *April.*

*) De A. crithmifolia L., in de eerste editie van dit werk onder No. 528 opgenomen, wegens de opgave van Dumontier „zandgronden langs de zeekust van Holland" Fl. B. S. p. 726. is volgens een in ons herbarium berustend exemplaar uit Overveen A. campestris.

a. Tweeslachtige planten (*Tussilago Petasites* L.).

In Herb.: Utrecht, C. A. Bergsma; — Duinvliet Overveen 1876, Groll; 1882, v. E.; — Zoeterwoude, (P. N. S.); 's Gravenhage, G. B.; Dordrecht, Schull; 1880, Posth.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; rivierdijk aldaar 1880, Boerl.; — Goes, v. d. B.; Souburg 1845, v. d. Cop.

b. Vrouwelijke planten (*Tussilago hybrida* L.).

In Herb.: Oenkerk 1850, S.; — Veenwouden, Sprée; — Zwolle en Kampen 1847, R. B.; Zwolle 1891, L.; Wilsum 1846, T.; — Harderwijk 1868, R. B.; Zevenaar, G. Broers; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Tiel 1869, O.; — Amersfoort 1862, R. B.; 1892, Garj.; Kromme Rijn 1855, Coll. Nat.; Utrecht, v. H.; — Nieuwersluis bij de ophaalbrug aan den straatweg naar Breukelen, v. d. T.; Bergen bij Alkmaar 1878, N. Bakker; Haarlem, v. d. B.; 1870, Groll; Duinvliet 1876, Groll; Hazepaterslaan Haarlem 1835, Kerb.; 1836, Buse; Heemstede 1882, v. E.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Leiden, Dz.; 1842, O.; Zoeterwoude 1833, S. S.; 1835, Mb.; Stevenbrug aldaar 1846, (S. S.?); Delftsche vaart bij Leidschendam, v. d. B.; 's Gravenhage, de Br.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Pernis; 1871, Schepman; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek; Dordrecht, Schull; Dubbeldam 1836, Lac.; Weeskinderendijk bij Dordrecht 1881, en stationsweg aldaar 1884, V.; Schoonhoven, Cayaux; — Speelhuis Breda, v. A.; Doeveren, Thomson; Verlaatsche dijk tusschen Almkerk en Diessen, C. A. Backer; — Maastricht, v. Hov.; Geulhem 1897, V.

(*a.* Bij het Zootomisch Laboratorium te Leiden 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam 1880, K. A. in herb. pr.; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hillesluis en langs IJsel en Maas, v. d. Voo in herb. pr.; — Koudekerke 1877, L. in herb. K. A.;

Middelburg 1874, L. in herb. pr.; – Houthem aan de Geul 1896, Rieter in herb. pr.

b. Oude Schouw bij Akkrum 1865, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – 's Heerenbroek bij Zwolle 1885, L. in herb. pr.; Herksen 1850, Tijhaar in herb. K. A.; – Tiel, C. A. Backer in herb. Heukels; – Breukelen 1890, Costerus in herb. pr.; – Watergraafsmeer 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Haarlem 1883, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Nieuwersluis, C. A. Backer, Santpoort, Driehuis, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; – Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, Gorinchem–Almkerk, Dussen, Geertruidenberg, Raamsdonk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Houthem 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanwijzing van geslacht) tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); – Haarlemmermeer 1853, Harting (Arch. 1. III. p. 288); – Honsholredijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 388); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 116); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); – Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 316).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

757. P. albus *Gaertn.* Op lichte, vochtige plaatsen in bosschen en langs begroeide oevers, bij ons waarschijnlijk overblijfsel van vroegere cultuur. ♃. *Maart–April.*

In Herb.: 't Hoogje bij Amersfoort 1898 en 1899, K. A.; Wickenburg bij Schalkwijk 1899, C. A. Backer; – Overveen 1870, Boerl. (als *P. offic.*); – Rhijnzicht bij Leiderdorp 1871, Boerl. (als *P. offic.*);

1873, Hoek (als idem); op dezelfde plaats, thans echter kweekerij 1900, W. M. J. Borst Pauwels; 1900, V.

[Aanm.: Ook hier onderscheidt men de tweeslachtige plant als Tussilago alba L. en de vrouwelijke als T. ramosa Hoppe.]

Tussilago *Tourn.*

558. **T. Farfara** *L.* Op vochtige plaatsen; langs walletjes op klei en leembodem en op rivierdijken en bouwlanden op klei. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1860, Lac.; Eierland 1857, Harting; Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog tusschen den vuurtoren en het badhuis 1897, V.; Rottum 1897, Schipper; — Franeker 1840, Sprée; Leeuwarden 1850, S.; Witmarsum 1868, J. M. de Boer; — Helpman bij Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; tusschen Deventer en Vollenhand 1846, en Deventer 1846, T.; Enterveen bij Goor 1898, G. en V.; Lonneker 1901, L.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Zutphen 1838, Buse; Voorst 1877 en 1878, K.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt, Thomson; — Eemsoever bij Amersfoort 1890, Garj.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1833, Wtt.; buiten de Tolsteegpoort aldaar 1835, D. S.; Wikkenburg 1826, Wtt.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Ringvaart links van het Rechthuis in de Watergraafsmeer 1871, O.; Schinkel bij de Ringvaart 1857, Knüttel; Ringdijk Amsterdam, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Diemerbrug, Weesperzijde, Fl. Amst.; tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; Zandvoort 1837, Buse; Noordzeekanaal Velsen 1873, Boerl.; 1890, Groll; — Leiden 1833, S. S.; Dz.; 1840, B. W.; 1841, S. S.; 1843, O.; 1871 en 1872, Boerl.; Katwijk, Dz.; 1835, Mb.; Kerb.; 1895 en 1897, V.; kanaal aldaar, Exc. 1882; Lammerschans

bij Leiden 1840, Halb.; Leiderdorp en Koudekerk, v. d. B.; duinen Wassenaar, Pierot; Perin; Haagsche bosch, Exc. 1880; 1886, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; 1870, Groll; R. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam, v. A.; Rhoon 1871, Schepman; den Briel 1872, J. C. Huijsman; Dordrecht, P. S. Schull; singels aldaar 1835, Lac.; spoorbaan aldaar 1880, Boerl.; 1880, V.; 1882, C. v. d. Broek; Vreeswijk en Schoonhoven, v. Heijn.; — Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; — singelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Schin op Geul en Wylre 1897, V.; Eijsden, v. Hov.; Vaals 1900, G. en V.

(Wal buiten Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1874, L. in herb. pr.; — Terwolde 1851, Beekbergen 1872, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar en — Schalkwijk, Vechten, Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Nigtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam Willemspark 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Osdorp, Velsen, Heemstede, Bennebroek, C. A. Backer in herb. Heukels; — Sterrewacht te Leiden 1895, Witte singel aldaar 1893, Morssebelsche polder langs de Haarlemmervaart 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1886, en Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; Schiedam, C. A. Backer; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Ter Bregge en Overmaas aldaar, v. d. Voo in herb. pr.; — Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; tusschen Middelburg en Vlissingen langs het kanaal 1892, Ogt. in herb. pr.; — Venlo, weg onderste molen 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 249); —

Wijhe en Zwolle langs de spoorbaan, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); — Winterswijk, Eibergen leemputten, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 223); — Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 236); Zwanenwater 1896, V. (Arch. 3. I. p. 304); Alkmaar 1871, S. en Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Heilo, Overveen, de Rijp bij Bloemendaal, zanderij Overveen, — Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 387); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 117); — Bergen op Zoom Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 350); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 216); Simpelveld,—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 14).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Doronicum *Tourn.*

759. **D. Pardalianches** *L.* Boschplant in bergachtige streken, bij ons waarschijnlijk overblijfsel van vroegere cultuur, doch schijnbaar volkomen ingeburgerd. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen 1834, v. H.; Mickelhorst bij Groningen 1834, 1836, v. H.; Strat.; Hoogezand 1827, v. H.; Haren, Sprée; v. H; — Meppel, v. Heijn.; — ? de Bult bij Steenwijkerwold 1880, Lac.; Deventer, v. Gron.; bosch van het veerhuis te Diepenveen 1849, J. Berghuis; — dennenboschje van den Bijvank bij Twello 1848, M. J. Cop; Twello 1846 en 1847, T.; Romb.; 1877, K.; Briellaert onder Barneveld 1882, Snijders (herb. O.); Arnhem, Thomson;

Weurt 1848, G. Deijn.; bosch te Neerbosch 1849 en kasteel Weurt, Th. Abel.; — Heiligenberg bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Sterkenburg bij Doorn 1899, C. A. Backer; de Bilt 1837, D. S.; Driebergen, en Overbosch van Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Utrecht, Wtt.; tusschen Houten en Schalkwijk 1833, Wtt.; Wickenburg 1833, Wtt.; 1899, C. A. Backer; bosch v. Zuilen 1835, D. S. (nog 1880, H. d. V. Arch. 2. V. p. 527); — Amsteldijk bij Ouderkerk aan den Amstel 1872, Lac.; Velsen 1837, Buse; Brederode, Kerb. en Mb.; Bloemendaal, Mb.; 1857, v. E. (herb. O. n°. 2 als *scorpioides*); bosch van Vogelenzang 1873, Boerl.; Haarlem 1837, M b.; 1877, Groll; — Studentenpad Leiden 1873, Boerl.; Hoek; Warmond 1846, Perin; Poelgeest bij Leiden, Dz.; S. S.; 1832, v. d. B.; Oegstgeest, Fockema; Haagweg 1851, S. S.; Stadwijk onder Voorschoten 1894, V.; Huis den Deyl, v. d. Looij; 1837, Mb.; O.; Raaphorst, Kerb.; Bakkershage 1836, Buse; 1837, Lac.; Haagsche bosch, V. Z.; E. B. Asscher; 1844, v. Hov.; G. B.; Exc. 1861; 1872, H. d. V.; 1872, Groll.; 1882, V.; Destrée; Barger; 's Gravenhage 1873, Groll.; Delft, herb. v. H.; buitenplaatsen Dordrecht, V.; 1884, Posth.; — Koudekerke 1881, B. Jelgersma; huis ter Hooge onder Koudekerke (Walcheren) 1867, en Middelburg 1869, v. H. Jr.; dijk langs de Schelde 1845, v. d. Cop; — Ulvenhoutsche bosch 1875, v. A.; — Lichtenberg bij St. Pieter 1892, de Haas.

(Twikkel 1871, Carmigg. in herb. L.; — Culemborg — Schalkwijk, C. A. Backer; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Elswout, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Berkenpad Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; —

Oranjezon onder Vrouwepolder 1898, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

[Aanm.: Doronicum cordifolium Sternberg e. h. de Beijer in het herb. v. H. is waarschijnlijk toch D. Pardalianches. Op de verwarring van Doronicum Pardalianches met D. scorpioides werd reeds door Oudemans gewezen in Arch. 2. I. p. 69.]

Arnica *L.*

760. A. montana *L.* Op hooge, veenachtige heidevelden. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Bergumerheide 1849, S.; — Groningen, v. H.; Harendermolen 1830, v. H.; 1863, Holk.; 1895, Sanders; — Paterwolde, v. H.; Nietap, Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — tusschen Olst en Deventer 1846, en Borle bij Deventer 1846, T.; Okse 1846, K.; Staphorst 1901, L.; Vriezeveen 1891, Carmigg.; Diepenveen 1834, T.; Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895; — station Gorssel, Exc. 1897; Gorsselsche heide, Un. 1850; tusschen Harderwijk en Steenenkamer, v. d. T.; stadsweide Harderwijk 1833, D. S.; 1835, D. S.; 1855, Lac.; 1864, 1865, 1867 en 1870, R. B.; 1868 en 1869, R. B. en v. d. Scheer; Barneveld 1838, D. S.; Hoenderloo, Un. 1890; Apeldoorn 1833, Wtt.; 1853, K. A.; tusschen Apeldoorn en Voorst 1833, Wtt.; Beekbergen 1838, D. S.; 1846, S. S.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1833, 1834, Wtt.; 1837, Mb.; 1838, Buse; S. S.; v. A.; Vorden 1875 en 1876, Groll; 1888. C. v. d. Broek; Leesten 1851, Gronem.; halte Warken 1886, V.; Warnsveld, v. L. Hulsebosch; Toldijk bij 't Holtslag 1834, en in den Wildenborch, Star.; Broek te Ruurlo 1886,

Ensink; Winterswijk, Un. 1859; 1873, en Lindemansboschje aldaar 1874, R. E. de Haan; Lochem, Sprée; Nijmegen, Abel. en Pas; Thomson; Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; 1865, v. H.; — tusschen Woudenberg en Maarsbergen 1838, v. d. T.; Rhenen 1898, V.; — Giersbergen 1897, Heinsius en J. E. Honcoop; — Zuidwestzijde Koningsveen 1897, G. en V.; Meerssen, v. Hov.; Houthemmerberg 1885, K. en G.

(Metbroekbosch Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; — Twello, Brummen 1899, Wapenveld 1900, K. A. in herb. pr.; Loohuizerveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; station Klarenbeek 1901, Rieter in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Eeze en bij de Bult, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Weusthag, Tubbergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); overvloedig op weilanden in het noord-oosten van de gemeente Apeldoorn, de Beekberger hooilanden en het Ugchelsche bosch, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Maldensche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289).

Senecio *Tourn.*

761. S. paluster *D.C.* (*Cineraria palustris* L. et Prodr. Ed. I. p. 123). In moerassen en lage veenstreken, ⊙ en ⚇, zelfs ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: de Westen op Texel 1867, H. d. V.; tusschen de Hoorn en de Westen, Holk.; Texel 1881, Groll; — Onderdendam 1852, H. Reilingh Az.; — tusschen Rozewinkel en Weerdinge 1857, v. H.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; Un. 1889; tusschen Meppel en Staphorst, v. Heijn.; — Staphorsterbosch,

v. Heijn.; Kampen 1848, R. B.; Zwartendijk bij Kampen 1848, T.; Land van Vollenhove 1894, en Genemuiden 1894, L.; Nybroek bij Deventer 1834, Wtt.; Platvoet 1878, K.; – Essenburg onder Harderwijk 1877, R. B.; veenderij Emst onder Epe 1875, en Apeldoorn 1852, verdwenen in 1853, K. A.; in de grift te Lent bij Nijmegen 1858, C. D. Boll; – Eembrugge en Zeist, W. K.; Scharnsteeg bij Amersfoort 1893, Garj.; veenderij nabij fort de Gagel bij Nieuw Maarsseveen 1900, G. en Jongm.; Westbroek 1839, en Tienhoven 1839, D. S.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; Abcoude 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Vinkeveen 1846, P. A. Richard; Waverveen 1833, S.S.; Achttienhoven 1872, Bijns (O. n^{0}. 978); Nieuwersluis 1884, S.; – Hilversum 1839, Romb.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, C. A. Bergsma; v. H.; Fl. Amst.; v. S. V.; Jaagpad 1840, Romb.; Sloterdijk 1841, (wie?); Enkhuizen 1894, Sanders; Houtrijk en Polanen 1837, Buse; Haarlemmermeer tusschen Sloten en de Lynden 1851, Miquel; Crucquius 1852, Coster; omtrent de vuurtoren aan den Hoek van 't Spaarne, v. d. T.; 1853, S. en Hartm.; 1856, v. H.; Lac.; Haarlemmermeerpolder (aldaar wilde andijvie genaamd) 1856, v. H.; Spaarnwouderpoort Haarlem, Kerb.; weg naar Penningsveer Haarlem, Mb.; Haarlem 1835, Mb.; 1877, Groll; Vogelenzang, tusschen Zandvoort en de kalkovens, en – Halfweg Haarlem en Leiden 1834, S. S.; Leiden 1836, Mb.; 1851 en 1858, S.; 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; Bodegraven 1839, Lac.; polder Nieuwkoop en Noorderbuurtsche polder bij Noorden 1901, Jongm.; Leimuiden 1835, S. S.; Exc. 1883; Kudelstaart, Exc. 1897; spoorwegbrug de Vink, Kramer; Voorschoten, Exc. 1880; Vredenhoef aldaar 1854, Kramer; Leidschendam, v. Son; Waalsdorp, S.; Haagsche bosch, G. B.; 's Gravenhage, Fockema; G. Barger; Scheveningsche kanaal, Dz.; v. d.

B.; Delft 1865, H. d. V.; Nootdorp, Destrée; Hillegersberg 1851, wie?; 1889 V.; Overmaas en bij den Berg 1850, O.; Schollevaarseiland 1864, Krecke; drooggemaakte plassen Rotterdam, v. A.; Pijnacker en Naaldwijk, V. Z.; 's Gravezande 1887, en Zwijndrecht 1882, V.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Quakwatertje Rockanje 1900, Struyk.; Oost-Voorne, v. Rees; Dordrecht 1848, v. Hov.; — Oosterland (Duiveland) 1872, Schoor; Zwake 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Vlissingen en 't Zwaantje 1840, v. d. Feen; Koudekerke 1845, v. d. Cop; 1863, A. W.

(Stadsgracht Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn achter Schoonbroek 1878, K. A. in herb. pr.; bij de Linge te Beesd 1885, Schipper in herb. pr.; — Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; Buiksloot 1896, herb. Costerus; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Overveen 1894, Ogt. in herb. pr.; — Legmeer bij Leimuiden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; uiterwaarden eiland IJselmonde en langs de IJsel, v. d. Voo in herb. pr.; Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); — langs het Meer te Ubbergen 1858, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 289); — Velsen, Bentveld—Veenenburg, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 123; passim frequens v. d. B. Tijdschr. VIII. p. 26).

Voorts vermeld bij Dodoens, Kruydt Boeck 1608 Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: De var. β. hollandica „Hollandsch Aschkruid": de wortelbladen uit eenen diep gesleufden steel, uitloopende in eene lijn-lancetvormige vindeelige bladvlakte (Miq.). Op den uitgedroogden Zuidplas tusschen Rotterdam en Gouda, waar zij onder den naam van wilde Andijvie bekend was.

Miquel in Flora Batava VIII. T. 608, Cfr. Tijdschr. VIII. p. 250. Men vindt deze groeiplaats onder den gewonen vorm terug.]

762. S. **vulgaris** *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen. ⊙. *Jan.—Dec.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1895, V.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Westterschelling, Un. 1886; Ameland 1896, V.; Rottum 1896, Schipper; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1874, J. M. de Boer; de Joure, C. A. Bergsma; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; Haren 1863, v. H.; — Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zwolle 1892, L.; Deventer 1840, Halb.; K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Warnsveld 1884, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; — Amersfoort, Garj.; Doorn, Fockema; Tjepma onder de Meern bij Utrecht 1840, v. d. T.; Utrecht, v. H.; Wikkenburg 1827, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Zijdelmeer, Boerl.; Buiksloet 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Legmeerpolder 1886, Boerl.; Muiderpoort 1867, O.; Amsterdam 1824, v. H.; Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1846, P. A. Richard; Westerdoksdijk 1869, Hoek; Marken 1886, Boerl.; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Wijk aan Zee, Exc. 1865; Haarlem, C. A. Bergsma; Buse; 1871, Boerl.; Haarlemmermeer bij de Crucquius 1852, D. J. Coster; 1853, S. en Hartm.; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1842, O.; Perin; B. W.; 1856, S.; Valkenburg 1854, v. Dissel; Warmond 1859, en Wassenaar, S.; Haagsche bosch 1889, V.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 's Gravezande, V.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1835, Lac.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Hollandia, Forsten; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Sprang, Thomson; Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Houthem, Un. 1883.

(Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Tiel, Posth. in herb. pr.; Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Werkhoven—Overveen, Bloemendaal, Zandvoort, Haarlem, C. A. Backer in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; — West-Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Walcheren 1874 en 1879, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Kallenkote, Oldemarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); station Heino en van daar tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo, Diepenheim, Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 2. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

763. S. viscosus *L.* Op onbebouwde ruige plaatsen in zandige streken; langs rivieren. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Vollenhove, v. Heijn.; 1845, T.; Zeddam 1883, L.; – zeestrand Harderwijk 1852, 1895, 1871, R. B.; strand Elburg 1846, T.; Zutphen 1887, Groll; stationsterrein aldaar, 1879, K. A.; haventerrein, Un. 1897; Arnhem, Thomson; Exc. 1897; 1897, V.; omgang toren Groote Kerk aldaar 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; v. d. T.; Malden, Jachthuis, Un. 1853; tusschen Heerenwaarde en Dreumel vlakte Waal 1839, v. d. T.; Tiel, Mb.; Waaldijk Bommel 1833, Wtt.; Wageningsche berg 1838, 1840 en 1848, en Grebbeberg 1848, Buse; – Lockhorst 1894, Garj.; Amersfoort, R. B.; rangeerterrein Utrecht 1889, Wakker; tusschen Rhenen en de Grebbe, v. H.; – Naarden 1864, O.; zee te Muiderberg 1824 (*β. minor* v. H.), v. S. V.; Wieringen 1856, Lac.; Bergerduinen, Un. 1891; Zandvoort 1865, H. d. V.; 1876, Groll; oude muur Haarlem, straat over de R. C. kerk de Zon Oct. 1833, S. S.; – Leiden, Dz.; 1842, O.; oude muren aldaar, Hinxt; Spanjaardsbrug Leiderdorp 1840, Mb.; 1840, B. W.; Wassenaar, S. S.; 's Gravenhage, R. B.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Vreeswijk 1832, en Lek bij Vianen, v. H.; – Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Gilze–Rije 1879, Posth.; – Maastricht, Un. 1861; 1864, H. d. V.; 1870, Groll; langs de Maas Maastricht, v. Hov.; Beek–Elsloo 1883, K.; Beek, Un. 1883.

(Spoorbaan Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; – Zwolle 1885, – Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; – Grebbeberg Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.;

— spoorweg Hilversum, Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zanderij aldaar, Koning in herb. pr.; — Terhagen 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); — Heemstede, — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Walcheren, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 26); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); Venlo, Blerik, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Meerssen, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 317); kolenspoorweg bij Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16); — en enkele plaatsen als Driebergen, v. d. B.; Amsterdam, Zwartewatersdijk, de Gorter; Friesland, M.; Culemborg, Amerongen, Doorn, Soestdijk en Haarlem, Fl. B. S. vermeld in Prodr. Ed. I. p. 123.

764. S. silvaticus *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan wallen, heggen enz. in zandige streken. ⨀. *Juli —Aug.*

In Herb.: Wallen Texel 1860, Lac.; Hooge berg 1869 en de Westen Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Hoorn en Midsland Terschelling, Un. 1886; Midsland 1896, en Terschelling 1897, V.; — de Joure, Bergsma; Rijsterbosch Gaasterland 1870, J. M. de Boer; — Pekel A 1827, en Oldemarkt, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; — Nieuw Dordrecht, Emmen, Hoogeveen 1859, Lac. en S.; weg naar IJhorst Meppel, v. Heijn.; — Oosterholt bij Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; bij de Pelikaan te Zwolle 1891, Carmigg.; de Wijk en Staphorsterbosch, v. Heijn.; Diepenveen 1877, K.; Hertme bij Borne 1901, L.; — Harderwijk 1847, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; 't Loo 1858, O.; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1884, C. v. d. Broek; Epserheuvel, Exc. 1897; Arnhem, Thomson; 1886, V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas;

Ubbergen en Beek, Ooische waard, Lent, Oosterhout en Bemmel, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; Groesbeek 1897, G. en V.; — Utrechtsche straatweg Amersfoort 1893, en boekweitveld bij Hoogland 1892, Garj.; Zeist, Rijzenburg, 1859, R. B.; Doorn, Wtt.; de Grebbe, Fockema; Zeist 1844, Wenck; Zeisterbosch 1847, T.; de Bilt 1826, v. H.; Beverwaard 1830, Wtt.; Amerongen, C. A. Bergsma (als *lividus*); — Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; 1839, Romb.; 1870, Hoek; Zijdelmeer, Boerl.; Wieringen 1857, Harting; Velsen, v. H.; Bloemendaal 1868, O.; 1872, Boerl.; Overveen, Kerb.; Elswout 1887, V.; Aardenhout 1870, Groll; Haarlem 1836, Mb.; Buse; Noordwijkerhout, en Noordwijk 1837, Dz.; Lisse, v. H.; Leiden, Mb.; 1842, O.; Wassenaar, Pierot; straatweg over Oud Wassenaar 1897, V. (1$^1/_4$ M. hoog); 's Gravenhage, R. B.; Eikenduinen, Un. 1851; Ockenburg bij Loosduinen 1896, V.; tusschen Loosduinen en Monster en te Monster V. Z.; spoordijk Sliedrecht 1888, V.; — Schouwen 1845, en Renesse 1844, v. d. B.; Haamstede, Un. 1894; duinen Walcheren 1840, v. d. B.; Zuiddorpe, 1863 en Eede 1861, A. W.; — Bergen op Zoom 1841, Lac.; Mastbosch, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (als *viscosus*); Terheijden 1882, V.; Dongen 1842, v. d. T.; — leemhelling tusschen Thorn en Ittervoort 1900, G. en Jongm.; station Beek, Un. 1883.

β. **denticulatus** *Müller*.

In Herb.: Valthe, Un. 1889; — het Loo 1875, K. A.; — bosschen Bergen op Zoom 1841, Lac.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, Surhuisterveensche heide 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Twijzel 1866, en Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Heerenveen en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Kolmschate 1851, K. A. in herb. pr.; — Roozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1893, V. Suringar, in herb. pr.; — Hilversum

1874, v. Tuinen in herb. pr.; Laren, Un. 1901, Ogt. en Rieter in herb. pr.; Callantsoog, Zwanewater 1899 en — Wassenaarsche slag 1896, Struyk. in herb. pr.; Endegeest onder Oegstgeest 1893 en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Vrouwenpolder 1877, en Oostkappelle 1877, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. I. IV. p. 83); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Wolvega en tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1891 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 410); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. I. V. p. 224); — Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland, — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); — Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

[Aanm.: De groote weelderige exemplaren, met vierlobbige bladen, die den stengel met groote, breede ooren omvatten, worden onderscheiden als var. auriculatus W. Meyer = lividus Hook. = S. lividus Nolte. Zie de exemplaren van Bergsma bij Utrecht verzameld.

Bovendien is er nog een hybride bekend, S. silvaticus × viscosus = S. viscidulus Scheele, echter naar het schijnt zeer zeldzaam.

S. squalidus L. Op akkers en muren in Zuid- en Zuid-Oost-Europa, werd door Dumoulin voor Limburg vermeld. Misschien berust deze opgave op een vergissing; de plant is ten minste van daar niet bekend.]

765. S. **fluviatilis** *Wallr.* (*S. sarracenicus* L. et Prodr. Ed. I. p. 124.) Aan de oevers van rivieren en plassen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Zalk, T.; 1866, R.B.; bosch te Zalk, R. B.; Zwolle, Dassen; veerdam Agnietenberg Zwolle 1853, Kros; 1887, L.; — Harderwijk 1872, R.B.; Zutphen, Wtt.; tusschen Arnhem en Rheede, Mb.; Velp aan den IJsel, C. A. Bergsma; Westerbouwing 1882, K.; Ooische waard, Th. Abel.; Nijmegen, Mb.; waarden Beuningen, B.; griend aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; — Eem bij Coelhorst 1896, en Soest 1896, Garj.; Zeist, C. Petif; de Bilt 1839, D.S.; Rijn bij de Grebbe 1827, v. H.; — Haarlem 1878, K. A.; Duinvliet bij de Houtvaart, v. E.; — Maas Rotterdam, S. S.; 1833 en 1834, C. H. v. d. Looij; Fijenoord 1834, v. H.; 1870, O.; Dordrecht, en 's Gravendeel, Lac.; Willemsdorp 1886, V.; — Moerdijk, Dz.

(Olst 1880, Deventer 1850, K. A. in herb. pr.; — Rijnoever bij de Duno 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Kralingsche veer 1896, Ogt. in herb. pr.; Schiedam en Prins Alexanderpolder Kralingen, v. d. Voo in herb. pr.)

Bovendien: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A.W. (Arch. 2. III. p. 124). De opgave Markelo (Arch. 3. I. p. 618) heeft wellicht betrekking op *S. paludosus.*

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

766. S. **Fuchsii** *Gmel.* (*S. ovatus* Koch. et Fl. B. S. p. 600.) Op vochtige plaatsen in bosschen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zutphen, Buse; Velp aan den IJsel, C. A. Bergsma; Vorden 1874, Groll; Warnsveld 1838, Buse; Nijmegen, Abel. en Pas; Th. Abel.; Beek 1835, Wtt.; 1839, 1840, Lac.; Un. 1847; 1847,

de Br.; 1853, O.; 1864, v. H.; 1868, O.; 1882, P. Keijzer; 1897, G. en V.; Watermeerwijk bij Nijmegen 1867, v. H.; Ubbergen 1833, Wtt.; 1840, Lac.; 1881, Posth.; tusschen Beek en Ubbergen, B.; G. Broers; 1851, v. d. T.; huis Ubbergen en tusschen Ubbergen en Nijmegen, N. en Th. Abel.; Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898; Berg en Dal 1864, v. H.; Jachthuis Malden, Un. 1853; – Amersfoort, Garj.; Leeuwenbrug onder Neerlangbroek, v. d. T.; – Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; – St. Pietersberg 1870, en Gronsveld 1883, Groll; Gulpen, Un. 1861; Un. 1863; Wylre en elders in Zuid-Limburg 1872, Lac.; rotspark Valkenberg 1901, V.

(Geulhem, Un. 1883 L. in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.; St. Pietersberg 1893 en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Valkenberg, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier.

767. S. paludosus *L.* Aan rivieroevers en op moerassige plaatsen. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Kampen, v. Heijn.; R. B.; Brunnepe 1873, Hoek; Zalk 1846, T.; Staphorsterbosch, v. Heijn.; IJsel bij Zwolle 1865, H. d. V.; Zwartewater bij de Riesebos te Zwolle 1901, L.; IJsel bij Deventer, Coll. Nat.; 1877, K.; Exc. 1897; Markeloosche veen bij Diepenheim, Un. 1897; – IJsel bij Zutphen, G. B.; E.; Doesburg 1863, H. d. V.; in het Sek en bij den Karpervijver in den Wildenborch, Star.; Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; beek tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Eibergen, Un. 1859; Velp, C. A. Bergsma; Doorwerth, Buse; Arnhem, S.; tusschen Arnhem en Nijmegen, Thomson; Nijmegen 1833, Wtt.; N. en Th. Abel.; 1868, v. H.; Persingen 1864, v. H.; Culemborg 1827, Wtt.; 1890, de Haas; bocht van

de Lek onder Rijswijk tegenover Wijk bij Duurstede aan den kant naar Maurik, v. d. T.; — zandplaat Wijk bij Duurstede, W. K.; Lekoever bij Wijk en Vianen 1843, Wenck; Nederhorst, den Berg, C. A. Bergsma; — Maas bij Rotterdam 1834, S. S.; Prikkengat bij Maassluis, V. Z.; Fijenoord 1870 en Overmaas 1850, O.; Rotterdam en Charlois, V. Z.; Zwijndrecht 1880, Posth.; Dordrecht 1835 en 1838, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; viaduct Kop van 't Land Dubbeldam 1882, en Biesbosch 1888, V.; Gorinchem, Leerdam 1833, en Linge aldaar, Wtt.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Werkendam 1837, Lac.; 1897, V.; Moerdijk, Dz.; de Vriese (P. N. S.); Speelhuis Breda, v. A.; Kollenveen bij Oisterwijk 1894, Ogt.; 's Hertogenbosch en langs de Dieze 1845, v. Hov.; — Maaskant bij Pietersberg, Un. 1883; Maastricht 1870, Groll; Oude Maas bij Eijsden 1894, V.

(Deventer 1879 en Raalte 1898, L. in herb. pr.; — IJseloever de Steeg, V. Suringar in herb. pr.; Voorst en tusschen Zutphen en Doesburg 1878, Borculo 1879, Eerbeek 1899, spoorwegslooten tusschen Stroe en Barneveld 1895, K. A. in herb. pr.; Veenendaal 1898, Struyk. in herb. pr.; Wageningen 1886, Heinsius in herb. pr.; Culemburg en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Spijkenisse, J. Koornneef; — Sleeuwijk, Werkendam, Almkerk, Geertruidenberg, C. A. Backer; Baardwijksche Overlaat, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; Deuteren bij 's Hertogenbosch 1874, Costerus in herb. pr.; — langs de Roer tusschen Roermond en Oolderveerhuis Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); — Breevoort, Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618).

768. **S. erucifolius** *L.* (*S. tenuifolius* Jacq. et Fl. B. S.

p. 596.) In kreupelbosschen, aan beplante dijken en wegen. ♃. *Juli—Sept.*; bloeit iets later dan *S. Jacobaea.*

In Herb.: Bontekoe bij Leeuwarden en Jelsum 1849, Beetgum 1846 en 1859, S.; — Kampen 1847, 1854, R. B.; 1847, T.; Katerveer bij Zwolle, v. H.; Un. 1888; tusschen Deventer en Twello, v. H.: — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1878, K.; Baak bij Zutphen, Buse; Brummen, Petif; Velp, C. A. Bergsma; tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Ewijk bij Nijmegen 1849, Th. Abel.; Beuningen, B.; Warthuizenstraat Beuningen, Th. Abel.; zandplaat Herwijnen 1859, S.; Ede 1890, v. Vloten; Wageningen 1836, Mb.; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; Driebergen 1828, Wtt.; Zeist, W. K.; Utrecht 1835, D. S.; 1859, A. W. Hartman en R. B.; Tolsteegpoort Utrecht 1840, v. d. T.; Maartensdijk 1835, D. S.; Hardenbroek 1826, v. H.; Grebbe 1837, Buse; — Zuiderzeedijk bij Muiden 1901, G. en V.; — Bergen, Kerb.; Overveen 1872, Boerl.; Meerenberg 1865, en — Wassenaar 1875, H. d. V.; Haagsche bosch, de Br.; 's Gravenhage en Scheveningen, R. B.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; Maassluis 1895, en eiland Rozenburg 1895, V.; zeeduinen Rockanje 1871, en Overmaas bij Rotterdam 1853, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; huis te Merwe bij Dordrecht 1888, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; 's Gravenpolder 1841, v. d. T.; Walcheren 1893, en Oranjezon 1883, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Werkendam 1888, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; Bavel 1895, S. en V.; Eindhoven, Dz.; — St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; Geleenderberg 1900, Rieter; 1901, V.

(Voorst 1877, Groesbeek 1873, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Westerbouwing

bij Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; westersingel Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Redichem 1843, Alpherts in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Watergang Ilpendam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Haarlemmervaart Leiden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; J. Koornneef; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht aan den dijk naar Groote Lindt 1895, Posth. in herb. pr.; Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — schansdijk Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1893, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Princenhage 1897, Struyk. in herb. pr.; — Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p, 617); Waaldijk Weurt, Neerbossche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); — Zandvoort — Lisser binnenduinen, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Tholen, Oost en West Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 317).

769. S. Jacobaea *L.* Algemeen op grazige gronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Franeker, C. A. Bergsma; — Hoendiep bij Groningen, Strat; Veenwouden, Sprée; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen,

R. B.; T.; zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Deventer 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Romb.; 1846, v. Gron.; 1878, K.; Zwolle, Wtt.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Nijkerk 1857, Stolz (als *lyratifolia*); Elst bij Lochem 1859, Star.; tusschen Doesburg en Drempt 1883, L.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1865, v. H.; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, Kraamw.; Hoogenwel bij Amersfoort 1895, Garj.; Soestdijk, M. D.; de Bilt, v. H.; walmuur bij 't Bolwerk Sterrenburg te Utrecht, v. d. T.; Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Sloten, Diemen, Oud Diemen, Fl. Amst.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; Nieuwe diep 1844, Wenck; Bergen, Un. 1891; Breesaap 1842, v. H.; Spaarndam 1840, Buse; Haarlemmerduinen, Splitg.; 1838, Romb.; — Leiden 1832, en 1835, Wtt.; Pierot; 1842, O.; den Deijl, Dz.; Wassenaar 1835, Mb.; 1843, O.; 1853 en 1856, S.; 1876, Groll; 1896, V.; tusschen Wassenaar en Katwijk, Perin; Waalsdorp, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Scheveningen 1851, T.; Zwijndrecht 1838, Lac.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1882, V.; — Zierikzee 1868, Schuringa; Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1845, Driewegen 1838, en Walcheren 1841, v. d. B.; West-Kapelle 1834, v. d. Feen; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Werkendam 1886, V.; Breda, v. A.; Ginneken 1876, O.; de Pettelaar 1847, en Boxtel 1827, v. H.; — Broekmolen bij Stramproy 1899, G. en des Tombe; Maastricht, v. Hov.; Gulpen en Beek, Un. 1883; Geleenderberg 1901, V.; rotspark Valkenberg 1901, V.

β. **flosculosus** *D.C.* (*β. discoïdeus* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 124.)

In Herb.: Texel 1857, Harting; Viamensche veld Vlieland 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.;

Midsland Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1861, Lac.; 1896, Schipper; — Rheede, J. F. Hoffm.; — Velserduinen 1848, T.; R. B.; Breesaap, v. H.; Zandvoort 1876, Groll; Bloemendaal 1867, O.; 1884, K.; Haarlem 1862, H. d. V.; — Katwijk 1836, Lac.; Leiden, Mb.; S. S.; Pierot; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, S.; kamp bij Waalsdorp, v. S. V.

(*α*. Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Terwolde 1851, Zutphen 1897, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Oudwijk Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Merwedekanaal bij spoorweg Diemen—Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Galgenberg Naarden 1898, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Overmaas, v. d. Voo in herb. pr.; Willemsdorp 1892, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1887, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.

β. Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Schoorldam—Bergen 1889, J. J. Smith in herb. pr.; IJmuiden, Mej. Kerbert in herb. Heukels; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Reigersbosch bij Lisse 1893 en Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: *α*. Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 222); Markelo—Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 617); Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Haarlemmerhout, Bentveld—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 430); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom,

langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld bij Dodoens Cruydeboek 1554, Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); stationsterrein Hoorn, G. (Arch. 2. VI. p. 322); Beverwijk, Aardenhout, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71).

770. S. aquaticus *Huds.* Aan waterkanten, in moerassige graslanden enz. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: De Hoorn op Texel 1868, en Hee, Midsland, Kennem, Kaart 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; — Galamadammen 1867, J. M. de Boer; Gustumerveld, Giekerk, S.; Hardegarijp 1840, Sprée; — Helpen bij Groningen 1841, v. H.; Groenesteijn bij Helpman, Strat.; — Paterwolde, v. H.; Meppel, v. Heijn.; Ane 1859, Lac. en S.; — Giethoorn, Zuidveen, Un. 1892; Kampen 1847, R. B.; 1873, Hoek; IJseldijk Wilsum 1873, Hoek (als *erraticus*); Zwolle (fl. *aurantiacis*) 1900, L.; Heino, Un. 1880; Groll; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer, Halbertsma; Okse 1878, K.; Almelo, Un. 1870; broek te Borne en de Lutte, Un. 1895; Haaksbergen, Un. 1895; — Harderwijk, R. B. (spec. *unic.* als *S. erraticus*); 1865, R. B.; Oostermeen bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Lochemsche laan Wildenborch 1832, Staring; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Eibergen, Un. 1859; Arnhem, Thomson; 1873, Groll; Beekhuizen 1844, en Ubbergen 1850, Th. Abel.; broek Neerbosch 1850, Th. Abel.; 1865, v. H.; Beuningen 1850, Th. Abel.; tusschen Veenendaal en Rhenen 1898, V.;

Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; Eem aldaar 1894, Garj.; Stoutenburg bij Amersfoort 1862, R. B.; Maarsbergen, C. A. Bergsma; Beverwaard 1827, Wtt.; Westbroek 1835, Kraamw.; Osdorperweg 1857, Knüttel; Utrecht, Bergsma; G. Deijn.; — Naarden 1864, en Oud-Diemen 1863, O.; Zijdelmeer 1884, Boerl.; IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; Sloterweg, Fl. Amst.; Zaan, Kerb.; tusschen Alkmaar en Bergen, Un. 1871; Spaarne Haarlem 1872, Boerl.; Haarlem 1870, Groll; 1871, Boerl.; Heemstede 1872, O.; Aardenhout, Kerb. (als *erraticus*); — Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; Valkenburg, v. d. B.; Leiderdorp 1846, O.; spoorbaan Zoeterwoude 1894, V.; Oegstgeest, Boerl.; Warmonderhek 1843, O. (als *erraticus*); Leimuiden, Exc. 1883; Waverveen, Kudelstaart, Aalsmeer, Leimuiden 1860, Lac.; Wassenaar, Dz.; J. A. v. Dissel; Waalsdorp S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Zuiderbosch aldaar, V. Z.; Fijenoord 1870, O.; plantage Rotterdam 1837, Lac.; Zwijndrecht 1883, en 's Gravendeelsche dijk Dordrecht 1886, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Lagewaard 1853, Cop.; Heikop, v. H. (deels als *erraticus*); — Breda, v. H.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Ortensche en Hervensche dijk 1847, v. Hov.; Wanroij, Un. 1898, tusschen Boxmeer en St. Anthonies 1895, G. en V.; — Plasmolenveen, Un. 1898; Roermond 1900, G. en Jongm.; Beek, Un. 1883 (als *Jacobaea*); langs de Maas bij Gronsveld 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Heerenveen 1872, Costerus in herb. pr.; tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1867, v. Tuinen in herb. pr.; oevers der Ruiten A bij Ter Apel, Un. 1899; Rieter, in herb. pr.; — Zwolle 1893, 1895, L. in herb. pr.; Hardenberg 1891, Carm. in herb. L.; — Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; — Diemen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; watergang Ilpendam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden

gasfabriek 1900, Struyk. in herb. pr.; Boskoop, Zevenhuizen, IJselmonde, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Nieuwland bij Papendrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Hasselo, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3 I. p. 618); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 318).

771. S. erraticus *Bertol.* Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Muggebeet bij Steenwijkerwolde 1893, L.; — Riezebos en polder Mastenbroek bij Zwolle 1901, en Herthme bij Zwolle 1901, L.; — houtbergplaats kanaal bij Apeldoorn 1890, K. A.; Omland bij Drempt bij Doesburg 1876, K.; Ubbergen, en Wamel bij Tiel 1851, Th. Abel.; — Maarssen, D. S.; Doorn, v. H.; — Aardenhout 1836, Mb. en Kerb.; kasteel Heemstede 1845, en Haarlem, Buse; — Haagsche bosch, V. Z.

(Zwartsluis 1893, L. en Borne 1901, L. in herb. pr.; — veerhuis naar Wamel over Tiel 1881, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Koewacht, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287).

[Aanm.: S. Jacobaea, aquaticus en erraticus zijn zeer moeielijk uit elkander te houden, daar wel de uiterste vormen genoegzaam afwijken, doch deze drie soorten geleidelijk in elkaar overgaan. Het schijnt mij dan ook waarschijnlijk toe dat we hier slechts één zeer variabele soort hebben zooals reeds door Beck in Flora v. N. Oesterreich

werd aangenomen en waarmede ook Weiss in Koch's Synopsis III Ed. zich kan vereenigen.

Ascherson houdt aquaticus voor een eigene soort, doch houdt erraticus bij instinct als afzonderlijke soort. Een vreemd argument in de botanie.

Het schijnt mij noodzakelijk deze echt Hollandsche planten in hun levenswijze nader te bestudeeren.]

Tribus Calenduleae *Cass.*

Calendula *L.*

772. **C. officinalis** *L.* Zuid-Europeesche plant, bij ons als sierplant en nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Mesthoop Wezeveld 1878, K.; — Loosduinen 1886, Destrée; — puinplaats Venlo 1899, Garj.

(Meelfabriek Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Langs den dijk van de Zuid-Willemsvaart, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277).

773. **C. arvensis** *L.* Zuid-Europeesche en Noord-Afrikaansche plant, hier en daar als tuin-onkruid. ⊙. *Juni—Herfst.*

(Apeldoorn 1879, K. A. in herb. L.)

Bovendien: Maastricht, Lej. Fl. de Spa I. p. 185 (Arch. 1. II*. p. 20).

Tribus Cynareae *Spreng.*

Subtribus Carlininae *Hoffm.*

Xeranthemum *Tourn.*

774. **X. annuum** *L.* Sierplant uit Zuid-Oost-Europa, nu en dan verwilderd. ⊙. *Juni—Juli.*

(Venlo, bij den bovensten molen, één ex. als opslag 1897, Rieter in herb. pr.)

Carlina *Tourn.*

775. C. vulgaris *L.* Aan dijken en wegen, op onbebouwde, voornamelijk kalkhoudende, zandgronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Hoorn op Texel 1860, Lac.; Eierlandsche duinen en Coxdorp aldaar 1869, Holk.; tuinen Nattevlak Texel, S. P. Huizinga; Terschelling en zwarte duin aldaar 1868, Holk.; — Epserheuvel Deventer, Exc. 1897; Rijssen 1897, G.; — Loenen 1877, K.; tusschen Wissel en Epe, Un. 1890; Wisselsche veen 1875, K. A.; — spoordijk Amersfoort 1895, Garj.; — Breesaap 1871, Boerl.; Velsen, R. B.; 1848, T.; Wijk aan zee 1835, de Vriese; Zandvoort, v. H.; Buse; v. d. T.; Bentveld 1870, Groll; Overveen, S.; Brederode, Kerb.; Haarlemmerduinen, Splitg.; de Vriese; 1842, v. H.; duinen halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; — duinen Katwijk 1835, Lac.; S. P. Kros; 1854, v. H. Jr.; Groot Hazebroek 1832, S. S.; Wassenaar 1833, S. S.; Dz.; Forsten; 1843, O.; Perin; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; duin aldaar, 1836, D. S.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningen, Un. 1851; 1886, Destrée; duinen tusschen den Haag en Loosduinen, R. B.; Staalduin, v. d. T.; duin Voorne 1835, v. Rees; duinen Rockanje 1871, O.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; — Noordgouwe 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Kadzand 1887, L.; Rammekens, v. d. B.; Axel—Terneuzen v. d. T.; tusschen Hoek en Terneuzen 1861, A. W.; — fort Isabel 1847, v. Hov.; — Plasmolen bij Mook, Th. Abel.; Sittard, D. Horn; Gulpen 1872, Lac.; Valkenberg 1901, Rieter.

(Herksen bij Zwolle, Tijhaar; — Epe 1875, Arnhemsche weg bij den Tol onder Apeldoorn, K. A. in herb. pr.; — Callantsoog 1899, Struyk. in herb. pr.; duinen tusschen Santpoort en IJmuiden 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1884, Heinsius

in herb. pr.; Vogelenzang 1893 — Noordwijk 1893 en Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr,; — duinen Haamstede, Un. 1894 en dijk naar Kattendijke bij Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1875, L. in herb. pr.; Domburg 1877, K. A. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1885, Schipper in herb. pr.; Domburgsche duinen 1890, Ogt. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Heumensche molen en het dorp, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p 237); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Valkenberg, Meerssen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

Subtribus Carduinae *Hoffm.*

Lappa *Tourn.*

776. L. maior *Gaertn.* (*Arctium Lappa* L. et Fl. B. S. p. 574.) Aan wegen, ruigten enz. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: 't Joppe 1832, (wie?); tusschen Zalk en Koelucht 1871, Hoek; — Voorst 1877, K.; Nijmegen, Ooi, Weurt, Lent, Oosterhoutsche bosch, Ooische dijk 1850, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; Bunnik (?) 1857, Coll. Nat.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, v. H.; Schinkel bij Amsterdam 1855, Lac.; Ringdijk en Sloterweg, Fl. Amst.; Haarlem 1835, Mb.; Posthuis onder Heemstede, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Dz.; 1843, O.; Valkenburg 1842, v. d. B.; Katwijk 1899, Jongm.; Voorschoten, S.; Fijenoord 1870, O.; kerkhof Heerjansdam 1837, Lac.; tusschen Papendrecht en Oud Alblas

1850, M. J. Cop; — Zuid-Beveland en Goes, v. d. B.; — Oud Heusden en Empel 1847, v. Hov.; — Meerssen, Un. 1861; Schaesberg 1901, V.

(Zwolle 1894, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Velsen 1894, Ogt. in herb. pr.; — Valkenburg 1893, V. Suringar in herb. pr.; park Merwestein Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzee eilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Hees, Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

777. L. tomentosa *Lam.* (*Arctium tomentosum* Mill. et Fl. B. S. p. 574.) Op gelijke plaatsen als de voorgaande. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1848, R. B.; — Amsterdam, Lac.; 1863, O.; Zeeburg 1872, O.; 't Gooi 1829, Wtt.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; langs de Zijl Leiderdorp 1840, B. W.; Wassenaar, V. Z.; Monster, v. d. T.; — Maastricht, de Marres.

(Hoogebrug bij Winschoten 1889, Schipper in herb. pr.; — Zalk 1892, L. in herb. pr.; — het Loo 1898, K. A. in herb. pr.; — duinen bij Velsen 1879, K. A. in herb. pr.; — Middelburg 1898, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Bentveld — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuid-Beveland, v. d. B. (Arch. 2. III. p. 124), dit is echter waar-

schijnlijk de groeiplaats voor *L. intermedia*; algemeen West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Boven opgegeven groeiplaatsen zijn niet zeker; wellicht hebben verschillende betrekking op andere Lappa-soorten, de meeste op L. minor.

Men kent bovendien nog een hybride L. maior × tomentosa = Lappa ambigua Celak.]

778. L. minor *D.C.* Op gelijke plaatsen als de vorige. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; magazijn Loodswezen Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog dorp 1860, S.; – Leeuwarden 1859, S.; – Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn. (omwindsel glad); – Vollenhove 1893, L.; Kampen, T.; R. B.; Bathmen, Un. 1850; Diepenveen 1879, K.; – Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; 1879, Groll; Wildenborch 1833, Staring*); 1834, Staring (glad); Winterswijk Un. 1859; Velp, C. A. Bergsma*); Nijmegen, de Br.; Ooi, Ubbergen, Neerbosch, Wijchen 1850 en Ooische dijk 1850; Th. Abel.; Renkum 1850, Buse (ook als *); – Eem bij Amersfoort 1891*), en Amersfoort, R. B. (als *maior*); Utrecht 1828, v. H.*); 1835, Wtt.; 1835, D.S.; tusschen Loenersloot en Nieuwersluis 1840, v. d. T.; Amsterdam, Fl. Amst.; Lac.; 1863, O.*); Zeeburgerdijk 1845, P. A. Richard; Ringdijk aldaar 1838, Romb.; Legmeerdijk en Uithoorn 1872, Boerl.; Naarden 1864, O.; Urk 1852, Backer de Wit*); Wieringen 1857, Harting; Petten, Un. 1891; Velsen, Kerb.*); Haarlem 1835, Mb.*); Splitg.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; 1891, Groll; tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout 1899, Jongm.; Hooge Morsch Leiden, v. H. Jr.; Wassenaar 1833, S.; 's Gravenhage 1895, R. B.; Fijenoord 1870, O.; Dordrecht

*) Als tomentosa.

1882, C. v. d. Broek; — Haamstede 1878, L.; Evertsdijk 1840, v. d. B. (omw. glad); Walcheren, v. d. B. (idem); Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (*maior?*); Nieuw en St. Joosland 1893 en St. Kruis 1878, L.; — Zevenbergen, Un. 1860; Boeimeer, v. A.; Oud-Heusden 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1853; Beek, Un. 1883.

(Straatweg bij Akkrum 1868 en Leeuwarden 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoterbosch 1896, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Spoel en Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Zoeterwoude 1893, en Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — kanaalwerken Walcheren, de Man in herb. Posth.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Brigdammerpadje aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Arnemuiden 1877, L. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1897, Rieter.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Gramsbergen, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Koewacht, A. W. (Arch. 2. IV. p. 287); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Hamert, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861 (als ? *minor* aut *tomentosa*); Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Knijf.

[Aanm.: Ook van L. maior en minor is een hybride bekend, L. notha Ruhm., die zeer moeilijk van de volgende soort schijnt te onderscheiden te zijn.]

779. L. nemorosa *Koernicke.* (*L. intermedia* Rchb.) Groeiplaats als vorige. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden (als *tomentosa*) 1849, S.; — ? bolwerk Kampen 1850, T.; Steenwijkerwold, Un. 1892; — Oosterdoksdijk 1863, O.; Amsterdam, herb. Amst.; Zandvoort, Buse; — Noordwijk, Pierot; ? tusschen Noordwijk en Pietgijzenbrug 1876, O.; Leiden, Dz.; Kudelstaart 1899, Jongm.; 's Gravenhage, G. B.; Honsholredijk, v. S. V.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B. (als *tomentosa*); — Heusden, Thomson.

(? Buiksloot, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; — Noordwijk 1892, Struyk. in herb. pr.)

[Aanm.: In de meeste gevallen zijn de specimina in het herbarium zeer slecht ingezameld, zoodat een juiste determinatie veelal ondoenlijk is. Hetzelfde bezwaar als door v. d. Bosch in de eerste editie van dit werk genoemd, bestaat nog. Ook de Lappa-soorten verdienen een nauwkeuriger onderzoek.]

Carduus *L.*

780. C. nutans *L.* Langs wegen en op onbebouwde terreinen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek 1859, v. H. (als *pycnocephalus*); — Kampen, R. B.; Kampereiland 1849, T.; 1869, Hoek; IJseldijk Zalk, R. B.; Vollenhove, v. Heijn.; Zwolle, M. Dassen; 1839, v. H.; IJseldijk aldaar 1901, L.; Pothoofd Deventer 1877, K.; 1895, K. A.; — Zutphen, G. B.; Fockema; 1882, C. v. d. Broek; Velp 1840, D. S.; Arnhem 1851, v. H.; Thomson; S.; 1877, Groll; Huissen 1876, L.; Nij-

megen, N. en Th. Abel.; 1841, v. d. T.; 1864, v. H.; Ubbergen en Marienboom, Th. Abel. (beide met witte bloemen); brouwerij te Heumen, Un. 1853; Tiel 1836, D. S.; tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1838, v. H.; — Amersfoort, Splitg.; Leusden 1894, Garj.; Zeist, Petif; Waverveen 1840, (onleesbaar); — Breesaap 1839, Buse; Zandvoort, Splitg.; v. H.; 1837, Mb.; Kerb.; — duinen Hillegom 1845, O.; Katwijk, Dz.; 1830, Wtt.; Mb.; 1832, S. S.; Perin; Leiden 1834, Wtt.; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; 1899, F. des Tombe; spoorbaan Vinkweg 1897, V.; Scheveningen, H. d. V.; Wouterswegje tusschen Naaldwijk en 's Gravezande, v. d. T.; tusschen Hoek v. Holland en Maassluis 1894, V.; Lek bij Vianen, v. d. T.; Kraamw.; Brielle en Rockanje, Un. 1887; Barendrechtsche veer 1888, Lotsy en V.; — duinen bij Scharendijke 1844 en 1845, v. d. B.; — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.; 's Hertogenbosch en Pettelaar, v. Hov.; Boxmeer, de Br.

(Diepenveen 1851, — Wapenveld 1894, Hummelo 1899, K. A. in herb. pr.; Lent 1886 en spoorwegemplacement Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; Oud Leusden 1846, Alpherts in herb. pr.; — Noordwijk aan Zee 1894, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1876, L. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Schouwen 1882, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1885, Schipper in herb. pr.; — rivierdijk Moerdijk, Lage Zwaluwe 1901, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); — Zevenaar, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Brummen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 287); Tholen, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — Venlo, Arcen, Hamert,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Maastricht, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Clusius, Vorstius en Munting.

β. **minor-uniflorus.** Langs den Waaldijk te Lent bij Nijmegen 1844–1845, Th. Abel.

781. C. hamulosus *Ehrh.* Aan wegen, op ruigten, plant van Zuid-Oost Europa. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1885, K. (ingezonden als *C. collinus* W. K.; door Suringar als var. van *C. crispus* (= *C. arctioides* Schleich) gehouden. Cfr. Arch. 2. V. p. 44.) – Zutphen 1886, Groll (als *C. collinus*).

782. C. acanthoides *L.* Langs wegen, op onbebouwde terreinen. ⊙. *Juli–Oct.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1899, K. A.; – Nijkerk, Th. Stolz.; – meelfabriek Middelburg 1901, L.

(Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; – klaverveld Nieuw en St. Joosland, in herb. Heukels.)

[Aanm.: Een zeer veranderlijke soort, die o. a. in de nieuwe editie van Koch's Synopsis een 7-tal varieteiten telt, welke gedeeltelijk C. crispus naderen. Als zoodanig zal ook het exemplaar van den Heer Lako moeten opgevat worden (Middelburg), die de plant als C. crispus × acanthoides beschouwde. Deze bastaard is bekend als C. leptocephalus Peterm. Fl. Deutschl. p. 316 en moet zich onderscheiden van de daarop gelijkende C. acanthoides door de meestal opeengehoopte hoofdjes en de aan de onderzijde wollige, breedere en minder diep vindeelige bladen; van C. crispus door de smallere, sterker doornige, van onder groene bladen en de breedere bladvleugels.]

783. C. crispus *L.* Algemeen langs dijken, wegen, in weilanden enz. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Dorp Vlieland 1858, Lac.; Nes op Ameland, Holk.; – Leeuwarden, S.; – Groningen,

Strat.; Haren 1838, v. H.; * 1838, v. H.; Pekel A, I. A. W. Pott.; Oosterbroek 1859, v. H. Jr. (als *pycnocephalus*); — Kampereiland 1870, Hoek; Kampen 1847, R. B.; Zwolle, M. Dassen (als *tenuiflor.*); Thorb.; 1882 en 1900, L.; * 1901, L.; Deventer 1878, K.; — Harderwijk 1863, R. B.; Zutphen, Fockema; Voorst 1892, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Maasdijk Heumen, Un. 1853; — Liniedijk bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort, R. B.; Zeist, Wenck; Manenburg 1835, D. S.; Doorn 1869, O.; Utrecht 1832, v. H.; C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; stadswalmuur aldaar, v. d. T.; Houten 1826, Wtt.; tusschen Wijk bij Duurstede en Kothen, v. d. T.; * v. d. T.; — Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, v. H.; M. D.; Fl. Amst.; 1863, O.; Ringdijk 1839, Romb.; B. W. (als *acanthoides*); * v. H.; Amstelveensche weg 1842, Heybrock; Weesperzijde 1846, P. A. Richard; Haarlem, Mb.; Splitg.; Kerb.; 1837, Buse; 1872, Boerl.; * Klaphek in den Aardenhout, Kerb.; 1837, Mb.; Haarlemmerhout, Buse; — Leiden, B. W.; Dz.; 1842, O.; 1853, S.; * Perin; * vest aldaar, Kerb.; 's Gravenhage, R. B. (als *acanthoides* ?); kanaal aldaar, V. Z.; ** 's Gravenhage 1848, de Br.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Wilsum en Schoonhoven, v. Heijn.; — * Zeeland 1836, D. S.; Zuid-Beveland 1840, en Goes 1839 en 1848, v. d. B.; 1847, v. d. B. (als *polyacanthos* En. Zeel.); Middelburg 1841, 1847, v. d. B.; v. d. Feen; — Zuid Willemsvaart 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Limburg 1871, Lac.; Maastricht 1870, Groll.; Gulpen 1871, Lac.

(Hallum 1864, H. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — — Twello 1895, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878—97,

---

* flor. albis.

** flor. stramineis.

Terwolde 1879, *Voorst 1879, K. A. in herb. pr.; 's Heerenhof bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Loenen Vreeland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Overmaas en Schieland algemeen, v. d. Voo in herb. pr.; dijken Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Hengelo, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); * straatweg Ubbergen en * Waaldijk Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Alkmaar, 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Duinvliet bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Pietersberg, Amby, enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: De Heer Lako onderscheidde nog eene var. met

kleine, gebogene hoofdjes, Zwolle 1882 L. in herb. pr. Er zijn trouwens een zeer groot aantal varieteiten en vormen bekend; de weinige aandacht, die meestal aan de geslachten Carduus en Cirsium wordt geschonken, is oorzaak dat we omtrent het voorkomen in ons vaderland van verschillende vormen ons nog geen juist oordeel kunnen vormen. Een opzettelijk onderzoek zou alleszins wenschelijk zijn, waartoe dan ook de hybriden, die men tusschen alle genoemde soorten kent, een deel van dit onderzoek zouden moeten uitmaken. Men zie voor de laatste de uitvoerige beschrijvingen in Koch's Synopsis Ed. III. p. 1530 en volg.]

784. C. tenuiflorus *Curt.* Wegen, onbebouwde plaatsen. ☉ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Utrecht, Coll. Nat.; de Klop bij Utrecht 1835, D.S.; — Westerschouwen 1844 en toren der kerk aldaar 1845, v. d. B.; Zaagmolen buiten Middelburg 1842, W. Blaas.

Bovendien: in de Fl. B. S. vermeld voor Maarsbergen, Dubois.

Cirsium *Adans.*

785. C. lanceolatum *Scop.* Langs dijken en wegen, in weilanden en op onbebouwde plaatsen. ⊙. *Juli —Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; tusschen Burg en Hooge Berg, duinvlakte de Nederlanden en Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland dorp 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; — Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, Strat.; Onstwedde, J. A. W. Pott; Wehe 1837, Tammens (Bijdr. VII); — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; Zwolle 1901, L.; — Harderwijk 1863, R. B.; Hoevelaken 1892, Garj.; Apeldoorn 1852, K. A.; — Meern 1870, Groll; de Grebbe, Fockema; Houderingen (fl. *albis*) 1841, en tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Schalkwijk 1829, Wtt.; — Naarden 1864, O.; (*forma*) Zuiderzeestrand Muiderberg, Un. 1901; Uithoorn

1872, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1863, O.; Westerdoksdijk aldaar 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Marken 1886, Boerl. en V.; Enkhuizen 1894, Sanders; Wieringen 1857, Harting; Spaarndam 1872, Boerl.; Santpoort 1871, O.; Overveensche weg 1838, Buse; Overveen, Kerb.; Haarlem 1872, Boerl.; — Katwijk 1836, Mb.; 1842, O.; Boerl.; Leiden, Dz.; 1834, Wtt.; Boerl.; Rijnsburg 1833, S. S.; Wassenaar (fl. *albis*) 1845, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Loosduinen 1886, Destrée; Dordrecht 1837, Lac.; 1883, C. v. d. Broek; — Schouwen 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Ginnekenpoort Breda, v. A.; Heusden, v. Hov.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht 1870, Groll.

β. Var. zonder gevleugelden stengel, dus hierdoor gelijkende op *C. eriophorum*, bij Ranauwen aan den weg van het Vossegat naar Bunnik, C. A. Bergsma.

(Tusschen Akkrum en Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Huizerweg Huizen 1899, Koning in herb. pr.; duinen tusschen Haarlem en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1876, L. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Wissenkerke, N.-Bevel. 1881, Schipper in herb. pr.; Middelburg stationsterrein 1890 en Hoedekenskerke 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 257); — Wolvega, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde Oldenmarkt, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Oude Wetering en grindweg

tusschen Raalte en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Ach. 2. I. p. 199); Almelo, Albergen enz., Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Zutphen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); voormalige vestingwerken enz. Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 290); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Bloemendaal, Heilo, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Beverwijk, Vogelenzang, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 71); Haarlemmermeer, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken 1883 (Arch. 2. VI. p. 318).

786. C. eriophorum *Scop.* Aan wegen en dijken, vooral op kalkbodem; zuidelijke plant. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: ? Katwijk, Boerl. (waarschijnlijk *C. lanceolatum*); — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.; S.; 1844, v. d. B.; dijk aldaar 1841 en 1842, v. d. B. (als nadere groeiplaatsen worden opgegeven Kwadendamme, Overzant en Driewegen, Cfr. Arch. 1. II*. p. 10).

787. C. palustre *Scop.* In vochtige, moerassige graslanden, langs sloten enz. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Miente bij Koog op Texel 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; weilanden Schiermonnikoog 1860, S.; — de Joure, Bergsma; — Haren 1856, Strat.; Harendermolen, S.; — * Meppel, v. Heijn.; Drente en Valthe 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, R. B.; * St. Jansklooster Vollenhove 1893, L. (reeds in Fl. B. S.), * Vollenhove, Dassen; * Goor 1893, L.; * Oldenzaal, Un. 1895; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1834, Wtt.; Doetinchem, Un. 1885; Berg en Dal, Beek, Ubbergen, Hatertsche broek, Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; — Grebbelinie 1893, Garj.; 't Waall 1829, en Utrecht 1835, Wtt.; Baambrugge 1842, v. d. T.; Westbroek 1835, D. S.; — Legmeerdijk 1886, Boerl.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloterweg Kalfjeslaan, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; 1868, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Sloterweg 1839, Romb.; Rozewater, Buse; Overveen 1834, Mb.; Kerb.; Kleverlaan 1836, Mb.; Haarlem 1870, Groll; — Lisse, v. H.; Poelgeest 1859, S.; Oegstgeest, Boerl.; Leiden, Dz.; B. W.; * Raam bij Leiden, Hinxt; * spoorweg Leiden—Woerden bij mijlpaal 29 onder Zoeterwoude 1894, V.; venen Hazerswoude, Pierot; Leimuiden 1899, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; Delft, de Wit Hamer (als *eriophorum*); — Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; — Loopschans Breda, v. A.; Helvoirt 1847, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1885 en * Losser 1893, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1879, en * aldaar 1851, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Biltsche batterij Utrecht 1856, Alpherts in herb. pr.; — Naarder-

*) flor. albis.

meer 1899, Koning in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Naaldeveld Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spaarne bij Haarlem 1893, V. Suringar in herb. pr.; — station Veenenburg 1881, Schipper in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Overmaas en aan de Rotte, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Vlissingen 1892, Ogt. in herb. pr.; — beek bij de onderste molen Venlo 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 3. I. p. 390); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Giethoorn enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Lochem, Oldenzaal, de Poppe, * Borne, * Haaksbergen, * Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 224); Terborg, ook * Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 189); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Doorn, — Loosdrecht 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Bergen, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zuiddorpe, Overslag, Neuzen, A. W. (Arch. 1.

IV. p. 287); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Velden, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Amby, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 318); Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

788. C. acaule *Scop.* (*Carduus acaulis* L. et de Gorter p. 212). Op drogen steenachtigen bodem, bij ons op de Limburgsche kalkgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: St. Pietersberg 1870, Groll; Un. 1883; Valkenberg 1885, K.; 1901, Rieter; 1901, V.; Geleenderberg bij Oud Valkenberg 1901, V.; ruine Valkenberg 1864, H. d. V.; Gulpen 1871, en kalkmergel te Kunraad 1868, Lac.; Mesch 1885, K. en G.; Eijs 1871, Lac.

β. **caulescens** *D.C.*

In herb.: Valkenberg 1901, Rieter; ruine aldaar 1864, H. d. V.; Kruisberg bij Gulpen, Lac.

(Houthem bij Maastricht 1892, Posth. in herb. pr.; Sint Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr. en L.; 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Meerssen, Un. 1883, Simpelveld, Lac. (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en door de Gorter, zonder bepaalde groeiplaats op te geven.

789. C. anglicum *Lobel.* (*Carduus heterophyllus* de Gorter, p. 211, *Cnicus heterophyllus* Fl. Bat. p. 270; *Cirsium heterophyllum* Fl. B. S. p. 578, *C. Helenioides?* v. H. p. 580). In moerassige veenstreken, in weilanden enz. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; 1896, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; weilanden midden in 't eiland 1897, V.; — Oldeterp 1837, en Zwarteweg bij Leeuwarden, Bruinsma;

Zwaagwesteinde 1865, H. d. V.; Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Bergumerheide 1853, S.; Giekerk, Un. 1882; — Groningen, v. H.; Haren 1826, v. H. (*nova indigena*); * Onland, Keizer en Backer herb. v. H.; de Scharmer, v. H.; tusschen St. Jansga en de Gast, Sprée; — Paterwolde 1828, v. H.; Meppel, en tusschen Meppel en Nijeveen, v. Heijn.; Drente, Kerb.; — Kamperveen 1848, R. B.; Kampen 1848, T.; Beulakerwijde bij Vollenhove 1894, L.; Wanneperveen 1898, G. en L.; Diepenveen 1878, L. J. v. d. Veen; tusschen Enschede en Haaksbergen 1891, L.; — Oostermeen bij Harderwijk 1865, en Hierdermeen, R. B.; Nijkerkerveen, R. B.; 1843, Wenck; G. Deijn.; tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Nijkerk, W. K.; Loenen op de Veluwe 1834, Wtt.; Loenensche hooilanden Apeldoorn 1899, en Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1834, Wtt.; Vorden 1880 en 1888, Groll; Ruurlo, Broek 1886, Ensink; Wildenborch bij Lochem 1881, K. A.; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; broek Neerbosch 1863, Th. Abel.; venen Wijchen 1897, G. en V. (ook tweekoppig); Meent bij Veenendaal 1898, en Eederveen 1894, V.; — Hoogenwel straatweg Nijkerk 1894, Garj.; bij de boerderij Vathorst bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoort 1835, D. S.; Garj.; Utrecht, G. Deijn.; Waverveen 1833, S. S.; Abcoude 1846, 1847, Romb.; Tienhoven 1846, G. Broers; Westbroek 1840, de Br.; 1851, A. W. Hartm. (v. H. Bijdr.); Vinkeveen, M. D.; Achttienhoven 1839, Lac.; Kraep.; 1843, v. d. T.; 1863, Coll. Nat.; Groenland tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; — Waverveen en Bokshol bij Amsterdam, en Amstel 1833, S. S.; veenplek ter zijde van het voetpad langs de Raai onder Kortenhoef 1898, G. en V.; Naarden 1894, V.; Sloten 1856, Lac.; Fl. Amst.; Zandvoort, V. Z.; S. P. Kros; 1836, Mb.; 1846, Buse; Bentveld 1837, Mb.; Buse; station Vogelenzang 1871, O.; Rozewater 1870, Groll; —

op de Laak Kagermeer 1901, Jongm.; 's Gravenhage, en Terheide 1826, V. Z.; lage weilanden bemest met kainiet Brandwijk 1900, C. A. Backer; — speelhuis Breda, en Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Heusdenhout, Un. 1852; Oisterwijk, v. Vloten; Roosendaal, Un. 1860; Oudenbosch 1893, J. Jorna; Vuchtsche heide 1846, v. Hov.; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853; Borkel 1901, Rovers; — Koningsveen bij den Plasmolen 1897, G. en V.; Zuidwillemsvaart bij Weert 1900, G. en Jongm.

(Hooiland ten Noordoosten van Oldeboorn 1867, 1872, v. Tuinen in herb. pr.; maadlanden bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v Tuinen; — Groningen 1883, Ensink in herb. L.; Metbroekbosch Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; — Oldemarkt 1894, Carmigg. in herb. L.; — Harderwijk 1877, K. A. in herb. L.; Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Meent bij 't Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; — Brandwijk 1900, Posth. in herb. pr.; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Krepelsbosch Wormingen 1876, K. A. (Arch. 2. III. p. 190); — Zuilen, Maarsseveen 1880, Westbroek 1881, — Bierkade onder 's Graveland 1886, en Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 290).

Voorts vermeld door Pelletier.

* C. **Lacostei** nov. hybr. (*C. palustre* × *anglicum.*)

In Herb.: Tusschen de stamouders Vinkeveen 1864, Lac.

Bovendien: Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 527).

[Aanm.: Waarschijnlijk komen hybriden met C. anglicum meer voor, zoo o. a. schijnen de exemplaren van C. anglicum, zwarte weg Leeuwarden, herb. Hinxt, Diepenveen

1878, L. J. v. d. Veen, Abcoude 1846, Romb. en Vinkeveen, M. D. ook gemengde eigenschappen te vertoonen, die misschien een menging met C. palustre mogen doen aannemen. Hybriden van C. anglicum met een andere Cirsium zijn echter, voor zoover ik weet, niet bekend, daar C. anglicum elders een vrij zeldzame plant is. Waarschijnlijk behoort hiertoe Cirsium helenioides, uit Noord-Brabant, bij Grave? verzameld door een apothekersleerling te Kampen. Zie over C. helenioides Arch 1. I. p. 394. Dit exemplaar heeft lange onverdeelde bladen, doch is veelhoofdig. Misschien een andere hybride?? Cfr. Fl. Batava. Ook de vorm uit de Wychensche venen 1897, G. en V. vertoont niet de zuivere kenmerken van C. anglicum. Dit alles blijft nog te onderzoeken.]

790. C. oleraceum *Scop.* Op vochtige, grazige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: De Hoven bij Leeuwarden 1880, Bruinsma; — singel tusschen Witte en Koepoort Leiden, Dz.; 1836, S. S.; 1837, Dz.; 1838, Mb.; 1842, O.; 1859, S.; Leiden 1833 en 1861, Bruinsma; 1876, Groll; Zijlweg bij Leiderdorp, Hartevelt en Cosijn; 1899, Jongm.; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B. (n. l. bij Goes Prodr. Ed. I. p. 126); — Gulpen 1864, H. Jacques; Voerendaal 1866, en Vaals 1866, H. d. V.

791. C. arvense *Scop.* Algemeen langs dijken en wegen, op bebouwde gronden enz. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Coxdorp 1868, en Prins Hendrikpolder 1869, Holk.; Westterschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1859, S.; tusschen Leeuwarden en Huizum, S. (forma *laxior*); — Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; *Drente, Un. 1889; — Kampen, T.; R. B.; tusschen Kampen en Zwolle 1872, Hoek; Deventer, K.; (Schuttorf 1852, v. H.; Isterberg bij Bentheim 1852, v. H.); — Harderwijk 1864, 1865, R. B.; *Putten 1885, O.; Apeldoorn 1873, K. A.; *haventerrein Zutphen, Un. 1897, *tusschen Doetinchem en Zeddam 1897, K. A.; Nijmegen en tusschen Hatert en Wychen 1843, N. en Th. Abel.;

---

*) flor. albis.

* Hatert en * Ubbergen, Th. Abel.; Wageningen, O.; Grebbe, Fockema; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Doorn, Fockema; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1833, Bergsma; — Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1872, Boerl.; buitensingels Amsterdam, Splitg.; Sloterweg 1839, Romb.; * Schinkel Amsterdam, Fl. Amst.; Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; Overveensche weg, Kerb.; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; — Poellaan Sassenheim 1894, V.; Oegstgeest, Boerl.; Vink, Perin; Leiden, Dz.; Mb.; v. Dissel; B. W.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, V. Z.; * Rotterdam 1850, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; * Noordendijk aldaar, v. d. T.; — Zeeland, Forsten; * Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Goes en Wilhelminadorp 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Ginneken 1876, O.; Zuid-Willemsvaart, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll.

β. **setosum** *G. Beck* (= *β. integrifolium* W. et Gräbner).

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Pothoofd Deventer 1893, K. A.; Deventer 1885, en — Vorden 1879, Groll; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Ooische waard 1850, Th. Abel. (vermeld in Arch. 2. V. p. 290 als *β. mite*); — Scheveningen?, Un. 1851 (als *β. mite*); Park Merwestein Dordrecht 1887, V.; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; 1895, L.; — station 's Hertogenbosch 1890, Wakker; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel, — Sint Anthonieseiland Maastricht 1894, de Haas.

(*α.* tusschen Akkrum en Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — * Voorst 1897, K. A. in herb. pr.;

Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; * aldaar 1888, de Haas — Laren 1899, Koning in herb. pr.; Merwedekanaal en spoorweg Diemen Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Velserduin 1894, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeen Overmaas en Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; Zwijndrecht 1879, Posth. in herb. pr.

β. Deventer 1893, L. in herb. pr.; — Elst, A. H. Blaauw, — Utrecht, W. C. v. Embden — dokken Amsterdam, H. Boon in herb. Heukels; — onderste molen Venlo 1900, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: α. Ameland 1884, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); — Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Zwinderen, Coevorden, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen enz., Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Velserend, Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Parkweg Amsterdam, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Haar-

lemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zierikzee, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318); tusschen Simpelveld en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 16).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

β. Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384).

[Aanm.: Onder vele vormen, die bij deze soort worden onderscheiden, bevinden zich in herb. Alpherts eene var. horridum en eene var. vestitus; beide aan de batterij langs den Krommen Rijn te Utrecht 1846, Alpherts.

In het algemeen schijnen bastaarden geconstateerd te zijn tusschen bijna alle soorten. De uitvoerige beschrijvingen dier hybriden vindt men in Koch's Synopsis Ed. III. p. 1554 en volgende. Ook ons land moet van deze een aantal bezitten, waarop bij eene eventueele bewerking eener Flora dient gelet te worden; aan herbarium materiaal is dit moeielijk uit te maken, te meer daar de bloemhoofdjes bij deze geslachten bizonder veel van insekten te lijden hebben.]

Silybum *Vaill.*

792. **S. Marianum** *Gaertn.* (*Carduus marianus* L. et Fl. B. S. p. 576). Aan wegen, in moeshoven meestal als verwilderde tuinplant. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: tuinen Westterschelling, Un. 1886; — Beetgum 1861, J. M. de Boer; — Groningen, Strat.; — Asserbosch, H. d. V.; — wallen Deventer 1878, K.; — Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Winterswijk 1874, R. E. de Haan; — Utrecht 1835, D. S.; — Meerenbosch Heemstede, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 1836, v.

d. B.; zeeduinen Terheide, G. B.; tuinen Heerjansdam 1837, Lac.; moesland Dordrecht 1882, V.

(De Steeg 1891, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1852 —1878, K. A. in herb. pr.; in en bij moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Delft 1876, L. in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf en Munting.

Onopordon *Vaill.*

793. **O. Acanthium** *L.* Langs wegen en op onbebouwde plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma; — Leeuwarden, Hinxt; — Pothoofd Deventer 1877, en Diepenveen 1877, K.; — Harderwijk 1863, R. B.; tusschen Elburg en Harderwijk, v. Heijn.; Arnhem, Dz.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1864, v. H.; — Rhenen, D. S.; v. d. T.; — Urk 1852, B. d. Wit; 1884, S.; tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1860, S.; Breesaap, Kerb.; 1835, Mb.; 1846, Buse; Overveen 1836, Buse; Zandvoort 1846, Buse; 1865, v. H.; — Katwijk 1839, v. d. T.; B. W.; duinen Leiden 1834, Wtt.; Haagsche Schouw Leiden 1900, Jongm.; Wassenaar, S. S.; Scheveningen, V. Z.; v. d. Cop; Scheveningsche boschjes 1896, en station Zwijndrecht 1888, V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; S.; — Valkenswaard 1901, Rovers; — St. Pietersberg 1870, Groll.

(Deventer 1852, K. A. in herb. pr.; — Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Katwijk 1892 en 1895, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; — badhuis Domburg

1891, Ogt. in herb. pr.; Vroon Zoutelanden 1881, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1884, L. in herb. pr.; — Dommelen, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1891, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Kennemerland, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 390); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 124); Koewacht, Sas van Gent, Axel, v. d. T. (Arch. 1. IV. p. 287); — Middelaar, Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 17); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 572); Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. VI. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: O. illyricum L., door Boerhaave als inlandsch vermeld, is een zuidelijke plant die bij ons nimmer werd aangetroffen. De exemplaren onder dien naam verzameld behooren alle tot O. Acanthium.]

Subtribus Centaureinae *Hoffm.*

Crupina *D.C.*

794. **C. vulgaris** *P.* Dorre heuvels in Zuid- en Zuid-Oost Europa. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Spoordijk Haarlem 1899, Greshoff.

Serratula *L.*

795. **S. tinctoria** *L.* In boschrijke streken op droge, zonnige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Groningen 1865, H. d. V.; Onland bij Eelderwolde 1854, Strat. (*unic.*); — Meppel, v. Heijn; A. Vos Houwink; — Havelterberg, v. Heijn.; — Nijmegen, B.; Ubbergen, Malden, Meerwijk 1842, en oliemolen achter Ubbergen 1841, v. d. T.; tusschen de Meerwijk en Malden 1843, Th. Abel.; tusschen Malden en Groesbeek, G. Deijn.; Hengstdal bij Ubbergen 1841, v. d. T.; — tusschen de Bilt en Zeist, E. B. Asscher.

(Tusschen Meppel en Steenwijk 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen.)

Voorts slechts vermeld door Pelletier.

Centaurea *L.*

796. C. **Jacea** *L.* Aan wegen en dijken, in droge weilanden enz. ♃. *Juni—Aug.*

α. **genuina** *Koch.*

In Herb.: Vestingwerken buiten de Hezelpoort en Ooische waard Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Doorn, Fockema; Rijnkant de Grebbe 1827, v. H.; — Overveen, Buse; langs het kanaal duinen bij Bentveld 1890, v. E.; — Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; Leiden, Dz.; — Nieuwland Walcheren 1883, K.; — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.

β. **commutata** *Koch.*

In Herb.: Apeldoorn 1852, K. A.

γ. **pratensis** *Koch.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Hellendoorn, G.; — Beekhuizen, v. H.; — Zeist, Kraep.; Houtensche fort Utrecht, v. d. T. (als *nigra*); Utrecht, v. H.; tusschen Utrecht en Houten 1840, v. d. T.; — ? Amsterdam 1848, Lac.; Haarlem, de Vriese; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Heemstede 1862, O.; — Leiden, Mb.; vlakte van Waalsdorp, Pierot; 's Gravenhage 1891, 1892 en 1895, R. B.; Lek bij Vianen en Everdingen 1845, Wenck; — Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Maasoever Boxmeer, Un. 1853.

δ. **vulgaris** *Koch.*

In Herb.: Groningen 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn. (als *nigra*); — Lek (Rijn?) bij den Oorsprong, Un. 1847; — Utrecht, v. H.; — Muiden, Naarden, Exc. 1882; Muiderberg 1839, Romb.;

Ringdijk 1848, Fl. Amst.; Heilo 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Vogelenzang 1855, v. d. B.; — Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Leiden, Mb.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer 1839, v. d. T.; — Oudendijk Schouwen, — Kloppewaard bij Werkendam 1835, Lac.

ε. **lacera** *Koch.*

a. met straalbloemen = *C. decipiens* Rchb.

In herb.: Ter Heijl 1894, Sanders; — Deventer 1877, K.; — Harderwijk en Leuveren 1865, R. B.; Zutphen 1886, V.; Vorden 1880, Groll; Lochem 1875, O.; Arnhem 1888, Groll; Nijmegen, B.; Maaskant bij Heumen, Un. 1853; Waarden tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1882, Groll; — Amersfoort 1881, Garj.; Utrecht nabij 't fort Vossegat 1879, A. C. Oudemans; Houten 1829, Wtt.; — Halfweg 1836, en Houtrijk en Polanen 1837, Buse; — Leiden 1835, Mb.; 's Gravenhage, R. B.; — Breda, v. Rees; Wanrooij, Un. 1898; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853; — Roermond 1900, G. en Jongm.; Broekmolen bij Stramproy 1899, G. en d. Tombe; station Beek, Un. 1853; Zuid-Limburg, Un. 1883; Lauberg 1893, de Haas; Valkenberg 1864, H. d. V.; rotspark aldaar 1901, V.; St. Pietersberg 1870, Groll.

b. zonder straalbloemen = *C. decipiens* Thuill.

In Herb.: *Texel 1857, Harting; *tusschen Burg en de Westen op Texel 1868, Holk.; *Waalenborgerdijk aldaar 1869, S. P. Huizinga; — *Dokkum, I. Cock; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; — Meppel v. Heijn.; Coevorden, Un. 1859; — Kampen 1847, 1848,

*) Planten, die als C. nigra waren ingezonden.

1854, R. B.; T.; Noorddiep bij Kampen 1872, Hoek; Voorst bij Zwolle 1897, en langs de Voorst bij Vollenhove 1893, L.; *IJsel bij 't Katerveer, v. H.; Overijselsche kanaal bij Raalte 1894, en Raalter straatweg bij Heino 1901, L.; stadswallen Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; tusschen Deventer en Olst 1846, M. J. Cop; Gramsbergen 1853 en 1855, Kros; *Diepenheim, Un. 1897; — Harderwijk 1852, Hulshorst bij Harderwijk 1852, Nijkerk en Hoevelaken 1861, R. B.; Wildenborch 1828 en 1832, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Eibergen, Un. 1897; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; Oorsprong, Un. 1847; Nijmegen, N. en Th. Abel.; *B.; *1833, Wtt.; Renkum 1850, S.; — *Amersfoort, Garj.; Zeist, Un. 1847; *Bunnik, G. Deijn.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen Vossegat 1841, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; *Muiderberg 1841, Romb.; Un. 1901; Amsterdam 1848, Lac.; *v. H.; *C. A. Bergsma; *ringdijk bij den Amstel, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1846, P. A. Richard; *Enkhuizen 1896, Sanders; Velsen 1848, T.; *ruine Brederode 1871, O.; Zandpoort, herb. B. W.; Zandvoort 1843, M. D.; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout, Kerb.; — *Noordwijk 1872, Boerl.; Leiden, Dz.; B. W.; Perin; ?1836, Lac.; ?1842, O.; Stalen Spanjaardsbrug bij Leiderdorp 1844, O.; Katwijk 1832, S. S.; 1854, v. H. Jr.; Wassenaar, S. S.; *'s Gravenhage, G. B.; *Beeklaan aldaar, V. Z.; *Scheveningsche weg, W. de Haan; *Scheveningen, de Vriese; (P. N. S.); dijkmuur Maassluis 1894, V.; *duinen Rockanje 1871, O.; Rockanje, Un. 1887; Kralingsche veer bij Rotterdam 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1888, V.; Dordrecht 1882, V.; *C. v. d. Broek; Lek

bij Vianen, v. d. T.; Vianen 1835, D. S.; *R. B.; *1871, Schepman; — Zeeland en Schouwen, v. d. B.; *Schouwen en Duiveland 1887, L.; Zierikzee 1873, Schuringa; *Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; *Koudekerksche breeweg 1834, G. B. C. v. d. Feen; Vlissingen 1880, Buijsman; *Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — *Bergen op Zoom, Un. 1860; *wallen Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Lith, en *Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Mook, Un. 1853; stadswallen Maastricht 1864, A. W. (als *pratensis*); Amby, v. Hov.

(γ. Deventer 1850, K. A. in herb. pr.

δ. Groningen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Oudewerf bij Winschoten 1900, Schipper in herb. pr.; — Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; Pothoofd Deventer, Heukels in herb. pr. (als *Sadleriana*).

ε. **decipiens** *Rchb.*: Buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Duivendrecht en Abcoude, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Amsterdam 1892, en — Wassenaar 1892, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinsche weg 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Arnemuiden 1892, Ogt. in herb. pr.; haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.; — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo algemeen 1897, Rieter in herb. pr.; Zuid-Limburg 1883, L. in herb. pr.

ε. **decipiens** *Thuill.*: Tusschen Steenwijk en Vledder 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; 1894, L. in herb. pr.; — tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus;

— Tolsteeg Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — eiland IJselmonde, Boskoop, Schiedam en langs den IJsel bij Rotterdam, v. d. Voo in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef, — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Bergen op Zoom 1884, en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; tusschen Engelen en 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder nadere aanwijzing der varieteit) Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Beckum, Woolde, de Lutte, (flor. *pallidis*) de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar 1871 (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Bentveld, v. E. (Arch. 2. VI. p. 70); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391) (waarschijnlijk *decipiens* Thuill.); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318). Waarschijnlijk behooren al deze Limburgsche planten tot *C. decipiens* Rchb.

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

Afzonderlijk vermeld werden nog:

β. Voormalige vestingwerken en Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291).

δ. Algemeen in droge rietlanden, langs wegen en dijken Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291).

797. C. nigra *L.* Aan wegen, in begroeide bergachtige streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Ittersum bij Zwolle 1894, L.; — Renkum,

Buse; — Utrecht, v. d. T.; — Haarlem, Splitg.; 1891, Groll; — Hillegom 1870, Hoek.

(Avereest 1898 — en Delft 1876, L. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 190); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); — Bergen op Zoom, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: Vermoedelijk hebben de meeste dezer opgaven betrekking op C. Jacea, evenals de hier niet vermelde groeiplaatsen, in het archief opgegeven, onder C. Jacea worden teruggevonden.

Er zijn enkele planten, die steeds slechts in bloem worden verzameld, zelden in vrucht, wat zeer te bejammeren is wanneer, zooals hier het geval is, aan de rijpe vruchten een der voornaamste kenmerken moet waargenomen worden. Voorts hebben deze planten, meer nog dan andere composieten, te lijden van insecten, die ongestoord in de dikke bloemhoofdjes hun vernielingswerk kunnen doen, zonder dat zij opgemerkt worden. Vele der oudere exemplaren, afkomstig uit particuliere herbaria, zijn hierdoor voor nader onderzoek geheel waardeloos geworden. Vele der Centaurea soorten zonder straalbloemen werden waarschijnlijk zonder nauwkeurig onderzoek tot C. nigra gebracht, terwijl de C. Jacea met stralende hoofdjes algemeen tot C. Jacea gerekend werd. C. nigra schijnt volstrekt geen algemeene plant te zijn; Grenier en Godron noemen haar algemeen in Frankrijk, alwaar in de

Pyreneeën ook een stralende vorm wordt aangetroffen, in Duitschland beperkt zij zich tot het westen; Garcke b. v. geeft op slechts in de Rijnprovincie tot aan ons land en door Nassau en Westphalen tot aan Münden en voorts in de bosschen der Vogezen en algemeen in Baden en Wurtenberg.

Een nauwgezet onderzoek dezer beide en aanverwante soorten, die wellicht in ons vaderland kunnen worden aangetroffen, blijft voor een toekomstige bewerking eener Nederlandsche flora zeer aanbevolen, waarvoor een groote hoeveelheid versch materiaal zal moeten verzameld worden. Waarschijnlijk zal dan ook deze voorloopige bewerking nog wijzigingen ondergaan, gelijk zij nu reeds in vele opzichten afwijkt van die in de eerste editie van dit werk.]

C. amara *L.* (*C. serotina* Boreau.) Wordt opgegeven door v. Eeden voor het Heemskerkerduin en afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. t. 1392; ik heb het oorspronkelijk exemplaar niet gezien en durf daarom geen oordeel te vellen over de juistheid der determinatie. Er bestaan vormen van *C. Jacea*, die op *C. amara* gelijken, zooals een plant door den Heer de Haas op de wallen van Maastricht (1893) verzameld en door dezen ook als *C. amara* ingezonden. Het zou trouwens niet onmogelijk zijn dat zij bij ons gevonden werd, daar *C. amara* in midden Duitschland op den linker Rijnoever algemeen schijnt te zijn.

798 **C. Cyanus** *L.* Tusschen het koren en op bouwlanden in zandige streken. ⊙ en ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Tusschen Rinsumageest en Akkerwoude 1860, J. M. de Boer; Oenkerk 1849, S.; Harich in Gaasterland 1865, H. d. V.; — Haren 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; * Kampen 1846, R. B.; Zandberg 1848, T.; Deventer, Romb.; 1840, Halb.; 1876, K.; Generaalsbosch bij Deventer 1839, Halb.; Zwolle 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello, v. Delden; Harderwijk, R. B.; ** Hulshorst bij Har-

* flor. albis.

**) flor. purpureis.

derwijk 1849, R. B.; Oldenbroek 1850, T.; Zutphen 1834, Wtt.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Ruurlo 1884, Ensink; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem 1859, Romb.; Nijmegen, Th. Abel.; * Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; – Hoogland, Garj.; Amersfoort, R. B.; Bunnik, Bierens de Haan; Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; *** boekweitveld tusschen de laan van Hardenbroek en die van Sterkenburg bij Utrecht, v. d. T.; Houten 1827, Wtt.; Wikkenburg 1828, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; – Gooiland 1874, Boerl.; Laren 1843, en Muiderberg 1841, Romb.; Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; Urk 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Schoorl 1869, Hoek; Breesaap 1846, Buse; Haarlem, Splitg.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; – Noordwijk 1836, Lac.; Sassenheim 1841, S. S.; Katwijkerduin 1852, O.; Perin; Persijnspan aldaar, (wie?); Haagweg, Perin; Leiden 1835, Mb.; Dz.; Rijnsburg 1841, B. W.; Kerb.; Wassenaar 1832, S. S.; 1840, B. W.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; Dordrecht 1882, V.; – IJersekendamme (1 ex.) 1839, en Sandberg 1845, v. d. B.; Hulst 1846, B. W. en v. d. B.; Koewacht 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Prinsenhage, Exc. 1897; Kaatsheuvel, Thomson; 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Voerendaal 1866, H. d. V. (fl. *roseis* Cfr. Arch. 2. I. p. 139).

(Tusschen Oldenboorn en Beetsterzwaag 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Hallum 1865, H. R. v. d. Ley en – Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Borne 1897, Costerus in herb. pr.; * Deventer 1851, – Apeldoorn 1850, ** 1851, ** Gorssel 1880, K. A. in herb. pr.; Middachten 1895 en Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; Huinen,

***) flor. rubro-brunneis.

Culemborg, Randwijk, — Werkhoven, Driebergen en Houten, C. A. Backer in herb. Heukels; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Heilo en Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Bergschen hoek en Overmaas, v. d. Voo in herb. pr.; spoorbaan Zwijndrecht 1884, Posth. in herb. pr.; Giesen, C. A. Backer in herb. pr.; — Oosterhout tusschen haver 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels. In herb. Lako komen nog verscheidenheden voor, met rose bloemen: Zwolle 1896, met bruin-rose bloemen (***): Heeten onder Raalte 1901 en met paars-rose bloemen: Hertme onder Borne 1901, alle drie L.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p 391); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 391); Odijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); meelfabriek Middelburg, L. (Arch. 3. I. p. 202); Zuiddorpe, Sas van

Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); – Woensdrecht en station aldaar, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, enz., Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

799. C. **montana** *L.* In bergstreken, vooral op kalkgrond, in Midden- en Zuid-Duitschland, doch vaak als tuinplant gekweekt. ♃. *Mei–Oct.*

In Herb.: Bosschen tusschen Olst en Diepenveen 1877, L. J. v. d. Veen; Oud-Rande 1876, L. J. v. d. Veen, en 1883, v. d. Veen en K.

(Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

800. C. Scabiosa *L.* Langs wegen, op droge, grazige gronden. ♃. *Juni–Oct.*

In Herb.: Deventer, Cop; 1833, Wtt.; Wallen aldaar 1846, 1847, T.; Un. 1850; 1851, Hartm.; 1877, K.; Platvoet bij Deventer 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wilpsche dijk bij Deventer 1847, M. J. Cop; tusschen Deventer en Olst, v. Heijn.; – Zutphen 1834, Wtt.; havenhoofd aldaar 1887, Groll; Bronsbergen 1833, Wtt.; 1859, de Br.; 1879 en 1880, Groll; 1880, Snijders; 1882, C. v. d. Broek; Un. 1897; Harnsel bij Voorst 1884, Ensink; Nijmegen, Hofmann; Oosterhoutsche bosch 1843, N. en Th. Abel.; G. Deijn.; Tolkamer bij Lobith, V. Z.; – tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – Venlo, Buse; 1899, Garj.; St. Pietersberg 1875, de Br.; Lauberg bij Maastricht 1895, de Haas; Gulpen 1861, Un. en Lac.; Eijs 1871, Lac.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1901, V.

(Voorst 1877, K. A. in herb. pr.; – Gulpen, Un. 1883 L. in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

801. C. rhenana *Boreau* (*C. paniculata* Jacq.; *C. maculosa* Aut.). Langs wegen, op dorre heuvels, muren enz. ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1883, L. J. v. d. Veen; – bermen Grintweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; – onbebouwd terrein Venlo, en onderste molen Venlo 1899, Rieter.

802. C. diffusa *Lam.* Plant uit Hongarije, Zuid-Rusland, het Balkan schiereiland en den Levant, elders ingevoerd. ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Deventer 1877, Groll; Pothoofd aldaar 1877, K. A. (door Oudemans als *C. trichacantha* gedetermineerd, Cfr. Arch. 2. IV. p. 34); 1877, en 1882, K.; meelfabriek Deventer 1900, K. A.; – meelfabriek Middelburg 1896, Ogt.; – Oudenbosch 1895, P. v. Luijck (reeds van daar in 1892 door J. Jorna in herb. de Haas); tusschen hennep te Dommelen bij Valkenswaard 1874, Lac. (*trichacantha* O.); tusschen Asten en Vosselen (zoowel met purperen als met witte bloemhoofdjes) 1901, Rovers; – onderste molen Venlo 1899, Rieter.

803. C. Calcitrapa *L.* Aan dijken en wegen. ⊙. *Juli –Sept.*

In Herb.: Ameland, Bruinsma en Hinxt; achter de Hiemen op de oude dijken bij Nes op Ameland 1869, Holk.; Ameland, stud. B. B. de Boer herb. v. H.; 1896, V.; – Holwert, B. B. de Boer; 1866, H. d. V.; v. Heijn.; – tusschen Laag Elten en Zevenaar 1828, Suerman; G. Broers; 1833, Wtt.; Eltenberg 1837, D. S.; Waaldijk bij Oosterhout, B.; Arnhem, Thomson; – Hellevoetsluis, herb. B. W.; de Vriese; 1900, Struyk.; Rockanje 1884,

S.; Un. 1887; — Philippine 1863, A. W.; Zuid-Beveland 1839, 1847, en Goes, v. d. B.; Oosterscheldedijk tusschen Wemeldinge en Yersekendam 1841, v. d. T.; Biervliet en Breskens, Mb.; herb. Lac.; Breskens 1839, Lac.; 1857, A. W.; Kapitalendam 1839, Lac.; Sluis 1864, H. d. V.; Sas van Gent 1845, B. W. en v. d. B.; 1846, B. W.; — St. Pietersberg, v. Hov. (*unic.*); 1886, V.; Maastricht 1870, Groll; Louberg Maastricht 1893, de Haas; Gronsveld, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Rammekens 1876, Breskens 1878, L. in herb. pr.; Groede 1876, L. en dijk onder Rithem (Walch.) Ogt. in herb. pr.)

Voorts vermeld door Dodoens (Pempt 1583), Pelletier, Knijf en Munting, ook tusschen Muiden en Naarden, Kampen bij de Gorter Tholen en Steenbergen, Kops in Fl. Bat.

804. C. solstitialis *L.* Zuid-Europeesche plant, op akkers, elders voornamelijk met Esparsette en Lucerneklaver ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1877, K.; — Zutphen 1885, Groll; St. Annamolen Nijmegen 1898, Docters v. Leeuwen; — Zuid-Beveland 1845, v. d. B.; vlasland Wissenkerke (N.-Bev.), Schipper; Nieuwland 1876, A. W. (met *Medic.* uit Zuid-Frankrijk); meelfabriek Middelburg 1898, Ogt.; — station Breda 1886, V.; Werkhoven 1899, C. A. Backer (lucerneakker).

(Deventer 1892, Ensink in herb. L.; — Rijswijk (Gld.) op klaverakker, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, W. C. v. Embden; — spoorwegterrein Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht (1 ex.) 1899, Posth. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.)

Voorts vermeld door Pelletier.

Cnicus *Vaill.*

805. C. benedictus *L.* Op akkers nu en dan verbouwd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Bouwland achter het pijnboschje over Zuidwijk, gelegen langs den Achterweg naar Wassenaar (als *Helminthia echioides*), Perin.

[Aanm.: Ofschoon een Perin'sche plant, boezemt èn de foutieve determinatie èn de nauwkeurige omschrijving der groeiplaats wel vertrouwen in. Het is trouwens een plant uit het gebied der Middellandsche Zee, die vroeger hier en daar verbouwd werd, doch zeldzaam verwildert.]

Subordo Liguliflorae *Lessing.*

Tribus Cichorieae.

Subtribus Hyoseridinae.

Cichorium *L.*

806. C. Intybus *L.* Langs wegen en dijken, meestal op leem- en kleibodem. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1849 en 1859, en Goutum, S.; Franeker, de Joure, C. A. Bergsma; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; Kampen en Zalk 1869, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, v. Gron.; 1876, K.; Pothoofd aldaar, Romb.; — Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; IJsel bij Doesburg 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Rheede 1838, Buse; Nijmegen, N. en Th. Abel.; vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; aan de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; Wageningen 1834, Wtt.; Culemborg, v. Heijn.; — Rhenen, Bergsma; Eem bij Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Amsterdam, v. H.; 1836, Mb.; — Noordwijkerhout 1899, Jongm.; Leiden 1843, O.; Marepoort aldaar 1843, O.; 's Gravenhage, G. Barger; Lekdijk Vianen 1832, Wtt.; — Zierikzee, Dz.; 1841

en 1845, v. d. B.; Zuid-Beveland, Westkapelle, Walcheren, Zwake 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; Meliskerke, G. B. C. v. d. Feen; Hoek 1865, A. W.; Neuzen 1861, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; Werkendam 1886, V.; hooge Maasdijk Heusden, v. Hov.; tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — Mook 1894, V.; St. Pieter, v. Hov.; St. Pietersberg 1887, Groll.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — klaverland Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — 't Loo 1879, Apeldoorn 1880, Voorst 1892, K. A. in herb. pr.; Voorst 1879, L. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Tiel, Posth. in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Lingebosch Beesd 1885, Schipper in herb. pr.; Spoel bij Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; langs de Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; — Houtstapelplaats van H. W. Ketjen Amsterdam 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; — Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; — tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: Harderwijk, R. B. (Arch. 2. III. p. 428); tnsschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); tusschen Winterswijk en Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); — Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 1. III. p. 291); — Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); — Woensdrecht station, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); — Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Bruman. Komt bovendien voor in kleurver-

scheidenheden, voor welke de Gorter reeds opgeeft (fl. *albis* et *roseis*) Brummen en Zuideras.

807. **C. Endivia** *L.* Indische plant, doch overal gekweekt. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Haarlem 1899, Buisma; — Zwijndrecht 1882, V. (*culta*).

(Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Subtribus Lampsaninae.

Lampsana *Tourn.*

808. **L. communis** *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde gronden, tusschen kreupelhout, op muren. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Park bij de Burg op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; — Groningen 1856, Strat.; 1858, v. H.; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1841, T.; R. B.; Zalkerbosch 1891, Carmigg.; Zwolle 1900, L.; Deventer, Halb.; 1878, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; 't Loo, M. D.; Leesten 1850, Gronem.; Arnhem, Thomson; Westerbouwing 1878, L.; Beek 1853, O.; — Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Doorn 1869, O.; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht 1835, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — 't Gooi 1826 en 1829, Wtt.; Ringdijk 1838, Romb.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; kerkheuvel Monnikendam 1886, Boerl.; Alkmaarderhout, Kerb.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem, Splitg.; Buse; Haarlemmerhout 1871, Hoek; — Leiden, B. W.; 1835, Mb.; 1835, Wtt.; Forsten; 1840, S. S.; 1842, O.; Oude Wetering 1897, V.; Wassenaar 1832, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche boschjes 1886, Destrée; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Alblasserdam 1850, M. J. Cop; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, M. J. Cop;

1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882 en 1883, V.; Heicop, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Seisweg bij Middelburg 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1853, en Aardenburg 1861, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Heusdensche wallen, v. Hov.; – Maastricht, v. Hov.; Amby 1870, Groll.

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Twello, K. A. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; kerkhof Tiel, Posth. in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; – Valkeveen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Bloemendaalsche bosch 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1889, en Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Charlois, Delfshaven, v. d. Voo in herb. pr.; Pastorietuin Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; – Haamstede 1887, L. in herb. pr.; langs wegen Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 391, niet door S. aangetroffen); – Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); – alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); – Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223): – Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV.

p. 404); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 291); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 422); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. VI. p. 288); — Rozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Pietersberg, Gronsveld enz., Un. 1861, Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 318).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Arnoseris *Gaertn.*

809. A. minima *Lk.* (*A. pusilla* Gaertn. et Prodr. Ed. I. p. 130; *Lapsana minima* L. et Fl. B. S. p. 572). Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Hemelum 1853, S.; Koudum 1870, J. M. de Boer; Harich, Gaasterland 1865, H. d. V.; Schoterland 1872, Hoek; — Harendermolen, Strat.; Winschoten, Schipper; — Hoogeveen 1865, H. d. V.; Drente 1859, Lac. en S.; — Hardenberg 1894, L.; Gramsbergen 1850, Lac. en S.; Oosterhout bij Kampen 1852, R. B.; 1852, T.; Deventer, Halb.; v. d. Cop; Diepenveen 1878, K.; Bathmen 1843, B. W.; Nijenhuis, Un. 1888; — Twello 1845, T.; Gorssel 1833, Wtt.; Harderwijk 1847 en 1849, R. B.; Vaassen 1878, L.; Woeste Hoeve Veluwe, Un. 1849; Zutphen, E. de Vriese; Wansveld 1886, V.; Leesten, Gronem.; Doesburg, Thomson; Winterswijk 1874, R.

E. de Haan; Rheede, v. H.; Wolfheze, Un 1847; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Heumen 1894, V.; Renkum 1848, Buse; Meent bij Veenendaal, R. B.; 1898, V.; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoort 1833, Wtt.; Splitg.; C. A. Bergsma; 1892, Garj.; Soest 1870, Groll; Driebergen, Splitg.; Maarsbergen 1895 en 1896, V.; Doorn 1869, en Zeist, O.; wallen Utrecht 1830, v. H.; Grebbe, Fockema; — Hilversum, M. D.; tusschen Berg en Dallust Hilversum en 's Graveland, v. d. T.; Blaricum 1864, O.; Breesaap, Kerb.; 1842, Buse; — Noordwijkerhout 1845, B. W.; 1846, Mb.; 1867, O.; Leiden 1832, Forsten; Hillegom 1827, S. S.; 1845, O.; Voorschoten 1836, Lac.; Wassenaarsche duinen 1833, en Groot Berkheij, S. S.; Zorgvliet, V. Z.; spoorbaan tusschen Zwijndrecht en Barendrecht 1880, Posth.; — Clinge 1845, 1846, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Zundert, Un. 1860; mastbosch bij Breda, v. A.; Gilze-Rije 1879, Posth.; Tilburg 1870, Groll; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; tusschen Eindhoven en Weert 1886, V.; Deurne 1871, Lac.; — Thorn 1900, G. en Jongm.; Sint Pietersberg 1893, de Haas.

(Tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, Holk. en Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Garst te Winschoten 1885, Schipper in herb pr.; — Ide 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1883, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert, — Huinen, Putten, C. A. Backer in herb. Heukels; Garderen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; Apeldoorn 1850, K. A. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Veenendaal en Lunteren 1894, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Driebergen, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; — Oosterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Stryp bij Eindhoven 1880,

Posth. in herb. pr.; Maarheeze 1886, V. in herb. Posth.; Venlo, Genooi 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Erm, Emmen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI p. 318); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Eibergen en Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Marquette, — Hillegom, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Zuiddorpe, Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 288); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, (Arch. 2. III. p. 124); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Lac. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

Subtribus Leontodonteae *Schultz.*

Thrincia *Roth.*

810. T. hirta *Roth.* Aan wegen, in droge weiden, in zandige streken. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Prins Hendrikpolder aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling 1887, V.; Vuurtoren aldaar, Un. 1886; Midsland, Un. 1886; duinen Westterschelling 1869, Holk.; — Joure, C. A. Bergsma; Koudum 1867, en stadswal Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; Gaasterland 1853, S.; Terissert, Un. 1881; — Noordpolderzijl achter Usquert 1856, en — Peize, Strat. (als

Leont. hispid.); Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — zandberg bij Kampen 1848, en Kampen 1850, T.; IJsel bij Zwolle 1893, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Doetinchem, Un. 1885; Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Rijn bij Arnhem 1876, Lac.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; — Eem bij Amersfoort, Garj.; huis ter Heide 1859, en Austerlitz bij Zeist 1859, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, Hartm. en R. B.; de Zuwe tusschen Baambrugge en Vinkeveen 1841, v. d. T.; Baambrugge, Kerb.; Schalkwijk 1827, v. H.; — Naarden 1864, O.; tusschen Hilversum en Bussum, v. d. T.; Amsterdam, v. H.; E. B. Asscher; Overtoom, Fl. Amst.; Enkhuizen 1894, Sanders; Zaan 1835, Mb. (als *hispida*); Kerb.; Halfweg 1836, Buse; Velsen 1870, Groll; 1870, Hoek; duinen Zandvoort, Asscher (als *hispida*); v. H. (als *idem*); duinen Haarlem, v. H.; Buse; 1839, de Vriese (als *hispida*); Overveen, v. H. (als *idem*); 1839, Buse; Zandpoort, Mb.; Haarlemmermeer, Kerb.; Haarlemmerhout 1847, Mb.; Groenendaal, Heemstede 1872, O.; Meerenbosch aldaar, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Forsten; Perin; 1859, S.; duinen Katwijk 1833, Wtt. (als *hispida*); kanaal Katwijk 1842, Dz.; Leimuiden, Exc. 1882; 1894, V.; duinen Wassenaar, Pierot; S. S.; 's Gravenhage, V. Z. (als *hispida*); 1895, R. B.; Waalsdorp 1834, v. H.; Scheveningen, V. Z.; Loosduinen, Exc. 1883; Zwet bij Weteringen 1876, L.; Oude Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Lek bij Leksmond 1828, v. H. (als *hispida*); — Schouwen, Dz.; Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland en duinen Walcheren, v. d. B.; Waterlandskerkje 1861, A. W.; Oranjezon, B. W.; land van Hulst

1845, v. d. B.; — Breda, v. A.; Werkendam 1836, Lac.; Vucht, en Cromvoirt, v. Hov.

(Tusschen Burg en Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Twello 1897 en Middachtersteeg 1891, Ogt. in herb. pr.; spoordijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; — dijk lokaaltrein bij Soest, A. C. J. v. Goor; Houten, Alpherts in herb. pr.; — Muiderberg, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; Amstelveen bij Amsterdam 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; Vogelenzang 1893, — Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1883, Schipper in herb. pr.; Haagsche bosch 1872, Posth. in herb. pr.; Overmaas en IJselwal Kralingsche veer, v. d. Voo in herb. pr.; Oranjepark Dordrecht 1894, en de Mijl onder Dubbeldam 1892, Posth. in herb. pr.; — Walchersche duinen en Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr.; — Wolfsven bij Wel, Un. 1893 in herb. V. Suringar; St. Pietersberg Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); Rottum, Holk.; (Arch. 3. I. p. 362); — Coevorden, Odoorn, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Delden, Un. 1871 (Arch. 2. 1. p. 199); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); tusschen Markelo en Diepenheim en bij Diepenheim — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Eibergen, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 224); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240, echter niet verder vermeld op 1. V. p. 55); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Wel, Welsche

hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Sittard, Un. 1861, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319); Gulpen, Lac.; Simpelveld—Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Bruman.

[Aanm. 1: Al naarmate de omwindselblaadjes glad of stijf behaard zijn, worden de vormen leiolaena en lasiolaena onderscheiden. De eerste komt o. a. voor van Apeldoorn 1873, K. A. en Oranjezon 1879, L.; de laatste van Terwolde 1850, duinen Katwijk 1853, Apeldoorn 1880, allen in herb. Kok Ankersmit. Daar ik eerst later kennis kreeg van deze vormen, heb ik het herbarium-materiaal er niet op nagezien.

Aanm. 2: T. hispida Roth. et Fl. B. S. p. 560 werd in Koch's Synopsis 1e editie verkeerdelijk als inlandsche plant aangevoerd; in de Fl. B. S. schijnt alles onder dezen naam betrekking te hebben op Th. hirta, zooals uit de bijvoegingen hierboven genoegzaam blijkt.]

Leontodon *L.*

811. **L. autumnalis** *L.* (*Apargia autumnalis* Willd. et Fl. B. S. p. 558). Aan dijken en wegen, in weilanden en op grazige plaatsen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Oostereind aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1869, Lac. en Knuttel; 1897, Schipper; — Workum 1864, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1829, en 1856, v. H.; 1856, Strat.; Vierhuizen 1835, Oude Pekel A, Harendermolen 1853, en Sappemeer 1847, v. H.; spoorbaan Winschoten (*virescens*) 1898, Schipper; — Valthe en Coevorden 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; Odoorn, Borger, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (als *palustris*); Deventer 1840, Halb.; 1846, T.; 1877, K.; Wilsum 1870, Hoek; Zwolle 1892, L.; Schokland 1884, S.; — Harderwijk 1864, R. B.; Ruurlo 1885, Ensink; Zutphen 1833, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Ooische waard 1849, Oosterhoutsche bosch

en Beek bij Nijmegen, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Eemnes 1872, O.; huis ter Heijde 1853, v. H.; Werkhoven, Wtt. (als *minor*); Driebergen 1834, v. H. (als *minor*); Doorn, Wtt.; Zeist, Pétif; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; batterijen aan den Krommen Rijn bij Utrecht 1840, v. d. T.; Schalkwijk, Wtt.; tusschen Maartensdijk en — Hilversum 1843, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Ringdijk 1838, Romb.; Fl. Amst.; Amsterdam, Fl. Amst.; Sloterweg 1842, P. Heijbrock (P. N. S); IJ bij Amsterdam 1875, O.; Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac. (als *Thrincia hirta?*); Urk 1852, P. Backer de Wit; 1884, S.; Haarlem, v. H. (als *minor*); 1872, Boerl.; walmuur bij de groote Houtpoort aldaar, v. d. T.; Bentveld, Buse; v. H. (als *minor*); Groenendaal te Heemstede 1872, O.; Haarlemmerhout 1836 en 1838, Buse; Haarlemmermeer 1870, Groll; — Noordwijkerhout 1848, Mb.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; Leiden, Pierot; 1835, Mb.; Dz.; 1842 en 1843, O.; 1842, B. W.; 1853, S.; Wassenaar, B. W.; laan van Nieuw Oostinje, Kerb.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Haagsche bosch, v. S. V.; Delft 1845, de Br.; Rhoon 1871, Schepman; spoordijk Sliedrecht 1888, V.; — Schouwen en Walcheren 1836, v. d. Feen; Leverdijk Schouwen 1871, Schuringa (als *minor*); Zuid-Beveland, v. d. B.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Speelhuis bij Breda, v. A.; Rosmalen, wallen 's Hertogenbosch en — Maastricht, v. Hov.

(Hooge Berg op Texel 1894 — Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hallum 1863, H. R. v. d. Leij en Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; Vollenhove 1893, en Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1881, L. in herb. pr.; 1892, K. A. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; tuin Culemborg 1846,

Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Naarden 1899 en Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Boskoop, Bleiswijk, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Noordendijk 1892, en Oranjepark 1894, bij Dordrecht, Posth. in herb. pr.; -- tuin Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 258); — Wolvega, tusschen Wolvega en Terissert, Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Steenwijkerwolde, Steenwijk, Giethoorn (*hondebloem*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Haaksbergen, Nieuw-Kerkerveen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Enterveen — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Weurt Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292); — Baarn, Doorn, Driebergen, — Bussum, Loosdrecht, Beverwijk, Overveen, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 72); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith Jr. (Arch. 2. V. p. 689); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 118); Zierikzee, Renesse, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50);

Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Wansum, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **pratensis** *Koch.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; — Franeker, Sprée; tusschen Tjerkwerd en Dedzum 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1841, v. H.; — Schokland 1884, S.; Kampen 1852 en Harderwijk 1866, R. B.; — Eem tegenover Coelhorst bij Amersfoort 1836, D. S.; — Amsterdam, Fl. Amst.

γ. **uniflora** *v. d. Bosch.*

In Herb.: Eiland Rozenburg 1845, de Br.

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 55).

812. L. hastilis *L.*

α. **hispidus** *L.* (*L. hastilis α. vulgaris* Koch; *Apargia hispida* Willd. et Fl. B. S. p. 560). Aan wegen en op grazige plaatsen. ♃. *Juni — Oct.*

In Herb.: Apeldoorn 1888, Groll; Rheede, v. H.; Arnhem 1876, Lac.; uiterwaarden tegenover Arnhem 1879, K. A.; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen 1852, Oosterhoutsche bosch en Waaldijk bij het fort Krayenhoff, Th. Abel.; Heumen 1897, G. en V.; Oude Maas bij Heerenwaarde, en tusschen Heerenwaarde en Rossem 1837, v. d. T.; — langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896; tusschen Boxmeer en St. Anthonie 1895, G. en V.; — Well, en tusschen Well en Venraai, Un. 1893; weg onderste molen Venlo 1900, Rieter; Roermond 1900, G. en Jongm.; Weert

1899, G. en des Tombe; Maastricht, Un. 1861; kanaal aldaar, Un. 1883; St. Pietersberg, Un. 1883; langs de vijver van 't Halder te Valkenberg en Koningswinkelbruggetje aldaar 1900, V.; Gulpen, Un. 1861.

(Olst 1880, K. A. in herb. pr.; — kasteel Boxmeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1899, K. A. in herb. pr.; in een weiland bij het huis „de Koel" aldaar 1901, Rieter in herb. pr.; Baarlo, Un. 1893, L. in herb. pr.; Hamert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Valkenberg en Berg Terblijt 1901, Rieter in herb. pr.; Schaesberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Vijver Plasmolen, Un. 1873 (Arch. 2. V. p. 17); Amby, Meerssen, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

[Aanm.: De opgaven bij de Gorter hebben waarschijnlijk alle betrekking op Thrincia hirta, evenals ook door v. Hall enkele planten als Thrincia hispida werden vermeld, die tot T. hirta behooren.]

Picris *L.*

813. P. hieracioides *L.* Aan wegen, akkerkanten en op begroeide plaatsen in zandstreken, in de duinen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Kampen 1847, T.; Zalk enz., R. B.; Zalk 1846 en 1866, en Kamperveen 1854, R. B.; Zwolle, v. Heijn.; Thorbecke; 1846, R. B.; IJseloever aldaar 1895, L.; Randen, het veerhuis bij Diepenveen 1849, M. J. Cop; bosschen van de Poll bij Wilpe 1878, K.; — Apeldoorn 1872, Hoek; Zutphen 1833, Wtt.; Fockema; Voorst 1876, K. A.; Doesburg 1833, Wtt.; Arnhem 1842, Thomson; S.; 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; wallen aldaar 1864, en Ubbergen 1868, v. H.; Maasdijk Heumen, Un. 1853; Oosterhoutsche bosch (*fas-*

ciatie) 1897, Docters v. Leeuwen; – Amersfoort, Garj.; – spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Santpoort 1871, O.; Brederode 1840, Romb.; Bloemendaal 1845, O.; Overveen 1835, (*fasciatie*) Buse; Kerb.; 1839, Buse; v. H.; 1872, Boerl.; Middenduin, Buse; 1870, Groll.; Zandvoort, V. Z.; duinen Haarlem, v. H.; Heemstede, v. d. T.; – Noordwijk aan Zee, v. d. B.; v. d. T.; Katwijk 1832, S. S.; B. W.; Perin; 1836, (*fasciatie*) Mb.; Leiden, Dz.; Wassenaar, Pierot; 1835, Mb.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1878, K.; R. B.; T.; duinen 's Gravenhage 1878, K. A.; 1891, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; – Velp bij Grave 1893, J. Jorna; – Maastricht 1870, Groll; Gulpen, Un. 1861; Limburg, Un. 1883.

(Deventer 1851, K. A. in herb. pr.; Olst (*fasciatie*) 1896, L. in herb. pr.; Katerveer Zwolle 1888, Struyk. in herb. pr.; – Zutphen, Un. 1897 Costerus in herb. pr.; Jachthuis aldaar 1879, K. A. in herb. pr.; Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Spoel en Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; – tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 Costerus in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; Overveen, Breesaap, C. A. Backer in herb. Heukels; – Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1874, L. in herb. pr.; – Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.

β. **crepoides** *Sauter* (*Picris pyrenaica* L.) boschje bij Waalsdorp 1879, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); tusschen Zutphen en Bronsbergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Lent Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292); – Parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 688); Urk 1853, P. Backer de Wit (Arch. 3. I. p. 317); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p.

p. 272); Beverwijk, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); Kennemerland — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); — Walcheren, v. d. Tr.; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, Lac.; A. W. (Arch. 2. III. p. 124, Tijdschr. IX. p. 262); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; Beek, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman en voor Muiderberg, Hattem en Harderwijk door de Gorter en voor Dordrecht in de Fl. B. S.

Helminthia *Juss.*

814. H. echioides *Gaertn.* Aan dijken en wegen, aan akkerkanten; met zaden ingevoerd, afkomstig uit Zuid- en West-Europa. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Haarlem 1880, Groll; — Zuid-Beveland 1839, 1848, v. d. B.; 1877, K. A.; Cassandria, Goes, Dumortier; tusschen Yersekendam en Wemeldinge 1841, v. d. T.; Kapitalendam bij Biervliet 1839, Lac.; Klaverland Kapelle (Z.-Bevel.) 1898, Ogt.; Breskens, IJzendijke, Mb.; West Kapelle en Domburg 1833, Forsten; 1834, v. d. Feen; de Marres; 1834, Wtt.; St. Achtenkerke op Walcheren 1834, Middelburg en Vlissingen 1834, Wtt.; Hoek, 1853, 1860 en 1867, en Neuzen 1860, A. W.; St. Laurens 1834, Wtt.; — Sint Pietersberg 1892, (tusschen *Medicago sativa*) de Haas.

(Dijk Wissenkerke N.-Bevel. 1881, Schipper in herb. pr.; Arnemuiden 1875, en Zuidzande 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 124).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Subtribus Scorzonereae *Schultz.*

Tragopogon *Tourn.*

815. T. porrifolius *L.* Zuid-Europeesche plant; hier en daar als groente verbouwd, in moeshoven en op akkers en somtijds verwilderd langs wegen en kanten van akkers. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Leeuwarden, Hinxt; tusschen Winsum en Mensingewier, C. de Gavere; kant van korenlanden tusschen het dorp Holwerd en den zeedijk, Hinxt; — korenland Marienboom bij Nijmegen, D. J. Bosch ex herb. Th. Abel.; — batterijen Nieuwersluis 1837, D. S.; v. d. T.; — Diemermeer, Kerb.; Ringdijk bij Amsterdam 1893, Mb.; Fl. Amst.; E. B. Asscher; — Leiden, v. d. B. *); Boskoop, v. Son; — Zierikzee 1872, Schoor; Zuid-Beveland 1838, 1839 en 1848, v. d. B.; Yersekendam 1834, Wtt.; Goes 1875, Posth.; Strasdorp bij Goes 1839, v. d. B.; moestuin Kapelle 1894, Ogt.; — Bergen op Zoom, Dz.; Thomson; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124).

Voorts vermeld door Pelletier.

Vervolgens komen nog als groeiplaatsen voor Beetgum en Marsum Meeze; Breda Kops in Fl. Bat.; Bolsward v. d. Kolk in Fl. B. S.; Pietersbierum Fl. Frisica.

[Aanm.: In de eerste editie herinnert v. d. Bosch er aan dat in dien tijd (1850) niemand de plant in Zeeland als cultuurplant kende, doch meent toch dat zij ook daar eenmaal ingevoerd moet zijn.]

816. T. pratensis *L.* Langs wegen, op grazige plaatsen en weilanden. ⊙. *Juni—Juli.*

---

*) Ook als T. pratensis. Bij Leiden algemeen v. d. B. Waarschijnlijk vergissing, daar de plant onder den naam van T. pratensis lag.

In Herb.: Grasveld bij de R. K. kerk te Bolsward 1870, J. M. de Boer; – Groningen, Strat.; – Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; T.; Deventer 1877, K.; – oever Zuiderzee tusschen Harderwijk en Nijkerk 1835, D. S.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, Th. Abel.; Ubbergen, Th. Abel. (*Hen and chickens*); – Amersfoort, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat Utrecht, Kothen en Wijk bij Duurstede, v. d. T.; – Diemermeer 1842, Teengs (P. N. S.); ringdijk Amsterdam 1868, O.; Amsterdam, Lac.; zeedijk aldaar 1838, Romb.; zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Haarlemmerhout 1870, Groll; – Leiden 1853, S.; B. W.; Leiderdorp 1889, V.; de Zijl, Coll. Nat.; Woerden C. A. Bergsma; Wassenaar, Pierot; Noordwijkerhout 1858, v. d. B. en S.; 's Gravenhage, G. B.; Bergsma; G. Barger; Scheveningen 1850, S.; spoordijk Dordrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1882, V.; Dordrecht Louterbloemen 1882, C. v. d. Broek; – Werkendam 1886, 1887, 1888 en 1897, V.; Breda, v. A.

(Veerallée bij Zwolle 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle 1893, L. in herb. pr.; – Culemborg, de Haas in herb. pr.; Dreeft aldaar 1842, Alpherts in herb. pr.; Slijk-Ewijk, Lent, C. A. Backer; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Alkmaar 1880, Costerus in herb. pr.; – – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland, V. Suringar in herb. pr.; Barendrecht, Pernis, Schiedam, Zevenhuizen, Overschie, langs den IJsel, v. d. Voo in herb. pr.; – Kapelle (Z.-Bevel.) 1894 en stationsterrein Middelburg 1893, Ogt. in herb. pr.; – Loevesteijn 1886, Costerus in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels;

— Venlo, weg onderste molen 1896, Rieter in herb. pr.; Schaesberg bij Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 250); — Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); — Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Parkweg 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Zijpsche dijk bij Callantsoog, Heemstede, Heemskerk, Overveen, Vogelenzang, — Noordwijkerhout, Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 391); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Walcheren, Noord-Beveland, Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); tusschen Hoek en Neuzen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 288); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

forma **tortilis.**

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; — Pothoofd Deventer 1895, K. A.; — Amsterdam 1847, Fl. Amst.; Overveen, Exc. 1882.

(Apeldoorn 1894, K. A. in herb. pr.)

β. **minor** *Fr.* (*T. minor* Fr. et Prodr. Ed. I. p. 133).

In Herb.: Kampen 1847, R. B.; — Harderwijk 1865, 1866 en 1867, R. B.; — dijk Hoorn 1896, G.; Velserbosch 1848, B. W.; Haarlem, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Leiderdorpsche weg 1846, O.; Zoeterwoude 1889, Boerl.; tusschen Waalsdorp en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; Loosduinen, Exc. 1883; Poeldijk, Exc. 1896; Dordrecht, C. v. d. Broek; — St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1839 en 1848, v. d. B.; Kapelle bij Goes 1894, Ogt.; Walchersche duinen 1840, v. d. B.

(Slijk-Ewijk en Lent, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Vogelenzang en Hillegom 1894, V. Suringar in herb. pr.; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; St. Anna ter Muiden 1887, en Vlissingen 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 124); dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 288); — Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

γ. **orientalis** *L.* (*T. orientalis* L. et Prodr. Ed. I. p. 133).

In Herb.: Zutphen 1887, Groll; — R. C. begraafplaats Biltstraat Utrecht 1898, W. C. v. Embden; — ? Oudenbosch 1895, de Haas; Merwedijk Sleeuwijk, C. A. Backer.

(Fort Loevestein 1886, J. J. Smith in herb. Costerus.)

Bovendien: duinen Scheveningen, Dz. (Arch. 1. III. p. 161).

Scorzonera *Tourn.*

817. S. **hispanica** *L.* Op grazige plaatsen, zonnige heuvels. ♃. *Mei—Juli.*

α. **denticulata** *Lam.* In tuinen en op akkers als groente verbouwd; wordt thans ook aanbevolen als voedsel voor zijderupsen.

In Herb.: Vorden 1879, Groll; — Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk.; — langs de vaart tusschen Delft en Maassluis, V. Z. — Breda, v. A.

β. **glastifolia** *Willd.*

γ. **asphodeloides** *Wallr.*; beide dooreen groeiend.

In Herb.: Hoenderloo 1872 en 1899, K. A.; veelvuldig onder boomen op hooge heide op de zoogenaamde Hooge duivel tusschen de Hoog Soeren-

sche bosschen en Elspeet 1875, K. A.; op de heide tusschen de Woeste hoeve en Ter Let, zoomede veel op het Rozendaalsche veld onder Rozendaal bij de Imbosch 1879, K. A.

(*a.* Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; terwijl in herb. K. A. nog de volgende nadere aanduidingen voorkomen: bij Ughelsche bosch op de heide 1874; Hooge duivel 1876; Kootwijkerheide 1877. Later op de heide bij Terlet, heide bij Loenen op de Veluwe, heidevelden langs den Amersfoortschen straatweg achter de voormalige Soerensche tol enz. Hoenderloo Mei 1899, op nieuw ingezameld; er stonden overal massa's, in alle vormen en grootten.)

Bovendien vermeld door Pelletier en Munting.

Subtribus Hypochaerideae *Less.*

Hypochaeris *L.*

818. H. glabra *L.* Langs wegen en op bouwlanden, op zand- en gemengde gronden. ⨀. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; polder de Nederlanden aldaar 1867, en tusschen hier en Koog 1867, H. d. V.; Terschelling 1869, Holk.; tusschen Westterschelling en Midsland 1898, V.; Hee aldaar 1869, en tusschen Nes en Buren op Ameland 1869, Holk.; — Haren 1843, v. H.; — tusschen Eelde en Paterwolde, Strat.; Assen, Forsten; — Hoogte van Oosterhout Kampen 1848, en kerkhof Kampen 1848, T.; Kampen, en Zandberg aldaar 1848, R. B.; Zwolle 1886, L.; Agnietenberg aldaar 1881, Posth.; Lonneker en Haaksbergen 1891, L.; tusschen Rijssen en Enter 1897, G.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn en 't Loo 1878, K. A.; Epe, Un. 1890; Vorden 1891, Groll; Terborg 1861, v. H.; Beek, Berg en Dal, Heumen, N. en Th. Abel.; Hatert 1832, F. Hoffm.;

Groesbeek 1864, v. H.; — Amersfoort, R. B.; berghelling aldaar 1892, Garj.; de Grebbe 1838, en Darthuizen 1838, v. H.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, Zeist en Driebergen, Asscher; Leersum, v. H.; — Naarden 1864, O.; Meerenbosch Heemstede, v. d. T.; Breesaap 1835, Mb.; 1842, Buse; — duinen Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; Zilk, Exc. 1897; Leiden, Dz.; bouwland Endegeest 1837, Lac.; Zuidwijk onder Wassenaar, Perin; Wassenaar 1833, S. S.; 1853, S.; Voorschoten, S.; Scheveningen 1866, H. d. V.; duinen Loosduinen, V. Z. (als *Senecio viscosus*); — Haamstede, Un. 1894; Clinge 1845, B. W.; 1846, v. d. B.; — Rozendaal, Un. 1860; Ossendrecht 1834, Wtt.; Galder, v. A.; Ginneken 1876, O.; heide Teteringen 1882, V.; Vucht, v. Hov.; Helmond, Wtt.; Eindhoven, Dz.; 1834, Wtt.; Boxmeer, Un. 1853; Deurne, 1871, en 1876, Lac.; — Weert 1895, G. en V.; Eperheide 1871, Lac.

(Tusschen Burg en Hoorn 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Deventer, Exc. 1897 in herb. Struyk.; — Lochem 1878, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; — heide bij Bussum 1889, Costerus in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Sint Pietersberg, Exc. 1889 Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Bekkum, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); — Zuiddorpe, Koewacht, A. W.; Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 288). Als *β. vivipara* vermeld voor Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 292).

Voorts aangegeven voor Hulst (niet in herb. teruggevonden); Leersum, Fl. B. S. en Wolvega, Fl. Frisica.

819. H. radicata *L.* Aan dijken en wegen, op graslanden. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; tusschen Midsland en Westterschelling, Un. 1886; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1896, Schipper; — Donderen 1828, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; Winschoten 1896, Schipper (*fasc.*); — Valthe, Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel v. Heijn.; — Zandberg Kampen 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; wallen Deventer 1848, T.; Deventer 1878, K.; — Hattem 1854, en Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Nijmegen, B.; de Ooi, N. Abel.; Beek en huis Ubbergen 1850, Th. Abel.; Renkum 1848, Buse; — den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; Doorn 1833, Wtt.; Rijzenburg 1859, Hartm. en R. B.; huis ter Heide bij Woudenberg 1859, v. H.; Zeist, (v. d. B.?); de Bilt 1838, D. S.; Utrecht, O.; 1870, Groll; — Muiderberg 1871, Romb.; Amsterdam, v. H.; Diemerbrug en IJdijk bij Sloterdijk, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O.; Zandpoort 1842, (wie?); Breesaap, Buse; v. H.; duinen Overveen, v. H.; Haarlem, Perin; 1872, Boerl.; Groenendaal Heemstede 1872, O.; Meerenbosch aldaar, v. d. T.; Haarlemmerhout 1841, Buse; Kerb.; Bennebroek 1894, V.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Warmond 1859, S.; Katwijk, v. d. B.; 1836, Lac.; Zoeterwoude 1846, O.; Leiden, Forsten; Dz.; 1836, Mb.; Wassenaarsche duinen 1832, S. S.; 1833, Wtt.; Pierot; Haagsche bosch, V. Z.; v. S. V.; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex herb. Groll; V. Z.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; Oostvoorne, v. Rees; Barendrecht 1886, V.; — Zierikzee 1873, Schuringa; Noorddijk 1840, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1878, L.; Sint Kruis 1861, en Hoek 1863, A. W.; — Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch 1883, V.;

Vucht, v. Hov.; — tusschen Gulpen en Slenaken 1889, V.

(Oldeboorn 1863, en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; (zonder bloemen, doch alleen met ontwikkelde strooschubben); — Paterwolde, H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1897, L. in herb. pr.; — Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; — boomkweekerij Groenewegen Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Bergen, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Vogelenzang 1893, Struyk. in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; IJselmonde en Terbregge, v. d. Voo in herb. pr.; veerweg Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Zoutelande 1881, Schipper in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; spoor Boxtel—Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zandig weiland bij Genooi 1897, Rieter in herb pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Coevorden, Emmen, Sleen, — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijk, Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. V. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 224); spoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III.

p. 124); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885--87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Velden, Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier.

H. maculata *L.* (*Achyrophorus maculatus* Scop.). Op grazige begroeide plaatsen op droge, steenachtige gronden. ♃. *Juli—Aug.*

Ontbreekt in Herb.; werd echter vermeld: „in beschaduwde duingronden R.; Fl. B. S.;" en volgens Wirtgen Prodr. der Flora der Rheinl. p. 102 komt de plant voor bij Nijmegen in een handschrift over de Flora van Kleef.

Subtribus Chondrilleae *Koch.*

Taraxacum *Juss.*

820. T. officinale *Weber.* (*Leontodon Taraxacum* L. et Fl. B. S. p. 558). Algemeen op bebouwde en onbebouwde gronden, tusschen het gras. ♃. *April —herfst*; bloeit echter algemeen in *Mei.*

a. **genuinum** *Koch.*

In Herb.: Dorp Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1896, Schipper; — Bolsward 1874, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, Strat.; — Valthe 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1851, T.; zandberg bij Kampen 1848, T. (*var.*); Hoog Erve bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1875, K. A.; Nijmegen, Th. Abel.; Thomson; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Utrecht 1833, Wtt.; Zeist, O.; tusschen Baambrugge en Vinkeveen, en Rhoodestein bij Neerlangbroek v. d. T.; — Amsterdam 1842, J. W. R.

Tilanus (P. N. S.); Fl. Amst.; 1857, Knüttel; 1871, O.; 1877, K. A. (*fasc.*); Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Haarlem 1834, Kerb.; Buse; 1872, Boerl.; v. E. (*fasc.*); Aardenhout 1870, Groll; Haarlemmermeer, (wie?); — Katwijk 1840, Halb.; 1860, S.; Leiden 1834, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1846, O.; Perin; 1874, Boerl.; Haagsche Schouw, v. d. T.; Roodenburgerlaan Zoeterwoude 1894, V. (*fasc.*); 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Zwijndrecht 1839, v. d. T. (*fasc.*); Dordrecht 1881, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — wallen Breda, v. A.; wallen Heusden, v. Hov.

β. **glaucescens** *Rchb.*

b. **corniculatum** *D.C.*

In Herb.: Zwolle 1900, 1901, L.; — ? Naarden 1864, O.; Overtoom, Romb.; Overveen, Buse; — duinen Katwijk binnen 1854, v. H. Jr.; singel Leiden 1860, herb. A. C. Oudemans; Wassenaar, Dz.; duinen aldaar en Katwijk, v. d. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; duinen 's Gravenhage 1840, V. Z.; R. B.; vlakte de Bonnen achter Staalduin 1847, v. d. T.; — Walchersche duinen 1838, v. d. B.; — Oirschot 1836—39, de Br.

[Aanm.: 't Verschil tusschen Taraxacum officinale β. glaucescens b. corniculatum en c. erythrospermum is mij niet duidelijk geworden. Er waren veel roodvruchtige vormen bij, doch het kenmerkend verschil wordt in de verschillende flora's niet scherp omschreven. Ascherson bijv. geeft aan voor b.: „binnenste omwindselblaadjes onder den top met een hoorntje of een aanzwelling en c.: kleiner, bladen dieper gedeeld, vruchten roodbruin." Ik vermoed dat de laatste de gewone duinvorm is, een vorm van onvruchtbare, schrale zandgronden; deze vertoonen echter alle de hoornachtige aanzwelling op de binnenste omwindselblaadjes, zoodat ik alles tot b. corniculatum gebracht heb.]

γ. **laevigatum** *D.C.*

In Herb.: Domburgsche Manteling 1895, Ogt. (ingezonden als *T. officinale* var. *taraxacoides* = *Leontodon taraxacoides* Hoppe). Deze vorm wordt ook thans nog door sommigen als afzonderlijke soort opgevat.

δ. **paludosum** *Crépin.*

a. **palustre** *D.C.*

1. **erectum** *Koch.*

In Herb.: Paterwolde, v. H.; bosch van Trip te Paterwolde 1828, v. H.; — Groote Whee bij Goor 1898, G. en V.; — Baambrugge 1839, Kraamw.; — Haarlem 1870, O.; — Dordrecht langs de rivier 1838, Lac.

2. **salinum** *Koch.*

In Herb.: Groene strand Terschelling 1897, V.; — Zwarte broek bij Nijkerk, Stolz; Loenen op de Veluwe 1834, en Zutphen, Wtt.; heide bij Halle 1834, Wtt.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; — Sloten, Fl. Amst.; — vlakte van Waalsdorp, V. Z.; 1844, de Br.; — Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L. (als *lividum*); Hoedekenskerke 1861, en Hoek 1854, A. W.

(*a.* Prikkeweg Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — tuin W. J. Alpherts Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; Randwijk, — Werkhoven, Vreeswijk, — Haarlem, Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Naarden 1899, en Laren 1898, Koning in herb. pr.; Beverwijk, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1883, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeen Overmaas en Schieland, v. d. Voo in herb. pr.; — Domburgsche manteling

1895, en Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

β. b. Rijngeest onder Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; — duinen Oranjezon en Westkapelle 1877, L. in herb. pr.

δ. a. 2. Walcheren 1877, L. en een cultuur exemplaar 1857, A. W. in herb. L.*))

Bovendien: Zonder vermelding van varieteit, waarschijnlijk alles *genuinum*: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 422); — Winschoterbosch, Schipper (Arch. 3. I. p. 204); — Hoogeveen, Coevorden, Emmen, Odoorn (zeldzaam) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijk, Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Driebergen, — Diemerbrug, Schapenduinen bij Haarlem 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 73); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch.

*) De exemplaren door Walraven in 1854 verzameld, werden nog datzelfde jaar uitgezaaid en gaven in het volgende jaar planten, die in April bloemen voortbrachten en 15 Mei weder rijpe zaden. In 1857 was de plant bij uitzaaiing nog onveranderd gebleven. Een tegenovergestelde ondervinding deed v. Hall op, die de var. δ. a. 1. in 1828 bij Helpen en Haren vond (Cfr. Bijdr. III. p. 61.) waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als hierboven vermeld, doch waarvan hij de planten op drogen, niet beschaduwden, vruchtbaren bodem zag overgaan in een jaar tijds in den gewonen vorm. Men zie voorts Arch. 1. IV. p. 157 en 289.

2. II. p. 73); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Woensdrecht, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Gronsveld, Arcen, Gulpen enz., Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Er wordt nog beschreven een var. *β.* arcuatum Wimm. et Grab. Fl. Siles. II. 2. p. 225, Walcheren, in dunis: „foliis aequaliter runcinatis, laciniis triangulari-integris, margine superiore deorsum arcuato" Cfr. Tijdschr. VIII. p. 28. Het is waarschijnlijk dezelfde vorm als nu vermeld onder *β.* glaucescens Koch. b. corniculatum, onder welken naam hij reeds in de eerste editie van dit werk voorkwam.]

Chondrilla *Tourn.*

821. Ch. juncea *L.* Op droge, zandige bouw- en graslanden, aan wegen, waarschijnlijk bij ons slechts als ingevoerde plant. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Aan wallen langs bouwland op den Zandberg bij Kampen 1846, 1847, R. B.; 1854, 1855, T.; Hoogte van Oosterholt bij Kampen 1848, R. B.; 1848, T.; Kampen, v. Heijn.; — Nijmegen, B. (volgens Arch. 2. V. p. 293, zandgrond buiten de Hunerpoort.)

Subtribus Lactuceae *Lessing.*

Prenanthes *L.*

822. P. purpurea *L.* In bergwouden, voornamelijk aan beeken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kapelle bij Goes 1899, v. Wyngen.

Lactuca *Tourn.*

823. **L. sativa** *L.* Algemeen in moeshoven aangeplant en een enkele maal verwilderd. ⊙ en ⊙ ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Wittenstein Kamperveen 1870, Hoek; — Vorden 1879, Groll; Mannendaal langs den straatweg te Ubbergen 1851, Th. Abel.; — Doorn 1869, O.; Utrecht, D. S.; — Haarlem 1874, Groll; — Noordwijk binnen, (wie?); Leiden, Perin; 's Gravenhage, Kerb.; R. B.; Loosduinen 1836, Mb.; Bomkade Dordrecht 1882, V.; — Noord-Brabant, Un. 1860.

(Moestuin Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Zierikzee 1887, L. in herb. pr.; — verwilderd langs bouwland Venlo 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bouwland Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Schouwen en Duiveland, L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

824. **L. virosa** *L.* Langs slooten in rotsachtige streken en in zonnige bosschen. ⊙ en ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meelfabriek Middelburg 1901, L.

(Onderste molen Venlo 1 ex. 1898, Rieter in herb. pr.)

825. **L. Scariola** *L.* Langs wegen en op onbebouwde terreinen. ⊙ en ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Westervoortsche dijk bij Arnhem 1873, Groll; — Haarlem, Perin (?); — Sleeuwijksche dijk nabij de kerk (Werkendam) 1836, Lac.; — Maastricht 1870, Groll; langs de Maas aldaar 1864, Henri Jacques; St. Pieter 1891, de Haas; Meerssen 1870, Groll.

(Fijenoord, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels.)

Bovendien: Langs het raster bij het station Maastricht, Lac. (*unic.*) (Arch. 2. V. p. 17).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

826. L. saligna *L.* Aan dijken, wegen en op onbebouwde plaatsen. ⊙ en ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zuid-Beveland 1840, 1842, v. d. B.; dijk bij Krabbendamme, en Noorddijk tusschen Goes en Krabbendijke 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; (volgens Arch. 1. V. p. 289 zeedijken te Hoek); Groede 1885, L.

(Kleverskerke 1881, L. in herb. pr. et K. A.; meelfabriek Middelburg 1897, L. in herb. pr.)

Bovendien: Breskens, Dum. (Fl. B. S. p. 727); — St. Antoniuseiland bij Maastricht, de Haas en Hoevenaars (Arch. 2. VI. p. 566).

827. L. muralis *Lessing.* (*Chondrilla muralis* Lam. et Fl. B. S. p. 558). Aan muren, in beschaduwde zandgronden, aan heggen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Oosterbroek bij Groningen 1855, v. H. — Drente, Un. 1889; Weerdinge 1859, Lac. en S.; — dennenbosch bij Kolmschate 1847, T.; Deventer 1876, K.; Nieuwe werk bij Zwolle 1895, L.; Twikkelerbosch bij Delden 1857, Sprée; Oldenzaal, Un. 1895; — Trijselenberg bij Hattem 1854, T.; bosschen aldaar 1846 en Hattem, R. B.; Epserheuvel bij Deventer, Exc. 1897; langs de beek in de bosschen bij Gorssel, Exc. 1897; Essenburg bij Harderwijk 1852 en 1866, R. B.; park 't Loo 1858, O.; Apeldoorn 1872, Hoek; bosch de Eendracht aldaar 1853, K. A.; Middachterbosschen 1838, en Oorsprong bij Arnhem 1840, Buse; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Biljoen bij Arnhem, v. H.; S.; 1875, Groll; Doorwerth, Buse; Wolfheze 1856, S.; 1857, Knüttel; Ubbergen en huis Ubbergen, N. en Th. Abel.; Uilenput in de Meerwijk 1864, v. H.;

Tafelberg bij de Grebbe, Kerb.; Grebbe, Fockema; — Amersfoort, R. B.; Zeist, Driebergen, C. A. Bergsma; Doorn 1869, O.; Wulverhorst bij Bunnik 1835, D. S.; Maarsbergen 1823, Wtt.; Exc. 1883; Tjepma onder de Meern 1842 en Kallenbroek bij Bunnik, v. d. T.; oude stadsmuur van Sonnenburg te Utrecht 1839, Lac.; — Elswout Haarlem 1866, H. d. V.; — muur Rijnsburg, v. Son; binnenplaats bij den Hortus te Leiden 1840, S. S.; 1889, V.; Wassenaar, S. S.; 1846, Mb.; 1845, B. W.; 1846, O.; — Wemeldinge 1841, v. d. B.; — Mastbosch, Un. 1852; Liesbosch, v. A.; 1864, H. d. V.; Engelsche dijk bij 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; park te Helmond 1834, Wtt.; — Houthem 1889, V.; Bemelen bij Maastricht 1873, Lac.

(Rozendaal 1891, Ogt. in herb. pr.; Lichtenstein langs de beek bij Arnhem en Duno 1893, V. Suringar in herb. pr.; Westerbouwing 1878, L. in herb. pr.; Redichemsche waarden in knotwilgen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Grebbeberg bij Rhenen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; — Geulhem 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hoogeveen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Twikkel, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1869 (Arch. 1. V. p. 225); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Groeneveld 1880, en Hilverbeek 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); — Plasmolen, Th. Abel.; Geulhem, Vijlen, Lac. (Arch. 2. V. p. 17); Maastricht, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman en muren van Franeker, Fl. Tris.

Mulgedium *Cassini.*

828. M. macrophyllum *D.C.* Plant uit den Kaukasus, vroeger als sierplant en hierdoor op oude buitenplaatsen talrijk verwilderd. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: Bloemendaal 1887, Groll; 1887, v. E; 1887, V.

[Aanm.: In Arch. 2. V. p. 380 staat verkeerdelijk Dimmendaal, dit moet zijn Duinendaal, alwaar de plant sinds jaren onder hakhout voorkwam, zonder ooit te bloeien. Het korthakken van het hout heeft de plant in 1887 in bloei doen komen. Van daar zijn planten overgebracht op Rijngeest en in den Leidschen Hortus, alwaar zij zich sterk vermenigvuldigen en telken jare bloeien.]

Sonchus *Tourn.*

829. S. oleraceus *L.* Op bebouwde gronden. ⊙. *Juni – Sept.*

a. **integrifolius** *Wallr.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Vlieland (tuinen) 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1859, S.; — Eexta, Strat.; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Gameren bij Deventer 1878, Le Roy; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Kannenburg, Un. 1890; Nijmegen, B.; Ooische waard, Hees, Weurt, Beuningen, N. en Th. Abel.; Beek 1849, Th. Abel.; Culemborg, H. S.; 1832, Wtt.; Poederoijen 1888, V.; — Amersfoort 1861, R. B.; Utrecht 1835, Wtt.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Uithoorn 1872, Boerl.; ringdijk Diemerbrug 1841, Romb.; Fl. Amst.; 1873, Hoek; Hoogendijk Amsterdam 1840, Romb.; Westerdoksdijk 1842, Heijbrock (P. N. S.); zeedijk Amsterdam 1866, O. (als *β. runcinatus*); kerk-

hof Urk 1852, Backer de Wit; 1884 S.; Haarlem 1870, Groll; 1872, Boerl.; Overveensche weg, Buse; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; — Leiden 1846, wie?; 's Gravenhage, R. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Tholen, Dz.; Wilhelminapolder 1837, Kloetinge 1837, en Zuid-Beveland, v. d. B.; — loopschans Breda, v. A.; Vucht, v. Hov.

β. **runcinatus** *Koch.*

In Herb.: Eexta, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Landlust bij Baambrugge, en Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Leiden, Dz.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1855, A. W.

γ. **lacerus** *Wallr.*

In Herb.: Leiden 1835, Mb.; Dz.; muren Delft 1845, de Br.; stadsmuur Vest Dordrecht 1850, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(*α.* Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1892, L. in herb. pr.; — Goilberdingerdijk Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1880, en veer Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburgsche Manteling 1894, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1879, L. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: *α.* Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — Zwinderen, Emmen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Alkmaar 1871, S.

en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 361); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Maastricht, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

β. Ooidijk, bouwland Weurt, Maasdijk Heumen, Th. Abel. (Arch. 2 V. p. 293).

830. S. asper *Allioni.* Op gelijke plaatsen als de vorige, doch meer op vochtige plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Prins Hendrikpolder 1869, Holk.; Midsland, Westterschelling 1869, Holk.; Rottum 1869, Holk.; 1897, Schipper; — Dokkum 1860, S.; wal Sneek 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Bolsward 1875, J. M. de Boer; wallen Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, v. H.; 1856, Strat.; Onland bij Groningen 1835, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, 1850, 1854 en 1855, R. B.; T.; 1872, Hoek; Vollenhove, Cayaux; Pothoofd Deventer 1877, K.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; — Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Ooische waard en Beuningen, N. en Th. Abel.; Warddam in de Ooi, Beek, Weurt en Beuningen, N. en Th. Abel. (als *arvensis*); dijk tusschen Vreeswijk en Oud Slijkerveer, v. d. T. (als *laciniatus*); — Hoogland 1891, Garj.; Grebbe, Fockema; Utrecht 1856, Coll. Nat.; Bunnik, C. A. Bergsma; Vleuten 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; — Uithoorn 1872, en Legmeerpolder 1886, Boerl.; Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; IJdijk aldaar Romb.; Zeeburg, Fl. Amst.; muur aan 't IJ

1836, Buse; Ringdijk 1838, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Haarlem, Kerb.; 1870, Groll; Haarlemmermeer 1852, Coster; 1853, S. en Hartman; — Leiden Dz. (als *laciniatus*); 1836, Mb.; 1842, B. W.; Wassenaar 1833, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; 1895, R. B.; Dordrecht 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1837, Lac.; singel aldaar 1850, M. J. Cop; Heikop aan de Lek, en Vianen, v. H.; tusschen de Kanze en Arkelpoort Gorinchem 1842, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; 1847, v. d. B. (ook als *laciniatus*); — Bergen op Zoom, Thomson; Loopschans en speelhuis bij Breda, v. A.; tusschen 's Hertogenbosch en Vucht, — Maastricht, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, en tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1851—1897, K. A. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; tuin Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Amstelveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — Leiden 1895, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Wissekerke 1877, L. in herb. pr.; — Andel 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; — bouwland bij den Hoogmolen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 258); — Terissert, Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe, Borger, — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Enter, — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Varsseveld, Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI.

p. 97); — Urk bij de kerk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 289) ook als *laciniata*; — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 351); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Valkenberg, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld bij Dodoens (*Pemptades* 1583) Pelletier, Knijf en Munting.

[Aanm.: Van deze soort met S. oleraceus is een bastaard bekend; bij ons echter nog niet waargenomen.]

831. S. arvensis. In bouw- en weilanden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Westterschelling 1869, Holk.; Midsland, Un. 1886; Terschelling 1887, V.; Grint, 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; — Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, Strat.; — Drente 1859, en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, T.; 1849 en 1854, R. B.; station Mastenbroek 1870, Hoek; Schokland 1884, S.; Deventer 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864, R. B.; Hoevelaken 1891, Garj.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, G. B.; Arnhem 1897, V.; Nijmegen, B.; Uilenput Nijmegen 1869, v. H.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; Zeist, Wenck; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; — strand Muiderberg, v. H.; Naarden 1864, O.; Jaagpad 1839, en Zeedijk 1838, Romb.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1866, O.; Haarlemmerweg Amsterdam 1842, Heijbrock, (P. N. S.); Hemmelanden Mon-

nikendam 1886, en Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Zaan, Kerb.; Zandvoort, v. d. T.; v. H.; 1846, Buse; Breesaap, v. H.; Haarlem 1870, Groll; 1872, Boerl.; duinen Bloemendaal 1845, O.; Spaarndammerweg 1894, V.; Overveen 1872, Hoek; — Noordwijk 1872, Boerl.; 1889, V.; Leiden 1835, Mb.; 1853 en 1859, S.; wal te Leiden 1840, B. W.; Poelgeest en Endegeest bij Leiden, wie?; Leiderdorp 1832, S. S.; Katwijk, Dz.; Wassenaar 1833, S. S.; Perin; duinen 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Scheveningen, Un. 1851; 1895, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex h. Groll; R. B.; kanaal aldaar 1840, V. Z. (als *S. paluster*) Delft, v. S. V.; Lagewaard 1850, Cop; Dordrecht 1837, Lac.; — duinen Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; — speelhuis Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, en — Maastricht, v. Hov.

forma: **leptophylla**.

In Herb.: Zandgronden Hoek van Holland, 1845, de Br.

β. **uliginosus** *Asch.* (*S. arvensis γ. laevipes* Koch et Prodr. Ed. I. p. 136, *γ. glabrescens* Fl. B. S. p. 842.)

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma; — Haarlem, v. H.; — tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1845, de Br.

γ. **hieracioides** *Grantzow.* (*S. arvensis β.* foliis *integris* Koch. *S. arv. β. angustifolia* Prodr. Ed. I. p. 136.)

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Meppel, A. Vos Houwink; — Kampereiland 1850, T.; — Leiden, Pierot; Postbrug bij Sassenheim, Boerl.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Scheveningen 1845, de Br.

(Hallum 1864, H. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Mastenbroek 1891, en Ittersum 1891, Carmigg.; Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Teuge bij Twello

1852, Hattem 1878, K. A. in herb. pr.; Redichem 1843, Alpherts in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Weesp 1876, K. A. in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Bergen 1890, J. J. Smith in herb. Costerus; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dubbeldam 1880, Posth. in herb. pr.; — West Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Venlo bij Stalberg 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1883, L. in herb. pr.; Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 2. I. p. 223); Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Winterswijk, Lichtenvoorde, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); op kleigrond om Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, station aldaar, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V. p. 235); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 1. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Munting.

* **Sonchus oleraceus × arvensis.** Ofschoon, voor zoover mij bekend, nergens anders vermeld, bevindt zich een plant onder dien naam in ons herbarium, gevonden bij Zwolle door den Heer D. Lako in 1900.

832. **S. paluster** *L.* In rietvelden, langs rivieren en vaarten, in veenstreken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1845, en Kamperveen 1854, R. B.; Beulakerwijde bij Vollenhove 1894, L.; — Essenburg bij Harderwijk 1867, en Hierderbeek aldaar 1871, R. B.; Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897; Nijbroek bij Terwolde, Un. 1885; — Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; Utrecht, Bergsma; — Muiden, v. H.; tusschen Muiden en 't Muiderslot, Exc. 1896; dijkhuis beoosten Muiden 1837, v. H.; Uithoorn, en Zijdelmeer, Boerl.; Jaagpad 1839, Romb.; Schinkel bij 't Nieuwe meer, Fl. Amst.; Halfweg 1835, Mb.; Haarlemmerliede 1836, en 1840, en Haarlemmermeer 1841, Buse; Schalkwijk bij Haarlem, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 1846, Mb.; Leimuiden 1863, O.; tusschen Aalsmeer en Leimuiden, Exc. 1897; Zandvoortsche vaart, (?) 's Gravenhage, V. Z.; Westeinderplas 1899, Jongm.; Delft 1844, de Br.

(Rottum, Schipper in herb. pr.; — Nijbroek 1881, K. A. in herb. L.; Naardermeer bij Naarden 1889, Koning in herb. pr.; Noorder IJ en zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; — Legmeer bij Leimuiden 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. V. p. 83); — op het „Tooneel" in het Baarnsche bosch 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — Meerenberg bij Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); — Dordrecht, herb. Lac. in Prod. Ed. I. p. 136.

Subtribus Crepideae *Koch.*

Crepis *L.*

833. **C. foetida** *L.* (*Barkhausia foetida* D.C.) Langs wegen en akkers, op steenachtigen, vooral kalkhoudenden bodem. ⊙ en ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Houtwal bij Deventer 1877, L. J. v. Veen; — Hoofd Zutphen 1885, Groll; — Valkenberg 1883, K.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

Bovendien: Walcheren, Noord-Beveland, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); tusschen klaver te Nieuw en St. Joosland 1878, A. W. (Arch. 2. III. p. 303); Zuid-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119).

[Aanm.: Reeds Walraven en Lako geven in een noot (Arch. 2. VI. p. 119) de opmerking of deze opgaven niet moeten worden overgebracht op Barkhausia taraxacifolia D.C.]

834. C. setosa *Hall. f.* (*Barkhausia setosa* D.C.) Plant uit het gebied der Middellandsche Zee, ook elders met zaden ingevoerd. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Klaverland bij Apeldoorn 1876, K. A.; — onderste molen Venlo 1900, Rieter.

835. C. taraxacifolia *Thuill.* (*Barkhausia taraxacifolia* D.C.) Kalkminnende plant, op woeste gronden, langs wegen en akkers, in wijnbergen en op dorre weilanden; bij ons ingevoerd. ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Utrecht 1834, D. S. (als *Crep. biennis*); — Dordrecht, v. Hov.; — Graauw 1845, v. d. B.; Bruinisse en Oosterland 1887, L.; havendijk Goes 1838, v. d. B.

(zand Vreeland 1895, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, A. W. en L.)

Bovendien: Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546).

[Aanm.: Waarschijnlijk behooren tot deze plant de opgaven in Arch. 2. VI. p. 119, omtrent Barkhausia foetida.]

836. C. biennis *L.* In bouw- en weilanden, langs wegen. tusschen kreupelhout enz. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Snippelingsdijk Deventer 1878, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Twello, P. v. Delden; Ruurlo 1885, Ensink; Nijmegen, B.; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, fort Krayenhoff, N. en Th.

Abel.; Wageningen 1856, v. H.; — Amersfoortsche berg 1891, en Hoevelaken 1893, Garj.; Utrecht, Marchant; 1858, R. B.; — Ringdijk, Fl. Amst.; 1840, Romb.; Amsterdam, v. H.; Splitg.; 1875, Lac.; Zeeburg 1866, O.; tolhuis Diemermeer en Zeeburg, v. H.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Uithoorn 1872, Boerl.; Haarlem, v. H.; 1882, Groll; Bloemendaal 1842, Buse; — Ringdijk Abbenes, Exc. 1897; Leiden 1838, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; Forsten; 1837, Lac.; 1838, Mb.; Hinxt; O.; 1859, S.; Hooge Rijndijk Zoeterwoude 1898, V.; 's Gravenhage 1840, V. Z.; v. H.; R. B.; Schiedam 1891, Jongm.; Nieuwland bij Hoek van Holland 1879, S.; uiterwaarden tusschen Delfshaven en Rotterdam 1901, Jongm.; Dordrecht 1837, Lac.; 1881, V.; 1883, C. v. d. Broek; huis te Merwe 1848, v. Hov.; Lek bij Vianen 1831, v. H. (als *scabra*); 1835, D. S.; Vreeswijk 1832, v. H.; — Zwake 1839, Scheldedijk bij Yersekendamme 1839, v. d. B.; tusschen Middelburg en Brigdamme 1880, Buijsman; tusschen Oost-Kapelle en Oranjezon 1840, v. d. B.; IJzendijke 1851, en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; — Maastricht 1893, de Haas; Gronsveld 1894, V.

β. **lodomiriensis** *Besser* (*α. runcinata* Koch et Prodr. Ed. I. p. 136.)

In Herb.: Waarden onder Rijswijk, v. d. T.; Nijmegen, Abel.; — aan den Dortweg bij Honsholredijk 1846, en Vianen, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Zwolle 1885, L. in herb. pr.; Deventer 1851, K. A. in herb. pr.; — Gorssel 1897, Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Lent, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar 1847, Alpherts in herb. pr.; 1881, K. A. in herb. L.; de Haas in herb. pr.; — fort Kijkuit 1891, Struyk. in herb. pr.; kruislaan Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Lisse 1894, Struyk.

in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Nieuwe Merwedijk Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Veendam, Bareveld, Stadskanaal, Kent (Arch. 2. III. p. 345); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Knijf en Munting.

β. Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 290).

837. C. tectorum *L.* Op bouwland op droge zandgronden. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Duinen achter Hollum Ameland 1840, Sprée; — Haren 1859, v. H.; — Meppel v. Heijn.; — Zalk 1848, T.; Kampen 1855, R. B. (ook als *C. virens*); St. Jansklooster Vollenhove 1893, L.; Zwolle 1832, Thorbecke; Langenholte bij Zwolle 1886, L.; Agnietenberg bij Zwolle 1881, Posth.; Brinkgreve bij Deventer 1846, T.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; roggelanden IJsel bij Gorssel, Exc. 1897; Apeldoorn 1850, K. A.; Rheede, en Beekhuizen bij Arnhem, v. H.; Lobith 1837, V. Z.; Beek, Ooische waard 1849, en berg te Beek, Th. Abel. (als *C. tectorum β. segetalis*); Hatert 1833, Wtt.; — Amersfoort, D. S.; R. B.; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; bouwland Zeist 1838, Lac.; de Bilt 1838, D. S.; — Willemspark Amsterdam, J. J. Smith Jr.; IJmuiden 1881, S.; duinen Zandvoort, Splitg.; v. d. B.; — Katwijk 1835, Mb.; duinen Wassenaar, Pierot; Rockanje 1884, S.; Lek bij Leksmond, v. H.; — Kloppewaard bij Werkendam

1835, Lac.; bouwland Orten bij 's Hertogenbosch, v. Hov. (ook *β.*); tusschen Vucht en Boxtel 1827, v. H.; — muren Thorn 1900, G. en Jongm.; leemhelling tusschen Thorn en Ittervoort 1900, G. en Jongm.

Bovendien: Zuid-Beveland (met bijvoeging *minime rara*, Tijdschr. VIII. p. 28); Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 135); — Sittard, Un. 1883, (Arch. 2. IV. p. 319).

838. C. virens *Villars.* Algemeen aan dijken en wegen, op akkers, in weiden enz. ⊙ en ⊙. *Juni—Nov.*

In Herb.: Ballum Ameland 1896, V.; — Reitdijk Groningen 1856, Strat.; C. d. Gavere; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; 1848 en 1855, R. B.; zandberg bij Kampen 1848 en 1886, T.; Zwolle 1832, Thorbecke; Dassen; v. Heijn.; Wipstrik bij Zwolle 1891, Carmigg.; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1869, Lac. en S.; — Harderwijk 1864, R. B.; Halle op de Veluwe 1834, Wtt.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, G. B.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1885, Ensink; Arnhem, Romb.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Bemmelsche dijk, Ooische waard, Beek, Th. Abel.; Heumen 1856, v. d. B.; Waaldijk bij Gameren 1833, Wtt.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; huis ter Heide 1859, en Darthuizen 1838, v. H.; Doorn 1879, O.; de Bilt 1830, v. H.; Schalkwijk 1829, Wtt.; Vechten 1859, Coll. Nat.; — Hilversum, Bergsma (als *tectorum*); Naarden 1864, O.; IJdijk bij Sloterdijk, Fl. Amst.; Ringdijk 1838, Romb.; Legmeerpolder, Boerl.; Velsen 1879, Groll; Haarlem, Splitg.; 1840, Buse; 1872, Boerl.; Marienbosch bij Haarlem 1866, H. d. V. (*prolif.*); Bloemendaalsche bosch, Kerb.; tusschen Overveen en Bloemendaal, Kerb. (als *tectorum*); Overveen 1838, Buse; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg 1840, Romb.; Zandpoort 1842, Buse; Zantvoort, v. H.; Haarlemmerhout 1838, Mb.; Meerenbosch te Heemstede, v. d. T.; — Noord-

wijk 1842, B. W.; Lisse, v. H.; Warmond 1859, S.; Aalsmeer 1897, Jongm.; Leiden, Forsten; 1836 en 1838, Mb.; Kerb.; Perin; 1853, S.; Haagweg bij Leiden 1856, en Rijnsburg 1853, S.; Katwijk 1832, S. S.; 1838, Buse; tusschen Katwijk en Wassenaar, v. S. V.; Voorschoten 1859, S.; Wassenaar 1843, O.; v. Dissel; Zanderij aldaar 1833, S. S.; Clingendaal 1834, en Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1832, I. de L. in h. Groll; 1891, R. B.; kanaal aldaar en Raamweg aldaar, V. Z.; de Zwet bij Wateringen 1876, L.; Dordrecht, M. J. Cop; 1882, C. v. d. Broek; Maasdijk bij Bolnes 1901, Jongm.; Lekdijk, Wtt.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1870, P. Schuringa; Oosterland Duiveland (*prolif*) 1887, L.; Zuid-Beveland, Wemeldinge 1840, Kapelle 1837, Nieuw kanaal 1839, oude havendijk Walcheren, v. d. B.; zeedijk Vlissingen 1880, Buijsman; St. Kruis 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Groot Deuteren bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; wallen aldaar, v. H.; Boxmeer, Un. 1853; Eindhoven 1827, v. H.; — vestingwerken Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.

β. **agrestis** *Koch.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; — Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; — Leiden 1836, Mb.; 1846, O.; Ter Heide 1851, T.; — Breda, v. A.

γ. **diffusa** *D.C.*

In Herb.: Nijmegen, B.; Abel. en Pas; — Darthuizen 1838, v. H.; — Middenduin 1879, Groll; Scheveningsche boschjes R. B.; — Tholen, Dz.; Arnemuiden 1833, v. d. Feen.

(Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; 1889,

Costerus in herb. pr.; keverdijk bij Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Laarderweg bij Laren 1898, Koning in herb. pr.; — Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Brouwersdijk Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — duinen Haamstede 1894, en Kapelle 1898, Ogt. in herb. pr.

β. Culemborg 1881, K. A. in herb. pr.

γ. Schalkwijk 1846, en Brouwersdijk bij Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Leidschen dam, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — ? Oranjezon 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, (Arch. 1. V. p. 55); Vlieland, Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Hengelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Breevoort, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Kennemerland—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. V. p. 573); Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319); Beek, Valkenberg, tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G.; Simpelveld Kerkrade 1885, Lac.; K. en G.

Voorts vermeld door Pelletier en Knijf.

γ. Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50, ook in herb. Posth.).

[Aanm.: De genoemde varieteiten zijn slechts typische afwijkingen van deze uiterst veranderlijke soort, die Wallroth zeer juist C. polymorpha noemde. De meening van van den Bosch, dat C. agrestis een afzonderlijke soort zoude zijn, heeft geen bevestiging gevonden. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 137.]

839. C. paludosa *Moench.* (*Hieracium paludosum* L. et Fl. B. S. p. 564). Op beschaduwde moerassige plaatsen, aan waterkanten. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Sillevolde, Un. 1885; huis Ubbergen 1850, Th. Abel.; 1879, K. A.; Philosophendal bij Berg en Dal 1897, G. en V.; Beek bij Ubbergen 1881, K. A.; — Grebbe 1833, Wtt.; — Haarlem 1887, Groll; Boekenrode 1887, v. E.; 1889, V.; Haarlemmerhout 1836, Mb.; — Haagsche bosch 1836, V. Z.; 1836, Buse; G. B.; Perin; 1840, V. Z.; O.; 1854, v. H. Jr.; Rotterdam 1837, Lac.; Groote Lindt 1880, Posth.; Steenenkamer Zwijndrecht, v. d. T.; Dordrecht 1837 en 1838, Lac.; v. Hov.; Gorinchem 1839, v. d. T.; — Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; — Plasmolen 1856, v. d. B.; 1897, G. en V.; moeras Roode beek 1901, G. en V.; Bunde 1887, Groll; Ravelsbosch 1866, H. d. V.; Wylre, Un. 1883; Kerkrade 1866, H. d. V.

(Haagsche bosch 1875, L. in herb. pr.; 1895, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Schinnen, Hussenberg, Ulestraten, Valkenberg, Lac. (Arch. 2. V. p. 18).

C. Dioscoridis *D. C.* door Reinwardt in Fl. B. S. p. 568 voor zandige akkers bij Harderwijk en elders opgegeven, zal wel een vergissing zijn voor eene der voorgaande soorten.

Hieracium *Tourn.*

A. Pilosella *Koch.*

840. **H. Pilosella** *L.* Op opene en begroeide zandgronden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; vuurbaak op Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Ameland 1840, Sprée; Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1897, Schipper; — Bakhuizen 1853, S.; zeedijk Workum 1862, J. M. de Boer; — Stadskanaal 1827, en Groningen 1856, v. H.; tusschen Groningen en Haren 1856, Strat.; — Nieuw Dordrecht, Odoorn, Weerdinge, ook *stolon. scapigeris* 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — zandberg Kampen 1886, T.; Kampen 1847, R. B.; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halb.; Platvoet aldaar 1845, M. J. Cop; Deventer 1878, K.; langs de Dinkel bij Lonneker, Un. 1895; — Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Stolz; Apeldoorn 1834, Wtt. (ook als *dubium*); 1873, K. A.; Vorden 1876, Groll.; Gorssel 1846, T.; huis te Voorst bij Zutphen 1846, Cop.; Ruurlo 1885, Ensink; Lochemmerberg 1886, V.; Terborg 1861, v. H. (*sarmentis florigentibus*); Ellekom 1870, H. d. V.; Arnhem, v. H.; Nijmegen, Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Hunerberg aldaar, Thomson; Hatertsche broek 1865, Th. Abel. (form. *minor*); Hatertsche bosch 1898, G.; wallen Zalt Bommel 1837, Lac.; Renkom 1848, Buse; Renkommer heide 1850, S.; — Amersfoort, R. B.; tusschen Woudenberg en Scherpenzeel, v. d. T.; Rijzenburgerbosch 1857, en Driebergerbosch 1865, Knüttel; Doorn, Fockema; de Bilt 1836, D. S.; 1836, v. H.; Zeist 1830, v. H.; Utrecht 1858, R. B.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; — 't Gooi 1828, Wtt.; Hilversum, M. D.; Naarden 1864, O.; Laren 1842, Romb.; Zandvoort 1841, Buse; 1850, Hoek; Vogelenzang, Boerl.; Overveen 1832, v. H.; Buse; Exc. 1878; Haarlem, Splitg.; 1833, Kerb.; 1842, Teengs (P.

N. S.); Haarlemmermeer 1870, Groll; — Langeveld bij Noordwijk 1869, S.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Noordwijk, Pierot; 1872, Boerl.; Exc. 1883; Katwijk, Perin; 1829, Wtt.; Dz.; Wassenaar 1830, Wtt.; 1832, S. S.; 1835, Mb.; 1845, O.; 1857, S.; 1882, V.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, B. W.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Scheveningen 1886, Destrée; Westland 1828, Wtt.; — Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Vlissingen 1883, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en Sint Kruis 1861, A. W.; — Bergen op Zoom, Un. 1860; Breda, v. A.; 1882, C. v. d. Broek; Vuchtsche heide, v. Hov.; Maarhees 1874, Lac.; — Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Eysden, v. Hov.

β. **robustum** *Koch.* Zutphen 1846, T.; — 's Gravenhage, en Scheveningen, R. B.; — Welsoorde (Z. Vlaanderen) 1845, B. W.

(Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Ter Apel 1897, K. A. in herb. pr.; — Diepenveen 1851 en — Ampsen bij Lochem (als var. *coronopifolium*) 1876, K. A. in herb. pr.; kasteel Middachten bij de Steeg 1895 en Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; station Veenendaal 1894, Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; Oosterhoutsche bosch, — Odijk, Werkhoven, — Overveen en Haarlemmermeer, C. A. Backer in herb. Heukels; Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; duinen Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; — Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; weg station Sliedrecht 1894, Posth.; — Walchersche duinen 1883, L. in herb. pr.; Kapelle (Z.-Bevel.) 1893, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; spoorweg Boxtel Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 351); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Oele, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Waaldijk Lent, Weurt, Beuningen, Th. Abel.; (*stolon. scapigeris*) Lent, N. Abel. (Arch. 2. V. p. 293); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Phillipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Bergen op Zoom, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, station Venraai, Wansum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

841. H. Auricula *L.* (*H. dubium* Willd. et *Auricula* Fl. B. S. p. 564). Op droge begroeide zand- en heidegronden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Wildervank 1830, en Oosterbroek bij Groningen, v. H.; — Kamperveen 1848, R. B.; straatweg bij 't tweede tolhek te Kampen 1848, T.; Marsweg in 't groot Weezenland bij Zwolle 1886, en Wijhe in de bosschen van „de Gelder" 1885, L.; Vilsteren

1865, H. d. V.; Tankenberg bij Oldenzaal, Un. 1895; tusschen Gramsbergen en Hardenberg 1891, Carmigg.; — Harderwijk 1866 en 1872, R. B.; v. Heijn.; Hulshorst bij Harderwijk 1847, en Essenburg aldaar 1872, R. B.; Apeldoorn 1833, Wtt.; V. Z.; 1873, K. A.; 1888, Groll; Wormen bij Apeldoorn 1876, K. A.; heide achter 't Loo, Wtt.; O.; tusschen Apeldoorn en Voorst 1833, en Voorst 1834, (*stol. florigeris*), Wtt.; Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1887, Ensink; Westendorp bij Terborg 1861, v. H.; Beekbergerwoud 1869, S.; Bemmelsche dijk bij Nijmegen, N. Abel.; Willebrordskapel bij Overasselt 1896, en tusschen Wychen en Heumen 1897, G. en V.; Kochelt bij Ede 1890, v. Vloten; Wageningen 1882, K.; — Amersfoortsche berg, R. B.; huis ter Heide 1859, v. H.; Darthuizen, C. A. Bergsma; — Studentenpad Leiden 1840, Mb.; — Zuid-Beveland 1838 en 1839, tusschen Goes en Wilhelminadorp 1839, en Goes 1840, v. d. B.; — Putten, Un. 1860; Breda, v. Rees; Liesbosch, v. A.; Oudenbosch 1888, de Haas; tusschen Eindhoven en Geldrop, de Br.; spoorweg bij Deurne 1873, H. d. V.; — Plasmolen 1897, en Mook 1897, G. en V.; heidesloot Schinveld 1901, G. en V.; Beek langs den spoorweg 1873, H. d. V.; Rothemerberg bij Geulem 1893, de Haas; Meerssen 1864, H. d. V.; Tongeren bij Epen 1893, S.; Wylre, Ravelsbosch en Vijlen 1866, H. d. V.

(Diepenveen 1851, K. A. in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; Dieren 1898, Veenendaal 1892, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Bekkum, de Lutte, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223).

Voorts vermeld bij Pelletier.

842. H. aurantiacum *L.* Op bergweiden in Midden-

Duitschland, doch als sierplant ook gekweekt. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Groesbeek 1868, v. H.; — Studentenpad Leiden 1840, B. W.; in het gras hortus Leiden 1899, V.; Leidsche straatweg bij den Haag 1897, H. A. A. v. d. Lek; grasveld buitenplaats De Kat Dordrecht 1894, Posth.; — Breijell bij Venlo 1900, Rieter.

(Bolwerk Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Apeldoorn bij den kopermolen de Vlijt 1898, K. A. in herb. pr.; — langs den Oosterspoorweg bij Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1896, V. Suringar in herb. pr.)

843. H. **pratense** *Tausch.* Langs wegen, in weilanden, in opene bosschen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Kijnswerd bij Harlingen 1866, B. J. Lijcklama a Nijenholt; Weidum, Hinxt; tusschen Ried en Menaldum 1863, J. M. de Boer; — Oosterbroek onder Eede 1853, 1856 en 1867, v. H.; — tusschen Zeist en Woudenberg 1838, Lac.; Utrecht, Wtt. (als *H. Bauhini* Schult); tusschen Utrecht en Vossegat 1859, Hartsen; — singels Leiden, Dz.; 1864, H. d. V.; Hooge Rijndijk tegenover Rhijnvreugd onder Zoeterwoude 1894—1901, V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb pr.; — Harmelen, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Wormen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 84).

B. **Aurella** *Tausch.*

844. H. **cerinthoides** *Fr.* Alpenplant, waarschijnlijk gekweekt in tuinen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Muur hortus Utrecht, v. Hov.

845. H. **amplexicaule** *L.* Op rotsen en muren. Wordt

echter ook in tuinen gekweekt en verwildert een enkele maal. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Algemeen muren van Haarlem tusschen de kleine Houtpoort en de Amsterdamsche poort (dezelve komt in geen tuin daaromtrent voor, Kerb. en Molk.) 1836, Mb.; Buse; 1837, Lac.; 1837, Mb.; Haarlem 1865, H. d. V.; 1866, v. E.; 1876, Groll.

C. Pulmonarea *Koch.*

846. H. murorum *L.* Op muren, rotsen, in boschrijke streken. ♃. *Mei–Juli*, soms ook later.

In. Herb.: Wallen Groningen, v. H.; – Schalkhaar bij Deventer 1851, M. J. Cop (als *sylv.*); Schoonheeten Raalte 1901 en Deurne bij Weerselo 1901, L.; bosch bij Bentheim 1847, M. J. Cop; – park Apeldoorn 1873, K. A.; Vorden 1876 en 1880, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Rheederoord 1838, Buse (waarschijnlijk *vulgatum*); Doorwerth 1838, Buse; vestingwerken en oude muren Nijmegen 1849, Th. Abel. (als *sylvat.*); Ubbergen 1872, v. H. (ingezonden als *γ. rotundatum*); bergen bij Beek 1847, v. d. B. *); Beek, Un. 1847 (schijnt *vulgatum*); 1874, O.; huis Ubbergen bij Nijmegen 1849, Th. Abel.; – Amersfoort, Splitg.; Grebbebosch, Fockema; – vestmuur Leiden, de Vriese (P. N. S.) (waarsch. *vulgatum*); Leidsche straatweg bij 's Gravenhage 1897, H. A. v. d. Lek; – Oisterwijk 1894, Ogt.; – St. Jansberg 1873, O. (als *caesium*); Watersleyhof bij Sittard 1896, G.; 1901, G. en V.; Bunde 1870, Groll; Beek 1868, O.; 1897, G. en V.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1867, O.; Un. 1883, 1889 en 1894, V.; Geulhem 1896, G.; Mheer 1894, en Savelsch bosch Gronsveld 1894, V.; Gronsveld, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1900, V.; Schaesberg, Exc. 1889.

(Ruurlo 1888, L. en Ensink in herb. L.; 1897,

*) In Prodr. Ed. I. p. 139 als H. caesium.

Schipper in herb. pr.; Oosterbeek 1897, V. Suringar in herb. pr.; Ubbergen 1898, L. in herb. pr.; — Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; muur Pieterskerk Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Venlo, tusschen onderste en bovenste molen 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); — Plasmolen, Th. Abel. (waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als St. Jansbosch); Simpelveld, Lac. (Arch. 2. V. p. 18). De opgave Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125) wordt door Lako en Walraven later (Arch. 2. VI. p. 119) terecht in twijfel getrokken; de opgave de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223) vindt men terug onder *H. caesium.*

[Aanm.: Hieracium murorum is mij een zeer vage soort gebleven; ik vermoed zelfs dat wij de echte H. murorum in ons gebied niet bezitten. Nog erger is het gesteld met de varieteit β. silvaticum. Bijna al onze exemplaren komen overeen met de bij Ascherson genoemde B. angustatum. Het zoude zeer gewenscht zijn dat ook het geslacht Hieracium in ons land eens een nauwgezet onderzoeker vond. Voorts komt in ons herbarium voor een vorm van Hieracium, die gelijkt op een hybride van murorum of amplexicaule; het schijnt mij echter H. amplexicaule fol. eglandulosis.

In Herb: Muren fortificaties van Maastricht 1892, de Haas.]

847. H. caesium *Fries.* In bergstreken, langs akkers. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek, v. H.; — de Lutte, Un. 1895; Lonneker, Haaksbergen 1891, L.; — Rheede, v. H. (als *sylvaticum*); Vorden 1875, Groll; — de Grebbe, v. H.; Baarn, (wie?); Zeist, Wenck; Doorn 1869, O.; walmuren Utrecht, G. Deijn.; muur aldaar 1874, O.; Utrecht 1834—35, D. S.; Westbroek, Nijhoff; — Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; — Gulpen, Un. 1861.

Bovendien: De in het Archief vermelde groeiplaatsen vindt men terug onder *H. vulgatum* en *murorum.* De plant *H. caesium β. nemorum* Fries, heide achter

Vollenhoven Wenck heeft betrekking op de groeiplaats bij Zeist; het hier bedoelde Vollenhove is de naam van den eigenaar eener buitenplaats.

[Aanm.: H. caesium, H. murorum en H. vulgatum hebben bij ons veel gelijkenis met elkander; vermoedelijk komt bijna nergens de typische H. murorum voor, doch een tusschenvorm tusschen murorum en vulgatum. H. caesium lijkt een klierlooze vorm van vulgatum. Dit zou nader in de natuur moeten onderzocht worden.]

848. H. vulgatum *Fries.* In boschrijke streken, op beschaduwde plaatsen; op muren. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Slochteren 1826, Hoogezand 1827, wallen Groningen 1826 en Haren 1829, v. H.; Mickelhorst bij Haren 1855, Strat.; — Meppel, v. Heijn. (als *Crepis paludosa*); Kranenburg bij Zwolle 1894, L.; Deventer, v. Gron.; Wilpe 1878, K.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; Hengelo, Un. 1895; — Harderwijk 1849 (ook als *caesium*), en Hulshorst bij Harderwijk 1849, R. B.; Elburg, v. Heijn.; park van Salentijn bij Nijkerk, Stolz;? Apeldoorn 1858, O.; park 't Loo 1851, M. J. Cop; Hoenderloo, Un. 1890; Epe 1864, S.; Zutphen, M. J. Cop; jachthuis 't Velde bij Zutphen 1846 en 1851, M. J. Cop; Voorst 1833, Wtt.; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; huis de Pol bij Voorst 1851, K. A.; Vorden 1882, Groll; Uilenpas, (wie?); Winterswijk, Un. 1859; Doesburg 1833, Wtt.; Rheederoord 1838, Buse (als *murorum*): Rheede en Middachten 1838, Buse; Arnhem, S.; Nijmegen, B.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; koepel te Beek 1850, Th. Abel. (als *caesium*); muren Bommel 1837, Lac.; Wageningsche berg, Buse; — Grebbe 1851, O.; 1882, Groll; Amersfoort 1861, R. B.; Amersfoortsche berg 1894, Garj.; huis ter Heide 1859, v. H.; Lockhorst bij Amersfoort, R. B.; Darthuizen 1847, v. H.; Maarsbergen 1895, V.; Baarn, v. H.; de Bilt, v. H.; 1843, v. d. T.; muren Utrecht 1839, Lac.; walmuur bij de Tolsteegpoort te Utrecht en Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; —

Restauratie Muiderberg 1896, V.; Bergendallust Hilversum 1838, v. d. T.; — vestmuur Leiden, S. S.; 1836, Lac.; Zorgvliet, V. Z.; Scheveningsche weg 1836, Buse; Scheveningsche boschjes 1891 en 1895, R. B.; muur Nationale tuin 's Gravenhage 1836, Mb.; V. Z.; G. B.; Reijneveld bij Delft, v. S. V.; — Clinge 1845, v. d. B.; — Hoogerheide, Un. 1860 (als *sylvaticum*); Zundert, Un. 1860; Ulvenhout 1864, H. d. V.; 1883, V.; Liesbosch, Exc. 1887; — Plasmolen 1897, G. en V.; St. Pietersberg, Un. 1861; 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.; — Mheer 1894, V. en v. Vloten.

(Avereest 1901, Staphorst 1901, Wijhe 1885, en Twenthe 1895, L. in herb. pr.; — 't Loo 1873, en Apeldoorn 1879, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; Leuvenum bij Elspeet 1849, Alpherts in herb. pr.; — oude stadsmuur Culemborg, C. A. Backer; Hummelo, A. H. Blaauw; Laag Keppel en — Muiderberg, E. Heimans; Bussum, C. J. Koning in herb. Heukels; zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — 's Gravenhage 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen; — Middelburg 1894, en — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr. en L.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); Bekkum, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); — park bij de groote vijver op 't Loo, K. A. (Arch. 2. III. p. 191); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 290, (waarschijnlijk *H. caesium*, zie aldaar); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 319).

D. Accipitrina *Fries.*

849. H. silvestre *Tausch.* (*H. strictum* Fr. *β. granulatum* Fr.; *H. Prenanthoides* Eng. Bot. in Prodr. Ed. I. p. 140 en *H. boreale* Fries = *H. sabaudum* Eng. Bot. ibid. p. 141). In bosschen en op beschaduwde plaatsen, ook op muren. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Diepenheim, Un. 1897; — Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1882, Groll; — Amersfoort 1895, Garj.; batterijen bij 't Vossegat nabij Utrecht 1835, 1837 en 1838, D. S.; 1898, W. C. v. Embden, (deze plant werd afgebeeld in Flora Batava Dl. XXI. N°. 1638 onder den naam van *H. strictum* Fries.); — Funen Amsterdam 1860, Hartsen; muren Amsterdam 1847, Lac.; — Putte, Un. 1860; Hoogerheide, Un. 1896; Breda 1864, H. d. V.; buitenplaats van Martini bij Vucht, v. Hov.; — St. Jansberg, Un. 1898; Ravelsch bosch bij Schimmert 1901, V.

(Borne 1901, Gramsbergen 1894, — Apeldoorn 1878 en Ruurlo 1891, L. in herb. pr.; 1886, Ensink in herb. L.; — Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

850. H. laevigatum *Willd.* (*H. rigidum* Hartm. et Prodr. Ed. I. p. 140). Op droge gronden, tusschen hakhout en in lichte bosschen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Oosterbroek 1859, v. H.; de Boekhorst, Sprée; — Hoogeveen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — tusschen Steenwijk en Kallenkote 1893, L. (als *tridentatum*); Steenwijk 1892, G. en Heinsius; muren Kampen 1849, R. B. (als *vulgatum*); Heino, Un. 1888; Carlshave 1887, v. Vloten; — 't Joppe 1832, Strat.; Harderwijk 1866, R. B.; Essenburg aldaar 1866 en 1867, R. B.; Sillevolde, Un. 1885; Winterswijk, Un. 1859 (als *tridentatum*); Korenber-

gerveen aldaar, Un. 1859; Arnhem 1878, Groll; tusschen Arnhem en Loenen 1833, Wtt.; Ubbergen, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1847; – Soestdijk 1847, Lac.; Rijzenburgerbosch 1847, O.; de Bilt, Kerb.; G. Deijn.; Utrecht 1870, Groll; – duinen Noordwijk 1848, O.; Noordwijk 1848, en Leiden, Mb.; – Roozendaal, Zundert en Putte, Un. 1860; Gilze–Rije 1879, Posth.; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, V. Z.; Eindhoven, Dz.; Vucht, v. Hov.; – Gulpen, Un. 1861.

(Oud Bussum, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); – Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); – huis Ubbergen, Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); – Hulst, v. d. B. (?) (Arch. 1. I. p. 107); Zuiddorpe, Koewacht *), A. W. (Arch. 1. IV. p. 290).

β. **tridentatum** *Fries.* (*H. tridentatum* Fries et Prodr. Ed. I. p. 140, *H. rigidum* Koch. Enum. Zeel. IV. p. 107).

In Herb.: Oosterbroek, v. H.; – Emmen, Un. 1889; Odoorn en Assen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Paeslo 1892, G.; Steenwijk, Un. 1892; tusschen Steenwijk en Meppel 1865, en Vilsteren 1865, H. d.V.; Oldemarkt, Un. 1892; muur Kampen, R. B.; bosschen bij de Wilp 1878, K.; Rijssen 1897, Hellendoorn en Hellendoornsche berg 1897, G.; Carlshave, en de Lutte, Un. 1895; Hardenberg 1867, v. d. Scheer; Achterhoek bij Almelo 1897, G.; – Hattem 1965, H. d. V.; Harderwijk 1864 en 1866, R. B.; Hoevelaken 1861, R. B.; 1894, Garj.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; park Apeldoorn 1858, O.; Voorstonden bij Voorst 1849, de Pol bij Voorst 1850, en 't Joppe bij Gorssel 1849,

---

*) In herb. Lako bevindt zich een ex. van Koewacht onder den naam H. rigidum, dat mij bleek te zijn H. umbellatum.

M. J. Cop; Gorssel 1897, V.; Doetinchem 1885, Groll; Lochem 1875, O.; Winterswijk, Un. 1859; 1873, R. E. de Haan; Beekhuizen, Thomson; Arnhem, Un. 1849; Oosterbeek 1881, O.; 1886, V.; Wolfheeze, Un. 1847 (als *vulgatum β. nemorum* Cfr. Podr. Ed. I. p. 139); Roozendaal bij Arnhem, Un. 1849; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Wageningsche berg 1840, Buse; — Amersfoort, R. B. (1860, herb. Wirtgen n°. 142 bis); bosch te Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Doorn 1869, O.; de Bilt 1837, Mb.; Grebbe, v. d. B.; — Naarden 1864, O.; — Leiden, S.; — Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; Lamsweerde 1862, A. W.; — Zundert en Roozendaal, Un. 1860; langs de Zoom onder Wouw, Un. 1896; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Mill, Un. 1898; kasteel de Heeze 1901, Rovers en v. Roessel; — Weert 1900, G. en Jongm.; Berg 1892, de Haas; Gronsveld, Un. 1861; rotspark Valkenberg 1901, V.

(Beetsterzwaag 1896 — en Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Heino 1888, Schoonheeten gem. Raalte 1901, L. — en Ruurlo 1888, Ensink en L. in herb. L.; Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Oosterbeek 1886, Posth. in herb. pr.; Ede 1892 — en Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Baarn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Bussum bij Cruijsbergen 1889, Costerus in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo weg onderste molen 1897, Rieter in herb. pr.; Geulhem, Un. 1883 L. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo,

Twikkel, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Diepenheim, – Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. V. p. 404); Ubbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 286); Ooische waard, huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); – Boekenrode bij Haarlem, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); – Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); – Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Wylre, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 320).

γ. **virescens** *Sonder* (*H. virescens* Sonder et Prodr. Ed. I. p. 141).

In Herb.: ?? Tafelberg bij de Grebbe, Lac.

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125). In latere lijsten echter steeds met een ? opgegeven. Cfr. Arch. 2. VI. p. 119.

[Aanm.: De opgave in de eerste editie Prodromus Pettelaar bij 's Bosch, v. Hov. in herb. V. Z. (zie ook Arch. 1. II.* p. 19) ontbreekt als zoodanig in ons herbarium, doch vindt men vermoedelijk terug onder H. laevigatum α.]

851. H. umbellatum *L.* Op droge zonnige plaatsen, in heidestreken, in de duinen; op beschaduwde plaatsen, in bosschen enz. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Mient op Texel 1867, S. P. Huizinga; duinen Vlieland (zeer zeldzaam) 1858, Lac.; Westterschelling, Un. 1886; duinen Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; – tusschen Haren en Witteveen 1856, en Mickelhorst bij Haren, Strat.; Harendermolen 1828 en 1829, v. H.; Winschoten 1885, Schipper; – Drente 1859, en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Steenwijkerwolde, Paeslo, Un. 1892; Zalk 1850, T.; bosch te Zalk, R. B.; havenmuur Kampen 1843, P. Vogelenzang; Vollenhove 1844, T.; Zwolle, Thorbecke; Agnietenberg aldaar 1874, v. Tuinen; Berkendijk bij Heino 1901, L.; Deventer, v. Gron.; Brinkgreve bij Deventer 1846, M. J. Cop; (als *β. coronopifolium* Bernh.); randen bij Diepenveen 1849,

M. J. Cop; Achterhoek bij Almelo 1897, G.; Weldam bij Diepenheim, Un. 1897; Hardenberg 1853, Kros; 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1864 en 1865, en Nunspeet, R. B.; tusschen Gorssel en Bathmen, Un. 1850; 't Joppe bij Gorssel 1849, M. J. Cop; tusschen Apeldoorn en Deventer 1858, O.; Hoenderloo, Un. 1890; Kootwijkerveld 1876, K. A.; Soerensche bosch 1849, v. d. B.; jachthuis Zutphen 1849, M. J. Cop; Uilenpas, Un. 1850; Voorstonden bij Voorst 1849, M. J. Cop; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1894, V.; onafgegraven Corenbergerveen, Un. 1897; Arnhem, R. B.; 1872, Groll; Oorsprong bij Oosterbeek, Un. 1847; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; Beek, Ubbergen 1842, v. d. T.; 1849, Th. Abel; Beek, Un. 1847; 1853, O. (als *vulgatum β. minor*); 1849, Th. Abel.; Ubbergen en Hatertsche broek, Th. Abel.; tusschen Groesbeek en Mook, Un. 1898; Spoel bij Culemborg 1839 en 1843, v. d. T.; — Amersfoort, R. B.; Hoogenwel bij Amersfoort 1894, en spoordijk aldaar 1890, Garj.; Rijzenburgerbosch, v. d. T.; 1847, O.; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; bosch Zeist 1847, T.; G. Deijn.; Doorn 1869, O.; Darthuizen 1847, v. H.; Bunnik, G. Deijn.; de Bilt 1838, D. S.; de Grebbe bij Rhenen 1827, v. H.; 1873, v. Tuinen; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1839, Romb.; Zandvoort, V. Z.; Velsen, M. D.; R. B. (als *dunense*); Overveen 1835, Mb.; 1835, Buse; 1839, Romb.; Kerb.; 1870, Groll; 1871, Hoek; 1872, Boerl.; Vogelenzang, v. d. T.; Bloemendaal, v. d. B.; Haarlem, v. H.; Buse; 1839, Mb.; v. Heijn.; 1872, Boerl.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; duinen Noordwijkerhout 1858, S. en v. d. B.; duinen Katwijk 1835, Mb.; 1836, Lac.; Fockema; Persijnspan, Perin; Wassenaar 1830, Forsten; Pierot; 1832, S. S.; J. v. Dissel; 1840, B. W.; 1845, O.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851;

Waalsdorp, v. S. V.; Scheveningen, C. A. Bergsma; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; V. Z.; 1836, D. S.; 1892, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Oost Voorne, v. Rees; — duinen Schouwen 1845, en duinen Walcheren 1839 en 1835, v. d. B.; Koudekerke (Walch.) 1863, A. W.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman (als *Picris*); — heide Teteringen 1882, en tusschen Breda en Teteringen 1886, V.; speelhuis Breda, v. A.; Boxtel 1827, v. H.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; — Weert 1899, G. en des T.; St. Pietersberg 1892, de Haas; Gronsveld, Un. 1861.

β. **uniflorum.**

In Herb.: Op den Uilenpas, Un. 1850 en Th. Abel.; — duinen Alkmaar 1871, S. en Abel.

(Weg tusschen Ter Apel en Rüttenbroek, Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Heino 1901, Steenwijkerwolde 1892, Wijhe 1901, en Zwolle (*fasciatie*) 1897, L. in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef in herb. Heukels; Duno bij Oosterbeek 1894, V. Suringar in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; bosch v. Bredius Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Valkeveen 1886, J. J. Smith in herb. Costerus; duinen Bergen 1890, Costerus in herb. pr.; Bloemendaal, Vogelenzang 1893, — Noordwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1891, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam op zand, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Wassenaarsche duinen 1875, L. in herb. pr.; — haventerrein Vlissingen 1888, L. in herb. pr.; Koewacht 1863, A. W. in herb. L. (als *H. rigidum*); — — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.; Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; Voorburg bij Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; Eindhoven, A. P. v. d. Briel in herb. Heukels; — tusschen Valkenberg en Berg Terblijt 1901, Rieter in herb. pr.; St. Ger-

lach bij Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 83); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Sleen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Carlshave, Borne, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Corenbergerveen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 191); Nijkerk, R. B. (Arch. 1. V. p. 300); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 349); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 119); — Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Blerik, Welsche hut (ook in herb. L.) Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Heienraad, Lac. (Arch. 2. V. p. 18).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Behalve tallooze afwijkingen en verschillende vormen zijn in de afzonderlijke afdeelingen alle denkbare hybriden geconstateerd. Misschien dat ook verscheidene van deze in ons land voorkomen; ik heb mij vooralsnog onthouden in bizonderheden af te dalen bij de bewerking van dit geslacht en heb gemeend dat het ook van geen nut zou zijn hier de beschrijvingen te geven dier vormen en bastaarden, daar het geslacht Hieracium, behoudens enkele hoofdsoorten, niet rijk bij ons vertegenwoordigd is en in het algemeen de liefhebberij voor Hieracium-vormen bij onze botanici niet groot schijnt. Bij de bewerking eener nieuwe Flora van ons land zal echter dit geslacht eene nauwkeurige studie vereischen.]

Ordo Lobeliaceae *Juss.*

Lobelia *L.*

852. **L. Dortmanna** *L.* Op den bodem van plassen en slooten in heidestreken, alleen met de bloemen boven het water komend. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Nijenhuis, Miq.; ten Noorden van den Hellendoornschen berg 1897, G.; Almelo, Un. 1870; O.; — Mijndergat op het kruishaarderveld bij Nijkerk (sedert eenige jaren is de plas uitgedroogd en de *Lobelia* verdwenen), Th. Stolz; Grijzeveen bij Kootwijk 1875, K. A.; Stroe bij Kootwijk 1885, Groll; tusschen Voorthuizen en Millingen 1838, D. S.; Uddelermeer 1855, Lac.; Apeldoorn 1877, K. A.; Beekbergen 1840, Buse; — tusschen Oud Leusden en het huis ter Heide bij Amersfoort 1857, D. S.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, v. d. T.; op den Treek bij Amersfoort, v. d. Brink; in 't zoogenaamde waschwater onder Leusden, D. S.; Vogelenwater te Oud Leusden bij Amersfoort 1846, v. Hov.; W. K.; J. C. Broers; Maarsbergen, Exc. 1889; — 's Graveland, herb. O.; Bentveldsche heide (?); — Bergen op Zoom 1889, Groll; Hoogerheide, Un. 1896; Bavelsche heide, Un. 1852; Oosterhoutsche heide grenzende aan den Bosschen straatweg buiten Breda 1841, Lac.; op de hei aan den weg van Breda naar 's Hertogenbosch tegenover Dorst 1842, v. d. T.; Galdersche heide, Un. 1852; 1874, v. A.; Heusdenhout bij Breda, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; Rietven aldaar, J. C. Broers; Oirschot, G. Broers; heide tusschen Best en Boxel, v. Hov.; Eindhoven, Wtt.; Dz.; Helmond 1834, Wtt.; Valkenswaard, v. H.; Schaapsloot en Petersven bij Valkenswaard 1900, Rovers; Waalre 1873, Lac.; Peel 1895, en zwarte water Peel 1895, G. en V.; — groote Peel bij Beegden en baanbrug Stramproy 1900, G. en Jongm.; Well, Un. 1893, Groll;

Maastricht, de Marres; Breijvensroth 1899, G. en des Tombe.

(Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; — tusschen Garderen en Voorthuizen 1890, Costerus in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Ossendrecht 1896, Hunger in herb. Posth.; — Wolfsven bij Well 1899, Rieter in herb. pr.; Un. 1893, L. in herb. pr., en V. Suringar in herb. pr.)

(Bovendien: Voor Stramproy reeds opgegeven door v. d. Sande Lacoste (Arch. 2. V. p. 18); Drente, Zwolle, Gort.; tusschen Putten en Voorthuizen, Doorn, Fl. B. S.; Aerle, Dz. Prodr. Ed. I. p. 142.)

Voorts vermeld door Clusius (1611); Dodoens, Cruijdt Boeck 1618 en Bruman.

853. L. inflata *L.* Noord-Amerikaansche plant. Op drogen bodem, van Labrodor tot het Noord-Westelijk gebied. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1901, K. A.

854. L. Erinus *L.* Zuid-Afrikaansche plant, in tuinen in vele verscheidenheden gekweekt, somtijds op vuilnishoopen opslaand. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.).

Campanulaceae *Duby.*

Jasione *L.*

855. J. montana *L.* Op droge heide- en zandgronden en in de duinen. ⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: De Westen Texel 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886, ook *, Buren Ameland 1867, Holk.; — Oranjewoud 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Oenkerk 1849, S.; Rijs 1867, J.

*) fl. albis.

M. de Boer; — Harendermolen 1827, v. H.; Strat.; Haren, v. H.; — Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Oosterholt bij Kampen, 1848, R. B.; 1848, T.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; Deventer 1845, T.; Wijthmen bij Zwolle 1900, L.; Dalfsen ** 1865, H. d. V.; Diepenveen 1878, K.; Heeten en Schoonheeten bij Raalte 1901, en Hardenberg 1894, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1821 en 1873, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; tusschen Zutphen en Vorden 1850, Gronem.; Vorden * 1873, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Romb.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; Beek 1873, Groll; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; Driebergen 1857, Knüttel; tusschen Zeist en Driebergen 1828, v. H.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch, v. d. T.; Zeist, W. K.; 1859, Coll. Nat.; Doorn, v. d. T. (*fasciat.*); * v. d. T.; 1869, O.; Fockema; Utrecht, herb. v. H.; heide bij de Bilt 1834, de Br. (als *perennis*); — Hilversum 1845, P. A. Richard; *1872, O.; Exc. 1884; Naarden 1864, O.; Muiderberg, G. Backer; 1839, Romb.; 1870, Hoek; Wieringen 1857, Hart.; Overveen 1836, Buse; * 1838, Mb.; 1874, Groll.; Bloemendaal 1871, Boerl.; Haarlem 1835, Romb.; 1843, O.; Meerenberg, H. d. V.; — Noordwijkerhout 1897, v. Vloten; Katwijk 1836, Lac.; Dz.; Pierot; S.; Wassenaar 1882, V.; achter Backershage heideveld, en Waalsdorp 1832, S. S.; duinen 's Gravenhage, G. B.; V. Z.; R. B.; Scheveningen 1845, de Br.; Loosduinen 1886, Destrée; spoorbaan Zwijndrecht 1884, Posth.; — duinen Walcheren, v. d. B.; 1863, A. W.; B. W.; Vlissingen 1880, Buijsman; Oranjezon, v. d. B.; Eede 1861, A. W.; — Bergen op Zoom 1860, Lac.; Un. 1860; Breda, v. A.;

**) fl. roseis.

Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, en — Maastricht, v. Hov.

(Twijzel 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Harendermolen, De Punt, Haren, Onnen, Zuid Laren, — Eelde, Paterwolde, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Agnietenberg 1872, Posth. in herb. pr.; — Twello 1897, K. A. in herb. pr.; Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Holle Bildt Houdringsche bosch 1846, Alpherts in herb. pr.; Amsterdam, spoor door de boomkweekerij van Groenewegen 1885, J. J. Smith in herb. Costerus; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Katwijk 1895, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Wassenaarsche duinen, v. d. Voo in herb. pr.; — Vrouwenpolder 1873, L.; Koudekerke 1874, L.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oosterhout 1894, Gilze-Rije 1879, en Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 223); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Bekkum, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 223); Markelo—spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 618); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Cal-

lantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Blaricum, Vogelenzang 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Zuiddorpe, Koewacht, Overslag, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Mook, Abel.; Bergen, Daneken, St. Jans Geleen, Lac.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 18); Venlo, Blerik, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld bij Vorstius en Bruman.

[J. perennis L. in de eerste editie van dit werk onder No. 629 opgenomen, bleek mij een echte J. montana te zijn, met enkele neerliggende takken, doch zonder uitloopers. Het is ook in Duitschland een zeldzame plant, die slechts hier en daar voorkomt, op rotsen en op zandgrond in boschstreken.]

Phyteuma *L.*

856. Ph. spicatum *L.* In bosschen en op schaduwrijke plaatsen. ♃. *Mei—Juni.* Wellicht op de meeste plaatsen met graszaden ingevoerd.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Delden, Un. 1870; boschje over de spoorbaan Glanerbrug 1898, G. en V.; — Beekbergerwoud 1834, Wtt.; Arnhem, Beucker Andreae; Nijmegen, Abel. en Pas; Beek 1833, Hoffm.; — Ulvenhoutsche bosch 1842, v. d. T.; 1874, v. A.; 1875, Groll; Exc. 1896; 1898, V.; — Maastricht, Ploem.

(Singraven, J. B. Bernink en — Ulvenhoutsche bosch leg. div. in herb. Heukels.)

Bovendien: bosschen te Trap bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. I. p. 287); Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

β. **Rapunculus** *Pers.* (*Ph. nigrum* Schmidt et Prodr. Ed. I. p. 143.)

In Herb.: Klooster de Glane bij Glanerbeek 1844, Staring; — Beulekamp bij Nijkerk 1866, 1869 en 1870, Stolz; voormalig Beekbergerwoud 1872, K. A.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; Vorden 1875, Groll; Ruurlo op het Stapel 1885, Ensink; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; 1882, K.; bergen te Beek 1833, Hoffm.; G. Deijn.; Dz.; 1850, Th. Abel.; S.; Beek en Groesbeek, Th. Abel.; tusschen Beek en Wielderen 1846, G. Deijn.; Berg en Dal 1872, v. H.; Philosophendal aldaar 1897, G. en V.; Heumensche bosch 1898, G.; — Liesbosch, v. A.; 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (in vrucht!); — Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1901, Rovers; Watersleyhof bij Sittard 1901, G. en V.; Bunde 1870, Groll; Gronsveld 1894, Lindo; 1894, V. en v. Vloten; Savelsch bosch aldaar 1900, V.; Kheer 1894, Hoevenaars.

(Aan de Zeegzerloop bij Zeegzet en Oosten van Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Beekbergerwoud 1876, K. A. in herb. L.; Apeldoorn 1879, L. in herb. pr.; overal om en bij de herberg de Kar, aan den straatweg Apeldoorn—Voorst 1884, K. A. in herb. pr.; — Vaals 1865, H. d. V. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Sittard, Un. 1861; Trap bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. IV. p. 320).

Campanula *Tourn.*

857. C. rotundifolia *L.* (*C. rotundifolia* et *pusilla* (?) Fl. B. S. p. 188; *C. linifolia* Dum. (non Haenke) ibid. p. 718.) Op grazige plaatsen aan wegen, boschkanten. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; tusschen den Burg en Koog aldaar 1868, Holk.; — Franeker,

Sprée; — Haren, Strat.; 1865, H. d. V.; Harendermolen 1827, v. H.; — Drente 1859, en Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Meppelerweg bij Zwolle 1892, L.; weg naar Hardenberg, Trijselberg, Nieuwwerk en Agnietenberg bij Zwolle 1853, Kros; Kampen 1850, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1848, T.; Deventer 1834, Wtt.; Halb.; 1877, K.; tusschen Olst en Deventer 1840, M. J. Cop; Olst 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Twellosche dijk bij Deventer 1846, T.; Schuilenburg bij de rivier de Regge, v. Delden; Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Twello, v. Delden; Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Garj.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1858, O.; Zutphen, Wtt.; 1839, Romb.; 1881 en 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875 en 1891, Groll; Ruurlo 1884, Ensink; Winterswijk, Un. 1859; Rheederoord 1838, Buse; Rheede 1837, Buse; Velp, herb. v. H.; Arnhem 1860, v. H.; Thomson; Oosterbeek bij Arnhem 1863, H. d. V.; Doorwerth, (wie?); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Beek 1853 en 1874, O.; Persingen 1864, v. H.; uiterwaarden Wamel, G. Post; vlakte tusschen Heerenwaarde en de Schans bij Rossum 1847, v. d. T. (als δ. *lancifolia*); Renkum, Buse; 1850, S.; Ede en Bennekom 1886, v. H.; op het eiland Randen en de Lek bij Culemborg 1850, P. A. B.; Spoel bij Culemborg 1844 en 1845, Wenck; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; huis ter Heide 1861, en Soestdijk 1833, v. H.; Driebergen * 1837, Mb.; 1869, Holk.; Zeisterbosch, Mb.; heide bij Zeist, Wenck; Doorn, v. d. T.; Darthuizerberg 1863, H. d. V.; Utrecht, v. H.; Naarden, v. H.; 1864, O.; heide Hilversum 1845, P. A. Richard; Mijdrechtsche Zuwe 1877, en Uithoorn 1870, Boerl.; Zandvoort 1865, en Bergerduin 1870, H. d. V. (vruchten); — ringdijk

* fl. albis.

Haarlemmermeer bij Lisse 1894, V.; Leiden 1830 en 1833, Wtt.; Forsten; 1835, Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1873, Boerl.; Zijlpoort Leiden 1842 en 1843, O.; 1854, Kramer; Leiderdorp, en Endegeest, v. d. B.; Vinkweg, Mb.; Zoeterwoude 1865, H. d. V.; Waalsdorp 1833, S. S.; Haagsche bosch, v. S. V.; 's Gravenhage, G. Barger; Scheveningen 1886, en Voorburg 1886, Destrée; dijk Maassluis 1893, V.; Louterbloemen Dordrecht 1882, straatweg naar Willemsdorp 1882, langs de Noord te Zwijndrecht 1889 en spoorbaan Zwijndrecht 1888, V.; tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; Lek bij Vianen 1831, v. H.; 1835, D. S.; — Schuddebeurs 1844, v. d. B.; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland 1843, v. d. B. (*uno loco*); — Bergen op Zoom 1834, en langs de Schelde bij Woensdrecht, Wtt.; tusschen Bergen op Zoom en Halsteren 1877, L.; wallen Breda, v. A.; Breda, v. H.; Ulvenhout 1883 en Terheijden 1882, V.; Thomaswaard Werkendam 1835, Lac.; 1886, V.; veer Poederoyen 1888, V.; Oisterwijk, v. Vloten; St. Michielsgestel, en tusschen Engelen en 't fort Crèvecoeur 1847, v. Hov.; Valkenswaard, en Waalderen bij Eindhoven 1827, v. H.; — bergen bij Mook, Un. 1853; Maastricht 1870, Groll; St. Pietersberg 1864, H. d. V.; Meerssen, Un. 1861 (als *C. patula*).

[Aanm.: Het is opmerkelijk, ofschoon verklaarbaar, dat zich onder het zoo rijke materiaal dezer soort, hoogst zelden vruchtexemplaren worden aangetroffen; natuurlijk is het als bij meer andere planten de bloem die ons aanlokt.]

(Gaasterland 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetrijne, K. de Boer; Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Adijk tusschen Blijham en Wedde 1900, Schipper in herb. pr.; — Schipborg 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Steenwijkerwolde, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Schoonheeten (met verdubbelde bloemen) 1901,

L. in herb. pr.; — Hattem 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Beekbergen * 1853, Nagelpoel in herb. K. A.; Vorden * 1884, Ensink in herb. L.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; plantage Culemburg 1842, Alpherts in herb. pr.; Redichemsche polder Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bennekom 1892, Veenendaal 1893, — en Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hilversum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; heide bij Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Haarlemmermeer 1894, Struyk. in herb. pr.; — tusschen Maassluis en 's Gravezande, v. d. Voo in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; H. v. d. Linden in herb. Heukels; weg naar Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; tusschen Andel en Veen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Vucht 1888, Struyk. in herb. pr.; — Roer te Roermond, Un. 1900 Schipper in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Lutte, de Poppe, (var. *linifolia*) de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, — spoorweg Eibergen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); * Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 294); — Bergen, Kennemerland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 392); oude toren Delft, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 31); Noordwijk, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 121); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch.

2. III. p. 125); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Gronsveld, Amby, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

858. C. rapunculoides *L.* Aan heggen, langs wegen en op bouwlanden. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bolsward 1875, J. M. de Boer; Beerta, R. Smith; — Meppel en — Zalk, v. Heijn.; moeshoven Kampen 1854, R. B.; Kampen 1848, T.; 1850, R. B.; Deventer, Halb.; — Twello 1849, M. J. Cop; 1876, K.; 1897, Ogt. (als *Trachelium*); Harderwijk 1865 en 1866, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1838, Buse; Zutphen 1838, Buse; G. B.; huis de Maas bij Zutphen, G. B.; Vorden 1888, Groll; Middachten 1838, Buse; Angeren bij Huissen 1876, Lac.; Nijmegen, B.; Thomson; Ubbergen en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Uilenput Nijmegen 1864, v. H.; tuin Ede 1890, v. Vloten (1 ex.); Renkum 1850, S.; Hemmen bij Wageningen 1833, Wtt.; Wijk bij Duurstede, Bergsma; Zoelmond 1837, D. S.; Coll. Nat.; Cothen, C. A. Backer; Hoevelaken 1891, Garj.; — Maarssen 1827, Suerman; O.; wallen Utrecht, v. H.; Utrecht 1848, Buse; Grebbeberg bij Rhenen 1882, K.; Houten 1833, Wtt.; Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1871, Boerl.; algemeen Amsterdam, Fl. Amst.; Enkhuizen 1895, Sanders; — Dordrecht in tuinen 1837, Lac.; lijnbaan aldaar 1886, V.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; — Ulvenhoutsche bosch, v. A.; wallen Heusden, v. Hov.

(Wandelbosch Winschoten 1886, Schipper in herb.

pr.; — Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; Brummen 1879, L. en K. A. in herb pr.; Westervoort, K. F. W. Rooseboom, Arnhem, W. H. Wachter en P. Jansen in herb. Heukels; Duno bij Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hees bij Nijmegen 1881, en Tiel, Posth. in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb. pr.; — Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; — Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; park Merwestein Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Bergen op Zoom 1877, K. A. in herb. pr.; — Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Vorden, Hoog Soeren, K. A. (Arch. 2. III. p. 192); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Dodoens, (Pemptades 1583) en voor Leiden en Rijnsburg, Fl. Leid.; Warns en Leeuwarden, Fl. Fris.

859. C. Trachelium *L.* In bosschen en tusschen kreupelhout. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Apeldoorn, * 1897, K. A.; — jachthuis op het Montferland 1832, Staring; Montferland bij 's Heerenberg 1861, v. H.; — Doornwerth, W. de Haan; 1838 en * 1838, Buse; 1867, Knüttel; Roozendaal, Forsten; Nijmegen, Hoffm.; Dz.; B.; 1839, Lac.; 1866, v. H.; E. B. Asscher; 1874, O.; Ubbergen, Beek, Groesbeek, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Hatert 1881, Posth.; Ubbergen 1835, Wtt.; N. Abel.; 1839,

---

* fl. albis.

Lac.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; 1841, v. d. T.; 1868 en 1874, O.; Wageningsche berg, Wtt.; — Grebbe, C. A. Bergsma; Grebbeberg 1882, K.; — Eik en duinen, * G. B.; park Merwestein Dordrecht 1898, Posth.; — Eindhoven, Dz.; Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — St. Jansberg bij den Plasmolen, Th. Abel.; 1864, v. H.; Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Valkenberg 1864, H. d. V.; Oud Valkenberg 1900, Rieter; Beek, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, Groll; Gulpen 1885, K. en G. (als *rapunculoides*).

(Beetsterzwaag 1866, Holk. en Jelsum 1872, v. Tuinen in herb. pr.; — Twello 1898, Ogt. in herb. pr.; Duno bij Arnhem 1851—1877, Apeldoorn * 1893, K. A. in herb. pr.; tusschen Zeddam en Montferland 1901, Struyk. in herb. pr.; Westerbouwing bij Oosterbeek 1892, V. Suringar in herb. pr.; kasteel Doorwerth * 1900, Schipper in herb. pr.; — St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; Mej. N. v. t. Sant in herb. Heukels; tusschen Geulhem en Meerssen * 1881, Costerus in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Gronsveld, Meerssen, Epen, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Beek, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

[Aanm.: Men heeft deze soort onderscheiden naar de meer of mindere behaardheid der kelken en de langharige onder den naam van C. Trachelium dasycarpa Gren. et Godron afgescheiden. Door Prof. Suringar werd destijds het materiaal op dit kenmerk nagegaan, waarbij hij tot de slotsom kwam, dat om Nijmegen, waarvan de meeste exemplaren aanwezig zijn, beide vormen voorkomen, in Brabant (Eindhoven) en Limburg alleen de var. dasycarpa, in de omstreek van Arnhem alleen de kortharige vorm. Ik heb gemeend deze varieteit niet afzonderlijk te moeten vermelden aangezien

* fl. albis.

exemplaren van dezelfde groeiplaats de beide vormen vertoonen. Ik geloof dat ons materiaal nog te gering is bovendien, om er eenig besluit uit te kunnen trekken.]

860. C. latifolia *L.* Op vochtige, beschaduwde plaatsen, somtijds in tuinen gekweekt en van daaruit verwilderd. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Winschoterbosch 1898, Schipper; – Vecht bij Zwolle, Dassen; – Bronstee, Splitg.; Haarlemmerhout 1872, Boerl.; – Haagsche bosch 1865, H. d. V.; park Merwestein Dordrecht 1897, Posth.; – bosch Louberg bij Maastricht * 1894, de Haas.

(Middelstum (bosch), R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Tiel, Posth. in herb. pr.; – Haarlem 1878, v. E. in herb. K. A.; – Endegeest onder Oegstgeest 1895, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Arnhem, R. in Fl. B. S.

861. C. patula *L.* Op grazige, beschaduwde plaatsen, aan boschkanten. ⊙. *Mei–Sept.*

In Herb.: ? Zalk 1845, T.; – weiland Apeldoorn 1878, K. A.

[Aanm.: De meeste of bijna alle opgaven in Archief hebben betrekking op Camp. rapunculus, evenals de groeiplaatsen in de eerste editie van dit werk vermeld. De plant schijnt te ontbreken aan den linker Rijnoever van de Paltz tot en met ons land. De vindplaats bij Apeldoorn zal wel door aangevoerde zaden ontstaan zijn. Het onvolledig inzamelen der herbariumplanten is veelal oorzaak geweest der onjuiste determinatie.]

862. C. Rapunculus *L.* Op grazige zandgronden. ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: Zalk 1845, T.; 1846, R. B.; IJseldijk Zalk 1866 en 1868, R. B.; Zalkerbosch 1870, Hoek, R. B. (als *patula*); Deventer, Halbertsma; Romb.; 1876, K.; Rijsterborgh bij Deventer 1846, M. J. Cop (als *patula*); Olst 1894, L.; – Twello 1843, M. J. Cop; 1853, K. A.; Coll. Nat.; P. v. Delden (als *patula*); Zutphen 1833, Wtt.; 1838, Buse; 1882, C. v. d.

* fl. albis.

Broek; 1833, Wtt. (als *patula*); de Pol bij Voorst 1849, M. J. Cop (als *patula*); Voorst 1840, Buse; 1877, O.; Doesburg, R. B.; Lobith 1837, V. Z.; Rheede, v. H.; Middachten 1838, Buse; spoorbrug Oosterbeek, Un. 1897; Doorwerth, W. de Haan; Tafelberg, en Renkum, Buse; Wageningen, Bergsma; Arnhem 1837, Wtt.; Buse; 1839, (onleesbaar); Un. 1859; 1880, Groll (als *patula*); Nijmegen, B.; v. H.; O. (ten deele als *patula*); Beek 1872, Lac.; 1874, O.; vestingwerken buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Ubbergen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Un. 1898; tusschen Nijmegen en Ubbergen 1841, v. d. T.; — Hoenderen, de Poli enz. 1843, en zandberg bij de Graam 5e district 1845, B. W.; Hulst 1846, v. d. B.; wallen aldaar, A. W. (als *patula*); — Breda, v. A.; 1864, H. d. V.; Liesbosch, v. A. (als *patula*); Bergen op Zoom, Un. 1860; vestingwerken aldaar, Thomson (als *patula*); Wijksche poort bij Heusden 1847, Nuenen 1850 (als *patula*), en Boxtel 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Strijp, Forsten; Valkenswaard 1901, Rovers; Wanroy, Un. 1898; — Beugen, Un. 1853; Venlo 1899, Garj.; Roermond 1886, V.; 1900, G. en Jongm.; Weert 1895, G. en V.; Beek, Un. 1883; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1870, Groll; Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1901, V.; St. Pietersberg 1870, Groll (als *patula*); Stibbenerweg 1889, en Gulpen 1889, V.

(Deventer 1879, L. in herb. pr.; — bosch van Hackfort bij Vorden, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Grave 1890, de Haas in herb. pr.; — Plasmolen bij Mook, Un. 1898 in herb. Posth.; St. Pietersberg (met vruchten) 1893 V. Suringar in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Harendermolen, Kent (Arch. 2. III. p. 345); – tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Oosterhoutsche bosch *, – en Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

863. C. **persicifolia** *L.* In boschrijke streken, tusschen kreupelhout. ♃. *Juni–Juli.*

In Herb.: Leeuwarden 1864, H. Albarda; Rijsterborch Gaasterland 1870, J. M. de Boer; Oranjewoud 1866, Holk.; – ? Groningen 1855, Strat.; – Hattem, v. Heijn.; park 't Loo 1881, K. A.; Vorden 1880, Groll; Rheederoord, v. H.; Rheede, Bergsma; Nijmegen, Thomson; (*grandiflora*) B; singels te Hulsen 1794, B.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; heide tusschen de Meerwijk en Malden 1841, v. d. T.; – Haarlem 1836, Mb.; – ? Leiden 1865, H. d. V.; Duifhuislaan 1843, O.; Perin; Berkepad Dordrecht 1837, en * St. Jorispoort aldaar 1837, Lac.; – St. Pietersberg, H. Jacques; 1885, K. en G.; 1889, V.; Gronsveld, Un. 1861; 1870, Groll; Savelsche bosschen aldaar 1894, V.; Hussenberg Beek 1872, Lac.

(Beekhuizen 1892, Ogt. in herb. pr.; – Overlangbroek, J. Kennephaas in herb. Heukels; – – Haarlem, v. Kalmthout in herb. Posth.)

Bovendien: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

864. C. **glomerata** *L.* In graslanden en op beschaduwde plaatsen. ♃. *Mei–Oct.*

In Herb.: Twello 1876, K. A.; tuin Vorden 1880, Groll; uiterwaarden Beuningen, B. (Bijdr. V. p. 79); Ooische waard 1843, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; weiland bij het fort Kraijen-

* fl. albis.

hoff, N. Abel.; bij een steenbakkerij te Heerenwaarde 1837, Mb.; v. d. T.; — Lekwaarden tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T. (reeds opgegeven voor Vianen als gevonden in 1831 door L. Marchand. Bijdr. VI. p. 160); — Thomaswaard Werkendam 1837, Lac.; — Sittard, v. Hov.

β. **farinosa** *Andrzj.*

In Herb.: Hunerberg bij Nijmegen 1893, Th. Abel.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor den St. Pietersberg. Lej. Fl. de Spa.

C. barbata *L.* Op bergweiden, in de Oost Sudeten, werd door de Gorter opgegeven voor den Zalkerwaard, hoogst waarschijnlijk een vergissing met een der andere soorten.

Specularia *Heister.*

865. **S. Speculum** *Alph. D.C.* (*Prismatocarpus Speculum* l'Herit. et Fl. B. S. p. 192). Op bouwlanden, voornamelijk tusschen granen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Veenwoude, Sprée; — Kampen, R. B.; Zalk 1846, R. B.; 1848, T.; Herculo bij Zwolle 1884, L.; Wilp 1849, M. J. Cop; Deventer 1839, Halb.; Romb.; v. d. Cop; 1846, v. Groning.; 1845, T.; 1876, K.; Exc. 1897; — Twello, v. Delden; 1843, B. W.; Epe 1864, S.; Zutphen, G. B.; Bronsbergen 1882, C. v. d. Broek; Voorst 1877, O.; Terwolde 1842, T.; Leesten 1850, Gronem.; Brummen, R. B.; Arnhem, v. H.; Thomson; S.; 1875, Groll.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; 1878, Groll; * Beuningen, Th. Abel.; Tiel 1878, Posth.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Hoogland bij Amersfoort, R. B.; Amersfoort 1895, Garj.; Doorn, A. Schaeffer; 1869, O.; Maarsbergen, Exc. 1883; Driebergen 1871,

* fl. albis.

Boerl.; Zeist 1883, Coll. Nat.; de Bilt, Asscher; Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. Stegerhoek; C. A. Bergsma; 1833 en 1835, Wtt.; 1835, Kraamw.; 1842, S. S.; O.; buiten de Tolsteegpoort aldaar 1835, D. S.; Maarssen 1843, Romb.; Houten 1833, Wtt.; S. S.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Wikkenburg 1826, en * 1828, en Schalkwijk 1833, Wtt.; Randwijk, Buse; Werkhoven 1857, Knüttel; — Haarlemmerhout, Buse; — korenland Leiden 1842, O.; stationsterrein aldaar 1894, V.; Leiden 1837, Mb.; Lac.; * Pijnacker 1829, (wie?); 's Gravezande 1845, de Br.; Vianen 1871, Schepman; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Oosterzwake 1839 en 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — Breda, v. A.; Werkendam, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; — halte Mook 1897, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; Meerssen en Amby 1862, Land; Gronsveld 1894, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Belvedère aldaar 1900, Rovers en V.; Gulpen 1871, Lac.

(Tuin Oldeboorn (waarschijnlijk verwilderd) 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Baak bij Steenderen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; — Opheusden 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — korenveld Vleuten 1877, Schipper in herb. pr.; — staatsspoordijk Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Heinkenszand 1894, Posth. in herb. pr.; Kapelle Z.-Bevel. 1894, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; — Oud Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 290); — St. Pietersberg, Epen, Sittard, Un. 1861;

---

* fl. albis.

tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 320).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

866. S. hybrida *Alph. D. C.* (*Prismatocarpus hybridus* l' Hérit en N. Bijdr. p. 16.) Tusschen het koorn. ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: Roggevelden Nijmegen 1882, K.; in koornland tusschen het Oosterhoutsche bosch en Lent bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; – tusschen Valkenburg en Leiden 1837, Kerb. en Mb.; 's Gravezande 1845, en Naaldwijk 1846, 1847, v. d. T.; – Louberg bij Maastricht 1894, de Haas; Oud Valkenburg 1866, H. d. V.

(Groede 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: In een bouwland bij Nijmegen, Kraamw. (Tijdsch. VIII. p. 221); – Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); West-Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Arch. 2. III. p. 125); de plant werd althans opgegeven voor de inzending van v. d. B. (Arch. 1. I. p. 416); – Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Wahlenbergia *Schrader.*

W. hederacea *Rchb.* Zeldzaam op akkers, in vochtige bosschen en op veenweiden. ♃ *Juni–Aug.*

Wordt voor ons land opgegeven door Boenninghausen, in Prodr. Monast. p. 68; is echter nimmer teruggevonden.

Ordo Vacciniaceae *Lindley.*

Vaccinium *L.*

867. V. Myrtillus *L.* In bosschen op diluvialen grond. ♄. *Mei–Juli.*

In Herb.: Oosterbroek, Strat.; Haren, Sprée; – – tusschen de Wijk en Meppel, v. Heijn.; Weerdinge 1859, Lac. en S.; – Agnietenberg bij Zwolle

1896, L.; Okse 1876, K.; Markelo 1898, G. en V.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; — Trijselenberg bij Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; 1870, v. Tuinen; Harderwijk, R. R.; Barneveld 1847, S. S.; Soerensche heide, Un. 1849; Apeldoorn 1851 en 1876, K. A.; 't Loo 1846, S. S.; Ravenbosch Ruurlo 1883, Ensink; bosschen van Elekom bij Doesburg, S.; Wildenborch 1834, Star.; Groenlo, Un. 1897; Clarenbeek, Thomson; Tafelberg bij Arnhem 1837, Buse; Arnhem, Romb.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; 1840, Lac.; Uilenput 1867, en Berg en dal 1868, v. H.; Renkum 1849, Buse; — Amersfoort 1860, R. B.; Amersfoortsche berg 1890, Garj.; Coelhorst bij Amersfoort 1836, D. S.; Oud Leusden, v. H.; Grebbeberg, Buse; 1851, O.; Grebbe, v. H.; Amerongsche berg 1851, O.; Rijzenburgerbosch bij Zeist 1847, O.; v. d. T.; tusschen Driebergen en Zeist, C. A. Bergsma; Driebergerbosch 1865, Knüttel; — bosschen te Bergen 1896, V.; — Breda 1882, C. v. d. Broek; Mastbosch 1876, O.; v. A.; 1880, Boerl.; Ulvenhoutsche bosch 1883, V.; Hondsberg bij Oisterwijk, v. Hov.; Helmond, Dz.; — Meerssen 1864, H. d. V.; Bunde 1870, Groll; tusschen Geulhem en Berg 1897, en Gronsveld 1897, V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Eelderwolde, Paterwolde, Peize, Oosterbroek, de Punt, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ommerweg bij Haren 1864, en — Paterwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Almelo 1891, Costerus in herb. pr.; Weerselo 1901, L. in herb. pr.; — Erve Westbroek bij Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Velp 1891, Ogt. in herb. pr.; — Darthuizerberg 1887, Struyk. in herb. pr.; Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; Overbosch aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; Baarn

en Lage Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Spaanderwoud bij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; — Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo, onderste molen 1895, Rieter in herb. pr.; — Schaesberg bij Valkenberg, J. v. Melick in herb. Heukels.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Zwinderen, Emmen, Valthe, Assen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Plasmolen, Abel.; Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 19); — Epen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

868. V. uliginosum *L.* In moerassige veenstreken, in veenbosschen. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Bij het Aamsveen over de Glanerbeek 1898, G. en V.; — Lochem 1869, Mevr. Teding van Berkhout; Scholtens Ossenpas tusschen Groenlo en Borculo 1879, K. A. en L.; 1879, Groll; Borculo 1870, Mevr. Teding van Berkhout—de Chalmot; Corenbergerveen, Un. 1859, Un. 1897; Zwarteveen bij Winterswijk, Un. 1859; Varsseveldsche venen, Un. 1859; — Helmond, Wtt.

(Eibergen 1879, K. A. en L. in herb. L.; – den Helder, L. de Bruijn in herb. Heukels.)

Bovendien: Tusschen Varsseveld en Lichtevoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225).

869. **V. Vitis idaea** *L.* In heide bosschen en op veengronden. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Wolvega, C. A. Bergsma; Un. 1881; — Haarlumeede bij Ter Apel, Un. 1899; Harendermolen, Strat.; – Assen 1832, Forsten; 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; Un. 1889; bosch aldaar 1859, Coll. Nat.; veen bij Nieuw Dordrecht, Hoogeveen en Weerdinge 1859, Lac. en S.; – Staphorsterbosch, v. Heijn.; Avereest 1901, L.; tusschen Borne en Almelo 1891, L.; Oldenzaal, Un. 1896; Almelo 1897, G.; tusschen voorste broek en Ensinkgoorbrug bij Markelo 1898, G. en V. (*kroskes = kroosjes?*) Twikkel 1864, H. d. V.; Delden, Boerl.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, M. J. Cop; – Govelsche bosch bij Harderwijk 1832, S. S.; Speulden en Leuverensche bosch, R. B.; Elspeeterbosch 1846 en Elburg, T.; Gortelsche en Tongersche bosch op de Veluwe 1847, Alpherts; Hoenderlo, Un. 1890; Uddelermeer 1833, en Soerensche bosch 1833, Wtt.; 1876, Groll.; Apeldoorn 1850, K. A.; 1870, O.; 1877, K.; 1882, C. v. d. Broek; 't Loo 1846, S. S.; 1851, T.; 1858, O.; Hoek; Ruurlo 1885, Ensink; Eibergen en Corenbergerveen, Un. 1897; Arnhem, V. Z.; G. B.; S.; Duivelsberg bij Berg en Dal 1859, en Malden, Th. Abel.; Veenendaal 1882, K.; – Amersfoort, en den Ham bij Amersfoort 1839, v. d. T.; Hoogland 1838, D. S.; Lockhorst en Treekerbosch, Garj.; huis ter Heide 1852, Buse; Maarsbergen, Un. 1847 (als *uliginosum p. p.*); Leersum, B. W.; Baarn 1826, v. H.; – Drakenburg aan de Hilversumsche heide 1835, de Vriese; – Leimuiden 1835, S. S.; 1839 en 1843, Mb.; duinen Noordwijk, Forsten;

— Breda 1881, V.; — Kruisberg bij Genooi 1899, Rieter.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, bosch Olterterp 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Nieuwe Hoorn 1866, en bosch van Kolham 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — veen bij Pekela 1889, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; aldaar en Assen, R. de Boer en H. Kooi; Assen W. C. v. Embden in herb. Heukels; 1884, Heinsius in herb. pr.; — Almelo 1891, Costerus in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Meerselo 1901, L. in herb. pr.; — Sprielderbosch bij Garderen 1889, Mevr. M. W. Smith—Nagel in herb. Costerus; Nunspeet, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoog Soeren 1897, V. Suringar in herb. pr.; bosch te Ruurlo 1901, Struyk. in herb. pr.; Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Twikkel, Hasselo, Haaksbergen, Langelo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Eibergen, Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — in het overbosch van het Baarnsche bosch nabij Eikendal 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — Mastbosch bij Breda, O. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

870. V. Oxycoccus *L.* (*Oxycoccos palustris* Persoon en Fl. B. S. p. 316). Moerassige venen, meestal op de Sphagnumbulten. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Haren 1826, v. H.; 1869, Holk.; Onland bij Groningen 1869, Holk.; tusschen Zuid Laren en Tinaarlo, Sprée; Noord Laren 1865, H. d. V.; Bokshol, Groshans; Eelde 1865, H. d. V.; Eelderwolde 1883, Ensink; — Paterwolde 1843, v. H.; Meppel, v. Heijn.; Weerdinge en Zwinderen 1859, Lac. en S.; Gieten 1865, H. d. V.; Hoogeveen 1859, Lac. en S.; 1865, H. d. V.; — Steenwijk, Un. 1892; Eeze bij Steenwijkerwolde 1893, L.; tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892; — Harderwijk, Bergsma; Wissel onder Epe 1875, K. A.; Kootwijkerveen 1897, V.; Gagelveld te Voorst 1833, Wtt.; Doetinchem, Un. 1885; Varsseveldsche veen 1859, Lac. en S.; Arnhem 1833, Wtt.; Valkenhuizen bij Arnhem, Thomson; Wolfheze 1852, Buse; Wijchen, B.; G. Deijn.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; veenpoel bij de ruine van de kapel St. Willebrord onder Over-Asselt, Th. Abel.; 1897, G. en V.; — Nieuw Leusden 1834, Kraamw.; venen te Bavoort 1895, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, en tusschen Oud Leusden en Amersfoort, v. d. T.; Soesterveen 1848, Lac.; Maarsbergen, Exc. 1883; het veld bij Darthuizerberg 1896, V.; Leersumerbroek 1833, Wtt.; Hoffm.; Exc. 1883; Zeisterheide, W. en K.; Pannegat achter de Bilt 1840, Lac.; tusschen Houten en Loenen 1833, Wtt.; — aan het Haarlemmermeer, S. S.; — Leimuiden 1834–36, S. S.; Mb.; Dz.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1865, S.; Exc. 1882 en later; Nootdorp, v. H.; — Hoogerheide, Un. 1896; Beugen, Un. 1853; — Koningsveen 1897, G. en V.; Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter; tusschen Meyel en Neerweert 1895, G. en V.; Beegderveen 1900, G. en Jongm.; Ottersum bij Gennep 1876, Lac.; moeras Roode beek bij Schinveld 1896, G.; 1901, G. en V.

(Witteveen Haren 1869, Holk.; C. de Gavere; heide bij Harendermolen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Eelderwolde, Zeegze, R. de Boer en H.

Kooi in herb. Heukels; – Steenwijk 1892, Heinsius en G. in herb. Heinsius; Avereest 1901, – Asselt bij Apeldoorn 1878, Wisselsche veen 1878, L. – Valkenhorsterveen, Un. 1893, L. in herb. pr.; Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; venen bij Weert 1900, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); – Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Hatert, Heumen, Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); – tusschen Velden en Arcen, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Dodoens (*Imagines* 1553), Pelletier, Vorstius en Bruman.

871. V. **macrocarpum** *Ait.* Noord-Amerikaansche plant, bij ons waarschijnlijk door schipbreuk op Terschelling gekomen en daar thans in het groot gekweekt; ook elders wegens de bessen aangeplant en verwilderd. ♄. *Juni–Juli.*

In Herb.: Vlieland 1869, Holk.; bij 't posthuis Vlieland 1895, Heukels; – Terschelling 1881, Groll; 1886, K.; M. J. Wouters; 1887 en 1897, V.; Studentenplak aldaar 1869, Holk.; Un. 1886; Groeneplak aldaar 1868 en 1869, Holk.; 1875, Hinxt; – duinvallei den Helder 1899, L. de Bruijn; Weevers.

Ericaceae *Lindl.*

Andromeda *L.*

872. A. **polifolia** *L.* In moerassige venen, op vochtige heiden. ♄. *Mei–Juli.*

In Herb.: Harendermolen, en Haren 1826, v. H.; Eelde 1865, Holk.; 1865, H. d. V.; Witteveen bij Haren, Strat.; 1864, Holk.; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Bellingwolde, R. Stuffken; – Paterwolde

1826, v. H.; Sprée; Hoogeveen 1865, H. d. V.; Zwarte meer bij Nieuw Dordrecht, — Zwinderen en Rozewinkel 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Steenwijk, Un. 1892; Avereest 1901, L.; Kolderveen, v. Heijn.; Hellendoorn 1897, G.; Aamsveen 1898, G. en V.; — Kootwijkerveen 1876, K. A.; Beekbergen 1847, Buse; Doetinchem, Un. 1885; 1878, K.; Corenbergerveen, Un. 1859; Un. 1897; Wychensche venen, B.; Thomson; veenpoelen bij de kapel van St. Willebrordus te Over-Asselt, Th. Abel.; — Bavoort 1893, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden 1843, Wenck; Pijnenburg tusschen den Dolder en Soestdijk, v. d. T.; Soestdijk, v. d. T.; Darthuizerberg 1896, V.; Leersum, Hoffm.; Leersumerbroek, Wtt.; Exc. 1887; Doorn, Wtt.; Kerb.; 1843, Mb.; Zeisterheide, W. K.; Utrecht 1835, Wtt.; — Boxtel, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; Peel bij Deurne 1834, Wtt.; Deurne, Groshans; Peel bij Helmond, Wtt.; Peel bij Oploo, Un. 1853; Peel 1873, H. d. V.; Jodenpeel 1895, G. en V.; Helenaveen 1871, Lac.; — Koningsveen Plasmolen 1897, G. en V.; Gennep 1875, Lac. en S.; tusschen Meijel en Neerweert 1895, G. en V.; Beegderveen 1900, G. en Jongm.; moeras Roode beek bij Schinveld 1901, G. en V.; Maastricht, v. Hov.; de Marres.

(Groningen, H. Reilingh in herb. v. Tuinen; R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; veen Pekel-A 1889, Schipper in herb. pr.; Zuid-Laren 1884, Heinsius in herb. pr.; — Diepenveen 1877, K. in herb. K. A.; Haaksbergen Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Wisselsche veen bij Epe 1877, K. A. in herb. pr.; 1878, L. in herb. pr.; — Soesterveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hamert, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; poel tegenover de Groote Peel aan den weg Hoelen—Ittervoort, Un. 1900, Schipper in herb. pr.; Bulteveen Venlo 1899, Rieter in

herb. pr.; Wolfsven, tusschen Velden en Arcen, Un. 1893 V. Suringar in herb. pr.; venen bij Weert en Thorn, Un. 1900 K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); – Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 295); – Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Clethra *L.*

873. C. alnifolia *L.* Noord-Amerikaansche sierstruik, een enkele maal verwilderd. ♄ *Aug.—Sept.*

In Herb.: Twikkelerbosch bij Delden, I. de Liefde; 1859, v. H.; 1872, Hoek; Hengelo 1833, I. de Liefde [1]); – den Treek bij Amersfoort 1890, v. E.

(Ruurlo 1891, L. en Ensink in herb. L. (in de bosschen van het huis te Ruurlo, Arch. 1. V. p. 384).

Calluna *Salisb.*

874. C. vulgaris *Salisb.* Het hoofdbestanddeel onzer heiden en op diluvialen bodem. ♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, Lac.; de Westen aldaar * 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Bokkeplak en elders aldaar 1868, Holk.; – Bergumerheide 1849, S.; Wolvega 1869, J. M. de Boer; – Westerlee *, en Harendermolen 1856, Strat.; Groningen 1847, v. H. (fl. *plenis*); – Emmen * 1859, Lac. en S.; Valthe, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Gieten 1865, H. d. V.; – Deventer, Romb.; 1845, T.; 1846, v. Gron.; Halb.; Diepenveen 1882, K.; Dalfsen, P. Birnie herb. Romb.; Zuidloo onder Bathmen *, Un. 1850; – Hattem 1846, en Harderwijk, R. B.; Barneveld, Coll. Nat.;

1.) I. de Liefde, van Amsterdam, merkt op het etiquet aan: „aldaar wilde syring genoemd en in zulk een menigte wassende dat de tuinlieden van omliggende plaatsen dezelve weghalen, ter versiering der tuinen.”

* fl. albis.

’t Loo, Kouwenberg enz., M. D.; Zutphen 1881, C. v. d. Broek; Voorst * 1846, S. S.; Vorden 1873, Groll; Middachterheide 1845, P. A. Richard; Beekhuizen 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Pierot; 1839, Romb.; Thomson; 1873, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; Beek 1868, O.; Meerwijk en Malden * 1841, v. d. T.; Malden *, Hengstdal bij Ubbergen *, Th. Abel.; Groesbeek * 1867, v. H.; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; — de Grebbe *, v. H.; Oud Leusden * 1860, Hartsen; Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen, C. A. Bergsma; 1828, v. H.; 1869, Hoek; Doorn 1825, Wtt.; Rijzenburg, v. d. T.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Zeist, Nijhoff; v. H.; Baarn * 1872, O.; — op het duin (?) bij Naarden 1844, O.; wallen aldaar 1896, V.; sparrebosch tusschen Hilversum en ’s Graveland, v. d. T.; Oud Diemen, Lac.; Callantsoog * en Petten *, Un. 1891; Castricum 1875, Groll; Elswout 1866, H. d. V.; Overveen, en Haarlemmerhout, Buse; (zeer zeldzaam) 1881, v. E.; * Mb.; Bennebroekerduin 1835, Mb.; — Ruigenhoek, Exc. 1886; Lisserduin 1844, O.; Noordwijkerhout 1835, Dz.; Wassenaarsche weg ’s Gravenhage 1865, H. d. V.; duinen Wassenaar 1882, V.; huis den Deijl *, Pierot; achter Groot Hazebroek aldaar 1832, S. S.; ’s Gravenhage, Forsten, ook *; 1838, Buse; G. B.; duinen aldaar 1846, Lac.; Eikenduinen 1840, B. W.; Zorgvliet 1847, V. Z.; duinen ten zuiden van den Haag 1862, H. d. V.; Loosduinen, Un. 1887; R. B.; Ockenburg tusschen Loosduinen en Ter Heide 1896, V.; Monster, Un. 1851; — Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; — Breda, v. A.; Terheijden * 1882, V.; Etten * 1841, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Houthem, V.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Wylre, Un. 1883.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; huis ter Heide bij Langweer

1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, Wolvega, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Staphorst * 1898, L. in herb. pr.; — Westbroek bij Elburg 1843, Alpherts in herb. pr.; Elspeet * 1874, Apeldoorn (fol. *varieg.*) 1877, K. A. in herb. pr.; * J. Koornneef in herb. Heukels; 1837, K. A. in herb. pr.; Galgenheuvels Garderen *, E. C. Smith in herb. Costerus; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Putten, Wageningen, Culemborg, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Rozendaalsche heide bij Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Rijzenburg, Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam; Driebergen, Amersfoort, de Bilt, C. A. Backer in herb. Heukels; — Bussum algemeen 1898, Koning in herb. pr.; heide tusschen Bussum en Hilversum, A. C. J. v. Goor; Bergen, C. A. Backer; Ilp, F. Hulk; W. H. ten Seldam; — Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; spoorweg aldaar, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Clinge 1886, L.; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Un. 1896, * Costerus in herb. pr.; heide bij Amerika * 1901, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Stramproy, Un. 1900 Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog, Holk. (volgens Holkema zeldzaam, door Suringar in 1860 niet gezien) (Arch. 2. I. p. 392); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 348); tusschen Heino en

* fl. albis.

Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen – spoorweg Eibergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 404); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); – Blaricum, Baarn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); – Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); – Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); Koewacht, A. W.; Hulst, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 290, ook opgegeven in herb. Prod. Ed. I.); – Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 19); Venlo, Blerik, Venraai, Oostrum, Well, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320); Beek, Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Erica *Tourn.*

875. E. Tetralix *L.* Op vochtige plaatsen in heidestreken en op diluviaal zand. ♄. *Juli – Aug.*

In Herb.: Meentegronden Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886, ook *; Terschelling * 1897, V.; – Bergumerheide 1849, S.; Noordwolde *,

* fl. albis.

C. A. Bergsma; Wolvega 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Veenwoude 1860, J. M. de Boer; — Harendermolen 1856, Strat.; Waterloo * 1828, v. H.; — tusschen Roswinkel en Weerdinge * 1837, en Weerdinge *, v. H.; Nieuw Dordrecht en Dalen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; Zalkerbosch, R. B.; Vilsteren * 1865, H. d. V.; Deventer, Romb.; 1847, T.; 1877, L.; Diepenveen * 1845, T.; Bathmen, Un. 1850; Middelwijk bij Raalte 1839, Halb.; Witteveen bij Almelo 1870, O.; — Harderwijk*, R. B.; Harderwijk, R. B.; Putten * 1885, O.; Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Epe 1864, S.; Wisselsche venen (var. *hirsuta*), Un. 1890; Uddelermeer, * en 1833, Wtt.; Soeren 1849, S.; Apeldoorn * 1846, S. S.; * 1873, K. A.; 't Loo, M. D.; Zutphen 1839, Romb.; 1839, (onleesbaar); 1881, C. v. d. Broek; Vorden * 1875, Groll; station Gorssel *, Exc. 1897; Ruurlo 1885, Ensink; Lochem 1886, V.; Middachten 1838, Buse; M. D.; Westendorp bij Terborg *, Un. 1867; Wolfheze, Un. 1847; Buse; Rheederoord 1844, P. A. Richard; Beekhuizen, Pierot; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; ten Hoet; Heumen en Hatert, Th. Abel.; Beek 1853, O.; kastanjebosch aldaar, N. Abel.; spoorbaan Culemborg, C. A. Backer; Groesbeek 1847, B. W.; — Amerongen, v. H.; Doorn 1842, Wtt.; v. d. T.; Renswoude 1839, D. S.; Zeisterheide 1847 en Zeist 1847, O.; de Bilt *, v. H.; 1835, D. S.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide * 1859, v. H.; kerkhof Oud Leusden *, v. d. T.; 1861, Hartsen; Amersfoortsche berg, R. B.; Utrecht 1839, Lac.; Waverveen en Bokshol, S. S.; — Raaiweg bij Hilversum 1899, V.; Hilversum, Exc. 1884; tusschen 's Graveland en Naarden 1869, Hoek; Naarden 1864, O.; Diemen 1857, Knüttel; Oud Diemen 1857, Lac.; Uithoorn 1833, S. S.; Monnikendam 1870, Boerl.;

---

* fl. albis.

Bergen, Un. 1891; tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; Castricum 1835, Mb.; Lindenheuvel bij Bloemendaal 1866, H. d. V.; Overveen 1835, Buse; — 's Gravenhage, Forsten; Buse; 1838, I. de L. e. h. Groll; Scheveningsche boschjes, Destrée; — Koewacht 1861, A. W.; St. Jansteen 1846, v. d. B.; — Liesbosch 1863, H. d. V.; Breda, v. A.; Ginneken 1882, V.; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; Nuenen, * 1850, en — Limburg v. Hov.; St. Joost * 1896, G. en V.

(Tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; Wolvega, Oldeholdpade, Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Steenwijk * 1869, v. Tuinen in herb. pr.; — Westbroek bij Elburg 1843, Hoedringsche bosch bij Culemborg * 1846, Alpherts in herb. pr.; Culemborg en Putten, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Dieren 1878, L. in herb. pr.; heide bij Beekhuizen 1892, Ogt. in herb. pr.; — Amersfoort, Driebergen, C. A. Backer; Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Spanderswoud Hilversum 1896, Costerus in herb. pr.; Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Huizen 1894, Struyk. in herb. pr.; Sphagnetum Diemen 1887, J. J. Smith in herb. Costerus; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; Noorder IJ en zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Ilp, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 L. in herb. pr.; Clinge 1886, — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; 1884, en Gilse—Rijen

---

fl. albis.

1879, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1898, C. A. J. v. Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); Schiermonnikoog v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte streken in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg naar Eibergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); — tusschen Callantsoog en Petten, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 125); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V *. p. 237); Woensdrecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Venlo, Velden, Arcen, Venraai, Oostrum, Well en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Clusius (1601), Knijf, Vorstius en Bruman.

876. E. cinerea *L.* Op heidevelden. ♄. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oirschotsche heide 1853, Staring; — tusschen Reuven en Swalmen, Rieter; heidegrond in de nabijheid van het militair schietterrein bij Venlo 1898 en 1899, L. Rieter; Maastricht, Marres.

Bovendien: Naarden en de Bilt vermeld door de Gorter.

E. mediterranea *L.* Oisterwijk 1872, Costerus

in herb. pr. Waarschijnlijk een tuinplant; zij is zeer zeker geen indigeen, daar de plant de koude van onzen winter niet verdraagt. Dr. Costerus kon mij niet juist meer opgeven, op welke wijze de plant daar gevonden was. Zij werd eveneens door de Gorter tegelijk met *E. arborea* L. opgegeven voor de Veluwe, Utrecht, Amersfoort en Zwolle.

E. vagans *L.* Volgens de Gorter bij Harderwijk.

E. multiflora *L.* Volgens Linnaeus, Amoen. Acad. VI. p. 52 eveneens bij Harderwijk. De drie laatste planten uiterst dubieuze indigenen.

E. confusa in herb. K. A. als groeiende bij Elspeet 1879, is mij geheel onbekend. De Heer Kok Ankersmit citeert de Flore lyonaise p. 149.

Ordo Pirolaceae *Lindl.*

Subordo Piroleae *Lindl.*

Pirola *Tourn.*

877. **P. rotundifolia** *L.* Op vochtige plaatsen in bosschen en begroeide zandgronden, ook in de duinen. ♃. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1866, D. Huizinga; 1895, V.; Mient aldaar 1881, Groll; Vlieland 1869, Holk.; 1896, V.; Westterschelling 1896, V.; Terschelling 1869, Holk.; Un. 1886; 1887, V.; Midsland 1896, V.; Ameland 1865, v. d. Leij; Sprée; Kros; Coll. Nat.; Schiermonnikoog 1867 en 1868, Holk.; — Valtherschans 1859, Lac. en S.; — in het bosch genaamd „de Hei” bij den windmolen van het dorp Diepenveen 1899, K. A.; in het bosch van den Heer Smijter onder Diepenveen 1847, P. T. Nieuwenhuijs ex. herb. Cop; Generaalsbosch bij Deventer 1840, Halb.; Bathmen 1878, K.; — Twello, v. Delden; bosch van Leuveren 1850, R. B.; onder hooge dennen in een boschje tegenover de kopermolen de

Vlijt 1873, K. A.; Poortenhofslaan in den Wildenborch 1832, Staring; Ruurlo 1885, Ensink; Brummen, Thomson; Arnhem, Romb.; Nijmegen, Kraep.; Oosterhoutsche bosch 1845, Th. Abel.; Zand bij Culemborg, H. S.; v. Heijn.; Spoel aldaar 1843, v. d. T.; bosch van Hoevelaken, Garj.; — Hooglandsche venen 1839, D. S.; 1854, O.; de Bilt, W. de Haan; — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1851, Un. 1871; Wijk aan Zee 1835, (P. N. S.); IJmuiden 1894, V.; Breesaap, v. d. Brink; v. H.; 1871, Boerl.; Velsen, V. Z.; 1848, T.; R. B.; Zandvoort, Buse; 1851, S.; Rozewater 1870, Groll; Groot Bentveld, M. D.; B. W.; Olmenvlak Haarlemmerduinen, Exc. 1883; Vogelenzang, v. d. T.; Bloemendaal, Kerb.; 1845, O.; Middenduin 1870, Groll; Overveen 1832, v. H.; 1841, Kerb.; S.; 1877, L. J. v. d. Veen; Haarlem, Bergsma; Houtrijk en Polanen 1855, en Halfweg 1857, Lac.; — Langeveld bij Noordwijkerhout 1843, O.; Noordwijk 1885, en 1894, V.; Noordwijkerduinen 1827, Wtt.; Lisse; Katwijk, Perin; Leimuiden, V.; Wassenaar 1833, v. d. B.; 1834, Mb.; Dz.; W. Kent; 1870, Groll; 1873, Boerl.; Hoek; Groot Berkheij 1843, O.; 1897, V.; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; Waalsdorp, Fockema; R. B.; 's Gravenhage, V. Z.; 1836, D. S.; G. B.; R. B.; Loosduinen, Destrée; Staalduin 1895, V.; Hoek van Holland 1882, F. Loeff; Destrée; Oost Voorne 1871, O.; Rockanje, Bergsma; Brielle 1835, de Vriese; — Schouwen 1845, v. d. B.; Haamstede 1883, L.; Un. 1894; Oranjezon 1833, v. d. B.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; — Meerssen, v. Hov.; ? Valkenberg, v. A.; Bijebosch bij Valkenberg 1900, v. Musch; 1901, Rovers.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Vlieland, Heukels in herb. pr.; — Eelde, J. P. Hartlief in herb. Heukels; — bij de Ram 1872, op Laag Buurlo 1872, en de Pasch 1850, K. A. in herb.

pr.; – Groeneveld bij Baarn (1 ex.) 1899, Koning in herb. pr.; — Heidepark bij Hilversum 1883, Heinsius in herb. pr.; – Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Driehuis, Overveen, C. A. Backer; – Leimuiden 1893, Wassenaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen, W. C. v. Embden; Staalduin, J. F. Wichard in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; – Oost-Kapelle 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: Bosschen van de Mheen bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 192); – Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); Zuid-Beveland, v. d. B. (Tijdschr. IX. p. 262); – Oudenbosch 1885–87, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 543); – Vijlen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door de Lobel *Kruydtboeck 1581*); Dodoens (*Pemptades 1616*); Pelletier; Knijf, Vorstius en Munting.

P. media *Sw.* In schaduwrijke bosschen. ♃. *Juni – Juli.*

Is door Dumortier in de Geldersche dennenbosschen gevonden, blijkens zijne Fl. Belg. p. 105. De plant werd nimmer teruggevonden. Zij schijnt een oostelijke plant te zijn, zoodat haar voorkomen in ons land reeds hierdoor onwaarschijnlijk wordt.

878. **P. minor** *L.* In bosschen. ♃. *Juni – Juli.*

In Herb.: Terschelling 1881, Groll; 1887, V.; Westterschelling 1869, Holk.; Groenestrand, Un. 1886; Vlieland 1881, Groll; tusschen Rijs en Balk 1867, J. M. de Boer; – Midwolde in het Oldambt, *P. J. Huizinga; Oosterbroek * 1860, v. H.; – Diepenveen, T.; Brinkgreve 1847, T.; Deventer (als *rotundif.*) 1846, T.; Colmschate 1846, M. J. Cop (als *rotundif.*); Schalkhaar 1876, K.; Wijnbergen bij Olst 1901, bosch van Schoonheeten bij Raalte 1898,

* Als media.

Glanerbrug bij Lonneker 1893, L.; — Hulshorst bij Harderwijk 1850, en bosch van Essenburg, bosch van Leuveren * R. B.; bosch van Hoevelaken 1895, Garj.; Weenum bij Apeldoorn * 1853, Apeldoorn 1853 en 1872, en Rotterdamsche kopermolen tusschen 't Loo en Vaassen * 1872, K. A.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Zutphen, Wtt.; M. J. Cop; Jachthuis Zutphen 1846, Cop (als *rotundif.*); Vorden, A. Vos Houwink; bosch Kalfskamp bij Vorden 1832, Miquel; Voorstonden bij Voorst 1847, M. J. Cop; Fockema; Warnsveld, 1833 en 1834, Wtt.; Leesten 1850, Gronem.; molenbroek Ruurlo 1885, Ensink; Winterswijk 1875, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Klarenbeeksche bosschen bij Arnhem 1872, H. d. V.; Velp, B.; bosch te Beekhuizen (ook *) 1840, D.S.; 1895 Ogt.; kasteel Roozendaal, Boerl.; Arnhem, v. S. V.; Hulsen bij Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, 1845, Th. Abel.; Spoel te Culemborg * 1837, Lac.; — Amersfoort 1861 en Lokhorst bij Amersfoort 1861, R. B.; Doorn 1874, H. d. V.; Beerschoten, v. d. T.; de Bilt, Bergsma; * 1835, D. S.; 1843, G. Deijn.; 1835–36, D. S.; — algemeen duinen Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Bergen, Un. 1891; Vogelenzang * 1845, Dz. en v. d. B.; — Wassenaar 1834, Mb.; 1842, v. d. B. (?); — bosch bij het Choirven onder Oisterwijk 1894, Ogt.; — St. Pietersberg 1889, S.; Valkenberg, 1900, V.; Vosbroek bij Vaals 1866, H. d. V.

(Tusschen Heerenveen en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haarlumee bij Ter Apel Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Diepenveen bij Deventer Exc. 1897, V. Suringar in herb. pr.; Borne, Mej. v. d. Pauwert; — Apeldoorn, J. Koorneef; Winterswijk, Th. J. Stomps in herb. Heukels; Warnsveld 1879, L. in herb. pr.; — Zeister-

* Als media.

bosch, W. C. v. Embden; – Tilburg, P. A. Willems in herb. Heukels.)

Bovendien: Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Zeisterbosch, Hartsen (Arch. 1. V.* p. 226); Groeneveld bij Baarn 1880, en Nieuw Loosdrechtsche weg nabij Eindegooi 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528).

879. **P. uniflora** *L.* In schaduwrijke vochtige bosschen, tusschen rottende bladeren of dennenaalden. ♃. *Mei – Juni.*

In Herb: ? Appelscha 1849, W. Albarda. Exemplaar zonder stempel, in bladvorm echter met deze soort overeenstemmend.

[Aanm.: De plant werd door Boerhaave als inlandsch vermeld. Een exemplaar uit de duinen bij Overveen 1877, L. J. v. d. Veen is werkelijk 1-bloemig, behoort echter tot P. rotundifolia. In Arch. 1. V. p. 85 wordt bovendien Valthe als groeiplaats vermeld, doch deze opgave moet evenzeer vervallen volgens Arch. 1. V. p. 239.]

Ramischia *Opiz.*

880. **R. secunda** *Garcke.* (*Pirola secunda* L.). In bosschen verspreid. ♃. *Juni – Juli.*

In Herb.: In groote hoeveelheid met P. minor onder hooge boomen buiten langs de breede laan recht vóór 't kasteel Enghuizen bij Hummelo 1898, E. Heimans; 1898, K. A.

(Bosch van Hummelo 1899, des Tombe in herb. Struijk.)

[Aanm.: Aangaande deze plant vindt men nog opgeteekend in Arch. 1. II*. p. 20 en 21: „Een exemplaar dezer plant is door mij aangetroffen onder eene menigte in de Hollandsche duinen (waarschijnlijk Wassenaar), vroeger verzamelde exemplaren van P. rotundifolia, met welke zij onopgemerkt moet medegenomen zijn. Hare indigeniteit berust derhalve op een zeer zwak argument; ik wilde ze echter niet met stilzwijgen voorbijgaan, omdat er tegen hare indigeniteit geen argument a priori bestaat en ik integendeel vermoed dat zij, zoowel als andere soorten van dit geslacht, bij ons slechts op eenen ontdekker wacht." De hier gemelde plant heb ik echter niet in ons herbarium teruggevonden.]

Subordo Monotropeae *Nutt.*

Monotropa *L.*

881. **M. Hypopitys** *L.* In schaduwrijke bosschen, tusschen rottende bladeren en dennenaalden. ♃. *Juli—Aug.*

α. **glabra** *Bernh.* (*M. hypoxya* Spr. et Fl. B. S. p. 720; *M. hypophegea* Wallr.). Meestal in beukebosschen.

In Herb.: Gorssel 1883, 1884, C. v. d. Broek; bosschen de Hassink te Epse onder Gorssel, K. A.; — Wulverhorst 1843, Wenck; — duinen Castricum 1870, H. d. V.; Velsen, Un. .....; Velserbosch 1848, B. W.; tusschen Zomerzorg en Velserend 1847, O.; tusschen Bentveld en Beverwijk, Kerb. en Mb.; tusschen Zomerzorg en Velsen 1847, O.; Brakelbosch tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; Bloemendaal 1838, Buse; sparrebosch aldaar, S. S.; Bloemendaalsche bosch, Dz.; voetpad naar Brederode 1837, Mb.; Vogelenzang, Buse; Dz. en v. d. B.; 1881, Groll; Dennenheuvel bij Santpoort 1867, O.; Meerenberg 1836, Buse; 1868, v. Tuinen; Overveen, Forsten; 1833, S S.; Dz.; 1839, B. W.; Blauwe trappen en Bloemenheuvel bij Overveen 1848, S. S.; Haarlem 1831, v. d. T.; 1833, S. S.; Heemstede, v. d. T.; — Wassenaar 1864, H. d. V.; 1886, Destrée; Waalsdorp 1866, H. d. V.; Scheveningsche bosschen 1892, R. B.; Leimuiden, B. W.; — Limburg, Hallegraaf; Valkenberg 1866, H. d. V.

β. **hirsuta** *Roth.* (*M. hypopitys* L. et Fl. B. S. p. 720). Meestal in dennebosschen.

In Herb.: Putten 1884, O.; Schovenhorst, en bosch van Leuveren, R. B.; Hoog Soeren 1877, Soerensche en Wiesselsche bosschen 1873, Apeldoorn 1872, en park 't Loo 1881, K. A.; Mid-

dachten 1838, en Rheederoord 1838, Buse; Plakdeelsche bosschen Rozendaal, v. H.; 1840, D. S.; Klarenbeek bij Arnhem, Thomson; Beekhuizen 1840, D. S.; 1882, Groll; Arnhem, Groll; Hengstdal bij Ubbergen 1872, en Meerwijk bij Nijmegen 1864 en 1874, Th. Abel.; — Kortenburg Renkum 1850, S.; 1853, Buse; dennenbosch Bennekom 1898, H. W. Dros; — Darthuizerberg, C. A. Bergsma; v. d. T.; Amerongen, Bergsma; Amerongsche berg 1851, W. van Lookeren Campagne en Th. Abel.; de Bilt, v. H.; Utrecht, Bergsma; — Zwanewater bij Callantsoog, Un. 1891; Haarlem, v. Vloten; Zandpoort, Kerb. en Mb.

(*α*. Grebbeberg bij Rhenen 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Bennebroek en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Domburgsche Manteling 1891, Ogt. in herb. pr.

β. Park 't Loo 1878, L. in herb. pr.; Ruurlo 1884, Ensink in herb. L.; Monferland, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Groesbeek, v. H. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: *α*. Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 419).

Zonder opgave van varieteit: Zwarten berg bij den Zwavelberg Hilversum 1888, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Bergen, Boekenrode, v. E. (waarschijnlijk *α. glabra*) (Arch. 2. I. p. 393); — Walcheren in berkeboschjes, Blaas (Tijdschr. XII. p. 14).

ERRATA.

Bl. 439 r. 19: Amsterdam *lees:* Rotterdam, H. v. d. Linden in herb.
bl. 448 r. 10: Amsterdam *lees:* Stoommeelfabriek Deventer, E. J. H. Scholten in herb. Heukels
bl. 500 r. 9: glandulosa *lees:* glandulosus
bl. 501 r. 11 v. o.: glandulosa *lees:* glandulosus
bl. 858 r. 3. v. o.: Schultz B. i. p. *lees:* Schultz Bip.
bl. 1002 r. 16 v. o.: Zeegzet en *lees:* Zeegze ten

Bladwijzer der Geslachten.

PRODROMUS
FLORAE BATAVAE.

VOLUMEN I.

(*Phanerogamae et Cryptogamae vasculares*).

PARS III.

Dicotyledoneae — Corolliflorae et Monochlamydeae.

EDITIO ALTERA.

NIEUWE LIJST

DER

Nederlandsche phanerogamen en vaatkryptogamen.

DERDE STUK.

DICOTYLEDONEN — COROLLIFLOREN
EN MONOCHLAMYDEEËN.

UITGEGEVEN DOOR DE

Nederlandsche Botanische Vereeniging.

NIJMEGEN,
F. E. MACDONALD.
1904.

Ook bij dit gedeelte van dit werk heeft het mij niet ontbroken aan de zeer gewaardeerde medewerking van vele liefhebbers der Vaderlandsche Flora.

Evenals bij het tweede stuk gaven velen blijken van hun belangstelling door hunne opmerkingen, door verbeteringen en inlichtingen, waarvan ik in het laatste deel een dankbaar gebruik hoop te maken.

De uitgave van dit stuk heeft eenige vertraging ondervonden, welke ten deele gelegen is in mijne verplaatsing naar Wageningen.

Behalve de reeds vroeger gemelde personen stonden mij voor dit stuk nog hunne herbaria ter inzage af de Heeren F. K. van Iterson te 's Gravenhage, Wachter en Jansen te Rotterdam en Steichen S. J., tot voor korten tijd te Valkenberg. Ook de onder „Bovendien" opgenomen groeiplaatsen nemen telken jare in uitgebreidheid toe, dank zij de opgaven gedurende de Zomer excursies der Nederlandsche Botanische Vereeniging verzameld, als ook door vermeerdering van het bewijsmateriaal der plantenkaartjes.

Behalve de Vereeniging als zoodanig heb ik persoonlijk een ernstig verlies geleden door het overlijden van onzen ouden vriend en getrouwen medehelper, den Heer Th. H. A. J. Abeleven.

Niet weinig heeft hij er toe bijgedragen om de uitgave

van dit werk mogelijk te maken, steeds vond ik in hem een krachtigen steun om op den eenmaal ingeslagen weg voort te gaan en met welk een ijver en nauwgezetheid hij de copy nazag en over de proeven waakte, zullen slechts zij beseffen, die hem in zijn onvermoeiden ijver hebben gekend.

Bij het verschijnen van dit derde stuk mag dan ook een woord van oprechte erkentelijkheid voor zijn zeer gewaarderde hulp niet ontbreken.

Opnieuw hoop ik dat velen mij zullen willen bijstaan bij de bewerking van de beide laatste deelen.

WAGENINGEN, April 1904.

L. VUYCK.

Corolliflorae.

Ordo Aquifoliaceae *D. C.*

Ilex *L.*

882. I. Aquifolium *L.* In bosschen in de hoogere streken; vaak als sierboom in parken en tuinen en wegens de stekelige bladen ook als heggen aangeplant. Oude exemplaren vormen kleine boomen en verkrijgen gaafrandige bladen. ♄. *Mei—Juni*, soms in den herfst.

In Herb.: Wolvega 1869, J. M. d. B.; Friesland, Bruinsma; — Eelderwolde, Strat.; Glimmen bij Groningen 1870, v. H.; — Paterwolde, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Heemserbosch bij Hardenberg 1868, v. d. Scheer; tusschen Goor en Hengelo 1847, Cop.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1850 en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; bosch bij Elspeet 1846, T.; Soerensche bosch 1858, O.; bosschen bij Apeldoorn 1874, K. A.; bosschen te Ruurlo 1877, K.; 1881, C. v. d. Broek; zeer menigvuldig in de Meene en andere bosschen 1883, Ens.; tusschen Beekbergen en Uchelen 1838, herb. O.; Beekbergerwoud 1870, S.; Thomson; Arnhem, Perin; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; — Coelhorst bij Amersfoort, Garj.; langs Bijstein 1866, Knüttel; — Blaricum, Huizen, Garj.; Laren, O.; tuin van den dokter te Marken 1886, Boerl.; Haarlem 1872, Groll; Haarlemmerhout, C. A. Bergsma; Aardenhout bij Haarlem, v. d. T.; — Sassenheim, Dz.; tusschen Sassenheim en Warmond, Kerb.; Warmond 1835 en 1836, Mb.; Perin; Haagsche bosch 1833, Wtt.; Bosch en Duin bij 's Gravenhage, G. B.; — Plasmolen, Mook,

N. en Th. Abel.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Slenaken 1889, V.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Eelderhooiweg, Schelfhorst, Kluvingsbosch, Eelde, Paterwolde, Oosterbroek en Esser weg, de Boer en Kooi; Vlachtwedde 1887, Schipper in herb. pr.; Stolwijk, H. Westbroek en J. Slingerland; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Gramsbergen, Dalen, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Steenwijkerwolde (Tuk) Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1879 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en 't Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Hoog Buurlosche bosch, Orden, Waterloo (met de cultuur verdwijnend), K. A. (Arch. 2. III. p. 192); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); weg bij den spoorweg Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Meerwijk, Groesbeek enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 296); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — algemeen Bergerbosch, Santpoort, Vogelenzang, — Hillegom, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); — Overslag, Hulst enz., A. W. (Arch. 1. IV. p. 291); — Boxtel, Helvoirt en Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 277); — Blerik, Arcen, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Epen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320); Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld bij Pelletier, Munting en Bruman; tusschen Assen en Rolde, Zwolle, de Gorter; Heerenveen, Drachten, tusschen Donkerbroek en Haale, Meese; Middachten, v. H. in F. B. S.

β. **senescens** *Gaud.* (*β.* fol. *inermibus* Prodr. Ed. I).

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Ubbergen, Th. Abel.; — Liesbosch, v. A. [illegible]

Bovendien: In het bosch te Veenklooster in Friesland, Hinxt; — bij Meppel, A. Vos Houwink (Tijdschr. VIII. p. 217); Harderwijk, de Gorter.

Ordo Oleaceae *Lindl.*

Ligustrum *L.*

883. L. vulgare *L.* In kreupelbosschen en in de duinen; vaak echter als heggen aangeplant en hier en daar verwilderd. ♄. *Juni—Sept.*

In Herb.: Boterdiep Groningen 1863, Holk.; — Assen, Forsten; Meppel en in de Oosterboer aldaar, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; Brunnepe bij Kampen, R. B.; Wilsum 1873, Hoek; wallen Deventer 1876, K.; Hardenberg, herb. O.; — tusschen Twello en Terwolde, T.; Nijkerk 1891, Garj.; Harderwijk 1866, R. B.; Arnhem, S.; Beek, heggen Hees, N. en Th. Abel.; — Utrecht, v. H.; 1859, R. B.; — tuin Uithoorn 1877, Boerl.; ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; Zandpoort 1881, Groll; Zandvoort, Buse; Overveen, S.; Bentveld 1843 en Zomerzorg bij Bloemendaal, Buse; Vogelenzang (fol. *variegatis*) 1897, G.; — Katwijker zeeduinen, S. S.; de Vriese (P. N. S.); 1836, Lac.; Pierot; Rijnsburg, S. S.; Oegstgeest, Forsten; Persijnspan Katwijk, Perin; duinen Wassenaar, Dz.; 1832, S. S.; Kerb.; 1843, O.; 1856, S.; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; Destrée; Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Eikenduinen 1854, v. H. Jr.; duinen Scheveningen, v. H.; R. B.; 1882, C. v. d. Broek; 1884, V.; duinen Loosduinen, Un. 1851; 1854, v. H. Jr.; Staalduin, v. d. T.; duinvalleien Oost Voorne 1835, de Vriese; Hollandsche duinen, T.; hagen Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Weeskinderendijk bij Dordrecht 1882,

V.; — duinen Haamstede, Un. 1894; dijken Zuid-Beveland 1841, achter de Abeele 1837, v. d. B.; Walcheren, B. W.; duinen Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsman; heggen Zeeuwsch Vlaanderen 1863 en St. Kruis 1861, A. W.; — Limburg 1871, Lac.

(Boterdiep Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; — Zandvoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; duinen Vogelenzang 1890 en Overveen 1887, Posth. in herb. pr.; — Scheveningsche duinen, Mevr. Snellen; Delfshaven en Schiedam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; Abeelsche zandweg bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen; St. Pietersberg, V. in herb. Posth.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (aangeplant in het dorp) (Arch. 1. V*. p. 258); — Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (*culta*) (Arch. 2. VI. p. 349); de Lutte, Un. 1895 (*culta*) (Arch. 3. I. p. 224); — Epe, Un. 1890 (*culta*) (Arch. 2. VI. p. 97); Ubbergen Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 296); — aangeplant kerkhof Urk 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 291); Castricum (zeldzaam), Bloemendaal en van Vogelenzang tot — den Hoek van Holland en op Voorne algemeen, v. E. (Arch. 2. I. p. 393); tusschen Brielle en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere

en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch, (*culta*) 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Gronsveld, Valkenberg, Un. 1861; Maastricht, Gronsveld en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 320).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Bruman en Munting.

Fraxinus *Tourn.*

884. **F. excelsior** *L.* In bosschen; aangeplant in tuinen en parken, meestal als hakhout langs wegen, in de grienden en op jachtterreinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Groningen 1841, v. H.; achterweg van Groningen naar Haren, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, laantje naar hooge vonder 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; — Ubbergen, Beek, Th. Abel.; tusschen Zoelen en Rijswijk, v. d. T.; — Liniedijk Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; — Haarlemmerhout, en Bloemendaalsche bosch, Buse; — Leiden 1834, Wtt.; Morschpoort aldaar 1827, Wtt.; Kerb.; Perin; Mb.; Dz.; 1860, S.; Warmond, Fockema; Warmonderhek 1873, Boerl.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen onder Dubbeldam 1880, Boerl.; 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Aardenburg (aangeplant) 1861, A. W.; — Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Bosch te Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, Werkhoven, Aardenhout, Sleeuwijk, Almkerk en Neder-Hemert, C. A. Backer in herb. Heukels; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Muiderberg 1890 en Bloemendaal 1886, Costerus in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; — Schietbaan Middelburg 1893, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling (aangeplant), v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Kallenkote, Eeze (*culta*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 199); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — tusschen Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — tusschen Brielle en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); tusschen Dishoek en Koudekerke; tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Domburg en Oranjebosch; tusschen Gapinge en Middelburg. Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887 (*culta*), Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Bruman en Munting.

F. Ornus *L.* Sierboom uit Zuid- en Zuid-Oost-Europa, een enkele maal aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Aangeplant Deventer 1881, K.; — van onbekende groeiplaats, Romb.

Syringa *L.*

S. vulgaris *L.* Inheemsch in Zuid-Hongarije, echter allerwege als sierstruik in parken en tuinen aangeplant. ♄. *Mei—Juni.*

In Herb.: Verwilderd Deventer 1881, K.

(Grebbebrug 1903, V.).

Bovendien: Castricum, Overveen, Bloemendaal (verw.), v. E. (Arch. 2. I. 393); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120).

Ordo Asclepiadaceae *R. Br.*

Asclepias *L.*

885. **A. cornuti** *Decne* (*A. syriaca* Aschers). Inheemsch

in Noord-Amerika; vroeger in tuinen gekweekt en hieruit als een onuitroeibaar onkruid overgebleven. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Begroeide duinen Bloemendaal 1866, v. E.; Lindenheuvel bij Haarlem 1866, H. d. V.; 1869, v. H.; 1870, v. E.; — Aardappelveld bij Geleen onder Oud-Valkenberg 1900, V. (aldaar als vischbloemke bekend, wegens den vorm der vrucht).

Vincetoxicum *Moench.*

886. **V. officinale** *Moench.* (*Cynanchum Vincetoxicum* R. Br. Prodr. Ed. I. p. 148). Langs zonnige heuvels en in droge bosschen, bij ons slechts op kalkbodem. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Gaasterland, Beucker Andreae; — St. Pietersberg, v. Hov.; Un. 1861; 1869, O.; 1870, Groll; 1883, K.; 1889, V.; 1894, de Haas; 1894, V.; St. Geertruid 1885, K. en G..

Bovendien vermeld door Pelletier en Munting.

Ordo Apocynaceae *R. Br.*

Vinca *L.*

887. **V. minor** *L.* Op grazige beschaduwde plaatsen. Ook algemeen als sierplant in tuinen en daaruit vaak verwilderd. ♃. *Maart—Juni.*

In Herb.: Oosterbroek onder Eelde bij Groningen 1832, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, T.; 1876, K.; stadswal aldaar op een enkele plaats 1846, T.; Tubbergen 1891, L.; Twikkelerbosch, Un. 1870; Aamsveenderweg bij Enschede 1898, G. en V.; Oldenzaal 1893, Carm.; — Gelderland, Hoffm.; Twello 1876, K.; Trijselenberg bij Hattem 1865, H. d. V.; Huinen gem. Putten, C. A. Backer; Apeldoorn 1875, K. A.; Ravenbosch te Ruurlo 1886, Ens.; Dorpsbuurt

Winterswijk 1872 en Walien 1875, R. E. de Haan; Doetinchem 1893, v. Vloten; Nijmegen, B.; Beek 1840, Lac.; v. H.; Ubbergen 1868, v. H.; 1882, Molengr.; — bosch Amersfoortsche straatweg 1891, Garj.; Soesterweg Amersfoort 1892, Heinsius; Zeist, J. C. Broers; bosch nabij den ijskelder van het huis te Doorn boven Utrecht, v. d. T.; Utrecht, v. Heijn.; Koningslaan aldaar 1835, D. S.; Kromme Rijn tusschen Odijk en Bunnik 1867, Knüttel; — Overveen 1870, Groll; Haarlemmerhout Engels, herb. v. H.; Asscher; 1838 en 1844, Buse; O.; 1870, Groll; 1873, Kruseman; 1873, Boerl.; 1873, Hoek; 1885, V.; — Leiden 1845, Mb.; S.; Kronestein onder Zoeterwoude, Boerl.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Hagestein bij Vianen, J. Nijhoff; C. A. Bergsma; v. H; — Oosterland 1872, Schoor; Reigersbosschen, Un. 1894; Ter Boede, v. d. B.; Souburg 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1881, 1882, Buijsman; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; St. Annaland 1883 in een slootkant langs den Anna Vosdijk (in vrucht), L.; Hoek 1863, A. W.; — Breda 1822, herb. v. H.; Boeimeer, v. A.; Oisterwijk, v. Vloten; — Venlo onder struiken langs een beekje bezijden den Veldenschen weg 1896, Rieter; Maastricht, Thomson; 1869, O.; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1897, V.; Meerssen, Schin op Geul, Slavante, St. Pietersberg en Ulestraten 1897, Strucht 1900 en Schaesberg 1889, V.; Vaals, Vijlen enz. 1900, G. en V.; Vaals 1866, H. d. V.; Kerkrade 1885, G. en K.

(Blesdijke, W. R. Bouma en T. de Boer; — Oosterbroek en Glimmen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Zuider Eschmarke Broekdeurne, Lonneker, M. J. Blijdenstein; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Overlangbroek, Neerlangbroek, Sandenburg, J. W. Kenniphaas; Schalkwijk, Doorn, C. A. Backer in herb. Heukels; — bosch bij Nieuwersluis, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Spanjaardslaan

Haarlemmerhout 1862, H. d. V. in herb. v. Tuinen; 1887, Costerus in herb. pr.; — Huis ten Donck onder Bolnes 1899, herb. Wachter en Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Goes 1902, Posth. in herb. pr.; Sloeweg bij Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Schroeweg onder Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Aalbeek en Houthem, Steichen in herb. pr.; Slenaken 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Op eene enkele plaats in 't park 't Loo, vroeger veel in de Pasch. K. A. (Arch. 2. III. 192); Ubbergen, Beek, Berg en dal enz., N. en Th. Abel. (Arch. 2. III. 297); — Oudenbosch 1885—1887, Butaije en de Haas (Arch. 2. V. p. 546); — Schinnen, St. Jans Geleen, Lac.; Gulpen, Beek-Elslo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

Vermeld met een † bij Pelletier; Uilenpas, Maurik en Haren, de Gorter; Wildenborch en Maarsbergen, Fl. B. S. —

V. maior *L.* Zuid-Europeesche plant, doch evenals de vorige vaak en in vele varieteiten in tuinen gekweekt.

In Herb: Oud Valkenberg 1870, Groll.

Ordo Gentianaceae *Juss.*

Tribus Menyantheae *Griseb.*

Menyanthes *Tourn.*

888. M. trifoliata *L.* Moerassige gronden, langs slooten; algemeen in de veenstreken. ♃. *April—Juni*, somtijds nog in *October*.

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1881, Groll; 1895, V.; in het Blakwael bij de Hoorn op Texel 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; weiland Midsland 1896,

V.; achter Hollum in de Mieden op Ameland 1869, Holk.; — Dokkum 1865, H. d. V.; moerassige weilanden langs den straatweg van Leeuwarden naar Groningen 1850, S.; Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Giekerk 1882, S.; Helpman, Strat.; Groningen, v. H.; — Odoorn 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Giethoorn, Zuid-Veen, Un. 1892; Kampen, R. B.; Zandberg 1848, T.; Dieze bij Zwolle 1901, L.; Deventer, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Oostermeen bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1833, Wtt. Vorden 1887, Groll; Doetinchem, Wageningen, Ede, Epe 1879—1885, K.; Borculo 1878, W. Kobus; Arnhem, Thomson; in een kolk te Beek, kolken tusschen Oosterhout en Loenen, en in de Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; — Oud Leusden 1857, Knüttel; weilanden aan de Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Westbroek 1839, Lac.; 1851, A. W. Hartm.; de Bilt, herb. v. H.; Blauwkapel bij Utrecht, v. d. T.; C. A. Bergsma; Utrecht, v. H.; Achttienhoven 1857, B. W.; 1863, Coll. Nat.; Tienhoven 1846, Buse; O.; 't fort Spion en Loosdrecht 1884, S.; — Zwanewater 1896, V.; 1901, G. en Jongm.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; — Noordwijkerhout, Dz.; 1883, S.; tusschen Noordwijk en Katwijk 1883, S.; 1887, V.; overal in de venen bij Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; Katwijk 1886, Wijdenes Spaans; broekweg Valkenburg 1833, en Rijn bij de Haagsche Schouw 1832, S. S.; Wassenaar, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; Catswatering Waalsdorp, S. S.; tusschen Waalsdorp en Haagsche weg 1833, Forsten; 's Gravenhage, G. B.; Loosduinen 1883, S.; de Kooi onder Veur 1894, V.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; langs de Vaal onder Hendrik Ido Ambacht 1899, Posth.; Heikop, v. H.; — Renesse 1845, v. d. B.; — Oudenbosch 1899, de Haas; speelhuis bij Breda, v. A.; (Tilburg?),

A. Hersch; Helmont, Dz.; Pettelaar bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Bulteveen bij Venlo 1899, Rieter; moeras aan de Roode Beek 1896, G.; Limburg, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.; tusschen Wylre en Gulpen 1889, V.; Maastricht, v. Hov.

(Natte vlak achter Hoorn op Texel (4-bladig) 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Bergum en Suawoude 1869, v. Tuinen en tusschen Groote gast en Tolbert 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Oosterbroek, Haren, Paterwolde, de Punt, Peize, Roderwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; aan de Aa tusschen Winschoten en Bellingwolde 1897, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1870, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef; Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — Veenendaal 1899, Struyk. in herb. pr.; Utrecht, Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Naardermeer bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; Rijsoord 1899, 1901 en 1903 — Oisterwijk 1896, Posth. in herb. pr.; Esschenven aldaar 1894, Ogt. in herb. pr.; — Pettelaarsche weg bij 's Hertogenbosch 1887, Costerus; — Wel Un. 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Weerdinge, Valthe, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hasselo, Borne en de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen, — Middo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Korenbergerveen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 201); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); veel in Dalhoven op de Beemte, Beekbergen en Loenen, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Castricum en — Voorne (talrijk),

ontbreekt onder Velsen, Bloemendaal en Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. 1. p. 394); — buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Plasmolen, Th. Abel.; Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Blerik, Velden, Arcen, en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Limnanthemum *Gmelin.*

889. **L. nymphaeoides** *Link.* (*Villarsia nymphaeoides* Vent. in Fl. B. S.). In slooten, grachten en vaarten. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: de Grouw, Halb.; brug van de Nijlanderzijl bij Bolsward 1867, J. M. d. Boer; molengracht aan het Winschoterdiep bij Groningen, Strat.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Meppel en Nijeveensche grift bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; T.; Kampereiland 1870, Hoek.; Zwolle 1897 en 1900, L.; Wijhe 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Deventer, v. Gron.; grachten aldaar 1876, K.; — Apeldoornsche kanaal bezijden Vaassen 1873, K. A.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; gracht bij de Nieuwstadspoort 1867, Fockema; grift te Lent en Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; Beek bij Nijmegen, C. A. Bergsma; bocht van de Lek bij Maurik, v. d. T.; Geldermalsen, H. S. Coll. Nat.; — de Vaart prov. Utrecht 1827, Wtt.; Eem bij Soest, en zeepolder bij Spakenburg 1894, Garj.; Meern 1874, Groll; spoorslootjes de Bilt, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1863, Coll. Nat.; de Klop bij Utrecht 1835, D. S.; Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — Naarden, Thomson; kerk Overveen 1872, Boerl.; Haarlem, Splitg.; 1835, Buse; Munterslaan aldaar, Kerb.; — tusschen Warmonderhek en Noordwijk, O.; Leiden 1835, Mb.; sloot

achter Vijverlust bij Leiden, Pierot; Haarlemmervaart aldaar, Perin; tocht achter de strafgevangenis aldaar 1832, Katwijk, en Wassenaar, S. S.; Nootdorp, Destrée; Ridderkerk 1901, v. d. Voo; Dordrecht 1882, V.; Voorne en eiland Roozenburg, V. Z.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Werkendam 1835, Lac.; Loopschans bij Breda, v. A.; Moerdijk, Zevenbergen, Un. 1860; in den vijver op Muizerik bij Vucht, v. Hov.; — Maas bij St. Pieter 1892, de Haas; Varkenswaardje bij Maastricht, Marres.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; rivier de Boorn tusschen Oldeboorn en Nes 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1872 en — Hattem 1897, Posth. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Grift te Bennekom 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Biltsche fort 1871, Costerus in herb. pr.; — Flevo Rama bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Pijnacker 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Delfshaven en Schiedam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Gouda 1885 en Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — sloot Middelburg 1901, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 411); veen tusschen Markelo en Diepenheim—Groenlo, Un. 1897; (Arch. 3. I. p. 619); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 97); Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); Breevoort, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Elst, Weurt, Beuningen en de Ooi, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Castricum, Bloemendaal—Noordwijkerhout, Waalsdorp, Westland—Walcheren, v. E. (Arch 2. I.

p. 394); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120); Sas van Gent en Westdorp, A. W. (Arch. 1. IV. p. 291); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptad. 2e dr.; Kruydt Boeck 1608, Cruydt Boeck 1618 en 1644) de Lobel, Munting en Bruman. Amerongen en Leerdam volgens de Gorter.

Tribus Gentianeae *Endl.*

Chlora *L.*

890. Ch. perfoliata *L.* Op vochtige plaatsen, onbebouwde heuvelhellingen, oevers van beeken, volgens Bentham in droge weiden, doch in 't algemeen op kalkgronden in Engeland, West-, Midden- en Zuid-Europa tot den Kaukasus. ⊙. *Juni–Aug.*

Niet in Herb.

(In een duinvallei dicht bij een strandweide noordelijk van het Groene strand te Rockanje 1902, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

Bovendien vermeld door de Gorter als groeiende veel bij de stad Brielle en op Staalduin bij den Haag. Later gevonden op 't Groene strand bij Rockanje door G. v. Hennekeler, welke plant bleek te zijn evenals de vorige een exemplaar van *Ch. serotina.*

Merkwaardig is het lot dat de opgave der groeiplaats door de Gorter op gezag van Ehrhart (Beitr. VI. p. 47) heeft ondergaan, waardoor deze plant als Saponaria Vaccaria zoowel in de Fl. B. S. I. p. 340 als in den Prodr. Ed. I. p. 39 werd opgenomen. Het wedervinden van Ch. serotina door den Heer Hennekeler in Sept. 1854 bij Rockanje gaf Dr. v. d. Bosch gelegenheid in het verslag der Vereeniging van 1855 deze dwaling te herstellen (Cfr. Arch. I. 4. p. 35 e. v.). Het is voorts niet uit te maken in hoeverre v. Hennekeler werkelijk ook Ch. perfoliata heeft gevonden, daar de in het Vereenigings-herbarium berustende exemplaren een tweetal planten zijn destijds door v. Hall Jr. aan de Vereeniging geschonken.

891. Ch. serotina *Koch.* Op gelijke plaatsen als de vorige en door sommigen slechts voor een varieteit van deze gehouden. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Bij 's Gravenhage 1842, v. H.; Staalduin 1761, v. Roijen; Groene strand tusschen Rockanje en Oost-Voorne 1854, G. v. Hennekeler; 1870, Beijerinck; 1870, H. d. V.; 1871, Huijsman en O.; 1894, V.; 1900, Struyk.; 1902, G. en Jongm. (ook verzameld Exc. Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400).

Gentiana *Tourn.*

892. G. cruciata *L.* Op zonnige heuvels en op droge weiden in Midden-Europa verspreid; bij ons slechts in duinvalleien. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Duinen achter Bloemendaal en bij het Bentveld 1837, Mb.; — Hollandia, Forsten; Leiden, Mb.; Katwijk, G. Broers; 1829 en 1832, S. S.; S. P. Kros; 1887, V.; Wassenaar 1831, Forsten; 1832 en 1833, S. S.; Dz.; 1837, Mb.; 1837 en 1839, Buse; 1840 en 1841, B. W.; 1843, de Vriese (P. N. S.); Un. 1851; 1853 en 1856, S.; 1876, Groll; 1895 en 1897, V.; Groot Berkhey onder Wassenaar, Mb.; 1839, v. d. T.; 1843, O.; tusschen Waalsdorp en Wassenaar, Pierot; tusschen 's Gravenhage en Wassenaar; S. S.; R. B.; Barger; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; Destrée; Waalsdorp, Fockema; onder dennen aldaar 1879, K. A.

(Scheveningen 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Vlakte van Noordwijk, S. (Arch. 2. III. p. 297); — volgens de Gorter bij Overveen en door dezen reeds vermeld langs den weg van 's Gravenhage naar Scheveningen, terwijl de opgave voor Wassenaar reeds voorkomt bij Cl. Mulder en de groeiplaats bij Waalsdorp door Vrijdag Zijnen werd aangeteekend (Cfr. Arch. 2. III. p. 294).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Munting.

893. G. Pneumonanthe *L.* Op vochtige plaatsen in heide en veenstreken. ♃. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; achter de Westen op Texel 1869 en Meente tusschen Koog en de Westen aldaar, Holk.; Terschelling, Un. 1886; Midsland 1868, Holk.; Un. 1886; op het Grootslecht bij Hollum 1868 en tusschen Nes en Hollum, Holk.; tusschen Nes en Ballum 1865, v. d. Ley; — Wolvega, C. A. Bergsma; Bergumerheide 1849, S.; — Harendermolen 1856, Strat.; Leutingewolde 1894, Sanders; Haren, v. H.; — Eelderwolde, v. H.; Valthe 1859, Lac. en S.; Assen 1832, Forsten; 1863, H. d. V.; hooilanden Meppel, v. Heijn.; — Steenwijkerwold, Un. 1892, L.; Zwolle, Thorbecke; Hongerige wolf 1853, Kros; Deventer, Halb.; 1876, K.; tusschen Lage veld en Zuidloo onder Bathmen, Un. 1850; Lonneker 1891, L.; Carlshave, v. Vloten; Almelo, v. Lennep; Buse; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; (Neuenhaus en Lathrop 1831, Miq.); — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1832, I. Valk; 1863, R. B.; Gagelkampen bij Harderwijk, Oldebroek, tusschen Harderwijk en Nunspeet, en Hulshorst bij Harderwijk 1852, Nijkerkervenen, tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Nagelpoel, drassig weiland tusschen Apeldoorn en Deventer 1858, O.; Uddelermeer, Un. 1849; Epe 1846, T.; Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1837, V. Z.; Fockema; Groenland bij Zutphen 1833, Wtt.; Warnsveld 1885, Groll; Leesten, Gronem.; Ruurlo 1884, Ens.; Terborg 1883, L.; Doetinchem, v. d. Souw; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Un. 1859; Beekbergerheide 1846, en Beekbergerwoud 1846, Mb.; Wolfheze, B. W.; Nijmegen, B.; Groesbeek 1851, Hatertsche broek en Wijchensche venen, Th. Abel.; Lunteren, Buse; — Renswoude 1839, V. Z.; D. S.; Amersfoort, Splitg.;

tusschen Amersfoort en Soest, R. B.; Hamersveld 1891, Garj.; tusschen Oud en Nieuw Leusden, Kraamw.; Oud Leusden 1857, Knüttel; Leusden 1833, Wtt.; Soest 1870, Groll; Leersumerbroek achter Doorn 1833, Wtt.; tusschen Woudenberg en Maarsbergen, v. d. T.; Driebergen, Buse; Hoek; Driebergerbosch, Buse; Rijzenburgerbosch 1847, O.; 1847, B. W.; 1857, Knüttel; achter de Krakeling tusschen Zeist en Woudenberg, v. d. T.; Zeist, W. K.; v. d. Brink; de Bilt 1836, D. S.; v. H.; C. A. Bergsma; 1846, Buse; bosch Vinkeveen 1850, Romb.; — heide bij 't dorp Laren 1843, de Vriese (P. N. S.); 's Graveland 1861, Romb.; Bussum, G. Barger; op de ruige akkers van Spoelwijk bij Boskoop 1834, S. S.; 1836, Mb.; 's Gravenhage 1833, I. d. L. e. h. Groll; — Halsteren 1874, S. Lako; Sprang, Thomson; Teeteringen 1882, V.; Galdersche heide, v. A.; Oosterhout, Eindhoven, Valkenswaard, v. d. Berg; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Vuchterheide, v. Hov.; Helmond 1833, Wtt.; Maasheezerheide 1886, V.; — Bulteveen bij Venlo 1900, Rieter; Maastricht, v. Hoven.

Var. flor. *albis* in Herb.: Assen, Forsten; 1859, Lac. en S.; — Harderwijk 1867, R. B.; Apeldoorn 1846, S. S.

(Achter den Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; duinvalleien Terschelling 1895, Heukels; — polderdijk Oldeboorn 1868, v. Tuinen; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. T.; 1866, Holk.; Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oudetryne, K. de Boer in herb. Heukels; — Onstwedde 1886, Schipper in herb. pr.; Onland, Paterwolde, Eelde, Peeze, Haren, de Punt en Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. N. v. d. Pauwert in herb. Heukels; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; Heino 1901, L. in herb. pr.; — Bennekomsche Meent

1892, V. Suringar in herb. pr.; — Putten, de Bilt, C. A. Backer in herb. Heukels; Scherpenzeel 1900, Costerus in herb. pr.; Veenendaal 1883, Heinsius in herb. pr.; Veenendaal 1894, Maarsbergen 1887 en Halsche heide 1901, Struyk. in herb. pr.; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Meent aldaar 1899, Koning in herb. pr.; Laren 1894 — en Gouda 1885, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1888, J. J. Hoevenaars in herb. de Haas; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vuchtsche heide 1871, Costerus in herb. pr.; Wouwsche plantage 1884, Ginneken 1884, en tusschen Veldhoven en Waalre 1880, Posth. in herb. pr.; — Velden Un. 1893, Ogt. in herb. pr.

(flor. *albis*) Markelosche veen Un. 1897, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 251); — Kallenkote, Eeze, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Bekkum, Woolde, Borne, Hasselo, Weusthag, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, weg van Goor naar Entersche veen, — spoorweg naar Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 573); Neerbossche broek, Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 441); — Blaricum 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); Hilversumsche meent 1886 en heide bij de Bunt onder Soest 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. 528); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 19); Arcen, Oostrum, Wel en Welsche hut, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 573); Beegden, Groote Peel aldaar, Rauwmoest, Tongelrooische beek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Dodoens (Pempt. 1616; Kruydt Boeck 1608; Cruydtboeck 1618 en 1644 en alhier opgenoemd voor de duinen van Holland!) Knijf, Pelletier, Vorstius en Bruman.

De var. werd ook door H. de Vries opgegeven voor Assen 1867 (Arch. 1. V*. p. 452).

G. verna *L.* Plant der Alpen, bekend in Baden, Wurtenberg, Beieren en Oostenrijk, ook in de Engelsche Hooglanden, werd door Boerhaave als inlandsch opgegeven.

894. **G. campestris** *L.* Op droge zonnige plaatsen in hoogere streken en in de duinen. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Vlieland 1869, Holk.; Liesterplak Terschelling 1886, K.; Un. 1886; Groene plak aldaar 1869, Holk.; Nes op Ameland 1864, S. P. Kros; Eendenkooi bij Buren op Ameland 1897, V.; Ameland, Kros; Sprée; — Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum 1870, H. d. V.; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Zandvoort 1851, S.; Velsen, Hoffm.; 1848, T.; R. B.; Bentveld, Hoffm.; S. S.; 1836, Mb.; 1837, Buse; 1837, Lac.; M. D.; B. W.; Rozewater bij Haarlem, Buse; Vinkebaan tusschen Woestduin en Leijduin onder Vogelenzang, v. d. T.; Overveen, v. d. T.; Haarlem, Perin; — Halfweg Haarlem en Leiden 1840, B. W.; Langeveld bij Noordwijkerhout 1840, Dz.; Zilk bij Lisse 1836, Mb.; Wassenaar, Forsten; 1836, Mb.; S.; tusschen Oostvoorne en Rockanje 1871, O.; — Maastricht 1842, v. Hov.; op de glooiing van den St. Pietersberg, de Marres; 1840 v. Hov.

Var. *flor. albis:* Bentveld 1837, Lac. —

(Texel Visser Smits in herb. pr.; Vlie 1894, V. Suringar in herb. pr.; duinvalleien Terschelling 1895, H. Heukels in herb. pr.; — boschje Velsen

1894, Ogt. in herb. pr.; — St. Pietersberg bij Maastricht, v. Hov. in herb. Alph.)

Bovendien: Texel zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 394); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Scheveningsche weg, de Witt Hamer (Arch. 2. II. p 121).

Voorts vermeld tusschen Velsen en Beverwijk en heide bij Hengel in het graafschap Zutphen door de Gorter; Wildenborch door Kops in Fl. B. S.

895. **G. Amarella** *L.* (*G. Amarella* Fl. B. S. p. 214 en *G. uliginosum* ibid. p. 718). Op vochtige weiden en op berghellingen meestal op kalkbodem; bij ons hoofdzakelijk duinplant. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Texel bij de Eierlandsche duinen 1869, Holk.; beekje bij de Mok op Texel 1867, S. P. Huizinga; vlakte Nederlanden 1902, v. Iterson; tusschen Nes en Ballum op Ameland 1865, v. d. Leij; (*petales 4, sepalis plerumque inaequalibus*) Schiermonnikoog 1860, S.; 1869 Holk.; — Friesland, v. Heijn.; — Zutphen, Wtt.; — Breesaap, Buse; tusschen Zandvoort en Bloemendaal, v. d. T.; 1887, V.; IJmuiden 1879, v. d. Veen; duinen Zandvoort, C. A. Bergsma; v. H.; Splitg.; 1843, Buse; 1872, Boerl.; Bentveld 1836, Lac.; Mb.; 1837, Lac.; B. W.; 1870, Groll; Rozewater bij Haarlem, Buse; Aardenhout, Zandvoort, Asscher; Bloemendaal 1836, v. d. T.; Haarlem 1842, O.; — duinpannen Halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; Langeveld bij Noordwijkerhout 1834, S. S.; Wassenaar, Forsten; Dz.; 1840, Mb.; 1843, O.; Groot Berkhey 1843, O.; tusschen Wassenaar en 's Gravenhage, S. S.; achter Waalsdorp 1833, S. S.; 's Gravenhage 1833, S. S.; O.; Hoek van Holland 1870, H. d. V.; Voorne 1870, H. d. V.; Exc. 1902; tusschen Rockanje en Oost Voorne 1871, O.; laagte Steenen baak Brielle 1900, Struyk.; — Kaatsheuvel en Loon op Zand, Thomson.

β. floribus albis.

In herb.: duinen Zandvoort, herb. v. H.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; duinpan tusschen IJmuiden en Wijk aan zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen tusschen Callantsoog en Petten 1891, J. Kroon in herb. L.)

Bovendien: Callantsoog—Petten algemeen (ook Un. 1891, Arch. 2. VI. p. 237); duinvlakten Velsen, tusschen Catsricum en Egmond, — Scheveningen en Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 394); — Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 140).

Voorts vermeld door Vorstius; voor Scheveningen en 's Gravenhage reeds vermeld door Ehrhart bij v. Geuns p. 23.

[Aanm.: Behalve de gemelde kleur variatie wisselt deze plant zeer af, zoowel in vorm als beharing en met 4- en 5-deelige kelk en kroon.

Zoowel bij deze soort als de voorgaanden worden zomer- en najaarsvormen onderscheiden. Zoowel G. Campestris als G. Amarella vertoonen seizoen-dimorphisme, welke zich bij beide soorten op gelijke wijze uit. Volgens de onderzoekingen van Murbeck (Acta Hort. Berg. II. No. 3, 4) komt bij ons van G. campestris slechts de ondersoort G. baltica voor. G. Amarella vervalt in

A. uliginosa Willd. ⊙ met lancetvormige spitse wortelbladen en met kleinere, meestal 4-tallige bloemkronen, wier buis niet buiten den kelk uitsteekt. Meestal op grazige plaatsen.

B. Eu-Amarella ⊙ ⊙ met spatelvormige, stompe wortelbladen: bloemkroon grooter, meestal 5-deelig, wier buis wel boven den kelk uitsteekt. Van deze wordt gevonden de zomervorm:

I. lingulata met stompe stengelbladen, en den herfstvorm.

II. axillaris met spitse stengelbladen, waarbij nog de varieteit β. pyramidalis met stevigen tot 6 d.M. hoogen, van den grond af vertakten en veelbloemigen stengel; bladen en kelkslippen breeder, bloemkroon nog grooter.

Het zoude aanbeveling verdienen deze vormen ook in ons land eens nauwkeurig aan levend materiaal na te gaan; bij al de Gentiana-soorten zal het opvallen dat hun bloeitijd iets later valt, maar ook iets langer duurt dan bijv. in Duitschland het geval schijnt te zijn en dat bij de planten met seizoen-dimorphisme de bloeitijd bij ons valt juist tusschen den zomer- en den herfstbloei. Invloed van ons zeeklimaat?

896. G. germanica *Willd.* Langs heuvelranden en op

droge weilanden, voornamelijk op kalkbodem ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: (Maastricht of Gulpen?), Ploem; Valkenberg, Dr. Hallegraaf; langs den weg op de gemeene hei van Valkenberg naar Hulsberg 1900, en helling Geleenderberg Oud-Valkenberg 1900, Rieter; Vijlen, Ploem; kruisberg te Gulpen en te Trap 1871 en 1872, Lac.

(Wylre, Steichen in herb. pr.)

Cicendia *Adans.*

897. C. filiformis *Delarbre* (*Exacum filiforme* Fl. B. S. p. 138). Op afgeplagden heidegrond en langs heiplassen. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Terschelling 1886, K.; Un. 1886; 1886, Wakker; Midsland 1868, Holk.; — Bergumerheide, en Zwaag Westeinde, Hinxt; — Jipsinghuizen, Un. 1899; — Zuid Laren 1860, v. H.; Koekange 1872, Hoek; Peize en Bergumerheide, H. K. Hommes; Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, herb. V. Z. (de Liefde?); Deventer 1882, K.; Oldenzaal en Denekamp 1879, Lac.; tusschen Almelo en het Witte veen 1870, O.; Haaksbergen, Un. 1895, Groll; Haaksbergerveen, Un. 1895; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; — heidepoelen bij Harderwijk 1879, R. B.; Uddelermeer, Un 1849; Apeldoorn 1873, K. A.; Ede 1863, Lac.; 1890, v. Vloten; Epe 1864, S.; Barneveld, D. S.; langs den weg van Barneveld naar Hartskamp op de zoogenaamde Lagewal 1838, D. S.; vaart bij Apeldoorn 1878, K.; kanaal Apeldoorn—Dieren 1873, K. A; Beekbergen 1840, Buse; 1846, S. S.; Zutphen, E.; 1840, Buse; Beekbergerwoud 1858, O.; Voorst 1840, Buse; Ruurlo 1883, L.; Vorden 1879, Groll; Brummen 1864, de Br.; Lichtenvoorde, Un. 1859; 1896, G.; Didam 1856, Lac.; Nijmegen en Groesbeek, B.; Thomson; Wijchen

1850, Th. Abel.; Wijchensche venen, D. J. Bosch; Hatertsche broek 1849 en bij de herberg de Teersdijk bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Bennekomsche Meent 1882 en achter Veenendaal 1882, K.; — bij den Ham 1894, Garj.; Maartensdijk 1839, Lac.; tusschen Zeist en Woudenberg, W. K.; Zeist, B.; v. H.; 1836, Mb.; 1851, O.; Driebergen 1870, Boerl.; tusschen de herberg de Krakeling achter Zeist en Woudenberg 1839, v. d. T.; de Bilt 1838, Lac.; tusschen Zeist en Austerlitz, S. S.; 1838, Lac.; heide achter Westbroek 1841, G. Deijn.; tusschen Westbroek en Loosdrecht 1843, v. d. T.; — tusschen Laren en Blaricum 1874, H. d. V.; (Haarlem, Perin;) — Bergen op Zoom, Un. 1860; Oudenbosch 1895, de Haas; Oosterwijk, G. Broers; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; tusschen 's Hertogenbosch en Cromvoort 1900, G. en Jongm.; Eindhoven, Dz.; de Vriese (P. N. S.); Valkenswaard 1827, v. H.; Peel bij Deurne 1871, Lac.; Plas bij station Beugen, Un. 1898; — Middelaar 1878, Lac.; Veentje aldaar 1899 en Kelpen, G.; Emsbroek 1902, G. en Jongm.

(Terschelling 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Wedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Zuid Laren 1867, Holk.; — heide Zeist, H. J. Betz in herb. v. Tuinen; — Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Keverbroek Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Almelo en Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Beckum, Woolde, Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Hengsel bij Winterswijk en Knollebroek bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. I. p. 225); — Stramprooi, Lac. (Arch. 2. V. p. 19).

Voorts Lochem, Wildenborch, v. Geuns; tusschen de Poppe en Hengelo, tusschen Zwolle en de kleine Haar, Ehrhart; Zutphen, E. in Fl. B. S.

Erythraea *Rich.*

898. E. Centaurium *Pers.* Op vochtige, grazige zandgronden, in weilanden en langs wegen. ⊙ ⊙ ook ⊙ en ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Vlieland 1868, Holk.; Viamensvallei aldaar 1858, Lac.; Ameland, Bruinsma; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; – Haren en Harendermolen 1833, v. H.; Ter Apel (var. *capitatum*) 1897 K. A.; – Paterwolde 1835, v. H.; Eelde 1865, H. d. V.; tusschen Ter Apel en Roswinkel 1837, v. H.; Ter Heyl 1895, Sanders; Assen, Forsten; – Zalk 1846, 1848, 1855, R. B.; 1848, T.; Wilsumerwaard 1847, T.; bosschen Deventer 1846, v. Gron.; Colmschate 1846, J. Tijhaar; tusschen Deventer en Diepenveen 1877, K.; Riele bij Deventer, Romb.; Markeloosche veen 1897, G.; Beckum, Un. 1895; – Twello 1872, K. A.; Harderwijk 1864, R. B.; Hulshorst, T.; 1852, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Gorsselsche bosschen 1897, V.; Uilenpas te Hoog Keppel 1898, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Broekland 1898, K. A.; Voorst 1833, Wtt.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Lochem, v. H.; Raedt 1857, en achterweg naar Lochem niet ver van de Boekhorst 1857, Sprée; Ruurlo 1885, Ens.; Brummen, v. H.; de Steeg 1874, O.; Klarenbeek 1842, J. L. Til.; (P.N.S.) Arnhem, Thomson; R. B.; Oosterhoutsche bosch 1841, Lac.; Nijmegen, B.; Duivelsberg Beek 1857, O.; Berg en Dal 1849, Th. Abel.; Un. 1898; – Hamersveld 1891, Garj.; Amersfoort, herb. v. H.; Doorn, v. d. T.; – Durgerdam 1852, Lac.; Bergerduin 1870, H. d. V.; Castricum, Dz.; Wijkerduin, Kerb.; Breesaap 1835, Mb.; 1839 en 1842, Buse; 1842, O.; Velsen 1835, wie?; Zandvoort, v. d. T.; 1870, Groll; Exc. 1879; Rozewater 1843, Buse; Haarlem, v. H.; C. A. Bergsma; Groenendaal bij Heemstede 1872, Hoek; 1872, O.; Vogelenzang 1845, Dz.; v. d. B.; 1871, Boerl.;

— Noordwijk, V. Z.; Langeveld Noordwijkerhout, S. S.; Katwijkerduinen 1827, Wtt.; 1836, Lac.; duinen Leiden 1834, J. C. Broers; zanderij Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Waalsdorp, V. Z.; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; 's Gravenhage, G. B.; 1854, v. H. Jr.; Loosduinen, Un. 1851; S.; 1854, v. H. Jr.; Ter Heide 1851, T.; putje in 't duin ten noorden van Ter Heide 1870, H. d. V.; Hoek van Holland 1866, H. d. V.; 1883, V.; 's Gravezande, V. Z.; Staalduin 1847, v. d. T.; Groenestrand Rockanje 1871, O.; — Schouwen 1845, v. d. B.; duinen Haamstede 1883, L.; Un. 1894; Bruinisse, Un. 1894; Oosterland 1887, L.; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; Walchersche duinen, 1839, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; Domburg 1840, v. d. B.; Hoek en Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Wouw 1874, S. Lako; Roozendaal, Un. 1860; Loopschans, v. A.; tusschen Bosch en Ginnekenpoort Breda, v. A.; Breda, v. H.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Udenhout 1858, Lac.; tusschen Breda en Teteringen 1886, V.; Helvoirt, v. Hov.; Boxtel, Best bij Eindhoven 1827, v. H.; Eindhoven, Dz.; — bosschen Plasmolen, Mook, Th. Abel.; langs een weg aan den spoorlijn van Venlo naar Tegelen 1900, Rieter; omstreken Kastert, Un. 1900; Meerssen 1870, en St. Pietersberg 1870, Groll; Elsloo, Beek, Gulpen, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.; Gronsveld, Un. 1861; Valkenberg, Un. 1861; Wijlre, Vijlen 1872, Lac.; Slenaken 1885, K. en G.; Schaesberg 1901 en algemeen Valkenberg 1901, V.

(Vallei de Mok op Texel 1894 en duinvallei Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Ter Apel Un. 1899, Rieter in herb. pr.; — Rijswijk Gld., B. J. v. Wagensveld — IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; tusschen IJmuiden en Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1893, V. Suringar en 1893 Ogt. in herb.

pr.; Oud Valkeveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Waalsdorp, 1866, H. d. V. in herb. v. Tuinen; Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; — tusschen Ginneken en Bavel en bij Breda, Th. W. v. Schermbeek in herb. Heukels; — spoorlijn naar Tegelen bij Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1864, S. P. Kros (Arch. 1. IV. p. 82): — Hengelo, Hasselo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Overasselt, Wijchen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Callantsoog, Petten, (Arch. 2. VI. p. 237); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126); — Oudenbosch 1885 — 1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — weg Tongelrooische beek tot nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld bij Hondius, Dodoens Cruydt Boeck 1618, Pelletier; Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

899. E. littoralis *Fr.* (*E. linariaefolia* Koch., *E. linarifolia* Fl. B. S. p. 718; *E. Centaurium β. dunensis* ibid. p. 212). Bij ons slechts in de duinen; in andere landen behalve in duinen op zouthoudende weilanden. ⨀, ⨀ en ⨀ ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: duinen Texel 1857, Harting; Koog en Coxdorp op Texel 1860, Lac.; de Koog en de Westen aldaar 1868, de Mok 1868 en achter de Westen aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac. (alles opgevreten); Terschelling 1885, K.; 1887, V.; Groenestrand en duin aldaar, Un. 1886; Ameland, Sprée (aldaar Haverinnen genoemd); 1854, Kros (met den naam Saffraan); Bruinsma; 1865 v. d. Leij; Schiermonnikoog 1867, Holk. (ook var. *β. latifolia* Marss.);

Hinxt; Holk. (met den naam Saffraan); duinvalleien aldaar 1854, Kros (Crocus, Saffraan); 1860, S.; Rottum, Schipper; — Harderwijk 1865, 1866, R. B.; — Nieuwe Diep, V. Z.; Zwanenwater 1896, V.; Callantsoog—Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1891; Bakkummerduinen bij Egmond, K.; Castricum 1875, en Velsen 1879, Groll; Breesaap, V. Z.; Kerb.; 1835, D. S.; v. d. T.; IJmuiden 1894, V.; Zandvoort, Asscher; 1843, Buse; 1870, Groll; 1872, Boerl.; Bentveld, Asscher; Mb.; 1840, B. W.; Aardenhout, v. H.; Overveen 1835, Buse; Groenendaal te Heemstede 1872, O.; duinpannen achter Halfweg 1840, B. W.; duinen Haarlem, v. H.; Splitg.; Mb.; — duinen Holland, Forsten; Noordwijk aan Zee, v. d. T.; 1885 V.; Noordwijk 1835, Mb.; duinen Katwijk 1828, Wtt.; Katwijk, Dz.; 1843, O.; S.; tusschen Wassenaar en Katwijk 1832, S. S.; Leiden, Mb.; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; Dz.; 1843, O.; Un. 1851; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; tusschen den Haag en Wassenaar, G. B.; Groot Berkheij 1842, O.; Meijendaal 1895, Barger; 's Gravenhage 1836, D. S.; 1850 S.; de Br.; tusschen Ter Heide en Scheveningen, Un. 1851; Nieuwland achter 's Gravezande 1845, v. d. T.; Rockanje Un. 1887; tusschen Rockanje en Oostvoorne 1871, O.; duinen Oostvoorne Exc. 1902; — Haamstede, L.; Un. 1894; Bruinisse, Un. 1894; Schouwen 1845, v. d. B.; Domburg 1877, K. A.; aan een kreek tusschen Axel en de Axelsche Sassing, en tusschen Axel en Hulst, v. d. T.

(Vlieland 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; — den Helder, langs een zoetwatersloot bij de duinen 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; Velserduin 1893, Ogt. in herb. pr.; tusschen Zandpoort en IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1884, Heinsius in herb. pr.; — Groot Berkhey 1876, L. in herb. pr.; — Wassenaar, 1899 en Hellevoetsluis 1900,

Struyk. in herb. pr.; duinvalleien Oranjezon 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: Zierikzee Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50).

[Aanm.: Exemplaren met bonte bloemen en roomkleurige stengels en bladen werden door den heer Schipper in 1896 op Rottum gevonden.

Voorts merkt Dr. Kros op (Arch. 1. III. p. 292) dat deze plant, evenals E. pulchella in 1854 van Ameland zoude verdwenen zijn, wat uit de hierboven vermelde opgaven niet juist blijkt. Dozy zegt aangaande deze plant: „Eryth. littoralis is daar (in de duinvalleien) zeer algemeen, niettegenstaande van deze artzenijplant jaarlijks een groote hoeveelheid door kruidenzoekers sedert onheugelijke tijd wordt verzameld." [Cfr. Arch. 1. III. p. 162.]

900. E. pulchella *Fr.* (*E. Centaurium γ. palustris* Fl. B. S. p. 212). Op vochtige, grazige zandgronden. ⊙ en ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel, Hoffm.; Eierlandsche polder aldaar 1860, Lac.; de Mok bij Hoorn 1868 en Prins Hendrikpolder Texel 1869 en Vlieland 1868, Holk.; duinvallei Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Groene strand aldaar 1886, K.; Un. 1886; Ameland, Sprée; algemeen duinpannen aldaar 1897, V.*); Schiermonnikoog 1867, Holk.; 1871, Hinxt**); — Holwerd, J. M. de Boer; Cayaux; in een weiland bij Franeker niet ver van Vijfhuizen, C. A. Bergsma; zeedijk Harlingen, v. H.; tusschen Bolsward en Exmorra 1862, J. M. d. Boer; Leeuwarden bij de Bontekoe 1859, S.; zeedijk bij Dijkshoek, v. H. (Bijdr. VII); — Hornhuizen 1837, Pieterburen, Reitdiepsdijk bij de Roode Haan 1834, v. H.; aan den Dingerweg

*) In Arch. 1. III. p. 292 deelt Dr. Kros mede (anno 1852) „dat E. litt. en E. pulch. van 't eiland zijn verdwenen, eene bijzonderheid die gewigtig moet gerekend worden, en in gedachte bij de beoordeeling der opgaven van groeiplaatsen, door vroegere schrijvers over onze Flora."

**) Aldaar ook door Suringar in 1860 gevonden met de vermelding: „welke in de duinvalleijen en de lage landen der vlakten overvloedig voorkomen, worden voor de apotheken onder den naam van Centaurie ingezameld. Cfr. Arch. 1. V*. p. 258.

bij Uithuizermeden 1856, S. E. Strat.; — Kampereiland 1855, Sevelingen 1848, Kampen 1847, R. B.; Wilsumerwaard bij Kampen, T.; tusschen Kampen en Wilsum 1873, Hoek; Ootmarsum 1879, Lac.; — Harderwijk 1865, 1873, R. B.; strand Elburg 1846, T.; Zutphen, Wtt.; Didam 1856, Lac.; Winterswijk, Eibergen, Un. 1859; Klarenbeek 1842, J. L. Til. (P. N. S. als *Centaurium*); Arnhem, Perin; in een moeras aan den Waaldijk bij Altona bij Nijmegen, G. Deijn.; — Vreeswijk, de Br.; — Muiderberg 1835, Lac.; tusschen Muiden en Muiderberg 1854, Lac.; Broek in Waterland 1856, Lac.; Nieuwe Diep 1826, en 1837, V. Z.; Zandvoort 1834, S. S.; Rozewater bij Zandvoort 1846, Buse; Bentveld, 1854, T.; — 's Gravenhage, Forsten; langs de Maas bij Hoek van Holland 1894, V.; Nieuwland achter 's Gravezande 1844, v. d. T.; Hoek van Holland 1845, de Br. (als *maxima*, *dichotoma*, *pauciflora* en *imbricata*); Oost Voorne 1878, K. A.; Strandweide Brielle 1894, V.; tusschen Rockanje en Oost Voorne 1871, O.; Rockanje, Un. 1887; in de duinen nabij Rockanje 1835, (v. Rees?); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Duiveland, Dz.; Zuid-Beveland, 1839 en 1845 en Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Middelburg 1882, K.; tusschen Middelburg en Veere 1883, L.; Gapingsche weg onder Middelburg 1895, Ogt.; Un. 1902; Breskens en Groede 1885, L.; kreek tusschen Axel en Axelsche Sassing, v. d. T.; Hoek 1860, A. W.; tusschen Axel en Hulst, v. d. T.; — Werkendam en Thomaswaard aldaar 1837, Lac.; Willemstad 1841, Lac.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Un. 1861; langs de Dieze tusschen 's Hertogenbosch en Engelen 1846, en langs de Dieze een half uur van 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; — bouwland langs de Maas bij Baarlo, Un. 1893, L.; Maastricht, de Marres; St. Pietersberg, de Marres; v. Hov.; Meerssen 1860, H. Jacques; Meerssen 1870, Groll.

(Texel 1902, D. de Visser Smits in herb. pr.; Noorderpolder aldaar 1894 en tusschen 't Schild en Burg 1894, de Mok 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Helder aan de Zuiderzee 1899, L. de Bruyn in herb. Heukels; Schoorl 1898, Struyk. in herb. pr.; — duinvalleien Scheveningen 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; — Veere, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Bemmel, W. Muijsers, C. D. Boll en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 297); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 120).

Ordo Hydrophyllaceae *Lindl.*

Phacelia *Juss.*

901. **Ph. tanacetifolia** *Benth.* Plant uit Californië, als sierplant veelvuldig gekweekt en vaak volkomen verwilderd. Zij wordt tegenwoordig ook als bijenvoer aangeplant. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1898, K. A.; — Rijn bij Arnhem 1892, K. A.; — Opslag tuin Dordrecht 1900, Posth.

(Op de groeiplaats bij Arnhem ook verzameld in 1898 door Mej. A. A. L. Pelgrim, herb. Heukels).

Nemophila *Nutt.*

902. **N. insignis** *Benth.* Sierplant uit Californië; veel in tuinen gezaaid en op sommige plaatsen geheel verwilderd. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Geheel wild onder koren aan de Zwolsche straatweg nabij Olst 1852, K. A.; — bouwland

Twello 1851, K. A.; weigrond Epse 1851, N. I. A. Raland.

N. atomaria *Fischer et Meijer.* Sierplant van denzelfden oorsprong als de vorige. ⊙.

(Tuin Noordbroek tusschen witte klaver 1901, R. S. Schortinghuis in herb. Heukels.)

Whitlavia *Harvey.*

903\. **W. grandiflora** *Harvey.* Sierplant uit Californië. Als tuinplant vaak gekweekt; hier en daar verwilderd. ⊙. *Mei.*

In Herb.: Rijswijk (Gld.) 1900–1902, B. J. van Wagensveld.

Ordo Polemoniaceae *Lindl.*

Polemonium *Tourn.*

P. caeruleum *L.* Plant met verre verspreiding over de noordelijke breedte van Europa, Azië en Amerika, en ook in de bergstreken van Centraal Europa en Azië; wordt echter sinds onheugelijke tijden in tuinen gekweekt en verwilderd van daaruit hier en daar. ♃. *Juni–Juli.*

Niet in Herb.: Wordt opgegeven in Suringar's Zakflora, 8e druk, p. 211, als hier en daar uit tuinen ontvlucht. Het is mij niet bekend waarop die opgave steunt.

Collomia *Nutt.*

904\. **C. grandiflora** *Douglas.* Sierplant afkomstig uit het Oregon gebied van West-Amerika; schijnt hier en daar in massa te verwilderen. ⊙. *Juni–Juli.*

In Herb.: Leimuiden, Exc. 1882.

Ordo Convolvulaceae *Juss.*

Tribus Convolvuleae *Choisy.*

Convolvulus *Tourn.*

905. C. sepium *L.* Algemeen in kreupelbosschen en heggen, tusschen het riet langs oevers, in tuin- en bouwlanden enz. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; boschje Midsland, Un. 1886; — Schettem bij Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859 en Groninger straatweg aldaar 1849, S. (fl. *roseis*); — Eelderwolde 1836, v. H.; Helpman, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; T.; Deventer 1876, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Ruurlo 1886, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Westervoort bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); — Amersfoort, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; v. H.; Wikkenburg 1826, Wtt.; Loosdrecht, Exc. 1884; — Naarden 1864, O. (met vruchten); Uithoorn 1870, en Zijdelmeer 1886, Boerl.; Ringdijk, Flora Amst.; Amsterdam, de Liefde (als *soldanella* in herb. V. Z.); Zeeburg, de Liefde; 1871, O. (met *vr.*); Zeedijk aldaar 1838, Romb.; tuin dokter op Marken 1886, Boerl.; halfweg Haarlem 1840, Dz. (fl. *roseis*); Spaarndam 1846, Buse; Velserend 1873, Boerl.; 1875, Groll.; Velsen 1869, Hoek; Zandpoort, v. d. T. (fl. *varieg.*); Overveensche weg, Kerb.; Haarlem, v. H. (met *vr.*); 1836, Buse; 1842, Tilanus; fuikvaart aldaar 1836, Buse (fl. *varieg.*); Korterak Haarlemmerduinen, Exc. 1883; — halfweg Haarlem—Leiden 1840, B. W.; Lisse 1840, Mb. (fl. *roseis*); Leiden 1832, S. S. (fl. *roseis*); 1837, Mb.; Dz.; 1842, O.; Boerl.; Valkenburg, Dz.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Feijenoord en Kralingsche veer 1891,

v. d. Voo; Papendrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1835, Lac.; 1882, V.; 1882, C. v. d. Broek; (*β. fl. varieg.*) 1838, Lac.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; duinen Domburg, Forsten; Vlissingen 1880, Buijsman; Waterlandskerkje 1861, A. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Zoom bij Bergen, Un. 1896 (*monstr.*); (Breda?), v. A.; Ginneken 1876, O.; Sprang, Thomson; Vuchtsche poort bij 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Ondermastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Engbergen, M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Bennekom, V. Suringar in herb. pr.; — Blaricum 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Noordzeekanaal 1898, A. C. J. v. Goor; Bovenkarspel (als var. *sylvestris* met rose bloemen) 1900, J. Brander in herb. Heukels; Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901, Ogt. in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Noordwijk en Rijngeest onder Oegstgeest 1902, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse, J. Koornneef; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Seisweg aldaar 1890, in herb. Ogt.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Coevorden, Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Oldemarkt, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Nieuwe

Wetering tot aan de school Tongeren, straatweg v. Heino naar Wijhe en omstreken Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, — Groenlo, straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Bloemendaal, — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Haamstede, — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Ritthem, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West Kapelle, tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Maastricht, Meersen, Gronsveld, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek, Elsloo, Beek—Valkenberg, Meerssen, Wylre, Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

906. C. silvestris *W.* var. **roseus** *Sur.* (*C. Dahuricus* Sims?). Plant van de kustlanden rond de

Middellandsche zee, van den Levant tot en met Italië. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Duinboschje ten Noorden van Noordwijk, Exc. 1891; 1893, S.; 1894 en 1897, V.; huize Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.

997. **C. Soldanella** *L.* In de buitenste zeeduinen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nes naar het Noordzeestrand 1897, Geerts e. h. V.; — Zeeburg, de Liefde; Zandvoort, Buse; 1866, H. d. V.; 1871 en 1873, Groll; Wijk aan Zee 1897, Ogt.; Noordwijk 1833, S. S.; Mb.; Everwijn; v. d. T.; 1894, V.; duinen Noordwijk 1833, S. S.; 1885, V.; tusschen Noordwijk en Noordwijkerhout 1839, v. d. T.; Noordwijk aan Zee ten Zuiden van het dorp 1897, V.; Katwijk 1833, S. S.; 1836, Lac.; Perin; ten westen van het dorp 1835, S. S.; Vuurtoren aldaar, Exc. 1883; — in dunis Zeelandiae, Dum.; v. d. B.; Schouwen en Schaardijke 1845, v. d. B.; duinen Walcheren 1840, v. d. B.; 1863, A. W.; Un. 1902; duinen Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880—1881, Buijsman; 1893, L.

(Groene strand 1898, Tj. Sterringa in herb. Heukels; — Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordwijk 1899, Struyk. in herb. pr.; — Koudekerke 1875, Schipper in herb. pr.; 1874 en 1885, L. in herb. pr.; Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.

Bovendien: Texel, Kops (Fl. Bat.); — niet zeldzaam omtrent den Hoek van Holland, op met *Hippophae* begroeide plaatsen (Arch. 1. V*. p. 439); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126); tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande en tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033).

Voorts vermeld door Dodoens in Stirp. 1553, Cruydeboeck 1554 en later, Pelletier, Vorstius,

Munting en van der Vorm; door de Gorter ook voor het Maasstrand en 's Gravezande gemeld.

908. **C. arvensis** *L.* Algemeen op akkers, langs wegen en aan ruigten, gaarne op zandigen bodem. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Texel 1856, Harting; Burg op Texel 1860, en Vlieland bij 't dorp 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; — Witmarsum 1875, J. M. de Boer; — — Helpman 1856, Strat.; Zuidhorn 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; 1850, T.; Zwolle 1887, L.; Deventer, Halb.; v. d. Cop; overal tusschen het koren aldaar 1876, K.; — Harderwijk, R. B.; strand bij Toeveren Nijkerk, Stolz; stationsemplacement Apeldoorn 1890 (overigens nergens in de gemeente) K. A.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Leesten 1850, en langs den Warnsveldschen dijk bij Zutphen, Gronem.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; spoordijk aldaar, Garj.; Doorn 1869, O.; Maarssen 1839, D. S.; tusschen Neerlangbroek en Kothen, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1859, A. W. Hartman en R. B.; buiten de Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; tusschen de Veeartsenijschool en Koningslust te Utrecht, L. Marchand; fort Vossegat bij Utrecht 1879, W. A. Oudemans; Wikkenburg 1826, en — korenlanden in het Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; Zeedijk 1838 en Ringdijk bij Amsterdam 1838, Romb.; Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Amsterdam, v. H.; kerkhof en Steenendijk op Marken 1886, Boerl.; Enkhuizen 1895, Sanders; Urk 1852, Backer de Wit; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Harting; Middenduin 1841, Buse; Bloemendaal 1871, Boerl.; tusschen Bloemendaal en Meerenberg 1870, Hoek; Overveen 1836, Buse; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S); Vogelenzang, v. d. T.; Noordwijk 1835, Mb.; Leiden, Pierot; Dz.; 1842, O.; 1846, Mb.; (fl. *alb.*) 1835, Mb.; Katwijk, en Zoeterwoude, S. S.; spoorbaan aldaar 1894, V.;

Wassenaar 1832, S. S.; 1856, S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar, V. Z.; R. B.; Scheveningen, V. Z.; Loosduinen 1848, S.; duinen Monster, Un. 1851; de Lindt 1882, V.; Delfshaven 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; (Rotterdam?), Groshans; — Leverdijk op Schouwen 1869, Schuringa; Duiveland, Dz.; Walcheren, de Marree; duinen Vlissingen 1880, Buijsman; duinen Domburg 1833, Forsten; Waterlands kerkje 1861, A. W.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; wallen Breda. v. A.; Ginneken 1876, O.; buiten de Vuchtsche poort, v. Hov.; 's Hertogenbosch, Thomson; — Eijsden, v. Hov.

β. **obtusifolia** *v. Hall.* (= *cordifolius* Lasch.)

In Herb.: Utrecht tusschen de Veeartsenijschool en Koningslust, L. Marchand; aan den Diefdijk bij Schoonderwoerd, v. H.; — West Zaanderdijk, Kerb.; IJdijk tusschen Zaandam en Westzaan, Kerb. en Mb.; — duinen Domburg 1833, Forsten.

(Ondermastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, Helpen, Haren, Onnen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; buitenwerken Groningen 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zalk 1891, Carmigg. in herb. L.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; IJseldijk Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wamel bij Tiel, Posth. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; Duivendrechtsche weg, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Huizerweg Bussum 1898, Koning in herb. pr.; — Ruigenhoek bij Lisse en Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Middelburg, Mevr. Snel-

len in herb. Heukels; kanaal aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874 en IJzendijke 1885, L. in herb. pr.; Oudelande bij Goes, L. B. v. d. Slikke; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Schaesberg, J. van Melick in herb. Heukels; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; β. stationsemplacement Vlaardingen 1901, Rotterdam langs de spoorbaan naar Dordt 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.).

Bovendien: Al de Noordzee-eilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Zwinderen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Wijhe, stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. VI. p. 412); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 225); Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Muiden, Un. 1891 (Arch. 3. II. p. 629); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Aardenhout 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kapelsche dijk, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas

(Arch. 2. V. p. 547); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meersen, Gulpen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, Gulpen, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus **Cuscuteae** *Link.*

Cuscuta *Tourn.*

909. C. europaea *L.* Parasitisch op Urtica dioica, Cannabis, Galium en tal van andere planten, ook grootere struiken. ⊙. *Juni—Sept.*

In herb.: Meppel, v. Heijn. (*Urt. d.*); kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S. (*Cent. Cyan.*); — Zalk 1845, T. (*Tanac.*); 1847, R. B. (*Equis.*); 1848, T. (*Urt.*); Zwolle, v. H. (*Hum.*); 1881, L. (*Hum., Urt.*); IJseldijk in Schelle bij Zwolle 1891, Carm. (*Cart.*); langs Zwarte Water bij Zwolle 1871, v. Tuinen (*Urt.*); Agnietenberg 1853, Kros (*Hum.*); Deventer, v. H. (*Euph. Gerard.*); Bathmen, Un. 1850 (*Urt.*); Drempt 1876, K. (*Crat.*); Carlshave, Un. 1895 (*Ran. Flam.*); Gramsbergen 1859, Lac. en S. (*Tan., Gal. Ap.* en *M., Hum.*); Engeland en Ane bij Gramsbergen 1894, L. (*Cann.*); Losser 1893, L. (*Chaer.*); kerkhof Hardenberg 1853, S. P. Kros (*Art. vulg.*); — Twello 1876, K. (*Urt., Hum., Lychnis*); Apeldoorn 1853, K. A. (*Urt.*); Epe 1864, S. (*Lin. vulg.*); Gorssel Un. 1850 (*Art. vulg.*); Exc. 1897 (*Urt.*); Zutphen, v. H. (*Urt.*); 1833, Wtt. (*Rib. Gross.* en *Pr. spin.*); Buse (*Tan., Hum.*); Wallen aldaar 1838, Buse (*Tan.*); Voorst 1833, Wtt. (*Urt.*); 1838, Buse (*Urt.*); Eibergen, Un. 1859 (*Hum.*); Arnhem, Thomson (*Hum.*); Betuwe bij Arnhem 1894, Groll (*Urt.*); Ubbergen, Beek, Hees, Heumen, Ooische waard bij Nijmegen, N. en Th. Abel.

(*Tan.*, *Urt.*, *Hum.*); Beek C. A. Bergsma (*Hum.*); Un. 1847 (*Chaer.*); 1853, O. (*Hum.*); aan een voetpad bergopwaarts omtrent het huis Kalorama te Beek 1841, v. d. T. (?); Maasdijk bij Heumen 1853, S.; Un. 1853 (*Crat.*); Neder Asselt 1840, Lac. (*Ran. acr.*, *Rub. caes.*, *Urt.*, *Rosa can.*, *Tan.*); Wageningsche berg 1833, Wtt. (*Sarot.*); — Hoogland 1853, herb. O. (*Hum.*); Utrecht, v. d. T. (*Anthemis?*); Aardappelveld tusschen Groenendaal en het huis de Heemstede in het overeind van Jutfaas bij Utrecht 1843 v. d. T. (*Lamium*); Wikkenburg 1827 en 1828, Wtt. (*Lath. prat.*); — in het koorn, doch zeldzaam in sommige velden om Leiden, S. S.; — Zuid-Beveland, Dz. (*Gal. M.*); — 's Hertogenbosch, v. A. (*Vicia Cracca*); Rosmalen, en dijk bij Tivoli aldaar, v. Hov. (*Urt.*); — Venlo 1899, Garj. (*Hum.*, *Arrhenat.*); Roer bij Roermond 1900, G. en Jongm. (*Gal. Ap.*); Maastricht 1870, Groll, (*Daucus*); Valkenberg 1886, (*Dauc.*), en Geul bij Geulhem 1901 V. (*Dauc.*); Gulpen, Un. 1883 (*Urt.*); Kerkrade 1864, H. d. V. (*Hum.*).

(Meppel 1902, Struyk. in herb. pr.; — Zwolle 1871 (*Urt.*) en langs het Zwarte Water aldaar 1874 (*Sis. All.*), v. Tuinen in herb. pr.; — Doetinchem 1895, Posth. in herb. pr.; Wansbergen bij Zutphen Un. 1897, Schipper in herb. pr. op *Hum.* en *distel*; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld (*Salix vim.*) Arnhem W. C. v. Embden (*Gal. Ap.*) in herb. Heukels; Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Deuteren bij 's Hertogenbosch 1888, Costerus (op *Urt. d.* gedurende 25 jaren op dezelfde plaats constant) in herb. pr.; — Wel (op *Hum.*) en Velden (*Urt.*) Un. 1893, V. Suringar in herb. pr. en Ogt. in herb. pr. (ook op *Tan.*) Valkenberg, Meerssen Steichen in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.; Valkenberg 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas (*Hum.*, *Conv. arv.*) in herb. pr.).

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p.

252); straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Berg, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321); Eijs, Vijlen, Gulpen, Lac.; Beek—Valkenberg 1885, K. en G.; tusschen Slenaken en Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 19).

910. C. Epithymum *L.* Op droge weilanden en op heidevelden, op lagere planten woekerend, voornamelijk op Calluna, Genista, Thymus en Trif. pratense, op Galium verum en Sarothamnus. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel, Exc. 1902; Meentegronden Texel (zeldzaam); 1860, Lac. (*Call.*); Meente bij de Westen aldaar 1868, en Koog op Texel 1868, Holk. (beide *Call.*); — heideveld bij Tinaarlo 1867, Holk.; heide tusschen Barreveld en de Friesche palen 1829, v. H.; Harendermolen 1843, v. H.; 1843, Sprée (beide *Call.*); — Zuid-Laren 1865, H. d. V. (*Call.*); Ane 1859, Lac. en S. (*Call.*); Emmen, Un. 1889 (*Call.*); Rolde, Coll. Nat.; heidevelden Meppel, v. Heijn.; Mettraij, Romb. (*Gen.*); — Deventer, v. H. (*Call.*); Diepenveen 1876, L. (*Call.*, *Saroth.* en *Thym.*); Hengforden bij Olst 1901, L.; Rijssen 1892, en Wierden 1892, L. en Carm. (*Call.*); [Bentheim 1852, v. H. (*Gen. pil.*)]; — Harderwijk, R. B. (*Call.*); 1852, R. B. (*Gen. angl.*); Nijkerk, Stolz (*Call.*); Apeldoorn, Romb. (*Gen.*); Wtt.; K. A.; 't Loo 1851, T. (*Call.*); heide Beekbergen 1846, S. S.; (*Call.*); heide Leesten 1850, Gronem. (*Erica*, *Call.* en *Genista*); wallen Zutphen 1838, Buse (*Sarot.*); Gorsselsche heide, Un. 1850 (*Genista*); Vorden 1883, Groll (*Call.*); 1888, C. v. d. Broek (*Erica*); Lochem 1832, Miq. (*Call.*); Dieren, het onzalige bosch, de Steeg enz. 1866, v. H. (*Call.*); Paasloo bij Doetinchem, Un. 1885 (*Call.*); tusschen Ruurlo en Borculo 1894, V. (*Gen. angl.*); onzalige bosschen bij Arnhem 1884, C. v. d. Broek (*Call.* en *Vacc.*); Arnhem,

Thomson (*Call.*); R. B. (*Call.*); Wolfheeze, Un. 1847 (*Call.*); Nijmegen, Abel. en Pas (*Call.*); N. en Th. Abel. (*Call.*, *Saroth.*, *Gen. pil.*); Beek bij Nijmegen 1853, O. (*Call.* en *Saroth.*); 1866, v. H. (*Call.*); Renkum, Buse (*Call.*); 1850, S. (*Call.*); Wageningsche berg 1833, Wtt. (*Saroth.*); – Amersfoort 1831, Forsten (*Call.*); Amersfoortsche berg 1860, R. B. (*Call.*); Lockhorst 1896, Garj. (*Call.* en *Saroth.*); huis ter Heide 1837, D. S. (*Call.*); 1859, v. H. (*Call.*); Leusden 1892, Garj. (*Thym.*); Austerlitz 1860, Knuttel (*Call.*); Maarsbergen, Exc. 1883 (*Call.*); 1889, V. (*Call.*); tusschen Maarsbergen en Doorn, v. d. T. (*Call.*); Darthuizen 1844, v. H. (*Call.*); Doorn, Dubois; A. Schaeff. (*Call.*); 1869, O. (*Call.*); Baarn 1872, O. (*Call.*, *Pinus*); Zeist, R. B. (*Call.*); 1863, H. d. V. (*Call.*); Zeisterheide, W. K.; Driebergen 1871, Hoek (*Call.*); de Bilt, v. H. (*Call.*); 1847, L. Buse (*Call.*); – heide Bussum en Laren, Romb. (*Call.*); Amsterdam, M. D. (*Call.*); Overveen 1848, O. (*Call.*); Breesaap, V. Z.; Forsten (*Thym.*); S. S. (*Anthyl. vuln.*); 1833, S. S. (*Thym.* en *Call.*); 1835, Mb. (*Thym.*); 1839 en 1842, Buse (*Thym.*); 1866, H. d. V. (*Sal. rep.*); – Noordwijkerduinen 1897, v. Vloten (*Thym.*); Katwijk, S. S.; duin aldaar 1835, S. S. (*Saroth.*); 1842, Dz. (*Thym.*); kerkhof Katwijk, S. S. (*Thym.*); vlakte van Waalsdorp, V. Z.; Barger (*Gal. ver.*); Scheveningen 1844, v. d. B. (*Gal. ver.*); Eikenduinen 1866, H. d. V. (*Call.*); Loosduinen en Ter Heide 1851, T. (*Call.* en *Gal.*); Ter Heide, Un. 1851 (*Slix rep.* en *Gall. ver.*); Hoek van Holland 1899, V. (*Lot. corn.*, *Polyg. vulg.*); – duinen Schouwen 1845, v. d. B. (*Gal. ver.*); – Bavelsche heide, Un. 1852 (*Call.*); tusschen Dongen en Tilburg 1842 (*Call.*), en Rijen 1842, v. d. T. (*Call.*); Vuchtsche heide, v. Hov. (*Call.*); Eindhoven, v. d. B. (*Call.*); St. Anthonie, Un. 1853 (*Call.*); – heide Beegden, Un. 1900 (*Call.*); Maastricht, v. Hov. (*Call.*); Meerssen 1864, H. d. V. (*Call.*); ? tusschen Meerssen

en Valkenberg 1864, H. d. V. (*Sarot.*); St. Pietersberg 1870, Groll (*Sarot.*); tusschen Gulpen en Mechelen 1872, Lac. (*Succisa, Cent. Jacea*).

(Vlachtwedde 1895, Schipper in herb. pr. (*Call.*); Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi (*Call.*); – Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer (*Call.*); – Posthuis Vlieland, S. Boon (*Call.*) in herb. Heukels; – Zwolle 1881, Posth. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Enschede, M. J. Blijdenstein (*Call.*); – Elspeet, W. C. v. Embden (*Call.*); Rijswijk 1900, B. J. v. Wagensveld (*Solan. nigr.*), alles in herb. Heukels; Rozendaalsche heide onder Velp 1900, Ogt. in herb. pr.; Groesbeek 1899, Costerus in herb. pr.; Houderingsche bosch – en Holle Bildt 1846, Alph. in herb. pr.; Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; Soesterheide 1876, Costerus (*Call.*); de Bilt en Zeist, W. C. v. Embden (*Call.*) in herb. Heukels; – heide bij den watertoren Bussum 1899, Koning in herb. pr.; tusschen Hilversum en Bussum, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – 's Gravenhage, D. de Visser Smits (*Gal.*) in herb. Heukels; – Ginneken 1884, Posth. in herb. pr.; Bergen op Zoom, Un. 1896, Costerus (*Call.*) in herb. pr.; Wouw 1874, S. Lako (*Call.*) in herb. L.; – Venlo 1896, Rieter (*Call.*) in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr. (*Cent. Jac.* en *Galium*); Valkenberg, Steichen in herb. pr.).

Bovendien: Emmen, Weerdinge, Odoorn 1858, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van het station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Borne, Haaksbergen, Lochem, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo en weg naar Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); – Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Marienboom bij Nijmegen, Th. Abel. (op *Vacc. Myrt.*) (Arch. 2. V.

p. 298); — klavervelden Walcheren, L.*) (Arch. 2. V. p. 383); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gennep, Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 19); Velden, Oostrum, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 573); Berg, Un. 1861, Gronsveld, Un. 1883 (op *Trif. prat.*)*) (Arch. 2. IV. p. 321); Vloedmolen onder Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

β. **trifolii** *Bab.* (*Cuscuta Trifolii* Bab.). Varieteit op klaver woekerend en meestal met klaverzaad aangevoerd. *Juli—Oct.*

In Herb.: Raswert Groningen, v. H.; — Apeldoorn 1877, K. A. (*Trif.*); Angeren 1876, Lac. (*Med. sat.*); Valburg bij Nijmegen 1874, Th. Abel. (*Trif.*); Groesbeek 1868, v. H. (*Trif.*); — Dirksland 1865, J. Zaaijer Az. (*Med. sat.*); — Goes 1875, Posth. (*Trif.*); Serooskerke 1887, L. (*Trif.*); Hoek 1862, A. W. (*Trif.*); — St. Pietersberg 1893, de Haas.

(Wissenkerke N.-Bev. 1878, Schipper in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W. en L. in herb. L.; — heide tusschen Breda en Oosterhout 1895, Posth. in herb. pr.).

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 126).

911. C. epilinum *Weihe.* Woekerplant op vlas, oorspron-

---

*) Waarschijnlijk de var. *β.* Trifolii; van de Walchersche groeiplaats wordt dan ook geen gewag gemaakt in de lijst van Zeeuwsche planten door A. W. en L., waar wel C. Trifolii vermeld wordt (Cfr. Arch. 2. VI. p. 121); zij ontbreekt ook in herb. Lako.

Een witstempelige vorm met grooter bloemen werd door Th. Abeleven op Chrysanthemum indicum te Nijmegen gevonden en door Oudemans volgens Engelmann als verscheidenheid tot deze soort gebracht (Cfr. Arch. 2. V. p. 609).

kelijk met vlaszaad uit het Oosten ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In herb.: Holwert, v. H. *); — Eelderwolde, v. H.; — Sleen 1859, Lac. en S.; — Nijkerk, Stolz; Zutphen 1834, Forsten; tusschen Wielderen en Nijmegen 1837, D. S.; — Overflakkee 1886, Posth.; — Zeeland, Forsten; Hoek 1865 en 1876, A. W.; — Helmond 1834 en 1835, Wtt.; Eindhoven, Dz.; — Maastricht, v. Hov. (Hym of Hyna (Friesland) 1868, v. d. Ley in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 20).

Ordo Boraginaceae *Desv.*

Tribus Heliotropieae *D.C.*

Heliotropium *Tourn.*

912. **H. europaeum** *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee en van daar noordelijk tot de Rijnprovincie; ook elders nu en dan ingevoerd. ⊙. *Aug.*

In Herb.: Opslag Hortus Nijmegen 1848, Th. Abel.; — moestuin Dordrecht 1897, Posth.; — achter den Veerdam te Werkendam 1837, Lac.

Tribus Cynoglosseae *D.C.*

Asperugo *Tourn.*

913. **A. procumbens** *L.* In duin- en zandstreken, aan ruigten en langs wegen. ⊙. *Mei—Juni.*

---

*) In zijne Bijdragen (V. p. 79) zegt v. Hall: „Dat deze plant ook voor eene inboorling van Noord-Nederland moet gehouden worden, is mij in den afgeloopen zomer (1829 of 1830) gebleken, toen ik haar, op een voetreisje door de provincie Friesland, gevonden heb in de omstreken van Holwerd en Ternaard, waar zij onder den naam van Wijnsels of wilde klimme, als een schadelijk onkruid in het vlas bekend is." In een noot vermeldt dezelfde: „terwijl ik dit schrijf ontvang ik eenen brief van den Heer Kuijper van Waschpenning, waarin hij mij meldt C. epilinum ook bij Breda te hebben aangetroffen."

In Herb.: IJselmuiden 1846, R. B.; 1847 en 1848, T.; Pothoofd Deventer 1877 en 1878, K.; 1894, K. A.; stationsemplacement aldaar 1879, K. A.; — vestingwerken buiten de Hezelpoort Nijmegen 1871, Th. Abel.; — Kleverlaan bij Bloemendaal 1858, Hartsen; Bloemendaal 1872, O.; Hartsen; Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); 1878, S.; Middenduin 1879, Groll; Velserend 1864, Hartsen; — Noordwijk 1835, Mb.; 1835, Lac.; korenmolen Noordwijk binnen 1839, v. d. T.; aan de Zeestraat te Noordwijk binnen bij een bruggetje 1846, Perin; Noordwijk binnen 1833, Arckenhausen; over de herberg te Ruigenhoek onder Lisse, Exc. 1881; 1897, V.; Katwijk, Kerb.; strand aldaar, Dz.; O.; tegen de dijkjes achter de herberg de Zwaan te Katwijk aan Zee 1839, S. S.; duinen Wassenaar, v. d. B.; Waalsdorp, Exc.; 's Gravenhage, G. B.; Scheveningen, V. Z.; Forsten; 1843, de Br.; 's Gravezande, Exc. 1899; tusschen de duinen aan het Maasstrand op den Polderkaak in het Westland 1845, v. d. T.; kolenaschweg op Rozenburg te Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; — ? Walcheren Perin.

('s Gravelandsche weg bij Bussum 1900, Koning in herb. pr.; — Monster 1886, Struyk. in herb. pr.; Loosduinsche weg bij Monster 1900, J. F. Wichard; ruigte aan de Schie 1899, F. D. J. Risch; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels.; — meelfabriek Middelburg 1897, Ogt. in herb. pr.; aan den weg naar St. Urbanus, bij een pakhuis tegenover de aanlegplaats der stoombooten Venlo 1896, Rieter in herb. pr.).

Bovendien: Vermeld bij Dodoens Pempt. 2e Ed. 1616; Kruijdt Boeck 1608 en Cruijdt Boeck 1618 en 1644; Vorstius; Munting en Bruman; — Alkmaar en Diese, de Gorter; Heemskerk en Zandvoort, Kops in Fl. B. S.; — Maastricht, Lej. Fl. de Spa.

[Aanm.: In de Flora Batava wordt gewag gemaakt van

een witte verscheidenheid, gevonden door Favrod de Fellens bij Zandvoort.]

Amsinckia *Lehm.*

914. **A. lycopsidioides** *Lehm.* (meestal onjuist *A. lycopsoides* genoemd). Uit westelijk Noord-Amerika, voornamelijk uit California stammend, werd zij met granen herhaaldelijk ook elders in Europa ingevoerd. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Stationsemplacement Deventer 1879, K. A.*); — vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer; — Hooge Rijndijk tegenover de meelfabriek onder Zoeterwoude 1898, V.; (Koudekerk bij Alphen 1893, A. E. S. Michelsen).

(Paardenkerkhof bij Hillegom 1901, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland, op bouwland bemest met afval uit de meelfabriek te Middelburg 1898, Ogt. in herb. pr.)

Lappula *Rupp.* (*Echinospermum* Swartz.).

915. **L. Myosotis** *Moench.* (*Echinospermum Lappula* Lehm. et Prodr. Ed. I. p. 153). Op puin en muren, op zandige plaatsen, meestal met vreemd graan ingevoerd. ⊙ en ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: buiten de Veenepoort Kampen 1897, Boldingh; omstreken Deventer 1877 en 1878, K.; 1885, Groll; langs den IJssel bij het Pothoofd aldaar 1877, K. A.; Pothoofd 1877, L. J. v. d. Veen; 1877—1885, K.; 1897, V.; — Bruggehoofd aan zee te Har-

*) Eerst vermeld als Lithospermum Apulum Vahl (Arch. 2. III. p. 287 en 294, IV. p. 135, VI. p. 381. Cfr. Arch. 2. VI. p. 439). Door den Heer Boerlage wordt de plant aldaar gemeld als te zijn gevonden te Oudshoorn bij Alphen; deze opgave werd verbeterd (Arch. 2. VI. p. 530). De groeiplaats door Mej. Michelsen vermeld is dezelfde als de door mij aangeduide plaats tegenover de Meelfabriek.

derwijk 1879, R. B.; graanpakhuis kanaal Apeldoorn 1883, en 1899, K. A.; Zutphen 1885, Groll; handelskade aldaar 1885, K. A.; Ruurlo op het molenbergje 1885 en 1887, Ens.; onderlangs Arnhem 1892, K. A.; langs de spoorbaan bij de brug bij Arnhem 1897, V.; vestingwerken Nijmegen 1871, Th. Abel.; molen te St. Anna bij Nijmegen 1898, Docters van Leeuwen; – Amersfoort 1861, R. B.; voet Amersfoortschen berg bij het station, S. S.; 1894, Garj.; – jaagpad Weesperzijde 1848, Lac.; duinvalleien Overveen 1878, S.; Bentveldweg aldaar 1900, C. A. Backer; Middenduin 1879, 1880, Groll; stationsterrein Zandpoort 1894, V.; – Leiden 1870, Groll; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; bij de meelfabriek te Zoeterwoude langs den Hoogen Rijndijk 1898, V.; 's Gravenhage 1879, de Br.; waterververschingskanaal aldaar 1894, Destrée; stationsemplacement Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen; handelsterrein Overmaas 1892, v. d. Voo; kolenaschweg buitenplaats Rozenburg en op aangevoerden zandgrond te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; binnenkalkhaven Dordrecht 1879, 1880 en 1881, Posth.; (ook 1879 in herb. Posth.;) handelskade aldaar 1882, V.; – meelfabriek Middelburg 1896, L.; – Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; Hinthamerweg 's Hertogenbosch 1897, Heinsius–Prikken; – langs het spoor te Venlo, Un. 1893; L.; weg naar St. Urbanus bij Venlo 1896, Rieter.

(tuintje Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; – Doetinchem 1895, Dr. P. de Koning in herb. Schipper en in herb. Posth.; – zanderij Bussum – Hilversum 1900, Koning in herb. pr.; station Koog – Zaandijk, J. W. Wichard in herb. Heukels; korenlaadplaats van Korthals-Altes Amsterdam 1900, A. C. J. van Goor in herb. pr.; – Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: stationsterrein Ruurlo, Ens. (Arch. 2.

V. p. 383); — op stalen bij Spanjaardsbrug bij Leiden 1842, D. in herb. v. d. B. (Prodr. Ed. 1. p. 153); Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Maasoever Wijk en St. Antoniuseiland, de Haas (Arch. 2. VI. p. 527 en 566).

916. L. deflexa *Garcke* (*Echinospermum deflexum* Lehm). Op steenachtige beschaduwde heuvels, zeldzaam. Zuid-Europeesche plant, nu en dan met zaden ingevoerd. ⊙. *Juni.*

Niet in Herb.

(Pothoofd Deventer 1895, P. Westerhof; — achter den molen van Reinders te Kampen 1898, Boldingh in herb. Heukels; — Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; — Utrecht 1901, W. C. v. Embden; — stationsemplacement Vlaardingen 1901 en Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; — Valkenswaard 1900, H. A. v. Roessel, alles in herb. Heukels.)

Bovendien: Stationsterrein Ruurlo, Ensink (Arch. 2. V. p. 384); de plant van het Pothoofd bij Deventer, Exc. 1897 (Arch. 3. I. p. 304) is gebleken te zijn *L. Myosotis.*

917. L. patula *Aschers.* (*Echinospermum patulum* Lehm.). Zuid-Russische plant, met granen nu en dan ook elders ingevoerd. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Bij een graanpakhuis te Apeldoorn 1898, K. A. (reeds vermeld in Arch. 3. I. p. 609.)

Cynoglossum *Tourn.*

918. C. officinale *L.* In de duinen en op onbebouwde zandgronden. ⊙ ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd 1885, K.; — Zutphen en Gorssel 1847, Tyhaar; Nijmegen, B.; Oosterhoutsche bosch, Griend te Weurt, N. en Th. Abel.; Waaldijken om Nijmegen en te Weurt en Beuningen, Th. Abel.; Lek bij Culemborg, H. S. (Coll. Nat.);

— Rhenen, C. A. Bergsma; v. H.; ruine kasteel te Wijk bij Duurstede 1844, W. K.; — Muiderberg 1839, Romb.; duin IJmuiden, Exc. 1881; Velsen 1860, S.; Haarlem 1839, Romb.; 1866, O.; 1869, v. H.; de Vriese; Bentveld 1876, en Middenduin 1887, Groll; Overveen 1839, Buse; Kerb.; 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); 1871, O.; 1872, Boerl.; duinen Kraantje Lek 1838, Romb.; duinen Zandvoort 1877, L. J. v. d. Veen; Bloemendaal, Hartsen; duinen Vogelenzang, v. d. T.; Boerl.; 1870, Hoek; — Noordwijkerhout 1843, O.; S.; Hillegommerbeek 1843, O.; Noordwijk 1872, Boerl.; duinen Koepel aldaar 1889, V.; Katwijk 1839, Dz.; duinen Leiden 1834 en 1835, Wtt.; duinen Wassenaar 1833, S. S.; 1835, Lac.; 1835, Mb.; Pierot; 1882, V.; tusschen Wassenaar en Waalsdorp, Fockema; 's Gravenhage, C. A. Bergsma; G. B.; duinen aldaar, V. Z.; 1889, R. B.; Scheveningen, v. H.; Exc. 1881; R. B.; 1891, v. d. Voo; Loosduinen, Exc. 1887; Staalduin, v. d. T.; — dijken Zuid-Beveland, Wilhelminapolder 1837, v. d. B.; Nieuwland, v. d. B.; 1883, K.; (reeds van daar 1874, in herb. L.); Middelburg, Forsten; Kloosterzande 1847, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Aardenburg 1861, A. W.; — Meen aan de oostzijde van het veer langs den dijk, en — St. Pietersberg, v. Hov.; Slenaken 1885, K.; Holle weg Oud Valkenberg 1900, Rieter.

Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Overveen, IJmuiden, C. A. Backer in herb. Heukels; Overveen 1887, Posth. in herb. pr.; Castricum 1883, Heinsius in herb. pr.; Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876 — en duinen Noordwijk 1876, Costerus in herb. pr.; duinen Zandpoort, v. Tuinen in herb. pr.; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; 1889, Ogt. in herb. pr.; Loosduinen, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Haamstede, Un. 1894, Ogt. in herb.

pr.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Heugem 1892, de Haas in herb. pr.; Oud Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 121); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Plasmolen, Th. Abel.; Amby, Maastricht, Un. 1861; Beek—Elslo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman; voor Harderwijk, tusschen Maas en Waal, Arnhem en Doesburg door de Gorter; Amersfoort, Soest, Baarn, Zeist, Utrecht, Fl. B. S. en Franeker, Fl. Fris.

919. C. Cheirifolium *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche zee, die niet als tuinplant gekweekt werd. ⊙ ⊙. *Juni.*

In Herb.: Gorssel 1847, Tijhaar.

Omphalodes *Tourn.*

920. O. verna *Moench.* In bosschen in het gebergte van het hertogdom Krain, vaak echter als sierplant gekweekt, nu en dan volkomen verwilderd. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Akkermaalshout tusschen Wijhe en Heino 1848, Tijhaar; bosch bij Almelo 1871, O.; Twikkelerbosch, Un. 1870; — Amstelwijk *) overal tusschen het hakhout verwilderd 1850, v. Hov.

(Paterwolde 1865, Holk. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: boschrijke heuvel Monferland bij Zed-

---

*) Waarschijnlijk de hofstede Amstelwijk aan den straatweg onder Dubbeldam.

dam, in herb. Dav.; M. J. Cop (Arch. 1. III. p. 459).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Maastricht door Lej. et Court. Comp. 1. p. 167.

Tribus Cerintheae *D.C.*

Cerinthe *Tourn.*

921. **C. minor** *L.* Langs wegen en op akkers; zuidelijke plant die haar noordelijkste grens in Saksen en Silezië vindt. Nu en dan ingevoerd; niet gekweekt. ♃.

In Herb.: kanaal stoommeelfabriek van de Lande te Deventer 1898, P. Westerhof en H. W. Peteri. (Kolenaschweg buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Tribus Anchuseae *D.C.*

Borago *Tourn.*

922. **B. officinalis** *L.* Zuid-Oost Europa, doch vaak in tuinen aangeplant en hier zoowel als op puin, vuilnishoopen en langs wegen verwilderd. ☉. *Maart—Sept.*

In Herb.: Ontvlucht uit een tuin bij het kasteel te Schiermonnikoog 1897, V.; — plantsoen Leeuwarden 1865, H. d. V.; — moeshoven Kampen 1848, R. B.; bouwland Deventer 1877, K.; — Epe 1864, S.; bosch bij het jachthuis bij Zutphen 1849, Cop; Vorden 1875, Groll; Beuningen 1841, Beek en Warthuizenstraat te Beuningen, Th. Abel.; — puin Eem 1892, Garj.; boschkant op Leuvenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Doorn 1827, Wtt.; Zeist, v. H.; O.; — Meent bij Naarden 1864, O.; tuin Uithoorn 1872, Boerl.; buiten de Utrechtsche- en Raampoort Amsterdam 1845, Romb.; Haarlem, Dz.; 1873, Boerl.; Bloemendaal 1835, Mb.; Kerb.; — Studentenpad

Leiden 1840, O.; aan den weg naar Zoeterwoude, v. d. B.; Voorschoten, G. B.; Waalsdorp, wie?; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; 1833, I. de L. e. h. Groll; Loosduinsche weg aldaar 1833, V. Z.; Scheveningen, C. A. Bergsma; de Lier, V. Z.; Berkenpad Dordrecht 1850, Lac.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Kapelle (Z.-Bev.) 1894, Ogt.; Goes 1875, Posth.; (ook nog 1894 in herb. pr.); Wilhelminapolder 1841, v. d. B.; Kloosterzande 1845, v. d. B. en Wils; Axel, A. W.; – (Breda?) v. A.; Nieuwendijk onder Werkendam 1835, Lac.; Eng(elen?), v. Hov.

(Dieren 1901, H. Heukels; Maurik, B. J. v. Wagensveld; – Helder, L. de Bruijn; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – Groede 1877, C. Brakman in herb. L.)

Voorts vermeld voor Maastricht, Tiel en Lith in Prodr. Ed. I. p. 154; Vianen, Utrecht, Fl. B. S.; ook bij Pelletier en Munting.

Anchusa *L.*

923. **A. officinalis** *L.* In de duinen, en op onbebouwde zandige streken en langs wegen. ⊙ ⊙, soms ♃. *Juli – Oct.*

In Herb.: kerkhof Oost-Vlieland 1868, Holk.; Vuurbaak Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; 1887, V.; Doodemanskisten aldaar 1869, Holk.; – Meppel, v. Heijn.; – Pothoofd Deventer 1885, K.; meelfabriek Deventer 1900, K. A.; – Gelderland, Hoffm.; havenhoofd Zutphen 1885, Groll; heuvels Ellekom, wie?; Arnhem 1849, R. B.; Thomson; 1880, Groll; terrein Staatsspoorweg aldaar 1877, K.; Sonsbeek langs den spoorweg bij Arnhem, Th. Abel.; spoorbaan bij de brug te Oosterbeek 1878, K. A.; 1897, V.; Nijmegen, B.; Th. Abel.; S.; Lobith, V. Z.; Spoel te Culemborg 1855, D. S.; 1837, Lac.; 1844, W. K.;

1850, P. A. Bergsma; 1857, Knüttel; – Utrecht, O.; – Beverwijk 1860, S.; Haarlem, v. H.; Splitg.; de Vriese; 1835, Mb.; 1888, V.; Bentvelderweg Overveen 1900, C. A. Backer; Bentveld 1833, S. S.; 1876, Groll; Spaarndammerdijk, Buse; droogberg bij Zandpoort, wie?); Meerenberg 1860, S.; Zandpoort, Buse; Vogelenzang 1871, Boerl.; 1879, Groll; station aldaar 1871, Jhr. A. E. Barnaart; spoorwegbrug aldaar, Un. 1854; Bennebroek, v. H.; Mb.; 1839, Dz.; Geleerde man aldaar, Kerb.; Mb.; binnenduinen tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T. (fl. *albis*); – Katwijk 1829, Wtt.; duinen 's Gravenhage, Barger; Scheveningen, Wassenaar en Loosduinen, Destrée.

(Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; – IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; Haarlem 1888, Costerus in herb. pr.; Wilhelminapark Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; – 's Gravenhage, Mevr. Snellen, Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Hillegom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningsche duinen 1897, Ogt. in herb. pr.; spoorbaan Zwijndrecht 1884 en Dordrecht 1900, Posth. in herb. pr.; – bouwland bij Villapark te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

924. A. italica *Retz.* Zuid Europeesche plant, ook elders met granen ingevoerd. ⊙ ⊙. *Mei–Juli.*

In Herb.: Nieuw en St. Joosland, op klaverland bemest met afval uit de meelfabriek te Middelburg 1901, J. Mesu.

925. A. ochroleuca *M.K.* (*A. officinalis* L. var. *ochroleuca*). Als de vorige.

In Herb.: Venlo bij den ondersten molen 1899, Rieter.

926. A. arvensis *M. B.* (*Lycopsis arvensis* L. et Prodr. Ed. I. p. 154). Op zandige akkers en langs wegen

⊙ ⊙ en dan reeds in *April* of einde *Maart* bloeiend of ⊙ en dan *Juni—Oct.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, Lac.; Eierland 1857, Harting; (Coll. Nat); tuin pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Kaart, Stortum en elders op Terschelling 1868, Holk.; Ameland 1840, Sprée; 1853, Kros; Hallum aldaar 1869, Holk.; — Koudum 1864, J. M. de Boer; Gaasterland 1865, H. d. V.; — Groningen, en Helpen bij Groningen 1826, v. H.; — koornlanden bij Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; T.; bouwlanden aldaar 1847, R. B.; achter het Kamperkerkhof 1872, Hoek; Deventer 1876, K.; Generaalsbosch aldaar 1839, Halb.; Brinkgreve bij Deventer, M. J. Cop; Brugt 1868, v. d. Scheer; Hardenberg 1893, L.; — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1863, R. B.; Elburg, v. Heijn.; Bronsbergen 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Renkum 1850, S.; — Amersfoort, C. A. Bergsma; 1835, Kraamw.; 1847, Cop; Amersfoortsche berg 1896, Garj.; Darthuizen 1838, v. H.; Zeisterbosch 1857, Knüttel; de Bilt 1838, D. S.; Utrecht, v. Dijk; Houten 1833, Wtt.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; v. d. T.; — Laren 1842 (fl. *albis*), Romb.; Naarden 1864, O.; Muiderberg, v. H.; restauratie aldaar 1896, V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Egmond aan den Hoef 1902, Jongm.; Santpoort 1841, Buse; Bloemendaal 1872, Boerl.; Aardenhout 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1871, Groll; Schooten 1871 en Bentveld 1870, Groll; Overveen 1836, Buse; Haarlem, Splitg.; Buse; 1870, O.; Vogelenzang, v. d. T.; 1871, Boerl.; — tusschen Hillegommerbeek en Ruigenhoek 1880, Boerl.; Hillegommerbeek 1843, O.; Noordwijk tusschen tarwe 1832, S. S.; Fockema; Katwijk, B. W.; 1835, Lac.; Dz.; 1842, O.; den Deijl, Pierot; 1833, S. S.; duin Wassenaar, Forsten; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. herb. Groll; R. B.; Scheveningen

1835, Mb.; Kerb.; R. B.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; huis ter Rivier bij Overschie 1894 en tuin Dordrecht 1883, V.; kerkhof Crooswijk bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; — duinen Haamstede, v. Dissel; Domburg 1839, 1840, v. d. B.; buiten de voormalige Duinpoort Vlissingen 1887, L.; wallen Sas van Gent 1863, A. W.; — tusschen Ginneken en Boschpoort Breda, v. A.; Heusdenhout 1883, V.; Os 1846, v. Hov.; — Mook 1856, v. d. B.; Wessem 1900, G. en Jongm.; Limburg 1871, Lac.

(Hovenkamp 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Helpman, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1871 en voorbij de Bierton aldaar 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Deventer 1846, v. Gron. in herb. L.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; Roosendaal bij Velp 1886, Posth. in herb. pr.; — bosch van Bredius bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1886, Heinsius in herb. pr.; Santpoort, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, C. A. Backer; duinen Katwijk 1874, Schipper in herb. pr.; Waalsdorp, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; 's Gravenzande, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, W. H. Wachter en P. Jansen; Giesen — en Sleeuwijk, C. A. Backer, alle in herb. Heukels; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; — de Pettelaar 1872, Costerus in herb. pr.; Grave 1891, J. Jorna in herb. de Haas; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Vollenhove, K. A. (Arch. 2. VI. p. 354);

Diepenveen (fl. *alb.*), K. A. (Arch. 1. III. p. 504); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Groenlo, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Alkmaar, Alkmaarsche bosch en Bergen 1871, Th. Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); parkweg Amsterdam 1884, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Bergen, Heemstede, — Hillegom, Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 292); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Gennep, Afferden, Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Baarlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 1. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 405).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Symphytum *Tourn.*

927. **S. officinale** *L.* Aan waterkanten, op vochtige plaatsen, langs wegen en in weilanden. ♃. *Mei — Aug.*

In Herb.: Eierland op Texel 1857, Harting; — Prinsentuin Leeuwarden 1849, S.; Groninger straatweg bij de Zwarte weg 1849, S.; Witmarsum 1875, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Zwolle 1901, L.; Kampen, R. B.; 1869, Hoek; Riele bij Deventer, wie?; Deventer 1839, Halb.; v. Gron.; 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Vorden 1876, Groll; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Eem bij Amersfoort 1891, Garj.; Westbroek, v. d. T. en Kraamw.; Utrecht 1840, v. d. T.; 1879,

W. A. Oudemans; Kromme Rijn bij Vechten 1863, Nat.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Achttienhoven, v. d. T.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam 1838, Romb.; 1868, O.; Amstelveensche weg, v. H.; Buiksloot 1842, A. N. Teengs; (P. N. S.); Uithoorn 1870, Boerl.; Haarlem 1875, Groll; Bentveld bij Overveen 1840, Buse; – Leiden 1826, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1837, Lac.; B. W.; 1842, O.; 1856, S.; Forsten; 1872, Boerl.; Singel aldaar 1854, Kramer; Haagsche bosch, V. Z.; Wassenaar, Scheveningen, Loosduinen, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; I. d. L. e. h. Groll; R. B.; Schollevaars eiland 1864, Krecke (Coll. Nat.); Rhoon 1870, Schepman; Overmaas 1891, v. d. Voo; Dordrecht, M. J. Cop; 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, en tusschen Middelburg en Brigdamme 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.; – buiten de Boschpoort te Breda, v. A.; – Vestingwerken Maastricht, v. Hov.; Oud-Valkenberg, Exc. 1889.

(Hallum 1864, v. d. Ley en Maadlanden bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; – Leens, J. Borgman; – Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; – Engbergen, Mej. M. S. Rust; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; – Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kenniphaas; – IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; spoorweg Amsterdam – Zaandam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; – Oudelande bij Goes, L.

B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Walcheren 1873, L. in herb. pr.; Seisweg Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer en Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); – Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Coevorden (overigens niet gezien) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Giethoorn (scheurwortel), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino naar Nieuwe Wetering en van daar naar school te Tongeren, Wijhe, stationsterrein Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Aaltensche beek Winterswijk, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Papenlaan Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Duinvlied 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); – Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); – Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 126) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Domburg en Oranjebosch, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 20); Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); oude muren Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Maastricht,

Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius en Munting.

[Aanm.: De plant komt in vele vormen voor, waarbij men onderscheidt: a. lanceolatum Weinm., alle bladen lancetvormig; b. patens (Symph. patens Sibth.), met roode bloemen en afstaande kelk; c. bohemicum (Symph. bohemicum F. W. Schmidt), met witte bloemen].

Tribus Lithospermeae *D. C.*

Echium *Tourn.*

928. E. **vulgare** *L.* In de duinen en op zand- en hooge grasgronden. ⊙ ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; — Bellingwolde, R. Stuffken; — Genemuiden, v. Heijn.; Agnietenberg Zwolle 1887, L.; Grafhorst, R. B.; T.; wallen Deventer 1876, K. (ook fl. *alb.*); Brinkgreve bij Deventer 1839, Halb.; Romb.; — Harderwijk 1856, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen, G. B.; Fockema; spoorweg aldaar 1881, C. v. d. Broek; kerk Hoog Keppel, wie?; Arnhem, C. A. Bergsma; B. W.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Thomson; binnendijk Nieuwe haven aldaar, N. Abel.; 1855, Th. Abel. (ook fl. *alb.*); Wageningsche berg 1833, Wtt.; Culemborg, H. S.; Zand aldaar 1850, P. A. Bergsma; Spoel aldaar 1835, D. S.; 1835, Kraamw.; spoorbaan aldaar, C. A. Backer; — Amersfoort, Garj.; Doorn, v. d. T.; — spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Willemspark Amsterdam 1885, Smith; IJmuiden, Exc. 1881; Velsen 1885, wie?; Zandpoort 1875, Coll. Nat.; Bloemendaal 1864, Coll. Nat.; 1869, Hoek; Middenduin bij Overveen 1871, en Bentveld 1870, Groll; Overveen, v. H.; Buse; 1870, Boerl.; Kraantje Lek 1838, Romb.; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem 1871, O.;

1891, Boerl. (fl. *alb.*); Overveen, Bennebroek en Vogelenzang, M. D.; – Noordwijkerhout, Exc. 1883; Noordwijk 1872, Boerl.; Exc. 1888; duinen aldaar (fl. *alb.*) 1839, v. d. T.; Katwijk 1827, Wtt.; 1842 en 1843, O.; v. d. B.; duinen Leiden 1834, Wtt.; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Wassenaar 1832, S. S.; 1832, Forsten; 1835, Mb.; Perin; 1841, B. W.; 1856, S.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage G. B.; V. Z.; Scheveningen, 1850, S.; R. B.; Schiedam 1893 en Delft 1893, v. d. Voo; Varkenoordsche dijk Rotterdam 1899, Wachter en Jansen; station Zwijndrecht 1882, V.; houtwerf bij het veer te Papendrecht 1894, en binnenkalkhaven Dordrecht 1878, Posth.; – meelfabriek Middelburg 1896, L.; Hoek 1862, A. W.; – Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Ginnekenpoort Breda, v. A.; – Maastricht, Franquin.; 1870, Groll; vestingwerken aldaar, v. Hov.; langs de Maas bij Slavante, v. Hov.; ruine Valkenberg 1900, V.

(Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; Haren en Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; – Borne, Delden, Mej. H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; – Nijmegen 1892, Ogt. in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; Eikelenberg, B. J. v. Wagensveld; Putten, Tiel, Culemborg, C. A. Backer in herb. pr.; – Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; Schalkwijk, C. A. Backer; – Amsterdam, J. Koornneef; station Heilo, C. A. Backer; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; duinen Santpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; zanderij tusschen Bussum en Hilversum 1900, Koning in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; Bloemendaalsche bosch, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Wassenaarsche slag 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Overschie 1894,

Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vlissingen 1887, L. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Bouwland Villapark te Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); – station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Vaassen (1 ex.), Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); – parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Egmond binnen (fl. *alb.*), v. E. (Arch. 2. I. p. 395); Duinvliet en Zandvoort 1894, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 74); van Velsen tot 's Gravenhage zeer talrijk aan de binnenzijde der duinen en op de binnenduinen, ontbreekt op Voorne en in de Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); – Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); Walcheren A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); meelfabriek Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); haventerrein Vlissingen en op opgevoerden grond buiten de voormalige duinpoort aldaar, L. (Arch. 2. V. p. 383); – Venlo, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Pietersburen, Gronsveld, Amby, Valkenberg, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. VI. p. 321); Oude vestingmuur, oude stadsgracht en ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman; voor Meppel, Heerewaarden in Prodr. Ed. I. p. 155 en Rhenen, Doetinchem, Keppel, Doesburg, Hattem en Zwolle bij de Gorter.

[Aanm.: In Herb. Kok Ankersmit komt nog een vorm voor die het midden houdt tusschen den gewonen en den vorm Wierzbickii; op klaverland te Apeldoorn 1879, K. A. Bij

deze vorm zijn de meeldraden kleiner dan de bloemkroon, deze echter grooter dan de kelk, terwijl bij de echte vorm Wierzbickii de kroon kleiner dan of even groot als de kelk moet zijn.]

E. calycinum *Viv.* Als opslag in met afval van Sumac bemest land te Apeldoorn 1877, K. A., werd door Oudemans vermeld in Arch. 2. III. p. 224; ik heb deze plant niet weergevonden in Ankersmit's herbarium.

Pulmonaria *Tourn.*

929. **P. longifolia** *Bast.* In West- en Zuid-Frankrijk, Luik, in luchtige en dichte bosschen. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: op de berghelling bij het veen van den Plasmolen, tusschen houtgewas 1874, Lac. en Th. Abel.; Un. 1873; 1897, G. en V. (Cfr. Arch. 2. II. p. 85).

930. **P. officinalis** *L.* In schaduwrijke bosschen. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Kornjum, C. A. Bergsma; 1850, S.; kerkhof aldaar 1873, Hinxt; Matenastate aldaar 1850, S.; *) — Deventer, Romb.; Diepenveen 1848, Tijhaar; Wijhe en in de bosschen van „de Gelder", L.; — Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; bosschen Terwolde 1877, K.; Bronckhorst bij Brummen 1873, K. A.; Middachten, Ogt.; bij het kasteel Middachten tusschen het gras in een der lanen van den grooten weg naar het kasteel 1874, O.; lage bosch te Middachten, Posth. en K. A. (als *obscura* Dum.); de Steeg, de Vriese; Arnhem, Thomson; wallen bij de Sabelpoort aldaar 1815, N. Abel.; bosch op Hulkestein bij Arnhem, v. d. T.; slootkant bij het Barbaragesticht Culemborg, C. A. Backer; — Maarssen, Doornenbrug 1836 en 1837, D. S.; Vechtoever aldaar 1827, Suerman; — Hagestein, herb. v. H.; —

*) In Herb. v. Tuinen, kerkhof Cornjum 1872 en bank Matenastate te Cornjum, nog van 1874.

Bovencarspel 1896, Sanders; — Leiden 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1841 en 1843, B. W.; S. S.; 1843, de Vriese; Spanjaardsbrug en boschje op de Zijl, S. S.; Duifhuislaan 1843, O.; 1854, de Grijs (nog van daar aanwezig in herb. V. Suringar van 1894 en 1895); bosch te Rijswijk 1898, v. d. Lek; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. herb. Groll; bosch Ouwendijk bij 's Gravezande 1881, herb. O.; zandweg Dordrecht 1836, Lac.; — Moesbosch, de Marrée; Ter Boede en tusschen Ter Boede en Moesbosch, de Marrée (ook 1873, L. in herb. pr.); Souburg 1881, Buijsm.; — holle weg bij Epen 1897, en Vijlen 1897, V.; in modderige holle wegen te Harles en Holset bij Vaals 1872–1874, Lac. (als *P. saccharata* Mill., door Oudemans als *P. officinalis* gedetermineerd en uitgegeven onder N°. 984, ook echter als *P. affinis* Jord.).

(Stowensche bosch bij Salzbergen 1901, Bernink in herb. Rieter; Wijhe 1886, L. in herb. pr.; Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Middachterbosch, A. H. Blaauw; Rijswijk (Gld.), B. J. van Wagensveld, — Rijswijksche bosch (Z.-H.), D. de Visser Smits in herb. Heukels; 1902, F. H. v. Iterson in herb. pr.; Rotterdam (sierplant), H. v. d. Linden; bosch te 's Gravezande, J. F. Wichard; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; West Souburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Timmermanslaan Maarssen, v. d. T. (Arch. 1. V.* p. 439); — bij Haarlem in de vlakte tusschen de buiten- en binnenduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 395); — Wassenaarsche duinen, de Wit Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Westland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 395).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Voor Zutphen, Tijhaar; Tiel, Buren en Haarlem, de Gorter; Baarn, Fl. B. S.; Weidum en Dronrijp, Fl. Fris.

Lithospermum *Tourn.*

931. L. officinale *L.* In de duinen, op boschgrond, hier en daar in bouw- en weilanden, en aan dijken. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Zalk, T.; v. Heijn.; bosch te Zalk 1846 en 1849, R. B.; — 's Heerenberg 1833, en Eltenberg 1833, Wtt.; Nijmegen, Perin; — Willemspark Amsterdam 1884, Smith; Oosthuizen 1894, Sanders; Zandvoortsche duinen 1877, v. d. Veen; Zandvoortsche straatweg 1833, S. S.; v. d. T.; Bloemendaal, v. H.; duinen aldaar, Exc. 1883; Aardenhout 1851, Buse; Groot Bentveld, V. Z.; Middenduin 1870, Groll (nog aldaar in 1893, Ogt. in herb. pr.); Overveen, Forsten; 1864, Hartsen; 1873, Boerl.; 1887, Posth.; Haarlem, v. H.; de Vriese; 1837, Lac.; B. W.; 1868 en 1870, O.; S.; Hillegom, v. d. B.; Katwijk, O.; Persijnspan, S. S.; Leiden 1835, Mb.; tusschen Katwijk en Wassenaar „de Pan" 1901, Jongm.; Wassenaar 1833, S. S.; 1833, Wtt.; O.; Waalsdorp, en pompstationsweg 's Gravenhage 1894, Destrée; Scheveningen, Exc. 1884; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Groenestrand Rockanje 1900, Struyk.; — Zierikzee, Dz.; Reigersbosch, Un. 1894; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Oosterzwake 1839 en Driewegen 1838, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; Hoek 1863, A. W.; Neuzen en Hoek 1857, A. W. en Douw; — St. Pietersberg 1869, O.; 1885, K.; Oud Valkenberg 1885, K.; Maastricht, v. Hov.; Valkenberg 1866, H. d. V.

(Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; — Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Rijksdorp te Wassenaar 1901, Struyk. in herb. pr.; — Nieuw- en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; Oranjezon 1896, Ogt. in herb. pr.; — Houthem 1899,

Costerus in herb. pr.; tusschen Bijebosch en huis ter Geul Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 127). Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman. Zwolle, de Gorter; Martgum, Beetgum en Finkum, Fl. Fris.

932. L. arvense *L.* In de duinen, op bouwlanden en langs wegen. ⊙ en ⊙. *April–Aug.*

In Herb.: tusschen Gent en Padang op Texel 1867, H. d. V.; Coxdorp 1895, V.; – buiten de Noorderpoort aan de eerste brug te Franeker 1863, J. M. de Boer; Gaasterland 1894, L.; Herbayum tusschen Dronrijp en Menaldum 1840, Sprée; – Vierhuizen 1856, Strat.; Nieuwe Pekela, Dr. J. A. W. Pott; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1856, R. B.; Vollenhove 1893 en Zwolle 1892, Carm.; Olst 1896, en Wijhe 1885, L.; Deventer 1845 en 1846, T.; 1876, K.; stationsterrein aldaar 1879, L. J. v. Veen; vestingwerken en bouwlanden aldaar 1842, M. J. Cop; – graanpakhuis Apeldoorn 1899, en Onkelaar bij Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; 1878, K. A. (*forma?*) Arnhem, S.; Thomson; Nijmegen, B.; Perin; Hees, Neerbosch en Weurt, N. en Th. Abel.; Noordermolen Groesbeek 1887, G. en V.; Avezathe, Buren, Zoelen, Post; Bennekom 1856, v. H.; – puin Eem bij Amersfoort, Hoevelaken 1891, Garj.; Meern 1870, Groll; Ameliswaard 1883, Molengr.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht, C. A. Bergsma; 1827 en 1835, Wtt.; v. H.; Coll. Nat.; O.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Kromme Rijn Utrecht 1837, Hartm.; Vechten 1835, D. S.; Vleuten, v. d. T.; – Oosterdoksdijk Amsterdam, Lac.; Zeedijk 1866, O.; Sloterweg aldaar 1838, Romb.; ringdijk Haarlemmermeer, Exc. 1888; Velsen 1870, Groll; 1873, Hoek; Velserduin 1873, Boerl.; Zandvoort, V. Z.; Middenduin 1879, Groll; Overveen 1837, Buse; 1878, S.; 1873, Boerl.; Haarlem,

Splitg.; Bennebroek, Buse; – Hillegom, v. d. B.; stalen Spanjaardsbrug Leiderdorp, Dz.; 1841, S. S.; Groenhoven bij Leiden 1899, V.; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Leiderdorp, Kerb.; Leimuiden, V.; Katwijk 1833, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Houtrust, Destrée; Scheveningen, Dz.; 1866, H. d. V.; Nieuwe Scheveningsche weg bij Witte brug 1894, v. d. Lek; Delft, herb. v. H.; 's Gravezande, V. Z.; 1879, S.; Hoek van Holland, overkant 1886, V.; huis ter Rivier Overschie 1896, V.; stationsemplacement Vlaardingen 1901 en kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; tusschen Delfshaven en Schiedam, v. d. Voo; station Zwijndrecht 1884, V.; 1884, C. v. d. Broek; Dordrecht 1882, V. (westzijde eiland); – Zuid-Beveland, Dz.; 1840, v. d. B.; Wilhelminapolder 1838, v. d. B; Kloosterzande 1845, B. W.; Breskens 1880, Buijsman; Groede 1877, L.; 1877, C. Brakman; zeedijk Hoek 1888 en Sas van Gent 1854, A. W.; Eede 1861, A. W.; – Sleeuwijk 1835, Lac.; wal tusschen Water- en Haagpoort, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Plasmolen 1897, G. en V.; St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; Biesland 1886, Meerssen 1897, Mesch 1897, Scharn en Bemelen 1897, Houtem en Oud Valkenberg 1897, V.; Valkenberg 1864, H. d. V.; Epe en Gulpen, Un. 1883; Gronsveld 1894, V.

(Lutjewoude in koornland 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Opheusden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Heteren 1880, Schipper in herb. pr.; Randwijk, Dussen, Culemborg, – Werkhoven, Haarlem, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek, W. C. Kenniphaas in herb. Heukels; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; –

Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; achter Carré bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — spoordijk Leiden 1900 en Hillegommerbeek 1891, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1899 en Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; stationsterrein aldaar 1898, Ogt. in herb. pr.; — Onderste molen en langs de Maas bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Heremiet te Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: de Teuge 1874, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); — meelfabriek Middelburg 1897, L. (Arch. 3. I. p. 340); tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gulpen, Un. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. VI. p. 321).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Bruman.

933. L. **purpureo-coeruleum** *L.* Bergwouden onder struikgewas, in gematigd Europa. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: een exemplaar, als opslag uit bemesting met Sumacafval, Apeldoorn 1877, K. A. (Cfr. Arch. 2. III. p. 212).

Myosotis *Dillen.*

934. M. **palustris** *Roth.* Aan waterkanten, op veengronden en op moerassige weilanden. ♃. *Mei—Sept.*

a. **vulgaris** *Cop.* (*genuina* Aschers). Haren aan den stengel afstaand; zeer algemeen.

In Herb.: Harkstede 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Mastenbroekerpolder 1891 en Marslanden bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; 1876, K.; Platvoet bij Deventer 1846, en tusschen Deventer en Olst 1846, Cop; Bathmen, Un. 1850; Gramsbergen 1853, Kros; Collendoorn bij Hardenberg 1894, L.; — Harderwijk, R. B.; Putten, Stolz; tusschen Voorst en de Pol 1849, Cop; Warnsveld 1880, Groll; Nijmegen, B.; Meerwijk bij Nijmegen 1851, N. en Th. Abel.; jachthuis Malden, Un. 1853; — Amersfoort, R. B.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1834, D.S.; 1859, R. B.; Amsterdamsche straatweg aldaar, v. d. T.; Loenen bij Utrecht 1848, Lac.; Schalkwijk 1833 en Wikkenburg 1826, Wtt.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; — Jaagpad Amsterdam, Fl. Amst.; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Zandvoort, v. d. T.; Overveen, wie?; Aardenhout 1838, Romb.; Haarlem, Splitg.; 1875, Groll; Buitenspaarne aldaar, Buse; Haarlemmerhout 1875 en Bentveld 1870 en 1876, Groll; — Lisse 1836, v. d. B.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Forsten; B. W.; 1872, Groll; Groenesteeg Leiden, Kerb.; 's Gravenhage, R. B.; 1902, v. Breemen; Loosduinen, V. Z.; Rotterdam 1850 en Fijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; Boonepad aldaar 1882, V.; Crabbehof onder Dubbeldam 1847, Cop; Heikop, v. H.; — Renesse 1844, v. d. B.; duinen Koudekerke 1863, A. W.; tusschen Wemeldinge en Oosterschelde 1840, v. d. B.; kanaal Sas van Gent 1845, en Hellendijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; kanaal Neuzen—Sas van Gent 1853, A. W.; Aardenburg 1861, A. W.; — Speelhuis, v. A.; 's Hertogenbosch en Vlijmen, v. Hov.; tusschen Boxmeer en Sambeek, Un. 1853; — Beek—Elsloo 1880, Boerl.;

Maastricht 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Oud-Valkenberg 1864, en Vaals, 1866, H. d. V.; Valkenberg, Steichen.

(Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1873, v. Tuinen in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, Amstelveen, W. H. ten Seldam, Overlangbroek, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; Baarn 1881 — Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Drafna onder Huizen 1898, Koning in herb. pr.; Zandvoorderlaan, A. C. J. van Goor, in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Valkenburg 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; langs de Rotte aldaar, H. v. d. Linden; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Papendrecht 1878, Dordrecht 1893, Posth. in herb. pr.; — tusschen Vrouwenpolder en Oost-Kapelle 1890, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Hulsberg en Wijnaendsrade, Steichen in herb. pr.; langs beeken bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Terschelling en Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); Scheene, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Kallenkote en Zuidveen bij Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Hasselo, Haaksbergen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen — straatweg van Zutphen naar Brons-

bergen, haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Beekbergerwoud, Wtt. (Tijdschr. III. p. 4); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. V. p. 405); Apeldoorn zeer algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Dishoek en tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Velden, Hamert, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **aquatica** *Cop.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; — Diepenveen en Overweg naar Raalte bij Diepenveen 1846, Cop; Platvoet bij Deventer 1846, T.; — tusschen Deventer en Apeldoorn 1839, Halb.; Apeldoorn 1851, K. A.; Arnhem, Thomson; Meerwijk, Th. Abel.; Renkum, Buse; Geldermalsen, H. S. (Coll. Nat.); — Sterkenburg 1865 en Achttienhoven 1865, Knüttel; Utrecht 1857, A. W. Hartsen; — Castricum 1895, V.; Naarden 1864, O.; — Noordwijk 1872, Boerl.; Houtrust bij 's Gravenhage en Loosduinen, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Maasoever aldaar 1838, Lac.; Biesbosch Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Prinsenpolder aldaar 1847, Cop; Noordendijk aldaar 1848, G. Alpherts.

(Marslanden bij Zwolle 1892 en Delft 1875, L. in herb. pr.)

Bovendien: In een sloot te Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 299).

γ. **strigulosa** *Rchb.* (*M. strigulosa* Rchb.; Prodr. Ed. I. p. 157. Cfr. Arch. 1. III. p. 460). Haren aan den stengel aangedrukt.

In Herb.: Groningen, v. H.; – Kampen 1847, R. B.; T.; Giethoorn 1893, en Luttekersteeg bij Zwolle 1892, L.; Deventer, Halb.; – tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Apeldoorn 1853 en 1872, K. A.; Wijk bij Duurstede en Culemborg 1844, W. K.; – Amersfoort 1891, Garj.; – Zandvoort, v. d. T.; – duinsloten Renesse 1844, v. d. B.; Hellendijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; – Wylre en Vaals 1866, H. d. V.

(Veecaten bij Zwolle 1894, L. in herb. pr.; – Utrecht 1900, v. Embden in herb. Heukels; – Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem 1888, Costerus in herb. pr.; – Heugem 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Herb. Hoffm. (Arch. 1. I. p. 470, de groeiplaats Twello Cop aldaar vermeld, vindt men terug onder *M. caespitosa*, evenzoo de opgaven Loenen, Lac. Prodr. Ed. I en Vollenhove 1886, G. en L. (Arch. 3. I. p. 572); Dordrecht? herb. Lac. (Prodr. I. p. 157); – Walcheren, v. d. B. (Tijdschr. IX. p. 262); – weide te Hees, de Haas (Arch. 2. VI. p. 527, deze plant was niet meer te vinden).

[Aanm.: In Arch. 1. III. p. 504 wordt gemeld Huge nabij Apeldoorn. Waarschijnlijk drukfout, want in Arch. 2. III. p. 193 schrijft Kok Ankersmit: „in 1853 op den Teuge aangetroffen, heb ik ze later veel langs het kanaal naar Dieren opgemerkt."]

b. forma **laxiflora** *Rchb.*

In. Herb.: Nijmegen, N. en Th. Abel. (n. l. te Ubbergen en Beek Cfr. Arch. 2. V. p. 299).

Bovendien: langs slooten bij Tivoli, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276).

[Aanm.: De groeiplaats aan kolken langs den straatweg tusschen Deventer en Olst 1846 Cop., heb ik reeds opgenomen onder *α.* vulgaris. Cop (Arch. 1. I. p. 470) onderscheidt hier nog twee vormen, waarvan zijn vorm a. overeenkomt met Reichenbach's vorm laxiflora, zijn vorm b. volgens de beschrijving zoude zijn M. strigulosa, het door hem gedetermineerde exemplaar behoort mijns inziens tot M. palustris *α.*]

935. M. caespitosa *Schultz.* Langs slooten en op vochtige weilanden. ⊙ en ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1902, G. Dyt en Jongm.; duin achter Hoorn aldaar 1881, Groll; meent bij de Westen op Texel 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; sloot achter de Loodsuitkijk op Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Hollum op Ameland 1869 en tusschen Nes en Buren aldaar 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, en — Giekerk 1882, S.; Kollum bij Dokkum 1865, H. d. V.; Leeuwarden 1847, Hinxt; — Onland bij Groningen 1835 en 1866 en Harkstede 1831, v. H.; — Land van Vollenhove, 1898, L. en G. (als *strig.*); Kampen, R. B.; Singels aldaar 1847 en 1848, T.; Zwartendijk bij Kampen 1848, T. (als *strig.*); Kampereiland 1849, T.; Steenwijk, Un. 1892; Diepenveen 1847, T.; 1848, Tijhaar; Borne 1901, L.; Collendoorn bij Hardenberg 1894 en Losser 1893, L.; — Teuge bij Twello 1898, K. A.; Twello 1847, Cop (als *strig.*?); de Hoeve bij Nijkerk en in 't zwarte broek aldaar, Stolz; Epe, Un. 1890; Ruurlo 1881, L.; Borculo 1877, K.; Arnhem, S.; Nijmegen, Perin; Oosterhoutsche bosch 1841, Lac.; Wageningen 1882, K.; — Amersfoort 1861, R. B.; tusschen Renswoude en Venendaal 1898, G. (als *strig.*); tusschen Doorn en Driebergen 1865, Knüttel; Darthuizen, v. H.; veengrond Loenen 1848, Lac. (als *strig.*); Waverveen, Stud. Bakker; Achttienhoven 1842, Lac.; — Oud Diemen 1863, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Amstelveensche weg 1836, v. H.; 1845, J. W. R. Tilanus (P. N. S.) (als *scorpioid.*); 1842, de Vriese (P. N. S.); slootkant

Bergen, Un. 1891; Breesaap, Buse (als *strig.*); Bentveld 1839, Mb.; Haarlem 1870, Groll; Spaarndammerweg 1894, V.; Heemstede 1872, O.; duin waterleiding Vogelenzang, Un. 1854; — Sassenheim 1857 en 1860, S.; rietveen Leimuiden, Dz.; Zuddelanden achter Leimuiden 1839, S. S.; Leimuiden, Dz.; Exc. 1883; Warmond 1842 en Noordwijk 1846, B. W.; Leidschen dam, Barger; 's Gravenhage, V. Z.; 1902, v. Breemen; Loosduinen en Ter Heide, Un. 1851; Delft 1845, de Bruijn; langs de Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1901, Jongm.; Hendrik Ido Ambacht 1899, Posth.; — duinplassen Haamstede, Un. 1894; Schouwen 1894, v. d. B.; Zuid-Beveland 1839, 1840 en 1841, Oosterschelde 1840 en duinen Walcheren 1841 (als *strig.*) en drinkputten Oranjezon 1840, v. d. B.; Sas van Gent, A. W.; — Breda, Ulvenhoutsche bosch en Heusdenhout, Un. 1852; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen, Un. 1898 (als *strig.*); Choorbeek bij Negenterhoek nabij Grathem 1900, G. en en Jongm.; Heerlen 1896, G.

(Oldeboorn 1863, Holk. en 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Muiderberg, F. Hulk. in herb. Heukels; Sphagnetum Diemen 1887, Costerus in herb. pr.; Diemerbrug, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Oud Diemen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bussum 1894 en 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Voorschoten 1885, Struyk. in herb. pr.; aan den Noordweg te Delft, J. H. C. Sorber in herb. Heukels; Rijsoord 1899, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roozendaal in herb. Heukels; Zoutelande 1874 en Oranjezon 1879, L. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Broekven Un. 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); —

Terissert, tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Beckum, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 630); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321); Simpelveld, Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 20).

β. **gracilis** *Cop.*

In Herb.: Kampen 1847, R. B.; Zalk 1848, T.; Collendoorn bij Hardenberg 1894, L.; — de Grebbe 1833, v. d. B.; — Leimuiden, Dz.; — Zuid-Beveland 1859, v. d. B.; — Boxmeer, Un. 1853.

Bovendien: Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 396).

γ. **laxa** *Cop.* (en niet Ascherson, zooals in zijn Fl. van Brandenburg).

In Herb.: aan een sloot langs het Schependijkje te Zwolle 1887, L.; Bathmen, Un. 1850; — Groot Bentveld, Mb.; — Leimuiden, Dz.; — Boxmeer, Un. 1853.

δ. **humilis** *Cop.*

In Herb.: Duinpan tusschen West Terschelling en Midsland, Un. 1886; — duinpoel achter Oranjezon 1841, v. d. T.; v. d. B.!

ε. **gigantea** *Vuyck.* (Stengels 1 M hoog).

In Herb.: tusschen Wenum en Wessel 1899, K. A.

936. M. silvatica *Hoffm.* Boschplant uit heuvelachtige streken. ⊙ en ♃. *April—Aug.*

In Herb.: tusschen Kampen en Elburg 1870, Hoek; Apeldoorn 1877, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Monferland bij Doetinchem 1845, Cop; Nijmegen, B.; Ubbergen 1844 en 1864, Th. Abel.; Molengang te Ubbergen en huis Ubbergen, Th. Abel.; op de laatste plaats ook cor. *alb.* 1865, Th. Abel.; achter het Roode Hert te Ubbergen 1841, v. d. T.; Uilenput bij Nijmegen 1864 en 1872, v. H.; — bosch van Zandbergen bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht 1879, A. C. Oudemans; — Vlietlaan bij Stadwijk 1894, V.; Loosduinen, Destrée; Louterbloemen onder Dubbeldam 1898, Posth. (cor. *alb.*); — St. Pietersberg 1896, G.; 1897, V.; Louberg bij Maastricht 1894, de Haas; Beek 1869, O.; Beek—Elsloo 1886, K.; bosschen Bunde 1869, Lac. (als *hispida*); Borchharen bij Meerssen, Un. 1861; Valkenberg 1866, H. d. V.; hermiet aldaar 1902, Jongm.; Keuteberg aldaar, Exc. 1889; Gulpen, Un. 1861; 1899, G. en V. (fl. *roseis*).

(Almelo 1891, Carmigg. in herb. L.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — Amsterdam, J. Koornneef; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Mook, Un. 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.; hermiet te Valkenberg (var. *lactea*), Steichen in herb. pr.; Sibbe 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Achttienhoven, Asscher (Arch. 1. I. p. 443); — Plasmolen, Th. Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 20); Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts wordt nog vermeld een forma *laxa*, voor het huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 299).

[Aanm.: M. silvatica is de soort die algemeen in bloemperken wordt gekweekt en daar lang blijft standhouden, wanneer de tuin verwaarloosd wordt of uit zaad zich voortplant

in de nabijheid van plaatsen, waar zij oorspronkelijk gezaaid is. Behalve de exemplaren uit Limburg en misschien van Ubbergen zijn al onze inlandsche exemplaren als verwilderde planten te beschouwen. Men onderscheidt naast den hoofdvorm een vorm *β.* alpestris, den eigenlijken grondvorm der tuinplanten en een vorm *γ.* lactea, met melkwitte bloemen. De tegenwoordige vaak gekweekte varieteit Eliza Fonrobert met talrijke bloemkroonslippen is een fasciatie der gewone soort.]

937. M. hispida *Schldl.* (*M. collina* Ehrh. en Fl. B. S. p. 772; *M. stricta* Fl. B. S. pr. parte). In de duinen, langs dijken en wallen en op zandig bouwland. ⊙ en ⊙. *April—Juli.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; 1881, Groll; Miente bij de Koog op Texel 1869, Holk.; de Waal op Texel 1860, Lac.; duinen Vlieland 1869, West-Terschelling 1869, Ameland 1869 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum, Bleij; 1897, Schipper; — Oostbroek, v. H.; — Kampen, 1847, v. d. T.; 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Hasselterdijk bij Zwolle 1894 en Manweg bij den overgang van de spoorbaan bij Zwolle 1902, L.; Deventer 1847, T.; Platvoet aldaar 1847, Cop; Enk bij Deventer 1846, en Brinkgreve aldaar 1847, T.; Diepenveen 1846, Cop; Hardenberg 1893, L.; — Harderwijk 1872, R. B.; dijk tusschen Wilpe en Twello 1847, Cop; 't jachthuis te Zutphen 1847, T.; Middachten 1866, v. H.; Westervoort, Thomson (als *stricta*); Hunerberg, N. Abel. (als *stricta*); Ubbergsche weg 1897, G. en V.; Geldersch hof bij Nijmegen 1851, Th. Abel. (als *stricta basiantha*); Marienboom bij Nijmegen 1851, Th. Abel.; Groesbeek 1866, v. H.; Papensteeg bij Tiel, Post; — Amersfoort, D. S.; 1877, K. A.; Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Manen, Exc. 1902; G.; Janse en Jongm.; Darthuizen, v. H.; Grebbeberg 1902, G.; Janse en Jongm.; Zeist en Houdringen 1844, Wenck; — Oud-Bussum 1871, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Sloterweg 1839, Romb.; tusschen Schagen en Schagerbrug 1901 en duinzand

Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Zandvoort, v. H.; Buse; Breesaap 1872, Boerl.; Zandpoort 1867 en 1871, O.; Velsen 1871, Groll; Bloemendaal, v. H.; 1872, Boerl.; duinen aldaar, Exc. 1883; Overveen 1832, v. H.; 1837, Buse; 1873, Boerl. (als *stricta*); Schapenduin 1870, Schooten 1872 en Haarlemmerhout 1870, Groll; Haarlem 1872, Boerl.; Vogelenzang, Exc. 1878; Haarlemmermeer 1871, Groll; – Noordwijkerhout, Exc. 1883; tusschen Sassenheim en Lisse, v. d. T.; Sassenheim 1863, S.; Noordwijk, Dz.; Katwijk, B. W. (als *stricta*); binnenduinen aldaar 1854, v. H. Jr.; pompstation waterleiding aldaar 1902, Struyk.; Leiden, Dz.; B. W.; O.; tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; Exc. 1897; tusschen Haagsche Schouw en Voorschoten 1873, Hoek; Voorschoten, Forsten; Wassenaar 1832, S. S.; Buiten van Prins Hendrik 1873, Boerl. (als *stricta*); 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; 1882, V.; R. B.; Houtrust, Destrée; Scheveningen, R. B.; 1891, v. d. Voo; Maasdijk 's Gravezande 1845 en Staalduin 1847, v. d. T.; Rotterdam 1892, v. d. Voo; bouwland Zwijndrecht 1878, Posth.; – dijken Zuid-Beveland 1839 en 1843, duinen Walcheren 1838 en 1839, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; Nieuwvliet 1878, L.; – Fort Isabel, v. Hov.; – Keer, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883.

(Kerkhof Suameer 1866, – Zwolle 1870 en 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Herculo 1884 en Ittersum 1894, L. in herb. pr.; – Beekhuizen bij Velp 1896, Ogt. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; tusschen het graan te Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Maarssen 1872 en Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; de Bilt, Zeist, W. C. v. Embden; Bussum, J. Koornneef in herb. Heukels; 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1891, L. in herb. pr.; Naaldeveld, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Oud-Valkeveen 1892, Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; Sant-

poort 1884, Heinsius in herb. pr.; Kraantje Lek 1890 en Haarlemsche waterleiding 1901, Costerus in herb. pr.; — Wassenaar 1885, Struyk. in herb. pr.; duinen 's Gravenhage 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1887 en duinvalleien op Walcheren 1893, L. in herb. pr.; — weg naar St. Urbanus bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg bij den hermiet, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — Spoel te Culemborg, Wenck (Arch. 1. I. p. 479); — binnenwegen bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 630); Bergen, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); duinen Schouwen, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 479); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); dijken Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 293); — terrein Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 1. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. forma **umbrosa** *Cop.*

In Herb.: Veenhuizen en Randen bij Diepenveen 1848, Cop; — vestingwerken Nijmegen 1851, Th. Abel.; Spoel te Culemborg 1845, Wenck.

Bovendien: Gorssel, Cop; Zuid-Beveland 1845, v. d. B. in herb. V. Suringar.

γ. forma **procumbens** *Cop.*

In Herb.: wal Deventer 1847 en dijk naar Twello 1847, T.; — Haarlemmerduin 1867, O.; —

Ruine van Teijlingen 1860, S.; — duinen Schouwen 1844, v. d. B.

938. **M. intermedia** *Link.* (*M. silvatica* Fl. B. S. p. 170; Fl. Leid ex part.; *M. arvensis* Fl. B. S.; Fl. Bat. N°. 397). Op akkers, grazige en beschaduwde plaatsen, langs wegen en dijken, in tuinen enz. ⊙ en ⊙, soms ♃. *Mei—Juli* en *Sept.*

In Herb.: Eierland Texel 1860, Lac.; Oostereind Terschelling, Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Bocht te Franeker 1840, v. H. (als *arvensis*); Witmarsum 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1850, S.; 1861, J. M. de Boer; — Groningen, A. Tresling; wallen aldaar 1826, v. H.; Oude Pekela, I. N. W. Pott.; — Meppel, v. Heijn.; — tusschen Oldemarkt en Peperga, Un. 1892; Kampen 1846, R. B.; Zandberg, 1848, T.; Zwolle, S. Schutte; Olst 1847 en Diepenveen 1846, Cop; Deventer 1876, K.; Platvoet bij Deventer 1846, Cop; Brinkgreve 1847, T.; Enck bij Deventer 1846, Cop; roggevelden aldaar 1847, T.; zand bij Deventer 1846, Cop; Twikkelerbosch bij Delden, Un. 1870; — Harderwijk, R. B.; straatweg Deventer Apeldoorn 1839, Halb.; Apeldoorn 1875, K. A.; tusschen Hummelo en Keppel, Un. 1850, Cop; Zutphen 1846, Cop; jachthuis aldaar 1847, T.; Arnhem, S.; 1879, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hunerberg, N. Abel.; Groenewoud bij Nijmegen 1882, Molengr.; — Amersfoort, R. B.; Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; Amerongen, Zeist en Bunnik, C. A. Bergsma; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); tusschen Werkhoven en Driebergen 1865, Knüttel; de Bilt 1830, v. H.; Kromme Rijn bij Utrecht, v. H.; v. d. T.; Hartm.; 1879, A. C. Oudemans; batterijen Vossegat, v. d. T.; Vleuten 1859, Coll. Nat.; Middelweg, 1e bedijking Mijdrechtsche droogmakerij 1877, Boerl.; — 's Graveland, v. H.; Naarden 1864, O.; Ooster-

begraafplaats Amsterdam 1867, O.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; langs den Amstel (als *pal.*) 1869, Hoek; Sloterdijk 1838, Romb.; Diemermeer, v. H.; (als *pal.*) C. A. Bergsma; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1857, Harting; Enkhuizen, F. B. de Wit Pz.; Zandpoort, v. H.; Bloemendaal, Buse; Leyduin 1873, Boerl.; Bentveld 1870 en Middenduin 1871, Groll; Elswout 1886, V.; Haarlem 1872, Groll; Bennebroek, M. D.; — Hillegom, Exc. 1897; Sassenheim 1857, 1860, S.; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Un. 1886; Warmond, Mb.; Leiden 1833, S. S.; Forsten; Perin; O.; B. W. (als *arvensis*); Hooge Morsch bij Leiden 1846, O.; in de Raam aldaar 1854, Kramer; meelfabriek Hooge Rijndijk onder Zoeterwoude 1898, V.; Rijnsburg 1853, S.; vlasland Valkenburg, S. S.; Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; tusschen Katwijk en Wassenaar, Exc. 1902; Wassenaar 1832, S. S.; Dz.; Mb.; 's Gravenhage, R. B.; duin aldaar, V. Z.; Naaldwijk 1845, v. d. T.; Rotterdam, Coll. Nat.; Molengr.; Varkenoordsche dijk tusschen Hillesluis en IJselmonde 1901, Jongm.; veenpolder Rotterdam 1893 en Schiedam 1892, v. d. Voo; Alblasserwaard bij Souburg 1850, G. P. A. Struyk. e. h. Cop; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1850, Cop; Smidshoek aldaar 1847, Cop; tusschen oliezaad Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; hofstede Vredelust tusschen 's Heer Hendrikskinderen en Wissekerke, Heer Arendsdorpe 1841, v. d. T.; Walcheren 1845, v. d. Cop; duinen Vlissingen 1880 en 1881, Buijsm.; St. Kruis 1861, A. W.; Zeildijk 1845, B. W.; — buiten de Ginnekenpoort, v. A.; Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Heusden, v. Hov.; — bouwland aan de Roer bij Roermond 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg 1870, Groll; 1894, V.; bouwland Beek, Boerl.; Sibbe 1901, Rieter (als *silv.*); bosschen Simpelveld 1899, G. en V.

(Bosch Martenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen;

Buitenpost 1866 en Hoornsche dijk bij Groningen 1865, Holk.; vestingwerken aldaar 1867, C. E. de Cock; Ondersmastate 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — dijk omsnijdingskanaal Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; Esserweg, Haren, Paterwolde, Peize, Onnen, Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Bleekerstraat bij Zwolle 1883, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Zeist, en langs de Vliet te Utrecht, W. C. v. Embden; — Muiderberg, J. Koornneef in herb. Heukels; Zeeburg 1887, Costerus in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1881, Heinsius in herb. pr.; Vogelenzang 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Lisse 1894, Ogt. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1879 en 1894, Posth.; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Koudekerke 1900, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: al de Noordzee eilanden behalve Vlieland, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Diepenheim—straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); — Bergen, Un. 1871 (Arch. 2. I. p. 272); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve Noord-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en Sint Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 121);

tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1033); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

β. **silvestris** *Schldl.* (*umbrosa* Cop.)

In Herb.: Hooge boomen bij Kampen 1848, T.; Vechtdijk in Genne bij Zwolle 1893 en 1894, L.; Eng bij Deventer 1846, Cop; — bouwland Voorst 1879, L.; Ruurlo 1885, in de Leusinkbrink, Ens.; — Amsterdam, Lac., Fl. Amst.; — Leiden 1835, Mb.; 1854, Dz.; korenland aldaar 1846, O.

Bovendien: Huis Ubbergen en bouwland Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300).

γ. **gracilis** *Cop.* (var. *agrestis* Schltd. ?)

In Herb.: Zuid-Beveland, Goes, v. d. B.

δ. **stricta** *Cop.*

In Herb.: Sloterweg bij Amsterdam 1839, Romb.

939. M. versicolor *Pers.* (*M. stricta* Fl. B. S. p. p. en *M. arvensis* Fl. B. S. p. p.). Op bouwlanden, beschaduwde en opene grazige plaatsen. ⊙ en ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1869, Oosterend aldaar 1869, hoogte bij de Burg op Texel 1869, Holk.; ? duinen Vlieland 1858, Lac.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; tusschen Midsland en West-Terschelling 1869, Holk.; — Oude Mirdum Gaasterland 1894, L.; — Hoogezand 1829, v. H.; tusschen de steenen te Groningen (ook als *stricta*) 1827, v. H.; Haren en Onnen 1827, v. H. (*arvensis*); — Zwolle 1873, B. v. Tuinen; Urksteeg

aldaar 1894, L.; langs de dijken van de Nieuwe Wetering en op de begraafplaats Bergklooster te Zwolle 1883, L. (als *stricta*); Kampen, R. B.; Deventer 1847, T.; Romb.; tusschen Hengelo en Oldenzaal 1896, Denekamp 1896, L.; tusschen Vinkes en Enterveen bij Goor 1898, G. en V. (als *intermedia*); — Harderwijk, R. B.; 1849, T.; Hattem 1850, T.; Gorssel 1877, K.; Ruurlo 1887, Ens.; Nijmegen, B.; Geldersch hof aldaar 1851 en Beek bij Nijmegen 1866, Th. Abel.; Veenendaal, Exc. 1899; Spoel te Culemborg 1844, W. K.; — Kalfsveld bij Amersfoort 1893, Garj.; „Vorderbusch" bij Zeist 1844, W. K.; Neerlangbroek, v. H.; Doorn 1833, Wtt.; de Bilt 1836, v. H.; Houten 1828, Wtt. (als *stricta*); Schalkwijk 1833, Wtt.; — ? Amsterdam, Fl. Amst.; Uithoorn, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; duinzand Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Santpoort 1867, O.; Haarlem, Splitg.; Bloemendaal 1832, v. d. B.; 1870, Hoek; Woestduin onder Vogelenzang 1833, Wtt.; Haarlemmermeer 1870, Groll; — Piet Gijzenbrug 1872, Boerl.; Sassenheim, Dz.; 1863, S.; Warmond 1839, Dz.; B. W.; duinen Katwijk 1833, Wtt.; drijftillen polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; Leiden, Perin; Hooge Morsch aldaar 1833, S. S.; Haarlemmervaart, Pierot; in de Raam bij Leiden 1854, Kramer; Valkenburg 1839, Buse; Wassenaar 1836, v. d. B.; duinen aldaar 1876, L. (als *stricta*); moestuin Groot Stadwijk onder Voorschoten 1902, V.; 's Gravenhage, V. Z.; v. H.; Loosduinen, Destrée; beek bij Kijkduin, Exc. 1887; — Walchersche duinkant en Oranjezon 1839, Oost-Kappel 1839, Clinge 1845, v. d. B.; Zandberg, B. W.; — Breda, C. A. Bergsma; buiten de Ginnikenpoort aldaar, v. A.; Princenhage, G. B.; — Beek en Geulle 1869, O.

(Heereveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Hoornsche dijk Groningen, C. de Gavere in herb. v. Tuinen; Ter Apel 1894, Schipper in herb. pr.;

Groningen, Eelderwolde, Onneresch, Esserweg, de Punt, Zuid Laren, R. de Boer en H. Kooi; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Geitenkamp bij Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1899, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. van Embden; — Westzaan, J. F. Wichard in herb. Heukels; Oudekerke aan den Amstel 1885, Heinsius in herb. pr.; Spanderwoud bij 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1894, V. Suringar in herb. pr.; Noordwijk 1894, en Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L.; — Oost-Kapelle 1877, L. in herb. pr.; Vroon Oranjezon 1898 en Ellewoutsdijk 1896, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — langs de Nieuwe Wetering tot school in Tongeren, straatweg Heino naar Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); — Apeldoorn, algemeener dan *intermedia*, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); — Abcoude, Asscher; (Arch. 1. I. p. 443); — Heemskerk, Castricum — Noordwijkerhout, Katwijk, lijst v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld voor Werkendam, Prodr. Ed. I. p. 160, voor Voorschoten reeds in Fl. Leid.; Rotterdam Fl. Bat. en Friesland in Fl. Fris.

β. **gracilis** *Cop.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Hulshorst bij Harderwijk 1850, R. B.; tusschen Twello en Deventer 1848, Cop; Twello 1847, Cop; Jachthuis Zutphen 1847, T.; — Loenen, Mheent 1848, Lac.; — Amersfoort, R. B.; — Amsterdam, Fl. Amst.; — Sassenheim, Dz.; Leiden 1833 en 1835, Mb.; Dz.;

Hooge Morsch bij Leiden, S. S.; Wassenaar, Dz.; — Zuid-Beveland, en Walcheren 1839, v. d. B.; — fort Isabel, v. Hov.

γ. **multiculmis** *Cop.*

In Herb.: Kampen 1850, en Zandberg aldaar, R. B.; — heide bij Gorssel 1848, Cop; Hattem 1850, T.; Twello 1847, Cop; Harderwijk 1849, R. B.; Nijmegen 1851, Th. Abel.; — de Bilt achter Botthenstein, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; Bloemendaal 1829, v. d. B.; — Leiden, Dz.; Wassenaar, Dz.; Staalduin 1847, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; Nuenen en Son 1850, v. Hov.

δ. **laxa** *Cop.*

In Herb.: Sassenheim, Dz.; — bosschen Clinge 1845, v. d. B.; mastbosch bij Hulst 1845, B. W. en v. d. B.

940. M. arenaria *Schrader.* (*M. stricta* Link et Prodr. Ed. I. p. 161, *M. arvensis* Fl. B. S. p. p.). Op zandgronden, op bouwlanden, aan wallen enz. ⊙ en ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Bij den Hoorn op Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Kampen, T.; 1849, R. B.; Zandberg aldaar, R. B.; Vollenhove 1893, L.; Deventer 1846, Cop; Enk bij Deventer 1846, T.; Diepenveen 1850, tusschen de Platvoet en den Borgel 1850, Cop; — Twello 1849, Cop; Nijmegen, B.; 1851, Th. Abel.; vestingwerken aldaar 1851, Th. Abel.; — Amersfoort, D. S.; R. B.; bosch te Zeist, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; — Noordwijkerhout 1846, O.; 1846, B. W.; Exc. 1883; Noordwijk 1841, Dz.; — Gennep, Middelaar, 1876, Lac. (herb. O. N°. 1196 als *hispida*).

(Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Hilversum 1872 en Graaf Florislaan aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); — Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321); Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 20).

β. **basiantha** *Rchb.*

In Herb.: kerkhof Kampen 1848, T.; Diepenveen, Cop; — Twello 1848, Cop; — Noordwijk, Dz.

[Aanm.: Deze soort wordt door Walraven voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen als allerwege groeiende opgegeven (Cfr. Arch. 1. IV. p. 293); evenzoo door van Eeden in de duinen van Bloemendaal en Overveen (Cfr. Arch. 2. I. p. 396). Waarschijnlijk berust deze mededeeling, althans wat de laatste betreft, op een verwisseling met M. hispida.]

Ordo Solanaceae *Juss.*

Lycium *L.*

941. L. halimifolium *Mill.* (*L. barbarum* Koch. en Prodr. Ed. I. p. 161). In heggen, aangeplant en verwilderd, vooral in de duinstreek. Oorspronkelijk Chineesche plant. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Pastorie Odoorn, Un. 1889 (reeds van daar vermeld in 1859 door Lacoste en Suringar, Cfr. Arch. I. V. p. 252); — Arnhem, S.; 1873, Groll; Nijmegen, Thomson; 1851, Perin; Ubbergen, Th. Abel.; Wijchen 1897, G. en V.; Druten 1863, v. H.; — Overveen 1835, Mb.; v. H.; v. d. B.; 1837, Buse; Haarlem, Engels; langs Elswouterhoek naar de Brouwerskolk onder Overveen, v. d. T.; — Noordwijk aan Zee 1833, S. S.; 1846, Perin; B. W.; 1874, O.; 1886, V.; Katwijk 1886 en Hoek van Holland, Destrée; — Haamstede 1854, v. Dissel; duinen Walcheren, Dz.; Domburg, Forsten; 1840 en 1841, v. d. B.; 1877, K. A.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; — dijk tusschen Almkerk en Dussen 1898, C. A. Backer; — walmuur Roermond, Un. 1900; Louberg bij Maastricht 1893, de Haas.

(Velsen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Katwijk 1887, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — Domburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1873, L. in herb. pr.; 1891, Ogt. in herb. pr.; — Hammert 1899, Rieter in herb. pr.; Neer Canne (Holl.) 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Heumen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); — Schoten, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); St. Pietersberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld voor Meern in Fl. B. S.

Lycium lanceolatum *Poir*, werd vermeld voor den St. Pietersberg bij Maastricht door Dumortier Prodr. p. 39 en Lej. Comp. III. p. 355; de plant is niet weder gevonden.

Solanum *L.*

S. Lycopersicum *L.* Inheemsch in tropisch Amerika; doch wegens de eetbare vruchten alom gekweekt; een enkele maal verwilderd. ⊙. *Juli – Oct.*

In Herb.: Haarlem 1900, C. A. Backer; — stadsmuur te Roermond, Un. 1900.

('s Gravenhage, D. de Visser Smits; Esschenlaan Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels.)

S. tuberosum *L.* Welbekende cultuurplant; wild in de Cordilleren van Chili en Bolivia, in 1584 door Walter Raleigh en in 1586 door Francis Drake in Europa ingevoerd; thans algemeen gekweekt en als toevallige opslag hier en daar waargenomen. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: van enkele plaatsen, verwilderd of verbouwd. Reeds vermeld door Munting.

942. S. nigrum *L.* Langs wegen, op mesthoopen, bebouwde en onbebouwde akkers enz. ⊙. *Aug.* — *Oct.*

In Herb.: Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; — Bolsward, J. M. de Boer (*chloroc.*); Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; — Helpman 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn; — Kampen 1850, R. B.; T.; Agnietenberg Zwolle 1870, Hoek; Deventer 1846, Cop (als *humile*, bessen echter zwart!) 1876, K.; kerkhof aldaar 1876 (als *humile*); Heemse 1868, v. d. Scheer en O.; — Harderwijk 1865, R. B.; Epe, Un. 1890; Soerensche bosch 1850, K. A. (zonder vrucht, als *humile* en *chloroc.* scrips. O.); opslag tuin Apeldoorn, Groll (bessen zwart, forma *atriplicifolium*); Zutphen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, Thomson; spoordijk Oosterbeek 1878, K. A. (*ochroleuc.*); aan de Waal te Lent bij Nijmegen 1839, Lac. (als *humile*; bessen echter pikzwart! is *atriplicifolium*); Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Amersfoort 1892, Garj.; Amersfoortsche berg 1847, v. d. Roemer; Doorn 1833, Wtt.; Fockema; Rhodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; de Bilt 1835, D. S.; Utrecht 1839, D. S.; v. H. (als *villosum*; bessen zwart, is *atriplicifolium*); Wikkenburg 1826, Wtt., (*Sol. nigrum leioc.* = *S. villosum*, v. H.; geen rijpe vrucht); tegen een muur op den dijk in het dorp Hagesteyn bij Vianen, v. d. T. (als *humile*, echter geen geelgroene bessen); Hilversum, v. d. T.; Hilversumsche heide 1845, Richard; Uithoorn 1870 en Zijdelmeer, Boerl.; Naarden 1864, O.; Zeeburg, Fl. Amst. (als *humile*, misschien *chloroc.*); Amsterdam, Fl. Amst.; kerkhof Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Middenduin, Buse; Breesaap 1871, Boerl.; Haarlem, Splitg.; Buse; 1838,

Romb.; — Noordwijk, B. W.; Leiden, Dz.; (kleine vorm, zonder eenige vrucht, als *humile*); 1832, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; Perin; 1842, O.; 1854, Dz. en v. d. B.; Loosduinen, Destrée; Kastanje watering Delft 1876, L.; 's Gravezande, V. Z.; Hillesluis Katendrecht en Oude Plantage bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; tuinen Dordrecht 1835, Lac.; Groenendijk aldaar, Cop (als *humile?*); spoorweg-viaduct aldaar 1882, V.; de Mijl onder Dubbeldam 1882, C. v. d. Broek; — Zeeland, Forsten; Zuid-Beveland 1842, v. d. B. (ook als *humile*); v. d. T. (als *humile*); Goes 1850, v. d. B. (als *humile*); 1838, havendijk aldaar 1842, v. d. B. (*chloroc.* als *humile?*); Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — 'sHertogenbosch, v. Hov.; — Beek en St. Jans-geleen 1872, Lac. (*chloroc.*); Maastricht, v. Hov.; Kheer, Un. 1861 (*atriplicif.*; kan dit zijn de *S. miniatum* die opgegeven wordt in Arch. 2. IV. p. 321 enz.?).

(Aan den weg van Haren naar Mikkelhorst 1869, Holk.; straatweg tusschen Oldeboorn en Beetster-zwaag 1866 en Koudum 1864, (als *humile*) v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Leens, J. Borgman; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; — Engbergen en Gendringen Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Overbosch Baarn, de Vuursche, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Bunnik 1874 (als *humile*), v. Tuinen in herb. pr; — Trompenberg 1899, Koning in herb. pr; Willems-park, A. C. J. v. Goor in herb, pr.; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; op een stuk veen aan den Klapwijkschen weg bij Delft, J. H. C. Sorber (als *humile*); Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam

H. v. d. Linden, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg Mevr. Snellen in herb. Heukels; 't Park West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; — Oudenbosch 1895, de Haas (ook als *humile*); Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Spaubeek en Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 368); — tusschen Wolvega en Terissert, Un 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Op alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — langs de Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Diepenheim, Enter—Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar, Heilo, Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); binnenwegen Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Al de zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 2. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Vrouwenpolder en Veere Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Bergen op Zoom en ruigte aldaar, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); — Venlo, Blerik, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arcen ook *chloroc.*) (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 321).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Bruman.

β. **rubrum** *Mill.*, varieteit met roode bessen.

In Herb: Keer in Limburg, Un. 1861.

Bij deze plant, gedetermineerd als S. miniatum Bernh. was aangeteekend: „fructus rubri, test. incolis.” Nemen we derhalve het getuigenis der inwoners van Keer voor juist aan, dan moet het wel de var. rubrum van S. nigrum zijn, daar de aanwezige plant volstrekt niet overeenkomt met S. alatum Moench (S. miniatum) die beschreven wordt als in het bezit van bijna gevleugelde stengels en takken, op de kanten met sterke, tandachtige uitwassen; dichter behaarde bladstelen en dieper ingesneden bladen. De scherpkantige getande stengels komen ook bij de gewone zwartbessige vorm voor en deze schijnt beschreven als S. nigrum melanocerasum Willd.

Van Sol. nigrum L. komen de volgende drie varieteiten voor:

β. Memphiticum Martius: Stengel en bladen donker violet aangeloopen, bloemkroon van buiten violet.

γ. chlorocarpum Spiller: Rijpe vrucht helder groen.

δ. humile Bernh. (S. humile Bernh. et Prodr. Ed. I. p. 162 als No. 697); rijpe vruchten groengeel.

De opgaven in den Prodr. Ed. I vermeld vindt men onder de groeiplaatsen van S. nigrum terug. Men heeft waarschijnlijk alle kleine exemplaren tot deze varieteit gebracht, zonder te letten op de kleur der rijpe bessen; ook bij de hoofdsoort worden de bessen eerst zeer laat zwart, zoodat niet geheel rijpe vruchten licht tot verwarring met de var. chlorocarpum Spiller (en niet Oud. zooals in Arch. 2. I. p. 294) aanleiding kunnen geven.

S. villosum *Lam.* Op gelijke plaatsen als de vorige doch ontbrekend in het geheele Noord-Westelijke vlakland van Europa. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Maastricht, Franquin. (zonder bessen).

Bovendien: In het Sticht, Favrod Fl. Bat.; Utrecht, Fl. B. S.

[Aanm.: Waarschijnlijk is het Maastrichtsche exemplaar slechts een zeer sterk behaarde vorm van S. nigrum. De door van Hall verzamelde exemplaren bij Utrecht althans hebben gedecideerd zwarte bessen. De opgave bij Miquel, „Noord-Nederl. vergiftige gewassen” berust op de mededeeling van van Hall, die, zooals zooeven gezegd werd, foutief is. Trouwens de geheele soort wordt door sommigen slechts voor een vorm van S. nigrum gehouden. De Gorter geeft in zijn

Flora VII Prov. Belg. foed. p. 68 bij S. nigrum reeds op: „variate baccis rubris, viridibus et nigris" terwijl ook Meese een roodbessige vorm aangeeft. Nader onderzoek gewenscht. Zie ook Prodr. Ed. I. p. 162.

S. guineense *Lam.*, zooals de naam reeds aanduidt een plant uit Guinea, schijnt zich als twijfelachtige soort in het herbarium van van der Sande Lacoste bevonden te hebben. v. d. Bosch betwijfelde reeds de juistheid dezer soort (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 162). De plant werd bovendien vermeld door Reichenbach (Fl. exc. p. 391) „ad littora Hollandia" welke opgave reeds door van Hall in twijfel getrokken werd. (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 218).

943. S. Dulcamara *L.* Op vochtige plaatsen in kreupelhout, langs slooten, vaarten en rivieren, op knotwilgen en op oude muren. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; — Hichtum 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1856, S. E. Strating; Scharmer Kros; — Vries en Peize 1853, Kros; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zandberg bij Kampen 1869, Hoek; Zwartewater bij Zwolle 1892, L.; Zwolle 1846, S. Schutte; Olst 1860, Cop;*) Deventer 1876, K.; Koerhuis Deventer, Romb.; Almelo, v. Lennep; oevers Vecht bij Gramsbergen 1853, Kros; — Twello, P. v. Delden; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Ratum 1873, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Zand Culemborg, H. S. (Coll. Nat.)*); — Amersfoort, R. B.; Liniedijk aldaar 1890, Garj.; bij het bosch van Rijzenburg, v. d. T.; Wikkenburg 1826, Wtt.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; Lambrechtskaai Oud Loosdrecht 1845, Rich; — Naarden 1864,

*) foliis integris. = S. Dulcamara var. persicum Willd.

O.*); Zijdelmeer en Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam bij de Muiderpoort 1867, O.; Amstelveensche weg, Fl. Amst.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); Amsterdam, Kerb.; Oosterdoksdijk aldaar, Fl. Amst.; Zeedijk aldaar 1838, Romb.; Velsen 1869, Boerl.; Brederode 1840, Buse; Haarlem, Splitg.; 1870, Boerl.; 1875, Groll; Zandvoort, Un. 1854; — Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; 1835, Lac.; 1842, O.; Perin; S.; Hazerswoude, Pierot (foliis *omnino int.*); tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851*); 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Beeklaan 's Gravenhage, R. B.; trekvaart naar 's Gravenhage 1854, Kramer; Loosduinsche weg, V. Z.; Loosduinen, Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; Scheveningen, v. H.; Hoek van Holland 1879, S.; Rotterdam 1850, O.; Fijenoord 1844, Grosh.; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Devel bij Groote Lindt 1882, V.; wilgenboomen Dordrecht 1882, V.; Krabbeeiland aldaar 1882, C. v. d. Broek*); boven op het huis te Merwe 1881, V.; — tusschen Oranjezon en Domburg 1841, v. d. T.; tusschen Middelburg en Abeele 1880, Buijsman; Biggekerke 1873, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Speelhuis, v. A.; Elshout, v. Hov.; — Maastricht, v. Hov..

(Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Koervaart 1864, H. R. v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar — en Werkhoven — Overveen en Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk; Amstelveen, Ilp en Zeedijk Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; tusschen Diemen en Weesp, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Voorscho-

ten 1888, Struyk. in herb. pr.; Kronesteijn onder Zoeterwoude 1893, V. Suringar in herb. pr.; Monster en Loosduinen, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen; H. v. d. Linden in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Dordrecht 1903, Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Souburg 1873, L. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Stalberg bij Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; tusschen St. Gerlach en Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (kwalsterhout), Un. 1902 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Buurserbeek, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Markelo, Diepenheim, — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Loenen, Broekland, Beekbergerwoud, K. A. (Arch. 2. III. p. 193); Lent, Bemmel, de Ooi, Weurt, Beek en Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 300); — Oud Diemen, Lac. (Arch. 1. IV. p. 243); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240, echter niet vermeld in lijst Arch. 1. V. p. 56); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); Brielle en Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 400); — — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p.

50); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 127) en L. (Arch. 3. VI. p. 121); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Vlissingen en de Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Domburg en Oranjezon, tusschen Oranjezon en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Moerdijk, Un. 1860 (ontbreekt bij Bergen op Zoom en omstreken) Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); langs de Roer bij Roermond en Stadsgracht aldaar, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322); tusschen Eijsden en Rijckholt, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts vermeld bij Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

944. S. rostratum *Dunal.* Oorspronkelijk Noord-Amerikaansche plant, die van daar naar Rusland en elders in Europa ingevoerd is en in Amerika ook den naam van Russische distel draagt, ofschoon daarmede wordt bedoeld Salsola kali *L.* var. Tragus. ⊙ *Aug.—Sept.*

In Herb.: Villa Erica te Bennekom als opslag uit kippenvoer 1897, V.; Westervoort 1901, K. F. W. Roosenboom; — terrein fouragemagazijn v. Dongen Weesperzijde Amsterdam 1901, D'huy; — Groenhoven bij Leiden (van denzelfden oorsprong) 1899, Struyk.; moestuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — meelfabriek Middelburg 1900, L.; Mevr. Snellen; — Tilburg in het midden der stad, G. Merts;

de Bult onder Hintham 1901, P. A. Willems; Waalre 1902, P. Sloots.

(Rietlanden Amsterdam 1902, B. Boon in herb. Heukels; — voormalig buitengoed Oranjelust bij Leiden (opslag kippenvoer) 1901 en Hooge Rijndijk bij de meelfabriek onder Zoeterwoude 1901, Struyk. in herb. pr.; meelfabriek Middelburg 1900, Ogt. in herb. pr. en 1901, L. in herb. pr.)

Salpichroa *Miers.*

945. S. rhomboïdea *Miers.* Zuid-Amerikaansche plant, voorkomende in Magellania, Bonaire, de Pampas en rondom Monte Video, waarschijnlijk uit de laatste plaats per scheepsgelegenheid aangevoerd. ⨀.

In Herb.: Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

Volgens een exemplaar in herb. Heukels werd de plant gevonden door F. W. Niemann, in het Park aan de Maaszijde.

Nicandra *Adans.*

946. N. physaloides *Gaertn.* Peruaansche plant; soms in tuinen aangeplant, meestal verwilderd op vuilnishoopen en als opslag in tuinen. ⨀. *Juli—Sept.*

In Herb.: Epe 1864, S.; mesthoop Borculo 1877, K.; — bij Utrecht, C. A. Bergsma; — Haarlem 1875, en Haarlemmerhout 1870, Groll; — tuin Dordrecht 1887, V.; — weiland Kloetinge 1837, v. d. B.; vesting Vlissingen, Hallegraaff; tuinen Hoek 1855 [1]), aldaar en Philippine 1864, A. W.; — aardappelveld Klundert 1900, Posth.

(Tuin Oldenzaal, J. B. Bernink; — boerenkoolveld Putten (Vel.) 1895, C. A. Backer; moestuin Wageningen 1895, A. A. Nengerman in herb. Heukels

---

1) Walraven teekende daarbij aan: „op een radijsbed. Naderhand werden mij daarvan ook exemplaren toegezonden, die in het wild waren gevonden op Kersenburg bij Brigdamme." (Arch. 1. IV. p. 207 en 293).

en Posth.; tuin Oosterbeek 1893, Löhnis in herb. V. Suringar; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden; – aardappelveld den Helder 1895, L. de Bruijn in herb. Heukels; achter Meerenberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmerhout, Groll in herb. Ogt.; – Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Korte kade bij Rotterdam 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.; – Brigdamme tusschen 1850 en 1860, W. Blaas in herb. L.; – Oisterwijk 1897, Posth. in herb. pr.; – Maastricht, Un. 1883, L. in herb. pr.)

Bovendien: duinen bij Zandvoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 396).

Physalis *L.*

947. P. Alkekengi *L.* Zuidelijke plant, echter in tuinen gekweekt als sierplant en voor de niet giftige vruchten. ♃. *Juni–Aug.*

Niet in Herb.

(Apeldoorn, J. Koornneef; Maurik, B. J. v. Wagensveld; – tuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels.)

Atropa *L.*

948. A. Belladonna *L.* In loofbosschen der bergstreken; hier en daar als artsenijgewas gekweekt en daardoor wellicht verwilderd. ♃. *April–Aug.*

In Herb.: Zwolle, Dassen; – Driebergen, en – Noordwijk, C. A. Bergsma; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; – Schaesberg bij Valkenberg 1872, Lac.; Gulpen 1883, Molengr.; tusschen Gulpen en Vaals 1883, K.; Oud-Valkenberg 1866, H. d. V.; Eperbosch, Un. 1883.

Bovendien: Valkenberg 1885, Lac., K. en G.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting. In het Oldampt in Groningen Benes ap. Brugmans Diss. de pl. inut. p. 30; Bergum Fl. Fris.

Tribus Hyoscyameae *Endl.*

Hyoscyamus *Tourn.*

949. **H. niger** *L.* Op puin, mesthoopen, aan wegen enz. ⊙ ⊙, zelden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Eierlandsch huis Texel 1857, Harting; West Terschelling 1868, Holk.; Zuidkust Ameland bij Nes 1896 en 1897, V.; — Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Schildwolde 1855, v. H.; — Zalk, R. B.; v. Heijn.; Kampen, R. B.; Pothoofd Deventer 1877, K.; meelfabriek aldaar 1898, K. A.; Schelle bij Zwolle 1846, S. Schutte; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; — Zeestrand tusschen Harderwijk en Nijkerk, v. d. T.; Harderwijk 1864, R. B.; Voorst bij Zutphen 1833, en Zutphen, Wtt.; molenberg bij Ruurlo 1885, Ens.; Doorwerth, C. A. Backer; Lent, N. Abel.; kolk buiten de Hezelpoort en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; (Nijmegen?) B.; Zoelmond 1836, D.S.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Culemborg 1890, de Haas; — station Staatsspoor Amersfoort 1892, Garj.; — Naarden 1864, O.; Oud-Valkeveen, Un. 1901; Matrozenkerkhof Enkhuizen 1895, Sanders; Urk 1852, Backer de Wit; Zandvoort 1835, Buse; C. A. Bergsma; Haarlem, Buse; 1872, Boerl.; Middenduin 1879, Groll; — Noordwijk 1833, S. S.; Katwijk aan Zee 1833, Wtt.; 1835, Mb.; kerkhof Katwijk buiten 1836, Lac.; Vuurbaak aldaar 1833, S. S.; vuilnishoop Roodenburgerlaan bij Leiden 1894, V.; duinen Wassenaar 1843, O.; 1844, B. W.; 's Gravenhage 1832, I. de L. i. herb. Groll; R. B.; Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Scheveningen, V. Z.; Exc. 1882; Anna Paulownastraat aldaar 1895, Destrée; Vuurbaak aldaar 1858, Lac.; Barger; Steenen baak bij Oost-Voorne 1835, de Vriese; Hellevoet 1902, Jongm.; Overschie 1894, en tuin Dordrecht 1884, V.; Lijnbaan aldaar 1886, V. (nog in 1897 Posth. in herb. pr.); Heikop, v. H.; — Gouwe

veer bij Zierikzee 1872, Schoor; bij Goes achter de Zonstoof, aan de stadswal bij de 's Heer Hendrikskinderen poort 1838, bij Goes, v. d. B.; — Breda, v. A.; Hinthammerweg bij 's Hertogenbosch 1897, Heinsius—Prikken; Eindhoven, Dz.; — bouwval Genneperhuis te Gennep 1876, Lac.; watermolen langs Kaldenkirchensche spoorbaan Venlo, Un. 1893; L.; Valkenberg 1870, Groll; Maastricht, Thomson; vestingwallen aldaar 1893, de Haas; St. Pietersberg 1866, V.; Amby 1866, H. d. V.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Horssen bij Apeltern 1895, Posth. in herb. pr.; — bij het Vosje te Veendam 1897, Schipper in herb. pr.; — Pothoofd Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Kampen 1899, J. B. Boldingh; — Maurik, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; IJseldijk Dieren, V. Suringar in herb. pr.; zeldzaam in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — tuin Valkhof Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Vondelpark Amsterdam 1888, Costerus in herb. pr.; tusschen Heemskerk en Noorddorpe, Th. J. Stomps in herb. Wachter en Jansen; Overveen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1872, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Gorinchem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Breskens 1878, L. in herb. pr.; bij den tol aan den Nieuwlandschen weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Sleeuwijk, C. A. Backer; bij den watermolen te Dommelen 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Vuurbaak Vlieland 1858, Lac. (Arch. 1. V. p. 56); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. III. p. 476); — Rijnspoorweg Amsterdam, Lac. (Arch. 1. I. p. 463); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); meelfabriek Middelburg 1896, L. (Arch. 3. I. p. 343) en Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); in tuinen te Hoek en zandgrond Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); — kerkhof Beek, Lac. (Arch. 2. V. p. 20).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Hondius en Vorstius. Ook Bergen op Zoom in Fl. Bat.

β. **agrestis** *Kit.*

In Herb.: Terwolde 1847, I. Tijhaar (als *Ver. viensis*, Lej. (*β annuus* Prodr. Ed. I. p. 163).

(Deventer 1893, L. in herb. pr.)

γ. **pallidus** *Kit.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, K.; — dijk Haarsteeg bij 's Hertogenbosch 1844, v. Hov.; — Maastricht, Franq.

Scopolia *Jacq.*

950. S. carniolica *Jacq.* (*Scopolina atropoides* Schultes). In schaduwrijke bosschen van Hongarije, Stiermarken en de Krain; elders echter somtijds verwilderd. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: bosschen bij Apeldoorn 1877, K. A.; Welgelegen *) en onder struikgewas aldaar 1881, K. A.; — Sparenhout bij Haarlem 1879, v. E.

Tribus Datureae *Endl.*

Datura *L.*

951. D. Stramonium *L.* Waarschijnlijk inheemsch in Zuid-Rusland, den Kaukasus en Tartarije, moet echter reeds lang in Europa ingevoerd zijn, daar de heilige Hildegard in de 12e eeuw reeds

*) Eerst ingezonden als Atropa Belladonna. Cfr. Arch. 2. IV. p. 157.

gewag maakt dezer plant (Cfr. Altd. Gartenflora von Fischer-Benzon p. 191) en hierdoor vaak verwilderd in bouwland, op puin, aan wegen enz. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Heerenveen, Dz.; — Drenthe, Dz.; — Kampen, v. H.; Zalk, R. B.; Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; 1880, de Br.; langs den IJsel aldaar 1846, Cop; kerkhof aldaar 1876, K.; — Putten, Stolz.; Harderwijk 1879, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Zevenaar 1833, Wtt.; Nijmegen, Perin; bij den runmolen aan den weg naar Grave bij Nijmegen, Th. Abel.; 1840, Lac.; — Amersfoort 1892, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1836, D. S.; huis ter Heide 1859 en 1861, v. H.; Rhenen, Th. Abel.; — Gooiland 1874, Boerl.; Naarden 1864, O.; Uithoorn tuin 1873, Boerl.; verwerspad Amsterdam, en aardappelland Sloten, Fl. Amst.; Schoorl, B. J. Jelgersma; Aardenhout 1866, H. d. V.; Haarlem 1875, Groll; Haarlemmerhout, B. W.; 1838, Romb.; Bennebroek, Buse; — Noordwijk (in de landen van den heer v. Tricht, kruidenkweeker) V. S. (Coll. Nat.); S. S.; Leiden 1842, O.; Pierot; Perin; duinen Wassenaar 1835, Mb.; v. d. B.; 1844, B. W.; 1846, O.; A. W. Hartm.; G. Barger; Wassenaarsche slag, Perin; Fockema; Wassenaar (kiempl.) herb. O.; Groot Hazebroek bij Wassenaar 1832, S. S.; bij de Bataaf, Destrée; Oostbroek bij 's Gravenhage 1848, S.; Loosduinsche weg bij 's Gravenhage, herb. Groll; Rotterdam, herb. B. W.; Rhoon 1871, Schepman; tuin Dordrecht 1883, V.; verwaarloosd tuinland aldaar 1892, Posth.; mestvaalt in een weiland tusschen Vianen en Hagestein, v. d. T.; — Zuid-Beveland, en Hollandsche hoeve 1838, v. d. B.; Domburg, Forsten; tuinen Hoek 1865, A. W.; — Vlijmen, v. Hov.; tuin Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht, v. Hov.; Thomson.

(Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Hoog Soeren

1879, L. in herb. pr.; Lopik, B. J. v. Wagensveld; Gameren, Doorwerth, Wageningen, Culemborg, C. A. Backer; — Cothen, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; Overveen, Zandvoort, Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; Zandpoort, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; — duin Noordwijk 1888, Struyk. in herb. pr.; 1896, V. Suringar in herb. pr.; duinen 's Gravenhage 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostvoorne 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — Westhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, Hoevenaars in herb. de Haas; slotmuur Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); voormalige vestingwerken buiten de Hezelpoort, bouwlanden op den weg naar Bergendal en te Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Rijnspoor Amsterdam, Lac. (Arch. 1. I. p. 463); Overveen, Heemstede, — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 396); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Balsche straatweg, Woensdrecht, Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Voorts vermeld door Munting; te Haren door de Gorter; voor Beverwijk, 's Gravezande en Heikop v. H. in Fl. B. S.

β. **Tatula** (*D. Tatula* L. — *D. Stram. chalybea* Koch.)

In Herb.: Moestuin Dordtwijk onder Dubbeldam 1898, Posth.

(Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

forma *nana* Lako in litt. (bloeiende plant 1 à 2 d.M.). In den duinweg bij Wassenaar 1876, L.

Tribus Nicotianeae *Endl.*

Nicotiana *Tourn.*

N. Tabacum *L.* Oorspronkelijk Zuid-Amerikaansche plant, waarvan reeds in 1518 zaden naar Europa werden gezonden en nu op vele plaatsen, tot zelfs in Noorwegen, gekweekt. Ook in ons land tot voor eenige jaren belangrijke handelsplant, waardoor hier en daar misschien een enkele plant verwilderde. ⨀. *Juli—Herfst.*

In Herb.: Uithoorn 1872, Boerl.

Petunia *Juss.*

P. nyctaginiflora *Juss.* Sierplant uit het gebied der Rio de la Plata, soms onder andere afval verwilderd. ⨀. *Juni—Herfst.*

In Herb.: tusschen hakhout te Diepenveen 1877, K.

Ordo Scrophulariaceae *R. Br.*

(Ordo **Verbasceae** *Bartl.* Prodr. Ed. I. p. 164.)

Tribus Verbasceae *Benth.*

Verbascum *L.*

952. **V. Thapsus** *L.* (*V. Schraderi* G. Meijer et Prodr. Ed. I. p. 164). Op onbebouwde hooge zandgronden, in de duinen en langs wegen en dijken. ⨀ ⨀. *Juli—Oct.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.;

Zalk 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Deventer 1845, T.; — Gelderland, Hoffm.; Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn, 1 ex. 1873, K. A.; Voorst 1878, K.; Zutphen 1835, Wtt.; Brummen, v. H.; Waaldijk Nijmegen 1833, Wtt.; Weurt 1849, Th. Abel. (als *linifolium*); Heumen, Un. 1853 (als *laxifolium*); Renkum 1850, S.; Zand Culemborg, H. S.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; tusschen Soestdijk en Hilversum, Coll. Nat.; Batterijen Vossegat 1838, D. S.; 1842, v. d. T.; de Grebbe O. (nog in 1903, V.); Fockema; bosch Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; oude muur Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Bloemendaal 1867, O.; 1886, V.; Aardenhout 1837, Buse; Velserend 1871, Boerl.; Marienbosch en Naaldeveld bij Overveen 1887, V.; Elswoud 1872, Boerl.; Overveen 1842, Buse; Brederode 1840, Romb.; Middenduin 1846, Buse; Bentveld 1875, Groll; — halfweg Leiden—Haarlem 1840, B. W.; Noordwijkerhout 1832, S. S.; Noordwijk binnen, Perin; Leiden, Pierot; Mb.; duinen Leiden 1834, Wtt. (1-jarige planten); Leiderdorp 1834, v. d. B.; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O.; Wassenaar 1835, Mb.; 1848, wie?; Schulpweg aldaar, Perin; binnenduinen Groot Hazebroek 1832, S. S.; 's Gravenhage 1832, I, de L. e. h. Groll; G. B.; Loosduinen, Wassenaar, Zorgvliet, Destrée; Staalduin, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V. (als *thapsiforme*); op een muur in een tuin Dordrecht 1883, C. v. d. Broek; — dijken Zuid-Beveland, v. d. B.; Reigersbosschen Duiveland, Un. 1894; Zwake 1852, v. d. B. en Cop; Zwakendijk 1839, v. d. B.; bosch van Westhove en Duinvliet onder Oost-Kappel 1833, G. B. C. v. d. Feen; — Breda, v. A.; St. Michielsgestel op muren eener buitenplaats 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Oud-Valkenberg 1864, H. d. V.; Valkenberg 1901, V.; Meerssen, Un. 1861.

(Winschoten 1895, Schipper in herb. pr.; — Doorn-

werth 1888, Heinsius in herb. pr.; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; 1890 en Bloemendaal 1886, Posth. in herb. pr.; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Goes 1886, L. in herb. pr.; West Souburg 1889, Ogt. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: ? Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Oosterhoutsche bosch Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Wallen van Neuzen en Hulst, slootkanten en tuinen Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); — ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Reeds in de eerste editie van dit werk (p. 164) werd V. Thapsoides Schrank (caule in ramos floriferos diviso) aangehaald met de twijfelachtige groeiplaatsen Utrecht en Gelderland, Favrod in Fl. Bat. en omstreken van Leiden: Mulder, Elench. Leid. p. 32.]

β. **elongatum** (*V. elongatum* Willd.)

In Herb.: duinoog bij Oosterbeek 1860, S.

953. V. thapsiforme *Schrader*. (*V. Thapsus* Fl. Leid. p. 192). Op gelijke plaatsen als de vorige en in bosschen. ⊙ ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Harendermolen 1832, v. H.; — Zalk 1846, T.; 1855, R. B.; Oldeneel bij Zwolle 1894, L.; Deventer, Halb.; Cop; 1876, K.; — tusschen Harderwijk en Leuveren 1864, R. B.; ? 1865, R. B.; Harderwijk 1866, R. B.; ? Brummen, v. H.; ? Voorst 1849, Cop; Zutphen, Fockema; Middachterbosch 1843 en 1845, M. D.; Middachten 1838, Buse (als *V. condensatum* Schrad.); Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, v. H.; Nijmegen, B.; Spankeren 1870, J. W. Moll; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Grebbe

1827, v. H.; 1837, Mb.; Renkum 1838, Buse; – Haarlem, Perin; – Thomaswaard bij Werkendam 1836, Lac.; – St. Pietersberg, v. Hov.; 1864, H. d. V.; Maasdijk tusschen Heumen en Mook 1842, v. d. T.

β. **cuspidatum** (*V. cuspidatum* Schrader.)

In Herb.: Zalk, R. B. (1 ex. = *V. Schraderi*); v. Heijn.; Staphorstsche bosch, v. Heijn.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Deventer, Halb.[1]); – Harderwijk 1866, R. B.; Roozendaal 1838, Buse; Nijmegen, B.;! culta e sem. indig. in horto bot. Noviom. 1849, en Oosterhoutsche bosch 1849, Th. Abel.; ? Heumen, Un. 1853[2]); ? Renkum 1838, Buse; – duinen Meerenberg 1870, Hoek (*V. phlom.?*); – ? mesthoop Noordwijk, Perin; – Sambeek, Un 1853; Boxtel, v. Hov.[1]); Eindhoven 1831, Dz.; – Mook, Un. 1853; ? Maastricht, Un. 1883; St. Pietersberg 1870, Groll; Gronsveld 1883, L.

[Aanm.: De geheele vorm vertoont gelijkenis zoowel met V. phlomoides als met Thapsiforme. Wellicht van hybridaire natuur? Van een hybride tusschen V. Thapsiforme en phlomoides is mij trouwens niets bekend.]

(Arnhem 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; niet zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Noordwijk binnen 1893, V. Suringar in herb. pr.; – Hamert Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; – Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); – Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619, ook in herb. Ogt.); St. Anna, de Meerwijk, Heumen, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301);

---

1) Eén plant met twee verschillende etiquetten.

2) Op de heide bij Heumen in Gelderland 1840, Lac. in v. H. Nieuwe Bijdragen. Tijdschr. VIII. p. 221.

— Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 574); Santpoort 1868, O. (N°. 105) (Arch. 2. I. p. 72); Bergen, Heilo, Velsen, Bloemendaal, Overveen — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Zeeuwsche eilanden, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 31) Cfr. Bijdr. V. p. 88.

954. V. phlomoides *L.* Op gelijke plaatsen als de vorigen. ⊙ ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Zalk 1847, T.; Zwolle, Dassen; Veenhuis bij Deventer 1877, K.; Brinkgreve 1877, v. d. Veen; — Gelderland, Junius; IJseloever Gorssel 1902, G. en Jongm.; Harderwijk, R. B.; op den dijk aan den boschkant van de Dijkhof Twello 1849, en ? Voorst 1849, Cop; Brummen, v. H. (als *V. cuspidatum*); Rijnoever bij den Oorsprong 1847, v. d. B.; Arnhem 1837, Buse; Thomson; 1873, Groll; Oosterbeek, Buse; ? Heelsum 1838 en Doorwerth 1840, Buse; Groesbeek, Un. 1847; Heumen, Un. 1853; v. d. T. (als *V. thapsiforme*); Keijenberg bij Renkum 1833, Wtt.; — Wassenaar 1833, Wtt.; — Schuddebeurs bij Zierikzee 1872, Schoor; — Werkendam, Thomaswaard 1836, Lac.; — ? Mook, Un. 1853; Sittard, Un. 1861; Maastricht, Ploem; St. Pietersberg 1870, Groll.

(Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897 in herb. Posth. en in herb. Schipper; — Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; — Zanderij Spanderswoud 1899, Koning in herb. pr.; — Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Twello, Cop (Prodr. 1. p. 165) en Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301).

β. **nemorosum** *Schrad.*

In Herb.: zandgronden in het Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, N. en Th. Abel.

Bovendien: De Grebbe, Mb. (waarschijnlijk *V. Thapsus* zie aldaar; Wilpsche dijk bij Deventer? Tijhaar in herb. Dav. in Prodr. Ed. I. p. 165.

Voorts werd. *V. phlomoides* door de oudere schrijvers alleen vermeld door Pelletier.

955. V. Lychnitis *L.* Op droge heuvels, langs rivieroevers en in de duinstreken. ⊙ ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, Perin; Waaldijk Weurt 1839, N. en Th. Abel.; J. B. Spaan; Culemborg 1834, D. S.; Spoel aldaar 1841, v. d. T.; — Parkweg Amsterdam 1885, Smith; Koekamp Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Elswout 1878, v. E.[1]; duinen bij de waterleidingskanalen onder Vogelenzang 1901, V.; — St. Pietersberg, Jacques; 1870 en 1881, Groll; 1885 K. (reeds verzameld Un. 1861, volgens Arch. 2. IV. p. 322); 1894, Lindo.

(Berg en Dal bij Nijmegen 1894, Struyk. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Maastricht 1882, Posth. in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. L.; Slavante 1891, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, W. Blaas (Arch. 2. III. p. 127 en 2. VI. p. 122).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

β. **album** *Miller.*

In Herb.: Slavante bij Maastricht, v. Hov.

(Spoordijk Elst 1900, A. H. Blaauw in herb. Heukels.)

Bovendien: Oosterhoutsche bosch, N. Abel.; Ooische waard, Waaldijk bij de kerk te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Elswout 1878, v. E. (Arch. 2. III. p. 419).

956. V. sinuatum *L.* Op onbebouwde plaatsen in de landen der Middellandsche Zee. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: klaverland Apeldoorn 1878, K. A.

957. V. nigrum *L.* Tusschen struiken, langs wegen, op onbebouwde zandhoudende gronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Havelte, en tusschen Meppel en Steenwijk, v. Heijn.; — Zalk 1846, T.; 1848 en bosch

---

1) Werd door v. E. als door opgroeiend hakhout aldaar verdwenen. vermeld. Cfr. Arch. 2. III. p. 419.

te Zalk, R. B.; Zwolle, M. Dassen; O.; Thorbecke; Nieuwe werk aldaar, S. Schutte; Berg klooster bij Zwolle, Romb.; Deventer, Halb.; Epse, Deventer, Terborgh 1876–1878, K.; – Elspeet 1846, T.; Zutphen 1833, Wtt.; Warnsveld, Un. 1897, L.; Bronsbergen, Un. 1897; Beekbergen en Soeren 1853, K. A.; Doesburg, Buchler; 1863, H. d. V.; Lochem, Raedt; in 't Huis te Oedinck 1832, Staring; huis te Marsch, V. Z.; Paaschheuvel bij Terborg 1861, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; Roosendaal 1838, Buse (ook *fasciatie*); Arnhem, Sch.; Nijmegen, B.; Th. Abel. (B. ook als *V. Blattaria*); Groesbeek, Un. 1847; Oosterhoutsche bosch 1846, G. Deijn.; 1849, N. en Th. Abel.; Beek 1857 en 1874, O.; Drempt 1842, J. W. R. Tilanus; (P. N. S.); Wageningsche berg 1838, Buse; O.; Spankeren 1870, J. W. Moll; Culemborg, H. S.; Spoel aldaar, de Br.; – tusschen Grebbe en Rhenen 1901, des Tombe; Hoevelaken 1893, Garj.; de Bilt, D. S.; – Overveen 1836, Mb.; Kerb.; 1837, Buse; Haarlem 1835, Kerb. en Mb.; 1836, Mb.; Park bij Haarlem 1837, Buse; Haarlemmerhout, Kerb.; – Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.; Rijngeest te Leiderdorp (forma?) 1901, Borst Pauwels; Haagsche bosch, G. B.; tusschen Loosduinen en Monster, V. Z.; Kortenoord 1892, v. d. Voo; Gorinchem 1864, H. d. V.; – Werkendam 1839, Lac.; 1886, V.; kerkhof Blaartum en Zeelst, Dz.; Eindhoven, Dz.; tuin Valkenswaard 1901; Rovers; – Roermond 1902, Jongm.; Maastricht, Un. 1861; 1870, Groll; Franq.; (als *V. thapso-nigrum* en *V. nigrum thyrsoides*); Borchare 1870, Groll; Geulhem, Un. 1883; Valkenberg 1870, Groll; tusschen Valkenberg en Geulhem 1894, Lindo.

(Zwolle 1881 en Heeten bij Raalte 1898, L. in herb. pr.; Agnietenberg aldaar 1870, v. Tuinen in herb. pr. en 1881, Posth. in herb. pr.; – Beekbergen 1893, Ogt. in herb. pr.; Hemmen 1873, v. Tuinen in herb. pr.; Paaschheuvel Terborg 1901, Struyk.

in herb. pr.; Hoog Soeren 1885, Heinsius in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld; — IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert in herb. Heukels; — Groenhoven te Leiden 1900, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Th. J. Stomps in herb. Wachter en Jansen; park Merwestein en in een verlaten tuin te Dordrecht 1897, — en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; — tusschen Tegelen en Kaldenkirchen 1897, Rieter in herb. pr.; muur Thorn Un. 1900, Ogt. in herb. pr.; Schaesberg 1893 en ruine Valkenberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; de W. Hamer in herb. L.; St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Gieten 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Markelo, Un. 1897 (Arch. 1. III. p. 505); — Harderwijk, Fl. B. S. (Arch 1. V*. p. 425); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Ubbergen, Weurt, Beuningen, Heumen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301); — Bergen, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Hartekamp, Bennebroek, v. E. (Arch. 2. III. p. 302); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen (verw.), A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21); Venlo, Baarlo, Arcen, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Meerssen, St. Pietersberg, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322); tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman, voor Hilvarenbeek, Hoffm.; Voorst, Tyhaar in herb. Dav.; 's Gravenhage, Ulenpas, Putten en bij den Kranenborg (Overijsel), de Gorter; Utrecht, Amersfoort, Doornspijk, Fl. B. S.; Kuikhorn, Fl. Fris. volgens Prodr. I. p. 166.

β. **thyrsoideum** Prodr. (Ed. I. p. 166) ? Waaldijk bij Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 301) en bovendien

Maastricht, v. Hov. in herb. pr. De plant van Franq. ex. herb. v. d. Bosch heb ik onder de normale vorm opgenomen.

958. V. **Blattaria** *L.* Op vochtige plaatsen, langs wegen enz. bij ons meestal aangevoerd of uit tuinen ontvlucht. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Polderdijkje bij Leeuwarden 1862, Hinxt; — ?(Nijmegen, Perin); — bosch te Wijk bij Duurstede, v. d. T.; — duinen Alkmaar 1878, v. d. Veen; Haarlem 1835, Mb. [1]); Kerb.; Park aldaar, Buse; [2]) Haarlemmerhout, S. S.; opslag tuin Haarlem 1887, V.; — Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.; langs het kanaal te 's Gravenhage, V. Z. (*fl. albis*); Boonepad Dordrecht 1881, V.; — Ellewoutsdijk tusschen het dorp en het fort 1839, Lac.; — (Breda?), v. A.; — tusschen Maastricht en Tongeren 1860, Jacques.

(Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — bij het in aanbouw zijnde badhotel te Domburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Friesland, de Boer (Arch. 2. III. p. 218).

Voorts vermeld bij Munting en Bruman. Overveen, Wamel over Tiel, Putten, Drempt, Keppel, Ulenpas, Warnsveld bij Gorter; Nijmegen, Fl. B. S.; Leiden, Fl. Leid. en Maastricht Lej. Fl. de Spa.

959. V. **phoeniceum** *L.* Op zonnige heuvels en in droge bosschen zeer verspreid, voornamelijk in Zuidelijker streken. Somtijds als sierplant en misschien daardoor nu en dan verwilderd ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Pothoofd Deventer, J. R. Katz; — Galgenbult te Hoog Keppel 1897, F. Knabe; — duinen bij Sandpoort 1895, Heukels.

---

1) Waarschijnlijk opgegeven als V. blattaroides (Cfr. Prodr. Ed. I. p. 166).

2) Werd later niet teruggevonden v. E. (Arch. 2. I. p. 397).

Bij de volgende als hybriden gedetermineerde Verbascums wil ik, ter vergemakkelijking der bij ons nog niet gevonden bastaarden, een determinatietabel geven, ontleend aan Gustav Ruhmer's opstel: „Die in Thüringen bisher wild beobachteten und wichtigeren cultivirten Pflanzenbastarde." *)

1. Bladen kort of over de halve lengte van het stengellid afloopend 2
   Bladen niet afloopend 5
2. Meeldraden met violette of purperen wol 3
   Meeldraden met witte wol 4
3. Stengel naar boven toe scherpkantig. Bladeren aan beide zijden dik geelviltig, de onderste hart-eivormig, gesteeld, de bovenste verlengd, spits, hartvormig-stengelomvattend, gekarteld; bloemsteeltjes even lang als de kelk. Meeldraden alle gelijkvormig, violet-wollig. Helmknoppen niet afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Aug.
   Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.60—1 M.
   Kelk en bloemkroon gelijk aan die van V. nigrum L., slechts korter gesteeld; bloemen van gemiddelde grootte. Stengel een verlengde bloeiwijze, zelden nog zijassen dragend. De bovenste bladen zijn vaak lang toegespitst:

V. collinum *Schrad.* (*V. nigrum* × *thapsus*). *V. Thomaeanum* Wirtgen. *Juli—Aug.*

In Herb.: Marokko te Apeldoorn 1877, K. A. en 1901, tusschen de stamouders, K. A.

Stengel naar boven kantig, dikwijls eenigszins trosvormig vertakt. Bladeren beiderzijds dunviltig, of van boven slechts kortharig, gekarteld, de onderste lang-lancetvormig, de bovenste een weinig afloopend, langwerpig-eivormig, de allerbovenste stengelomvattend. Bloemstelen even lang als of iets korter dan de kelk. Alle meeldraden licht-purperwollig. Helmknoppen der langste meeldraden meestal iets afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.40—1.50 M.

Bladen als die van V. thapsiforme Schrad., maar dunviltig. Bloeitakken (tros) losbloemiger dan bij V. thapsiforme. Bloemkroon vlak, grooter dan die van V. nigrum L.:

V. adulterinum *Koch.* (*V. nigrum* × *thapsiforme; V. seminigrum* Fr.; *V. Kochianum* Wirtg.). *Juli—Herfst.*

---

*) Jahrbuch des königlichen botanischen Gartens und des botanischen Museums zu Berlin. Bd. 1. 1881. p. 246.

In Herb.: Spankeren 1870, Moll; — achter het paviljoen te Haarlem 1898, v. E.

Bovendien: tuin Marocco, K. A. (Arch. 3. I. p. 609).

De plant uit Apeldoorn door Kok Ankersmit vermeld in Arch. 2. III. p. 287 is gelijk aan de voorgaande hybride.

4. Stengel naar boven gewoonlijk een weinig trosvormig vertakt en scherpkantig. Bladeren ter helft van de internodien afloopend, met aangedrukt grijs vilt, elliptisch-lancetvormig, gekarteld. Bloemstelen korter dan de kelk. Trostakken of tros rijkbloemig, van onder onderbroken. Meeldraden gelijk, niervormig, niet afloopend. ⊙ ⊙. Juli—Aug.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.50—1.20 M.

Habitus van V. Lychnitis met weinig bloeitakken; bladeren echter duidelijk grijsviltig; de bloemkroon bijna volkomen gelijk aan die van V. Lychnitis:

V. spurium *Koch.* (*V. Lychnitis* × *Thapsus*).

Niet in herb.

— Stengel naar boven toe scherpkantig en trosvormig vertakt. Bladeren gekarteld, langwerpig tot lang-lancetvormig, aan beide zijden aangedrukt grijsviltig en wel van onder dichter. Bloemstelen even lang als of iets langer dan de kelk, helmhokjes der langste meeldraden aan eene zijde een weinig afloopend. ⊙ ⊙. Juni—herfst.

Bloemkroon heldergeel, grooter dan bij V. Lychnitis, zelden bijna zoo groot als bij V. thapsiforme. Hoogte 0.60—1.50 M.:

V. ramigerum *Schrad.* (*V. Lychnitis* × *thapsiforme*; *V. Braunianum* Wirtg.).

In Herb.: Kasteel Weurt 1844, Th. Abel.

5. Bloemen in 4-veelbloemige kluwens 6

Bloemen alleenstaand of gepaard, de bovenste tot armbloemige kluwens vereenigd 8

6. Helmdraden witwollig.

Stengel kantig, naar boven toe meestal met enkele langere takken. Stengelbladeren lancetvormig, met zwak hartvormigen voet, zittend, gekarteld, van boven zwak, van onder dichter wollig-viltig. Vilt gemakkelijk afvallend. Bloemen met radvormigen zoom. Helmdraden der twee langere meeldraden slechts aan de basis, die der drie andere tot aan de helmknoppen dicht witwollig. ⊙ ⊙. Juni—herfst.

Bloemkroon geel, ongeveer 11–14 m.M. in doorsnede. Hoogte 1.50–2 M.

Door de bladeren dichter komend bij V. phlomoides, door de beharing der meeldraden meer op V. Lychnitis gelijkend:

V. Reissekii *Kerner.* (*V. Lychnitis* × *phlomoides*). [*V. Bisschoffii* F. Koch., *V. denudatum* Pfund.]).

Niet in herb.

– Meeldraden helder purperwollig 7

7. Stengel naar boven toe scherpkantig, meestal een weinig trosvormig vertakt. Bladeren van onder grijsviltig, van boven bijna kaal, gekarteld, de onderste langwerpig-lancetvormig, de bovenste langwerpig-eivormig, met hartvormigen voet half stengelomvattend. Bloemstelen zoo lang als of iets korter dan de kelk. ⊙ ⊙. ♃. Juli–herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.40–1.20 M.

De langste helmdraden zijn niervormig of een weinig afloopend:

V. Brockmülleri *Ruhm.* (*V. nigrum* × *phlomoides*).

In Herb.:? Rijn bij Arnhem, Th. Abel.; Kerkhof Groesbeek, Un. 1847.

– Stengel naar boven toe scherpkantig, meestal een weinig trosvormig vertakt. Bladeren gekarteld, van boven kortharig, van onder dun grijsviltig, de onderste langwerpig-lancetvormig, in den steel versmald, lang gesteeld, de middelste en de bovenste eivormig-langwerpig, bijna zittend, aan de basis afgerond. Bloemstelen dubbel zoo lang als de kelk. Helmknoppen niervormig, niet afloopend. ⊙ ⊙. Juni–herfst.

Bloemkroon lichtgeel. Hoogte 0.60–1.20 M.

De niet hartvormige, maar in den regel in den bladsteel versmalde onderste bladeren zijn een zeker onderscheidingsteeken dezer plant van V. nigrum, met welke zij overigens zeer overeenstemt:

V. Schiedeanum *Koch.* (*V. Lychnitis* × *nigrum*).

In Herb.: (als *V. lanatum*) Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen 1851, Th. Abel. (Cfr. Arch. 1. III. p. 468); – Voormalige buitenplaats Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk.

[Aanm.: Volgens Ruhmer's waarnemingen is deze bastaard de meest algemeene in het geslacht. In gezelschap der ouders herkent men haar terstond aan de helder purperkleu-

rige meeldraden. De door hem bij Altenstein verzamelde exemplaren waren bastaarden met de aldaar alleen voorkomende witbloemige vorm van V. Lychnitis (V. album Mill.).

8. Stengel beneden kortharig, naar boven toe klierig. Bladeren aan beide zijden verspreid kortharig, langwerpig, spits, tamelijk grof en ongelijk gekarteld-gezaagd; de stengelbladeren half-stengelomvattend. Tros zeer lang. Bloemstelen half zoo lang als de kelk, helmdraden met paarse wol, de langste zwakker behaard; helmknoppen der langste meeldraden afloopend. ⊙ ⊙? Juni—Sept. Hoogte 0.30—1.20 M.

Bloemkroon groot, lichtgeel, van buiten voor het openen zwak rood. Meeldraden met paarse wol die met witte haren vermengd is. Van V. Blattaria L. door de sterkere beharing en de grootere, veel korter gesteelde bloemen te onderscheiden:

V. grandiflorum *Schrad.* (*V. Blattaria* × *thapsiforme.*)

In Herb.: Villa Marocco bij Apeldoorn 1882, K. A. (Cfr. Arch. 2. IV. p. 148).

— Stengel naar boven toe iets trosvormig vertakt. Bladeren, vooral van onder, zachtharig; wortelbladeren langwerpig-lancetvormig, spits, aan de basis langzamerhand in den bladsteel versmald, dubbel gekarteld of bijna bochtig. Stengelbladeren langwerpig, de bovenste hart-eivormig, spits. Bloemstelen even lang als de kelk (bij de vruchtrijpheid iets langer). Meeldraden paarswollig. ⊙. Juni—Juli.

Bloemkroon geel. Hoogte?

V. Pseudo-Blattaria *Schleich.* (*V. Blattaria* × *Lychnitis;* [*V. blattaroides* Gaud.]).

Niet in herb. Zij werd in de eerste editie van dit werk opgegeven als gevonden in 1835 bij Haarlem, door Molkenboer. Het is mij gebleken dat deze plant waarschijnlijk onder *V. Blattaria* behoort. Zie pag. 1152.

[Aanm.: Ik heb in de voorgaande lijst alleen die hybriden opgenomen, wier stamouders in ons land voorkomen en die dus ook zelf hier zouden kunnen gevonden worden of reeds aangetroffen zijn. Ik heb derhalve geen gewag gemaakt van de hieronder volgende hybride, wier verspreidingsgebied ligt in Hongarije, Lithauen, Zuid-Podolie, Moravie en Zwitserland, evenmin van de bastaarden die V. floccosum, sinuatum of een andere hier niet voorkomende soort tot stamouder

hebben. Eindelijk wil ik nog opmerken dat volgens de tegenwoordige onderzoekingen over hybridisatie de bastaarden nooit zoo scherp omschreven kunnen worden als door Ruhmer gedaan werd, daar er naast deze typische hybriden tal van variaties voorkomen, die meer gelijkenis op de vader- of moederplant hebben. Verschillen tusschen V. nigro-thapsus en V. thapso-nigrum, zooals die bijv. door Grenier en Godron worden aangegeven, bestaan niet, tenzij men daaronder die variaties wil aanduiden, die òf meer op V. Thapsus òf meer op V. nigrum gelijken.]

V. rubiginosum *W. et Kit.* (*V. nigrum* × *phoeniceum;* [*V. ferrugineum* Mill.)]. ⊙. *Juni—Juli.*

Niet in herb.: Opgegeven voor de Allodiale duinen achter Velsen 1896, waarschijnlijk met eendenvoeder overgebracht en spoedig verspreid.

960. **V. orientale** *Bbst.* Plant van Zuid-Oostelijk Europa, ook elders ingevoerd. ♃. *Juli—Aug.*

(Op onbebouwd land te Moergestel 1898, Ogt. in herb. pr.)

Scrophularia *Tourn.*

961. **S. nodosa** *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, langs wegen, tusschen struikgewas en langs slooten. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oude eendekooi bij de Grie op Terschelling 1896, V.; — Giekerk, bij de brug aan de Stallingen 1849, S.; 1864, J. M. de Boer; Bergum 1849, en Koudum 1853, S.; Veenwouden (Spree?); — de Scharmer, Tresling; Haren, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1846; R. B.; IJselmuiden 1848 en 1854, R. B.; Deventer, Halb.; 1846, M. J. Cop; 1846, T.; 1876, K.; Almelo, v. Lennep; — Essenburg bij Harderwijk 1852, R. B.; Twello, v. Delden; 1844, T.; Marocco te Apeldoorn 1880, K. A. (forma *angustifolia*); Wenumsche Enk bij Apeldoorn 1882, (f. *latifolia*) en Apeldoorn 1851, K. A.; Piekenpol bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Beekhuizen, v. H.; v. d. B.; Arnhem,

S.; Thomson; Boerl.; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S); Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergsche weg Nijmegen 1897, G. en V.; Ooi, Beek, Ubbergen, Weurt, N. en Th. Abel.; – Lockhorst 1894, Garj.; Beerschoten te Driebergen 1871, Hoek; Doorn 1869, O.; Utrecht en Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; Utrecht 1849, P. G. Wijers; Rijnoever aldaar 1835, Wtt.; Rijnwijk bij Odijk 1863, Col. Nat.; de Grebbe, Fockema; – Loosdrecht, Exc. 1884; Velserend 1873, Boerl.; Haarlem, Buse; Meer en Bosch Heemstede, v. d. T.; – Leiden, Dz.; 1835, Mb.; B. W.; 1846, O.; Kronestein bij Zoeterwoude 1829, Wtt.; Stalen Spanjaardsbrug onder Leiderdorp 1845, O.; achterweg Wassenaar Katwijk 1832, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; Perin; 1897, V.; Zorgvliet en Haagsche bosch, Destrée; Wassenaar, G. B.; 's Gravenhage, V. Z.; G. Barger; tusschen Delfshaven en Schiedam 1901, Jongm.; langs de Rotte 1892, en IJselmonde 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, V.; Noordendijk aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1836, Lac.; – Noordgouwe 1887, L.; Oudewoude 1873, P. Schuringa; Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; – Loopschans Breda, v. A.; Mastbosch Ginneken, Un. 1852; den Dungen, v. Hov.; dijk Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Limburg 1871, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll; Maastricht 1889, V.

S. nodosa fol. *ternis* wordt opgegeven voor Rotterdam door Favrod in Fl. B. S.

(Tusschen Suameer en Nijega 1869, v. Tuinen; Buitenpost 1866 en straatweg van Bergum naar Suameer 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Oude Tryne, K. de Boer; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Uithuizermeeden, M. Kramer in herb. Heukels; eikenboschje Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; de Punt 1901, Eelde, Paterwolde, Peize, Noord- en Zuid-Laren, Esserweg, Onnen en Harendermolen, R. de Boer en H. Kooi in herb Heukels;

— Kolderveen, Cayaux in herb. v. Tuinen; Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; 1901, L. in herb. pr.; 1881, Posth. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein; tusschen Langelo en Lievenum 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; langs den Prijsschen weg enz. te Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Villa Schothorst onder Hoogland 1871, C. B. B. in herb. Costerus; Zeist, Utrecht, W. C. v. Embden; Overlangbroek 1900, J. W. Kenniphaas; Randwijk, Culemborg, Driebergen, C. A. Backer in herb. Heukels; — zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Endegeest 1893 en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; uiterwaarden langs de Maas 1900, weiland aan de Rotte 1901 en Oude Plantage bij Rotterdam 1899, Wachter en Jansen; tuin aldaar, H. v. d. Linden; Koedood onder Rhoon 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; Giesen—Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Domburg 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.; aldaar en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk (Tuk), Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino tot aan de N. Wetering, dwarsweg tusschen Nieuw en Oud Wetering, straatweg Heino naar Wijhe en omstreken van Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); weg naar Diepenheim, — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Borculo, Lochem,

Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Kennemerland—Westland, v. E. (Arch. 2. I. 397); Scheveningsche boschjes, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); — Walcheren (volgens Pelletier), Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, en van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek, Elsloo, Maastricht, Gronsveld, Wylre—Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman; — Velp, Gorssel, Prodr. Ed. I. p. 167, —Zandvoort, Rotterdam, Helmont, Maarsbergen, Rheede, Baarn, Fl. B. S.

962. S. alata *Gilib.* Aan rivieroevers, langs beeken en slooten en in het algemeen op vochtige plaatsen. ♃.

a. **Ehrharti** *Steven* (*S. aquatica* Aut. n. L.; Fl. B. S.; Fl. Leid. en Prodr. Ed. I. p. 167, in welke werken echter onder dien naam zoowel deze als de verscheidenheid Neesii werden samengevat. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: ? Nijmegen, Perin; — ? Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1853, v. d. B.!

Bovendien *): Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); —

*) Reeds Cop (Arch. 1. III. p. 469) duidt aan dat: „onder onze S. Ehrharti Stev. nog eene andere schuilt, n.l. S. Neesii Wirtg. . . . . . . intusschen schijnt zij naar de voorhanden waarnemingen veel minder verspreid dan S. Neesii, gelijk u uit de opgave der mij, als zeker, bekende groeiplaatsen blijken zal. Tot hiertoe kan ik als zoodanig van

Friesland, J. M. de Boer (Arch. 2. III. p. 228); — langs slooten in de Ooi, te Ubbergen, Beek, Weurt, Beuningen, Hees, en Neerbosch, maar vooral op het huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); — Haarlemmermeer 1852, Hartm. (Arch. 2. III. p. 288); Kennemerland—Westland—Walcheren, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Walcheren, Tholen, en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); echter later door A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122) werden deze groeiplaatsen met een vraagteeken voorzien, met een noot, dat deze twijfelachtige opgaven waarschijnlijk betrekking hebben op S. Neesii, — St. Pietersberg, Gronsveld, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 322); Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 21).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Tiel en Arnhem door Hoffm. *) in herb. Dav.; Utrecht. v. Hov. *) in herb. pr.; Meppel, in herb. pr.; Overveen, Haagsche bosch, Doesburg, Harderwijk door de Gorter, Amsterdam, Dordrecht, Baarn, Fl. B. S.; Katwijk, Fl. Leid. en voor verschillende plaatsen in Friesland.

[Aanm.: In Arch. 2. VI. p. 205 wordt vermeld bij S. Neesii, slootkanten Herkulo bij Zwolle, met de opmerking dat in plaats hiervan in den Prodromus S. Ehrharti voor Zwolle is opgegeven. Deze opgave kan ik echter niet vinden, evenmin als in het Supplement Prodromus.]

S. Ehrharti slechts twee groeiplaatsen noemen, t. w. Leiden, O. en Zuid-Beveland, v. d. B."

Ook de eerste groeiplaats heb ik onder S. Neesii gebracht, nadat de plant reeds vroeger zelfs tot S. nodosa was gerekend. Daar S. aquatica oudtijds zoowel S. Ehrhartii als S. Neesii bevatte, kan men de vroegere opgaven dus slecht vertrouwen en moet men in het algemeen zeer voorzichtig zijn met de groeiplaatsen onder „Bovendien" vermeld. Enkele opgaven vindt men werkelijk onder S. Neesii terug, van andere is het bewijsmateriaal, naar het schijnt, zoek geraakt of is nimmer aanwezig geweest.

*) Reeds in de eerste Aanvulling op den Prodromus tot S. Neesii gebracht.

β. **Neesii** (*S. Neesii* Wirtg., *S. Ehrharti* Stev. Prod. I. p. p.) ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Elzenbosch, Texel 1867, S. P. Huizinga; — Winschoten, even buiten Scheemda, S. E. Strat.; trekweg naar Nietap 1895, Sanders; — Meppel, v. Heijn.; — IJselmuiden 1872, Hoek; Herkulo bij Zwolle 1891 *), Spoolde aldaar 1900, en Steenwijk, weg naar Eesveen 1893, L.; — Bolksbeek 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1868, en Hierden bij Harderwijk 1867, R. B.; langs de Berkel bij Borculo 1884, K. (van daar reeds opgegeven Un. 1859 in Arch. 1. V. p. 202); Arnhem, Thomson; Ooi, Beek, Ubbergen, Hees, Neerbosch, Th. Abel.; Beek 1897, G. en V.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Renkumsche beek bij Renkum, Exc. 1897; — Amersfoort en Eem aldaar 1892, en Randenbroek 1891, Garj.; de Bilt, Stoll e. h. v. H.; Utrecht, v. Hov.; 1858, R. B.; 1835, Wtt. (kiem- en eenjarige planten); — Amsterdam 1836, v. H.; langs den Schinkel aldaar 1855, Lac.; 1857, Knüttel; Jaagpad aldaar 1839, Romb.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Velsen 1871, en Aardenhout 1870, Groll; Haarlem, Buse; Bloemendaal 1884, K.; Vogelenzang 1845, Dz. en v. d. B.; — Leiden 1835, Mb.; 1846, O.; B.W.; Perin; 1868, Smeets; Dz.; wallen Leiden, Forsten; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O. (eerst als *S. Ehrharti*, daarna als *S. nodosa* gedetermineerd); Lage morschweg aldaar, v. d. B. (als *Balbisii*); Hazerswoude 1834, V. Z.; Haagsche Schouw 1827, Wtt.; buiten de Zijlpoort langs de Vaart 1842, O. (als *Ehrharti*); Katwijk bij het Mallegat 1832, S. S.; Leimuiden, Exc. 1883; Wassenaar, G. B. (als *aquat.*); Delft, de W. Hamer (als *Ehrh.*); Fijenoord 1834, v. H.; Rockanje, Un. 1887; duinzand aldaar 1902, G.,

*) Zie Aanteekening bij S. Ehrharti.

Janse en Jongm.; Dubbeldam achterweg 1851, Cop; — Noordgouwe bij Schuddebeurs 1887, L.; Zuid-Beveland 1853, v. d. B.; Schipper Wezeling bij Goes 1852, en Naaste pad bij Goes 1852, v. d. B. en Cop; Nieuw en St. Joosland 1876, A. W.; 1877, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zoutelande, Un. 1902; — Gronsveld 1866, H. d. V. (als *Balbisii*).

(Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Zalt-Bommel 1897, H. W. Heinsius in herb. pr.; — ruine van Brederode, A. C. J. van Goor in herb. pr.; Overveen 1897, Posth. in herb. pr.; — Hillegommerbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groenhoven te Leiden 1898, en Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.; Kralingsche plas 1900, en kolenaschweg buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — Renesse, Un. 1894, en Oranjezon onder Vrouwenpolder 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Eexta, Strat. (Arch. 1. IV. p. 70); — Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); — Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 203); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); sloot achter het Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 127); — Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Geul te Meerssen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

γ. **Balbisii** (*S. Balbisii* Horn. en Prod. Ed. I. p. 168. *S. aquatica* L.) Op moerassige, vochtige plaatsen, aan waterkanten. ♃. *Juni – Aug.*

In Herb.: Zalk 1846, T.; R. B.; Soest Wetering te Wijhe 1885, L.; Nijenhuis langs de Wetering, Un. 1888; — Beekbergen 1853, K. A.*); Nijmegen, Th. Abel.; tusschen Oosterhout en Lent

*) Aldaar verdwenen, volgens opgave Kok Ankersmit, anno 1878 (Cfr. Arch. 2. III. p. 194).

1850, Th. Abel.; Zalt-Bommel 1897, Heinsius; — Utrecht 1859, R. B.; Jaarsveld 1882, K.; — ? tusschen het riet halfweg Haarlem—Amsterdam 1855, Lac. (als *Neesii*, misschien juist); — ? slootkanten bij Leiden 1854, A. W. Hartm.; Dordrecht M. J. Cop; 1881 en 1882, V.; Dubbeldam 1853, Cop; — Sas van Gent, Zuiddorpe, Westdorpe, en Hoek, A. W.; Heille 1887, L.; — grienden Werkendam 1836, L.; 1886, V.; dijk Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; gemeente vloeiweide bij de Tongreep onder Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — aan de Geleen bij Sittard, Un. 1861; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Geul te Meerssen, Un. 1861; beekje Simpelveld 1871, Lac.

forma: **auriculata** *All.*

In Herb.: Tusschen Wylre en Gulpen, Un. 1883; L. (Elzeboschje bij de Westen op Texel 1900, Visser Smits en Hoogenraad in herb. pr.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; langs den weg van Beesd naar Culemborg, de Haas in herb. pr.; — gracht Ruine Brederode 1884, Heinsius in herb. pr.; — Leiderdorp 1886 en Groenhoven bij Leiden 1899, Struyk. in herb. pr.; — weiland bij den Dommel 1899, v. Roessel in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Wijnandsrade, Steichen in herb. pr.; Maastricht 1892, Hoevenaars in herb. de Haas; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Geul bij Valkenberg 1893 en Canne 1893, V. Suringar in herb. pr.; Koningswinkelbruggetje bij Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.

f. **auriculata** *All.* Ittersum bij Zwolle 1894, L. in herb. pr.)

Bovendien: langs de Nieuwe Wetering tot aan de school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Woolde, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — stadsgrach-

ten en slooten Harderwijk, R. B. (Arch. 1. V*. p. 425); Gorssel aan den IJselkant, Tijhaar in herb. Dav. (Prodr. Ed. I. p. 168); — Maastricht, Gulpen, Epen, Valkenberg, Amby, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322). De plant gevonden door de Vries bij Gronsveld, (Arch. 2. I. p. 141) is S. Neesii, gelijk nog wel andere hier vermelde opgaven tot de laatste soort zullen moeten gerekend worden.

963. S. vernalis *L.* In heggen en op beschaduwde plaatsen; zuidelijke plant, doch ook elders in tuinen en parken ingevoerd, nu en dan tot bijenvoedsel gekweekt. ⊙ ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma; — bolwerken Amersfoort 1892, Heinsius; — Zorgvliet aan den Amstel 1849, Lac.; Fl. Amst; Haarlem, v. d. T.; v. d. B.; 1872, v. E.; bolwerk bij den molen aldaar 1872, Groll; Bloemendaal 1846, Wenck; 1875, Groll; Opzichterswoning aldaar 1889, V.; duinkant aan de beek aldaar 1834 en 1837, v. d. B.; Wildhoef bij Bloemendaal 1867, O.; tusschen Bloemendaal en Zomerzorg, v. d. T.; tusschen Aardenhout en Elswout 1873, H. d. V.; — Leiden 1837, Mb.; 1840, Buse; 1843, de Bruijn; Thomson; 1846, B. W.; buiten de Morschpoort langs het raster van Oranjelust 1837, Lac.; v. Dissel; Perin; 1841, S. S.; 1843, B. W.; 1844, O.; Groenhoven 1900, Jongm.; Haagsche bosch, V. Z.; Scheveningsche boschjes 1872, H. d. V. (aangevoerd met houtgewas); 1889, R. B.; Bezuidenhoutsche weg bij het huis ten Bosch 1895, V.; kanaal 's Gravenhage, V. Z.; Zorgvliet en Haagsche bosch, Destrée; Zorgvliet, V. Z.; Hartm.; achter Klein Zorgvliet Scheveningsche boschjes 1872, Everts; koepeltje aldaar 1896, V.; kreupelhout bij de acht watermolens (Noordboezem) Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

(Zorgvliet bij Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; — Bloemendaal en Haarlemmerhout, C. A. Backer; Haarlem, A. H. Blaauw en 1896, Heukels in herb. pr.; Bloemendaal 1889, — Oegstgeest 1888, Haagsche bosch 1895 en Scheveningen 1898, Struyk. in herb. pr.; Zorgvliet bij 's Gravenhage 1903, J. E. Verschaffelt in herb. Posth.; duinen Scheveningen 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Tribus **Calceolarieae** *Benth.*

Calceolaria *L.*

964. C. scabiosaefolia *Sims.* Algemeen gekweekte tuinplant, uit Peru afkomstig, nu en dan verwilderd. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Opslag Zandhove bij Zwolle 1896, L.; — Slot Loenersloot 1893, W. J. Steen; — buitenplaats Giardini bij Leiden 1898, V.

(Zandhove aan den Deventerweg bij Zwolle 1900, — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — verwaarloosde tuin 's Hertogenbosch, P. Willems in herb. Heukels.)

Tribus **Antirrhineae** *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** *Juss.* en Prodr. Ed. I. p. 168.)

Antirrhinum *L.*

965. A. maius *L.* Sierplant uit Zuid-Europa, dikwijls verwilderd op oude muren. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Vorden 1881, Groll; — Oude muur Amsterdam 1834, V. Z.; 1835, Mb.; Hinxt; — Wittepoort Leiden 1846, O.; 1846, Perin; — haven Goes 1864, H. d. V.; — muur bij de kapel te Slenaken, Exc. 1889.

β. **latifolia**: Muren bij de pastorie te Rijswijk, v. Heijn.

(Oude muur te Opheusden 1873 en 1874, v. Tuinen in herb. pr.)

Bovendien: Muur te Bennebroek en Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Oude muren bij Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 10).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

966. **A. Orontium** *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op leemhoudenden bodem. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Deventer, Halb.; v. Gron.; 1876, K.; — Twello 1849, Cop; Hattem, v. Heijn.; 1872, Hoek; Tonzel bij Harderwijk 1866, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Park 't Loo 1858, O.; tusschen Hummelo en Keppel, Un. 1850; Voorst, Wtt.; Zutphen, S. S.; 1833, Wtt.; 1876, K.; Eibergen, Un. 1897; Arnhem, v. Rees; 1835, de Vriese; 1850, R. B.; 1877 en 1880, Groll; Clarenbeek bij Arnhem 1849, R. B.; Velp 1837, Buse; C. A. Bergsma; Thomson; Nijmegen, B.; Perin; N. en Th. Abel.; 1846, G. Deijn.; 1878, Groll; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Malden 1847, v. d. B.; Groesbeek, Romb.; Heumen 1841, v. d. T.; Beek, de Haan; 1833, Wtt.; 1853 en 1868, O.; Drempt wie?; Renkum 1848, Buse; 1850, S.; — Amersfoort, Splitg.; 1861, R. B.; tusschen Amersfoort en Woudenberg, en boomkweekerij aan de laan van Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; de Bilt 1826, v. H.; de Grebbe, Fockema; — duin Zandvoort 1846, Buse; Gorzen Varkenoordsche dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Schipluiden, v. S. V.; — veerdam Werkendam 1836, Lac.; Ulvenhout 1896, V.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; Veldhoven, Posth.; Nuenen 1850, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.; tusschen Geldrop en Heeze 1886, V.; — Mook 1856, v. d. B.; Baarlo en Venlo, Un. 1893; L.; Roermond 1900, G. en Jongm.; Weert 1886, V.; Krapoel 1871, Lac.; Bunde 1870, Groll; Heugem 1894, V.; Epen, Un. 1861; Gulpen 1885, K. en G.

(Garderen 1890, Costerus in herb. pr.; Warnsveld bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; tusschen Terborg en Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1887, L. in herb. pr.; — Woensdrecht 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1888, de Haas in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Cromvoirt bij 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; Stratum onder Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — langs een muur te Velden 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Dr. Kros (Arch. 1. III. p. 476); — Langelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Walcheren (volgens opgave van Pelletier) (Arch. 2. VI. p. 122); — Plasmolen, Th. Abel.; Weert, Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Velden, station Venraai, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

flor. **albis**. Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21 en p. 302).

Voorts vermeld door Munting, voor 's Gravenhage door de Gorter en 's Heerenberg, Fl. B. S.

Linaria *Tourn.*

967. L. Cymbalaria *Mill.* Oorspronkelijk thuis behoorend in rotsspleten en op steenachtigen bodem van Italie en het Oostenrijksche kustgebied, werd zij reeds vroeg aangeplant en verwildert gemakkelijk, zoodat de plant op oude muren geheel ingeburgerd is. ♃. *April—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1860, J. M. de Boer; — Zwartsluis, v. Heijn.; Zwolle 1896, L.; muren Zwarte Water bij Zwolle 1872, v. T.; kerkmuur Mastenbroek 1869, Hoek; Dorth onder Bathmen, Un. 1850; stadsmuren Deventer 1840, Halb.; 1847, T.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Zutphen, G. B.; Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); S.; Rijn aldaar 1898, V.; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Waal aldaar, Thomson; — Amersfoort, 1893, Garj.; Rhenen, Sprée; 1898, V.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, R. B.; walmuur Tolsteegpoort, v. d. T.; — Muiderberg 1839, Romb.; Amsterdam 1871, O.; Halfweg, Splitg.; Haarlem 1833, Kerb.; Buse; — muur hortus Leiden 1872, Boerl.; muren Leiden, S. S.; 1834, Mb.; O.; 1839, B. W.; Perin; 1872, Boerl.; kerkpad polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; 's Gravenhage, G. Barger; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; 1901, Jongm.; tusschen Rotterdam en IJseldmondsche veer 1870, O.; havenmuren Dordrecht 1835, Lac.; aldaar 1878, Posth.; 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — muren Middelburg, de Marrée; Zeisweg, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1881, Groll.

(Zwartsluis 1893, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1899, H. v. d. Linden; Gameren, Zalt-Bommel, C. A. Backer in herb. Heukels; — hoog tegen den dom te Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; Oude Rijn te Utrecht 1891, A. J. de Wit en Zonnenburg Utrecht 1872, Costerus in herb. pr.; — wallen Haarlem 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Haarlem, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; buitenplaats Wouderstein te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; muur uiterwaarden Kralingsche veer (1 ex. met witte bloemen) 1897, Wachter en Jansen, Gorinchem — Almkerk, Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Wilgendonk te Brigdamme

1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, P. Sloots in herb. Heukels; Wynandsrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen en haventerrein Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); – Brielle, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – tusschen West-Kapelle en Domburg, Un. 1902 (Arch. 2. II. p. 1034); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 144); – vestingmuren en stadsgracht Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Nyborg bij Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); St. Pietersberg, Epen, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts bij Dodoens*), Pelletier, Munting en Bruman.

968. L. Elatine *Mill.* Op bouwlanden en langs wegen, op leem- en kleigrond. ⊙. *Juli–Nov.*

In Herb.: Tusschen Zutphen en Brummen 1879, K. A.; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Ewijk 1849, Gent bij Nijmegen 1851 en Beuningen 1859 en 1871, Th. Abel.; B.; tusschen de Grebbe en Wageningen 1837, en Wageningen 1837, Buse; Hemmen 1882, K.; – Grebbe, Kerb.; Zeist, Kraep.; 1843, W. en K.; Houten, S. S.; 1833, Wtt.; Schalkwijk 1833 en 1834, Wtt.; 1899, C. A. Backer; Amsterdamsche straatweg

*) In Dodoens Cruydtboeck (1644) wordt de plant voor het eerst als inlandsch vermeld, en dat zij toen een pas aangevoerde plant was, volgt uit hetgeen omtrent die plant aldaar gezegd wordt, gelijk reeds Miquel aan het licht bracht (Cfr. Tijdschr. I. p. 287 en II. p. 319):

„De neerstigheydt van de Cruydtbeminners heeft dit Cruydt hier te lande seer vermenighvuldight: ende naementlykt te Delft in Hollandt is 't door den hooghgheleerden D. Willem van der Meer soo ghemeyn ghemaeckt, datter nauws brugghe oft eenigh stadts-gebouw oft oude mueragie en is, ten is daer mede cierlyk bekleedt. Dies het metter tydt voor een inlandsch ghewas sal moghen ghehouden worden."

bij Zeldzaam onder Utrecht en tusschen Waerdestein en Kothen, Neerlangbroek, v. d. T.; Rijnwijk, Broers; – Haarlem, Perin; – Zwijndrecht 1836, Lac.; 1882, V.; – Schouwen en Zierikzee, Dz.; Oosterland 1887, L.; Bruinisse bij paal 105, Un. 1894; Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; 1877, K. A.; 's Gravenpolder 1838, v. d. B.; Hoek 1862, A. W.; – Breda, v. A.; Almkerk 1899, C. A. Backer; – tusschen Wessem en Thorn 1900, G. en Jongm. (als *spuria*); Maastricht, Ploem; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; Mechelen 1885, K.; Gulpen 1871, Lac.; 1885, K. en G.

(Eindje van de wereld bij Winschoten 1891, Schipper in herb. pr.; – Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Wageningen 1900, – Werkhoven 1899, C. A. Backer in herb. Rieter; Oud-Ameliswaard, W. C. v. Embden; – braakland IJselmonde, A. Reclaire in herb. Heukels; – Serooskerke (Walcheren) 1877, L. in herb. pr.; – St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: langs den grintweg te Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302); – Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Bergen, Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Epen, Maastricht, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Tiel, Hoffm. in herb. Dav. volgens Prodr. Ed. I. p. 170 en Vreeswijk, Fl. B. S.

969. L. spuria *Mill.* Op gelijke plaatsen als de vorige en meestal in gezelschap van deze. Vormt somtijds cleistogame bloemen. ⊙. *Juli–herfst.*

In Herb.: Beuningen, B.; 1849 en 1871, Th. Abel.; Ewijk 1849, Lent bij het Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Hemmen en Wageningen 1882, K.; Opheusden tusschen boonen 1873 en 1874, v. Tuinen; Culemborg 1890, de Haas; – Zeist, W. K.; Werk-

hoven, v. d. T.; 1899, C. A. Backer; Houtsche weg Utrecht, v. Hov.; Maarssen, v. H.; Nijhoff; Bunnik, C. A. Bergsma; Houten, S. S.; 1833, Wtt.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Rijnwijk, Broers; Utrecht 1833, Wtt.; 1838, Lac. (ook *pelorisch*); 1838, D. S.; herb. O.; 1842, de Vriese; 1859, R. B.; Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; – 't Gooi 1827, Wtt.; Haarlem, Perin; – Leiden, Mb.; Zoeterwoude, v. d. B.; Zwijndrecht, Mb.; 1836, Lac.; Naaldwijk, v. d. T.; Vianen, v. H.; – Zierikzee, Dz.; Oosterland 1887, L.; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, v. d. B.; 1877, K. A.; Kloetinge 1837, v. d. B.; Oost-Kapelle 1877, Groll; – Lauberg 1893, de Haas; Gulpen 1871, Lac.

(Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; – Odijk, C. A. Backer; Ameliswaard, weg naar Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – tusschen Goes en Kapelle 1896, Posth. in herb. pr.; Biggekerke 1873, L. in herb. pr.; – St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Beek (Limb.), Lac. (Arch. 2. V. p. 21). Voorts vermeld door Pelletier en Munting. Tusschen de Ooi en Beek, Hoffm. in herb. Dav.; Haarlem, Haagsche bosch, Elderik en Wehl, Zwolle, bij de Gorter.

970. L. arvensis *Desf.* Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juli – Aug.*

In Herb.: Bij het gemeentehuis van Rheede aan den weg naar Arnhem, L. Bückler; Eltensche berg 1828, D. S.; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; Hoffm.; 1840, Buse; fort Sterreschans, Berg en Dal, Beek, Ubbergen, Lent, N. en Th. Abel.; Neerbosch 1839, Lac.; 1846, G. Deijn.; Marienboom bij Nijmegen 1869, Th. Abel.; aan den weg tusschen St. Anna en den Teunismolen onder Hatert 1841, v. d. T.; Groesbeek, Wijchen 1840, Lac.; Heumen 1856, v. d. B.; – Amersfoort 1860 en Amersfoortsche berg, R. B.;

? Haagsche bosch, V. Z.; Vreeswijk aan de Vaart 1832, v. H.

(Berg en Dal 1902, J. J. ter Laag in herb. Schipper.)

Bovendien: Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 21).

971. L. stricta *D.C.* (*L. repens* Desf. Lej. Comp.) Plant van Zuid en Zuid-West Europa, nu en dan ingevoerd en vaak volkomen ingeburgerd; bij ons op muren en op zonnige plaatsen. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: duinen te Bloemendaal langs het Keizerinnepad 1888, v. E.; V.; — Borne bij paal 55.9, 1901, G. Postma, ook in herb. Ogt.

(Spoorbaan Bleiswijk 1898, J. A. v. d. Berg in herb. Heukels.)

[Aanm.: De plant opgegeven voor Maastricht, Franq. in herb. v. d. Bosch heb ik in dit herbarium niet teruggevonden.]

972. L. chalepensis *Mill.* Zuid-Europeesche plant en in de landen rondom de Middellandsche Zee. Schijnt evenzoo aangevoerd te worden, althans bevindt zich een exemplaar dier plant in herb. Wachter en Jansen, gevonden op den kolenaschweg van het voormalige buitengoed Rozenburg bij Rotterdam 1900.

973. L. vulgaris *Mill.* Algemeen op zandgronden, in bouwlanden, langs wegen en dijken. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Tusschen West-Terschelling en Midsland 1868, Holk.; Hee, Un. 1886; bij de Blijhe bij Hollum op Ameland 1868, Holk.; Nes aldaar 1865, S. H. v. d. Ley; Ameland, Coll. Nat.; Rottum 1896, Schipper; — de Joure, Sprée; Leeuwarden, Hinxt; Bergumerheide 1849 en Hardegarijp 1849, S.; — Scharmer, en Oosterbroek onder Eelde 1855, v. H.; Winschoten, Schipper (hoog 1.40 M.); — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; 1847 en 1855, R. B.; Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1846, v. Gron.; 1846, Cop; 1876, K.; straatweg Deventer—Apeldoorn 1839, Halb.; — Harder-

wijk 1864, 1865, R. B.; Voorthuizen 1854, Coll. Nat.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Warnsveld 1884, Groll; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; jachthuis Warnsveld, M. D.; Lochem 1886, V.; Beekhuizen, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch, G. Deijn. en Th. Abel. (*fasc.*); Beek, v. d. B.; 1868, O.; – Amersfoort, pad naar Oud-Leusden 1847 en straatweg aan den berg 1847, v. d. Roemer; Liniedijk Amersfoort, Garj.; Utrecht 1835, Wtt.; C. A. Bergsma; v. H.; Zeist, Broers; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; – 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; 1869, Hoek; Muiderberg 1864, Coll. Nat.; M. D.; dijk tusschen Muiden en Muiderberg 1896, V.; Berg en Dallust Hilversum, v. d. T.; Zijdelmeer 1886 en Uithoorn 1870, Boerl.; Oosterdoksdijk, Splitg.; Sloterweg 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); zeedijk Amsterdam 1838, Romb.; zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Hemmeland aldaar 1886, Boerl.; kerkhof Marken en Steenendijk aldaar 1886, Boerl. en V.; Haarlem, Buse; Velsen 1869, Boerl.; Overveen 1835 en Bentveld 1837, Mb.; Vogelenzang, v. d. T.; – Noordwijk, B. W.; tusschen Piet Gijzenbrug en Noordwijkerhoek, Mb.; Leiden, Dz.; Pierot; 1842, O.; Katwijk Perin; Wassenaar, Perin; 1832, S. S.; Haagsche straatweg, wie?; den Deijl, Dz.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Scheveningsche boschjes, Destrée; duinen 's Gravenhage, V. Z.; achter Zorgvliet, Lagewaard (Papendrecht, Alblasserdam, Oud-Alblas, Bleskensgraaf enz.) 1850, Cop; Alblasserwaard 1882. V.; Groote Lindt 1891, v. d. Voo; Schenkeldijk Dubbeldam 1882, V.; Dordrecht 1835, Lac.; den Briel 1835, de Vriese (v. Rees?); Vianen 1871, Schepman; – duinen Schouwen 1845, v. d. B.; Scheldedijk IJersekendamme 1839 en Hollandsche hoeve Noorddijk 1838, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; –; Oude Maas Maastricht, v. Hov.

(Eierlandsche duinen, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Beets 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Akkrum en Terhorne 1863, Holk.; tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1866, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Noord-Laren 1901, Esserweg, Haren, Paterwolde, Eelde, Zuid-Laren, Onnen en de Punt, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Oldebroek 1889, Ogt in herb. pr.; — algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, — Werkhoven en Vreeswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — strand Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; bosch van Bredius bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Willemspark Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef, — Bennebroek en Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Oosterdoksdijk 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; algemeene begraafplaats aldaar 1898, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Paralelweg en spoorweghaven 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — boomkweekerij Eureka te Kapelle (Z.-Beveland) 1894, Ogt. in herb. pr.; Schouwsche duinen 1883, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; bij de Zwemkom te 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

β. **peloria.**

In Herb.: (*bicalcarata*) Ittersum bij Zwolle 1892, L. (ten deele 2—4 sporig); — Beek, v. d. B.; — Utrecht, Mb.; — duinen Haarlem, J. Kops; Zandvoort (*bicalc.*) 1837, G. B.; Groot Bentveld bij

Zandvoort (*bicalc.*) 1835, Mb.; — Maasoevers bij Wijk (Maastricht) 1894, de Haas.

(Denekamp 1900, J. B. Bernink in herb. Heukels; — spoorwegterrein tusschen Paralelweg en spoorweghaven te Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — aan zee tusschen Muiderberg en Naarden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

γ. **radice tuberosa.**

In Herb.: Zandvoort 1841, Buse.

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); tusschen Wolvega en Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijk, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); langs de Nieuwe Wetering tot School in Tongeren, langs den straatweg Heino naar Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo, van Diepenheim over Weldam naar Goor; — Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Winterswijk, Breevoort; Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1891 (Arch. 2 VI. p. 98); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); parkweg Amsterdam 1884, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Papenlaan en Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Bloemendaal, Zandvoort—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Scheveningsche duinen, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Hulst, Neuzen (Arch. 1.

IV. p. 294); — Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Wansum, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen om Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. langs den weg naar Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 302) en voorts Naarden, Harderwijk volgens de Gorter; 's Gravenhage, tusschen Vianen en Hagestein, tusschen Bunnik en Zeist, Fl. B. S.

974. L. minor *Desf.* In zandige bouwlanden, vooral echter op leem- en kalkhoudenden bodem; dikwijls aangevoerd. ☉. *Juni—Sept.*

In Herb.: Franeker en Leeuwarden, (C. A. Bergsma?); station Franeker, Un. 1886; Veenwouden, Sprée; — Groningen, Strat.; — Kampen 1847, R. B.; 1850, T.; Zalk 1848, R. B.; Deventer 1845, Cop; 1846, T.; 1897, V.; Katerveer 1839, v. H.; IJsel bij Hattem 1865, H. d. V.; Zutphen 1833, Wtt.; Forsten; Lac.; Voorst 1877, O.; 1877, K.; Zevenaar, Wtt.; Brummen 1892, Carm.; IJsel bij Velp 1840, D. S.; Rozendaal bij Arnhem, V. Z.; Arnhem, V. Z.; Thomson; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Perin; Ooische kasteel bij Nijmegen 1865, v. H.; Heumen, Un. 1853; St. Anna, Marienboom, Hees, Neerbosch en Lent, N. en Th. Abel.; Opheusden, v. Tuinen; Tiel, F. J. Hoffman; Renkum 1850, S.; Wageningen 1838, Buse; Culemborg 1890, de Haas; — zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; Werkhoven, C. A. Backer; Maarssen, Nijhoff; Hondswijk 1857, Knüttel; Wikkenburg 1832 Wtt.; Utrecht 1835, Wtt.; 1837, D.S.;

1859, A. W. Hartm. en R. B.; — Amsterdam 1840, Romb.; Bergen 1876, Lac.; Haarlem, Buse; — Leiden, Dz.; 1836, Mb.; G. B.; B. W.; muur 's Gravenhage, Barger en Cool; Delft, v. S. V.; 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1880, Posth.; station Groote Lindt 1898, v. d. Voo; boomkweekerij aan de Mijl bij Dordrecht 1882, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Vianen 1831, v. H.; v. d. T.; Gorinchem, v. d. T.; 1864, H. d. V.; — Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland 1840 en Westdorpe 1845, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Sleeuwijk 1835, Lac.; Rosmalen, v. Hov.; Maas Boxmeer, Un. 1853; — Maasoever Roermond 1900, G. en Jongm.; St. Pietersberg 1870 en 1881, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Gulpen 1871, Lac.; Valkenberg 1866, H. d. V.

forma *praetermissa*. Cfr. Arch. 2. IV. p. 25.

In Herb.: Opslag onder *Daucus*, Apeldoorn 1881, K. A.

(Wijhe 1885, L. in herb. pr.; — Tiel, C. A. Backer; — Utrecht, Zeist, W. C. v. Embden; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; — Delft 1874, L. in herb. pr.; Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; spoorwegterrein tusschen Spoorweghaven en Parallelweg 1901, kolenaschweg buitengoed Rozenburg 1900, weide Rotterdam en akkers IJselmonde en Charlois, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — vruchtenkweekerij 't Park te West Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; station Valkenswaard 1899, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — Maasoever Hamert 1893, V. Suringar in herb. pr.; Villapark Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg en Klimmen, Steichen in herb. pr.; Schaesberg bij Oud-Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Haarlem, — Westland, v. E. (Arch. 2.

I. p. 397); – Hulst, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. V. p. 65); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); – Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1 V*. p. 233); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 574); Roer bij Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Sint Pietersberg, Maastricht, Gulpen, Epen, Roermond, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 392).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Gratioleae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Gratiola *L.*

975. G. officinalis *L.* In vochtige weilanden, op heidegronden, aan waterkanten enz. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Zwolle, Dassen; – Wal Deventer 1833, Wtt.; 1846, T.; Okse 1878, K.; Diepenveen, Tyhaar en P. F. Nieuwenhuijs; 1877, v. d. Veen en K.; bosch de Hei bij Diepenveen 1899, K. A.; tusschen Diepenveen en het Vrieswijk 1846, S. Tyhaar; – Zutphen, Wtt.; Gronem.; Vorden 1874, Groll; Leesten 1850, Gronem.; Warnsveld 1845, de Vriese; Varsseveld 1832, Staring; IJsel Doetinchem 1900, v. Vloten; – Haarlem, v. d. Ende; – Nieuwe Maassluis Giesen, C. A. Backer; – langs de Beers te Spoordonk bij Oirschot 1865 en 1874, Lac.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; tusschen Os en Ooijen 1837, v. d. T.; Moerassen om 's Hertogenbosch, B.

(Buurt Okse onder Epte bij Deventer 1882, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: Epe 1854, Lac. (Arch. 1. IV. p. 48).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting; Heusden, v. Hov.; Gorinchem, de Gorter; Bommelerwaard, Fl. B. S.

Mimulus *L.*

976. M. luteus *L.* Inheemsch in westelijk Noord-Amerika en Chili, langs boschbeeken; bij ons vaak als sierplant gekweekt en evenals elders somtijds volkomen verwilderd. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Haarlem, Gerdessen; Haarlemmervaart bij Haarlem 1836, Mb.; bouwterrein aldaar 1900, C. A. Backer; — weiland Leiderdorp, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden, O.; 1840, B. W.; Rotterdam 1902, Easton; Bleskensgraaf 1850, Cop; Dordrecht, Posth.

(Surhuisterveen, K. Kuipers; — Leusden bij Amersfoort, C. Apeldoorn in herb. Heukels; — tuin Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Nieuwerkerksche laan te Kralingen 1899 en Schiekade Rotterdam 1898, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Limosella *Lindern.*

977. L. aquatica *L.* Langs rivier- en beekoevers, op overstroomde plaatsen. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Heide bij Zuid-Laren, Dr. S. E. Strat.; kleine Vecht bij Coevorden 1859, Lac. en S.; — Vecht bij Gramsbergen 1859, Lac. en S.; IJseloever Kampen 1845 en Kampen, R. B.; buiten de Hagenpoort aan den IJseloever Vogelenzang, e. h. T.; IJselbedding voor Deventer 1893, K. A.; Vecht in Berkum bij Zwolle 1893, L.; — Zutphen, Wtt.; IJsel bij Dieren 1885, Ens.; aan de Laak te Rheede, v. H.; Rijnoever Arnhem 1897, V.; tusschen Montferland en Galgenberg, S. S.; Nijmegen, Perin; Waal aldaar, J. B. Spaan; Waaloever Weurt 1848, Th. Abel.; Beuningen, M. Coenen; Ooische waard, Th. Abel.; Herwynen 1859, S.; Renkum, Doorwerth, Driel, He-

teren, Buse; — Bentveld bij Zandvoort 1835, Mb.; — langs de Maas over Steenenkamer bij Dordrecht 1849, v. Hov.; Griend huis te Merwe 1888, V.; Merwede, Lac.; 1888, V.; Merwede bij Sliedrecht, Lac.; nieuwe Maassluis bij Giesen, C. A. Backer; Heikop, v. H.; Lek bij Vianen 1837, Mb.; v. d. T.; aan de Lek bij Vreeswijk 1830, v. H.; — Werkendam 1836, Lac.; Vlijmensche veld 1846 en tusschen Vlijmen en 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; — Maas bij Wessem, Un. 1900 (ook 1903); Maas bij Hedel 1900, G. en Jongm.; Maas Roermond, Un. 1861.

(Utrecht aan de Lek, Beins in herb. L.)

Bovendien: Beek (Limb.), Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts Vlieland, de Gorter; 's Heerenberg en Rheede, Fl. B. S.

Tribus **Digitaleae** *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Digitalis *Tourn.*

978. D. purpurea *L.* In bergachtige, boschrijke streeken; ook als tuinplant gekweekt en daardoor enkele malen verwilderd. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Aan den weg van den Leeuwarder straatweg naar Veenwoudsterwal, niet ver van het tolhek 1838, Sprée; Oenkerk op Heemstrastate 1849, S.; 1851 (fl. *alb.*), S.; — Slochteren 1836, v. H.; (fl. *alb.*) Strat.; — Zalk, v. Heijn.; Zwolle 1846, I. Berghuis; — Elburg, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; 1877, K.*); Terborg, Fockema; Varsseveld aan den weg naar Aalten 1832, Staring; tusschen Dinxperloo en Aalten 1875, R. E. de Haan; Sillevolde, Un. 1885;

*) Ofschoon door Kok Ankersmit in 1874 (Arch. 2. II. p. 10) vermeld werd dat de plant onder den invloed der cultuur uit de omstreken van Apeldoorn verdwenen is; evenzoo Arch. 2. III. p. 194, na door mij in 1852 in Wormingen gevonden te zijn, is zij verdwenen.

Dieren 1833, W t t.; Rheede, en Rouwenberg bij Rheede, v. H.; de Steeg 1874, O.; Rheederoord 1874, G r o l l; 1878, herb. O.; Middachten 1838, M b.; 1838, B u s e; 1845, M. D.; Beekhuizen, v. d. B.; 1844, L a c.; 1844, T h. A b e l.; Velp 1840, D. S.; Biljoen 1842, J. W. R. T i l a n u s (P. N. S.); T h o m s o n; Arnhem 1839, H a n e g r a a f f; 1879, G r o l l; Nijmegen, B.; D z.; P e r i n; Ubbergen 1863, T h. A b e l.; tusschen Nijmegen en Kleef, v. d. B.; — Driebergen, C. A. B e r g s m a; bosch van P i t t. tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T. (ook fl. *alb.*); — Heemstede, v. d. T.; Spaanderwoud, C o l l. N a t.; — Groenhoven bij Leiden 1900, S t r u y k.; aan de Sprang bij het kanaal te 's Gravenhage, V. Z.; Loosduinen 1848, S. (culta?); — Loopschans Breda, v. A.; (Tilburg?) A. H i r s c h (ook fl. *alb.*); — Venlo 1899, G a r j.; Veldensche weg bij het Ruinmeer te Venlo 1900, R i e t e r; R o v e r s; bosch Epen, U n. 1861; U n. 1883; Gulpen 1872, L a c.; Voerendaal 1866, H. d. V.; bosschen Slenaken 1889, V.; Slenaken, Gulpen, Vijlen 1872, L a c.; Vaals 1886, K.; Teuven 1889, V.

(Oranjewoud 1892, V. S u r i n g a r in herb. pr.; straatweg van Bergum naar Veenwouden 1869, v. T u i n e n in herb. pr.; Wolvega, W. R. B o u m a en T. d e B o e r; — Oosterbroek 1901, R. d e B o e r en H. K o o i; — tusschen Hooger- en Hijkersmilde op het landgoed Putten 1900, J. v a n M a m e l e n; — Gendringen, M. S. R u s t in herb. H e u k e l s; Doetinchem 1895, Dr. P. d e K o n i n g in herb. P o s t h.; Rheederoord 1878, L. in herb. pr.; Beekhuizen 1892, O g t. in herb. pr.; Ubbergen 1879, C o s t e r u s in herb. pr.; — Groeneveld, Eemnes 1883, H e i n s i u s in herb. pr.; Groenewold Baarn 1898, K o n i n g in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1896 en 1999, R i e t e r in herb. pr.; Valkenberg, S t e i c h e n in herb. pr.; Diependaal 1889, S t r u y k. in herb. pr.; Vaals 1902, S c h i p p e r in herb. pr.)

Bovendien: Terborg, Aalte, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Groeneveld, bloeiend Juni 1880, op Hilverbeek en Spanderswoud thans (1886—88) zeldzaam en niet bloeiend. In vroegere tijden op de buitenplaatsen onder 's Graveland niet zeldzaam, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Rijnspoorweg Amsterdam, Fl. Amst. (Arch. 1. I. p. 463); — Venlo, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Trap, Landrade, Heienrade, Lac. (Arch. 2. 5. p. 21).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en corolla *alba* speciaal voor Wolvega, Bergum en Hardegarijp in Fl. Fris.

979. D. **lutea** *L.* Op schaduwrijke steenige plaatsen in bergstreeken van West en Midden Europa; ook bij Luik groeiende. Daar de plant ook in tuinen gekweekt werd, kan zij misschien als overblijfsel van vroegere cultuur beschouwd worden. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: In een laagte tusschen Dieren en het Jagertje 1899, P. v. d. Burg en A. v. d. Briel; (Nijmegen, Perin.)

Tribus Veroniceae *Benth.*

(Ordo **Antirrhineae** Prodr. Ed. I.)

Veronica *Tourn.*

980. V. **scutellata** *L.* In veenachtige streeken, langs slooten, poelen en plassen. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Kolken bij den Burg op Texel 1860, Lac.; de Westen aldaar 1867, H. d. V.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; Doodemanskisten bij West-Terschelling 1881, Groll; Midsland, Un. 1886; Groeneplak aldaar 1869, en Hollum op Ameland 1869, Holk.; — Bergumerheide en Hardegarijp, Hinxt; — tusschen Eelderwolde en Paterwolde 1857, en Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kamper-

eiland 1870, Hoek; Deventer 1847, T.; v. d. Cop; Diepenveen, langs den vijver op Nieuw Diepenveen 1876, K.; Bathmen, Un. 1850; Randen*) 1849, Cop; Wilpe 1846, en Brinkgreve onder Diepenveen 1848, T.; Genne bij Zwolle 1891, L.; Delden 1863, H. d. V.; Hardenberg 1892, L. en Carm.; Lonneker 1891, L.; Diepenheim, Un. 1697; — station Putten 1884, O.; Nijkerkervenen, W. K.; Uddelermeer, Un. 1849; 1858, O.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1872, K. A.; park achter het Loo 1858, O.; Ruurlo 1884, Ens.; Doetinchem, Un. 1885; Warnsveld 1885, Groll; Uilenpas 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; Velp 1873 en Roozendaal 1874, Groll; Nijmegen, P. L. Cz.; Hatertsche broek en Wijchensche veenen bij Nijmegen, Th. Abel.; 1897, G. en V.; Berg en Dal 1869, v. H.; Ede en Edesche veen 1894, V.; Renkumsche beek 1849, Buse; — Amersfoort 1838, D. S.; Hoevelaken 1894, Garj.; Doorn, v. d. T.; 1874, H. d. V.; Zeist, 1847, B. W.; Neerlangbroek en halfweg Blauwkapel bij Utrecht, C. A. Bergsma; Broekweg omtrent Maarsbergen, v. d. T. (ook*); Abcoude Lac.; — Vogelenzang 1865, H. d. V.; 's Gravelandsche heide, v. d. B.; — Leiden, Dz.; Loosduinen, V. Z.; 1866, H. d. V.; Zwijndrecht 1886, V.; — Schouwen 1844, duinen Walcheren 1840 en duinvalleien aldaar 1839, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. en Douw; Cadzand 1887, L.; Hellendijk 1845, B. W.; 1845, v. d. B.; — Werkendam 1835, 1837, Lac.; Bergen op Zoom, Un. 1860; Dongen 1842, v. d. T.; Heusdenhout, Un. 1852; Loopschans Breda, v. A.; Oisterwijk 1894, Ogt.; St. Michielsgestel, C. A. Bergsma; Boxtel 1870, Groll; Eindhoven, Dz.; 1831, v. d. B.; 1833, Wtt.; Vucht en Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Sambeek, Un. 1853; heide Valkenswaard 1900, G. en Jongm.; Leenderweg over de herberg van Peer van Gerwen onder Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel;

*) fl. albis.

— St. Jansbeek, Un. 1853; Rauwmoest onder Kelpen, Un. 1900; Heerlen 1896, G.

(Bouwland Oldeboorn 1862, v. Tuinen, en Maadlanden bij Oldeboorn 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Haaksbergen 1895, Schipper in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Twello 1899, Ogt. in herb. pr.; heide bij Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Lunteren en Ede 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Veenendaal 1894, Struyk. in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. pr.; — Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Vreeland 1892, Struyk. in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning en Heinsius in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef en v. Goor; — Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Vroon Oostkapelle 1877, L. in herb. pr.; 1899, Ogt. in herb. pr.; — Mastbosch bij Breda 1902, Posth. in herb. pr.; — Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.; Grave 1890, de Haas in herb. pr.; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Dalen, Sleen, Odoorn, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Almelo, Albergen, Vriesveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Oele, Brinkhuis, Hasselo, (Hollenbergerveen?); Nieuwkerkerveen, de Lutte en de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); station Markelo, tusschen Markelo en Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen — weg langs spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); Ankelaar, de Mheen, 't Loosche broek, Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 194); venen Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Zuid-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L.

(Arch. 2. VI. p. 122); -- Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 22); Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Vorstius en Bruman; voor 't Haagsche bosch, Enkhuizen, Muiderberg, Stavoren, Harlingen, Vlieland door de Gorter; Naarden, Lochem in Fl. B. S.; Katwijk en Noordwijk in Fl. Leid.

β. **pilosa** *Vahl.* (*V. parmularia* Poitou et Turpin; *β. pubescens* Prodr. Ed. I. p. 171).

In Herb.: In de buurtschap Heringen bij Tubbergen 1839, A. L. de Grient Dreux (Cfr. Tijdschr. VIII. p. 207); — Wijchensche venen 1840, Lac.; — Abcoude, Lac.; — Dongen, en tusschen Rije en Dorsten 1842, v. d. T.; Zandbeek [1]), Un. 1853.

γ. **latifolia.**

In Herb.: Overdijking te Leesten 1851, Gronem.

Bovendien: (f. *fol. latioribus robusta humifusa*). Op den Duckenburg, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

Voorts wordt nog vermeld een forma *β. calycantha* in Tijdschr. XII. p. 15; Zuid-Beveland! v. d. B. *Primo vere inter segetes hibernas.*

981. V. Anagallis *L.* [2]). In slooten, moerassen, aan waterkanten. ♃. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Hoornsche vlak 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Oosteinde (*stengel rond*) 1896, V.; — Leeuwarden 1849 en 1859, S.; 1860, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1872, Hoek; Kampen, R. B.; Genemuiden 1901, en Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1877, K.; 1897, V.;

1) In Arch. 1. III. p. 506 staat St. Jansbeek, verwarring in schrijfwijze?

2) Waarschijnlijk beter V. Anagallis aquatica, welke naam A. aquatica reeds bij Tragus voorkomt.

*) fl. albis.

Diepenveen 1877, K.; – Twello 1846, T.; Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Ruurlo 1886, Ens.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooi, Beek, Neerbosch, Beuningen, Hatert, N. en Th. Abel.; Zoelmond, boerenplaats Engenrode aldaar 1836, O.; Culemborg 1829, Wtt.; – Woudenberg 1891, Garj.; de Meern, C. A. Bergsma; Bunnik, C. A. Bergsma; 1842, B. de Haan; Utrecht, C. A. Bergsma; J. C. Broers; aan den weg van de Roobrug naar Chartrose buiten de Waerdpoort te Utrecht, v. d. T.; Abcoude 1867, O.; – 't Gooi 1832, Wtt.; Amsterdam, v. H.; Breesaap, Buse; Schooten 1871, Groll; Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Haarlemmermeer 1857, Knüttel; Haarlem 1875, Groll; – Noordwijk 1872, Boerl.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Pierot; Perin; B. W.; buiten de Morschpoort aldaar 1842, O.; Overzet Valkenburg, Kerb.; Katwijk 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage G. B.; Scheveningen, V. Z.; Fockema; Loosduinen, V. Z.; Barger; Nootdorp, Destrée; moeras achter de Heemraadschuur te 's Gravezande, en Prikkeweg bij Maassluis, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; Oude Plantage Rotterdam 1892 en Schiedam 1892, v. d. Voo; Maasdijk van Slikkerveer naar Bolnes 1901, Jongm.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Kop van het Land onder Dubbeldam 1882, V.; Papendrecht 1878, Posth.; Leksmond 1832, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Kapelle 1894, Ogt.; Hoek 1865, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Empel, Fort Crevecoeur 1847, v. Hov.; Kraaienven onder Borkel 1901, Rovers en v. Roessel; – Amby 1870, Groll.

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869 en Goutum 1874, v. Tuinen; Hallum 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; – niet zelden Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Amersfoort 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Nigtevecht 1886, Costerus in herb. pr.; weg langs het Gein bij Abcoude 1896,

Heukels in herb. pr.; — 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Schoorldam en Schoorl 1890, Costerus in herb. pr.; — Leiden 1880, Schipper in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Hoek van Holland 1892, V. Suringar; 1892, Struyk. in herb. pr.; Delft, de Wit Hamer en 1876, L. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Spijkenisse, J. Koornneef; uiterwaarden Varkenoordsche dijk 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, en Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Schorerpolder (Walch.) 1892, en Kapelle (Z.-Bevel.) 1894, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; — Venlo langs een beek bij de vier paardjes 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: (Ameland 1854, Dr. Kros)? Arch. 1. IV. p. 82 en 84; Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — station Heino, omstreken Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Bekkum, Hasselo, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 224); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); — Brielle enz., Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren en Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Koudekerke en Middelburg, Un. 1892 (Arch. 3. II. p. 1034); — Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. **aquatica** *Bern.*

In Herb.: Diepenveen 1846, Cop; Spoolde 1891, L.; — Leiden, Dz.; langs sloten Dordrecht 1836, Lac.

Bovendien: Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

γ. **latifolia** *v. Hall.* *)

In Herb.: Vianen aan de Lek 1832, v. H.; — Merweoever bij Sliedrecht, Lac.; — Thomaswaard Werkendam, Lac.

Bovendien: Nijmegen (Arch. 1. III. p. 506).

δ. **minor** *R. S.*

In Herb.: Kampereiland 1846, R. B.; — Warnsveld 1852, K. A.; Lent 1852, Th. Abel.; vestingwerken Nijmegen 1852, Weurt en Beuningen 1850, Th. Abel.;? aan de Waal te Wamel, v. d. T.; — — 's Gravenhage, G. B.; sloot Zorgvliet aldaar, en Prikkenweg Maassluis, V. Z.; Vianen 1837, Kraamw.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Empel 1847, v. Hov.

Bovendien: Werkendam, Lac. (Arch. 1. III. p. 506).

[Aanm.: Waarschijnlijk komt deze vorm overeen met elders beschreven vormen; bij gemis aan aanteekeningen naar de levende plant is het mij niet mogelijk deze vorm te identificeeren. V. Anagalloides Guss. wordt beschreven als: klein; bladen smal-lancetvormig tot lijn-lancetvormig, bijna gaafrandig; bloemkroon wit, slechts de achterste slip lichtblauw met donkere aderen, en slechts half zoo groote, langwerpige, nauwelijks uitgerande vruchten, die evenals de kelk en bloemstelen

---

*) Aangaande deze vorm merkt van Hall op: (Bijdr. VII. p. 333) „deze verscheidenheid was mij opmerkenswaardig, wegens de groote overeenkomst, welke zij heeft met den gewonen vorm van V. Beccabunga, daar de bladen niet veel langer dan deze en volkomen eirond waren. De bleekroodachtige paarsche kleur der bloemen en het gemis der stippen onder op de spitse bladen deden mij dezelve echter tot de boven genoemde soort terug brengen. Ik vond haar in Julij 1832 aan de beide oevers van de Lek, bij Vianen, Leksmond en Vreeswijk aan de Vaart. Wijl zij daar echter steeds in gezelschap met den gewonen vorm van Ver. Anagallis en met de ware V. Beccabunga groeide, zoude ik niet afkeerig zijn, om haar voor eene hybride tusschen V. Anagallis en V. Beccabunga te houden. Misschien moet men ook uit verschillende bastaard-bevruchtingen de talrijke vormsveranderingen verklaren, waaraan de V. Anagallis onderhevig is en welke aangewezen zijn door Mertens en Koch, Deutschlands Flora I. p. 316 en 317."

fijn klierig-zachtharig zouden zijn. Deze vorm zou voorkomen op het slijk van uitgedroogde rivieroevers, doch volgens R. v. Uechtritz bij Breslau haar noordelijkste grens bereiken. Een vorm met aan de benedenzijde behaarde stengel wordt als β. dasypoda Uechtr. onderscheiden, terwijl eindelijk op droge plaatsen een kleinere vorm der hoofdsoort, meer neerliggend als β. terrestris Schl. onderscheiden wordt, die wanneer de bladen gaafrandig zijn V. tenerrima F. W. Schmidt heet.]

982. V. **Beccabunga** *L.* Op vochtige plaatsen, in stilstaand water, langs slooten en vaarten. ♃. *Mei — Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1859 en Goutum, S.; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Oosterhout 1850, T.; Steenwijk, Un. 1892; Dieze bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, T.; 1878, K.; Pothoofd, Romb.; Apeldoorn 1872, K. A.; Epe 1871, Hoek; Voorstonden bij Voorst, E. C. C. v. Lennep; wallen Zutphen 1849, Gronem.; Warnsveld 1885, Groll; Velp 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Holdeurn 1897, G. en V.; Beek 1852, Th. Abel.; 1853, O.; Spoel te Culemborg, v. d. T. (als *minor*); — Amersfoort, R. B.; de Eem 1893, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1837, D. S.; Maarsbergen 1865, Knüttel; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1835, Wtt.; 1879, A. C. Oudemans; de Grebbe, Fockema; Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1894; — Breesaap, V. Z.; Bloemendaal 1872, Boerl.; Haarlem 1877, Groll; Overveen 1836, Buse; — Noordwijk, Exc. 1883; Poelgeest 1829, Wtt. (misschien Utrecht?); Leiden, Dz.; 1835, Mb.; O.; Valkenburg 1866, H. d. V.; Mallegat, Kerb.; Langeveld 1860, S.; Katwijk, B. W.; Orchideeënland aldaar, Perin; Wassenaar 1830, Forsten; 1833, S. S.; Wtt.; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; G. B.; Zorgvliet, V. Z.; Beeklaan aldaar, Barger; Nootdorp en Hoek van Holland, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Park aldaar 1892, v. d. Voo;

Overmaas 1850, O.; 1891 en IJselmonde 1891, v. d. V o o; sloot Maasdijk Slikkerveer—Bolnes 1901, Jongm.; Papendrecht langs de rivier 1878, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Watermolenweide Dordrecht 1882, V.; Lek bij Vianen 1832, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, de Marrée; drinkput Stoofweide 1839, v. d. B.; — Werkendam 1835, Lac.; (Breda?) v. A.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1854, v. H.

(Wandelbosch Winschoten 1885, Schipper in herb. pr.; Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Steenwijk, M. Kramer; — Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Beekhuizen bij Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Duno 1872, Costerus in herb. pr.; Beekbergen 1879, L. in herb. pr.; Veenendaal 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Hoeven 1886, de Haas in herb. pr.; Baarn 1882, Heinsius in herb. pr.; — Amsterdam, J. Koornneef in herb. Heukels; Naaldeveld bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Sassenheim 1894 en Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Rijnoever Valkenburg 1893, V. Suringar in herb. pr.; Pijnacker 1896, Ogt. in herb. pr.; Delft, de W. Hamer in herb. L.; Rotterdam, F. D. J. Risch, H. v. d. Linden en 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1893, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Gramsbergen, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Zuidveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Woolde, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507); Winterswijk, Lichten-

voorde, Varsseveld, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Castricum, Velserkanaal, Vogelenzang — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 397); Lagewaard bij Dordrecht 1850, Cop (Arch. 1. III. p. 212); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Valkenberg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 141); Pietersberg, Meerssen, Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek — Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Bruman en Munting.

In de bewerking van deze soort in de eerste uitgaaf werd door Prof. M. J. Cop de volgende vormen onderscheiden:

β. **limosa** *Cop.*

In Herb.: Apeldoorn 1851, K. A.; Nijmegen (sloot in de Ooi, Arch. 2. V. p. 303), Th. Abel.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.

(Dieze en Mastenbroek bij Zwolle 1871, L. in herb. pr.)

f. *repens.* In Herb.: Deventer, Halbertsma.

γ. **repens** *Cop.*

In Herb.: Deventer, Halb.; — Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1853, K. A.; — Leiden, Dz.; Dordrecht 1851, Cop; — Demer te Heusden 1847, v. Hov.

Bovendien: Oosterhout? Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507).

δ. **minor** *Schl.*

In Herb.: Kampen, R. B.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; — Leiden, Dz.; 1836, v. d. B.

Bovendien: Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); Beekbergerwoud (Arch. 1. III. p. 507).

f. *repens.* In Herb.: Dordrecht 1850, Cop.

983. V. Chamaedrys *L.* Algemeen op grasgronden, langs

wegen en boschkanten. ♃. *April—Juni* en vaak weder in *Sept.*

In Herb.: de Grie op Terschelling 1887 en Eendekooi aldaar 1896, V.; — stadswal Bolsward 1862, J. M. de Boer; Leeuwarden, S.; Friesland, wie?; Schatsenburg Dronrijp, Buse; — Groningen (ook fl. *alb.*), Harendermolen 1830, Eelderwolde (als *villosa*) en tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, (als *pilosissima*) v. H.; — Paterwolde 1831, v. H.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; Zandberg 1848, T.; Deventer 1839, Halb.; 1845, G. W. Top; 1846, Cop; 1876, K.; Romb. (door verwisseling van etiquetten als *triphyllos*); Heemsterbosch, v. d. Scheer; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; stadswal Zutphen 1849, Gronem.; Vorden 1876, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; kerkhof 1874 en dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Oorsprong 1833, Wtt.; Nijmegen, Thomson; Ubbergen 1850 en Beek, Lent en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Liniedijk, Garj.; Amersfoort, R. B.; Driebergen, v. H.; 1867, Knüttel; spoorweg Bunnik 1844, v. d. T.; de Bilt, D. S. (fl. *rubro*); Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Kraamw.; v. d. B.; 1842, O.; B. W.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; tusschen Utrecht en Vleuten, v. d. T.; bosch van Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Vreeland 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); — Oud-Bussum, Boerl.; Naarden 1864, O.; Amstel 1869, Hoek; Ringdijk bij Amsterdam 1838, Romb.; spoordijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem 1838, Buse; 1841, v. H.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1870, Groll; Paviljoenspark Haarlem 1892, v. E.; Bloemendaal 1835, Buse (ook *lamiifolia*); — Piet Gijzenbrug, Fockema; Katwijk, B. W.; Leiden, S. S.; 1827, Wtt.; 1834, Mb.; Dz.; 1842, O.; v. d. B.; B. W.; 1857, S.; singels aldaar 1835, Lac.; Morschpoort 1857, S.; Wassenaar, Cop; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; 1848, de Br. (*Ver. pilosa* en

V. cham. f. *tenera*); Scheveningsche boschjes 1895, R. B. (als *minor*); Loosduinen 1844, v. d. T.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Vianen 1871, Schepman; uiterwaarden langs de Lek bij Vianen 1840, Kraamw. (als *V. Teucrium*); — Zuid-Beveland, 's Gravenpolder 1838 en Zwake 1839, v. d. B.; duinvalleien Walcheren 1883, L.; Domburg, B. W.; Neuzen 1863, A. W.; — Heusdensche wallen, v. Hov.

(Haren 1901, R. de Boer en H. Kooi; Zuidhorn, E. J. Kamphuis in herb. Heukels; — Zwolle 1881, L. in herb. pr.; — Gendringen, M. S. Rust; Valburg, Slijk-Ewijk, Culemborg, C. A. Backer; algemeen Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1885, Heinsius in herb. pr.; polderdijk Diemerbrug 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Westzaan 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlemmerhout, en Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Haarlem en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Monster, Loosduinen, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht en Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — boomkweekerij Kapelle, Z.-Beveland 1893, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1879, L. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Schaesberg aldaar, J. v. Meleck in herb. Heukels.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); station Heino tot Nieuwe Wetering, langs Nieuwe Wetering

tot School in Tongeren, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Groenlo, Eibergen, Lochem, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 619) — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 294); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. IV. p. 122); — Mallenburg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **lamiifolia** *Hayne.*

In Herb.: Deventer 1839, Halb.; — tusschen St. Anna en den Teunismolen onder Hatert 1841, v. d. T.; fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1852, Th. Abel.; — Amersfoort 1860, R. B.; 1898, K. A.; Darthuizen, C. A. Bergsma; Amerongen 1841, Lac.; de Bilt, Stoll; Utrecht 1832, de Br.; — Haarlem, v. H.; Haarlemmerhout 1841, v. H.; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Bloemendaal 1835, Buse; — Leiden, Dz.; Haagsche bosch, R. B.; Scheveningen 1866, H. d. V.; — ? Zuid-Beveland 1840, v. d. B.; — (Breda ?), v. A.; — bosch bij Beek 1885, K.

Bovendien: In de Meerwijk, v. H. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303).

γ. **pilosa** *Willd.*

In Herb.: Ignatiuscollege Valkenberg 1902, Jongm.

(Op den krommen zandweg gem. Charlois 1899, Wachter en Jansen; — Boschpoort bij de vestingwerken Maastricht 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels.)

984. V. montana *L.* In schaduwrijke loofbosschen, vooral onder beuken. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Assen, v. Hennekeler; — Slangenburg bij Doetinchem 1900, K. A.; Middachten 1838, 1840, Buse; 1897, Posth. en K. A.; 1898, K. A.; Mormerdal te Beek 1846, Lac.; 1878, Groll; — Oosterhoutsche bosch 1841, P. J. Kraamw.; 1842, v. d. T.; Oosterhout, Lac.; — Bunde 1870, Groll; bosch te Geulhem bij Beek 1869, O.; Beek en Gulpen 1885, K. en G.; Streijthagen 1899, Wolfhaag 1899 en Vaals 1899, G. en V.; Kerkrade 1866, H. d. V.; Haasdal bij Valkenberg 1902, G. en Jongm.; helling ten zuiden van de Geul tusschen Geulhem en Valkenber 1902, G. en Jongm.

(Ruurlo 1897, Ogt. in herb. pr.; — bij den Plasmolen (fl. *plenis*) 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Vochtige loofbosschen tusschen Hussenberg en Wylre, Lac.; Landraad 1882, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22); Onderste Locht 1896, G. (Arch. 3. I. p. 301).

985. V. officinalis *L.* Op droge gronden, in de duinen, op de heide en in zandige streeken. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; Hoorn aldaar 1860, Lac.; Miente bij de Westen aldaar 1868, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; Kievitsplak 1868, Holk.; Bokkeplak, Un. 1886; Grie 1887, V.; Ameland 1840, Sprée; — Oenkerk 1851, S.; Heemstrastate aldaar 1851, S.; Rijsterbosch bij Kippenburg 1867, J. M. de Boer; — Haren en Harendermolen, Sprée; 1826 en 1830, v. H.;

Groninger veenkolonie 1827, v. H.; — Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, Cayaux; Berkum bij Zwolle, Thorb.; Diepenveen, Cop; 1846, T.; 1876, K.; Deventer, Halb.; T.; v. d. Cop; Hardenberg 1891 en Haaksbergen 1891, L. en Carm.; — Hattem, R. B.; Twello 1846, T.; P. v. Delden; Harderwijk 1849, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Nijkerk 1872, Stolz; Soerensche bosch, Un. 1849; Apeldoorn 1850, K. A.; 't Loo, T.; Voorstonden 1846, Cop; huis de Voorst 1846, Cop; Vorden 1875, Groll; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1880, Groll; de Boekhorst bij Lochem 1857, Sprée; Lochem 1833, Miq.; Ruurlo 1884, Ens.; Rheede, v. H.; Plekenpol 1872, R. E. de Haan; Rozendaalsche weg, Boerl.; Arnhem, Dz.; 1886, V.; Nijmegen, B.; Berg en Dal, Meerwijk, Groesbeek, Neerbosch, N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; 1863 (in December bloeiend); — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; bosch bij Schothorst 1891, Garj.; huis ter Heide 1859 en Darthuizen 1848, v. H.; Driebergen, v. H.; 1863, Coll. Nat.; Doorn 1869, O.; Rijzenburgerbosch 1857, Knüttel; Zeist, Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburg 1859, R. B.; Beverwaard 1830, Wtt.; weg oude Kamp naar Maarn 1865, Knüttel; Rhoodestein bij Neerlangbroek, en Jagtluster Eng onder Maartensdijk 1843, v. d. T.; de Grebbe 1851, O.; Fockema; de Bilt 1835, Kraamw.; 1835, D. S.; (fl. *alb.* Utrecht, v. H.; — Naarden 1864, O.; Asscher; Laren en Hilversum, Asscher; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Bergen, Un. 1870; Zandvoort 1851, S.; Meerenberg 1871 en Breesaap 1872, Boerl.; Velsen 1833, S. S.; kolkje Overveen 1836, Buse; Overveen 1842, B. de Haan; Exc. 1878; Middenduin 1870 en Bloemendaal 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb.; Zomerzorg, v. d. B.; Heemstede 1871, Hoek; Vogelenzang 1871, O.; — Noordwijk, Exc. 1883; Mb.; Lan-

geveld 1843, O.; Noordwijkerhout, Exc. 1886; Katwijk 1827, Wtt.; Leiden 1835, Mb.; Wassenaar 1830, Forsten; 1833, S. S.; 1836, Lac.; 1846, O.; huis ten Deijl, Pierot; Waalsdorp, Exc.; Scheveningen 1840, B. W.; Destrée; Scheveningsche boschjes 1895, R. B.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; V. Z.; R. B.; Loosduinen, Exc. 1887; Hoek van Holland (overkant) 1887, V.; — Haamstede, Un. 1894; duinen Schouwen 1844, en duinen Walcheren 1839 en 1840, v. d. B.; Oranjezon 1840, B. W.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; Hulst, v. d. B. en B. W.; Zeildijk 1845, v. d. B.; Eelde 1861, A. W.; — Zoom bij Bergen op Zoom, Un. 1896; Breda (*minor*) herb. v. H.; Liesbosch, v. A.; Sprang, Thomson; Nuenen, v. Hov.; — Plasmolen 1868, O.; Mookerheide 1856, v. d. B.; Maastricht 1870, Groll; Schaesberg 1901, V.

(Oude Tryne, K. de Boer; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Oranjewoud 1869, v. Tuinen — Haren en Harendermolen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Oosterbroek, Harendermolen, de Punt, Paterwolde, Eelde, Peize en Glimmen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Loozen bij Gramsbergen 1894, L. in herb. pr.; Agnietenberg bij Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; — Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; park Roozendaal 1891, Ogt. in herb. pr.; tusschen Wolfheeze en Arnhem 1872, Costerus in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef; Putten, C. A. Backer in herb. Heukels; — Grebbe bij Rhenen 1873 en tusschen Soest en Baarn 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; Overlangbroek 1901, J. W. Kennephaas; Utrecht en Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — bosch van Bredius 1898, Koning in herb. pr.; Valkenveen 1892, Struyk.

in herb. pr.; Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveensche duinen, Driehuis en Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Kijkduin 1887, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Monster en Staalduin, J. F. Wichard; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

[Aanm.: In het herb. van den Heer D. Lako komt een vorm voor met samengestelde trossen, verzameld op de excursie te Callantsoog in 1891.]

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Wolvega, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Ane, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo; — tusschen Eibergen en Zwilbroek, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 237); (als *forma robusta*) Berg en Dal, N. Abel.; huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 303); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Kennemerland — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — tusschen Domburg en Oranjezon en tusschen Oranjezon en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); — Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Ouden-

bosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Gulpen, Valkenberg, Wylre, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

986. V. prostrata *L.* Op zonnige hooge grasgronden, heuvels en dijken. ♃. *Mei–Juni.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1856 en Kampereiland 1855, R. B.; straatweg Kampen 1849, T.; IJseldijk tusschen Kampen en Zalk, hoogte bij Grafhorst 1856, R. B.; IJsel bij Zwolle 1851, T.; 1865, H. d. V.; Katerveer aldaar 1851, T.; konijnenbelten Zwolle 1902, L.; zandheuvel Zwolle 1873, v. Tuinen; Deventer 1834, Wtt.; 1846, en wallen aldaar 1846, T.; Platvoet aldaar 1846, aan den dijk bij den Borgel 1846, weilanden IJsel achter het Koerhuis bij Deventer 1845, Diepenveen, omtrent de Platvoet en den grintweg naar Olst 1850, en Diepenveen 1846, Cop; – Meerlesche dijk bij Wapenveld bij Hattem 1881, K. A.; Groll; Zutphen 1834, Wtt.; O.; IJseldijk aldaar 1834, 1835, Wtt.; Bronsbergen 1876, Groll; 1880, L.; Voorst 1833, 1834, Wtt.; 1897, K. A.; rivierduin onder hooge dennen te Voorst, buurt Berg en Dal 1882, en langs en op een zanddijk achter den watermolen te Voorst 1897, K. A.; de Riele bij Voorst 1833, Wtt.; Hartjesberg bij Arnhem, Romb. (als *latifolia*); Nijmegen, Perin; – Noordwijkerhout 1842, O.

Bovendien: Epse, – Terwolde (Arch. 1. III. p. 507) en voorts vermeld door Vorstius.

987. V. austriaca *L.* Zonnige begroeide heuvels, alhier waarschijnlijk door de rivier aangevoerd. ♃. *Mei –Juni.*

In Herb.: In een weiland aan de Waal tusschen Nijmegen en Beuningen, B.

[Aanm.: Was in herbario aanwezig als V. Teucrium. In Fl. B. S. p. 15 komt nog als groeiplaats van V. Teucrium

voor: „In den Tielerwaard aan den Waaloever tusschen Nijmegen en Waardenberg." Een weinig vage aanduiding daar Waardenburg, over Bommel gelegen, ongeveer 45 K.M. van Nijmegen verwijderd is. Wel is in herb. de groeiplaats Tiel bij V. latifolia vertegenwoordigd; wellicht is dit de in de Fl. B. S. vermelde plant. De opgaven van V. Teucrium: „op de duinen bij 's Gravenhage, V. Z. en Maarsbergen bij Doorn, Dubois," heb ik in ons herbarium niet teruggevonden.]

988. V. Teucrium *L.* var. **minor** Schrad. (*V. latifolia* Aut. et Prodr. Ed. I. p. 174). Op zonnige heuvels, droge weilanden en dijken. ♃. *April—Juni.* (Cfr. Arch. 1. II*. p. 40).

In Herb.: Groningen, v. H.; tusschen de Ebbinge- en Steentilpoort te Groningen 1856, S. E. Strat.; wallen aldaar 1826, v. H.; — Kampen 1856, R. B.; Zalk 1849, T.; Deventer 1834, Wtt. (ook fl. *albis*); 1840, Halb.; v. d. Cop; 1877, K.; 1843, B. W. (als *prostrata*); Platvoet aldaar 1846, T.; 1846, Cop; dijk naar Wilpe 1847 en dijk tusschen Deventer en Olst 1848, Cop; IJseldijk bij de Poll 1833, Wtt.; idem te Olst 1896, L.; — langs den IJsel te Gorssel 1834, Wtt.; Zutphen 1834, Wtt.; Nijhoff; 1838, Buse; Voorst bij Zutphen 1834, 1835 en 1848, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Nijmegen, B.; Abel.; Perin; vestingwerken buiten de Hertogspoort, N. Abel.; idem buiten de Hezelpoort 1848, Th. Abel.; Ooische waard, N. en Th. Abel. (als *maior*); Oosterhoutsche bosch, uiterwaarden Weurt, N. en Th. Abel. (als *maior*); Tiel, wie?; Renkum 1882, K.; Wageningsche berg, Buse; Spoel te Culemborg, W. K. (in Prodr. Ed. I. als *maior*); — Oud Slijkerveer aan de Lek 1832, v. d. T.; 1835, D. S.; — Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; — hooge weilanden langs de Niers te Gennep en langs dorre wegen te Middelaar 1876, Lac. (als *prostrata* en zoo in herb. O. als nº. 1195); Oost-Maasoever bij Genooi 1899, Garj.

(Deventer 1879, K. A. in herb. pr.; Pothoofd aldaar 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Brons-

bergen bij Zutphen 1882, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Slijk-Ewijk, Oosterhoutsche bosch, C. A. Backer in herb. Heukels; Cromvoortsche heide 1897, Heinsius en J. E. Honcoop in herb. Heinsius; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, J. J. Hoevenaars in herb. de Haas.)

Bovendien: ? Bloemendaal, Hartsen (Arch. 1. V*. p. 326); — ? Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 329).

Voorts Donjum? Meese, Fl. Fris.

989. V. longifolia *L.* Op vochtige weilanden, aan slootkanten, aan oevers, tusschen struikgewas. ♃. *Juni—Aug.*

α. **vulgaris** *Koch.*

I. *oppositifolia*: In Herb.: Vecht bij Zwolle, Dassen; Vecht bij het Haersterveer bij Zwolle 1892, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; Heemse 1868, v. d. Scheer; Borger; — Zutphen, T.; aldaar en Nieuwbeek, Wtt.; — Utrecht, G. Broers; — Son en Breugel 1832, Forsten; Dz.; Pettelaar 1847, v. Hov.; 's Hertogenbosch, B.; Boxtel 1846, v. Hov.; 1875 wie?

II. *foliis ternis*: In herb.: Haersterveer bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1848, v. d. Scheer; langs de Vecht bij Beersen en van daar tot Hardenberg talrijk 1902, L., G. en Jongm.; — Zutphen, Hallegraaff; — Pettelaar, v. Hov.; moerassen Vucht, B.; Helmond 1834, Wtt.

(Vecht bij Dalfsen 1900, K. A. in herb. pr.; — tuin Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Liesbosch 1894, Posth. in herb. pr.; — Pettelaar 1872, Costerus in herb. pr.; Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas.)

Bovendien: bosch bij Deventer, Berghuis en Tyhaar in herb. Dav.

β. **maritima** *L.*

I. *oppositifolia.* In Herb.: Berkel*), Dassen; — Zutphen 1833, Wtt.; S. S.; Nieuwbeek, S. S.; — *) Maliebaan Utrecht, C. A. Bergsma; — Thomaswaard Werkendam 1835, Lac.; Breugel, Dz.; Helmond, herb. Kerb.; Boxtel, v. Hov.

Bovendien: Harderwijk, Reinw. Fl. B. S. I. p. 13.

II. *foliis ternis.* In Herb.: Heemse, E. B. Ascher; — Zutphen 1833 en tusschen Zutphen en Nieuwbeeksche veer aan een sloot van de stadsweide 1833, Wtt.; Ooikadijk nabij sluis B, B.; — Thomaswaard Werkendam 1837, Lac.; 's Hertogenbosch, B.; Pettelaar 1847, v. Hov.; Vucht bij 's Hertogenbosch, B.**); Helmond 1833, Wtt.

γ. **media** *Schrad.*

II. *foliis ternis.* In Herb.: Pettelaar, v. Hov.

δ. **glabra** *Schrad.*

I. *foliis oppositis.* In Herb.: Spaarne bij Haarlem, Mb.

II. *foliis ternis.* In Herb.: Amstel bij het in aanbouw zijnde Amstelhotel, Amsterdam 1866, J. M. de Boer; Zuider-buitenspaarne Haarlem 1838, Mb.; — Boxtel, e. h. K. A.

[Aanm.: De onderverdeeling heb ik gehouden, zooals deze reeds in 1849 door Cop en door dezen nogmaals bij de bewerking van de eerste uitgave van dezen Prodromus werd aangenomen en zooals men dezelfde indeeling nagenoeg aantreft in Ascherson und Graebner, Flora des Nordostdeutschen Flachlandes. Ik moet echter opmerken dat de bladvorm, waarop deze indeeling steunt, uiterst variabel is en dat aan dezelfde plant de onderste bladen dikwijls ėen hartvormigen voet hebben,

*) Hierbij lag een specimen met fol. quaternis, zonder groeiplaats e. h. v. H.; wel wordt een vorm met 4-kranzige bladen opgegeven van V. longifolia *α.* vulgaris als berustende in Herb. Dav.? in herb. Maaldrink. (Cfr. Arch. 1. II*. p. 46).

**) Waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als in Fl. B. S. I. p. 13. „'s Hertogenbosch langs den weg naar St. Michielsgestel, B. Ook door Reinwardt bij 's Bosch gevonden."

de hoogere echter afgerond zijn of met een wigvormigen voet voorzien, zoodat het geheele blad langgerekt ruitvormig wordt. Men vindt tusschen deze uitersten alle overgangen, terwijl ook twee- en drietallige bladkranzen aan eenzelfde plant voorkomen. Veronica longifolia werd reeds vermeld door Pelletier en Munting; daar echter deze soort, evenals ook V. Teucrium en V. prostrata in tuinen gekweekt wordt, hebben wij in ons land waarschijnlijk met vroegere kultuurplanten te doen.]

V. spicata *L.* Zonnige heuvels, droge loofbosschen. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Nijmegen, ? Perin.

Bovendien: Essenburg bij Harderwijk en op den Uilenpas in het graafschap Zutphen, de Gorter.

Over de waarde der door Perin zoogenaamd bij Nijmegen gevonden planten, heb ik reeds vroeger melding gemaakt; als niet inlandsche plant heb ik haar zonder nummer aangevoerd; daar zij eveneens tot de tuinplanten behoort is het twijfelachtig of de opgaven van de Gorter werkelijk op wilde of verwilderde planten betrekking hebben.

990. V. serpyllifolia *L.* In wei- en bouwlanden, langs wegen en op veengronden. ♃. *April—Juli,* soms later nogmaals bloeiend.

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; Liesterplak bij Oostereind op Terschelling 1869, Holk.; Hollum, Ameland 1896, V.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; — Oosterbierum 1853, S.; Gaasterland 1894, L.; wallen Leeuwarden (*β.*) en Giekerk, Hinxt; Bolsward 1874, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Schroeder v. d. Kolk; Helpen bij Groningen 1826, v. H.; Harendermolen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Vollenhoven 1893, Carmigg.; Kampen 1846, 1849, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, 1849, T.; Zwolle 1874, v. T.; 1878, K.; Deventer 1878, K.; Diepenveen 1845, T.; Bathmen, Un. 1850; Hof te Boekelo bij Lonneker 1893 en Almelo 1891, L.; Heemse langs de Vecht 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk R. B.; Twello

1848, Cop; Apeldoorn 1853, K. A.; park 't Loo 1858, O.; Ruurlo 1886, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Velp, Buse (als *humifusa*); Beekhuizen, C. A. Bergsma (als *humif.*); Sijpenberg bij Velp, C. A. Bergsma (als *idem*); Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Maldensche broek, N. en Th. Abel.; Meerwijk 1850, Th. Abel.; Beek 1853, O.; — Hoevelaken, en Amersfoort 1860, R. B.; Utrecht, Broers; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1859, R. B.; Maarsbergen 1865, Knüttel; muur te Maarssen 1839, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; tusschen Zeist en Austerlitz 1838, Lac. (*humifusa*); tusschen Hilversum en Nieuw Loosdrecht, v. d. T.; ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; Amsterdam, Lac.; Enkhuizen 1895, Sanders; Castricum—Heilo 1895, V.; Velsen 1860, S.; Overveen 1872, Hoek; Haarlem 1844, de Vriese; 1872, Groll; — Langeveld 1860, en Sassenheim 1860, S.; Warmond 1828, en Katwijk binnen 1829, Wtt.; Valkenburg, herb. de Vriese; (P. N. S.); Leiden, Dz.; Mb.; Pierot; 1830, Forsten; v. d. B.; 1842, O.; Perin; Groenhoven aldaar 1898, Struyk.; venen bij Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk; Leimuiden, Exc.; Voorschoten 1873, Hoek; Wassenaar 1833, S. S.; B. W.; duinen Waalsdorperweg 1891, v. d. Voo; Haagsche bosch, V. Z.; Kerb.; Dekkersduin bij 's Gravenhage 1837, Buse; Loosduinsche weg, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; bosch te Rijswijk 1875, L.; Delft 1845, de Br.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Overmaas, O.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Watermolenweide aldaar 1882, V.; Lek bij de Vaart 1832, v. H.; — Zuid-Beveland, Kattendijke 1838, Kloetinge en Kapelle 1839 en Walchersche duinen 1840, v. d. B.; tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, Buijsman; fort Rammekens, V. Z.; Hoek 1863, A. W.; — Loopschans, v. A.; 's Hertogenbosch, Boxtel, v. Hov.; Alphen 1836, Lac.; station Budel 1899, G. en des Tombe; Nuenen, v. Hov.; — Maastricht 1870,

Groll; Valkenberg 1866, H. d. V.; Lucht 1899, G. en V.

β. **calycantha**, met bloeitijd *Febr.–April.*

In Herb.: wallen Leeuwarden, Hinxt, – Goes in bouwlanden, v. d. B.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Lutjegast 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; – Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; – Harendermolen en Onnen 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw; Apeldoorn, J. Koornneef; Culemborg en Valburg, C. A. Backer in herb. Heukels; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; – Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; Utrecht, Zeist, W. C. v. Embden; Schalkwijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 1900, Wachter en Jansen; Katendrecht, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – Koudekerke 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande (als *arvensis*), L. B. v. d. Slikke; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Princenhage 1881, Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; tusschen Hulsberg en Wijnandsrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); – Steenwijkerwolde, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Twikkel, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); – Lichtenvoorde, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Marienboom, St. Anna, Beek, Hatertsche broek, Beuningen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 304); – Marquette, Bloemendaal, – Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 128), behalve St. Philipsland, L.

(Arch. 2. VI. p. 122); — Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608, de Lobel 1581; Vorstius, Munting en Bruman.

991. V. arvensis *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde akkers, langs wegen en op grazige plaatsen. ⊙ en ⊙. *April—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Burg en Hoorn op Texel 1869, Eierlandsche polder 1868 en Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Helpen 1827, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — gesloopte bolwerk Kampen, R. B.; Kampen 1846, 1849, T.; 1849, R. B.; Zalk 1848, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1891, L.; Deventer, T.; 1878, K.; Pothoofd aldaar 1898, G. en V.; Diepenveen *1846, Cop; 1847, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; — Twello 1848, P. v. Delden; Harderwijk 1864, 1872, R. B.; stadswallen Elburg, Alpherts; Apeldoorn 1858, O.; 1875, K. A.; Zutphen 1834, Wtt. (ook als *peregrina*); Warnsveld 1849, Cop; Ruurlo 1882, L. en Ens.; Rheede, v. H.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel. (ook als *praecox*); vestingwerken aldaar *1867, Th. Abel.; 1883, G. Molengr.; Bommelsche toren, V. Z.; — Amersfoort 1860, R. B.; Infanteriekazerne aldaar 1890, Garj.; Dennenburg bij Driebergen, v. d. T.; Maarsbergen 1895, V.; Meern 1870, Groll; Utrecht, v. H.; 1837, D. S.; Broers; 1859, R. B.; 1874, O.; stadswallen aldaar, v. H.; *v. d. T.; Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1830, Wtt.; Hilversum, v. d. T.; Naarden 1864, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Ringdijk bij

*) Als forma nana.

Amsterdam 1838, 1839, Romb.; Andijk 1895, Sanders; Wieringen 1856, Lac.; Sparendammerweg bij Haarlem 1894, V.; Bloemendaal 1868, O.; Overveen 1838, Buse; 1870, Groll; 1897, V.; Elswout 1871, Groll; Vogelenzang, Perin (als *praecox*); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (als *agrestis*); — Noordwijkerhout 1867, O.; Hillegom, Exc. 1887; Noordwijk, S. S.; Noordwijk aan Zee 1872, Boerl. (als *opaca*); de Vriese (P. N. S.); ruine van Teylingen 1860, v. H.; Leiden, S. S.; 1832, Pierot; Dz.; B. W.; Perin; 1860, S.; 1863, Coll. Nat.; Wassenaar 1831, Forsten; 1833, S. S.; Dz.; 1843, O.; 1861, S.; 1897, V.; Haagweg, Exc. 1883; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. d. L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Scheveningsche weg, Kerb.; duin 's Gravenhage, V. Z.; Scheveningsche boschjes, R. B.; Loosduinsche weg, V. Z.; tusschen Rijswijk en Delft 1875, L.; Delft, de W. Hamer; Baakwoning bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; 's Gravezande, V. Z.; Rotterdam 1851, O.; oude muur Kralingsche veer bij Rotterdam 1901, Jongm.; Prins Alexanderpolder aldaar 1892 en Schiedam, v. d. Voo; Dordrecht 1884, C. v. d. Broek; boomkweekerij de Mijl bij Dordrecht 1884, V.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, (als *opaca*) en de Mijl aldaar 1884, V.; Dubbeldam 1836, Lac.; Lek bij Lexmond 1832, v. H.; — Duiveland, Un. 1894; Zierikzee 1873, Schuringa; St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1839, en * 1840, 's Gravenpolder 1840, Oosterzwake 1839, en Walchersche duinen * 1839, v. d. B.; duinen Koudekerke 1897, Ogt. (als *opaca*); Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Hoek 1856, A. W.; Sas van Gent 1840, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht 1870, Groll; Gronsveld 1894, en St. Pietersberg, V.; Lauberg bij Maastricht, de Haas; tusschen Eijsden en Mesch 1894, V.; Gulpen 1871, Lac.; Heerlen 1896, G.

var. corollo **alba**: wallen Twello 1848, Cop.

[Aanm.: De plant varieert zeer in grootte; een juiste omschrijving der forma nana is niet mogelijk. Zij wordt nog opgegeven voor Zeeland door Walraven in Arch. 2. IV. p. 295.]

(Suameer 1869, v. Tuinen en Veenklooster 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Weerselo 1901, L. in herb. pr.; Windesheim 1901, Kragt — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Apeldoorn 1898, K. A. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer — Utrecht, W. C. v. Embden; fort Uiterweer aan de Vecht, J. Koornneef in herb. Heukels; Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; — jaagpad Schinkel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; Overveen, Posth. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden, Spoorweghaven aldaar, F. D. J. Risch en Staalduin, Wichard in herb. Heukels; Hoek van Holland bij de Hilwoning 1899, Kralingen 1886, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1898 en Numansdorp 1903, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1877, L. in herb. pr.; meelfabriek aldaar 1899 en Kapelle bij Goes 1898, Ogt. in herb. pr.; St. Annaland 1883, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1899, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Meerssen 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Haarlemmermeerpolder, (Arch. 1. III. p. 507); Kennemerland en — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); Brielle—Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Dishoek en Koudekerke en tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); —

Moerdijk, Un. 1860 (Arch. I. V*. p. 233); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Amby, Meerssen, Sittard, Un. 1861; Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

Door Abeleven werden nog de volgende vormen vermeld — (Cfr. Arch. 2. V. p. 304).

f. *ramosa:* Water Meerwijk.

f. *simplex:* Marienboom, Groesbeek, Watermeerwijk en Oosterhoutsche bosch.

f. *laxa:* Groesbeek.

f. *polyanthos:* Watermeerwijk.

992. **V. peregrina** *L.* Amerikaansche plant, doch vaak ingevoerd in Europa en dan voorkomend in tuinen, parken en boomkweekerijen; daar zij langs den Rijn tot Bonn algemeen verspreid schijnt te zijn, kan zij ook door de rivier aangevoerd worden. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: tuin Leeuwarden 1860, Hinxt; 1862, J. M. de Boer; 1875, Hinxt; 1879, S.; pastorietuin Oldeboorn 1866 en 1867, Holk.; tuinen Oldeboorn 1871, v. Tuinen; — Groningen binnen de stad, v. H.; tuinen buiten de Heerepoort Groningen, S. E. Strat.; ossenmarkt Groningen 1826, v. H.; moestuin Winschoten, Schipper; — opslag hortus Marocco 1893, 1894, K. A.; Waaloever Ooische waard 1855, Lac.; — Hoorn, C. A. Bergsma; — Leiden, v. d. B.; Mb.; bloemkweekerij Flora bij Leiden 1894, S.; jaagpad Leiderdorp 1832, 1833, v. d. B.; Dz.; Perin; — Oudenbosch 1893, J. Stein.

(Leeuwarden 1895, K. A. in herb. pr.)

993. **V. verna** *L.* Op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ⊙ en ⊙. *April—Mei.*

In Herb.: Holwerd, Bruinsma; — Loosduinen, V. Z.

Bovendien: Zandsteeg bij Harderwijk, de Gorter volgens v. Geuns Spicil.

994. V. triphyllos *L.* Op bouwlanden, voornamelijk op leemigen zandgrond. ⨀ en ⨀. *April—Juli.*

In Herb.: Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; kerkhof aldaar 1873, Hoek; Zandberg bij Kampen 1848, 1849, T.; 1846, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle 1902, L.; Deventer, T.; Romb. (door verwisseling van etiquetten als *V. Chamaedrys*); 1878, K.; tusschen Deventer en Diepenveen 1846, T.; tusschen Vinkes- en Enterveen onder Rijssen 1898, G. en V.; — Harderwijk 1864, R. B.; Elburg 1847, G. A. Alpherts; haven op 't Loo 1884, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Vorden 1887 en Bronsbergen 1876, Groll; Sevenaar, G. Broers; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; achter den tuin van het kasteel Duckenburg bij Hatert 1898, G.; Groenewoud 1882, G. Molengr.; tusschen Beek en Ubbergen, herb. O.; Wageningsche berg, tusschen Arnhem en Oosterbeek 1902, G. en Jongm.; Rhenen 1902, G., Janse en Jongm.; Ede 1901, v. Vloten; — Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1891, Garj.; Driebergen, Six; Zeist, G. Deijn.; de Bilt 1837, D. S.; v. d. T.; G. Deijn.; — zeedijk over Oud Diemen 1876, Lac.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1869, O.; Velsen 1839, Buse; Haarlem, Perin; Breesaap, Buse; 1864, H. d. V.; Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; tusschen het koren Hooge Morsch 1833, S. S.; 1837, Lac.; Duifhuislaan 1833, Wtt.; Mb.; 1902, Struyk.; Valkenburg, O.; Wassenaar, Wtt.? — Zuid-Beveland 1840, 1841, v. d. B.; St. Jan Steen 1856, A. W.; — Noord-Brabant 1831, Dz.; Oudenbosch 1894, P. v. Luyck; buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; Tilburg en Rosmalen 1847, v. Hov.; Helmond 1831, Dz.; Molenberg te Asten 1901, Rovers; — bouwland Wessem 1900, G. en Jongm.; Sittard, v. Hov.; Lauberg bij Maastricht 1894, de Haas; tusschen Heugem en Gronsveld 1897, V.

(Apeldoorn 1885 en Voorst 1879, L. in herb. pr.; Bronkhorst 1872, K. A. in herb. pr.; Rijks Tuinbouwschool Wageningen 1899, V. Suringar in herb. pr.; Zutphen 1901, Wachter en Jansen; Culemborg, C. A. Backer; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Maarssen 1872, – Driest bij Hilversum 1902, Costerus in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Rijnsburg 1902, Struyk. in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Steenderen 1872, in herb. Posth.; Casino te 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; – Venlo bij St. Urbanus 1897, Rieter; St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: tusschen 's Gravezande en Hilversum 1887, H. d. V.; (Arch. 2. V. p. 528); Rijnspoorweg Amsterdam, Lac.; (Arch. 1. I. p. 463); – Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); – Gennep en Schinnen, Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Munting en Bruman en Dieze bij de Gorter.

In Arch. 2. V. p. 304 wordt vermeld een forma *ramosa*: bouwland te Hees, Th. Abel.

995. V. praecox *All.* Op bouwlanden. ⨀ en ⨀. *April – Juni.*

In Herb.: Meelfabriek Deventer 1899, K. A.; – Terwolde 1849 en 1851, Cop; Vollehand bij Terwolde 1851, en bouwland onder rogge bij Terwolde 1894, K. A.

Bovendien: Gronsveld, Lej. Rev.

996. V. agrestis *L.* Op bouw- en moeslanden. ⨀ en ⨀. *Maart – Juni* en van *Juli – Sept.*

In Herb.: Texel 1850, Lac.; Spang bij Oosterend op Texel 1869, Holk.; Meniste pastorie Waal op Texel 1867, S. P. Huizinga; Midsland, Un. 1886; Buren op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1896, Schipper; – Jelsum 1850, S.; moestuin Leeuwarden 1862, J. M. de Boer; – Helpen 1826, v. H.; Groningen 1856

en Westerwytneert 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Vollenhove 1893, L.; Kampen, R. B.; Spoolde 1891 en Ittersum bij Zwolle 1900, L.; Deventer en Diepenveen 1878, K.; – Harderwijk, R. B.; Twello 1851, Cop; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Keppel, Un. 1850; Apeldoorn 1875, K. A.; Bronsbergen, Un. 1897; Warnsveld 1849, Cop.; Ruurlo 1885, Ens.; Rheede v. H.; Arnhem, Thomson; Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; – Leusden 1893, Garj.; Utrecht, O.; v. H.; 1835, Kraamw.; 1848, Buse; Groll; Amsterdam 1834, Buse; Fl. Amst.; 1867, O.; buiten de Muiderpoort 1863, O.; Oosterdoksdijk 1857, Knüttel; Uithoorn 1870, Boerl.; bolwerk Haarlem, Mb.; Bentveld, Un. 1854; – Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; 1835, Mb.; Dz.; 1838, Buse; 1843, O.; B. W.; Morschpoort aldaar 1833, en Hooge Morsch 1833, S. S.; Duifhuislaan, Perin; Rijnsburg 1863, S.; Valkenburg 1835, Lac.; 1854, de Grijs; Nieuwe begraafplaats 's Gravenhage, V. Z.; Westland, v. d. B.; 's Gravezande, V. Z.; Charlois 1891, v. d. Voo; boomkweekerij bij Dordrecht 1882, V.; Dubbeldam 1850, Cop; – Poortvliet Tholen 1877, A. W. en L.; St. Philipsland 1890 en Noordgouwe 1887, L.; Zierikzee, Un. 1894 (als *Buxb.*); Zuid-Beveland 1838, 1839, 1840 en 1847, v. d. B. (ook f. *glabrescens*); Oosterzwake 1840, v. d. B.; Domburg, Forsten; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hoek 1853, A. W.; – Bossche wallen, Vucht en Rosmalen 1847, v. Hov.; – Baarlo, Un. 1893 L.; St. Pietersberg, Un. 1861; Gronsveld 1881, Groll; Vaals 1900, G. en V.; Gulpen, Un. 1861 (als *polita*); Valkenberg 1902, Steichen.

f. **radians**: In Herb. Zuid-Beveland, febr. 1840, v. d. B.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Esserweg, Eelderhooiweg, Hoogkerk, Roderwolde, Peize, Haren, Onnen en de Punt, Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi – Gendringen, Mej. M. S.

Rust in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Huizerweg Bussum, Koning in herb. pr.; Alkmaarderhout 1891, L. in herb. pr.; — Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft, de W. Hamer in herb. L.; Dordrecht 1897 en — Kattendijk 1894, Posth. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; vruchtenkweekerij West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; — tuin Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Vlieland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Winterswijk, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 122) [1]); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Dishoek en Koudekerke, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034) — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); ruige plaatsen Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Gulpen, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 323).

Voorts vermeld bij Dodoens, Kruydt Boeck 1608, de Lobel, Munting en Bruman.

---

1) De groeiplaats St. Philipsland is inmiddels aangevuld; de plant werd echter in Arch. 2. VI. p. 78 vermeld als V. polita.

f. *radicans:* Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 295); bouwland te St. Anna, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 304).

997. V. polita *Fries.* Op akkers en aan ruigten. ⊙ en ⊙. *April – Juni* en van *Juli – Herfst.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, K. A. herb. Groll; Voorst 1878, K.; Zutphen 1838, Buse; Wageningsche berg en Lakemondsche straat bij Opheusden 1902, – Grebbedijk 1902, G. en Jongm.; Utrecht 1840, de Br.; 1870, Groll; bouwland buiten de Tolsteegpoort, v. d. T.; – tusschen Muiderpoort en Zeeburg 1863, O.; Amsterdam 1867, O.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Leiden buiten de Morschpoort, S. S.; 1902, Jongm. en v. d. Lek; 's Gravenhage, en Delft 1845, de Br.; zanderij bij de Braakwoning bij Naaldwijk 1847, en Naaldwijk aan de korte Broekweg 1847, v. d. T. (als *V. agrestis*): 's Gravezande 1845, de Br.; Gorzen Varkenoordsche dijk tusschen IJselmonde en Hillesluis 1901, Jongm.; Dordrecht 1878, Posth.; – St. Philipsland 1890, L.; Poortvliet Tholen 1877, A. W. en L.; Duiveland 1844, Zuid-Beveland 1839 en 1845, Hollandsche hoeve 1842, Wilhelminapolder 1839, Stoppelvelden 1844, Overzande 1840, Goessche polder 1840 en Oosterzwake 1840, v. d. B.; tusschen Middelburg en Gapinge, Un. 1902; – station Woensdrecht, Un. 1896; – tusschen Wansum en Well, Un. 1893, L.; Baarlo, Un. 1893, L.; Meerssen, Un. 1861; Gronsveld 1866, H. d. V.; St. Pietersberg, Un. 1861; bouwland bij Gulpen 1871, Lac.

(Maartensdijk 1872, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; – Rijnsburg 1900, Struyk. in herb. pr.; bouwland Koedood bij het dynamiethuisje 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892 en Dubbeldam 1894 en 1899, Posth. in herb. pr.; Nieuw- en St. Joosland 1876, A. W. in herb. L.; 1875, Schipper in herb. pr.; Serooskerke

(Walch.) 1877, L. in herb. pr.; vruchtenkweekerij het park te Souburg 1896, Ogt. in herb. pr.; — Maasoever Wel Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Biesland 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Brummen, K. A. (Arch. 2. I. p. 300); — Walcheren, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); al de Zeeuwsche eilanden behalve Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); — Baarlo, Wansum, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

998. V. opaca *Fries.* Op bouwlanden. ⊙ en ⊙. *April—Juni* en *Herfst.*

In Herb.: Schellerlure bij Zwolle 1891, L.; Deventer, Cop; — Katwijk aan Zee 1902, Borst Pauwels; Leiden 1842, O.; Delft 1845, de Br.; tuin Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland 1840 en 1841, v. d. B.; Nieuw en St. Joosland 1885, A. W. en L.; — ? Heugem 1897 en Heugemmerbroek 1897, V.

(Windesheim in moestuinen, F. Kragt in herb. Heukels; — Roozendaal (Gld.) 1893, Ogt. (als *verna*); — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; — Vroon Oranjezon 1898 en Koudekerksche duinen 1897, Ogt. in herb. pr.; — Andel 1886, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353). De laatste groeiplaats zal wel betrekking hebben op *V. polita*, bij de vorige soort vermeld.

999. V. Tournefortii *Gmel.* (*V. Buxbaumii* Ten. et Prodr. Ed. I. p. 177). Op bouwlanden, in tuinen en moeshoven. ⊙ en ⊙. *Maart—April* en *Aug.*

In Herb.: Hortus Groningen spontanea, v. H.; — Harderwijk 1864, 1867, R. B.; Wageningen 1885 en 1886, K.; Haarweg aldaar 1902, G. en Jongm.; — zomerdijk Enkhuizen 1896, Sanders; Haarlem, Perin; — Hortus Leiden spontan. 1859, v. H. Jr.; 1863, S.; Rijswijk 1866, H. d. V.; Hilwoning Hoek van Hol-

land, Exc. 1899; Nieuwland bij Hoek van Holland 1879, S.; Charlois 1874 K. A.; Hilledijk bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht langs de spoorbaan 1882, C. v. d. Broek; bouwland Dordrecht 1882 en Willemsdorp 1886, V.; — dijk langs het buitengoed Monplaisier bij Zierikzee, Un. 1894; Zierikzee 1872, Schoor; St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Walcheren 1882, P. Keijzer; Un. 1902; Nieuwland 1874, 1876, A. W.; St. Laurens 1888, L.; Hoek 1855, A. W.; Nieuwvliet 1878, L.; — Bergen op Zoom, bij de badinrichting, Un. 1896 — Maastricht 1883, Groll; St Pietersberg, Un. 1883; Gronsveld 1866, H. d. V.; Amby, Un. 1861; tusschen Wijk en Heugem 1897, en Heugem 1897, V.; Valkenberg 1886, K.; 1900, V.; Kadier 1884, Lac.; kasteel Nieuwhorn Gulpen, Exc. 1889.

(Zuidhorn, E. J. Kamphuis; — Hembrug en bouwlanden ten Westen Zaandamsche spoordijk 1898, B. Swart; Amsterdam 1900, J. Koornneef; tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; weg Staalduin 1902 en Kromme zand te Charlois 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Naaldwijk, J. F. Wichard en dijk Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Heerjansdam, in herb. Posth.; Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; steenfabriek aldaar 1892, Ogt. in herb. pr.; Veere, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Almkerk 1897, C. A. Backer in herb. Heukels; Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Andel 1886, Costerus in herb. pr.; — Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen; 1901, Rieter; Trichtergrup aldaar 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen

Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3 II. p. 1034).

1000. **V. hederaefolia** *L.* Algemeen op akkers, tusschen het gras en op humusrijke gronden. ⊙ en ⊙. *Maart – Juni.*

In Herb.: Hollum op Ameland 1869, Holk.; – Leeuwarden 1850, S.; – Zuidhorn 1869, v. H. (fl. *albis*); – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, R. B.; 1848 en 1849, T.; Zandberg aldaar 1848, T.; plantsoen Genemuiden 1892, L. en Carm.; Zwolle 1870, v. Tuinen; Engelsche werk aldaar 1901, L.; Deventer, Cop; 1846, T.; 1876, K.; – Twello, v. Delden; Harderwijk 1864, R. B.; Park 't Loo 1895 en Apeldoorn 1872 en 1873, K. A.; stadswallen Zutphen 1849, Gronem.; Ruurlo bij den Bateman 1886, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1864, v. H.; 1866, Th. Abel.; Ubbergen 1882, G. Molengr.; Culemborg, Alph.; – Amersfoort, R. B.; 1890, Garj.; Meijenhagen achter de Bilt, v. d. T.; Utrecht, v. H.; 1835, Wtt.; 1835, D. S.; Wikkenburg 1827, – en 't Gooi 1827, Wtt.; Oud-Bussum 1877, Boerl.; Diemermeer 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Amsterdam 1869, O.; Ringdijk 1838, Romb.; buiten de Muiderpoort 1863, O.; Broekerhavensche weg 1895, Sanders; Haarlem 1840, Buse; 1870, Groll; 1872, Hoek; Bloemendaal 1889, V.; Bloemendaalsche bosch 1880, Groll; – Noordwijk, v. d. B.; Katwijk, v. d. B.; 1897, V.; Valkenburg 1854, de Grijs; Duifhuislaan 1855, v. H. Jr.; Endegeest 1835, Lac. (fl. *alb.*); 1900, Jongm.; Hooge Morsch bij Leiden, S. S.; Warmond, Kerb.; Warmonderhek, Exc. 1874; Poelgeest 1828, Wtt.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; 1842, en 1843, O.; B. W.; 1857, S.; 1872, Boerl.; Hazerswoude, Pierot; 1832, S. S.; Boterpolder aldaar 1832, Wtt.; Wassenaar, Pierot; Exc. 1868; 1900, P. Leendertz; Stadwijk onder Voorschoten 1897, V.; 's Gravenhage

1832, J. de L. e. h. Groll; R. B.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; 1870, Groll; Exc. 1882 en 1887; Voorburg, V. Z.; Nootdorp 1886, Destrée; Delft, v. Son; Rotterdam 1850, O.; 1851, Coll. Nat.; Oude Plantage aldaar 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek; Dordrecht 1880, Boerl.; Groote Lindt 1882, V.; Lekdijk Vianen 1835, v. H.; – Zuid-Beveland 1839, v. d. B. (f. *arvensis* en f. *umbrosa*); tusschen Middelburg en Nieuwland 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, en Hoek 1857, A. W.; – Haagpoort en Loopschans Breda, v. A.; buurt Reit bij Tilburg 1866, herb. O.; Pettelaar, v. Hov.; – Heugem 1897, en St. Pietersberg bij de Roode Haan 1897, V.

(Burgt van Quintus 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; – Groningen, Haren, Onnen, Zuidlaren, Eelde, de Punt, Helpman 1901, – Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle 1872, v. Tuinen in herb. pr.; – Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer; – Doorn, Vechten, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Driest bij Hilversum 1902, en tusschen Beverwijk en Wijk aan Zee 1888, Costerus in herb. pr.; Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; jaagpad Schinkel bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; J. Koornneef; Haarlem, Bloemendaal en Santpoort, C. A. Backer in herb. Heukels; – Haagsche Schouw 1879, Schipper in herb. pr.; Rijnsburg 1885, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1895, Struyk. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch; 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeene begraafplaats aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; – Ka-

pelle (Z.-Bev.) 1893, en Domburg 1894, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Scheveningsche duinen, de W. Ham. (Arch. 2. II. p. 122); Westland en Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 398); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 128 en VI. p. 122); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 22); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Tot de orde der Scrophularineae behoort ook Zalusianskia Lychnidea Don. (Nycterinia Lychnidea), welke voor enkele jaren in een boschje onder Voorschoten werd gevonden. Het bleek echter later dat deze Zuid-Afrikaansche plant aldaar opzettelijk was uitgezaaid.]

Tribus Rhinantheae *D.C.*

(Ordo **Rhinanthaceae** Koch et Prodr. Ed. I. p. 180.)

Melampyrum *Tourn.*

1001. **M. arvense** *L.* Op bouwlanden, in klei en gemengde gronden, zeer plaatselijk. ⨀. *Juni—Sept.*

In Herb.: Zwolle, Thorbecke; 1873, v. Tuinen; Ittersum bij Zwolle 1891, L., ook *; Olst 1847, Cop; Deventer, Halb.; 1846, T.; huis te Marsch bij Deventer, v. d. Cop; — Harderwijk, v. Heijn.; Twello 1843, Cop; 1843, B. W.; v. Delden; Laag Keppel 1870, H. d. V.; Voorst 1877, K.; Beekbergen 1872, K. A.; Huissen en Angeren 1876, Lac.; Arnhem, Dz.; Thomson; Bemmel en Lent, N. en Th.

* fl. albis.

Abel.; Oosterhoutsche bosch 1850, Th. Abel.; Heumen, Buse; Tiel, Posth.; Wageningen 1882, Groll; – Rijndijk bij de Grebbe, Fockema; Maarssen 1837, Mb.; Kerb.; 1858, R. B.; tusschen Utrecht en Maarssen 1843, Romb.; Bunnik 1843, Bierens de Haan (P. N. S.); 1857, Coll. Nat.; Linschoten 1837, Coll. Nat.; Utrecht 1833, Wtt.; 1835, D. S.; Mb.; G. Deijn.; 1839, Lac.; 1858 en 1859, R. B.; buiten de Tolsteegpoort, v. d. T.; Beverweerd 1865, en Werkhoven 1860, Knüttel; tusschen Utrecht en Houten * v. d. T.; Kromme Rijn Utrecht 1851, A. W. Hartm.; – 't Gooi 1827, G. Wtt.; – Katwijk 1832, 1833 en 1835, en Hooge Morsch 1833, S. S.; Vianen 1836, v. H. Jr.; 1871, Schepman; – Middendijk Duiveland 1834, en Oosterland 1845, v. d. B.; Reigersbosch, Un. 1894; Hoek 1863, A. W.; – Lauberg Maastricht 1892, de Haas; Oud-Valkenberg 1866, H. d. V.

(Herkulo 1884, Deventer 1879, L. en met rose schutbladen Ittersum 1891, L. in herb. pr.; – Zeddam, 1901, Struyk. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst *, A. H. Blaauw; Randwijk en – Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Rhenen, Posth. in herb. pr.; Cothen 1888, de Haas in herb. pr.; bouwland Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht 1869, v. Tuinen in herb. pr.; – Onderste molen Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); – Aalte, Terborg, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); – Zuid-Beveland, L. en A. W. (Arch. 2. VI. p. 122); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Steenderen, Uilenpas, Voorne en Putten door Kops in Fl. Bat.; Maastricht.

1002. M. pratense *L.* (*M. vulgatum* Pers. et Fl. B. S.

p. 458). In bosschen en op beschaduwde plaatsen op zandgronden. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Paterwolde 1829, v. H.; Assen 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Molencate en Agnietenberg 1853, Kros; Deurninge, Weerselo 1901, Drienervoorde, Lonneker 1901 en Heeten en Schoonheeten onder Raalte 1901, L.; Diepenveen 1876, K.; Deventer, Halb.; V. Z.; 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel, Un. 1850; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Hattem, Oldebroek, Nunspeet, Harderwijk en Nijkerk, en Harderwijk 1847, 1850, R. B.; tusschen Amersfoort en Apeldoorn 1849, wie?; Hoenderloo 1872, K. A.; Apeldoorn 1846, S. S.; 1850, K. A.; 1858, O.; Voorstonden bij Voorst 1847, Zutphen, en jachthuis bij Zutphen 1846, Cop; Ruurlo 1883, Ens.; Vorden 1876, Groll; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Engelenburg bij Brummen 1843, B. W.; Beekbergerwoud, 1859, S.; Arnhem, Pierot; 1835, de Vriese (P. N. S.); 1846, de Vriese; Thomson; Boerl.; Doorwerth 1838, Buse; tusschen Arnhem en Nijmegen, Pierot; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; Uilenput bij Nijmegen 1864, v. H.; Renkum, Buse; Wageningsche berg, O.; 1850, S.; — Amersfoort, C. A. B.; G. Deijn.; R. B.; Amersfoortsche berg 1892, Garj.; tusschen Amersfoort en Nijkerk 1835, D. S.; Rhenen 1841, Lac.; Grebbe 1851, O.; Darthuizen 1844, v. H.; Maarsbergen 1833, Doorn 1833 en Driebergen 1832, Wtt.; Zeist, Kerb.; Coll. Nat.; 1847, O.; Zeisterbosch 1837, Mb.; Loosdrechtsche bosschen, v. d. T.; Hilversum, Exc. 1884; tusschen Hilversum en Bussum 1874, Romb.; Naarden 1844, 1864, O.; — Liesbosch, v. A.; 1882, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; 1876, Groll; Rosmalen, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; tusschen Leende en Maarheeze 1901, Rovers en v.

Roessel; — Beek, Un. 1883; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg 1864, A. W.

(Oranjewoud Heereveen 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; Oude Trijne, K. de Boer; — bosch van Koelham Groningen 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Westinghuizen 1898, Schipper in herb. pr.; Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Enschede, M. J. Blijdenstein — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; bosschen bij Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; Wolfheze 1872, Costerus in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Bennekom 1892 en Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1887, Struyk. in herb. pr.; — Amersfoort 1894, Heinsius in herb. pr.; algemeen Bussum 1898, Koning in herb. pr.; — tusschen Roosendaal en Breda 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1889, Hoevenaars in herb. de Haas; Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Emmen, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 252); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Oele, Bekkum, Brinkhuis, Hasselo, Langelo, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); — Woens-

drecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch, 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547): – Plasmolen, Abel.; Lac.; Ottersum, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 22); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Epen, Wylre, Un 1861; Sittard, Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Haagsche bosch, de Gorter; Soestdijk en Baarn, Fl. B. S.; Oranjewoud, Bakkeveen, Oldeberkoop en Wolvega in Fl. Fris.

Pedicularis *Tourn.*

1003. P. silvatica *L.* Moerassige en veenachtige weilanden, vochtige plaatsen in bosschen. ⊙ ⊙ en ♃. *Mei–Aug.*

In Herb.: Miente op Texel 1860, Lac.; Vlieland 1869, Holk.; duinvalleien aldaar 1858, Lac.; Terschelling 1869, Holk.; Ameland, Kros; – Joure, C. A. Bergsma; bosch Kuikhorne 1864, J. M. de Boer; – Groningen, en Haren 1826 en 1832, v. H.; Noordwolde, v. H.; C. A. Bergsma; Harendermolen 1830, en Onland 1837, v. H.; – Assen, Forsten; Meppel, v. Heijn.; – Raalte 1898, L.; Diepenveen, Romb.; Deventer 1846, T.; v. d. Cop; 1876, K.; Oldenzaal 1837, V. Z.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; – Hulshorst, tusschen Hoevelaken en Harderwijk 1864, tusschen Nijkerk en Hoevelaken, en Nunspeet 1850, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Apeldoorn 1872, K. A.; Leesten 1850, Gronem.; Vorden 1874, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Velp, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Beek 1857, O.; Berg

en Dal, Thomson; Beek, Berg en Dal, Hatertsche broek, N. en Th. Abel.; Renkum 1849 en 1850, Buse; — Amersfoort 1860, R. B.; Driebergen, v. H.; Maarsbergen, Dubois; 1833, W. H.; langs de vijvers bij de Zwitsersche brug in het Driebergerbosch 1833, v. d. B.; 1866, Knüttel; Woudenberger straatweg 1865, Knüttel; Houdringen bij de Bilt 1840, v. d. T.; de Bilt 1834, D. S.; huis ter Heide bij Hilversum, Broers; — duinzand Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; Bergen en Schoorl 1896, V.; duinvallei het Rozenwater te Zandvoort 1843, Buse; Haarlem, Mb.; Overveen 1836, wie? (P. N. S.); Bentveld bij Haarlem 1837, Lac.; — tusschen Katwijk en Wassenaar, Mb.; — Zuiddorpe 1845, v. d. B.; — Breda, herb. v. H.; Teteringsche heide 1884, V.; Galdersche heide, v. A.; Vuchtsche heide 1845 en 1846, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; St. Anthonie en Boxmeer, en Peel bij Oploon, Un. 1853; Liesel, Deurne, Bakel 1873, H. d. V.; * heide bij Schaft 1900, G. en Jongm.; Budel 1883, B. Jelgersma; — Maastricht, de Marres; Meerssen 1866, H. d. V.; Geulem, Exc. 1889; Vaals 1866, H. d. V.

(Groene strand Terschelling 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Vlachtwedde 1889, Schipper in herb. pr.; Onland, Hoogkerk, Roderwolde, Peize, Eelde, Harendermolen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Olterterperbosch 1867, v. Tuinen in herb. pr.; — Gammelderbroek onder Weerselo* 1901, L.; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; bosschen Zutphen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Beekhuizerheide bij Velp 1890, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1894, Struyk. in herb. pr.; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; — Soesterveen,

* fl. albis.

A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Leersum 1887, Struyk. in herb. pr.; — Hilversumsche heide nabij de Vuursche 1872, Costerus in herb. pr.; Meent Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; IJmuiden, Mej. G. J. Kerbert; — langs de Rotte, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Giersbergen 1897, Heinsius in herb. pr.; — Blerik bij de hoeve „Groot Boerlo" 1896 en Bulteven 1895, Rieter in herb. pr.; Amby 1894, de Haas in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Sleen, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Hengelo, Woolde, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — * bij Emaus buiten Harderwijk, v. Geuns (*Spicil.*); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); * Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 207); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Hoogerheide Woensdrecht, Un. 1893 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Sonsche heide, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 276): — * Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. II. p. 207); Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Ottersum, Geulem, Lac. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijff, Vorstius, Munting en Bruman. Hilvarenbeek, Hoffm.; Weespe bij Deventer, Schutte in herb. Dav.; Wilpe, herb. Tyhaar; Amstelveen, de Gorter; Waverveen, Zeist, Fl. B. S.; Friesland, Fl. Fris.

---

* fl. albis.

1004. P. palustris *L.* Moerassige weilanden en in de venen. ☉ ☉. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; 1895, V.; Vlieland 1869, Holk.; 1881, Groll; 1896, V.; Westterschelling, Un. 1886; Terschelling 1887, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; — Noordwolde, C. A. Bergsma; Giekerk 1849, S.; de Tjonge 1872, Hoek; Tietjerk 1861, J. M. de Boer; Terissert, Un. 1881; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; Berkum bij Zwolle * 1893, L. en Carm.; Deventer 1878, K.; Riele bij Deventer, Romb.; tusschen Hardenberg en Gramsbergen 1868, v. d. Scheer; — Hulshorst bij Harderwijk, en Oosterveen bij Harderwijk 1868, R. B.; Elburg 1872, Boerl.; Wisselsche veen bij Epe, Un. 1890; Apeldoorn 1850, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; * Voorst 1833, Wtt.; Brummen, A. C. Bondam; Winterswijk, Un. 1859; Doesburg, (P. N. S.); Nijmegen, B.; Perin; Thomson; Grift tusschen Lent en Elst, Hatertsche broek, in het veen tusschen Hatert en Heumen, N. en Th. Abel.; broek Neerbosch 1863, Th. Abel.; Leersche broek bij Nijmegen, B.; Spoel te Culemborg 1835, D. S.; Langemeensche polder te Culemborg 1888, de Haas; — langs de Eem, Garj.; Abcoude, Romb.; 1867, O.; aldaar en Vinkeveen, Kortenhoef, M. D.; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, Waverveen, Vreeland, Kortenhoef, E. B. Asscher; Achttienhoven 1863, Coll. Nat.; Utrecht, v. S. V.; Westbroek, v. d. P.; C. A. Bergsma; 1835, D. S.; 1851, A. W. Hartm.; Tienhoven, Broers; — Naarden 1894, V.; Petterduin en Bergerduin 1870, H. d. V.; Zandvoort, en Rozewater 1843, Buse; Bentveld, B. W.; Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; — Katwijk 1827, Wtt.; 1832, S. S.; 1846, O.; venen Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk;

---

* fl. albis.

Wassenaar 1829, Wtt.; 1835, Mb.; Pierot; Perin; Klein Berkhey 1846, O.; tusschen Scheveningen en Wassenaar, Un. 1851; 's Gravenhage, vaart tusschen Delft en Maassluis, en Maassluis, V. Z.; Hoek van Holland, Exc. 1879; 1894, Destrée; Koedood bij Charlois 1901, Wachter en Jansen; Nieuw Lekkerland 1881 en 1886, V.; Windhondpolder Dordrecht 1892, Posth.; — Loopschans Breda, v. A.; Klopperwaard Werkendam 1835, Lac.; Oisterwijk 1894, Ogt.; Son 1850, v. Hov.; Vliertpolder bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; — Plasmolen, N. en Th. Abel.; 1881, Groll; Maastricht, v. Hov.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; langs het binnenpad van Groote Gast naar Talbert 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Roodkerk, J. Koornneef; Oldeholtpade, T. de Boer en W. R. Bouma in herb. Heukels: — oevers van de Aa bij Oudeschans 1897, Schipper in herb. pr.; — Roderwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Giethoorn, F. Hulk; Enschede, Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1896 en — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Meent te Bussum 1899, Koning in herb. pr.; 's Graveland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Kortenhoef 1891, en Callantsoog 1899, Struyk. in herb. pr.; — Rijsoord 1899, Posth. in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1872, Costerus in herb. pr.; — Blerik 1899, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 84); — veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); * Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 321); Almelo, Albergen

en het Vrieseveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptades 1616, Cruydt Boeck 1618 en 1644); Driebergen, v. d. B. in herb. pr.; Vianen, Heikop, Montfoort, Rheede, Lochem, Fl. B. S.; Friesland, Fl. Fris.

Alectorolophus *Haller.*

(**Rhinanthus** L. et Prodr. Ed. I. p. 182.)

1005. A. minor *W. et Grab.* (*Rhinanthus minor* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 182). In wei- en hooilanden, langs wegen en dijken. ⊙. *Mei—Aug.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; duinplakken West Terschelling 1869, en Nesserduinen, Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Oude Mirdum Gaasterland 1894, L.; — Groningen 1829, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampereiland 1846 en 1847, R. B.; Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892; Zwolle 1891, 1894, L.; Deventer 1846, Cop; T.; 1876, K.; Platvoet aldaar 1846, T.; — Harderwijk en Hierden bij Harderwijk 1863, R. B.; Zutphen, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Ruurlo 1887, Ens.; Lochem 1886, V.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (als *fallax*); Worsumsche broek en Hatert 1898, G.; Culemborg, C. A. Backer; — langs de Eem, Garj.; Zeist 1845, Wenck; — Castricum 1867, H. d. V.; tusschen Petten en Callantsoog, Un. 1891; Middenduin Overveen, Buse; 1871, Groll; duinen Overveen 1872, Boerl.; Exc. 1878; Haarlem 1872, Boerl.; Voge-

lenzang 1871, O.; — Leiden 1833, S. S.; Dz.; B. W.; Perin; Leidsche vaart over Wassergeert 1835, Mb.; Katwijk, Perin; Piet Gijzenbrug, Perin; 's Gravenhage, V. Z.; tusschen 's Gravenhage en Scheveningen, en tusschen Loosduinen en Monster, R. B.; Kralingsche veer 1893, v. d. Voo; Alblasserdam 1881, V.; dijk bij Meerdervoort (Zwijndrecht) 1837, Lac.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Waarden aan de Lek bij Vianen, v. d. T.; 1835, Ds.; — kanaal Neuzen, B. W.; 1845, v. d. B.; Neuzen, A. W.; Noorddijk 1838 en tusschen Oostkapelle en Oranjezon 1840, v. d. B.; — Liesbosch, C. v. d. Broek; heide Teteringen 1884, V.; — station Maastricht 1869, O.; St. Pietersberg 1894, de Haas; Valkenberg, Steichen.

(Schelfhorst, Peize, Onland, Eelderwolde, en — Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Lent, Randwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk Culemborg, de Haas in herb. pr.; Vreeswijk, Schalkwijk, C. A. Backer en Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; „de Kaai" Naarderpolder 1899, Koning in herb. pr.; Overveensche duinen C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlemmermeer 1894, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijswijk 1876, L. in herb. pr.; Loosduinen 1894, Struyk. in herb. pr.; Hendrik Ido Ambacht 1899 en Zwijndrecht 1886, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Breda 1881, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1895, Heinsius—Prikken in herb. Heinsius; weiland langs den spoorweg tusschen Boxtel en Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. 1.

p. 195); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – Bloemendaal, Zandvoort, – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, Dishoek, Oosternieuwlandpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek (ook *fallax*), A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Plasmolen, Abel.; Lac. (Arch. 2. V. p. 21); Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. IV. p. 574).

1006. A. maior *Rchb.* (*Rhinanthus maior* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 182, *R. Christa Galli* L. et Fl. B. S. p. 458). Op gelijke plaatsen als de vorige. ⨀. *April–Juni.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Midsland op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1868, Holk.; – Leeuwarden 1849, S.; – Groningen 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Zwolle 1891 en 1894, L.; Kampen 1847, R. B.; Riele bij Deventer, Romb.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1878, K. A.; Gorssel (als *angustifolia*); 1848, M. J. Cop; Vorden 1876, Groll; Ruurlo in het Rikkelder 1885, Ens.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Culemborg, C. A. Backer; – de Grebbe, Fockema; langs de Eem 1891, Garj.; Hoevelaken 1861, R. B.; (*angustif.*); Bunnik 1842, Bierens de Haan (P. N. S.); Utrecht, Broers; 1835, Wtt.; 1859, R. B.; Wikkenburg 1827, Wtt.; batterijen aan den weg Utrecht–Houten 1840, v. d. T.; – Uithoorn 1870, Boerl.; dijk Zee-

burg, Fl. Amst.; Sloterweg 1838, Romb.; Hoog Carspel en Zwaagdijk 1894, Sanders; Wieringen 1857, Hart.; Spaarndam, Coll. Nat.; Schooten 1871, Groll; Bentveld, Un. 1854 (als *angustifolia*, heeft echter geen bladen); Haarlem, Buse; — Noordwijkerhout, 1867, O.; Noordwijk 1860, S.; Ex. 1887; Lisse 1870, Hoek; Exc. 1887; 1894, V.; Leiden, Pierot; F. Hoffm.; 1832, Mb.; 1840, O.; 1856, S.; Hooge Morsch aldaar 1835, Kerb.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, R. B.; duin Scheveningen, Un. 1851 (als *angustifolia*); Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Alblasserdam 1850, Cop; Zwijndrecht 1879, Posth.; Noordendijk Dordrecht 1884, C. v. d. Broek; — Vlissingen 1880, Buijsman; kanaal Sas van Gent 1846, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852 (als *angustifolia*); Zundert, Un. 1860; Sprang, Thomson; Son 1850, v. Hov.; 's Hertogenbosch, v. Hov. (als *angustifolia*); Boxmeer, Un. 1853 (als *angustifolia*).

(Oldeboorn 1868 en 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Maadlanden aldaar 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oude Trijne, K. de Boer; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Eelderwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Westerwolde, Vlagtwedde, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — duinpan IJmuiden 1894, Ogt. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; lage Morschweg Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; stationsemplacement Vlaardingen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; ruige plaat Delfshaven 1900 en Charlois 1899, Wachter en Jansen; Uiterwaarden Rotterdam, F. D. J. Risch; Staalduin, Naaldwijk, Monster, J. F. Wi-

chard — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; — Teteringen 1879, Posth. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Meerssen en Nuth, Steichen in herb. pr.; Valkenberg 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland (Arch. 2. I. p. 399); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); Coevorden, Gramsbergen, Weerdinge, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); Heino, tusschen station Heino en Nieuwe Wetering, langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 412); Almelo, Albergen, het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 525); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Voorne (Arch. 2. I. p. 399); Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Plasmolen, Th. Abel.; Beek—Elsloo, Gulpen 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 21); Meerssen, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

β. **hirsutus** *All.* (*Rhinanthus Alectorolophus* Pollich et Prodr. Ed. I. p. 182, *Rh. Crista Galli β. pubens* Fl. B. S. p. 816). Op bouw- en graslanden. ⊙. *Mei–Juni.*

In Herb.: Apeldoorn en Hohenheim onder Apeldoorn 1882, K. A.; Malburgsche veer bij Velp 1837, D.S.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Uiterwaarden Nijmegen over Sprokkelenburg, Hofman; – Waarden aan de Lek tusschen Vianen en Oud Slijkerveer, v. d. T.; – Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; – St. Pietersberg 1892, de Haas; Beek 1869, O.; Heugem 1894, de Haas; weide langs de Geul bij Valkenberg 1900, V.; Vijlen 1896, G.; Simpelveld 1902, G. en Jongm.

Bovendien: Texel? (Arch. 2. V. p. 57); – Utrecht, L. Marchand (Bijdr. VI. p. 166); – Hussenberg, Elslo, Stein, Trap, Lac. (Arch. 2. V. p. 21).

A. fallax *Wim. et Grab.* (*A. minor × maior*).

In Herb.: (volgens de determinatie der inzenders) Oostereind Texel 1869, Holk.; – Oude Mirdum Gaasterland 1894 en – Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, Cop; – Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; – Leiden, Dz.; – Zuid-Beveland en Sas van Gent 1846, v. d. B.

[Aanm.: Beide soorten en hare verscheidenheid dienen nogmaals aan levend materiaal bestudeerd te worden; het is de vraag in hoeverre A. minor en maior als afzonderlijke soorten af te scheiden zijn, daar tusschen beiden tallooze overgangen voorkomen, zooals door Dr. Goethart en mij verzameld werden in 1898, te Worsumsche broek bij Hatert en in 1900 op het plateau van het Rotspark en in weilanden langs de Geul bij Valkenberg.

De als var. angustifolius opgenomen vorm is de laatbloeiende varieteit, die als *β*. serotinus onderscheiden wordt en zich kenmerkt door sterker vertakking en het

optreden van twee of meer bladparen tusschen de bovenste vertakking en de bloeiwijze, voorts door lijnvormige bladen en later bloeitijd.]

Euphrasia *Tourn.*

Eu. officinalis *L.* Op heide, duin en grazige gronden, ook op veengronden. ⊙. *Mei—Sept.*

Deze zeer vormenrijke hoofdsoort vervalt in een paar ondersoorten, welke ieder weer in eenige rassen kunnen gesplitst worden.

1007. **Eu. nemorosa** *Pers.* Op duinen, heiden, op zonnige plaatsen in bosschen.

A. **Eu. stricta** *Host.*

I. In Herb.: Deventer 1876, K.; Hengelo, Un. 1895; — Twello 1845, T.; Harderwijk 1847, R. B.; Keppel, Un. 1850 (vermeld in Arch. 1. III. p. 508 als *Eu. officinalis a. umbrosa*); Zutphen 1881, C. v. d. Broek; — ? Wassenaar 1830, Forsten; ? duinen 's Gravenhage, G. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maastricht, de Marres.

B. **Eu. curta** *Wettst.*

II. *glabrescens* Wettst. In Herb.: Texel 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; 1869, Holk. (als *negl.*); Terschelling 1869, Holk. (als *negl.*); 1881 en 1887, V.; Nesserduinen op Ameland 1869, Holk. (ook *tenella*); Rottum 1861, Lac. en Knüttel; 1897, Schipper; — Franeker, C. A. Bergsma (als *alpina*); Hardegarijp, Giekerk 1849, S.; — Eelderwolde, v. H.; — Meppel, v. Heijn. (als f. *ramosa*); — Zalk 1847, R. B.; Zwolle, Thorb.; Deventer, v. Gron.; Almelo, E. C. C. v. Lennep (als *neglecta*); Un. 1895; — Twello 1847, T.; Harderwijk, R. B.; Nijkerkervenen, R. B. (als *parviflora* en *tenella*); Nijmegen B.; vestingwerken tusschen Hertogs- en Hunerpoort Nijmegen, N. en Th. Abel.; — Doorn, v. H.; Zeist en Drie-

bergen, C. A. Bergsma; de Bilt 1838, D. S. (als *tenella*); Utrecht, C. A. Bergsma; R. B.; Amersfoort 1834, Kraamw.; plassen Loenen, Exc. 1884, Abcoude 1846, Romb.; Loosdrecht, M. D.; — Naarden 1864, O.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap, V. Z.; 1871, Boerl.; Bloemendaal, Romb.; Haarlemmerduinen, de Vriese (als *neglecta*); v. H.; Overveen, Buse; Groenendaal bij Heemstede 1872, Hoek; O.; — Noordwijkerhout 1867, O.; laan Piet Gijzenbrug over de Leidsche vaart, v. d. T.; Leiden, Pierot; duinen Katwijk 1836, Lac.; Orchisland aldaar, en den Deijl, S. S.; Wassenaar, Pierot; Dz.; herb. R. B. (*neglecta*); duinen 's Gravenhage, R. B.; Waalsdorp, v. H.; Loosduinen, Un. 1851; duinen Scheveningen, Un. 1851; duin 's Gravezande, V. Z.; — bosch bij Haamstede 1854, v. Dissel; duinen aldaar 1869, Schuringa; duinen Walcheren, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — Bavelsche heide, Un. 1852; — Mesch 1885, K. en G.

III. *imbricata* Cop. In Herb.: Katwijksche duinen 1844, O.

Bovendien: Petten, v. E. (Arch. 2. I. p. 390).

IV. *coerulea* Tausch. In Herb.: Apeldoorn 1853, K. A.; — duinen 's Gravenhage, Destrée.

C. **Eu. nitidula** *Reuter.*

In Herb.: Mientegrond Texel 1860, Lac.; — Franeker, Sprée (*stricta?*); Vijfhuizen bij Franeker, C. A. Bergsma; Wolvega, Un. 1881; Bergumerheide, Giekerk 1849, S.; — Meppel, v. Heijn. (als *pratensis* f. *parviflora*); — Zalk 1855, R. B.; Berkum bij Zwolle 1832, Thorb. (als *alpina*); Deventer, v. Gron.; Halb.; Riele bij Deventer, Romb.; — Harderwijk, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Nijkerk, Stolz; tusschen Hoevelaken en Nijkerk, R. B. (*tenella*); Voorst bij de Pol 1843, Cop; Warns-

veld 1884, Groll; Ruurlo 1885, Ens.; Plekenpoel bij Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; — Amersfoort 1847, Cop; Hamersveld 1891, Garj.; Driebergen 1827, Wtt.; tusschen Maarsbergen en Doorn, v. d. T.; Natte bosch bij Zeist, W. K.; de Bilt 1830, v. H.; 1835, D. S.; 1857, Coll. Nat.; Utrecht 1828, v. H.; — Zijdelmeer, Boerl.; Schinkel bij Amsterdam 1857, Knüttel; Sloterweg Amsterdam 1842, Heybrock (P. N. S.); Sloten, Fl. Amst.; Breesaap, Buse; Middenduin 1870, Groll; Geleerde Man, Kerb.; — duinen Katwijk 1843, 1844, O.; Leiden, Mb.; Wassenaar, Dz.; S.; Waalsdorp 1822, v. S. V.; duinen tusschen Scheveningen en Wassenaar, en duinen Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Goes; Terheide 1882, V.; — Zuid-Beveland, Oosterzwake 1840 (f. *umbrosa*), Zwake 1838, en Overzant 1840, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; — wallen Breda, v. A.; Fort bij Vucht, v. Hov.; — Meerssen 1870, Groll; Elsloo, Un. 1883, L.

II. *imbricata*.

In Herb.: Schiermonnikoog 1860, S.

D. **Eu. gracilis** *Fr.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Diepenveen 1849, Platvoet bij Diepenveen 1846, en tusschen Wijhe en Raalte 1849, Cop; tusschen Ommen en Hardenberg 1853, Kros; Lonneker 1891, L.; — Twello 1849, Cop; Harderwijk 1852, R. B.; Uddelermeer, Un. 1849; Arnhem, Thomson; Groesbeek, Un. 1847; — Doorn, Fockema; ? 1830, Wtt.; de Bilt 1838, Lac.; — tusschen Hilversum en Nieuw Loosdrecht 1838, v. d. T.; — Leiden, Mb.; Wassenaar, Dz.; — Breda, herb. v. H.; tusschen Geldrop en Nuenen, v. Hov.; St. Anthonie, Un. 1853 (vermeld in Arch. 1. III. p. 508 als *Eu. offic.* γ).

1008. Eu. Rostkoviana *Hayne.*

A. **Eu. pratensis** *Fr.* Meestal op weiland.

In Herb.: Helmond 1834, Wtt.; — Maastricht, v. Hov.

(*Euphrasia nemorosa:* Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Opper-Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Bennekomsche Meent 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Groeneveld Baarn 1898, Koning in herb. pr.; Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Overveen 1897, Posth. in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; — torenpolder Wissenkerke N.-Beveland 1880, Schipper in herb. pr.; duinvalleien tusschen Oranjezon en Oost-Kappel 1892, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; — Bulteven bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; spoorbaan Nuth, Steichen in herb. pr.)

Eu. curta. II. *glabrescens:* Katwijk 1876 en — Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.

Eu. curta. IV. *coerulea:* duinen Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels.

Eu. nitidula: Zuid-Laren 1901, R. de Boer en H. Kooi; den Ham 1892, Carmiggelt in herb. L.

Eu. gracilis: Denekamp 1898, J. B. Bernink in herb. Heukels; — Wiesel bij Apeldoorn 1879, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; — Amsterdam, F. Hulk in herb. Heukels.

Bovendien: (zonder nadere aanduiding van varieteit, Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden, Erm, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Un.

1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, weg naar Goor, Entersche veen — spoorweg Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 226); Alkmaar, Heilo, Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Hoogerheide en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 352); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Beegden, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Beek-Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Dodoens: Kruydt-Boek 1608 en 1644, Pelletier, Hondius, Knijf en Vorstius.

Eu. nemorosa: Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Zuidveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 349); van het station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — vestingwerken Nijmegen, Th. Abel.; (als *simplex*, *stricta* en *ramosa*); — Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Eu. nemorosa tenella: Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 399).

De overige opgaven van de eerste editie Prodromus zal men hierboven kunnen terugvinden.

1009. Eu. Odontites *L.* Op bouwlanden, langs wegen en dijken, aan waterkanten tusschen riet. ⨀. *Juli – Aug.*

In Herb.: Groene strand Terschelling 1886, K.; 1887, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; (ook *serotina*); – Franeker, Sprée; Jelsum 1850, Leeuwarden 1850 en Bonte koe aldaar, S.; – de Scharmer 1829, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen, T.; 1848, R. B.; Zalk 1870, Hoek; Ittersum bij Zwolle 1891, L. (ook met rose bloemen); Deventer v. Gron.; 1840, Halb.; Haaksbergen 1891, L.; Hengevelde, gem. Ambt Delden 1893, L.; – Gorssel 1877, K.; Hattem, en Harderwijk 1867, R. B.; Twello 1845, T.; Apeldoorn en 't Loo 1872, K. A.; bouwland Angeren 1876, Lac.; Zutphen, G. B.; Fockema; Vorden 1888, Groll; Hengelo, wie?; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Ellekom M. D.; Rheede, v. H.; Nijmegen, B.; 1864, v. H.; St. Anna, Hatert, Neerbosch, Weurt, Lent enz. N. en Th. Abel.; Groesbeek 1897, G. en V.; – spoorweg Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Bunnik 1863, Coll. Nat.; de Bilt, v. H.; 1837, Mb.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1837, Mb.; 1858, R. B.; – Sloterweg 1838, Romb.; 1842, Heijbrock (P. N. S.); Haarlem, Kerb.; 1875, Groll; Wijk aan Zee, v. Son; duinen Overveen 1872, Boerl.; Haarlemmervaart, wie?; – Holland, Forsten; Noordwijk, Pierot; Katwijk 1832, S. S.; duinen aldaar 1844, O.; Leiden, Mb.; O.; Hooge Morsch aldaar 1846, O.; Rijnspoor emplacement Leiden 1894, V.; Wassenaar 1829, Wtt.; tusschen Poeldijk en Monster, Exc. 1896; 's Gravezande, V. Z.; Overmaas 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; straatweg aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1835, Lac.; Rockanje 1902, Jongm.; – Zuid-Beveland 1838, Willem Annapolder 1841, v. d. B. (fl. *albis*); Vlissingen 1845, v. d. Cop; – Loopschans Breda, v. A.; Breda, v. R.;

Ginneken 1876, O.; Sprang, Thomson; Elshout, en fort bij Vucht, v. Hov.; – langs de Maas ten Zuiden van Roermond, G. en Jongm.; Un. 1900; Gronsveld, Un. 1883.

β. **serotina** *Link. Aug.—Oct.* (f. *breve-bracteata* Prodr. Ed. I. p. 185.)

In Herb.: Oude Schild 1902, G. en Jongm.; Kleine Sluffer Texel 1868, Holk.; Schiermonnikoog 1860, S.; – tusschen Beetgum en Menaldum 1860, J. M. de Boer; – Zwartsluizerweg bij Meppel, v. Heijn.; – Overijsel, herb. V. Z.; Kampereiland 1847, R. B.; Kampen, wie?; polder Dieze bij Zwolle 1902, L.; Deventer 1846, v. Gron.; buiten de Brinkpoort aldaar, Romb.; de Lutte, Un. 1895; – Harderwijk 1867, R. B. (*verna?*); Everwennikkamp Ruurlo 1886, Ens. (*Juni*); Arnhem, Pierot; Nijmegen, Abel. en Pas; Winsen (Maas en Waal) 1889, K. A.; Culemborg, Coll. Nat.; – Hamersveld 1892, Garj.; Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; – 't Gooi 1828, Wtt.; langs de Schinkel, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Hart.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Haarlem, Buse; Spaarndam, Buse; – Katwijk, B.W.; 1854, A. W. Hartm.; Hooge Morsch 1846, O.; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage, R. B. (*Juli*); Loosduinen, V.Z.; Dordrecht 1881, V.; – Duiveland, Dz.; Bruinisse 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg 1883, Buijsm.; – Vucht, v. A.; buitenwallen fort Isabel bij 's Hertogenbosch en – Maastricht, v. Hov.

forma fl. **albis**.

In Herb.: Millingen 1841, v. d. T.; Kruitberg bij Santpoort 1838, Mb.; – Heer Oudelandsambacht 1882, V.; – Zuid-Beveland en Willem Annapolder 1841, v. d. B.; – St. Pietersberg 1885, Lac.

forma **paludosa** *Cop.* (een forsche plant, tusschen het riet gevonden, die overigens tot de var. *serotina* schijnt te behooren).

In Herb.: Zwake 1847 en Kreek langs Noorddijk 1840, v. d. B.

(Grie Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; – Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Varenkamp bij Groningen 1867, Holk.; Hallum 1865, v. d. Leij in herb. v. Tuinen; Vorenkamp, Helpman, – Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Veenendaal 1887, Struyk. in herb. pr.; tusschen Dieren en de Steeg 1878, L. in herb. pr.; niet zelden tusschen het gras Culemborg, de Haas in herb. pr.; – tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; Utrecht 1872, v. Tuinen in herb. pr.; – Hilversum 1894, Heinsius in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; – 's Gravenhage en Voorburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Morsebelsche polder onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Ruigte Schie, F. D. J. Risch, eiland IJselmonde 1899 – 1901, Wachter en Jansen; Nieuw Beijerland, J. Koornneef in herb. Heukels; Heerjansdam 1886 en Zwijndrecht 1888, Posth. in herb. pr.; – Oudelande, L. B. v. d. Slikke, West-Zeeuwsch Vlaanderen, F. D. J. Risch in herb pr.; torenpolder Wissenkerke (N.-Beveland) 1880, Schipper in herb pr.; Breeweg onder Middelburg 1891, en – Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Breda 1878, Posth. in herb. pr.; – Genooi bij Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem 1896, Rieter in herb. pr.; Wijnaendsraad en Nuth, Steichen in herb. pr.)

β. **serotina**: Overlangbroek, J. W. Kennephaas

in herb. Heukels; — tusschen Delft en Rijswijk 1876, L.; — Walcheren 1873, L. in herb. pr.)

Bovendien: (Zonder nadere aanduiding.) Ameland 1854, Kros, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82 en 84); Vlieland, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Rottum 1896, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Zuidveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Weusthag, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); weg van Goor naar Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Eibergen, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 226); Wormingen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen, Egmond, Castricum, Velsen, Velserkanaal, Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — 's Gravenhage, de W. Hamer (Arch. 2. II. p. 122); Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Brielle, Rockanje, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 128) en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Ool over de Maas, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 322).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1010. Eu. verna *Bellardi* (*Eu. littoralis* Fr.). Strandweiden van de Oost en Noordzee. ⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: Oostereind Texel 1869, Holk.; Groenestrand Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Harderwijk 1867, R. B.

Eu. lutea *L.* Op droge heuvels en op kalkgebergten. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: (Nijmegen?) Abel. en Pas.

Parentucellia *Viv.* (Euphragia *Benth.*)

1011. P. viscosa *L.* (*Euphragia viscosa* Benth. en Arch. 2. III. p. 224; *Trixago viscosa* Rchb. en Arch. 2. III. p. 212). In weilanden en in zandige streken in Zuid-Oost Europa. ⊙. *April—Juni.*

In Herb.: Apeldoorn op klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A.

Ordo Orobanchaceae *Rich.*

Orobanche *L.*

1012. O. Rapum Genistae *Thuill.* (*O. maior* Fl. B. S. p. 468). Op *Sarothamnus vulgaris* Wimm. woekerend. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Deventer, T. (als *O. Galii*); — Harderwijk, (Dassen?); IJsel, Wtt. (op *Veronica Teucrium* v. b.); Hummelo 1878, (op *Saroth.* v. b.); Zutphen, Wtt. (op *Saroth.* v. b.); Jachthuis aldaar 1846, Cop (op *Saroth.*); 1846, Top (op *Saroth.*); Warnsveld 1833, Wtt. (op *Saroth.* v. b.); Doetinchem 1878, v. Vloten (op *Saroth.* v. b.); Lochem 1832, Miquel (op *Saroth.* v. b.); v. Heijn. (als *Lathraea*); Arnhem, Thomson (o); Beek bij Nijmegen 1834, Wtt. (o); 1846, Th. Abel. (op *Quercus Robur* v. b.); Un. 1853; O.; 1840, Lac. (op *Saroth.* v. b.); Uilenput bij Nijmegen 1863, en 1867, v. H. (op *Saroth.*); Marienboom, Beek, Heumen, Th. Abel. (op *Saroth.* v. b.); Ubbergen 1850, Th. (op *Saroth.* v. b.); tusschen Berg-en-Dal en de Meerwijk 1842, v. d. T. (o); Meerwijk 1882, Bake (leer-

ling H. B. S.); St. Willebrordskapel te Overasselt 1897, G. en V. (op *Saroth.*); — Grebbe, C. A. Bergsma; Fockema; Grebbeberg, W. K. (op *Saroth.* v. b.); 1898, V. (komt nog steeds zeer talrijk aldaar voor 1903, V.); Tafelberg bij de Grebbe, Nijhoff (plant echter niet aanwezig *); — Bloemendaal 1870 en 1871, Groll (o); — Boxmeer, Un. 1853; — Plasmolen 1897, G. en V. (o) (reeds van daar Un. 1873 Cfr. Arch. 2. V. p. 22); Voerendaal 1866, H. d. V.

(Zeddam overvloedig 1901, Struyk. in herb. pr.; Beek bij Nijmegen 1866, v. H.; — Grebbeberg bij Rhenen 1878, L. in herb. pr.; 1899, V. Suringar in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Broekhuizen langs den weg naar Lottum 1899 en Stalberg bij Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Berg 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Slechts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: De opgave Walcheren A. W. (Arch. 2. III. p. 128) werd later ingetrokken (Arch. 2. VI. p. 123), daar die opgave betrekking had op O. Galii.

De bij deze soort en de volgende toegevoegde letters v. b. en o beteekenen „volgens bijschrift" of dat geen nadere aanwijzing omtrent de voedsterplant voorkomt.]

1013. O. pallidiflora *W. et Grab.* Woekerplant op verschillende *Cirsium*soorten en op *Carduus acanthoides.* ⊙—⊙. *Juni.*

In Herb.: ?Mestplaats Deventer 1878, v. d. Veen (op *Cirsium arvense*); meelfabriek aldaar 1898, K. A. (op *Cirsium arvense*); — IJseldijk Zutphen 1833, Wtt.

[Op de wortels van een uit Gelderland afkomstigen Oleander, Delft 1876, de W. Hamer in herb. L. In Arch. 2. II. p. 161 wordt deze plant vermeld als gevonden op Nerium Oleander in een tuin te Delft; het is mij echter gebleken dat het exemplaar uit ons herbarium behoort tot O. minor.]

---

*) Waarschijnlijk dezelfde als waarvan van Hall spreekt in Bijdr. III. p. 58, hem toegezonden van daar door den Hoogleeraar Bergsma.

Bovendien: Valkenberg (op *Cirsium arvense* en *Geranium pusillum*) 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

1014. O. caryophyllacea *Smith.* (*O. Galii* Duby). Woekerend op *Galium Mollugo* en *verum.* ⊙—⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zalkerdijk 1851, T.; straatweg Kampen naar Elburg, R. B. (ontvangen als *Lathraea squam.*); Kampen, Zalk 1846, en Katerveer Zwolle 1846, R. B.; Deventer 1876, K.; Platvoet aldaar 1846, Cop; 1845 en 1846, T.; achter het kerkhof aldaar 1845 en 1847, T.; 1846, Cop; Romb.; Galgenbelt aldaar 1851, Cop; —? Zutphen op *Veron. Teucrium* 1834, Wtt. (zie bij *O. Rapum*); — vestingwerken Nijmegen en Weurt en buiten de Hertogspoort (op *Gnaph. dioicum*) 1844, Th. Abel.; — Wijk aan Zee, Exc. 1860; duinen Velsen 1833, S. S.; Velsen en Velserend 1871, Hoek; Driehuizen (met gele bloemkroon en wasgele stempels) 1898, J. A. Sandberg; Zandvoort, C. A. Bergsma; Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; 1872, Boerl.; Bloemendaal 1841, Kerb. (ook als *maior*); Overveen 1832, v. H.; 1835, Mb.; Asscher; 1841, Buse; 1874, Groll; ruïne Brederode, V. Z.; Middenduin, Buse; Lindenheuvel bij Haarlem 1870, O.; Haarlem 1842, Teengs (P. N. S.); v. H.; — tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk, Exc. 1886; Noordwijk 1846, S. S.; Fockema; 1872, Boerl.; begraafplaats Noordwijk binnen 1839, v. d. T.; Ruigenhoek, Exc. 1887; Katwijk, V. Z.; Dz.; 1832, Wtt.; S. S.; de Haan; 1862, v. H. Jr.; S.; Wassenaar, Perin; Buse; B. W.; binnenduinen aldaar 1832, Wtt.; Waalsdorp, Exc.; duinen Scheveningen 1837, Lac.; 1851, T.; 1883, C. v. d. Broek; Destrée; R. B.; duinen 's Gravenhage, V. Z.; C. A. Bergsma; Loosduinen 1848, S.; Eikenduinen 1834, V. Z.; — Walchersche duinen 1839, v. d. B.

(IJseldijk Zwolle 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — duinen Velsen 1894, Ogt. in herb. pr.; duinen

Haarlem 1880, Schipper in herb. pr.; ruïne van Brederode 1894, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Haarlem en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Zandpoort 1882, Heinsius in herb. pr.; — duinen Noordwijk 1872, Costerus in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard, Rotterdam, v. d. Linden, kerkhof aldaar 1900, Wachter en Jansen; — Koudekerke, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Domburgsche duinen 1893, Ogt. in herb. pr.; duinen tusschen Domburg en Dishoek, Un. 1902, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 398), en v. d. T. (Prodr. I. p. 178); Brielle—Rockanje, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123).

Voorts vermeld voor Maastricht, Franq. en de Grebbe, v. d. B. in herb. pr.

1015. O. rubens *Wallr.* Woekerend op *Medicago sativa* en *falcata.* ⊙—⊙. *Mei—Juli.*

In Herb.: wallen Deventer 1876, K.; Diepenveen 1851, K. A.; — Kortenoever onder Brummen 1851, I. Tijhaar; Beek bij Nijmegen 1884, Th. Abel. (op *Medic. falcata*); Spoel te Culemborg 1835, D. S.; v. d. T. (vandaar ook anno 1846 in herb. Alpherts als *O. caryoph.?*).

Bovendien: Diepenveen, I. Cop (Arch. 1. III. p. 211, ofschoon in Arch. 1. III. p. 507 als in herbario vermeld wordt, heb ik haar er niet in aangetroffen); — Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); op *Heliotropium peruvianum* (spec. unic.) Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159).

1016. O. Picridis *F. Schultz.* Op *Picris hieracioides* parasiteerend. ⊙ ⊙. *Juni.*

In Herb.: Wijk aan Zee 1835, wie? (zie Tijdschr.

VIII. 3. p. 240); Ogt.; Zandvoort 1851, Kostverloren; duinen Velsen 1832 en 1833, S. S.; 1834, de Vriese (P. N. S.); 1840, B. W.; Bakkumerduinen, v. d. Veen (als *coerul.*); Breesaap, Buse; 1837, Mb.; v. d. T.; 1871, Groll; tusschen Bloemendaal en Velserend 1839, Buse; Lindenheuvel 1866, H. d. V. (als *Galii*); Overveen 1835, Mb.; 1874, Groll; Buse; 1872, Boerl.; Posth.; kolk bij Overveen 1870, Boerl.; Haarlem 1836, Mb.; B. W.; 1879, K. A.; V.; – Noordwijk aan Zee, Dz.; 1871, Groll; 1876, O.; Katwijk, v. H.; S. S.; v. d. T. (als *ameth.*); 1846, O.; 1865, H. d. V.; Wassenaar 1852, A. W. Hartm.; duin 's Gravenhage, V. Z.

(Duinen wijk aan Zee 1897, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Zalk, in enkele exemplaren, R. B. (Arch. 1. I. p. 161); – Santpoort, Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 398).

1017. O. minor *Sutton.* Parasiet op *Trifolium pratense* en *Tr. medium.* ⊙. *Juni–Aug.*

In Herb.: IJseldijk bij Zwolle 1893, L.; Wilpe 1878, K.; – Terwolde 1897, Ogt.; Angeren bij Huissen 1876, Lac.; Zevenaar, v. H. Jr.; Weurt, Th. Abel.; Groesbeek, Un. 1898; Beuningen 1849 en 1853, Th. Abel.; Hees 1902, op *Boronia elatior*, handelskweekerij Gerretsen en Valeton aldaar, comm. Th. Abel.; Drumpt 1881, Posth.; – huis ter Heide 1861, v. H. (als *coerulea*); Maarsbergen 1871, Groll; Driebergen 1861, O.; Zeist, W. K.; v. d. T.; tusschen Zeist en de Kromme Rijn 1842, G. Deijn.; tusschen Zeist en Bunnik 1843, v. d. T.; tusschen Zeist en de Bilt, G. Deijn.; Odijk 1874, H. d. V.; Wikkenburg, Buse; – duinen Noordwijk aan Zee 1892, S.; Katwijk aan Zee, Romb.; Delft, in een huis op *Nereum Oleander* 1876, de W. Hamer (als *pallidifl.*); – Zuid-Beveland 1860, S. en v. d. B.; 1848, v. d. B.; West-Kapelle 1869, H. d. V.; Zoutelande, G. v. Hennekeler; Lamswaarde 1862, en Hoek 1854, A. W.;

— Loopschans Breda, v. A.; — Meers bij Elsloo 1872, Lac. (op Kaardevelden); Meerssen 1864, H. d. V.; Meerssen, Beek, Eijsden, Kerkrade, Gulpen 1885, K. en G.; Houthemmerberg 1889, S.; Heer, Un. 1861; Valkenberg 1900 en Hermitage aldaar 1889, V.; Houthem, Exc. 1889; Moreland bij Mesch 1894, V.

(Terwolde 1897, Ogt. in herb. pr.; — Rijswijk (Gld) B. J. v. Wagensveld; — klavervelden om de stad Utrecht 1898, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Houten 1888, C. v. Rossum in herb. de Haas; Bunnik 1898, V. Suringar in herb. pr.; Utrecht aan den weg naar Vechten 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Hendrik Ido Ambacht 1902, Posth. in herb. pr.; — achter Wissenkerke (N.-Beveland) 1883, Schipper in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L. in herb. pr.; — Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.; Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Zevenaar, reeds Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 197 en 226) Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 305); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 295); Tholen en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Gronsveld, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 323).

1018. O. **Hederae** *Duby*. Op *Hedera Helix*. ⊙ ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: St. Pietersberg 1885, K. en G.

(Ook 1893 aldaar, Hoevenaars in herb. de Haas).

O. **amethystea** *Thuill.* Parasiet op *Eryngium campestre*. ⊙—⊙. *Juni—Juli.*

In Herb.: ? Zalk 1846, en ? Grafhorst 1854, R. B.; — ? Harderwijk, R. B.; — ? Breesaap, Kerb.

Bovendien: Bentveld bij Haarlem, Hoffm. in herb. Dav.; Gelderland, Hoffm. in herb. v. d. B.; ?

Deventer, Cop in herb. Dav.; Maaldrink, in herb. pr.; ? IJseldijk bij Welsum, v. Heijn. alles in Prodr. Ed. I. p. 179; Bloemendaal, Velsen, Katwijk en 's Gravenhage, Fl. B. S. Waarschijnlijk berusten deze opgaven op eene verwarring met eene andere soort.

1019. O. purpurea *Jacq.* (*O. coerulea* Villars et Prodr. Ed. I. p. 179). Parasiet op *Achillea Millefolium.* ⊙–⊙. *Juni–Oct.*

In Herb.: Zalk, Dassen; 1840, R. B.; 1847, T.; Kampen, v. Heijn.; Zwolle 1832, Dassen; – Breesaap, Kerb.; 1835, Mb.; 1842, Buse; 1872, Boerl.; Zandvoort 1834, S. S.; Bloemendaal 1877, L. J. v. d. Veen; – Noordwijk, Kerb.; 1834, S. S.; 1897 v. Vloten; tusschen Noordwijk en Katwijk 1881, wie? Katwijk 1827, G. en J. C. Broers*); 1862, v. H. Jr.; 1876, Groll; Vuurbaak aldaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; Scheveningen 1844, de Br.; 1851, T.; 1902, Easton; Noordendijk Dordrecht 1837, Lac.

[Aanm.: De opgave Wassenaar 1881, S. (Arch. 2. III. p. 420) is waarschijnlijk dezelfde als de hierboven gemelde voor Katwijk 1881.]

(Wijk aan Zee, Mej. Kerbert; Velsen, J. Rijsterbosch; – Rotterdam 4 ex. op *Achillea Millef.* 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; algemeene begraafplaats Rotterdam 1899, daarna verdwenen, H. F. A. Jansen in herb. Wachter en Jansen; Scheveningen 1902, H. R. Hoogenraad in herb. pr.)

Bovendien: Egmond, Fl. B. S.

β. **Rhenana** *Fl. Bat.*

In Herb.: Katwijk aan Zee 1887, v. E. (Cfr. Arch. 2. V. p. 380 als *O. robusta*).

1020. O. ramosa *L.* Voornamelijk woekerend op Hennep en Tabak. ⊙. *Aug.–Oct.*

*) Hierop slaat de beschrijving door v. Hall (Bijdr. III. p. 58) voor O. elatior Sutt. gegeven, welke hem door „den volijverigen med. stud. G. Broers" onder den naam van O. maior was toegezonden.

In Herb.: Wamel over Tiel 1850 en 1851, W. v. Lookeren Campagne en Th. Abel.; 1872, A. I. Faasen (op *Nic. Tabac.*); – Velsen 1836, Mb.; – in den Hortus te Leiden 1837, Lac.; S. S. (wild op *Coreopsis tinctoria*); 1839, S. S. (op *Calliopsis discolor*); 1839, S. S. (op *Hibiscus Trionum*); – Zeeduinen Terheide, V. Z.; Ammerstol 1874, K. A.; Berg Ambacht 1882, S.; Oud Alblas 1876, Mr. J. v. Lakerveld Bisdom.

β. **coerulea**. Hortus Leiden 1832, S. S.

Bovendien: Maastricht, Franq. in herb. v. d. B.; Heemstede, Gorter.

Lathraea *L.*

1021. **L. squamaria** *L.* Parasiet op boomwortels, vooral van de Haselaar, in vochtige bosschen en kreupelhout. ♃. *Maart–Mei.*

In Herb.: Vaals, v. Hov.

Bovendien: In Delftland langs den dijk tusschen Monster en De Hey, Schwencke volgens de Gorter. Zeer onwaarschijnlijk, misschien een Orobanche soort.

[Aanm.: Het is zeer te betwijfelen of Lathraea nog wel inlandsch is; excursies bepaaldelijk met het doel om deze plant terug te vinden, door Dr. Goethart en mij gedurende eenige jaren ondernomen, hebben nimmer de plant doen terugvinden, ofschoon zij op dien tijd bijv. rijkelijk bloeide in het naburige Emmaburg bij Altenberg.]

Ordo Labiatae *Juss.*

Tribus Mentheae *Benth.*

Elssholzia *Willd.*

1022. **E. Patrini** *Garcke.* Inheemsch in Midden- en Oost-Azië; op verschillende plaatsen uit vroegere cultuur verwilderd en somtijds een onuitroeibaar onkruid. ⊙. *Juli–Aug.*

Niet in herb.

(Maastricht 1896, J. van Baren in herb. v. Eeden, thans berustend op het Koloniaal Museum te Haarlem.

Mentha *Tourn.*

1023. M. rotundifolia *L.* Aan slootkanten, op vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Gelderland, Kuhl; Elten, v. H.; Zevenaar 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; Groll; tusschen Arnhem en Nijmegen, S. S.; tusschen Elst en Nijmegen 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Ooische waard 1849, Bemmel, Ressen, Beuningen, Th. Abel.; Weurt, G. Deijn.; — Utrecht, C. A. Bergsma; — Kaaidijkje 's Gravenhage, V. Z.; tusschen 's Gravenhage en Loosduinen, bij de ruine van Eikenduinen 1832, V. Z.; tusschen Vianen en Culemborg en tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; — Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; Hooge Maasdijk tusschen Heusden en Aalburg 1848, v. Hov.; — Maas bij Baarlo, Un. 1893, L.; Roermond, Un. 1900 (als *sylv.*); Weert 1899, G. en des Tombe; Montfort 1895, G. en V.; Zuid-Limburg 1883, K.; Maastricht, Franq.; Amby 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1861; Beek 1879, Lac.; Un. 1883.

β. **umbrosa** *Cop.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B. (als *M. silvestris* v. d. B., wat misschien ook juister is).

(Oldenzaal, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — bij een boerenwoning in de Meent te Bennekom 1895, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Utrecht en Schalkwijk 1846, Alpherts in herb. pr.; — Venlo, langs een helling links van den Straalschen weg 1897, Rieter in herb. pr.; Vilt bij Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.; Maastricht 1882, Houthem 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); — Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

[Aanm.: De opgaven de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 164) en St. Jansberg, Un. 1898 (Arch. 3. II. p. 9) vindt men terug onder M. silvestris III. velutina. De eerste opgave vindt men later in Arch. 3. I. p. 225 als M. sylvestris? verwilderd; mogelijk zijn de exemplaren van Oldenzaal en de Lutte verwisseld.

De opgaven in den Prodr. Ed. I. p. 186 voor Dordrecht, Lac., is waarschijnlijk ook M. silvestris; Deventer, Tijhaar vindt men terug onder M. arvensis, terwijl de opgaven Wassenaar, Fl. Leid.; IJseldijk Hattem, Fl. B. S. en Friesland, Fl. Fris. wegens gebrek aan bewijsmateriaal niet nader te controleeren zijn.]

1024. M. silvestris *L.* Langs rivieroevers en dijken; in grienden, aan slootkanten en in heggen, meestal aldaar verwilderd. ♃. *Juli—Oct.*

a. **vulgaris** *Koch.*

In Herb.: IJseldijk Zalk 1845, T.; Zalk 1846 en 1855, Oosterholt bij Kampen, en Grafhorst 1855, R. B.; Zwolle, Thorb. (B. Prodr. Ed. I); — Gelderland, C. A. Bergsma; Sonsbeek bij Arnhem 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; langs de Grift te Lent 1849, Th. Abel. (zie ook *γ. pubescens*); Lekdijk bij Ravenswaai, v. d. T.; Wageningsche berg, herb. O.; — Utrecht 1859, R. B. (als *mollissima* Borkh.); Schalkwijk 1833, Wtt.; — Velserend 1875, Groll; ruine Brederode, S. S.; B. W.; 1836 en 1846, Buse; Zandpoort 1846, Buse; Meerenberg 1865, H. d. V.; Bentveld 1836, Mb.; Buse; Haarlem, Splitg.; — Noordwijk, Dz. (B. Prod. Ed. I.); kerkhof bij Noordwijk 1833, S. S.; galgenwegje bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Rotterdam 1836, (Groshans?);

Moerkapelle, Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; tusschen Zwijndrecht en Groote Lindt 1872, K. A.; 1882, V.; Noordendijk Dordrecht 1837, Lac.; 1878, Boerl.; 1883, C. v. d. Broek; – Walcheren duin (als *piperita*), Koudekerke, v. d. Cop; – Boxtel, v. Hov.; – Hussenberg 1885, K. en G.; Epen 1872, Lac.; Baarlo, Un. 1893, L.

f. *foliis variegatis:* In Herb.: Persijnspan Katwijk en Wassenaar, S. S.

(Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; – Utrecht, W. C. v. Embden (als *rotundif.*) in herb. Heukels; Zeist en rijweg Lienden 1874, v. Tuinen in herb. pr.; – schorren langs de Maas tusschen Rotterdam en Kralingsche veer 1900, en dijk Kralingsche veer 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Noordendijk Dordrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; Dordrecht 1895, Ogt. in herb. pr.)

II. *nemorosa* (M. nemorosa *Willd.*). In Herb.: Arnhem, Groll; tusschen Nijmegen en Elst 1833, Wtt.; Beuningen, Ooische waard, N. en Th. Abel.; Tiel 1870, Posth.; – de Grebbe 1882, K.; Zeist, O.; – Bentveld 1836, Mb.; – langs de Maas tusschen Rotterdam en het IJselmondsche veer 1870, O.; Feijenoord 1834, v. H.; Noordendijk Dordrecht 1847, Cop; 1848, v. Hov.; Griend langs de 's Gravendeelsche dijk 1850, en steenplaats bij Dordrecht, Cop; Vianen aan den dijk naar Hagestein, v. H.; – kade bij Werkendam 1835, Lac. (onder *a. vulg.* C. Koch); 1836, Lac.; Werkendam 1886, V.; (Breda?) v. A.

(Bosch te Middelstum (als *rotundif.*) R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – slootkant trekweg Heiligerlee 1900, Schipper in herb. pr.; – Dalfsen 1891, L. in herb. pr.; – Grebbeberg 1886, Heinsius in herb. pr.; – rivierkant Kralingen, F. D. J. Risch in herb. Heukels.)

Bovendien: Heerenveen, Fl. Fris.; – Deventer,

Tijhaar; — Hilvarenbeek, Hoffm. in herb. Dav.; Ooische waard bij Nijmegen, Th. Abel.; — Leiden en Noordwijk, Fl. Leid.

II. Lent, Abel.; Waaldijk, tusschen Tiel en Doodewaard, Fl. B. S.; — Odijk en Werkhoven, Wenck; — Bentveld, Mb.; — Werkendam, Lac.

III. *velutina* Lej. In Herb.: straatweg de Lutte, Un. 1895 (als *rotundif.*); Wolfheeze 1856, O. (niet bloeiend); Griftdijk Lent 1849, Th. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1894, Garj.; — Noordwijk, Dz.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; dijk bij Kwadendamme 1845, v. d. B.; in tuinen verwilderd Hoek 1863, A. W.; — St. Jansberg bij Groesbeek, Un. 1898 (als *rotundif.*).

Bovendien: Herksen onder Wijhe, Tijhaar, Prodr. Ed. I. p. 186.

β. **viridis** (*M. viridis* L.; *M. silvestris β. glabra* Koch. Prodr. Ed. I).

In Herb.: Putten, Un. 1885, O.; — steenplaats buiten de Bredasche poort Dordrecht 1839, v. d. T.; Mesthoop steenplaats aldaar 1835—1839, Lac.; — duinen Vlissingen, Dum. (als *piperita*); bouwgrond langs den badhuisweg aldaar 1888, L.; — Werkendam, Lac.; — Lauberg 1893, de Haas. (Noordwijk 1893, Dr. B. in herb. V. Suringar).

Als *M. silvestris*, zonder dat door mij een nadere varieteit opgeteekend werd, bevinden zich nog van de volgende groeiplaatsen:

Leeuwen 1872, Posth. in herb. pr.; Redichem 1843, Alph. in herb. pr.; Spoel te Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1886, — Werkendam 1886 en Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; tusschen Poederoyen en Loevestein 1885, Costerus in herb. pr.; — tusschen Wynandsrade en Hulsberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien (eveneens zonder vermelding van va-

riteit): ? Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); station Zutphen, Bronsbergen; Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 22).

Voorts vermeld door de Lobel (Vrieschlant, bij Campen ende Zwolle); Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

[Aanm.: Mentha silvestris *a.* vulgaris II. nemorosa = M. nemorosa Willd. = M. villosa Willd. wordt beschouwd als een hybride tusschen Mentha silvestris en M. rotundifolia; het schijnt dat deze hybride, evenals M. viridis oudtijds in tuinen gekweekt werden en hierdoor in verwilderden toestand het burgerrecht hebben verkregen in verschillende noordelijke landen. Vooral de laatste, in den vorm crispata, wordt te Mitcham, nabij Londen en in Wayne County in het groot verbouwd onder den naam van Spear mint.]

1025. M. aquatica *L.* Aan waterkanten, in slooten, op vochtige plaatsen in duinpannen. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Texel 1869, Holk.; Schiermonnikoog 1860, en — Leeuwarden, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, T.; 1847 en 1855, R. B.; Wilsumerdijk 1870, Hoek; Deventer 1846, v. Gron.; 1846, Cop; 1876, K.; — Harderwijk 1866, R. B.; Zutphen 1867, Fockema; Voorst 1849, Cop; tusschen Beek en Didam 1883, L.; Ruurlo 1884, Ens.; Ratumsche weg Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Hemmen, Buse; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — beek Lockhorsterbosch 1891, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Baambrugge, v. H.; Osdorperweg 1857, Knüttel; tusschen Neerlangbroek en Cothen, v. d. T.; — rietland Zijdelmeer, en Uithoorn 1871, Boerl.; Amsterdam 1868, O.; Schenkel aldaar 1855, Lac.; Zeeburg, Fl. Amst.; Monnikendam 1870, Boerl.; Breesaap, Buse; Haarlem, C. A. Bergsma; Splitg. — Leiden, Forsten; 1836, Mb.; O.; broekweg Valkenburg 1832, S. S.; de Vink, Perin; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; IJsel-

monde 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1847, Cop; steenplaats aldaar, Cop; — Vlissingen 1880, Buijsman; — Boxtel 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Un. 1898; Maasoever ten Zuiden van Roermond, Un. 1900; Geul bij Geulhem 1901, V.

β. **hirsuta** *L.* *)

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; West Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; Schittem 1870, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1855, R. B.; — Harderwijk 1864 en 1865, Nijkerkervenen en Hoevelaken, R. B.; Wisselsche venen, Un. 1890; Beekbergerwoud, Thomson; Voorst 1849, Cop; Nijmegen B.; — de Bilt, v. H.; Utrecht 1826, Wtt.; — Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1868, O.; Sloterweg aldaar 1848, Romb.; 1842, Heybrock (P. N. S.); 1857, Knüttel; Uithoorn, Boerl.; Zwanenwater 1896, V.; Velsen, Buse; duin achter Kruidberg 1879, Groll.; Zandvoort, C. A. Bergsma; Splitg.; Groot Bentveld, E. B. Asscher; duin bij Overveen, Buse; 1865, H. d. V.; Overveensche weg, Kerb.; Haarlem, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, Mb.; 1838, Lac.; 1844, Buse; 1875, Groll; duinvallei Vogelenzang, v. d. T.; — Katwijk, Mb.; 1836, Lac.; Leiden 1826, Pierot; B. W.; Dz.; Forsten, Perin; Haagsche Schouw 1832, S. S.; Zoeterwoude 1842, O.; Wassenaar, Perin, G. B.; 1843, de Br.; 1853, S.; Waalsdorp, V. Z.; Fockema; 's Gravenhage, v. d. Cop; R. B.; Beeklaan aldaar, en Eikenduinen, V. Z.; Monster 1847, v. d. T.; Loosduinen, Destrée; Maasdijk 's Gravezande, V. Z.;

---

*) De forma hirsuta berust slechts op een verschil van meer of mindere beharing. M. aquatica is bijna nimmer geheel onbehaard; er komen echter sterk behaarde, zelfs viltige specimina voor.

Brielle—Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Duiveland 1887, L.; Haamstede, Un. 1894; Zuid-Beveland 1841, Ooster Zwake 1838, Kwadendamme 1838 en Zwake 1840, v. d. B.; Walcheren, v. d. Feen; 1841, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Vucht, v. A.

(Schiermonnikoog 1897, Schipper in herb. pr.; — Oranjewoud 1866, Holk.; Hallum 1864, v. d. Leij, Oldeboorn 1865, Holk., 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, T. de Boer en W. R. Bouma; — Groningen, Paterwolde, Oostbroek, Onnen, Zuidlaren, Peize, Eelde en Hoogkerk 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Haren en Pawolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1901, L. in herb. pr.; — Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Eemnes en Baarn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; — 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; — 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Voorschoten 1872, Posth. in herb. pr.; 1885, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; plas Hillegersberg 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Oude Koedood bij 't dynamiethuisje 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — langs de Maas te Venlo 1894, Rieter in herb. pr.; Geulle 1893, V. Suringar in herb. pr.; Hoensbroek 1900, Steichen in herb. pr.

β. Schipluiden (*viridis*) 1875, L. in herb. pr.; in een sloot langs de buitenplaats Woudensteijn 1900 en IJselmonde, Wachter en Jansen in herb. Heu-

kels; Brielle 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; – Schouwen (*rubra*) 1882, L. in herb. pr.; Oranjezon bij Vrouwenpolder 1891, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875 en – Roermond, Un. 1900, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Ameland v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – Scheene, Terissert tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Hoogeveen, Zwinderen, Coevorden, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 1. V. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Hasselo, Weusthag, Carlshave, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, Diepenheim – langs de Slink te Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Papenlaan langs de Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog–Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Beverwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 128); slooten Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); – Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meersen, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **hirsuta**. Ubbergen, Beek, de Ooi, Abel.

(Arch. 2. V. p. 306); Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

f. *umbrosa:* huis Ubbergen, Abel. (Arch. 2. V. p. 306).

M. aquatica × silvestris (*M. dumetorum* Schult., *M. nepetoides* Lej.)

(Hillegommer duinen 1900, H. R. Hoogenraad in herb. Wachter en Jansen.)

M. viridis × aquatica (*M. piperita* L.). Schijnbaar inheemsch in Engeland, elders soms op groote schaal verbouwd en nu en dan in enkele exemplaren verwilderd. ♃. *Juni–Aug.*

In Herb.: Noordwijk 1898, v. Vloten (waarschijnlijk afkomstig van de kweekerij van medicinale planten aldaar).

[Aanm.: De plant: Leiden Sept. 1835, Lac. in herb. pr. volgens Prodr. Ed. I. p. 187 is gebleken te zijn M. verticillata B. acutifolia.

Overblijfselen dezer plant zijn ontdekt door Maspero in het Oud Egyptische graf bij Schech-Abd-el Qurna (XX–XXVI Dynastie). Cfr. Schweinfurth. Ber. Deut. Bot. Ges. II. p. 366. De cultuur der plant moet dus reeds zeer oud zijn.]

1026. M. arvensis *L.* Aan waterkanten, op akkers algemeen. ♃. *Juli–Aug.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; tusschen Midsland en West-Terschelling 1868, Holk.; Ameland 1897, V.; — trekvaart Bolsward 1875, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Groningen 1835, v. H.; Hoornsche diep bij Groningen 1856, Strat.; Kloosterburen 1836, v. H.; Oosterbroek 1854, 1855, v. H. Jr.; — Hooghalen 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, de Liefde; Kampen, T.; 1855, R. B.; Wittenstein 1870, Hoek; Luttekerweg Zwolle 1832, Thorb.; Deventer, Tyhaar (*glabriuscula*); Halb.; Diepenveen 1846, Cop; Drempt 1878, K.; Gramsbergen 1853, Kros; de Lutte, en de Poppe, Un. 1895; Riele bij Deventer, Romb.; — Gelderland 1837, Hoffm.; Harderwijk 1865, 1866, en Hulshorst

1852, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; Uddelermeer, Un. 1849; Zutphen, V. Z.; 1882, C. v. d. Broek; Gorssel 1876, K.; Warnsveld 1845, G. B.; Voorst, Buse; Groenlo, Un. 1897; tusschen Beek en Didam 1883, L.; Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Arnhem, V. Z.; Thomson; 1873, Groll; Beek, Hees, Neerbosch en Groesbeek, N. en Th. Abel.; Beek 1853, 1868, O.; Ooische waard 1847, 1849, Th. Abel. (*M. gentilis* der Fl. Nov.); gemeenteweide Ubbergen, B.; broek Neerbosch 1865, en perdsklei tusschen Groesbeek en Beek 1867, v. H.; Heumen, Un. 1853; Waaldijk bij Herwijnen 1833, Wtt.; Wageningen, Forsten; Culemborg 1890, de Haas; — Amersfoort, R. B.; 1834, Kraamw.; Hamersveld, Garj.; Hoogland 1854, herb. O.; Driebergen 1834, v. H.; Doorn, v. d. T.; 1863, H. d. V.; Zeist, O.; de Bilt 1826, 1830, v. H.; Utrecht 1835, D. S.; de Br.; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Houten 1833, Wtt.; Blauwkapel, de Br.; Maartensdijk 1830, v. H.; Abcoude 1844, Lac.; Baambrugger polder, Kerb.; Baambrugge 1837, Mb.; — tusschen Bloemendaal en Brederode 1840, Romb.; Breesaap 1871, Boerl.; Velsen 1870, Groll; Haarlemmerhout 1837, Mb.; Vogelenzang, Buse; — Leiden, Mb.; Dz.; Katwijk, Kerb.; 1835, Mb. (als *glabriuscula*); tusschen Katwijk en Noordwijk binnen, v. d. T.; tusschen vlas Hooge Morsch 1833, S. S.; Valkenburg, Perin; Rijnsburg, S.; Wassenaar, Forsten; 's Gravenhage, G. B.; Galgenweg bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Oude Plantage Rotterdam 1892, en Overmaas 1891, v. d. Voo; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Heikop (*St. nunc exserta, nunc inclusa*), v. H. (ook als *rubra*); tusschen boonen Dordrecht 1882, V.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; 1841, 1843, v. d. B. (als *M. riparia* v. d. B.); Zwake 1841, v. d. B. (als *M. δ.* var. *riparia*); Meeuwendijk 1840, Overzant 1840, 's Gravenpolder 1837, Kapelle 1845, en Zwake 1843, v. d. B.; Domburg,

Forsten; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – haven Werkendam 1836, Lac.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; Dorst, v. A.; Breda, (v. Rees?); Oud-Heusden 1847, v. Hov.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov. (als *glabriuscula*); Stryp 1880, Posth.; Boxmeer, Un. 1853; 's Hertogenbosch, v. Hov.; St. Anthonies 1895, G. en V.; Deurne 1871, Lac.; – Limburg 1897, V.; Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900; Maasoever, Oolderveer, Un. 1900; Varkenswaardje 1870, Groll; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Maastricht, Franq. (als *diffusa*).

(Wolvega, T. de Boer en W. R. Bouma; – tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Haren, Harendermolen, Paterwolde, Eelde, Peize en Ommen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; – veen Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; Zwolle 1891 (*glabriuscula*), L.; – Ruurlo 1888 (*glabriuscula*), L. in herb. pr.; Ulft en Zeddam 1901, Struyk. in herb. pr.; Hemmen 1883, Heinsius in herb pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Warnsveld, Un. 1897, Costerus in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld (als *sativa*); Apeldoorn, J. Koornneef; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; tusschen Zuijlen en Tienhoven 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Bunnik en Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; Zeist, D. S. in herb. Wachter en Jansen; 1872, v. Tuinen in herb. pr.; – houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Bergen 1898, Struyk. in herb. pr.; – Haagsche trekvaart 1893, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinen 1872, en Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; IJselmondsche laan 1899, Wachter en Jansen; – Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Serooskerke (Walch.) 1879, en St. Kruis

1878, L. in herb. pr.; — Velden 1893, Ogt. in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg en Aalbeek 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzeeeilanden, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); Rottum, Holk. (Arch. 3. I. p. 213); — Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Gramsbergen, Sleen, Rozewinkel, Weerdinge, Borger 1859, Lac. en S. (Arch. 2. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, de Lutte, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, weg tusschen Goor en Entersche veen — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Weurt, Beuningen, Lent, Oosterhout, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 306); — Bergen, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — bouwland Hoek, A. W. (Arch. 2. IV. p. 296); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Schouwen en Duiveland, Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — station Woensdrecht, terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 306); Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, St. Pietersberg, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. I. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf en Munting.

M. viridis × arvensis (*M. gentilis* L.). Aan waterkanten, op vochtige plaatsen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1897, V.; — Apeldoorn 1877 en Vorden 1884, Groll; — Neerlangbroek 1833, Wtt.; Harmelen 1828, v. H.; — Waalsdorp, V. Z.

(Wesepe onder Olst 1901, L. in herb. pr.; Kerschoten onder Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.)

Bovendien: Sloten op den Ankelaar en de Beemte, ook te Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225).

Voorts Abcoude? (forma *M. gentilis Ehrhartianae* Court.), Lac. in herb. pr. Prod. Ed. I. p. 188.)

M. aquatica *α.* **arvensis** (*M. verticillata* L. *Mentha sativa* Prodr. Ed. I. p. 187). Op gelijke plaatsen als de vorige. ♃. *Juli—herfst.*

A. **latifolia** *Malinv.*

I. *subspicata* Weihe. In Herb.: Joure, C. A. Bergsma in herb. v. H.; — Bathmen, Un. 1850 (in Arch. 1. III. p. 508 als *M. aquatica*); Vecht bij Heemse 1868, v. d. Scheer;*) — Nijmegen, B.; — Neerlangbroek 1833, Wtt. (als *M. sativa β.* ? Cop); — Schinkel Jaagpad, Fl. Amst.; 1845, Lac. als *M. sativa*); Haarlem 1835, Mb. (volgens Cop *M. sativa β. hirsuta*; het exemplaar lag echter tusschen specimina van *M. aquatica*) — buiten de Koepoort te Leiden 1837, Lac. (als *M. arvensis β. maior*); Asperen 1833, Wtt. (als *M. aquatica β. pedunculata*); — Zuid-Beveland, Dz. (door Cop voor *M. sativa β. hirsuta* gehou-

*) In herb. Oudemans No. 622 als M. pyramidalis Lloyd. Reeds Suringar merkte op in sched. ms. dat het niet M. pyramidalis Tenore kon zijn. Zie exemplaren in Rijks Herbarium van Todora, Fl. sicula. Van M. pyramid. Lloyd (Gr. et Godr. Fl. fr. II. p. 652) is geen exemplaar aanwezig. Zie ook Arch. 2. I. p. 162.

den, 't exemplaar bevond zich echter onder specimina van *M. arvensis*); – vochtige kleigrond Beek 1872, Lac. (als *M. aquatica γ. verticillata* Wirtg.).

II. *sativa* (*M. sativa* L.) In Herb.: klooster Ter Apel 1837, v. H.; – Franeker, C. A. Bergsma; – Steenwijkerveld, Un. 1892; L. (als *arv.*); Giethoorn 1893 en Zwolle 1886, L.; ten noorden van Steenwijk 1892, G. en Heinsius; molen langs de Nieuwe Wetering te Heino 1901, L.; Diepenheim, Un. 1897; brug over de Dinkel op den weg van de Lutte naar de Poppe, Un. 1895; Heemse 1868, v. d. Scheer; – Hummelo, Un. 1850; Ruurlo 1883, en Lichtenvoorde 1883, L.; Velp, v. d. B.; Nijmegen, B.; – Amerongen, v. d. B.; Eem bij Amersfoort 1894, Garj. (als *gentilis*); Utrecht 1879, W. A. Oudemans; tusschen Westbroek en Loosdrecht, v. d. T.; – Naarden 1864, O.; Sloterweg, v. H.; 1840, Romb.; 1842, P. Heybrock (P. N. S.) (als *arvensis*); Sloten, v. H.; Amsterdam, Lac.; Zaagpad aldaar, Fl. Amst.; Haarlem 1871, 1875, Groll; Buse (als *M. reversa* Bocklin); Munterslaan aldaar, Kerb.; Spaarne 1872, Boerl.; Haarlemmermeer 1835, Mb. (als *M. aquat.*, f. *verticillata* Cop); sloten langs den trekweg bij 's Gravenhage, V. Z. (als *M. aquat.*, volgens Th. Durand *e grege M. sativae off. m. ballotaefoliae*); achter Leidschen Dam, V. Z.; Heikop, v. H.; Vreeswijk aan de vaart 1832, v. H.; – Schouwen, Dz.; – Princenhage, v. A.; Boxtel, v. Hov. (als *M. aq. β.*); – Maasoever ten zuiden van Roermond, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Maasoever bij St. Pieter 1893, de Haas.

B. **acutifolia** *Sm.*

In Herb.: Leiden Sept. 1835, Lac. (volgens Th. Durand *M. pyramidalis* Lloyd = *M. Lloydi* Boreau).

(*M. verticillata.* Prikkeweg bij Oldeboorn 1868, v. Tuinen en Maadlanden aldaar 1863 en 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Onnen 1901, R. de Boer en H. Kooi, – Waal te Slijk-Ewijk, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Haanschoter gat bij Barneveld 1881, K. A. in herb. L.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; – Zandbergen Naarden 1899, Koning; tusschen Diemen en Muiden, A. C. J. v. Goor; Amsterdam, W. ten Seldam; – Bergsche plas 1901, en Rhoon 1901, Wachter en Jansen; Rottedijk 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; langs de Rotte bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; Maas te Kralingen 1896 en Merwede Dordrecht 1895, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: (als *sativa*): Alblasserdam, Dordrecht, (Arch. 1. III. p. 508); (ofschoon vermeld als in herb. en opgenomen in de aanvulling op den Prodr., schijnt deze groeiplaats niet meer in ons herb. aanwezig) – Walcheren, Blaas; Zuid-Beveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129).

1027. M. Pulegium *L.* (*Pulegium vulgare* Mill. en Prodr. Ed. I. p. 189). Rivieroevers, vochtige zandige gronden. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Gelderland, Kuhl; Beucker Andreae; Knollenbroek Eibergen, Un. 1859; Nijmegen, B.; Hoffm.; Wijchen 1850, Th. Abel.; tusschen Wijchen en Heumen 1873, O.; Heumen 1844, Th. Abel.; Un. 1853; 1863, O.; molen aldaar, Th. Abel.; laagte aldaar 1842, v. d. T.; Batenburg N. Abel.; weiland Varik, v. d. T.; 1839, D. S.; – Beeklaan 's Gravenhage, V. Z.; – veerdam Werkendam 1836, Lac.; tusschen Groot Deuteren en Vlijmen, tusschen 's Hertogenbosch en Vlijmen en Vuchtsche heide, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.; – Middelaar bij Mook, en te Mook, N. Abel.; langs de Maas in Limburg, v. Hov.; Maasoever bij 't Veerhuis te Ool,

Un. 1900; langs de Maas te Meers bij Elsloo 1872, Lac.; St. Anthonieseiland 1894, de Haas; Maastricht 1870, Groll; Varkensweerdje 1870, Groll; Gronsveld 1883, K.; Un. 1883; L.

(Heumen 1873, K. A. in herb. pr.)

Bovendien: rechter Maasoever bij Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Aan de Waal bij Wamel over Tiel, Uilenpas, Gorssel en Zalk, de Gorter, ofschoon bij laatstgenoemde plaats nimmer weergevonden (R. Bondam in Arch. 1. II. p. 70); Grave, Fl. Bat. en Betuwe, Fl. B. S.

Lycopus *Tourn.*

1028. L. europaeus *L.* Algemeen langs waterkanten, aan slooten, vaarten en kaaimuren. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Terschelling 1868, Holk.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1896, Schipper; — Sneek, C. A. Bergsma; Sneekermeer 1865, H. d. V.; St. Nicolaasga 1873, J. M. de Boer; Leeuwarden, S.; — Asserbosch 1865, H. d. V.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; 1850, T.; Zwolle 1897, L.; Riezebos bij Zwolle 1891, Carmigg.; St. Agnietenberg 1870, Hoek; Heino, Un. 1888; Deventer, Halb.; 1876, K.; Brinkgreve, Romb.; 't Joppe 1832, Staring; — Harderwijk, R. B.; Vorden 1879 en 1882, Groll; Ruurlo 1885, Ens.; Ratumsche weg bij Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Velp, v. H.; Arnhem, Thomson; 1875, Groll; Nijmegen, B.; Beek, Meerwijk, Ooische waard, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Hertekop 1892, Garj.; Doorn, Fockema; Zeist, O.; Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburg 1832, Pierot; R. B.; tusschen Utrecht en de Bilt 1835, D. S.; Tienhoven 1870, Groll; Utrecht, v. H.; Rhoodestein bij Neer-

langbroek, v. d. T.; – 't Gooi 1827, Wtt.; Oud Diemen, Lac.; Fl. Amst.; Legmeerpolder 1886, en Uithoorn 1872, Boerl.; Wijk aan Zee 1838, en Buiten-Spaarne 1845, Buse; Haarlem 1872, Boerl.; waterleiding bij Haarlem 1865, H. d. V.; – Holland 1830, Forsten; Leiderdorp 1834, v. d. B.; Leiden, Pierot; Dz.; 1835, Mb.; B. W.; O.; Hortus aldaar 1859, S.; Wassenaar 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z; G. B.; R. B.; kanaal aldaar, en Voorburg, V. Z.; langs de dobber bij Delft, v. S. V.; bij de Heemraadschuur 's Gravezande, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Voorne 1835, (v. Rees?) P. N. S.; Feijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, aan de Rotte en bij de Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; havenmuren aldaar 1835, Lac.; Nieuwe haven aldaar 1882, V.; singels, Cop; Heikop, v. H.; – Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Vlissingsche straatweg, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; – Mook, N. en Th. Abel.

(Oostereind Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; – Zuid-Laren 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Enschede, M. J. Blijdenstein; – Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef in herb. Heukels; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Langsmeersche polder Culemborg, de Haas in herb. pr.; Besoijen – Werkhoven, Driebergen, Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; – watertorenterrein Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Brouwerskolkje Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen en Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Korte kade Rotterdam 1900, Wachter en Jansen; Rot-

tedijk 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; – Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Westkapelle 1875, L. in herb. pr.; Schroeweg Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; – Biesbosch, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; Baardwijk 1872, Costerus in herb. pr.; Chaam, Mevr. Snellen in herb. Heukels; – Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; tusschen Hulsberg en Wynansrade, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – tusschen Wolvega en Terissert, Knype, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – al de bezochte plaatsen in Drente, 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Steenwijkerwolde, Giethoorn enz. Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); langs de Nieuwe Wetering naar School in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Bathmen, (Arch. 1. III. p. 508); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, Enter, – Groenlo, Bronsbergen – Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Gorssel, Leesten, (Arch. 1. III. p. 508); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hatert, Groesbeek, Hees, Neerbosch, Abel. (Arch. 2. V. p. 307); – tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Noordwijk, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); – Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 48); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Zierikzee, Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A.

W. (Arch. 2. III. p. 129); al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen en St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123); – Mallenburg, Woensdrecht, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. 353); Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Beegden, Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Meerssen, Maastricht, Gulpen, Un. 1861; tusschen Beek en Valkenburg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Monardeae *Benth.*

Salvia *L.*

1029. **S. officinalis** *L.* Zuid-Europeesche plant; is eerst laat in Italië in cultuur gekomen en eerst door het Capitulare van Karel den Groote ten noorden van de Alpen algemeen verbreid als heil- en genotplant; hierdoor is zij op tal van plaatsen verwilderd. ♄. *Juni–Juli.*

In Herb.: Wijhe 1846, Tyhaar; – Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Oude muur aldaar 1834, V. Z.; – duinen van Haamstede, v. Dissel.

(Harendermolen, Holk. in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: tusschen Zutphen en Deventer, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227. Deze opgave heeft waarschijnlijk betrekking op *S. pratensis*).

S. aethiopis *L.* Plant van het Middellandsche Zeegebied; inheemsch van Neder-Oostenrijk door geheel Zuid-Oost Europa; wordt voornamelijk gekweekt wegens de zilverglanzende bladen en komt een enkele maal verdwaald voor. ⊙ ⊙. *Juli–Aug.*

(kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1030. S. **Sclarea** *L.* Zuid-Europeesche plant, die vooral in Italië zeer bekend was als artsenij en als zoodanig ook in noordelijker streken gekweekt werd en nu en dan verwilderd is. Ook tot het kruiden van wijn en bier gebruikt. Evenals *S. officinalis* werd de verbreiding in de hand gewerkt door het Capitulare van Karel den Groote. Ook als sierplant gekweekt. ⊙ ⊙. *Juni – Juli.*

In Herb.: Vlissingen 1887, op aangevoerden bouwgrond buiten de voormalige duinpoort, L.; in 1888 niet weergevonden.

Bovendien: meelfabriek Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034).

S. **Horminum** *L.* Als de vorige. Ook in verschillende verscheidenheden gekweekt. ⊙ ⊙. *Juli – Aug.*

(Op aangevoerden zandgrond te Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1031. S. **pratensis** *L.* Op grasgronden, aan dijken en wegen, voornamelijk langs de rivieren. Daar de plant ook als tuinplant gekweekt wordt, kan zij hierdoor nu en dan verwilderd zijn. ♃. *Mei – Aug.*

In Herb.: Kampen, R. B.; 1851, T.; Zalk 1846, en 1866, R. B.; 1849, T.; IJseloever Kampen 1847, 1850, R. B.; IJseldijk Zwolle, Dassen; 1874, v. Tuinen; IJsel bij Katerveer 1839, v. H.; uiterwaarden Olst 1850, Cop; Deventer, Coll. Nat.; 1876, K.; IJsel aldaar 1833, Wtt.; 1840, Buse; Exc. 1897; Wal aldaar, Romb.; Platvoet 1842, I. L. Tilanus (P. N. S.); Wilpsche dijk aldaar 1840, Halb.; 1843, B. W.; – Twello 1853, Cop; station Gorssel 1902, G. en Jongm.; IJsel bij Hattem, Reinw.; bij het Woldhuis langs den straatweg van Apeldoorn naar Zutphen 1874, K. A.; Zutphen 1833,

Wtt.; v. A.; 1875, Groll; 1884, C. v. d. Broek; Doesburg, R. B.; Rheede, v. S. V.; Arnhem, C. A. Bergsma; 1834, Wtt.; Dz.; Thomson; S.; Groll; Redichemsche waarden 1899, C. A. Backer; Nijmegen, B.; 1832, v. d. B.; vestingwerken aldaar 1842, N. Abel. (opgenomen in Fl. Nov. I. p. 84 als *S. silvestris*); uiterwaarden Lent, Beuningen, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; uiterwaarden Wamel, G. Post; Driel 1903, V.; Spoel te Culemborg, v. d. T.; W. K.; 1835, D. S.; – ringdijk, Fl. Amst.; Velsen 1869, Hoek; – 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; binnenvoet zeeduinen tusschen Loosduinen en 's Gravenhage 1873, H. d. V.; Rotterdam, v. d. Brink; zandplaat Gorinchem 1864, H. d. V.; – Klopperwaard Werkendam 1837, Lac.; uiterwaarden Alem, v. Hov.; – wallen Maastricht 1866, H. d. V.; vestingwerken aldaar 1892, de Haas.

(Pothoofd Deventer 1896, Heukels in herb. pr.; dijk Olst 1893, Ogt. in herb. pr.; – Voorst bij Zutphen 1879, L. in herb. pr.; Dieren 1897, Posth. in herb. pr.; Zand in het Spoel te Culemborg 1842, Alpherts in herb. pr.; – Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; – oude wallen Venlo Un. 1893, V. Suringar en Ogt. in herb. pr.; Maas aldaar 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Twello (fol. *variegatis*) (Arch. 1. III. p. 508); – Walcheren *) Blaas (Tijdschr. XII. p. 16); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Venlo, Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Maas te Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

---

*) Ook Walraven vermeldde deze plant voor Walcheren; later echter bleek dat S. Verbenaca en niet S. pratensis te Nieuwland groeide, op welke vergissing gewezen werd door de Heeren Walraven en Lako in Arch. 2. VI. p. 123. Niet onwaarschijnlijk behoort de door Blaas vermelde plant eveneens tot S. Verbenaca, van dezelfde groeiplaats waar zij thans nog voorkomt.

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

Als *S. pratensis* L. var. *foliis inciso-lobatis* vindt men vermeld in Bijdr. I. p. 293 (Aanteekeningen over eenige planten der Zuid-Nederl. Flora door Lejeune en Courtois) „deze verscheidenheid groeit in de vestingwerken van Maastricht." Dit is de var. *rostrata* F. W. Schmidt.

1032. S. silvestris *L.* Langs wegen en op zonnige heuvels; bij ons aangevoerde plant. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Deventer 1881, Groll; Pothoofd aldaar 1885, K. en G.; 1893 en 1894, K. A.; 1899, V.; meelfabriek aldaar 1902, G. en Jongm.; — haven Zutphen, Ens.; Arnhem, Thomson; Noordermolen Groesbeek 1897, G. en V. (als *pratensis*); — Hoek van Holland 1894, Destrée; station Sliedrecht 1894, Posth.; — meelfabriek Middelburg 1900, Ogt.; — bermen grintweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — spoordijk Blerik 1899, Garj.; onderste molen Venlo 1900, Rieter.

β. **nemorosa** (*S. nemorosa* L.)

In Herb: haventerrein Vlissingen 1890, L. *) (Pothoofd 1895, P. Westerhof en H. W. Peteri; — graswal Ezelsdijk Utrecht 1890 en 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Rheede bij Rheederoord, v. H. (Fl. B. S.). De plant van de vestingwerken te Nijmegen, buiten de Hertogspoort, N. Abel. in Fl. Noviom. I. p. 84 en Prodr. Ed. I. p. 190 is gebleken te zijn *S. pratensis* (Cfr. Arch. 2. V. p. 307).

---

*) Deze plant volgens het eigen herbarium van den heer Lako aldaar verzameld van 1888—1891 door hemzelf en C. Brakman, werd vroeger vermeld als twijfelachtige Salvia Hormioides Pour. voor Walcheren, welke opgave in de Lijst van Zeeuwsche planten van de heeren Walraven en Lako is blijven bestaan. De in het Archief vermelde groeiplaats van S. Horminoides te Ruurlo is mij verder onbekend gebleven.

1033. S. **Verbenaca** *L.* Zuid-Europa, Engeland en West-Frankrijk, op grazige gronden. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: weide over den Uilenpas 1846, Wijers; IJseldijk Zutphen, G. B.; kanaal Pannerden 1837, V. Z.; — St. Joosland 1877, herb. Groll; Nieuwland 1882, P. Keijzer IJz.; Un. 1902; Westerhavendijk bij het Oliekot onder Middelburg 1878, A. W.

(St. Joos en Nieuwland 1874, L. in herb. pr.; dijk bij het fort Rammekens, Rithem 1885, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 123).

Voorts Enghuizen en elders in Gelderland de Gorter. De plant uit de duinpan bij Noordwijk (Cfr. Arch. 2. VI. p. 82) houd ik voor *S. verticillata.*

1034. S. **verticillata** *L.* Zuidelijke plant, doch herhaaldelijk en op talrijke plaatsen met vreemde zaden aangevoerd en ingeburgerd. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Almeloosche kanaal bij de olieslagerij te Zwolle 1896, L.; 1899, Heimans; Pothoofd Deventer 1893, K. A.; Exc. 1897; 1899, V.; 1902, G. en Jongm.; — weide Uilenpas 1846, Wijers; Arnhem, langs de haven achter het station der stoomtram 1897, V.; 1901, des Tombe; Driel 1903, V.; stationsterrein Culemborg 1899, Backer; — Hoevelaken 1890, Garj.; — duinpan Noordwijk 1891, S. (als *Verbenaca*); cementfabriek Morschweg Leiden 1901, Borst Pauwels; Overschie 1894, V.; — meelfabriek Middelburg, Un. 1902; 1900, Ogt.; — station 's Hertogenbosch 1891, Wakker; bermen grindweg tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — walmuur Roermond, Un. 1900; St. Pietersberg 1894, V. (ingezonden als *S. silvestris* en als zoodanig vermeld in Arch. 2. VI. p. 523); 1896, G.

(Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; Galgenbelt Hoog Keppel 1897, F. Knake; — Ezelsdijk Utrecht 1890 en 1897, W. C. v. Embden; — spoorwegter-

rein Feijenoord 1900 en straatweg IJselmonde 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorbaan naar Gouda bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; — Oudenbosch 1895, de Haas in herb. pr.; Kaatsheuvel, H. A. van Roessel; grasperk Tilburg, P. A. Willems, Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Arcen 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: stationsterrein Ruurlo, Ens. (Arch. 2. V. p. 384 en 651); Venlo, Rieter (Arch. 3. I. p. 63).

Tribus Saturejeae *Benth.*

Origanum *Tourn.*

1035. O. vulgare *L.* Op onbebouwde zonnige plaatsen, aan dijken en stadsvesten. Waar thans nog in Italië en Griekenland verschillende *Origanum*-soorten als specerij gebruikt worden, kan deze plant door eenzelfde gebruik in ons land vroeger verspreid zijn. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Friesland, C. A. Backer; — Deventer 1833, Wtt.; wallen aldaar 1876, K.; IJseldijk Olst 1833, Wtt.; — Gelderland, C. A. Bergsma; Voorst 1838, Buse; huis de Mars bij Zutphen, B.; Zutphen, G. B.; dijk bij Doesburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Rheederveer 1874, O.; Oosterbeek, Buse; Westerbouwing, Exc. 1897; tusschen Arnhem en Nijmegen, wie?); Kesteren 1874, v. Tuinen; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Waaldijk bij Lent, Bemmel en Beuningen en in het Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Oosterhout en Beuningen, Th. Abel.; Beek 1847, B. W.; Tiel, O.; Wageningsche berg 1833, Wtt.; Doorwerth, v. H.; 1838, Buse;

Thomson; Spoel Culemborg, v. Heijn.; Zand aldaar, H. S.; — Doorn, Fockema; — Hollandia, Forsten; stadswallen Leiden 1836, Mb.; stadsvest aldaar, Dz.; W. de Haan; S. S.; Zijlpoort 1833, S. S.; Gorinchem 1864, H. d. V.; — Bruinisse 1887, L.; Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, en Rammekens, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; dijk tegenover de Spui tusschen Axel en Terneuzen, v. d. T.; — Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; — Maastricht, de Marres; 1870, Groll; 1882, Posth.; St. Pietersberg, v. Hov.; Beek 1872, Lac.; Un. 1883; weg naar boschwachter bij Gronsveld 1894, Lindo; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Valkenberg, Un. 1861; Rotspark aldaar 1901, V.

fl. *albis:* In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.; — St. Pietersberg, 1864, H. d. V.

β. **prismaticum** *Gaud.*

In Herb.: bij Maastricht, door de Marres bij de gewone ingezonden; misschien niet inlandsch?

(Dijk Kesteren 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Oosterbeek 1886, G. en Heinsius in herb. H.; op den Duno 1897, C. A. Backer in herb. Heukels; Spoel te Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; — Rithem en Nieuw en St. Joosland 1873, L. in herb. pr.; dijk te Rithem 1886, Schipper in herb. pr.; Vrouwenpolder 1892, Ogt. in herb. pr.; Heinkenszand 1894, Posth. in herb. pr.; Kloetingsche weg bij Goes 1876, Costerus in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; — weg van station Bunde naar Meerssen 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Gulpen, Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Ooster Nieuwlandsche polder, Un.

1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek en Neuzen, A. W. (Arch. 2. IV. p. 296); — Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Amby, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting. Herkeloer en Zalkerwaarden, tusschen Doesburg en Zutphen, Rijndijk in de Betuwe — Wijk bij Duurstede en duinen Zorgvliet, volgens de Gorter; — 's Gravenhage, aan de Lek onder 't Waal, tusschen Nijmegen en Tiel, Doorwerth en Brummen, Fl. B. S.

Thymus *Tourn.*

1036. Th. Serpyllum *L.* Op heide-, duin- en zandgronden, tusschen gras aan dijken, wegen enz. ♄. *Juni —Sept.*

a. **Chamaedrys** *Fries.*

In Herb.: Groningen*) Kuhl (als *lanuginosus*); — Meppel v. Heijn.; — Kampen (in Prodr. 1. ook als *pulegioides*) 1847, 1849, R. B.; 1858, T.; Zandberg bij Kampen 1850, T.; 1869, Hoek; Zalk, R. B.; Katerveer Zwolle 1839, v. H.; Meppeler straatweg Zwolle 1882, L.; Deventer*) 1845, T.; *) Cop; 1846, T.; 1876, K.; op den Dijkhof bij Deventer 1839, Halb.; Riele bij Deventer, Romb.; Baak en heide Bathmen, Un. 1850; Raalte*) 1892, Wilpsche dijk 1840, Halb.; — Harderwijk, R. B.; Twello, P. v. Delden; Gorssel 1902, G. en Jongm.; kanaal achter Welgelegen Apeldoorn (als *pulegioides*) 1884, K. A.; huis te Millingen 1838, D. S.; Voorst 1879, L.; Zutphen 1882, C. v.

*) Sterker behaarde vormen, in de eerste editie van dit werk omschreven als Th. Serpyllum *α*. chamaedrys a.

d. Broek; Lochem 1875, O.; (fl. *minoribus femineis;* zie over dit bekende verschil Arch. 2. II. p. 174); Dolle Hoed aldaar 1875, O.; Paaschheuvel bij Terborg 1861, v. H.; weg naar Aalten te Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Dierensche bosch, Middachten, M. D.; Velp langs den IJsel, herb. O.; Arnhem 1839, Romb.; 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; vestingwerken aldaar 1840, Lac.; Beek, Berg en Dal, langs den grindweg naar Wijchen, Th. Abel.; Beek 1833, Wtt.; 1868, O.; Ubbergen, Un. 1847; Hengstdal aldaar 1853, Th. Abel.**); Wageningen, de Vriese; Renkum 1870, Buse; Renkummerheide 1850, S.; Spoel bij Culemborg 1841, de Br.; Zand aldaar H. S. (Coll. Nat.); Culemborg, Backer; — Amersfoort, R. B.; straatweg aan den berg aldaar 1847, Cop; Amersfoortsche berg 1847*), v. d. Roemer; 1857, Knüttel; Leusden 1897, Garj.; Driebergen 1829, Wtt.; C. A. Bergsma; Doorn 1829, Wtt.; de Vriese; Doornsche heide 1832, Wtt.; Darthuizen 1834, v. H.; de Grebbe, wie?; voetpad van Doorn naar Maarn, v. d. T.; Zeist, C. A. Bergsma; de Bilt, v. H.; — Velserend 1871, Boerl.; Breesaap, v. H.; V. Z.; Schapenduinen bij Zantpoort 1868, O.; Bloemendaal, V. Z.; Zomerzorg, en Groot Bentveld, M. D.; Overveen, Buse; duinen Haarlem 1838, Romb.; 1854, T.; v. H.; 1843 en 1847, O.; — Noordwijk, B. W.; Katwijk, Pierot; Kerb.; Perin; duinen aldaar, Dz.; 1842, O.; Wassenaar, Pierot; Mb.; Dz.; S.; binnenduinen aldaar 1832, S. S.; 1832, Pierot; 1835, Mb.; 1882, V.; 1894, v. d. Voo; Waalsdorp, de Br.; 1854, v. d. B.; 's Gravenhage,

**) Als β. pulegioides Koch! Arch. 2. V. p. 307; deze ook vermeld voor Ubbergen, v. d. B. in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 192.

V. Z.; C. A. Bergsma; v. d. Cop; duinen aldaar 1844, de Br.; Destrée; duinen Scheveningen, R. B.; Loosduinen 1854, v. H. Jr.; – Hulst 1865, en Koewacht 1863, A. W.; Zeildijk bij Hulst 1845, v. d. B. en B. W.; – wal Breda, v. A.; Vuchtsche heide, en – Maastricht, v. Hov.

f. **coroll. albis** (kelk soms groen, soms rood).

In Herb.: straatweg Kampen 1848, T.; Zalk, R. B.; Deventer 1849, v. Gron.; Heino 1888, Groll; Tongeren, Un. 1888; – Vorden 1879, Groll; Arnhem, Thomson; den Doddendaal (vestingwerken Nijmegen) 1877, Th. Abel.; – Breesaap 1837, Buse; aan den wal aan den weg naar de begraafplaats in het duin bij Overveen, v. d. T.; – Katwijk, Mb.; Waalsdorp 1845, de Br.

β. **angustifolius** *Pers.*

In Herb.: duinen bij Appelscha 1840, en heidevelden bij Makkinga 1840, Sprée; Groningen, (v. H.?); – Meppel, v. Heijn.; Ane bij de stuw in het kanaal 1853, Kros; Rolde 1863, H. d. V.; – Zwolle, Thorb.; Deventer, Halb.; Diepenveen, Romb.; – Harderwijk en wallen aldaar 1879, R. B.; Gorsselsche heide, Un. 1850; heide Kootwijk 1897, V.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen, Un. 1897; Lochemmersteeg 1832, Miq. (fol. *variegatis*); Wolfheeze, Un. 1847 (in Prodr. Ed. I. p. 192 als *α.*), Un. 1850; Nijmegen, B.; Grindweg bij den Teersdijk bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; – Amersfoort 1834, Kraamw.; R. B.; Amersfoortsche berg 1847, v. d. Roemer; 1890, Garj.; Leusden 1863, Coll. Nat.; Soest 1870, Groll; huis ter Heide, v. H.; Rijzenberg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rijzenburgerbosch 1858, Knüttel; de Bilt 1834, 1835, D. S.; C. A. Bergsma; de Br.; 1841, Lac.; – Naarden 1864, O.; 's Graveland, wie?; manpad Haarlem, (v. H.?); – Katwijk 1826, Wtt.; Wassenaar, S. S.; 1832, Wtt.;

— Breda (v. Rees?); Galdersche heide, v. A.; Sprang, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov.; Deurne 1871, Lac.

f. corollis albis.

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; Valthe, Un. 1889; — Kamperzand bij Havelte, v. Heijn.; — heide Oud Leusden, Kraamw.; bij het kerkhof van Oud Leusden, v. d. T.; Eemnesser tolhek 1872, O.; tusschen Driebergen en de Laan van Sterkenburg, v. d. T.; — Katwijk, Mb.

(*α*. Spoel te Culemborg 1843, Alph. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust; Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — duinen Katwijk 1878, Schipper in herb. pr.; Wassenaar 1876, L. in herb. pr.; Scheveningsche duinen, Mevr. Snellen; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Roermond, Schipper in herb. pr.; Hoensbroek 1900, Steichen in herb. pr.

f. *flor. albis:* Wassenaar 1876, en Wegterholt bij Wijhe 1888, L. in herb. pr.; — Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels.

II. *citriodorus* Schreb. tusschen gekweekte *Thym* bij een bloemist te Rotterdam 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels.

β. Zuid-Laren 1901, Schipper in herb. pr.; — IJde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Apeldoorn J. Koornneef; — Utrecht, W. C. v. Embden — Scheveningsche duinen, mevr. Snellen in herb. Heukels; Oudenbosch 1892, J. Jorna in herb. de Haas; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Velden 1893, L. in herb. pr.

f. *flor. albis:* Uddelermeer, W. C. v. Embden in herb. Heukels.

Zonder aanwijzing van varieteit; Schipborgh 1867, Harendermolen 1867 en Ide 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; — Agnietenberg bij Zwolle 1871, v. Tuinen in herb. pr.; 1872, Posth. in herb. pr.; —

Terborg 1885, Struyk. in herb. pr.; Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; Berg en Dal (*fl. parv.*) 1890, Posth. in herb. pr.; — Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Naarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; duinen Meerenberg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Waalsdorp 1892, Ogt. in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1877, J. C. Frederiks in herb. L.; Pintdorp 1896, Ogt. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek 1900, Steichen in herb. pr.

fl. albis: tusschen Aalbeek en Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Ubbergen 1896, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: 1. zonder vermelding van varieteit: Texel bij Burg, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 399); — al de bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Heino, van Heino naar de Nieuwe Wetering en langs deze tot aan de school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo, weg naar Diepenheim, Entersche veen, — tusschen Zutphen en Bronsbergen, bij laatstgenoemde plaats en van daar naar Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405, ook *cor. alb.*): Arnhemsche beek, Winterswijk en Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Loosdrecht en — Overveen 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); — Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — ruige plaatsen Roermond, Beegden, Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); — Gronsveld, St. Pietersberg, Meerssen, Valkenberg, Amby, tusschen Gulpen en Epen, Sittard, Un. 1861;

Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 323).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

a. Zuiddorpe A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); — Boxmeer, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 508; ofschoon vermeld als *in herb.*, heb ik geen dezer planten teruggevonden); — Venlo, Blerik, Baarlo, Hamert en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

β. Bathmen—Wijchen, (Arch. 1. III. p. 508, evenals de groeiplaats Boxmeer niet meer in herb. vertegenwoordigd); Beek, Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 307); — Waalsdorp, v. E. (Arch. 2. I. p. 399); — heide Heusdenhout, Boxmeer, (Arch. 1. III. p. 508, zie opmerking hierboven); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

f. *cor. alb.:* Wijchen, Abel. (Arch. 2. V. p. 307); — Waalsdorp v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

[Aanm.: Reeds in de Flora Batava onderscheidde Kops de volgende verscheidenheden:

No. 1. Met witte bloemen.

No. 2. De plant geheel glad en met smalle bladen.

No. 3. Met meer of minder stompe bladen.

No. 4. Groene of roodachtige bladen.

No. 5. Met kransjes van drie of meer bloemen.

No. 6. Met meeldraden korter dan de bloemkrans.

Blijkbaar is No. 2 onze *β.* angustifolia en No. 6 de gynodioecische vorm.

Als groeiplaatsen vermeldt Kops: buiten Groningen bij den Harender-molen en verder daar omstreeks, in Vriesland omtrent Bergum, Heerenveen en andere woudplaatsen, buiten Zwol, op de heide der Veluwe, op de heidevelden in het Quartier van Zutphen, buiten Rheenen, te Wamel over Tiel; op de heide voorbij de Bilt en de verdere Amersfoortsche heide en in het Gooiland, algemeen op de duinen van Holland, aan den heikant buiten Nimwegen, op de heide van den Lande van Breda.

Voorts de verscheidenheid No. 1 op de heide bij Elspeet en No. 2 op de heivelden bij Harderwijk door St. J. van Geuns waargenomen; No. 3, 4, 5 en 6 hier en daar op de Amersfoortsche heide, ook bij de Hofstede Koelhorst, tusschen

Amersfoort en de Eemburg, op de heuvelachtige zandgronden van de Greb, Amerongen en Rozendaal, als mede op de Binnen Duinen tusschen Haarlem en Heemstede, allen gevonden door Favrod, No. 3 en 4 op de duinen bij Haarlem en den Haag mede door mij gevonden.]

Th. vulgaris L. in herb. Alpherts, afkomstig uit den hortus der Veeartsenijschool te Utrecht.

Satureja *Tourn.*

1037. **S. hortensis** *L.* Zuid-Europeesche plant, thans algemeen als boonenkruid gekweekt en een enkele maal verwilderd. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Apeldoorn 1898, K. A.; — aan het Spaarne 1890, Groll.

(Leiden 1897, Struyk. in herb. pr.)

Calamintha *Moench.*

1038. **C. Acinos** *Clairv.* (*Thymus Acinos* L. et Fl. B. S. p. 452.) Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, op zand- en duingrond. ♃, somtijds ⊙ en ⊙⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; Zalk 1848, R. B.; 1850, T.; 1855, R. B.; v. Heijn.; Oosterhout bij Kampen 1849, T.; het nieuwe werk te Zwolle 1882, en Meppeler straatweg 1882, L.; tusschen Zwolle en Olst 1833, Wtt.; Berkum bij Zwolle 1832, Thorb.; tusschen Wijhe en Olst 1833, Wtt.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Brinkgreve 1846, T.; Spinnewiel bij Deventer 1840, Halb.; tusschen Deventer en Twello 1845, T.; — Twello, v. Delden; Zutphen, B.; v. H.; Warnsveld, en Bronsbergen, Un. 1897; Arnhem, Thomson; binnenpad Tonderen naar Zutphen 1878, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ooische waard 1866, Oosterhoutsche bosch 1844, 1849, 1866, Th. Abel.; Beek 1847, v. d. B.; bij het fort Zelandia Nijmegen, N. Abel.; Griend te Weurt, Waaldijk tusschen Leeuwen en Wamel 1851,

Th. Abel.; Rijswijk, v. d. T.; Wageningsche berg 1832, Wtt.; Spoel te Culemborg 1857, Knüttel — Achterberg bij Rhenen, Grebbe, Fockema; — Hoorn, C. A. Bergsma; Velserend 1868, O.; Breesaap, v. H.; Meerenberg 1870, Hoek; Bloemendaal 1845, O.; Bentveld 1843, Buse; Zomerzorg 1840, Romb.; M. D.; Middenduin 1870, 1871, Groll; Overveen 1843, O.; v. d. T.; 1871, Groll; 1872, Boerl.; Haarlem 1838, Romb.; 1854, T.; 1872, Boerl.; — Noordwijk, Mb.; duinen aldaar 1897, V.; Katwijk binnen 1836, Lac.; tusschen Katwijk en Wassenaar, en Perrsynspan, Perin; Katwijk, Pierot; S. P. Kros; Leiden, J. A. v. Dissel; Wassenaar, Pierot; 1832, S. S.; 1853, S.; J. A. v. Dissel; 1882 en 1897, V.; Destrée; Haagsche straatweg tusschen Raaphorst en Leidschen Dam, S. S.; klein Berkhey, Kerb.; duin Wassenaar 1835, Mb.; Dz.; Waalsdorp 1854, v. d. B.; duinen 's Gravenhage 1845, de Br.; R. B.; 's Gravenhage, v. H.; G. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; Scheveningen 1895, R. B.; achter Solleveld tusschen Monster en Loosduinen 1844, v. d. T.; Spoordijk Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; — haventerrein Vlissingen 1888, in 1889 en 1890 niet weergevonden, L.; — klooster te Velp bij Grave, Th. Abel.; Boxmeer 1838, de Br.; Leende (*nemorosa*) 1886, V.; — grintweg Afferden 1876, Lac.; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Gronsveld 1894, V.; St. Pietersberg 1889, V.; 1893, de Haas; Valkenberg 1870, Groll; 1873, Lac.; Rotspark aldaar 1901, V.; Gulpen 1871, Lac.

(IJsel, Jvr. A. E. de Jonge in herb. Heukels; — Wageningsche berg 1883, Heinsius in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; Spoel te Culemborg 1845, Alph. in herb. pr.; — Wijk aan Zee, Mej. C. J. Kerbert; IJmuiden 1899, A. v. d. Briel; Overveensche duinen, C. A. Backer in herb. Heukels; Middenduin 1893, Ogt. in herb. pr.; Voge-

lenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; duinen Brouwerskolkje, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; 's Gravenhage 1879, Posth. in herb. pr.; Mevr. Snellen; aangevoerd zand Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; — Patersberg 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — aan de Roer bij Diezen 1898, Rieter in herb. pr.; Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.; Sibbenergrub Valkenberg 1902, Schipper in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: station Markelo, — Bronsbergen en tusschen deze en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Middelaar, Heien, Bergen, Lac.; (Arch. 2. V. p. 23); Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574).

Voorts vermeld voor de Herkeloerweg door de Gorter en Woudstreeken van Friesland, Meese.

[Aanm.: Bijna alles behoort tot de vorm villosa (Acinos villosa Lej.); tusschen den vorm vulgaris en villosa zijn echter alle denkbare overgangen.]

1039. **C. officinalis** *Moench.* In boschrijke bergstreken.

In herb.: vestingwerken Nijmegen, B.; — St. Pietersberg 1892, de Haas (als *Melissa officinalis* daarna als *Ballota foetida*).

(Nieuw- en St. Joosland 1902, J. Mesu in herb. Heukels.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

[Aanm.: Volgens van Hall (Bijdr. II. p. 122) werd de plant door de Beijer niet zeldzaam gevonden in de vestingwerken van Nijmegen, in de droge stadsgracht, nabij de Hertogspoort.

N.B. Zij is later aldaar niet meer aangetroffen, Th. Abel.]

C. Nepeta Clairv. werd door de Gorter voor verschillende plaatsen van ons land aangegeven, welke

opgaven zeker op een vergissing berusten; waarschijnlijk *Calamintha Acinos.*

Clinopodium *Tourn.*

1040. C. vulgare *L.* In duinen en heuvelachtige streken, op opene plaatsen in bosch, aan heggen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Gorssel, Un. 1850; IJseldijk aldaar 1902, G. en Jongm.; Renkum 1850, S.; Doorwerth, Buse; Wageningsche berg 1833, Wtt.; 1835, Buse; 1843, Lac.; O.; 1848, Buse; 1879, K. A.; 1881, K.; 1901, des Tombe; Nijmegen, v. H.; v. S. V.; tusschen Nijmegen en Beek, C. A. Bergsma; Thomson; Garj.; Ubbergen 1847, G. Deijn.; Hunerberg Ubbergen, N. en Th. Abel.; Oosterhoutsche bosch 1879, K. A.; — bosschen Woudenberg 1894, Garj.; — duinvallei tusschen de kalkovens en Zandvoort bij Haarlem, S. S.; Bentveld 1836, Mb.; 1837, Lac.; B. W.; Un. 1854; 1870, Groll; Rozewater 1843, Buse; Un. 1854; Aardenhout, v. H.; Overveen, S. P. Kros; O.; Vogelenzang, v. d. T.; — duinen Katwijk 1887, V.; Hazeveld bij Halfweg, H. L. S. S.; steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — nabij het Trappistenklooster Ulerheide bij Venlo 1898, Rieter; Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll; Meerssen 1870, Groll; Beek en elders in Zuid Limburg 1872, Lac.; Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Pietersberg, Un. 1883; Gronsveld 1894, Lindo; Valkenberg, Un. 1861; Gulpen Un. 1883.

(tusschen Nijmegen en Ubbergen 1898, L. in herb. pr.; Ubbergen 1881, Posth. in herb. pr.; Wageningsche berg 1879, L. in herb. pr.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Rhenen 1896, Posth. in herb. pr.; — duinen Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; 1890, Posth. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in

herb. Heukels; — Hillegommerduinen 1901, F. K. van Iterson in herb. Wachter en Jansen; Noordwijk 1886, Struyk. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1901, Mej. N. v. t. Sant in herb. Heukels; Valkenberg, de W. H. in herb. L.; 1900, Steichen in herb. pr.; Kouberg aldaar 1902, Schipper in herb. pr.; Geul bij Houthem 1896, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Texel in de duinen, S. P. Huizinga (1 ex.) Holk. Fl. Noordzee eil. p. 81; — tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting. Voor 's Heerenberg in Fl. B. S.

Tribus Melisseae *Benth.*

Melissa *Tourn.*

M. officinalis *L.* Zuid-Europeesche plant; reeds bij de ouden als bijenvoeder gekweekt, thans nog wegens de reuk en als specerij in tuinen verbouwd. ♃. *Juli—Aug.*

β. **citriodora.**

In Herb.: ? Langs een heg te Roosteren 1873, Lac. (niet bloeiend).

Hyssopus *Tourn.*

1041. H. officinalis *L.* Plant uit de Alpenlanden, noordelijker als artsenij- en sierplant, vaak aangeplant in tuinen, op kerkhoven enz. ♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: tusschen Tiel en Culemborg, wie? — Utrecht, C. A. Bergsma; wallen aldaar, G. Broers; 1834, Kraamw.; v. H.; M.B.; 1838, D.S.; 1838, Lac.; 1841, de Br.; muur Catharynepoort aldaar, tusschen

de Tolsteegpoort en het bolwerk Sterrenburg te Utrecht, v. d. T.

Bovendien: Broederen kerk te Harderwijk, de Gorter (echter door R. Bondam nimmer weergevonden).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Tribus Nepeteae *Benth.*

Nepeta *L.*

1042. N. Cataria *L.* Op puin, aan ruigten en dijken, nabij woningen. Vroeger als artsenijplant gekweekt en hierdoor wellicht verwilderd. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Groningen, en puin buiten de Steentilpoort aldaar 1836, v. H.; — Zalk, v. Heijn.; Pothoofd Deventer 1884, K.; — Elburg, en Hierden bij Harderwijk 1866, 1867, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; tusschen Elten en Didam 1829, herb. v. d. B.; Zevenaar 1833, Wtt.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; v. H.; grift te Lent, N. en Th. Abel.; — wallen Utrecht, Broers; Doorn, Fockema; 1870, O.; — Sloterweg 1838, Romb.; Overveen 1838, Mb.; — 's Gravenhage 1832, I. d. L. e. h. Groll; steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — Zuid-Beveland 1842, en Helsendijk aldaar 1843, v. d. B.; — Boxmeer, de Br.; — Plasmolen, Th. Abel.; Sittard 1883, K.; St. Pietersberg, de Marres; Beek 1871 en elders 1872, Lac.; Meerssen, Un. 1861; Geulle 1864, H. d. V.; Gronsveld, Un. 1883; langs de Maas bij het Haantje Maastricht, v. Hov.; de Bek bij Gulpen, Ploem.

(Deelen, Opper Veluwe 1871, Costerus in herb. pr.; — Scheveningsche boschjes, de W. H. in herb. L.; — Gulpen 1883, L. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Aalbeek en Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Biesland 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hoog Soeren (Arch. 1. III. p. 509, eerste suppl. Prodr.); aldaar 1852 en „de Eendragt" bij Apeldoorn 1870, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — Schinnen, Brunsum, Beek, Roosteren, Lac.; St. Pietersberg, tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23); Meerssen, Sittard, Un. 1861; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Deventer, Tijhaar in herb. Dav.; Katwijk, Rhenen, Fl. B. S.

β. **citriodora** *Becker.*

In Herb.: Pothoofd Deventer, K.; — buitendijken te Heerenwaarden bij het oude fort St. Andries 1838, C. Stegerhoek; — kerk te Heel, Un. 1900; Weert 1895, G. en V.; Beek 1871, en Gulpen 1871, Lac.

Bovendien: Pesaken, de Bek bij Gulpen 1871, Lac. (Arch. 2. I. p. 228).

1043. N. Nepetella *L.* Zuid-Europeesche plant. ♃. *Juli.*

In Herb.: Brummen, Berns.

Bovendien: Weurt (Arch. 1. III. p. 140).

1044. N. ucrania *L.* Plant uit Zuid-Rusland en Transsylvanië. ♃.

In Herb.: station 's Hertogenbosch 1891, Wakker.

Glechoma *L.*

1045. G. hederacea *L.* Algemeen op vochtige plaatsen, op grasgronden, aan wegen, heggen en onder hakhout. ♃. *Maart—Juni.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; tuin Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Nesserkerkhof Ameland 1869, Holk.; — Leeuwarden 1849, S.; tusschen Leeuwarden en Jelsum 1860 en 1872, Bolsward 1874, J. M. de Boer; Franeker, Sprée; — Gronin-

gen 1856, v. H.; Hoornsche dijk bij Groningen 1839, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1848, T.; 1849, R. B.; 1849, T.; Zwolle 1891, L.; Deventer 1876, K.; Borne 1891, L.; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1873, K. A.; Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Vorden 1876, Groll; Nijmegen, Thomson; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); – Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen 1868, O.; tusschen Rhoodestein en Neerlangbroek tegenover Windestein, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Schalkwijk 1806, wie?; Vleuten 1835, D. S.; – Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; M. D.; 1838, Romb.; 1871, O.; Sloterweg 1842, Heybr. (P. N. S.); Oosterdoksdijk 1869, Hoek; Amstelveensche weg, C. D. Wtt.; Bloemendaal 1868, O.; Aardenhout 1871, Groll; Haarlem, Splitg.; 1870, Buse; 1872, Groll; Haarlemmerhout, Groll; – Leiden 1826, 1828, Wtt.; 1842, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; Pierot; Perin; 1841, S. S.; 1842, O.; B. W.; 1855, v. H. Jr.; Haarlemmervaart aldaar 1857, S.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Voorschoten 1894, V.; Wassenaar, Exc. 1860; Haagsche bosch, V. Z.; 1870, Groll; trekweg 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage, R. B.; Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Schiedam 1892, en Oude Plantage Rotterdam 1891, v. d. Voo; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Dijkwelle 1839, v. d. B. (als *β. maior umbrosa*); Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, St. Kruis 1861, Aardenburg 1861, en Koudenpolder te Hoek 1854, A. W.; – buiten de Ginnikenpoort Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, en – Maastricht, v. Hov.

[Aanm.: In de eerste uitgave werden hierbij onderscheiden:
α. hirsuta, te Leiden, Kampen en Meppel.
β. maior, Zuid-Beveland en Leiden; bovendien Meerwijk, Oosterhout enz. bij Nijmegen (Arch. 1. III. p. 509).

(Oldeholtpade, T. de Boer en W. R. Bouma; – Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb.

Heukels; Winschoten, Schipper in herb. pr.; Groningen 1864, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; — Huizerweg Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Ouderkerk aan den Amstel 1885, Heinsius in herb. pr.; tusschen Amsterdam en Ouderkerk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vondelpark Amsterdam 1890 en spoordijk bij Groenewegen aldaar 1887, Costerus in herb. pr.; Oosterdoksdijk aldaar 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, Overveen, Bloemendaal, Driehuis, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1883, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest 1894, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1895, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 's Gravenweg aldaar 1899, Wachter en Jansen; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nadorst bij Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Biesbosch, Sleeuwijk, Almkerk, C. A. Backer; — Schaesberg, J. v. Meleck in herb. Heukels; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Wylre 1901, Steichen in herb. pr.)

f. **gynodioicea.**

In Herb.: Zwolle 1891, L.; — Amsterdam 1871, O.; — Voorschoten 1894, V.; Haagsche bosch 1894, Exc.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. I. V.* p. 259); — Mildam, Un. 1881; (Arch. 2. III. p. 423); — Al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); van station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen, en het Vrieseveen, Un. 1870

(Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); weg Diepenheim Enter, — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Doorn 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Papenlaan en langs Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Schapeduinen Haarlem, — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 50); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kappelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 129) en L. (Arch. 2. VI. p. 123); — Bergen op Zoom, Mallenburg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); bij Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Dracocephalus *Rivin.*

1046. **D. thymiflorus** *L.* Eenige malen in Noordelijk Europa ingevoerd, meestal met klaverzaad. ⊙.
In Herb.: Haarlem, 22 Mei 1901, C. A. Backer.

1047. **D. parviflorus** *Nutt.* Noord-Amerikaansche plant, met andere zaden ingevoerd. ⊙ of ⊙⊙. *Mei—Aug.*
In Herb.: mestvaalt Moerdijk 1899, Posth.

Tribus Stachydeae *Benth.*

Lamium *Tourn.*

L. Orvala *L.* werd door de Gorter als inlandsche plant opgegeven, als gevonden in den Zalkerwaard. Reeds in de eerste editie Prodromus werd deze opgave in twijfel getrokken. In ons herbarium komt een plant voor, door Perin verzameld, d. w. z. aan de collectie van 's Rijks Herbarium ontleend.

1048. **L. amplexicaule** *L.* Op bouwlanden en in moeshoven, ⊙ en ⊙. *Maart—Oct.*

[De cijfers tusschen haakjes duiden de maand aan waarin de bloeiende plant verzameld is, waaruit blijkt dat niet voornamelijk in het voorjaar cleistogame bloemen gevormd worden. Deze worden aangeduid door een *.]

In Herb.: Texel 1860, Lac. (ook *); Hoorn aldaar 1869, Holk.; Buren op Ameland 1869, Holk.; Rottum * 1897, Schipper (6); — Franeker, Sprée; Jelsum 1862, J. M. de Boer (4); — Helpman * 1856, Strat.; Groningen, v. Heijn.; — Helpen * 1827, v. H.; — Kampen 1849, R. B. (ook *) (4); Zandberg Kampen 1848, T.; Zalk, R. B.; Zwolle * 1897, L. (9); Deventer 1846, v. Gron.; v. d. Cop; 1877, K.; * 1849, Cop (10); — Harderwijk 1864, R. B.; Warnsveld 1849, Cop (ook * 9); Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Doetinchem 1885, Groll; Arnhem, Thomson; 1878, Groll (6); Betuwe 1881, Groll;

Nijmegen, B.; Drumpt (Posth.?); Renkum 1848, Buse; Wageningen 1856, v. H.; – Amersfoort, R. B.; Amersfoortsche berg 1891, Garj. (4); Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, D.S.; Leidsche weg aldaar 1840, v. d. T.; tusschen Utrecht en Houten, Asscher; – Naarden 1864, O.; 't Gooi 1832, Wtt.; aan het IJ bij Zeeburg * 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Prinsengracht tusschen de straatsteenen * Fl. Amst.; Wieringen 1856, Lac. (6); Haarlem, *Buse; *Boerl.; Middenduin 1879, Groll; Groot Bentveld 1835, S.S. (5); – Leiden 1833 S.S. (ook *); * 1833, Wtt.; 1835, Mb. (ook *) 1835, Kerb.; 1838, Buse; B. W.; *1842, O.; 1902, Jongm. en v. d. Lek; bouwlanden aldaar * S.S.; * Dz.; Rijnsburg, v. d. B.; * Forsten; 1857, S.; Valkenburg 1833, Wtt.; v. d. B; 1854, Kramer (6); * 1854, de Grijs (4); Klein Stadwijk Voorschoten 1902, V.; Wassenaar, herb. Nat.; 's Gravenhage, R. B.; Delft, * 1845, de Br. (9); huis ter Rivier bij Overschie * 1896, V.; Westland * 1845, de Br. (7); 's Gravezande 1845, de Br. (10); Rotterdam 1851, O.; Kralingsche veer Zevenhuizen 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1886, en Dordrecht 1882, V.; straatweg aldaar 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1836, Lac.; Zuid-Beveland, v. d. B. (ook *); Wemeldinge 1842, Wilhelminapolder * 1838, Driewegen * 1840, Overzande * 1840 (5) en Domburg * 1839, v. d. B.; -- Liesbosch, v. A.; Loopschans Breda, v. A.; Vlijmen, v. Hov.; – Grathem 1900, G. en Jongm.; Meerssen 1837, V. (4 het eenige niet clandestine ex. in dezen tijd); Wijk Maastricht * 1897, V. (4); Valkenberg * 1866, H. d. V. (5); St. Pietersberg, Un. 1861; Gulpen 1871, Lac.

(Veenwouden 1866, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldemarkt, K. de Boer; – Paterwolde en Helpman 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Gast onder Winschoten 1897, Schipper; – Herkulo 1884, L. in herb. pr.; – land onder Goilberdingen

1846, Alph. in herb. pr.; bouwland Goilberdingerpolder, de Haas in herb. pr.; Culemborg, Wageningen, C. A. Backer; Gendringen, Mej. M. S. Rust — Utrecht en Zeist, W. C. van Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Hilversum 1872, Costerus in herb. pr.; Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Rijnsburg 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravezande, J. F. Wichard; Rotterdam in tuinen, H. v. d. Linden; Korte Kade Kralingen 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Wissekerke (N.-Bev.) 1877, L. in herb. pr.; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Almkerk, Sleeuwijk, Dussen, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo, 1895, Rieter in herb. pr.; St. Pietersberg 1889, Struyk. in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — Apeldoorn, algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 195); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Velsen, Bloemendaal, Vogelenzang—Katwijk, Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 400); — Noord-Beveland; Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Sas van Gent, Koewacht, Hulst, Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 296); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Panheel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Amby, Epen, Un. 1861; Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. V. p. 324); tusschen Beek en Valkenberg, Eijsden Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Munting en voor Warfum in Fl. Bat. — f. *umbrosa* Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308).

β. **fallax** *Junger.*

In Herb.: 's Gravenhage, R. B.

1049. **L. purpureum** *L.* Algemeen op akkers, braakland, in moeshoven en aan ruigten. ⨀ en ①. *Maart — April* en *Sept.*

In Herb.: dorp Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; Midsland Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; Zwolle 1897, L.; Deventer 1847, T.; 1849, Cop; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; Twello 1877, K.; Warnsveld, B.; Baak bij Zutphen, Un. 1850; Ruurlo 1886, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Ubbergen 1882, G. Molengr.; — Amersfoort 1890, Garj.; Wikkenberg 1826, Wtt.; Utrecht, v. H.; 1835, D. S.; C. A. Bergsma; 1880, A. C. Oudemans; Leidsche straatweg Utrecht 1840, v. d. T.; — Uithoorn 1870, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1838, Romb.; 1869, O.; Muiderpoort aldaar 1843, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Haarlem, Splitg.; Buse; — Noordwijk, Exc. 1887; Leiden, Forsten; 1833, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; 1835, Lac.; 1843, O.; tuinmuur Leiden, Dec. 1845, Jan. 1846, Perin; Endegeest 1834, Forsten; Valkenburg 1854, v. Dissel; Leiderdorp 1835, Kerb.; venen Hazerswoude, P.; Papenlaan Voorschoten, Exc. 1887; huis ten Deyl 1833, Wtt.; Haagsche bosch en 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Delft 1845, de Br. [1]; Schiedam 1892, park Rotterdam 1891 en Rijsoord 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Groenendijk aldaar 1880, Boerl.; — Goes en 's Gravenpolder 1838, Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; —

---

1) Als intermedium. Zie Versl. 1849, Arch. 1. II.* p. 78 en Prodr.; als purpureum, bovenste bladen echter niervormig, doch niet ingesneden-gezaagd, wel gekarteld.

(Breda?) v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — bouwlanden aan de Roer bij Roermond (f. *pallida*) 1900, G. en Jongm.

fl. albis.

In herb.: Zwolle, Katerdijk 1898, L.; — Beefland tusschen Stadsdam en de Meern, 1840, v. d. T.; — Haarlem 1875, Groll; — tuin Leiden 1837, S. S.; Wittebrug bij 's Gravenhage, Exc. 1897.

f. umbrosa.

In Herb.: Leiden, Dz.

(tuin Oldeboorn 1868 en Jelsum 1872 (fol. varieg.), v. Tuinen in herb. pr.; Ondersma 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, M. S. Rust; Buren, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; de Haas in herb. pr.; — Utrecht 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Houten en Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; Werkhoven, — Osdorp, Haarlem, Heemstede, Bloemendaal, Velsen, C. A. Backer in herb. Heukels; huizerweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Kruislaan Watergraafsmeer, A. C. J. v. Goor in herb pr.; — Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Westland, J. Koornneef; Rotterdam, H. v. d. Linden; bouwland Kortekade Kralingen 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; zeer overvloedig algemeene begraafplaats Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Oudelande L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots — Schaesberg, J. v. Meleck in herb. Heukels; Valkenberg, Steichen in herb. pr.

fl. *albis:* Broekhuizen 1896, Rieter in herb. pr.; Amby 1892, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); — Wolvega—Terissert, U n. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, U n. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); straatweg Heino — Wijhe, U n. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, U n. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, U n. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, U n. 1895 (Arch. 3. 1. p. 225); Diepenheim—Groenlo, Zutphen—Bronsbergen, Ruurlo, U n. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Borculo, Lochem, U n 1859 (Arch. 1. V. p. 227); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Wieringen, (Arch. 1. V. p. 57); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Diemerbrug 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); omtrek Muiden, U n. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129 en VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Gapinge en Middelburg, U n. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Mallenburg, Woensdrecht, en station aldaar, Bergen op Zoom, U n. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Venlo, Blerik, Baarlo, U n. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); bij Roermond, U n. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, U n. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Pelletier en Munting.

L. amplexicaule × purpureum. Tusschen de stamouders op bouwlanden en moeshoven. ⊙ en ⊙. *Maart—Juni* en *herfst.*

Vervalt in twee vormen:

A. **intermedium** (*L. intermedium* Fr.)

In Herb.: bouwland Jelsum, Hinxt; 1850, S.
(Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.)

[Aanm.: Deze plant werd door v. d. Sande Lacoste vermeld voor Texel (Arch. 1. V.* p. 227 en 228), hoewel reeds vroeger van den Bosch de groeiplaats in twijfel trok (Cfr. Arch. 1. V.* p. 239). De plant werd dan ook niet weergevonden, wel L. dissectum.]

B. **dissectum** *With.* (*L. dissectum* With.; *L. purpureum β. hybridum* Villars, *L. incisum* Wildd. et Prodr. Ed. I. p. 195).

In Herb.: Waal op Texel 1860, Lac.; Sprang bij Oosterend Texel 1869, en Buren op Ameland 1869, Holk.; – Slagdijk naar Sexbierum en Groot Lankum bij Franeker, Sprée; Midlum bij Harlingen 1856, v. H.; – Groningen, v. H.; Helpen bij Groningen 1827, v. H.; 1831 (1 Nov.), v. H.; Helpman, Strat. (5); achterweg Groningen, (v. H.?); – Ane 1865, H. d. V.; – station Dedemsvaart 1902, G. en Jongm.; – Cellulaire gevangenis Arnhem 1902, G. en Jongm.; – tusschen de Bilt en Utrecht, v. d. T.; – Muiderpoort op den weg naar Zeeburg 1872, O.; IJ buiten de Haarlemmerpoort, v. H.; Westerdoksdijk Amsterdam 1844, Lac.; 1846, Lac. (4); 1846, Romb.; – Leiden, Dz.; 1857, S.; Duifhuis, Buse; Hooge Morsch 1833, S. S.; Buse; Oegstgeest 1894, S.; Endegeest 1902, des Tombe; Struyk.; Rijnsburg, S. S.; Valkenburg 1833, 1834, Wtt.; Mb.; 1854, Dz.; 1902, G. en Jongm.; bouwlanden buiten Leiden, S. S.; 1835, Lac.; – St. Philipsland 1890, L.; Walcheren 1839, Domburg 1835, en tusschen Oostkappelle en Domburg 1839, v. d. B.; Hoek 1862, A. W.; – Oudenbosch, de Haas (aldaar 1889, Hoevenaars in herb. de Haas).

(Rijnsburg 1886 en 1902, Struyk. in herb. pr.; Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; ruigte Schie en spoorwegterrein, F. D. J. Risch in herb. Heukels; – schietbaan Middelburg 1893, Ogt. in

herb. pr.; Serooskerke 1879, en Gapinge 1888, L. in herb. pr.)

Bovendien: Heino, L. (Arch. 2. VI. p. 78); — Santpoort, v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

Voorts vermeld voor Dronrijp, Schalsum, Jelsum, Marssum, Holwerd en Sexbierum in Fl. Fris.

β. **decipiens** (*L. purpureum β. decipiens* Sonder).

In Herb.: klaverland Apeldoorn 1877, K. A. (Cfr. Arch. 2. II. p. 224).

(Terrein landbouwcursus bij Dordrecht 1902, Posth. in herb. pr.)

1050. L. maculatum *L.* Aan heggen, op vochtige plaatsen in bosschen, in grienden. ♃. *Maart—April* en ook later, zelfs *Dec.*

In Herb.: Zalk 1846, en bosch te Zalk, R. B.; Wilsum tegenover Olst 1851, K. A.; Deventer 1846, T.; — Gelderland, C. A. Bergsma; Loenensche bosch 1879, K. A.; tuin Putten 1873, v. H. (met prachtige overl. streep op 't blad!); Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, V. Z.; Nijmegen, B.; Hoffm.; 1878, Groll; tusschen Nijmegen en Ubbergen 1868, v. H.; 1882, Molengr.; 1897, V.; tusschen Ubbergen en Beek 1882, K.; Ubbergen, Beek, Weurt, N. en Th. Abel.; Beek Un. 1847; 1847, B. W.; 1853, O.; 1864 en 1868, v. H.; 1874, O.; Kastanjebosch Beek 1871, v. H.; Waaldijk Gameren 1833, Wtt.; Druten 1875, K. A. (met middenstreep); Spijk te Wageningen 1900, V. Suringar; Grebbedijk aldaar 1903, V.; Culemborg, v. d. T.; 1890, de Haas; Spoel aldaar, v. d. T.; W. K.; 1835, D. S.; 1841, de Br.; Zand aldaar, C. A. Backer; — Stoutenburg 1894, Garj.; Baambrugge, v. d. T.; Rotterdam (met wit gestr. bladen), H. v. d. Linden; — dijk Papendrecht 1888, V.; grienden Hardinxveld, Sliedrecht, en — Kloppewaard Werkendam 1836, 1837, Lac.; — Venlo, Rieter; Roermond 1900, G. en Jongm.; Stein 1873, Lac.; Maastricht, Lejeune; Geulhem, Un. 1883;

1901, V.; Meerssen, 1864, H. d. V.; Amby 1894 en Geulle 1900, V.; St. Pietersberg 1870, Groll; Geul bij Valkenberg 1900, V.; Eygelshoven 1889, G. en V.; Voerendaal 1866, H. d. V.; Jeker bij de molen onder Neer Canne 1897, V.

f. **fl. albis** (*L. niveum* Schrad.).

In Herb.: Eygelshoven 1899, G. en V.

(Beek 1890, Posth.; 1898, L. in herb. pr.; Berg en Dal 1882, Heinsius in herb. pr.; Zand onder Goilberdingen (bladen gevlekt) 1846, Alpherts in herb. pr.; — Delft, de W. H. in herb. L.; Papendrecht 1888 en Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Maastrichterweg tegenover Stevenshuisje bij Venlo 1899, en tusschen Houthem en Valkenberg 1897, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

fl. roseis (*L. rubrum β. lacteum* Wallr.).

(Koffiehuis Valk te Ubbergen, tusschen de gewone, Mej. B. Kok 1898 in herb. Heukels.)

Bovendien: Berg en Dal, Heumen, Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — St. Pietersberg Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Munting.

1051. L. album *L.* Algemeen langs wegen, aan hagen en in kreupelhout, aan ruigten. ♃. *April—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; S. P. Huizinga; — Leeuwarden 1849, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zwolle 1892, L.; Deventer 1839, Halb.; 1846, v. Gron.; 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1852, K. A.; dorpsbuurt Winterswijk, 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen B.; — de Eem 1890, Garj.; Driebergen, Knüttel; tusschen Utrecht en Bunnik 1840, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; — Naarden 1864, O.; Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Splitg.; 1838, Romb.; 1868, O.; Oosterdoksdijk aldaar, 1869, Hoek; Zeeburg 1842, Bierens de Haan (P. N. S.);

Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; 1871, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; Haarlem 1875, Groll; – Leiden 1827, Wtt.; 1832, S. S.; 1835, Lac.; Dz.; Pierot; S.; B. W.; 1860, Lac.; O.; 1870, Boerl.; Valkenburg 1854, de Grys; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; Dubbeldam 1850, Cop; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en Aardenburg 1861, A. W.; – wallen Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Oudersma 1864, H. R. v. d. Leij in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Goilberdingen 1846, Alph. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Werkhoven, – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Beverwijk 1885, Costerus in herb. pr; – Leiderdorp 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872 en Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Oude Plantage aldaar 1900, Wachter en Jansen; – Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Seisweg aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1874, Schipper in herb. pr.; – Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; – Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Al de Noordzeeeilanden behalve Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 400, echter op Schiermonnikoog niet gezien Cfr. Arch. 1. V*. p. 252); – tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Zwinderen, Coevorden, Emmen,

Odoorn, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 574); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Wijhe, station Zwolle, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Diepenheim, Enter — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Ubbergen (Arch. 1. III. p. 509); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 308); — Odijk, Doorn, — Spaarndam, Zandpoort 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Papenlaan langs Zuiderzeestrand Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Noordwijk 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Rockanje en Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129 en VI. p. 123); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Zoutelande en West Kappelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — Bergen op Zoom, Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch, 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 347); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Roermond en Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Amby, Maastricht, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht,

Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius en Bruman.

fl. **roseis.** (*L. roseum* Lange): Ubbergen, Abel. (Arch. 2. V. p. 308).

Galeobdolon *Huds.*

1052. G. luteum *Huds.* Op vochtige plaatsen in bosschen en tusschen hakhout. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Groningen, W. S. V. (wie? herb. T.); — Zwolle 1832, Dassen; Ootmarssum 1896, en Kuipersberg aldaar 1891, L.; Goor 1861, v. H.; weg van Losser naar Oldenzaal 1898, G. en V.; — 's Heerenloo bij Harderwijk 1871, R. B.; Nijkerk, Stolz.; Zutphen, Dz.; Heerenbeeksche hoef (waar?), de Br.; Beekbergerwoud 1834, Wtt.; S. S.; 1853, en 1873, K. A.; 1885, Groll; Middachterbosch 1838, Buse; Lage bosch bij kasteel Middachten 1897, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; G. Broers; 1869, Th. Abel.; Thomson; beekje bij den weg van Beek naar Berg en Dal 1897, G. en V.; Neerbosch, huis Ubbergen, Beek, Berg en Dal, N. en Th. Abel.; Ubbergen 1850, Th. Abel.; 1868, v. H.; Beek 1832, v. H.; kasteel te Heumen 1882, K.; — boschje Hamersveld 1892, Garj.; 1892, Heinsius; Renswoude 1885, K. en G.; Overbosch van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — tusschen Leempt en Oorschot, de Br.; — St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1886, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; 1869, Lac.; Onderste Locht 1896, G.

(kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; Beekbergen 1880, K. A. in herb. L.; Apeldoorn, bij de Kar 1879, L. in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — buitenplaats Weizicht Dordrecht 1903, Posth. in herb. pr.; — St. Pieters-

berg 1876, A. W. in herb. L.; 1894, de Haas in herb. pr.; Houthem 1899, Costerus in herb. pr.; Valkenberg 1900, Rieter in herb. pr.; 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); – Rosmalen, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); – Bunde, Valkenberg, Hussenberg, Spauberg, Lac.; Beek—Elsloo; tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Dodoens: Kruydt Boeck 1608 en Pelletier. Voor Eindhoven, Haagsche bosch, Uilenpas, Zwolle en Bergum, door de Gorter en Hardegarijp in Fl. Fris.

Galeopsis *L.*

1053. **G. Ladanum** *L.* Op bouwlanden. ⊙. *Juli—Oct.*

α. **latifolia** (*G. latifolia* Hoffm., *G. intermedia* Vill.).
In Herb.: Pothoofd Deventer, K.; 1894, K. A.; – St. Philipsland 1890, L.

β. **angustifolia** *Ehrh.* Wordt door vele voor een afzonderlijke soort gehouden.

I. *genuina.* In Herb.: Nijmegen 1830, 1833, B. (door Nees ab Esenb. gehouden voor *G. canescens*); – Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; – Maastricht, v. Hov.; 1870, Groll.

II. *parviflora* Koch. *Aug.—Sept.* In Herb.: Harderwijk (?); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Waaldijk aldaar, Wtt.; Waalkant in de Ooi 1842, N. en Th. Abel.; zandplaat in de Waal tegenover Rossum 1839, v. d. T.; – Velserbosch 1838, Mb.; – duin 's Gravenhage, V. Z.; Lek bij Vianen 1831, v. H.; – Kloppenwaard Werkendam 1837, Lac.; – Valkenberg 1889, V.; Icke; Gulpen, Un. 1861; 1885, K. en G.; tusschen Gulpen en Eijs 1871, en tusschen Gulpen en Epen 1871, Lac.

[Aanm.: De overige vroeger vermelde soorten zal men terugvinden onder de volgende soorten van Galeopsis.

Tusschenvormen komen bovendien voor tusschen G. latifolia en angustifolia, welke door F. Schultz als G. Wirtgeni beschreven zijn. Door sommigen wordt de volgende soort evenzoo tot een ondersoort van G. Ladanum gebracht als G. dubia Leers, terwijl tusschen deze en de G. latifolia een tusschenvorm als G. Haussknechtii Ludwig beschreven is.

G. canescens Schult. = G. angustifolia *β*. arenaria Gren. et Godr. onderscheidt zich door kortere kelktanden, en de meer lichte kleur der plant, die bovendien naar boven klierig behaard is. Deze varieteit zoude meer op zandgronden voorkomen, terwijl de hoofdsoort meer aan kalkgronden eigen zou zijn.]

(*α*. **latifolia.**

I. *grandiflora:* Charlois aan een slootkant van den achtersluisjesweg 1898, Wachter en Jansen; spoorwegterrein tusschen Spoorweghaven en Parallelweg 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — St. Pietersberg 1892, de Haas in herb. pr.

β. **angustifolia.**

II. *parviflora:* Voormalig buiten Oranjelust bij Leiden 1901, Struyk. in herb. pr.; — Keuthenberg Valkenberg 1901, H. Icke in herb. Heukels.

f. *flor. albis:* Waalre 1899, A. v. d. Briel in herb. Heukels.

[Aanm.: Het exemplaar van Mej. Icke in herb. Heukels, van dezelfde vindplaats als de plant uit het Vereenigingsherbarium, heb ik met de andere vergeleken met planten uit 's Rijks herbarium. Zij stemmen overeen met ex. uit de verzameling: „Plantes rares ou critiques de Belgique par Henri v. Heurck et A. Martinis, Fasc. IV. No. 176, verzameld bij Aerschot en Obourg. Ook met ex. van Wirtgen: „Saatfelder Coblenz" welke onder den naam van G. Ladanum *β*. canescens Schultz. aanwezig waren.]

Bovendien: (zonder vermelding van varieteit) Katwijk, Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 400).

α. In de wouden van Friesland?, Meese; Voorschoten, Katwijk, Wassenaar, Baarn, Fl. B. S.

β. II. bij Beekmansdal te Ubbergen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309).

1054. G. ochroleuca *Lam.* Op zandige bouwlanden en in de duinen. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Beetgum 1861, J. M. de Boer (als *L. incisum*); de Gaast, Sprée; — Eelde 1828, v. H.; — Rolde 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Zwolle, Wtt.; 1887, L.; Deventer, Halb.; 1846, T.; Lettle 1876, K.; Volkspark Enschede 1891, Carmigg.; station Haaksbergen 1891, L.; Wezep bij Oldenbroek, en — Harderwijk, R. B.; Trijselenberg bij Hattem 1855, T.; Hulshorst bij Harderwijk 1849 en 1850, R. B.; Putten, Stolz; Apeldoorn 1851, K. A.; tusschen Beekbergen en Apeldoorn 1847, Tijhaar; Warnsveld, 1880, Groll; Doetinchem, Un. 1885; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; de Steeg 1874, O.; Tafelberg, S.S.; Rheede, v. H.; Arnhem, Dz.; Wolfheeze, Un. 1847; Doorwerth 1848, Buse; Oosterbeek, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Ubbergsche weg 1897, G. en V.; Heumen 1856, v. d. B.; Beek 1853 en 1868, O.; Dalem, Coll. Nat.; — Amersfoort 1834, Kraamw.; R. B.; Amersfoortsche berg, Garj.; Soest 1870, Groll; Driebergen, C. A. Bergsma; Knüttel; tusschen Zeist en Driebergen, W. K.; Doorn 1869, O.; Zeist, Coll. Nat.; de Bilt 1835, Kraamw.; huis ter Heide 1859, v. H.; de Grebbe, C. A. Bergsma; Fockema; — Naarden 1864, O.; Gooiland 1874, Boerl.; Muiderberg, Kerb.; 1839, Romb.; 1870, Hoek; heide Hilversum 1884, S.; Laren, Romb.; Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Velsen 1835, Mb.; — Noordwijkerhout 1845, O.; 1845, B. W.; 1902, v. Vloten; — 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Eikenduinen, Mb.; Zorgvliet, herb. Groll; Dordrecht, V.; spoorbaan Zwijndrecht—Barendrecht 1880, Posth.; — Zuid-Beveland, en Clinge 1845, 1846, v. d. B.; Hulst 1845, B. W. en v. d. B.; St. Janssteen 1845, B. W.;

1865, A. W.; — Geertruidenberg, Verkouteren; Kloppewaard Werkendam 1837, Lac.; Dongen 1842, v. d. T.; Heusdenhout 1883, V.; Loopschans Breda, v. A.; Eindhoven, Dz.; 1831, Wtt.; Geldrop, v. Hov.; — Pastoorshuis bij het Weerterbroek 1900, en Roermond 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Cottesen 1872, Lac.

β. fl. purpureis: Genooi 1902, Rieter.

[De plant door van Hall beschreven als Labio corollae inferiore purpureo, vindt men terug onder G. versicolor.]

(Oranjewoud 1892, V. Suringar in herb. pr.; tusschen Beetsterzwaag en Oldeboorn, 1867, v. Tuinen in herb. pr.; Oudetrijne, K. de Boer; — Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; tusschen Norg en Langelo 1865, Holk.; — Steenwijk 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Zwolle, Mej. S. van Cleef in herb. Heukels; — Garderen 1890, Costerus in herb. pr.; Vaassen 1878, L.; Wageningen 1878, L. en Berg en dal, de W. H. in herb. L.; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; Ulft 1901, en Maarsbergen 1887, Struyk. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Hoedringsche bosch in de Holle Bilt bij Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; — Laren 1898, Koning in herb. pr.; — Breda 1898 en Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Oudenbosch 1902, Jorna in herb. de Haas; buiten 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Arcen, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195);

Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Langelo, Haaksbergen, Tankenberg, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Marquette, Beverwijk—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Woensdrecht, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Teteringen, Ginniken, Oploo (Arch. 1. III. p. 509, aanv. Prodr.; niet teruggevonden); Plasmolen, Th. Abel.; Montfoort, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

Voorts vermeld door Dodoens Kruydt Boeck 1608, 1618 en 1644, Pelletier. Voor Velp en Rhenen, Fl. B. S. en Gaasterland, Fl. Fris.

1055. G. **Tetrahit** *L.* Op akkers, aan heggen en ruigten, langs wegen en tusschen hakhout. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: West Terschelling 1868, Holk.; Hoorn, Terschelling Un. 1886; Nes op Ameland 1869, Holk.; — Bakhuizen 1853, S.; de Joure, Sprée; — Oostwolde 1829, v. H.; — Asserbosch 1832, Forsten; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, T.; R. B.; Zalk 1870, Hoek; Deventer, Halb.; houtmarkt 1840, Halb.; 1876, K.; Heino Un. 1888, Groll; Diepenveen 1849, Cop; — Harderwijk, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Apeldoorn 1850, K. A.; de Pol bij Voorst 1850, Cop; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Hummelo en Keppel, wie?; ? Uilenpas Doesburg, Un. 1850 (ook als *parviflora*); Ruurlo 1885, Ens.; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Beek, Un. 1847; Groesbeek 1897, G. en V.; Wageningen, S.; — Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; Woudenberg 1889, V.; tusschen Woudenberg en Scherpenzeel, v. d. T.;

Doorn, 1869, O.; Bunnik 1857, Coll. Nat.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; huis ter Heide 1859, v. H.; Utrecht C. A. Bergsma; O.; de Bilt, v. H.; Ranouwen bij Utrecht, v. H.; Grebbe, Fockema; — Naarden 1864, O.; Zydelmeer, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Schinkel en Otterspad aldaar, Fl. Amst.; Jaagpad bij Sloten 1839, Romb.; Sloterdijk 1842, Heijbr. (P. N. S); Amstelveensche weg, v. H.; Beverwijk 1869, H. d. V.; Aardenhout 1875, Groll; Bloemendaal, Vogelenzang 1871 en Haarlemmerhout 1871, Boerl.; Breesaap 1838, Buse; Haarlem, Splitg.; — Lisse, v. H.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Katwijk, B. W.; Haagweg, Perin; Katwijk 1839, B. W. (als *G. Ladanum*); zanderij Wassenaar 1832, S. S.; duinbosschen den Haag 1882, V.; 's Gravenhage, V. Z.; R. B.; G. B. (ook als *G. Ladanum*); Scheveningsche bosch, R. B.; Haagsche bosch, V. Z.; Rijswijk, G. B.; Overmaas 1891, v. d. Voo; dijk Papendrecht 1888, V.; straatweg Dordrecht 1836, Lac.; Dubbeldam 1850, Cop; — Zuid-Beveland, Kloetinge 1838 en Driewege 1840, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Boxmeer, Un. 1853; dijk Zuid Willemsvaart, v. Hov.; — Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht, v. Hov.; Beek 1872, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll.

(Polderdijk Oldeboorn 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Vries 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; Zwolle 1872 en — Velp 1886, Posth. in herb. pr.; de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Bennekom 1892, V. Suringar in herb. pr.; zeldzaam nabij den Bol Culemborg, de Haas in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; — Overlangbroek 1900, Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Endegeest 1893,

V. Suringar in herb. pr.; Delft 1875, L. in herb. pr.; Scheveningsche boschjes 1891, Ogt. in herb. pr.; Voorschoten 1897, Schipper in herb. pr.; Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.: 's Gravenhage, Mevr. Snellen; korte kade Kralingen 1900, Gravenweg 1901 en Bergsche plas 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1871, Costerus; Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Gulpen 1892, V. Suringar in herb. pr.)

Variat: *fl. albis:* In Herb.: Pad van Tjerkwerd naar Greonterp 1875, J. M. de Boer; — Oosterbroek bij Eelde, v. H.; — Asserbosch 1832, Forsten; — Deventer 1846, v. Gron.; Cop; Diepenveen bij Randen 1849, Cop; Heino, Un. 1888 Groll; — Elten, Hoffm.; — Naarden 1864, O.; Bergen, Un. 1891; Haarlem, Splitg.; Haarlemmerhout 1835, Mb.; Kerb.; — Lisse, v. H.; Teylingerlaan bij Sassenheim, v. d. T.; Katwijk, B. W.; straatweg Dordrecht 1836, Lac.; Noordendijk aldaar 1847, Cop; Heikop, v. H.

(Renkum 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — op alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un.

1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); algem. Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); – Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Heilo, Velsen, Overveen–Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); – Hoek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Bergen op Zoom en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – St. Jansbeek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Blerik, Arcen, Hamert, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608 e. v., Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

fl. albis. Beek algemeen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309).

Voorts: Haagsche bosch, Utrecht, Harderwijk, Zwolle, Groningen, de Gorter; Weesperweg, Heikop, aan den Gaasperdijk, bij den Hinderdam, Fl. B. S.; St. Jansga, Fl. Fris.

β. **bifida** (*G. bifida* Boenningh). Op bouwlanden, langs wegen in kreupelhout. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: tusschen Oldemarkt en Peperga, Un. 1892; – Oosterbroek bij Eelde 1853 en 1855, v. H.; – Kampen, R. B.; weg Kampen naar IJselmuiden 1881, L.; Heino, Un. 1888, Groll; Oldenzaal, Un. 1895; – Uilenput 1864, v. H.; Terborg, weg naar Varsseveld 1883, L.; Nijkerk, Stolz; – ? Amersfoort, R. B.; ? Zeist, W. K.; – ?

IJdijk Amsterdam 1843, O.; — Dubbeldam 1851, Cop; Zuiddorpe 1865, bouwland Hoek 1852 en 1853, A. W.; St. Kruis op een boekweitveld 1878, L.; — Mastbosch, Un. 1852.

(Oranjewoud 1872, Costerus in herb. pr.; — Oosterbroek 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Endegeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; ruigte Schie aldaar 1901, F. D. J. Risch in herb. Heukels; tuin Dordrecht 1902, Posth. in herb. pr.; — Heinkeszand 1884, L. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350, zie boven?) langs Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413, zie boven?); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Sparendam, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuid-Beveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — Gulpen, Harles, Lac. (Arch. 2. V. p. 23).

1056. **G. speciosa** *Miller* (*G. versicolor* Curt. et Prodr. Ed. I. p. 198). Op bouwlanden, aan wegen, tusschen hakhout en op ruige plaatsen. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: Hardegarijp, Sprée; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn; — Kampen 1842, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1849, T.; 1849, R. B.; Manenberg bij Kampen, R. B.; Zwolle, Thorb.; Diese bij Zwolle, Schutte; Deventer, Halb.; Drempt 1876, K.; Almelo, v. Lennep; Witteveen aldaar, Un. 1870; stationsterrein Haaksbergen 1891, L.; — Twello 1849, Cop; Harderwijk, Dum.; Hulshorst bij Harderwijk, T.; Vorden 1897, Groll.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; dorpsbuurt Winterswijk 1872

en 1874, R. E. de Haan; Arnhem, Thomson; Elten, Hoffm.; Nijmegen, B.; Groesbeek, N. Abel.; Wielderen bij Nijmegen 1850, N. Abel.; Beek 1843, N. en Th. Abel.; tusschen Wageningen en de Grebbe 1837, Buse; boschjes Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Schothorst, Garj.; Amersfoort, v. d. Roemer; 1862, R. B. (in Wirtg. herb. pl. select. crit. hybr. Flor. Rhen. Fasc. XII. 622 bis); Berkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; tusschen Doorn en Neerlangbroek 1869, O.; Maarssen 1837, Mb.; Meern 1870, Groll; de Bilt, v. H.; 1856, Coll. Nat.; Woudenberg, v. d. T.; Renswoude en Scherpenzeel, v. d. B.; Zeist, G. Deijn.; Westbroek 1835, Kraamw.; Utrecht, Wtt. (kiempl.): Kothen, en — begraafplaats 's Graveland 1838, v. d. T.; 't Gooi 1827, Wtt.; Oude Utrechtsche weg bij Hilversum 1886, H. d. V.; Amsterdam, G. Backer; Beverwijk 1842, Buse; Velsen 1835, en — Leiden 1839, Mb.; Haagweg, Perin; Spanjaardsbrug, B. W.; Spoelwijk bij Boskoop 1834, S. S.; Leimuiden, wie?; tusschen den Deijl en Zuidwijk onder Wassenaar, Perin; Heer Oudelandsambacht 1882, V.; Oud Alblas en Alblasserdam 1850, Cop; — Renesse 1844 en 1845, v. d. B.; — Werkendam 1835, Lac.; Loopschans en Speelhuis Breda, v. A.; Breda, herb. v. H. (was de Gorter's *G. ochroleuca β labio inferiore purpureo*); Oud Heusden 1847, v. Hov.

(Veendijk Oldeboorn 1863 en — Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oosterbroek 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Oostereind bij Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1875, v. Tuinen in herb. pr.; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; Velp 1886, Posth. in herb. pr.; Ulft 1901, Struyk. in herb. pr.; Geitenkamp onder Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; Veenendaal 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Villa Schothorst onder Hoogland 1871, in herb. Costerus;

tusschen Houten en Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden; — Oost-Zeedijk, te Rotterdam 1901, en kleiweg aldaar 1900, Wachter en Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; — Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; — Engelen bij 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb pr.; — Rijnstraat Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Coevorden, Rolde 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); — Apeldoorn, (aanv. Prodr. Arch. 1. III. p. 509); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Koewacht, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Arnhem en 's Heerenberg, Hoffm. in herb. Dav.; Herkse onder Wijhe, Tijhaar; Wijk bij Duurstede, Fl. B. S.; Veenwouden bij het boschhuis, Fl. Fris.

1057. G. pubescens *Besser.* In de nabijheid van dorpen, op bouw- en tuinland, langs boschranden. ⊙. *Juni—herfst.*

In Herb.: Emmen en boschje bij Valthe, Un. 1889; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. (van daar ook nog 1901 in herb. pr.)

Bovendien: Pothoofd Deventer, K. A. (Arch. 3. I. p. 15).

Stachys *Tourn.*

1058. S. germanicus *L.* Op zonnige heuvels, langs wegen, op steenachtige gronden. ⊙⊙. zelden ♃. of ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Friesche wal Zwolle 1899, Heimans; — Nieuw en St. Joosland 1901, J. Mesu; — Sittard, v. Hov.

(Boerderij bij Ouderkerk, H. Verhagen en A. C. J. v. Goor in herb. v. Goor.)

1059. S italicus *Mill.* Middellandsche Zeegebied, oostelijk van Italie af. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1901 en 1902, Wachter en Jansen.

1060. S. silvaticus *L.* Op beschaduwde plaatsen, aan slootkanten, in bosschen en onder kreupelhout. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Sterrebosch Groningen, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, R. B.; weg Kampen naar zee 1870, Hoek; Deventer, Halb.; 1846, T.; 1876, K.; Riele bij Deventer, Romb.; Delden en Twikkelerbosch 1857, Sprée; Herthme bij Borne 1901, en Lonneker 1891, L.; — Harderwijk 1864, R.B.; Apeldoorn 1851, K. A.; Warnsveld 1880, Groll; Ratum 1873, R. E. de Haan; Rheederoord 1895, Ogt.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Culemborg, v. Heijn.; H. S. (Coll. Nat.); — Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Houten 1829, Wtt.; Westbroek, v. d. B.; Ameliswaard 1851, A. W. Hartm.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1858, R. B.; 1863, Coll. Nat.; langs de Vecht bij Loenen en Nieuwersluis, Exc. 1884; — Naarden 1854, O.; 't Gooi 1826, Wtt.; Weesperpoort 1839, Romb.; Otterpad, Fl. Amst.; Haarlem, Kerb.; Brederode 1840, Romb.; Haarlemmerhout 1837, Buse; 1870, Boerl.; Groenendaal bij Heemstede 1872, O.; Leijduin, Un. 1854; — Hillegom 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); de Laak Kagermeer 1901, Jongm.; Leiden, Dz.; 1832, S. S.; Forsten; Mb.; Pierot; B. W.; Kramer; Leiderdorp en Persijnspan, Perin; tusschen Katwijk en Wassenaar, v. d. B.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; R. B.; Zwijndrecht 1879, Posth.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Groenendijk aldaar 1836, Lac.; 1879, Posth.; — Schuddebeurs 1844, Noord-

gouwe 1845, v. d. B.; Sas van Gent 1854 en Eede 1861, A. W.; — Liesbosch, v. A.; 1864, H. d. V.; Ulvenhoutsche bosch, v. A.; Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.; Vucht, v. Hov.; Stratum 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht, v. Hov.

var. *multiflora umbrosa:* kreupelhout tusschen Schalkhaar en Colmschate 1851, K. A.

Bovendien: vermeld voor Dordrecht.

(Oude Tryne, K. de Boer; — Haren, Zuid-Laren, Paterwolde, Eelde, Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Sterrebosch Groningen 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1872, Posth. in herb. pr.; — Rheederoord en de Steeg 1895 en park Roozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; in den gang naar 's Heerenhof te Culemborg 1843, Alpherts in herb. pr.; nabij den Bol aldaar, de Haas in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Slijk-Ewijk, Randwijk, Buren, Culemborg—Werkhoven, C. A. Backer; Overlangbroek 1900, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; Baarn 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Zuilen 1877, Schipper in herb. pr.; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; — Hilversum 1884, Struyk. in herb. pr.; strand Zuiderzee bij Naarden 1894, V. Suringar in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; aldaar en Zandvoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haagsche bosch 1876, L. in herb. pr.; Naaldwijk, J. F. Wichard; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Oude Plantage Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht, 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1888, de Haas in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; — Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Emmen, Sleen, Rozewinkel, Weerdinge en Gramsbergen 1858, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Steenwijk, Steenwijkerwolde en Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Hengelo, Twikkel, Borne, Hasselo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); – Winterswijk, Eibergen, Groenlo; Borculo, Un. 1895 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); straatweg van Zutphen naar Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Valkhof en in bosschen en langs slooten te Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); – Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Aardenhout–Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); Haagsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); St. Pietersberg, Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608 en Friesland, Fl. Fris.

1061. S. paluster *L.* Op vochtige plaatsen, in bouwlanden en bosschen, algemeen langs waterkanten. ♃. *Juli – Sept.*

In Herb.: Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Coxdorp Texel 1860, Lac.; West Terschelling 1868, Holk.; Hoorn op Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1860, S.; – de Joure, C. A. Bergsma; Franeker, Sprée; Rijperkerk, Tietjerk 1849 en Giekerk 1849, S.; – Onland 1835, v. H., Pekel A, v. H.; Groningen, v. H.; 1856, S. E. Strat.; Oosterbroek 1859, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; Coevorden 1859, Lac. en S.; Kampen, R. B.; Zalkerbosch 1869,

Hoek.; Deventer 1876, K.; – Harderwijk, R. B. (β); 1864, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen, G. B.; elzenbosch op de Poll bij Voorst 1849, Cop; Ruurlo 1882, Ens.; Didam 1883, L.; Baalink–Esch 1875, R. E. de Haan; broek bij Arnhem, Thomson; Nijmegen, B. (als var. *ambigua*); B.; Abel. en Pas; N. en Th. Abel.; Neerbosch, Th. Abel.; Culemborg, Coll. Nat.; – Amersfoort, v. d. Roemer, R. B.; Eem bij Amersfoort, D. S.; de Grebbe, Fockema; Doorn 1869, O.; spoorweg tusschen Driebergen en Bunnik 1857, Knüttel; Zeist, W. K.; Bunnik, C. A. Bergsma; Vossegat bij Utrecht 1835, D. S.; Utrecht, v. d. T.; 1834, de Br. (als β); A. W. Hartm. en R. B.; 1859, R. B. (als *scabrum*); tusschen Utrecht en Houten, de Br.; zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; – Naarden 1864, O.; Uithoorn 1870, en Zijdelmeer, Boerl.; Zeedijk 1838, Romb.; Westerdoksdijk Amsterdam 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); IJdijken, Jaagpad en langs den Schinkel, Fl. Amst.; Oostkant Zaan, Kerb.; Halfweg, Buse; Haarlem, O.; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; Spaarne, V. Z.; – Leiden, Wtt.; Forsten; 1835, Mb.; Dz.; B. W.; Perin; Katwijk, Destrée; Persijnspan, S. S.; Valkenburg, Perin; zanderij Wassenaar 1832, S. S.; Waalsdorp en Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, de Br.; R. B.; duinen aldaar, V. Z.; spoordijk Oude Plantage 1891, aan de Rotte 1892, Schiedam 1892 en veenpolders bij Rotterdam 1892, v. d. Voo; Dordrecht, Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Papendrecht 1888, V.; Oud Alblas 1850, Cop (als β); Leerdam 1899, v. Wijngen; – Zuid-Beveland 1845, Evertsdijk 1838, Kapelle 1840 en Oosterzwake, v. d. B.; Walcheren 1873, L.; Souburg 1845, v. d. Cop; Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W. (als *multifl.*); Hoek, A. W.; – Werkendam 1835, Lac.; Bergen op Zoom, Un. 1860; wallen Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.;

Tongreep Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; — Maastricht 1870, Groll; Wittem bij Gulpen 1873, Lac.; Kerkrade 1864, H. d. V.

β. **petiolata** *Cop.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — uiterwaard Olst, Cop; — Utrecht 1838, Mb.; tusschen Utrecht en Houten, de Br.; Tienhoven 1870, Groll; — elzenhakhout aan de vijvers van het voormalige slot te Heemstede 1834, v. d. T.; — Leiden, Dz.; O.; (Rotterdam?) Groshans; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.

[Een vorm gevonden aan den kant van een greppel tusschen bouwland te Utrecht door de Bruijn in 1832 werd door dezen var. multiflora de Br. genoemd. Men zie hierover Arch. 1. II.* p. 82. De overige varieteit in de eerste uitgave van dit werk vermeld n.l. *β.* segetum heb ik niet opgenomen, daar alle exemplaren zacht zijdeachtig behaard zijn, enkele kaler met vooral aan de onderzijde stekelharige bladnerven. Ook in den bladvorm heerscht groote verscheidenheid. De beharing hangt ten zeerste samen met de standplaats, die bij deze plant afwisselt tusschen bouwlanden en de kanten van slooten en vaarten.]

(Oldeboorn 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen; Hallum 1864, 1865, v. d. Ley in herb. v. Tuinen; Oude Trijne, K. de Boer — Paterwolde, Zuid-Laren, Eelde, Peize, Vries, Eelderwolde en Onland 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Twello 1897, Ogt. in herb. pr.; Gendringen, M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Geitenkamp Arnhem 1893, Ogt. in herb. pr.; 's Heerenhof bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer; — Overveen, Heemstede, C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlem 1893, Ogt. in herb. pr.; Naarden 1899, Koning in herb. pr.; zeedijk bij Zeeburg, A. C. J. v. Goor (*St. ambigua?*); Merwedekanaal bij Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; postbrug onder Sassenheim 1892, V. Suringar in herb. pr.; Gal-

genwater Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; Maasoever Oude Plantage 1901, Gravenweg te Rotterdam 1900 en eilandje Kralingsche plas 1899, Wachter en Jansen; Rottedijk, H. v. d. Linden; Rhoon, Wachter en Jansen; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke; IJzendijke, P. J. van Roosendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; fort Isabel 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Hoensbroek 1900, en Valkenberg aan de Geul, Steichen in herb. pr.

fl. albis: Eindhoven 1888, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — tusschen Wolvega en Terissert, Knijpe, Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Gramsbergen, Sleen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde (Tuk), Eesveen, Giethoorn (*hanepoten*), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Bekkum, Borne, Weusthag, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo — langs de Slink te Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Bronsbergen, Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Epe, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Beuningen (als *tenera*), Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); — Papenlaan bij Muiden en langs den Zuiderzeedijk en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Berkenrode, Bloemendaal — Noordwijkerhout, Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. 1. p. 400); Rockanje, Oost-Voorne, Un,

1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Dishoek en Zoutelande, U n. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); — terrein Bergen op Zoom, U n. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Blerik, Hamert, U n. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Amby, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, U n. 1861; Sittard, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld bij Bruman.

fl. *albis*: de Joure, Fl. B. S.

S. **silvaticus** × **paluster** (*S. ambiguus* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 199; *S. palustris γ. ambigua* Fl. B. S. p. 814 p. p.).

α. Foliis ovato-lanceolata basi profunde cordato-incisis.

In Herb.: Nederhorst den Berg, herb. v. H.; — IJ bij Amsterdam 1828, v. H.; — kanaal 's Gravenhage, V. Z.

β. Foliis lanceolatis e basi subcordata.

In Herb.: Haarlem 1875 en Vogelenzang 1893, Groll; — in een vochtig elzenboschje bij 's Gravenhage 1849, de Br., met *S. silvaticus* en *S. segetum*.

(tusschen Zeeburg en Muiden, buitenkant zeedijk (misschien *St. paluster* f. *petiolatus*) 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlemmertrekvaart bij Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; slootkant aldaar 1893, Ogt. in herb. pr.; — tusschen Aelbeek en Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.; Houthem 1892, Posth. in herb. pr.)

1062. S. arvensis *L.* Op bouwlanden en in moeshoven. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; sloot aan het eind van de Molenstraat Texel 1867, H. d. V.; Spang bij Oosterend op Texel 1869, Holk.; — Franeker en

Vijfhuizen bij Franeker, C. A. Bergsma; Wolvega 1870, J. M. de Boer; — Groningen 1833, v. H.; — Kampen 1848, R. B.; Zalk 1846, T.; 1848, R. B.; Zwolle, herb. O.; Berkum bij Zwolle 1891, L.; Dalfsen 1865, H. d. V.; Nijenhuis, Un. 1888; Deventer 1837, V. Z.; Halb.; stadsland aldaar 1876, K.; Haaksbergen, Un. 1895; — Harderwijk 1847, R. B.; Hummelo, wie?; Apeldoorn 1851, K. A.; 1858, O.; park Kannenburg bij Vaassen, Un. 1890; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1879, Groll; Warnsveld 1849, Cop; Ruurlo 1885, Ens.; Zevenaar, Wtt.; Terborg 1861, v. H.; dorpsbuurt Winterswijk 1874, R. E. de Haan; Rheede 1837, Buse; Arnhem 1879, Groll; tusschen Arnhem en Nijmegen, S.; Nijmegen, N. en Th. Abel; 1841, v. d. T.; Wtt.; 1878, Groll; Uilenput bij Nijmegen 1867, v. H.; Beek 1853, O.; 1864, v. H.; 1868, O.; Renkum 1848, Buse; tusschen Wageningen en Rhenen 1901, des Tombe; — Renswoude, v. d. B.; Amersfoort, R. B.; Schothorst, Garj.; Zeist, wie?; Doorn 1869, O.; boomkweekerij aan de Laan van Lunenburg bij Neerlangbroek, v. d. T.; Maartensdijk 1830, v. H.; — Bergen, Un. 1891; Zandvoort 1870, Groll; Bentveld, Buse; Naarden 1864, O.; — Leiden, Mb.; v. Dissel (als *Leonurus Card.*); Endegeest 1836, Lac.; 's Gravenhage, G. Barger; tusschen Vlugtenburg en de boerderij in het Opstal bij Naaldwijk 1848, v. d. T.; — Goes 1876, Posth.; Zeeuwsch Vlaanderen 1859, A. W.; Hulst 1865, B. W. en v. d. B.; — Mastbosch en station Liesbosch, v. A.; Rosmalen, v. Hov. (in Arch. 1. I. p. 275, opgegeven als *St. arvensis β. melissaefolia*); Boxtel 1847, v. Hov.; Helmond 1834, Wtt.; Eindhoven 1831, Dz.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1901, Rovers en v. Roessel; — Mook 1856, v. d. B.; Plasmolen 1849, Th. Abel.; Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht 1864, Jacques; Gulpen 1871, Lac.; Vaals 1866, H. d. V.

(Hoornsche weg bij den molen bij Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; — Tieke 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Markelo, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Baarn 1883, Heinsius in herb. pr.; — bouwland Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Berlicum 1889, de Haas in herb. pr.; Oisterwijk 1894, Ogt. in herb. pr.; Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, V. Suringar en Ogt. in herb. pr.; Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Brinkhuis, Woolde, Borne, Langelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); station Markelo — Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); tusschen Bathmen en Gorssel, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hulshorst, R. B. (Arch. 1. III. p. 172); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Breesaap, Bentveld — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuiddorpe, Sas van Gent, A. W. (Arch. 2. IV. p. 297); — St. Jansbeek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); — Baarlo, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); Thorn, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen

Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, U n. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Dodoens (Kruydt Boeck 1608) en Pelletier.

1063. **S. annuus** *L.* Op bouwlanden en in wijnbergen, voornamelijk op kalk en leembodem. Bij ons behalve in Zuid-Limburg slechts ingevoerde plant. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1881, K.; — Hoofd te Zutphen 1890, Groll; opslag tuin Nijmegen 1902, E. J. Kempees; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1901, Docters v. Leeuwen; — buitenplaats achter de meelfabriek aan de Korte kade Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — Maastricht, Franq.

(Kanaal bij den molen van v. d. Lande te Deventer 1898, P. Westerhof en H. W. Peteri; 1899, E. J. H. Scholten in herb. Heukels; Pothoofd 1893, L. in herb. pr.; — Leiden, voormalige buitenplaats Groenhoven 1898 en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; uienakker Charlois, J. Koornneef; — aan een dijk te Nieuw en St. Joosland, J. Mesu in herb. Heukels; meelfabriek Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; — aardappelveld Princenhage, H. A. van Roessel in herb. Heukels; — onderste molen, Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ruurlo, Ens. (Arch. 2. V. p. 384).

1064. **S. rectus** *L.* Zonnige heuvels en rotsen. ♃. *Juni — Oct.*

(Spoorbaan nabij Elst 1900, A. H. Blaauw.)

Betonica *Tourn.*

1065. **B. officinalis** *L.* Op weilanden en in boschrijke streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Nijmegen, B.; G. Broers; 1833, Wtt.; Abel. en Pas; Hoffm.; Dz.; Thomson; de Br.; Beek 1853, O. (β); 1874, O.; tusschen Beek en Ubbergen, v. d. B.; tusschen Beek en Groesbeek, B. W.; Un. 1847; Ubbergen 1842, v. d. T.; kreupelhout omtrent den oliemolen achter Ubbergen 1841, en Hengstdal bij Nijmegen, v. d. T. (forma *bracteis non ciliatis*); Groesbeek, Un. 1847 (α en β); 1868, v. H.; tusschen Malden en Groesbeek, G. Deijn. (α); Uilenput tusschen Beek en Groesbeek, Un. 1847 (β); Vierperken bij Nijmegen, N. Abel.; Berg en Dal, Meerwijk en Malden, Th. Abel.; Maldensche heide 1842, Kraamw.; Berg en Dal, Un. 1898; bosch van Scheidius achter Oud Berg en Dal 1899, K. A.; Oude Kleefsche baan bij Berg en Dal, Un. 1898; Holdeurn langs de Kleefsche baan 1897, G. en V.; — Houtenburg 1891, Garj.; — Maastricht, Ploem; Lauberg 1893, de Haas; St. Pietersberg 1870, en Meerssen 1870, Groll; Gronsveld, Un. 1883; Savelsche bosch aldaar 1894, V.; Gulpen, Un. 1861; bosch te Wylre, Ploem; 1872, Lac.; St. Geertruid 1885, K. en G.;

als *glabrata* (γ. Prodr. Ed. I). Gelderland, Hoffm.; in de Vierperken bij Nijmegen, N. Abel.

[Aanm.: Zeer varieerend in de beharing en overige kenmerken, waarop in verschillende Flora's verscheidenheden gegrond zijn. Zie Garcke, Ascherson enz. Het materiaal in ons herbarium aanwezig heb ik niet tot vaste vormen kunnen terugbrengen, daar de beharing nu eens meer uitstaand, dan weer meer benedenwaarts gericht of aangedrukt is. Schutbladen en kelken zijn meer of minder behaard, al of niet gewimperd. Ook de bladen verschillen onder meer door smalleren of breederen vorm.]

Bovendien: In het bosch van Wadenoijen in Gelderland, v. d. T. (Tijdschr. VIII. p. 239); — ? West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Plasmolen, Abel.; Un. 1873; Valkenberg, St. Pietersberg, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324);

Pesaken, Slenaken, Vijlen, Lac.; tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier en tusschen Doesburg en Zutphen, Tijhaar in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 201.

Sideritis *Tourn.*

1066. S. montana *L.* Op kalkheuvels van Zuid-Oost Europa, doch in noordelijker landen veelvuldig ingevoerd. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Deventer, P. Westerhof en H. W. Peteri; meelfabriek aldaar 1902, G. en Jongm.; Pothoofd aldaar 1894, K. A.; 1895, v. Tuinen; — opslag tuin Marocco bij Apeldoorn 1879, K. A.; Lekoever bij het veerhuis te Rhenen 1900, des Tombe; touwslagerij bij het fort Kraijenhoff 1901, Docters van Leeuwen; — Amsterdam 1891, Wakker; — Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk.; voormalige molen van Waardhuizen Dordrecht 1897, Posth.; spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; — meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; — St. Anthonie-eiland bij Maastricht 1894, de Haas.

(Tuin Nijega, H. v. Asperen; — meelfabriek Deventer 1900, E. J. H. Scholten; kanaal naar de fabriek van v. d. Lande aldaar 1898, P. Westerhof en H. Peteri, — delft ten noorden van de Kleverlaan te Haarlem 1887, Heukels in herb. pr.; — kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Segeersingel Middelburg 1895, Ogt. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1899, Rieter in herb. pr.)

S. hirsuta *L.* werd door de Gorter als inlandsch vermeld: „bij de wegen en paden". Het is niet uit te maken of misschien deze plant eenmaal hier gevonden is; men vergelijke overigens Arch. 2. VI. p. 208.

Marrubium *Tourn.*

1067. M. vulgare *L.* Langs wegen en in hagen, meestal bij dorpen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Terschelling 1881, Groll; West Terschelling 1868, Holk; 1897, V.; dijk aldaar, Un. 1886; Nes op Ameland, Bruinsma en Hinxt; 1869, Holk.; — kerkhof Emmen 1859, Lac. en S.; — Brink te Zalk 1848 en 1855, T.; Zalk 1848, 1855, 1866, 1868, R. B.; v. Heijn.; Enschede, P. F. Nieuwenhuis; — Huize Ruurlo 1886, Ens.; Eltenberg 1833, Wtt.; Zevenaar 1832, Wtt.; Nijmegen, B.; Thomson; Ubbergen, W. de Haan; — Hilversum 1837, D. S.; 1843, Tilanus; Heuvelhoeve aldaar, v. d. T.; duinen Callantsoog 1877, Lac.; Vuurtoren Egmond aan Zee 1870, H. d. V.; — Katwijk aan Zee, S. S.; V. Z.; Hinxt; 1837, Buse; 1841, B. W.; 1839, Buse; 1839, B. W.; Katwijk binnen, V. Z.; 1836, Mb.; Steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — wallen Brouwershaven 1844, 1845, en Noorddijk bij Goes 1842, v. d. B.; meelfabriek Middelburg, Un. 1902; duinen Breskens 1878, L.; — oude kerk te Vlierden bij Deurne 1871, Lac.; — Weert 1864, H. d. V.; Maasoever te Blerik 1902, Jongm.; ruine van Montfort 1895, G. en V. (als *Nepeta Cataria*); kerk te Heel, Un. 1900; Maastricht, v. Hov.; St. Pietersberg bij Lanaye 1886, V.; Beek 1872, Lac.; ruine Valkenberg 1885, K. en G.; Gronsveld, Un. 1883; 1894, Lindo; Stibbe 1889, V.

(Meelfabriek Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; — Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.; Vroenhoven 1892, de Haas in herb. pr.; Valkenberg 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: voormalige vestingwerken Nijmegen, B.; M. Coenen in herb. Abel. (Arch. 2. V. p. 309); — Noordwijk aan Zee, v. E. (Arch. 2. I. p. 400); — Zuid-Beveland ind. orn. Soutendam T. VIII. p. 33

(anno 1841); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Gronsveld, Meerssen, Amby, Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324); Schinnen, Beek, Lac. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Bruman en Munting. Tusschen Rotterdam en Schiedam, tusschen Maas en Waal over Tiel, Twello, bij de Gorter; Haarlemmerhout, Bronsbergen, Fl. B. S.; Heemstede, Scheveningen, tusschen 's Gravezande en Maassluis, Fl. Bat.

1068. **M. creticum** *Mill.* (*M. peregrinum* L. *β. angustifolium* Koch). Plant van Zuid-Oost Europa, hier en daar echter door zaad ingeburgerd. ♃. *Juli – Aug.*

In Herb.: Zutphen 1848, Tijhaar. Zooals in de eerste editie vermoed werd waarschijnlijk een tuinvluchteling.

M. creticum × vulgare (*M. pannonicum* Rchb.; *M. peregrinum* var. *α.* L.), onderscheidt zich van *M. creticum* door ongelijk 5–10-tandige kelk, tanden van boven kaal en iets omgebogen.

In Herb.: Willemspark Amsterdam 1885, Smith.

Ballota *Tourn.*

1069. **B. nigra** *L.* (*B. foetida* Lam. et Prodr. Ed. I. p. 202). Algemeen aan heggen, aan ruigten en op onbebouwde terreinen, meestal in de nabijheid van woningen. ♃. *Juni – Oct.*

In Herb.: kerk te Koog op Texel 1868, Holk.; tusschen de Koog en de duinen Texel 1867, S. P. Huizinga; Koog op Texel 1860, Lac.; Texel 1857, Harting (Coll. Nat.); Nes op Ameland 1868, en Hollum aldaar 1868, Holk.; – Hoogeveensche vaart bij Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1848, T.; 1848, 1855, R. B.; weg naar de Voorst Vollenhove * 1893,

* fl. albis.

L. en Ens.; Oldeneel bij Zwolle 1895, L.; Deventer, Halb.; 1846, T.; wallen aldaar 1876, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen, G. B.; Warnsveld 1882, C. v. d. Broek; Arnhem, Thomson; Nijmegen 1850, S.; wallen aldaar, Hees, Weurt, Beuningen en Lent, N. en Th. Abel.; opslag tuin Nijmegen 1902, E. J. Kempees; Culemborg, v. Heijn.; — station S. S. Amersfoort, Garj.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; wallen aldaar*, de Br.;* 1830, v. H.; Klompweg 1864, Coll. Nat.; Wijk bij Duurstede, herb. v. H.; — Muiderberg, en Amsterdam, v. H.; muur Funen, Fl. Amst.; Schans bij de Muiderpoort 1867, O.; Westerdoksdijk, Fl. Amst. (als *L. incisum*); bolwerk Monnikendam 1886, Boerl.; Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; kerk te Urk 1884, S.; Zaan, Kerb.; ruine Brederode 1870, Hoek; Haarlem 1838, Buse; Kerb.; 1842, v. H.; 1871, Boerl.; 1874 en 1875, Groll; Bloemendaal 1897, en weg Middenduin aldaar 1897, V. (niet stinkend); Heemstede, v. d. T. (ook *); 1872, O.; tusschen Zandvoort en Heemstede, v. d. T. (ook *); Zandvoort, V. Z.; Buse;* V. Z.; Overveen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1870, Groll; — Leiden 1832, Wtt.; 1832, S. S.; Pierot; Dz.; Mb.; 1839, B. W.; 1842, O.; Perin; 1845, O.; 1856, S.; Vink bij Leiden 1836, Lac.; Katwijk, B. W.; Wassenaar 1827, Wtt.; Scheveningen 1844, de Br.; Scheveningsche boschjes, v. d. Cop; R. B.; Delft 1844, de Br.; Loosduinen 1851, T.; 's Gravezande 1883, en Heerjansdam 1886, V.; — Kapelle Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland, Goes, Havenpoort aldaar 1840, Noorddijk 1839, 's Heer Hendrikskinderen 1839 en Walcheren, v. d. B.; Domburg, Forsten; Zoutelande, Un. 1902; Philippine 1862, en Waterlandskerkje 1861, A. W.; — Oud-Heusden 1847, v. Hov.; tusschen Asten en Vosselen 1901, Rovers; — Maastricht, v. Hov.; Oud-Vroenhoven 1886, V.

f. *foliis variegatis, corolla alba.* In Herb.: wallen Utrecht, de Br. (dit moet reeds in 1832 geweest zijn, daar deze vorm vermeld wordt in Bijdr. VII. p. 339).

Bovendien: Heemstede, Fl. B. S.

f. *fol. albo-variegatis:* In Herb.: Zandvoort, V. Z.

Bovendien: Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 1. III. p. 510).

[Aanm.: De plant verschilt zeer in bladvorm, beharing en ook in den vorm der kelktanden. Echter komen bij eenzelfde exemplaar de verschillende vormen van kelktanden voor, zoodat ik gemeend heb, de onderscheidingen zooals die bijv. door Ascherson worden gemaakt, niet te moeten overnemen.]

Oudetryne, K. de Boer in herb. Heukels; — IJsel bij Rheede 1896, Ogt. in herb. pr.; Buren, Wageningen—Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; singels aldaar 1846, Alph. in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Kadijk Sarphatistraat, * Muiderberg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef, J. F. Wichard; Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; Scheveningen 1879, Posth. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen; IJselmonde 1901 en Oost-Voorne 1899, Wachter en Jansen in herb. Heukels; 1901, dezelfden in herb. pr.; 1894, Posth. in herb. pr.; — Domburg 1874, L. in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen; — Uitwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Valkenberg *, Steichen in herb. pr.; Schaesberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — tusschen

Bathmen en Gorssel, Aanv. Prodr. 1. III. p. 509); tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897; (Arch. 3. I. p. 620); Loenen en buurt Lieren bij Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); – Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo en Bergen—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Monster, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 509); – Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); Hoek, Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); – Bergen op Zoom, Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); omstreken Roermond, van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken; Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 324).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Tiel door de Gorter en Friesland in Fl. Fris.

Leonurus *) *Tourn.*

1070. L. Cardiaca *L.* Langs wegen en hagen, op onbebouwde ruwe plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886, 1886, K.; 1896, V.; tusschen Midsland en Zeedijk 1897, V.; – Noord-Laren 1858, S. E. Strat.; – Meppel, Zwartsluizer-

*) Door sommigen wordt de juistere schrijfwijze Leonturus gebruikt.

weg, v. Heijn.; – Zalk, T.; 1846, R. B.; Oosterholt, R. B.; Nederlandsch Mettray 1878, K.; Deventer, Halb.; Groll; Pothoofd aldaar 1885, K.; – Harderwijk 1863, R. B.; Soerensche bosch en Beekbergen 1873, K. A.; Doorwerth 1877, K.; – Amersfoort, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht 1841, Kraamw.; Achterberg bij Rhenen, Th. Abel.; – Meent Naarden 1864, O.; plantsoen op de hei achter Laarderhoofd bij Laren, v. d. T.; Overtoomsche weg, Fl. Amst.; en Westerdoksdijk Amsterdam 1842, Heybrock (P. N. S.); 1845, Romb.; buitengasthuis aldaar 1840, D. S.; Haarlemmerpoort aldaar en Wieringen 1856, Lac.; Haarlem, Buse; Haarlemmerhout 1835, Mb.; Bloemendaal 1894, Groll; – 's Gravenhage, en Loosduinsche weg, V. Z.; Steenplaats Dordrecht 1836, Lac.; – Oude kerkhof onder Heeze 1901, Rovers en Baken; – Heerle en Kerkrade 1866, H. d. V.; tusschen Gronsveld en Heugem 1894, Lindo; Mesch. 1885, K. en G.

β. **glaber** *Abrom.* et *Scholz.*

In Herb.: Drogeham in Friesland, D. J. Penon in herb. v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Zwolle, Thorb.; – Harderwijk 1863, R. B.; Beekbergen 1833, Voorst 1833 en Zutphen 1833, Wtt.; – straatweg buiten de Rhenensche poort bij Amerongen, v. d. T.; Utrecht 1842, G. Deijn.; oude muur in het eerste straatje rechts van de Maliebaan 1846, v. Hov.; – Amsterdam, C. A. Bergsma; vuilnisbelt Haarlem 1900, C. A. Backer; Haarlemmerhout, Kerb.; – Leiden, Perin; 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; huis ter Rivier 1895, V.; – Ulvenhoutsche bosch, v. A.; – Gulpen, Un. 1861.

γ. **villosus** *Desf.*

In Herb.: Drente, Un. 1889; – Scheveningen 1874, H. d. V.

(Vollenhove 1893, L. in herb. pr.; nabij de Krieger

aldaar 1902, Struyk. in herb. pr.; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; – Rijndijk Wageningen 1 ex. 1896, C. A. Backer in herb. Heukels; Doorwerth 1883, Heinsius in herb. (nog in 1903); – Maliebaan Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; – Oud-Valkeveen, Un. 1901, Rieter en Ogt. in herb. pr.; – Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); 1896, V. (Arch. 3. I. p. 154); – Emmen in 't dorp 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); – Pothoofd Deventer, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410); – Vaassen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Bussum 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); Velsen en – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); – West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); – Schinnen, Beek, Trap, Lac.; Eijsden en Rijkholt, St. Pietersberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Tribus Scutellarieae *Benth.*

Scutellaria *L.*

1071. S. galericulata *L.* Algemeen aan waterkanten, langs slooten, vooral aan steenachtige oevers. ♃. *Mei–Aug.*

In Herb.: Hoornsche vlak Texel 1868, Holk.; – Wolvega, Un. 1881; Roodkerk bij Leeuwarden 1849 en 1859, S.; Galamadamme onder Koudum 1870, J. M. de Boer; Veenwouden, Sprée; – Meppel, v. Heijn.; – Zalk 1848, R. B.; 1850, T.; Kampen, R. B.; v. Heijn.; Schrevenweg bij Zwolle 1891, L.; Agnietenberg aldaar 1870, Hoek; uiterwaarden Olst, Cop; Nieuwe Wetering Heino 1901, L.; Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Deventer 1877, K.; Harden-

berg 1893, L.; — Trijselenberg 1854, T.; Apeldoornsche straatweg 1839, Halb.; Harderwijk 1864, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A., Beekbergerwoud 1869, S.; Walien 1875, R. E. de Haan; Doorwerth 1857, Knüttel; Arnhem, Th. Abel.; 1892, K. A.; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Neerbosch, Beuningen, de Meerwijk, Th. Abel.; buiten de Hezelpoort Nijmegen, Thomson; — Liniedijk, Garj.; Amersfoort, R. B.; Heiligenberg aldaar 1863, Coll. Nat.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1859, R. B.; batterijen Blauwkapel, v. d. T.; fort Vossegat 1879, W. A. Oudemans; de Klop bij Utrecht 1835, D. S.; Houten 1829, en Schalkwijk 1832, Wtt.; — Nieuw Loosdrecht 1884, S.; 't Gooi 1827, Wtt.; Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam 1842, Heijbrock (P. N. S.); Osdorp, Fl. Amst.; ringdijk Sloterweg, Fl. Amst.; 1838, Romb.; Spaarndam 1846, Buse; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; Bentveld 1870, Groll; Haarlem 1834, Kerb.; Bloemendaal, Exc. 1883; — Poelgeest bij Warmond 1832, Wtt.; Leiden, Pierot; 1830, Forsten; Mb.; Dz.; 1843, O.; achter Boerhave aldaar 1832, S. S.; Studentenpad aldaar, Perin; tusschen Katwijk en Persijnspan, wie?; Oegstgeest 1832, S. S.; Leimuiden, Exc. 1885; Wassenaar, Perin; 1856, S.; Leidsche dam, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Binckhorst aldaar, en Zorgvliet, V. Z.; duinvalleien 's Gravenhage, G. B. en V. Z. (beide met witte bloemen); kanaal aldaar, G. B.; Loosduinen, Barger; Destrée; Rotterdam, O.; Feijenoord 1870, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; huis ten Donck onder Ridderkerk 1901, Jongm.; Hellevoetsluis, C. A. Bergsma; Dordrecht 1850, Cop; spoorbrug aldaar 1882, C. v. d. Broek; binnenkalkhaven aldaar, 1878, Posth.; Nieuwe haven aldaar 1882, V.; griend Prinsenpolder Dordrecht 1847, Cop; Heikop bij Vianen, v. H.; — duin bij Haamstede 1869, Schuringa; Groll; Un. 1894; Oosterzwake 1839, Oranjezon

1840 en Walchersche duinen 1839, v. d. B.; Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; 1886, V.; Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen 1847, v. Hov.; — Plasmolen, Th. Abel.; boschje bij den Plasmolen, Un. 1898; Amby, v. Hov.

(Hoorn op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1863 en 1866, Holk.; 1867, v. Tuinen; Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetryne, K. de Boer; — Oosterbroek 1901, Onland, Helpman, Paterwolde, Eelde en Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ter Apel 1900, Schipper in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; algemeen Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Schalkwijk 1846, Alph. in herb. pr.; de Bilt, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Zuiderzee weiland Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Zuiderzeedijk Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Vogelenzang 1893 — en Rijngeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht 1878, Posth. in herb. pr.; Oude Plantage 1896 en Maasoever spoorwegterrein Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Vroon Oranjezon 1890, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — Eindhoven 1899, A. v. d. Briel in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 84); Schiermonnikoog 1898, Schipper (Arch. 3. I. p. 606); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); — Giethoorn, Steenwij-

kerwolde, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 250); tusschen Nieuwe Wetering en school Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Woolde, Borne, bij Buurserbeek, Langelo, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, Diepenheim — tusschen Zutphen en Bronsbergen en tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); Vogelenzang—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); kanaal v. Neuzen, Westdorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 297); — Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 574); rechter Maasoever Roermond, Wessem, Keversbroek, Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 324); Gulpen, Beek, Lac.; tusschen Beek en Valkenberg 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Dodoens (Pemptades 1616, Kruydt Boeck 1608 en 1644), Vorstius, Munting en Bruman.

S. hastifolia *L.* opgegeven voor het veen bij den Plasmolen, in herb. Abel. is gebleken een groote vorm te zijn van *Scutellaria minor*. Cfr. Arch. 2. V. p. 310 en 324.

1072. S. Columnae *All.* var. **Gussoni** *Ten.* Zuid-Oost Europa, doch ook elders ingevoerd en zooals bij ons geheel ingeburgerd. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zomerzorg onder Bloemendaal 1882, v. E.; 1882, Dr. C. F. Burger; 1892, Groll; 1896, 1897, V.; Bloemendaal 1882, v. E.; 1884, K.

(Rijngeest, aldaar overgebracht 1892, V. Suringar in herb. pr.; 1897, Struyk. in herb. pr.)

1073. S. minor *L.* Op vochtige plaatsen in heidegronden en op veenachtige grasgronden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: tusschen Zwolle en Deventer, v. H.; v. Heijn.; bosch genaamd de Hei bij Diepenveen 1899, K. A.; tusschen Diepenveen en Olst 1877, L. J. v. d. Veen; Haaksbergen, Un. 1895; — 't Joppe 1831, Staring; Doetinchem, Un. 1885, Groll; Nijmegen, B.; Hatertsche broek, Hoffm.; 1833, Wtt.; Th. Abel.; (Wielderen, Forsten, Dz.;) venen Malden 1840, Lac.; 1865, v. H.; Wychensche venen, Th. Abel.; — Soestdijk, P. N. S.; — Vianen 1829, v. H.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; Rozendaal, Un. 1860; Oudenbosch 1888, Lotsy; Etten bij Breda 1841, Lac.; Kersheuvel bij Loon op Zand 1842, v. d. T.; Oisterwijk en Oirschotsche weide, Broers; Middelbeers 1874, Lac.; Middelrooi, Buse; Aarle, en Aalst, Dz.; Boxtelsche heide 1847, v. Hov.; Waalre bij Eindhoven 1835, en Veldhovensche broek bij Eindhoven, de Br.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1874, Lac.; Borkel bij Valkenswaard, Lac.; Dommelen, langs den straatweg van Valkenswaard naar Belgie 1901, Rovers en van Roessel; Milheeze bij Deurne 1884, Lac.; station Beugen 1894, V.; — St. Jansberg bij Gennep 1864, v. H.; Plasmolen, Th. Abel.; 1857, O.; 1868, O. en Abel.; Arcen, Un. 1893, Groll; Roukes Peel, Un. 1900; Oostzand Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900; Maastricht, de Marres; heide aldaar, v. Hov.

(Aan een spreng te Laag Soeren 1898, A. v. d. Briel in herb. Heukels; — Bergen op Zoom 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; 1898, Posth. in herb. pr.; — Plasmolen,

Un 1898, Ogt. en Posth. in herb. pr.; heide bij Venlo, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. en L. in herb. pr.; Bulteven bij Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Rauwmoest bij Kelpen, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (ook in herb. L.) (Arch. 3. I. p. 225); — leemputten Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Hilversumsche Meent 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 528); — langs de Zoom te Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Groot Zundert, Putte, Un. 1860 (Arch. 1. V.* p. 236); langs sloten bij Tivoli bij 's Hertogenbosch, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Peel bij Oploo, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Vlootmolen onder Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626).

Voorts Maastricht, v. Hov. in herb. v. d. B.

Brunella *Tourn.*

(**Prunella** *L.* et Prodr. Ed. I. p. 204.)

1074. B. vulgaris *L.* Algemeen op wei- en bouwlanden, aan wegen en dijken. ♃. *Juni—Oct.*

In Herb.: Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Texel 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Hoorn, West Terschelling, Un. 1886; Ameland, Sprée; Rottum 1861, Lac. en Knüttel; — — Leeuwarden 1849, S.; Franeker, Sprée; — Groningen, v. H.; Harendermolen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1847, R. B.; T.; Zalkerbosch 1869, Holk.; IJsel bij Zwolle, v. Heijn.; Deventer 1876, K.; Wilpsche dijk aldaar 1840, Halb.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, v. Delden; Apeldoorn, K. A.; Ruurlo 1884, Ens.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Rheede, v. H.;

Arnhem, Thomson; 1872, Groll; Nijmegen, Abel. en Pas; Beusichem, H. S. (Coll. Nat.); — Heiligenberg 1890, Garj.; Amersfoort, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1858, R. B.; 1879, W. A. Oudemans; Abstede onder Utrecht 1836, D. S.; Kromme Rijn bij Odijk 1857, Knüttel; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Wikkenburg 1828, Wtt.; — 't Gooi 1826, v. H.; Naarden 1864, O.; Bergendallust Hilversum, v. d. T.; Legmeerdijk, Boerl.; Muiden, Sloterweg, M. D.; Ringdijk 1838, Romb.; Wieringen 1857, Harting; Velsen 1835, Mb.; Haarlem 1872, en kolk bij Overveen 1872, Boerl.; Haarlemmerhout, Buse; Buiten Spaarne, Kerb.; Heemstede 1872, O.; tusschen den Geleerden Man en Hillegom, Kerb. en Mb.; — Leiden 1827, Wtt.; Mb.; Dz.; Perin; J. A. v. Dissel; 1846, O.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Leimuiden, Exc. 1882; Wassenaar, S. S.; duin aldaar, Pierot; Forsten; Haagsche bosch, V. Z.; Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Waalsdorp, V. Z.; langs de Maas Kralingsche veer 1901, Jongm.; Charlois 1891, Schiedam 1892, v. d. Voo; duinvallei Brielle 1894, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, Cop; 1882, V.; watermolenweide aldaar 1882, V.; Vianen 1836, v. H.; 1835, D. S.; — Reigersbosch Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, B. W.; duinen Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1861, A. W.; — Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; Burght, v. Dissel; Nuenen, v. Hov.

f. *umbrosa elatior.* Zuid-Beveland, v. d. B.

f. *fl. albis.* In Herb.: Hengelo, Un. 1895, Groll; — Haarweg Wageningen 1887, G.; rijweg tusschen Elst en Wadenooyen, v. d. T.; — Wikkenburg 1829, Wtt.; — Uithoorn 1833, S. S.; Heemstede, Kerb.; 1837, Mb.; — weiland straatweg Dordrecht 1884, en strandweide Brielle 1894, V.; — Oranjezon, B.

W.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; — Maastricht 1893, de Haas.

β. **pinnatifida** *Pers.* (*B. laciniata* L. p. p. et de Gorter Fl. B. S. p. 454).

In Herb.: Werkendam achter den Veerdam 1836, Lac.

(Prikkeweg Oldeboorn 1868, Tjalleberd 1868, v. Tuinen; Hallum 1864, v. d. Ley; Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Oudetryne, K. de Boer; — Paterwolde 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; plantage Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; algemeen Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; — bosch van Bredius bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Noordhollandsch kanaal bij Ilpendam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest, V. Suringar in herb. pr.; Varkenoordsche dijk Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; weg Prins Alexanderpolder aldaar 1899, Wachter en Jansen en Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1878, Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; Spijkenisse 1901, J. Koornneef; — Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; 1879, West Souburg 1873 en Zuidzande 1878, L. in herb. pr.; Oranjezon 1891, Ogt. in herb. pr.; — Pettelaar bij 's Hertogenbosch 1871, Costerus in herb. pr.; Waalre, P. Sloots; — St. Pietersberg 1901, Mej. N. van 't Sant in herb. Heukels; Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V.* p. 259); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253);

— Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Heino—Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Twikkel, Borne, Hasselo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen, Entersche veen, Enter—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Varsseveld, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Leesten, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310); — Papenlaan en langs den Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Naardermeer, Beverwijk, Velserend 1874, H. d. V. (Arch. 2. II. p. 75); Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); — Rockanje, Oost Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Westkapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1034); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 129, VI. p. 124); — Wouw, Balsche straatweg, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Ulvenhoutsche bosch, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Blerik, Velden,

Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Beegden, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 626); Amby, Maastricht, Gronsveld, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Als *minor*: Westlandsche duinen, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510);

Als f. *fl. roseis*: Dordrecht, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510).

f. *corolla alba*. Doorwerth, v. Geuns, Spicil.

β. pinnatifida. Bentveld bij Haarlem, de Gorter.

B. grandiflora Jacq. misschien wel eens aangevoerd waargenomen, werd door v. Geuns, Spicil. p. 73 vermeld voor de Enck bij Harderwijk, waaraan echter reeds toen getwijfeld werd. Overigens bij ons niet teruggevonden.

1075. B. alba *Pall.* Zeldzaam in bergachtige streken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Rotterdam, Wachter en Jansen; — bij den bovensten molen Venlo 1900, Rieter.

Ajugeae *Benth.*

Ajuga *L.*

1076. A. reptans *L.* Op grazige gronden, op vochtige plaatsen, in duinpannen, meestal op belommerde plaatsen. ♃. *April—Juni.*

In Herb.: Franeker, Sprée; — Groningen 1835, v. H.; Haren 1835, v. H.; Dassen; aan den weg bij Noord-Laren, Paterwolde en veel in de weilanden bij Vries, Sprée (op de laatste groeiplaats ook fl. *albis*); — Meppel, v. Heijn.; — bosch van den Oldenhof bij Vollenhove 1893, L.; Kampereiland, R. B.;

Wanneperveen 1898, L. en G.; Kampen 1849, R. B.; dijk buiten de Veenepoort 1848, T.; Zwolle, Dassen; Nieuwe Wetering bij Zwolle 1891, L.; Hoenlo bij Olst 1895, L.; Deventer, Romb.; 1845, T.; v. d. Cop; 1876, K.; langs Schipbeek aldaar 1845, Cop; Ootmarssum 1891 en Almelo 1891, L.; — Harderwijk, en 's Heerenlo bij Harderwijk 1864, R. B.; tusschen Nijkerk en Putten 1835, D. S.; Nijkerkerveen, Stolz.; Apeldoorn, K. A.; Beekbergerwoud 1869, S.; Zutphen 1885, Ens.; in de Morsch te Ruurlo 1881, Ens. en L.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Hees bij Nijmegen 1846, G. Deijn.; Groesbeek 1866, v. H.; Neerbosch, G. Deijn.; Berg en Dal, Thomson; Renkum, Buse; Culemborg, v. Heijn.; — Amersfoort 1860, R. B.; Garj.; Hoevelaken, R. B.; Bunnik, C. A. Bergsma; 1835, Kerb.; 1836, Buse; 1842, Bierens de Haan; (P. N. S.); Utrecht 1879, A. C. Oudemans; de Bilt 1837, D. S.; v. H.; Rhijnauwen 1870, Boerl.; ringdijk Diemerbrug, Fl. Amst.; Velsen, S.; Zandpoort 1839, Romb.; Fockema; Middenduin 1870, en Bentveld 1870, Groll; Zandvoort 1839, C. D. Wtt.; Bloemendaal 1868, O.; Overveen, v. H.; Haarlemmerhout 1833, S. S.; Zegveld bij Vogelenzang 1886, V.; tusschen Vogelenzang en Hillegommerbeek, Exc. 1883; — Hillegom, Exc. 1887; Noordwijk 1842, O.; Langeveld bij Noordwijk 1860 en Lisse 1851, S.; Leiden 1835, Mb.; 1870, Hoek; tusschen Katwijk en Wassenaar, Perin; Waalsdorp 1857, S.; Barger; Haagsche bosch, Forsten; V. Z.; 1833, S. S.; 1835, Kerb.; 1836, Buse; v. d. B.; G. B.; Boerl.; 1882, V.; Destrée; 1891, v. d. Voo; 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Cop; 1833, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar 1826, V. Z.; C. A. Bergsma; Scheveningsche boschjes, R. B.; 1895, Ogt.; — duinen Walcheren 1836, v. d. Feen; — Liesbosch, v. A.; Mastbosch,

Boerl.; Ulvenhoutsche bosch 1896, V.; Breda 1882, C. v. d. Broek; (Tilburg?), A. Hersch; Boxtel, v. Hov.; — Beek 1869, O.; Savelsche bosch Gronsveld 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.

fl. *carneis* sive *roseis*. In Herb.: Teuge bij Apeldoorn 1879, K. A.; — duinpannen Middenduin bij Overveen 1897, V.; — duinvallei Wassenaar, v. d. B.; Haagsche bosch 1833, S. S.

fl. albis: In Herb.: Oldenhof bij Vollenhove 1893, Carmigg.; — Schalkwijk 1833, Wtt.

f. *stolone florente*: o.a. Schalkwijk 1832, S. S.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — boschje Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Achterweg naar Haren 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Onland, Eelde, Harendermolen, Roderwolde, Esserweg, Peize 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, Wooldrikshoek, Lonneker, Zuider Eschmarke Broekheurne, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Woesterveen bij Epe 1847, Alph. in herb. pr.; park Roozendaal 1890, Ogt. in herb. pr.; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; — Hooge Vuursche 1882, Heinsius in herb. pr.; Renswoude, v. Embden; — Amsterdam, J. Koornneef; Nijkerk, Oosterbeek, Bloemendaalsche duinen, Vogelenzang Heemstede en Bennebroek, C. A. Backer in herb. Heukels; — Lisse 1889, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest en Ter Horst onder Wassenaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; 1885, Struyk. in herb. pr.; Voorschoten, Costerus in herb. pr.; Scheveningsche boschjes 1895, Ogt. in herb. pr.; Clingendaal, v. Embden; buitenplaats Woudenstein 1900, park Rotterdam 1901 en Hoek van Holland 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; 's Gravenhage 1872 en Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.; — station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; —

Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Schaesberg, J. v. Melick in herb. Heukels.

fl. *roseis* Laag Soeren 1901, Goslings; – Haarlemmerduinen, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; – Hillegom, V. Suringar in herb. pr.

fl. *albis* Nuth, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 253); Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Tubbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); algemeen Nijmegen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310); – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); – Schouwen en Duiveland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); – Wouw, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); – Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld bij Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman, voor Arnhem, Velp, Rheede, Baarn en Driebergen in Fl. B. S.

fl. *albis*, bovendien Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 310).

1077. A. genevensis *L.* In droge bosschen, op dorre heuvels. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: Sittard, v. Hov.; – langs de helling van een pad in het Savelsche bosch bij Gronsveld 1894, V.

1078. A. pyramidalis *L.* Op lichte boschplaatsen, op grazige gronden. ♃. *April–Juni.*

In Herb.: Opslag in het gras van den Leidschen Hortus, 9 April 1898, V.

[Aanm.: Verkeerdelijk door mij gedetermineerd als A. genevensis en als zoodanig vermeld in Arch. 3. I. p 582.]

1079. A. chamaepitys *Schreb.* Op zonnige, steenrijke kalkbergen. ☉ en ⊙. *Juli–herfst* of *Mei–Juni.*

In Herb.: Maastricht, Franq.; St. Pietersberg 1870, Groll.

Bovendien: Pothoofd 1878, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410).

Teucrium *L.*

1080. T. Scorodonia *L.* Op duin- en zandgronden, op ruwe boschrijke plaatsen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Bosch van 't Velde 1859, Sprée; — Raalte, M. Dassen; 1901, L.; Deventer 1833, Wtt.; 1876, K.; Diepenveen 1848, Tijhaar; Ootmarssum, Miquel; v. Heijn.; — Harderwijk 1866, tusschen Harderwijk en 's Heerenloo 1863, en tusschen Harderwijk en Ennelo 1863, R. B.; Apeldoorn 1851 en 1853, (in 1873 nergens meer te vinden) K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1883, L. en Ens.; Lochem, Sprée; Terborg 1861, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; 1840, D.S.; Beekhuizen bij Arnhem, M. D.; 1842, Tilanus (P. N. S.); Arnhem 1850, T.; 1850, R. B.; Boerl.; Oorsprong 1857, Knüttel; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Ubbergen, Beek, Berg en Dal, de Meerwijk, N. en Th. Abel.; Beek 1853, 1868, O.; Berg en Dal, Thomson; Wageningsche berg 1835, B. W.; tusschen de Grebbe en Wageningen 1838, v. H.; Renkum, Buse; — de Grebbe, C. A. Bergsma; Grebbeberg 1857, Knüttel; Hoogland 1860, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; — Bussum, v. d. T.; Haarlem 1872, en Elswout 1872, Boerl.; Bentveld 1837, Lac.; Aardenhout, Buse; 1875, Groll; Overveen 1843, de Haan; Groenendaal bij Heemstede 1872, O.; Vogelenzang, S.S.; Graf van Rousseau, Kerb.; — Noordwijkerhout 1835, Mb.; Lisserduin 1844, O.; Leiden, Pierot; Katwijk, V. Z.; Wassenaar, Dz.; 1882, V.; Waalsdorp 1832, S. S.; Destrée, 's Gravenhage 1832, Forsten; 1832, I. de L. e. h. Groll; G.B.; 1836, D.S.; M.D.; 1842, Tilanus (P.N.

S.); tusschen 's Gravenhage en Wassenaar 1901, Wachter en Jansen; Scheveningsche boschjes, Destrée; 1891, R. B.; duinen Scheveningen 1884, V.; — Walchersche duinen, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; duinen Domburg 1841, v. d. T.; Westhoven op Walcheren 1873, Hoek; St. Jan Steen 1861, A. W.; Speelhuis Breda, Liesbosch en Mastbosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.; — Limburg 1871, Lac.; Beegden, van Thorn naar de Groote Peel, Keversbroek bij Kelpen, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Houthemmerberg 1864, H. d. V.; Elsloo, Un. 1888; Maastricht, v. Hov.

(Weg van Vries naar Tinaarlo en bij Tinaarlo 1867, Holk. in herb. v. Tuinen; — Schipborg bij Zeegze 1902, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Oldenzaal 1895, Schipper in herb. pr.; — Paaschheuvel Terborg 1901, Struyk. in herb. pr.; Putten, Huinen, C. A. Backer; Gendringen, M. S. Rust in herb. Heukels; Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Nijmegen, Beek, Ubbergen 1842, Alpherts in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Oosterbeek 1883, Heinsius in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; Westerbouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Schothorst onder Hoogland 1871, Costerus in herb. pr.; — Zandvoorderlaan, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen, Aardenhout, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886 en 1901, Struyk. in herb. pr.; binnenweg Wassenaar, Wachter en Jansen; Scheveningsche boschjes, J. Koornneef; 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1872, Posth. in herb. pr.; duin Ter Heiden 1896, V. Suringar in herb. pr.; — Domburgsche manteling 1890, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1873, L. in herb. pr.; — Strijp 1880, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de

Haas in herb. pr.; Spaubeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); tusschen Gorssel en Bathmen, aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); Laag Buurlo 1851, (sinds verdwenen), wal te Wormingen 1870, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 227); weg langs de spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Parkweg Amsterdam, aangevoerd, Smith (Arch. 2. V. p. 689); Heilo, — Hillegom, Loosduinen, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Haagsche bosch, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); — tusschen West Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Koewacht, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); — langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oploo, Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); — Venlo, Blerik, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); St. Pietersberg, Maastricht, Valkenberg, Epen, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman, en voor Vorden, Raaphorst, Bennebroek, Wijk aan Zee, Amerongen, Doesburg en Zwolle bij de Gorter.

1081. **T. Botrys** *L.* Op zonnige, steenachtige kalkheuvels in Midden- en Zuid-Europa, doch ook elders ingevoerd. ⊙ ⊙. *Juli—Herfst.*

In Herb.: Zwolle 1838, Ploem *); — aangeslipte

*) Etiquet geschreven door Molkenboer; misschien een vergissing, I. Ploem kwam uit Gulpen, waar trouwens de plant nog heden zeer algemeen is.

buitendijken bij het oude fort St. Andries te Heerenwaarden 1838, Stegerhoek; – Gulpen 1871, Lac.; Wilderbosch bij Gulpen, herb. O.; helling Gulpen 1885, K. en G.; onbebouwde zonnige kalkheuvel genaamd „Verloren kost" bij Gulpen 1871, Lac.; Schneeberg bij Vaals, herb. O.; Vaals, Ploem.

(Op rotsigen grond langs de Geul bij Etenaken 1902, Th. J. Stomps en A. J. L. Terwen in herb. Wachter en Jansen).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1082. T. **Scordium** *L.* In vochtige weiden, langs slooten en in duinpannen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: „duijn vallijen agter Lisse, v. Rooyen (Cfr. Arch. 1. I. p. 520 e. v.); duin ten zuiden van Oost-Voorne 1883, Beijerinck; Leerdam 1899, v. Wyngen; – Maastricht, Franq.

Voorts bij Pelletier, Vorstius en Munting. Aan slooten omtrent Zevenaar, de Gorter; in natte weilanden bij Borculo op de Gravinnemaat Fl. B. S.

1083. T. **Chamaedrys** *L.* Op zonnige heuvels, voornamelijk op kalkbodem. In Midden- en Zuid-Europa; daar de plant echter gekweekt wordt, kan zij hier en daar uit cultures ontvlucht zijn. ♃—♄. *Juli—Sept.*

In Herb.: „In 't wilde in Vriesland op Heijvelden en Bosschen" v. Rooyen (Cfr. Arch. 1. I. p. 520 e. v.); – Maastricht, v. Hov. Ook aangetroffen door de Haas te Petit Lanage, nabij de Nederlandsche grens, in 1894.

Bovendien: Zeeland? Hondius (Arch. 1. IV. p. 263); Pelletier en Munting. Haagsche bosch, de Gorter; bij 's Hage aan het Scheveningsche tolhek, Fl. B. S.; Bergum?, Heerenveen? Dragten? enz. in Friesland, Meese.

Ordo Verbenaceae *Juss.*

Verbena *Tourn.*

1084. V. officinalis *L.* Langs dijken en wegen, op onbebouwd terrein. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Zalk 1846, T.; 1848, R. B.; spoordijk Oldenzaal, Un. 1895; de Poppe, Un. 1895; — Arnhem, Thomson; Zevenaar 1833, Wtt.; kerk te Persingen, Bemmel, Beuningen, langs den Waaldijk, in de Vossepels te Lent, en Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Nijmegen, B.; Waaldijk Gameren 1833, Wtt.; 1870, J. J. le Roy; Waaldijk Bommel, Wtt.; Culemborg, H. S.; — Utrecht, v. H.; singels aldaar 1859, A. W. Hartm. en R. B.; molen bij de bierbrouwerij, nieuwe kade, Utrecht, W. K.; Wikkenburg 1829, Wtt.; Holle Bilt achter Hoederingen, J. C. Broers; — singels Leiden, Perin (?); Loosduinsche weg, en dijk bij Maassluis, V. Z.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Overmaas 1853, muren Rotterdam 1858, en muur Oude Plantage 1870, O.; dijk IJselmonde 1835, wie?; Hillesluis en IJselmonde 1891, v. d. Voo; tusschen het riet aan de Maas te Rotterdam, S. S.; spoorbrug Dordrecht 1882, V.; C. v. d. Broek; Vianen, v. H.; — Tholen 1864, H. d. V.; Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Nieuwe Sluis gem. Breskens 1878, L.; dijk tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; — Werkendam 1836 en Sleeuwijksche dijk 1835, Lac.; — binnenwegen Venlo 1898 en 1901, Rieter; stationsemplacement en weg naar Velden te Venlo 1899, Garj.; Thorn 1900, G. en Jongm.; Weert 1886, V.; station Beek 1883, Boerl.; Beek en elders 1872, Lac.; St. Pietersberg 1870, Groll; op de schuinte van den St. Pietersberg, v. Hov.

(Kerkwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Lek-

dijk naar Everdingen bij Culemborg, de Haas in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Biltsche batterij Utrecht 1846, Alph. in herb. pr.; — Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; IJselmonde, Rozenburg, Kralingsche veer, Wachter en Jansen; Rotterdam, F. D. J. Risch; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Dordrecht 1883, Barendrecht 1886, — Goes 1894, Posth. in herb. pr.; aldaar 1876, Costerus in herb. pr.; Schans bij Goes 1894, Ogt. in herb. pr.; Zuid-Beveland, de W. H. in herb. L.; Oudelande bij Goes, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Torenpolder Wissenkerke, N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; — Moerdijk 1901, Posth. in herb. pr.; — Venlo, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Maastricht, Un. 1883, L. in herb. pr.; St. Pietersberg 1889, Struyk. in herb. pr.; aldaar en Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Lauberg 1894, de Haas.)

Bovendien: Pothoofd Deventer 1877, K. en v. d. Veen (Arch. 2. IV. p. 410); — langs de dijken Voorne talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Oosternieuwlandpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); langs den hoogen Maasdijk tusschen Heusden en Aalburg, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 275); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Ool over de Maas en rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Amby enz., Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Ordo Lentibulariaceae *Rich.*

Pinguicula *Tourn.*

1085. **P. vulgaris** *L.* Op veenweiden en vochtige heiden. ♃. *Mei–Juni.*

In Herb.: Borger, v. H.; Weerdingen en Emmen, Un. 1889; – Deventer 1833, Wtt.; v. d. Cop; Diepenveen 1847, T.; 1848, Cop; 1876, K.; Diepenveen en Bathmen 1877, K.; Brinkgreve bij Deventer 1847, T.; Schalkhaar onder Diepenveen 1846, Cop; Colmschate 1846, T.; Vriezeveen 1891, Carmigg.; Hengelo, Un. 1895; Oldenzaal 1879, Lac.; Almelo, Kros; Un. 1870; venen bij Goor 1898, G. en V.; Diepenheim, Un. 1897; tusschen Hardenberg en Loozen 1868, v. d. Scheer; – Gorssel 1848, Cop; Gorsselsche heide 1833, Wtt.; gagelveld bij 't Joppe 1833, Wtt.; Gelderland, Hoffm.; Nijkerk 1894, Garj.; Nijkerkervenen en tusschen Nijkerk en Hoevelaken, R. B.; Ermelo 1835, Kraamw.; Barneveld 1848, Lac.; Woesterveen bij Epe, G. A. Alpherts; Apeldoorn 1833 en 1835, Wtt.; 1850, K. A.; Otterlo en Harskamp, Buse; Beekbergen 1846, S. S.; 1870, S.; Beekbergerwoud 1858, O.; Halle 1834, Wtt.; Voorst 1834, Wtt.; 1846, S. S.; Zutphen, Wtt.; Berns; Buse; Vorden 1876, Groll; Lochem, Sprée; Exelsche veld bij Lochem 1879, L.; Borculo 1894, V.; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Brummen, R. B.; Velp, v. d. Brink; Nijmegen, B.; tusschen Berg en Dal en Groesbeek 1883, M. Smeets (in Arch. 2. IV. p. 156 vermeld alleen door Th. Abel.; in 2. V. p. 311 echter als door beide gevonden); Ederveen, langs een weg die van den grintweg Veenendaal–Lunteren recht op het torentje van Ede aanloopt 1901, G.; – straatweg tusschen

Amersfoort en Nijkerk, omtrent den driesprong aldaar 1835, v. d. T.; Kros; Hooglandsche venen 1839, D. S.; boerderij de Sathorst bij den Ham 1836, D. S.; — Chaam 1841, Buse; Peel 1873, Moll.

(Vlachtwedde 1899, Schipper in herb. pr.; — Enschede, M. J. Blijdenstein; Borne, H. v. d. Pauwert in herb. Heukels; Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; Raalte 1898, L. in herb. pr.; — Gorssel 1897, Struyk. in herb. pr.; Epe in de Papenstraat 1847, Alph. in herb. pr.; Barneveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Lunteren 1894, Struyk. in herb. pr.; Apeldoorn 1879, K. A. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. Posth.)

Bovendien: Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Woolde, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Varsseveld, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620).

Voorts vermeld tusschen Groenlo en Borculo, achter Doetinchem in de buurtschap Brunsveld, op de bakermat en bij Zelhem in het graafschap Zutphen door de Gorter; tusschen Poppe en Hengelo reeds in Ehrh. Beitr. en Harderwijk, Fl. B. S.

Utricularia *L.* *)

1086. **U. vulgaris** *L.* In slooten en stilstaande wateren. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.:? Midsland, (wie en wanneer?, zonder bloemen, doch met zeer eigenaardigen habitus, werd door G. met grooten twijfel tot deze soort gebracht); — Kollum bij Dokkum, H. d. V.; tusschen Utingera-

*) Het geslacht Utricularia werd voor zoover het Herbarium-materiaal betreft nagezien door Dr. J. W. C. Goethart.

deel en Opsterland 1866, Holk.; Petten bij Hardegarijp 1846, S.; Wolvega, Terissert, Un. 1881; Oldeboorn 1868, Holk.; – Witteveen bij Groningen, Coll. Nat.; Eelderwolde 1838, en Bellingwolde 1837, v. H.; de Leek 1895, Sanders; – Weerdinge, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; Havelte 1902, Siertsema; – Kampereiland, R. B.; Noorddiep 1845, T.; Kommetje in het Zalkerbosch 1870, Hoek; Diepenveen 1877, K.; Zwolle bij de Wipstrik 1885, 1891, L.; – Harderwijk 1865, R. B. (slooten in de Weisteeg Arch. 1. V*. p. 426 en 441); 't Joppe bij Gorssel, Exc. 1887; Apeldoorn 1872, en Nijbroek 1881, K. A.; Zutphen, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Doetinchem, Un. 1885; Borculo 1877, K.; Terborg 1861, v. H.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Beuningen, Beek 1853, O.; Onland bij Tiel, wie?; Renkum, Buse; Beusichem, D. S.; Veenendaal 1898, V.; Culemborg 1891, de Haas; – Amersfoort 1895, Garj. (als *intermedia*); Wijk bij Duurstede 1843, Wenck; Neerlangbroek 1834, Wtt.; Oude Vaart tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Baambrugge 1837, en Tienhoven, D. S.; bij de Kromme Rijn achter Driebergen 1857, Knüttel; – Bussum 1887, J. Kwast; – Nieuwkoop in de Meysloot 1901, G. en Jongm.; Hillepolder 1891, v. d. Voo (groeiplaats verdwenen wegens aanleg Rijnhaven); Papendrecht 1888, V.; Vianen, v. H.; 1871, Schepman; – Overslag Oost-Zeeuwsch Vlaanderen 1854, A. W.; Hellendijk 1845, B. W.; – Werkendam 1835, Lac.; Sprang, Thomson; Rosmalen en Elswout, v. Hov.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1900, G. en Jongm.; – Bulteven Venlo 1900, Rieter.

(Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; oude Pekelerweg Winschoten 1891, Schipper in herb. pr.; – Borculo 1884, Ens. in herb. L.; Apeldoorn, J. Koornneef; Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; slooten nabij den Bol Culemborg 1891, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen 1846,

Alph. in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Ankeveensche plassen 1902. Costerus in herb. pr.; – Oud Alblas 1886, Posth. en V. in herb. Posth.; – Oisterwijk bij de Hondsberg 1896, Rieter in herb. pr.; Stramprooi, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Zwinderen, Weerdinge, Odoorn, Borger (weinig) 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); station Markelo ter weerszijde spoorbaan naar Goor, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Bekkum, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); – Essenburg bij Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 426 en 441); Wormingen 1852, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); tusschen Terwolde en Nieuwbroek, Cop Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 510); Beek, Ooi, Hatertsche en Maldensche broek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311); Groeneveld 1880, zuidelijk eind Naardermeer 1882, Spanderwoud 1886, ringvaart Horstermeer 1887 en in slooten en plassen ten oosten van de Lage Vuursche algemeen 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); – Zuid-Beveland in slooten, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 108); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311); Velden, Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627, steriel).

Voorts vermeld door Pelletier, voor St. Jan Steen, Tiel, Maarssen, Schalkwijk, Kampen in Prodr. Ed. I.; 's Hertogenbosch, Wilpe, Twello en Terwolde, Vianen, Klein Dugteren, Lochem, bij Swaluwenburg nabij Elburg, bij den Esserbrug en Dalfsen in Fl. B. S. en Friesland in Fl. Fris.)

1087. U. neglecta *Lehm.* In veenplassen en moerassen. ♃. *Juni–Sept.*

[Aanm.: Ook hier was in vele gevallen de herkenning van herbarium-materiaal zeer lastig. Bij eenigszins twijfelachtige exemplaren is dit aangegeven door een ? voor de groeiplaats. Dr. G.]

In Herb.: Overijssel, de Liefde; Markeloosche veen, Un. 1897 (Herikervlier bij Goor, Arch. 3. I. p. 567); — bij „'t fort" te Apeldoorn 1878, K. A.; — ? Woudenberg (als *U. vulg. var.*) 1833, Wtt.; — Budel en „de Hoort" 1899, G. en des Tombe; — tusschen Mook en den Plasmolen 1856, Abel. en v. d. B. (steriel en dus niet met zekerheid uit te maken).

(Apeldoorn 1873, K. A. in herb. L.; — Enterveen, Un. 1897, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — station Markelo ter weerszijde van den Spoorweg naar Goor, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — venen Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 198); in moerassen bij de Berkel onder Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202).

1088. U. intermedia *Hayne.* In stilstaande wateren. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen Giethoorn en Zuidveen, Un. 1892 (onder *U. Bremii*); Wanneperveen 1863, Lac.; Markeloosche veen, Un. 1897 (volgens Arch. 3. I. p. 567, Herikervlier bij Goor) steriel; — Wisselsche veen bij Epe 1875, K. A.; Un. 1890; Velp, Thomson; Ooi bij Nijmegen, M. Coenen; tusschen Heumen en Malden, Un. 1853; — Oisterwijk, v. Vloten (steriel); in de Peel bij Oploo; Un. 1853; Valkenswaard in het „Klein Broekje" 1901, Rovers en v. Roessel; — Plasmolen 1856, v. d. B. en Th. Abel.; Un. 1898; „de Vloot" onder Stramprooi, Un. 1900.

Bovendien: Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — veenslooten in het mastbosch bij Breda, Un. 1852 (Arch. 2. II. p. 208).

1089. U. minor *L.* In veenplassen, moerassen, slooten en stilstaande wateren. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Hoornsche vlak Texel 1867, H. d. V.; Fonteinnol (aldaar?) 1867, Huizinga (steriel); —

Witteveen aan den Onnerweg bij Haren 1867, Holk.; Haren, Cayaux?; Noord-Laren 1865, H. d. V.; Onland bij Eelderwolde, S. E. Strat.; Harendermolen, v. H.; – Paterwolde, v. H.; – ten noorden van Steenwijk 1892, G. en Heinsius; Haarksbergen, Un. 1895; Groll; Bekkum, Un. 1895; gemeente Lonneker tusschen Haaksbergen en Enschede 1891, L.; – venen bij Epe, K. (als *intermedia*); Doetinchem, K. (als *intermedia*); Wisselsche venen, Un. 1890, Groll; Emst onder Epe en Poel bij de Jonas 1853, K. A.; Kootwijkerveen 1897, V.; Uddelermeer, Un. 1849; Hinderven tusschen Voorthuizen en het huis te Millingen 1838, D. S.; tusschen Loenen en Arnhem 1833, Zutphen en Voorstonden bij Zutphen 1833, Wtt.; Zwarte veen bij Winterswijk 1898, G.; Renkum, Buse; Ooi bij Nijmegen, N. Abel.; tusschen Heumen en Malden, Un. 1853 (als *Bremii*); Groesbeek, Un. 1847; Wijchensche venen, B.; G. Broers;? Spaan; – Bavoirt bij Amersfoort, Garj.; Oud Leusden 1843, Wenck; station Maarsbergen, 1889, V.; broek te Leersum (Hoffm.?); Henschoten bij Woudenberg 1891, v. E.; Westbroek 1839, Lac.; Doornsche veer achter Doorn 1833, Wtt.; de Bilt 1833, Wtt.; 1833, Breitenstein; Pannegat achter de Bilt, D. S.; Achttienhoven 1840, Lac. (f. *laciniis latioribus*); – Oud Loosdrecht 1895, V.; – Galdersche heide, v. A.; heide bij Ginneken 1876, O.; heide te Oirschot, G. Broers; „Klein Broekje" bij Heeze onder Valkenswaard 1901, Rovers en van Roessel; – Plasmolen, Un. 1898 (gemengd met *U. intermedia*); Bulteveen bij Venlo 1901, Rieter.

(Vogelenzang op de Appelbergen 1902, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Nieuwe Pekela 1886, Schipper in herb. pr.; – groote pan achter het Houdringsche bosch bij de Bilt 1846, Alpherts in herb. pr.; – Kortenhoef 1886, Heinsius in herb. pr.; – Oisterwijk 1897, Rieter in herb. pr.; –

Broekmolen Stramprooi, Un. 1900, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Bekkum, Hollenbergerveld en Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Entersche veen — weg spoorweg Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); — Meerveld bij Harderwijk, Fl. B. S.; aldaar niet weergevonden (Arch. 1. V*. p. 426); veentje Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Praamgracht bij Soestdijk 1879, bij den Wildenburg achter Groeneveld 1880, Alambertskade bij Kortenhoef en ringvaart Horstermeer 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Kallantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 202 en 237); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); — Beegden, Un. 1900 (steriel); Rauwmoest, Vlootmolen, idem (bloeiend) (Arch. 3. II. p. 627).

1090. U. Bremii *Heer*. In slooten en moerassen. ♃. *Juni — Aug.*

In Herb.: Bleekermeer bij Uddel 1876, K. A. *); — Borkel bij de „Achterste brug" nabij het Kraaienven 15 Juni (!) 1901, Rovers en v. Roessel.

Bovendien: ? Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Mastbosch, Un. 1852 en Peel, Un. 1853 (Arch. 1. III. p. 511); — Plasmolen 1856, v. d. B. en

*) Het is mij niet gelukt aan herbarium-materiaal doorgrijpende verschilkenmerken tegenover U. minor te ontdekken. De waarde van het kenmerk van de half cirkelronde vlakke onderlip wordt zeer twijfelachtig door de volgende waarneming van den Heer Kok Ankersmit: „.... de onderlip (is) bij het masker bruin gestreept en bij de in het water en de volle zon staande planten half cirkelrond en geheel vlak. In het donker, bij betrokken lucht en koele temperatuur leggen zich de zijwanden der onderlip om, alleen het onderste segment blijft vlak uitstaan." Voorloopig heb ik onder U. Bremii alleen opgenomen de exemplaren, met juiste gegevens aangaande de in leven waargenomen kenmerken. De weinige andere specimina, die geheel met U. minor overeenkomen, zijn tot die soort gebracht. Dr. G.

Zie voorts Arch. 2. III. p. 89.

Th. Abel. (Arch. 1. V*. p. 422); Aan de Vloot onder Stramprooi, Un. 1900.

Ordo Primulaceae *Vent.*

Tribus Anagallideae *Endl.*

Anagallis *Tourn.*

1091. **A. arvensis** *L.* (*A. phoenicea* Fl. B. S. p. 184). Algemeen op bouw- en moesland, langs wegen, aan ruigten. ⊙ en ⊙. *Mei—Sept.*

In Herb.: Koog op Texel 1860, en Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1887, V.; West Terschelling 1868 en 1869, Holk.; Midsland en Hoorn, Un. 1886; Nes op Ameland, Holk.; — Vierhuizen 1856, S. E. Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, en 1850, R. B.; Zandbergen aldaar 1849, T.; Zwolle, Thorb.; wallen onder Diepenveen 1846, Cop; Deventer, Halb.; 1846, Cop; 1845, T.; 1877, K.; — Twello, P. v. Delden; Apeldoorn 1851, K. A.; Harderwijk 1866, R. B.; Keppel, Un. 1850; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Arnhem, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Berg bij Amersfoort 1893, Garj.; Amersfoort 1847, v. d. Roemer; R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1851, A. W. Hartm.; Schalkwijk, Wtt.; Werkhoven 1857, Knüttel; batterij Vossegat, v. d. T.; Wikkenburg 1838, en Houten 1826, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overtoom aldaar 1839, Romb.; Wieringen 1857, Harting; Velsen 1869, en Bloemendaal 1871, Boerl.; Meerenberg 1870, Hoek; Overveen 1842, B. d. H. (P. N. S.); 1874, Groll; Haarlem, v. H.; — Noordwijkerhout 1833, en Noordwijk, S. S.; Langeveld aldaar 1843, O.; Leiden, Dz.; 1840, B. W.; 1854, v. H. Jr.; tusschen de Katwijken, en te Valkenburg,

Perin; ruine Teijlingen, Exc. 1882; Wassenaar, S. S.; Waalsdorp, S.; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; duinen Scheveningen, R. B.; Destrée; Beeklaan, en Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Loosduinen 1848, S.; Schelpenstapelplaats in de duinen bij Loosduinen 1896, V.; gorzen Varkenoordsche dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Zwijndrecht 1836, Lac.; 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1879, Posth.; 1882, V.; Oost-Voorne 1835, (v. Rees?); — Zuid-Beveland, v. d. B.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Vlissingen 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Breda, v. R.; buiten de Boschpoort aldaar, v. A.; Kaatsheuvel, Thomson; Heusden, v. Hov.

fl. *carneis*: In Herb: Voorst 1876, K. A.; tusschen Brummen en Zutphen 1879, K. A. en L.; Hemmen 1878, K.; — Doorn 1874, H. d. V.; — Naaldwijk 1844, v. d. T.; — veerdam Werkendam 1836, Lac.

f. *calyciflora* v. *calycantha*: In Herb.: Zuid-Beveland 1840, bouwland 's Gravenpolder 1839 (tevens *ternif.* enz.), v. d. B.; omtrent de hofstede Vredelust tusschen 's Heer Hendrikskinderen en Wissekerke 1841, v. d. T.

f. *fol. floribusque superioribus ternis*: In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1846, R. B.; — Nijmegen, Th. Abel.; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; Wassenaar, S. S.; — Zuid-Beveland 1847, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.

β. **coerulea** *Schreb.* (*A. coerulea* Schreb. et Prodr. Ed. I. p. 209).

In Herb.: Pothoofd Deventer 1878, v. d. Veen; 1894, K. A.; Diepenveen 1848, Tijhaar; — opslag scheepsvuil Apeldoorn 1898, en graanmagazijn v. Dijk aldaar 1899, K. A.; — Rijn bij Rhenen 1901, des Tombe; Utrecht, Kraamw.; bouwland links van den weg tusschen Utrecht en Amsterdam, ongeveer op de hoogte van Zuilen

1840, v. d. T.; — Groenhoven Leiden 1898, Struyk.; Valkenburg, Mb.; Delft 1837, wie?; huis ter Rivier 1894, V.; — tuin pastorie Nieuw en St. Joosland 1874, L.; meelfabriek Middelburg 1895, Ogt.; — veerdam Werkendam 1835, Lac.; Breda, tusschen het koorn, H. J. Betz; — onderste molen Venlo 1898, Rieter; Kruisberg Gulpen 1871, Lac.

Als *fol. angustioribus, lanceolatis, acutis, superioribus floribusque ternis* (*A. tenuifolia* Monelli), werd in de eerste editie van dit werk vermeld voor Diepenveen, Tijhaar in herb. pr. Zie echter boven.

(*a. phoeniceum*: Hallum 1864, v. d. Ley; Lutjegast 1866 en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Leens, J. Borgman; — Enschede, Usselo, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Apeldoorn 1878, L. in herb. pr.; in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — tusschen Jutphaas en Houten 1871, Costerus in herb. pr.; tusschen Houten en Utrecht 1846, Alpherts in herb. pr.; Overlangbroek, J. W. Kennephaas in herb. Heukels; — Laren 1899, Koning in herb. pr.; rietlanden bij Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; kanaal Velsen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892 en Ter Heide 1896, V. Suringar in herb. pr.; Loosduinen 1886, Struyk. in herb. pr.; Katendrecht, en ruigte Schie 1901, F. D. J. Risch; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1884, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke (Walch.) 1874, L. in herb. pr.; vruchtenkweekerij West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Chaam, Mevr. Snellen; Valkenswaard, H. A. v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb.

pr.; Valkenberg 1881, Costerus in herb. pr.; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

fl. *violaceis:* Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.

var. *grandiflora:* Apeldoorn, uit boekweitvuil uit Californie 1898, K. A. in herb. pr. et Rieter.

β. coerulea: Apeldoorn, J. Koornneef; – molen van Reijnders te Kampen 1899, J. Boldingh in herb. Heukels; – Scheveningsche duinen 1902 en kolenaschweg Rozenburg te Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1886, Posth. in herb. pr.; – pastorie tuin Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; meelfabriek Middelburg 1897, L. in herb. pr.; – Werkendam 1886, Posth. en V. in herb. Posth.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 259); – Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Woolde, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo – Groenlo, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); – Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. V. p. 237); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel.; – Voorne, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Alblasserwaard, Cop Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); – meelfabriek Middelburg 1896, L. (Arch. 3. I. p. 341); tusschen Middelburg en Rammekens; tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 130) en L. (Arch. 2. VI. p. 124); – Woensdrecht en terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885 – 1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venlo, Baarlo, Un. 1893

(Arch. 2. VI. p. 575); om Roermond, Thorn, en weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. **coerulea:** Mechelen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Baarn in Fl. B. S.

1092. A. tenella *L.* In duinpannen en op moerassige heiden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel, Hoffm.; algemeen aldaar 1868, Holk.; Mientegronden aldaar, 1860, Lac.; duinvlakte 1867, v. Hov.; duinpan ten Zuidwesten van Koog op Texel, Exc. 1902; de Westen Texel 1869, Holk.; de Nederlanden en Hoornsche vlak Texel, Holk.; 1867, D. Huizinga; Eierland, Hoffm.; Terschelling 1881, Groll; Groenestrand aldaar, Un. 1886 (ook var. *alba*); Doodemanskisten 1886, K.; Ameland, Bruinsma; Hollum aldaar, Hinxt; Buren 1897, V.; — Laag Soeren 1898, Heukels; Ruurlo in slooten bij de Visch 1883, Ens. en L.; (Arnhem, Perin); — Zandvoort 1834, S. S.; 1836, Mb.; Buse; tusschen Zandvoort en Halfweg 1834, S. S.; tusschen Breesaap en Bentveld, Kerb.; Bentveld 1839, B. W.; duinen Overveen 1834, S. S.; — Noordwijk, S. S.; herb. de Br.; Noordwijkerhout, herb. O.; Quakwatertje Rockanje 1900, Struyk.; duinen aldaar 1902, G., Janse en Jongm.; — Bergen op Zoom 1834, en Steenbergen, Wtt.; Ginneken 1841, en bij het Ulvenhoutsche bosch, Lac.; Oisterwijk, v. Vloten; rietven aldaar, G. Broers; Hondsberg aldaar 1865,

Lac.; Schapenven onder Oisterwijk 1894, Ogt.; Eindhoven, Rombach; Valkenswaard 1827, v. H.; 1874, Lac.; brongebied Tongelrooische beek 1899, G. en Jongm.; – Heltenboschbrug bij Stramprooi 1900, G. en Jongm.; Weert 1874, Lac. (blijkt volgens Arch. 2. II. p. 30 bij den Watermolen van Stramprooi bij Weert); Maastricht, v. Hov. (ook in herb. Alpherts).

(Elst, A. H. Blaauw in herb. Heukels; Bergen op Zoom bij het fort Rover 1874, S. Lako in herb. L.; – Vlootmolen Stramprooi, Un. 1900 Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen (Arch. 1. V. p. 57); Bloemendaal–Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401).

Voorts vermeld door Bruman. Voor Maastricht ook Martens in Rchb. pl. exs. N°. 1925.

Centunculus *Dill.*

1093. **C. minimus** *L.* Op vochtige plaatsen op heide- en zandgrond, dikwijls op afgeplagden grond of langs wegen. ☉. *Juni–Sept.*

In Herb.: In wagensporen, zoogenaamde slaggen, op duingrond bij de bleekerij tusschen de Koog en de Westen op Texel 1868, Holk.; Miente op Texel 1867, H. d. V.; Vlieland 1858, Lac.; Midsland Terschelling 1868, en duinvallei Klein-vaarwater op Ameland 1868, Holk.; – Zwaagwesteinde, Hinxt; – Zuid-Laren 1858, S. E. Strat.; Meppel, en – in de Staphorstsche landen, v. Heijn.; natte heidegrond Denekamp 1990, Bernink; 1902, G. en Jongm.; – Voorst 1847, Buse; Vorden 1890, Groll; Nijmegen, B.; v. H.; (Perin?); Uilenpas onder Hoog Keppel, B.; – Rozewater bij Zandvoort, Buse; – Oost-Kapelle 1879, Groll; – rietven Oisterwijk, J. C. Broers; Oisterwijk, G. Broers; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Eindhoven, Rom-

bach; — tusschen Gulpen en Bissem 1872, Eperheide 1871, en Mechelen 1872, Lac.

(Vorden, L. in herb. Ogt.; — in het vroon te Oost-Kapelle 1879, L. in herb. pr.; 1882, L. in herb. de Haas).

Bovendien: Slingerbeek Hengsel, U n. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); zandige plaats in de Wijchensche venen, D. J. Bosch in herb. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312 en Prodr. I. p. 209); — 's Gravenhage, V. Z. (Tijdschr. VIII. p. 217); — Sevenum, Lac. (Arch. 2. V. p. 24).

Voorts vermeld voor Heemse door de Gorter.

Tribus Primuleae *Endl.*

Trientalis *Rupp.*

1094. **T. europaea** *L.* Op humusgrond in bosschen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Klooster Ter Apel, W. J. Koppius e. h. v. H.; Ruige Lage bij Ter Apel 1898, Schipper; — Staphorstsche bosch bij Meppel, v. Heijn.; — boschje op 't buiten van Jannink te Enschede 1882, Pauline v. Deinse; — Spilderholt Beekbergen 1896, K. A.; bosch te Beekhuizen, C. J. Wtt.; Beucker Andreae; 1895, Ogt.

(Meebosch Ter Apel 1901, D. Prins in herb. Rieter; — niet ver van Gieten onder laag akkermaalshout 1898, A. J. ter Veer; — Denekamp, aan de zuidzijde van het dorp in eikenhakhout op een wal 1898, J. B. Bernink in herb. Heukels; Denekamp 1901, Bernink in herb. Rieter; Almelo 1902, Postma in herb. L.)

Lysimachia *Tourn.*

1095. **L. thyrsiflora** *L.* Aan waterkanten tusschen riet, aan slootkanten, vijvers, moerassen en veenplassen. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: de Westen op Texel 1867, H. d. V.; — Hardegarijp 1864, J. M. de Boer; Dokkum 1865, H. d. V.; — Groningen 1829, en Haren, v. H.; — Paterwolde 1829, v. H.; Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Giethoorn, Un. 1892; Kampereiland 1841, Kampen, en Oosterholt bij Kampen, R. B.; Zandberg aldaar 1848, T.; 1848, R. B.; oude Deventerweg bij Zwolle 1887, L.; Almelo, Un. 1870; Raalte aan de trekvaart naar Deventer 1892, L.; brug over de Dinkel bij de Poppe, Un. 1895; — Hierden 1885, R. B.; Apeldoorn 1877, K. A.; Apeldoornsche kanaal 1872, 1873 en 1875, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; Oude IJsel te Voorst 1833, Wtt.; Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; Hulzen bij Nijmegen 1793, B.; Neerbosch, 1841 en 1843, N. en Th. Abel.; tolhuis aldaar, Th. Abel.; Hatertsche broek, N. Abel.; Wijchensche veen 1897, G. en V.; Wageningen 1884, K.; — Rhenen 1884, v. d. Veen en K.; Hamersveld 1893, Garj.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1832, de Br.; 1834, D. S.; 1879, K.; op den weg naar Blaauwkapel, C. A. Bergsma; batterijen tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Achttienhovensche venen, W. K.; venen tusschen Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; bij de lunetten buiten de Tolsteegpoort 1837, D. S.; 1879, v. d. Veen; Tienhoven, O.; weg Vlieland—Kortenhoef 1869, Boerl.; Nieuw Loosdrecht 1884, S.; — Kortenhoef 1898, V.; Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; halfweg Amsterdam en de Haarlemmermeer 1835, Mb.; 1855, Lac.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Zwanenwater 1901, G. en Jongm.; ruine Brederode 1832, S. S.; Pierot; Zandvoortsche weg 1839, B. W.; Fuikvaart Haarlemmermeer, Kerb.; — Haarlemmermeer bij Leimuiden, S. S.; Leimuiden 1839, Dz.; 1839, S. S.; 1840, B. W.; Exc. 1888; tusschen Hillegommerbeek en Noordwijk 1886, Boerl.; polder Nieuwkoop 1901, G. en Jongm.; Ruigenhoek 1893,

S.; Leiden 1865, H. d. V.; Rodenburgerlaan aldaar 1900, V.; 1902, G. en V.; Zoetermeer, V. S.; Zorgvliet bij 's Gravenhage, V. Z.; S. S.; duinen 's Gravenhage, G. B.; Tedingerbroekpolder bij Voorburg 1900, v. Iterson; Rotterdamsche plassen 1855, O.; Rotterdam, Dumortier; Biesbosch 1888, V.; wiel langs 's Gravendeelsche dijk 1892, Posth.; – Oudenbosch 1894, H. Verhoeven S. J.; Thomaswaard Werkendam 1837, en Middelbeers, 1874, Lac.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; gemeente vloeiweiden Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel; Beugen, Un. 1853; – Ottersum bij Gennep 1876, Lac.; moeras oostelijk van de groote Peel bij Beegden, Un. 1900; Blerik aan den watermolen tegenover Holtblerik 1899, Rieter.

(tusschen Bergen en Suawoude 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; – Punterdiep 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; – Beltrum 1894, Ensink in herb. Ogt.; – Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; Hilversum 1895, Struyk. in herb. pr.; moeras Nieuwersluis, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Hillegommerbeek 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Schuttersweide Dordrecht 1849, Alpherts in herb. pr.; – Helenaveen 1901, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); – Vreeland 1885, P. de Monchy in herb. Heinsius; – Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); – langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); – Velden, Venlo, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); van de groote

Peel naar Roermond, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens: Pemptades 1583, Kruidt Boeck 1608, 1618 en 1644, de Lobel, Kruydt Boeck 1581 (hierin: „In de veen van Hollandt bij Amstelredam hebbe ickt dit jaer 1581 ghepluckt daert overvloedich groyet onder 't deck-Riet"), Clusius, Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1096. **L. vulgaris** *L.* Op vochtige beschaduwde plaatsen, aan waterkanten, in grienden. ♃. *Juli – Sept.*

[Aanm.: De gewone vorm heeft overstaande bladen; somtijds zijn er 3 of 4 bladen tot een krans vereenigd en dikwijls draagt ieder dier bladen een bloeisteel. Ik heb deze bladstand hieronder door de cijfers (3) en (4) aangegeven.]

In Herb.: Texel, Dicklanderwegje 1868, en Gerritslanderdijkje tusschen de Koog en de Westen 1868, Holk.; Midsland Terschelling, Un. 1886; – Friesland, herb. v. H.; Kollum 1873, H. d. V.; Veenwouden, Sprée; weg Veenwouden naar de Valom 1860, J. M. de Boer; Giekerk, Koudum 1849, en 1853, S.; – Haren 1856, Strat.; – Meppel, v. Heijn. (2, 3 en 4); – Kampen 1850; Zalk 1848, R. B. (3 en 4); Zwartewater bij Zwolle 1900, (3 en 4), en Heino 1901, L.; Deventer 1876, K.; Halb.; Dalfsen 1832, Thorb.; Markelosche veen, Un. 1897; Almelo, v. Lennep; – Harderwijk, (ook 4) en Nijkerk, Hoevelaken, R. B.; park achter 't Loo 1858, O.; Zutphen, G. B. (3); 1881, C. v. d. Broek (3); Vorden 1885, Groll; Wildenborch 1832, Star.; Lochem, Fockema; veenplassen Doetinchem 1884, Boerl. (3); Corenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1897 (vergroening en 3); Fuunte 1875, R. E. de Haan; Arnhem, Pierot; Nijmegen, B.; v. H.; N. en Th. Abel.; Wijchen 1850, Th. Abel.; Lekoever bij Culemborg 1899, Backer; – langs de beek Lokhorst, Garj. (3 en 4); Amersfoort 1860, R. B. (ook 3); Darthuizerberg 1835, D. S.; Natte bosch

Zeist, W. K. (3); Doorn 1869, O. (3 en 4); tusschen Westbroek en Maartensdijk 1835, D.S.; Achttienhoven 1863, Coll. Nat. (3); Utrecht, C. A. Bergsma; 1828, v. H.; Rhodestein bij Neerlangbroek, v. d. T. (3); Oud Loosdrecht 1845, P. A. Richard; zandplaat Wijk bij Duurstede 1857, Knüttel; — Naarden 1864, O. (3); Sphagnetum Diemen 1857, Knüttel; Vreeland, Naarden, Kortenhoef, M. D.; Zijdelmeer, Boerl.; Sloterweg langs den Schinkel, Fl. Amst.; Schoorl 1869, Hoek; Breesaap 1871, Boerl.; Halfweg, Kerb.; Haarlem, v. H. (ook 3); Bentveld 1839, Buse; Overveen 1842, Heijbrock (P. N. S.) (3); vuurtoren aan den hoek van het Spaarne achter Heemstede, v. d. T. (4); — Lisse 1844, O. (3); Leiden, Dz. (3); 1835, Mb. (ook 3 en 4); 1843, Perin; Forsten; Endegeest, O.; Wassenaar, Destrée; duinen aldaar 1882, V.; Zanderij aldaar 1832, en Raaphorst 1832, S. S. (als var. *pubescens*); groot Hazebroek, en Haagsche bosch, Perin; Beeklaan 's Gravenhage 1844, v. d. Cop; Loosduinen, Destrée; Delft 1844, de Br. (als *paludosa*, Cfr. Verslag 1849); Maasdijk, V. Z. (2 en 4); Kralingsche veer, Charlois, Rijsoord, Overmaas en langs de Rotte, v. d. Voo; Devel bij Heer Oudelandsambacht 1882, V. (4); Merwepolder Dordrecht 1836, Lac. (4); — duinvallei Haamstede 1887, L.; Zuid-Beveland, Oosterzwake 1838, (2, 3 en 4) en Oranjezon 1838, v. d. B. (3); Nieuw en St. Joosland 1877, L. (4, ook met 4 bloemtakken); Vlissingen 1845, v. d. Cop; Koewacht 1864, A. W.; — Speelhuis Breda, v. A. (2 en 4); Waalwijk, Thomson; Vuchtsche heide, v. Hov. (3); Eindhoven, Dz. (3); — Venlo 1899, Garj. (*viresc.*); Amby, v. Hov. (3); 1870, Groll; Ravelsbosch Schinnert 1901, V.

(Bosch te Olterterp 1868, v. Tuinen; Maadlanden Oldeboorn 1865 en aan den kant van de Boorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kui-

per; Rottevalle, J. Kuipers (3); — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert (3) in herb. Heukels; Enter 1897, Ogt. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust (3); Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; in een boschje op een kribbe aan den Lekkendijk 1846, Alpherts in herb. pr.; niet zelden langs slooten Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, Beusichem, — Driebergen, Vreeswijk, C. A. Backer; Overlangbroek, J. Kennephaas; Baarn, Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Ankeveensche plassen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Jan Tabak nabij het kerkhof 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam, F. Hulk (3); Ilp, W. H. ten Seldam; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Noordwijkerhout 1886, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang 1893, en Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr. (3); Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Everdingen, C. A. Backer; Rotterdam, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen; H. v. d. Linden (4) in herb. Heukels; Oud Alblas 1898, Posth. in herb. pr.; Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — Domburgsche manteling 1892, Ogt. (3) in herb. pr.; Oost Kapelle 1877, L. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; — Sleeuwijk, Sprang, C. A. Backer in herb. Heukels; Oisterwijk 1894, Ogt. (4) in herb. pr.; Vucht 1871, Costerus (3), in herb. pr.; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 200); Schiermonnikoog 1860, S. (1. V*. p. 230); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering en van hier naar Oude Wetering,

Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Hasselo, Oldenzaal, de Poppe, Twikkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, — spoorweg Eibergen, tusschen Eibergen en Zwilbroek, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Kannenburg, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 350); aldaar en Aardenhout, Vogelenzang—Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Alblasserwaard, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — Al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 129); Hoek en (als *β. paludosa*) Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); — Mallenburg, Woensdrecht en langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 547); Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — Blerik, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); rechter Maasoever Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Roermond, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

1097. **L. punctata.** *L.* Moerassige plaatsen in Zuid-Oost Europa, echter als sierplant gekweekt en nu en dan verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Apeldoorn 1872, K. A. (volgens Arch.

2. III. p. 196) aan een sloot tusschen de Pasch en Maria'slust, door terreinsverandering in 1875 aldaar verdwenen); — 's Gravenhage, G. B.; — Bulteveen bij Erprath 1895 en 1896, Rieter.

Bovendien: aan de Haarlemmermeer tusschen het riet, L. Hort. Cliff. en langs de Maas achter 's Gravezande, Schwencke volgens de Gorter.

1098. L. Nummularia *L.* Algemeen aan slootkanten, op vochtige beschaduwde plaatsen, in venen. ♃. *Mei – Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1849, S.; 1862, J. M. de Boer; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, en Kampereiland, R. B.; Spoolde bij Zwolle 1846, S. Schutte; Zwartendijk 1847, T.; Deventer 1876, K.; Brinkgreve aldaar, Romb.; Almelo, v. Lennep; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello 1843, Cop; P. v. Delden; Apeldoorn 1872, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; Sillevolde, Un. 1885; Arnhem 1881, Boerl.; Nijmegen B.; N. en Th. Abel.; Perin; Thomson; Doorwerth 1878, L.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); — Amersfoort, R. B.; Leusderweg aldaar 1847, v. d. Roemer; Hamersveld, Garj.; Doorn 1869, O.; Bunnik en Driebergen 1857, Knüttel; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, D. S.; 1879, A. C. en W. A. Oudemans; Abstee onder Utrecht, v. d. T.; Odijk 1865, Knüttel; Wikkenburg 1828, Wtt.; Loenen 1884, Exc.; Vreeland 1869, Hoek; — venen tusschen Kortenhoef en Vreeland, P. A. Richard; Weesp 1862, Coll. Nat.; Uithoorn 1870, en Legmeerdijk, Boerl.; Oud Diemen, Lac.; Jaagpad 1839, Romb.; langs den Schinkel, Sloterweg, Fl. Amst.; Haarlem 1874, Groll; Overveen 1870, Boerl.; Brouwerskolk 1838, Romb.; Kraantje Lek 1842, Heybr. (P. N. S.); — Leiden 1830, Forsten; 1833, 1835, Mb.; 1835 en 1840, S. S.; 1843, Perin; 1856, S.; Valkenburg, Kramer; Duifhuislaan 1843, O.; Leimuiden, Exc. 1883; Waalsdorper-

weg, Barger; Haagsche bosch, Destrée; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Delfshaven 1892, v. d. Voo; de Heuvel park Rotterdam 1901, Jongm.; Feyenoord 1846, Groshans; huis ten Donck 1901, Jongm.; Rhoon 1870, Schepman; Zwijndrecht 1878, Posth.; Dordrecht 1836, Lac.; 1850, Cop; 1882, V.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren, B. W.; weg van Middelburg naar Grijpskerke 1880, Buijsm.; Zeeuwsch-Vlaanderen 1863, en St. Kruis 1861, A. W.; — tusschen Ginneken- en Boschpoort Breda, en te Vucht, v. A.; Rosmalen, en — Maastricht, v. Hov.; Beek 1871, Lac.; Oud Valkenberg 1864, H. d. V.

(Grintweg tusschen Oldeboorn en Akkrum 1869, v. Tuinen; Hallum 1864, v. d. Ley; pastorie Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1897, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Engbergen, M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Breukelen 1871, Costerus in herb. pr.; Wijk bij Duurstede, B. J. v. Wagensveld; Overlangbroek, J. W. Kenniphaas; Houten, Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Keverdijk Ankeveen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Naardermeer 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, J. Koornneef; Ilp, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; 's Gravezande, J. F. Wichard; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. Heukels; Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Oranjezon tusschen Vrouwenpolder en Oostkapelle 1889, Ogt. in herb. pr.; Goes 1874, Posth. in herb. pr.; — onderste molen

Venlo 1899, Rieter in herb. pr.; Spaubeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Dalen, Coevorden, Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Twikkel, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen, — spoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 620); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. I. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Beekbergen, K. A. (Arch. 2. III. p. 196); Kannenburg, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 401); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 130); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 124); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Woensdrecht en langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Vlootmolen, Stramprooi, Un. 1900

(Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

f. *pedunculis folio longioribus*, te Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 311).

1099. **L. nemorum** *L.* Beschaduwde vochtige plaatsen in boschrijke streken. ♃. *Mei—Aug.*

In Herb.: Meppel 1846 en oud bosch bij het Hoogeveen, v. Heijn.; — boerenerf Cromhoff in het bosch te Lonneker 1882, Pauline v. Deinse; de Lutte, Un. 1895; — Beekbergerwoud 1846, S. S.; 1833 en 1834, Wtt.; 1852 en 1873, K. A.; 1869, S.; Woold bij Boveld 1875, R. E. de Haan; Lage bosch kasteel Middachten 1897, Posth. en K. A.; Oorsprong bij Arnhem 1844, Lac.; Hemelsche berg 1847, Lac.; Rozendaal bij Velp 1874, Groll; 1901, C. Lotsy; — Liesbosch, Un. 1852, 1874, v. A.; 1876, O.; 1897, V.; Ulvenhoutsche bosch, Un. 1852; — beekje Plasmolen 1856, v. d. B. en Th. Abel.; 1868, O.; Maastricht, v. Hov.; Gronsveld, Un. 1861; Ravelsbosch bij Schimmert 1901, V.; onder akkermaalshout aan de Geul tusschen Houthem en Valkenberg 1899, en Houthem 1901, Rieter; Wylre 1866, H. d. V.; Gulpen, Un. 1861; bosschen Vaals en Gulpen 1883, K.; Eperheide, Exc. 1889; Streythagen 1899, G. en V.

(Oldenzaal, Dr. W. Gleuns in herb. Posth.; Borne 1899, Mej. H. v. d. Pauwert; Zuider Eschmarke, Broekheurne, Aamsveen, langs de Glanerbeek, Linderzijde, M. J. Blijdenstein in herb. Heukels; — Schuijbergerbosch 1889, Struyk. in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.; Vaals 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Meerssen, Un. 1861 (Arch. 1. V*. p. 412); tusschen Beek en Bunde 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 24); Beek—Elsloo; tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld in het veen te Uilenpas, de Gorter.

Primula *L.*

1100. **P. acaulis** *Jacq.* Vochtige beschaduwde plaatsen en in de duinen. Waarschijnlijk bij ons slechts vluchtelingen uit vroegere tuincultuur, daar de plant nog tegenwoordig algemeen als sierplant gekweekt wordt. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Bosch Epemastate te IJsbrechtum 1879, J. M. de Boer; — Vleuten, Broers; in een bosch bij het huis den Eik tusschen het huis den Ham en de Haar bij Vleuten 1835, D. S.; — Haarlem 1884, H. v. Eeten; Aardenhout, v. d. B.; Dz.; 1867, O.; 1870, Groll; Groot Bentveld, S. S.; 1836, Mb.; Haarlemmerhout 1873, Boerl.; Marienbosch bij Heemstede 1885, V.; Vogelenzang, Dz.; 1833, S. S.; v. d. T.; 1850, A. W. Hartm.; 1861, S.; 1872, Hoek; Boerl.; braakliggend boschje naast de Waterleidingsbeek bij Vogelenzang 1896, V.; bosch van Bennebroek 1850, A. W. Hartm.; — Noordwijkerhout 1840, S. S.; Noordwijk, Wtt.; Hillegom 1834, Wtt.; S. S.; Haagsche bosch 1823, V. Z.; G. B.; v. H.; Groot Hazebroek onder Wassenaar 1902, V.; — Serooskerke en op vele plaatsen op het eiland Walcheren 1867, v. H. Jr.; Walcheren 1838, en Domburg 1839, v. d. B.; Middelburg 1881, B. Jelgersma.

Over de var. *β. caulescens* zie onder *P. elatior.*

(Zandvoorderlaan bij het Naaldeveld, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; tusschen Haarlem en Zandvoort 1886, Velserend, Costerus in herb. pr.; Vogelen-

87

zang 1891, Struyk. in herb. pr.; 1893, Ogt. in herb. pr.; – bosch te Duinbeek bij Domburg 1898, Ogt. in herb. pr.; Serooskerke (Walch.) 1874, L. in herb. pr.)

β. caulescens: Moesbosch (Walch.) 1874, L. (volgens aanteek. Lako zijn bij dit exemplaar de bloemen ten deele grondstandig ten deele vormen zij een scherm met een gemeenschappelijken schermsteel van ongeveer 7 c.M.)

Bovendien: Boekenrode, Hartenkamp, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); – Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 130).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1101. P. elatior. *Jacq.* In weilanden en op grasgrond in boschrijke streken. ♃. *April–Mei.*

In Herb.: Nieuwe Wetering te Zwolle 1891, 1892, Carmigg. en L.; Okse, K.; – Eng bij Halle op de Veluwe 1834, Voorst, en Eng bij Voorst, Wtt.; Zutphen, Gronem.; Vorden 1876 en 1887, Groll; langs de groote Wetering en de Leygraaf tusschen Beekbergerbroek en Terwolde 1862 en 1873, K. A. (reeds 1853 aldaar K. A. volgens Arch. 2. III. p. 197); dorpsbuurt bij het buiten van den Heer H. Willink in overvloed langs de Slingerbeek (straatweg naar Odink) en de Ratumsche bosschen 1873, R. E. de Haan; Willinkhof bij Winterswijk, Un. 1859; Beekbergerwoud 1833, 1834, Wtt.; 1846, S. S. (als *P. veris*); lage bosch bij het kasteel Middachten 1897, Posth. en K. A.; Middachten, Buse; Nijmegen, B.; Wtt.; Ubbergen 1868, v. H.; 1882, G. Molengr.; achter Simple Villa tusschen Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; huis Ubbergen 1846, G. Deijn.; 1868, v. H.; – Hamersveld 1892, Garj.; 1892, Heinsius; Baambrugge 1835, v. d. T.; – Ulvenhoutsche bosch bij Breda, Kuyper van Waschpenning; 1841, Lac.; (als? *P. acaulis β. caul.* Cfr. Prodr. Ed. I. p. 210); 1842, v. d. T.; 1875,

v. A.; St. Oedenrode, Dz.; — algemeen langs de Geul, Geulhem 1897, V.; bosch te Meerssen, Un. 1861 (als *P. veris*); Savelsche bosschen bij Gronsveld 1894, en Stibbe 1897, V.; St. Jansbosch bij Valkenberg, Exc. 1889; Slenaken 1885, K. en G.; Platte bosschen 1899, G. en V.; Hopel 1899 (misschien hybride?); Schinnen 1869, Lac. (kerksleutels); Vaals 1900, G. en V.

(Etten, Mej. M. S. Rust; Ulvenhoutsche bosch, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130 *); — Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Tot deze soort moeten ook gebracht worden de planten gevonden bij Endegeest herb. v. H., Kipp; Rijnzigt bij Leiden 1863, S.; Leiden, Perin (ook caulescens), Kerb. en Mb.; en de reeds vroeger vermelde β. caulescens; „op de door Mulder aangegeven plaats voor P. veris bij Leiden 1835, Mb. en Haagsche bosch, V. Z. Deze door Nic. Mulder: „Commentatio etc..... Elenchus plantarum quae prope urbem Leidam nascuntur 1817 p. 29" opgegeven plaats is: aan eenen ruigen slootwal bij het Buiten, Rijn-, Stad- en Veldzigt genaamd, buiten de Morschpoort. Aan den Singel, tusschen de Witte en Koepoort." Men ziet op deze plaats is ijverig gezocht, met het bekende gevolg dat vele latere botanisten niet P. acaulis, doch P. elatior aldaar gevonden hebben. De Linneaansche soort P. veris, werd echter verdeeld in een var. α., onze tegenwoordige P. elatior Jacq., en een var. β. onze P. officinalis. P. elatior wordt algemeen voor den stamvader onzer tuinprimula's gehouden, die dan ook in vele vormen en kleurenvarieteiten bekend zijn. Vele der in ons land verzamelde planten zijn dan ook bruin, zooals die uit

*) Deze opgave schijnt te steunen op de door Pelletier vermelde groeiplaats, daar deze in Arch. 2. VI. p. 124 als eerste vinder vermeld wordt. Later in Tijdschr. XII. p. 16, Enum. Zeel. III. wordt de plant ook als door Blaas op Walcheren gevonden vermeld. Kan hier ook verwarring zijn met P. acaulis?

de buurt van Leiden, waarbij nog gevoegd kunnen worden Zutphen, Wtt. en Sassenheim 1863, S. (calyx dilatato) Toch schijnt de stamvorm nog niet zoo geheel zeker te zijn; men vergelijke hierover wat Vilmorin aangaande zijn zaaiproeven mededeelt; hij vermoedt dat onze tuinprimula's bastaarden zijn van P. elatior, P. officinalis en P. variabilis. Zie Vilmorin's illustrirte Blumengärtnerei, herausgeg. von Grönland und Rümpler 1873, p. 989.]

1102. **P. officinalis** *Jacq.* In weilanden, in boschrijke streken. ♃. *April—Juli.*

In Herb.: Diepenveen 1877, K.; tusschen Losser en Oldenzaal 1898, G. en V.; — Beekbergerwoud 1833, Wtt.; 1853, K. A.; Voorst 1834, Wtt.; 1877, K.; Zutphen 1846, T.; R. B.; uiterwaarden aldaar 1834, Wtt.; 1835, Mb.; 1882, C. v. d. Broek; bij Zutphen op de stadsweide aan het voetpad naar Gorssel, nabij en vooral op de batterij de Poll 1834, Wtt.; 1846, T.; 1847, Cop; Bronsbergen 1880, Snijders; in een boomgaard nabij Zutphen bij den straatweg naar Gorssel 1846, Cop; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; (als *farinosa*?); Ubbergen, N. en Th. Abel.; 1844, Th. Abel.; Tiel 1869, O.; Linge uiterwaarden bij de Hamsche brug te Drumpt 1872, Post; Veldzicht onder Herveld 1896, Backer; Culemborg, H. S.; — Hamersveld 1895, Garj.; — Rhijn, stad en veldzicht buiten de Morschpoort, Perin (??); — Vucht, v. Hov.; — weiland tusschen kerkhof en weg naar de onderste molen onder Venlo 1896, Rieter; algemeen Zuid-Limburg 1897, V.; Meerssen, Un. 1861; Maastricht, Thomson; bosschen Gronsveld 1897, V.; uiterwaard Maas bij Gronsveld 1894, V.; St. Pietersberg 1866, H. d. V.; 1894 en 1897, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; bosschen aldaar 1869, Lac.; bosschen tusschen Epen en Vaals 1897, V.; Selzerbeek bij Lemiers 1900, G. en V.

(Lemselo onder Weerselo 1902, Postma in herb. L.; Zuider Eschmarke, Wooldrikshoek, Twekkelo,

Glanerbeek, M. J. Blijdenstein; — Westervoort, K. F. W. Rooseboom in herb. Heukels; IJsel bij het fort de Poll 1881, Ens. in herb. L.; — Wester Spaarne 1893, — Haagsche bosch 1894, V. Suringar in herb. pr.; — vochtige weide bij de vier paardjes, Rieter in herb. pr.; Houthemmerberg 1902, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: Overvloedig in een weiland nabij Brinkgreve bij Deventer, Cop (Arch. 1. II*. p. 35, ook Prod. Ed. I. p. 210); — Berg en Dal, Meerwijk, Beek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Beek—Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325); Beek, Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Zoelen en Avezathe door de Gorter.

Glaux *Tourn.*

1103. **G. maritima** *L.* Op vochtige, zilte kleigronden, in de nabijheid der zee. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1902, G. en Jongm.; in de Noord bij de Waal op Texel 1860, Lac.; de Mok aldaar 1881, Groll; Vlieland 1858, Lac.; Ooster- en Westersche veld aldaar 1869, Holk.; Terschelling 1881, Groll; 1886, K.; 1887, V.; de Grie, Dellewal en Groene strand aldaar, Un. 1886; kust Ameland, Kros; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1868, Holk.; Kobbeduinen aldaar 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; Grint 1869, Holk.; — zeedijk Workum en Hindelopen 1853, S.; binnenpad van Arum naar Pinjum 1875, J. M. de Boer; Holwerd 1865, H. d. V.; Ossenzijl 1894, Carmigg.; — stadspolder, Dr. J. A. W. Pott; Zoutkamp, v. H.; Delfszijl 1856 en Uitwierde 1856, S. E. Strat.; — Kampen 1854, R. B.; Kampereiland, R. B.; 1849, T.; broek bij Kampen aan den Zwartendijk 1848, T.; 1848 R. B.; Vollenhove 1893, L.; — Harderwijk 1833, Wtt.; 1835, D. S.; 1864 en 1866, R. B.;

Zuiderzeestrand Elburg 1847, Alpherts; Nijkerk 1876, K. A.; Garj.; Nijkerkersluis 1843, Wenck; – Bunschoten, W. K.; O.; Spakenburg 1894, Garj.; – Noord-Holland, R. B.; Naarden 1864, O.; strand aldaar, Exc. 1882; tusschen Muiden en Muiderberg 1896, V.; tusschen Muiden en Naarden, Exc. 1882; Amsterdam, v. H.; IJ bij Zeeburg 1838, Romb.; 1839, C. D. Wtt.; Fl. Amst.; v. d. Brink; 1845, O.; zeedijk aldaar 1838, Romb.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJkant bij de Willemspoort 1842, Heijbrock (P. N. S.); IJkant 1833, S. S.; 1845 en 1868, O.; Monnikendam 1856, Lac.; Hemmeland 1886 en Marken 1886, Boerl. en V.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; Enkhuizen 1895, Sanders; Oud Karspel 1881, Jelgersma; langs het Noord-Hollandsch kanaal bij Stolpenbrug 1901, G. en Jongm.; Wieringen 1856, Lac.; Helder, en Nieuwe Diep, V. Z.; Wormer, Kerb.; Spaarndam 1870, Groll; kanaaloever bij Spaarndam 1900, Backer; – Katwijk, Forsten; 1835, Mb.; Mallegat bij het Orchisland, Perin; Katwijk aan Zee 1833, S. S.; Sluis aldaar 1836, Lac.; Sekken bij 's Gravezande, V. Z.; Hoek van Holland, V. Z.; 1879, S.; Overkant v. d. Hoek 1886, V.; strandweiden eiland Rozenburg 1895, V.; – Zeeland, Dumortier; Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Goes 1876, Posth.; Walcheren 1893, L.; Hoofd tegenover 't fort de Nol 1845, en Vlissingen, v. d. Cop; Oranjezon 1873, Hoek; Zeeuwsch Vlaanderen 1858, A. W.; kreek tusschen Axel en de Axelsche Sassinge, v. d. T.; de Grouw 1845, en Zuid-Watering, B. W.; – Bergen op Zoom, Schelde, Thomson; Un. 1860.

Als f. *elongata gracilis*, Zuid-Beveland, v. d. B. werd een hoog opgeschoten vorm vermeld.

(Uithuizermeeden, M. Kramer in herb. Heukels; – Huizen 1892, Struyk. in herb. pr.; Mui-

den, Un. 1901, Koning; Rieter in herb. pr.; W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Zuiderzee bij Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; Buiksloot 1901, de Haas in herb. pr.; Zaandam 1876, Schipper in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; den Helder 1894, V. Suringar in herb. pr.; – Hoek van Holland 1892 en Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; – Biezelingen 1894, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen in herb. pr.)

Bovendien: Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 294); – Papenlaan en langs de Zuiderzeedijk Muiden 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); op den zeedijk bij Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 237); – Wilhaak Westland, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 130) en L. (Arch. 2. VI. p. 124); zeedijken Hoek, aan wallen en wegen te Axel, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Koudekerke en Middelburg, Westkapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandpolder, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Cruydt boeck 1554 enz., de Lobel (1581); Pelletier, Vorstius en Munting. Voor Harlingen door de Gorter.

Tribus Hottonieae *Endl.*

Hottonia *L.*

1104. H. palustris *L.* In slooten, poelen, langzaam vlietende wateren, op moerassige gronden, meestal op veenbodem. ♃. *April–Juni.*

(In de hieronder volgende opgaven beteekent (*a*) macrostylis en (*b*) microstylis.)

In Herb.: Giekerk 1882, S. (*a*) (hierbij *Utricularia vulgaris*); Roodkerk en Giekerk 1849, S. (*a*); — Groningen 1856, S. E. Strat. (*b*); — Meppel, v. Heijn. (*a* en *b*); — Kampen 1848, T. (*a* en *b*); 1848, R. B. (*b*); 1849, R. B. (*a*); 1869, Hoek (*a*); Zwolle 1900, L. (*a*); Deventer 1845, T. (*a*); Halb. (*b*); 1876, K. (*a*); Romb. (*b*); Hardenberg 1868, v. d. Scheer (*a*); — Harderwijk 1866, R. B. (*b*); Vorden 1876, Groll (*a*); Ruurlo 1885, Ens. (*b*); Beekbergerwoud 1869, S. (?); Dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan (*a*); Arnhem, Thomson (*a*); Nijmegen, N. en Th. Abel. (*a*); Culemborg, H. S. (*a*); — Hoevelaken 1861, R. B. (*b*); Amersfoort, R. B. (*a*); Garj. (*a*); Doorn, wie? (*b*); Utrecht, C. A. Bergsma (*a* en *b*); 1844, Wtt. (*fasc. b*); 1835, Wtt. (?); G. Deijn. (*b*); sloot grintweg langs de Langbroekerwering dicht bij de Odijkerbrug 1865, Knüttel (*b*); Ezelsdijkje Utrecht, Coll. Nat. (*a*); tusschen de Roobrug en Chartroise bij Utrecht, v. d. T. (*a*); Loosdrecht, Exc. 1884 (*a*); — Amsterdam, v. d. Brink (*a*); Aardenhout 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.) (*a*); Groot Bentveld, V. Z. (*a*); Haarlemmerhout, Kerb. (*b*); — Hillegommerbeek 1860, S. (*a*); Piet Gijzenbrug, Exc. 1888 (*a*); tusschen Sassenheim en Piet Gijzenbrug, v. Dissel (*a*); Noordwijk, v. d. B. (*b*); 1872, Boerl. (*a*); Erforderlaan bij Lisse 1894, V. (*a* en *b*); Teylingerlaan 1857, S. (*b*); Drechsberg 1860, v. H. Jr. (*a*); Warmond 1845, O. (*b* en *a*); Endegeest 1832, S. S. (*b*); Rijnsburg, S. (*b*); Leiden 1830, Forsten (*a*); 1834, Wtt. (*b*); 1835, Lac. (*b*); 1835, Mb. (*a*); Dz. (*a* en *b*); B. W. (*a*); Haagsche straatweg, Exc. 1883 (*b*); venen Nieuwkoop 1901, Jongm. en Valk (*a*); Wassenaarsche achterweg, Perin (*a*); Voorschoten, v. d. Cop (?); langs het proefveld 's Gravenhage (*a*); tusschen den Haag en Loosduinen

1895, G. Barger (*a*); 's Gravenhage, G. B. (*b*); Loosduinen, Destrée (*a*); Rotterdam 1851, O.; Coll. Nat. (*a*); Overmaas 1891, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, C. v. d. Broek (*a*); Dordrecht 1879, Boerl. (*b*); 1882, V. (*a*); Willemsdorp 1886, V. (1 jarig); Heikop bij Vianen, v. H. (*a* en *b*); — Hulst 1846, v. d. B. (*b*); St. Jan Steen 1845, v. d. B. (*b*); Sas van Gent 1865, A. W. (*b*); — (Tilburg?) Hersch (*b*); Vucht, v. Hov. (*b*); v. A. (*a*); — Plasmolen Koningsveen 1897, G. en V. (*b*.)

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; Oldeboorn 1869, v. Tuinen; Andringastate bij Oldeboorn 1863 en — Groningen 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; Eelderwolde (*fasc.*), R. de Boer en H. Kooi; — Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; sloot om de Volenkampen 1843, Alpherts in herb. pr.; Hattem 1891, Ogt. in herb. pr.; Westerbouwing 1893, Veenendaal en Lunteren 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Meent 's Graveland 1899, Koning in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; Delft 1876, L. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Zwijndrecht 1899, Posth. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Katendrecht, IJselmonde, Charlois, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — poeltje bij het Slikkerboschje in de Domburgsche duinen 1892, Ogt. in herb. pr.; — spoorweg Boxtel —Eindhoven, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); Steenwijkerwolde, Giet-

hoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oele, Brinkhuis, Woolde, Borne, Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 225); Markelo, tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen — weg spoorweg naar Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Kannenburg, Wissel, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Hatertsche broek, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130, is volgens Arch. 2. VI. p. 124 opgave afkomstig van Pelletier); Overslag, A. W. (Arch. 1. IV. p. 298); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Ter Horst, Sevenum, Lac. (Arch. 2. V. p. 25); Maastricht, Amby, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 325); Beegden, Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Tribus Samoleae *Endl.*

Samolus *Tourn.*

1105. S. Valerandi *L.* Op vochtige plaatsen, aan slootkanten, in venen en moerassen, gaarne op zilten grond. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; de Hoorn aldaar 1869, Holk.; Vlieland 1858, Lac.; 1868, Holk.; Midsland 1886, Holk.; Groenestrand bij West Terschelling, Un. 1886; Ameland in de duinvlakte 't klein Voormaten 1868, Holk.; Nes op Ameland 1896 en Oert aldaar 1897, V.; Schiermonnikoog 1860, S.; 1867, Holk.; — de Joure, C. A. Bergsma; Harlingen, Sprée; Bolsward 1864, J. M. de Boer;

Dokkum 1865, H. d. V.; Giekerk 1850 en 1882, S.; — Harendermolen 1832, v. H.; — Zwartendijk bij Kampen 1847 en 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; Deventer, Halb.; Diepenveen 1833, Wtt.; Bathmen 1878, K.; Delden, Un. 1895; Goor 1859, v. H.; Markeloosche veen 1897, G.; venen Diepenheim, Un. 1897; — Nijkerkervenen 1843, W.; W. en K.; 1894, Garj.; Zutphen, Reinw.; Warnsveld 1833, Wtt.; Vorden 1873, Groll; de Visch bij Ruurlo 1883, Ens. en L.; Wildenborch 1832, Staring; Eibergen, en Lichtenvoorde, Un. 1859; Middelo bij Winterswijk, Un. 1897; Edesche veen 1894, V.; — de Sathorst en de Hoeve boven Amersfoort 1836, D. S.; Lage Vuursche, v. d. Brink; Utrecht, C. A. Bergsma; Weteringsweg van Spakenburg, I. C. Broers; Vinkeveen 1850, Lac.; Bunschoten, O.; Abcoude, Baambrugge, Asscher; — Sloten aan de Zuiderzee bij Naarden 1901, G. en V.; Oud Diemen, Lac.; 1863, O.; tusschen Muiden en Muiderberg 1854, Lac.; Legmeer 1877, Boerl.; Amsterdam, Asscher; v. H.; 1875, Lac.; Amstelveensche weg, v. H.; Sloten, Fl. Amst.; v. H.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, wie?; talrijk Zwanenwater 1896, V.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Velsen, Pierot; IJmuiden 1896, Exc.; Spaarnewoude 1887, V.; IJdijk Spaarndam, v. d. T.; 1872, 1873, Boerl.; moeras bij de Liede 1900, C. A. Backer; Haarlem, v. H.; 1875, Groll; Haarlemmermeerpolder 1853, S.; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Overveen, en Groot Bentveld 1832, S. S.; — Noordwijk 1843, O.; duinen aldaar 1885, V.; duinpan Leiden 1840, B. W.; Leiden, Forsten; 1835, Mb.; Driesprong aldaar, Boerl.; langs den spoorweg buiten de Morschpoort 1842, O.; langs de Groenesteeg bij Oegstgeest 1837, Lac.; Leiderdorp, v. d. B.; Leimuiden langs het Haarlemmermeer, en Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage 1895, G. Bar-

ger; kanaal aldaar, en Houtrust, V. Z.; greppel korenveld Zwijndrecht 1883, V.; Hellevoetsluis en Quakjeswater 1900, Struyk.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; den Briel 1835, (v. Rees?) P. N. S.; — Zeeland, Dumortier; Nieuwerkerk, Duiveland, Un. 1894; Schouwen en Tholen, Dz.; Zuid-Beveland, Dz.; 1848, v. d. B.; IJersekendamme 1839, v. d. B.; Middelburg 1839, B. W.; Gapingsche weg aldaar 1895, Ogt.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Hoek 1863, A. W.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; Galamadamme 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — op natten zandgrond te Lattrop gem. Denekamp 1900, in herb. Rieter; tusschen Twickel en Borne, Un. 1895, Posth. in herb. pr.; — Diemen 1882, Heinsius in herb. pr.; 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Schoorldam 1868, P. H. Bon in herb. v. Tuinen; Huizen 1892, Monnikendam 1901 en IJmuiden 1896, Struyk. in herb. pr.; Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — Leiden, morschweg 1885, Struyk. in herb. pr.; langs het Hollandsch Diep bij Numansdorp 1903, Kole—Kloetinge 1874, Posth. in herb. pr.; Brouwershaven 1876, Costerus in herb. pr.; Scherpenisse 1877, K. A. in herb. pr.; Wissenkerke, N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1879, L. in herb. pr.; 1902, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1873, L. in herb. pr.; Veere, mevr. Snellen in herb. Heukels; Kapelle, Z.-Bev. 1893, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); — Wieringen (Arch. 1. V. p. 57); — al de Zeeuwsche eilanden A. W. (Arch. 2. III. p. 130); behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 124); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek

en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld bij Pelletier, Vorstius en Munting.

Voor Enkhuizen, tusschen Beverwijk en Velsen, en achter Egmond op den Hoef, pannen bij Staalduin, langs den zee- en maaskant bij 's Gravezande, bij Groningen, volgens de Gorter. Rotterdam, Delftshaven en Uithoorn in Fl. B. S.

[Cyclamen europaeum L. en Cyclamen hederaefolium Ait. werden door Nylandt: Nederl. Herbarius of Kruidboek p. 93 opgegeven als te groeien in sommige bosschen van Walsch Nederland. Perin heeft hieruit begrepen dat deze planten in Noord Nederland gevonden waren en heeft ze dan ook door middel van 's Rijks herbarium bij Nijmegen laten groeien!]

Ordo Globulariaceae *D.C.*

Globularia *Tourn.*

1106. G. vulgaris *L.* Op zonnige kalkheuvels. ♃. *Mei — Juni.*

In Herb.: (Nijmegen, Perin)?; — bij Loosduinen onder de Erica v. S. V. Cfr. Aanteek. v. d. Bosch in Arch. 1. I. p. 384.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Zwolle, achter den Kranenborg en te Heemze door de Gorter.

Ordo Plumbaginaceae *Juss.*

Armeria *Willd.*

(**Statice** L. et Prodr. Ed. I. p. 212.)

1107. A. vulgaris *Willd.* (*Statice elongata* Hoffm. et Prodr. Ed. I. p. 212, *Statice Armeria* Gorter). Aan zeedijken, op schorren, zilte gronden en vochtige

zandgronden. Daar de plant als randen van bloembedden gebruikt wordt, is zij hierdoor nu en dan verspreid. ♃. *Mei—Sept.*

α. **elongata** *Hoffm.* Schijnt bij ons niet voor te komen.

β. **intermedia** *Marsson* (lengte stengel 35—45 c.M. Cfr. Prahl. Kritische Flora der Provinz Schleswig-Holstein enz. II. p. 177).

In Herb.: Vestingwerken Nijmegen 1833, Wtt.; (als *purpurea* Koch?) Aug. 1849, Th. Abel.; aldaar buiten de Molenpoort, N. en Th. Abel.

γ. **maritima** *Mill.* (lengte stengel 3—35 c.M. Bloeit *Mei—Juli*).

1. **genuina** *Marsson.*

In Herb.: Texel bij Oude Schild 1902, Dyt, G. en Jongm.; aarden wallen bij den Burg op Texel 1860, Lac. (als *β. pubescens*); Oostersche veld aan de Zuiderzee Vlieland 1858, Lac.; — op dezelfde plaats als *St. elongata* d. 6 Juni 1875, J. M. de Boer (als *β. pubescens*); Oude Mirdumer klif Gaasterland 1894, L.; — bij de Roskam Kampen 1850, T.; — Spaarndamsche dijk tegen het IJ, S.S.; Spaarndam 1870, Groll; — Walcheren, schorren bij het fort den Haak 1833, G. B. C. v. d. Feen; Middelburg 1842, M. D.; — sloot Breda 1882, Jelgersma.

[Aanm.: Op de Noordzee-eilanden komen kleine, afgevreten, in het algemeen lagere vormen voor. De bladen zijn meestal gewimperd, doch niet alle behaard; alzoo overgangen tot *γ.* 2. Ook de beharing van den stengel is zeer veranderlijk. Deze vorm werd waarschijnlijk als A. humilis Link. onderscheiden; Marsson brengt die onder 2. pubescens, terwijl Prahl haar in het algemeen tot *γ.* maritima rekent. Niet te verwarren met *β.* humilis Mey. Chl. hanov.

2. **pubescens** *Marsson.*

In Herb.: Terschelling 1887, V.; Dellewal aldaar, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; Ameland

1865, H. R. v. d. Ley; oostergrieën bij de Koog op Ameland 1869, Holk.; Nes aldaar, Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Stavoren, C. A. Bergsma; Lemmer 1865, en Gaasterland 1865, H. d. V.; Oude Mirdumerklif aldaar 1894, L.; — Schaphalsterzijl, v. H.; — Kampen, R. B.; bij de Voorst en langs den zeedijk Vollenhove 1893, L.; station Deventer 1876, L. J. v. d. Veen; — Harderwijk, Dumortier; 1835, D. S.; 1863, R. B.; heidegrond Nijkerk, Stolz; — IJ bij Amsterdam, v. H.; 1850, Lac.; Marken uiterwaard 1886, Boerl. en V.; Hoorn, C. A. Bergsma; Urk 1852, B. de Wit; 1884, S.; Nieuwe Diep, V. Z.; — Zeeland, Dz.; Bruinisse 1887, L.; Zonnemaire 1872, W. K. J. Schoor; schorren St. Philipsland 1890, L.; Scheldedijk Biezelinge 1894, Ogt.; buitendijken en schorren tusschen Borsele en de Wilhelminadorp Z.-Bevel. 1884, L.; Zuid-Beveland 1840, haven Goes 1838, Zandkreek 1840, langs het Sloe 1847 en schorren Westerschelde 1843, v. d. B.; Walcheren, v. d. T.; schorren bij het fort de Haak op Walcheren 1833, G. B. C. v. d. Feen; Breezand, B. W.; duinpan tusschen Oost- en Westkappel, v. d. T.; Oranjezon 1841, v. d. B.; 1841, v. d. T.; kanaal Middelburg 1874, Lac.; Schelde voor Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, en St. Clarapolder 1861, A. W.; — Schelde bij Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860.

3. **glabra** *Marsson* (lengte stengel 4—40 c.M.).
In Herb.: Texel 1857, Harting; Koogerweg en Waterweg Nederlanden, S. P. Huizinga; Ameland, Coll. Nat.; Schiermonnikoog 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Metslawier 1860, S.; Tjongerzyl, herb. v. H.; Riesbuiten 1853, S.; Oude Mirdumerklif Gaasterland 1894, L,; —

op den noordpolderzijl bij Usquert 1856, S. E. Strat.; Schapholsterzijl aan het Reitdiep 1835, v. H.; zeedijk Dijkshoek 1829, v. H.; – Zwartendijk Kampen, R. B.; Dronten 1870, Hoek; Schokland 1884, S.; – Harderwijk 1833, Wtt.; 1835, D. S.; 1836, v. H.; 1865, R. B.; bosch van Leuveren 1850, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Elburg, v. Heijn.; – zeedijk Spakenburg 1894, Garj.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; – strand tusschen Naarden en Muiderberg v. d. T.; Exc. 1882; Naarden, v. H.; 1864, O.; Muiderberg 1824, v. H.; Kerb.; 1864, Coll. Nat.; Amsterdam, V. Z.; zeedijken aldaar 1835, Mb.; Oosterdoksdijk 1843, M. D.; 1868, O.; Noorder IJ, Boerl.; IJ bij Zeeburg 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1843, M. D.; Zeeburgerdijk 1843, O.; Fl. Amst.; Spaarndammerdijk aldaar 1833, S. S.; zeedijk Sloterdijk 1841, Romb.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1868, O. (met zand uit Naarden aangevoerd); IJ bij Zaandam 1836, Mb.; Westzaan en Zaandam, Kerb.; zeedijk Monnikkendam 1873, Boerl.; Hemmeland aldaar 1886, Boerl. en V.; Hoorn 1894, Groll; Enkhuizen 1894, Sanders; Urk 1852, B. de Wit.; 1884, S.; Wieringen 1856, Lac.; den Helder, herb. v. H.; Nieuwe Diep, V. Z.; – Sekken Hoek van Holland, V. Z.; – Zeeland, Forsten; – Schelde bij Bergen op Zoom 1841, Lac.; – Geul tusschen Epen en Mechelen 1901, G. en V.; langs de Geul bij Epen 1885, K. en G.; langs de Geul van Cottesen tot Gulpen 1872, Lac.

(dijkje tusschen Waal en Burg op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; Terschelling, Grie 1895, Heukels in herb. pr.

γ. maritima: tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, Holk.; 1867, v. Tuinen; zeedijken Gaasterland 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Oldeholtpade,

W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Groningen, v. H. in herb. v. Tuinen; — Elburg aan de oevers van de Zuiderzee 1843 en 1847, Alpherts in herb. pr.; — Valkeveen 1899, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1901, Posth. in herb. pr.; aldaar, F. Hulk; Valkeveen en Amsterdam, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; 1883, Heinsius in herb. pr.; Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1896, Costerus in herb. pr.; 't IJ bij Westzaan 1876, Schipper in herb. pr.; Marken 1893, Wieringen 1894 en den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; — buitendijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — zeedijk Zierikzee 1894 en Wolfaartsdijk 1897, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.

2. *pubescens flor. albis:* St. Philipsland 1890, L. en Brakman in herb. L.)

Bovendien: (zonder aanduiding van varieteit): Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Wilhaak Westland, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Zierikzee, Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Rammekens en Rithem, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

γ. maritima: tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens: Cruydeboek 1563, Stirpium 1583 enz., en Munting.

[Aanm.: De plant schijnt te ontbreken in Noord-Beveland, althans in Arch. 2. III. p. 130 geeft Walraven op alle Zeeuwsche landen, behalve Noord- en Zuid-Beveland en Tholen; in Arch. 2. VI. p. 124 daarentegen geven Walraven en Lako aan alle landen, behalve Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen.]

Statice *L.*

1108. **S. Limonium** *L.* Op schorren en aan dijken, langs het zeestrand. ♃. *Juni—Sept.*

In Herb.: Coxdorp Texel 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; op rijpe schorren Zuiderzeekant Texel 1867, H. d. V.; Oostereind en Eierland Texel 1868, Holk.; Eierland 1857, Harting; oesterbedden Texel 1868, Holk.; Terschelling 1886, K.; 1887, V.; schorren West Terschelling 1878, Holk.; 1897, V.; West Terschelling 1868, Holk.; Dellewal, Un. 1886; zeer algemeen Grint 1869, Holk.; Nes op Ameland, Hinxt; S. P. Kros; zuidkust Schiermonnikoog 1860, S.; Kobbeduinen aldaar 1869, Holk.; – Dijkshoek 1829, v. H.; v. Heijn.; Harlingen, Hinxt; bij den hoek van Zurich 1875, J. M. de Boer; – den Helder 1833, herb. S. S.; V. Z.; 1892, G. en Heinsius; Willemsoord 1845, Buse; Nieuwe Diep, V. Z.; Enkhuizen 1894, Sanders; – Ouddorp 1894, Boerl. en V.; – Zeeland, Koemans; Zeeuwsche dijken 1846, (B. W.?); schorren Zeeland 1839, Lac.; Westerschelde Schouwen 1839, v. d. B.; Zierikzee, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Walcheren 1834, Wtt.; Oranjezon 1868, Plugge (herb. O. N°. 268); Arnemuiden, v. d. B.; Middelburg, Forsten; haven aldaar, v. d. B.; kanaal aldaar, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; strand aldaar 1882, Buijsm.; Terveere 1883, K.; Neuzen *) en Hoek 1862, A. W.; – Bergen op Zoom, Un. 1860; 1877, K.; Schelde aldaar, Thomson; 1888, Groll; Hoek; Wouwsche plantage 1884, V.

---

*) A. Walraven teekent hierbij aan (Arch. 1. IV. p. 298): „Deze plant, door Hondius te Neuzen op de schorren gevonden en het eerst als inlandsch bekend gemaakt, komt hier nog zeer menigvuldig voor. Het is niet onwaarschijnlijk, dat hieronder verschillende vormen of soorten schuilen. Cfr. Dodoens Cruydt-Boeck van 1618, p. 569 „daer Petrus Hondius dat selve met groote menigte aen de zeedijcken van Vlaenderen bij Axel ende Terneusen tusschen het Tripolium ghevonden heeft, wel anderhalven voet oft twee voeten hooch werdende," Pelletier. In Petri Hondii Dapes inemptae of de Moufeschans A°. 1621 p. 806 wordt 't Limoen-cruyt genoemd.

β. parvum Bellidis minoris folio ontbreekt. Zie Prodr. Ed. I. p. 213.

(Polder het Noorden Texel 1902, H. R. Hoogenraad in herb. pr.; — Wieringen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — buitendijk Herkingen 1871, Costerus in herb. pr.; — walletje in het schor Cortgene 1883, Schipper in herb. pr.; bij het fort Rammekens 1873 en Kadzand 1878, L. in herb. pr.; — Bergen op Zoom 1884, Posth. in herb. pr.; Toolsche veer aldaar 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen tusschen den Oever en Oosterland 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 234); — 's Gravezande, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Hondius en Munting.

1109. S. Thouini *Viv.* Plant van Zuid-Spanje en Noord-Afrika, Griekenland, Palestina, Arabië, Onder-Egypte en Zuid-Perzië. ⊙.

In Herb.: Amsterdam 1901, Heukels.

Ordo Plantaginaceae *Juss.*

Littorella *Bergius.*

1110. L. juncea *Bergius* (*L. lacustris* L. et Prodr. Ed. I. p. 213). Op vochtige heide-, duin-, zand- en veengronden, aan plassen en meeren. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1902, Dyt, G. en Jongm.; tusschen het Groot Vlak en het Pompevlak bij den Hoorn Texel 1868, Holk.; Mientegronden Texel 1860, en Eerste Jan Douwes vallei Vlieland 1858, Lac.; Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1887, V.; Doodemanskisten aldaar, Un. 1886; Liesterplak

aldaar 1886, K.; klein vaarwater tusschen Buren en de Koog op Ameland 1868, 1869, Holk.; – Giekerk H. K. Hommels; – Harendermolen 1835, v. H.; Zuid-Laren 1858, S. E. Strat.; Meppel, v. Heijn.; – veenplas langs de S. S. te Staphorst 1898, L.; Deventer, v. d. Cop; Okse 1877, K.; Almelo, Un. 1870; Boekelerhoek te Lonneker 1893 en Mensinkhoek aldaar 1901, L.; – Harderwijk, v. Heijn.; Apeldoorn, Wtt.; 1877, K.; langs het kanaal aldaar 1874, K. A.; vijvers park het Loo 1858, O.; Voorthuizen 1833, Wtt.; Wageningen, Ede, Venendaal, Renswoude 1884, K.; heide bij de Ginkel onder Ede 1890, v. Vloten; Doetinchem 1885, Groll; Winterswijk, en Lichtenvoorde, Un. 1859; Maasdijk Heumen 1864, Herrenkohl (als *β. erecta*); grintweg Wijchen 1850, Th. Abel.; Wijchensche venen 1897, G. en V.; veer te Katwijk aan de Maas, Un. 1853; langs de Waal te Bommel, v. S. V.; – Hoevelaken 1897, Garj.; Oud Leusden, Kraamw.; Hazenwater Oud Leusden 1837, D. S.; tusschen Amersfoort en Leusden v. d. T.; Vogelenwater Oud Leusden 1846, v. Hov.; vijvers Zeisterbosch 1851, O.; – heide Hilversum, Un. 1872; tusschen 's Graveland en Loosdrecht, V.; Nieuw Loosdrecht 1839, Lac.; oevers Zwanenwater 1896, V.; Callantsoog 1877, Lac.; Groot Bentveld 1833, S. S.; 1837, Mb.; Rozewater 1833, S. S.; 1846, Buse; duinvallei Zandvoort, Buse; – laagte aan de Lek te Vianen, v. d. T.; Quakjeswater 1900, Struyk.; – Groote meer Hoogerheide, Un. 1896; tusschen Rijen en Dorsten 1842, v. d. T.; rietven Oisterwijk, G. Broers; Esch bij Boxtel 1847, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; links van den provincialen klinkerweg bij Vlijmen 1847, v. Hov.; Valkenswaard 1827, v. H.; Peel 1895, G. en V.; Maarhees 1874, Lac.; – Welsche hut, Un. 1893, Groll.

(Ballagepoel bij Vlachtwedde 1899, Schipper in

herb. pr.; — Entersche veen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; — Apeldoorn langs het kanaal naar Dieren 1881, L. in herb. pr.; — Maarsbergen 1889, Struyk. in herb. pr.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Meent Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — heide bij Wolfsven Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groote Peel Beegden Un. 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hollenbergerveld, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Harderwijk, Fl. B. S. (Arch. 1. V*. p. 426); — weg langs de spoorbaan naar Eibergen en tusschen Eibergen en Zwilbroek, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621) (hierbij ook vermeld de forma *radicans*); — Lage Vuursche 1885 — heide tusschen Hilversum en Loosdrecht 1886 en 1888, aan het einde van de Tienhovensche vaart bij Hilveraard 1887, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); — Loosduinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Boxmeer, Un. 1853 Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); — Stramproói, Lac. (Arch. 2. V. p. 25); Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); van Thorn naar de Groote Peel en van de Groote Peel naar Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Plantago *L.*

1111. P. maior *L.* Algemeen op bebouwden en onbebouwden grond, tusschen het gras, aan wegen en dijken, in weilanden enz. ♃. *Juni—herfst.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; West Terschelling, Un. 1886; Terschelling 1868, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S. (ook *minor*); — Meppel, v. Heijn.; Kampen aan de Roscam 1870,

Hoek; Kampen, T.; 1848, R. B.; Deventer 1846, Cop; 1877, K.; – Harderwijk, R. B., Renkum, Buse; Culemborg, H. S.; – plantsoen Amersfoort 1891, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, Coll. Nat.; Houten 1828, en Wikkenburg 1826, Wtt.; Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; – 't Gooi 1827, Wtt.; Uithoorn 1872, en Legmeerpolder, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; M. D.; 1872, O.; huis de Vraag Sloterweg 1844, P. A. Richard; Sloterweg 1839, Romb.; Urk 1852, B. de Wit; Wieringen 1857, Harting; Haarlemmermeer 1853, S. en Hartm.; Haarlem 1873, Boerl.; Spaarne aldaar, Kerb.; Haarlemmerhout 1835, en Overveen 1837, Buse; Bloemendaal 1872, Boerl.; – Leiden 1832, S. S.; 1835, Mb.; Dz.; Forsten; Pierot; Perin; 1842, O.; Wassenaar, Perin; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Delft, v. S. V.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1835, Lac.; 1850, Cop; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Heikop, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Vucht, v. A.

β. **minor** *Cop.* (var. *β*. Fl. B. S. et *minima* p. 766).

In Herb.: Harlingen, Bruinsma; zeedijk Oostmahorn, Hinxt; – Groningen 1856, Strat.; Onland bij Groningen 1839, v. H.; – weg naar Paterwolde, v. H.; Oldendijk Weerdinge, Un. 1889; Meppel, v. Heijn.; – muren bolwerk Kampen 1846, R. B.; 1849, T.; Kolmschate 1846, Tijhaar; Goor 1859, v. H.; – Harderwijk 1834, en Ermelo 1833, Wtt.; heide Uddelermeer, Un. 1849; Nijmegen, Abel. en Pas; Hatertsche broek, N. Abel.; Wychensche venen, Th. Abel.; Beek 1857, O.; Herwijnen 1859, S. (als *media;* de vaak getande bladrand zou doen vermoeden dat de vorm *minor* (*nana*) werkelijk een kleine vorm van *intermedia* (*scopulorum*) was. Zie Gren. et Godr.). – Darthuizen 1848, v. H.; Zeist, W.

K.; de Bilt 1830, v. H.; Utrecht 1833, W t t.; 1838, D. S.; Houten 1833, en Schalkwijk 1833, W t t.; – tusschen Koog en Westzaan, K e r b.; muren voormalig slot te Heemstede, v. d. T.; muur bij het IJ 1836, B u s e; Haarlem, P e r i n; Zomerzorg 1835, B u s e; – Leiden, D z.; 1835, M b.; Valkenburg, P e r i n; Monster 1896, V.; Maasdijk 's Gravezande, V. Z.; Zwijndrecht 1836, L a c.; – Zeeuwsch Vlaanderen 1873, A. W.; – Werkendam, L a c.; Vuchtsche heide, v. H o v.; Nuenen 1839, d e B r.; tusschen Boxtel en Best, v. H o v.

γ. *Winteri* Wirtg. (wellicht dezelfde als *β. P. marina magna* J. B a u h. Hist. volgens d e G o r t e r aan den zeekant bij Muiderberg, Amsterdam, Zandvoort en elders en bij 't Roode Klif in F l. F r i s., waarbij volgens de onderstelling van C o p aan *P. Cornuti* Gouan zou gedacht moeten worden of forma *P. maioris procera?* Cfr. Prodr. Ed. I. p. 214.)

In Herb.: Harderwijk, R. B.

Voorts komen nog de volgende vormen en monstrositeiten voor:

f. *procera* Sonder (als vorm van *P. media*).

Blauwkapel bij Utrecht, C. A. B e r g s m a (bloemsteng 90 c.M.) Misschien dat deze vorm tot γ. *Winteri* behoort.

f. *scopulorum* Fr. (Deze vorm wordt door sommigen tot *P. intermedia* Gilib. gebracht o. a. door L a n g e in Haandbog p. 536. De beschrijving van *intermedia* zooals men die vindt bij G r e n i e r et G o d r o n. II. p. 720 komt echter niet overeen met onze planten.)

In Herb.: Oenkerk 1849, S.; – bouwland Zwijndrecht 1836, L a c. (hierbij ook een vorm *minima*); ! Lek bij de Vaart 1832, v. H. (als γ. *foliis dentatis sinuatis.*)

f. *polystachya* Wallr. In Herb.: langs den

spoorweg bij Rijnwijk, W. K. (zie verslag Verg. 1846); — langs den weg van de ruine der kerk te Hoogelande naar Poppendamme (Walch.) 1886, L.

f. *phyllostachya* Cop. In Herb.: Wolsum 1867, J. M. de Boer; — Winschoten 1897, Schipper; — Deventer 1877, K.; — Leidsche vaart Haarlem 1838, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dordrecht 1838, Lac.

Hierbij nog de bizondere vorm: *Spica in axillis bractearum foliacearum ramosa*, alzoo een combinatie van de beide voorgaande vormen. In Herb.: Uilenput Nijmegen 1868, v. H. (ook *fasciatie*); — polder de Jager Dordrecht 1838, Lac.; Steenplaats buiten de Bredasche poort aldaar 1839, v. d. T.

f. *rosea* Dcsne. In Herb.: Idaard, C. A. Bergsma; — Rijzenburg 1860, Hartsen; — Bussum 1891, v. E.; — klaverland bij 's Gravezande 1845, de Br.

(Groenestrand Terschelling 1895, H. Heukels in herb. pr.; — kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Valburg, Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; — tusschen Diemen en Zeeburg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Jan Tabak bij Naarden 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Vreeswijk, Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1885, Struyk. in herb. pr.; park Rotterdam 1898, Wachter en Jansen; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — voetpad Koudekerke 1889, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874 en Bruinisse 1887, L. in herb. pr.; — Gilze 1879, Posth. in herb. pr.; Almkerk, C. A. Backer in

herb. pr.; — Valkenberg 1901, en Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.

β. minor: Haaksbergen, Un. 1895, Ogt. in herb. pr.; — Bennekomsche meent 1892, V. Suringar in herb. pr.

f. *scopulorum:* kasteel Middachten 1895, Ogt. in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. pr.

f. *phyllostachya:* kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1900, Wachter en Jansen in herb. pr.

f. *rosea:* Driebergen, S. in herb. V. Suringar.)

Bovendien (zonder vermelding van varieteit): Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijk, Steenwijkerwolde enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 195); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Woolde, Borne, Hasselo, Weusthag, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen — Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 227); Vaassen—Epe, Un 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, niet zeer algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); tusschen Gorssel en Bathmen, Cop. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); algemeen Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 58); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894

(Arch. 3. I. p. 51); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kappelsche dijk, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Middelburg, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Veere en Vrouwenpolder, Oosternieuwlandpolder, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Arcen, Hamert, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; St. Pietersberg, Valkenberg, H. d. V.; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Hasselo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226).

1112. P. media *L.* In weilanden, langs wegen en dijken, vooral langs de rivieren. ♃. *Mei—Sept.*

In Herb.: Prins Hendrikpolder Texel 1869, Holk; — Veenwouden, Sprée; — Kampen 1847, 1850, R. B.; Roskam aldaar 1870, Hoek; Wijhe 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Olst 1850, Cop; Deventer 1833, Wtt.; 1840, Buse; 1846, Cop; 1877, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; Twello, Coll. Nat.; Apeldoorn 1873, K. A.; Voorst 1833, Wtt.; Vorden 1876, Groll; Rheedersteeg 1848, P. A. Richard; Arnhem, S.; 1873, Groll; Rijnoever aldaar, Reinw.?;

tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; veer te Poederoijen 1888, V.; Wageningen 1856, v. H.; O.; Renkum, Buse; — langs de Eem 1894, Garj.; tusschen Eemnes en Baarn 1872, O.; Utrecht, C. A. Bergsma; S. S.; 1879, A. C. Oudemans; Houten 1828, Wtt.; batterijen Kromme Rijn, v. d. T.; Wikkenburg en Schalkwijk 1833, Wtt.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam 1875, Lac.; Ringdijk 1838, Romb.; Fl. Amst.; Enkhuizen 1895, Sanders; Bloemendaal 1846, Buse; Exc. 1882; Zomerzorg, Buse; weiland over Caprera Bloemendaal 1847, O.; 1897, V.; Duinvliet, Groll; Overveen 1843, S. S.; beekje van Berkhout, Kerb.; — Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Katwijk 1842, B. W.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningen, V. Z.; IJselmonde 1892, v. d. Voo; straatweg Dubbeldam 1882, V. *); Dubbeldam 1880, Posth.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — Krabbendijke 1884, L.; Zuidzande, v. d. B. en B. W.; weg bij Kloosterzande 1845, v. d. B.; Hulst en Sas van Gent 1863, A. W.; — Werkendam 1835, Lac.; citadel te 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Valkenberg 1866, H. d. V.

β. longifolia G. Meijer (*foliis oblongo-lanceolatis, in petiolum longum attenuatis*) zoo onder anderen Utrecht 1879, A. C. Oudemans (bladen 30 c.M. lang); Ringdijk Amsterdam 1838, Romb.; — 's Gravenhage R. B.

[Aanm.: De vorm *β*. P. latifolia hirsuta minor C. Bauh. Pers. zou volgens de Gorter (Flor. VII. Prov. p. 42) voorkomen veel op Staalduin buiten 's Gravenhage. Deze vorm ontbreekt echter in ons herbarium.]

(Noorderplantsoen Groningen 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — aan een weg in Heetveld bij Vollenhove, L. in herb. pr.; — Wester-

*) Voor Dordrecht reeds opgegeven bij de Aanv. Prodromus (Arch. 1. III. p. 511). Merkwaardigerwijze zijn al deze planten niet meer aanwezig in het door Oop bewerkte gedeelte der Corolliflorae.

bouwing 1893, V. Suringar in herb. pr.; niet zelden Achterweg enz. Culemborg, de Haas in herb. pr.; aldaar, Valburg, Beusichem—Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — tusschen Drafna en Bellafista 1899, Koning in herb. pr.; ringdijk Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr., Diemerbrug 1882, Heinsius in herb. pr.; polderdijk Diemerbrug en Watergraafsmeer 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden, park aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Nieuwlandsche weg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Sloedijk Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; aldaar 1873, L. in herb. pr.; — Sleeuwijk, Rijswijk, C. A. Backer in herb. Heukels; wallen 's Hertogenbosch 1895, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. longifolia. Zalkerbosch 1894, Carmigg. in herb. L.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); tusschen Raalte en Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Brinkhuis, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Weldam, Enter — tusschen Zutphen en Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Zutphen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Nijmegen, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); algemeen aldaar en f. *umbrosa* Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 312); — Voorne algemeen, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Loosduinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 122); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 130, voor Walcheren reeds v. d. B. (in Tijdschr. XII. p. 16); tusschen Middelburg en Rammekens, Un. 1902 (Arch. 3. II.

p. 1035); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); — Venlo, Baarlo, Arcen, Hamert, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Gulpen, Epen, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman. Voor Tiel in Prodr. Ed. I. p. 215, Staalduin bij de Gorter; Wijk bij Duurstede, Hattem, Fl. B. S.; de Blesse, Fl. Fris.

1113. P. lanceolata *L.* Algemeen tusschen het gras, langs wegen en dijken enz. ♃. *April—Oct.*

a. **vulgaris** *Cop.* (*genuina* Gren. et Godr.).

In Herb.: Midsland, Un. 1886; Westersche veld, Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1861, Lac.; 1897, Schipper; — Friesland, Sprée; Bolsward 1875, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; — Groningen, v. H.; Hoornsche dijk bij Groningen, S. E. Strat.; — Meppel, v. Heijn.; wallen Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Zandberg bij Kampen 1848, T.; Deventer, Cop; 1846, v. Gron.; 1877, K.; — Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1886, Ens.; Renkum, Buse; Wageningsche berg 1833, Wtt. (fl. *rubro*); Culemborg, H. S.; — Utrecht, v. H.; 1879, A. C. Oudemans; Amsterdamsche straatweg aldaar, C. A. Backer; Doorn, Fockema; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Amsterdam, Fl. Amst.; 1870, O.; Sloterweg 1838, Romb.; Urk 1852, Bakker de Wit (diluv. en haven); 1884, S. (kerkhof); Wieringen 1857, Harting; Haarlemmerhout 1870, Boerl.; — Teijlingerlaan 1857, S.; Leiden, Forsten; Pierot; 1835, Mb.; 1841, S. S.; 1843, O.; 1854, v. H. Jr.; 1872, Boerl.;

duinen Katwijk 1832, S. S.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; R. B.; Zorgvliet, V. Z.; Delft, v. S. V.; 's Gravezande, Destrée; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Schollevaarseiland 1864, Coll. Nat.; IJselmonde 1893, v. d. Voo; Dordrecht 1835, Lac.; singel aldaar 1882, V.; straatweg aldaar 1880, Boerl.; 1881, C. v. d. Broek; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1881, Buijsman; – Hervensche dijk, v. Hov.; – Maastricht, v. Hov.

β. **angustifolia** *Cop.* (*β. maritima* Gren. et Godr.).

In Herb.: Texel 1857, Harting; – Kampen, R. B.; Manenburg aldaar 1870, Hoek; – Harderwijk, R. B.; Rheede, v. H.; – Amersfoort, R. B.; Grebbe bij Rhenen, C. A. Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1838, D. S.; wallen aldaar, v. H.; – 't Gooi 1829, Wtt.; Amsterdam 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); Wieringen 1856, Lac.; Haarlem 1879, Groll; – Leiden, Dz.; stadsmuur Hoogewoerdspoort, v. d. B.; Delft, v. S. V.; 's Gravenhage, V. Z.; Feijenoord 1846, Groshans; – duinen Walcheren 1839, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.; Kadzand 1887, L.; – Breda, v. A.

2. *decumbens:* heigrond tusschen Hilversum en 's Graveland 1842, v. d. T.

γ. **capitellata** *Koch.* (*ε. angustifolia, scapo fere digitali aut breviore* Prodr. Ed. I. p. 215, *δ. trinervia* et *ε. angustifolia minor* Fl. B. S.; var. *sphaerostachya* D.C. en Ascherson, var. *montana* Gren. et Godr.).

In Herb.: Texel 1881, Groll; – Haaksbergen Un. 1895, Groll; – aan zee bij Elburg 1846, T.; – muren Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1834, de Br.; walmuur tusschen het bolwerk Zonnenburg en de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; Zonnenburg 1835, D. S.; – zeedijk zuid-oostkust

Marken 1886, Boerl. en V.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; — vest Leiden 1838, Mb.; 's Gravenhage en Houtrust aldaar, V. Z.; — Walchersche duinen 1883, L.

δ. **dubia** *Liljebl.* (*β. lanuginosa* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 215; *P. lanata* Portschl.).

In Herb.: Leeuwarden 1849, S.; — grintweg Olst 1850, Cop; Deventer 1846, T.; — Harderwijk, R. B.; tusschen Harderwijk en Elburg 1833, Wtt.; Arnhem, Thomson; — Overtoom Amsterdam 1839, Romb.; — Leiden 1835, Mb.; vest aldaar, en Wassenaar, Perin.

ε. **silvatica** *Cop.* (var. δ. Prodr. Ed. I. p. 215).

In Herb.: grintweg Olst 1850, Cop; — Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — 't Gooi 1828, Wtt.; Haarlemmerhout 1835, Buse; — Leiden, Dz.; Haagsche bosch, V. Z.; dijk Oostendam bij Ridderkerk 1838, Lac. (ook *spica bifurc.*); weiland Dordrecht 1850, Cop; — Zuid-Beveland 1840, v. d. B.

ϑ. **elliptica** *Cop.* (γ. Prodr. Ed. I. p. 215).

In Herb.: Leiden 1835, Mb.

Voorts komen nog de volgende monstrositeiten voor:

1. *spica digitata.*

In Herb.: Mierenbosch, Heemstede, v. d. T.; Haarlem, Groll (ε); — trekvaart 's Gravenhage 1831, en Schipluiden, (ε) V. Z.; Brouwersdijk Dordrecht 1884, V.; — Loopschans bij Breda, v. A. (ε); — Vloedmolen Stramprooi, Un. 1900 (ε).

2. *bracteis foliosis.*

In Herb.: Harderwijk 1877, R. B.; — 's Gravenhage 1844, de Br.; weiland voor de buitenplaats Keukenhof 1897, V. (ε).

3. *bracteis foliosis spicas secundarias gerentibus* (*prolificatio*).

In Herb.: de Lutte, Un. 1895; — Apeldoorn

1892, K. A.; Vorden, Groll; heide bij Voorthuizen 1833, Wtt. (ε); vestingwerken Nijmegen, B.; — trekvaart 's Gravenhage, (ε) en Schipluiden, (ε) V. Z.; — Groenendaal Halsteren 1884, V.

(Grintweg tusschen Oldeboorn en Akkrum 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Ludensweg bij Winschoten 1902, Schipper in herb. pr.; Groningen 1901, H. Kooi en R. de Boer; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Engbergen, Mej. M. S. Rust.; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen aldaar, de Haas in herb. pr.; — Amersfoort 1894, Heinsius—Prikken in herb. pr.; Werkhoven, C. A. Backer in herb. pr.; — Bussum 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; P. Br. Moll in herb. Heukels; — Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Endegeest en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; wegen Prins Alexanderpolder 1898 en Feyenoord 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — weg achter Torenvliedt bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; St. Laurens 1874, L. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; station Boxtel, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.

β. angustifolia: Walchersche duinen bij de Oranjezon 1882, L. in herb. pr.

γ. capitellata. Bovenste molen Venlo, 1896, Rieter in herb. pr.

δ. dubia. Walchersche duinen bij de Oranjezon 1883, L. in herb. pr.

1 *spica digitata:* Amsterdam, J. Koornneef; 1898, P. Br. Moll in herb. Heukels; — kolenaschweg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — meelfabriek Middelburg 1900, en Wissekerke N.-Bevel. 1877, L. in herb. pr.

2 *bracteis foliosis:* klaververld Vlachtwedde 1900, Schipper in herb. pr.; St. Philipsland 1890, L. in herb. pr.

3. *bracteis foliosis, spicas secundarias gerentibus.* (*prolificatio v. vivipara* Aut.) Diepenveen 1890, L. in herb. pr.; — Muiderberg, J. C. Broers in herb. Wachter en Jansen.

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Wolvega en Terissert, Terissert, Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — al de bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn enz. Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, Entersche veen, Enter—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. I. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Papenlaan langs den Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Un. 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, West-Kapelsche

dijk, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); – Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

α. Algemeen Nijmegen. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

β. Weurt, N. Abel. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

γ. Overvloedig in de duinen tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238).

δ. spica digitata: Lage waard, Cop. Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511); – kanaal van Neuzen en Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299).

1114. P. Lagopus *L.* Plant uit het gebied der Middellandsche Zee. ☉. *Mei–Juni.*

In Herb.: Klaverland, bemest met afval van uit Palermo afkomstige Sumac 1877, K. A. (3 exemplaren).

1115. P. maritima *L.* Op zilte gronden, in schorren en aan zeedijken. ♃. *Mei–Aug.*

α. **genuina** *Koch.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1895, V.; schorren aldaar, S. P. Huizinga; Groenestrand Terschelling 1886, K.; – Dijkshoek, v. H.; Sta-

voren 1853, S.; aan de Linge bij Kuinre 1893, Carm.; zeedijk Harlingen, C. A. Bergsma; Oldemarkt 1828, v H.; — de Plaat bij Zoutkamp 1869, H. de Waard; — Kampen 1847, R. B.; 1847, T.; P. Vogelenzang; Zwartendijk 1850, T.; 1850, R. B.; 1872, Hoek; — Harderwijk, Kros; 1865, R. B.; (ook Wirtg. herb. pl. sel. crit. fl. Rhen. Fasc. XIII, 389bis); tusschen Elburg en Harderwijk 1833, Wtt.; — Zuiderzee bij Naarden 1864, O.; tusschen Bunschoten en Muiderberg, v. H.; tusschen Muiderberg en Naarden, Exc. 1882; Muiderberg 1864, Coll. Nat.; Amsterdam v. H.; Asscher; 1864, V. Z.; IJdijk aldaar, Fl. Amst.; S. S.; 1850, Lac.; Zeeburg 1838, Romb.; Buse; B. W.; Westerdoksdijk 1842, P. Heybrock (P. N. S.); Oosterdoksdijk 1867, O.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJdijk Houtrijk en Polanen 1844, Buse; IJ bij Zaandam, Kerb.; IJdijk Spaarndam 1836, 1844, Buse; 1870, Groll; 1872, Boerl.; Assendelft 1878, Dr. F. de Boer; dijk Westzijde van Marken 1886, Boerl. en V.; zeekant Hoorn 1884, K.; Urk 1852, Backer de Wit; Wieringen 1857, Harting; den Helder, v. H.; — Maas bij Hoek van Holland 1894, V.; Sekken aldaar, V. Z.; Hoek van Holland, Destrée; — Zeeland 1838, v. d. B.; Ellewoutsdijk Z.-Beveland 1849, Lac.; schorren Biervliet 1839, Lac.; Veere 1883, K.; — Bergen op Zoom 1834, Wtt.; zeedijk Woensdrecht 1884, V.

β. **dentata** *Roth.*

In Herb.: Zwaagwesteind, Hinxt; — Schoterland 1884, S.; — Harderwijk, v. d. T.; — Spakenburg 1894, Garj.; — Amsterdam, wie?; zeedijk aldaar 1838, Romb.; IJdijk aldaar 1835, Mb.; Nieuwe IJdijk, S. S.; Urk 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; — Hoek van Holland 1894, Barger en Cool; — Zuid-Beveland, Dz.; Elle-

woutsdijk Z.-Bevel. 1839, Lac.; Grouw 1845, B. W.

γ. **subulata** *Roth.* (= *leptophylla*).

In Herb.: Westersche veld Vlieland 1858, Lac.; Doodemanskisten Terschelling, Un. 1886; Groenestrand aldaar 1896, V.; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Uitwierde 1856, S. E. Strat.; Kampen, R. B.; — Nieuwe Diep, en Koegras, V. Z.; oude palen IJ bij Zaandam, Kerb.; — Sekken Hoek van Holland bij 's Gravezande, V. Z.; Hilhaak bij Hoek van Holland, v. d. T.; — Zeeland, v. d. B.; Duiveland, Dz.; grintweg bij Nieuwerkerk, Un. 1894; Hoek 1863, A. W.; — Bergen op Zoom, Thomson.

2. *spicis compositis secundis:* In Herb.: Zeeburg 1835, Mb.

2. *chlorantha:* In Herb.: Enkhuizen 1894, Sanders.

(Heerenweg bij Hoorn op Texel 1901, F. K. v. Iterson in herb. pr.; Groenestrand Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — zeedijk Noordpolder achter den Andel, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — langs den zeekant in het weiland te Elburg 1847, Alpherts in herb. pr.; — — Huizen 1892, Struyk. in herb. pr.; buitendijk Muiden, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; Ogt. in herb. pr.; Amsterdam 1883, Heinsius in herb. pr.; J. Koornneef in herb. Heukels; Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; zeedijk Hoorn, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zuiderzeestrand den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; Hoek van Holland 1895, Brielle 1900, Struyk. in herb. pr.; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; — Wissenkerke N.-Bev. 1884, Schipper in herb. pr.; schorren Hoedekenskerke 1896, en zeedijk zuidwatering Walcheren 1892, Ogt. in herb. pr.; fort Rammekens 1893, L. in herb.

pr.; — Woensdrecht 1884, Posth. in herb. pr.

β. Middelburg 1874, L. in herb. pr.

Bovendien: Ameland, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — tusschen den Oever en Oosterland Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. V. p. 234); Hondsbossche, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); tusschen Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401) — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); — Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld door Dodoens: Cruyde Boeck 1554 *), Stirpium 1583, Kruydt Boeck 1608 enz., Pelletier, Knijf en Munting.

β. Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299).

1116. P. **aristata** *Mchx.* Op droge vlakten en weiden van Illinois, tot Louisiana en Texas, westelijk tot Britsch Columbia en Nieuw-Mexico, doch ook verspreid als adventief plant in het Oosten van Amerika. ⨀. *Mei—Oct.*

In Herb.: Bussum 1901, 1902, Mej. M. Boissevain.

1117. P. **Coronopus** *L.* Aan zeedijken, in de duinen en op heigrond. ⨀ ⨀. *Mei—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1869, Holk.; 1881, Groll; Koogerweg Texel, S. P. Huizinga; Vlieland (*ε*) 1858, Lac.; Terschelling 1886, K.; 1887, V.; dijk West-Terschelling, Un. 1886; Ameland 1840, Sprée; (*ε*) Bruinsma; Nes op Ameland, (*ε*)

---

*) Men vindt op p. CXI de volgende aanteekening: „Dat Zee-Weechbree wast in soute gronden aen die dijcken en canten van den souten wateren, ende wast in Zeelant ende bij Berghen opten Zoom overvloedich. Daert alder ierst ghemerckt ende ghevonden es gheweest van den seer naerstighen Herbarist Jan die Vroede, dyens arbeyt ende nersticheyt my int scryven van desen boecke seer dienstelyck es gheweest."

Bruinsma en Hinxt; Schiermonnikoog (ε) 1867, Holk.; Rottum (ε) 1897, Schipper; — zeedijk Workum 1873, J. M. de Boer; Harlingen, Scheltema; — zeedijk Vierhuizen 1856, Strat.; Noordpolder 1829, Reitdiep onder Zeeuwdijk 1834, en Parlo onder Oldemarkt 1828, v. H.; Groningen 1832, Forsten; — Havelte, v. Heijn.; — Diffelen gem. Ambt Hardenberg 1893, L.; — Harderwijk 1864 en (ε) 1865, R. B.; Nijkerkersluis 1843, Wenck; — Bunschoten, O.; Spakenburg 1836, D. S.; tusschen Maartensdijk en Hilversum, (ε) v. d. T.; — Meent bij Naarden 1864, O.; Andijk 1895, Sanders; zeedijk Monnikendam en dijk westzijde Marken, 1886, Boerl. en V.; Hoorn, C. A. Bergsma; 1884, K.; Groll; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; den Helder, V. Z.; dijk Petten, (ε) Un. 1891; Breesaap 1838, Buse; Zandvoort 1870, en Schooten 1875, Groll; — Noordwijk aan Zee, Kerb.; Katwijk, V. Z.; 1835, Wtt.; 1835, Mb.; Dz. (ook ε); B. W. (α); duinen aldaar, Exc. 1879; kanaal bij de sluis aldaar 1833, S. S.; Mb.; v. d. T.; pad door bouwlanden achter de Gradeermachine 1846, v. Dissel; Leiden 1842, O.; heigrond tusschen het huis ten Deyl en 's Gravenhage, Pierot; duinen Scheveningen (ε) 1844, Wenck; tusschen Loosduinen en 's Gravenhage 1866, H. d. V.; maweg onder Monster 1847, v. d. T.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; Hoek van Holland 1886, Destrée; — Zeeland, Tak; Duiveland, Dz.; Zijpe 1868, Schuringa; Zonnemaire 1879, Schoor; zeedijken St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1840, haven Goes 1838 en Westerschelde dijk Zwake 1840, v. d. B.; duinen Oranjezon (ε) 1887, L.; stationsterrein bij den straatweg van Vlissingen naar Middelburg 1880, Buijsm.; Zoutelande, Un. 1902 (*spicis ramosis*); kanaal Middelburg (δ) 1841, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1865, en St. Kruis 1861,

A. W.; – zeedijk Woensdrecht 1884, V.; Bergen op Zoom, Thomson; Un. 1860; straatweg Hoogerheide, (δ) Un. 1896; Roozendaal, Un. 1860; Beek bij Breda 1884, V.; Breda, C. v. d. Broek; Loopschans aldaar, v. A.; Oisterwijk, v. Vloten; Oirschot 1865, Lac.; Willemsvaart, v. H.; Vuchtsche heide 1847, v. Hov.; Helmond 1834, Wtt.; Eindhoven, (ε) Dz.; Valkenswaard (α en β) 1827, v. H.; tusschen Valkenswaard en de Stad 1901, Rovers en v. Roessel; station Budel 1899, G. en des Tombe; Deurne 1873, H. d. V.; aldaar en Vlierden, Liesel 1871, Lac.; St. Antonies 1897, G. en V.; Beugen, Haps, Mill, Wanrooi, Un. 1898 (ook γ); – Weert 1873, Lac.; Stramprooi 1899, G. en des Tombe.

(Texel 1885, Heinsius in herb. pr.; – Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; – zeedijk Noordpolder 1901, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – heide Hilversum 1895, zeedijk Marken 1893 en Wieringen 1894, Noordzeedijk en Zuiderzeestrand den Helder 1893, duinen Katwijk, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1890, Struyk. in herb. pr.; kanaal Scheveningen 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Ter Heide, J. F. Wichard; tuin Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; – strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.; dijk Catzeveer 1898 en West Kapelsche dijk 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar, Un. 1902, Rieter in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Vlissingen 1874 en Oosterschelde dijk op Schouwen 1883, L. in herb. pr.; – Oudenbosch 1889, Hoevenaars in herb. de Haas.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); – Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); – Schoten–Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887

(Arch. 2. V. p. 401); — Duiveland, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hoek, Neuzen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 299); — Heusdenhout, Mastbosch, Breda, Boxmeer, Aanv. Prodr. (Arch. 1. III. p. 511).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting. Voor Doesburg, Zutphen, Heemze, Harendermolen, tusschen Haren en Waterhuizen bij Groningen, de Gorter; Amsterdam, Schuddegeest bij Leiden in Fl. B. S. en Dijkshoek, Fl. Fris.

[Aanm.: Onder deze soort heerscht een groote verscheidenheid in bladvorm, m. i. voornamelijk ten gevolge van verschillen in standplaats. Zoo heb ik verschillende dier vormen volgens Prahl onderscheiden en met een letter voorzien, wat betrekking heeft op de volgende indeeling:

β. f. tenuifolia (Wallr.) Marsson. Bladen smal met smal lijnvormige slippen.

γ. f. integrata (Godr.) Marsson. Bladen lijnvormig, gaafrandig.

δ. f. oleracea (Wallr.) Prahl. 12—25 cM. hoog, bladen vleezig.

ε. f. pygmaea Lange. Weinig behaarde, armbloemige dwergvorm.

1118. P. arenaria *W. et K.* In zandige streken. De plant bereikt aan de Elbe haar westgrens, doch is herhaaldelijk ook elders ingevoerd. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Deventer 1885, Groll; Pothoofd aldaar 1877, K. A.; 1877, v. d. Veen en K.; 1881, K.; 1897 en 1899, V.; — bij de Loolaan Apeldoorn 1873, K. A.; Zutphen 1885, Groll; Onderlangs aan den Rijn bij Arnhem 1892, K. A.; vestingwerken bij de Nieuwe Haven Nijmegen 1871 en 1872, Th. Abel.; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff bij Nijmegen 1901, Docters van Leeuwen; — vuilnisbelt Haarlem 1900, Backer; Bentvelderweg bij Overveen 1900, C. A. Backer; — duinkanaal 's Gravenhage 1877,

de Br.; Overmaas 1892, v. d. Voo; zandgrond tusschen Delfshaven en Schiedam 1902 en Korte kade Kralingen 1899, Wachter en Jansen; — Nieuw en St. Joosland 1876, A. W. (tusschen *Medicago sativa*); — Oudenbosch 1893, Verhoeven; bij het station Waalre 1901, v. Roessel; — onderste mo· Venlo 1899, Rieter; St. Antoniuseiland bij Wijk 1894, de Haas.

(Kampen, achter den molen van Reijnders 1899, Boldingh; Pothoofd 1894, 1895, Sterringa in herb. Heukels; aldaar 1886, L. in herb. pr.; — Rijswijk (Gld.), B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; — Amersfoort 1893, H. Deelken in herb. Heinsius; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; kolenaschweg op Rozenburg bij Rotterdam 1901, terrein tusschen de spoorhaven en parallelweg op Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Ruigte Schie, F. D. J. Risch in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1877, Schipper in herb. pr.; — stationsterrein Waalre 1898, Heukels in herb. pr.)

1119. P. Cynops *L.* Op onbebouwde terreinen in het gebied der Middellandsche zee. ♄. *Juni—Juli.*

(Terrein tusschen spoorhaven en parallelweg Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Monochlamydeae.

Ordo Amarantaceae *Juss.*

Amarantus *Tourn.*

1120. **A. silvester** *Desf.* Onbebouwde plaatsen, langs wegen en in moeshoven. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Moestuinen Bolsward 1870, J. M. de Boer; — Pothoofd Deventer 1893, L.; — Landlust te Baambrugge, v. d. T.; — Leiden 1842, B. W.; driesprong bij Leiden 1842, O.; Lage Morsch bij den spoorweg 1837, Mb.; buiten de Morschpoort aldaar 1842, O.; — meelfabriek Middelburg 1900, Ogt.

(Aardappelakker Rijswijk (Gld.) 1901, B. J. van Wagensveld; — Utrecht 1900, W. C. v. Embden; — Kralingen, F. D. J. Risch; tuinen Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels.)

Bovendien: moeshoven Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1121. **A. retroflexus** *L.* Op bebouwden bodem, aan ruigten, langs wegen. Waarschijnlijk niet oorspronkelijk inlandsch, doch thans hier zoowel als elders ingeburgerd. *) ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Pothoofd bij Deventer 1877, v. d. Veen en K.; 1877 en 1881, K.; 1898, J. R. Katz; — moesland Loolaan Apeldoorn 1874, en buitenplaats Marocco aldaar 1883, K. A.; haventerrein Zutphen, Un. 1897; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897,

*) Volgens latere onderzoekingen zou de plant uit Pensylvanië afkomstig zijn, in 1735 in de omstreken van Venetië en in 1778 in Frankrijk ingevoerd zijn.

V.; vestingwerken aan de Waal te Nijmegen 1871, Th. Abel.; Waaldijk bij het fort Kraijenhoff te Nijmegen 1901, Docters van Leeuwen; — Hoogland 1895, Garj.; Koppel bij Amersfoort 1895, Eem tegenover de mestvaalt 1893 en Houtenburg te Amersfoort, Garj.; uitgegraven slootaarde tegenover Rhoodestein bij Neerlangbroek 1829, v. d. T.; Zeist, v. H.; Utrecht, de Br.; — binnenweg naar Zeeburg op den weg langs het Jodenkerkhof buiten de Muiderpoort 1871, O.; Oosterdoksdijk Amsterdam 1854, Lac.; tusschen Zeeburg en 't gemeenlandshuis bij Amsterdam 1859, Lac.; Haarlem 1881 en 1889, Groll; Haarlemmerhout, Buse; — Ruigenhoek 1902, G. en Janse; Jan van Oldenbarneveldlaan Scheveningen 1901, F. K. van Iterson; 's Gravenhage 1902, v. Breemen; moestuin Warmond 1859, S.; Overschie 1894, V.; lijnbaan Dordrecht 1886, Posth. — Segeersingel Middelburg 1895, Ogt.; meelfabriek Middelburg 1896, L.; — Loopschans Breda, v. A.; — puinplaats bij Venlo 1899, Garj. (bloemen met 5 meeldraden); St. Pieter 1864, H. Jacques.

β. pusillus: Noordwijk 1833, S. S.

(Pothoofd Deventer 1893, L. in herb. pr.; — Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Zeist en sportterrein Utrecht 1900, W. C. van Embden; terrein Korthals Altes Amsterdam 1901, A. C. J. v. Goor; Overveen en Haarlem, C. A. Backer in herb. pr.; tusschen Overveen en Zandvoort 1897, V. Suringar in herb. pr.; Overveen 1893, Posth. in herb. pr.; Haarlem 1893, Ogt. in herb. pr.; Brouwerskolkje bij Haarlem, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Scheveningen, Mevr. Snellen; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg Feijenoord 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — watermolen Dommelen 1899,

H. A. van Roessel in herb. Heukels; Venlo 1895, Rieter in herb. pr.; ruigte Maastricht 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Cornjum 1859, S. (Arch. 1. V. p. 40).

1122. A. **albus**. Amerikaansche plant, doch in Zuid-Europa reeds volkomen ingeburgerd. ⊙. *Juli—Sept.*

(Jan van Oldenbarneveldlaan Scheveningen 1901, F. K. v. Iterson in herb. pr.)

Albersia *Kunth.*

1123. A. **Blitum** *Kunth.* (*Amarantus Blitum* L. et Prodr. Ed. I. p. 217). In moeshoven, tuinen en bouwlanden. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Kampen, R. B.; v. Heijn.; proeftuin Deventer 1878, K.; Delden, Un. 1870; — Harderwijk 1879, R. B.; Nijmegen 1842, en in een achterstraat aldaar 1841, v. d. T.; achter de Societeit de Harmonie aldaar, N. en Th. Abel. (thans door verbouwing verdwenen); — Utrecht, G. Broers; Abstee onder Utrecht, D. S.; Kamerik bij Woerden 1846, v. Hov.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Ruitenburgerpad, Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Verwerspad Amsterdam 1871, Lac.; Haarlem 1875, en 1881, Groll; Berkenrode bij Haarlem 1866, H. d. V.; Spaarne, Groll; — Leiden, Buse; mesthoop aldaar 1837, Lac.; moestuin Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; spoorweg de Vink 1837, 1838, Mb.; moestuin Voordorp bij Leiderdorp 1844, v. d. T. (*foliis fusco—maculatis*); Haagsche bosch, 's Gravenhage, en moestuin aldaar, V. Z.; tuin van den Chirurg van Dijk te Naaldwijk (Noordland Arch. 2. I. p. 402), 1844, v. d. T.; overtuin Rozenhof Dordrecht 1897, Posth.; Ammerstol 1874, K. A. (in Arch. 2. II. p. 146 en 150 als *A. viridis*); Heikop 1832, v. H.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; moestuin Goes 1839, v. d. B.; Middelburg 1834, en Walcheren, Wtt.; Melisker-

ken 1834 en 1835, St. Laurens 1834, Wtt.; Oostburg 1887, L.; Axel 1863, A. W.; Zuidzande in een tuin in den „Antwerpschen polder" 1878, L.; Sluis tusschen de straatsteenen, L.; – Vucht 1846, en mesthopen aldaar 1847, v. Hov.; eind Hofstraat langs een sloot 's Hertogenbosch 1847, Hofstad onder het lindenlaantje aldaar, en Helvoirt, v. Hov.; langs een muur in het westelijk deel van Maastricht, de Marres; Maastricht 1893, de Haas; Thorn, Un. 1900 (als *Blitum vulgare*).

(Zeldzaam op mesthopen Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Utrecht 1897, 1900 W. C. v. Embden; Lopik 1901, B. J. v. Wagensveld; – Haarlem, Heemstede, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; – vruchtenkweekerij het Park bij West-Souburg 1894 en zeedijk Zierikzee 1894, Ogt. in herb. pr.; Renesse, Un. 1894, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal; – watermolen Dommelen 1899, H. A. v. Roessel in herb. Heukels.)

Bovendien: Hilversum, Un. 1872 (Arch. 2. I. p. 306); van Thorn naar de Groote Peel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Polycnemum *L.*

1124. **P. arvense** *L.* Op zandige bouwlanden. ⊙. *Juli – Aug.*

In Herb.: Nes op Ameland 1865, H. d. V. (vermeld door Holk. p. 90); – opslag scheepsvuil buitenplaats Marocco 1898, K. A. (als *pumilum* Hoppe, dan echter behooren al onze inlandsche exemplaren tot dezen vorm); – zandgronden achter de Bilt, L. Marchand; – akkers rondom Eindhoven, v. d. B.; achter den veerdam te Werkendam 1836, Lac.

(*β. erectum:* Kromme Rijn, G. Broers in herb. Wachter en Jansen).

Bovendien: Harderwijk, Reinwardt (Arch. 1. V*. p. 426); Overasselt B. volgens de Geer p. 17; — Maastricht, Lej. Fl. de Spa 1. p. 33.

Ordo Chenopodiaceae *Vent.*

Subordo Spirolobae *C. A. Meyer.*

Tribus Salsoleae.

Suaeda *Forsk.*

(**Schoberia** C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217.)

1125. S. **maritima** *Dum.* (*Chenopodium maritimum* L. et Fl. B. S. p. 228; *Schob. maritima* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217). Op de schorren, kwelders en buitendijksche zeeklei gronden. ⊙. *Juli —Sept.*

In Herb.: Texel 1868, O.; Hoorn aldaar 1867, H. d. V.; 1868, Holk.; de Mok 1869, Hoorndernieuwlanderdijk 1868, en oesterbedden bij Oostereind op Texel 1868, Holk.; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1868, Holk.; 1886, K.; Dellewal aldaar, Un. 1886; algemeen stranden Terschelling 1897, V.; zuidkust Schiermonnikoog 1860, S.; — Harlingen, C. A. Bergsma; Bruinsma; Staveren, Coll. Nat.; Lemmer 1865, H. d. V.; Oostmahorn 1860, S.; Holwerd, v. Heijn.; — Harderwijk 1865 en 1875, R. B.; Spakenburg, D. S.; — Muiderberg, Nijhoff; IJ tusschen Amsterdam en Muiden, v. d. T.; strand Zeeburg, Fl. Amst.; Amsterdam 1837, Buse; C. A. Bergsma (ook als *Salsola hirsuta*); v. H.; Splitg.; Oosterdoksdijk 1848, O.; zeestrand Hoorn 1884, K.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; den Helder en Buitenveld koegras, V. Z.; Nieuwe

diep 1845, Buse; Hoorn, C. A. Bergsma (ook als *Chenop. hirsutum*); Petten 1891, Groll; Petterdijk 1870, H. d. V.; — Hoek van Holland Sekken, V. Z.; 1894, Barger en Cool; Vlaardingen, v. Son; Maas bij Maassluis 1895, V.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; glasblazerij Zwijndrecht 1837, Lac.; — Duiveland, Dz.; Zierikzee, Un. 1894; Noordkissersnolle bij Zierikzee, Un. 1894; Kirkensche weg bij Rengerskerke, Un. 1894; Kitsersinslag aldaar, Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; v. d. B.; Walcheren, Schroeweg 1834, v. d. Feen; Oranjezon 1841, v. d. T.; duinpan tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; Zuid-Watering 1842, B. W.; Vlissingen, v. d. Cop; Groll; 1880, Buijsm.; Zoute vest aldaar 1882, L.; kanaal Middelburg, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.; — Schelde bij Bergen op Zoom 1834, Wtt.; 1889, Groll; aldaar en Woensdrecht 1884, V.

(Grie op Terschelling 1895, Heukels in herb. pr.; — den Helder 1893, Hoek in herb. de Haas; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; Noordzeedijk aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Wieringen, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; 1894, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; — Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; — fort Rammekens 1902, Rieter in herb pr.; schorren aldaar 1901, Hoedekenskerke 1896 en zeedijk Zierikzee 1894, Ogt. in herb. pr.; strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.; Walcheren 1893, Zierikzee 1887, Vlissingen 1878 en Middelburg 1887, L. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. v. Roozendaal in herb. Heukels; Kattendijke 1894 en — Woensdrecht 1884, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Kros en Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum 1897, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p.

234); Hondsbossche—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 402); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Rammekens en Ritthem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, West-Kapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Hondius. Voor Enkhuizen, 's Gravezande, Delfzijl door de Gorter; 't Bildt en Dijkshoek in Fl. Fris.

1126. S. **fruticosa** *Forsk.* (*Schoberia fruticosa* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 217; *Salsola fruticosa* Gorter p. 70; *Chenopodium fruticosum* Fl. B. S. p. 230, N. Bijdr. p. 18). Kusten van de Middellandsche Zee en den Atlantischen Oceaan langs Frankrijk en Spanje. ♄. *Mei—Juli.*

In Herb.: Zoutkeet Zwijndrecht, Lac.

Bovendien: Walcheren en Texel, de Gorter; Leiden? Fl. Leid. De plant van den Helder herb. V. Z. vindt men terug onder *S. maritima.*

S. filiformis Dum.; in coen. marit. Holl.! is ook mij verder onbekend gebleven.

Salsola *L.*

1127. S. **Kali** *L.* Zandige streken langs de zeekust en op dorre zandvlakten in het binnenland; deze laatste vorm wordt herhaaldelijk ingevoerd. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierland 1857, Hart.; Texel, Holk.; 1868, O.; Zuiderzeestrand en vallei van Malgum op Vlieland 1858, Lac.; aardappelvelden bij het dorp Vlieland 1868, Holk.; Terschelling 1886, K.; 1897, V.; Dellewal aldaar, Un. 1886; Ameland, Coll. Nat.; Sprée; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — zeedijk Mirns 1853, S.; — Harderwijk 1865, 1875, R. B.; vestingwerken buiten

de Hezelpoort Nijmegen 1871, Th. Abel.; — zeedijk Spakenburg, Garj.; — zeestrand tusschen Naarden en Huizen 1864, O.; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; IJmuiden 1879, v. d. Veen; havenwerken aldaar 1894, V.; Wijk aan Zee 1841, Buse; 1871, Boerl.; Zandvoort, Splitg.; J. C. Broers; duin (als *Tragus*), C. A. Bergsma; Buse; 1851, S.; v. H.; 1870, Groll; Breesaap, v. d. T.; — Noordwijk, Pierot; Dz.; 1876, O.; 1887, V.; Katwijk, C. A. Bergsma (als *Tragus*); S. S.; Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; B. W.; Kerb.; vuurbaak aldaar 1832, S. S.; kanaal aldaar 1842, O.; Wassenaar 1833, S. S.; Scheveningen 1846, T.; Un. 1851; 1878, K.; R. B.; duinen 's Gravenhage, G. B.; Hoek van Holland 1894, V.; Destrée; seintoestel aldaar 1895, V.; Sekke bij 's Gravezande, V. Z.; Staalduin, v. d. T.; — Oost-Voorne 1835, v. Rees (P. N. S.); 1871, O.; tusschen Brielle en Rockanje, Un. 1887; Ouddorp 1894, Boerl. en V. — Domburg, Forsten; 1838, v. d. B.; Noordwest Walcheren 1873, Hoek; Vlissingen, v. d. Cop; strand aldaar 1880, Buijsman; Breskens 1839, Lac.; 1857, A. W.; Sas van Goes 1837, v. d. B.

β. **tenuifolia** *Moq-Tand.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1893, L.; — in de Ooi aan de Waal te Nijmegen, I. B. Spaan; zandplaat te Rossum, Kraamw.; zandvlakte op eenigen afstand van de Waal tusschen Heerenwaarde en Dreumel 1839, v. d. T.; — puin station S. S. Amersfoort 1895, Garj.; — Zandvoort, J. C. Broers; duinen aldaar, v. H.; 1839, Buse; — zeeduinen 's Gravenhage, Destrée *); Sche-

*) Reeds Boerlage merkte bij dit exemplaar op dat het op S. Soda gelijkt, omdat de vruchtjes nergens een spoor vertoonen van de dwarse vleugels, die voor S. Kali kenmerkend zijn, doch het verschilt van S. Soda, omdat de onderste bladen niet tegenovergesteld zijn en de bovenste bloemen zich min of meer tot een aar vereenigen. Bovendien zouden de vruchtjes, waarvan eenige vrij ver ontwikkeld waren, veel

veningen, Un. 1851; Hillesluis bij Rotterdam 1891, v. d. Voo; — meelfabriek Middelburg 1900, L.; — Kloppewaard Werkendam 1835, Lac.

(Huisduinen bij den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Petten, Un. 1891, Costerus in herb. pr.; duinen IJmuiden, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; aldaar, Mej. G. J. Kerbert; Overveen en Zandvoort, C. A. Backer in herb. Heukels; Zandvoort, Heinsius in herb. pr.; Velserduinen 1894, Ogt. in herb. pr.; IJmuiden 1888, v. Dapperen en Bloemendaal 1902, Posth. in herb. pr.; — Noordwijk 1900 en Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oost-Voorne 1894, Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen, IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; duinen Domburg 1902, Rieter in herb. pr.; Vlissingen 1893, L. in herb. Rieter; strand aldaar 1875, Schipper in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.;

var. *brevi marginata* Koch. (= S. Tragus) West-Kapelle 1875, L. in herb. pr.

var. *tenuifolia:* Pothoofd 1893, Ens. in herb. Ogt.; IJselkant aldaar, 1895, P. Westerhof in herb.

---

grooter moeten zijn, indien het ex. tot S. Soda behoorde. De bladen zijn niet half stengelomvattend, doch dat is evenmin het geval bij ex. uit het herb. eur. van Baenitz. Men scheidt van elkander de var. Tragus en de var. tenuifolia; het is echter niet duidelijk in welk opzicht deze beide verschillen. Cfr. D. C. Prodr. XIII. p. 187 en Boiss. Fl. Or. IV. p. 954. Voor tenuifolia wordt een kenmerk ontleend aan de bladen, voor Tragus niet. S. Tragus uit het herb. v. Roijen, n.l. de Kali spinosum fol. longioribus et angustioribus, de naam uit Tourn. Inst. p. 247, die als synoniem in Linnaeus wordt opgegeven, is echter ongetwijfeld dezelfde plant als de onze. Daar dus dit exemplaar evengoed var. Tragus als var. tenuifolia kan heeten, zou de eerste als de oudste meer gerechtvaardigd zijn, ofschoon de laatste meer expressief is. Bij Ascherson nu wordt Tragus, als een rechtopgaande kale vorm der var. tenuifolia genoemd; waarom is mij niet bekend.

Heukels; — voormalig buiten Oranjelust 1901, Struyk. in herb. pr.; ruigte Schie bij Rotterdam 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels.

var. *mixta* Koch. Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanwijzing der varieteit) Hophuizen bij Harderwijk, de Gorter; — Ooische waard, D. J. Bosch (Arch. 2. V. p. 313); — Petten, in duizenden langs den weg naar Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Zierikzee, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); voor Zuid-Beveland, ofschoon aldaar zeldzaam, reeds vermeld door v. d. Bosch in Tijdschr. VIII. p. 35.

Voorts vermeld bij Dodoens (Cruyde boeck 1563), Pelletier en Vorstius. Voor Medemblik bij de Gorter; Harlingen en Roptazijl door Meese en Workum en Stavoren, Fl. Fris.

[Aanm.: De var. Tragus is de binnenland vorm, die in Amerika zeer schadelijk optreedt en aldaar bekend is als Russian Thistle. Cfr. Bulletin No. 26 of the Iowa agricultural College Experiment Station 1894, waaruit blijkt dat de plant „a miserable and execrable weed, doing much injury to agriculture" werd ingevoerd in 1873 of 1874 met Russisch vlaszaad.]

De opgave Katwijk aan Zee, Prodr. Ed. I. p. 218 heeft vermoedelijk betrekking op den gewonen vorm. Cfr. Arch. 2. VI. p. 540.

S. **Soda** *L.* Plant van Zuidelijker landen, aan de kusten der Middellandsche Zee en van den Atlantischen Oceaan, ☉. *Aug.—Sept.*, werd door Boerhaave als indigene opgegeven, terwijl ook Linnaeus haar aanduidt in Amoen. Acad. VI. p. 56 als *S. Sedoides?*

Subordo Cyclolobae *C. A. Meyer.*

Tribus Salicornieae *Dumortier.*

Salicornia *Tourn.*

1128. S. herbacea *L.* Aan de zeekust, op de slikken, schorren en kwelders. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; 1884, Groll; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; voet dijk West-Terschelling, haven, Dellewal enz. aldaar, Un. 1886; Terschelling 1881, Groll; Schiermonnikoog 1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Holwert 1829, v. H.; Harlingen, C. A. Bergsma; Stavoren 1853, S.; Lemmer 1865, H. d. V.; — Vierhuizen 1856, Strat.; — Dollart, v. H.; — strand Harderwijk 1865, R. B.; Spakenburg 1837, D. S.; — Bunschoten, D.S.; Muiderberg, D.S.; Kraamw.; tusschen Naarden en Muiderberg, v. d. T.; IJ, Mb.; Amsterdam, C. A. Bergsma; v. H.; 1868, O.; uiterwaarden Oud-Diemen 1860, Hartsen; Monnikendam 1856, Lac.; Marken 1886, Boerl. en V. (binnenzijde voet zeedijk Z. O. kust); Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; Hoorn, C. A. Bergsma; 1884, K.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Nieuwe Diep, en Koegras bij den Helder, v. S. V.; Petten, Un. 1891; Groll; — Maassluis 1895, V.; Hoek van Holland, V. Z.; 1894, V.; Destrée, Barger en Cool; Flakkee 1875, J. J. le Roy; — schorren Zeeland, V. Z.; 1839, Lac.; Zeeland, v. d. B.; oude haven Zierikzee, Dz.; Zierikzee 1844, G. B.; Un. 1894; Zuid-Beveland, Dz.; 1839, v. d. B.; Walcheren 1829, Forsten; Wtt.; v. d. T.; schorren Middelburg, Wtt.; Oranjezon 1841, v. d. T.; Vlissingen, v. d. Cop; strand aldaar 1880, Buijsman; fort Rammekens 1845, v. d. Cop; Zuid-Watering 1842, B. W.; Sluis, Terneuzen, Retranchement, Dum.; — Schelde Woensdrecht 1884,

V.; Bergen op Zoom 1834, Wtt.; S. S.; Thomson; 1889, Groll; Lange water aldaar 1834, Wtt.

β. **procumbens** *Smith.*

In Herb.: Amsterdam, v. H. (als *pachystachya*) — Zeeland, v. d. B.; Walcheren en Oranjezon 1841, v. d. T.

(de Mok, tusschen Schild en den Burg en Vlie op Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — strand Muiden, Un. 1901, Koning en Rieter in herb. pr.; Amsterdam, langs den dijk van Zeeburg naar Schellingwoude 1893, Wieringen 1894, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels; — tusschen Brielle en Steenenbaak 1900, Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; Hoofdplaat 1887, Mgr. E. Luypen in herb. de Haas; Oude Veersche weg bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; strand Vlissingen 1875, Schipper in herb. pr.

β. procumbens (*apressa* Dum.) Zierikzee 1887, L. in herb. pr.

γ. stricta Dum. Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Vlissingen 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Kros (Arch. I. IV. p. 82); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035.)

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1553, Kruydt Boeck enz., Pelletier en Munting en voor Franeker door Meese.

β. Bergen op Zoom, Wtt.; tusschen Oost- en West-Kapelle, v. d. T.; Spakenburg, D. S. in Tijdschr. VIII. p. 205.

[Aanm.: Men onderscheidt hierbij de volgende vormen, die echter aan gedroogd materiaal niet altijd gemakkelijk te herkennen zijn:

α. S. patula (Duval Jouve), Buchenau et Focke: (α. erecta Lange, S. prostrata Reichb. exs. 2236, S. herbacea v. conferta G. F. W. Meijer). Plant minder vleezig en donkerder groen dan de overige vormen, meestal rood aangeloopen, in den regel rechtop; takken recht uitstaand, eerst bij vruchtrijpheid meer naar beneden gebogen; de aren kort met duidelijke insnoeringen; de afzonderlijke bloemgroepen zijn aan de basis breeder en vormen ongeveer een rechthoekigen driehoek; zaden breed-elliptisch, kleiner dan bij de andere vormen, lang behaard.

β. procumbens (Smith) Buchenau et Focke (S. herbacea α. patula Hornem. F. D. 1621; β. pachystachya Koch, spicis duplo crassioribus?). Plant rechtop of nederliggend; bovenste takken schuins opstaand, de onderste vaak op den grond liggend; meestal helder groen, aren lang en dik, bloemgroepen langer, gelijkzijdig driehoekig; zaden bijna de helft grooter, in vorm en beharing echter op die van α. patula gelijkend. Deze var. wordt opgegeven voor de meest algemeen voorkomende aan de kusten van de Noord- en Oost-Zee.

γ. stricta (Dumortier) Buchenau et Focke, waarbij als synoniem wordt opgegeven S. radicans Nolte! Nov. p. 1. (? Smith). Plant rechtop, doch stengel aan den voet meestal gebogen, takken en aren rechtop, nooit naar beneden gebogen; stengelleden lang, aren naar verhouding korter en veel dunner dan bij S. procumbens. Zaden langer, maar niet breeder dan bij procumbens; smal elliptisch, met korte haren. Wordt opgegeven als niet zeldzaam in het Noordzee gebied.

Bij ons schijnt mij de meest algemeene vorm, altans te oordeelen naar het herbarium-materiaal, de vorm a patula; enkele malen komt daaronder de vorm stricta voor o. a. Zeeland 1836, herb. D. S.; Zuid-Beveland 1839, v. d. B. Men zie voorts Bull. Soc. bot. de Belg. VII. p. 330, en ook de aanmerking bij de volgende soort.]

S. radicans *Sm.* Op gelijke plaatsen als de vorige. ⊙ of ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Zuid-Beveland, v. d. B.

Bovendien: Zuidkust Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260). De groeiplaats aan de Lemmer, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 142), vindt men terug onder *S. herbacea.*

[Aanm.: Het blijft nog steeds onduidelijk wat men eigenlijk onder S. radicans te verstaan heeft.

Vooreerst blijkt dat S. radicans Nolte is een nederliggende, grootere vorm met dikwijls houtigen stengel der var. stricta van de vorige soort. Volgens Prahl, Kritische Flora II. p. 180 komen wortelende vormen in Sleeswijk-Holstein niet voor, bij het authentieke exemplaar van Nolte is het onderste gedeelte van den stengel afgesneden. De S. radicans Sm. wordt als onzeker hiertoe gebracht.

Door Koch. werd zijne β. pachystachya gebracht tot S. radicans Sm. Engl. Bot. No. 1691, altans afgaande op een specimen door Woods aan Sonder toegezonden. Koch voegt als omschrijving zijner varieteit alleen toe „spicis duplo crassioribus" en deelt mede dat deze var. gevonden werd in Ditmarsen aan het strand te Büsum door DethFACTSarding. Grenier et Godron, Fl. de France III. p. 28, brengen Smith's plant als β. radicans tot S. fruticosa L. en beschrijven haar als „plante plus basse, à rameaux radicants, à épis plus minces," onder aanhaling van hetzelfde No. 1691 van Smith's E. B. S. fruticosa en herbacea worden door deze schrijvers ieder tot een afzonderlijk subgenus gebracht, wegens zeer kennelijke verschillen in het zaad.

Dr. v. d. Bosch, die de plant verzamelde en dus levend gezien heeft, merkt op in Prodr. Ed. I. p. 219: „een wel begrensde soort, die ofschoon Retzius en Smith haar met S. fruticosa L. verwarden, door latere Zweedsche en Engelsche auteurs als zoodanig werd erkend; de eerste onder den naam S. biennis Afz.; deze daarentegen onder den door ons aangenomen naam. Zij schijnt te verschillen van S. herbacea: door haar tweejarigen levensduur, doordien de stengelleden en die der laagste vertakkingen houtig zijn, gene verlengd, nauwelijks naar boven toe verdikt. Cfr. Eng. Bot. t. 1691." v. d. B. voegt daar aan toe dat de inflorescenties en de vorm der zaden in dit geslacht nog niet voldoende onderzocht zijn, welke deelen misschien andere en betrouwbaarder kenmerken zouden opleveren." En in het Verslag van de bijeenkomst in 1850 (Arch. 1. III. p. 129) zegt van den Bosch nog nader dat het eene soort is instaande tusschen S. herbacea en fruticosa, die door haren twee-

jarigen levensduur en door de houtachtige geaardheid der onderste stengel- en takgeledingen, die zeer verlengd, opwaarts weinig verdikt, maar diep uitgerand zijn, schijnt te kunnen onderscheiden worden. „De bloeiwijze en het zaad heb ik nog geene gelegenheid gehad zelf te onderzoeken. Bij de schrijvers loopen de opgaven deswege zeer uiteen. Ik meen het echter voor zeker te mogen houden, dat ze het soortelijk verschil zullen bevestigen." Van latere onderzoekingen is mij echter weinig bekend geworden. Ascherson onderscheidt een f. prostrata Pall; neerliggend en zeldzaam; f. patula Duv. J. takken wijd uitstaand, algemeen; f. stricta G. F. W. Mey. takken stijf opgericht, niet zeldzaam en f. pygmaea Pall. dwergvorm, somtijds slechts 2—3 c.M. hoog. Alleen Lange in Haandbog p. 273 neemt S. radians als soort op met een *, doch vermeldt dat hij nimmer zelf levende exemplaren heeft gezien. Zij wordt opgegeven voor Ydre Bjerrum bij Ribe door Poulsen, doch aldaar later niet teruggevonden. Tweejarige, maar niet wortelende exemplaren worden aangetroffen in Sjaelland bij Saltback Vig en Lammefjorden tegelijk met S. herbacea door Erntsen.

Uit het voorgaande is het mij waarschijnlijk, dat onder de gewone vorm van S. herbacea planten voorkomen, die in het najaar kiemen en overwinteren, om het volgende jaar eerst tot volkomen ontwikkeling te komen gelijk dit met meer overigens 1-jarige planten het geval is. Daarbij kan de stengel zeer goed houtig worden, waartoe de plant toch reeds neiging heeft en door de reeds vroeg ingetreden ontwikkeling kunnen krachtige exemplaren ontstaan, die aan de beschrijving van S. radicans beantwoorden. Hoogstwaarschijnlijk is derhalve Nolte's vermoeden juist en behoort deze vorm als varieteit tot S. herbacea.]

Tribus Corispermeae *Lk.*

Corispermum *Juss.*

1129. C. Marschallii *Steven.* (*C. hyssopifolium* L. Fl. B. S. en *C. bracteatum* Viv., N. Bijdr. en Tijdschr. VIII. p. 204). Inheemsch in het gewest Ukraine doch herhaaldelijk elders ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Haarlem, B. W.; 1870, Groll; duinen tusschen Overveen en Zandvoort, Mb.; 1852, Hartm.; Overveen, C. A. Bergsma; 1835, Mb.;

1835, S. S.; 1839 en 1846, Buse; O.; 1857, S.; Klokkenhuis Overveen, J. Kops; opgaan der duinen Overveen 1847, O.; Jodenkerkhof Overveen 1887, V.; achter Overveen bij Zandvoort 1836, Mb.; Zandvoort 1835, Mb.; 1864, Hartsen; aardappelveld aldaar 1881, Boerl.; aardappelvelden Overveensche duinen 1900, C. A. Backer; Naaldeveld Haarlem 1879, K. A.; weg naar de renbaan 1865, Hinxt; Bentveld 1864, v. E.; – duinen Hillegommerbeek 1900, Struyk.; Noordwijk 1876, O.; 1888, V.; – Nieuwe Scheveningsche boschjes 1902, Wachter en Jansen.

(Aardappelveld Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Middenduin 1893, Ogt. in herb. pr.; Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; Spoorbaan H. IJ. S. bij de Zandvoorderlaan 1878, K. A. in herb. L.; station Vogelenzang 1893 en – duin Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Scheveningen 1897, W. C. v. Embden in herb. Heukels; aardappelveld Pompstation aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Bovendien: Texel? v. E. (Arch. 2. I. p. 403); – aardappelveld Vilsteren, Kros (Arch. 1. IV. p. 197); – station Leiden, in een enkel exemplaar, S. (Arch. 2. I. p. 302).

1130. C. **hyssopifolium** *L.* var. **leptopterum**. Inheemsch in Zuid- en Zuid-Oost Europa, Azië en Noord-Amerika, doch evenals de vorige soort ook elders ingeburgerd. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Rijswijk (Gld.) 1901 en 1902, B. J. van Wagensveld.

Tribus Camphorosmeae *Moq-Tand.*

Kochia *Roth.*

1131. K. **scoparia** *Schrad.* Zuid-Oost Europa, Tartarije, doch ook elders ingevoerd. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Pothoofd Deventer 1890, v. E.; 1893, L.; . . . . . . *), K. A. (ingezonden als een *Chenopodium*); – stadsmestvaalt Schiedam 1895, V.

Echinopsilon *Moq-Tand.*

1132. **E. hirsutus** *Moq-Tand.* (*Kochia hirsuta* Nolte et Prodr. Ed. I. p. 220; *Chenopodium hirsutum* Fl. B. S. p. 228). Aan het zeestrand. Schijnt zeer plaatselijk, langs de Deensche kusten, langs die van Sleeswijk-Holstein, doch aan de Oostzee aldaar ook de Oostgrens bereikend; op de Noord-Friesche eilanden, in Frankrijk slechts aan de Middellandsche zee, ontbreekt in Engeland. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Tusschen Tjongerzijl en de Lemmer, v. H.; – Muiderberg wie?; Amsterdam, v. H.; Hoorn, C. A. Bergsma; – Schouwen, Dz.; Brouwershaven 1844, 1845, v. d. B.; Zierikzee 1844, v. d. B.; Dz.; zilte klei Duiveland 1832, en Ouwerkerk op Duiveland, Dz.

(Zierikzee 1887, L. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 234).

Tribus **Chenopodieae** *Moq-Tand.*

Chenopodium *Tourn.*

A. **Euchenopodium** *Gren.*

I. Botryoides *C. A. Meyer.*

1133. **C. ambrosioides** *L.* Afkomstig uit tropisch Amerika, vroeger gekweekt als artsenijmiddel (Mexi-

*) Waarschijnlijk dezelfde groeiplaats als de in herb. Kok Ankersmit aanwezige plant, uit opslag onder Riga hennep Apeldoorn 1899, K. A.

caansche thee: Obs. *Herba Chenopodii ambrosioides* seu *Botryos mexicanae*). ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: uit zaad afkomstig van San Francisco, buitenplaats Marocco te Apeldoorn 1898, K. A.

Bovendien: Omstreken van Maastricht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 216).

1134. C. **Botrys** *L.* Op onbebouwde plaatsen nu en dan verwilderd, inheemsch in Zuid-Duitschland; het werd vroeger voor geneeskrachtige doeleinden gekweekt. Cfr. Arch. 1. p. 385 en 408 (*Herba Botryos vulgaris*). ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: rand van een bouwland bij het huis ter Heide onder Soesterberg 1889, v. Vloten; — Opslag hortus Amsterdam, v. H.; — terrein Delftsche lijmfabriek, K.

(Nabij een moestuin Rijswijk (Gld.) 1901, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen; 1900, in herb. Heukels; Elst, A. H. Blaauw; — Utrecht, W. C. v. Embden; — Rotterdam 1899 en moestuin aldaar 1898, H. v. d. Linden in herb. Heukels).

Voorts vermeld voor Leeuwarden door Meese.

II. Chenopodiastrum *Moq-Tand.*

1135. C. **polyspermum** *L.* In bouwlanden en moeshoven, aan wegen. ⊙. *Juli—Sept.*

α **cymosum** *Chev.* (*cymoso-racemosum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 221; *C. polyspermum* Fl. B. S. p. 228; *Ch. p. α. polyspermum* Aut.

In Herb.: stadswal Bolsward 1867, J. M. de Boer; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Diepenheim, Un. 1897; — Apeldoorn 1872, 1876, K. A.; molenbergje Ruurlo 1885, Ens.; Voorst 1877,

Borculo 1879, Wageningen 1882, K.; Hemmen 1833, Wtt.; — de Beek bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1860, R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek 1833, Wtt.; v. d. T.; Werkhoven 1899, C. A. Backer; Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht 1833, Wtt.; Nederhorst den Berg, C. A. Bergsma; — Amsterdam 1844, Lac.; Olifantspad aldaar, Fl. Amst.; Diemermeer, S. S.; Uithoorn 1872, Boerl.; Spaarndam 1846, en Bentveld 1842, Buse; Haarlem 1889, Groll; — Leiden, Perin; 1835, Mb.; Dz.; 1840, Mb.; 1842, B. W.; 1842, O.; Rijngeest 1895, S.; aangevoerd met zand op Stadwijk te Voorschoten 1895, V.; 's Gravenhage, V. Z.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, en Zwake 1839, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — buiten de Ginnekenpoort, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Dz.; v. d. B.; — Weert 1864, H. d. V.

β. **acutifolium** *Kit.* (*β. spicato-racemosum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 221).

In Herb.: Heerenveen, B.; — Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Overijsel, de Liefde; Kampen 1847 en 1850, R. B.; T.; Zalk, R. B.; Deventer, Halb.; 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1879, Groll; Laag Keppel, Un. 1850; Zutphen 1832 en 1833, Wtt.; Vorden 1875, 1884, Groll; Weldenborgh, F. Hoffm.; Borculo, K.; Middachten 1838, Buse; Lent bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; bij het fort Kraijenhoff, N. Abel.; 1901, Docters v. Leeuwen; — Hoogland bij Amersfoort, R. B.; Doorn 1869, O.; Schalkwijk 1833, Wtt.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1838, D. S.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Naarden 1864, O.; Diemermeer, S. S. (met overgang tot *α*); Haarlem Splitg.; Buse; 1875,

Groll; Spaarndam 1846, Buse; — Driesprong Leiden 1842, O.; korenland Hoogemorsch aldaar 1837, Mb.; Dz.; 1842, B. W.; 1846, O.; tuin 's Gravenhage, V. Z., 1895, R. B.; Rhoon 1870, Schepman; Heerjansdam 1837, Lac.; Dordrecht 1882, en spoordijk Sliedrecht 1888, V.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Schouwen, Dz.; Zuid-Beveland 1833 en 1834, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Vlijmen, v. Hov.; — Bunde, Un. 1883.

(Zwolle 1887, Posth. in herb. pr.; — in moeshoven Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Haarlemmervaart Leiden 1900 en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Zwijndrecht 1886 en Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.

α. Diepenheim 1897 en Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Zutphen 1897, Costerus in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, — Werkhoven, C. A. Backer; Utrecht, W. C. v. Embden; — Heemstede, C. A. Backer; — Rotterdam, Wachter en Jansen; tuinen aldaar 1899, H. v. d. Linden; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; mesthoop Rijngeest onder Oegstgeest 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; Ginneken 1893, Posth. in herb. pr.; — onderste molen Venlo 1897, Rieter in herb. pr.)

β. Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Steenwijkerwold 1892, L. in herb. pr.; Lonneker, zuider Eschmarke, Denekamp, M. J. Blijdenstein; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Wassenaar 1901, Ogt. in herb. pr.; — vruchtenkweekerij het Park te West-Souburg 1895 en stationsterrein Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels.

In herb. Lako bevindt zich bovendien nog een eigen-

aardige monstrositeit der var. *cymosum*, met aan den wortelhals liggende, onbebladerde, maar rijkbloeiende takken, Schroeweg Middelburg 1893, L.)

Bovendien: (zonder aanduiding van varieteit): Hoogeveen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Middelburg, L. (Arch. 2. VI. p. 321); al de Zeeuwsche eilanden, behalve St. Philipsland, A. W. (Arch. 2. VI. p. 125); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Amby, Gulpen, Un. 1861; Beek—Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); Beek—Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier.

α. Zeer zeldzaam op moesgronden Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. II. p. 159 en III. p. 197); Lent, fort Kraijenhoff, huis Ubbergen en Ooidijk, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

β. algemeen op moesgronden Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); Hoek in tuinen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

1136. C. Vulvaria *L.* Op asch- en vuilnishoopen, muren, ruigten, meestal in de nabijheid van gebouwen. ⊙. *Juli—Sept.* en somtijds ⊙. *Mei.* Vroeger gebruikt als *Herba Atriplicis foetidae v. Vulvariae.*

In Herb.: moestuinen Groningen, v. H.; — Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; — ('s Gravenhage?) V. Z.; spoorweg Leiden aan de Lage Morsch 1840, Mb.; Zwijndrecht, glasblazerij 1839, Lac.; v. d. T.; — Zierikzee 1844, v. d. B.; 1868, P. Schuringa; Zelkeheuvel bij Zierikzee 1887, L.; — muren Sittard,

Un. 1883, K.; Bunde, Un. 1883; muur te Maastricht, v. Hov.; Biesland bij Maastricht, Jacques; Beek en Swijkhuizen 1869, Lac.; Amby, Un. 1861.

(Vroenhoven bij Maastricht, 1892, de Haas in herb. pr.; 1894, de Haas in herb. L.)

Bovendien: Maastricht, St. Pietersberg, Un. 1861; Gulpen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman, en voor Harlingen en Leeuwarden in Fl. Fris.

1137. C. **hybridum** *L.* Op bebouwde en ruige plaatsen, aan vuilnis- en mesthoopen. ⊙. *Juli—Sept.* Ook deze soort werd eertijds officinaal aangevoerd als *Herba Pedis anserini secundi.*

In Herb.: vuilnishoop Leeuwarden 1862, Hinxt; — Groningen 1831, v. H.; buiten de Boteringepoort aldaar 1838, v. H.; buiten de Heerepoort aldaar 1865, H. d. V.; moeshoven Helpman 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Deventer, Un. 1850; Pothoofd aldaar 1876, K.; Nijmegen, B.; moeshoven Hees bij Nijmegen, Th. Abel.; Culemborg, v. Heijn.; — Grebbe bij Rhenen, O.; Maarsbergen, Groll; Doorn 1869, O.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1838, Lac.; v. d. T.; mesthoop buiten de Waardpoort aldaar 1838, D. S.; Wijk bij Duurstede 1833, Wtt.; — Domburg 1841, v. d. B.; — buiten de Vuchtsche poort, v. Hov.; — kerk te Heel bij Roermond, Un. 1900; akkers te Maastricht, Un. 1883.

(Rivierdijk Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen; 1900 in herb. Heukels (als *C. urbicum*); tusschen aardappelen op 's Heerenhof Culemborg 1845, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; — bouwlanden Utrecht 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; Maarssen 1877, K. A. in herb. L.; — Reigersbosch bij Lisse 1893,

V. Suringar in herb. pr.; eiland Rozenburg 1895 Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: langs de voormalige gracht buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 325).

1138. C. murale *L.* Op muren, aan ruigten, heggen enz. ⊙. *Aug.—Oct.*

In Herb.: Coxdorp op Texel 1860, Lac.; binnenkant Noorderdijk op een drassig stuk weiland aldaar 1867, Huizinga; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; Dellewal aldaar 1869, Holk.; — Kampen, T.; R. B.; Pothoofd Deventer 1877, K.; — Nijmegen, B.; 1833, Wtt.; Abel. en Pas; v. H.; Kelfkensbosch aldaar, N. en Th. Abel.; oude muren binnen Nijmegen, N. Abel.; — ? Eemdijk Amersfoort 1893, Garj.; Maartensdijk 1835, D. S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, C. A. Bergsma; 1836, Buse; tusschen Oranje Nassau en het Funen Amsterdam, Fl. Amst.; Ringdijk aldaar, v. H.; zeedijk den Helder, V. Z.; Zandvoort 1846, Buse; Bloemendaalsche straatweg 1901, V.; Bentveld 1864, Hartsen; Naaldeveld 1878, K. A. (als *ficifol.*); zanderij Overveen 1887, V.; Haarlem 1883, Groll; Vogelenzang 1865, H. d. V.; — Noordwijkerhout 1902, G. en Janse; mesthoopen Noordwijk 1876, O.; Leiden, Dz.; 1842, B. W. (ook als *Chen. polysp.*); Driesprong aldaar 1842, O.; Oegstgeesterweg dicht bij de Poelbrug tusschen het puin 1782, v. Roijen; Katwijk 1837, Mb.; Wassenaar 1832, Wtt.; 1832, S. S.; Waalsdorp en 's Gravenhage, V. Z.; 1834, v. H.; Delft, v. S. V.; Dordrecht 1837, Lac.; Arkelsche poort Gorinchem 1839, v. d. T.; — wallen Goes 1840, v. d. B.; — wallen 's Hertogenbosch en buiten de St. Janspoort aldaar 1846, v. Hov.; — onder aan muren bij de Maas te Wessem 1900, G. en Jongm.; Meerssen, Un. 1861; Beek 1869, Lac.

(Bronsbergen bij Zutphen 1877, K. A. in herb. L.;

mestvaalt Culemborg 1856, Alpherts in herb. pr.; Muiderberg, Un. 1901, Posth. en Koning in herbariis pr.; Wijk aan Zee, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — kolenaschweg buitenplaats Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — ? Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Ach. 1. IV. p. 82); Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Bloemendaal—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — tusschen Eijsden en Rijkholt 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld voor Maastricht door Franq. in Prodr. I. p. 220.

1139. **C. urbicum** *L.* Op bebouwde plaatsen, aan wegen en ruigten. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel, en in den polder de Knol bij de Hoorn, Holk; — Amsterdam, C. A. Bergsma; Sloterweg aldaar, v. H.; aardappeland aan den Overtoom 1844, Lac.; — Maastricht, Lej.

β. **intermedium** *Koch.*

In Herb.: Meppel, v. Heijn.; — Muiderberg, G. Broers.

(Noordendijk Texel 1867, S. P. Huizinga in herb. v. Tuinen.)

Bovendien: Wassenaar, v. E. (Arch. 2. I. p. 403).

1140. **C. album** *L.* Algemeen op akkers en op plaatsen rijk aan organischen afval. ⊙. *Juli—herfst.*

Een zeer veelvormige soort, waarbij te onderscheiden zijn:

a. **spicatum** *Koch.* (*C. album* Fl. B. S. p. 224).

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn aldaar 1869 en Koog aldaar 1869, Holk.; Vlieland dorp 1858, Lac.; Schiermonnikoog dorp, 1860, S.; — wal Leeuwarden 1859, S.; Dokkum, J. Cock; —

vestingwerken Groningen 1856, Strat.; – Ane aan de Vecht 1859, Lac. en S.; – Kampen 1847, R. B.; 1848, T.; Oosterholt bij Kampen 1871, Hoek; Berkum bij Zwolle 1900, oliemolen de Aloe Zwolle 1900 en Zwolle 1897, L.; Deventer 1877, K.; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; – Harderwijk 1865, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Arnhem, Thomson; Nijmegen, B.; Hees bij Nijmegen, N. en Th. Abel.; Weurt, Marienboom en in de Ooische waard, Th. Abel. (ten deele als *Blitum rubrum*), – Amersfoort 1860, R. B.; 1891, Garj.; Driebergen 1834, v. H.; Utrecht, C. A. Bergsma; Petif (als *opulif.*); de Br.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Vest aldaar 1871, O. (*α. spic. II. glomerulosum*); Sloterweg 1840, Romb.; Legmeerdijk, Boerl.; Urk 1884 en kerkhof aldaar 1884, S.; Wieringen 1857, Harting; Nieuwe diep, V. Z.; Petten, Un. 1891; Zandvoort, v. H.; Overveen, en Middenduin 1846, Buse; Haarlem, Buse; 1871, Boerl.; 1875, Groll; Spaarne aldaar 1846, Buse; Heemstede, v. d. T.; – Leiden 1835, Mb.; 1842, O.; Perin; Rijnsburg, Kerb.; Katwijk, Fockema; venen Hazerswoude, Pierot; 's Gravenhage, R. B.; Bezuidenhoutsche weg aldaar, V. Z.; Delft, v. S. V.; de Geest bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; (forma *decumbens*); 's Gravezande, V. Z.; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, V.; Vianen 1839, Lac.; – Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Middelburg 1897, en meelfabriek aldaar 1900, L.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, en St. Kruis 1861, A. W.; – 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **cymigerum** *Koch.* (*Ch. viride* L. et Fl. B. S. p. 224).

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Schier-

monnikoog 1860, S.; — Franeker, (C. A. Bergsma?); Leeuwarden 1859, S.; — buitenwerken Groningen 1856, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; 1848, T.; 1849, R. B.; — de Grebbe, Fockema; Renkum, Buse; — Utrecht, C. A. Bergsma; — Uithoorn 1872, Boerl.; Hoedemakerspad Amsterdam, Fl. Amst.; Amsterdam, de Liefde; v. H.; 1884, Lac.; zeedijk 1838, Romb.; Zandvoort 1846 en Haarlem, Buse; — Lisse, v. H.; Leiden, Dz.; 1837, Mb.; S.; Driesprong aldaar 1842, O.; Haagsche bosch en 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Scheveningen, V. Z.; Delft, v. S. V.; — Duiveland 1884, V.; Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch en Vlijmen, v. Hov.; — Beek, Un. 1883 (als *murale?*).

[Aanm.: Tusschen de var. α. en β. bestaat geen scherpe afscheiding; overgangen zijn bekend; door Ascherson worden deze van α. tot β. genoemd II. glomerulosum en die van β. tot α. viridescens.

γ. **lanceolatum** *Mühlenb.* als soort.

In Herb.: stationsemplacement Zwolle 1900, L.; — buiten de Tolsteegpoort Utrecht 1834, D.S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, de Liefde; kerkhof Marken 1886, Boerl.; — duin 's Gravenhage, V. Z.

δ. **microphyllum** *Coss. et Germ.* (*C. lanceolatum* Merat.).

In Herb.: Amsterdam, Buse; duinen Overveen, v. d. T.; Middenduin 1862, Buse; — Waalsdorp 1834, V. Z.; Scheveningen 1845, de Br.; Lek bij Leksmond 1828, v. H.; — meelfabriek Middelburg 1900, L.; — Maastricht 1894, de Haas.

(Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Enschede, M. J. Blijdenstein; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in

herb. Heukels; ondertuin Culemborg 1846, Alph. in herb. pr.; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Bussum 1899, Koning in herb. pr.; achter Carré Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amstelveensche weg 1893, Amsterdam 1893, gedempte buitensingel aldaar en Alkmaar 1890, Costerus in herb. pr.; Vogelenzang 1888, Struyk. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1892 en — Goes 1894, Posth. in herb. pr.; Wissenkerke N.-Bev. 1893, Schipper in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.

a. spicatum: Garst Winschoten 1881, Schipper in herb. pr.; — Haaksbergen 1891, L. in herb. pr.; — Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; — Dreischor 1882, L. in herb. pr.

β. cymigerum: Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; — St. Kruis 1887, L. in herb. pr.

γ. lanceolatum: Garst bij Winschoten 1881, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanduiding van verscheidenheid) Ameland Kros, Bruinsma (Arch. I. IV. p. 82); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 213); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 612); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 197); —

van den zeedijk door het fort langs binnenwegen naar Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 130 en VI. p. 125); Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg; tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hoek, A. W. (Arch. 1. V. p. 300); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 3. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Velden, Arcen, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); rechter Maasoever Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 3. IV. p. 325).

Voorts vermeld door Pelletier en Vorstius.

α. Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); Velserkanaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313).

β. langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte—Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 413); — Ooische waard, Weurt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 313); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 403).

1141. C. opulifolium *Schrad.* Langs wegen en aan hagen, in dorpen. ☉. *Juli—Sept.*

In Herb.: meelfabriek Middelburg 1895, 1897, 1900, L. (Cfr. Arch. 3. I. p. 175 en 597); — ruigte langs een heg aan den weg te Deurne 1884, L a c. (Misschien alle vormen van *Ch. album?*).

Bovendien: Deventer, K. A. (Arch. 2. VI. p. 323).

1142. C. ficifolium *Smith.* Langs wegen, op moesland, aan ruigten en vuilnishoopen. ☉. *Juli—Oct.*

In Herb.: Kampen 1849, R. B.; — langs den IJsel bij Gorssel 1902, G. en J o n g m.; — Culemborg 1846, A l p h e r t s; — ? Amstelveensche weg, C. A. B e r g s m a (als *Bl. virgatum*); Oosterdoksdijk Amsterdam, R o m b.; aan den molen van het Karnemelksgat bij Amsterdam 1836, v. H.; Amsterdam en Sloten, v. H.; 1844, L a c.; Vest aldaar 1871, O.; weg langs den Kruidberg Velserend 1894, V.; Zandvoort, Overveen en Haarlem, D u m.; Zandvoortsche weg 1846, B u s e; Haarlem 1835, M b.; v. H.; B u s e; 1875, G r o l l; Heemstede 1841, v. H.; — Leiden, D u m.; P i e r o t (als *Ch. alb. β.*); F o r s t e n (als *Ch. glauc.*); 1842, O.; Galgeveld buiten de Morschpoort aldaar 1832, S. S. (als *viride* en als *glaucum*); 's Gravenhage, D u m.; Trekweg aldaar; V. Z.; aardappelland Delft 1844, d e B r.; Dordrecht 1837, L a c.; 1882, C. v. d. B r o e k; — St. Philipsland 1890, L.

[Aanm.: Waarschijnlijk zijn nog meerdere exemplaren onder C h e n o p. a l b u m *β.* c y m i g e r u m aanwezig; de onvoldoende exemplaren maken een juiste determinatie niet mogelijk, vaak ontbreken alle stengelbladen of zijn de vruchten geheel onrijp. In hoeverre ook C. f i c i f o l i u m tot een vorm van C h. a l b u m moet gerekend worden, is nog niet met zekerheid te zeggen.]

(Culemborg 1888, d e H a a s in herb. pr.; — zanderij tusschen Hilversum en Bussum 1899, K o n i n g in herb. pr.; achter Carré Amsterdam, A. C. J. v. G o o r in herb. pr.; Velserend 1894, O g t. in herb. pr. (als *Ch. album*); — in tuinen Rotterdam 1899, H. v. d. L i n d e n; ruigten aldaar 1900, F. D. J. R i s c h in herb. H e u k e l s; Papendrecht 1896, V.

Suringar in herb. pr.; – Middelburg 1897–1900, L. in herb. pr.)

Bovendien: Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131).

Voorts vermeld door Pelletier (Arch. 2. III. p. 4).

B. Blitum *Tourn.*

I. Pseudoblitum *Gren.*

1143. C. glaucum *L.* (Fl. B. S. p. 226, *Blitum glaucum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 223). Aan wegen en ruigten, op vochtige zandgronden. ⊙. *Juni–herfst.*

In Herb.: Eierlandsch huis Texel 1868, Holk. (als *Atrip. patula*); – langs den Zwolschen straatweg Meppel, v. Heijn.; – singels Kampen 1847, T.; Grafhorst 1848, R. B.; 1848, T.; Zwolle, M. Dassen; IJselbedding vóór Deventer 1893, K. A.; – Epe, Un. 1890; Arnhem 1847, T.; Lent bij Nijmegen 1833, Wtt.; Hemmen 1833, Wtt.; Waaloever Ooische waard 1849, Th. Abel.; Wageningen, Wtt.; gracht aldaar 1883, K.; aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T.; – Bunnik, C. A. Bergsma; Utrecht, C. A. Bergsma; 1836, D. S.; Oudwijk aldaar 1836, D. S.; – Naarden 1863 en 1864, O.; Muiderberg, Broers; O.; Amsterdam, C. A. Bergsma; 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1863, O.; 1875, Lac.; Hoedemakerspad, Fl. Amst.; Ringdijk Amsterdam, v. H.; Weesperzijde aldaar 1845, Romb.; Urk 1852, Backer de Wit; buiten de Wierdijk Enkhuizen 1894, Sanders; Haarlem 1846, Buse; 1878, Groll; Buitenspaarne, Buse; Naaldeveld 1878, K. A.; Leidsche vaart onder Vogelenzang, v. d. T.; Ruigehoek 1902, G. en Janse; Leiden, Dz.; 1837, Mb.; 1842, O.; 1842, B. W.; buiten de Morschpoort aldaar, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; 1902, v. Breemen; Delft, v. Son; mestput bij Naaldwijk aan den weg naar 's Grave-

zande 1844, (als f. *erecta*), Naaldwijk, en laagte Nieuwland achter 's Gravezande, v. d. T.; Overmaas 1891, v. d. Voo; tusschen het koren Dordrecht 1882, V.; Rijn bij Leksmond 1882, K.; — Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Vlissingen, v. d. Cop; — waarden Werkendam 1837, Lac.; Heusden 1847, v. Hov.; — St. Anthonieseiland 1894, de Haas.

(Steenwijk 1892, en Zwolle 1900, L. in herb. pr.; — Beekhuizen bij Velp 1892, Ogt. in herb. pr.; stadsmestvaalt Culemborg 1846, Alph. in herb. pr.; Lekoever aldaar 1899, C. A. Backer; rivieroever Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Utrecht, Zeist 1900, W. C. v. Embden; — Amsterdam 1900, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; 1880, K. A. in herb. L.; Diemen 1890, Costerus in herb. pr.; Muiden, Un. 1901, Koning en Rieter in herb. pr.; Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn — tuin Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Monster 1896, Struyk. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb pr.)

Bovendien: tusschen den Zeedijk langs het fort naar Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — tusschen Middelburg en Rammekens, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — St. Pietersberg, H. d. V. (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Munting en voor Friesland door Meese, voor Maastricht Lej. Fl. de Spa.

1144. C. rubrum *L.* (Fl. B. S. p. 224, *Blitum rubrum* Rchb. en Prodr. Ed. I. p. 222). Op akkers en moesland, langs wegen, aan ruigten, op vuilnis- en mesthoopen. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Langs een drinkput tusschen de Vianenvallei en de vallei van Malgum 1869, Holk.; — Zuiderzeestrand, Vlieland 1858, Lac.; Rottum 1897, Schipper; — wal Leeuwarden 1859, S.; — Haren

1856, S. E. Strat.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1848, T.; 1848, R. B.; – Wapenvelde bij Hattem 1893, K. A.; Ooische waard 1849, Th. Abel.; Tiel 1892, K. A. (als *Chenop. urbicum?*); – Eemdijk 1893, Garj.; mestput omtrent Rotsoord buiten de Tolsteegpoort Utrecht 1841, en mesthoop Baambrugge, v. d. T.; – Naarden 1864, O.; strand Muiderberg 1844, Lac.; Amsterdam, v. H.; Hoedemakerspad aldaar, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk, de Liefde; IJkant tusschen Amsterdam en Sloterdijk 1839, v. d. T.; Overtoom aldaar 1845, Romb.; Amstel 1860, O.; Nieuwe Entrepotdoksluis aldaar 1838, D.S.; Amstelveensche weg, v. H.; Enkhuizen buiten de Noord Poort 1894, Sanders; duinpan Bergen, Un. 1891; Haarlemmermeer tusschen Haarlem en de Lynden 1851, Miq.; bij de Crucquius 1852, Coster; 1853, S. en Hartm.; Velsen 1848, T.; Haarlem 1873, Boerl.; 1881, Groll; Spaarndam 1846, Jaagpad naar Spaarndam 1846, en Zandvoort 1842, Buse; Cleverlaan Haarlem, v. H.; – Leiden, Pierot; Dz.; 1835, Mb.; 1842, O.; Hoogemorsch, Forsten; 1832, S.S.; langs den trekweg 's Gravenhage, V. Z.; 's Gravenhage 1895, R. B.; weg achter Ockenburg bij Kijkduin, Exc. 1896; tuin Naaldwijk 1845, v. d. T.; 's Gravezande 1870, H. d. V.; vlakte in het Nieuwland achter 's Gravezande 1846, v. d. T.; eiland Rozenburg 1895, V.; Zwijndrecht 1847, Lac.; Voorne 1902, G. en Jongm.; – tusschen Haamstede en Renesse, Un. 1894; Zijpe, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Hoek 1865, A. W.; – pleintje Heusden 1847, mesthoop Herven en te Orthe bij 's Hertogenbosch 1846, v. Hov.; – Maastricht, Marres; v. Hov.; 1893, de Haas.

Men onderscheidt voorts:

β. **blitoides** *Lej.* (als soort = *β. acuminatum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 222; = *γ. spathulatum* Coss. et Germ.

In Herb.: stadsgracht buiten de Hezelpoort te Nijmegen, Th. Abel.

γ. **botryoides** *Smith.* (= *β. crassifolium* Moq-Tand; *γ. paucidentatum* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 222; = *C. crassifolium* Hornem.).

In Herb.: Naarden 1864, O. (als *Beta maritima*); vest Amsterdam 1871, O. (als *crassif.*); — Pyletuinen Naaldwijk 1850, v. d. T.; dijk Zwijndrecht 1849, v. Hov.; Dordrecht 1837, Lac.; — Goes, v. d. B. (de laatsten als *paucidentatum*).

[Aanm.: C. botryoides wordt door Lange als afzonderlijke soort naast C. rubrum gesteld. Cfr. Haandbg. p. 278.]

(Winschoten 1880, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1892, L. in herb. pr.; — stadsmestvaalt Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; — Zeist 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Amsterdam 1880, K. A. in herb. L.; 1893, V. Suringar in herb. pr.; achter Carré aldaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Amstelveensche weg 1890, Costerus in herb. pr.; zanderij Overveen 1893, Ogt. in herb. pr.; — Haarlemmervaart bij Leiden 1901, meststalen Leiden 1901, en Groenhoven aldaar 1898, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg te Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Schie aldaar 1901, F. D. J. Risch en tuinen aldaar 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Zwijndrecht en Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — Middelburg 1885, L. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.

γ. Zuiderzeedijk den Helder 1899, L. de Bruijn in herb. Heukels.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Bentveld v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — Scheveningen, de W.

H. (Arch. 2. II. p. 123); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

II. Morocarpus *Rupp.*

1145. C. **foliosum** (*Moench.*) *Aschers.* (*Blitum virgatum* L. en Prodr. Ed. I. p. 222). Op onbebouwde en ruige plaatsen, aan mesthoopen; inheemsch in Zuid-Duitschland, hier en daar als groente gekweekt, doch meestal ingevoerd met andere zaden. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: tuin Harderwijk 1873, R. B.; preibed Apeldoorn 1897, K. A.; — Molenvliet achter Landlust bij Baambrugge, v. d. T.; — Stadhouderslaan bij Scheveningen 1902, v. Iterson; mesthoop voorbij de steenplaats te Zwijndrecht 1837, en — Werkendam 1836, Lac.; uit de omstreken van Breda, I. A. B. Kuijper van Wäschpenning (Bijdr. II. 1. bl. 111.)

(tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Leiden, ruigte langs de Haarlemmervaart 1901, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123). Zie ook Aanm. bij de volgende soort.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Friesland door Meese.

1146. C. **capitatum** *Aschers.* (*Blitum capitatum* L. en Prodr. Ed. I. p. 222). In Zuid-Europa inheemsch, nog zeldzamer verbouwd dan de vorige, doch met deze vaak ingevoerd. ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Dokkum, I. Cock; — opslag tuin Apel-

doorn 1897, K. A.; (Nijmegen?), B. *); — Utrecht 1840, D.S.; Nieuwe werk Utrecht 1835, P. J. Kraamw.; D.S.; Hierosolymusplein Utrecht, C. A. Bergsma; — Haarlem 1839 en 1840, Mb.; Overveen 1839, Mb.; 1866, H. d. V.; — Haarlemmervaart Leiden 1900, Struyk. (als *Bl. rubrum*); schulpweg Wassenaar 1833, S.S.; Delft, v. S. V.

(Groenhoven bij Leiden 1898, Struyk. in herb. pr.)

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Franeker door Meese.

III. Agathophytum *Moq-Tand.*

1147. C. Bonus Henricus *L.* (*Blitum Bonus Henricus* C. A. Meyer et Prodr. Ed. I. p. 222). In moeshoven, aan wegen, aan ruigten en op vuilnishoopen, in de nabijheid van woningen. ♃. *Mei — Aug.* Vroeger officinaal als *Radix* en *Herba Boni Henrici* of *Lapathi unctuosi.* **)

In Herb.: wallen Leeuwarden, Hinxt; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Gelderland, Hoffm.; Halle, Wtt.; Waaldijk Nijmegen, Wtt.; v. H.; kerkhof Beuningen 1816, B.; Avezaath, Hoffm.; Waal-

*) In de Fl. B. S. van v. Hall I. p. 9. wordt voor Nijmegen en Beek, Blitum virgatum vermeld. Volgens eene nadere toelichting van van Hall in zijn tweede Nalezing op de Fl. B. S. wordt het volgende opgemerkt (Cfr. Bijdr. II. p. III): „De Heer Dumortier heeft den Heer de Beijer en mij oplettend gemaakt op eene in mijne Flora ingeslopene fout, dat wij, namelijk, deze plant vermeld hebben als groeiende bij Nijmegen en Beek. De door den Heer de Beijer aldaar aangetroffen plant is niets anders dan de Chenopodium rubrum, welke, jong zijnde, veel op de okselbloeiende Sapkelk gelijkt." Zou hiermede ook bovenbedoelde plant kunnen bedoeld zijn?

**) Men meldt dat het kruid vroeger in het voorjaar als noodhulp gegeten werd, voordat andere groenten aanwezig waren. De naam Bonus Henricus staat tegenover Malus Henricus, waarmede Mercurialis perennis bedoeld werd, dat ongenietbaar is. De naam zelf zou ontleend zijn aan Koning Hendrik IV, die onder anderen ook veel voor de botanie deed, doordien hij op zijn kosten jeugdige botanici liet reizen en den Hortus te Marseille liet aanleggen.

dijk Bommel 1823, en Hemmen, Wtt.; Wageningen 1834, Mb.; Lekdijk aldaar 1833, Wtt.; — Eemdijk 1893, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Wtt.; v. H.; Vechten, 1836, Kraamw.; v. d. T.; Houten, en Schalkwijk 1834, Wtt.; Montfort, v. d. T.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Haarlem 1887, Groll; jaagpad Spaarndam, Buse; — ? Haagsche bosch, V. Z.; Rotterdam 1834, v. H.; voorbij de Steenplaats Dordrecht 1837, Lac.; — Maas bij het veer te Oeffelt 1885, K. A.; — St. Pietersberg, Un. 1883; 1885 en 1887, Groll; Meerssen, Un. 1861; Berg 1866 en Geulle 1864, H. d. V.; Hussenberg bij Beek 1885, K.; Mheer 1894, V.; Voerendaal 1866, H. d. V.; muren Gronsveld 1883, K.; Gulpen en Slenaken 1899, V.; Zwijbergen, Un. 1883.

(Rijswijk, aan een open kade, 1901, B. J. v. Wagensveld in herb. Wachter en Jansen, en Heukels; — hofstede de Eemstein bij Zwijndrecht 1897, Posth. in herb. pr.; — Oosterland Duiveland 1887 en — Gronsveld 1883, L. in herb. pr.; Hulsberg, Meerssen, Steichen in herb. pr.; Berg-Terblijt 1892, de Haas in herb. pr.; Oud-Valkenberg 1889, Struyk. in herb. pr.; 1902, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: dijk bij Altona, gem. Valburg, G. Zwart in herb. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — Gulpen, Epen, Valkenberg, Un. 1861; Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Knijf, Munting en Bruman.

Voor Putten op de Veluwe, Neder-Betuwe, 's Gravenhage, Wijk bij Duurstede door de Gorter; Deventer, Delft in Fl. B. S. De opgave Marken 1886, Boerl. (Arch. 2. V. p. 57 en 60 is verkeerdelijk voor *Atriplex*).

Beta *Tourn.*

1148. B. vulgaris *L.* Het blijkt dat de stamvorm *B. maritima* L. of *β. foliosa* thuis behoort aan de kusten van Zuid-Europa, als veevoeder en als suikerbiet echter in ons land, op de klei- en leemgronden verbouwd en nu en dan verwilderd. De eerste vorm is bekend als *B. v. β. Cicla* L. of *B. hortensis* Mill., de andere als *B. v. γ. Rapa* Dum. of *B. v.* var. *rapacea* Koch. ⊙ en ⊙. *Aug.—Nov.*

In Herb.: Harlingen **), C. A. Bergsma; – Pothoofd Deventer 1877, en Deventer 1882, K.; – Harderwijk (*β. cicla* verw.), R. B.; bietenveld Hemmen 1886, K. (prachtige fasciatie); – Utrecht, Groll; – Amsterdam **), V. Z.; ** 1828, v. H.; ** C. A. Bergsma; Oosterdoksdijk ** P. N. S.; IJ bij Amsterdam ** 1834, v. H.; Weteringschans ** 1873, O.; zeedijk ** de Vriese; Overtoom ** 1844, Lac.; ** 1846, Fl. Amst.; Schans bij de kavallerie-kazerne 1866, O.; Schooten, 1879, Groll (var. *Rap. rub.*); – Vreeuwijk Leiden 1891, Boerl.; 's Gravenhage 1896, R. B. als *Blitum virgatum*); station Zwijndrecht 1888, V.; beetwortelfabriek Dordrecht 1883, V. (*rapacea III altissima*); Sliedrecht ** 1837, v. d. T. of Lac.; – Zuid-Beveland (*colitur*), v. d. B.; – dijk Werkendam 1886, V.

(Muiderberg, Un. 1901, Rieter in herb. pr.; – duinen Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1900, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Bovendien: Van Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); – al de Zeeuwsche eilanden A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 125).

**) Aanwezig onder den naam B. maritima.

Voorts vermeld door Pelletier.

B. maritima *L.*

In Herb.: Urk 1884, S.; — Zwijndrecht bij de zoutkeeten Sept. 1837, Lac.

(Deze beide planten hebben kruipende of liggende stengels en veelhoofdige wortel; waarschijnlijk terugslag uit het zaad van gekweekte planten).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: De overige opgaven bijv. Hellevoetsluis bij de Gorter; Dijkshoek en Menaldummermeeden, Fl. Fris. hebben waarschijnlijk alle betrekking op Beta vulgaris, zooals ook blijkt bij de andere als B. maritima vermelde planten. Cfr. Prodr. Ed. I. p. 223 noot. De cultuur dateert eerst van de 6e of 4e eeuw voor onze jaartelling, terwijl reeds de ouden de roode en witte verscheidenheid in de wortels kenden.]

Tribus Spinacieae *Dum.*

Spinacia *Tourn.*

1149. **S. oleracea** *L.* Inheemsch in het Oosten en het binnenland van West-Azië. De ouden kenden de plant niet, zij wordt het eerst vermeld door Albertus Magnus, terwijl het niet onwaarschijnlijk is dat zij door de Kruisvaarders is meegebracht; thans algemeen als groente gekweekt en een enkele maal verwilderd. ⊙ en ⊙. *Mei—Juni.*

In Herb.: spoorweg Overveen 1882, Groll; Sparendammerweg 1888, V.; — ruigte Kijkduin, Exc. 1887.

β. **glabra.**

In Herb.: Ginneken bij Breda, v. A. gekweekt. Deze vorm, vroeger als afzonderlijke soort naast *S. spinosa* schijnt niet zaadecht te zijn; de franschen noemen deze Epinard de Hollande, terwijl *Tragus* (Bock) haar het eerst in de 16e eeuw

vermeldt. Cfr. De Candolle Origine des plantes cultivées p. 80. (verw. Dordrecht 1897, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: *a. spinosa:* hier en daar gekweekt en verwilderd te Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314).

Obione *Gaertner* (*Halimus* Wallr.).

1150. O. portulacoides *Moq-Tand.* (*Halimus portulacoides* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 223; *Atriplex portulacoides* L. et Fl. B. S. p. 220). Aan schorren, langs dijken en op zilten kleigrond. ⨀. *Juli—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Coll. Nat.; 1868, O.; Eierland aldaar 1857, Harting; Coxdorp 1868, oesterbedden Texel 1868, West-Terschelling 1868, en schorren bij den molen achter de Dellewal op Terschelling 1869, Holk.; Dellewal, Un. 1886; Ameland 1869, en Grint 1869, Holk.; Schiermonnikoog, Hinxt; — Harlingen, v. H.; Hinxt; Bruinsma; — de Plaat bij Zoutkamp 1869, H. d. Waard; — Enkhuizen 1894, Sanders; Willemsoord 1845, Buse; — Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Zeeland 1838, v. d. T.; 1846, de Vriese; 1847, v. d. B.; Scherpenisse 1877, Groll; 1877, K. A.; langs de Schelde bij Rengerskerke, Un. 1894; Bruinisse 1887, en Zijpe, L.; Zuid-Beveland, Dz.; 1839 en 1847, v. d. B.; Walcheren, J. C. Broers; 1834, Wtt.; Forsten; 1893, Goeth.; Veere 1883, K.; kanaal Middelburg, en Nieuwe haven aldaar, v. d. T.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; Scheldeoever aldaar 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1860, A. W.; Scheldedijk Breskens 1839, Lac.; — Bergen op Zoom, Thomson; 1889, Groll.

(Wieringen 1900, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Nieuwe Diep 1892, G. en Heinsius in herb. Heinsius; Zuiderzeestrand den Helder 1893 en 1894, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1899, L. de

Bruijn; — Middelburg, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; inlaagdijk Wissenkerke N.-Bev. 1886, Schipper in herb. pr.; schorren fort Rammekens, Un. 1902, Rieter in herb. pr.; dijk aan de Zuid-Watering Rithem 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar 1881, en Kadzand 1878, L. in herb. pr.; St. Maartensdijk op Tholen 1884 en Kattendijke 1894, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Wieringen, Reinw. (Arch. 1. IV. p. 230 en V. p. 58); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 125); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Vlissingen en Vijgeneter; tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Hoogerheide, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 232).

Voorts vermeld door Dodoens: Stirp. II. 1554, Cruydeboeck 1554 enz., Lobelius, Pelletier en Munting.

Voor 's Gravezande, Delfzijl bij de Gorter; tusschen Roptazijl en Dijkshoek bij Meese en Zandvoort? in Fl. Fris.

1151. O. pedunculata *Moq-Tand.* (*Halimus pedunculatus* Wallr. et Prodr. Ed. I. p. 223; *Atriplex pedunculata* L. et Fl. B. S. p. 780). Op schorren, langs dijken en op zilten kleibodem. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: schorren Dellewal bij West-Terschelling 1869, Holk.; — Enkhuizen 1894, Sanders; — Zierikzee 1901, L.; Rengerskerke Korkensche weg, Un. 1894; schorren Westerschelde 1840, v. d. B.; schorren aan den zeekant bij Biezelinge 1829, 1832 en 1834, Dz.; Zuid-Beveland 1829, Dz.; 1839, v. d. B.; Evertsdijk, Dz.; op de schorren tusschen Wolphaartsdijk en de Goessche polder aan het Schengen, v. d. B.; Walcheren, en duinvallei achter Oranjezon 1841, v. d. T.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.

Bovendien: Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); Schengen

en tusschen Veere en de Vrouwenpolder op Walcheren, v. d. B. in herb. pr. Prodr. Ed. I. p. 224.

Atriplex *Tourn.*

I. Dichospermum *Dum.*

1152. A. **hortense** *L.* In moeshoven aangebouwd en verwilderd. Inheemsch in Zuid-Europa, vroeger als groente zeer gewaardeerd doch door de Spinazie verdrongen. Nu hier en daar nog in half verwilderden toestand voorkomend. Tegenwoordig nog als sierplant in de var. *atrosanguinea* Hort. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Vorden 1890, Groll; Zuid-Beveland 1840 en Goes 1838, v. d. B.

(Tuin Zwolle 1901, Posth. in herb. pr.; — Lochem op den Nettelhorst, cultuur en verwilderd, 1888, Ens. in herb. L.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; puinhoop en Laag Soeren (als *Chenop. hybrid.*), Heukels in herb. pr.)

Bovendien: Winterswijk (efferata), Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — in tuinen verbouwd Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1153. A. **nitens** *Schkuhr.* Muren, ruigten en in wijnbergen, nu en dan ingevoerd. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Zutphen, Groll.

II. Teutliopsis *Celak.*

1154. A. **littorale** *L.* (*A. marina* Dethardinge en Enum. Zeel. I. p. 37). Langs de zeekust en somtijds in het binnenland ingevoerd. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; 1867, S. P. Hui-

zinga; Zuiderzeestrand Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Grie, West-Terschelling, Un. 1886; 1897, V.; strand Oert Ameland 1897, V.; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; – Lemmer 1865, H. d. V.; Dijkshoek, v. Heijn.; – Kampereiland 1854, en Kampen 1848, R. B.; – Zuiderzee Harderwijk 1833, Wtt.; 1863, R. B.; 1865, R. B. (Wirtg. Herb. pl. sel. *Fl. Rhen.* Fasc. XV. p. 838); dijk tusschen Kampen en Elburg 1852, R. B.; Nijkerk, Kipp; zeestrand Putten 1876, K. A.; touwslagerij Waaldijk en Ooische waard 1901, Docters van Leeuwen; – Spakenburg zeedijk 1836, 1837, D. S.; J. C. Broers; Garj.; Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; – Naarden 1864, O.; Amsterdam, Splitg.; de Liefde; 1828, v. H.; C. A. Bergsma; 1834 (*fasciatie*), v. H.; zeedijken, Fl. Amst.; Hooge dijk tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; IJ Amsterdam 1871, Lac.; O.; IJdijk 1833, S. S.; Hemmeland Monnikendam 1886, Boerl.; voet zeedijk Havenbuurt Marken 1886, Boerl. en V.; Urk haven 1884, S.; Wieringen 1857, Hartm.; 1856, Lac.; Hoorn 1885, K.; Zuiderzee Nieuwediep 1845, Buse; zeedijk Helder, V. Z.; Petterdijk 1870, H. d. V.; IJpolder 1881, Groll; Zandvoort, Splitg.; Haarlem 1888, Groll; Zandvoort, Splitg.; Haarlem 1888, Groll; IJdijk Sparendam, Buse; 1873, Boerl.; – Leiden, Forsten; 1835, Mb.; 's Gravenhage, G. B.; (misschien *A. patulum*); Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Lek bij Vianen, v. H.; – Zeeland 1834, v. d. B.; Westerschouwen 1845, en Schouwen 1844, v. d. B.; Korkensche weg bij Rengerskerke, Un. 1894; Zuid-Beveland en Goes 1843, v. d. B.; Domburg 1883, K.; vestingwerken Vlissingen 1880, Buijsm.; aldaar 1845, v. d. Cop; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Woensdrecht 1884, V.; ? Bergen op Zoom, Thomson.

β. **marinum** *Dethard.*

In Herb.: Kampen, R. B.; – Zuiderzee Har-

derwijk 1833, Wtt.; — zeedijken Amsterdam, Fl. Amst.; Amsterdam, Splitg.; IJ aldaar, Buse; zeedijk aldaar 1838, Romb.; Wieringen 1857, Harting; mesthoop aan de Leidsche vaart onder Vogelenzang, v. d. T.; — Leiden, Forsten; Mb.; buiten de Morschpoort, S. S.; Driesprong aldaar, Mb.; eind der Zijl bij het Kagermeer, Mb.; — Zeeland 1840, en Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1864, H. d. V.

(dijk Eierlandsche polder Texel 1868, — en Roode Klif 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; — Elst, A. H. Blaauw; — fort de Bilt, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zeeburg 1890, Costerus in herb. pr.; houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; Marken 1893, Wieringen 1894 en Zuiderzeestrand den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; aldaar 1899, L. de Bruijn; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; zeedijk Wissenkerke N.-Bev. 1885, Schipper in herb. pr.; duinen Domburg en Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; steenen zeeweeringen Walcheren 1902, Rieter in herb. pr.; langs het Sloe 1893, L. in herb. Rieter; Vlissingen 1878, L. in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.

β. Muiden, Un. 1901, Koning in herb. pr.)

Bovendien: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum, Holk. (echter niet teruggevonden in diens herbarium, noch weergevonden op Rottum door den Heer Schipper) (Arch. 3. I. p. 213); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); — tusschen Vlissingen en Vijgeneter, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353).

Voorts vermeld voor Zwijndrecht, herb. Lac.

(Prodr. Ed. I. p. 225); welke plant ik echter tot *A. patula* heb gebracht, zie aldaar.

1155. **A. patulum** *L.* (*A. angustifolium* Smith. et Fl. B. S. p. 222). In moeshoven en op bouwlanden, aan ruigten en op afval. ⊙. *Juli—Sept.*

In Herb.: Hooge berg Texel, en Hoorn aldaar 1869, Holk.; Hoorn Terschelling, Un. 1886; Schiermonnikoog 1897, V.; — de Joure, C. A. Bergsma (als *angustifolium*); Bontekoe Leeuwarden 1859, S.; — Obergum 1836, v. H.; Groningen 1856, S. E. Strat; wallen aldaar, v. H.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, T.; 1849, R. B.; Schokland (f. *prostrata*) 1884, S.; Deventer 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Zuiderzee Elburg 1833, Wtt.; tusschen Amersfoort en Nijkerk, D. S.; Apeldoorn 1873, K. A.; Waaldijk bij den molen te Lent, Th. Abel.; Nijmegen, B.; — Eem bij Amersfoort 1890, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk, Wtt.; — Amsterdam, v. H.; de Liefde; Uithoorn 1872, en veenland Legmeer 1886, Boerl.; Urk 1884, S. (ook als *littoralis*); bolwerk Monnikendam 1886 en Marken 1886, Boerl.; Bergen, Un. 1891; Velsen 1848, T.; Spaarndam 1881, Groll; jaagpad aldaar 1846, Buse; Haarlem 1842, v. H.; Buse; 1873, Boerl.; Zandpoort 1846, Haarlemmerhout 1838 en Zandvoort 1846, Buse; v. H.; — Leiden, S. S.; 1839, Mb.; 1840, B. W.; Dz.; 1842, O.; 's Gravenhage, Forsten; G. B.; R. B.; Scheveningsche weg, V. Z. (ook *microc.*); Delft, herb. v. H.; bouwland Naaldwijk 1847, v. d. T.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Biesbosch 1888, V.; rots Rockanje, V. Z.; Heikop, v. H.; — Zierikzee 1869, P. Schuringa; Rengerskerke, Un. 1894 (*monstr.*); Zuid-Beveland, Goes en Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; Heille 1887, L.; — Bossche dijk en Vlijmen, v. Hov.

β. **microcarpum** *Koch.*

In Herb.: Texel, Holk.; Hoogeberg aldaar en

zeedijk bij de Schans op Texel 1867, S. P. Huizinga; — Leeuwarden 1859, S.; — Obergum, v. H.; buitenwerken Groningen 1866, S. E. Strat.; — Kampen 1849, en — Harderwijk, en Hulshorst 1852, R. B.; Warnsveld 1882, Groll; Zutphen, Wtt.; — Amersfoort, R. B.; Houten 1833, Wtt.; — Amstersterdam 1837, Buse; Funen, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1835, P. N. S.; Haarlemmerweg bij Amsterdam, en Sloterweg, v. H.; Velsen, R. B.; Vogelenzang 1855, Dz. en v. d. B.; — Leiden 1837, Mb.; Dz.; 1842, O.; Wassenaar, Dz.; 's Gravenhage, R. B.; Scheveningsche weg, V. Z.; aschbelt de Mijl Dordrecht 1883, V.; — St. Philipsland 1890, L.; Zuid-Beveland 1838, 1839 en 1841, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Haagpoort Breda, v. A.

(Tuin Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — tusschen Hengelo en Borne 1895, Costerus in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; niet zelden aldaar 1888, de Haas in herb. pr.; — Werkhoven, — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Amsterdam 1876, Costerus in herb. pr.; tusschen Zeeburg en Schellingwoude 1893, Marken 1893, Wieringen 1894 en Noordzeedijk den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn; — Rotterdam, F. D. J. Risch; tuin aldaar 1899, H. v. d. Linden; Hollandsch diep, W. C. v. Embden in herb. Heukels; spoorwegterrein Oude Plantage Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Zierikzee 1887 en IJzendijke 1881, L. in herb. pr.; aldaar, P. J. Roozendaal; — Almkerk, C. A. Backer in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 403);

Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — Weerdinge 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); —? Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, Gulpen, Sittard, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier.

β. microcarpum: Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

1156. A. hastatum *L.* (*A. latifolia* Wahl.; *A. patula* Smith). Aan wegen, in bouwlanden en moeshoven, op ruige plaatsen naar den zeekant. ⊙. *Juli—Sept.*

α. **genuinum** *Aschers.*

In Herb.: broek bij Arnhem, Thomson; — Amsterdam 1860, O.; aan het IJ 1828, v. H.; Overtoom 1841, Romb. (als *valida*); buiten de Muiderpoort 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.), Hemmeland bij Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Haarlem 1873, Boerl.; 1881, Groll; — Leiden, Perin; Naaldwijk, v. d. T.; ? huis ter Rivier

1894, V.; — Zuid-Beveland, en Wilhelminapolder 1840, v. d. B.

II. *macrotheca* Schumacher. (is volgens sommige auteurs de *A. deltoidea* Bab.).

In Herb.: Ooische waard Nijmegen 1847, Th. Abel. (als *latifolium β. valida*); Hees bij Nijmegen, Abel.; fort Krayenhoff 1901, Docters v. Leeuwen; — mesthoop Hoevelaken 1993, Garj.; mesthoop Schalkwijk 1832, Wtt.; — IJ bij Amsterdam, Splitg.; IJ tusschen Amsterdam en Sloterdijk, v. d. T.; weiland onder Sparrewoude, v. d. T.; — Scheveningsche weg, V. Z.; Maas Maassluis 1883, V.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; — Wilhelminapolder 1837 en? 1839, v. d. B. *)

β. **microspermum** *W. K.* (*β. microcarpa* Koch. et Prodr. Ed. I. p. 224).

In Herb.: Franeker, C. A. Bergsma (als *patula*); Hindelopen, Coll. Nat.; Tjerkwerd 1862, J. M. de Boer; de Joure, C. A. Bergsma; Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, S.; 1856, Strat.; — mesthoopen Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1849, R. B.; Steenwijkerwolde, Un. 1892, L.; Schelle bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1877, K.; Hengelo, Un. 1895; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Waaldijk bij Gameren en bij Herwijnen 1833, Wtt.; — Westbroek 1841, Kraamw. (als *patula*); Utrecht 1836, Gageldijk bij Utrecht 1835, en Baambrugge 1837, D. S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, v. H. (als *patula*); 1835, Buse; Fl. Amst.; Amsteldijk, Oosterdoksdijk 1838, D.S.;

---

*) In Arch. 1. III. p. 139 wordt reeds opgemerkt, „het exemplaar in het Vereenigings-herbarium, door den Heer Dozy op Zuid-Beveland verzameld, schijnt mij toe met de door Babington opgegeven kenmerken (Man. p. 243) en met de afbeelding (Eng. Bot. Suppl. t. 2860) overeen te komen.” Dit exemplaar heb ik gerekend tot *β.* III. triangulare — salinum.

veenland Legmeer 1884 en Zijdelmeer, Boerl.; Hoorn 1885, K.; Petterdijk 1870, H. d. V.; dijken Halfweg, wie?; Velsen, Mb.; achter het Wijkermeer aldaar, Mb.; Spaarndam 1881, Groll; Haarlem, Splitg.; 1873, Groll; 1873, Boerl.; Nieuwe weg bij den Singel aldaar 1888, Groll; – Leiden, Forsten; Pierot; 1839, Mb.; 1840, B.W.; 1842, O.; buiten de Morschpoort 1832, S.S.; strand bij de Baak te Katwijk, wie?; 's Gravenhage 1832, I. de L. ex h. Groll; R. B. (misschien *deltoidea*); Bezuidenhoutsche weg aldaar, en Scheveningsche weg, V.Z.; bouwland van den korten Broekweg bij Naaldwijk 1847, v. d. T.; Hoek van Holland 1894, V.; open terrein Rotterdam 1876, K. A. (*crassifolia*); Rots te Rockanje, V. Z.; kust Brielle 1894, V.; Overmaas 1891 en Oude Plantage Rotterdam 1892, v. d. Voo; Vianen 1831, v. H. (als *patula*); – tusschen steenglooiingen haven Stavenisse 1883, L.; Zuid-Beveland, v. d. B. (als *hastata* Enum. Zeel.); Dz. (als *patula* en *deltoidea*); Wilhelminapolder 1839, v. d. B.; vestinggracht Vlissingen 1880, Buijsm.; kanaaldijk Middelburg 1892, L.; steenglooiingen langs den zeedijk van Breskens naar Hoofdplaat 1881, L.; – wal buiten de Waterpoort tegenover de Academie Breda, v. A.; buiten de Haagpoort, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Wanrooi, Un. 1898; – Maas bij Ool, Un. 1900.

II. *deltoideum*, met naar beneden gerichte hoeken der spiesvormige bladen heb ik niet in herb. aangetroffen.

III. *triangulare* Willd. (= A. latifolia γ. salina Koch et Prodr. Ed. I. p. 224).

1. *oppositifolium* D.C. (als soort).

In Herb.: Texel, Holk.; dorp Vlieland 1858, Lac.; Dellewal Terschelling, Un. 1886; Zuidbuurt Schiermonnikoog 1860, S.; Rottum 1896,

Schipper; — Lemmer 1865, H. d. V.; zeedijk Workum 1873, J. M. de Boer; zeedijk Harlingen, Un. 1886; — Kampen 1848, T.; 1849 en 1850, R. B.; Schokland 1884, S.; — Harderwijk, R. B.; Nijmegen, B.; uiterwaarden Lent en Ooische waard, Th. Abel.; — Spakenburg, D.S.; Amersfoort, R. B.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, de Liefde; 1834, v. H. (afgebeeld als *A. patula β. farinosa* Fl. Bat. 523); Halfweg 1846, Buse; Urk 1852, Backer de Wit; 1884, S.; tusschen Petten en Callantsoog, Un. 1891; Hondsbossche dijk Petten 1885, v. E. (als *rosea*); Velsen achter het Wijkermeer 1848, Mb.; — Leiden 1839, Mb.; Dz.; zandplaat Hoek van Holland 1878, H. d. V.; Hilhaak omtrent den Hoek van Holland 1844, v. d. T.; zeedijk Hellevoetsluis 1900, Struyk.; Ouddorp 1894, Boerl. en V.; Dordrecht 1835, Lac.; — Schouwen, Un. 1894 (als *deltoidea*); zeedijk Zierikzee, Un. 1894; Scheldedijken Zeeland, Lac.; schorren Westerschelde 1840, v. d. B.; dijken Zuid-Beveland, Dz.; Zandkreek 1839, Schengen 1838, en Goes 1838, v. d. B.; Ellewoutsdijk 1839, Lac.; Westkapelsche dijk 1833, Forsten, duinvallei tusschen Domburg en Westkapelle 1841, v. d. T.; Middelburg, L.; vestinggrachten Vlissingen 1880, Buijsm.; — Woensdrecht 1884, V.; 's Hertogenbosch, Engelen, en Orten, v. Hov.

2. *prostratum* Bouch. In Herb.: Vlissingen 1845, v. d. Cop.

De hier volgende groeiplaatsen hebben betrekking op jonge exemplaren, waaraan bij gemis aan rijpe vruchten de varieteit niet te onderscheiden is; misschien dat enkele exemplaren zelfs tot *Chenopodium* of *Blitum* behooren.

In Herb.: Burg park Texel 1860, en zeeweering Vlieland 1858, Lac.; — Coevorden 1859,

Lac. en S.; — Kampen, T.; ? dijk tusschen Koelucht en Zalk 1871, Hoek; — ? Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; — Utrecht 1870, Groll; — Amsterdam 1860, O.; Alkmaarderhout, Un. 1891, L.; ? Zandvoortsche weg 1846, Buse; — ? duin 's Gravenhage, V. Z.; ? Heikop, v. H.

(Muiderberg, Un. 1901, Posth. in herb. pr.; Houthaven Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Noordzeedijk den Helder 1893, V. Suringar in herb. pr.; Zuiderzeedijk aldaar 1899, L. de Bruijn; dijkhelling Kamp bij Schoorl, Mej. M. J. de Verver in herb. Heukels; Vaart Vogelenzang 1893, V. Suringar in herb. pr.; Haarlem, Groll in herb. Ogt.; (als *Chen. urbicum*); rangeerterrein langs de Maas te Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Delft, J. H. C. Sorber; tuinen Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Hoek van Holland 1895 en eiland Rozenburg 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.

α. II. tusschen Steenenkamer en Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.

β. tusschen Steenenkamer en Zwijndrecht 1848, Alpherts in herb. pr.; — Scherpenisse 1877, K. A. in herb. L.

β. III. Monnikendam 1901, Struyk. in herb. pr.; — duinen Domburg 1901 en West-Souburg 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder nadere aanduiding) Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — ? Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Heino en Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); — Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Groenlo, Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Terborg, Un. 1895 (Arch. 2. IV. p. 405); — Alkmaar

1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bentveld, Heilo, Zandvoort—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Scheveningen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300 en 2. III. p. 123); al de Zeeuwsche eilanden behalve Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, Westkapelsche dijk, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

α. II. Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

β. Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 300).

A. calotheca *Fries.* (*A. laciniatum* L.). Langs het zeestrand en aan ruigten. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: ? Delft, v. S. V.

1157. A. Babingtonii *Woods.* (*A. crassifolium* Fries. n. C. A. Meijer). Wordt opgegeven voor de Oostzeekust. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Zeedijk Texel, Holk. (als *patulum*); aardappelveld Nes op Ameland (als *hastatum*), S. P. Kros; — Ouddorp 1894, Boerl. en V. (als *latifolium*).

III. Sclerocalymma *Aschers.*

1158. A. tataricum *L.* Zooals de naam aanduidt zuidoostelijke plant, nu en dan echter ingevoerd; langs muren en aan ruigten. ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Kolenaschweg over de buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, J. H. Wachter en P. Jansen.

1159. **A. laciniatum** *L.* (*A. farinosum* Dum., Lange; *A. arenarium* Woods.; *A. crassifolium* Gren. et Godr.). Langs het strand der Noordzee, zeldzaam. ⊙. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Texel Juli 1857, Harting; de Waal op zilten kleigrond aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche huis Texel 1869, Holk.; Zuiderzeestrand op zandgrond bij het posthuis te Vlieland 1858, Lac. (in Arch. 1. V. p. 45 vermeld als *rosea*); Rottum 1897, Schipper; — strand Workum 1862, J. M. de Boer (in Arch. 2. III. p. 229 vermeld als *crassifolium* C. A. Meijer); — Petterdijk 1870, H. d. V. (in vrucht Sept.); Hondsbossche 1871, v. E. (vermeld in Arch. 2. I. p. 403 als *crassifolia* C. A. Meijer) (niet 1885) Sept. prachtige vruchten!; ? Bloemendaal 1891 en 1893, Groll; — op de blauwe steenen bij de eerste zeesluis te Katwijk, Juli, Perin (waarschijnlijk echt, want de plant was slechts voorzien van den naam *Chenopodium*); Katwijk aan Zee 1869, H. d. V. (in vrucht Juli); het exempl. e. h. J. Kops, waarnaar plaat 280 der Fl. Bat. is genomen; echter is het herbarium-exemplaar niet fructificeerend, terwijl op pl. 280 wel vruchten zijn afgebeeld. Voorts is de plant geheel groen, niets weergevende van den meelachtigen toestand der plant (Cfr. Arch. 1. III. p. 130); zandplaten en strand Hoek van Holland 1870, H. d. V. Aug. in vrucht; — op een zandige vlakte aan den oever der Schelde bij Breskens naar de zijde van Hoofdplaat 1 ex. 1839, Lac. (Juli).

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (als *rosea*) (Arch. 2. IV. p. 398); Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82, waarschijnlijk *A. Babingtonii* ofschoon ik deze in herb. vond onder *A. hastatum*); Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403, als

rosea); — Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V*. p. 426); — ? Wieringen, Reinw. (als *rosea*) (Arch. 1. V. p. 58); — Noord-Beveland (als *rosea*), A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 125).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Noordwijk door Kops. Is dit de plant afgebeeld in Flora Batava?

Ordo Polygonaceae *Juss.*

Rumex *L.*

A. Lapathum *Tourn.*

1160. **R. maritimus** *L.* Oevers, langs moerasranden, uitgedroogde slooten; geen bepaalde kustplant. ⊙. ⊙ ⊙. *Juli—Aug.*

In Herb.: Eierlandsche polder Texel 1869, Vlieland en Zuiderzeestrand aldaar en in de bocht van Groote Mie op Vlieland 1868, Holk.; Westersche veld aldaar 1858, Lac.; Midsland 1886, K.; Nes op Ameland 1865, H. d. V.; Kooiboer Schiermonnikoog 1897, Schipper; — Huizum en Giekerk 1882, S.; Harlingen, C. A. Bergsma; — Groningen, Hommes; — Kampen, R. B.; 1872, Holk.; veen Giethoorn, Un. 1892; uiterwaarden tusschen Blokzijl en Vollenhove 1892, K. A.; Zwarte Water bij den mond van de Vecht 1892, L.; houtloodsen Thorbeckegracht Zwolle 1899, E. Heimans; Pothoofd Deventer 1877, v. d. Veen; — zeestrand Harderwijk 1879, K. A.; Eibergen, Un. 1859; stadsgracht (de halve Maan) Nijmegen, Th. Abel.; Maldensche broek, N. Abel.; herb. S.; Herwijnen 1859, S.; Bommel 1833, en Wageningen, Wtt.; uiterwaarden Culemborg 1881, K. A.; — Hondswijk 1857, Knüttel; Baambrugge 1837, D.S.; — Zijdelmeer 1884 en Legmeerpolder, Boerl.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; 1875, O.; Hoorn, C. A. Bergsma; buiten de Noorderpoort

Enkhuizen 1894, Sanders; Halfweg 1875, O.; vaart naar Amsterdam, Buse; Haarlem, Kerb.; Vogelenzang, v. d. T.; Haarlemmermeer 1852, Coster; 1853, S. en Hartm.; 1873, Groll; Spaarndam, 1879, Groll; zanderij Overveen 1887, V.; — Haarlemmervaart bij de spoorbaan 1845, Perin; kanaal tusschen Leiden en Katwijk 1846, O.; Leiden 1836, Mb.; Stalen Spanjaardsbrug 1845, O.; zeeduinen Katwijk 1833, S.S.; Leiderdorp 1840, B. W.; Wassenaar 1833, S.S.; Dz.; 's Gravenhage 1847, de Bruijn; G. B. (als *paluster*); 1884, Boerl.; spoorbaan Hoek van Holland 1894, V.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Nieuw Helvoet 1902, Jongm.; Heikop 1826, v. H.; brugdijk Barendrechtsche veer 1888, V.; — Zuid-Beveland 1836 en 1848, en Oosterzwake 1840, v. d. B.; — Oudenbosch 1895, H. Verhoeven; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — Maasoever Hedel, Un. 1900, G. en Jongm. (als *pal.*); Poel achter St. Joost 1895, G. en V.

β. **limosus** *Thuill.* (*R. paluster* Sm. et Prodr. Ed. I. p. 228).

In Herb.: Hee op Terschelling 1869, Holk.; Midsland aldaar, Un. 1886, 1886, K.; — in de wouden bij Oenkerk en Rijperkerk in Friesland, Hommes; Leeuwarden 1859, S.; Wijtgaard bij Leeuwarden 1865, H. d. V.; Joure, C. A. Bergsma; — Onland bij Groningen 1856, Strat.; grachten om Groningen 1856, Strat. (als *marit.*); Haren 1851, v. H.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; — Langenholte bij Zwolle 1892, en Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1891, L.; houtloodsen Thorbeckegracht Zwolle 1899, E. Heimans; droge IJselbedding Deventer 1893, K. A.; IJseloever aldaar 1902, G. en Jongm.; — Harderwijk 1864, 1866, R. B.; Nijmegen 1874, Groll; zandplaat van de Waal te Herwijnen bij Zalt-Bommel 1892, K. A.; — den Ham, en tusschen Niehove en den Ham 1836, v. H.; — Legmeerpolder,

Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; C. A. Bergsma; 1875, Lac.; Overtoomsche weg Amsterdam 1845, Romb.; Amstelveensche weg, v. H.; Westzaanderdijk, Kerb. (als *maritimus*); tusschen Heemstede en Haarlemmermeer, v. d. T.; Schooten 1875, Groll; zanderij Overveen 1887, V.; Haarlem, Buse; — Leiden 1848, weg voor het station Leiden 1846, weg naar Hoogmade 1846, en Stalen Spanjaardsbrug 1846, O.; sluizen Katwijk, S. S. (als *maritimus*); 's Gravenhage 1883, de Bruijn; 's Gravezande 1892, K. A.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Brielle en Rockanje, Un. 1887; 1902, G. Janse en Jongm.; Nieuw Helvoet 1902, Jongm.; Zwijndrecht 1837, Lac.; Dordrecht 1848, v. Hov.; Bleekersdijkje aldaar 1888, V.; Binnen Kalkhaven aldaar 1886, V.; Biesbosch bij Dordrecht 1888, V.; — Zuid-Beveland 1840 en 1848, bouwlanden Kloetinge 1839, en Ooster-Zwake 1839, v. d. B.; Walcheren, Un. 1902.

(Troskepolle bij Leeuwarden 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Langenholte bij Zwolle 1892, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Vreeswijk—Heemstede, C. A. Backer; Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. Heukels; Amstelveensche weg 1890, Costerus in herb. pr.; — kanaal waterleiding Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; Oostzeedijk Rotterdam 1901 en zandgrond Charlois 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Giesen en — Werkendam, C. A. Backer in herb. Heukels; — langs de Maas te Hammert, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.

β. limosus: Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — tusschen Vollenhove en Blokzijl 1894, L. in herb. pr.; — Amsterdam bij het graanpakhuis van Korthals Altes, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Weespertrekvaart aldaar 1890, Costerus in herb.

pr.; — Delft, J. H. C. Torber (als *Atripl. littoralis*); Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. Heukels; buitenplaats Rozenburg aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Hatertsche broek, Ooische waard, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Velsen, Waterleiding, Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 404).

Voorts Sloten, de Joure, Fl. B. S.; Vucht, Prodr. Ed. I. p. 228.

β. limosus: Ameland 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Zwolle, Thorbecke (Arch. 1. I. p. 556); — Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 202); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Leimuiden, Dz. (Arch. 1. I. p. 556); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131), tusschen Koudekerke en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126).

Voorts vermeld door Pelletier.

1161. **R. obtusifolius** *L.* (*R. silvester* Wallr.). Op grazige plaatsen, onder kreupelhout, in bosschen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Burg op Texel 1860, Lac.; tuin eiland Vlieland 1858, Lac.; Midsland Terschelling, Un. 1886; — Beetgum, S. (als *pratensis*); stadswal Leeuwarden S. (als *pratensis*); 1859, S.; de Joure, C. A. Bergsma; — Helpman bij Groningen 1856, Strat.; — Erm 1859, Lac. en S.; — Kampen 1848, R. B.; T.; straatweg Kampen naar Zwolle 1871, Hoek; (Deventer?) v. Gron.; Halb.; Twikkelerbosch, Un. 1870; — Gorssel 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1876, K. A.; Doetinchem, Un. 1885 (ten deele als *divaricatus*);

Borculo, Un. 1897; Varsseveld, Un. 1859 (als *pratensis*); Westerbouwing 1882, K.; Nijmegen, B.; Ooische waard, Th. Abel.; uiterwaarden Culemborg 1872, de Bruijn; — de Grebbe, Fockema; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; de Bilt, C. A. Bergsma; Achttienhoven wie?; — Legmeerdijk 1884, Boerl. (als *divaric.*); Amsterdam, v. H.; 1848, Fl. Amst.; 1875, O.; Funen aldaar (als *Steinii*) en Ruitenburgerpad, Fl. Amst.; Haarlem, Splitg.; Buse; 1836, de Vriese; 1871, Groll; Haarlemmerhout, Kerb.; — Warmond 1902, G. Jongm. en V.; Leiden, Dz. (als *aquatic.*); 1840, B. W.; 1846, O.; 1854, Dz.; Boerl.; straatweg Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, V. Z. (als *aquatic.*); G. B.; in een vochtig elzenbosch bij 's Gravenhage 1848 en aldaar 1857, de Br. (als *divaricatus*); weg naar Loosduinen 1854, v. H. Jr.; Eikenduinen, Un. 1851 (als *pratensis*); spoorbaan naar Dordrecht bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen; Dordrecht 1839, Lac.; 1848, Alpherts; griend bij Dordrecht 1839, en Hooikade aldaar 1837, Lac.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland 1840 (als *pratensis*), Goes 1846 en 1839, Driewege 1838 en Stoofweide 1839, v. d. B.; Oudeland Z.-Beveland 1839, Lac.; Oranjezon 1840, v. d. B.; Sas van Gent 1857, A. W. (als *pratensis*); — Beek, Lac.; Maastricht, v. Hov.; groote bosch bij Slenaken 1896, G. (als *sanguineus*); bosschen bij Slenaken 1883, G. en K.; 1885, K. (als *sanguineus*).

β. **discolor** *Wallr.* (*R. purpureus* Poir.).

In Herb.: langs het water bij Dordrecht 1848, v. Hov.

(Kerkhof Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, W. C. v. Embden; — terrein achter Carré

Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Laarderweg bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Oegstgeest 1892 en Endegeest aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; 's Gravezande 1892, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden (als *R. pratensis*); F. D. J. Risch in herb. Heukels; zanderij tusschen den Haag en Wassenaar 1901, langs de Rotte tusschen Hillegersberg en Rotterdam 1901, spoorwegterrein tusschen Spoorhaven en Parallelweg aldaar 1902, spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage aldaar 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Breeweg Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen (als *sanguineus*) in herb. Heukels; Middelburg 1877, Oostkapelle 1879 en Koudekerke 1887, L. in herb. pr.; — Venlo, langs de Maas 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Delden, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Zevenaar, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Abcoude, (Arch. 1. I. p. 444); — Kennemerland talrijk, — en Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Schouwen en Duiveland, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Woensdrecht, Un. 1896

(Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Slenaken, Kerkrade, Simpelveld 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Munting.

1162. R. conglomeratus *Murray*. Aan kanten van slooten, grachten en andere vochtige plaatsen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Texel 1857, Hart. (als *crispus*); — Leeuwarden, Bruinsma; 1859, S.; Beetgum, S.; — Kampen, T.; Zalk, T.; 1855, R. B.; Zwarte water bij de Riezebos Zwolle 1901, Mastenbroekerpolder 1891, en Molensteeg te Heino 1901, L.; Wilsumerdijk 1870, Hoek; Bathmen 1878, K.; — Gelderland, Hoffm.; Harderwijk 1864, 1867, R. B.; Doetinchem, Un. 1885; Rheede, v. H. (als *nemolap.*); Velp 1825, v. H.; Biljoen bij Velp, C. A. Bergsma (als *nemolap.*); Lobith, V. Z. (als *nemolap.*); Lent, Beuningen, Th. Abel.; Waaldijk Tiel, Hoffm.; Hemmen 1874, v. Tuinen; — Doorn 1869, O.; Utrecht 1825, v. H. (ook als *nemolap.*); 1871, de Bruijn; Amsterdamsche straatweg Utrecht, v. d. T.; bij Utrecht in hakbosschen 1873, de Br. (als *R. sang. a. virid.* de Br.!!!); weg door Abstee bij Utrecht 1840, v. d. T.; Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma (als *nemol.*); langs de Vecht bij Nieuwersluis, Exc. 1884; — Naarden 1864, O.; Amsterdam 1848, en Rozenburg, Fl. Amst.; Wieringen 1857, Hart. (als *crispus*); dijk naar Spaarndam, Buse; Spaarne bij Haarlem 1838, Mb.; Haarlem 1836, de Vriese; 1837, Mb.; 1871, Groll; Park aldaar 1838, Buse; Haarlemmerhout Mb.; — Hollandia, v. Roijen; Leiden, Dz.; v. d. B.; 1839, B. W.; 1842 en 1846, O.; Perin (als *sanguin.*); Maredijk aldaar 1856, S.; 's Gravenhage, G. B.; R. B. (ook als *sanguin*); V. Z. (als *nemolap.*); 1902, v. Breemen; Scheveningsche bosschen 1895, R. B.; vaart naar Loosduinen 1854, v.

H. Jr.; Delft, V. Z. (als *nemolap.*); Bergsche plas en kolenaschweg Rozenburg 1901, Wachter en Jansen; Dordrecht 1838, Lac.; 1848, v. Hov.; singel aldaar 1883 en 1888, Biesbosch 1888, en Crabbehof Dubbeldam 1883, V.; Gorkum 1864, H. d. V.; Vianen 1836, v. H. (als *nemolap.*); – Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (als *R. sang. β. gen.*); 1846, Zwake 1839, bij schipper Wezeling 1839 en Goes 1843, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Loopschans, v. A.; Ginneken, Un. 1852, aanlegplaats stoombooten Werkendam 1897, V.; Heusden, v. Hov.; Beugen, Un. 1853; – Roermond 1900, G. en Jongm.

Door de Bruijn werden voorts onderscheiden:

α. **pycnocarpus** (*Callis crassioribus*). *R. pycnocarpus* Wallr.

Niet in herb.

β. **divaricatus** (*Valvulis ovato-oblongis corrugatis, ramulis divaricato-patentibus*). *R. divaricatus* Thuill. Par. II. p. 182.

In Herb.: bij Utrecht 1871, de Br.

(Heerenveen, J. Kuiper (als *Hydrolap.*) in herb. Heukels; – Zwolle 1887 en 1901, L. in herb. pr.; – Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; Lekoevers Culemborg, de Haas; Baarn 1889, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden (ook als *sang.*); 't Gein, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Overveen 1892, – Lisse, Ruige hoek 1893, Haagsche trekvaart 1893, Rijnsburg 1892 en Hoek van Holland 1892, V. Suringar in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, F. D. J. Risch (als *paluster*); Rottedijk aldaar 1899, H. v. d. Linden; langs de Rotte 1901, Bergsche plas, en kolenaschweg Rozenburg aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; eiland Merwede 1848, Alph. in herb. pr.; Zwijndrecht 1886 en Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; – vijver in het

park te West-Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Renesse 1882, Noordgouwe 1887 en Oosterland 1887, L. in herb. pr.; – Arcen, Un. 1893 Costerus in herb. pr.

β. divaricatus Thuill.: Mastenbroekerpolder bij Zwolle 1891 en – Zuidzande 1878, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); – Meppel 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Weusthag, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); – Winterswijk, Lichtenvoorde, Eibergen, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 84); – Alkmaar, Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Heilo, Bergen, Overveen–Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kappelle, West-Kapelsche dijk; tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Veere en tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Noord-Beveland, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); – Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); – Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Amby, Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Grons-

veld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

[Aanm.: Door sommigen wordt R. paluster (R. maritimus β. limosus Thuill.) voor een hybride gehouden tusschen R. maritimus en R. conglomeratus.]

R. Steinii *Becker* (*R. paluster* × *obtusifolius* of indien men het hybridair karakter van *R. paluster* aanneemt: *R.* [*maritimus* × *conglomeratus*] × *obtusifolius.* Reeds Döll in diens Rheinische Flora 1843 p. 305 merkt op: „Am Mainufer, an verschiedenen Stellen zwisschen Aschaffenburg und Frankfurt, hat sich schon öfter ein fast völlig unfruchtbarer Bastart von *R. palustris* und *R. obtusifolius* vorgefunden, dessen Wurzelblätter am Grunde abgerundet, zuweilen fast herzförmig sind. Dieses ist *R. Steinii* (Becker, Koch).

In Herb.: Langs brakwater tusschen riet te Amsterdam 1850, Lac.; — 's Gravenhage 1858 en 1882, de Bruijn.

R. abortivus *Ruhmer.* (*R. conglomeratus* × *obtusifolius*; zie Jahrb. Bot. Gart. Berl. I. p. 253).

In Herb.: Langs den weg van Steenwijk naar Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. bl. 350).

[Aanm.: In herb. L. aanwezig als R. laevigatus? Hoewel ik niet wil beslissen of R. laevigatus de Bruijn een werkelijke soort is, is het toch zulk een typische plant, dat verwarring met andere niet mogelijk is.

Omtrent de door mij voor R. abortivus gehouden plant ben ik lang niet verzekerd of wij hier ook niet een vorm van R. obtusifolius voor ons hebben. Ik wil te dezer plaatse nog opmerken dat bij alle Rumex-soorten met jonge exemplaren niet veel aan te vangen is; de verhevenheden op de perigoonbladen, de vorm van deze en hun stekelige aanhangselen komen eerst bij de vruchtvorming voor den dag. Vindt men een blijvend exemplaar, dan doet men goed den vorm der wortelbladen op te teekenen en eerst later de plant bij vruchtrijpheid in te zamelen of te determineeren. Aan jonge exemplaren is maar zelden de soort te bepalen.

(? Haagsche bosch 1875, L. in herb. pr. In herb. Lako als Rumex obtusifolius, echter met aanteekening, waaruit het hybridaire karakter reeds blijkt; — ? meelfabriek Middelburg 1898, L. In herb. L. als R. domesticus Hartm. met dezelfde opmerking als voren.

Ruigterrein duinen bij 's Gravenhage 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.]

1163. R. sanguineus *L.* Op vochtige schaduwrijke plaatsen; in bosschen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Agnietenberg bij Zwolle 1870, Hoek; Nijmegen, B.; — Utrecht, 1840, D.S.; — Overveen 1871, Groll; Velserbosch en Bloemendaal, Hartsen; Vogelenzang 1870, Groll.

Men onderscheidt bij deze soort:

α. **viridis** *Sm.*, de meest algemeen voorkomende vorm.

In Herb.: ? Beetgum, Hinxt; — Groningen 1856, Strat.; (*conglom.*?); — ? Hertme bij Borne 1901, L. (misschien een vorm van *conglomeratus*, misschien hybride); Almelo, Un. 1870; — ? Rheede, v. H.; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Frankendaal, Fl. Amst.; Haarlemmerhout 1841, Buse; — Leiden, Mb.; Haagsche bosch, v. H.; Dordrecht 1848, v. Hov.; aan de Lek bij Leksmond 1832, v. H.; — Goes 1848, v. d. B.; Abeele, v. d. Cop; Walcheren, Un. 1902; — Elzenhout tusschen Dongen en 's Gravemoer 1842, v. d. T.; — Amby, Un. 1861; Valkenberg 1902, Steichen.

β. **genuinus** *Koch.*

In Herb.: tuin Pastorie Vlieland 1858, Lac.; — Gorssel 1902, G. en Jongm.; Nijmegen, B.; — Noordheide tusschen Maartensdijk en Westbroek, v. d. T.; Utrecht 1833, Wtt.; — ? Rozenburg, Fl. Amst.; — Abeele 1845, v. d. Cop.

(Winschoten 1888 en klaverveld aldaar 1895, Schipper in herb. pr. (als *R. conglomeratus*); — Lekkendijk bij Stapperthoef bij Culemborg 1847, Alph.; — Bloemendaal 1889, Struyk. in herb. pr.; — Oegst-

geest 1895 en Endegeest aldaar 1895, V. Suringar in herb. pr.; — Rotterdam, F. D. J. Risch (als *crispus*) in herb. Heukels; kolenaschweg Rozenburg aldaar 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Middelburg 1902, Rieter in herb. pr.; — Aalbeek 1900 en Valkenberg 1901, Steichen in herb. pr.

α. Gendringen, Mej. M. S. Rust; — kolenaschweg door de buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — laan van ter Hooge aan den Koukerkschen weg bij Middelburg 1878, L. in herb. pr.; 1892, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1887, L. in herb. pr.

β. bosch Martenastate 1874, v. Tuinen in herb. pr.; — Ittersum bij Zwolle 1891, L. in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oostkapelle 1877, L. in herb. pr.; laan van ter Hooge als boven 1896, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); ook Groll (Arch. 2. IV. p. 36); — Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); tusschen Nieuwe Wetering tot school in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); — Velsen (in Prodr. Ed. I. als *β.*); Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Walcheren, Zuid-Beveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Goes (in Prodr. Ed. 1. als *β.*), v. d. B. (Arch. 1. I. p. 556); Noord-Beveland en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); — Amby, Meerssen, Epen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. V. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

α. Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — ? Alkmaar en Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Zuid-Beveland, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 37); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

β. Leiden, Mb.; 's Gravenhage, de Br.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; (Arch. 1. I. p. 556); voor Z.-Beveland ook v. d. B. in Tijdschr. VIII. p. 37.

Voorts vermeld voor Goes, v. d. B. Prodr. Ed. I. p. 227; Velsen de Br. en Amsterdam, Haarlem, Reinw., l. c.; Leiden, Mulder in Fl. B. S.

[Aanm.: R. sanguineus wordt door sommigen opgevat als samengesteld uit de soort R. nemorosus Schrad., waartoe dan gerekend wordt eene forma sanguineus L. met roode stengels en bladaren en nerven, door anderen worden R. conglomeratus en R. sanguineus tot een soort vereenigd als R. Nemolapathum Wallr. waartoe dan de Nos. 1161 en 1162 als verschillende vormen a. ebracteatus (R. sang.) en b. bracteatus gebracht worden. Deze indeeling vindt men reeds bij Döll, Rheinische Flora p. 306, terwijl ook Ascherson (Fl. des Nordostd. Flachl. p. 268) tot deze meening overhelt.

Het valt dan ook bij verschillende exemplaren moeielijk om ze tot een der beide soorten te brengen. Inderdaad een gunstige gelegenheid om ook door onze floristen eens nader onderzocht te worden.]

R. obtusifolius × sanguineus. Ofschoon deze hybride bekend is, en waarschijnlijk beschreven, herinner ik mij niet waar en heb dit ook niet kunnen vinden. Ik breng hiertoe de volgende planten alleen door de onderlinge gelijkenis die zij met de stamouders vertoonen, mij echter wel bewust zijnde hoe gevaarlijk het is op zulke losse gronden een plant voor een hybride te verklaren.

[? Hertme bij Borne 1901, L. in herb. pr. (ook door den Heer Lako als zoodanig gedetermineerd); — spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.]

1164. R. crispus *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, in weilanden, aan kanten van slooten en langs wegen. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Oostereind aldaar 1860, Holk. (als *R. nemorosus*); Vlieland bij het

dorp 1858, Lac.; Grie op Terschelling, Un. 1886; Grint 1869, Holk.; – ? Beetgum, S. (alleen wortelbladen); – Helpman bij Groningen, S. E. Strat.; – Kampereiland 1869, Holk.; Kampen 1848, R. B.; 1847, T.; Deventerweg bij Zwolle 1893, Carm.; Deventer 1877, K.; IJseloever aldaar 1902, G. en Jongm.; – Harderwijk 1864, R. B.; Nijmegen, Th. Abel.; – Grebbe, Fockema; Amersfoort, R. B.; Soest 1894, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; batterijenweg tusschen Utrecht en Houten, v. d. T.; Linschoten, Coll. Nat.; – Zijdelmeer en Uithoorn 1872, Boerl. (ook als *sanguineus* en *paluster*); Amsterdam, v. H.; 1848, Romb.; Fl. Amst. (ook als *Beta maritima*); Zeedijk aldaar, v. H.; 1838, Romb.; IJdijk aldaar 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Zaagpad, Fl. Amst.; Oosterdoksdijk 1870, O.; Vuurtoren Marken 1886, Boerl.; Urk 1852, B. de Wit; haven aldaar 1884, S.; Velsen 1871, Groll (onvolledig); Heemstede 1871, Groll; Haarlemmerhout Aardenhout, Bentveld en Overveen, Buse; – Leiden 1833, Wtt.; 1840, S. S.; 1846, O. (misschien *acutus*); Oegstgeest 1833, S. S.; Marendijk bij Leiden 1848, B. W.; 's Gravenhage 1854, de Br.; Bezuidenhoutsche weg, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V.; Steenenkamer aldaar 1848, Alpherts; Dordrecht 1837, Lac.; 1883, C. v. d. Broek (zeer onvolledig); – Wilhelminapolder 1838, v. d. B.; ? Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W. (slecht exempl.); – Ulvenhoutsche bosch. Un. 1852.

β. **unigranis** *Petif.* (*Valvula una obsolete granifera, ceteris nudis.* Eene vorm geheel zonder klieren is bekend als nudivalvis Meissner).

In Herb.: Amsterdam, Fl. Amst.; – 's Gravenhage aan het kanaal 1847 en 1854, de Bruijn (dit zou ook *maximus* kunnen zijn; bij het herbariumexemplaar ontbreken alle bladen.

[Voorts werden door de Bruijn nog enkele onbenoemde

varieteiten onderscheiden bijv.: bouwland 's Gravenhage 1850 en Scheveningsche kanaal aldaar 1847, de Br.]

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Zwolle 1895, L. in herb. pr.; — Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; ruigte IJsel bij de Steeg 1895, Ogt. in herb. pr.; Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Diemermeer, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Marken 1893, Overveen 1892, V. Suringar in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Pietgijzenbrug 1886, Struyk. in herb. pr.; duinen Katwijk 1893, V. Suringar in herb. pr.; spoorwegterrein tusschen Parallelweg en Spoorhaven Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Colijnsplaat 1886, Schipper in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; duinen Haamstede 1894 en Zoutelande 1892, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1877, L. in herb. pr.; — Venlo 1902, Rieter in herb. pr.; Aalbeek 1901, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Coevorden, Gramsbergen, Emmen, Odoorn 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk), Eesveen, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino, Nieuwe Wetering, langs Nieuwe Wetering tot aan school Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Twikkel, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, tusschen Goor en Entersche veen — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn, zeer zeldzaam, K. A. (Arch. 2. III.

p. 198); Hees, Neerbosch, Weurt, Beuningen, Ubbergen, in de Ooi enz. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 314); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Papelaan en langs de Zuiderzeedijk Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, West-Kapelsche dijk, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Maastricht, St. Pietersberg, Gronsveld, Amby, Gulpen, Epen, Un. 1861, Sittard, Beek—Elsloo, Gulpen, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

[Aanm.: In de buurt van Wageningen, vooral in de Betuwe waar de plant zeer algemeen is, wordt zij als groente gegeten als moes; zij is daar bekend onder den naam van Leeke.]

R. acutus *L.* (*R. obtusifolius* × *crispus; R. pratensis* W. et K. et Prodr. Ed. I. p. 226). Volgens Prodr. Ed. I. op grazige beschaduwde plaatsen, inzonderheid op zandgrond. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Schiermonnikoog 1860, S.; — Amsterdam 1848, Fl. Amst.; Zaagpad Funen, buitensingel over Oranje Nassau, Weesperzijde bij het Jaagpad bij den Omval, Fl. Amst. (In Arch. 1. III. p. 272 houdt de Bruijn de bij Amsterdam gevonden soorten voor *R. obtusifolius*); Haarlem 1837, Mb.; — Leiden, bij 's Gravenhage 1847, 1852, 1857 en 1884, de Br.; Dordrecht 1840, Lac.; — Hoek 1863, A. W.

(Protestantsche begraafplaats Winschoten 1888, Schipper in herb. pr. (*R. obtusifolius*); — ? tusschen Haerst en Genne bij Zwolle 1891 (als *R. obtusifolius*, in herb. L.; ? Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Rotterdam 1899, N. v. d. Linden in herb. Heukels; spoorwegterrein tusschen Parallelweg en spoorwegterrein 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Aalbeek 1900, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Cornjum, S. (Arch. 1. V. p. 193); — station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); — Lichtenvoorde, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228, (de plant bij Borculo genoteerd is *R. obtusif.*); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Vogelenzang, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — West- en Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Zuid-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126, een opgave ontleend aan v. Hall. Cfr. Tijdschr. VIII. 1. 38); — Maastricht, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 326); Slenaken, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 25).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf en Munting.

[Aanm.: Het is zeer bevreemdend dat deze oude Heeren wel deze betrekkelijk zeldzame hybride zouden gekend hebben en niet Rumex conglomeratus, terwijl alleen Munting R. obtusifolius zou gekend hebben. De groeiplaats Baarn, bij v. Hall (Bijdr. VI. p. 163 en Prodr. Ed. I. p. 227) werd door de Bruijn tot R. divaricatus gebracht; de plant werd door mij echter niet in ons herbarium aangetroffen. In Arch. 2. IV. p. 40 meldt de Bruijn echter dat de plant door hem ook gevonden werd bij Utrecht en Hilversum.

Voorts meldt hij aldaar dat de groeiplaatsen in ons herbarium aanwezig van Varsseveld, Eikenduinen, Amsterdam, Zuid-Beveland, Dordrecht, Leeuwarden, Beek, Sas van Gent. Groningen en Baarn (de groeiplaatsen volgens v. Hall) tot R. obtusifolius behoorden. Men zal deze planten ook bij de tegenwoordige bewerking onder R. obtusifolius terugvinden.

Ten slotte wil ik nog opmerken dat Ascherson en

Graebner in hun Flora des N.O.-deutschen Flachlandes deze hybride nog in twee vormen verdeelen.

A. pratensis: onderste bladen spits; schijnkransen niet onderbroken; binnenste bloemdekslippen aan den voet met korte, driehoekig-priemvormige tanden.

B. Baueri Asch.: onderste bladen stomp, bovenste eenigszins stomp; schijnkransen slechts bovenaan niet onderbroken, binnenste bloemdekslippen slechts zwak getand.

Hiertoe wordt ook gerekend de vorm subobtusifolius van Marsson met meer langwerpige wortelbladen, breedere ongelijke, sterk netaderige, ingesneden getande bloemdekslippen, waarvan gewoonlijk slechts de grootste een klier draagt. De tanden zijn zeer ongelijk, somtijds is de een of ander priemvormig toegespitst. De vorm pratensis M. et K. wordt door Marsson als β. subcrispus onderscheiden. Cfr. Fl. Neu-Vorpommern p. 400—401.

R. Schulzei Hausskn. (R. conglomeratus × crispus).

In Herb.: Aan het kanaal bij 's Gravenhage 1855, de Bruijn.

R. divaricatus Fr. Mant. III. p. 55 (R. obtusifolius Wallr.; R. Friesii Gren. et Godr.) wordt door latere schrijvers als een vorm tot R. obtusifolius gebracht, waarvan zij zich slechts onderscheidt door meer uitgespreide takken, en breedere dekblaadjes met meer verlengde spits en langere tanden. Lange in Haandbog p. 304 teekent hierbij nog aan dat volgens de aanteekeningen van Areschoug R. divaricatus geen eigen soort kan zijn, doch eene der vele vormen waaronder R. obtusifolius optreedt. De naam R. divaricatus L. werd door Linnaeus aangewend voor een varieteit der Zuid-Europeesche R. pulcher.

In Herb.: Gekweekt exemplaar van den Heer Kok Ankersmit ex herb. Groll, met bijvoeging komt voor te Vaassen. Dit exemplaar komt wel overeen met de beschrijving, wat niet het geval is met de door de Bruijn aldus gedetermineerde planten, gevonden bij 's Gravenhage volgens Prodr. Ed. I. p. 227. Hoe zelfs de Bruijn tot zijn naamgeving gekomen is, is mij raadselachtig, daar bij alle exemplaren uit ons herbarium stengel- en wortelbladen ontbreken.]

1165. R. **Hydrolapathum** *Huds.* In en aan slooten, vaarten, moerassen, op vochtige weilanden. ♃. *Juli —Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Groningen, 1856, S. E. Strating; Slochteren 1835, v. H.; — Kampereiland 1848, T.; Kampen 1847, R. B.; Zwart-

sluis 1826, v. H.; IJseloever Deventer 1877, K.; — Apeldoorn 1859, en Zutphen 1859, de Br.; Doetinchem, Un. 1885; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Neerbosch, Hatert, Th. Abel.; Beuningen, N. Abel.; — Eem bij Amersfoort 1893, Garj.; Utrecht 1836, D.S.; — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Romb. (als *conspersus*); 1837, de Vriese; Schinkel aldaar 1848, Fl. Amst. (als *R. maximus*); Hemmeland bij Monnikendam 1886, en Zijdelmeer, Boerl.; Haarlem, Splitg.; v. d. B.; Zandvoortsche weg aldaar 1845, Buse; Heemstede, v. d. T.; ? Velsen 1871, Hoek; — Leiden 1836, Mb.; Dz.; B. W.; 1846, O.; 's Gravenhage, G. B.; Loosduinsche weg aldaar 1854, v. H. Jr.; Eikénduinen, V. Z.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Feijenoord 1870, O.; Papendrecht 1886, V.; Dordrecht, Alph.; 1837, Lac.; — duinvalleien Haamstede 1844, en 's Gravenpolder 1839, v. d. B.; — speelhuis bij Breda, v. A.; — Maas bij Maastricht buiten de Wijksche poort, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Eelderstraatweg, Onland, Peize, Haren en Zuid-Laren, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; trekvaart Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Alkmaarderhout 1891, Costerus in herb. pr.; Leidsche vaart onder Vogelenzang 1893, Ogt. in herb. pr.; — Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiderdorp 1901, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Zwijndrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1877 en Noordgouwe 1882, L. in herb. pr.; — Vucht, achter villa Elsa 1886, Costerus in herb. pr.; — Horstblerum bij Venlo 1893, V. Suringar in herb. pr.; Venlo 1901, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 403); Texel, (Arch. 1. V. p. 58 als

R. conglomeratus Verslag, p. 262); — Scheemda, Terissert, tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen, Coevorden 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); van Oude Wetering tot den grintweg Raalte Wijhe, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Deventer, v. Gron. (Arch. 1. I. p. 553); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 353); Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim — Groenlo, tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — tusschen Zeedijk en Muiden en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Callantsoog—Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Wassenaar, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 143); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 353); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Roermond, Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); omstreken Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Slenaken, Wylre, Simpelveld 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

[Aanm.: Een hybride tusschen R. Hydrolapathum en R. crispus is bekend als R. Schreberi Hausskn. Deze schijnt echter in ons land nog niet aangetroffen te zijn.]

1166. R. aquaticus *L.* (*R. Hippolapathum* Fries et Prodr.

Ed. I. p. 226). Langs oevers, slooten en beeken. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: ? Loenen, v. H.; Wijk bij Duurstede 1845, de Vriese; —? Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.) (als *acutus;* nog te jong en onvolledig); Dordrecht 1838, Lac.; de Br.; 1840, Lac.; aan de Merwede bij Dordrecht 1851, en buitendijksche moerassige gronden tusschen Dordrecht en Gorkum aan de Merwe 1851, de Br.; langs de Merwe zeldzaam, de kleine Lindt bij Dordrecht en Sliedrecht 1838, Lac.; Dordt ad ripas mosae, v. d. B. (als *maximus*); — slootkant in een polder onder Werkendam 1839, v. d. T.

Bovendien: Leiden, Dz. (Arch. 1. I. p. 554, blijkt echter te zijn *R. obtusifolius*, zie aldaar); — Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); later met een ?, waarbij als ontdekker W. Blaas gemeld wordt.

R. maximus *Schreber* (*R. Hydrolapathum* × *aquaticus* wat echter door Garcke wordt tegengesproken. Ook de Bruijn erkende in *R. maximus* een hybride tusschen bovengenoemde soorten, terwijl haar voorkomen op de plaatsen waar *R. aquaticus* schijnt te groeien, dit vermoeden wel eenigszins bevestigt.

In Herb.: Leiden, Perin (?); — ? 's Gravenhage 1866, H. d. V. (jong exemplaar, bladvorm goed, bloemen pas ten deele open); Zwijndrecht, Lac.; 1839, v. d. T. (als *Hippolapathum sepalo I granif.*); Dordrecht 1841, Lac. (zeldzaam); Noordendijk aldaar 1838—1841, Lac.; 1851, de Br.; sloot bij Sliedrecht 1837, Lac.

Bovendien: Koningsbosch bij Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Gorinchem, H. d. V. (Arch. 2. I. p. 143).

1167. **R. domesticus** *Hartm.* Op akkers en weilanden. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: In den tuin der pastorie op Vlieland

1858, Lac. (?); zie de Bruijn in Arch. 2. IV. p. 41 en 42.

(Niet goed te determineeren exemplaren dezer soort komen voor in herb. Struyk. Haarlemmervaart bij Leiden, 1901 en tuin Linnaeus, wild, A. C. J. v. Goor, exemplaar echter onrijp).

Bovendien: ? Haerst bij Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 94). Ofschoon de Heer Lako in zijn herbarium aangeteekend heeft, dat de plant voor het herbarium werd ingezonden, heb ik haar daarin niet aangetroffen.

[Aanm.: Volgens Fischer-Benzon in Prahl's Kritische Flora p. 185 wordt gezegd: „Im nördlichen Teil des Gebietes (Schlesw.-Holstein) hat die Pflanze ein zusammenhängendes Wohngebiet, das nach Süden durch eine Linie begrenst wird, welche von der Mitte Angelns etwa bis Tondern verläuft; in diesem Gebiete ist sie in der Mitte am häufigsten und wird nach Osten und Westen seltener (Prahl); südlich davon nur einzeln, Schleswig und bei Hamburg am Elbufer." Garcke geeft nog op Chemnitz en Iheringsfehn in Oost-Friesland. Ook Lange geeft de soort op voor verschillende plaatsen in Denemarken, doch zegt dat zij voornamelijk voorkomt in de nabijheid van bebouwde plaatsen. Hetzelfde merken Grenier en Godron op: „Spontané autour des habitations de la moyenne montagne dans la chaine du Jura," en voegen zij er bij „souvent cultivé." Voor Engeland vind ik haar niet vermeld.

Over het al of niet goede recht dezer soort loopen de meeningen tamelijk uiteen. Buchenau (Fl. des Nordw. Tiefl.) vermoedt dat het eene hybride zou zijn tusschen R. aquaticus L. en R. crispus, met welke laatste soort zij de meeste gelijkenis vertoont. Meisner in DC. Prodr. XIV. p. 44 vereenigt deze soort en R. aquaticus L. onder een gemeenschappeijke soort, R. longifolius DC.; Lange houdt de plant veel meer verwant met R. Patientia, een Zuid-Europeesche plant, die echter als groente gekweekt wordt en wellicht een cultuurvorm is van R. crispus.

Behalve de mededeelingen van Krause in Bot. Centralbl. 1900, p. 233 over de geografische verspreiding van R. domesticus blijkt dat Dr. Kihlman typische vruchten van R. crispus en R. domesticus verzameld heeft, daarbij echter verscheiden tusschenvormen, waardoor hij het voorkomen van bastaarden dezer beide soorten in de omstreken van Helsingfors en elders bewezen acht. (Soc. Fauna et Flora Fennica Bot.

Sitz. Ber. II. p. 11.). Ik voer hier deze gegevens slechts aan om de opmerkzaamheid op deze soort te vestigen; is het werkelijk een hybride, waarvan R. aquaticus een der ouders is, dan zou men de plant in de nabijheid van Dordrecht moeten zoeken.

? **R. conspersus** Hartm. (*R. obtusifolius* × *domesticus* Aresch. Sk. Fl. Ed. II. p. 365).

In Herb.: Weesperzijde Amsterdam, Fl. Amst.; — aan het Scheveningsche kanaal bij 's Gravenhage 1850 en 1854, de Bruijn.

Bovendien: Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131, later echter in Arch. 2. VI. p. 126 met een ?).

[Aanm.: De Amsterdamsche plant werd door de Bruijn voor twijfelachtig gehouden (Cfr. Arch. 1. III. p. 278), ofschoon later (Arch. 2. IV. p. 39) gezegd wordt, dat deze plant volkomen met de door de Bruijn gevonden specimina overeenkomen].

Op den Heer de Bruijn (zie Arch. 1. III. p. 280) maakten de planten den schijn alsof men ook hier met een bastaard van R. crispus en R. obtusifolius te doen had. Trouwens uit hetgeen ik bij R. domesticus heb opgemerkt, lijkt het mij vrij onwaarschijnlijk dat van deze soort nog een bastaard zou voorkomen.

Neemt men de hybride natuur van R. domesticus aan, dan zou R. conspersus derhalve zijn R. aquaticus × crispus hypercrispus.

R. laevigatus (Fr.) de Bruijn in Arch. 1. III. p. 282 (volgens de Bruijn R. sylvestris Wallr. × R. crispus; daar echter R. sylvestris is R. obtusifolius of althans een vorm van deze, zou deze R. laevigatus gelijk zijn aan R. acutus L. of R. pratensis M. K. De Bruijn acht haar het naast verwant met R. conspersus. Ik heb over dit alles niet kunnen oordeelen aangezien exemplaren dezer soort in ons herbarium niet te vinden waren.

Bovendien: kant bouwland, bij het nieuwe kanaal te 's Gravenhage 1847, de Br. (Arch. 1. III. p. 281); — ? Steenwijk, L. (Arch. 2. VI. p. 321); ? aan een sloot Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350). Een exemplaar in herb. Lako en ingezonden van laatstgenoemde plaats in 1893 heb ik gehouden voor obtusifolius × conglomeratus. Een paar aan de beschrijving beantwoordende exemplaren komen voor in herb. Wachter en Jansen, door hen gevonden op een spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage 1902 en idem tusschen Parallelweg en Spoorgweghaven 1902.

R. leptanthes de Bruijn in Arch. 2. I. p. 243, inderdaad een zeer afwijkende vorm, welke door de Bruijn in Juni 1855 in twee exemplaren gevonden werd aan den zandweg van den Haag naar Wassenaar, eenige minuten van het Scheveningsche kanaal. Wij vernemen nog (p. 244) dat hij de voorwerpen gaarne met geheel rijpe vruchten had willen inzamelen, om de plant door uitzaaiing te kweeken, doch, daar zij te dicht aan den weg stond, was hij bevreesd dat de stengels, vóór dat de vruchten rijp waren, zouden verloren gaan. Het is ook mij niet mogelijk geweest iets naders aangaande deze plant te weten te komen; de Bruijn hield haar verwant met R. obtusifolius en R. divaricatus.

B. **Acetosa** *Tourn.*

1168. R. **scutatus** *L.* Op steenachtige plaatsen en muren. Waarschijnlijk niet zuiver inlandsch, doch in tuinen gekweekt en hieruit verwilderd. ♃. *Juni—Aug.*

var. **hastifolius** *Koch.*

In Herb.: Zutphen, Dr. Hallegraaff; stadsmuur aldaar 1863 en 1864, de Br.; — stadsmuren Rhenen 1847 en 1848, Th. Abel.; — walmuur Roermond, Un. 1900; Maastricht, Marres; oude muren aldaar 1866, H. d. V.

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Aan muren van het huis te Bronckhorst bij Zutphen, de Gorter.

1169. R. **Acetosa** *L.* Algemeen op grazige plaatsen, in weiden, langs wegen, in bosschen. ♃. *Mei—Juni.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Oostereind aldaar 1868, Holk.; kerkhof Vlieland 1858, Lac.; Hoorn en Midsland Terschelling, Un. 1886; — Leeuwarden 1849, S.; — Helpman bij Groningen, Strat.; — Kampen, R. B.; 1870, Hoek; Zwartendijk bij Kampen 1847, T.; Deventer 1840, Halb.; bosschen Colmschate 1877, K.; — Harderwijk, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; Zutphen 1833, Wtt.; Ruurlo 1886, Ens.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en

Th. Abel.; – Eem bij Amersfoort 1892, Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; 1835, Wtt. (kiempl.); 1873, de Br. (als f. *stricta*, *nutans* en *patens*); 1879, A. C. en A. W. Oudemans; batterijen Vossegat, en weiland buiten de Katharynepoort, v. d. T.; Schalkwijk 1840, Buse; – Uithoorn, Boerl.; Amsterdam, v. H.; 1842, J. L. Til. (P. N. S.); Funen, IJdijk, Sloterweg, Fl. Amst.; Zeedijk Monnikendam 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Haarlemmerhout, Buse; 1870, Groll; Bloemendaal, Dr. Hanegraaff (als *P. Bistorta*); Vogelenzang 1871, O.; – Holland, Forsten; Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1843, O.; 1845, Perin; 1873, Boerl.; Leiderdorp 1845, Perin; Rijndijk en Galgewater Leiden, Mb.; Wassenaar 1833, S. S.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1882, v. d. Broek; Noordendijk aldaar 1836, Lac.; Louterbloemen onder Dubbeldam 1882, V.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, IJzendijke 1861, en Aardenburg 1861, A. W.; – Ginneken, v. A.; Vucht, v. Hov.

(Heerenveen, J. Kuiper; – Leens, J. Borgman in herb. Heukels; – Zwolle 1894, L. in herb. pr.; – Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. van Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Blaauwkapel 1872, en – Edam 1896, Costerus in herb. pr.; Naarderstraatweg bij Naarden 1900, Koning in herb. pr.; Jaagpad Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Rijngeest onder Oegstgeest, V. Suringar in herb. pr.; Lisse 1887 en Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden in herb. pr.; Dordrecht 1901, Posth. in herb. pr.; – Middelburg 1877, L. in herb. pr.; Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roozendaal in herb. Heukels;

West-Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Werkendam 1890, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Coevorden, Odoorn, Weerdinge (Arch. 1. V. p. 254); — Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim, — weg locaalspoorweg Eibergen, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Papelaan en Zuiderzeedijk bij Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Roozendaal, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 236); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gulpen, Sittard, Un. 1861; Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

1170. **R. Acetosella** *L.* Algemeen op bebouwde en onbebouwde zandgronden. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; Holk.; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling, Un. 1886; duinen Mids-

land 1868 en duinen Terschelling 1869, Holk.; — bosch Lyclama bij Ruigahuizen in Gaasterland 1853, S.; Tjerkwerd 1862, J. M. de Boer; — Oosterbroek, Strat.; Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; Emmen en wallen Coevorden, 1859, Lac. en S.; — Kampen 1847, 1848, R. B.; Zandberg aldaar 1848, T.; Schependijkje Zwolle 1887, L.; Deventer, v. Gron.; Spinnewiel aldaar 1840, Halb.; Schalkhaar bij Deventer, Romb.; — Harderwijk, R. B.; straatweg van Asselt te Apeldoorn 1882, N. J. A. Bakker; Vorden 1877, Groll; Ruurlo 1887, Ens.; Rheede, v. H.; Arnhem, Sonsbeek, Romb.; Nijmegen, B.; (met 1 blad als *multifid.*) Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Amersfoortsche berg 1892, Garj.; Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; de Bilt, v. H.; Blauwkapel 1831, C. A. Bergsma; — Naarden 1864, O.; Muiderberg 1841, Romb.; Oud Diemen, Fl. Amst.; Oosterbegraafplaats Amsterdam 1867, O.; Haarlem 1835, Buse; bij de Zandvoorderweg 1838, Romb.; Schulpweg halfweg Haarlem 1840, S.S.; Kraantje Lek bij Overveen 1871, Hoek; — Holland 1830, Forsten; Pietgijzenbrug, Exc. 1860; Reigersbosch 1889, V.; Ruine Teylingen, v. d. T.; Warmond, Mb.; Katwijk binnen, Perin; Katwijk bij de Sluis 1832, S.S.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; O.; 1872, Boerl.; huis den Deijl, Pierot; Wassenaar 1832, S.S.; 1842, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, I. de L. e h. Groll; G. B.; handelsterrein Feijenoord 1892 en veenpolders bij Rotterdam, v. d. Voo; oude muren Dordrecht 1848, v. Hov.; Nieuwe haven aldaar 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.; Domburg, B. W.; Sas van Gent 1863, en Eede 1861, A. W.; — buitenwal tusschen de Bosch- en Waterpoort Breda, v. A.; Kloppewaard 1837, Lac.; Vuchtsche heide, v. Hov.

β. **multifidus** *Wallr.*

In Herb.: Wassenaar, Un. 1851.

Door S. Murbeck werden de navolgende ondersoorten onderscheiden, die hij bij eene revisie van onze *R. Acetosella* soorten in ons herbarium aantrof:

I. *angiocarpus* Murb. In Herb.: Deventer 1877, K.; — Amsterdam 1842, J. L. Til. (P. N. S.); — Leiden, Dz.; duinen 's Gravenhage, C. A. Bergsma; — Zuid-Beveland 1838, v. d. B.

II. *acetoselloides* Bal. In Herb.: Deventer, K.; — duinen 's Gravenhage (Bergsma?); — Zuid-Beveland, v. d. B.

(Weg van Akkrum naar Terhorne 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; protestantsch kerkhof Winschoten 1888, Schipper in herb. pr.; — Beilen 1887, Posth. in herb. pr.; — Hardenberg 1892, Carmigg. en 1893, L. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Heelsum, Mej. S. v. Cleef; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Ede, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1893, V. Suringar in herb. pr.; Culemborg, Alpherts in herb. pr.; de Haas in herb. pr.; — Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — Hilversum 1872 en Graaf Florislaan aldaar 1901, Costerus in herb. pr.; zanderij aldaar 1898, Koning in herb. pr.; Keverdijk, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Bergen 1890, Costerus in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; Buiksloot, J. Koornneef; — Rotterdam, F. D. J. Risch, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1899, Posth. in herb. pr.; — Kapelle op Zuid-Beveland 1894, Ogt. in herb. pr.; Vrouwenpolder 1877, en Haamstede 1887, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Liesbosch 1878, Posth. in herb. pr.; Vucht 1886 en op den Vucht-Boxtelschen weg over Voorburg

1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1896, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.; Gulpen 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V. p. 260); Rottum, Schipper (Arch. 3. I. p. 369); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); station Heino en van daar tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Bekkum, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim—Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 238); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 272); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Willemspark Amsterdam, Smith (Arch. 2. V. p. 689); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, Westkapelsche dijk, tusschen Westkapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Hulst, Axel en wallen Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Bergen op Zoom, langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Venlo, Baarlo, Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Beegden, Keverbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Val-

kenberg, Sittard, Un. 1861, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

als β. bovendien: Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301) en voorts Deventer, Halb.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Kampen, R. B.; 's Gravenhage, de Br. Prodr. Ed. I. p. 229.

Polygonum *Tourn.*

I. Bistorta *Tourn.*

1171. P. **Bistorta** *L.* Op schaduwrijke vochtige plaatsen in weiden en bosschen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: sloot tusschen Burg en de duinen Texel, Holk., en Doodemanskisten West-Terschelling 1869, Holk.; — Cornjum bij Leeuwarden 1873, Hinxt; — Slochteren 1828, v. H.; Winschoten 1902, Schipper; — Paterwolde 1863, v. H.; — Giethoorn, Zuidveen, Un. 1892; Broek te Kampen * 1848, T.; sloten aldaar * 1848, R. B.; waardjes langs de nieuwe Wetering te Zwolle 1892, L. en Carmigg.; Deventer * 1846, v. Gron.; — Hattem 1850, T.; 1850, R. B.; Cannenburg bij Vaassen 1853, Apeldoorn 1851, 1852 en 1877 en Grift aldaar 1873, K. A.; Voorst in het bosch van „de Bheele" 1879, L.; Molenbeek bij de Visch te Ruurlo 1882, Ens.; Doetinchem, Un. 1885; Velp 1840, D. S.; Arnhem, Thomson; Lent, * Th. Abel.; Neerbosch, B.; boschje Culemborg, H. S.; — Hoogenwel, Garj.; Amersfoort, R. B.; Hoogland 1891, F. W. C. Ledeboer e. h. Heinsius; Klein Ameliswaard bij Utrecht 1839, v. d. T.; batterijen aan den Biltschen straatweg *, de Br.; Utrecht naar de zijde van Bunnik 1839, Lac.; Utrecht, v. d. T.; Nigtevecht 1864, W. K. J. Schoor; — Haarlem 1877, Groll; Haarlemmerhout, Buse; 1870,

Groll; — Noordwijk 1838, Romb.; langs de Haarlemmervaart onder Warmond, Perin; Warmond 1857, S.; Leiden 1826, Wtt.; * 1835, Mb.; Dz.; boschje Katwijk binnen, Hinxt; Delfshaven 1892, v. d. Voo; Vianen, v. H.; — niet ver van Souburg bij Middelburg 1869, v. H. Jr.; Koudekerkerweg aldaar 1897, Ogt.; — Liesbosch, v. A.; (Tilburg?), A. Hersch; Eindhoven, Dz.; Meerlo 1835, de Br.; weg van Tongerle bij Eindhoven, Dz.; Leende 1873, Lac.; — Hendrikkenhof bij Venlo 1902, Jongm.; Ravelsbosch 1866, H. d. V.; Gulpen 1873, Lac.; Wylre 1866, K.; Vaals, v. Hov.

(Martenastate te Cornjum 1874, v. Tuinen; — weiland aan het Peizerdiep tusschen Lievenen en Rhode 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; Zuiderveen bij Winschoten 1902, Schipper in herb. pr.; Veenklooster, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Doeslaan Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; stationsterrein Rotterdam 1899, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Liesbosch 1897, Struyk. in herb. pr.; Eindhoven 1899, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — onderste molen bij Venlo, op weiland, 1895, Rieter in herb. pr.; Lauberg bij Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Spaubeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Essenburg bij Harderwijk, de Gorter (Arch. 1. V.* p. 426); — Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — aan de Vecht tusschen Weesp en Nigtevecht 1881, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Tijdschr. VIII. p. 38); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Hussenberg, Epen, Lac.; Slenaken, Mechelen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier en voor Someren, de Br.; Muiden, Neerlangbroek en Schalkwijk, Fl. B. S.; Giekerk, Fl. Fris.

II. Persicaria *Tourn.*

1172. **P. amphibium** *L.* In en aan slooten, grachten en vijvers, op bouw- en weiland. ♃. *Juni—Sept.*

α. **natans** *Moench.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; vijver Prinsentuin aldaar 1842, J. L. Til. (P. N. S.); — Groningen 1856, S. E. Strat.; — Broek Kampen 1848 (als *fluitans*), en griendweg aldaar, T.; Zwolle, Thorb.; Deventer, v. d. Cop; gracht aldaar 1845, T. (als *fluitans*); vijvers en grachten Deventer 1876, K. (ook *β.*): Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Nijkerk, Garj.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; vijver kasteel Ampsen 1875, O.; Warnsveld 1891, Groll; Wevershuis Ruurlo 1884, Ens.; Lochem 1866, Fock.; in de Laak bij Rheede, v. H.; vijver Biljoen bij Velp, C. A. Bergsma; Arnhem, wie?; Thomson; Nijmegen, B.; Lent en Hatert, Th. Abel.; Wageningen, K.; water bij de Lek te Culemborg, H. S.; Zoelmond 1839, D. S.; — Spakenburg, Garj.; Biltsche straatweg, de Br.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; v. d. T.; — Diemermeer, Schinkel, Fl. Amst.; Zijdelmeer, Boerl.; Velsen 1845, vijver Schoonbergen bij Velsen, Kruidberg 1842, en Haarlem 1837, Buse; Brouwerskolk 1869, Hoek; — Leiden 1832, S. S.; 1843, en 1846, O.; singel aldaar, Mb.; 1840, S. S.; 's Gravenhage, G. B.; Nootdorp, Destrée; Loosduinen, V. Z.; Dordrecht, Cop; begraafplaats aldaar 1839, Cop; — duinen Haamstede 1883, L.; Zuid-Beveland 1842, v. d. B.; Zwake 1838, 1839, v. d. B.; Oranjezon, B. W.; 1840, v. d. B.; poel achter de Oranjezon, G. B. C. v. d. Feen; Seysweg, v. d. B.; Zuid-Willemsvaart, Singelkade, Orten bij 's Hertogenbosch en vijver te Vucht, v. Hov.; — Maastricht, Marres.

β. **terrestre** *Leers.*

In Herb.: binnenkant Waalburgerdijk Texel 1867, S. P. Huizinga; Midsland Terschelling, Un. 1886; — Huisum, Goutum 1859 en Oenkerk 1859, S.; — Horensche diep Groningen 1856, S. E. Strat.; Groningen, v. H.; — Coevorden 1859, Lac. en S.; Beerta, v. H.; — Zalk, en straatweg Kampen 1850, T.; Kampen 1850, R. B. (als *maritimum);* Zwolle 1894, L.; Nagelpoel 1853 (als *coenosum);* Apeldoorn 1876 en op 't drooge in het bosch van het Overvelde bij Zutphen 1876, K. A.; Culemborg, H. S.; — Utrecht 1859, A. W. Hartm. en R. B.; 1870, Groll; — algemeen, Fl. Amst.; Ringdijk Amsterdam 1842, J. L. Til. (P. N. S.); tusschen Buiksloot en Oostzaan 1840, Romb.; Haarlem, v. H.; sloot Bloemendaal, Kerb.; dijk naar Halfweg 1846, en Bentveld 1842, Buse; — Leiden 1843, 1844, O.; tusschen Mare- en Rijnsburgerpoort, Mb.; Waalsdorp 1834, V. Z.; Wassenaar, V. Z.; G. B.; tusschen den Haag en Leiden, G. B.; 's Gravenhage 1846, de Br.; 1844, de Br. (als *marit.);* dijkje langs de Stryp tusschen Hondsholredijk en de Lier, v. d. T.; stationsweg Zwijndrecht 1886, V.; — Oosterzwake 1840, v. d. B.; kant bouwland langs het voetpad van Ter Hooge naar Middelburg 1886, L.; — grienden Werkendam 1836, Lac.; Loopschans Breda, v. A.; midden op den weg over de gevangenis Breda 1895, S. en V.; braakland bij de badinrichting te Bergen op Zoom, Un. 1896; militaire aardwerken bij Cromvoirt 1900, G. en Jongm.; Singelkade, v. Hov.; vijver Muizerik bij Vucht, v. Hov.

[Aanm.: Er schijnt mij geen redelijke grond te bestaan tot het aannemen der talrijke vormen door de Bruijn (zie Arch. 1. I. p. 510 en Prodr. Ed. I. p. 230). In en onder water zijn de stengels en bladen glad; — boven het water zijn de

bladen en vooral de hoofdnerf aangedrukt ruwharig; evenals de bladranden. De levenswijze te land heeft ook kortere bladstelen ten gevolge. Echter zijn alle overgangen denkbaar. Verschillende der door de Bruijn onderscheiden vormen zijn zelfs niet in ons herbarium aanwezig bijv. de vorm 2 paludosum heb ik niet teruggevonden.

Zelfs de onderscheiding in natans en terrestre of in natans, coenosum en terrestre moet men niet opvatten in den gewonen zin van varieteiten.

Een bloeiend exemplaar als P. amph. γ. hirtellum III maritimum werd ingezonden door de Heeren Wachter en Jansen gevonden aan de Wassenaarsche slag in 1902].

(Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; — bij Utrecht achter de Tolsteegbarrière 1846, Alpherts; — Naardermeer 1900, Koning in herb. pr.; — Leiden 1885, Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; Papendrecht 1878, Dordrecht 1901 en — Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.

a. Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — vijver Biljoen Velp 1889, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrechtsche zwemschool Kromme Rijn 1871, Costerus in herb. pr.; Vecht bij Breukelen 1902 — weiland Bergweg bij Rotterdam 1898, Wachter en Jansen; Rotterdam, F. D. J. Risch; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Oranjezon 1877, L. in herb. pr.; — Tegelen 1897, Rieter in herb. pr.

β. Tusschen Akkrum en Oldeboorn 1866, v. Tuinen, bij de groote molen bij Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; — Winschoten 1890, Schipper in herb. pr.; — Dalfsen 1891 en Staphorst 1898, L. in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Noorder IJ en Zeedijk 1901, Struyk. in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Vroon bij Oostkapelle 1899, Ogt. in herb. pr.; — bovenste molen Venlo 1895, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: zonder opgave van variëteit: Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Hoogeveen,

Zwinderen 1859, Lac. en S. (Arch. I. V. p. 254); — Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Lichtenvoorde, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Mook, Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 26); Maastricht, Meerssen, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Munting.

α. Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Dinkel, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Oud Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); — Schouwen, L. (Arch. 2. IV. p. 156); Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 228); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. Tusschen Knype en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde (Tuk); Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 350); tusschen Nieuwe en Oude Wetering, in en om Wijhe, Un. 1880 (Arch. 2. V. p. 414); Hengelo, Weusthag, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Wormsche maten, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — omtrek Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Sas van Gent, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch.

3. I. p. 354); — Venlo, Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

1173. **P. tomentosum** *Schrank.* (*P. Lapathifolium* L. p. p.; Aut.; *P. pallidum* With. et Prodr. Ed. I. p. 231. ⊙. *Juli—Oct.*

[Volgens Lange zou P. pallidum een bizondere varieteit zijn van P. tomentosum, die hij naast incanum opgeeft en beschrijft als in het bezit van dikke en korte aren, eindaar ovaal, zijaren kogelvormig zittend. De geheele plant bleekgroen. Bloemen meestal wit.

Verreweg de meeste onzer inlandsche exemplaren behooren dan tot dit type. De naam pallidum schijnt mij ook beter gekozen daar de plant steeds iets bleeks heeft, vooral in de bloemen die groenachtig, vuil wit en vuil rood zijn, steeds bleeker getint dan bij de andere soorten tot deze groep behoorende.]

I. vulgatum de Bruijn.

a. **glabrum.**

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Oosterwolde, v. H. (als *lapathif.*); Slochteren 1829, v. H.; Oosterbroek 1859, v. H. Jr.; Stadsbuitenwijken Groningen 1856, Strat.; — Emmen, Un. 1889; — Kampen 1848, T.; Haerst bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1846, v. Gron.; 1878, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L. (perigoon onbeklierd); — Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1872, K. A.; 1878, K.; Vorden 1879, Groll; dorpsbuurt Winterswijk, 1874, R. E. de Haan; Middachten 1838, Buse; Velp, C. A. Bergsma (als *P. amph. terrestre*); Arnhem, Thomson; 1877 en 1878, Groll; Culemborg 1833, Wtt. (als *lapathif.*); — Amersfoort, R. B.; Garj.; Driebergen, G. Backer; Doorn, Wtt.; achter de krakeling tusschen Zeist en Woudenberg 1839, v. d. T.; Neerlangbroek 1833, Wtt.; Utrecht, C. A. Bergsma; Lekoever bij Wijk, W. K. (als *nodosum*); — Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Overtoomsche weg aldaar 1838, Romb. (als *Persicaria*); Wieringen 1856,

Lac.; Haarlemmermeer 1851, Miq.; Overveen 1839, Buse; — Leiden, B. W.; buiten de Witte Poort aldaar 1832, S. S. (als *Persicaria*); Haagsche Schouw 1853, S.; Katwijk, B. W. (als *Persicaria*); Perin (idem); Wassenaar 1833, S. S. (als (*lapathif.*); 's Gravenhage 1849, de Br.; (met overgang tot *β.*); G. B. (als *Pers.* fl. *candidis*); Haagsche bosch, V. Z.; Rotterdam, O.; Overmaas 1891, v. d. Voo; polder aan de Merwe bij Dordrecht 1839, v. d. T.; Dordrecht 1836, Lac. (als *lapathif.*; perigoonbl. onbeklierd). — Zwake 1839, v. d. B.; Kapelle 1840, en Zuid-Beveland 1839, v. d. B.; Oranjezon 1882, L. (als *nodosum*); — Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson (als *Hydropiper*); 's Hertogenbosch, v. Hov.; — spoorwegtunnel Beek, Un. 1883 (als *laxum*).

β. **incanum** *Koch.* *)

Texel 1857, Harting; Coxdorp aldaar 1860, Lac.; weg Coxdorp naar Eierlandsch huis 1867, S. P. Huizinga; Terschelling, Un. 1886 (weinig beklierd); Nes op Ameland 1869, Holk.; — Leeuwarden 1859, S. (volgens de Br. *Lapathifolium* × *nodosum*); — Onland 1835 en Groningen 1842, v. H.; 1856, S. E. Strat.; — Valthe 1859,

*) Bij P. tomentosum Schr., als vorm van P. Persicaria doet de Bruijn opmerken: „De specimina van de onderscheidene Polygona met folia subtus incano-tomentosa, heb ik als geene bijzondere varieteit opgegeven, daar dit kenmerk te onstandvastig is om zelfs eenen vorm, veel minder nog eene varieteit aan te duiden. Immers komen er specimina voor, bij welke slechts de onderste bladen subtus-incano-tomentosa zijn, de overige niet. Zoo ook kan men uit het zaad van specimina, bij welke de bladeren deze bedekking missen, naar gelang der standplaats, specimina met van onderen grijswit-viltige bladeren verkrijgen. Wanneer de bladeren deze bedekking bezitten, zijn de ochrea dier bladeren witachtig behaard, soms doch zeldzaam, is ook de bovenste vlakte der bladeren grijswit-viltig." Zie Arch. 1. I. p. 499.

Het is niet uit te maken of in Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126 met Polyg. incanum deze of P. nodosum bedoeld is. In de opgave der groeiplaatsen maakt het echter geen verschil.

Lac. en S.; — Kampen, R. B.; Schrevenweg bij Zwolle 1891, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; 1893, L. (vrij kaal en onbeklierd); — Harderwijk, R. B.; Lochem 1832, Miq.; Arnhem 1870, Groll; Middachten 1838, Buse; — Amersfoort, R. B. (ook *fl. rubellis*); Maartensdijk 1830, v. H.; Utrecht, A. W. Hartm. en R. B.; — Naarden 1865, O.; Legmeerpolder 1886, Boerl.; Uithoorn 1872, Boerl. (als *Persicaria*); aschschuur op de Zylvest, Kerb.; — Leiden, O.; S.; Hooge morsch 1846, O.; 's Gravenhage 1847, de Br. (*fl. rubellis*); Delft 1845, de Br. (weinig beklierd); Naaldwijk 1851, v. d. T.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Middelburg op bouwland in Welzinge 1887, L.; — Kloppewaard Werkendam 1836, Lac.; Eindhoven, Dz.

II. *somphoricarpum* de Bruijn (zie Arch. 1. I. p. 506 en 1. II. p. 83). In herb.: Woeste hoeve Veluwe, Un. 1849 (*α.* en *β.*); — Amersfoort, R. B. (*α*); — moesland Amsterdam, Fl. Amst. (*α*); Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S. (door de Br. als *vulg. ramosum*) (*α*); Scheveningsche kanaal 1846, de Br.; 1847, de Br. (gekweekt 1847, bleef onveranderd).

(Wolvega (*α*), W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen (*α*), R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Hardenberg (*fl. rubellis*) 1893, Zwolle 1891 en Hardenberg 1893 (*fl. viridis*) L. in herb. pr.; — Lochem 1895, Posth. in herb. pr.; Ruurlo 1888, L. en Ens. in herb. L.; Gendringen (*α*) Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Velp 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht (*α. fl. rubellis*) 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; — Merwede kanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; den Helder (*α*) 1901, L. de Bruijn in herb. Heukels; Kraantje Lek bij

Overveen 1894, Ogt. in herb. pr.; – Oegstgeest 1885, Struyk. in herb. pr.; kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam (α) 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; -- Nieuwerkerk op Schouwen (β) 1887, Welzinge bij Middelburg (β); en Rithem (α) 1879, L. in herb. pr.; – achter het klooster Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Maastricht (α) 1894, de Haas in herb. pr.

II. *somphoricarpum:* Haaksbergen (β) 1891, L. in herb. pr.; – kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; – Oranjezon op Walcheren (*fl. rubellis*) 1882, L. in herb. pr.).

Bovendien: zonder aanduiding van verscheidenheid: tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Diepenheim – tusschen Bronsbergen en Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Un. 1859 (als *lapathif.* Arch. 1. V. p. 228); – voormalige stadsgracht buiten de Hezelpoort, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); – Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); – Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301 en 2. III. p. 131); – Woensdrecht, braakliggend terrein Bergen op Zoom, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); – Thorn, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

α. Steenwijkerwolde (Tuk), Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); – Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); – Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

1174. P. nodosum *Pers.* Op soortgelijke, doch vochtigere

plaatsen, gaarne op veengrond. ⊙. *Juli—herfst.* (Zie de Bruijn, Arch. 1. II. p. 84).

In Herb.: Roggevelden Ameland 1869, Holk.; dorp Schiermonnikoog 1860, S.; — Beetgum 1849, Leeuwarden 1859, S.; — Dieze bij Zwolle 1900, L.; Deventer 1846, v. Gron.; Romb.; 1876, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Arnhem 1871, Groll; bouwland Nijmegen, stadsgracht buiten de Hezelpoort aldaar en in de Meerwijk 1849, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen 1864, en Waal aldaar, 1864, v. H.; Waaloever Beuningen 1849, Th. Abel.; aan de Waal tusschen Wamel en Dreumel 1839, v. d. T. (is werkelijk var. *prostratum* Wimm. *P. danubiale* Kern.); Herwijnen 1859, S.; — Werkhoven, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Bussum 1894, V.; Hoedemakerspad Amsterdam, Fl. Amst.; weiland Zijdelmeer, Boerl. (als *laxum*); Urk 1852, B. de Wit (als *minus*, daarna als *laxum*); kerkhof Urk 1884, S. (als *laxum*); Wieringen 1857, Harting; Velsen 1879, Groll; Haarlem (als *laxum*) en 1842, Buse; Spaarne bij Haarlem, Buse; Haarlemmermeer 1852, D. J. Coster; 1853, Hartm. en S.; — Oegstgeest langs het kanaal naar Katwijk 1902, V.; 's Gravenhage 1846, 1847 en tuin aldaar 1846, de Br. (als *densiflorum, thyrsis in axillis omnium foliorum confertis*); Warmond (60 c.M.) 1902, G. Jongm. en V.; Dordrecht, Cop; polder aan de Merwede bij Dordrecht 1839, v. d. T. (als *β. vulgare* b. *angustif.*); — tusschen Haamstede en Renesse, Un. 1894; Zuid-Beveland 1840, v. d. B. (met klieren); — buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.; — Maastricht, Un. 1861.

***β.* incanum.** *)

In Herb.: Texel 1857, Harting (als *Persica-*

---

*) Zie de noot bij de voorgaande soort. Ook hier is de beharing zeer wisselend, evenzoo de vorm van het blad, de bekliering; eigenlijk is alles bij deze plant zeer variabel.

ria); — Leeuwarden 1859, S.; — Zalk 1870, Hoek (als *Persicaria)*; Kampen 1848, T.; 1848, R. B. (als *angustif.* de Br.); — Utrecht, C. A. Bergsma; Vossegat bij Utrecht 1869, Hartsen (als *Persicaria*); — plantsoen achter Laarderhoofd bij Laren, v. d. T.; langs de Zaan 1835, Mb. (als *β. vulgatum* b. *angustif.*); Haarlem, de Vriese; — 's Gravenhage 1846, de Br. (als c. *hirtulum* de Br.); Dordrecht, wie?; Lek bij Vianen 1831, v. H. (ook als *Persicaria γ.* fol. *subtus tomentosis.* Cfr. Bijdr. V. p. 80); kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen (als *vulg. a. genuinum form.* 1).

γ. **bracteatum** *de Bruijn* (Arch. 1. II. p. 87).
In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

δ. **cucullatum** *de Bruijn* (Arch. 1. II. p. 87).
In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

(Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; in den ondertuin aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; Gendringen (*α*), Mej. M. S. Rust; Rijswijk (*β*), B. J. v. Wagensveld; — Utrecht (*α*) 1900, v. Embden in herb. Heukels; Bildtsche fort Utrecht (*β*) 1871, Costerus in herb. pr.; — Bietenland zandbergen 1899, Koning in herb. pr.; Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Hoek van Holland 1895, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878 en 1892, Posth. in herb. pr.; — 's Hertogenbosch 1888, Struyk. in herb. pr.; — Baarlo, Un. 1893 (*α.* en *β.*), L. in herb. pr.; Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); — Winterswijk, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Apeldoorn zeldzaam, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); — Bentveld,

Overveen—Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas; Un. 1861; Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

α. Wel en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

β. uiterwaarden Lent, N. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Wel en Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575).

P. speciosissimum *Fr.* (*P. tomentosum* × *nodosum*).

In Herb.: Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden 1842, O.; mesthoop 's Gravenhage 1847, de Br.

(Zandig bouwland op den weg naar Valk tusschen Lunteren en Ede 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.)

1175. **P. Persicaria** *L.* Op bouw- en moesland, aan ruigten en slootkanten. ⨀. *Juli—Sept.*

a. **agreste** *Fr.* (*genuinum* Gr. et Godr.; B. *ruderale* Aschers).

In Herb.: Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1896, Schipper; — Giekerk 1850, S.; Wolvega, Un. 1881; — Groningen 1856, Strat.; — Kampen, R. B.; Ooster Enk te Zwolle 1900, L.; Deventer 1876, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, R. B. (ook als *nodosum*); Vorden 1879, Groll; dorpsbuurt Winterswijk 1872, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; — Amersfoort 1860, R. B. (als *nodosum*); Garj.; Utrecht, C. A. Bergsma; singel tusschen Tolsteeg en Maliepoort Utrecht, C. A. Bergsma; Wijk bij Duurstede, herb. v. H.; — tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891; Breesaap 1842, v. H.;

1844, Buse; Leidsche vaart bij Haarlem 1837, Mb.; buiten Spaarne, Kerb.; — Leiden, wie?; 's Gravenhage, de Br. (*fl. albidis*); Rotterdam 1850, O.; Dordrecht 1836, Lac.; 1882, V.; binnen kalkhaven aldaar 1882, V. (als *pallidum*); — St. Philipsland 1890, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; Eede 1887, L.; — 's Hertogenbosch, v. Hov.

β. **biforme** *Wahlb.* (*elatum* Gren. et Godr.).

In Herb.: Schiermonnikoog 1860 en — Leeuwarden 1859, S.; — Slochteren 1829, v. H.; — Zalkerbosch 1870, Hoek (als *nodosum*); Kampereiland 1854, R. B.; Kampen 1848, T.; 1847, R. B.; weg tusschen Zwolle en Kampen 1869, Hoek (als *Hydrop.*); Schelle en Ooster Enk bij Zwolle 1900 en Raalte 1894, L.; Deventer, Halb.; Cop; — Harderwijk 1865, (1864 en 1866, R. B. als *nodosum*) en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1852, 1872, K. A.; Epe, Un. 1890 (als *Hydrop.*); Ruurlo 1885, Ens.; Rheederoord 1838, Buse; Bemmelsche dijk te Lent, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B. (als *nodosum*); Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Rhoodestein bij Neerlangbroek 1861, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; de Br.; in het Sticht bij Utrecht, P. N. S. (als *lapathif.*); Schalkwijk 1833, Wtt.; — Nieuwe Schagerlaan, Fl. Amst.; Sloterweg bij den Overtoom 1838, Romb.; Overtoomsche weg bij den Tol 1842, J. L. Tilanus (P. N. S.); Velserend 1875 en Zandvoort 1871, Groll; Haarlem, v. H.; Overveen en Haarlemhout, Buse; — Lisse, v. H.; Leiden 1830, Forsten; 1842, O.; buiten de Witte Poort, wie?; de Vink en Persijnspan bij Katwijk, Perin; Oegstgeest 1835, Mb.; Spanjaardsbrug 1842, O.; Wassenaar 1832, S. S. (als *minus*); 1853, S.; 's Gravenhage, G. B.; 1846, de Br.; 's Gravezande 1843,

1845, de Br. (var. *albidum*); kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; Rhoon 1879, Schepman; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; polder aldaar 1839, v. d. T.; Heikop bij Vianen, v. H. (als *Hydrop.*); — Oosterland op Duiveland 1887, L.; Zuid-Beveland, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Valkenswaard 1827, v. H.; — langs de Maas bij Maastricht, v. Hov.

a. *glandulosum*, de Bruijn.

In Herb.: 's Gravenhage 1846 en 1847, de Br.

b. *hirsutum* de Bruijn (*setosum* de Br.)

In Herb.: 's Gravenhage 1846, de Br.

c. *microspermum* de Bruijn (*P. rivulare* Roth. sec. de Br.)

Niet in Herb. Wordt vermeld voor 's Gravenhage, de Br.

[Aanm.: De Bruijn merkt op dat deze drie verscheidenheden bij cultuur standvastig blijken. Ik heb deze varieteiten in ons herbarium niet verder onderscheiden; zelfs zijn de verschillen tusschen de vormen α. en β. zoo gering dat een nauwkeurige groepeering dikwijls niet mogelijk is.]

(Tusschen Oldeboorn en Akkrum 1866, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1894, Schipper in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; — Utrecht 1900, W. C. v. Embden in herb. Heukels; zwemschool aldaar 1871, Costerus in herb. pr. (als *laxum*); — bietenveld tusschen Naarden en Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Bussum 1891, Costerus in herb. pr.; Duivendrechtsche weg, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Leiden 1879, Schipper in herb. pr.; Leiderdorp 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1892, Posth. in herb. pr.; — vruchtenkweekerij 't Park bij West-Souburg 1891, Ogt. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Vucht, 1886, Costerus in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter

in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

α. Heerenveen, J. Kuiper; — Haren, Peize, Eelde-Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi; — Leens, J. Borgman in herb. Heukels; — Tongeren onder Wijhe 1888, L.; Raalte 1894, L. (*fl. rubellis*) in herb. pr.; — Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; — Rotterdam, H. v. d. Linden, F. D. J. Risch in herb. Heukels; 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Spijkenisse, Koornneef; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; Middelburg, Mevr. Snellen; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.

β. Haaksbergen 1895, L. in herb. pr. (*fl. rubellis*); kolenaschweg Rozenburg Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; — Kloetinge 1886, L. en Brakman in herb. L.

a. *glandulosum:* Rithem 1879, L. in herb. pr.)

Bovendien: (zonder aanduiding van variëteit): Texel (Arch. 1. V. p. 58); Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — tusschen Heino en Nieuwe Wetering, tusschen Nieuwe Wetering en Oude Wetering en langs de Oude Wetering tot op den grintweg Raalte Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Bekkum, Borne, Nieuwkerkerveen, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 226); Markelo, Enter—Groenlo, Meddo bij Winterswijk, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — Wieringen, (Arch. 1. V. p. 58); Bergen 1871, Th. Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 273); Haarlemmermeer 1853,

Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); al de Zeeuwsche eilanden behalve Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en Westkapelle, tusschen Gapinge en Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); — Bergen op Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Velden, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken van Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Amby, Gulpen, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883; *fl. albis* Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius en Brujman.

α. Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

β. Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Grift te Lent — moeshoven Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

1176. P. Hydropiper *L.* Op vochtige plaatsen, aan en in slooten en grachten. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Giekerk 1882, S.; Wolvega 1869, J. M. de Boer; — Haren (fl. *alb.*), S. E. Stratingh; — Meppel, v. Heijn. (*virid. alb.*); — Kampen 1848, T. (*virid. alb.* en *virid. rubr.*); R. B.; Zwolle 1886, L.; Deventer 1877, K.; 1894, L.; Bathmen (*virid. alb.*), Un. 1850; Twentsche weg Heino 1901, L.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk 1865, R. B.; Vorden 1879, Groll; Winterswijk, Un. 1859, 1874, R. E. de Haan; Sillevolde, Un. 1885; Nijmegen, Abel. en Pas; Beek 1849, Th. Abel.; Malden, N. Abel. en D. J. Bosch; grintweg huis Hulzen, Lent en Beek, Th. Abel.; — Amersfoort 1893, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; Schalkwijk 1833, Wtt.; — Verwerspad, Fl. Amst.; de Leek 1895, San-

ders; Velzen 1835, S. S.; Schooten 1871, Groll; Brederode 1846, Buse; Haarlemmerhout, Kerb.; Haarlem, (de Vriese?); – Leiden, Forsten; B. W.; 1842, O.; S.; 1859, S.; Lisse, v. H.; 's Gravenhage, V. Z.; 1847, de Br. (*viride-rubellum, viride-album*); G. B.; Feijenoord, S. S.; Bosland bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Heikop bij Vianen 1826, v. H.; Papendrecht 1882, V.; – duinen Haamstede, Un. 1894; Walchersche duinen 1841, v. d. B. (*viride-album*); Oranjezon 1841, v. d. B.; – grienden Werkendam 1836, Lac.; Rozendaal, Un. 1860; Speelhuis Breda, v. A.; Engelen, v. Hov.; fort Isabel bij 's Hertogenbosch 1900, G. en Jongm.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven 1831, Dz. (als *minus*); v. d. B.; N. Brabant 1834, Dz.

β. **densiflorum** *Braun.*

In Herb.: Erm en Emmen 1859, Lac. en S.; – Leiden, Dz.; 1842, O.; 1845, Mb.; 's Gravenhage 1847, de Br.; Ceintuurbaan Rotterdam 1901, Wachter en Jansen.

γ. **obtusifolium** *Braun.*

In Herb.: de Joure, C. A. Bergsma; – Leiden 1845, Mb.

δ. **angustifolium** *Braun.*

In Herb.: Kallenkote 1893, L.; – Delft 1846, de Br.; – Deurne 1871, Lac.

(Tuin Oldeboorn 1866, v. Tuinen; – tusschen Haren en Paterwolde 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Winschoten 1884 en 1894, Schipper in herb. pr.; Groningen, R. de Boer en H. Kooi; – Gendringen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Park Rozendaal 1893, Ogt. in herb. pr.; Culemborgsche veld 1849, Alpherts in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; – Maarsbergen 1895, – Leiden bij de Haarlemmervaart 1900, Struyk. in herb. pr.; Roelofarendsveen 1887, Costerus in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland

in herb. Heukels; Pijnacker bij Delft 1893, Ogt. in herb. pr.; Delft, de W. H. in herb. L.; Dordrecht 1878, 1887 — en Werkendam 1886, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo 1900, Rieter in herb. pr.; Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.

β. **densiflorum** a. *viride album:* Buitenplaats Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

b. *viride-rubellum:* Bosland bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

δ. **angustifolium** a. *viride—rubellum:* Spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Wolvega, tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijk, Kallenkote, Eesveen, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); langs Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, weg naar Diepenheim, weg Goor naar Entersche veen — Groenlo, weg langs spoorbaan Eibergen, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen en van daar naar Warnsveld, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); huis den Duckenburg, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Heemstede—Wassenaar, Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. III. p. 301); Oost-Zeeuwsch Vlaan-

deren, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); – Woensdrecht, langs den Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Blerik, Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Gulpen, Epen, Un. 1861; Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326); Beek, Gulpen, Over Geul, Lac.; Simpelveld–Kerkrade 1885, Lac., K. en G. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

P. laxum *Rchb.* (*P. Hydropiper* × *nodosum*. Zie Gren. et Godr. Fl. Fr. III. p. 49).

In Herb.: 's Gravenhage 1846, de Br.

(? kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

1177. P. mite *Schrank.* (*P. laxiflorum* Weihe; *P. dubium* Stein; *P. hybridum* Chaubard). Op vochtige plaatsen, aan slootkanten, vooral in weilanden. ⊙. *Aug.–Oct.*

In Herb.: Wolvega, Terissert, Un. 1881; Sneek, C. A. Bergsma (* en als *minus*); Helpen 1828 *, en Haren bij Groningen 1828, v. H.; achterweg tusschen Haren en Groningen 1856, S. E. Strat.; – Steenwijkerwolde, Un. 1892; Kampen 1848 en singels aldaar 1848, T.; Marienheuvel Zwolle 1897, L.; Berkum bij Zwolle 1897, L.; Tongeren, Un. 1888; Glanerbeek 1902 en – Ravenswaard bij Gorssel, Ampsen 1902, G. en Jongm.; Harderwijk 1865, (als *minus*); 1866, R. B.; T.; Warnsveld 1882, en Arnhem 1873, Groll; Wageningen 1882, K.; Lekdijk bij Culemborg, Wtt. (als *Hydrop.*); – Amersfoort, R. B.; 1893, Garj.; Hoevelaken 1861, R. B. (*minus*);

Utrecht 1835, D. S.; 1840, Lac.; 1859, R. B.; — Leiden, Dz.; Marendijkje aldaar, Dz.; Trekweg 's Gravenhage, V. Z.; Rotterdam 1856, O.; Feijenoord 1834, v. H.; 1870, O.; Dordrecht 1839, Lac.; Merwede aldaar 1882, C. v. d. Broek; Heikop bij Vianen 1826, v. H.; (ook * en als *Hydrop.*); — Werkendam 1839, Lac.*; Sprang, Thomson; Dussen 1840, Lac.*; Breda, Un. 1852 (als *minus*); — Moesel 1895, G. en V.

II. *laxiflorum* Weihe.

In Herb.: Apeldoorn 1853, K. A.; Borculo, Un. 1859; — tusschen Nieuwersluis en Loosdrecht 1839, v. d. T.; — Leiden, Dz.; 's Gravenhage 1847, de Br.

De subspicies I. *longifolium* Fr. werd door de Bruijn in navolging van Braun (Bot. Zeit. 1824, p. 360) in een aantal vormen gesplitst, die mij echter niet duidelijk geworden zijn. Het zijn de navolgende, waarbij ik zal opgeven de specimina die door de Bruijn tot ieder dier vormen gebracht zijn:

a. *patens* Braun. In Herb.: Kampen, — Harderwijk en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Apeldoorn 1853, K. A.; — Delft 1846, de Br.; — Werkendam 1839, Lac.

b. *rectum* Braun. In Herb.: Kampen 1846, R. B.; Deventer v. Gron.; — 's Gravenhage 1847, de Br.

c. *simplex* Braun. In Herb.: Kampen, T.; — Delft 1844, 1845, de Br.

e. *ruderale* Braun. In Herb.: Delft 1845, de Br.

f. *uliginosum* Braun. In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.

g. *angustifolium* Braun. In Herb.: Delft 1844, 1845, de Br.

h. *effusum* de Bruijn. In Herb.: Delft 1845, de Br.

Men zie hierover Arch. 1. I. p. 492 en Prod. Ed. 1. p. 234—235. Voorts werden nog onderscheiden als:

---

*) Als Braunii.

var. *a. hybridum* Petif. In Herb.: 's Gravenhage 1841, de Br.; en daarna gekweekt;

var. *albidum* Braun. In Herb.: Delft 1845, de Br. (Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Winschoten 1889, en Garst bij Winschoten 1894, Schipper in herb. pr. (als *minus*); — Zwolle 1901, Posth. in herb. pr.; Aamsveen, Glanerbrug, de Lutte, bij de Dinkel, Denekamp, Enschede en Lonneker, M. J. Blijdenstein (als *minus*); — Engbergen en Silvolde, Mej. M. S. Rust (als *minus*); Rijswijk, B. J. van Wagensveld (als *Hydrop.*) in herb. Heukels; Ubbergen 1898, Ogt. in herb. pr.; — Amersfoort 1846, Alpherts in herb. pr.; Utrecht, W. C. van Embden in herb. Heukels; — Stationsweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; — Delft 1876, en Wassenaar 1876, L. in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; kolenaschweg Rozenburg aldaar, Wachter en Jansen; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Kinderdijk 1892, Papendrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.; Boxtelsche weg bij Vucht 1886, Costerus in herb. pr.; Stryp 1880, Posth. in herb. pr.; — Venlo 1897, Rieter in herb. pr.; Aalbeek, Steichen in herb. pr.

I. *longifolium.*

a. *patens:* Varkenoordsche dijk 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

b. *effusum:* kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.

II. *laxiflorum:* Denekamp 1901, J. B. Bernink in herb. Wachter en Jansen.

Bovendien (zonder varieteitsaanduiding): Steenwijkerwolde, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351, Oldwortel genaamd); dwarsweg tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Borne, Nieuwkerkerveen, Haaksbergen, Un.

1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Bentveld—Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); Walcheren, Tholen, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 131); West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Gulpen, Lac. (Arch. 2. V. p. 26).

P. bitense *F. Schultz* (*P. mite* × *Persicaria* = *P. dubio-Persicaria* Braun). Cfr. Arch. 1. I. p. 497.

In Herb.: Kampen, T.; bouw- en moesgronden in Ittersum bij Zwolle 1900, L.; — 's Gravenhage 1846, 1847, de Br. (als forma *palustris* en forma *pratensis* de Bruijn).

1178. **P. minus** *Huds.* (*P. pusillum* Lam.; *P. angustifolium* Roth.; *P. strictum* Fr.). Op vochtige en moerassige plaatsen. ⊙. *Juli—Oct.*

In Herb.: Midsland Terschelling, Un. 1886 (als *Hydrop.*); — Princentuin Leeuwarden 1859, S.; Bolsward 1872, J. M. de Boer; — Haren 1856, Strat.; — Giethoorn 1893, L.; Steenwijkerwolde 1892, L.; Dieze en Langenholte bij Zwolle 1886, L.; Bathmen, Un. 1850; Markeloosche veen, Un. 1897; Haaksbergen, Un. 1895; Almelo, Un. 1870, O.; — ? Harderwijk 1865, R. B.; Holsche gat bij Putten 1884, O.; bouwland Apeldoorn 1878, K.; Warnsveld 1882, 1884, Groll; Nijmegen, B.; Abel. en Pas; Rouwenberg bij Nijmegen, v. H.; Vestingwerken buiten de Hezelpoort, N. Abel.; Malden, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen 1833, Wtt.; Renkum 1852, Buse (als *mite*); Roekel bij Ede 1902, Wachter en Jansen; tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; de Bilt 1838, Lac.; IJselstein 1839, wie?; — Haarlemmerhout 1875, Groll; — Haagsche bosch, G. B. (als *mite*); Beeklaan bij 's Gravenhage, v. S. V.; Heikop bij Vianen, v. H.; — Bergen op Zoom, Etten, Princenhage 1841, Lac.; 's Hertogenbosch, v. Hov.;

Eindhoven, Dz.; — tusschen Velden en Arcen, Un. 1893, L.; Susteren 1895, G. en V.; tusschen Borcharen en Meerssen, Un. 1861.

(Haarlem 1876, Costerus in herb. pr.; — Venlo, bij den ondersten molen 1898, Rieter in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 35); Delden en Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Dinkel, Nieuwkerkerveen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404).

Voorts vermeld door Pelletier.

Door de Bruijn werden nog volgens Braun de volgende onderscheidingen gemaakt:

a. *commune* Braun. In Herb.: Slootkanten Delft 1846, de Br.

b. *strictum* Braun. In Herb.: tusschen Doorn en Maarsbergen, v. d. T.; — 's Gravenhage 1846 en Delft 1845, de Br.

Bovendien; Bouwland Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

c. *longifolium* Braun. In Herb.: Winterswijk, Un. 1859; — 's Gravenhage 1846, de Br.

Bovendien: vestingwerken buiten de Hezelpoort, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

d. *falcatum* Braun. In Herb.: Korenbergerveen bij Winterswijk, Un. 1859; — Delft 1845, de Br.

e. *minimum* Braun. In Herb.: Nunen 1835, de Br.

β. **albidum** *de Br.*

In Herb.: 's Gravenhage 1846, 1847, de Br.

γ. **latifolium** *Braun.*

In Herb.: Zwinderen 1859, Lac. en S.; — Mastenbroekerpolder 1891, L.; — Soestdijk en Soesterveen 1847, Lac.; — Overveen, S.; — 's Gravenhage 1846, de Br.

Bovendien: Malden, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315).

P. minori-Persicaria *Braun* ap. Rchb. fl. exc. 571 (*P. Persicaria-minus* Döll. Cfr. Arch. 1. I. p. 497).

In Herb.: 's Gravenhage 1847, de Br.; — Ittersum bij Zwolle 1900, L.

[Aanm.: Bij Grenier et Godron, Fl. de France III. p. 50, waar ook een beschrijving voorkomt van deze hybride, wordt als synoniem aangehaald P. strictum All. ped. II. p. 207 t. 68 f. 2. Deze wordt echter door Lange als synoniem beschouwd met P. minus, terwijl deze auteur de in Denemarken (Ordrop mose) gevonden hybride P. minori × Persicaria beschouwt als bastaard tusschen P. strictum β. pusillum Fr. (P. pusillum Lam., P. minus Fl. Dan. 2230) met Persicaria. Waarnemingen aan de levende plant zijn noodig om deze kwestie op te lossen. In ons herbarium komt nog een plant voor, die naar de uiterlijke kenteekenen te oordeelen, het midden houdt tusschen P. Hydropiper en P. tomentosum. Zij werd gevonden bij het station Gorssel in 1902 door de Heeren Goethart en Jongmans. Het geslacht Polygonum schijnt rijk te zijn aan bastaardvormingen, waarvan nog verschillende andere beschreven zijn, behalve de hier reeds opgenoemde.]

1179. P. **orientale** *L.* Sierplant uit Indië en China, hier en daar met tuinvuil weggeworpen en als opslag verwilderd. ⊙. *Juli—herfst.*

In Herb.: Bouwland tusschen Vaassen en Epe 1874, K. A.

(Pothoofd Deventer 1893, L.; — langs de Voordijk Hoornsche vaart bij Delft 1876, L. in herb. pr.)

III. Avicularia *Meissner.*

1180. P. **aviculare** *L.* Op bebouwde en onbebouwde plaatsen, vooral langs wegen en paden. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Koogerweg Texel, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; roggeveld Nes op Ameland 1869, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — Franeker, C. A. Bergsma; Leeuwarden 1849, S.; — Helpman 1856, S. E. Strat.; Helpen bij Groningen 1856, v. H.; — Kamperveen 1854, R. B.; Kampen 1847, 1855, R. B.; Agnietenberg Zwolle 1887, L.; Wilsum 1870, Hoek; Deventer 1840, Halb.; 1867, K.; Hardenberg 1868,

en Heemse 1868, v. d. Scheer; – Harderwijk, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Arnhem, Thomson; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Culemborg, H. S. (Coll. Nat.); – Amersfoort 1861, R. B.; Utrecht 1835, Wtt. (kiempl.); C. A. Bergsma; Houderingen bij de Bilt, P. A. Bergsma; de Klop 1835, D. S.; – Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; aldaar, Diemen, Muiden, Haarlem, M. D.; IJ bij Amsterdam, v. H.; Zeedijk 1838, Romb.; Marken 1886, Boerl. en V.; Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Buse; Haarlemmerhout, v. d. T.; – Leiden, Mb.; 1836, Lac.; O.; 1841, B. W.; langs wegen 1832, S. S.; Noordwijk binnen, Kerb.; Wassenaar, Wtt.; 's Gravenhage, V. Z.; G. B.; Destrée; duinen aldaar 1836, D. S.; Rotterdam 1891 en 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1878, Posth.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; – Zuid-Beveland en Goes 1850, v. d. B.; stationsterrein Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – wallen Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht 1827, v. H.; – Maastricht, v. Hov.

β. **erectum** *Roth.*

In Herb.: Harderwijk, R. B.; voetpad naar Hoevelaken 1890, Garj.; bouwland buiten de Tolsteegpoort Utrecht, v. d. T.; – uiterwaard bij den vuurtoren Marken 1886, Boerl.; – Leiden 1842, O.; – Schroeweg Middelburg 1887, L.

γ. **neglectum** *Besser.*

In Herb.: de Bilt, v. d. T.; wandelpaden achter Houderingen bij de Bilt, v. d. T.; – duinen Oostbroek onder Loosduinen 1849, S.; – Plasmolen bij Mook 1856, v. d. B.

δ. **littorale** *M. K.* 2. *polycnemum* Rchb.

In Herb.: Bolsward 1875, J. M. de Boer; – batterijen Groningen 1851, v. H.; – Hierden bij Harderwijk, R. B.; Harderwijk 1854, R. B.; – Wikkenburg 1825, Wtt.; Houderingen bij de Bilt,

P. A. Bergsma; — Haarlemmermeerdijk 1853, Hartm. en S.; Urk 1852, Backer de Wit; kerkhof aldaar 1884, S.; — Leiden, Dz.; de Br. (als *neglectum*); 's Gravenhage, R. B.; Vianen 1836, v. H.; — Oosterland Duiveland 1887, L,; Zuid-Beveland 1850, v. d. B. (als *erecta gracilis*); Schroeweg Middelburg 1887, L.

ε. **Monspeliense** *Thiébaud.*

In Herb.: Hoornsche dijk Groningen 1839, v. H.; Nijmegen, B.; — Naarden 1864, O.; Amstelveensche weg 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Haarlem 1837, Buse.

(Kerkhof Suameer 1866, v. Tuinen; Veendijk Oldeboorn 1863, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen, J. Kuiper; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman in herb. Heukels; Winschoten, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1887, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; Spoel aldaar 1849, Alph. in herb. pr.; — Utrecht, W. H. ten Seldam in herb. Heukels; — stationsweg Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Diemen 1899, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Leiden 1885, en Hoek van Holland 1892, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; F. D. J. Risch; Wachter en Jansen; Monster, J. F. Wichard; Spijkenisse, J. Koornneef in herb. Heukels; Dordrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle 1877, en Middelburg 1877, L. in herb. pr.; aldaar, Mevr. Snellen; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Venlo

1896, Rieter in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.

f. *triviale* Rchb. Middelburg 1873 en 1887, L. in herb. pr.

β. erectum. Buiten de Slotpoort Culemborg, Alph. in herb. pr.

γ. neglectum. Dieze bij Zwolle 1887, Marienheuvel bij Zwolle 1897 en Hardenberg 1894, L. in herb. pr.

δ. littorale 2. *polycnemum.* Haaksbergen 1895, L. in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 260); – Mildam, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim, Enter–Groenlo, straatweg Zutphen naar Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 405); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); van Oud-Valkeveen langs den zeedijk en het strand naar Muiderberg en tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar, Heilo, Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Willemspark 1885, J. J. Smith (Arch. 1. V. p. 689); – Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg,

tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Dishoek en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 131 en VI. p. 126); – Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Venlo, Blerik, Baarlo, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Un. 1861, Sittard, Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

β. Nijmegen algemeen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); – Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301).

γ. Langs den weg tusschen Mook en den Plasmolen, v. d. B. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); – Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301).

IV. Tiniaria *Meissn.*

1181. **P. Convolvulus** *L.* Op bebouwde gronden en in heggen. ⊙. *Juli–Oct.*

In Herb.: Texel 1867, S. P. Huizinga; Burg aldaar 1860, Lac.; Eierlandsche polder Texel 1868, Holk.; de Westen 1868, Holk.; tuin pastorie Vlieland 1858, Lac.; Midsland, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; Tjerkwerd 1867, J. M. de Boer; Jelsum 1850, S.; – Pekel A 1827, v. H.; Emmen, Un. 1889 (als *dumetorum*); Weerdinge, Coevorden en – Gramsbergen 1859, Lac. en S.; Deventer, Halb.; 1845, T.; 1877, K.; Zwolle 1897, L.; Kampen 1848,

T.; 1848, R. B.; Oosterhout bij Kampen 1871, en zandberg aldaar 1872, Hoek; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; tusschen Groenlo en Eibergen, Un. 1897 (als *dumet.*); Rheede, v. H.; Velp, C. A. Bergsma; Nijmegen, B.; Hees, N. Abel.; Malden, Beuningen en Ewijk, Th. Abel.; zand Culemborg 1850, P. A. Bergsma; – den Ham en Soest, Garj.; Doorn 1861, v. d. T.; tusschen Zeist en Rijzenburg 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Utrecht 1832, Wtt.; Everdingsche dijk, H. S. (Coll. Nat.); Houderingen bij de Bilt 1850, P. A. Bergsma; Houten 1826, – en 't Gooi 1830, Wtt.; Hilversum, Exc. 1884; Uithoorn 1877, en 1872, Boerl. (als *dumet.*); Oosterdoksdijk, Fl. Amst.; Westerdoksdijk 1842, P. Heijbrock (P. N. S.); Schooten 1871, Groll; Haarlemmerduin 1843, O.; Middenduin 1871, Groll; Overveen 1839, Buse; Meer en Bosch Heemstede, v. d. T.; – Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Hooge Morsch 1832, S. S. (als *dumet.*); Valkenburg 1836, Lac.; Vest Leiden, en Haagweg aldaar, Perin; Katwijk, B. W.; Wassenaar 1832, Forsten; Waalsdorp 1832, S. S.; 's Gravenhage, de Br.; R. B.; Scheveningen, Destrée; Loosduinsche weg, V. Z.; Schiedam 1892, v. d. Voo; Gorzen bij den Varkenoordschen dijk van IJselmonde naar Hillesluis 1901, Jongm.; Overmaas 1891 en Nieuwerkerk 1892, v. d. Voo; Zwijndrecht 1882, V.; 1891, v. d. Voo; Ouddorp 1894, Boerl. en V. (als *dumet.*); Brielle – Rockanje, Un. 1887; – Kapelle en 's Gravenpolder 1838, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – Loopschans Breda, v. A.; Sprang, Thomson; Orte bij 's Hertogenbosch, v. Hov.; Eindhoven, Forsten; Valkenswaard, v. H.

β. **subulatum** *Lej. et Court.*

In Herb.: Groningen, v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Deventer 1846, v. Gron.; – Hilversum 1830, v. H.; – 's Gravenhage, de Br.; Kla-

verveld Zwijndrecht 1882, V.; Noordendijk Dordrecht, M. J. Cop; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — Werkendam, V.; Strijp, v. d. B.

γ. **triangularis** *de Bruijn*.

Weerdinge 1859, Lac. en S.; — Gooiland bij Hilversum, de Br.

(Kerkhof Suameer 1866, Holk.; 1869, v. Tuinen; bouwland Koudum 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Heerenveen 1872, Costerus in herb. pr.; J. Kuiper; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; — Groningen, R. de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman (als *P. dumet.* en *tataricum*) in herb. Heukels; — Wijthmen 1883 en Berkum bij Zwolle 1884, L. in herb. pr.; — Gendringen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; algemeen Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; — Zandpoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Katwijk 1885, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland (als *dumet.*); Westland, J. F. Wichard (als *dumet.*); Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Hillegersberg en Feijenoord, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; — Nieuw en St. Joosland 1875, Schipper in herb. pr.; Domburgsche Manteling 1891, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; Middelburg, Mevr. Snellen (als *dumet.*); — Waalre, P. Sloots in herb. pr.; — Venlo 1898, Rieter in herb. pr.; Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma; 1854, Kros (Arch. 1. IV. p. 82); Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Gramsbergen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); — Steenwijkerwolde (Tuk),

Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Delden, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo–Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Apeldoorn, algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); – Willemspark, J. J. Smith (Arch. 2. V. p. 689); Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland–Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); – tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035); Al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); – Woensdrecht, langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Thorn, Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Gronsveld, Amby, Gulpen, Valkenberg, Sittard, Un. 1861; Sittard, Beek–Elsloo, tusschen Beek en Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

1182. P. dumetorum *L.* In heggen en kreupelbosschen. ⊙. *Juli–Oct.*

In Herb.: Harendermolen 1834, v. H.; – Nijeveen, v. H.; Peize, Strat.; – Zalkerbosch 1855, R. B.;

1855, T.; Wittenstein 1854, R. B.; 1854, T.; Zwolle 1839, v. H.; Bathmen, Un. 1850; — Harderwijk 1847 en Hulshorst bij Harderwijk 1852, R. B.; Gorssel 1902, G. en Jongm.; Apeldoorn 1879, K. A.; Ruurlo 1885, Ens.; weg naar Hettenheuvel bij Doetinchem 1894, V.; Arnhem, Thomson; Ubbergen, Beek, Hees, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1860, R. B.; Doorn 1869, O.; de Grebbe 1838, v. H.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Aardenhout 1871, Groll; Haarlem 1837, Buse; 1837, Lac.; Haarlemmerhout, Kerb.; 1871, Groll.; Leijduin Heemstede 1864, Hartsen; — Noordwijk 1840, Dz.; Warmonderdam, Mb.; Stadwijk bij Leiden, v. d. B.; 's Gravenhage 1847, de Br.; 1902, v. Breemen; Scheveningsche boschjes 1867, H. d. V.; — Woensdrecht, Un. 1896; herberg de Ploeg bij Breda, v. A.; buiten de Hinthamerpoort 's Hertogenbosch, v. Hov.; Vucht 1827, v. H.; Eindhoven, Dz.; Stryp, Dz.; heggen Deurne 1871, Lac.; — Schaesberg bij Valkenberg 1901, V.

(Zeegze, Peize, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Ter Apel 1900, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1883, L. in herb. Rieter; 1897, L. in herb. pr.; Agnietenberg bij Zwolle 1895 en 1901, Posth. in herb. pr.; Enschede, M. J. Blijdenstein — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Zutphen, Un. 1897, Costerus in herb. pr.; — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Velsen 1894, en — Kaag 1893, Struyk. in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Arcen, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; St. Pietersberg 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Hengelo, Borne, Langelo, Haaksbergen, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); weg naar Diepenheim—Meddo bij Winterswijk, straatweg tusschen Zutphen en Bronsber-

gen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — heggen te Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 26); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

1183. P. cuspidatum *Sieb. et Zucc.* In Oost-Azië inheemsch doch elders ingevoerd als tuinplant en gekweekt als veevoeder en daardoor verwilderd. ♃. *Aug.—Sept.*

In Herb.: Eembrug aan den oever van de Eem, ver van buitenplaatsen en tuinen 1886, H. J. Wakker. ('s Gravenhage, Mevr. Snellen in herb. Heukels.)

Fagopyrum *Tourn.*

1184. F. esculentum *Moech.* (*Polygonum Fagopyrum* L. en Prodr. Ed. I. p. 237). Oorspronkelijk uit Midden-Azië stammend, wild aan de oevers der Amoer, in Dahurie en aan het Baikalmeer (zie Hehn. Kulturpfl. und Hausthiere 6e aufl. p. 494). Thans nog algemeen gekweekt en vaak verwilderd. ⨀. *Juni—Aug.*

In Herb.: Friesland, S.; — Kampen 1848, T.; Deventer, Romb.; 1877, K.; — Gorssel, Wtt.; Harderwijk 1865, en Hulshorst bij Harderwijk, R. B.; Zutphen, G. B.; 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; St. Anna, Hees, Hatert, N. en Th. Abel.; Berg en Dal, Ooische waard 1849, Th. Abel.; Renkum, Buse; — Doorn 1869, O. (cult.); Schothorst 1893, Garj.; Driebergen, v. d. T.; Maartensdijk, en Utrecht, herb. v. H.; — Muiderberg 1839, Romb.; Bussum 1869, Hoek (cult.); Breesaap 1835, Mb.; Kerb.; — stalen Spanjaardsbrug 1843, O.; Wassenaar duinvalleien 1833, S. S.; Groot Hazebroek, Perin; Opslag Diergaarde Rotterdam 1882, V.; Ter-

bregge 1892, v. d. Voo; – Zuid-Beveland, v. d. B. (cult.); Zwake 1840, v. d. B.; – Loopschans Breda, v. A. (cult.); bij 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Oldeboorn 1868, v. Tuinen; 1868, Holk.; huis ter Heide bij Langweer 1865, Holk. in herb. v. Tuinen; – bouwland Velp 1894, Ogt. in herb. pr.; Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Liende 1872 en – Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; tusschen Utrecht en Houten 1846, Alpherts in herb. pr.; – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Noordwijk 1886, Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Kolenaschweg Rozenburg bij Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; – Ginneken 1893, Posth. in herb. pr.; Boxtel 1898, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – St. Pietersberg 1892, de Haas.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); – Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); – Zeeuwsch Vlaanderen (in het groot verbouwd), A. W. (Arch. 1. IV. p. 301); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); – Hoogerheide, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Sittard, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Meppel.

1185. F. tataricum *L.* Op akkers, meestal onder de gewone boekweit. Plant uit Siberie afkomstig, doch wegens hare vruchten reeds vroeg ingevoerd. ☉. *Juli–Sept.*

In Herb.: Trips Kompagnie 1843, v. H.; – Wittenstein 1854, T.; Staphorst, v. Heijn.; Tongeren, Un. 1888; – bij de Buitenkamp te Epse 1902, G. en Jongm.; Harderwijk, R. B.; Hulshorst aldaar 1852,

R. B.; Laag Keppel 1870, H. d. V.: Zutphen, Wtt.; Vorden 1879, Groll; Ruurlo 1884, Ens.; tusschen Arnhem en Loenen, Wtt.; Arnhem 1833, en Velp 1833, Wtt.; C. A. Bergsma; Beek 1832, Wtt.; 1868, O.; Wageningen 1838, v. H.; Renkum, Buse; — Grebbe 1838, v. H.; Amersfoort R. B.; den Ham bij Amersfoort 1836, D.S.; de Eem 1892, Garj.; Birkhoven bij Amersfoort, C. A. Bergsma; Darthuizen 1838, en Leersum 1838, v. H.; Zeist 1845, Wenck; bij de Schapenschuur achter Houderingen bij de Bilt, v. d. T.; de Bilt 1830, v. H.; 1837, Mb.; — Hilversum, v. d. T.; Velserbosch 1842, v. H.; — Zeeland, v. d. B.; St. Kruis 1878, L.; Hulst 1845, 1846, v. d. B.; — Hoogerheide, Un. 1896; Heusdenhoutsche straatje Breda, v. A.; Cingelkade 's Hertogenbosch, v. Hov.; Someren 1839, de Br.; Eindhoven, Dz.; Valkenswaard 1827, v. H.; 1900, Rovers; — wallen Roermond, Un. 1900; Kelpen, Un. 1900; Weert 1899, G. en des Tombe; Sittard 1883, K.; Meerssen, Un. 1861.

(Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; — Amerongen 1896, Posth. in herb. pr.; achter het huis ter Heide tusschen Utrecht en Amersfoort 1846, Alph.; de Bilt, W. C. v. Embden; — Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; Wachter en Jansen in herb. Heukels; proefveld Landbouwcursus Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Rosendaal 1874, S. Lako in herb. L.; Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. de Haas; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: St. Anna, Hatert, Hees, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 404); — Walcheren, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); — Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 326).

Voorts Geldrop, Blauwkapel, de Br.; Wildenborch,

Staring en Maarsbergen bij Doorn, Dubois in Fl. B. S.

Ordo Thymelaeaceae *Juss.*

Daphne *L.*

1186. **D. Mezereum** *L.* Schaduwrijke, vochtige bosschen; waarschijnlijk bij ons alleen wild voorkomend in Zuid-Limburg. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Vorden 1880, Groll; bosschen van de Voorster Eng bij Zutphen, Wtt.; Wildenborch 1834, Staring; — Velserend 1864, H. d. V.; — Gronsveld, Un. 1883; Valkenberg 1866, H. d. V.; Oud Valkenberg 1886, K.; Ravelsbosch bij Schimmert, Marres; Gulpen, Un. 1861; Wylre 1866, H. d. V.; 1871, 1872, Lac. (in Limburg kelderhenskes*) genaamd); bosschen zuid-westelijk van Wylre 1899, G. en V.

(Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels (culta?); — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: (*β. floribus albidis, fruct. lutescentibus*) talrijk op Duinenberg bij Velsen.

Voorts vermeld door Pelletier en huis te Eese en Olthuizen bij de Gorter.

Ordo Elaeagnaceae *R. Br.*

Hippophaes *L.*

1187. **H. rhamnoides** *L.* In de zeeduinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1857, en Eierland 1857, Harting; Vlieland 1858, Lac.; Terschelling 1886, J. C. Wouters; Ameland, S. P. Kros en Nesserduinen aldaar 1868, Holk.; duinen Schiermonnikoog 1860, S.;

---

*) Een woord dat veel overeenkomst heeft met het Deensch kjælderhals zooals de plant daar heet.

1867, Holk.; Rottum 1897, Schipper; — langs den spoorweg bij de Jeremiasbrug Utrecht 1860, Hartm.; — Huizen, Garj.; Velsen, R. B.; 1848, T.; 1873, Boerl.; 1873, Hoek; Zandvoort, Buse; Zomerzorg, Kerb.; duinen Haarlem, Splitg.; Romb.; v. Heijn.; 1870 en 1871, O.; Overveen 1832, v. H.; 1836, Buse; 1872, Boerl.; Middenduin 1872, Groll; binnenduinen Vogelenzang, v. d. T.; — Hillegommerbeek, Exc. 1883; Noordwijk, Perin; 1872, Boerl.; 1874, O.; 1883, V.; Katwijk binnen 1854, v. H. Jr.; duin Katwijk 1832, S. S.; 1835, Mb.; 1836, Lac.; Perin; Wassenaar, Perin; B. W.; S.; Scheveningen 1846, 1851, T.; 1878, K.; R. B.; Terheide 1844, v. d. T.; Un. 1851; Hoek van Holland 1883, Spanjaardsduin aldaar 1895, en Strandweide bij het veer eil. Rozenburg 1895, V.; Voorne 1833, (v. Rees?); — Walchersche duinen, v. d. B.; Breskens 1857, A. W.

(Zandvoort 1894, Posth. in herb. pr.; Bloemendaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Overveen 1882, H. W. Heinsius in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; Wassenaar 1875, L. in herb. pr.; duin Scheveningen 1883, Schipper in herb. pr.; — Koudekerke 1874, en Oost-Kapelle 1893, L. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); talrijk tusschen deze plaatsen, niet algemeen tusschen Schoorl en Bergen, zeer algemeen duinen Velsen, Bloemendaal, Vogelenzang—Noordwijk, Wassenaar en Naaldwijk, niet talrijk aan den Hoek van Holland; algemeen op Voorne en — in de Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tus-

schen Zoutelande en West-Kappelle, tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjezon; tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Oosternieuwlandsche polder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1035).

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1583, enz.; Lobelius, Pelletier, Vorstius en Munting.

Ordo Santalaceae *R. Br.*

Thesium *L.*

1188. **Th. humifusum** *D.C.* Op dorre zandgronden, woekerend op de wortels van verschillende planten; aan de kuststreken van de meeste landen aan de Noord-Zee en den Atlantischen Oceaan. Wordt door sommigen beschouwd als een varieteit van *Th. divaricatum* Jan. ♃. *Juni–Sept.*

In Herb.: duinen bij Katwijk aan Zee op verschillende plaatsen 1902, G. et Janse.

(Duinen bij 's Gravenhage 1900, P. v. Breemen in herb. pr.)

[Aanm.: Tot de Santalales, eene reeks wier plaatsing in het systeem niet geheel zeker is, doch welke men tegenwoordig bij de natuurlijke rangschikking plaatst tusschen de Urticales en Polygonales, wordt ook gerekend de orde der Loranthaceae, waartoe onze Viscum album behoort. Ik heb deze orde echter gelaten op de plaats waar zij in de eerste editie van den Prodromus voorkwam, op een tijd trouwens dat het voorkomen van Thesium in ons land nog niet bekend was. De scheiding van beide orden vindt echter ook thans nog vele aanhangers.]

Ordo Aristolochiaceae *Juss.*

Aristolochia *L.*

1189. **A. Clematitis** *L.* Aan heggen, op grazige beschaduwde plaatsen, langs dijken. ♃. *Mei–Juli.*

In Herb.: IJseldijk te Herkulo bij Zwolle 1884,

L.; Deventer, Romb.; T.; v. d. Cop; Platvoet bij Deventer 1877, K.; weiland tegenover den Platvoet 1847, T.; tusschen Almelo en Delden, Un. 1870; — Gelderland, Beerns; Zutphen 1834, Wtt.; Bronsbergen bij Zutphen 1833, Wtt.; Th. Abel.; Doetinchem, Beerns; — weg tegenover het station 1898, en schietbaan en Beekestein bij Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1860, R. B.; — Haarlem, v. H.; Dz. (een ex. met vrucht); Zandpoort 1842, v. H.; Schapenduinen, Exc. 1882; Bloemendaal, S. S.; 1839, B. W.; 1864, Hartsen; 1868, O.; 1871, Groll; 1891, Boerl.; bij de Blauwe trappen achter Bloemendaal, S. S.; Dz.; Zomerzorg, B. W.; achter Meerenberg, Buse; 1870, Hoek; voetpad naar Brederode, Kerb.; Velserend 1835, Mb.; Kruidberg 1847, B. W.; 1838, Mb.; Ruine van Brederode 1832, S. S.; 1839, Romb.; Velserduinen, Pierot; Mb.; tusschen Zomerzorg en Zandpoort 1847, O.; Exc. 1877; Wijk aan Zee 1836, Buse; 1838, Mb.; 1865, H. d. V.; laantje van Elswout 1864, H. d. V.; 1886, V.; 1896, Ogt.; Koningsbosch achter Elswout 1896, V.; Overveen 1842, B. de Haan (P. N. S.); binnenduin tusschen Bennebroek en Hillegom, v. d. T.; — Noordwijk, Destrée; Leimuiden, B. W.; bosch van Rhoon 1900, H. F. A. Jansen; — Straatweg van Gennep naar Venlo bij de brouwerij te Gennep 1874, M. Coenen; Gennep 1875, Lac. en S.; Groote weg in het dorp Panheel, Un. 1900; Houthem, Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; Vijlen bij Vaals 1872, Lac.

(Vierakker bij Zutphen 1897, Schipper in herb. pr.; aan den IJsel bij de Bronsbergen 1882 en 1884, L. in herb. pr.; Un. 1897, Posth. in herb. pr.; Oosterbeek, C. A. Backer in herb. Heukels; — Amersfoortsche berg 1894, Heinsius in herb. pr.; Amersfoort, Mevr. Steinbach in herb. Heukels; Grebbedijk bij Rhenen 1903, V. in herb. pr.; — weg tusschen Rennegom en Bergen, Mevr. Snellen;

duinen Egmond, Mevr. Steinbach; Overveen, Bloemendaal, C. A. Backer in herb. Heukels; aldaar 1882, Heinsius in herb. pr.; bosch Elswout 1892, Ogt. in herb. pr.; Velserend 1886, 1896 en Bloemendaal 1902, Posth. in herb. pr.; — Valkenberg, de W. H. in herb. L.; (met vrucht) 1881, Costerus in herb. pr.; Houthem 1889, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Ameland—Egmond binnen, tusschen Castricum en Bakkum, Koningsbosch achter Overveen, Boekenrode bij den Aardenhout, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Vorstius en Bruman; voor Beverwijk en Utrecht, de Gorter; Leiden, Fl. Leid.; — Dordrecht, P. S. Schull, Fl. B. S.

[Aanm.: In het vereenigings-herbarium bevindt zich een plant uit het herbarium van de Gorter volgens v. Spijk Vermeulen, echter zonder groeiplaats.

Deze plant behoort in zuidelijker streken thuis, wat reeds blijkt uit de zelden tot rijpheid komende vruchten. Als artsenij was het reeds in de oudheid hooggeschat, ofschoon verschillende soorten gebruikt werden. Ook in de middeneeuwen werd het gebruik van den wortel naar het westen overgevoerd en daarmede de plant hier en elders aangekweekt. Volgens v. Eeden zou de pijpbloem of het sarrazijnkruid door de kruisvaarders uit het Oosten in de omgeving van Haarlem gebracht zijn en het eerst in de kloostertuinen en bij de kasteelen gekweekt.]

Asarum *Tourn.*

1190. A. europaeum *L.* In schaduwrijke bosschen, ten Oosten van de Oder; bij voorkeur onder hazelstruiken volgens Prodr. Ed. I. p. 238, bij ons meestal wel overblijfselen van vroegere cultuur. ♃. *Maart—April.*

In Herb.: Brummen, Perin; — 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll.

(Leiden buiten de Wittepoort 1898, Struyk. in

herb. pr.; — Roermond 1899, C. E. Spilhoud in herb. Wachter en Jansen.)

Bovendien: Maastricht, v. Hov. in herb. pr. Prod. Ed. I. p. 238.

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en ook als indigeen door Boerhaave en door Linnaeus: Hort. Cliff. p. 178 en Flor. Belg. in Am. Acad. VI. p. 52.

Ordo Empetraceae *Nutt.*

Empetrum *Tourn.*

1191. E. nigrum *L.* Op veenachtige heidegronden, in het diluviaal gedeelte der duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1881, Groll; 1902, G. en Jongm.; Koog op Texel 1868, Holk.; duinvallei tusschen den Hoorn en de Westen Texel 1868, Holk.; Mient Texel 1833, Hoffm.; 1860, Lac.; Terschelling 1896, V.; Zwartduin aldaar, Holk.; West-Terschelling, Un. 1886; 1886, K.; — heidegronden tusschen Suameer en Nyega 1840, Sprée; Oosterwolde, v. H.; heide bij de Friesche palen, herb. v. Geuns; — Groningen, Kuhl; Harendermolen 1856, Strat.; — Zuid-Laren 1828, v. H.; Hoogeveen, Ane, Weerdinge 1859, Lac. en S.; Drenthe, Un. 1889; Gieten 1865, H. d. V.; — Collendoorn en heide bij Daarle 1902, G. en Jongm.; IJhorst, v. Heijn.; Ommerschans 1869, 1870, L. Hulsebosch; Staphorst en Avereest 1898, L.; Hardenberg 1892, L. en Carmigg.; — Hattem, R. B.; Trijselenberg 1850, T.; heide Hattem 1850, Harderwijk, en heide aldaar algemeen 1852, R. B.; heide Ermelo 1835, Kraamw.; tusschen Ermelo en Harderwijk, v. d. T.; Ermelo 1835, D. S.; Ermelo, Leuvenum, Elspeet, Nunspeet 1855, Lac.; Elburg 1846, T.; Nunspeet, B.; Voorthuizen, Buse; zeer algemeen tusschen Stroe en Kootwijk 1897, V.;

Uddelermeer, Wtt.; Un. 1849; Otterloo, Buse; Apeldoorn 1850, K. A.; Nijmegen, Hoffm.; Gelderland, Dr. Beerns; – Amersfoort, Splitg.; tusschen Darthuizen en het huis te Millingen 1838, D.S.; Driebergen 1835, v. d. T.; W. K.; met sparren beplante hei achter Sparrendaal; op het huis te Rijzenburgh bij Driebergen 1843, v. d. T.; overvloedig bosch te Zeist, Kraep. en Abel.; Zeisterheide, K.; heide tusschen Woudenberger straatweg, het Rijzenburger en Zeisterbosch 1865, Knüttel; tusschen de Bilt en het huis ter Heide, v. H.; de Bilt 1841, G. Deijn.; Zeist 1851, O.; heide schuins achter de Breul 1866, Knüttel; – Oud Diemen 1857, Lac.; Zwanenwater, Un. 1891; Groll; 1896, V.; buitenzijde duinen aldaar 1901, G. en Jongm.; tusschen Callantsoog en Petten, Un. 1891; Petterduin 1870, H. d. V.; duinvallei Bergen, Un. 1891; Grafelijkheidsduin 1870, H. d. V.; – Leimuiden, Dz.; 1840, Buse; Zuddelanden aldaar, S. S.; Venen bij Leimuiden 1836, Mb.; 1840, B. W.; 1863, O.; 1894, V.; rietlanden achter Leimuiden bij het Haarlemmermeer 1834 en 1835, S. S.

(Terschelling 1891, G. en Heinsius in herb. Heinsius; 1895, Heukels in herb. pr.; – heide tusschen Beetsterzwaag en Wijnjeterp 1868, v. Tuinen en Holk.; Suameer 1866 en Paterwolde 1868, Holk. in herb. v. Tuinen; tusschen Tochterloo en Oosterwolde 1892, V. Suringar in herb. pr.; Opsterland 1893, Costerus in herb. pr.; Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; Zuid-Laren 1884, Heinsius in herb. pr.; – Gieten en Gasselte 1890, L. en Brakman in herb. L.; – Westbroek bij Elburg 1847, Alph. in herb. pr.; Kootwijkerheide 1853, K. A. in herb. L.; – Zeist, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Sphagnetum Diemen 1887, Costerus in herb. pr.; – veen

Leimuiden 1882, Schipper in herb. pr.; 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Exloo 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 254); – venen Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); aan de Sprengen bij de Arnhemsche tol 1872, voorts bij Uttel en Meerveld 1852, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Wissel (1 ex.), Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98).

Voorts vermeld door Dodoens, Kruydt Boeck 1608, 1618, 1644, Clusius: Rar. Pl. Hist. 1601 waarin: „Illis etiam arvensis Hollandiae tumulis erutae ramum suis baccis maturis et immaturis onustum ad me misit N. V. Joannes ab Hoghelande anno 1590"; Pelletier en Bruman.

Voor Smilde in Prodr. Ed. I. p. 239; Zeeland, de Gorter; Bergum, Suyderhuysum, Wateren en Appelscha in Fl. Fris.

Buxaceae *Kl. et Garcke.*

Buxus *Tourn.*

1192. **B. sempervirens** *L.* In bergachtige streken van af den Midden Rijn zuidelijker en oostwaarts; echter algemeen gekweekt in tuinen en plantsoenen. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Oenkerk, Bruinsma; – bosschen Terwolde 1877, K.; – Arnhem 1894, Groll; – Zeist, Broers; – Uithoorn tuin 1873, Boerl.; – duinen Wassenaar Dz.; 1833, S. S.

(Wassenaarsche duinen 1876, L. in herb. pr.; Wassenaar 1891, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Nijmegen, gekweekt en verwilderd, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 315); – achter Brederode, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); – Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Overveen door de Gorter.

Ordo Euphorbiaceae *Juss.*

Subordo Crotonoideae *Engl.*

Tribus Euphorbieae *Bartl.*

Euphorbia *L.*

Subgenus Anisophyllum *Roep.*

1193. Eu. Chamaesyce *L.* Op bebouwde gronden in al de Middellandsche Zeekustlanden. ⊙. *Juni.*

In Herb.: Spontanea in horto Amstelodamensi, v. H.; — moestuin Oegstgeest 1889, S.

Voorts vermeld door Boerhaave, misschien verwilderd op Poelgeest, alwaar Boerhaave gewoond heeft. In Fl. B. S. II. p. 370 wordt de plant genoemd onder de synoniem Eu-Massiliensis D.C. met de opmerking: „in houding aan de chamaesyce gelijk, verschilt van dezelve door behaarde zaaddoozen enz. Ik heb haar dikwijls wild gevonden in sommige tuinen (alzoo niet in den Hortus) te Amsterdam, van gekweekte planten waarschijnlijk herkomstig.” Mij is het niet bekend dat de plant ooit gekweekt werd.

Subgenus Tithymalus *Tourn.*

I. Helioscopia *Roep.*

1194. E. helioscopia *L.* Algemeen op bebouwde gronden, in moeshoven en op bouwlanden. ⊙. *Juni—Sept.*

In Herb.: de Naald bij Hoorn op Texel 1868, Holk.; Texel 1860, Lac.; dorp Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; — Koudum 1853 en Leeuwarden 1859, S.; — Groningen 1856, v. H.; Strat.; — Zwinderen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; kerkhof aldaar, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; T.; Zalk 1870, Hoek; Zwolle 1901, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Tongeren, Un. 1888;

Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1853, Kros; Haaksbergen 1891, L.; Harderwijk 1864, R. B.; Zutphen 1882, C. v. d. Br.; Doetinchem, Un. 1885; Arnhem 1872, 1880, Groll; Nijmegen 1850, S.; Beuningen, Beek, Hees, Neerbosch, N. en Th. Abel.; – Amersfoort, R. B.; Eem bij Amersfoort, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, en Wijk bij Duurstede, C. A. Bergsma; 1827, Wtt.; Amsterdam, v. H.; Fl. Amst.; Hoogendijk (aldaar?) 1838, Romb.; Ringdijk Amsterdam, M. D.; tuin hotel de Doelen Monnikendam 1886, Boerl.; Wieringen 1856, Lac.; Breesaap 1841, Buse; Haarlem 1839, Buse; Splitg.; 1873, Boerl.; – Leiden, Dz.; 1840, B. W.; O.; 1859, S.; Duifhuis 1846, Perin; Kronestein onder Zoeterwoude, Boerl.; Hooge Morsch bij Leiden 1832, S.S.; 's Gravenhage, G. B.; kanaal aldaar, V. Z.; Zwijndrecht 1883, V.; 1591, v. d. Voo; Dordrecht 1835, Lac.; 1880, Posth.; Schoonderwoerd, v. H.; – Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1845, v. d. Cop; 1880, Buijsm.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; – zijweg buiten de Waterpoort, v. A.; Sprang, Thomson; Tilburg 1866, Knüttel; 1870, Groll; Vucht, v. Hov.; Eindhoven, Forsten.

(Suameer 1869, v. Tuinen in herb. pr.; Rottevalle, J. Kuipers; – Groningen, de Boer en H. Kooi; – Engbergen, en Gendringen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Berg en Dal, F. J. Bevort; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Lekkendijk bij Culemborg 1844, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Amerongsche berg 1868, v. Tuinen in herb. pr.; – Hilversum 1892, V. Suringar in herb. pr.; Merwedekanaal, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Diemen 1882, en Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A.

Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam 1899, H. v. d. Linden; 1899, F. D. J. Risch; Wachter en Jansen in herb. Heukels; Oegstgeest 1899, en Overschie 1894, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1878, Posth. in herb. pr.; – tuin Wissenkerke, N.-Beveland 1879, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; Vruchtenkweekerij het Park te West Souburg 1892, Ogt. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roosendaal; – Kruisland, F. Janssens; Klundert 1902, J. W. Kennephaas; – Spaubeek, Steichen in herb. pr.; Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; St. Pietersberg 1893, V. Suringar in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, Schiermonnikoog, Rottum, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); – Zwinderen, Gramsbergen, Emmen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); – Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Weusthag, Langelo, Haaksbergen, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, Diepenheim–straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); – Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); tuinen Hoek, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); – station Woensdrecht, terrein bij Bergen op Zoom,

Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Venlo, Blerik, Baarlo, Arcen, Hamert, station Venraai, Wel, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omtrek Roermond, van Thorn naar de Groote Peel bij Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, Meerssen, Valkenberg, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1195. Eu. platyphyllos *L.* In bouwlanden, langs wegen, aan slootkanten. ⊙. *Juli–Sept.*

In Herb.: Zutphen 1834, 1835, Wtt.; 1839, Mb.; Bemmelsche dijk bij Nijmegen, N. Abel.; Millingen bij Nijmegen, N. Abel. (als *verrucosa*); tusschen het Weerdenhout aan de Waal bij Nijmegen 1833, Wtt.; achter den Bemmelschen dijk in de zoogenaamde Vossepels en in de nabijheid van het Oosterhoutsche bosch te Nijmegen overvloedig 1841–1843, N. en Th. Abel.; — Tjepma bij de Meern, v. d. T. (Verslag 1863); bouwland achter Beefland tusschen Utrecht en de Meern 1841, v. d. T.; Utrecht, v. d. T.; Jutphaas, G. Deijn.; — Groote Lindt 1835, Lac.; 1839, v. d. T.

Bovendien: vermeld door Pelletier.

1196. Eu. stricta *L.* Op vochtige plaatsen in bosschen, in kreupelhout en langs de oevers, waarschijnlijk door de rivieren aangevoerd. ⊙. of ♃. *Juli –Sept.*

[De hierbij in de vorige uitgave van dit werk met een ? getrokken Eu. verrucosa is wat de groeiplaats van de Beijer betreft gebleken Eu. platyphyllos te zijn, de opgave van de Gorter berust op de aanduiding van Boerhaave.]

In Herb.: Olst, Hoffm.; — Apeldoorn, Groll

(*culta*); Voorstonden bij Zutphen 1840, B u s e; huis de Mars bij Zutphen, G. B.; Doesburg, 1874, v. E.; Oosterbeek bij Nijmegen, B.; Nijmegen, T h. A b e l.; bouwland aldaar 1833 en tusschen Nijmegen en Elst 1833, W t t.; Bemmel, T h. A b e l.; langs den Bemmelschen dijk over Sprokkelenburg, N. A b e l.; Lent, H o f f m.; zandgrond Oosterhoutsche bosch en Ooische waard en Beuningen, T h. A b e l.; Winsen (Maas en Waal) 1890, K. A.; in een sloot links van den weg van Herwijnen naar Alphen aan de Maas, vlak bij Herwijnen 1899, G.

(Berg en Dal, F. J. B e v o r t in herb. H e u k e l s).

Bovendien: langs heggen en bouwland aan den grintweg naar Leuveren R. B. (Arch. 1. V*. p. 441).

1197. Eu. dulcis *Jacq.* (*Eu. Epithymoides* Fl. Leid.). Schaduwrijke loofbosschen van Midden-Europa. ♃. *Juni—Juli*, elders reeds *April—Mei*.

In Herb.: Langs het rasterwerk van Oranjelust buiten de Morschpoort te Leiden 1827, M b.; 1837, L a c.; 1839, S. S.; B. W.

[A a n m.: De plant schijnt later daar niet meer gevonden te zijn; het buiten zelf is sinds een paar jaar als bouwgrond gesloopt.]

1198. Eu. palustris *L.* In grienden, tusschen riet aan oevers en op veenweiden. ♃. *Mei—Juli*.

In Herb.: tusschen Oldeboorn en Beetsterzwaag 1866, H o l k.; — tusschen Groningen en Eelderwolde 1839, v. H.; Onlandsche dijk bij Groningen, S t r a t.; — Meppel, v. H e ij n.; — Kampen, T.; R. B.; Zalkerbroek 1865, R. B.; Giethoorn, U n. 1882; kraggen om Vollenhove 1898, L. en G.; Wilp 1877, K.; — Gelderland, D z.; Uiterwaarden Gorssel 1902, G. en J o n g m.; Voorst 1879, L.; 1885, G r o l l; Nijmegen, B.; broek van Neerbosch 1865, v. H.; Persingen en Beuningen, N. en T h. A b e l.; — Waverveen 1833, S. S.; — Jaagpad langs den Schinkel, F l. A m s t.; Amsterdam 1875, O.; rietlanden aldaar 1875, L a c.;

achter den weg naar Sloten 1846, Romb.; M. D.; eilandje in de inbraak bij Zeeburg 1842, Heijbrock (P. N. S.); tusschen Amsterdam en Sloten 1835, wie?; Uithoorn, S. S.; karnemelksgat Amsterdam, v. H.; Halfweg langs de Haarlemmermeer 1835, Mb. (ook *vivipaar*); in een weiland bij het IJ te Velsen, S. S.; Haarlemmermeer, Forsten; — Leimuiden, Exc. 1888; 1889 en 1897, V.; Zuddelanden aan de meer aldaar 1835, S. S.; Willemsdorp 1895, Posth.; laagte tusschen den straatweg en het kanaal buiten de Arkelpoort te Gorinchem 1841, v. d. T.; Waal aldaar, v. S. V.; — Werkendam 1888, V.; 1897, V.; Thomaswaard aldaar 1836, Lac.; Pettelaar, v. Hov.; tusschen Vucht en de Pettelaar, v. Hov.

(tusschen Akkrum en Joure 1869, J. Krot in herb. v. Tuinen; Oldemarkt, H. R. Bouma en T. de Boer in herb. Heukels; — Genne bij Zwolle 1891 en Ambt Vollenhove 1897, L. in herb. pr.; — Aalsmeer 1886, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Langs slooten en kolken in de Ooi; Ubbergen, Lent, Bemmel, Weurt enz. Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 316); — Abcoude, Asscher (Arch. 1. I. p. 444); — duinen ten zuiden van Rockanje zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Dodoens. Pempt. II. 1616; Pelletier, Bruman. Voor Doesburg, Uilenpas en Friesland opgegeven door de Gorter; Baarn, Amersfoort en Ouderkerk door van Hall Fl. B. S.

1199. Eu. Gerardiana *Jacq.* Aan dijken en wegen langs de rivieren. ♃. *Juni—Juli.*

In Herb.: Zwartsluizerweg Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1848, R. B.; IJseldijk aldaar 1850, T.; 1866, R. B.; Katerveer 1839, v. H.; Wijhe 1832, Miq.; Deventer, v. H.; 1835, Wtt.; Halb.; v. d. Cop; 1847, Cop; Un. 1850, Coll. Nat.; IJseldijk aldaar, Wtt.; 1877, K.; Brinkgreve bij Deventer 1847, T.; Diepenveen 1849, Cop; boschgrond bij 't zand onder

Wilpe 1849, Cop; Veenhuis Randen enz. 1848, Cop; — Epserheuvel bij Deventer 1897, V.; aan den IJsel tusschen Deventer en Zutphen 1840, Buse; Gorssel, Un. 1850; 1902, G. en Jongm.; Zutphen, Wtt.; G. B.; Voorst 1833, Wtt.; Bronsbergen 1838, Buse; 1880, Groll; 1882, 1884, C. v. d. Broek; Un. 1897 (als *Cyparissias*); Doetinchem 1885, Groll; Keppel, v. Vloten; Huissen en Angeren 1876, Lac.; op onze grenzen langs den Rijn, v. Hov.; Nijmegen, B.; Waaldijk bij Bemmel en bij het kasteel te Weurt, N. Abel.; Ooische dijk en Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; Waaldijk tusschen Nijmegen en Tiel, v. A.; Spoel te Culemborg 1835, D. S.; W. K.; Lac.; 1842, v. d. T.; Gelderland, Hoffm.; — Werkendam 1889, V.; fort Crevecoeur, v. Hov.

(Zalk 1891, Carmigg. in herb. L.; Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; Doetinchem 1896, Dr. P. de Koning in herb. pr.; Bronsbergen 1879, K. A. en 1885, Ens. in herb. L.; Oosterbeek 1897, Struyk. in herb. pr.; Oude IJsel bij Gendringen en Engbergen, Mej. M. S. Rust; Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Elst 1899, A. H. Blaauw; — Willige Langerak 1901, J. J. Schep in herb. Heukels.)

Bovendien: Bommel, Lac. (Prodr. Ed. I. p. 240); — Roosteren, Lac. (Arch. 2. V. p. 26).

Voorts vermeld voor Hattem, Arnhem, Reinw.; Maarsbergen, Dubois.

f. *longebracteata* Led.

In Herb.: Ooische waard 1847, Th. Abel.

In Arch. 2. IV. p. 136 wordt echter vermeld: Bouwland te Ewijk bij Nijmegen 1849, Th. Abel.

II. Esula *Raep.*

Eu. pithyusa *L.* Aan het zandig zeestrand der Middellandsche Zee, werd vermeld door Linnaeus, Sp. pl. Ed. II. p. 656 als in *arenosis Belgii* Cfr. Arch. 1 I. p. 389.

Voorts vermeld door Pelletier. Wordt hiermede misschien de volgende soort bedoeld?

1200. Eu. Paralias *L.* In de zeeduinen. ♃. *Juli—Sept.*

In Herb.: duinen Nieuwe Diep 1836, Hoffm.; duinen Zandvoort, Reinw.; Splitg.; 1833—1834, S. S.; B. W.; Buse; 1835, 1837, Mb.; (P. N. S.); v. Heijn.; O.; — Noordwijk, v. d. T.; top duin tusschen Katwijk aan Zee en Noordwijk, v. d. T.; zeeduin Katwijk, Perin; duinen 's Gravenhage 1836, D. S.; duinen Scheveningen, V. Z.; v. Heijn.; 1844, de Br.; R. B.; tusschen Scheveningen en Loosduinen, R. B.; tusschen Terheide en Scheveningen, G. B.; overal zeezijde duinen Oost-Voorne en Rockanje, Un. 1887; Voorne, de Vriese; Oost-Voorne 1878, K. A.; Rockanje, Exc. 1884; Brielle 1894, V.; Noord-Westelijke duinen Ouddorp 1894, Boerl. en V.

(Tramlijn tusschen den Haag en Scheveningen, D. de Visser Smits in herb. Heukels; Rockanje 1900, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Wijk aan Zee, Schapenduin bij Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 405).

Voorts vermeld door Dodoens, Stirp. 1553, Cruydeboeck 1554 enz. *); Pelletier; achter 's Gravezande en op de toppen der barre zeeduinen benoorden Katwijk, Kops in Fl. B. S.

1201. Eu. Esula *L.* Aan dijken en wegen, langs bouwlanden in de nabijheid der rivieren. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Coevorden 1859, Lac. en S.; — Kampen, T.; IJseloever Zalk 1870, Hoek; IJseloever Katerveer 1839, v. H.; Agnietenberg, Trijselenberg

---

*) Men vindt aldaar opgeteekend: „'tderde dat zee wolfsmelck wast in die landen ontrent die zee gheleghen. Ende 'tselve es van den seer neerstighen Herbarist Jan de Vroede in Zeelant op hooghe duynen ende gheberchten ende in sandachtighen dorre ongheboude plaetsen alder ierst ghevonden die 'tselve tot my gebrocht heeft." De plant is uit lateren tijd van Zeeland niet bekend.

1853, Kros; Wijhe 1885 langs de Soestwetering, L.; Deventer, v. d. Cop; Halb.; Cop; uiterwaard Olst 1850, Cop; Vecht bij Heemse, v. d. Scheer; — Gelderland, Hoffm. (P. N. S.); Harderwijk 1865, 1866, R. B.; Voorst, Wtt.; 1838, Buse; 1879, L.; Epe, Exc. 1864; Zutphen 1833, Wtt.; Gorssel 1877, K.; Bronsbergen 1838, Buse; Vorden 1874, Groll; straatweg bij den Wildenborch 1879, L.; IJsel bij Rheede, v. H.; Rheede 1838, G. B.; Oosterbeek 1838, en bij den Oorsprong 1838, Buse; Hemelsche berg 1838, Buse (als *Peplus*); Rijn bij Arnhem 1835, de Vriese (als *Gerard.*); 1897, V.; Nijmegen, B.; v. d. T.; N. en Th. Abel.; Maas bij Heumen, Un. 1853; rivierdijk tusschen Heumen en Overasselt 1897, G. en V.; Millingen bij Nijmegen 1841, v. d. T.; Bommelerwaard, v. S. V.; Herwijnen 1859, S. (als *Gerard.?*); Beusichem, D. S. (als *Gerard.*); Wageningen 1856, v. H. Jr.; Renkum 1883, Molengr.; Spoel bij Culemborg, v. d. T.; Culemborg en — Wijk bij Duurstede 1843, Wenck; Grebbe en Wageningsche dijk 1902, G. en Jongm.; onderlangs Grebbeberg 1902, G. Janse en Jongm.; Hondswijk 1857, Knüttel; langs de Eem 1893, Garj.; — Uitgeest 1896, V.; spoorbaan langs het kanaal Velsen, Exc. 1896; duinen Beverwijk 1869, H. d. V.; Dennenheuvel bij Santpoort 1867, O.; — Ravenswaaijweg bij 's Gravenhage 1894, Destrée; Charlois 1891, v. d. Voo; eiland Voorne 1835, v. Rees (als *Gerard.*); Rockanje 1900, Struyk.; aan de Lek bij Vianen 1831, v. H.; Wenck; Lek tusschen Vianen en Everdingen, v. d. T.; langs de Waal Gorinchem, G. B.; — Welzinge 1881, A. W.; 1893, A. W. en L.; — Werkendam 1897, V.; Bossche dijk bij den boom, v. H.; 's Hertogenbosch, v. Hov.; — langs een muur te Gennep 1876, Lac.; Maasdijk bij Mook 1898, G.; station Cuyk 1894, V.; Armenbeemd bij Ool, Un. 1900; Maasoever Elsloo 1896, G.; Maastricht, Un. 1861, 1887,

Groll; Gronsveld 1882, Groll; 1894, Lindo (als *Gerard.*); St. Pietersberg 1870, Groll; 1889, V.

(Winschoten spoorweg 1897, Schipper in herb. pr.; Agnietenberg 1899 en Riesebos bij Zwolle 1900, L. in herb. pr.; Pothoofd Deventer 1900, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Bierton bij Zwolle 1873, Olst 1876 en — Hattem 1874, v. Tuinen in herb. pr.; Gendringen, Mej. M. S. Rust, Arnhem, Mej. A. A. L. Pelgrim; Elst 1899, A. H. Blaauw, Berg en Dal, F. J. Bevort, Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; Doetinchem 1895, Dr. P. de Koning en Bronsbergen, Un. 1897, Posth. in herb. pr.; dijken Dieren 1893, V. Suringar in herb. pr.; Kasteel Middachten 1895 en dijk Waal bij Druten 1883, Ogt. in herb. pr.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; langs achterweg, Lekoevers Culemborg, de Haas in herb. pr.; Veenendaal 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Rhenen 1887, Struyk. in herb. pr.; tusschen station Maarsbergen en Leersumerveld 1893, V. Suringar in herb. pr.; — spoorweg tusschen Amsterdam en Zaandam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; — Uitgeest 1883, Heinsius in herb. pr.; IJmuiden 1899, C. A. Backer; — Ter Heide, J. F. Wichard; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Hellevoetsluis 1900, Struyk. in herb. pr.; — Hansweert, Un. 1893, V. Suringar in herb. pr.; Meerssen, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Wijhe, Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); langs de Oude Wetering naar grintweg Raalte — Wijhe en bij Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); -- Straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Heemskerk en langs bouwland Wijk aan Zee, Schapenduin, Bloemendaal, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zegwaard, H. d. V. (Arch. 1. V. p. 451; — Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); langs de Roer bij

Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Roermond, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

1202. **Eu. Cyparissias** *L.* Op bebouwde en opene zandgronden, langs wegen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Katerveer 1839, v. H.; straatweg Zalk 1849, T.; IJseldijk bij Zalk 1850, 1866, R. B.; 1870, Hoek; langs IJseldijk Olst 1901, L.; Deventer 1840, Buse; 1843, B. W.; P. N. S.; Romb.; 1876, K.; 't zand te Deventer 1847, Cop; Brinkgreve 1847, T.; — Epserheuvel bij Deventer 1897, V.; Gorssel 1863, v. H.; Zutphen 1832 en 1834, Wtt.; *) 1882, C. v. d. Broek (als *Esula*); Bronsbergen 1838, Buse; *) 1881, Groll (als *Esula*); Vorden 1887, 1891, Groll; Voorst bij Zutphen 1833, Wtt.; buitengoed Kiefskamp bij Vorden 1832, Miq.; Lochem, Raedt; Doetinchem, v. Vloten; Sevenaar, Scheltema; C. A. Bergsma; 1837, D. S.; Arnhem 1839, Romb.; Thomson (als *Gerard.*); Angeren en langs den Rijn bij Arnhem 1875, Lac.; Nijmegen, B.; *) Thomson (als *Esula*); Weurt, Beuningen, Lent, Oosterhoutsche bosch, N. en Th. Abel.; Tiel, O.; Spoel te Culemborg 1834, D. S.; v. d. T.; Culemborg, v. Heijn.; stationsterrein aldaar, C. A. Backer; Gelderland, Dz.; Hoffm.; — Soest 1892, Garj.; — Muiderberg, Exc. 1896; station Vogelenzang 1871, Jhr. A. E. Barnaart; schaapskooi Bloemendaal, Kerb.; — Katwijk, Exc. 1888; *) aan de Haak langs de Maas, v. d. T.; — Plasmolen, Un. 1853; helling St. Maartensberg 1898, G. (als *Esula*).

β. **esuloides** *D.C.* (*Eu. pinifolia* Lam.).

In Herb.: Meppel en — Kampen, v. Heijn.;

*) Planten aangetast door Aecidium Euphorbiae (Uromyces Pisi — U. striatus en U. excavatus) welke zwam de geheele habitus der plant doet veranderen. Door de breedere bladen gaat zij gelijken op Eu. Esula.

R. B.; Zwolle, Thorbecke; Deventer Romb.; IJsel bij Deventer 1843, Cop; langs den Snippeling en bij St. Jurrien aldaar 1847, Cop (vermeld als *Esula* in Prodr. Ed. I.); — Zutphen, G. B.; 1834, Wtt.; 1836, Mb.; weiland aldaar, Wtt.; Lobith 1837, V. Z.; Rheede (als *salicifolia?*), v. H. (*met rijpe zaden*); Renkum, Buse (*angustifolia*); Spoel Culemborg 1835, D. S. (als *esuloides*); — Lekdijk bij Hondswijk 1823, v. H.; Lek bij Vreeswijk, G. Deijn.; — 't Gooi 1828, Wtt.; buitenplaats Dennenheuvel aan de Santpoort 1867, O. (N°. 117); Schapenduin 1839, Buse; 1836, Mb. (als *Esuloides*); duin Bloemendaal 1835, Buse (*Esulo-Cyparissias*); Haarlem, v. E. (als *esuloides* door v. H.); — Burgerlijke begraafplaats 's Gravenhage, V. Z.; v. d. Cop; aan de Maas op den Haak, v. d. T. (*met rijpe zaden*; hierbij *Eu. Cyparissias* met *Aecid.*); Lek bij Vianen, Wenck; Waal bij Gorinchem, G. B. (misschien *Esula*); — wallen 's Hertogenbosch, v. Hov. (*esuloides*); — langs de Maas bij Roermond 1900, G. en Jongm. (*met rijpe vruchten;* lijkt in habitus volkomen op *Gerardiana*, verschilt echter door de kleur der zaadhuid, die hier wit is); Maastricht 1886, V.

[Aanm.: De geheele plant gelijkt meer op Eu. Esula, heeft echter smallere bladen, met toegespitsten top of stekelpuntje. Slechts enkele exemplaren hebben vruchten; tusschen de wratjes bij Esula en Cyparissias zie ik geen verschil; ook de nootjes zijn bij beide bruin; bij onze tusschenvorm echter zijn zij witglanzend, terwijl de meeste zaden hol zijn. Enkele exemplaren vertoonen echter belangrijke overeenkomst met E. Gerardiana, met uitzondering van de klieren, die bij alle halve maanvormig zijn. Afgaande op de smallere bladen heb ik al deze vormen vereenigd. Misschien dat de naam Eu. pinifolia Lam. als soortnaam op deze toepasselijk is. Van eigenlijke hybriden is mij niet veel bekend, toch mogelijk daar sommige bloemen protogynisch zijn en door insekten bezocht worden. Er wordt een

bastaard tusschen E. Gerardiana en Cyparissias opgegeven, ook Cyparissias × Esula noemt Garcke, ofschoon daarmede wellicht deze vorm bedoeld is. Grenier et Godron onderscheidden bij Eu. Esula twee varieteiten: β. lanceolata Gr. et G. (feuilles lancéolées) — E. salicetorum en γ. collina Gr. et G. (plante plus petite, plus grêle, à rayons de l'ombelle moins nombreux, à feuilles étroites, presque linéaires) E. pinifolia D.C. Boissier noemde de plant Eu. Esula var. Cyparissioides. Ook hier ligt nog een rijk veld tot onderzoek open.]

(IJseldijk Zwolle 1877, v. Tuinen in herb. pr.; Deventer 1897, Struyk. in herb. pr.; — Empe onder Brummen 1879, L. in herb. pr.; Bronsbergen bij Zutphen, Un. 1897, L. in herb. pr.; 1898, en Twello 1895, Ogt. in herb. pr.; Hengelo (Gld.) 1900, A. H. Blaauw; Hulzenberg tusschen Elten en Zeddam 1900, A. P. v. d. Briel; Oosterhoutsche bosch Nijmegen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Haarlem 1889, Struyk. in herb. pr.; Vogelenzang 1890, Posth. in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels).

Bovendien: Olst 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Kuilenburg bij Vogelenzang uit opgewerkten slootgrond talrijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); station Uitgeest, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398 wellicht *Eu. Esula?*); — Voorne, zeldzaam, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zeeuwsch Vlaanderen, v. d. B. (Arch. 1. I. p. 108, n. l. St. Jansteen, v. d. B. en B. W. (Arch. 1. IV. p. 302).

[In de lijst van Zeeuwsche planten door A. Walraven (Arch. 2. III. p. 132) met een ?, later bij de bewerking door de Heeren Walraven en Lako (Arch. 2. VI. p. 126) is dit weer verdwenen. Ofschoon de groeiplaats St. Jansteen in de eerste uitgave van dit werk als in herbario aanwezig vermeld staat, heb ik de plant in ons herbarium niet teruggevonden.]

Voorts vermeld door Pelletier en voor Sevenaar en Bommelerwaard volgens Fl. B. S. Laatstgemelde

groeiplaats heeft waarschijnlijk betrekking op *Eu. Esula*; zie aldaar.

1203. **Eu. virgata** *W. et Kit.* Langs bouwlanden en wegen, in weilanden, zuidelijker plant, nu en dan aangevoerd en verwilderd. ♃. *Mei—Juli.*

In Herb.: Sport-tent bij Deventer 1896, K. A. (Deventer, F. D. J. Risch — Amsterdam B. Swart in herb. Heukels.)

1204. **Eu. exigua** *L.* Op kleiige en leemhoudende bouwgronden. ⊙. *Juni—Oct.*

In Herb.: tusschen Sexbierum en Franeker 1865, Hinxt; — Scheemderhamrik, S. E. Strat.; — Ittersum bij Zwolle 1891, L.; Deventer 1844, T.; Twellosche dijk aldaar 1846, T.; Enk bij Deventer 1846, T.; — Hattem, v. Heijn.; R. B.; Voorst 1840, Buse; 1877, K.; 1877, O.; Zutphen 1840, Buse; Arnhem S.; Nijmegen B.; Abel. en Pas; Thomson; Weurt, Beuningen, en Ewijk, N. en Th. Abel.; Ooische waard 1847, N. Abel. (als *segetalis*) Druten 1875, K. A.; Kapel Avezathe, Post; — langs den Rijndijk naar Wageningen bij de Grebbe, Fockema; Maarssen 1836, D. S.; 1837, Mb.; Schalkwijk 1832, 1833, Wtt.; Houten 1828, Wtt.; 1827, Wtt. (P. N. S.); Bunnik wie?; vlakte achter Groenendaal in het overeind van Jutphaas bij Utrecht 1841, v. d. T.; Utrecht 1819, Nees et Kuhl; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; den Hommel bij Utrecht, 1846, v. Hov.; Utrecht 1833, Wtt.; 1837, D. S.; 1858, R. B.; buiten de Tolsteegpoort aldaar, v. d. T.; — Overtoom 1839, Romb.; — Rijnsburg 1835, Lac.; Stalen Spanjaardsbrug, Dz.; Zegwaard 1864, H. d. V.; 's Gravezande, V. Z.; Monster, Exc. 1895; langs den weg voor belanghebbende te Maassluis, V.; Feijenoord, S. S.; brug Maas Barendrechtsche veer 1888, V.; Zwijndrecht 1835, Lac.; Dordrecht 1848, v. Hov.; 1882, V.; 1883, C. v. d. Broek; Vianen 1835, v. H.; — Zeeland,

Forsten; Ellemeet 1868, Schuringa; langs den weg bij Bruinisse en op bouwland Duiveland, Un. 1894, Schouwen, Dz.; Oostkapelle 1882, L.; Koudekerke 1845, v. d. Cop; Zuid-Beveland, v. d. B.; Goes 1864, H. d. V.; Gapinge 1878, L.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Moerdijk, Un. 1860; — tusschen Wessem en Thorn 1900, G. en Jongm.; Maastricht, Ploem; Gronsveld, Un. 1883; Valkenberg 1864, H. d. V.; 1900, Rieter; Gulpen 1871, Lac.; Mechelen 1883, K.

(Leuvenheim bij Brummen 1885, Ens. in herb. L.; Wageningen 1883, Heinsius in herb. pr.; Opheusden 1873 en 1874, v. Tuinen in herb. pr.; vrij algemeen in bouwlanden Culemburg, de Haas in herb. pr.; aldaar, C. A. Backer; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Berg en Dal, F. J. Bevort; — Werkhoven, C. A. Backer; Lunetten bij Utrecht 1898, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Poeldijk 1896, Struyk. in herb. pr.; Hillesluis 1901 en spoorwegterrein langs de Maas bij Rotterdam 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.; Katendrecht, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1884 en Heerjansdam 1886, Posth. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roozendaal, Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; Poldersche weg Goes 1896, Ogt. in herb. pr.; Nieuw en St. Joosland 1876, L.; Serooskerke op Walcheren 1877, en Cortgene 1886 L. in herb. pr.; Oostkapelle 1878, J. C. Frederiks in herb. L.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Al de Zeeuwsche eilanden, A.W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); — Woensdrecht en bij het station aldaar, braakliggend terrein bij Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Baarlo Un. 1893 (Arch. 1. VI. p. 575); Gronsveld, Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; tusschen Rijkholt en Eijsden, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Voor Maarsbergen, Dubois; vele plaatsen in de Betuwe en Oosterhout, v. H. Fl. B. S.

Bovendien als *β. truncata* Zuiddorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302).

1205. **Eu. Peplus** *L.* Algemeen op bouw- en moesland, aan heggen. *Juli—Oct.*

In Herb.: Texel 1860, Lac.; pastorie Oostereind Texel 1869, Holk.; tuinen Vlieland 1858, Lac.; — Leeuwarden 1859, S.; Pieterburen 1866, (J. M. de Boer?); Bolsward 1875, J. M. de Boer; — Groningen 1856, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Zalk 1870, Hoek; Kampen 1846, 1855, R. B.; T.; v. Heijn.; Zwolle 1891, Carmigg.; 1900, L.; Deventer, Halb.; 1877, K.; Hardenberg 1868, v. d. Scheer; Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — Harderwijk, R. B.; Ruurlo 1881, Ens.; Zutphen, G. B.; dorpsbuurt Winterswijk 1871, R. E. de Haan; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Thomson; Angerenstein bij Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); de Grebbe, Fockema; Utrecht, C. A. Bergsma; 1855, Coll. Nat.; Amersfoortsche berg, Garj.; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; — Uithoorn 1872, Boerl.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1867, O.; Haarlem 1835, Buse; Splitg.; Zandvoort 1836, Buse; Elswout 1838, Romb.; Haarlemmerhout en Overveen 1834, Buse; Elswoutlaan, Kerb.; Haarlemmermeer 1853, Hartm. en S.; — Leiden 1832, S. S.; Dz.; 1835, Mb.; driesprong buiten de Morschpoort 1842, O.; Hoogemorsch, V. Z.; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; 's Gravenhage, G. Barger; Waterververschingskanaal, Destrée Rotterdam, O.; IJselmonde 1891, v. d. Voo; Rhoon 1871, Schepman; Zwijndrecht 1835, Lac.; 1882, V.; Dordrecht 1850, Cop; 1882, C. v. d. Broek; Heikop, v. H.; — Duiveland, Un. 1894; Zuid-Beveland, v. d. B.; Vlissingen 1880, Buijsman; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.;

Zeeland, Forsten; – Loopschans Breda, v. A.; Hintham, v. Hov.

(tuin Oldeboorn 1863, Holk.; 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Wolvega, W. R. Bouma en T. de Boer; – Groningen, de Boer en H. Kooi; Leens, J. Borgman; – Denekamp, J. B. Bernink in herb. Heukels; Zwolle 1900, L. in herb. pr.; – Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Engbergen en Gendringen, Mej. M. S. Rust; Berg en Dal, F. Bevort; Arnhem, Mej. Pelgrim in herb. Heukels; Oosterbeek 1893, V. Suringar in herb. pr.; Groenewoud bij Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; tuin Culemborg 1846, Alpherts in herb. pr.; aldaar, de Haas in herb. pr.; – Amerongen 1887, Struyk. in herb. pr.; Amersfoort, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; – Overlangbroek, J. W. Kennephaas; – Amsterdam, J. F. Wichard in herb. Heukels; aldaar 1882, Heinsius in herb. pr.; Haarlem, Overveen, Bloemendaal, IJmuiden, C. A. Backer; – Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; moestuinen Katendrecht, F. D. J. Risch; IJselmonde en Katendrecht, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Dordrecht 1890, Posth. in herb. pr.; IJzendijke, P. J. Roozendaal; Oudelande, L. B. v. d. Slikke in herb. Heukels; West-Souburg 1892, Ogt.; tuin Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; – Aalbeek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); – Gramsbergen, Emmen, Odoorn, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); – Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim, Enter – Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Groenlo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p.

228); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 198); Beek, Hees, Neerbosch, Weurt, Beuningen, Lent, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); Rockanje, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 126); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); – Bergen op Zoom, station Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Mook, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); Venlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); Amby, Sittard, Un. 1861; omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Sittard, Maastricht, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1882 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting, en Bruman.

Eu. segetalis *L.* komt voor in de landen waar de olijf gekweekt wordt en zou hoogstens hier ingevoerd kunnen zijn. Waarschijnlijk werd deze soort verward met een door Willd. als *Eu. segetalis* beschreven vorm van *Eu. Esula,* terwijl ook exemplaren van *Eu. exigua* met den naam *segetalis* werden aangeduid. De plant werd vermeld voor Gelderland, Dz. (Cfr. Arch. 2. IV. p. 33); en ? Walcheren, ? Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126).

1206. Eu. amygdaloides *L.* Bosschen. ♃. *April–Mei.*

In Herb.: Valkenberg 1903, G.

[Aanm.: De plant, welke in Duitschland als zeldzaam wordt opgegeven, echter door geheel Frankrijk verspreid is,

is toch reeds bekend uit het Akener bekken, o. a. van Emmaburg, Montjoie, Eupen, Düren, Dolhain, Limburg, Goé en Bilstain, zoodat de vindplaats bij Valkenberg zich aansluit bij de hier opgegeven groeiplaatsen. Wellicht dat de plant in Zuid-Limburg algemeener is, doch voor Eu. helioscopia is aangezien.]

III. Lathyris *Gren. et Godr.*

1207. **Eu. Lathyris** *L.* Zuid-Europeesche plant, doch als sierplant wel gekweekt en vroeger zelfs als geneesmiddel gebruikt; vooral in moestuinen voorkomend. ⊙ ⊙. *Juni—Aug.*

In Herb.: Leeuwarden 1859, S.; — Zwolle 1901, L.; — Apeldoorn 1877, K. A.; — de Bilt 1837, Mb.; Kerb. en Mb.; — Haarlem 1874, Boerl.; — Rijnsaterwoude, Dz.; tuin Roobol Dordrecht 1901, Posth.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1863, A. W.; — Budel 1883, B. Jelgersma; — St. Pietersberg 1892, de Haas.

(Deventer, Halb. in herb. L. — Driel bij Arnhem en Rijswijk, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels; verwilderd Moeshoven Culenborg, de Haas in herb. pr.; — tuin Utrecht W. C. v. Embden; — Buiksloterham 1898, P. Br. Moll; — Stadwijk Voorschoten en Bleiswijk 1898, J. A. v. d. Berg, Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Nieuw en St. Joosland 1876, Schipper in herb. pr.; Middelburg 1873, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Zuidhorn, Kent (Arch. 2. III. p. 353); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 126); Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 132).

Voorts vermeld door Knijf en Munting.

Tribus Acalypheae.

Mercurialis *Tourn.*

1208. **M. annua** *L.* Aan heggen en ruigten, in moeshoven

en op bouwlanden. ⊙. *Juli—herfst* en bij zacht weder den geheelen winter doorbloeiend.

In Herb.: Bouwland langs de Nieuwe Vecht bij Zwolle 1893, L.; Deventer, R. B.; 1876, K.; langs de hoven over den IJsel bij Deventer 1845, Cop; 1846, T.; — Harderwijk 1863, 1864, R. B.; Zuphen, Buse; 1881 en 1882, C. v. d. Broek; Bronsbergen 1838, Buse; Zevenaar, Un. 1859; Arnhem 1885 en 1886, Groll; rechter Rijnoever beneden Arnhem 1897, V.; Nijmegen, B.; 1833, Wtt; S. S.; 1840, Buse; 1849, Th. Abel.; S.; 1853, O.; 1868, v. H.; Hees, Neerbosch, Weurt, enz. N. en Th. Abel.; Beek 1853, O.; S.; 1868, O.; Vijverdal bij Berg en Dal, Un. 1898; Uilenput onder Groesbeek 1863, 1864, v. H.; — Amersfoort, Garj.; Weel te Oud Heusden, v. Hov.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1860, Hartsen; 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Wallen aldaar, C. A. Bergsma; — Leiden 1835, Mb.; Wassenaar 1835, Mb.; Buse; Perin; Loosduinsche weg 's Gravenhage, V. Z.; Moordrecht 1892, v. d. Voo; — Zeeland, Forsten; Zierikzee, de Vriese; Dz.; 1868, P. Schuringa; Zuid-Beveland, Wallen Goes 1839, en Domburg 1838, v. d. B.; de Grouw 1845, B. W.; Axel, en tusschen Axel en Zaamslag, v. d. T.; Philippine 1863, A. W.; — Oosterhout, v. A.; Oirschot, Dz.; Bergen op Zoom, Un. 1860; 1864, H. d. V.; Tilburg 1864, H. d. V.; Eindhoven, Dz.; Boxmeer 1895, G. en V.; Stratum, Rovers en v. Roessel; — Venlo, Un. 1893, L.; Roermond 1886, V.; Maastricht, v. Hov.; 1886, K.; 1870, Groll; St. Pietersberg 1889, V.; Valkenberg 1866, H. d. V.; Slenaken 1886, K.

(Garst te Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Pothoofd Deventer 1897, V. Suringar in herb. pr.; — Nijmegen, de W. H. in herb. L.; 1883, Heinsius in herb. pr.; 1886, Posth. in herb. pr.; 1894, Struyk. in herb. pr.; Groenewoud bij Nijmegen 1879, Costerus in herb. pr.; Berg en Dal,

F. J. Bevort in herb. Heukels; Zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; Goilberdingen aldaar 1856, Alpherts in herb. pr.; — Utrecht W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Dordrecht 1896, Posth. in herb. pr.; — Segeersingel Middelburg 1895 en vruchtenkweekerij 't Park te West Souburg 1893, Ogt. in herb. pr.; Arnemuiden 1877, L. in herb. pr.; Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Vollenhove 1893, K. A. (Arch. 2. VI. p. 355); — Groenlo, straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); — Amsterdam, Miquel (Arch. 1. I. p. 461); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Tholen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Hulst, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Blerik Baarlo, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 575); omstreken Roermond, Panheel, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Pietersberg, Amby, Meerssen, Gulpen, Epen, Valkenberg, Sittard, Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 337).

Voorts vermeld door Pelletier, Hondius, Vorstius, Munting en Bruman. Voor Baarn, Tholen, Fl. B. S.; Friesland, Meese.

1209. M. perennis *L.* In bergachtige boschrijke streken. ♃. *April—Mei.*

In Herb.: Elsloo, Un. 1883; Geulle bij Meerssen, Un. 1861; Grotwoningen ten westen van Geulhem 1897, en bosschen tusschen Berg en Geulhem 1897, V.; Valkenberg, Groll; bosch te Epen, Un. 1861; vallei rechteroever Geul tegenover Epen 1900, G. en V.

(Geulhem 1892, de Haas in herb. L.)

Bovendien: Beek en Oud Terhagen, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327; Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 29).

Ordo Urticaceae *Endl.*

Tribus Urereae *Gaud.*

Urtica *Tourn.*

1210. U. **pilulifera** *L.* Zuid-Europeesche plant; een enkele maal in tuinen gekweekt en aldaar somtijds verwilderd. Bij ons slechts de var. **Dodartii** *L.*

In Herb.: Philosophenlaan Haagsche bosch en weg naar Kethel bij Delft, v. S. V.; tuin pastorie Heerjansdam 1838–1842, Lac.

Voorts vermeld voor Dronryp, Beuck. Andreae in Fl. B. S.

1211. U. **urens** *L.* Op stikstofrijken grond, bij woningen, aan mestvaalten, aan ruigten en heggen. ⨀.

In Herb.: Texel 1857, Harting; Burg op Texel 1867, S. P. Huizinga; dorp Vlieland 1858, Lac.; West-Terschelling, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; – Nesserzijl 1868, v. Tuinen; – Meppel, v. Heijn.; Coevorden 1859, Lac. en S.; – Kampen, T.; 1847, R. B.; Zwolle 1900, L.; Deventer 1846, v. Gron.; 1877, K.; – Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; – Eem 1891, Garj.; Doorn 1869, O.; Utrecht, D. S.; v. H.; C. A. Bergsma; Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; – Turksche tent, zijnde het einde der Diemermeer 1846, P. A. Richard; Naarden 1864, O.; Amsterdam, Fl. Amst.; Sloterweg aldaar 1839, Romb.; Wieringen 1856, Lac.; 1857, Hart.; Urk 1884, S.; haven aldaar 1852, Backer de Wit; Haarlem, Buse; 1871, O.; 1872, Boerl.; Elswout 1886, V.; Schooten 1872, Groll; Velserbosch, Kerb.;

— Holland, Forsten; Leiden 1826, Wtt.; 1833, S. S.; 1834, Wtt.; Dz.; 1837, Mb.; 1842, O.; 1872, Boerl.; Vinkweg, Perin; Valkenburg 1854, v. H. Jr.; Wassenaar 1889, V.; 's Gravenhage, R. B.; Rhoon 1871, Schepman; Dordrecht 1837, Lac.; 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; — Goes, v. d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1862, A. W.; — Loopschans Breda, v. A.; 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Nesserzijl 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Winschoten 1884, Schipper in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust in herb. Heukels; Culemborg, de Haas in herb. pr.; 's Heerenhof aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; — Bussum—Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1885, Heinsius in herb. pr.; Ilpendam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; Delft 1874, L. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Westland, J. F. Wichard; Rotterdam, H. v. d. Linden in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; — station Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; — Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: In en om het dorp Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot aan de Nieuwe Wetering; dwarsweg tusschen Nieuwe en Oude Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); dorp Diepenheim—Groenlo, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); — Petten, Un. 1891 (Arch.

2. VI. p. 238); Alkmaar, Bergen 1870, Abel. en S. (Arch. 2. I. p. 273); – Brielle, Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – al de Zeeuwsche eilanden, A. W. (Arch. 2. III. p. 132), behalve St. Philipsland, L. (Arch. 2. VI. p. 127); tusschen Middelburg en Rammekens, Dishoek, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere, Veere, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venlo, Blerik, Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, St. Pietersberg, Amby, enz. Roermond, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Munting en Bruman.

1212. U. dioica *L.* Aan heggen en slootkanten, op beschaduwde plaatsen, bij boomstammen enz. ♃. *Juli–Sept.*

In Herb.: Texel 1857, Hart.; Koogerweg bij Burg op Texel, Holk.; dorp Vlieland 1858, Lac.; tusschen West-Terschelling en Midsland, Un. 1886; Rottum 1897, Schipper; – Bolsward 1864, J. M. de Boer; Leeuwarden 1849, S.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen en Zwolle 1870, Hoek; Kampen, R. B.; Zwolsche dijk aldaar 1871, Hoek; Deventer 1846, v. Gron.; 1877, K.; – Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn, K. A.; Lochem 1875, O.; Nijmegen, N. en Th. Abel.; – Eem bij Amersfoort, Garj.; Tjepma tusschen Utrecht en de Meern 1840, v. d. T.; Utrecht 1826, Wtt.; C. A. Bergsma; D. S.; – het Gooi 1828, Wtt.; Amsterdam, Fl. Amst.; 1875, O.; Diemermeer 1842, Teengs; Uithoorn 1870, Boerl.; Ringdijk 1839, Romb.; Urk 1852, B. de

Wit; Wieringen 1857, Harting; Haarlem, Splitg.; 1872, Boerl.; Slot te Heemstede 1835, Buse; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; B. W.; 1846, O.; Wassenaarsche achterweg, Perin; Katwijk, Perin; 's Gravenhage 1832, I. de L. e. h. Groll; G. B.; R. B.; Nagtegaalspad aldaar, V. Z.; Rotterdam 1851, Coll. Nat.; Dordrecht 1837, Lac.; 1881, V.; 1882, C. v. d. Broek; — Goes, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Kerkhof Oldeboorn 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Randwijk, Culemborg, C. A. Backer in herb. pr.; Culemborg, de Haas in herb. pr.; 1846 en Plantage bij de slotpoort aldaar 1846, Alpherts in herb. pr.; — Vreeswijk, Werkhoven, C. A. Backer in herb. Heukels; — Trompenberg 1898, Koning in herb. pr.; Amsterdam 1882, Heinsius in herb. pr.; W. H. ten Seldam in herb. Heukels; Tolhuis aldaar, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Haarlem, Overveen, C. A. Backer; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Hillegom 1894 en Rijngeest onder Oegstgeest 1892, V. Suringar in herb. pr.; Leiden 1894, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam, H. v. d. Linden; Westland, J. F. Wichard in herb. Heukels; Dordrecht 1898, Posth. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.; Abeelsche zandweg aldaar 1890, Ogt. in herb. pr.; Mevr. Snellen; -- Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Hoensbroek, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1. V*. p. 261); — alle bezochte plaatsen in Drente 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, enz., Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Schokland 1884, S. (Arch. 2. IV. p. 295); station

Heino naar Nieuwe Wetering, dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Haaksbergen, Langelo, Oldenzaal, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim—Groenlo, tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 621); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Vaassen, Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Papenlaan en langs het Zuiderzeestrand Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Marken 1886, Boerl. en V. (Arch. 2. V. p. 60); Alkmaar, Heilo, tusschen Bergen en Schoorl, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Middelburg en Rammekens, tusschen Rammekens en Rithem; tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek; tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Zoutelande en West-Kapelle; tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, tusschen Vrouwenpolder en Veere; tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 127); — Bergen op Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 541); Venlo, Velden, Arcen, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); Maastricht, Gronsveld, Pietersberg, Amby

enz., Un. 1861; Gulpen, Lac.; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Tribus Parietarieae *Wedd.*

Parietaria *Tourn.*

1213. P. officinalis *L.*

A. P. erecta *M. et K.* (*P. officinalis* Fl. B. S. p. 672). Aan puinhoopen, mestvaalten en bouwvallen, misschien overblijfsel van vroegere cultuur, daar het kruid vroeger als geneesmiddel gebruikt werd. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Mesthoop buiten de Heerepoort te Groningen 1854, S. E. Strat.; — Harderwijk, Dumortier; muur Abdij Eltenberg 1833, Wtt.; — Doorn tusschen Sitio en Schoonoord, v. d. T.; wallen Utrecht v. H.; — Muiderberg, C. A. Bergsma; v. d. T.; bij de Echo aldaar 1860, O.; Huizen bij Hilversum, Un. 1872; Corversbosch 's Graveland 1893, Ritsema; Velserend 1847, O.; 1854, Hartsen; aan den voet ruine Brederode 1816, en 1826, V. Z.; 1832, Pierot; 1833, S. S.; 1835, Buse; 1842, v. H.; 1842, B. de H. (P. N. S.); 1847, O.; Kerb.*); 1860 S.; — Voorhout 1894, Ritsema; Noordwijk (land v. Tricht Kruidenkweeker), H. S.; ringmuur kerkhof Warmond, Dz.; 1846, Perin; 1833, S. S.; Hinxt; 1895, V.; Leiden 1835, Mb.; 1836, Lac.; 1840, B. W.; buiten de Morschpoort langs het raster Oranjelust, Perin; — Oosterhout, v. A.; ruine huis ter Strijen bij Oosterhout, v. A.; 1842, v. d. T.; — Limburg, v. Hov.; doornheg te Meers bij Elsloo 1872, Lac.

*) Thans aldaar verdwenen (1872), v. E. (Arch. 2. I. p. 406).

(Achter de kerk op den weg naar het duin te Wassenaar 1890, Costerus in herb. pr.; — Buren 1899 en 1900, B. J. v. Wagensveld in herb. Heukels.)

Bovendien: In een tuin te Naaldwijk, Oost-Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 405); — Zeeuwsch Vlaanderen, Hondius (Arch. 1. IV. p. 263); — Afferden, Gennep, Lac. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

B. **P. ramiflora** *Mönch.* (*P. judaica* Hoffm. en Fl. B. S. p. 672; *P. diffusa* M. et Koch. en Prodr. Ed. I. p. 242). Aan oude muren of op daarbij staande boomen. ♃. *Juni—Aug.*

In Herb.: Oude muren Deventer 1862, v. H.; aan den muur tusschen de Melksters en Duinpoorten 1849, Tyhaar; — eerste omgang toren van de groote kerk te Arnhem 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Nijmegen 1874, Groll; aan een iepenboom op de stadswal en aan een muur op den Doddendaal te Nijmegen, Th. Abel.; wallen Tiel 1837, D. S.; walmuur aan de Waalzijde aldaar 1871, Post; stadsmuur Buren, C. A. Backer; — stadsmuur Amersfoort, Splitg.; muren Utrecht, v. H.; v. S. V.; v. Heijn.; v. d. T.; 1858 R. B.; bolwerk Manenburg buiten de Tolsteegpoort aldaar, 1835, D. S.; v. d. T.; — Funen Amsterdam, Fl. Amst.; 1860, Hartsen; muur aldaar, V. Z.; Haarlem, Wtt.; wallen aldaar, v. H.; Buse; B.; muur aldaar, Kerb.; — stadsmuur Leiden, S. S.; 1833, Wtt.; Dz.; Un.?; stadsmuur bij de koepoort, Perin; Kruithuis Leiden 1840, B. W.; 1842, O.; 1859, S.; Delft, v. S. V.; Rotterdam, Dumortier; muur langs de Maas tusschen Kralingsche veer en Rotterdam 1891, Jongm.; muur tusschen Rotterdam en veer te IJselmonde 1870, O.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; havenmuren Dordrecht 1837, Lac.; Pottenkade aldaar 1883, C. v.

d. Broek; Boogjes aldaar 1883, V.; vest tegenover het voormalig krankzinnigengesticht aldaar 1901, Posth.; dijkmuur Maassluis 1894, V.; poort van Leerdam 1833, Wtt.; 1902, v. Wijngen; – muren Goes 1839, v. d. B.; kerk te St. Anna ter Muiden 1878, L.; Vlissingen, Middelburg, Dum.; – oude stadsmuren vesting 's Hertogenbosch 1847, v. Hov.

(Oude vestingmuur Buren 1899, B. J. v. Wagensveld – aldaar, – kerktorenmuur Gorinchem – en tuinmuur Woudrichem, C. A. Backer in herb. Heukels.)

Bovendien: Oude muur Kronenburgerpark Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 417); – West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – op en om de Vughtsche kerk en op oude muren langs de Dieze in de stad in menigte, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 279).

Ordo Moraceae *Endl.*

Subordo Cannaboideae *Engl.*

Cannabis *Tourn.*

1214. C. sativa *L.* Plant uit Noord-Westelijk en Centraal Azië, werd echter reeds vroeg in Europa ingevoerd en thans nog voor de vezel en het zaad gekweekt. ⊙. *Juli–Aug.*

In Herb.: Brinkgreve bij Deventer, Romb.; Spinnewiel aldaar 1840, Halb.; – Ruurlo 1886, Ens.; Borculo (*culta*) 1877, K.; Arnhem 1893, Groll; – langs de Eem bij Amersfoort, Garj.; – Haarlem 1879, Groll; Haarlemmermeer, Buse; – tol Waalsdorp, Perin; 's Gravenhage 1895, R. B.; Rotterdam 1891, v. d. Voo; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Wijngaarden 1882, V.; – Valkenberg 1864, H. d. V.;

(Culemborg 1889, de Haas in herb. pr.; (3-bladig); Culemborgsche veld 1843, Alpherts in herb. pr.;

— Trompenberg 1900, Koning in herb. pr.; ruigte Wester-Spaarne 1893, V. Suringar in herb. pr.; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Frankenslag Scheveningen, Mevr. Snellen; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; Wateringen (opslag) 1876, L. in herb. pr.; Dordrecht 1895, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); langs het kanaal Apeldoorn (als *β. pilosa*) 1883, K. A. (Arch. 2. IV. p. 156); Hees (verwilderd), Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); — Hoek en in het groot verbouwd Westdorpe, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting.

Humulus *L.*

1215. **H. Lupulus** *L.* Algemeen in bosschen en heggen, tusschen kreupelhout en langs begroeide wallen. ♃. *Juli—Aug.*

In Herb.: Tusschen de steenen van den zeedijk Terschelling, Holk.; — Wolvega, Un. 1881; Oenkerk 1849 en Goutum 1853, S.; stadswal Franeker, C. A. Bergsma; — Haren 1843, v. H.; Eexta, S. E. Strat.; Drenthe, Un. 1889; Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalkerbosch 1870, Hoek; Kampen 1846, R. B.; T.; Deventer 1876, K.; Delden, Boerl.; — Harderwijk 1865, R. B.; Apeldoorn 1850, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Ruurlo 1885, Ens.; Dorpsbuurt 1872, R. E. de Haan; Rheede, M. D.; Biljoen bij Arnhem, Thomson; Arnhem 1874, Groll; Nijmegen, B.; N. en Th. Abel.; Groesbeek, Romb.; — Liniedijk Amersfoort, Garj.; Amersfoort 1862, R. B.; Laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht 1828, v. H.; — 't Gooi 1827, Wtt.;

Bussum 1875, O.; Naarden 1864, O.; Hoogendijk jaagpad, Fl. Amst.; jaagpad langs den Schinkel, M. D.; Muiderpoort, Westerdoksdijk, Fl. Amst.; Bentveld en Bloemendaal, M. D.; Oosterduin Haarlem 1834, Kerb.; Zandpoort en Overveen, Buse; Haarlemmerhout 1869, Boerl.; 1875, Groll; Vogelenzang 1879, Groll; — Leiden 1835, Mb.; Hooge Morsch aldaar, Perin; Wassenaar 1843, O.; 's Gravenhage, G. B.; R. B.; Beeklaan aldaar, R. B.; Kralingsche veer 1892, v. d. Voo; Oude Koedood tusschen Charlois en Rhoon 1902, Wachter en Jansen; Mijlsche dijk Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; 1882, V.; Zuid-Beveland, v. d. B.; Walcheren 1842, B. W.; — Speelhuis en Loopschans bij Breda, v. A.; tusschen Waalwijk en Sprang, Thomson; Zuid-Willemsvaart bij 's Hertogenbosch, en — St. Pietersberg, v. Hov.

(Appelscha 1892, V. Suringar in herb. pr.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; tusschen Bergum en Suameer 1868, v. Tuinen; Joure 1868, J. Krot; — Winschoten 1897, Schipper in herb. pr.; — Paterwolde 1863, Holk.; O. in herb. v. Tuinen; — Zwolle 1892, L. in herb. pr.; Borne, Mej. H. v. d. Pauwert; — Engbergen, Mej. M. S. Rust; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Culemborg, C. A. Backer in herb. Heukels; steenoven 1844 en Plantage aldaar 1843, Alpherts in herb. pr.; in het zand en langs de Lekdijk aldaar, de Haas in herb. pr.; Hattem 1897, Posth. in herb. pr.; Wageningsche berg 1883 en — Baarn 1884, Heinsius in herb. pr.; Werkhoven, Doorn — Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Galgenberg Naarden 1899, Koning in herb. pr.; jaagpad Schinkel Amsterdam, A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland; tusschen Monster en Loosduinen, J. F. Wichard; Rotterdam, Wachter en Jansen; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Segeerweg aldaar 1890, Ogt. in herb.

pr.; Koudekerke 1873, L. in herb. pr.; — Almkerk, Sleeuwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; Vucht bij Voorburg 1886, Costerus in herb. pr.; — tusschen Venraai en Well, Un. 1893, Costerus in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — alle bezochte plaatsen in Drenthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Nieuwe Wetering tot aan school in Tongeren, tusschen Heino en Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Brinkhuis, Borne, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim, Enter, — Groenlo, Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Groenlo, Borculo, Lochem, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Ubbergen, Beek, Weurt, Beuningen, Groesbeek, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); — tusschen Muiden en Laren, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Alkmaar 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Tholen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Dishoek en Zoutelande; tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder; Veere, tusschen Gapinge en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); Baarlo, Velden, Hamert, Wansum,

Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); omstreken Roermond, Rauwmoest, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627); St. Pietersberg, Gronsveld, Meerssen, Gulpen, Valkenberg, Wylre, Un. 1861; Sittard, Beek—Elsloo; tusschen Beek en Valkenberg, Gronsveld, tusschen Wylre en Slenaken, Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Hondius, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Ordo Ulmaceae *Mirbel.*

Subordo Ulmoideae *A. Br.*

Ulmus *L.*

1216. **U. campestris** *L.* In bosschen en tusschen struikgewas; het is moeielijk uit te maken waar deze boom werkelijk wild voorkomt; meestal aangeplant. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Leeuwarden 1850, S.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1850, R. B.; heg achter de algemeene begraafplaats te Zwolle 1893, L.; Deventer 1878, K.; — Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; — Amersfoort, R. B.; Garj.; Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; v. H.; Wikkenburg 1828 en 1830, Wtt.; — grachten Amsterdam 1871, O.; Haarlem 1873, Boerl.; 1874, Groll; — Leiden 1835, Mb.; Dz.; 1837, Lac.; Voorschoten, Perin; straatweg Leiden 1873, Hoek; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; Papendrecht 1880, V.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Singels aldaar 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; — wallen Breda, v. A.; wallen 's Hertogenbosch, v. Hov.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. L.; — Culemborg —Vreeswijk—Haarlem—Almkerk, C. A. Backer; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; Leiden 1886, Struyk. in herb. pr.; Scheveningsche

boschjes 1896, Costerus in herb. pr.; 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Nadorst bij Middelburg 1890, Ogt. in herb. pr.; Middelburg 1874, L. in herb. pr.)

Bovendien: Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); -- Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); al de Zeeuwsche eilanden, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 132 en VI. p. 127); — Sittard, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

β. **suberosa** *Ehrh.* (*U. suberosa* Ehrh. en Prodr. Ed. I. p. 243). Langs wegen en slooten, in kreupelhout. ♄. Bloeit gewoonlijk niet.

In Herb.: Brunnepe 1872, Hoek; Kampen en IJselmuiden 1855, R. B.; — Oosterbeek bij Arnhem, v. H.; Valburg en in het Oosterhoutsche bosch, Ubbergen, weg naar Weurt, Th. Abel.; Philosophenlaan bij de Steenbakkerij, v. H.; — Schothorst, Garj.; den Ham bij Amersfoort 1836, D.S.; Leersum, 1838, v. H.; bosch aan de laan van Rhoodestein bij Neerlangbroek, v. d. T.; Utrecht, v. H.; C. A. Bergsma; stadswalmuur buiten de Tolsteegpoort te Utrecht, v. d. T.; wallen bij Zonnenburg 1835 en bij 't Vossegat 1835, D.S.; Wikkenburg 1827, v. H.; — Naarden 1864, O.; Velsen, Buse; Bloemendaal 1834, (C.D.W. H.?); 1840, Buse; Breesaap 1873, en Overveen 1873, Boerl.; Kraantje Lek 1875, Groll; Zandpoort, Buse; duinen Haarlem 1842, v. H.; — Leiden, Forsten; 1833, S.S.; Dz.; Mb.; Hooge Morsch 1834, S.S.; Marendijkje 1846, Perin;

Endegeest 1836, Lac.; 's Gravenhage, G. B.; duin aldaar, V. Z.; Zorgvliet, V. Z.; — Zuid-Beveland, v. d. B.; Domburg 1864, v. H. Jr.

(Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Velserend 1868, v. Tuinen in herb. pr.; — Lisse 1886, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1872 en Zwijndrecht 1894, Posth. in herb. pr.; — Walcheren 1878 en Haamstede 1887, L. in herb. pr.; Domburgsche manteling 1899, Ogt. in herb. pr.; — Steenwijk, C. A. Backer in herb. Heukels; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); straatweg Zutphen, Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Schoorl, Bergen, geheel Kennemerland — Wassenaar, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Rammekens en Rithem, tusschen Dishoek en Zoutelande, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); St. Philipsland, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); — Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Un. 1861; Maastricht Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 17).

1217. U. scabra *Mill.* (*U. montana* With., hiertoe ook *U. maior* Sm. en Prodr. Ed. I.?). In bosschen en parken, aangeplant. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Haarlem, Kenaupark 1872, Groll (als *U. campestris*); — Zuid-Beveland, v. d. B. (als *maior*).

(Voorst bij Zutphen 1878, K. A.; — Middelburg (in blad) 1887, L.; Schuddebeurs bij Zierikzee (in blad) 1887, L. alles als *U. maior* in herb. L.)

Bovendien: Aangeplant Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398).

Ulmus minor Mil., een mij onbekende soort bevindt zich in herb. van Diepenveen 1877, K. (alleen met knoppen); – en Overveen 1880, Groll, met een ? zonder bloem en vrucht.

Dezelfde soort bevindt zich in herb. L. van Walcheren, 1878 alleen in blad.

Bovendien vermeld behalve voor Walcheren ook voor Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127).

1218. **U. effusa** *Willd.* In bosschen en aangeplant. ♄. *Maart–April.*

Niet in herb.

(Hilversum 1902, Costerus in herb. pr.; Ruurlo 1886, Ens. in herb. L.)

Ordo Platanaceae *Lestib.*

Platanus *Tourn.*

P. orientalis *L.* Inheemsch van Italie tot aan het Himalaya-gebergte, dikwijls aangeplant. ♄. *Mei.* Komt meestal voor in den vorm *β. acerifolia* Ait.

Alleen vermeld door Munting, als verzameld door Hesselink en voor Nijmegen, hier en daar aangeplant, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319).

P. occidentalis *L.* Sierboom uit Noord-Amerika; nu en dan aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Deventer 1877, K.; – tuin Uithoorn, Boerl.; – Dordrecht 1882, C. v. d. Br.

Ordo Juglandaceae *D. C.*

Juglans *L.*

1219. **J. regia** *L.* Afkomstig uit Noord-Griekenland en

het Oosten, vaak wegens de vruchten aangeplant. ♄. *Mei.*

In Herb.: Deventer 1878, K.; – Vorden 1879, Groll; – Uithoorn 1877, Boerl.; – Capelle aan den IJsel 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1892, C. v. d. Broek; – Zuid-Beveland, v. d. B.; – Breda, v. A. (Zwolle 1890, Haaksbergen 1891, L. in herb. pr.; – Dordrecht 1892 en – Lage Zwaluwe 1897, Posth. in herb. pr.; – Houthem 1899, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Waaldijken enz. Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 317); – duinheuvels Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Walcheren, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 1. IV. p. 302, 2. III. p. 132. en VI. p. 127).

Voorts vermeld door Munting.

Ordo Cupuliferae *Rich.*

Fagus *Tourn.*

1220. **F. silvatica** *L.* In oude bosschen; meestal echter aangeplant en verwilderd. ♄. *Mei.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; – Meppel, v. Heijn.; – Kampen 1849, R. B.; Deventer 1877, K.; – Harderwijk, R. B.; Trijselenberg bij Hattem 1872, Hoek; Arnhem, Forsten; Beek, v. H.; 1841, v. d. Tr.; 1868, O.; Heumen, Th. Abel.; Ubbergen en Beek, N. en Th. Abel.; – Schothorst, Garj.; Darthuizerberg 1851, O.; Driebergen, v. H.; Zeist, C. A. Bergsma; O.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1834 en 1835, Wtt. (volledig materiaal) – Jan Tabak bij Naarden 1894, V. (met gallen); Naarden 1864, O.; Haarlemmerhout 1840, Buse; 1875, Groll; duinbosschen bij Middeloo 1843, Buse; Bloemendaal, Buse; – Leiden, Dz.; Haagsche bosch 1834, S.S.; Forsten; G. B.; 1836,

Lac.; 1873, Boerl.; 1897, V.; kiemplanten, Exc. 1865; Louterbloemen bij Dordrecht 1880, V.; – St. Kruis 1861, A. W.; St. Jan Steen 1853, A. W.; – Breda 1882, C. v. d. Broek; Mastbosch, v. A.; Boxtel, v. Hov.

[Aanm.: Als bewijs hoe weinig deze opgaven voor de groeiplaatsen in het wild kunnen gelden, kan dienen dat vele dier planten betrekking hebben op de roode varieteit.]

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; – Zwolle 1900 (met kiemplanten), L. in herb. pr.; – Utrecht 1877, Schipper in herb. pr.; Werkhoven— Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Spanderswoud 's Graveland 1898, Koning in herb. pr.; Muiderberg 1890, Costerus in herb. pr.; – Leiden 1887, Struyk. in herb. pr.; 's Gravenhage 1879, Costerus in herb. pr.; Rijswijk 1875, L. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Berg op Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Meerwijk, Hatert enz., Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Bergen, Overveen, – Staalduin, Oost-Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Walcheren, Tholen, Oost- en West-Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

Castanea *Tourn.*

1221. C. sativa *Mill.* (*C. vulgaris* Lam. en Prodr. Ed. I. p. 244; *C. vesca* Gaertn. en Fl. B. S. p. 682). Zuid-Europeesche boom, hier en daar echter aangeplant. ♄. *Juni.*

In Herb.: Slochteren, v. H.; – Meppel en Ruinerswold, v. Heijn.; – Okse 1876, K.; – Harderwijk, R. B.; Zutphen, G. B.; Vorden 1875, Groll; Klaren-

beek bij Arnhem, Thomson; Beek, N. en Th. Abel.; 1833, Wtt.; Dz.; 1840, Lac.; 1841, v. d. T.; 1853, O.; Ubbergen 1833, Wtt.; 1837, D. S.; N. en Th. Abel.; — Amerongen, v. H.; tusschen station Maarsbergen en Darthuizerberg, v. Heijn.; — Muiderberg 1842, Romb.; Jan Tabak bij Naarden 1894, V.; Uithoorn 1877, en Haarlemmerhout 1873, Boerl.; kerkweg bij Warmond, Perin; Haagsche bosch 1871, Posth.; achter het Jodenkerkhof 's Gravenhage, G. B.; Park Merwestein 1901, Posth.; — Liesbosch, v. A.

(Apeldoorn 1878, L.; Ruurlo 1886 (bloeiend 10 Nov.), Ens. in herb. L.; Beek bij Nijmegen 1901, Posth. in herb. pr.; — Maarsbergen 1893, Struyk. in herb. pr.; — Oud Valkeveen 1892, Struyk. in herb. pr.; — 's Gravenhage 1872, Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle 1877, J. C. Frederiks in herb. L.; — bosch Oisterwijk 1898, Ogt. in herb. pr.; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Walcheren, Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Velden, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Valkenberg, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier en Munting en voor Driebergen in Fl. B. S.

Quercus *L.*

1222. Q. Robur *L.* (*Q. pedunculata* Ehrh. et Prodr. Ed. I. p. 245). In bosschen, aan wegen, gewoonlijk niet te onderscheiden of wij met wilde of aangeplante exemplaren te doen hebben. ♄. *Mei.*

In Herb.: Gaasterland 1853, S.; — Zuid-Laren, S. E. Strat.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848

en 1849, R. B.; 1849, T.; Deventer, Romb.; 1877, K.; Diepenveen 1847, T.; Heemse 1868, v. d. Scheer; — de Pol onder Voorst, K. A.; Arnhem, Un. (1850?), met *Cyneps gallen*; Nijmegen, B.; Abel.; Beek, Th. Abel.; 1841, v. d. T.; O.; Hengstdal Ubbergen 1859, Th. Abel.; — Amersfoort 1861, R. B.; Lokhorsterbosch 1893, Garj.; Zeist, O.; Bunnik 1842, B. de Haan (P. N. S.); Utrecht 1833, Wtt.; — Naarden 1864, O.; Velsen, Buse; Haarlemmerhout 1840, Buse; 1873, Boerl.; Brouwerskolk 1870, Hoek; duin Haarlem 1840, Romb.; 1847 en 1870, O.; Overveen, Groll; — Noordwijk, Exc. 1887; Lisserduin 1844, O.; Warmond, S. S.; Leiden, Dz.; 1835, Mb.; Wassenaar, V. Z.; 1833, S. S.; Perin; O.; Haagsche bosch, V. Z.; G. B.; Forsten; Scheveningsche boschjes 1883, C. v. d. Broek; 's Gravenhage, V. Z.; 1832, I. de L. e. h. Groll; duinen aldaar, G. B.; Un. 1851; Scheveningen, Un. 1851; Forsten; Heikop, v. H.; — duinen Walcheren, v. d. B.; Domburg 1842, B. W.; Eede 1861, A. W.; — Liesbosch, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Winschoten 1886, Schipper in herb. pr.; — Zwolle 1893, L. in herb. pr.; — Doorn 1887, Struyk. in herb. pr.; Werkhoven—Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; Muiderberg 1890, Costerus in herb. pr.; Velsen 1896, Posth. in herb. pr.; — Koudekerke 1874, L. in herb. pr.; Domburgsche Manteling 1894, Ogt. in herb. pr.; — Nederhemert, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Hoogerheide 1885, Posth. in herb. pr.; — St. Pietersberg 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel op den Berg, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414);

Almelo, Albergen en het Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); – Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Meerwijk, Groesbeek, Malden, Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); Dishoek, tusschen Domburg en Oranjebosch, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); – Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); overal op de Hollandsche en Zeeuwsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Plasmolen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Velden, Hamert, Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1223. **Q. sessiliflora** *Smith.* (*Q. Robur* L. var. *β.* en *Q. Robur* Fl. B. S. p. 680). In bosschen enz. ♄. *Mei.*

In Herb.: Warmond 1834, S. S., alleen zijn hier de bladstelen haast nog kleiner dan bij *Q. Robur*, echter vruchten zittend langs den stengel. Hoogst twijfelachtig.

(Haarlemmerhout 1896, J. Sturing in herb. Heukels.)

Bovendien: duin bij Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. II. p. 406).

Voorts Pelletier. Haagsche bosch, Utrecht volgens de Gorter; Leiden, Fl. B. S. De laatste opgave is echter mij gebleken tot de voorgaande soort te behooren.

Q. cerris *L.* Slechts hier en daar aangeplant.

In Herb.: Wikkenburg, herb. Egeling, Wtt.

Ordo Betulaceae *Rich.*

Tribus Coryleae.

Corylus *Tourn.*

1224. C. Avellana *L.* Langs boschranden, tusschen struiken en dikwijls als onderhout, vooral op leemig-zandigen bodem. Ook gekweekt en wegens de vruchten in Noord-Holland als fruitboom aangeplant. ♄. *Febr.—April.*

In Herb.: Leeuwarden 1861, J. M. de Boer; — Groningen, v. H.; Haren 1828, v. H.; 1856, Strat.; Mickelhorst bij Haren, S. E. Strat.; — Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalkerbosch 1848, R. B.; 1885, T.; Deventer, v. H.; 1846, T.; 1877, K.; — Harderwijk 1865, R. B.; Beekbergerwoud 1869, S.; Dorpsbuurt Winterswijk, 1873, R. E. de Haan; Middachten 1838, Buse; Arnhem, Thomson; Beek 1853 en 1868, O.; Ubbergen, Beek en Groesbeek, N. en Th. Abel.; — Amersfoort 1837, D.S.; R. B.; Garj.; bosch Driebergen, v. d. T.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1833, Wtt. (volledig); Wikkenburg 1827, Wtt.; Grebbe 1857, O.; — Naarden 1864, O.; duinen Bergen, Kerb.; Haarlem 1835, Mb.; Haarlemmerhout 1871 en 1872, Groll; — Leiden, Dz.; Hooge Morsch 1833, Wtt.; S.S.; Duifhuis 1833, S.S.; 1842 en 1844, O.; 1846, Perin; Voorschoten, v. d. B.; Haagsche bosch, V. Z.; 1836, Lac.; G. B.; Louterbloemen Dordrecht 1880, Boerl.; 1882, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland, v d. B.; Zeeuwsch Vlaanderen 1864, A. W.; — Liesbosch, v. A.; Locht, 1899, G. en V.; Gulpen, Un. 1883.

(Oldemarkt 1892, Carmigg. in herb. Ogt.; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Vlachtwedde 1886, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo 1881, L. en Ens. in herb. L.; 1897, Ogt. in herb. pr.; Engbergen, Mej. M. S. Rust; Huinen, Wagening-

sche berg, Werkhoven en – Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, T. Hulk in herb. Heukels; Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; – Voorschoten 1884, Struyk. in herb. pr.; – tuin Middelburg 1896, Ogt. in herb. pr.; 1874, L. in herb. pr.; – Ulvenhoutsche bosch 1894, Posth. in herb. pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde (Tuk), Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); langs de Nieuwe Wetering tot aan de School in Tongeren, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Bekkum, Borne, Weusthag, Tankenberg, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 622); – Winterswijk, Eibergen, Borculo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 228); Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Berg en Dal, Meerwijk, Th. Abel. (Arch. 2. V. 318); – Bergen en Schoorl (rijkelijk fructificerend), Velsen – Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 406); – Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 132); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Blerik, Hamert, Wansum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Valkenberg, Meerssen, Gulpen, Un. 1861; Sittard, tusschen Beek en Valkenberg, Maastricht, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman. Voor Boxtel, Prodr. Ed. I. p. 245.

Carpinus *Tourn.*

1225. **C. Betulus** *L.* In loofbosschen en heggen, bij de laatste meestal cultuurplant. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Apeldoorn 1877, K. A.; Graafschap Zut-

phen 1834, Wtt.; Berkenwal Ruurlo 1887, Ens.; Ubbergen, Groesbeek, Weurt, Th. Abel.; Groesbeek en Beek 1867, v. H.; – Utrecht 1835, Wtt.; Abstee bij Utrecht, v. d. T.; – Haarlem 1877, Groll; – tusschen den Haag en Waalsdorp 1872, H. d. V.; Haagsche bosch 1854, v. H. Jr.; – Boxtel, v. Hov.; – Mook, Plasmolen, Th. Abel.; Venlo 1901, Rieter; Berg 1866, H. d. V.; Slenaken 1885, K. en G.

(Paterwolde, Harendermolen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Oldenzaal, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; – Apeldoorn cult. 1875, K. A. in herb. L.; Culemborg 1888, de Haas in herb. pr.; C. A. Backer in herb. Heukels; – Baarn 1885, Heinsius in herb. pr.; Oorsprongpark Utrecht 1902, Costerus in herb. pr.; Leiden 1893, Struyk. in herb. pr.; – plantsoen Middelburg 1901, Ogt. in herb. pr.; – Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; – bosch bij den Plasmolen, Un. 1898, Ogt. in herb. pr.; Houthem, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Diepenheim–Groenlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); tusschen Groesbeek en den Plasmolen, Ubbergen en huis Ubbergen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Vlijmen, Vucht, v. Hov. (Arch. 1. I. p. 279); – Blerik, Velden, Wel, Un. 1893, (Arch. 2. VI. p. 576), Gulpen, Valkenberg, Un. 1861; Beek–Elsloo, tusschen Wylre en Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

Tribus Betuleae.

Betula *Tourn.*

1226. **B. verrucosa** *Ehrh.* (*B. alba* L. p.p. et Prodr. Ed. I. p. 249). In boschrijke streken, op heidevelden, in de duinen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Groningen, v. H.; – Assen 1860, Lac.; Emmen 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; – Deventer 1877, K.; Heemse, v. d. Scheer; – Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Apeldoorn 1875, K. A.; Zutphen 1882, C. v. d. Broek; Vorden 1875, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Arnhem, Thomson; bosschen aldaar, v. d. T.; Wolfheze 1856, O.; Nijmegen, B.; Ubbergen (ook *β. pendula*), Beek en Hatert, Th. Abel.; – Amersfoort, Garj.; Zeisterbosch 1863, Coll. Nat.; Doorn 1828, v. H.; – Naarden 1842, Romb.; 1864, O.; Kalfjesweg 1869, Hoek; Velsen 1845, M. D.; Velserend 1868, O.; Zandpoort, Buse; Haarlem 1872, Groll; duinen Haarlem, Splitg.; 1868, O. (*verrucosa*); Overveen 1842, J. W. R. Tilanus (P. N. S.); 1873, Boerl.; duinen Bloemendaal 1845, O.; – duinen Leiden 1833, S. S.; Pierot; Forsten 1835, Mb.; tusschen Rijnsburg en Voorschoten 1873, Boerl.; Wassenaar, Dz.; B. W.; Un. 1851; tusschen Wassenaar en Scheveningen, Un. 1851; 's Gravenhage, v. S. V. (*β. pendula*); G. B.; 1836, Lac.; duin bij het Jodenkerkhof aldaar, V. Z.; Loosduinen 1863, H. d. V. (bladen beklierd); – Zuid-Beveland, v. d. B.; duinvalleien Walcheren 1840, v. d. B.; 1841, v. d. T.; duinen tusschen Domburg en Oranjezon, v. d. T.; St. Kruis 1861, A. W.; – Rosmalen, v. Hov.; Meierij van den Bosch 1831, v. d. B.; Eindhoven, Dz. (*β. pendula*); – Valkenberg 1881, Groll (*laciniata*); Ravelsbosch 1897, V.

(Kampen (*laciniata*) 1891, Losser, (*β. pendula*) 1893, – Ruurlo 1890, L. in herb. pr.; Engbergen, M. S. Rust in herb. Heukels; Roosendaalsche heide 1893, Ogt. in herb. pr.; – heide Laren 1898, Koning in herb. pr.; Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk in herb. Heukels; – Wassenaar 1886, Struyk. in herb. pr.; – Middelburg 1874, L. in herb. pr.; – Hoogerheide 1885, Posth. in herb.

pr.; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.; Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, Terschelling, Ameland, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino en van daar naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Hengelo, Hasselo, Borne, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); overal in duinpannen, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Schouwen en Duiveland, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549); — Venlo, Velden, Hamert, Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Sittard, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327); Beek—Elsloo, Gulpen 1885, K. en G. (Arch. 2. V. p. 27).

Voorts vermeld door Pelletier en Bruman.

1227. B. pubescens *Ehrh.* (*B. alba* L. p.p.). Op moerassige plaatsen; vaak aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Nieuwe Stadskanaal, Haren 1827, en Mickelhorst bij Haren, v. H.; — Valthe en Weerdinge 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Kampen, R. B.; achter het kerkhof aldaar 1848, T.; Losser, Haaksbergen, Lonneker enz. 1891, L. (bladen beklierd); — Harderwijk 1864, R. B.; Groevenbeek bij Putten 1853, v. H.; Wisselsche venen, Un. 1890; Apeldoorn 1877, K. A.; Rheede, v. H.; Vorden 1875, Groll; tusschen Lichtenvoorde en Varsseveld, Un. 1859; Nijmegen, B.; Beek, Ubbergen, Th. Abel.; Renkum 1838, Buse; Wa-

geningen 1833, Wtt.; – Amersfoort, R. B.; Schothorst 1892, Garj.; Doorn, Zeist, C. A. Bergsma; de Bilt, de Vuursche, Baarn 1830, v. H.; Loosdrecht 1839, D. S.; – duin bij Bergen, Un. 1891; duinpannen Zandvoort 1838, Mb.; Buse; Haarlemmerduinen 1847, O.; Schapenduinen 1840, Buse; Aardenhout, Splitg.; duinen Bloemendaal, (wie?); – Wassenaar, Dz.; Un. 1851; T.; 's Gravenhage, V. Z.; Rijswijk 1843, (wie?); – Zuid-Beveland 1834 en Oosterzwake duinvalleien Walcheren, v. d. B.; tusschen Domburg en Oranjezon 1841, v. d. T.; – buiten de Ginnekenpoort Breda, v. A.; – Limburg, Un. 1861.

(Schiermonnikoog 1897 en – Midwolderbosch Oldambt 1897, Schipper in herb. pr.; – Ruurlo 1890, L. in herb. pr.; – Oranjezon bij Vrouwenpolder 1893, Ogt. in herb. pr.; – Hoogerheide 1885, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Wisselsche veen, veentje bij Hoenderloo, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); – Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549).

[Aanm.: Tusschen B. verrucosa en B. pubescens schijnt mij maar een zeer matig verschil te bestaan. Het blijkt dat evenals bij Populus tremula en andere populieren, ook hier de opslag-loten steeds sterk behaard zijn; dat de gewone takken en bladen of nimmer of slechts kort behaard zijn. Voorts vindt men exemplaren waarbij takken en bladen sterk beklierd zijn, andere waar alleen de jonge bladen nog duidelijk klieren vertoonen. Hiervan wordt in beschrijvingen weinig gewag gemaakt. Bij enkele specimina heb ik deze tot pubescens gebracht, wijl er domatien voorkwamen; deze bevinden zich nochtans slechts in de hoeken van de 2e en 3e nerf. Andere kenmerken als de bochtige onderrand der bladen en de tanden van deze zijn mij ook geen juist criterium geweest ter onderscheiding, zoals deze door Grenier en Godron worden opgegeven. Het schijnt mij dan ook het meest verkieselijke toe met Köhne beide voor een soort te houden, die hij B. pubescens

noemt. Deze auteur heeft echter een onderverdeeling, B. Junge zweigen.... mit warzigen Drüsen enz. Het is mij niet mogelijk geweest dit alles na te gaan, wegens het ontbreken van bloemen en vruchten, volgens welke de determinatie geschiedt.

Voorts is nog een hybride B. verrucosa × pubescens = B. hybrida Bechst. bekend.]

Alnus *Tourn.*

1228. **A. glutinosa** *Gaertn.* Aan waterkanten, in kreupelbosschen, op moerassige plaatsen. ♄. *Febr.*—*Mrt.*

In Herb.: Midsland, Un. 1886; — Rijperkerk 1850, S.; — Groningen, v. H.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen 1848, T.; R. B.; 1872, Hoek; Deventer 1877, K.; — Harderwijk 1864, R. B.; jachthuis 1867, Fockema; dorpsbuurt Winterswijk 1873, R. E. de Haan; Nijmegen, N. en Th. Abel.; Beek 1868, O.; — Liniedijk Amersfoort 1891, Garj.; aldaar, R. B.; Utrecht 1835, Wtt.; weg Utrecht naar Bunnik, v. d. T.; Wikkenburg 1827, Wtt.; — Naarden, Thomson; 1864, en Amsterdam 1868, O.; Zandpoort, Buse; kolk Overveen 1873, Boerl.; Haarlem 1875, Groll; — Warmond 1835, Kerb.; Leiden, Forsten; 1832, Wtt.; Mb.; 1843, O.; 1871, Boerl.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage 1832, J. de L. e. h. Groll; G. B.; Dordrecht 1882, C. v. d. Broek; Louterbloemen aldaar 1880, V.; Johan de Wittstraat aldaar 1880, en weg naar de Mijl aldaar 1880, Boerl.; Heikop, v. H.; — Zuid-Beveland, Biezelinge, Kruininge en Oudelande, v. d. B.; — Boeimeer, v. A.; Rosmalen, v. Hov.

(Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper; — Culemborg, — Werkhoven, Vreeswijk, — Haarlem, C. A. Backer; Muiderberg, F. Hulk.; Amsterdam 1900, A. C. J. van Goor in herb. Heukels; Kalfjeslaan aldaar 1896 en Diemen 1890, Costerus in herb. pr.; zandbergen Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A.

Westbroek en J. Slingerland; Rotterdam, Wachter en Jansen in herb. Heukels; — Walcheren, Mevr. Snellen in herb. Heukels; 1876, L. in herb. pr.; Nadorst bij Middelburg 1892, Ogt. in herb. pr.; — Almkerk, C. A. Backer; Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — Valkenberg, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — tusschen Knijpe en Heerenveen, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen en 't Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); station Markelo — straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); algemeen op moerassige plaatsen te Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Epe, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); — Wieringen 1856, Lac. (Arch. 1. IV. p. 240); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Bergen, Heilo, Heerenduin bij Velsen, Bloemendaal, — Noordwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Walcheren, Schouwen en Duiveland, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); tusschen Dishoek en Koudekerke, tusschen Koudekerke en Middelburg, tusschen Dishoek en Zoutelande, tusschen Zoutelande en West-Kapelle, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Vrouwenpolder en Veere, tusschen Gapinge en Middelburg, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549); — Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Keversbroek, Un. 1900 (Arch. 3. II. p.

627); Beek–Elsloo, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Munting en Bruman.

1229. A. **incana** *D.C.* Moerassige plaatsen, waarschijnlijk overal aangeplant. ♄. *Maart–April.*

In Herb.: Ruurlo 1885, Ens.; Eibergen 1879 en 1880, K.; Leeuwen bij Tiel 1851, Th. Abel. en W. v. Lookeren Campagne (wilde els); (Nijmegen ?) B.; Wamel 1833, B.; – Velserend 1885, Groll; Haarlem, Hoffm.; – uit de heg van een weiveld langs den straatweg van Valkenswaard naar Stratum links even Frieswijk voorbij, onder Waalre 1901, Rovers en van Roessel.

(Ruurlo 1891, L.; – Oost-Kapelle 1877, J. B. Frederiks in herb. L.; – Waalre 1900, P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Walcheren, Fredrichs (Arch. 2. III. p. 133).

Voorts vermeld voor Zalkerwaard bij de Gorter en Baarn en Wamel in Fl. B. S.

Ordo Salicaceae *Rich.*

Salix *Tourn.*

1230. S. **pentandra** *L.* Vochtige bosschen, in moeras- en veenstreken. ♄. *Mei–Juni.*

In Herb.: Onlandsche dijk buiten de A-poort Groningen ♀, S. E. Strat.; oever Mussel Aa Onstwedde ♀ 1898, Schipper; Onstwedde ♀, J. A. W. Pott.; Drenthsche punt o 1848, v. H.; – tusschen Uffelte en Dieverbrug o 1835, en Dieversche brug ♀ en ♂, v. H.; Ane, Odoorn en Gramsbergen o 1859, Lac. en S.; – 's Gravenhage, G. B.

(Onland ♂ 1900, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels.)

Bovendien: Apeldoorn, aangeplant voor teenhout,

K. A. (Arch. 2. III. p. 287 (zie ook de volgende soort); — Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 133, later met een ?, als vinder W. Blaas Cfr. Arch. 2. VI. p. 127); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld voor den duinkant te Haarlem door de Gorter, voor Baarn in Fl. B. S. en voor Finkega in Fl. Fris.

1231. S. **fragilis** *L.* Langs oevers en wegen, meestal aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Reitdijk bij Groningen ♀, Strat.; — Meppel, v. Heijn.; — Kampen o en ♀ 1850, R. B.; Zwartendijk aldaar ♀ 1848, v. d. T.; ♀. R. B.; Dieze bij Zwolle ♀ 1892, L.; Windesheim ♀ en ♂ 1878, K.; Tubbergen langs den weg naar Almelo ♂ 1891, L.; — Apeldoorn, Groll; ♀ 1879 en ♂ 1878 (als *pentandra*), K. A.; Rheede, v. H.; Ooische waard Nijmegen, Th. Abel.; ? Renkum o, Buse; — Leiden ♂, Dz.; Rijnsburg, Mb.; Lek bij de Vaart o, v. H.; — Zuid-Beveland ♀ 1840, en ♀ en ♂ 1843, v. d. B.; Goes ♀ en ♂ 1845, ♀ en ♂ 1840, Wilhelmina-polder ♀ 1842 en 1843, Dijkwelle ♀ 1843, Galghoek ♀ en ♂ 1842, Wemeldinge ♀ 1843, v. d. B.; — Zundert Un. 1860; Ginnekenpoort Breda, v. A.; Vucht 1847, v. Hov.

(Leiden bij de Pen 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam ♂ 1900, Wachter en Jansen; — Middelburg ♂, Mevr. Snellen; — Waalre ♂, P. Sloots in herb. Heukels; — Valkenberg, als knotwilg, 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn (als teenhout gekweekt), K. A. (Arch. 2. III. p. 287); Hatert, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); — Walcheren, West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133).

Voorts vermeld voor Bloemendaal, Tiel, Uilenpas door de Gorter.

β. **decipiens** *Hoffm.*

In Herb.: Ooische waard, Hatert, Ubbergen,

Th. Abel. (als *amygd.*); — Zuid-Beveland 1841, v. d. B.

S. **pentandra** × **fragilis** (*S. cuspidata* C. F. Schultz.).

In Herb.: Leiden **o** 1836, Mb.; ♀ 1840, B. W.; Leiderdorp ♀, en Stalen Spanjaardsbrug bij Leiden ♀, Mb.; (waarschijnlijk alles een en dezelfde groeiplaats, door de laatste opgave met de meeste juistheid aangeduid.)

1232. S. **alba** *L.* Aan waterkanten, wegen enz., allerwege aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Groningen ♀ 1865, en Helpen ♂ 1827, v. H.; — Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — Kampen ♀ en ♂ 1848, T.; ♀ en ♂ 1848, R. B.; IJselmuiden ♀ en ♂ 1873, Hoek; tusschen IJselmuiden en Zandberg **o**, T.; Dieze bij Zwolle ♀ 1891, en Langenholderweg aldaar ♀ 1892, L.; Deventer ♀ en ♂ 1877, K.; Hardenberg ♂ 1868, v. d. Scheer; — Harderwijk ♀ en ♂, R. B.; Apeldoorn ♀ en ♂ 1879, K. A.; Arnhem ♂, Thomson; 1893, Cattie; Nijmegen ♀ en ♂, B.; Ooi, Ubbergen, Weurt en Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; Maas bij Heumen **o**, Un. 1853; Herwijnen **o** 1859, S.; Culemborg ♂, H. S.; — Utrecht ♂, C. A. Bergsma; ♂, v. H.; buiten de Tolsteegpoort aldaar ♀ en ♂, v. d. T.; Zuilen ♀ en ♂, herb. v. H.; Biltweg bij Utrecht ♀ en ♂, v. H.; — Amsterdam ♀ en ♂, Fl. Amst.; Amstelveen 1869, Hoek; Jaagpad naar Vrouwenakker ♀ 1877, Boerl.; Sloterweg ♀ 1840, Romb.; Haarlem ♂ 1870, en Rozenwater ♀ en ♂ 1872, Groll; meertje Bloemendaal ♂, Buse; — Leiden ♀ en ♂ 1832, S. S.; ♂, Dz.; ♀ 1872, Boerl.; Maredijkje aldaar ♂, Perin; Warmonderhek ♀ 1873, Boerl.; 's Gravenhage ♀ en ♂, G. B.; ♀ en ♂, R. B.; zeeduinen Scheveningen ♀, en langs het kanaal 's Gravenhage ♀, V. Z.; Rotterdam ♀, O.; Kralingsche veer 1894, v. d. Voo; spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage ♀ 1902, en uiterwaarden Delfshaven ♀ 1902, Wach-

ter en Jansen; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1894, en Oude Plantage 1892, v. d. Voo; Dordrecht 1880, Boerl.; ♀ en ♂ 1883, C. v. d. Broek; — Zuid-Beveland ♀ en ♂ 1839, v. d. B.; — Ginnekensche poort Breda ♂, v. A.; 's Hertogenbosch ♀, v. Hov.; — Venlo ♂ en ♀ 1901, Rieter; Maastricht, v. Hov.; ♂ 1893, de Haas.

(Winschoten ♂ 1896, Schipper in herb. pr.; — Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Overlangbroek, J. Kennephaas; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; Amsterdam, A. C. J. v. Goor; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; Velsen 1885, Heinsius in herb. pr.; — Oegstgeest 1887, Struyk. in herb. pr.; Leiden ♀ en ♂, Posth. in herb. pr.; langs de Rotte Rotterdam 1902, Varkenoordsche dijk aldaar 1902, bosch Staalduin 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; straatweg van Dordrecht naar Willemsdorp 1849, Alpherts in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; West Souburg 1900, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Borne, Haaksbergen, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — tusschen Muiderberg en Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Overveen, — Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — al de Zeeuwsche eilanden behalve St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. III. p. 133 en 2. VI. p. 127); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

β. **coerulea** *Koch.*

In Herb.: Zuid-Beveland o, v. d. B.

(Koudekerke ♀ en ♂ 1874, L. in herb. pr.)

γ. **vitellina** *Koch.*

In Herb.: ? IJselmuiden o 1855, R. B.; – Arnhem o 1860, v. H.; – Leiden, Dz.; – Zuid-Beveland o, v. d. B.

Bovendien: Ubbergen, N. en Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318).

S. fragilis × alba (*S. Russelliana* Smith).

In Herb.: Zuid-Beveland ♀ 1840, v. d. B.

Bovendien: Zwolle, L. (Arch. 2. VI. p. 227); – achter Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 406).

Voorts vermeld voor Kampen ♀, R. B.; Leiden ♂, Mb.; en Zuid-Beveland ♂ en ♀, v. d. B. in Prodr. Ed. I. p. 245).

1233. S. amygdalina *L.* Langs rivier- en beekoevers, langs slooten algemeen. ♄. *April – Mei.*

α. **discolor** *Wimm. et Grab.*

In Herb.: Ane o 1859, Lac. en S.; – Kampen o, R. B.; Boschwijk bij Zwolle ♀ 1893 en Deventerweg aldaar ♀ 1892, L.; Gramsbergen langs den weg naar Ane ♂ 1894, L.; – Heumen o, Un. 1853; Harderwijk ♀ en ♂ 1865, R. B.; – Kralingsche plas 1892, v. d. Voo; Koedood tusschen Charlois en Rhoon ♂ 1902, Wachter en Jansen; Rotterdam ♂ en ♀ 1892 en 1893, v. d. Voo; spoordijk Oude Plantage 1893, v. d. Voo; Noordendijk Dordrecht ♀, v. d. Broek; – Zuid-Beveland ♂ en ♀ 1840 en 1850, v. d. B.

(Vlachtwedde ♂ 1889, Schipper in herb. pr.)

Bovendien: de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227).

β. **concolor** *Wimm. et Grab.*

In Herb.: Heerenveen 1861, J. M. de Boer

(als *alba*); Leeuwarden ♂ 1861, J. M. de Boer; — Groningen ♀ en ♂, 1833, v. H.; Onlandsche dijk Groningen 1855, Strat.; Helpen ♀ 1827, v. H.; — Ane o 1859, Lac. en S.; Meppel, v. Heijn.; — Zalk ♂, v. Heijn.; Kampen ♀ en ♂ 1848, R. B.; Agnietenberg bij Zwolle ♀ en ♂ 1887 en Spoolderweg aldaar ♀ en ♂ 1891, L.; Deventer ♂ 1877, K.; — Harderwijk ♂, R. B.; Apeldoorn ♀, Groll; Zutphen ♀, Groll; Arnhem ♀ en ♂, Thomson; Ubbergen ♂ en Ooische waard ♀ en ♂, Th. Abel.; Maas bij Heumen ♀ en ♂, Un. 1853; — Eem bij Amersfoort ♂ 1890, Garj.; Utrecht ♀, v. H.; achter Oudwijk aan de Kooi ♂, v. H.; Houten ♂ 1863, Coll. Nat.; Nederhorst den Berg ♂, C. A. Bergsma; — Muiden 1842, Romb.; zeedijk Amsterdam ♂ 1838, Romb.; Haarlem 1875, Groll; Leiden ♀ en ♂, Dz.; ♀ en ♂, Forsten; Pierot; bij het huis Ter Wadding ♂ 1846, Perin; Voorschotensche weg ♀ en ♂, S. S.; Voorschoten ♂, Pierot; Leimuiden ♂, S.S. (met *cecid. heterobia*) Buse; Katwijk ♀ en ♂ 1835, Mb.; 's Gravenhage ♂, G. B.; Zwijndrecht 1879, Posth. (als *alba*); Dordrecht ♀ en ♂ 1883, C. v. d. Broek; ♂ 1884, V.; Noordendijk aldaar ♀ 1884, C. v. d. Broek; spoorweg aldaar ♀ 1884, V. (als *alba*); Heikop ♂, v. H.; Griend aan de Lek bij Vianen ♂, v. d. T.; — Zuid-Beveland ♂, v. d. B.; Dijkwelle ♂ 1839 en bosch te Zwake ♂, v. d. B.; — Venlo ♀ en ♂ 1901, Rieter; Maasoever tegenover St. Pieter ♀ 1893, de Haas.

(Zutphen ♀ en ♂ 1881, K. A. in herb. L.; Ruurlo ♀ en o 1882, L. in herb. pr.; — Delft ♀, de W. H. in herb. L.; — Oost-Kappelle o, J. C. Frederiks in herb. L.)

Bovendien: Berkel bij Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); — Overveen—Katwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

Zonder vermelding van varieteit:

(Paterwolde, Peizerweg ♂, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; – Zwolle ♂ 1887, Posth. in herb. pr.; – Culemborg, de Haas in herb. pr.; Elst, A. H. Blaauw; – brug Kromme Rijn ♂, Ezelsdijk ♂ en Lunetten o, alles bij Utrecht, v. Embden; Overlangbroek ♂ 1901, J. W. Kenniphaas in herb. Heukels; Nieuw Loosdrecht 1895, Struyk. in herb. pr.; – Muiden 1901, Ogt. in herb. pr.; Schoorl ♂, Mej. M. J. de Verver; Haarlem ♂, C. A. Backer in herb. Heukels; – 's Gravenhage ♂, Posth. in herb. pr.; Rotterdam 1901, Wachter en Jansen, zandvlakte Varkenoordsche dijk aldaar, dezelfde in herb. Heukels; Dordrecht, Posth. in herb. pr.; straatweg Dordrecht Willemsdorp ♀ en ♂ 1849, Alph. in herb. pr.; – IJzendijke ♂, P. J. v. Roosendaal; – Valkenswaard ♂ 1901, H. A. v. Roessel; Waalre o, P. Sloots in herb. Heukels; Vucht 1888, Costerus in herb. pr.)

Bovendien: Eierland Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Wolvega, Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); – Steenwijk, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); – tusschen Muiderberg en Muiden, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Leyduin, Waterleiding, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Walcheren, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – langs de Zoom bij Bergen, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145.)

S. amygdalina × alba (*S. undulata* Ehrh.).

In Herb.: ? Dieze bij Zwolle ♀ en ♂ 1892, L.; Zwarte water bij de Riezebos ♂ 1892 en Almelooschevaart ♂ 1883, L.; – Apeldoorn ♀ 1878, K.; ♀ 1879, K. A. (als *viridis*); Arnhem onderlangs bij den Rijn ♀ 1893, Cattie; Ooische waard Nijmegen

♀, Th. Abel.; – Zeist ♀ 1842, Wenck; ? aan een sloot bij de zijdefabriek te Zeist o 1843, Wenck; – Amsterdam ♀ 1842, Wenck; – ? langs het kanaal bij 's Gravenhage o, V. Z.; Oude Plantage Rotterdam ♀ 1902, Varkenoordsche dijk ♀ 1900 en spoorwegterrein langs de Maas bij de Oude Plantage ♀ 1902, en Kralingsche Plas ♀ 1902, Wachter en Jansen; Oude Plantage ♀ 1892, v. d. Voo; Dordrecht, Posth.; – ? Zuid-Beveland ♀, v. d. B. (als *holosericea*); – Boxmeer ♂, Un. 1853.

(Utrecht ♀ en Ezelsdijk aldaar ♀, v. Embden – Haarlem, C. A. Backer in herb. Heukels; – Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Rotterdam ♀, F. D. J. Risch in herb. Heukels; Grienden Dordrecht ♀, Posth. in herb. pr.)

Bovendien: Waterleiding bij Leyduin, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

De opgave Maas bij St. Pietersberg, de Haas (Arch. 2. VI. p. 567) vindt men terug onder *S. viminalis*.

1234. **S. babylonica** *L.* Oorspronkelijk Oostersche plant, waarvan slechts vrouwelijke exemplaren in Europa voorkomen, aangeplant in parken en op kerkhoven. De hangende takken hebben deze boom tot het symbool van rouw gemaakt, ofschoon tegenwoordig andere soorten van *Salix* en vooral cultuurvormen dezen boom verdringen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: 's Gravenhage 1833, I. de L. e. h. Groll; – Zuid-Beveland 1843, v. d. B.; Goes, v. d. B.

(Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; – Middelburg 1874, L. in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 318); – Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaande-

ren, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127).

1235. **S. purpurea** *L.* (*S. monandra* Arduin et Fl. B. S. p. 696). Langs oevers en op vochtige plaatsen; ook in duinvalleien en aangeplant. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Coxdorp Texel o 1860, Lac.; – tusschen Leeuwarden en Stiens bij „de groote Bonte koe" 1861, J. M. de Boer; Sneek o, C. A. Backer; – Winschoten o, Schipper; – Zalk ♀, R. B.; ♀ 1847, T.; Kampen ♀, v. Heijn.; Katerveer o 1839, v. H.; ♀ 1851, T.; Boschwijk bij Zwolle ♂ 1893, L.; – Rheede o, v. H.; Beek bij Nijmegen o 1870, v. H.; Ooische waard, Oosterhoutsche bosch en Weurt ♀, Th. Abel.; – Utrecht o 1870, Groll; – duinen Haarlem ♀, v. d. T.; Duinendaal aldaar 1891, Boerl. (als *Kaspische Zandwilg*); duinen omtrent Mariendurin onder Vogelenzang, v. d. T. (daarbij ook *S. amygdalina*); Bloemendaal o, v. H.; – duinen achter station Hoek van Holland ♀ 1902, Wachter en Jansen; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1894 en Oude Plantage Rotterdam ♀ en ♂, v. d. Voo; Noordendijk Dordrecht ♀ 1882, C. v. d. Broek; boschjes bij den Watertoren aldaar ♀ 1884, V.; Heikop bij Vianen o, v. H.; – Zuid-Beveland ♀ 1841, v. d. B.; 's Heerenhoek (Z.-Bev.) o 1884, L. en in de groote Inlaag bij Colynsplaat o 1886, L.; Oosterzwake 1842, Wemeldinge 1843 en duinen Walcheren 1841, v. d. B.; – Werkendam ♀ 1838, Lac.; Maas bij Neerpelt o, en Boxmeer o, Un. 1853; – bij de Zinkwitfabriek onder Limmel o 1894, de Haas.

β. **sericea** *Koch.*

In Herb.: Wemeldinge 1841, v. d. B.

(Winschoten o 1895, Schipper in herb. pr.; – Zwolle ♀ 1895, L. in herb. pr.; – Apeldoorn ♀ en ♂ 1881, L. in herb. pr.; – bij de Lunetten bij Utrecht ♀, W. C. v. Embden; – Zandvoort ♀, C. A. Backer; – Stolwijk ♀ 1901, H. A. Westbroek

en J. Slingerland in herb. Heukels; spoorwegterrein Maas bij de Oude Plantage te Rotterdam 1902, Wachter en Jansen in herb. pr.; straatweg tusschen Dordrecht en Willemsdorp ♀ 1849, Alph. in herb. pr.; — Walchersche duinen, o J.C. Frederiks in herb. L.; — Sleeuwijk ♀, C. A. Backer in herb. Heukels; — Oudenbosch 1887, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Enter, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Eibergen,* Un.* 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Pasch bij Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); — Brederode, Overveen, Bentveld—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Moerdijk, Un. 1860 (Arch. 1. V*. p. 233); Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145).

Voorts vermeld door Pelletier.

[Aanm.: Een vorm met schijnbaar overstaande bladen en katjes bevindt zich in herb. van Kampen, ♀, R. B.

De var. Helix bij de Gorter als S. Helix L. wordt door dezen opgegeven voor Berkenrode en Velsen.]

1236. S. **viminalis** *L.* Aan waterkanten en in laaggelegen bosschen, veelvuldig aangeplant. ♄. *Maart—Mei.*

In Herb.: Tusschen Midsland en West-Terschelling, o Un. 1886 (als *alba*); ? duinen Schiermonnikoog o 1860, S.; tusschen Hippophaes aldaar o 1897, V.; — Groningen ♀ en ♂ 1833, v. H.; ♀ 1870, v. H.; ♀ 1833, * v. H. (ook als *Smithiana* ♀); Onlandsche dijk Groningen ♀, Strat.; Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — Kampen ♀, R. B.; ♀, v. Heijn. (als *incumb.*); ♀ 1850, R. B. (en o als *stipularis*); ♀ 1848, T.; ♀ * R. B. (als *rosmarinif.*); en ♀ * 1848, R. B.; Singels aldaar ♀ 1848, T.; langs den Langenholterweg te Zwolle ♂ 1892, L.; Zwarte water bij Zwolle ♀ * 1891, L.; IJsel bij het koerhuis Deventer ♀ 1846, T.; Gramsbergen o 1859, Lac. en S.; — IJsel bij Zutphen ♀, Groll; de Steeg ♀ 1874, O.; Arnhem

*) f. angustifolius.

♀, Thomson; Nijmegen ♂, B.; Ooische waard en Weurt, o N. en Th. Abel.; Ooische waard, Uiterwaarden bij Weurt en Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; Ubbergen ♀ 1850, * Th. Abel.; Maas tusschen Heumen en Overasselt, Un. 1853; Renkum ♀, Buse; Eem bij Amersfoort ♀ 1892, Garj.; Zeist ♀ 1843, Wenck (als *stipularis*); Utrecht o 1859, R. B.; o * C. A. Bergsma (als *incumb.*); o * Nahuys (herb. v. Geuns); waterkant aan den weg door de batterijen het Vossegat bij Utrecht ♀, v. d. T.; Vossegat o *, v. H. (als *rosmarinif.*); weg naar Bunnik o, v. H. (als *incumb.*); zijweg naar Vleuten ♀ 1835, D S.; Vleuten ♀ 1835, D. S. (als *incumb.*); Lekoever bij Vreeswijk ♀ 1843 en Vreeswijk, Vaal en Jutphaas ♀ 1843, Wenck; — Zeedijk Amsterdam o 1838, Romb. (onder *S. amygd.*); duinen Velsen en Brederode 1846, W. en K.; tusschen Overveen en Bloemendaal ♀, Buse; Overveen o, v. H.; ♀ 1875, Groll; Kraantje Lek ♀ 1875, Groll; Vinkenhuisje Bentveld o, Buse; — Leiden ♀, Dz.; ♀ en ♂, Perin; ♀ en ♂, O.; ♂ 1872, Boerl.; Haagsche Schouw ♀ en ♂ 1832, S. S.; Katwijk ♀ 1846, Perin; Voorschoten ♀, Forsten; ♀ 1837, Mb.; duinen 's Gravenhage, G. B.; 's Gravenhage ♂, V. Z. (als *incumb.*); * R. B.; ♀, R. B.; Leimuiden meerkant o, S. S.; slootkant aan het voetpad tusschen Naaldwijk en den Zwartendijk onder Monster ♀ 1847, v. d. T.; Rotte 1893 en spoorweg Oude Plantage Rotterdam, v. d. Voo; buitendijkje tusschen Schiedam en Delfshaven 1892 en Kralingsche plas 1892, v. d. Voo; Koedood ♀ 1902, zandvlakte Varkenoordsche dijk ♀ 1902, Wachter en Jansen; aan de Lek bij de Vaart ♀ en ♂, v. A.; — Zuid-Beveland ♀ en ♂, v. d. B.; ♀ * 1839; Hoek ♀ 1857, A. W.; — buiten de Vuchtsche poort 's Hertogenbosch ♀, v. Hov.; — Venlo ♀ en ♂ 1902, Rieter; Maasoever tegenover St. Pieter ♀ 1893, de Haas.

(Vlachtwedde ♀ 1889, Schipper in herb. pr.; — Zutphen ♀ en ♂ 1881, K. A. in herb. L.; IJsel bij Bronsbergen, Un. 1897, Ogt. in herb. pr.; Elst ♀, A. H. Blaauw; — Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Muiden, Un. 1901, Ogt. in herb. pr.; Naarderweg bij Bussum 1899, Koning in herb. pr.; Diemerbrug 1901 A. C. J. v. Goor in herb. pr.; Beverwijk 1890, Costerus in herb. pr.; Heemstede 1895 — Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk ♀, H. A. Westbroek en J. Slingerland; Kapelle bij Rotterdam ♀, Wachter en Jansen; Grienden Dordrecht ♀ en ♂ en Sliedrecht 1901 ♀, — Kattendijke ♀, Posth. in herb. pr.; IJzendijke ♂ 1900, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle o, J. C. Frederiks in herb. L.; — Valkenswaard ♀, v. Roessel in herb. Heukels; — Maastricht 1893, (*viridis*) en Jeker 1893, * de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Eierland, Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Steenwijk, Steenwijkerwolde, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Wijhe, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 414); Eibergen, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); straatweg tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — tusschen Muiden en Muiderberg, Un. 1901 (Arch. 3. II. p. 631); Castricum, Waterleiding, Aardenhout, Schoten, — Staalduin, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Baarlo, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Munting en Bruman.

S. viminalis × purpurea (*S. rubra* Huds.).

In Herb.: Maas tusschen Heumen en Overasselt o, Un. 1853. Afgebeeld in Fl. Bat. XVII. N°. 1337.

S. viminalis × amygdalina (*S. Trevirani* Spr.).

(Rotterdam ♀ 1900, Wachter en Jansen (als *fragilis*) in herb. Heukels.)

1237. S. incana *Schrank.* Aan de oevers van rivieren in zandige streken, meestal aan den bergvoet in Midden- en Zuid-Europa; elders aangeplant. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Kanaal 's Gravenhage **o**, V. Z. *); — Zierikzee, op de bolwerken bij Schuddebeurs als sierheester aangeplant 1887, L.

1238. S. Caprea *L.* In bosschen, langs slooten en oevers ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Haren ♀ 1826, v. H. (als *aurita*); Harendermolen ♀ 1869, v. H.; — Meppel ♀ en ♂, v. Heijn.; — straatweg naar Diepenheim **o** 1859, v. H.; Avereest te Klein Oever **o** 1901, L.;? Gramsbergen **o** 1859, Lac. en S.; — Harderwijk ♀ en ♂ 1850, R. B.; Apeldoorn ♀ 1878 K. (werd door Prof. Suringar als een hybride van *S. caprea* beschouwd); **o**, Groll; Rheede ♀, v. H. (als *cordifolia*); Nijmegen ♀, B. (als *aurita*); Hunerberg Nijmegen ♀, Th. Abel.; Beek bij Nijmegen **o** 1864 en **o** 1865 (als *grandif.*); **o** 1866 en Uilenput bij Nijmegen **o** 1866, v. H.; bosschen Ubbergen ♀, Th. Abel.; boschje achter het Spijker te Beek **o**, Th. Abel.; — Amersfoort ♂, R. B.; ♂ en ♀, Garj.; Hoevelaken ♀ 1892, Garj.; Driebergen ♂, v. H.; Baarn **o** 1873, O.; tusschen Zeist en Rijswijk ♀ 1842, E. Wenck; Oudwijk ♂ 1835, D.S.; Utrecht ♀ en ♂, C. A. Bergsma; — Funen ♀, Fl. Amst.; Zwanenwater bij Callantsoog ♀ 1901, G. en Jongm.; Velsen **o**, Buse; Haarlem ♀ 1870, O.; ♀ 1872, Groll; Rozewater ♂ 1872, Groll; Haarlemmerhout 1842, de Vriese;

---

*) Dr. v. d. Bosch doet opmerken (Arch. 1. III. p. 132): „Deze soort wordt door de boomkweekers, maar zeer ten onrechte, S. Rosmarinifolia genoemd, 't welk zou kunnen doen vermoeden dat op sommige groeiplaatsen der Fl. B. S. (bijv. Haarlem, Vianen) deze S. incana groeit."

Zandvoortsche weg, Buse; binnenduinen Vogelenzang o, v. d. T.; — Leiden ♀ 1836, Mb.; ♀ 1873, Hoek; ♂ Posth.; Leiderdorp ♀, v. d. B.; Leimuiden ♀ en ♂, Buse; Haagsche bosch ♀ V. Z. (met *cinera* ♀ en *viminalis* ♂ onder een étiquet); Koedood tusschen Charlois en Rhoon ♀ 1902, Wachter en Jansen; Dordrecht 1880, Boerl.; — Zuid-Beveland ♀, Goes o 1843 en Wemeldinge ♀ 1841, v. d. B.; duinvalleien tusschen Oranjezon en Domburg 1841, v. d. T.; — Venlo ♀ en ♂ 1901, Rieter.

(Haaksbergen o, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; — Groeneveld, Baarn ♂ 1889, Costerus in herb. pr.; Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; — Zandbergen bij Naarden 1899, Koning in herb. pr.; — Oegstgeest 1886, Struyk. in herb. pr.; Dordrecht 1901, ♀ en ♂ Posth. in herb. pr.; — Oost-Kapelle o, Frederiks in herb. L.; — Maastricht 1892, de Haas in herb. pr.; Gronsveld o 1883, L. in herb. pr.; Maastrichterweg tegenover het kerkhof te Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling, Schiermonnikoog, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Scheene, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — dwarsweg tusschen Oude en Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Borne, Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, Tankenberg, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Borculo Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); — algemeen langs en op de duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Oostrum, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

Voorts vermeld door Vorstius, Munting en Bruman.

S. caprea × purpurea (*S. discolor* Host.).

In Herb.: Soestdijk **o** en Nederhorst den Berg **o** C. A. Bergsma.

S. caprea × viminalis (*S. Smithiana* Willd.)

In Herb.: Zwake ♀ 1849, v. d. B. *)

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; Kralingsche plas, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548).

De groeiplaats voor Schiermonnikoog 1860, S. (Arch. 1 V*. p. 261) vindt men terug onder *S. viminalis*.

1239. S. cinerea *L.* (*S. acuminata* Fl. B. S. p. 700, volgens Prodr. Ed. I. p. 247.) Op meer of minder vochtige plaatsen. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Hee op Terschelling **o**, Un. 1886; – Wouden Friesland ♀ en ♂ 1850, S.; Groningen ♂ 1833, v. H.; Haren bij Groningen, v. H. (als *acum.*); – Paterwolde ♀ 1827, v. H.; – Kampen 1850, R. B.; ♀, T.; straatweg bij Kampen ♀, Oosterhout bij Kampen ♀, en Park aldaar ♀ 1848, T.; (β) Kampen ♀ en ♂, R. B.; Watersteeg bij Zwolle ♀ 1893; Wipstrikkerallee aldaar ♀ 1893, L.; (β) Zwolle, Almelo, Tubbergen, Denekamp, ♀ en ♂ 1891, L.; Hardenberg ♀ en Heemse ♀, v. d. Scheer; – Harderwijk ♀ en ♂ 1866, O.; (β) 1864, R. B.; Elburg ♀ 1846, T.; Apeldoorn ♀ 1878, K.; **o** Groll; Vorden ♀ en ♂ 1887, Groll; Winterswijk, Un. 1859; Nijmegen, B.; Malden **o**, Un. 1853; (β) Renkum, Buse; – Amersfoort ♀, R. B.; (β) Hoevelaken, R. B.; Baarn **o** 1873, O.; Zeist ♀, Wenck; (β) Utrecht, v. H.; (β) Maarssen ♂ v. H.; (β) Zuilen ♀, C. A. Bergsma; (β) de Bilt, v. H.; – Naarden **o** 1864, O.; Sloterweg

---

*) Deze groeiplaats wordt ook opgegeven in Wimmer's Salices Europaeae. Zelfs schijnt Wimmer de plant van van den Bosch gezien te hebben, afgaande altans op het !. Merkwaardigerwijze ligt Zeeland voor Wimmer in Engeland. Zie p. 181.

bij de Schenkel ♀ 1846, Romb.; Zandpoort ♀ Buse; duinpannen tusschen Kruidberg en torentje van Blaauw, Buse; — Leiden ♀, Dz.; ♀ 1873, Boerl.; Vinkweg aldaar ♀, Perin, Endegeest onder Oegstgeest ♀, Mb.; Warmonderweg ♀ en ♂ 1857, S.; tusschen Leimuiden en Aalsmeer ♂ 1845, Buse; Voorschoten ♀, Perin; ♀ v. Dissel; Waalsdorp ♀, Forsten; Haagsche bosch ♀ 1826, V. Z. (als *acum.* en *β*.); Thomson (als *acum.*); (*β*) 's Gravenhage ♀ en ♂, R. B.; G. B. (als *acum.*); Zorgvliet o, V. Z.; Kromme weg tusschen Terbregge en Zevenhuizen ♀ 1892, v. d. Voo; Rotterdam ♀ 1851, Coll. Nat.; Groote Lindt bij Zwijndrecht ♀ 1884, V.; Heikop bij Vianen, ♀ v. H.; Zuid-Beveland ♀, v. d. B. (ook als *β*); Zwake ♀ 1841, Schipper Wezeling ♀ 1843, Goes ♀ 1847 (ook als *β*), en Kruiningsche Zanddijk ♀ 1841, v. d. B.; — Oranjezon ♀ 1839, v. d. B.; Ter Hooge (Walch.) ♂ 1893, L.; Hoek en Ter Neuzen ♀ en ♂ 1863, A. W.; — Boxmeer o, Un. 1853; — Onderste Molen aan de spoorlijn naar Maastricht bij Venlo ♂ 1902, Rieter.

Var. **oleifolia** *Sm.*

In Herb.: Kampen, R. B.

[Aanm.: De als *β* aangeduide exemplaren waren gedetermineerd als aquatica Sm. Zie Prodr. Ed. I. p. 247. Nu is echter gebleken dat Smith's S. aquatica (Brit. p. 1065, Engl. Fl. 4, 218, Engl. bot. t. 1437) is een hybride tusschen S. caprea en cinerea. Zie aldaar. Döll. in Rhein. Fl. p. 268 onderscheidt bij S. cinerea de variëteit *β*. angustifolia en *γ*. rotundifolia, tot welke laatste hij S. aquatica Sm. brengt, ofschoon hij meent dat dit ook wel de gemelde hybride kan zijn. S. aquatica Seringe wordt als een vorm van S. aurita opgevat.]

(Zeldzaam Culemborg, de Haas in herb. pr.; — Utrecht, v. Embden in herb. Heukels; — Noordwijk 1895, Struyk. in herb. pr.; Lage Morschweg Leiden 1882, Schipper in herb. pr.; duinen Hoek van Holland 1902, Wachter en Jansen in herb.

pr.; Rotterdam, F. D. J. Risch; Grienden Sliedrecht ♀, Posth. in herb. pr.; — Middelburg, Mevr. Snellen in herb. Heukels; aldaar 1894, Ogt. in herb. pr.; ♀ 1877, L.; Koudekerke ♀ 1877, ♂ 1893, L. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; — Geul bij Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Kallenkote, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Oele, Woolde, Nieuwkerkerveen, de Poppe, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Diepenheim, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); — Ooische waard, Oosterhoutsche bosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — Bentveld, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Blerik, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576).

[Aanm.: In herb. Lako bevindt zich nog een monoecisch exemplaar dezer soort, verzameld in 1886 door den Heer Ensink te Ruurlo en eene fasciatie uit Oldemarkt, aldaar in 1892 verzameld door den Heer Carmiggelt.]

S. cinerea × purpurea (= *S. Pontederana* Koch.).

In Herb.: Tusschen Overasselt en Malden o, Un. 1853; — Boxmeer o, Un. 1853.

S. cinerea × viminalis (*S. Zedlitziana* Kern., *S. acuminata* Sm. in Prodr. Ed. I en *S. holosericea* Enum. Plant. Zeel. III. p. 17).

In Herb.: Texel o 1857, Hart.; — Bennebroek ♀ en ♂, v. E.; — Zuid-Beveland 1841 en Wemeldinge ♀ 1843, v. d. B.

(Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels.)

Bovendien: Overveen, Bentveld, zeer veel op en bij de binnenduinen van Bennebroek, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

[Aanm.: Ofschoon S. acuminata Sm. gehouden wordt voor een hybride van S. caprea × dasyclados, is dit bij onze planten niet wel mogelijk, daar S. dasyclados hier niet voorkomt. De S. holosericea Willd. is waarschijnlijk S. cinerea × dasyclados, waarin sommigen

nog een derde plant willen herkennen, n.l. S. viminalis. Dit bewijst wel dat de door v. d. Bosch vroeger voor S. holosericea gehouden plant verwantschap vertoont en derhalve ook onze S. acuminata met S. cinerea en S. viminalis verwant moet zijn. Trouwens ik wil hier uitdrukkelijk verklaren dat de hybride-natuur van de meeste der door mij als zoodanig opgenomen bastaard-wilgen berust op een gemeenschappelijke gelijkenis met de beide zoogenaamde stamouders.]

S. stipularis *Sm.* wordt voor geen eigenlijke soort gehouden, ofschoon niet met zekerheid valt uit te maken uit welke soorten deze vorm ontstaan zou zijn. Kerner houdt haar voor een *supervineale* × *cinerea*, wat door Wimmer betwist wordt, die geen *cinerea*-kenmerken in dezen vorm terugvindt, daarentegen wijst op de gelijkenis met smalbladige vormen van *caprea* × *viminalis* en gelooft dat zij ontstaan zou kunnen zijn uit *S. longifolia* en *S. viminalis.*

In Herb.: Roswinkel o 1837, v. H.; — Brunnepe bij Kampen o 1848, en zandberg bij Kampen ♀ 1848; ? Zwartendijk aldaar o en IJselmuiden o 1855, R. B.; — straatweg naar Ubbergen en in den Ooischen waard, Th. Abel.; maasoever tusschen Heumen en Overasselt o, Un. 1853; — Natte bosch bij Zeist 1843, Wenck; ♀ 1844, W. K; tusschen Zeist en Rijnwijk ♀ 1842, Wenck; — Kraantje Lek bij Overveen 1875, Groll; — buitenplaats Rozenburg aan de Kralingsche plas ♀ 1902, Wachter en Jansen; Heikop o, v. H.; — Zuid-Beveland, ♀ 1849, v. d. B.; Vlijmen o, v. Hov.; Beugen ♀, Un. 1853.

(tusschen Diemerbrug en Muiden o, A. C. J. v. Goor in herb. pr.)

Bovendien: Overveen, Bentveld tot op de toppen der duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

S. caprea × **cinerea** (*S. aquatica* Sm., *S. Reichardtii* Kern.).

In Herb.: Kampen ♀ 1848, R. B.; – Harderwijk o 1865, R. B.; ? Wageningen ♀ 1883, K.

(Breda ♀ en ♂ 1901, Posth. in herb. pr.)

1240. **S. aurita** *L.* Aan waterkanten, in moerassige zand- en heidegronden, in duinvalleien. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: Vallei het veer Vlieland o 1858, Lac.; – Sneek o, C. A. Bergsma; – Haren ♀ 1826, v. H.; Groningen ♀ 1827, v. H.; Harendermolen o 1833, v. H.; Onland bij Groningen ♀, S. E. Strat.; – Drenthe o, Un. 1889; ? Valthe o 1859, Lac. en S.; – tusschen Giethoorn en Zuidveen o, Un. 1892; Kranenburgerallee Zwolle ♀ en ♂ 1893, L.; Deventer ♀ 1846, T.; tusschen Bathmen en Gorssel ♀, Un. 1850; Hardenberg ♀ 1868, v. d. Scheer; ♀ 1893, L.; Heemse ♀ 1868, v. d. Scheer; tusschen Almelo en Tubbergen ♂ 1891, L.; Goor o 1859, v. H.; tusschen Goor en Hengeveld o 1847, Cop; – Harderwijk, ♀ 1850 en ♀ en ♂ 1865, ♀ en ♂ 1866, R. B.; Leesten ♀ 1881, herb. O.; tusschen de Meerwijk en Berg en Dal, Uiterwaarden Beuningen ♀, N. en Th. Abel.; – Koelhorst ♀, D. S.; Soestdijk ♀, C. A. Bergsma; bosch van Rijzenburg ♀ en ♂, v. d. T.; Driebergen ♀ en ♂ en Utrecht ♀ en ♂, v. H.; Nederhorst den berg o, C. A. Bergsma; Houten 1863 ♀, A. G. J. v. Charante (Coll. Nat.); – Velsen o, Buse; Werfhout bij Heemstede, v. d. T.; Haarlem ♀ 1870, Groll; Haarlemmerduinen ♀ 1867, O.; Westduin o 1873, Boerl.; – Leiden ♀, Mb.; Duifhuislaan ♀ en ♂, O.; tusschen Leiden en Katwijk ♂ 1839, S. S.; Waalsdorp ♀, V. Z.; Zwartendijk onder Monster ♂ 1847, v. d. T.; Rotterdam langs de plassen ♀ 1852, O.; Koedood ♀ 1902, Wachter en Jansen; – Zwake ♀ 1840, 1843, Walcheren ♀ 1841 en 1842, v. d. B.; – Liesbosch o, v. A.; Vuchtsche heide, v. Hov.; Sambeek o, Un. 1853; Boxmeer ♂, Un. 1853; – Venlo 1901, Rieter; Heel o, Un. 1900; Maastricht o 1834, Martens.

(Groningen, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; — Hengelo ♂, Un. 1895, Schipper in herb. pr.; tusschen Hengelo en Borne, Un. 1895, Costerus in herb. pr.; — Elst 1901, A. H. Blaauw; Rijswijk, B. J. v. Wagensveld; Houdringe, — Lunetten, Vossegat en Zeisterbosch, W. C. v. Embden; — Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Leiderdorp 1886, Struyk. in herb. pr.; duinen Hoek van Holland 1902, Wachter in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. Roosendaal; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; Oudenbosch 1893, J. Jorna in herb. Heukels; Pettelaarsche weg bij 's Hertogenbosch ♀ 1888 en Vucht 1888, Costerus in herb. pr.; — Velden, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.; Valkenberg 1902 en var. *cordifolia* Theologenbosch Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Ameland, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Wolvega, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijk, Steenwijkerwolde (Tuk), Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); Almelo, Albergen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Hengelo, Oele, Borne, Weusthag, Haaksbergen, Buurserbeek, Nieuwkerkerveen, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); Markelo, Diepenheim — tusschen Zutphen en Bronsbergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Eibergen, Winterswijk, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Doetinchem, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); — Haarlemmermeer 1853, Hartm. (Arch. 1. III. p. 288); Bergen, Schoorl, Petterduin Bloemendaalsche duinen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Haamstede, Renesse, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); tusschen Vlissingen en Vijgeneter, Dishoek, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Hoogerheide, langs de Zoom, Woensdrecht, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Venlo, Velden, Arcen, Welsche hut, Un. 1893

(Arch. 2. VI p. 576); Beegden, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Bruman.

S. aurita × fragilis, een nog niet beschreven hybride, als zoodanig gehouden omdat de plant kenmerken vertoont, aan beide soorten eigen. Wellicht dat deze opvatting niet juist zal blijken, daar dit jaar reeds die boom belangrijke veranderingen vertoonde met de mij eerst toegezonden takken.

In Herb.: Tusschen Charlois en Rhoon 1902, Wachter en Jansen.

S. aurita × purpurea (*S. Kochiana* Hartig).

In Herb.: ? vijver oeconomische tuin te Groningen ♀ en ♂ 1833, v. H.

S. aurita × caprea (*S. capreola* Kern.).

In Herb.: Watersteeg bij Zwolle ♀ 1893 en hakhout bij Frisia State bij Zwolle ♂ 1883, L.; — tusschen Overasselt en Malden o, Un. 1853; — Bergen op Zoom ♀, Un. 1860.

S. aurita × cinerea (*S. multinervis* Döll.).

In Herb.: Schiermonnikoog o 1869, Holk.; — Sneek o, C. A. Bergsma (als *cinerea*); — Groningen ♀, v. H.; — ? Erm 1859, Lac. en S.; — slootkant Kampen o 1850, R. B.; Kranenburger allee Zwolle ♀ 1893, L.; — Ooische waard, Lent, Oosterhout ♀, Th. Abel. (als *Caprea*?); — Hoevelaken o, R. B.; ? Utrecht, D. S.; Schalkwijk o 1827, Wtt.; Nederhorst den Berg o, C. A. Bergsma; — Funen o, Fl. Amst.; — 's Gravenhage o, R. B.; — Bergen op Zoom o, Un. 1860.

1241. **S. repens** *L.* Op moerassige heide- en zandgronden, in de duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Deventer, Top (*lasioc.*); — Overveen ♂, Groll; ♂ 1872, Boerl.; — duinen Holland ♂ en

lasioc., Forsten; — Wemeldinge ♂ en *lasioc.* 1841, v. d. B.; — Mastbosch (*lasioc.*) 1880, Boerl.

(Groningen ♂, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; Winschoten ♀ en ♂ 1894, Schipper in herb. pr.; — spoorweg Rijnbrug bij Oosterbeek ♀ 1901, A. H. Blaauw; — Huinen—Overveen ♀, C. A. Backer in herb. Heukels; Apeldoorn ♀ en ♂, K. A. in herb. L.; — zanderij Hilversum 1898, Koning in herb. pr.; Overveen ♀ en ♂ 1886, Costerus in herb. pr.; duinen aldaar 1882 en 1883, Heinsius in herb. pr.; IJmuiden ♀, Mej. G. J. Kerbert; Stolwijk ♀, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; Katwijk 1886 en Scheveningen 1895, Struyk. in herb. pr.; spoorbaan Rotterdam naar Gouda ♀ en ♂, Wachter en Jansen; — IJzendijke, P. J. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle ♀ en ♂ 1877, L. in herb. pr.; — Oudenbosch 1893, J. Stein in herb. pr.; Pettelaarsche weg 1888 en Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; Waalre P. Sloots in herb. Heukels.)

Bovendien: Ameland, Bruinsma (Arch. 1. IV. p. 82); Rottum, Holk.; (Arch. 3. I. p. 213); — Veen Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Dalen, Emmen, Ane 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Almelo, Albergen, Vriezeveen, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 196); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Hengelo, Borne, Hollenbergerveld, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, weg Goor naar Entersche veen — langs de spoorbaan Eibergen, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); Apeldoorn algemeen K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Callantsoog en Petten, Un.

1891 (Arch. 2. VI. p. 238); – Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); – Haamstede, Un. 1894 (Arch. 3. I. p. 51); Dishoek tusschen Dishoek en Zoutelande, West-Kapelsche dijk tusschen West-Kapelle en Domburg, tusschen Domburg en Oranjebosch, tusschen Oranjebosch en Vrouwenpolder, Un. 1902 (Arch. 3. II. p. 1036); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 123); Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 127); – Woensdrecht langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Ottersum, Lac. (Arch. 2. V. p. 27); Velden, Arcen, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Rauwmoest, Keversbroek, weg Tongelrooische beek naar Nieuwe brug, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens, Pempt. 1616, Kruydt Boeck; enz.; Lobelius, Clusius, Vorstius, Munting en Bruman.

Men kan vervolgens de navolgende onderscheidingen maken;

α. **vulgaris.**

In Herb.: Oude Pekela o, Pott.; – Paterwolde o, v. H.; – Gramsbergen o 1859, S. en Lac.; – Brummen o, v. H.; Korenbergerveen bij Winterswijk o, Un. 1859; – Hamersveld o, Garj.; de Bilt ♂, v. H.; – Schapenduin ♂, Buse; – Katwijk ♂, Perin; Wassenaarsche duinen ♂ 1845, O.; o, S.; 's Gravenhage ♂, G. B.

(Gaasterland ♀ 1894, L. in herb. pr.)

Bovendien: ! Alleen op Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); – Hoek op lage weiden, A. W. (Arch. 1. IV. p. 303).

I. *lasiocarpa:* In Herb.: Texel 1860, Lac.; – Gaasterland 1894, L.; – Onlandsche dijk buiten de Apoort te Groningen 1855, Strat. (ook ♂); Witteveen bij Haren 1856, Strat.; Harendermolen 1827,

v. H.; – Meppel, v. Heijn.; – Kampereiland, R. B.; Deventer 1846, Cop; Colmschate 1846, Cop; – Hoevelaken en Nijkerk 1861, R. B. (ook ♂); Apeldoorn, Thomson; Vorden 1887, Groll; Nijmegen, B.; Hatertsche broek, Wijchensche venen, N. en Th. Abel.; – Hoevelaken, R. B.; heide bij Soest 1835, DS.; Soestdijk, C. A. Bergsma; Driebergen, v. H.; – Overveen, S.; Schapenduin, Buse; Bloemendaal 1860, S.; Vogelenzang, Boerl.; – Katwijk 1828, Wtt. (ook ♂); 1837, Mb. (ook ♂); Wassenaar 1844, O. (ook ♂); 's Gravenhage, R. B.; – Zuid-Beveland, Wemeldinge 1843 en tusschen Kruininge en IJerseke 1839, v. d. B. (ook ♂); – Vuchtsche heide, v. Hov.; Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853.

II. *leiocarpa*. In Herb.: Meppel, v. Heijn.; – Deventer, Cop; – Nijmegen, B. (ook ♂); – Soestdijk, C. A. Bergsma; – Schapenduinen, Buse; duinen Haarlem 1840, Romb, (ook ♂); Zandvoort, V. Z.; Overveen 1842, J. W. R. Til. (P. N. S.); Haarlem 1868, O.; – duinen Noordwijk, v. Dissel; Katwijk 1888, V.; duinen tusschen Katwijk en Wassenaar, Dz.; Wassenaarsche duinen 1873, Boerl. (ook ♂); – Zuid-Beveland en Wemeldinge 1843, v. d. B.

β. **fusca** *Sm.*

In Herb.: Texel **o** 1860, Lac.; duinen Terschelling **o** 1887, V.; duinen Schiermonnikoog 1860, S.; – Kampen **o** 1848, T.; ♂, R. B.; Zandberg bij Kampen ♂, R. B.; Okse ♂ 1877, K.; – Harderwijk **o**, R. B.; Griend Weurt en bij de ruine van de kapel St. Willebrordus te Hatert **o**, Th. Abel.; Weurt **o**, N. Abel.; Zeist, Rijzenburg **o** 1859, A. W. Hartm. en R. B.; Oude muren Funen, Fl. Amst.; – Veenpolders Rotterdam 1892, v. d. Voo; – duinen Haamstede **o** 1869, Schuringa; Son **o** 1850, v. Hov.

(Loohuizerveen bij Epe ♀ 1847, Alpherts in herb. pr. (*microcarpa*); – Rotterdam, spoorbaan naar

Gouda ♀ en ♂ 1901, Wachter en Jansen in herb. pr.)

Bovendien: Kennemerland — Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407).

I. *lasiocarpa.* In Herb.: Kampereiland 1848, en Zandberg bij Kampen 1848, R. B.; tusschen Goor en Hengeveld 1847, Cop; — Harderwijk 1850, en — Amersfoort, R. B.; Soestdijk en de Bilt, C. A. Bergsma; — Haarlem 1870, Groll (ook ♂); duinen aldaar 1839, Romb.; 1871, O.; Haarlemmerhout 1841, Kerb.; — Katwijk en Wassenaar, Dz.; achter Zorgvliet, V. Z.; Staalduin 1847, v. d. T.; spoorbaan naar Gouda 1901, Wachter en Jansen; — Zuid-Beveland, Wemeldinge 1841, en Walchersche duinen, v. d. B.; — Vuchtsche heide, v. Hov.; tusschen Boxmeer en St. Anthonie, Un. 1853.

II. *leiocarpa.* Gramsbergen 1859, Lac. en S.; — tusschen de Bilt en Soestdijk, v. d. T. (ook ♂); de Bilt, C. A. Bergsma; — duinen Zandvoort 1870, Hoek; Bloemendaal 1839, C. D. Wtt.; Haarlem 1868, O.; — Wassenaar 1845, O.; duinen 's Gravenhage, R. B. (ook ♂); Scheveningen, R. B.; — Wemeldinge 1841, v. d. B.; — Loopschans Breda, v. A.

γ. **argentea** *Sm.* (*S. repens β. arenaria* Fl. B. S. p. 698).

In Herb.: duinen West-Terschelling o, Un. 1886; — Meppel o, v. Heijn.; — Kampereiland o 1848, T.; — heide Harderwijk o en ♂, R. B.; — Driebergen o 1834, v. H.; achter Beerschoten bij het huis ter Heide o 1859, v. H. (geeft overgangen tusschen *argentea*, *fusca* tot *vulgaris* aan een stengel); — Haarlem o, Groll; duinen Zandvoort o, v. H.; Woestduin ♂, v. d. T.; — Wassenaar ♂ 1835, Mb.; o 1846, Perin; Scheveningen 1883, C. v. d. Broek; — Loopschans Breda o, v. A.; Son o. v. Hov.

(Winschoten o 1896, Schipper in herb. pr.; —

Apeldoorn o, K. A. in herb. L.; – Utrecht o, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Zandpoort 1868, v. Tuinen in herb. pr.; Bloemendaal 1876, Costerus in herb. pr.; – Domburgsche duinen 1889, Ogt. in herb. pr.; Oostkapelle o, L. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – zandgrond te Weurt, bij de „Teersdijk", tusschen Hatert en Overasselt, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); – Kennemerland – Naaldwijk, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); – Hoek op lage weilanden, A. W. (Arch. 2. IV. p. 303).

I. *lasiocarpa.* In Herb.: Oude Pekela, Pot; – heide Harderwijk 1850, R. B.; weg Teerdijk naar Grave bij Nijmegen 1850, Th. Abel.; – de Grebbe, en Driebergen, v. H. (ook ♂); – Wijk aan Zee 1839, Buse; – Persijnspan 1832, S. S. (ook ♂); Katwijk, Dz.; Wassenaar, Dz; 1844, 1846, O.; – Wemeldinge 1840 en Walchersche duinen, v. d. B.; Hoek 1863, A. W.

II. *leiocarpa.* In Herb.: duinen West-Terschelling, Un. 1886; Vlieland 1858, Lac.; – Hatert – Haarlem 1840, Romb.; – duinen Katwijk 1828, Wtt.; duin achter Zorgvliet, V. Z.; – Wemeldinge 1840, v. d. B.

δ. **rosmarinifolia** *Koch,* niet *L.* (*S. repens* α. *angustifolia* Neilr.).

In Herb.: Groningen o, Dr. Feith (als *Vaccinium oxycoccus*); – Wassenaar o Un. 1851, T. (als idem); duin aldaar o, Un. 1851 (door Suringar als *S. leioc.* gehouden voor het authentieke exemplaar van den Prodr. Ed. I.; het exemplaar heeft echter geen vruchten).

Cfr. Arch. 1. V. p. 211, waarbij *S. rosmarinifolia* tot *S. repens* wordt gebracht en daarmede de opgave in Prodr. Ed. I. p. 248 vervalt.

S. aurita × repens (*S. ambigua* Ehrh.).

In Herb.: Winterswijk o, Un. 1859; ! Doornspijk ♀ 1850, R. B.

(Oranjezon o 1879, L. in herb. pr.; ook vermeld Arch. 2. VI. p. 127).

[In het Nederlandsch Kruidkundig Archief vindt men nog de volgende soorten vermeld, die ik niet in ons herbarium aantrof en waarvan de juiste determinatie mij niet mogelijk was.

1. S. mollissima Ehrb. = S. amygdalina × viminalis. Schapenduin bij Bloemendaal, Middenduin en Overveen, v. E. (Arch. 2. I. p. 407), zou derhalve gebracht moeten worden onder S. Trevirani. Daar echter door verschillende auteurs een 6-tal S. mollissima beschreven zijn, is het niet geheel zeker of de auteursnaam Ehrhart wel juist is.

2. S. phylicaefolia L. β. laurina is mij als varieteit onbekend. Zij werd gevonden achter het gesticht Meerenberg, v. E. (Arch. 2. I. p. 407). S. phylicaefolia L. wordt opgegeven voor het singelbolwerk te Haarlem door v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 399) en is afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1438.

S. phylicaefolia = S. nigricans Sm. De boom komt voor op berghellingen opklimmend tot in de Alpenstreek, doch meestal aan den bergvoet in Midden- en Zuid-Europa.

3. S. rugosa Seringe is synoniem met S. aurita. Zij is als S. rugosa afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1367 en vermeld voor de binnenduinen van Bennebroek door v. Eeden (Arch. 2. IV. p. 398).

4. S. Seringeana Gaud. = S. caprea × incana, vermeld voor Walcheren als gevonden door Dr. v. d. Bosch en afgebeeld in Fl. Bat. XIV. No. 1232.

5. S. viridis Fr. Apeldoorn, aangeplant voor teenhout, K. A. (Arch. 2. III. p. 287). Deze vorm wordt beschouwd als S. fragilis × alba. Zie Wimmer Sal. Eur. p. 21 en 133.

6. S. angustifolia Wulf. in Jacq. Collect. 3. p. 48 en Fl. Norica No. 1513 is S. repens. Cfr. ook Arch. 1. V. p. 211, terwijl de plant vermeld wordt voor Walcheren (Arch. 2. III. p. 133), later (Arch. 2. VI. p. 127) met een ? als ontdekker W. Blaas. Ook vermeld door Bruman naast S. repens.

7. S. daphnoides Vill. In bergachtige streken van Midden-Europa, werd afgebeeld in Fl. Bat. XVIII. No. 1432 als gevonden door den Heer v. Eeden op de duinen achter het gesticht Meerenberg bij Bloemendaal.

8. S. grandifolia Ser. Een alpenplant, werd door v. Eeden genoteerd voor Bentveld (Arch. 2. I. p. 407).

9. S. depressa L. = S. livida Wahlenb. werd eveneens door den Heer v. Eeden vermeld voor de Bennebroeker binnenduinen (Arch. 2. I. p. 407).]

Populus *Tourn.*

1242. P. alba *L.* In boschrijke streken, op heidevelden en in de duinen. ♄. *April—Mei.*

In Herb.: Texel 1857, Harting; Hoorn Terschelling, Un. 1886 (als *canescens*); — Deventer, K.; — Hakfoort bij Vorden 1879, Groll; Oosterhoutsche bosch, Th. Abel.; — Schothorst, Garj.; Amersfoortsche berg, R. B.; Utrecht, C. A. Bergsma; 1835, Wtt.; — Haarlemmerhout, Park te Haarlem, Woestduin 1840 en tusschen Overveen en Bloemendaal 1840, Buse; — Teylingerlaan 1846, Perin; Katwijk 1832, S. S.; duinen Katwijk binnen 1846, Perin; Morschweg 1854, v. H. Jr.; tusschen Wassenaar en Katwijk, Dz.; Wassenaar, O.; Haagsche bosch, V. Z.; 's Gravenhage, G. B.; duin Zorgvliet, V. Z. (*fol. aur. varieg.*); — Zuid-Beveland, v. d. B.; — buitenwal tusschen de Ginneken en boschpoorten, v. A.; Bergen op Zoom 1841, Lac.; Pettelaar 1847, v. Hov.; op het erf van de boterfabriek te Valkenswaard 1901, Rovers en v. Roessel.

(Apeldoorn 1877, K. A. in herb. L.; — Zeisterbosch, W. C. v. Embden; — Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Rijngeest onder Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr.; — IJzendijke, P. J. v. Roosendaal in herb. Heukels; Oost-Kapelle, L.; Koudekerke 1878 en Haamstede 1883, L. in herb. pr.; — St. Pietersberg bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Hengelo, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Apeldoorn algemeen, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); — Bergen 1871, S. en Th. Abel. (Arch. 2. I. p. 273); Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland—Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 407); — Hoek aangepl., A. W. (Arch. 1. IV. p. 303); Walcheren, Tholen, Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); Noord-Be-

veland, Schouwen en Duiveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Sittard, Maastricht, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

1243. **P. tremula** *L.* Algemeen in bosschen en tusschen hakhout. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Duinvalleien het Veen op Vlieland o 1858, Lac. (als *nigra*); — hooge venen Groningen ♂, v. H.; o 1862, v. H.; tusschen Onstwedde en Veenhuizen o, J. A. W. Pott; — Dalen (als *nigra*), Weerdinge o 1859, Lac. en S.; — Platvoet bij Deventer ♀ 1877, K. (als *canescens*); — Hulshorst bij Harderwijk o 1850, R. B.; Apeldoorn ♀ 1877, K. A.; Korenbergerveen bij Winterswijk o, Un. 1859; Nijmegen ♂, B.; Berg en Dal o 1869, v. H.; Hatert o, Th. Abel.; — bosch te Rijzenburg, v. d. T.; Baarn o, v. H.; tusschen Vollenhoven en het huis ter Heide ♂, v. H.; — Naarden o 1864, O; duinen Haarlem o, v. Heijn.; Aardenhout o 1872 en Elswout o 1875, Groll; binnenduinen Katwijk o 1833, Wtt.; o 1846, Perin; duinen Wassenaar o 1833, S.S.; o 1835, Mb.; Staalduin ♀ 1847, v. d. T.; Louterbloemen (*pendula*) 1880, Boerl. (opgevreten); — Zuid-Beveland o, v. d. B.; Oranjezon o 1887, L.; Zeildijk o 1845, B. W.; — Ulvenhoutsche bosch o 1841, Lac.; Udenhout o 1858, Lac. (als *nigra*); spoorwegstation Valkenswaard ♂ 1901 en Vlassloot ten noorden van het gehucht de Stad bij Valkenswaard ♀ 1901, Rovers en v. Roessel; — Bergerweg bij Geulhem o 1901, Rovers en V.

β. **villosa** *Lang.*

(Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; — Oudewerf Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo 1897, Ogt. in herb. pr.; — Maarsbergen 1895, Struyk. in herb. pr.; — station Bussum 1900,

Koning in herb. pr.; Hilversum 1887, IJmuiden 1890, Costerus in herb. pr.; Overveen, C. A. Backer in herb. Heukels; — Scheveningsche boschjes 1896, Costerus in herb. pr.; — Waalre, P. Sloots in herb. Heukels; — St. Pietersberg bij Maastricht 1893, de Haas in herb. pr.; aan de Geul te Valkenberg 1902, Steichen in herb. pr.)

Bovendien: Steenwijkerwolde, Kallenkote, Eeze, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); van station Heino tot Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); Hengelo, Oele, Twikkel, Oldenzaal, de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Ubbergen, Beek, Neerbosch, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — talrijk in Kennemerland, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Rockanje en Oost-Voorne, Un. 1887 (Arch. 2. V. p. 401); — Noord-Beveland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Velden, Arcen, Hamert, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Valkenberg, Un. 1861; Wylre, Slenaken, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius, Munting en Bruman.

P. alba × tremula (*P. canescens* Sm., *P. hybrida* M. B.).

In Herb.: Naarden 1864, O. (*denudata*); Singel Haarlem 1873, Boerl. (*Bachofenii*); Haarlem 1872, Groll (*denudata*); — duinkant bij Oranjezon 1887, L. (*Bachofenii*); — Kloosterbeemden onder Geenhoven, gem. Valkenswaard ♂ 1901, Rovers en v. Roessel.

(Bosch te Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Apeldoorn 1871, K. A. in herb. L.; — Rijnbrug spoorweg Oosterbeek 1900, A. H. Blaauw in herb. Heukels; — Oegstgeest 1888, Struyk. in herb. pr. — Abeelsche zandweg Middelburg 1891, Ogt. in herb. pr.; Oost-Kapelle, J. C. Frederiks en duinen aldaar ♀ 1877, L. in herb. pr.)

Bovendien: Apeldoorn, aangeplant, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Hees, aangeplant, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); tusschen Bergen en Schoorl, tusschen Overveen en Bloemendaal – 's Gravenhage, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); – Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); – Oudenbosch 1885–1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); – Venraai, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Gronsveld, Un. 1883 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld voor den Wildenborch in Fl. B. S.

1244. P. nigra *L.* In bosschen en aan waterkanten, in de duinen, meestal aangeplant. ♄. *April.*

In Herb.: Frankhuis te Zwolle ♂ 1893 en Luttekersteeg bij Zwolle ♀ 1892, L.; – Drakenburg 1835, de Vriese (P. N. S.); Loenen aan de Vecht **o**, v. H.; – kerkhof te Schooten **o** 1872, Groll; duinen tusschen Overveen en Zandvoort ♀, v. H.; Overveen ♀ 1869, v. H.; ♀ en ♂ 1869, v. E.; Kolkje ♂ 1875, Kraantje Lek bij Haarlem **o** 1875, Groll; – Sassenheim **o** 1846, Perin; Leiden **o**, wie?; Katwijk **o**, v. S. V.; 's Gravenhage ♂, G. B.; – Middelburg **o** 1887, L.

(Apeldoorn ♀ en ♂ 1878–1881, K. A. in herb. L.; – Utrecht, W. C. v. Embden in herb. Heukels; – Witte Rozelaan Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.)

Bovendien: Texel, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Vlamensvallei Vlieland, Lac. (Arch. 1. V. p. 59 en 75); Weerdinge, Dalen 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); – allerwege aangeplant Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); bosschen Hatert, tusschen Meerwijk en Berg en Dal, Th. Abel. (Arch. 2. IV. p. 319); – Alkmaar, Heilo, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); Kennemerland – Naaldwijk, Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); Scheveningsche duinen, de W. H. (Arch. 2. II. p. 123); – Oost-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W.

(Arch. 2. III. p. 133); — Valkenberg, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327).

Voorts vermeld door Pelletier, Vorstius en Bruman.

[Aanm.: Bij deze soort komen veel vergissingen voor; dikwijls werd tot P. nigra gebracht, wat tot een andere soort behoorde. Daarom zijn de groeiplaatsen onder „Bovendien" opgenomen vrij twijfelachtig.]

1245. P. pyramidalis *Rozier* (*P. italica* Ludw., *P. dilatata* Ait.). Boom afkomstig uit het Oosten; in de 18e eeuw uit Italië ingevoerd en algemeen aangeplant langs wegen en om kerkhoven, alleen in mannelijke exemplaren. ♄. *April.* Door enkele auteurs wordt zij als een vorm onder de voorgaande soort gebracht.

In Herb.: IJselmuiden bij Kampen o 1873, Hoek; — Middelburg o 1887, L.; Zuid-Beveland o, v. d. B. (Apeldoorn 1881, K. A. in herb. L.)

Bovendien: overal aangeplant: Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); — Apeldoorn, K. A. (Arch. 2. III. p. 199); Nijmegen, Th. Abel. (Arch. 2. V. p. 319); — Schouwen en Duiveland, St. Philipsland, A. W. en L. (Arch. 2. VI. p. 128); Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 548); — Gulpen, Un. 1861 (Arch. 2. IV. p. 327).

1246. P. canadensis *Mchx.* Amerikaansche boom, algemeen aangeplant. ♄. *April.*

In Herb.: Schalkhaar 1878, K. (als *nigra*); — Apeldoorn 1878, K. A. (als *nigra*); Culemborg ♀ 1875, Hulsebosch; — Leiden o, Dozy (als *monilif.*); — Zuid-Beveland ♀ (als *monilif.*), v. d. B.

1247. P. monilifera *Ait.* Amerikaansche boom, zeer algemeen aangeplant. Zij wordt beschouwd als een vorm van de voorgaande soort. ♄. *April.*

In Herb.: Zwolle ♀ en ♂ 1892, L. (als *canadensis*);

— Haarlemmerhont ♀ 1841, Kerb. (als *nigra*); — duinkant Wassenaar ♀, v. d. B. (als *nigra*); — Zeeland o 1839, Zuid-Beveland ♀ en duinvalleien Walcheren ♀, v. d. B. (als *nigra*); Hoek ♀ 1863, A. W.

(Bosch te Winschoten 1896, Schipper in herb. pr.; — Ruurlo ♀ en o 1886, 1887, Ens. in herb. L.; — Frederiksplein Amsterdam 1891, Costerus in herb. pr.; — hortus Leiden 1888, Struyk. in herb. pr.; Stolwijk, H. A. Westbroek en J. Slingerland in herb. Heukels; — Maastricht 1894, de Haas in herb. pr.)

Bovendien: Terschelling 1884, v. E. (Arch. 2. IV. p. 398); — tusschen Wolvega en Terissert, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Steenwijkerwolde, Un. 1892 (Arch. 2. VI. p. 351); station Heino naar Nieuwe Wetering, Un. 1888 (Arch. 2. V. p. 415); de Lutte, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); — Kennemerland, zeer talrijk aangeplant en verwilderd — Voorne, v. E. (Arch. 2. I. p. 408); — Oost- en West-Zeeuwsch Vlaanderen, A. W. (Arch. 2. III. p. 133); — Breda, v. A. (Arch. 2. II. p. 145); Oudenbosch 1885—1887, Butaye en de Haas (Arch. 2. V. p. 549).

1248. P. angulata *Ait.* Karolina populier, afkomstig uit Noord-Amerika, Virginië en Florida, in Europa aangeplant, doch alleen op zeer beschutte plaatsen. ♄. *Maart—April.*

In Herb.: Oosterhoutsche bosch bij Nijmegen, Th. Abel. (als *monilif.*)

Ordo Myricaceae *Rich.*

Myrica *L.*

1249. M. Gale *L.* In veenachtige streken, aan waterkanten en op moerassige plaatsen.

In Herb.: Terschelling, Holk.; Un. 1886; 1887, V.; — Giekerk 1850, S.; Tietjerk 1829, v. H.; 1861,

J. M. de Boer; Dokkum 1865, H. d. V.; — Haren 1829, v. H.; 1856, v. H. Jr.; Harendermolen 1828, v. H.; Witteveen bij Haren 1856, Strat.; Onland bij Groningen, Strat.; — Paterswolde 1832, v. H.; veen bij Nieuw Dordrecht, Hoogeveen, Ane, Coevorden 1859, Lac. en S.; Coevorden, E. B. Asscher; Meppel, v. Heijn.; — Kamperveen, R. B.; voorbij het tweede tolhek 1873, Hoek; Zalkerbroek, R. B.; Diepenveen aan een weg tusschen Vrieswijk en den weg naar Raalte 1848, Cop; 1877, K.; Gorssel 1884, C. v. d. Broek; Gorsselsche heide, Un. 1850; Vilsteren 1865, H. d. V.; Weldam, Un. 1897; tusschen Almelo en het Witte veen 1870, O.; Un. 1870; o Hardenberg 1894, L.; — Harderwijk, R. B.; Hulshorst bij Harderwijk 1850 en 1852, R. B.; Nijkerk, R. B.; W. K.; Putten 1884, O.; Elburg 1846, T.; Barneveld, Garj.; Lunteren, Buse; 1858, Knüttel; Apeldoorn, Thomson; 1851, K. A.; Zutphen, Forsten; 1833, Wtt.; M. D.; Un. 1897; Vorden 1876 en 1887, Groll; Beekbergerwoud 1869, S.; Warnsveld, de Vriese; Doetinchem, Un. 1885; Borculo 1894, V.; venen Malden, Hatert, Hulzen, Wijchen, N. en Th. Abel.; Wijchensche venen, Broers; 1897, G. en V.; — Koelhorst bij Amersfoort 1837, D. S.; Maarsbergen, Dubois; Zeist, v. d. Brink; de Bilt, v. H.; Baambrugge, Nijhoff; 1839, Lac.; Groenland te Baambrugge en Vinkeveen, v. d. T.; Abcoude, Baambrugge, Vinkeveen, Waverveen, E. B. Asscher; Abcoude 1846, Romb.; 1837, Mb.; Achttienhoven, W. K.; — Hilversum, herb. A. C. en W. A. Oudemans; West-oever Zwanewater 1901, G. en Jongm.; Petterduin 1870, H. d. V.; algemeen tusschen Bergen en Schoorl 1896, V.; duinen Alkmaar, B. W.; duinvalleien Bergen, Kerb.; 1870, H. d. V.; Un. 1891; — Noordwijkerhout 1839, Buse; Ruigenhoek 1879, S.; veenachtige bosschen Hazerswoude, S. S.; Rietveldpolder aldaar 1833, S. S. (P. N.

S.); — St. Jansteen 1845, v. d. B.; — Breda, v. Rees; op een weg van de Haagpoort naar de Waterpoort naast het Duitenhuisje, v. A.; Vuchtsche heide 1846, v. Hov.; Eindhoven, Oirschot, v. d. B.; Eindhoven, Dz.; — Mook, N. en Th. Abel.; Plasmolen 1868, O.; Bulteveen Venlo 1901, Rieter; Roode beek Schinveld 1896, G.; Maastricht, de Marres.

(Texel 1894, V. Suringar in herb. pr.; — Oldeholtpade, W. R. Bouma en T. de Boer; Heerenveen, J. Kuiper in herb. Heukels; tusschen Bergum en Suawoude 1869, v. Tuinen — Onnerweg achter Haren 1864, Holk. in herb. v. Tuinen; Onneresch, Haren, Zuid-Laren — Peize, Paterwolde, R. de Boer en H. Kooi in herb. Heukels; veen Bovenburen bij Winschoten 1887, Schipper in herb. pr.; — Drenthe, de W. H. in herb. L.; Assen, 1887, Posth. in herb. pr.; 1893, Costerus in herb. pr.; — Nijkerk, Putten, C. A. Backer; Elst, A. H. Blaauw; Empesche en Tondensche heide, H. Heukels in herb. pr.; tusschen Lochem en Goor 1896, Costerus in herb. pr.; Ruurlo 1881, L. in herb. pr.; Apeldoorn 1882, L. in herb. pr.; Woesterveen bij Epe 1847, Alpherts in herb. pr.; heide Ruurlo 1901, Struyk. in herb. pr.; Veenendaal 1893, — Maarsbergen 1893, V. Suringar in herb. pr.; 1887 en 1895, Struyk. in herb. pr.; — Kortenhoef 1892, V. Suringar in herb. pr.; — Ulvenhoutsche bosch, Besoijen, C. A. Backer in herb. Heukels; Waalre, P. Sloots in herb. pr.; Oosterhout 1894 en Eindhoven 1901, Posth. in herb. pr.; Vuchtsche heide 1886, Costerus in herb. pr.; Oudenbosch 1886, de Haas in herb. pr.; — Arcen, Un. 1893, Ogt. in herb. pr.)

Bovendien: tusschen Wolvega en Terissert, Scheemda, Un. 1881 (Arch. 2. III. p. 423); — Zwinderen, Valthe 1859, Lac. en S. (Arch. 1. V. p. 255); — Eeze, Giethoorn, Un. 1892 (Arch. 2.

VI. p. 351); Delden, Twikkelerbosch, Un. 1870 (Arch. 2. I. p. 200); Bekkum, Borne, Hasselo, Weusthag, Oldenzaal, Un. 1895 (Arch. 3. I. p. 227); station Markelo, veen tusschen Markelo en Diepenheim, Entersche veen — weg langs spoorbaan naar Eibergen, Ruurlo, Un. 1897 (Arch. 3. I. p. 622); Winterswijk, Eibergen, Groenlo, Un. 1859 (Arch. 1. V. p. 229); Terborg, Un. 1885 (Arch. 2. IV. p. 406); Wisselsche veen, Un. 1890 (Arch. 2. VI. p. 98); — Praamgracht bij Soestdijk 1886, Hilversumsche meent bij de Spiegel 1886, Bierkade bij 's Graveland, Alambertskade Kortenhoef 1886, H. d. V. (Arch. 2. V. p. 529); Callantsoog, Petten, Un. 1891 (Arch. 2. VI. p. 238); — langs de Zoom, Un. 1896 (Arch. 3. I. p. 354); — Ottersum, Stramprooi, Arcen, Lac. (Arch. 2. V. p. 27); Velden, Wel, Welsche hut, Un. 1893 (Arch. 2. VI. p. 576); Rauwmoest, weg Tongelrooische beek tot Nieuwe brug Vlootmolen bij Stramprooi, Un. 1900 (Arch. 3. II. p. 627).

Voorts vermeld door Dodoens, Cruydt Boeck 1618, Pelletier, Knijf, Vorstius, Munting en Bruman.

Zwolle, Enschede, Onnen, Noord-Laren, volgens de Gorter; wouden Friesland, Meese; Bergen op Zoom, Lochem en Reuven in Fl. B. S.

1250. M. cerifera *L.* Noord-Amerikaansche struik, aldaar voorkomende van Canada tot Carolina; echter als sierplant hier en daar gekweekt. ♄. *April–Mei.*

In Herb.: kasteel Walien tusschen Zutphen en Vorden 1878, Groll; buurt Warken, gem. Vorden, vooral onder bosch en op de heide 1899, en Empesche veld bij halte Voorst 1899, K. A.

Bladwijzer der Geslachten.